

Б. Грінченко

Словник
Української мови

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зібрала редакція журналу „Кієвская Старина“

Упорядкував з додатком власного матеріалу
БОРИС ГРІНЧЕНКО

3-є ВИДАННЯ, ВИПРАВЛЕНЕ й ДОПОВНЕНО,
ЗА РЕДАКЦІЄЮ

Акад. СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА та АНДРІЯ НІКОВСЬКОГО

Том II-й
Д—Й

Г О Р Н О
КИЇВ—1927

ЯК ПОВСТАВ ГРІНЧЕНКІВ СЛОВНИК.

На підставі документів.

I.

Історію цього словника в її—скажу так—до-Грінченківську добу розповів сам Б. Грінченко в своєму широкому й докладному «Предисловіи», передрукованому і в нашому виданні (див. I-й том). На підставі писаних та устних матеріалів подає він там картину того, як почалася словарна робота, хто та хто нею клопотався, яким способом провадилась та які стадії переходила, аж поки дійшла до рук останнього редактора, що й надав словникові того вигляду, в якому він вийшов у світ р. 1908—1909. Для своєї передмови Грінченко певне використав усе, що міг здобути від людей, які здавна стояли при словарній роботі й були її живою, скажу так, історією; мало того, в оригіналі «Предисловія», що зберігся разом з іншими матеріялами,—про них опісля,—маємо деякі деталі, вписані навіть рукою В. Науменка, одного з визначних тієї живої історії членів. Історія, можна сказати, повна, перевірена колективною пам'яттю, апробована громадською контролею; до неї можна б із сучасних матеріалів,—напр., з споминів або листів хоча-б Драгоманова,—докинути деякі подробиці, але і в такому вигляді вона дає картину словарної роботи аж до її останньої вивіршеної стадії.

В іншому стані саме оця стадія. З причин цілком зрозумілих не міг Грінченко навіть торкатись її. Він обмежився на відомостях технічної натури—про матеріял та зовнішні умови його обробки—і подав деякі підсумки. Внутрішньої сторони, себ-то—як саме дійшло до останнього редактора та як робота ця провадилась у його—ми, звісно, не бачимо тут. Тоді це була ще сучасність, з якої хоч і цікаво, та не раз-у-раз можна, слід і вільно одгортати завісу, і під такою завісою й досі перебуває та стадія роботи, що дала Україні перший словник української мови, про який мріяло й якого домагалось і коло якого працювало багато поколінь української інтелігенції попереду.

Для нас тепер і це вже історія. Ми мусимо її знати. Мусимо виразисто уявити собі той момент, що став за кардинальний в українській лексикографії, яка поки що все ж усенька базується на Грінченкові. Без цього і вся попередня історія лишається недовершеною, недоговореною, незакінченою. Одхилити завісу з-над цієї темної стадії на підставі матеріалів, по змозі ввести в лабораторію, з якої вийшов широко відомий «Словарь української мови»,

розложити пропорційно відповідальність за його на кожного з його учасників—це й буде змістом моєї праці. Нема чого доводити потребу такого екскурсу в наше недавнє минуле. Можна тільки сказати, що зробити це аж просилося моментами вже й давніше, а тепер, коли виходить у світ нове видання нашого першого словника, достойного такої назви,—це вже крайня пора і неминуча повинність.

І тим більше, що біля Грінченкового словника, хоч як це може здатися чудним та дивним, почала вже наростати легенда. Ще не багато часу минуло від смерти самого редактора, ще не захолола пам'ять людей, що з ним тую словарну справу провадили, ще чимало й живих є свідків часу,—а легенда народилася і росте, обростає деталями, називає навіть нових претендентів на словарні лаври, і число таких претендентів, видимо, загрожує все збільшуватися. Що далі ми від цікавого нам моменту відходимо, то голосніше й настирливіше лунають голоси, що «розвінчують» Грінченка як редактора Словника й намагаються чи то цілком альтруїстично—для других, чи й егоїстично—для себе урвати крихту з тієї популярности, яка, натурально, припала редакторові «Грінченкового словника». Спершу це роблено якимись неясними поголосками, в приватних розмовах. Далі вже й прилюдно, на наукових зібраннях, проривалося,—правда, несміливо—загадковими натяками про «так званий» Грінченків Словник, мало й зрозумілими для ширшої громади. Нарешті вилилося і в друкованому слові і вже дало притоку до деяких непорозуміннів.

Перший либонь розпочав низку цих непорозуміннів В. В. Міяковський, надрукувавши у «Вільній Українській Школі» такі рядки: «В. П. Науменко був також фактичним редактором того словника, який носить ім'я Б. Грінченка. Сама ідея і план словника були розроблені В. П., а ім'я його не попало на обгортку лише по вимозі (?!) Грінченка»¹⁾. Не обізнаний з київським життям, В. Міяковський пішов тут просто за необґрунтованими відомостями, які чув, як виявилось, на засіданнях Товариства Нестора-Літописця. Після категоричного пояснення М. М. Грінченкової та заяви од редакції в дальшій книзі того ж таки журналу²⁾, здавалося б, повинна була цілком зникнути і розвіятись легенда, що такий необережний знайшла собі вираз у наведених словах. Тим часом, мало не того ж таки часу, і проф. Є. Тимченко надрукував свою автобіографію, а в ній, розповідаючи про свої словарні праці, писав між иншим оце: «В 1894 р. був запрошений від редакції «Кіевской Старини» на опрацювання матеріалів для українського словника. Редагування словника закінчив в 1898 році. Цей словник з вимог редактора «К. С.» був зредагований в російськiм правопису і пізніше на пропозицію Російської Академії Наук був переведений на український правопис. Цю роботу вже завершив Б. Грінченко, подававши нові матеріали. Під редакцією Б. Грінченка

¹⁾ Міяковський В.—В. П. Науменко. «Вільна Українська школа», рік третій, 1919—1920, № 1—3, стор. 69.

²⁾ «Лист М. М. Грінченкової,—писала редакція,—остаточно знищує ту традицію, що йде до нас од деяких членів Старої Громади про другорядну роль Б. Д. Грінченка при складанні Словника української мови». «Історично-літературні досліднi (?) і фактичні документи цілком розвіяли цю легенду» (Там само, кн. 4—5, стор. 168).

він і був виданий»¹⁾). Можливо, неясна стилізація автора подала привід М. Грінченковій зробити «Спростовання помилки проф. Є. Тимченка» і викликала потім обмін між ними листами²⁾), що власне поставили фактично справу на належний ґрунт, базуючись на даних передмови Б. Грінченка до першого видання Українського Словника.

Року 1924 розпочалися друком в американській «Свободі», а згодом вийшли у Львові й окреме, цікаві «Спогади» одного з найвизначніших представників старшої генерації сучасних українських діячів, Євг. Х. Чикаленка. На відповідному місці він чимало уділив із запасу своєї пам'яті й справі з Словником. Спинившись на спробах докінчити Словник в 90-х роках, останній момент, власне переговори з Грінченком словарної комісії (В. Беренштам, Є. Трегубов та автор спогадів), Є. Чикаленко подає так:

«Коли почалися переговори Грінченка з словарною комісією, то матеріальна сторона не викликала ніяких суперечок, він тільки завважив, що за рік, як гадає громада, він певне не встигне скінчити словника, а гому треба мати на увазі, що прзця затягнеться ще на місяць чи два, але в усякому разі мусить скінчитися до конкурсу. Але на заголовкові словника мало не розбилися наші переговори. Я вже казав, що Науменко зретагував перші літери словника, а тому ми стояли на тому, що поряд з Грінченком на заголовку стоятиме й ім'я Науменка. Грінченко напосідав на тому, що він сам зретагує всі літери, аби на заголовку стояло тільки одне його прізвище. Нам хотілося, щоб на словнику стояло і ім'я Науменка, бо він поклав на нього багато праці, і справедливість вимагає моральної заплати за ту його безкорисну роботу протягом багатьох років. Грінченко на це відповідав, що це все можна зазначити і в передмові, і в ній віддати заслужене Науменкові, але ми твердо стояли на тому, щоб ім'я Науменка стояло і на заголовку словника, як одного з редакторів, отже Грінченко на це не згоджувався. А коли гарячий Беренштам рішучо сказав, що він на цю умову Грінченка не піде, а як що ми згодимось, то він вийде з комісії, тоді Грінченко згодився, але вимагав, щоб прізвища редакторів стояли не в порядку редагування літер, а в азбучному, тоб-то, щоб спереду стояло його, Грінченка, прізвище. Ця дрібничковість обурила вже й мене, не кажучи про Беренштама, але Трегубов умовив нас згодитися, кажучи, що Науменко на перше місце раз-у-раз ставить справу, а не свою особу, а тому для нього це не має значіння. На тому ми й скінчили переговори і написали проект договору, який мала ратифікувати Громада.

Коли на зібранні Громади Науменко довідався про подробиці переговорів з Грінченком, про які докладав Беренштам, то рішучо заявив, що нехай на заголовку словника стоїть одно прізвище Грінченка. Скільки ми не умовляли його, але він твердо стояв на своєму і напосівся на тому, щоб відповідно змінити договір, навіть сам його зретагував. Ми, члени комісії, підписавши його, послали в Чернігів Грінченкові, який, очевидно, і не сподівався такої радості для себе—тепер на вічні часи Громадський Словник в публіці буде носити назву «Словника Грінченка», так воно й сталося»³⁾).

¹⁾ «Записки Істор.-Філолог. Відділу Укр. Академії Наук», кн. I, стор. LC.

²⁾ «Записки І.-Ф. Відділу Укр. Академії Наук», кн. II, стор. 215—216, 247.

³⁾ Чикаленко Євген—Спогади (1867—1907), ч. II. Львів, 1925, стор. 99—100.

Цілу низку запитів і сумнівів викликає наведене тут оповідання. Згодом на документах ми вивіримо й переконаємось, скільки правди в цій зворушливій повісті про суперечливого Грінченка та потульного Науменка, а разом матимемо приклад і того, як небезпечно буває покладатися тільки на пам'ять та на скороминуші вражіння. Тепер же послухаємо ще одного претендента на Грінченків Словник, цікавого нам тим, що нарікаючи на пам'ять та боючись «наплутати, бо все пишу тільки з пам'яті»—більше, ніж наплутав.

У своїх згадках про 80-ті роки в Києві С. П. Шелухин,—бо це ж він, давній і досвідчений майстер на плутання, боїться наплутати,—теж не обминув словарної справи і теж спробував до її історії докинути свого висвітлення. Розповівши про гуртки серед студентської молоді в київському університеті в половині 80-х років, С. Шелухин переходить до праці над словником.

«Старогромадяне поділили між нами працю по літерах і письменниках. На зібрання ми приносили картки з виписаними словами, перечитували й виправляли. Сю ж працю провадили й старі громадяне. Науменко давав карткам лад, Василь Вовк-Карачевський переписував. Так назбиралося карток зі словами кілька скринь (!), які потім стояли на схові в сараї у Кістяковського. Потім із сих карток вийшов (!) український словник під фірмою Б. Грінченка. Над словником працювало багато людей. Вже перед друком багато працював над ним П. Житецький, який жалівся, що ся робота його виснажує й жене в могилу. Дійсно, в тій переписці, яку йому приносили для остаточної редакції, було не мало таких листків, на яких од попереднього мало що зоставалось. *Це я сам бачив у Житецького.* Тому мене й інших дуже здивувало, коли на друкованому словнику, утвореному колективною працею багатьох людей, з особливою участю Вовка-Карачевського, Науменка, Михальчука та Житецького, появилось авторство (sic!) Грінченка! Та й фірма се була не авторитетна, бо Грінченко не мав потрібної наукової підготовки, навіть освіти, а знав українську мову так, як знають її по словниках, і духа її, психології, взагалі її душі ніколи не осягав. Звичайно, каменярів не згадують, а тільки архітекторів будинку. Але Грінченко не був і архітектором словника,—се робота членів Старої Громади, у яких ми збиралися й працювали під їх кермою, а особливо робота Вовка-Карачевського ¹⁾, Науменка, Михальчука, Житецького. В противність (?) сьому така ж спільна словарна праця в Одесі під редакцією Комарова вийшла від імени «Уманець і Спілка». Самореклама ніколи не робить чести нікому,—справедливо навчає в повітря С. Шелухин, та зараз же, свою науку забуваючи, додає:—З молоді, яка працювала над словником, всі знали мову краще, ніж Грінченко ²⁾).

Звичайно, ми можемо тепер тільки жалкувати, що оті «всі», про яких так скромно згадує тут Шелухин, не докінчили й не випустили словника: мали б ми тоді на яких два десятка років раніше та, певне, й кращий словник, ніж той, що од Грінченка вийшов. А втім—хто зна: адже найкращий з тих «усіх», Вол. Самійленко, про ту ж таки роботу говорить в інших, без

¹⁾ Ім'я Вовк-Карачевського зовсім не згадано в передмові до словника серед співробітників, але, як видно з рукопису, весь цей абзац (у нашому виданні стор. XXVII) належить не Грінченкові, а Науменкові.

²⁾ Шелухин С.—Українство 80-х років XIX в. і мої зносини з Ів. Франком. «Л.-Н. Вістник», 1926, кн. VII—VIII, стор. 263—264.

напучування та зайвої науки, виразах, скромніше, але далеко, треба думати, до правди ближче. «Під проводом Науменка,—писав він у своїх згадках,—займалися ми редагуванням української словниці, яку багато літ перед тим почав опрацьовувати Науменко й яку потім, із доручення Старої Громади, закінчив Борис Грінченко. Пробували теж складати «реальний словарь» української мови. Коли судити нашу роботу по безпосередніх наслідках, то не дала вона нічого цінного для збагачення української науки. Але нам особисто дала вона багато позитивного: ми привчалися серйозніш дивитися на національні прикмети нашого народу, більше свідомо їх любити; перед нами відкривалися такі цінності народнього духа, яких ми, може, й не добачили б без тієї виховничої роботи»¹⁾. Самійленкова оцінка, як бачимо, тодішніх учнів і практикантів становить на справжнє місце і збиває ті смішні претензії, яких справді нічим виправдати.

Що ж показується з-за тієї завіси, яку прогортати почали цитовані автори? Дивнеє диво: усі вони, опріч останнього, очевидно не змовлявшись, але одноголосно—ніби заперечують право Грінченка на увінчання Словника своїм іменем. Усі вони більш чи менш категорично виставляють нових претендентів на «авторство», як, не розуміючи справи, висловлюється С. Шелухин. Усім їм не дає спокійно спати оте нещасливе «авторство» Грінченка. І знов диво дивнеє: ім'я Грінченка виставлено на Словнику публічно 1908 року, себ-то, коли, крім Вовка-Карачевського, всі інші люде були ще живі і могли за себе обстати. Але не тільки не протестували Науменко, Михальчук, Житецький проти такого нечуваного потоптання їхніх прав і проти права Грінченка зватися редактором громадського словника, а, як побачимо зараз, своїми підписами ствердили і формулу заголовка, і Грінченкову передмову, тим самим надаючи їм ваги документальної. За життя Грінченка і згаданих допіру людей, яких працю й заслуги наче б то загарбав собі він, ні разу взагалі не здіймалося це цікаве питання, і лиш коли смерть прибрала всіх заінтересованих, почалося обстоювання їхніх, не знати чому і як, потоптаних прав. Уже одно це примушує дуже обережно ставитися до запізнілих ламентаций. Але ми маємо нині змогу документально переглянути справу і крок за кроком вистежити усі її перипетії. Маємо фактичну спроможність придивитися, яким словарний матеріал прийшов до Грінченка і яким із його рук вийшов. Маємо наочних свідків того, що зробив з тим матеріалом його останній редактор,—свідків тим доказовіших і красномовніших, що вони не говорять: «я сам бачив» вигадані небилиці, а німо свідкують перед нами самим процесом роботи. В словниковому архіві, що зберігається тепер при Постійній Комісії словника живої української мови Української Академії Наук, є і ті картки, яких налічив С. Шелухин «кілька скринь... на схові в сараї у Кістяковського»,—насправжки їх далеко менше,—і ті зошити, в які переведено згадані картки працею первісних редакторів, головно проф. Є. Тимченка, і умови що-до редагування цього матеріалу Грінченком, і всяке листування з цього приводу, і різні нотатки редактора під час роботи, і багато

¹⁾ Самійленко Вол.—З українського життя в Києві в 80-х роках XIX ст. «Нова Україна», 1923, кн. I—II, стор. 105.

иншого матеріялу, що розгортає перед нами справу на всю широчінь і в її навіть інтимних подробицях. До переслухання цих німотних, але найправдивіших свідків, що з фонографичною ясністю одбили на своїх плитах-документах справу, ми тепер і перейдемо.

II.

Справа з українським словником, що її переняла на себе Київська Громада ще в 60-х роках, при кінці XIX в. зайшла була в якийсь глухий кут. Ніякій іншій справі не надавала мабуть Громада такої ваги, ні на яку не витрачала стільки часу й праці та енергії. По мемуарах та листуванні тодішніх діячів повно маємо згадок про діло, яким по справедливості пишалась Київська Громада, але ті ж таки документи ясно показують, що справа поставлена була ненормально і тому де далі все більше заплутувалась. Нарікаючи на штучність мови у новіших (тоді) письменників, Драгоманов, напр., писав до В. Навроцького: «Тут не може допомгти ніщо, як видача словаря і граматики чисто народньої мови і рядом з ними наукової хрестоматії літературних пам'ятників од Нестора до XVIII в. (тут-то горе наше,—завважає в дужках Драгоманов,—що не маємо ні того, ні другого, ні третього»...). Цю «бідую» Драгоманов поясняє в першу голову «дилетантизмом»¹⁾ заінтересованих людей, запитуючи на іншому місці: «...Коли ми словарь подамо?!.. Ну, та хоть би те, що є, не ховали»²⁾. Це писано на початку 70-х років, але і десять, і двадцять років по тому картина мадо змінилася. Що власне, як не образ типового дилетантизму, подає пишаючись навіть С. Шелухин у цитованих згадках, малюючи іділію, як студенти, не підготовані і малотямущі, «приносили картки з виписаними словами, перчитували й виправляли(?)», як хтось «давав карткам лад», а інший хтось «переписував»? Серйозна словарна робота, ми знаємо, так не робиться. Так можна лиш назбирати нехай і кілька скринь випадкового, не перевіреного, не повного, а тому хоч і цінного, та до вжитку мало придатного матеріялу. Це й виявилось незабаром, скоро довелось з тим матеріялом вийти перед люде. Спробу було зроблено і досить бучну. В кінці 1895 р. «Кіевская Старина» в своїй оповістці про передплату на 1896 р. писала між иншим: «Получив разрешение напечатать составленный под редакцией В. Науменка и Е. Тимченка «Малороссійскій Словарь», который в полном виде займет более 100 печатных листов в 2 столбца, редакция «Кіевской Старины» рассчитывает в течение 1896 года выпустить в свет 1-й том этого словаря об'ємом до 25 печатных листов. Этот том составит бесплатное приложение для подписчиков журнала «Кіевская Старина» в 1896 году»³⁾. Я живо згадую, яку сенсацію зробила ця обіцянка серед нас, тодішніх молодиків, що жагуче вишукували всяку навіть дрібничку, яка живущою водою скроплювала, підсилювала й зміцняла наше українство. А тут—свій

¹⁾ Студинський К., акад.—Переписка М. Драгоманова з В. Навроцьким. Збірник «За сто літ», кн. I, Київ, 1927, стор. 108. Завважу, до речі, що надруковані тут листи Драгоманова, зле відчитані, аж рябіють од помилок, очевидних для всякого, хто хоч трохи знайомий з особою та ідеологією Драгоманова.

²⁾ Там само, стор. 123

³⁾ «Кіевская Старина», 1895, кн. XII, перед текстом.

словник, та ще на 100 аркушів!.. Нетерпляче ми його дожидалися, того скарбу нашої мови. І побачили один чи два аркуші, а потому—глуха мовчанка. Ще раз згадано було про цей словник в оповістках на 1897 р.: обіцяно його II-й том дати додатком до журналу в 1897 р.,—«что же касается первого тома, то редакция. по независящим от нее обстоятельствам, разошлет его подписчикам 1896 года в первой половине будущего 1897 года»¹⁾. На цьому й припинилися всі відомості про ніби вже зовсім готовий словник, тут його й путь запала... Хоч скільки ми потім допитувались, коли ж нарешті виконає редакція «Кіевской Старини» взятий на себе перед передплатниками обов'язок—так нічого й не могли дізнатися. Згодом, як я вже працював у редакції «Кіевской Старини», я не раз був свідком тому, як стидливо одмовчувався В. П. Науменко, коли хто нагадував йому про обіцяного так необачно словника. Справа впала, і тим разом упала безнадійно.

І це зовсім не випадково сталося і не через «незалежні обставини» в специфічному розумінні. Просто, коли з довгожданим та давносподіваним словником зважилися зійти нарешті на люде, то сама редакція побачила, що виступати з *таким* словником був би скандал безмірно більший навіть за недодержання обіцянки й обов'язку перед читачами та передплатниками. Фактично й тоді, перейшовши деякі стадії обробки, був це не словник, а лиш матеріял на його, не всюди навіть і добірний; над ним треба було перевести ще величезну редакційну роботу, щоб принаймні одвіяти половину об доброго зерна. Серед членів Старої Громади, філологів-спеціалістів, не знайшлося людини, що ту роботу взяла-б на себе. Довелося шукати когось змежи сторонніх людей. І тут виринуло те ім'я, що й досі вибиває з рівноваги такого вибагливого суддю, як С. Шелухин, а тоді не менше мабуть турбувало трохи не всю Стару Громаду. Грінченко був широко звісний по всій Україні з своєї громадсько-літературної роботи та як знавець української мови, «хоч не був, як зазначає в своїх спогадах Є. Чикаленко, дипломованим ученим, а мав звання тільки народнього учителя. Отся остання обставина дуже «шокирувала», коли можна так сказати, наших патентованих філологів і вони вперто не згоджувалися передати редагування громадського словника самоукові»²⁾. С. Шелухин мав своїх попередників, а проте іншої ради не було.

Характерно, що це не вперше словарна справа уперлася в це одіозне для декого й досі ім'я. Ще року 1893-го знялось було в Київській Громаді аналогічне питання і дійшло таки до Грінченка. Ось що оповідає М. Грінченкова в своїх не друкованих згадках з того часу, коли Грінченкові довелось вже кинути вчителювання і він шукав і не знаходив роботи в Харкові.

«Нарешті в грудні Русов одержав з Київа листа. Стара Громада шукала когось, хто б зробив словник української мови з того лексичного матеріялу, який мала Стара Громада. На роботу призначено було півтора роки і Словник мали подати в Російську Академію Наук на Костомарівську премію. Одержавши Русов цього листа запропонував

1) «Кіевская Старина», 1896, кн. XII, перед текстом.

2) Чикаленко Е.—Спогади, ч. II, стор. 98.

Грінченкові поїхати в Київ розпитатися, чи не дасть йому Стара Громада тую роботу.

Оце тоді вперше поїхав Грінченко в Київ і на свої очі побачив «славнозвісних» українців, починаючи з старого Нечуя-Левицького і кінчаючи молодим Михайлом Грушевським, що тоді, здається, тільки скінчив університета. Вражіння в його були гарні, і він казав: «Київ—то не Харків». Роботу Стара Громада згоджувалася віддати Грінченкові з умовою зробити її за півтора роки; платити обіцяли по 50 чи 60 карб. на місяць. Працювати треба було весь день, хоча старогромадяне думали, що досить буде працювати 2—3 години на день.

Приїхав Борис Дмитрович і почали ми радитися, що ж його робити? Робота була дуже цікава, але прожити в Києві на такі гроші не можна було. А ще якогось заробітку не можна було сподіватись, бо тоді українська літературна праця не давала заробітку.

Коли це приходять лист — не пам'ятаю — від Кониського, чи просто від Шрага, бо Кониський прохав Шрага знайти посаду Грінченкові. Закликають у Чернігів на посаду діловода оціночної комісії; платня—75 карб. на місяць. Тепер доводилось вибирати: Чернігів чи Київ. У Києві робота тільки на півтора роки і 60 карб. на місяць. У Чернігові робота постійна, платня більша і життя дешевше. І надумалися ми спершу заїхати в Київ і як що згодяться платити по 65 карб. на місяць, себ-то оплатять тільки помешкання та їжу, то лишитися в Києві.

В. П. Науменко, що з доручення Старої Громади вмовлявся з Грінченком, сказав, що більше платити Стара Громада не може, а порадив Грінченкові їхати в Чернігів на посаду, не зрікаючися і роботи з Словником. Він упевняв Грінченка, що Стара Громада запевне згодиться давати в Чернігів матеріяли до Словника. Коли Грінченко казав, що, будши він на посаді, не встигне зробити Словника на термін, Науменко впевняв, що він помиляється, думаючи, що на Словник треба витратити так багато часу і що, працюючи тільки вечорами, він устигне скінчити роботу вчасно. І що, нарешті, Академія може пересунути термін.

Тоді ми зраділи, що так добре все складається, і поїхали в Чернігів, сподіваючися, по слову Науменка, що не далі як за два місяці частина матеріялу до Словника буде в Чернігові. Але ми його так і не діждалися¹⁾.

Власне таки діждалися — за вісім років. Коли, по нещасливій спробі розпочати друкування Словника при «Київській Старині» та по всяких пересуваннях академічного терміну, справа стала нагально і невідкладно, то виринула знов кандидатура Грінченка. Дякувати заходам того ж таки Русова і, головно, мабуть упертому домаганню в Старій Громаді Є. Чикаленка, цим разом таки дійшло до згоди. Спеціально обраній в Старій Громаді комісії словарній (згадані вже—В. Беренштам, Є. Трегубов та Є. Чикаленко) доручено було скласти з Грінченком умову. Не вважаючи на велику опозицію патентованих філологів, все ж довелося передати роботу «самоукові».

III.

Результатом цього вирішення був такий документ, що його подаємо од слова до слова.

¹⁾ Грінченкова М.—Дещо з минулого (Харків, Чернігів). Цитую з рукопису.

Видимо, до цього епізоду стосується виписка з якогось листа, що збереглася серед нашого матеріялу: «Грінченко может приезжать в Киев, условия известны: 3—4 часа работы и 60 руб. в месяц. Лучше приезжать скорее».

Условие между редакцией «Кіевской Старины» и Борисом Димитриевичем Гринченком относительно редактирования последним Малорусского Словаря.

1. Редактору Б. Д. Гринченку дается материал, состоящий из тетрадей и карточек, и первые три листа печатного словаря; последние как образец работы и правописания.

2. Редактор должен: а) сверить написанные в тетрадях слова с карточками и, если явится сомнение в происхождении слова, точности объяснения или соответствия примера, то необходимо сделать исправление на основании нижеуказанных материалов. б) Сделать по тетрадям все исправления, необходимые для расположения лексического материала по образцу печатных листов. в) Добавить к словам примеры в тех случаях, когда, по его мнению, слово нуждается в примере.

3. Редактор, если найдет необходимым и будет иметь для этого время, вносит в словарь новые слова, заимствуя их из нижеперечисленных материалов с указанием источника и страницы его.

4. Кроме помянутого рукописного материала, редактор может пользоваться при своей работе: а) всеми книгами на украинском языке, изданными по 187¹⁾ год включительно, б) всеми сборниками украинских этнографических материалов, когда бы то ни было изданными. На каждое могущее потребоваться отступление от этого правила необходимо получить согласие одного из экспертов, указанных редакцией «Кіевской Старины».

5. Все исправления и добавления редактор делает на тетрадях красным чернилом, те же места, которые, по его мнению, должны быть обсуждены с одним из упомянутых экспертов, обозначает особо.

6. Редактированию подлежат все буквы, кроме проредактированных В. П. Науменком. Слова старого малорусского языка на входят в об'ем этой работы.

7. Работа считается законченной по внесению в помянутые черновые тетради указанных выше исправлений и добавлений. Переписка с этих тетрадей начисто производится иным лицом на счет редакции «Кіевской Старины» под наблюдением и ответственностью редактора, с согласия которого избирается и переписчик.

8. Словарь должен быть снабжен предисловием, в котором должны быть указаны—система, по которой составлен словарь, источники его и главные сотрудники. Предисловие составляется редактором словаря по соглашению с редакцией «Кіевской Старины».

9. На заглавном листе словаря после заголовка должно быть напечатано: «редактировали В. П. Науменко и Б. Д. Гринченко».

10. Работа должна быть закончена и переписана к 1-му ноябрю 1903 г. (Тысяча девятьсот третьего года).

11. Вознаграждение за всю эту работу редактор Б. Д. Гринченко получает от редакции «К. Старины» в размере двух тысяч рублей, выдаваемых по сто рублей ежемесячно за каждый прошедший месяц. Если работа будет окончена раньше указанного срока, то вся недополученная до 2000 рублей сумма выдается редактору единовременно по представлении работы, если же последний не окончит работы по причинам,

¹⁾ В оригіналі не дописано.

независящим от редакции «Кіевской Старины», то получает вознаграждение только за проработанное время. Расходы по переписке не входят в этот счет. Кіев, 14 февраля 1902 года.

За редактора «Кіевской Старины» *В. Беренштам*¹⁾.

Б. Гринченко.

Така була та «конституція», що визначала обсяг роботи, обов'язки і права Б. Грінченка. Треба завважити, що всюду в конституції він іменується, як і годилося, редактором. Правда, не єдиним. Пункт 6 умови виймає з-під його обов'язку частину словника, ніби проредактовану вже Науменком, себ-то перші чотири (А—Г) літери алфавиту. Відповідно до цього п. 9 і вимагає, щоб на словнику стояли ймення двох редакторів—Науменка та Грінченка. З цього бачимо, що Є. Х. Чикаленко помиляється, запевняючи, що, дізнавшись про опозицію Грінченка, Науменко зрікся виставляти своє ймення на словнику «на радість» Грінченкові. Справа, як показують документи, стояла інакше. Цілком зрозумілива річ, що Старій Громаді й уповажненій од неї комісії бажано було зберегти на словнику ймення Науменка вже просто як нагад про власні довголітні заходи коло словника, як свого роду символ минулого; спеціально за-для цього з-під компетенції другого редактора й винято було перші чотири літери алфавиту, тим більше, що в редакції Науменка три аркуші були навіть видруковані, як отой згаданий у нас нещасливий додаток до «Кіевской Старины» на 1896 р. Грінченко цю умову прийняв, хоча безперечно і йому кидалась у вічі, як і тепер кидається, диспропорційність роботи обох редакторів: навіть у друкованому тексті частина, призначена на Науменка, не займає й однієї шостої частини словника; в дійсності ж вона напевне була б іще менша. Можливо, що ця диспропорційність і була однією з причин, чому Науменко зрікся врешті своєї частки, але то сталося згодом, коли значна частина роботи у Грінченка була вже зроблена.

Склавши умову в Кієві, Грінченко від'їхав до Чернігова, де тоді мешкав, узявши з собою матеріял на літери *К* та *Д*, і негайно (18 лютого 1902 р., як бачимо з однієї нотатки) взявся до роботи. Вже перші кроки її поставили перед редактором багато питаннів, яких він не зважувався або й не міг сам вирішати — про матеріял, його обсяг, джерела і т. и. Найбільш турбувала тоді Грінченка справа з точним обліком матеріялу, потрібним йому на те, щоб точно обрахувати і розложити свій час. Ці турботи цілком виразно стають перед нами з Грінченкового листа до Є. Х. Чикаленка, датованого 28 лютого, але чомусь не одісланого (на листі зазначка: «Не посилено»). Подаю цього листа цілком, бо він одразу вводить *in medias res* як самої роботи, так і тих турбот, що зразу ж обсіли редактора.

¹⁾ Текст писано теж рукою В. Беренштама. Але серед матеріялів зберігся брульон умови, писаний рукою Грінченка, і з написом—«Согласенъ вполнѣ. В. Науменко». З цього бачимо, що формулювання умови належить Грінченкові і він сам окремим пунктом зазначив, що на словнику мають стояти ймення двох редакторів, і на це цілком пристав Науменко—новий доказ на те, що Є. Х. Чикаленко помилився в своїх спогадах.

Російською мовою ця умова, як і інші офіційні документи в справі, писана з причин, цілком зрозумілих: інакше б вона не мала тоді обов'язкової сили.

Шановний Євгене Харламповичу!

Вашого листа я відібрав так пізно, що не міг послати телеграми, щоб Ви припинили Мартиновича з його етнографічним матеріалом. Та мабуть, коли й міг би, то не поїхав би (хоча й дуже цікавлюся тими матеріалами): час дорогий, а їздити ще доведеться. Я писав до Вас і до д. Трегубова, щоб подали мені, скільки слів у словарі. Він пише, що не може сього зробити, бо 1) немає часу, 2) не на всіх зшитках позначено, скільки там слів, 3) статистика ся не зовсім точна. Ще каже: «ця статистика нічого не дасть, бо сила не в числі, а у його якості».

Ні, в сьому випадкові «сила в числі».

Я роблю К. Працюю в день *годин сім*¹⁾, роблю... слів 150.

Д. Науменко казав мені, що в словарі 150000 слів. Коли так, то: $150000 : 150 = 1000$ днів, чи то *сорок місяців* (рахуючи місяць 25 робочих днів)!!!

А треба за *двадцять!*

Порахувавши так, я злякався. Став думати. Що правда.—далі я робитиму трохи швидче, але ж *трохи*. Се скоротить роботу на 5 нехай місяців, а не на 20 (Та властиво робити мені й не 20 місяців, а хіба 18, бо ще ж треба копію прочитати і передмову написати).

Тоді я подумав дві речі:

I. Може д. Науменко помилився, або може він рахує *карточки*, а се не одно, що слова, *заведені вже в словарь* (бо серед карточок на інше *одно* слово аж 10 клаптиків). От мені й треба було знати, скільки ж слів, зведених уже в систему, тоб-то в *зшитках*. Великої «точности» тут не треба: коли буде помилка на 3—5 тисяч, то се дурниця,—через те можна було б покористуватися і з «не зовсім точної» Тимченкової статистики. Коли нема цієї статистики на всі літери, то хоч би на ті, на які є,—я вже там би собі прикинув про інші, так-сяк догадався б. Коли взяти в руки «щоти», то все це діло на *всі* літери можна зробити за дві яких години (а певніше, що й швидче). Ото ж прошу, чи не можна так:

а) подати мені цифри на ті літери, які пораховано,

б) розпитатися докладніше в д. Науменка. що значить ці 150000 слів.

II. Може се так помалу роблю тим, що перед мене рукопис не Тимченків, а переписаний, і у тих випадках, коли Тимченків рукопис дав би мені змогу зараз же розплутати яке питання, тут, у сьому видимо *скороченому*, рукописові я не знахожу відповіді: мушу лазити по *силі* книжок. Я не кажу сього певне, я кажу: *може*. — Я кинувся був робити Д, щоб вивірити по йому (Д—Тимченків рукопис), але виявилось, що на Д *не всі карточки*. Знов не можна нічого певного сказати. Ото ж і прохання:

а) Прислати Тимченків рукопис на К.

б) Розпитатися, де ще є карточки, oprіче тієї скрині, в якій я брав, добути їх і прислати мені Д.

Ви будете казати: ото було б у Києві зоставатися! etc. Згоджуюсь, що в Києві було б з сим ліпше. Але... Нехай, як побачимось. Коли можна, то зробіть, щб прошу — *се мені дуже важно знати, скільки я що-дня мушу робити, важно для самої роботи*.

Коли ж не можна, то змовкаю...

Ваш Б. Грінченко.

1902. II. 28.

З Чернігова.

¹⁾ Більш не можу, бо ся праця заморочує голову і після сімох годин працюєш уже гірше (Грінченкова примітка).

З цього бачимо, який клопіт посів одразу голову редакторові: непевність матеріялу що-до числа (а від цього ж залежав темп роботи) і навіть що-до акуратної його фіксації в зшитках, над якими довелося працювати. Проте менш, як за місяць *K* було зроблено. «Оце посилаю Вам *K*, — писав Грінченко до Є. Трегубова 18 березня. — Поки я робитиму *D*, панове експерти могли-муть переглянути сю роботу, а я, тижнів через два приїхавши, почую від їх уваги і тоді вже можтиму виготувати обидві літери до переписування. Увесь час я морочився з самим *K*. Думаю, що *D* робитиметься трохи швидче, бо тепер мені стало видніше, щò та як треба робити».

Певне не без хвилювання послав Грінченко початок своєї роботи на суд експертам, за яких були—Павло Житецький та Кость Михальчук, обидва високо авторитетні вчені, знавці філологічної науки в цілому і української мови з'окрема. Як-не-як, це мав бути свого роду іспит, од якого залежала вся дальша робота; присуд таких експертів не міг не цікавити Грінченка, і він до його, своїм звичаєм, ретельно готувався. В наших матеріялах збереглася спеціальна передмова, пояснення для експертів, яку написав Грінченко. посилаючи першу свою спробу: «Несколько предварительных замечаний, которыя прошу прочесть раньше чтения словаря». Тут він розгортає свою систему роботи, дає деякі методологічні пояснення, зазначає сам ті технічні дезидерати, що їх треба мати на увазі в останній редакції, окрім й широко спиняється на неповноті матеріялу і нарешті зазначає цілу низку підручної літератури, потрібної йому для роботи,—словників, то-що. «Несмотря на эти недочеты, работа, кажется, все ж дает понятие о том, что именно и как именно будет делать редактор словаря, а потому является возможность сделать и необходимые замечания»,—в цих словах позначено те, чого сподівався Грінченко від учених експертів.

Обидва вони відповіли докладними й широко мотивованими увагами, що, напр., у Михальчука, обернулись в справжній філологічний трактат, який і тепер можна читати з глибоким інтересом, як майстерний екскурс у правописні та граматичні питання¹⁾. Перший розглядав Грінченкову працю Житецький (його уваги датовано 29 березня), потім Михальчук (дата 22 квітня). Уваги обох мають переважно принципіальний характер, торкаються деяких методологічних справ і майже не висувають конкретних побажаннів, згоджуючись переважно з думками і способами редактора. А остаточний присуд був такий.

У Житецького:

Чем отличается новая редакция словаря от прежней?

В коментариях к словам нужно различать, по моему мнению, значение слов со всеми оттенками их, открывающимися из фраз, от понятий, выраженных словами и опирающихся на бытовые явления жизни, на материальную и духовную культуру народа. Комментарии первого рода можно бы назвать *nominalia*, второго рода—*realia*. Вот этих последних, судя по букве *K*, было очень мало в словаре прежней редакции.

¹⁾ Уваги експертів, як і пояснення Грінченка, редакція гадає дати додатком до III-го тому цього видання.

Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)

Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)

Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)

Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)

Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)

Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)

Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)
 Маврица бавца бавца, не есавца а (ба)

VI Древо, древо, с. м. km pacm. Кислица, Кислица
 marcula

V Древо, древо, с. м. km pacm. Кислица, Кислица
 (X) Тако само гора нима у Маврица (116)
 с. "дер-дрво", а не "дер-дрво".

V Древо, древо, с. м. km pacm. Кислица, Кислица
 I. Cod. Древо, древо
 не преда с' там и о-
 троту древо, древо
 в. 116, 117

V Древо, древо, с. м. km pacm. Кислица, Кислица
 древо, древо, так отто воно древо, древо.
 др. у. код с. древо

В словаре нової редакції значительно исправлены *nominalia* и еще значительнее пополнены *realia*. не говоря уже о том, что прибавилось 415 новых слов. Эта резкая разница составляет громадный плюс новой редакции. Такой плюс, полученный в короткое время, ручается за то, что словарь находится в опытных и твердых руках».

У Михальчука:

«...Міркуючи по тій першій спробі виправок словаря, яка зроблена уже поки що з буквою К, можна напевно сподіватись, що робота з редагуванням його піде спірно й дотепно, і не можна не радіти, що це важне діло дісталось до рук такого тямущого в ньому, щирого, роботящого та до того ще й вільного працівника, котрий напевно доведе його гаразд до пуття, аби тільки ніщо не заважало йому в роботі»

«Самоук», «не авторитетний», без «потрібної наукової підготовки, навіть освіти» Грінченко іспит перед найбільшими тоді в українській науці авторитетами блискуче витримав. До того ж перед тими авторитетами, що їх, якщо вірити С. Шелухиніві, він ніби-то серед білого дня пограбував що-до їх власних прав на «авторство». Наведений присуд обох експертів хай єдиною буде відповіддю історії на всякі поточні вигадки та на автократичне «самбачив», тим часом коли бачене подавало справу власне як-раз навпаки.

В ході роботи не раз потім Грінченкові доводилося обертатись до експертів з усякими своїми сумнівами, міркуваннями, пропозиціями. Так, 11 квітня він поставив питання про виділення в словнику «наречий», чого не було зроблено в перших аркушах, — відповідь була: «Все ваши соображения о наречиях абсолютно справедливы, поэтому предоставляется вам делать, как вы предполагаете». Те ж саме відповіли експерти на пропозицію подавати дієслова з приростками окроме: «И это тоже верно. Делайте». І так систематично одбувалося з усіма запитами редактора. З написів на зшитках бачимо, що експерти здебільшого погоджувалися з думками і формулюванням їх у Грінченка, своїм авторитетом скріплюючи його здогади і спосіб роботи.

IV.

Але це були деталі, дрібниці, рівняючи до двох кардинальних справ, що стали перед редактором словника, скоро він опосів матеріял і перед ним почали вирисовуватися й розгортатися перспективи дальшої роботи. Ці дві справи—то доповнення словника новим матеріялом та правопис.

Що до обсягу матеріялу, то здаючи роботу Грінченкові, ніхто з попередніх редакторів не знав до ладу, скільки слів містять у собі навіть зшитки, до яких переписано зведений матеріял. З наведеного вже Грінченкового листа до Є. Чикаленка ми знаємо, що Науменко визначив число слів на 150000 і цим довів був до розпачу й жаху Грінченка, коли, спробувавши себе на роботі, він побачив, що може в середньому робити на день 150 слів, отже скінчити всю роботу на призначений термін не здолає.

Правда, перевіривши сам цю статистику «на око», Грінченко що-до цього заспокоївся: слів насправжки було рівно втриє менше, ніж показано, себ-то всього з 50.000. Але це викликало у його вже супротивлені страхи: словник буде не повний, занадто малій, отже не вичерпає багатства україн-

ської мови, не покаже її людям у повному блиску. Вже зробивши першою літеру К, редактор переконався в тому, якій випадковий матеріал дістався йому до рук і як не повно та й не справно використано джерела та як багато джерел першорядної ваги зовсім не зачеплено. Вже в цитованому листі-передмові до експертів Грінченко звертав увагу їхню на цю аж надто болючу для його справу: «Богатый материал словаря,—писав тоді Грінченко,—все же очень неполон по сравнению с тем, что можно было бы добыть»,—а незабаром, 7—8 квітня, він подає експертам спис нових джерел, з яких і пропонує збагатити матеріал словника (Свидницький, Куліш, Мирний, Г. Барвінок, Н.-Левицький, то-що). Експерти ухвалили цей список. «Дуже згоджуюсь на сі всі джерела для словаря»,—писав Житецький. «Зо всім теж згоджуюсь»,—озвався й Михальчук. Але й таке поповнення було б тільки паліативом, тим часом як Грінченкові лежали на серці такі заходи, що дали б більш-менш повний словник української мови. І от, у червні, перебравшись вже до Києва, він обертається з таким листом до господарів справи, Старої Громади.

В редакцию исторического журнала «Кіевская Старина».

В порученном моему редактированию украинском словаре находится, согласно сделанному мною подсчету, не более 52—53 тысяч слов¹⁾.

Если принять во внимание, что словари других языков заключают в себе каждый слов в несколько раз более, то станет очевидным, что указанная цифра является слишком недостаточной.

Произошло это вследствие того, что при составлении словаря была использована лишь малая часть материала, который имелся в наличности. Слова выписаны далеко не из всего, изданного по-украински до 70-х г.г. XIX в. и лишь из нескольких книг семидесятых. Осталась не использованною масса материала и между прочим такого важного, как «Записки Ю.-З. Отдела», «Труды» Чубинского (использованы только части томов I, III, IV и том V-й), «Малорусск. народныя преданія» Драгоманова, «Истор. песни малорусск. народа» Антоновича и Драгоманова. «Чумацкія пісні» Рудченка, фольклорные материалы, изданные Ястребовым, Манжурой, Милорадовичем, «Кіевской Стариной», Краковской Академией Наук, «Науковим Товариством ім. Шевченка», Харьковским Историко-Филологическим Обществом, Харьковским Губ. Статистическим Комитетом и многие другие, а также выходившие со второй половины 70-х г.г. сочинения таких знатоков украинского языка, как И. С. Левицкий, П. А. Куліш, Г. Барвінок, Свидницький, Мирний и др.

Если бы был использован хотя-бы только указанный здесь материал, количество слов в украинском словаре возвысилось бы до возможности сравнивать последний с словарями других языков.

При настоящем же положении дела представляется рискованным выступать со словарем столь бедным по сравнению с действительными лексическими запасами языка.

Не может также подлежать сомнению, что если на академический конкурс будет (а это вероятно) представлен другой словарь и он окажется по своей обработке равных достоинств со словарем, который редактирую я, но с большим количеством слов, то преимущество будет отдано этому другому словарю.

¹⁾ Навсправжки слів було менш—49.000; див. передмову Грінченка до I-го тому, стор. XXVIII.

Все это считаю долгом изложить редакции «Киевской Старины» в тех видах, что она, быть может, найдет возможным принять меры к устранению указанного недостатка словаря.

Желательно решение редакции по этому вопросу в самом скором времени, так как при краткости срока, в который должен быть представлен словарь в Академию, дорога каждая неделя.

Прошу принять уверение в глубоком уважении

Б. Гринченко.

1902. VI. 24.

Киев.

Проте редакції «Киевской Старины», фірмою якої була замаскована Стара Громада, не капало за шию в цій справі; можливо, що через літню перерву Громада й зовсім тоді не збиралася. І от 5 вересня 1902 р. нарада, в складі П. Житецького, К. Михальчука, В. Науменка, Є. Трегубова та Б. Грінченка, ухвалила ще раз довести до Громади про потребу поширити словник систематичною додачею нового матеріялу на підставах, зазначених у поданому допіру листі Грінченка, та прийняти для словника фонетичний правопис, замість офіційної «ярижки», якою складено всю попередню в словникові роботу. Громада першу постанову одкинула й ухвалила ніяких додатків не робити. Ніяких документів про цю постанову ми не маємо, і тому тільки на підставі особистих спогадів можу дещо пояснити. З першого погляду чудно, що на Громаді не пройшла постанова наради, до складу якої належало аж четверо найповажніших і найвпливовіших громадян, а між ними і признаний здавна голова й проводир Громади В. П. Науменко. Але справа була в тому, що ні Житецький, ні Михальчук, слабуючи весь час, на Громаду не ходили і своїх думок обстоювати не могли. Є. Трегубов раз-у-раз дивився очима й ішов за голосом Науменка, цей же, хоча на нараді й приєднався був до загального голосу, але на Громаді поставив справу так, що вона виглядала безнадійно. Мотивів його тепер я вже пригадати не можу, пам'ятаю тільки, що за додатки були тільки молодші, не впливові громадяне; з старших Є. Чикаленко, якого голос найбільше важив. на засіданні не був¹⁾, усі ж інші пішли за дипломатичними порадами Науменка, який видимо був проти того, що сам же, як учасник наради 5 вересня, мусів переводити на Громаді. Утворилось надзвичайно напружене становище. Грінченко, як про те свідчать його листи до Трегубова, що є в нашому матеріялі, мав думку припинити додавання нових слів навіть із свого готового матеріялу й обробляти тільки обов'язковий, себ-то переданий йому од Громади. Словник мав, таким чином, вийти в первісному обсягу, хоча Академія Наук одсунула термін ще на 1 рік (1 січня 1905 р.) і таким чином давала й фактичну змогу поповнити словника й зробити його кращим.

Скільки пригадую, несподівана й не мотивована постанова Старої Громади схвилювала ширше громадянство, що вже тоді мало свій голос у Раді

¹⁾ В написаному зараз же, по гарячому сліду, але не одісланому листі М. М. Грінченкової до Є. Х. Чикаленка читаємо: «Ви навіть не пішли в Громаду, щоб сказати за неї (справу з додатками) своє слово. Ви ж мусіли знати, що без Вас загине справа» (лист зберігся в наших матеріялах з допискою, що його не послано).

Всеукраїнської Організації; певне старалися й Житецький та Михальчук із свого боку. І от не минуло й двох місяців, як Стара Громада під тиском ширшої громадської думки змінила свою постанову й пристала,—правда, компромісово,—на пропозицію редактора, підперту думкою експертів. Не бажаючи розпочати справу виборки та додавання нового матеріалу широко її організовано, бо це вимагало нових грошових витрат, Громада й цю роботу поклала на самого редактора, збільшивши на 1 рік термін для закінчення словника. Грінченко на те погодився. Наслідком цього компромісу були такі «Дополнительные условия» до умови 14 лютого:

1) Редактор словаря Б. Д. Грінченко делает добавления новых слов к словарю, заимствуя для этого материял: а) из всех собраний украинских этнографических материалов, когда бы то ни было изданных, а также из тех земских и других изданий, в которых встречаются материалы по народной терминологии; б) из всего напечатанного на украинском языке с Котляревского и по 1870 г. включительно; в) из работ украинских писателей XIX-го века, начавших свою деятельность не позже 1870-го года, хотя бы работы эти появились и после означенного года; г) из украинских словарей; д) из слов, записанных от народа и опубликованных в печати или представленных в рукописях.

2) За эту дополнительную работу Б. Д. Грінченко получает дополнительное вознаграждение в размере ста рублей в месяц, считая с 1-го ноября 1903-го года за столько месяцев, сколько он проработает, но не более, как по 1-е ноября 1904 года, к каковому сроку и должна быть закончена вся работа в таком виде, как указано в условии 14-го февраля 1902-го года, но с предположенными дополнениями.

3) Словарь должен быть написан правописанием, указанным в академических правилах о присуждении премии Н. И. Костомарова, но с заменю указанных в п. 2-м букв *ѣ*, *ѣ* и *ѣ* буквою *і*. Киев, 7-го ноября 1902 г.

За редактора «Кіевской Старины» *В. Беренштам* ¹⁾.

Грінченко ще раз, нехай частково, перемиг у своєму бажанні дати якомога кращий словник. Перемиг, дивна річ, у боротьбі проти людей, які повинні були бути в тому так само заінтересовані,—цікавий зразок тих обставин, за яких доводилось у нас часом робити громадську роботу...

Думаю, що в безпосередньому зв'язку з цією перемогою стоїть і зречення Науменка від обов'язків, а разом і титула редактора словника. Я не пам'ятаю, чим мотивував він свій учинок, але цілком зрозумілива річ, що крім почуття своєї моральної поразки, він і в роботі своїй був зв'язаний, бо мав рівнятися на зроблену вже й ухвалену від експертів роботу свого співредактора. Психологічно Науменкові, який мав свої погляди і звички, свою роками вироблену рутину словарної роботи, свою методу—треба сказати, на практиці досить легковажну і типово дилетантську ²⁾—було це важко, може навіть

¹⁾ Рукою В. Беренштама написано й цілу цю додаткову умову. Але в наших матеріалах зберігся й брільон її, писаний рукою Грінченка,—отже складав її Грінченко.

²⁾ Якось була на Громаді мова про те, як багато часу витрачає на словник Грінченко «Дивно,—промовив Науменко,—адже я вчора за чаєм зробив мало не цілу літеру» Робота «за чаєм» вразила мене, хоч і як мало тямив я тоді в словарній роботі, але бачив, як працює Грінченко.

неможливо. Треба було йти під удар порівняння, а цього не міг стерпіти лагідний, але все ж амбітний і зучений до пошани В. П. Науменко. Роботи над своєю частиною він ще не починав і треба було або розпочати її, або зректися. Він волів останнє...

Так чи не так, а незабаром по наведеному останнім документі з'являється «Второе дополнение» до умови між редакцією «Кіевской Старини» (себ-то Старою Громадою) та Грінченком, що юридично оформлює цей новий стан.

1) Редактор словаря Б. Д. Гринченко принимает на себя обработку (редакцию и дополнения) первых четырех букв алфавита (А, Б, В, Г), которые в первом условии были исключены из его работы, как подлежащие редакции В. П. Науменка.

2) Означенная работа должна быть окончена к 1-му ноября 1904 г., т. е. к указанному в предыдущем дополнении к условию сроку и за указанный там гонорар.

3) При представлении словаря в Академию Наук и при печатном издании его редактором словаря должен быть обозначен на заголовном листке один Б. Д. Гринченко. Киев, 28-го ноября 1902-го года.

За редактора *В. Беренштам*¹⁾.

На цьому власне кінчається зовнішня історія словника: «конституція» була цілком вироблена, більш не мінялася і два роки по тому пішло на тяжку працю. результатом якої було по-над два десятка великих томів рукописного словника. Але зшиток, що містить передмову, показує, що не легко було сформулювати заголовок словника, власне ту частину, яка стосувалась до Старої Громади, бо редактуру Грінченка визначала сама вже конституція. Маємо кілька проектів заголовку, писаних рукою Є. Чикаленка, Б. Грінченка і нарешті той, що й був ухвалений. записано рукою Є. Трегубова. Скільки можу пригадати, хоч запевняти не буду, до цього саме моменту й належать ті змагання словарної комісії з редактором, що їх Є. Чикаленко в своїх згадках ставить на самий початок словарної роботи. Передмову й заголовок апробували експерти й комісія. «З наукового погляду,—писав Житецький,—я не нахожу ніяких помилок в сій передмові і нічого не маю против того, щоб була вона поміщена при словарі». «Поділяю погляди автора в передмові до словаря, уважаю підстави його науковими й критичними і бажаю й зичу довести діло до кінця. К. Михальчук». «На передмову, на заголовок згода. Є. Трегубов. Є. Чикаленко». В матеріялах наших маємо ще розписку (на останньому додаткові до умови): «Двадцать три (23) тома чистового Словаря 30 ноября 1904 г. принял *Е. Трегубов*. Черновые тетради по всем буквам приняты». Проти умови спізвився Грінченко на 1 місяць.

V.

Так за півтретя року закінчена була, нарешті, величезна робота, що провадилась десятиліттями, забрала силу людської енергії, викликала багато

¹⁾ І цей документ, як і два попередні, писаний увесь рукою В. Беренштама. Брульону серед нашого матеріялу нема. Можна думати,—і це стверджує в своїх спогадах Є. Чикаленко,—що текст вийшов од самого Науменка

надій, з одного боку, й наріканнів на зволікання, з другого—і не перестає, як ми бачили, викликати нарікання і по сей день. Оцінка тієї роботи не належить до моєї теми,—матеріяли до неї читач знайде в академічному «Отчете о присужденіи преміи Н. И. Костомарова», пера акад. О. Шахматова, та в Грінченковому до його додатку¹⁾. Можу з широкої оцінки акад. Шахматова подати тільки самий висновок про «не авторитетну, на думку С. Шелухина, фірму» Грінченка. «Все эти замечания,—писав про Грінченкову передмову той найавторитетніший тоді між російськими філологами вчений,—свидетельствуют о том, что в лице Б. Д. Гринченка малорусская лексикология имеет опытного и отлично подготовленного работника. Впрочем, о том же с еще большей доказательной силой говорит каждая страница самого словаря». «Труд, составленный Б. Д. Гринченком,—каже той самий автор далі,—можно признать лучшим малорусским словарем сравнительно со всеми до сих пор вышедшими. Непосредственное знакомство с источниками, обилие матеріяла, извлеченного как из них, так и из живых народных говоров, тщательная обработка каждого слова, снабженного пояснением его значения. ссылками на источники и примерами—все это выделяет рассматриваемый Словарь украинского языка из всех предшествовавших ему опытов по лексикологии этого языка». Зазначаючи далі все ж деякі «пробелы и недостатки в этом прекрасном труде», рецензент додає, що вони залежали від того, головним чином, що редактор мусів себе обмежувати, маючи занадто мало часу на роботу²⁾. Ми тепер можемо сказати, що були й інші причини: якась невиразна, глуха опозиція проти редактора од декого з тих, що мусіли б йому допомагати, та часто невисока вартість самого матеріялу, над яким довелось працювати. Виразну, хоч і в м'яких тонах, характеристику цього матеріялу дає передмова до словника словами — завважмо — самого В. Науменка. «Началась,—писав він у дописці до Грінченкового тексту,—эта кружковая работа не по методу составления научного словаря, а просто делалось так: из обширного матеріяла карточек словарных выбирались на собрании словарников те слова, которые признавались достоверными, тут же устанавливался перевод их и иногда давался пример, чаще всего взятый по памяти, а то и просто из головы. Все это тут же писалось на карточки и передавалось нескольким лицам для составления черновой редакции в алфавитном порядке на листах»³⁾. Не дивно, що наслідком такого обивательського методу були різючі помилки, яких чимало вклучулося і в ніби оброблену вже редакцію словника, над якою працював на останку Грінченко. На початку своєї роботи він пробував був нотувати ці помилки,—потім це робити він кинув, бо занадто такі нотатки були розрослися⁴⁾. Отже ясно, що зазначені прикмети матеріялу теж галь-

¹⁾ Див. «Киевская Старина», 1906, кн. V—VI, стор. 191—230; Г р и н ч е н к о Б.—Необходимое пояснение. «Киевская Старина», 1906, кн. VII—VIII. Документы..., стор. 74—78.

²⁾ Отчет о присужденіи преміи Н. И. Костомарова. «Киевская Старина», 1906, кн. V—VI, стор. 194—195, 228—229.

³⁾ Див. «Предисловие» при I-му томі сього видання, стор. XXVII.

⁴⁾ Напр.: «М'я. с.-ср. Имя. Приздри на м'я сиротину, визволь з цього лица (Чуб.)»;—очевидно, м'я тут=мене. Або: «Дередер, ра, с. м. Игра» (такого слова зовсім нема) Або: «Загомони, ню». Або: «Ж и л и й—живой» з таким прикладом: На

мували роботу редактора, знижали можливості. А проте все ж треба зазначити, що закінчення Словника української мови було на той час подією, якої затушувати не могли навіть голосні політичні події 1905—1906 р.р. І тому, що ця подія сталася, причина полягає насамперед, щоб хто не говорив собі, в особі редактора.

В умовах тодішнього життя нашого я взагалі не знаю людини, що надавалася б більш до такої роботи, ніж був Б. Грінченко. Коли ще можна було, нехай, одшукати рівного йому знавця мови, то робітника з його видержкою, роботящістю, пильністю, акуратністю, «робочою дисципліною»,—а це ж при малому часі на роботу мало колосальне значіння—у нас другого не було. З широкою освітою, нехай і не засвідченою відповідним дипломом, з колосальним знанням української мови, з деякою практикою навіть у спеціально словарній роботі¹⁾, Грінченко еднав те, що найпотрібніше було саме в такій роботі: виразисту техніку, пунктуальність у розробці, добросовістність, строгий метод у праці. Не дурно кандидатура його на редактора словника ставала й попереду; не дурно робота його знайшла такий прихильний присуд у експертів, найавторитетніших у нас філологів того часу. Деякі нотатки, що збереглися в наших матеріялах, показують, як пильно й педантично-акуратно працював Грінченко, і як він раз-у-раз вивіряв сам себе. Маємо тут—і реєстри використаних та невикористаних джерел, і записи присланного від різних кореспондентів матеріялу, і найдетальніші обрахунки у всяких стадіях роботи. і навіть свого рода цифровий щоденник, і всякі питання про методіа, і цілі проекти розроблювання поодиноких слів. Ми вже бачили, як на самому початку роботи Грінченко зробив підрахунок матеріялу й часу і визначив собі щоденну, сказати б, порцію роботи, якої й додержував потім неухильно. Але не раз ще ця «порція» зазнавала перевірки і Грінченко робив для себе новий «рахунок роботи». І цей рахунок ріс, відповідно до того, як розгорталась робота й ширшали перспективи. 1 березня 1903 р. рахунок дав такий результат: «Треба що-дня робити 120 слів». 8 жовтня того ж року—«157 слів на день треба робити». 26 січня 1904 р. новий висновок: «173 слова на день». І Грінченко педантично робив, скільки з останнього підрахунку припадало. Всякий, хто мав з ним тоді якесь діло, пам'ятає його маленький кабінет на Гоголівській, ч. 8, завалений картками, зшитками словника, підручними книгами до такої міри, що й повернутись було буквально таки нігде. І в цьому кабінеті за працюю, щоденно (крім неділь) з ранку до вечера, регулярно одсижував редактор Словника, і результатом була нова порція щоденно обробленого матеріялу. Як він його обробляв, про це свідчать оті чорнові зшитки, що усі збереглися в нашому матеріялі,—самий вигляд їх аж надто промовистий... Грінченко мав право сказати ті слова, що їх ми знаходимо в його передмові: «Переданный нам материал подвергнут был переработке по всем буквам и во всех отношениях: в выборе слов, объяснениях, выборе и проверке текста при-

двое баба ворожила—або вмере, або буде жила». І т. д., і т. д. Особливо траплялось лихо з цитатами, перекрученими часто так, що й не впізнати.

¹⁾ У наших матеріялах збереглися сліди тієї роботи; належить вона до 1889—1890 р.р. і була доведена до літери Д; число слів сягало 16.000. Маємо список 113 джерел, з яких вибірав Грінченко слова

меров, простановке ссылок и пр., и пр.»¹⁾). У всьому, крім словника, він обмежив себе тоді до *minimum*'а, жив анахоретом, бачився з людьми здебільша тільки в призначені години, спочивав тільки в неділю. Зате це давало *maximum* робочого напруження і все нові частки готового словника. За даних обставин Словник Грінченків був максимальним досягненням, і знов кажу—я не знаю людини, яка за такий час могла б більших досягти результатів. С. Шелухин, спорячись проти права Грінченкового словника зватися Грінченковим, каже, що «звичайно, каменярів не згадують, а тільки архітекторів будинку. Але Грінченко не був і архітектором словника». Архітектором, беручи це порівняння серйозно, він звичайно не був, як не був архітектором і ніхто з його попередників у данній сфері. Архітектура словників—річ вельми давня, світова, і свого оригінального плану тут не видумаєш: єсть певні норми, яких обов'язково додержувати кожному, хто працює над словником. Але коли вже брати це порівняння і вважати кожне слово за цеглинку або, ще краще, за необроблений каміньчик, потрібний для складання словарного будинку, то Грінченко був єдиним і справжнім його будівничим. Досить глянути на подане у нас тут *fac-simile* двох тільки сторінок із рукописного Словника, щоб зрозуміти, яка це була во-істину пекельна робота. Своїми руками брав він кожну цеглинку, кожен каміньчик, обтісував, обшліхтовував його, припасовував до сусідніх, клав на призначене загальним планом місце, додавав і нового матеріалу, зацементовував—і каміньчик по каміньчику ріс той будинок, аж поки виріс до вікопомного діла. Діло те було переломовим в історії нашої лексикографії, з його, як зазначено вже, починається нова в ній сторінка і цілком справедливо і по заслuzі завжди стоятиме першим на ній ім'я—Бориса Грінченка.

Акад. Сергій Єфремов.

¹⁾ Див. «Предисловіє» при I-му томі цього видання, стор. XXVIII.

Д.

Д, пред. сокращ. од. Мене 'д смерти відборонив. Рудч. Ск.

Д, пред. 1) = **До**. Д' мені. Вояк хоче, аби ви д' нему вийшли. Федьк. *2) = **Ік**, к. Приорртається д'мені. О. Федьк. Прискочила д'нему і забагала: Аби деревище було писане, аби гріб був богацький. Черемш. «Село вигибає».

Да, сз. 1) = **Та**. 2) Пусть. Ісуса Христа у поміч просимо, да визволить від гріхів чоловіка. Чуб. III. 19. 3) Почти. Служила там да зо штирі роки. Вх. Уг. 235.

Да-ба! меж. = **Та ба!**

Да́ва, ви, ж. Эпидемическая горловая болезнь, преимущественно дифтерит. Тепер у нас дава давить дітей. Змиевск. у.

***Давальний**, а, е. Дательный. — **відмінок**. Граммат. Дательный падеж. Сл. Нік.

***Давальник**, ка, м. Давалец, даятель, работодатель. Цього тижня багацько давальників надавали в прачкарню плаття для прання. Зап. книж. Неч.-Лев.

Да́вани, нів, м. мн. Место, где складывают сено и кормят им скот. Шух. I. 172.

Да́ванка, ки, ж. Кормление скота зимой. Вівці тоді саме вийшли на даванку. Новомоск. у.

Давання, ня, с. 1) Давание. Воно ж і давання кінець є. Мир. Пов. I. 116. 2) = **Дання** 2. Давання гірше трутизни. Ном.

Давати, даю, даєш, сов. в. **дати**, дам, дасі, дасть, дамó, дастé, дадуть, гл. 1) Давать, вручать, доставлять, ссужать. Чи се тії чоботи, що зять дав, а за тії чоботи дочку взяв? Нп. Давайте, то й вам буде дано. Єв.

Л. VI. 38. Було б тобі, моя мати, сіх брив не давати, було б тобі, моя мати, щастя-долю дати. Мет. 108. Не давши оброку, не бий по боку. Ном. Дай мені грошей. Бог дав чоловікові душу і серце. — **віру**, **віри**. Верить. Прошу тебе, дай мі віру, скажу тобі правду щирю. Нп. — **ганьбу**. Хулить, находить недостатки. Я парубку ганьби не дам і заміж не пойду. Маркев. — **гарбуза**. Отказывать жениху. — **добридень**, на **добридень**. Желать доброго утра. По воду йде, добридень дає. Мет. 71. Раненько встань, свекорку на добридень дай. Мет. — **догáну**. См. **Догána**. — **дрáла**, **дрáчки**, **дропака**, **дьюру**. Убегать. До хлопців дала драла. Ном. № 8806. Перелякані жовніри несподіваним нападом... дали дропака. Стор. МПр. 122. — **дуба**. а) У овчинников: намазывать, намазати овчину настоем дубовой коры. Вас. 153. б) Умирать, умереть. — **дўлі**. Показывать кукиш. — **знáти**. а) Уведомлять, извещать, давать знать. Як мене не буде, то я пришло свого товариша дати тобі знати, що мене нема. Чуб. Сідлай, хлопче, сідлай коня, сідлай вороного, — давай знати в третю роту аж до кошового; давай панам знати, давай панам знати, нехай дають порадоньку волів одшукати. Мет. *б) Давать, дати понять. Кидаючи зором на паничів, давав дідові знати, що йому не вільно нічого казати. Черемш. «Верх.» — **ка́ру**. Наказывать. Яку йому кару дати? Ном. № 8866. — **на бóже**. Жертвовать на церковные нужды. Пішов до церкви, дав на боже. НВолын. у. — **на-віжки**, безл. Дало увидеть. Употребляется в значении предупреждать, предзнаменовывать какой-нибудь приметой что-

либо. Скоро з двора я виїхав, дало навіжки, але я все-таки поїхав. Черкас. у.—**на вік**. Предопределять долголетие. Як не дасть бог на вік, то воно (дитя) і ростом високе, і розумом як старе. Лебед. у.—**на волю**. Предоставлять на усмотрение. Мачуха пасинку на волю давала: хоч льолю купи, хоч голий ходи. Ном. № 9377.—**на дзвони**. Заплатить, чтобы звонили по умершем. Дали на дзвони й панахиду. Мкр. Г. 12.—**на пам'ять**. В выражении: Дай, боже, на пам'ять! Дай бог памяти. Дай, боже, на пам'ять,—у вівторок, чи що, се діялось. НВолын. у.—**на признаку**. Оставляют примету. Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю на признаку давайте. ЗОЮР. I. 34.—**на розум**. Надоумливать, наводить на мысль. Коб йому бог на розум дав, щоб ударив кого. НВолын. у.—**ознаку**. Обнаружить, проявить. Квітка мало не скоротав віку, поки почувся на своїх власних силах і дав добру ознаку свого великого дару. К. Гр. Кв.—**покій**. Оставляют в покое.—**помочі**. Помогать. Або мені помочі дайте, або мене з собою візьміте. Мет. 380.—**помочі-порятунку**. Помогать и спасать. Нам, гетьмане Хмельницький, батьо Зінову Чигиринський, помочі-порятунку дай. Мет. 408.—**поради, раді**. а) Давать совет, наставление. Час приходить умірати,—нікому поради дати. Макс. (1849). 77. б) Давать помощь, помогать, способствовать. Що все пити та гуляти, да нікому радоньки дати. Мет. 221. Вже вони ради дадуть. Ном. № 7887. в) Справляться с чем. Ой гвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті. Нп. г) **давати порядок**.—**порядок**. Распоряжаться, давать порядок. Ох і рад же б я, дитя моє, до тебе встати, порядок дати, да сирая земля двері залягла, оконечка заклепила. Мет. 150.—**сторчакá**. Падать вниз головою.—**честь-хвалу**. Оказывать почести. І панові нашому честь-хвалу даймо. Чуб.—**чолом**. Кланяться. У намет уступає, пану Филоненку, Корсунському полковнику чолом даває. Мет. 41. См. **Чоло**. *—**згоду**. Изъявлять, изъявить согла-

сие. Сл. Нік. *—**звіт**. Отчитываться, отчитаться. Сл. Нік. *—**видавцем**. Давать в обреш, скупю. 2) Подавать. Давай вечеряти! Давай коні! Ой дайте ж мені холодної води. Мет. 95.—**руку**. Подавать руку. Устав, поздоровкавсь до їх,—дав одному руку, другому. Грин. II. 13. І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною. Мет. 67. 3) Давать, предлагать, сулить. Даю йому за скриню два карбованці, а він править п'ять. ***Дай-но**. Дай-ка. Сл. Нік. ***Дай-лиш**. Дай только. Сл. Нік. 4) Допускати, позволять. Свої люде, не татари,—не дадуть загинати. Ном. Ой, хвортуно, хвортунино, що ти учинила? дала серцю спізнатися, далі розлучила. Мет. Не дай пропасти на чужині. Шевч. 5) Выдавать замуж. Не дайте мене за п'яниченьку. Мет. 67. Синів женить, а дочок давать, родичів на весілля звать. Мет. То же значение и—**заміж**. Ой дбай, мати, дбай, да дочку заміж дай! Мет. 6) Задавать, давать почувствовать. Я тобі дам! Як дам тобі стиха лиха,—повік не забудеш. Хоч я не дам, хоч я не дам, так дасть моя мати,—таки тобі лихо йметься із нашої хати. 7) Бить, ударять, ударить. Як дав ногами в дно у бочку,—воно так і вискочило, і горілка витекла. Грин. I. 222. Дав йому, що аж каганці засвітилися. То же значение следующих выражений: **Дати духопелу**, **духопелків**, **духу**.—**матланки**. Отколотить, отдуть. Ном. № 3639.—**пам'яткового**. Наказать битьем так, чтобы помнил.—**парла**. Трепку дати. О. 1862. VI. 45. І овечок у нас була ватага, то й не підходь було воряга, бо вже дамо парла!—**запотілишника**, **потілишника**. Дать подзатыльник.—**прочухана**. Поколотить.—**товкача**. Дать тумака.—**чосу**, **шваби**, **шкварки**. Отколотить. Як дам шкварки, то буде тобі жарко. Ном. № 3617. *—**хльору**. Задать взбучку. Котл. *—**тьху**. Поколотить. Тут дають і добрим тьху. Котл. 8) **Давай!** Да и ну! Він узяв тую горілку, давай пити її обоє. Чуб. Як ухоплю чорта патера за ноги і давай ним, неначе келепом трошити бісів. Стор. МПр. 47. 9) **Давай!** **давайте!** Будем! Ну! Нуте! Да-

вайте йти! 10) **Да́ймо**. Положим. *Даймо, що він і добрий кухарь, але все таки...* Брацл. у. **Да́ймо на тее**. Допустим, предположим. *Даймо на тее, що воно було заїць, а хто ж його курей поїв? Мабуть то був вовк, або лис.* Бердич. у.

Даватися, даю́ся, дае́шся, сов. в. **да́тися, да́мся, да́сися**, гл. 1) Даться, отдаться. *А довго покружили й коло Трапезонда: не дався в руки.* Морд. *Ох, не даймося, панове молодці, ми... у неволю.* ЗОЮР. *Сію конопельки дрібні зелененькі, сами не беруться, мені не даються.* Чуб. V. 3. 2) Позволить, допустити. **Відійшов швидко і не дався дідові відпроваджувати (себе) через подвір'я.* Черемш. «Верх.». *Було тобі уродиться, було тобі вдатися, було тобі та й не дається з себе насміяться. Не давайся кожному вітрові повівати.* Ном. № 3840. 3) Быть данным, иметься. *Як би то далися орлині крила, за синім би морем милого знайшла.* Шевч. 27. *Коб далось хоч одну годину, як прийшов оце, то б вирятував.* НВолын. у. 4) **Да́тися зна́ти,—у знакі́**. Дать себя знать, помнить, почувствовать. Ном. № 414. *Чи ще ж тобі не далася тяжкая неволя знати.* Дума. *Було тобі Хмельницького у вічні часи не займати; бо дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати.* Мет. 394. *Дамся ж я їм у знаки!* Стор. МПр. 99. 5)—**на підмо́ву**. Дать себя обмануть. *Я... такої (дівчини) жду, щоб ся не дала парубкові на підмову.* Федьк. Пов. 6)—**в тямкі́**. Дать себя помнить. *Мабуть добре Московщина в тямки їй далася! Бо уночі тільки й знає, що москаля кличе.* Шевч. 7)—**на мо́ву, на ре́чі**. Быть разговорчивым, красноречивым. *Улита чогось на речі не давалась: якась смутна наче зробилась.* Г. Барв. 218. *Друге на речі не дається, а в неї слово—як струмочок дзюрчить.* Г. Барв. 422. 8)—**у ві́чі**. Показаться на глаза. *Привели його до матері, а сами повертались, не далися у вічі матері.* ЗОЮР. II. 52. 9)—**на я́вку**. Показаться. *Це вещь така невидима (чорт), а то якось то він на явку дався.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *10) **Дае́ться пі́ти**. Легко пьется. Сл. Нік.

Да́вeць, вця, м. Подающий, даватель. *Від злого давця бери й капця.* Ном. № 10640.

Даві́ло, ла, с. Пресс, нажим. Аф. 372.

Даві́льця, ців, с. мн. Щипцы для орехов.

Даві́на, ни, ж. = Давни́на. Ум. **Даві́ночка.** *Я собі ізгадаю давню давиночку.* Гол. III. 385.

Даві́ти, влю́, виш, одн. в. **давну́ти, давну́, давне́ш**, гл. 1) Давить. 2) Сжимать, стискивать. *Давить, як мороз бабу.* Ном. № 4003. *Ні не дави, туманочку, сховай тільки в полі.* Шевч. 95. 3) Выжимать. *Сир іззів, а на ма-сло давить.* Ном. № 12215. 4) Душить, давить. 5) Притеснять, угнетать. *Так судила божа воля, щоб давила нас недоля.* К. Досв. 112. 6) Раздавливать, давить. *Да як же стерпіти, коли притьмом давлять кармазини людей по дорогах.* К. ЧР. 193.

Даві́тися, влю́ся, ви́шся, гл. Давиться. *Не дуже й жує, так цілком і ковтає, аж давиться.* Кв. *Трохи був на смерть не подавився. А Петро йому й каже: се тобі, старче, так бог зробив за те, щоб другому не бажав давитись.* Стор. I. 24.

Да́ві, нар. Сегодня утром. Вх. Зн. 14.

Даві́й, ія, м. Дифтерит. Сл. Яворн.

Давлю́чий, а, е. Трудно проглатываемый (о пище). См. **Даву́чий**.

Давне́зний, а, е. Очень древний. *Сим робом передано нам сю давнезну пам'ятку писаного слова зо всіма її ушкодинами, перекрутками.* К. Іов.

Давнеколі́шний, я, е. Давно когда-то бывший, давно прошедший. *Давнеколішний та ясний присниться сон мені.* Осн. 1862. V. 3. *Ю. Стриж.

Давнене́зний, а, е. Чрезвычайно старый; очень древний. *То давненезний дід.* Уманск. у.

Давні́м-давнó, нар. Очень давно.

Давні́на, ні, ж. Старина, древность. *Стали теревені гнуть, давнину згадувать; потрошки-потрошки і розбили свою тугу.* Стор. II. 15. **Давня давні́на.** Давно прошедшее время. *Давня то давнина, а наче вчора діялось.* МВ. *Що мені нагадала ця пісня?*

Яку давню давнину пригадала вона мені! І мою молодість, і мою покійницю, і мої літа давні. Левиц. У причтах-приказках уста мої отверзу, про давню давнину тобі я возглаголю. К. Псал.

Давніти, нію, ніш, гл. Делать давним.

Давнітися, ніюся, нішся, гл. Делаться давним, старым.

Давній, я, а. 1) Давний. Се. може с давній бідний невольник із неволі утікає. Макс. (1849). 45. Вони не так старі, як давні. Ном. № 8645. В давній дуже жив він вік. Котл. *З давніх-давен. Издавна, давно уже, нестари. З давніх-давен я так роблю. Крим. 2) Древний, старинний. Дві церкви,—одна мурована висока, друга дерев'яна і давня сильно. МВ. I. 16. В давні времена, як ходив по землі бог з Петром і Павлом. Чуб. I. 56. Давня річ, давня давнина. Давно минувшее. Рудч. Ск. I. 59. 3) Прежний, *былой. Давні пригоди боронять від шкоди. Ном. № 1753. Шапка сива, виступка козацька наставля, ще давніх козаків. МВ. *Ті старечі, давнього блцску позбавлені очі, тая сіль нечисленних смершків. Борл.

Давнісінько, нар. Очень давно. Та вже вона давнісінько моя. Кв. II. 187.

Давність, ности, ж. 1) Давность. Давність земська. Л. Ст. 2) = **Давніна.** Не задавить тому серця, чий рід з давности ведеться. К. Досв. 112.

Давніш, *давніше, нар. 1) Сравнит. ст. от **давнó.** 2) Ранее. На біса шук пускаєш, пане-брате? (у ставок). Усіх лящів позводиш—їх шуки зайдять...—«Даремна річ»,—сказав хазяїн, — «жалкую, чом давніш не звів». Гліб. 42.

Давнішній, я, е. Давнишний. Тільки де-не-де димок над кручею піднімається, та по вітру, як давнішня слава Синопа, розлітається. Морд. (Млр. л. сб., 92).

Давно, на, с. (Употребляется только в косвенных падежах). А тут бур'ян, піски, тали, і хоч би на сміх де могила о давнім давні говорила. Шевч. 378. І батьки наші казали, що зробив ти в давні давна. К. Псал. З давна, з давнього давна, з давніх давен,

*з давен давніх. Издавна, с незапам'ятних времен. Був собі дід та баба, з давнього давна у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили. Шевч. 98. Ви, тітко, кажете, що се Музичин ґрунт з давніх давен. Адже ж у давнього Музики було багато степу. Левиц. Пов. 373. Це ще з давніх давен у нас повелося. Харьк. г.

Давнó, нар. Давно. Да вже ж моєї дівчиноньки давно не було. Чуб. III. 149.

Давномину́лий, а, е. Давнопрошедший.

Давну́ти, ну́, не́ш, гл. См. **Давіти.** Желех.

Давня́шній, я, е = **Давні́шній.** Давняшня знакома. Рудч. Ск. II. 158.

Давону́ти, ну́, не́ш, гл. Сильно давнуть. Так її давонув, мало що духу не видавив. Чуб.

Даву́чий, а, е (от **давіти**). 1) О вкусе: терпкий, *вяжущий. 2) Удушливый. Давучий чад. Конст. у.

Даву́чка, ки, ж. Терпкий фрукт. Стане давить отут, наче грушу давучку їси, да вдавишся.

Дадáкати, каю, ещ, гл. 1) Болтать. 2) Гоготать. Гуски дадакають. Вх. Лем. 408.

Дадáкач, ча, м. Болтун. Вх. Лем. 408.

Да́де, нар. Где-нибудь. Вх. Лем. 408.
Дадéкой, дадéколи, нар. Иногда. Вх. Лем. 408.

Д'аджéж, нар. (вм. да аджéж) = **Аджéж.**

Да́еден. Кто-нибудь. Вх. Лем. 409.

Дазь-бі,—біг, нар. = **Да́сть-бі.** Чи вже не варитимете галушки оце?—**Ні,** серце, бо борошенця в нас дазь-бі. У Гул.-Арт. как существ.: Як їсти дазь-біга та ще й гладкими быть. О. 1861. III. 97.

Да́йка, ки, ж. Даяние. Харьк. Манж.

Дак, сз. 1) Так, да, но. Рада б душа в рай, дак гріхи не пускають. Ном. Ой у полі да криниченька, тільки водиця сльозиться, не рад чумак да чумакувати, дак не мусить оплатиться. Мет. 459. «Куди ти, вовче, біжиш?»—«До вдови за поросям».—«У неї ж одно».—«Дак щоб не було й того».

Ном. № 10718. 2) То, так. Єв. Мр. XII. 19. *Оттогді то Барабаш, гетьман молодий, як у кума свого Хмельницького дорогого напитку напився, дак у його і спать повалився.* Мет. 386. *Не ти мені скажеш, дак мати: було б убогої не брати.* Мет. 48. *Дівчино моя Переясловко, поцілуй же мене, моя ластовко!—Дак що ж, дак ну ж, дак поцілую, да у тую губоньку да золотую.* Мет. 5. *«Колядуй, баране!»—«Не вмю, пане».* — *«Дак лізь у вікно!»—«Дак роги, пане!»* Чуб. III. 428. 3) **Дак же ні.** Да нет же. 4) **Як нема́, дак нема́.** Нет как нет. А в неділеньку рано-пораненьку козочки як нема, дак нема. Мет. 229.

Да́коди, нар. Иногда. Вх. Уг. 235.

Да́котрий, а, е. Кто-нибудь. Вх. Лем. 408.

Да́кус, нар. Немного. Вх. Лем. 408. Ум. **Даку́счик.** Вх. Уг. 235.

Далда́, ді, ж. Далда́-балда́ в загадкє—свинья. Ном., стр. 294, № 122.

Д'алé, сз.=Алé.

Да́лебi, да́лебiг, нар. Ей-ей, право. *Далєбi, що правда. Макс. Ой, не смійся, дівчинонько, далєбi не смійся! Я у тебе молодї отрути наївся.* Мет. 90. *Ей, шануйся, коли хоч, бо далєбi колись тму-мно-здо-тло спишу на спинi.* Ном. № 3600. *А мої (дiти) вже й геть то живучi. Такого їх, такого їх, що да́лєбi не знаю, що й дiяти.* Левиц. I. 139.

Да́лебо, нар.=Да́лебi. Чуб. V. 342.

Далéж, сз.=Алéж.

Далéзний, а, е. Очень далекий.

Далéзно, нар. Очень далеко.

Да́лека. Употребляется как существ., но без имен. пад. *Не боїться нiякого далека. Забачив бог i з далека, та ще з далекого далека.* *З такого далека приїхали. Херс. Нік.

Далéкий, а, е. 1) Далекій, дальний. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. *Чи то граки, чи то галіч, чи хлжі дейнеки розпускають по Вкраїні загани далекі.* К. Досв. 242. *Доріжка, доріжка та широка i далека.* Мет. 241. 2) Отдаленний, далекий. ***Я далéкий тої думки.** Я далек от той мысли. Сл. Нік. *Степ широкий,*

краї далéкий, милого не бачу. Мет. 64. *По далекому Дунаєчку злая буря вихожає-виступає. В далекому краю в чужу землю... заховують.* Шевч. 73. *Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки, одна, як та пташка в далекім краю.* Шевч. 27—82. *3) Будущий. Крим. ***На далéкий час.** На будущее время. Сл. Нік. Ум. **Далечéнький.** *Тепер нічка темненька, доріженька далеченька.* Чуб. V. 873.

Далéкiсть, кости, ж. Даль. *Он те місце! — промовила Тодозя, легенько кивнувши носом на сизу далекість.* Левиц. I. 442. *Вона все дивиться пильно-пильно в сині далекости.* МВ. I.

Далéко, нар. 1) Далекое. *На Чорнеє море... далеко поглядає.* ЗОЮР. I. 28. *Добре далеко чутно, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Далеко, як оком сягнеш.* Ном. № 7745. 2) Долго. *Ой високо соколові до неба літати, ой далеко козакові до осені ждати.* Мет. 7. Ум. **Далечéнько.** *Далеченько одійшла од свого села.* Кв. II. 226.

Далекогля́д, ду, м. Телескоп. *Ся труба телескоп або далекогляд.* Ком. I. 89. **Дивилися хто голим оком, а хто крізь далекогляд.* Лепк.

***Далекозо́рий, а, е.** Дальнозоркий. Сл. Нік. *Дальновидный.

***Далекося́глий, а, е=Далекося́жний.** Лев.

***Далекося́жний, а, е.** Далекостигающий. —**гарма́та.** Дальнобойное орудие. Сл. Нік. —**ро́зумом.** Дальновидный. Лев.

Да́леч, ці, ж. Даль. *Він любив у той час довго, довго дивитись на чорний чорніговський бір, на сизу далеч, неначе там записана була його доля.* Левиц. Пов. 331.

Далечéнний, а, е. Очень далекий.

Далечéнький, а, е. Ум. от далéкий. *Порядочно далекіи.

Далечéнько, нар. Ум. от далéко.

Далечиня́, ні, ж. Даль. *Не яка там далечиня. Сохну, чахну в далечині, всяк день уміраю.* Гол. III. 367.

Далечі́нь, ині, ж. Большая даль. *Куди землі за один день обійти таку далечінь, що має 900 мільйонів верстов.* Ком. I. 25.

Далешній, я, є. Прибывший изда-лека. Чи ви далешні? Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Далиня, ні, ж.—Далечиня.

Даліти, лю́, ліш, гл. Отдалять.

Далітися, лю́ся, лішся, гл. Отда-ляться.

Далі, далій, нар. Сравн. ст. от да-леко. У дурня до Юр'я, у розумного далі. «Старче, село горить!»—«А я за суму та далі посуну». Ном. № 4992. 2) Потом, после. Гомоніли люде на селі, а далі й розійшлися. МВ. I. 106. Ой, хвортуно, хвортунино, що ти учинила? Дала серцю спізнатися, далі розлучила. Мет. 63. 2) Вскоре. Далі прийде. Степан вже далі набіжить за сокирою. Вже далі вечір... Вже далі хліба не стане. Далі-далі. Скоро, в скором времени. Ви вже далі-далі ону-чат дружитимете, а в мене ще й діти мої сиріточки на в'язях висять. 4) По-дальше. Ти, дівчино, ти, подобна, не здавайся на підмову, бувай добра; бо дворянин то поганій: як ізрадив дів-чину, а сам далій. Млр. л. сб. 5) Далі-подалі. Спустия некоторое время. Ви-нен був гроші і не віддавав, а далі-по-далі віддав. Харьк. у. *6) Де-далі. Чем дальше.

Далічко, нар. Далеко. Пасіка гей далічко від хати. Федьк.

Даль, лі, ж.—Далечиня. Кв. (Же-лех). *Далекая даль. Berneker. Sl. etym. Wört.

Дальнина, ні, ж.—Далиня. Як би допомогти оку людському прозирнути за далеку дальнину. Дещо.

Дальній, я, є. Дальний, отдаленный. Та болить серце й головонька, бо чужа, дальня сторононька. Бал. 39. Дальні печери. Левиц. Пов. 348.

***Дальніший, а, є.** Последующий. Сл. Дубр.

Дальнозоркий, а, є. Дальнозоркий. Гайсинск. у.

Дальнобкий, а, є. Дальнозоркий. Козелецк. у.

Дальш, дальше, нар. 1) Сравни-тельная степень от далеко. Вони ті-кають від мене, а я мов помелом їх мету та все дальш, та все дальш у пекло пру та пру. Стор. МПр. 47. 2)═

Далі 2. 3) Прочь. Да я й цілкового не хочу; цур тобі поганій, дальш! Кв.

Дальший, а, є. 1) Сравн. ст. от далекій. 2) Следующий: Мушу сього-дні і завтра, і дальшого дня ходити. Єв. Лук. XIII. 33. *Дальша частина. Продолжение. Оця книжка — наче дальша частина тієї, що ви мені ко-лись були давали. Крим. *3) Отдален-ный. Став і до дальших сіл заходити. Борд.

Дамка, ки, ж. Шашка. Павл. 33. Гуляти в дамки. Играть в шашки. В хлюста, в пари, в візка іграли і дамки по столу совали. Котл. Ен. Ум. Дамочка.

***Дамковий, а, є.** Шашечный. Сл. Яворн.

Дамніця, ці, ж. Шашечница. Павл. 33.

Дамочка, ки, ж. Ум. от дамка.

Дан, ну, м. Столб, стоян. Чуб. VII. 575.

***Дана.** В припеве: Ой, сіда рїда дана, сіла кіцька на барана. Л. Мартович. «Не-читальник».

***Данець, нцю, м.** Танец. Як дівку на данец проситса, так їй говоритса: прошу покорно, не виборно,—чи не zvolите зо мною танцювати. Хот. Нік. Черемш. «Село виг.».

Даніна, ни, ж. Дань, *даяние. Єв. Л. XX. 22. І нехай йому данину принесуть царі фереїські. К. Псал. 164.

Данка, ки, ж. То, что дано, даяние. Обіцянка, а не данка—дурному радість. Ном. № 4515.

Данна, ної, в виде сущ. ж. Данная, письменный акт на владение недви-жимым имуществом.

Дання, ня, с. 1) Отрава вообще, в частности же яйца насекомых, бро-шеные в водку, которую подносят тому, кого хотят отравить. Киевск. г. Як мені було йти на весілля, коли Со-лов'їха отроїла б мене з своїх рук, дала б дання в чарці горілки, як би могла. Левиц. Пов. 342. 2) Заговорное питье. Дання гірше трутизни. Ном. Се вже так, в дання причина, Чуб. *Те дання уроче. Л. Укр. «Ізоляда».

Данок, нку, м. Даяние, дар, пожа-лованье. Ум. Даночок.

* **Данський, а, е.** Датский. Гамлет, принц данський. Стар.

Данцівнік, ка, м. Танцор. Шух. I. 33.

Данцува́ти, цю́ю, еш, гл. Танцювати. Шух. I. 33. *Хот. Нік. Черемш. «Село виг.».

Дань, ні, ж. Дань. Колись був у Києві якийсь князь, лицар, і був коло Києва змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину. ЗОЮР. II. 27. Дізнались турки, злі недовірки, підписалися до Почаїва що-году дань давати. Чуб. I. 161.

Дар, ру, м. 1) Дар, даяние. Ні дар, ні купля. Ном. № 7619. Що ж нам за дар везуть? Срібло та золото. Чуб. III. 39. Виймив дари та й роздав. Федьк. Пов. Ви знаєте добрі дари давати дітям вашим. Єв. Лук. XI. 13. **Божий дар.** Св. причастие. До божого дару з чортовими ногами. Ном. № 136. 2) Дарование, талант, дар. Незвичайний дар розмови і оповідання. Левиц. Пов. 146. Квітка... дав добру ознаку свого великого дару. К. Г. Кв. 18. Ум. **Даронько.** Мл. л. сб. 218.

Дара, ри, ж.—Дар. Що сьому паняті за дару дати? АД. I. 19.

Дара́, рй, ж. 1) Антидор. 2) Причастие. Не говівши дару ковтнув. Ном. № 5752.

Дара́ба, би, ж. Плот из сплавного лесу. Шух. I. 181, 182. Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає. Млак. 4. *О. Олесь. Коцюб. Г. Хотк.

Дара́бчик, ка, м. Кусочек. Загубив я дарабчик свічки. Гол. IV. 498. Дарабчик хліба. Вх. Зн. 14.

Дарбенний, а, е. Дарственный. У нас земля дарбенна, ми живемо на дарбенній землі, що поміщик наділив. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Даревний, а, е—Даремний. Тому і світ великий, кому хліб даревний. Ном. № 1418.

Даремне, даремно, нар. 1) Даром, безвозмездно. Умер той, що даремне давав. Ном., стр. 90. 2) Напрасно, тщетно. Даремне його дожидався,— не прийшов. 3) Без пользы, даром. Ой, місяцю! світиш та не грієш, тільки даремне в бога хліб їси. ЗОЮР. I. 148.

Даремний, а, е. 1) Даровой, без-

возмездный. Даремному коню в зуби не заглядають. Ном. 2) Напрасный, тщетный. Горбатого лічити—то, брате, даремна праця. То даремна річ,— в духовній не так написано. Левиц. Пов. 82.

Даремнісінько, нар. 1) Совершенно даром. 2) Совершенно напрасно. Даремнісінько ви, панночко, боялися. КС. 1883. II. 467.

Даремно. См. Даремне.

Даремщина, ни, ж.—Дарівщина.

* **Дарина́, ні, ж.** Подарок, подарки, дары, даровщина. Ой на Дону, на Дону, там давали дарину: усім хлопцям по дівоньці, а нам бабу стару. Херс. Нік.

Даріти, рю́, риш, гл.—Дарувати 1 и 2.

Даріця, ці, ж. Подарок. Всім дівчатам запродував, а своїй Паулиці даром давав, даром, даром, дарицею. Чуб. III. 210.

Дарівнік, ка́, м. Даритель. Так называється и дарящий новобрачным на свадьбе. МУЕ. III. 168.

Дарівщина, ни, ж. Подаренное. Ми на дарівщині житимемо. Харьк. г.

Даріжний, а, е. Подаренный, даровой. Пан дав йому десятину землі навічне, подарував йому. Так він на тій даріжній землі розвів садок... Той садок його, бо земля даріжна. Полт. г.

Даріння, ня, с. Дарение.

Дарма́, нар. 1) Ни за что, напрасно, понапрасну. Тоді б не сердився дарма. Ком. II. 2) Ничего не значит, пускай его, ну его, нужды нет, ничего. Дарма—ярма, аби б воли були. Ном. «Тату! лізе чорт у хату!»—«Дарма, аби не москаль». Ном. № 809. Мо' то й не ваше, та дарма, беріть уже. 3) Не хуже чем, не уступаєт. Вітряк меле дарма водяного млина. НВолын. у. Таке солодке зілля, дарма патока. НВолын. у. 4) **Дарма́ що.** Несмотря на то, что; не взирая на то, что; хотя. Одвітував Оврам і каже: Ой зважився б я сказати щось добродієві моєму, дарма, що пил і попіл. К. Св. П. Дарма, що голий, да в під'язках. Посл. 5) **Дарма-гарма.** Ни с того, ни с сего. Причепився дарма-гарма, задивився, що я гарна. Нп. * **Дарма надія.** Напрасная надежда. Гаруй, як той віл у плузі...

Дарма надія! На другий рік сталося те саме. Борд. Дарма праця! Напрасний труд! Лепкий.

Дармо, нар. = Даремне. Ном. № 6120. Зненавиділи мене дармо. Єв. I. XX. 25.

Дармовій, а, е = Даремний 1.

Дармовіс и дармовіс, су, м. 1) Безполезно висящая вещь. 2) Пелерина в шинели. *На ж тобі грошей і безпремінно зроби дармовіса. Тобіл. 3) Брелок, подвеска, подвесное украшение. Шух. I. 127, 299. 4) Лишний участник в деле, человек, присутствующий без надобности. Чого тут виснеш, дармовісе? 5) Phallus impotentis. 6) Мн. ч. Связь, перекладка между двумя кольями.

Дармоїд, да, м. Дармод, тунейдеп, паразит. Одчепися, дармоїде, бо до мене краший іде. Нп. Тут дай боже самому з сем'єю пропитатись, а він ще й дармоїдів набірає. Кв. Пов. II. 20.

Дармоїдка, ки, ж. Дармодка, тунейдка.

Дармоїдний, а, е. Даром едящий, тунейдний.

Дармоїдня, ні, ж. Дармодство, тунейдство.

Дармоїдство, ва, с. 1) Дармодство, тунейдство. Пахло ницстю та хижим дармоїдством. К. Дз. 40. 2) Соб. Тунейдцы. Усюди повно в його дармоїдства, лежачим хлібом набивають пузо. К. Псал. 82.

Дармоїжки, жок, ж. мн. Тунейдство. Піті на дармоїжки. Пойти на хлеба к кому.

Дармоїжкувати, кую, куеш, гл. Дармодничать, тунейдствовать.

Дармоїжний, а, е = Дармоїдний.

Дармоїжник, ка, м. = Дармоїд.

Дармоїжниця, ці, ж. = Дармоїдка.

Дармої, мою, м. Решето с большими отверстиями. Гайсин.

Дарморос, су, м. Раст.: лиций, Lucium barbarum. Анн., 202.

Дармування, ня, с. Пребывание без употребления.

Дармувати, мую, еш, гл. 1) Быть без употребления. Чи в тебе ця сокира дармує? позич її на час. Нема нігде кавал землі, аби дармувала. Гол. III. 41. *2) Бездействовать, терять

попусту время. Бачу, не дармувало мое ловецьке товариство. Лепкий.

Дарна неділя. Фомино воскресенье.

Дарник, ка, м. Артос. Іду я з дарником і з паскою, до мене пани з доброю ласкою. Чуб. I. 95. Ум. Дарничок.

Дарований, а, е. Подаренный, *дареный. Дарованому один кінець. Ном. № 4614. Дарованому коневі в зуби не дивляться. Ном. № 4616.

Даровізна, ни, ж. Подаренные вещи. Оце свита—даровізна. Черкас. у.

*Даровізний, а, е. Дарственный.—лист. Дарственная запись. Замковий писарь Русин зараз же написав текст даровізного листа. Ор. Лев.

Даровізно, нар. Даром, в подарок. Він дав даровізно мужикам землі. Верхнеднепр. у.

Даровій, а, е. Даровой.

Даровина, ні, ж. Жертва. І обернувся господь до Авеля і до його даровини. К. Св. П.

Даровітий, а, е = Даровій.

Даровіця, ці, ж. Даровое, доставшееся даром.

Даровіще, ща, с. Род детской игры, в которой попавший палкой по палке противника кричит: «Дарую коня! дарую вола!» и т. д. КС. 1887. VI. 472.

Даровній, а, е. Даровой. Хиба ж у нас дрова даровні?

Даром, нар. 1) Даром, безвозмездно. Всім дівочкам розпродає. Галочці даром дає. Мет. 302. Поймайте мені перловий вінок, я вам, молода, даром не схочу: перловому рибалочці—перловий вінок, другому рибалочці—широзолотий перстень. Чуб. III. 305. Ті вже повмірали, що даром давали, давно їх нема. Ном. 4626. 2) Напрасно, попусту; без пользы. Вже не даром Левко каже. Кв. II. 249. Нехай таки я не даром житиму на світі. Кв. I. 158. Се щось не даром. Это что-то не спроста. 3) Даром що = Дарма що. Ном. № 405.

Дарома, нар. = Дарма. О. 1861. VI. 62. А ясно, ясно—дарома, що ніч. О. 1862. V. 78.

*Даромщина, ні, ж. Бесплатная работа. Сл. Яворн.

Даронько, ка, м. Ум. от дар.

Дарування, ня, с. Дарение.

Дарувати, рую, еш, гл. 1) Дарить. *Свого не даруй, чужого не бери.* Ном. № 9671. *Вола дарують без ярма.* Ном. *—**кого́ (чим).** Дарить кому (что), награждать кого (чем). *Лепом та коростою я їх (своих недругов) дарую,— вони мені нужні.* Катер. А. Вержб. *Сестриці, ви порадиці, порадьте ж ви мене, чим тестя дарувати?—Даруй, братко, дари, собі дівочку бери.* Мет. 186. 2) Давать, награждать, жаловать. *Не все ж біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Царівну оддав, щастям дарував.* Чуб. III. 272. *Господь його донею дарує.* 3) Жертвовать чем. *Та візьміть мене самого, на Чорне море пустіте. Нехай я буду на Чорному морі своєю головою дарувати, аж не товариства сердешного невинні душі теряти.* КС. 1882. XII. 487. 4) Прощать, извинять. *Даруй мені, я вже більше не буду. Що твоя жінка мене обіділа,—я їй те дарую.* МВ. I. 12. *Хто буде сей сон рано і вечір читать, того буде господь на страшнім суді, на будущому віку гріхами дарувать.* Мил. 15. 5) **Дарувати життjам, —душjю.** Пощадить жизнь. *Став же він у пана милости прохати: чи не можна, пане, життjам дарувати?* Лохв. у. *Бери гроші, аби дарував душею.* Черкас. у.

Даруватися, руюся, рjешся, гл. Дарить кому. *У нас така установка, що родина, як їде в гості,—дарується.* Федьк. Пов.

Дарунок, нка, м. Подарок. О. 1862. IV. 35. *Ой, що то мені за такі дарунки: білі перла і коралі білу шию гнули.* Нп.

Дасть-бі, нар. Т. е. **Дасть`біг.** 1) Бог даст. Обыкновенная форма отказа нищему. 2) Нет, не имеется. **Ходіти за дасть-бі з торбою.** Хлопотать и получать отказы.

Дат, ту, м. Количество молочных продуктов, даваемых собственником полоніни хозяевам пасущегося на ней скота. Шух. I. 189, 197.

Дата, ти, ж. Число месяца, *дата.

Датешній, я, е. Платящий подать. Лебед. у.

Дати, ся. См. **Давати, ся.**

Датка, ки, ж. Подачка. *Підлизується до панів; звик на датки, то де вже йому до роботи.*

***Датований, а, е.** Датированный. Сл. Нік.

Даток, тку, м. 1) Даяние. *Придаток не стоїть за даток.* Ном. № 10590. 2) Подаяние. *Даток убогому вчинити.* **Батько гадав, що милостинею, датками на церкві... облегчить свою совість.* Лепкий. 3) Галицк.: пожертвование, взнос. *Датки на школу.*

Датувати, тую, еш, гл. Датировать.

Дах, ху, м. Кровля, крыша. *Летів птах через божий дах: «тут моє діло на огні згоріло».* Ном. № 294. *Триццало, неначе дах зривало з хати.* Стор. МПр. 37. Ум. **Дашок.**

I. Дáха, хи, ж. Род короткой шубы шерстю наружу, с капюшоном и широкими рукавами, которые не надевались. *Тоді став князь у волосяну даху одягаться.* ЗОЮР. I. 175. *Обув ноги не в ремінь, не в ремінь, а в чоботи із сап'яну, із сап'яну.* *Шитий черес все шовками—кругом стану.* *Одяг плечі не в жупан, не в жупан, надів даху, став як пан, став як пан.* *Вовна зверху так і має, так і має, ззаду кобень так і грає, так і грає, а рукава да широкіі, широкі: задасть молод всякій дівонці роботи.* ЗОЮР. I. 175.

II. Дáха, хи, об.=Давець. *Коли даха, так будеш і взяха.* Ном. № 10650.

Дáхарь, ря, м.=Давець. *Будеш дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.

***Дахівка, ки, ж.** Черепица. Сл. Дубр.

***Дахівковий, а, е.** Черепичный. Сл. Яворн.

Даховій, á, é. Кровельный. *Сонечко вже по даховому моху красним світом грає.* Осн. 1861. IV. 155.

Дáхто, мест. Кто-нибудь. *Як дахто не піде, а довго бавит, то му мовят...* МУЕ. III. 57.

Дáча, чі, ж.=Даніна. *«Годі тобі, пане куме, листи королевські держати, дай мені хоч прочитати!»—«Нащо тобі, пане куме, їх знати? ми дачі не даєм, в військо польське не йдем».* АД. II. 9.

Дáчка, ки, ж. 1) Денежный сбор, податной сбор. Шух. I. 51. *2) О сене,

овсе: разова порція, задавана лошаді, корові і т. д. *Гей, нуте косарі, чом не рано почали—хоч не рано почали, так багато утяли—накосили дачку...* Пир. у., Конон. *3) Взятка (пчелиная). Сл. Нік.

Даша́, ші́, ж. Большое рядно́ (см.). Борз. у.

Даші́ти, шу́, ші́ш, гл. Крыть кровлю.

Дашо́к, шка, м. 1) Уменьшит. от дах. 2) Знак (') над долгой или переменной гласной: ô, ê. 3) Козырек фуражки.

Дашо́, мест. Что-нибудь, сколько-нибудь. МУЕ. III. 55.

Дая́к, нар. Как-нибудь. Вх. Лем. 409.

Дая́ти, даю́, дае́ш, гл. = Давати.

Дбайли́вий, а, е = Дба́лий. Борз. у.

* **Дбайли́вість, вости, ж.** 1) Радение. 2) Заботливость, внимательность. *І моя дрібна особа бувала предметом його дбайливости в таких разях.* Франко.

Дба́лий, а, е. Рачительный, старательный, заботливый. *А тим часом у дбалой господині-паніматки вже й обід постиг.* Левиц. I. 174.

Дба́лість, лости, ж. Рачительность, старательность, заботливость.

Дба́ло, нар. Рачительно, старательно, заботливо.

Дба́ння, ня, с. Радение, старание, заботливость.

Дба́ти, дбаю́, дба́еш, гл. 1) Радеть, стараться, заботиться. *Єв. Л. XII. 11. Ой дбай, мати, дбай, та мене замуж дай.* Лавр. 45. *Ой, козаки, ви, бідні невольники, кажу я вам: добре дбайте, в городи християнські утікайте.* ЗОЮР. I. 213. *Добрый пан: ні б'є, ні лає, та нічим і не дбає.* Ном. *Панове молодці! Добре дбайте: собі гетьмана наставляйте, бо я стар, болюю, більше гетьманом не здолію.* Макс. (1849). 78. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 2) Обращать внимание. *Знаємо, що не дбаєш ні про кого, бо не дивишся на лице людей.* Єв. Мр. XII. 14. 3) Приобретать. *У їх доля дбає, а сироті треба самому придбать.* Шевч. 133. *Коли місяць май, кождий собі дбай.* Ном. № 448. 4) **Думку дба́ти.** Держать на уме, на мысли, измышлять. *Сидить Сава, листи пише, Сава*

думку дбає, ой вже Сава, та пан Сава гадку замишляє. Чуб. V. 965.

Дба́тися, дба́юся, дба́єшся, гл. Заботиться о себе, обращать на себя внимание. *А п'яниця та не дбається, йде до церкви, не вмивається.* Чуб. V. 591.

Дба́ха, хи, об. Рачитель, рачительница; приобретатель, приобретательница.

Дбач, ча́, м. Приобретатель рачитель.

Дба́чка, ки, ж. Приобретательница, рачительница.

Два, дві, два, двох, чис. Два, две. *два. Палиця два кінці має.* Ном. *В той час безбожній бусурмани набігали і тих двох братів порубали.* Макс. (1849). 24. *Усе доводиться робити їм двом. Горох сію два стручки,—роди, боже, чотири, щоб його дівчата зносили.* Чуб. III. 41. *Винного двома батогами не б'ють.* Ном. № 7474. *Ой плавало дві утінки да під млинком.* Чуб. *Не годиться дві шапки надівать на голову.* Чуб. См. **Дві.**

Двадньо́вий, а, е. Двухдневный. НВольнск. у.

Два́дцятєро, чис. Двадцать душ, штук и пр. Чуб. II. 36. *Двадцятєро обізвалось, що бачили все тєє і як з грішми злапали Левка.* Кв. Пов. Ум. **Двадцяті́рко.**

Двадцяті́й, а, е, чис. Двадцатый. *Уже Павлусєві минув і двадцяті́й, вже б він і на вечорниці пішов, так мати не пуска.* Стор. I. 61.

Двадцяті́рко, чис. Ум. от **двадцятєро.** *Нема і двадцяті́рка индичат.* Борз. у.

Двадцятка, ки, ж. 1) Двадцать, два десятка чего-либо. Вас. 150. 2) Гривенник (=20 грошей). Подольск. и Вольнск. губ. 3) Полотно в двадцать пасм. 4) Рыболовная сеть, в $\frac{1}{4}$ арш. которой помещается 20 ячей и в длину, и в ширину. Вас. 187.

Двадцятник, ка, м. Двадцать пасм.

Двадцяток, тку, м. Двадцать. *До літ двадцятка сяк-так було, а в сім часі і того не стало.* Млр. л. сб.

Два́дцять, ті́, чис. Двадцать. **Два́дцять дє́сять.** Тридцать. Макс. **Два́дцять з о́ком.** Двадцать один.

Два́йцять и пр. = **Два́дцять** и пр.

Дванадцятєро, чис. Двенадцать душ, штук; дюжина. *Була така жовна,*

мала дванадцятеро дітей, тії діти мали всі по дванадцятеро дітей,—скільки всіх було? Чуб. I. 139.

Дванадцятиголовний, а, е. Двенадцатиглавый, о 12 головах. Дванадцятиголовний змії. Мнж. 15.

Дванадцятий, а, е. Двенадцатый. Було вас (беших) одинадцять, а бєх дванадцятий. Чуб. I. 116.

Дванадцятикрилка, ки, ж. С двенадцятью крильями ведьма. Вона—дванадцятикрилка, а я тільки шестикрилка; вона всім нам (відьмам) голова. О. 1862. IX. 33.

Дванядцятка, ки, ж. 1) Полотно в 12 пасм. 2) Рыболовная сеть, в которой на площади в $\frac{1}{4}$ арш. помещается во все стороны 12 ячей.

Дванадцять, тьох, чис. Двенадцать. Добра жінка дванадцять раз на день одурить, а як яка, то й без числа. Ном. № 9078. У мене єсть кінь з дванадцятьма головами. ЗОЮР. II. 70. І настановив дванадцятьох, щоб були з ним і щоб посилати їх проповідувати. Ев. Мр. III. 14.

Дванайцять и пр. = **Дванадцять** и пр.

Дверечки, чок, ж. мн. Ум. от **двері**.

Двері, реї, ж. мн. 1) Дверь. Золотий обушок скрізь двері відчине. Ном. № 1390. Як у бога за дверима. Ном. ***При дверях стати.** Стать у дверей. При дверях стала. Входила з ясного в темне і не бачила нічого. Лепк. ***Сінеч(ш)ні**— Дверь в сени. Сл. Нік. 2) Деревянная покрывка, которою сверху закрыта ловушка для лесных зверей—**западніця**. Шух. I. 235. Ум. **Дверечки**.

***Дверка, рок, с. мн.** Дверцы. У **грубі** **дверка** не причиняються. Крим.

Дверник, ка, м. Придверник. Жел.

Дверница, ці, ж. Придверница. **Петр** же стояв перед дверми знадвору... Другий ученик... сказав дверниці, і ввела **Петра**. Ев. I. XVIII. 16.

Дверці, рець, ж. мн. Маленькая дверь, дверки. Пристав нові дверці до старої лазеньки. Ном. № 13295. Треба дошок добувати, хоромину будувати без віконець, без **дверець**,—там спить козак молодєць. Чуб. V. 881. Ото всі посідали на коні, останній вийшов із

дверець і сказав: «**Дверці, замкніться!**» І **двері** замкнулись. Рудч. Ск. II. 141.

***Дверцята, цят, с. мн.** Дверцы. Пир. у., Конон.

Дверчата, чат, с. мн. Маленькая дверь. Ум. **Дверчатка**.

Дверчатий, а, е. Дверной.

Дверчатка, ток, с. Ум. от **дверчата**.

Двиг! меж. для вираження движения. **Мамо!** чого се в тебе брови тільки **двиг-двиг?**—Судорга, синку.

***Двиганий, а, е.** Движимый, двигаемый, подвигнутый.

Двигати, гаю, гаєш, одн. в. двігнути, гну, гнеш, гл. 1) Двигать. Не зміг **двигнути** ні рукою, ні ногою. 2) Носить. **Нащо тобі, пане брате, торбину двигати?** Ліпше тобі, пане брате, **людей розбивати**. Гол. I. 165.

Двигатися, гаюся, гаєшся, одн. в. двігнутися, гнуся, гнешся, гл. 1) Двигаться, трогаться, двинуться. Ев. Мр. XI. 23. Та ну, покинь, не **двигайся**, аже сам не донесеш. Киевск. 2) Сотрясаться, сотрястись. Як ударили з гармати, так аж церква **двигнулася**. Кух.

Двигіт, готу, м. Сотрясение, дрожание. Як пустив батько млин, та як **нахопився вихор**, та як **загуркотить**, **заторохтить усе**; а **двигіт** такий, що **насилу на ногах устоїш**. Левиц.

Двигнути, ся. См. **Двигати, ся**.

Двигоніти, ню, ніш, гл. = **Двигатися**. І **втворив бог великі кити** і **всьяке живе твориво**, **всьяке повзюче**, що **двигонить** у водах. Опат.

Двиготіти, гочу, тіш, гл. = **Двигтїти**. Так весь **склеп** і **задвиготів**. Драг.

Двигтїння, ня, с. Сотрясение, дрожание.

Двигтїти, гчу, тіш, гл. Сотрясаться, дрожать. **Кахикаючи**, вони аж **двигтїли**, а їх товсті **щоки дріжали**, **неначе по їх ходила дрібна хвиля**. Левиц. Пов. 326. **Змії той летить**,—аж **земля двигтїть**. Грин. I. 192.

***Двигун, на, м.** Двигатель, мотор. Пр. Пр.

***Двигущий, а, е.** Движущий.

Движати, жу, жіш, гл. = **Двигтїти**. **Просуну я да кватирочку**, аж **кладочка движить**, а вже моя **милая дівчина по воду біжить**. Млр. л. сб. 320. Як **заграли в стані**, **станя движала**. Чуб. III.

377. Аж земля движить. О. 1861. XI. Св. 30.

*Движіти, жу́, жіш, гл. Колебаться, колыхаться, сотрясаться. Швидко біг, груди движать. Це така ступа. Іде вона—земля движить. Крим.

Двіжкати, ся=Двігати, ся.

Движкий, а́, е́. Удобоподвижный.

Движок, жка́, м. Жест, движение. Черниг. г. *З тварі його і з движків було знати. Кон.

Двінути, ну, неш, гл. 1) =Двігнути. Ой чи вийду на танець, — від старого буханець в потилицю або в спину, що й ногами вже не двину. Осн. 1861. XI. 2) Отправиться, двинуться. Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати, закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю нічку двину. Чуб. V. 172. І двинув він (Оврам) звідтіля в гори. К. Св. П. 3) Выстрелить. От ми поставили перед ними артилерію, та як двинули з гармат, так бісова черкесня вrostіч, та тіка, аж не потовпиться. Черном. 4) Ударить сильно. Як двину її (собаку) зо всього маху на відлі бичем по морді, так вона на місці й перекутилась. ХС. VII. 451. 5) Выстроить. На хуторі (Максим) зараз же на перше літо двинув будинок, мов панські хороми. Мир. ХРВ. 168.

Двіхкати, каю, каеш, гл. Колебаться, трястись.

Двихтіти, хчу́, тіш, гл. 1) Колебаться. 2) Трястись. Така гладка: як іде, так аж двихтить. Харьк.

Дві, дво́х, чис. Имен. пад. ж. р. от два. Две. Дві хаті. Дві нозі.

Двійе́, двійя́, с.=Двійло.

Двійка, ки, ж. Двойка в картах.

Двійко́, чис. Ум. от дво́е. І їх лиш тільки двійко було. Федьк. Грин. I. 203.

Двійло, ла, с. 1) Бревно, употребляемое при запряжке двух или трех пар волов вдоль; им соединяются ярма соседних пар. ЗОЮР. I. 76. 2) Железо у сохи с двойным острием.

Двійловий, а, е. Относящийся к двійлу.

Двійлячий, а, е=Двійловий.

Двійнесенький, а, е. Ум. от двійний. Як проїхав козаченько да повз ворота, ворітечка двійнесеньки, роздвойтеса. Чуб. V. 776.

Двійний, а, е. 1) Двойной. Двійна китайка. 2) *Двійне число́. Граммат. Двойственное число. Сл. Нік. 3) Двухстворчатый. Ум. Двійнесенький.

Двійник, ка, м. У сусальщиків и золотильщиків по дереву: листки позолоченого срібра.

Двійнік, ка́, м. Сорт миски около семи вершков в диаметре. Вас. 181.

*Двійня, ні, ж. Граммат. Двойственное число.

Двійнята, ня́т, с. мн. Двойни, близнецы.

Двійця́, ців, с.=Двійнята.

Двійчастий, а, е. Раздвоенный. Тобі любіща моя псальма, ніж віл на жертву круторогий, ніж тук його серед багаття, і в ратицях двійчастих ноги. К. Псал. 157.

Двійчатий, а, е=Двійчастий.

Двійчи, нар.=Двічи.

Двіліток, тка, м. Двухлетний бык. Вх. Зн. 14.

Двір, двору́, м. 1) Двор, место подле дома, обнесенное забором. І в хаті не чуть, і на дворі не видко. МВ. II. 8. Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш: мимо мій двір, нові ворітечка до иншої йдеш. Мет. 67. На дворі. Вне дома. Приходять тоді брати і мати його і, стоячи на дворі, послали до його, кличучи його. Єв. Мр. III. 31. 2) Дом, усадьба. Не плач, небого, що йдеш за нього: нехай плаче він, що бере лихо в двір. Ном. Хоч не сильна, аби двір закрасила. Ном. На конику заїждає, до двору женчиків займає. Чуб. Стоять нові двори, а в тих дворках новії ворота. Чуб. 3) Двор, придворные. Ось ті, що панують у царських дворах. Єв. Л. VII. 25. 4) Дворня, дворовая прислуга. Іде з своїм двором. Ном. *5) Дворец, дом. Славний двір поклав він у Ковалівці. Довгий і високий. Лепк. Двірець, двірок, двіро́чок, дворик, дворок. Там я ходив через річку до своєї дівчини; в неї двірок біленький, наоколо тополі. Чуб. V. 238

Двірець, рця́, м. 1) Ум. от двір. Стань, матінко, край двірця; іде твоя дочка до вінця. Мет. 173. 2) Дворец. 3) Двірець залізничний. Вокзал залізнично-дорожний.

Двірка, ки, ж. Женина, служача у помещика, дворова женина.

***Двірний, а, е.** Дворовий. *Як виє собака на подвірті, не чужий, але свій таки двірний, то-то вже не дурно.* Крим.

Двірня, ні, ж. Дворня. Грин. I. 124. *Деруть Рябка мов пір'я, на галас збіглась двірня.* Г-Арт. (О. 1861. III. 82).

Двірняк, ка, м. Дворовий человек. Мнж. 60.

Двірнячка, ки, ж. = Двірка.

Двіро́к, рка, м. Ум. от двір. *1 на підносі показався Петербург, царський двірок, і порт. Лепк. *Як би мені такий двірок, то й я добрий був би. Липов. у. Ефр.

Двіро́чок, чка, м. Ум. от двір.

Двірський, а, е. 1) Дворовий. *Сільська собака най ся між двірській не мілає.* Ном. № 1314. 2) Придворний. *І хилилась уся шляхта під панську руку, отдавала дітей своїх у двірську науку.* К. Досв. 171.

Двіста, чис. = Двісті. *Мали ми тоді більше як двіста бжіл.* Федьк. Пов.

Двісті, двохсот, чис. Двести. Єв. Мр. VI. 37. *Покидаю тобі, молода дівчино, козаченьків двісті.* Мет. *Вона мене добре знала, на сто рублів повіряла, а на двісті пришитала, сірі воли грабувала.* Чуб. V. 1093.

Двіцалівка, ки, ж. Доска в два дюйма товщиною. МУЕ. III. 29.

Двічи, двічі, чис. Дважды. *З одні липи двічи лико не деруть.* Ном.

***Двобій, бою, м.** Дуэль, поединок. Франко.

***Двобічний, а, е.** Двусторонний. Сл. Нік.

Дво́е, двох, чис. Двое. *Як двоє у батька дітей, то як єдно; а як єдно, то як ні єдного.* Ном. **Дай нам, боже, разом двоє—щастя та здоров'я.* К. В. **Хиба він знає, що то горе, що то двоє.* А. Вержб. Катер. *У його двоє діл.* Лебед. у. *Почав їх (учеників) посилати по двоє.* Єв. Мр. VI. 7. ***На́ двоє.** а) Пополам. *Росколовсь на двоє.* Крим. б) *И сюда и туда. На-двоє бабка ворожила.* Нп. ***По дво́х.** По два. *12 хлопців... по двох несли срібні підноси.* Лепк.

***Двоєдумний, а, е.** Двусмысленный Н-Лев.

***Двоєдúшити, шу, шиш, гл.** Двоєдушничать. Н.-Лев.

***Двоєдúшність, ности, ж.** Двучичие.

***Дво(е)жéнець, нця, м.** Двоеженец.

Дво́ем, нар. Вдвое. *Ще двоєм стільки їхати.* НВолын. у.

Дво́ечко, чис. Ум. от дво́йко. *Промов, серце, словечко, як ми любилися двоєчко.* Мет. 53. *Ой ми любилися, нас двоєчко в парці, тепер розійшлися як сонечко в хмарці.* Мет. 63.

Двожі́льний, а, е. Двужильный. *Кобила двожилна.* О. 1862. IV. 83.

***Двозна́чний, а, е.** 1) Двухзначный 2) Двусмысленный. Сл. Яворн.

Дво́їстий, а, е. 1) Дво́їной. *2) Дво́їственный. Сл. Сблд.

***Дво́їстість, тости, ж.** Дво́їственность, раздвоєние. *Це вливало дво́їстість в його настрої.* Коцюб.

Дво́їти, двою́, дво́їш, гл. 1) Дво́їть. 2) Делать или говорить один раз так, а другою — инак. *Він раз каже так, а раз инак: він сам дво́їть.* Екатериносл. у.

Дво́їтися, ю́ся, ї́ся, гл. Раздваиваться. Змиевск. у.

Дво́йко́, чис. Двое, пара. *Родилося у їх скоро дво́йко діток—близнята: син і дочка.* Рудч. Ск. I. 131. *Нас тільки дво́йко в світі.* МВ. *Худібчину завів і діток сплотив дво́йко: карапуза хлопчика та скверуху дівчинку.*

Дво́їлє́зний, а, е. С двумя лезвиями. Черниг. г.

Дво́їніти, ніть, гл. безл. Дво́їться. *Дво́їнить мені у очіх, та й годі. На віщо не подивлюся я, то все дво́їнить мені.* Харьк.

Дво́їча́тий, а, е = Дво́їча́стий. ЗОЮР. I. 263.

***Дво́їча́тник, ка, м.** Дво́їтник. *То були люде однакового з-Антосем штукарського типа, були його дво́їчатниками.* Н.-Лев.

***Дво́кінь, нар.** = Паро́кінь.

***Дво́кі́пний, а, е.** Двухкопный.

***Дво́класо́вий, а, е.** Двухклассный. *Дво́класова школа.*

***Дво́кра́пка, ки, ж.** Граммат. Дво́єточие.

***Дво́кри́лий, а, е.** Двукрылый. Степовик. Опов. про комах.

Дво́крот(ь), нар. Двукратно. *Двокроть до тебе промовляю.*

Двонóгий, а, е. Двуногий. К. Дз. 138.

Двора́к, ка́, м. Дворовый человек. *А чоловік ваш, небіжчик, звідки був родом?—З того села, де... двора́к був.* МВ. II. 35. *А хто любить сільські хлопці, а я люблю двораки.* Грин. III. 173. Ум. **Двора́ченько.** КС. 1883. IV. 906.

***Двора́мєнний, а, е.** Двухплечный. Сл. Дубр. **Двора́мєнне** «и». Граммат. Восьмеричное «и».

Двора́нство и пр. = **Двора́нство** и пр.

Двора́ченько, ка, м. Ум. от двора́к.

Дворе́ць, рця́, м. = **Двире́ць.** *Ой на горі дворець карбований, а в тім дворці хлопець мальований.* Гол. I. 205.

Дво́рик, ка, м. Ум. от двір.

Двори́ченько, ка, м. = **Двори́ченько.** Ум. от двора́к. *Ой поїхав двориченько на полювання, пустив кониченька на попасання... Став двориченько, та став на поміст, приїжджає до дворика, від милої вість.* Чуб. V. 774.

Дво́рище, ша, с. Дворище, место, где был двор, усадьба. *Із льохів, будинків, стаєнь, із хлопського трупа на дворищі в Рарожинських стала чорна кула.* К. Досв. 183. *О, панське дворище! бодай нічого доброго в тебе не вступило.* МВ. I. 53.

Двори́чнїк, ка́, м. Двухлетня лошадь. Вх. Лем. 409.

Дво́рка, ки, ж. = **Двї́рка.** Гол. IV. 467. *Іден чобіт на обцасі, а другий на корку; а хто хоче біду знати, най ся візьме дворку. Ой чи дворка, чи не лворка, аби в дворі була, уже ж вона, пане брате, робити забула.* Чуб. V. 1067.

Дворня́га, ги, ж. Дворовая собака.

Дворо́вий, а, е. Дворовый. Стор. МПр. 67. *Ой у саду вишня, у саду черешня—не любіте, дівчаточка, дворового лежня.* Лавр. 58.

***Дворо́вище, ша, с.** = **Дво́рище.** *Дворовище дїдівське я застала обернуте на осоння.* Пир. у.

Дворо́к, рка́, м. Ум. от двір.

Дворо́чок, чка, м. Ум. от двір. Мил. 141.

Дво́рський, а, е. Дворовый (человек). *Дворський чоловік Кіндрат,—усією як раз сем'єю робить він на пана.* О. 1862. VI. 62.

Двору́чки, чок, ж. мн.—**пресвятої.** Раст. *Orchis maculata.* Лв. 100.

Двори́дний, дворядо́вий, а, е. В два ряда, двурядный. Вх. Уг. 235. О. 1861. VII. 2.

Двори́к, ка́, м. = **Двора́к.** Ум. **Двори́ченько.** *Став дворяченько да став на поміст, прилітає до дворяка вість.* Чуб. V. 366.

Двори́н, на́, м. = **Двори́нїн.** *Люблю, мамо, дворянина... казав дворян—любить буду.* Грин. III. 656.

Двори́нїн, на, м. 1) Дворовый человек. *Дїзналися дворяне та панські козаки.* Гол. I. 122. *Ой мати криминина, чорні очі в дворянина.* Мет. 114. 2) Дворянин. *На безладді й Хома дворянин.* Ном.

Двори́нка, ки, ж. Дворянка.

Двори́нство, ва, с. Дворянство. *Тим дворянством пишаючись, училася шляхта, як достатком та гонором переважить брата.* К. Досв. 171.

Двори́нський, а, е. Дворянский. *Я дворянського роду, не ходила боса зроду.* Чуб. V. 1074.

Двори́ченько, ка, м. Ум. от двора́к.

***Двосі́чний, а, е.** 1) Двухзначный. 2) Обоюдоострый. *Завжди у вас компліменти двосічні.* Л. Укр.

***Двоспів, ву, м.** Дуэт. *Всі були аж зачаровані двоспівом Фауста з Маргаритою.* Крим.

***Двохборто́вий, а, е.** Двубортный.

***Двохвесло́вий, а, е.** Двувесельный.

***Двохгоди́нний, а, е.** Двухчасовый.

***Двохго́док, дка, м.** Двухлеток. Е. Чикал.

***Дво(х)голо́вий, а, е.** Двуглавый.

***Двохголо́сний, а, е.** 1) Двугласный. 2) Двухголосный. Сл. Нік.

***Дво(х)го́рбий, а, е.** Двугорбый.

***Двохде́нний, а, е.** Двудневный.

***Двохдне́вий, а, е.**—**наїмит.** Наемный работник, работающий два дня в неделю. К. В.

***Двохдо́(е)нний, а, е.** Двудонный.

***Двохко́льоро́вий, а, е.** Двухцветный.

* **Двохлітній, я, е.** Двухгодинний, двухлетний. Сл. Нік.

Двохліток, тка, м. Двухлетний ребенок. Г. Барв. 440.

* **Двохліття, тя, с.** Двухлетие.

* **Двохмісяч(ш)ний, а, е.** Двухмесячный.

* **Двохповерховий, а, е.** Двухэтажный.

* **Двохпудовик, ка, м.** Двухпудовик.

* **Двохразовий, а, е.** Двукратный. Двохразове утікання з рідного краю. Ор. Лев.

* **Двохрічний, а, е.** Двугодичний, двухлетний. Сл. Нік. Полт.

* **Двохріччя, чя, с.** Двухлетие.

* **Двохскладовий, а, е.** Двухсложный.

* **Двохсотий, а, е.** Двухсотый.

* **Двохспальний, а, е.** Двухспальный.

* **Двохтижневий, а, е.** Двухнедельный.

* **Двохчленовий, а, е.** Двучленный.

* **Двохщогловий, а, е.** Двухмачтовый.

* **Двоцалевий, а, е.** Двухдюймовый.

* **Двоцівка, ки, ж.** Двустволка.

* **Двочастковий, а, е.** Ботан. Двудольный.

* **Двошлюбний, а, е.** Двубрачный.

* **Двощогловий, а, е.** 1) Двухшестный. 2) Двухмачтовый. Сл. Яворн.

* **Двоязикий, а, е.** Двязыкий.

Двояк, ка, м. Два гроша. Киев. и Волын. г.

Двоян, на, м. Большие сосновые брусья, отправляемые из Полесья водою, преимущественно в Пруссию.

Двужон, на, м. Двоеженец. Мир. ХРВ. 11.

Двулічний, а, е. 1) Двуличный. Язык такой, як двуличная китайка. Ном. 2) Двуличный, лицемерный. Було говорю одно, а роблю друге. За се називали мене двуличним. Шевч. 285.

'Ддати = Оддати. Ходить Марусенька нерозчесаная, хоче її мати за Івана 'ддати. Мет. 115.

Де, нар. 1) Где. Де гріх, там і покута. Ном. № 124. Сова знає, де кури ночують. Ном. № 5739. Де ви ся повертаєте, як ви ся маєте? Мет. 444. Горе дворові, де корова розказ воліві. Ном. За городом левада, де зібралась

громада. Ном. **Та не де дінеться.** Нигде не денется, не пропадет. МВ. (О. 1862. III. 54). 2) Куда. Сама ж я не знаю, де мій милий дівся, а чи його звіри ззіли, а чи він утопився. Мет. Три царі, де ви йдете? Чуб. III. 342. **Не було де.** Некуда было. Було втікати, чорний баране.—«Не було де, вельможний пане». Гол. IV. 529. 3) Откуда. Де ся взяв татарин стидкий, бридкий, поганий: хоче вдову заруба-то, собі дитину забрати. Макс. (1849). 97. 4) Когда. Де Христос родився, той день празнуємо. Чуб. III. 377. 5) В соединении с прилагательными: какой, тот, который. **Не бере малого, а вибирає, де більший. Де кращого шукає. Де менші між їми, як ті поросята, ваялись та гралась собі на піску; де найбільші—в «свинки» подалі гралась.** Сніп. 155. 6) Как. Де йому й жити було! Воно й росло так, аби слава, а тії виправки та походи силу з його всю вибрали. МВ. 7) **Де-б.** а) Где-бы; куда-бы; откуда-бы. **П'ять слів сказати, і де б взялася поміч.** Сніп. б) Вместо того, чтобы. **Де б піти до церкви, а вона потягла у ліс по горіхи.** Харьк. г. **Де б молитися та в гріхах каятись, а вона ще пику малює та до судських приміляється.** Харьк. в) **Де-б то.** Где-бы то, куда-бы то. (Козак) не питається, де б то стати, коня попасти, а питається, де корчма новая. Черниг. г. 8) **Де вже!** Ну где-таки. **Де вже було мені служити!** Хата. 164. 9) **Де в біса, де в ката!** Где там! Куда там! Кой чорт! А що, куме, багато заробив грошень на заробітках?—«**Де в біса! тепер не те стало, що колись в старовину.**» Харьк. **Де в біса, які звичайні!**.. А кажуть люде, добрих батьків діти. Пригляділись старі очі на турка й на брата; на чужу кров і на рідну—та де його в ката! не спочину на родині, отут десь загину. Морд. (Млр. л. сб. 78). 10) **Де то.** Где же; куда же. **Де то твоя слава подівалася—чубатим козакам досталася.** Морд. (Млр. л. сб. 91). **Де то моя Катерина?** Шевч. 79. 11) **Де ж.** а) Где же. **Ой де ж мені, моя мила, коників набрати—по за гаєм зелененьким до тебе обїзжати.** Мет. 60. б) Куда же. **Ох, погибель же моя! де ж мені тепер**

дяться? К. ЧР. 44. Ой де ж ти їдеш, о, мій синочку?—Іду в гороньки, аж до дівоньки. Чуб. III. 290. в) Разве. Ні жувати, ні ковтати не можна, не йде в горло. Се бо був хрін. Де ж його можна їсти. Кв. г) Де ж пак! Как же! еще бы! Може вона за пана хоче? Де ж пак! вона мабуть за царя думає. Пнеться, наче справді велика цяця. Де ж пак! нові штани справив. Ном. Злякаються вони! де ж пак! І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша. Шевч. 12) Де тобі. Кудам там! Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти, та де тобі! таке лихо, що не видно й світа! Шевч. 84. 13) Де хот'я. Где угодно. Устаровину такого землі було, що кожний де хот'я селився і кілька хотів, стільки й займав. Харьк. г. 14) Де далі. Чем далее. Де далі, усе стихає, ні травка не колишеться, усе жде чогось великого, страшного. Кв. Пов. *15) Де здумавши. Кудам попало, кудам бы ни вздумалось. Прошло йому те время, що бувало майнув, де здумавши. куди б не попало. Греб.

*Дебатувати, тую, еш, гл. Дебатировать. Сл. Нік.

Дебеластий, а, е=Дебелій.

Дебеленний, а, е. Огромный, массивный, громадний.

Дебелень, ня, м. Крепкого сложения, здоровяк.

Дебеленькуватий, а, е. Толстенький, плотненький.

Дебелій, а, е. 1) Дебелый, плотный, толстый. Я вже був (тоді) дебелім парубком. (О. 1862. II. 24). Важко рвшили з місця дебелі воли. О. 1862, IV. 85. На княжому дебелім тілі глибокій на ладо рани. Шевч. 647. Дебеле сукно. Черниг. г. 2) О гдє: тяжелый. (Бог) поможе лихо донести і поховать лихо, дебеле в хатині тихій і веселій. Шевч. Ум. Дебеленький, дебелесенький, дебелненький.

Дебелина, ні, ж. Толщина, плотность. Вона дебеліни оттака буде. Черниг. у.

Дебеліти, лю, ліш, гл. Делать дебелым. Харьк.

Дебелість, лости, ж. Дебелость, плотность, толстота.

Дебеліти, лію, ліеш, гл. 1) Де-

латься дебелым, толстеть. *2) Быть неподвижным, застыть. Франко.

Дебело, нар. Дебело, толсто, плотно.

Дебелуастий, дебелуастий, а, е=Дебелкуватий.

Дебелкуватий, а, е. Довольно дебелый, толстый, плотный.

Дебелненький, а, е. Ум. от дебелій.

Дебелшати, шаю, еш, гл. Толстеть.

Дебеляка, ки, об. Дебелый, плотный, толстый.

Дебринець, нця, м. Раст. Geranium sanguineum. Лв. 98.

Дебриця, ці, ж. ? Де ся калинойка росла? Там в лісі при дебриці, при студельній водиці. Нп.

Дебрь, рі, ж. Дебрь. І дебрь-пустиня неполита, сцілющою водою вмгта прокинеться. Шевч.

*Деб'я, нар. Едва. Генде лежить саний, деб'я животіс. Черемш.

*Дев'іза, зи, ж. Девиз. «З людьми і для людей»—це була девіза його життя. Франко.

*Дев'яносто=Дев'ятьдесят. Херс. Нік.

Дев'ясіл, лу, дев'ятьсіл, лу, м. Раст. Inula Helenium. Девесил.

Дев'ятдєник, ка, м. У жителей галицк. Покутья: бранное прозвание мазуров, которые будто бы 9 дней после рождения бывают слепы. Kolb. I. 21.

Дев'ятдєсят, тьох, чис. Девяносто. О. 1861. XI. 26. КС. 1885. XI. 537. Єв. Л. XV. 4.

Дев'ятеро, чис. Девять душ, штук. Дев'ятеро скоту з кошари на вибір займала. Мет. 416. Ой не сам запорожець іде: дев'ятеро коней веде. Нп. Ум. Дев'ятірко.

*Дев'ятибанний, а, е. Девятикупольный. Запорозький собор дев'ятибанний. Екатериносл.

Дев'ятій, а, е. Девятый. Темрява сталася до години дев'ятої. Єв. Л. XXIII. 44.

Дев'ятилітник, ку, м. Раст. Astragalus glycyphyllos L. ЗОЮР. I. 113.

Дев'ятіни, тін, ж. мн. Поминки по умершем в 9-й день после его смерти. Мил. 171.

Дев'ятиранський, а, е. С дев'ятью ранами, относящийся к 9 ранам. Встречено в нар. молитве. *На горі на осиянській, на дев'ятиранцькім зілю там божа мати спала... приснив ми ся сон дев'ятиранцький, же Суса Христа на муки брали.* МУЕ. III. 36.

Дев'ятірко. Ум. от **дів'ятеро.**

Дев'ятка, ки, ж. 1) Полотно в девять пасм. 2) Девятка в картах. КС. 1887. VI. 463. 3) Рыболовная сеть, в которой на площади в $\frac{1}{4}$ арш. помещается во все стороны девять ячей. Вас. 187. *4) Девятая неделя после Пасхи. Сл. Яворн.

Дев'ятнадцатеро, чис. Девятнадцать душ, штук. Ув. **Дев'ятнадцатірко.**

Дев'ятнадцятий, а, е, чис. Девятнадцатый.

Дев'ятнадцатірко, чис. Ум. от **дів'ятнадцатеро.**

Дев'ятнадцять, тьох, чис. Девятнадцать.

Дев'ятнайцять и пр. = **Дев'ятна́дцять и пр.**

Дев'ятник, ка, м. Девятый четверг после Светлого Праздника. Радом. у.

Дев'яторогий, а, е. Девятирогий. *Дивноє звіря дев'ятороге.* АД. I. 33.

Дев'ятосельник, ка, м. Раст. *Carlina.* Лв. 97.

Дев'ятосіл, лу, м. = **Дев'ясіл.** **Carlina acaulis.* Berneker. Sl. etym. Vört.

Дев'ятотісіна, ни, ж. = **Дев'ятосельник.** Лв. 97.

Дев'ятуха, хи, ж. Гречиха, посеяная на 9-й неделе после Пасхи. Біл-Нос.

Дів'ять, тьох, чис. Девять. *Дів'ять пар волів.* МВ. I. 61. ***Дів'ятьма**— Девятью девять. Сл. Нік.

Дів'ятьдесятий, а, е. Девяностый.

Дів'ятьдесят(ь), тьох, чис. Девяносто. *Як би Сара вродила, що вже їй дев'ятьдесят років? К. Св. П. Перша кн. Мус. XVII. 17. І жив Енос дев'ятьдесять років і появив Каїна.* Ibid. V. 9.

Дів'ятьсот, чис. Девятьсот. *А всього віку Сихвового було дев'ятьсот і дванайцять років, і вмер він.* К. Св. П. Перша кн. Мус. V. 8.

Діготь, гтю, м. = **Діготь.** *В смолі потопає, в дегтю виринає.* Чуб. III. 31

*—**підлий.** Деготь худшого качества. —**добрий.** Деготь лучшего качества. Сл. Яворн.

Дегтярь, ря, м. = **Дігтярь.**

Де-далі, нар. Чем далее. *Де-далі, де-далі усе стихає, ні травка не колишеться, усе чогось жде великого, страшного.* Кв. Вона (турецька цариця) не молодіє, не старіє, а де-далі зліє. Шевч.

Де-де, нар. Кое-где; то там, то сям. *І блідний місяць на ту пору із хмари де-де виглядав.* Шевч. 26. *Утомилась завірюха, де-де позіхає.* Шевч. 82.

***Дідьо, дя, м.** Отец. Сл. Нік.

Діжма, ми, ж. Известная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. (от молд. «дежма»—десятина). Браун. 46. (*Мадьярск.).

***Дезертувати, тую, еш, гл.** Дезертировать. Сл. Нік.

***Дезинфекційний, а, е.** Дезинфекционный. Сл. Нік.

***Дезинфікувати, кую, еш, гл.** Дезинфицировать. Сл. Нік.

***Дезорганізовувати, вую, еш, сов. в. дезорганізувати, зую, еш, гл.** Дезорганизовывать, дезорганизовать. Сл. Нік.

Де-інде, нар. 1) Кое-где. *Зімою були великі сніги, так де-інде закидало, що аршинів у три було.* Кв. II. 38. 2) Куда-нибудь в другое место; где-нибудь. *Іди, ринде, де-інде: там тебе не знатимуть і риндею не зватимуть.* Ном. № 10360. *Іди ти, мати, де-інде пробувати, хліба-соли спокійно вживати.* ЗОЮР. I. 20. *Давно се діялось... і не де-інде, а у нашій таки землі.* Грин. I. 287.

Де-інше, нар. 1) Где-нибудь в другом месте. *Тепер і у Харькові не найдеш сього, і де-інше не згадаєш.* Сніп. 205. *2) Куда-нибудь в другое место. Сл. Нік.

***Де-інде = Де-інде.** Сл. Нік.

***Де-інше = Де-інше.** Сл. Нік.

Дей, меж. = **Дій.** *Гай, гай! ой дей же його кату!* Еол, насупившись, сказав. Котл. Ен. I. 8.

Дейкати, каю, каеш, гл. Поговаривать. *Дейкали люди, що подушне скасують.* НВолын. у. *Дейкали, що в нас не буде сього мирового.* НВолын. у. *Щось люде дейкають, що війна буде.* Сквир. у. *Украдено коні; на селі знають хто, дейкають язиком, а старості не об'являють.* Черниг. у.

Дейкатися, каюся, каєшся, гл. Изводиться, пропадать. *Оце у нас падіж був—скот усе дейкався, поки увесь передейкався.* Киевск. у.

Дейко, меж. Ну-ка, дай-ка. Г.-Арт. (О. 1861. III. 94). *Знай неборак ганя то в той, то в сей куток, то зазирає в курник, то дейко до свинок!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 94). *Ну, дейко до його швиденько!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 111).

Дейнека, ки, м. Словом *дейнеки* впервые назван пехотный полк, составленный в 1657 г. полтавским полковником М. Пушкарем из всякого сброда, плохо вооруженного. «Пушкарь... собрал себе з винников, броварников, пастухов и наймитов людских полк пехотній, наименовавши его Дейнеками; которій то полк мало в себе имел товариства з добрим християнским сумлением, и оружием до войны приличным; но тилко з рогатинами, косами и киями, и из сердцами до убийства и разграблення именовий людских готовими» (Величко. Лет. I. 328). Клобуковская, жалуясь на Подлесного, напавшего на ее дом с толпой вооруженных слуг, представила как *corpus delicti*, оружие отнятое у убитого П., она «презентовала» в суде „*areum al bum alias luk białogrodzki sagittas quatuor atque deinekam alias wegiera*“: говорила, что П. стрелял „*per fenestram, baculo, alias wagiera, extrusam*“. Сопоставляя тексты, находим, что слова: «дейнека, *wegiera* и *baculum*» — синонимы: след. **дейнека** = дубина, палка, а потому, в применении к козацким отрядам, слово *дейнеки* должно было означать толпу, вооруженную дубинами. КС. 1889. I. 222 (Заметка В. А.). Кулиш, беря это слово в том же значении полуразбойничьего военного сброда, употребляет его в поэме «Великі проводи», относящейся ко време-

нам Богдана Хмельницкого, т.-е. до составления помянутого полка. *Чи то грачі, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі?* К. Досв. 242. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* Ibid. 207.

Дейнецтво, ва, с. соб. от *дейнека*. *Шкода хижому дейнецтву невод роскидати.* К. Досв. 250.

Дейнецький, а, е. Относящийся к *дейнеке*. *Зашуміли в лузі дуби кучеряві, загукали гадячане на дейнецькі лави.* К. Досв. 202.

***Дейка, ки, ж.** = **Дейко.** Звен. у.

***Дейкілька, нар.** = **Дейкільки.** Сл. Нік.

Дейкільки, нар. Несколько.

Декларация, ції, ж. Объявление.

***Декларувати, рую, еш, гл.** Декларировать, провозглашать. Сл. Нік.

***Декласувати, сую, еш, гл.** Декласировать. Сл. Нік.

***Деклінація, ції.** Граммат. Склонение. Сл. Нік.

Деклямування, ня, с. Декламирование.

Деклямувати, мую, муєш, гл. Декламировать.

***Дейко, ка, с.** 1) Противень. 2) Дека (в рояле). Сл. Нік.

Дейколи, нар. Иногда, кое-когда. *І сліпа курка дейколи найде зерня.* Ном. № 4909. *Не що-дня бридья, дейколи й правда.* Ном. № 6904. *Дейколи озеро заблищить, чи річка розливається.* МВ. I. 23.

Дейколішний, я, є, гл. Иногда, кое-когда бывающий.

***Дейкольтований, а, е.** Дейкольтированный.

***Дейкольтувати, тую, еш, гл.** Дейкольтировать.

***Дейкорацийний, а, е.** Декорационный.

***Дейкорований, а, е.** Декорированный.

***Дейкорувати, рую, еш, гл.** Декорировать.

Дейкоторий, дейкотрий, а, е. Некоторый. К. ЧР. 296. *Людей гонили силою на присягу; то й батько присягав на унію, а дейкоторій не хтіли та ховались.* ЗОЮР. I. 137. *Не всі сплять, що хроплять, лиш дейкотрі.* Каменец. у.

Інші гомонять, а декотрі понурі сидять і голів не зводять. МВ. I. 39.

Декрёт, ту, м. Приговор, решение. *Ирод, Ирод тее чує, дає декрет і подписує: «нехай ся дитина згине».* Чуб. III. 374.

***Декретувати, тую, еш, гл.** Декретировать. Сл. Нік.

Дэкуди, нар. Кое-куда, кое-где. *Так усі декуди й розійшлись. Холера декуди викидається.* Екат. г.

Дэлебi, нар.—**Дáлебi.**

***Делéгáт, та, м.** Делегат.

***Делегаційний, а, е.** Делегационный.

***Делегувати, гую, еш, гл.** Делегировать.

***Делiна, ни, ж.** Бревно. *Виважив долотом делину.* Франко.

Делi, нар.—**Дáли.**

Делiенька, делiйка, ки, ж. Ум. от делiя.

Делiкáтний, а, е. Нежный. *Делiкáтний як панський хорт.* Ном. № 8506.

Делiкáтність, ности, ж. Нежность.

Делiкáтно, нар. Нежно.

Делiя, лiї, ж. Длинная медвежья или волчья шуба у галицького мешчанина. Гол. Од. 17. Ум. **Делiенька, делiечка.** Гол. I. 339.

***Демаскувати, кую, еш, гл.** Демаскировать.

Демéнный, а, е. Рулевой.

Дéмено, на, с. Руль. КС. 1883. I. 46. АД. I. 244. О. 186†. VIII. 99. *Повийте, вітри низовiї, да на демени мальованi. Ой сидить козак на демени, i він деменом повертає.* Лукаш. 72. *Отаман одiпхнув човна в море i повернув демено.* Левиц.

Деменути, ну, нéш, гл. Толкнуть, *ударить. ***Сидiв, сидiв, далi зненацька** як демене кулаком об стiл. Кон.

***Демiсезóновий, а, е.** Демисезонный.

***Демiсiя, сiї, ж.** Демисия, отставка. **Пiтi, подáтися до демiсiї.** Уйти в отставку.

Дёмки, мок, ж. мн. Боковые стенки дивана.

Дёмнати, наю, еш, гл. Приглашать к угощению. *Брат та ватажки парубки гостенькiв усе демнають.* Федьк. Пов.

Демокрát, та, м. Демократ. *Не впо-*

добав демократ русин свого давнього панства. Г. Барв. 426.

***Демократiчний, а, е.** Демократический. Сл. Нік.

Демокрátний, я, е. Демократический. *Лiтература ся стала демократньою.* К. XII. 124.

Дéмон, на, м. Демон. К. ЧР. 93. *Ведеть (спаситель) від пекла демона.* Чуб. III. 26.

***Демонiчний, а, е.** Демонический.

***Демонструвати, рую, еш, гл.** Демонстрировать.

Дéмонський, а, е. Демонский.

***Денаціоналізація, ції, ж.** Денационализация.

***Денаціоналізувати, зую, еш, гл.** Денационализировать.

Дéнде, нар.—**Дé-не-де.** *Та там денде кислиць видно.* Екатер. г.

Дендэра, ри, ж. Раст. *Datura stramonium* L. Дурман.

Дe-небу́дь, нар. 1) Где-нибудь. 2) Куда-нибудь. *На Подолi на дiяніях парубки розводять огнище де-небудь недалеко од церкви.* Ном. № 362. *Коли ж ми тiї бусурманщини лякалися? Коли ж таки ми од єї де-небудь ховалися?* Макс. (1849). 29.

Дé-не-де, нар. Кое-где. *Удосвіта встав я... темно ще на дворi, де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв. *Тiлько де-не-де димок над кучею золи пiднімається та по вітру як давнiшня слава Синопа розлітається.* Морд. (Млр. л. сб. 92).

Дéнежка, ки, ж. Деньга, ¹/₄ коп. *Хоч денешка в карманi, та на сто рублiв чванi.* Ном. № 2534.

***Денервувати, ся, вую, ся, еш, ся, гл.** Нервировать, ся.

Дéнечко, ка, с. Ум. от дно.

Дéнный, а, е. Дневной. *Нiчна зозуля денну перекує.* Ном. № 9088. *Як освiтить денним свiтом тiї темнi ходи, тодi тiлько буде користь iз Жовтої води.* К. Досв. 202. *I зачули вони (Адам та Ева) голос господа бога, що ходив по саду денною прохолодою.* К. Св. П. I кн. Мус. III. 8.

Дéнник, ка, м. Дневник.

***Деннiк, кá, м.** Род станка для лошадей, где они стоят без привязи. Пир. у., Конон.

Денниця, ці, ж. 1) Раст. *Tormentilla erecta*. Шух. I. 22. 2) *Мн.* Род детской болезни. КС. 1883. VII. 588.

Денно, нар. 1) Днем. *Били турка денно, нічно.* Мет. 429. *2) В день. *Три карбованці денно.* Сл. Нік.

Денце, ця, с. Донышко. Ум. от дно.

Денцівка, ки, ж. = Сопілка. Вх. Зн. 14.

День, дня, м. 1) День. *Бодай ти не знав, що сьогодні за день.* Ном. *Ввесь день весело прогуляли і п'яні спати полягали.* Котл. Ен. I. 20. *Дасть бог день, дасть і пожиток.* Ном. № 79. **Велик-день.** Светлое воскресенье. **День від дня, день крізь день, день при днів (дні).** Изю дня в день. Мнж. 178. *День від дня робили на пана.* Каменец. у. *Сидить даремне день при днів.* Ном. № 10885. *День при дні сварки.* НВолын. у. *День при дні, день при дні робимо.* МВ. I. 98. **С(ц)имі днями, тимі днями.** В эти дни, в те дни. *Сталося тими днями.* Єв. М. I. 9. **День-година, із день-години.** С некоторого времени. *Як із день-години счинилися великі війни на Україні.* Мет. 385. **День за день, день по-за день.** День за днем. *День по-за день, та й провелося аж до осені.* Каменец. у. **День у день, по всяк день.** Ежедневно. **До дня.** До рассвета, пред рассветом. *До дня приходив до мене, щоб їхати.* Каменец. у. **На день добрий, на добридень давати.** Желать доброго дня. *На добридень, серденько.* Мет. *Боже помагай і день вам добрий.* МВ. I. 111. **Одного дня.** Раз; в один из дней. *Одного теплого дня в неділю Санько та Яків сиділи собі на призьбі.* Ком. II. 44. **По всяк день.** Постоянно, всегда. *Свекрушини й плахти, і очіпки, і наміста одвічають по всяк день!* Кв. **Що-дня.** Каждый день, ежедневно. *Буде-ж твоя, молода дівчино, що-дня спина бита.* Чуб. III. 111. ***Що-день.** Ежедневно. *Що-день божий довбе ребра...* Шевч. «Кавказ». ***Що не день.** Что ни день, каждый день. Сл. Нік. **Через цілсінький день.** В продолжение целого дня. *Окриме сухого хліба через цілсінький день нічого не побачить.* Кв. II. 324. **День-денички.** Каждый день, решительно каждый день. *Я сама день-денички як*

голубка гуду. Г. Барв. 276. **Що в бога день.** Ежедневно. *Що в бога день усе голову їсть.* Ном. Стр. 55. 2) Сутки. *Три дні заходу, а день празнику.* Ном. № 191. *Блудили хлоп'ята, блудили, сім день да по запічку, а чотирі да по припічку.* Чуб. III. 163. 3) Дни, время жизни. *Мої дні іспишуйте, мої страсті дочитуйте.* Чуб. *4) **День заповідється красний.** День обещает быть хорошим. Борд. 5) Мера поверхности, содержит около 1.600 кв. саж., подразделяется на **упруги** (см.). Мир. ХРВ. 77. О. 1862. IX. 5. VIII. 1. *Вона хоча й сирота, а ґрунтівка і хата своя, і поля день п'ять.* Осн. 1862. VIII. 7. ***Гулящим днем.** В свободное время, в один из свободных дней. Кв. Ум. **Деньок.** *Еней наш плив хоч дуже прудко, та вже ж він плавав не деньок.* Котл. Ен. *Ой прибав, боже, ночі на мої карі очі. Укороть, боже, денька, щоб очі одпочили.* Лавр. 26. **На денькі.** Поденно. Шух. I. 173.

***Деньгай, гая, м.** Богатей. *А хіба йому грошей шкода?—Він такий деньгай!* Крим.

***Деньки, ків, м.** Пряжа, прядение на посиделках, в обществе. Berneker. Sl. etym. Wört.

Депутат, та, м. 1) Депутат. *Од царіци знов приказ: прислати до столиці депутатів.* О. 1862. V. 102. 2) Собственник полоніни. Шух. I. 184.

***Депутований, ого, м.** = Депутат I. Франко.

Дер! меж. 1) Для выражения звука, происходящего во время разрывания ткани. *Дер-р-р!* *поли у шляфрока як не було.* Стор. I. 236. Также для выражения звука от царапанья по твердому телу. *Дер-дер до діда в двері.* *Баба прокинулась: діду, діду, шось до нас у двері шкряботить.* *Дід вийшов, коли то ведмідь.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Крик коростеля. *Деркач кричить: дер-дер!* Грин. II. 313.

Дерба, би, ж. Дерн.

Дербати, баю, еш, гл. Снимать дерн.

Дербіна, ни, ж. Кусок дерна.

Дербувати, бую, буюш, гл. = Дербати.

Дёрво, ва, с.—**Дёрево.** Вітер дерво хитає. Чуб. V. 946.

Дёрга, ги, ж. 1) Дерюга. Толстая и грубая ткань. Він лежав дергою вкритий. Екатер. г. (Залюбовск.). 2) Попона. Черкас. у. Прикрили (коня) царського дергою. 3) Женская шерстяная одежда, носимая старыми женщинами вместо плахти, от которой отличается черным цветом. КС. 1889. V. Сумц. № 21—22. (Еней) к Сивиллі прихилився, хватав за дергу і тулився, мов от kota в коморі миш. Котл. Ен. III. 30.

Дёргавка, ки, ж. = **Дёргальна щітка.** Kolb. I. 69.

Дёргальна щітка, ки, ж. Щетка круглой формы с железными зубьями для предварительного расчесывания пеньки. НВолын. у.

Дёрганья, ня, с. 1) Выдергивание. 2) Расчесывание пеньки. Kolb. I. 69.

Дергар, ра, м. Канатчик, занимающийся плетением канатов, шлей из пеньки. Дергарі купля' прядиво на мотузи. Каменец. у.

Дёргати, гаю, еш, гл. 1) Дергать. *2) Чесать, мыкать (лен, напр.). Verneker. Sl. etym. Wört.

Дергівка, ки, ж.—**Дёргавка.** Шух. I. 147.

Дергонути, ну, неш, гл. Сильно дернуть, рвануть. Черном.

Дер-дёр, ру, м., звукоподр. Название детской игры с трещоткой. Маркев. 76.

Деревач, ча, м. 1) Насек.: а) Дровосек, скрипун, Cerambux. Вх. Зн. I. 5. б) Xylotrupes bajulus. Вх. Пч. I. 6. 2) Дятел. Вх. Пч. II. 13.

Деревеніти, нію, еш, гл. = **Дерев'яніти.**

Деревенька, ки, ж. Ум. от **деревня.**

Деревіна, ни, ж. 1) Отдельное дерево. Щоб було другою вірьовкою прив'язати ше кобилу до дерева!.. Вже б таки деревини з корінням не вирвало. К. Оп. 81. Неродюча деревина. О. 1861. XI. Св. 66. *2) Дерево, древесный материал. Підпер стару хату, деревини додав подекуди. М. Старицьк. «Зимов. вечір». Ум. **Деревінка, деревіночка.** Поїдь та й по-

їдь, діду, в ліс, вирубай мені деревинку та зроби колисочку. Рудч. Ск. II. 38. 3) Соб. Деревья. Чи не треба б і там потроху деревину садити? О. 1862. III. 35.

***Деревінка, ки, ж.** 1) = Ум. от **деревіна.** 2) Деревяшка, кусочек дерева. Бородавки лічать деревинкою од свяченого хреста. Крим.

***Деревістий, а, е.** Древовидный. Дерен (кизил) у нас росте деревістий. Под. Ефр.

Деревіченько, ка, с. Ум. от **деревцо.**

Деревіще, ща, с. = **Дубовіна.** Вх. Зн. 14. *Черемш. «Село виг.».

Деревій, вію, м. Раст.: а) Achilla Millefolium, деревей. Мил. 35. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Бождеревок.**

Деревійний, а, е. Относящийся к **деревію.**

Деревінь, ні, ж. Деревянные части в плуге. Каменец. у. См. **Деревня 4.**

***Деревкій, а, е.** Жосткий, твердый. В цій книжці бумага якась деревка. Киев. О. Пчілка.

Деревля, лі, ж.—**Деревня 2.**

Деревляний, а, е—**Дерев'яний.**

Деревлянка, ки, ж.—**Дерев'янка.** Ум. **Деревляночка.**

***Деревний и деревінний, а, е.** Древесный, древесинный. Сл. Нік.

Деревнік, ку, м. Раст. Lonicera. Шух. I. 20. Achillea. Шух. I. 20.—**білий.**—**Деревій.** Шух. I. 21.

Деревня, ні, ж. 1) Лес, деревья. 2) Срубленные деревья, лес для построек. Чуб. VII. 377. Отто ліс,—щоб же ви мені вирубали його!..—А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить... Рудч. Ск. Недавно прислав мені деревні на повітку. Левиц. Пов. 150. 3) Деревянный дом. Гол. I. 191. Оддай мене, брате, та за мішанина, бо у мішанина нова деревня, нова деревня, великая сем'я. Мет. 281. 4) С удар. на последнем слоге: **деревня, ні** = **Деревінь.** Я купив плуг, лишень саму дерсвию. Каменец. у. Ум. **Деревенька.** Чії бджоли на долині, мої в деревеньці. Мет. 16.

Дёрево, ва, с. Дерево. На похиле дерево і кози скачуть. Ном. № 4076.

На один раз не зітнеш дерева. *Ном. № 5585. Дѣрево загна́ти.* Занозить занозу. *Харьк. г. Бо́же дѣрево = Біждѣрево.* *Вх. Пч. I. 8. Сердѣшне дѣрево = Сердѣшник I.* *Шух. I. 76. Ум. Дерѣвце, дереві́ченько, дерѣвонько.* *Грин. III. 185. АД. I. 38. Грин. III. 10.*

Деревоклю́й, клю́я, м. Дятел. *Змиев. у.*

***Деревува́тий, а, е.** Древовидный. *Сл. Дубр.*

Дерѣвце, ця, с. 1) Ум. от дѣрево. *Червоная калинонька, білеє деревце.* *Мет. 64.* 2) Часть плуга. 3) Свадебное деревцо. *См. Гільце́.*

Дерев'я́ка, ки, ж. 1) Отдельное дерево. *Уночі щось переносило луччі дерев'я у Антонів сад, уже одна тільки дерев'яка осталась.* *Чуб. II. 424.* 2) Кусок дерева, полено. Ум. **Дерев'я́чка.**

Дерев'я́ний, а́, е́. 1) Деревянный. *К. ЧР. 81. Дерев'яна стіна.* *Ком. II. 52.* 2) Безчувственный. *Ой п'яна я, дерев'яна я.* *Чуб. V. 1135.*

Дерев'я́ник, ка, м. Раст. *Lonicera xylosteum.* *Вх. Уг. 236.*

Дерев'я́ниця, ці, ж. Дерев'яшка. *Ото з тієї пори він став ходити на дерев'яниці.* *Чуб.*

Дерев'я́нті, нію, еш, гл. 1) Дерев'януть. 2) Твердеть, делаться нечувствительным, коченеть. *Вона почула, що дерев'яніє, холоне, що мороз розливається по всьому тілі.* *Левіц. I. 496.*

Дерев'я́нка, ки, ж. 1) Дерев'яшка. *Сиканки мчуть, дерев'янки везуть, Мартин обертає, ніхто не угадає.* *Ном. Стр. 302. № 411.* 2) Дерев'яшка, искусственная деревянная нога. *Я й покотивсь... ще як не вбивсь, не знаю. Теперечки хоч плач—не плач, оттак, як бач, на дерев'яниці шкандибаю.* *Гліб. 28. Я колись переганяв і вітра в полі, поки не зсадили з коня на дерев'янку.* *Хата. 121.*

Дерев'я́чка, ки, ж. Ум. от де-

Деревува́тий, а, е. Зубчатый? *Як отто мережку роблять, так роблять зубці, так отто воно дерегувате.* *Луб. у. Слов. Д. Эварн.*

Дереза́, зі, ж. 1) Раст. а) *Caragana frutescens.* б) *Lucium barbarum.* в) *Lucropodium clavatum.* *ЗЮЗО. I. 115, 127. А піді лишень наріж дерези на мітли.* *Черном.* 2) Назойливый человек. *Липне як дереза. Росплакалось дитя як дереза.* 3) Ссора. *Дереза в хату вкинулась.* *НВолынск. у. Ум. Дерезка, дерезонька.*

Дерезі́на, ни, ж. Один экземпляр дерези́.

Дерезка́, ки, ж. Ум. от дереза́.

Дерезо́вий, а, е. Из дерез'ы, свойственный дерез'е.

Дерезонька́, ки, ж. Ум. от дереза́.

***Дерезю́к, ка́, м.** 1) Живущий в дерезе. 2) Вздорный, задорливый человек. *Сл. Яворн.*

Дѣрен, рну, м. *Дерн. Черк. у. Зрівняв землю, покрив дерном, щоб ніхто не бачив, де полягали Гонти діти, голови козачі.* *Шевч. 204.*

Дѣрен, рѣну, м. Раст. *Кизил, Cornus mascula.* *Могилев. у.*

Дерені́вка, ки, ж. Кизилевая настойка. *Пили сикизку, деренівку.* *Котл. Ен. IV. 32.*

Деренка́, ки, ж. = **Дѣрен** (дерево и плод). *Угор.*

Деренча́ння, ня, с. Дребезжание.

Деренча́ти, чу́, чи́ш, гл. 1) Дребезжать. *Г. Барв. 26.* 2) Жужжать. *Увійшов у омшівник, бжола тільки що чути деренчить, ну, ще жива.* *Черниг. у.*

Деренчлі́вий, а, е. Дребезжащий.

Деренькотáти, кочу́, чеш, гл. = **Деренча́ти.** *Як розбитий горнець, то завше деренькоче.* *Каменец. у.*

Дереня́к, ку́, м. = **Дерені́вка.** *Могилев. у.*

Дѣрес, су, м. Раст. *Горец, Polygonum.*

Дѣресень, сня, м. Раст. *Polygonum minus.* *Вх. Пч. I. 12.*

Дерéча, чі, ж. Порода кислых вишень. *Деречі по конотіпській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Дéреш, ша, м. Чалая лошадь, чалый вол.

Дерешувáтий, а, е. 1) Чалый. НВолынск. у. 2) **Дерешувáтий шлях.** Дорога, покритая шероховатым с дырами льдом. Черкас. у.

***Дéржа, жі, ж.** = **Держáк 1.** Berneker. Sl. etym. Wört.

Дéржава, ви, ж. 1) Прочность, крепость. *Нашо продовбав таку велику дірку? Мало держави буде, т. е. вследствие больших размеров дыры окружающее ее дерево будет слишком тонко и потому не прочно, не будет держать. То же говорится о планке, напр., если ее слишком вытесать в каком-либо месте: тогда там «буде мало держави».* Кременчуг. у. *2) Скрепа. *Воно-б і держалось, так держава погана, от і розлазиться.* Киев. у., с. Глеваха. Ефр. 3) Поместье; владения. *Батько вмер, так він і зостався хазяїном на всій державі.* ЗОЮР. II. 61. 4) Чаще с ударением на втором слоге. Государство. 5) Власть. *Хлоп у нас розумів панську волю і силу не так, як тут, на сьому безлюдді. То була держава, справді держава.* Хата 139. *За твоєї держави як буде—побачимо.* НВолынск. у.

Держáвець, вця, м. Помещик; владетель. Хата. 135. *Городова ж козацька старшина за коронного гетьмана, за старост, за державців і їх намісників і орандарів руку тягла.* К. ЧР. 10.

Держáвник, ка, м. 1) Государственный человек. К. Дз. 172. *) Сторонник государственности (народа).

***Держáвність, ности, ж.** Государственность. Сл. Нік.

Дéржаво, ва, с. То же, что и **дéржава 1**, а также вообще то, что помогает держаться, удерживаться вместе. *Нема соломі держава доброго, тим і сунеться з криші: треба притужити.* Волч. у.

Дéржавський, а, е. Помещичий, владельческий. *А ворота у Череваня не прості, а державський.* К. ЧР. 5.

***Державувáти, в'ю, еш, гл.** Царствовать. Сл. Яворн.

Держáк, ка́, м. 1) Рукоять, ручка; эфес; древко у метлы, вил и пр. Мнж. 179. Шух. 224, 228. МУЕ. III. 30. *Подай держак од лопати свата привітати.* Лукаш. 133. 2) Нижняя часть **кужівника́.** Шух. I. 307. Ум. **Держачо́к.** *Коло скрині лежав замок та держачок від простих ножиць, що овець стрижуть.* Екатер. у.

Дéржално, на, с. Рукоятка, ручка. Ном. Стр. 287. Мир. ХРВ. 9. У топора —топорище. Сим. 24.

Дéржало, ла, с. = **Дéржално.** Ум. **Дéржальце.**

Держáння, ня, с. 1) Держание. 2) Обладание, владение.

Дéржанце, ця, с. Ручка у ложки и т. п. *Уже Катруся ізломила у своїй ложечці держанце.*

Держáти, жу́, жіш, гл. 1) Держать. 2) Иметь у себя, держать. *Нащо, мати, нащо, мати, собаки держати, коли наші сусідоньки уміють брехати.* Млр. л. сб. 68. 3) Содержать, держать в известном состоянии. *Держи відерце що-день біленьке, да й водицею повненькє.* Мет. 224. 4) Удерживать, держать. *Язиком що хоч кажи, а руки при собі держи.* Ном. № 3819. 5) Соблюдать, охранять, исполнять. *І рече бог до Оврама: оце ж мусиш ти мій завіт держати.* К. Св. П. I. кн. Мус. XVII. 9. *Князя Вишневецькі держали православну віру.* Стор. М. Пр. 62. 6) Терпеть, выносить. *Великі гріхи бог держав.* 7) Остановливать бегущего. *Держи злодія!* 8) Содержать в аренде. *Він держить цю землю вже п'ятий рік.* 9) Содержать, держать. *Дівка Ориночка перевіз держала, святий вечір! Перевозила царів та панів, та отецьких синів.* Мет. 333. 10) Быть женатым на ком. *Іван держить Степанову сестру.* Борзенск. у. *11) —**куді́.** Направляются куда, иметь направление. *Ця вулиця держить прямо, не кривиться нікуди.* Крим. 12) **Держáти гроші́.** Иметь чьи деньги на проценте. *Він держить гроші отії пані, та думка була затахлувати, так ні, віддав.* Лебед. у. 13) **Держáти одка́з.** Отвечать. *Я сам буду одказ держати.* МВ. I. 133. 14) **Держáти страж.** Быть на часах. *Як стояли ми в Кийові, та я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 77. 15) **Дер-**

жати у голові розум добрий. Быть :
 благоразумным, рассудительным. *Не
 потурай, дівчинонько, моїй розмовонці,
 держи сама розум добрий в своїй голо-
 вонці.—Держала б я розум добрий, да
 впустила в воду, не вповала на худобу,
 а на його вроду.* Мет. 83.

Держатися, жуся, жишся, гл.
 1) Держаться. 2) Придерживаться, дер-
 жаться. *Держись берега!* Ном. № 3359.
Держися війська все середнього. Чуб.
 III. 271. *Наперед не виривайся, ззаду не
 зоставайся, середини держись.* Ном.
 № 5862. *Держись за землю!* Ном. 6643.
 —**хати.** Бывать, быть дома. *Я для тебе
 недобрим був чоловіком: як не лежав,
 то ходив, або й хати не держався.* Св.
 Л. 97—98. *Дітвора й хати не держа-
 лась—розбрелись, хто куди попав.* Св.
 Л. 175.—**голові.** Удерживаться в го-
 лове. *Антосьо слухав сю мову, а вона
 йому й голови не держалась.* Св. Л. 191.
 3) Не отступать, не сдаваться, дер-
 жаться. *Держись, козаче, отаманом
 будеш.* Ном. 4) Поддерживаться, иметь
 опору. *Пани мужиками тільки й дер-
 жуться.* 5) Находиться, пребывать. *Зі-
 мою риба держиться на дні.* **Держатися**
купи. Быть вместе. **Такé, що й купи**
не держіться. Несообразность. *Вига-
 даєте такé, що й купи не держиться.*
 Левиц. Пов. 186.

Держачка, ки, ж. Перила. Угор.

Держачок, чка, м. Ум. от держак.

Держиво, ва, с. Иждивение, содер-
 жание. *Мати живе на його держиві.*

Держівно, на, с. 1) = Держално.
 Шух. I. 164, 214, 166. 2) Часть мото-
 вїла. Шух. I. 150. 3) Часть ботелєва.
 Шух. I. 215. 4) = Держак 2. Шух. I.
 148.

Держкий, а, е. 1) Цепкий, липкий.
 Глина держка, добра для муру. Миус.
 окр. 2) Стойкий, устойчивый; о судне
 также: поднимающий много груза. *Це
 держкий човен: хоч би ми й усі поси-
 дали, то здержить.* Харьк. г.

***Держкість, кости, ж.** Устойчи-
 вость. Сл. Дубр.

Держкий, а, е. 1) Упругий, жесткий,
 *тугой. *Трава дерзка, трудно тепер її
 косити.* Сквир. у. *2) Бодрый, сильный.
Він ще зовсім дерзкий дід. Под. Юрк.
 Berneker. Sl. etym. Wört.

***Дерзкий=Дерзкий.** Под. Брацл.
Дерілюд, да, м. Обдиратель, граби-
 тель. Рк. Левиц.

Дерінник, ка, м. Раст. *Rubus cae-
 sius.* Лв. 101.

Деріхвіст, хвоста, м. Хвастун, за-
 дира, фат. Сквир. у.

Дерізний, а, е. Задеристый.

Дерій, рія, м. 1) = **Дерун.** *Бога ради!*
І в Харькові в палаті добрі дерії. Харьк.
 2) Напильник. Черном. 3) Тот, кото-
 рый дерет овечью шерсть.

Деріння, ня, с. Рвание. НВолын. у.

Деркач, ча, м. 1) Коростель (птица).
Rallus stex. *А в очереті та деркач дере,
 пусти, мати, на юлицю, бо аж плач бере.*
 Лавр. 32. 2) Веник без листьев, голик.
*Баба вловила, в міх положила, дерка-
 чем біла.* Ном. № 9627. 3) Название
 вола тонкого и высокого, с подтянутым
 животом. КС. 1898. VII. 46. 4) Тре-
 щетка ветряная или ручная для спуги-
 вания птиц в огороде или саду. Части
 ручн. **деркача: пальки, карбований**
валок, фіст. Шух. I. 112, 166, 167.
 5) Род игры с трещеткой. Ив. 43. Ум.
Деркачик.

Деркача, чати, с. Птенец коростель.
 Ум. **Деркачатко, деркачаточко.**

Деркачик, ка, м. Ум. от деркач.

Деркачиня, няти, с. = **Деркача.**

Деркачитися, чуся, чишся, гл.
 Истираться (о венике). *Уже віник дер-
 качиться.*

Деркий, а, е. 1) Шероховатый. Вх.
 Зн. 14. *2) Царапающийся. *Не можна
 писати цим пером—такé дерке.* О.
 Пчілка.

Деркотіти, кочу, чеш, гл. 1) Изда-
 вать звук дер-дер. *Деркач деркоче.
 Колесо в возі деркоче. Деркотіли дер-
 качі.* Стор. МПр. 2) *2) Жужжать.
Муха деркотить у павучинні. Крим.

***Дерне, ня, с.** Галицк. собир.: Дёрн.
 Berneker. Sl. etym. Wört.

***Дерник, ка, м.** Дёрн, газон. *Похо-
 вали і зараз могилу дерником обклали.*
 Крим.

Дерніна, ни, ж. Кусок дерна. Стор.
 МПр. 111. *Неси оці дві дернині.* Киев.

Дерніння, ня, с. 1) Место, порос-
 шее дерном. 2) Торф. Черкас. у.

Дерніця, ці, ж. 1) Четвероугольник
 вырезанного для корма маленьких гу-

сей дерна. 2) Доска. Ой і казав пан Каньовський дерниць накупити, молоді Бондарівні домовину збити. Чуб. V. 428.

*Дерновання, ня, с. Выстилка дерном. Сл. Дубр.

Дерновий, а, е. Выложенный дерном.

Дернувати, ну́ю, еш, гл. Обшивать дерном, выкладывать дерном. Рк. Левиц.

Дерну́ти, ну́, не́ш, гл. Одн. в. от дерти. 1) Рвануть. 2) Взять лишнее. Мусили вдаватись до сусідських попів. А чужий панотець, як чужий пан, як дерне, то аж пальці знати. Св. Л. 126. 3) Сильно побежать. Насилу живий вирвався! Як дерне!.. Рудч. Ск. I. 3.

*Дернюг, га, м. = Дерен. Возили пісок, дерево та дернюги до нової фортеці. Лепкий.

Дерню́ка, ки, ж. = Дерніна. НВолын. у.

Дерня́, ні, ж. = Дерніна.

Дерону́ти, ну́, не́ш, гл. = Дерну́ти. Як схоплю борону, та за ним дерону. Харьк. г.

Дерніна, ни, ж. В Херсонской и Екатеринославской губ. выражение для означения кустарников, состоящих из терновника, боярышника, шиповника и ежевики. Закр.

Дерти, деру́, ре́ш (*Западн.: дру, дреш), гл. 1) Разрывать на части, драть. Так дере одежу, що страх. Харьк. у. 2) Сдирать, срывать. З одного вола двох шкур не деруть. Ном. № 7472. 3) Грабить. Гайдамаки дерли народ років, може, з десять, аж мандебурія стала. ЗОЮР. 135. 4) Требовать лишнее; брать взятки. У поліції деруть і тепер так, як дерли і перше. 5) Драть, царапать. Проханий кусок горло дере. Ноч. 6) Дерти горобців, ластовенят и пр. Разорять гнезда воробьев, ласточек и пр. А ти-б хотів, щоб інститутки горобців дерли та учились мужичих казок? Левиц. Пов. 151. 7) Дерти горло. Сильно кричать. 8) Дерти крупі. а) Превращать зерно в крупу посредством жерновов. б) Рождественская игра. О. 1862. IV. 87. 9) Деркач дерé. Коростель кричит. 10) Дерти очі. Лезть в глаза. Як

сниться хто з померших, то треба на часточку дати, щоб очей не дерло. Ном. № 287. 11) Дерти пір'я. Обрывать бородки перьев. Усю зиму пір'я дерла— так надокучило, за те подушки м'які будуть. Васильк. у. 12) Обдирать кору деревьев. Лика дерти. Ой як підемо у ширі бори да берестоньку дерти. Мет. 466. 13) Дерти го́лову. Задирать, поднимать голову. (Кінь) дере вгору головоньку. Нп. 14)—во́вну. Чесать шерсть щеткой с проволочными крючками. Вас. 152. 15)—мур. Приходить в отчаяние. Мати мур дере, в землю вбивається: «Утопила я й твою, й свою головоньку». Г. Барв. 264. 16) Бежать сильно. Я берегом дере. Г. Барв. 314.

*Дертій, а, е. Рванный, разорванный. Дертій папір. Рваная бумага.

Дертися, деру́ся, ре́шся, гл. 1) Разрываются на части, рвуться, драються. У матері пазуха дереться дітям ховаючи, а в дітей пазуха дереться од матері ховаючи. Ном. № 9225. *Де-кілька собак на припоні дерлися, заздівши чужого чоловіка, аж вили. Лепкий. 2) Карбкаться. Дереться на стіну. Васильк. у. Дратися на гору. Мет. 167. *—в пані́. Лезть в बारे. 3) О кошке: царапаться. Кішка на мішок дереться— на вітер. Грин. I. 11.

Дерті́ця, ці, ж. 1) = Драні́ця. 2) = Терті́ця.

Дерті́чний, а, е. 1) Из драницы. 2) Дощаной.

*Дерткий, а, е. Дерущий. Піп дертким голосом співає. Г. Журба. «Життя».

Дертъ, ти, ж. Крупно смолотая мука для корма скота. Мнж. 166. Сіль дають у нас вівцям весною раннею, мішають з борошном, або дертю з ярого жита, а як нема, то й озиме жито годиться. О. 1862. V. Кух. 35.

Дертя́ний, а, е. Из дерт'и.

Деру́н, на́, м. 1) Грабитель. Піп-дерун дере і з живого, і з мертвого. Чуб. То такий дерун, що з Христа зняв би. Ном. № 7409. 2) Взяточник. 3) Чесальщик шерсти. Вас. 152. Ум. Деру-нець. Чуб. V. 1164.

Деручкий, а́, е́. Умеющий ловко вскарабкиваться. Константиногр. у.

Дерчак, ка́, м. Насекомое из породы кузнечиков.

Дерчання, ня, с. Дребезжание. Харьк.

Дерчати, чу́, чи́ш, гл. Дребезжать, трещать. Харьк.

Дерю́га, ги, ж. = **Дерга.** Пропила дерюгу на Мусійову наругу, а Мусій кучеряв та дерюгу викупляв. Ном. № 12553.

Деря́ба, би, м. Пт. Соя, *Corvus glandarius*. Ум. **Дерябонька.**

Деря́бка, ки, м. Раст. Подмаренник, *Galium aparine*.

Дерябонька, ки, ж. Ум. от **деря́ба.**

Десбіч, нар. По правую сторону. Закр.

Десбічний, а, е. Направо лежащий. Желех.

Десна́, ні, ж. Десница, правая рука. Не дарма звав її своєю десною. Стор. МПр. 97.

Десний, а́, е́. Правый.

Деспот, та, м. Деспот. Вони брати і християне, а ти собака, людоїд, деспот скажений. Шевч. 606.

Деспотізм, му, м. Деспотизм. Левиц. Пов. 12, 67.

Деспотичний, а, е. Деспотический. *Натура... груба, дика й дуже деспотична.* Левиц. Пов. 7.

Деспоцтво, ва, с. Деспотизм. К. Кр. 71, 31. К. XII. 10. *Біда, як дика сила деспоцтва та викличе з пекла дику силу рабства.* К. XII. 39.

Десь, нар. 1) Где-то; куда-то; откуда-то. *Десь моя дитина на чужій стороні, та нема од неї вісти.* Нп. *Смерть з морозом танцювала, танцювала і співала, і за море десь почвалала.* Чуб. III. 180. * (Доля) *замість винести мене десь високо, кинула на нужденну посаду.* Борд. *Ой берегом плавала лебедочка з лебедем. Десь ся взяла чорнявая воду брати, взяла тії лебедята заганяти.* Чуб. V. 7. 2) Вероятно, должно быть. *Десь ти мене, моя мати, в церкву не носила, що ти мені, моя мати, долі не впросила.* Млр. л. сб. 313. *Йому десь кислиці сняться.* Ном. № 8795. *Що то десь розумний! Кв. Батьку козацький! десь ти сам боїшся і нас козаків*

докучила. Мет. 155. 3) **Десь-то.** Вероятно. *Ангели десь-то, не люде, засвітили так всюди.* Чуб. III. 329.

Десь-інде, нар. Где-то в другом месте. *Десь-інде живе, і не побачиш її.* Сим.

Десь-не-десь, нар. 1) = **Де-не-де.** *Чисте місце, тільки десь-не-десь простіцювані вишеньки та квітки.* Сим. 202. 2) Где-то. *Десь-не-десь є на чистому полі, на роздоллі криниця води.* ЗОЮР. II. 53.

Десья, нар. Где ни, откуда ни. *Десья взялася да із моря синя хвиля.* Мет. 101.

Десьятеро, числ. Десять душ, штук. К. Св. П. I. кн. М. XVIII. 32. **У-десьятеро.** Десятерицею, в десять раз. *У-десьятеро їм відплатимо за наші біди.* Сніп. 48. *Може в-десьятеро більш, ніж вони були винуваті.* ЗОЮР. I. 285.

Десьятий, а, е, чис. Десятый. **Через десьяте-п'яте.** С пропусками. Ном. № 7536.

Десьятіна, ни, ж. 1) Десятая часть. *Тоді Оврам дав йому (Мельхиседекові) десятину з усього.* К. Св. П. *Ви даєте десятину з м'яти.* Єв. Л. XI. 42. 2) Десятина, мера землі—2400 кв. саж. Стор. I. 20. Ком. I. 1. Ум. **Десьятінка.**

Десьятінець, нця, м. Крестьянин, обрабатывающий чужую землю по договору от десятины. Херс.

Десьятінка, ки, ж. Ум. от **десьятіна.**

Десьятічний, а, е. Относящийся к десятин'е. **Десьятічний мед.** Десятая часть с продаваемого меда. Закр.

* **Десьятічник, ка, м.** = **Десьятінець.** Херс. Нік.

Десьятіньський, а, е. Принадлежащий десятинцю.

* **Десьятіньщик, ка, м.** = **Десьятінець.** Киев. г.

* **Десьятірїчний, а, е.** Десятилетний. Сл. Нік.

Десьятка, ки, ж. 1) Десятка в картах. КС. 1887. VI. 463. 2) Полотно в десять пасм. Чуб. VII. 408. 3) Талька пряжи для сетей в 10 пасм. Вас. 187. 4) При счете денег: а) 10 копеек. О. 1862. II. 42. б) 10 рублей (преимущ. в одной ассигнации или монете). *Пійди*

508. 5) Кучка в десять снопов. Рк. Левиц. *6) Десяток (людей).

Десяткóвий, а, е. Десятичний.

Деся́тник, ка, м. 1) Десятник. 2) Десятский, помощник старосты в деревнях. Стор. I. 92. А десятник до мене ні разу не заходив і не загадував об подушному. Кв. 3) Десятка трэф при игре в цигана. КС. 1887. VI. 466. Ум. **Деся́тничок.**

Десятниківна, ни, ж. Дочь десятника.

Десятникува́ти, кую, еш, гл. Быть десятником.

Деся́тницький, а, е. Принадлежащий десятнику.

Деся́тничка, ки, ж. Жена десятника.

Деся́тничок, чка, м. 1) Ум. от десяти́тник. 2) Монета в 10 коп. А сіртук у бідолахи...—кожний гудзик иначий... той як десяти́ничок завбільшки, а другий більш гривні. Св. Л. 168. Рудан. I. 81.

Деся́ток, тку, м. 1) Десяток, десять штук. Скільки б їх у неї не було, чи десятком бог благословив, чи тільки одним-одно, для неї рівні. Кв. I. 155. 2) Десять человек, состоящих под надзором одного выборного десятника, десяток. Могу́щого чоловіка з десятку не викинеш. Ном. № 13467. Ум. **Деся́точок.**

Десятолі́га, літ, с. мн. Десятилетний возраст. Встречено у МВ. На десятилі́ттях взяли мене в двір. МВ. (О. 1862. III. 34).

Десятолі́тній, я, е. Десятилетний. Збагатилось (козацтво) за десятилі́тню війну з ляхами. К. ЧР. 4.

Десятолі́ття, тя, с. Десятилетие. Желех.

Десятостру́нний, а, е. Десятиструнный. У псалтирь десятистру́нний та у гуслі вигравати. К. Псал. 214.

Деся́точок, чка. Ум. от десяти́ток.

***Деся́цький, кого, м.**—Деся́тник 2. Бо я соцький, маю чин, а десяти́цький ніпочім. Нп. Пир. у., Конон.

Десятча́ний, а, е. Из холста в 10 пасм. Аф. 375.

Деся́тчина, ни, ж.—Деся́тина 1. Ум. Деся́тчина.

Деся́ть, ті́ и тьо́х, чис. Десять. Один дурень ка́мінь у воду кине, а де-

сять розумних не витягне. Ном. № 6178. Журба́ні ввечері оголошувались десяти́ма вулицями. Левиц. Пов. 174. Десято́ма рублями не одбудеш ве́сілля. НВолын. у. *Що ти порадиш з такою жі́нкою, що в ній десяти́ох чортів сидить. Лепкий. *А їх сорок, сорок і чоти́рі, та нас десяти́ох не побили. Нп. Пир. у., Конон.

Де-хто, мест. Кое-кто; некоторые. Не стало й Богдана! Як віл під ярмом схилилась громада од божої кари, і плакали де-хто. Млр. л. сб. 51. От трошки згодом вернулись до Бруса де-хто і посідали край його. Кв. Так він не стерпів, позбірав де-кого та й учинив проти ляхів тривогу. Сніп.

Де́-чий, чия, чие, мест. Кое-чей.

Дешеві́й, а, е. Дешевый. Дешева рибка, погана юшка. Ном. № 10535. **Дешеве́.** Простая водка. Піти́ на дешеве́. Отправиться в каба́к. Лаке́й раз пішов на дешеву та й каже: «От я буду танцювати». Рудч. Ск. I. 215. Ум. **Дешеве́нький** и дешеве́(і)сенький, а, е. Було й пиво каба́цьке, таке дешеве́ньке для всякого росходу. Кв.

Дешевина́, ни, ж.—Дешевня́.

Дешеві́ти, влю́, віш, гл. Дешевить кого, что.

Дешеві́нь, ні, ж.—Дешевня́. Херс. у.

Дешеві́сть, вости, ж.—Дешевня́.

Дешеві́ти, вію, еш, гл. Дешеветь, становиться дешевым.

Дешевня́, ні, ж. Дешевизна. Тоді була дешевня, а тепер дорожнета. Харьк.

Дешеве́, нар. Дешево. Ум. **Дешеве́нько.**

Дешевша́ти, шаю, еш, гл. Становиться дешевле. Харьк. Коні дешевшають, не поведу свого на ярмарок. Черниг. у.

Дешевше́, нар. Сравн. ст. от дешеве́во. Дешевле.

Дешеві́ший, а, е. Сравн. ст. от дешеві́й. Более дешевый. Та коли б же то шукати, де хліб дешеві́ший. Кв. II. 22.

***Деші́вня́, ні, ж.** Собир. Дешевка (бранно). Херс. Нік.

Дешперува́ти, рую, еш, гл. Отчаюваться. Закр.

*Дешпетувати, тую, еш, гл. Дебоширять, безобразничать. Сл. Нік.

Дешпіт, поту, м. Дебош, скандал. Удався моторний на всякий дешпіт. Полт. Аби йому погуляти та поспівати, наробити дешпоту. Мир. ХРВ. 348.

Дещиця, ці, ж. 1) Кое-что, нечто. О. 1861. XI. Кух. 23. От ми хочемо розказати дещицю про місяць. Дещо. 59. Не вважайте собі на те, що ми невидючі люде, письма не читаємо, а й ми собі дещицю знаємо. Екатеринос. г. *2) Малость, частица. Дав дещицю хліба. Сл. Нік.

Дещо, мест. 1) Кое-что, нечто. Я маю дещо братові переслати. МВ. I. 28. В селі довго говорили дечого багато. Шевч. 74. Помогонили де про що і розіхались. Хата. *2) Немного. — дешевше. Несколько дешевле. Сл. Нік.

Деяк, нар. Кое-как. Торік ще деяк жили, а тепера й овсі без хліба зостаємось. Катерин. г.

Деякий, а, е. Кое-какой, некоторый. Інший легко робить та хороше ходить; а деякий робить, то й піт кривавий його 'бливає, нічого не має. Ном. № 1691. Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої наживав. Котл. Ен. I. Сонечко позлизує сніг де з яких горбиків на піску. Кв.

Дé, меж. Восклицание, котрым останавливають бодающегося вола. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дедик, ка, м. Ум. от дéдьо.

Дедіна, ни, ж. Село. Піде Марта, піде на другу дедину. Гол. IV.

Дéдьо, дя, м. Отец. Ум. Дéдик. Ой прийшла я до дедика, дай но, дедю, воли. Гол. III. 378.

Дж! меж., виражающее звук от взмахивания розгой, хлыстом.

Джа! меж. 1) Цыц! Смирно! Іжте, іості, а ви, діти, джа! 2) Подражание звуку розги при ударе, а потому употребляется в разговоре с детьми в значении удара розгой. Аф. 376.

Джáврок, рка, джáворонок, нка, м. = Жáйворонок. Вх. Лем. 409.

Джаву́р, ра, м. Гяур. К. МБ. X. 10. К. Бай. 149.

Джáрка, ки, ж. = Чáрка. А я йому джарку вина, ме́ду дві. Гол. II. 579.

Джбан, ну, м. Жбан. Червоної міді джбан... зостав на веренуху. Г. Барв. 179. Хоч на мені жупан дран, есть у мене грошей джбан. Млр. л. сб. 254.

Джв'якати, каю, еш, одн. в. джв'якнути, ну, неш, гл. 1) Чавкать. 2) Ударить сильно. Я його як джв'якнув!.. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джв'якнутися, нуся, нешся, гл. Упасть сильно, хлопнуться, удариться при падении. Оце так джв'якнулась, трохи кісток усіх не поламала. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джгут, та́, м. 1) Платок или что-нибудь другое, свернутое наподобие веревки, жгут. Макс. (1849). 60. 2) Род игры в карты. КС. 1887. VI. 471. Гуляти у джгута. Ум. Джгутóк.

Джгутóвий, а, е. Жгутовий.

Джгутóк, тка́, м. Ум. от джгут.

'Дже, нар., сокращ. из адже́. Вездь. Употр. преимущественно после а: Та 'дже ж у старого Лемішки є брат. Левиц. Пов. 329.

Джегерь, ря, м. Хват, щеголь. Харьк. (А. Павлов).

Джегерелі, ль, ж. мн. = Джерегелі. Джегерелі і дрібушки ще не пороспітались, тільки довга коса... позлипалась запеклюю кров'ю. Стор. МПр. 9.

Джеджелуха, хи, ж. = Дженджеруха. Е, у неї в хаті там так чисто та славно. Вона така джеджелуха, шо на все село. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джеджора, ри, ж. Соя, сойка, *Corvus glandarius*. Вх. Зн. 14.

Джеджулитися, люся, лишся, гл. Кокетничать, хорошиться.

Дженгáлити, лю, лиш, гл. Кусать (о комарах), *жалить. Об спасівці не можна через мухи заснуть, бо дуже кусаються, а тепер через бісової віри комарі: так дженгáлять—аж-аж-аж! Конотоп. у.

Дженджерувати, рую, еш, гл.? А шо, поїзд скоро піде?—Е, ні, не скоро.—А то ж якийсь біга.—Та то він дженджерує (Говорилось о маневрировавшем поезде). Харьк. г. Слов. Д. Эварн. *Испорч. аранжировать (поезда).

Дженджеруха, хи, ж. Чистуха, щеголиха, франтиха. Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, там орала джендже-

духа воликом чорненьким. Чуб. V. 1112.

Джѐнджик, ка, м. Франтик, щеголь. Чортів дженджик. Ном. № 3556.

Дженджуристий, а, е. Щеголеватый, кокетливый. Цур тобі, пек тобі, яка дженджуриста: у купив їй личман, ще хоче й намиста. Чуб. V. 105.

Джѐнчик, ка, м. Насек.—Дрік. Мнж. 178.

Джер, ру, м. Пойло. Закр.

Джѐрга, ги, ж. То же, что и запаска, но из неокрашенной шерстяной ткани натурального цвета. Вас. 171. См. Дѐрга.

Джѐрга, ги, ж. Род подушки. Ослін чи ліжко застелені постелею: сіном, ліжниками, а в головах є джерга (підклад з ліжника або сіна). Шух. I. 98. *Черемш. «Село виг.».

Джѐргати, гаю, еш, гл. Болтать, поговаривать. Почали вже люде джергати, що то він сам підпалив хату. Волч. у.

Джѐргіт, готу, м. 1) Сильное щебетание птиц. 2) Быстрый и крикливый разговор на непонятном языке (о евреяx, напр.).

Джерготати, гочу́, чеш, джерготіти, гочу́, тіш, гл. 1) Сильно щебетать, чирикать. Щебечуть і джерготять пташки, та шурхають ящірки в траві. МВ. I. 156. Также о крике гусей. См. Джеркотати. 2) Говорит на непонятном для слушателя языке.

Джерготня́, ні, ж.—Джѐргіт. Жидівська джерготня. К. Псал. 15.

Джерегѐля, лі, ж. 1) Коса на голове, сложенная венком. Котл. Ен. Словарь. 8. Сплетенная из трех полос коса. Вас. 204. Встречается преимущ. во мн. ч. Тут заплітали джерегелі, дробушечки на головах. Котл. Ен.

Джереластий, а, е—Джерелатий. Киплять меди по кубках джереластих. К. МБ. II. 123.

Джерелатий, а, е. С большим отверстием, с большим жерлом. К. ЦН. 246. І заревли тоді гармати джерелаті. К. Дз. 70. См. Жерелатий.

Джѐрѐло, ла́, с. 1) Источник, родник, ключ. У сей день роздзявились усї джерела в безодні і повідчинялись небесні хлябі. К. Св. П. I. кн. М. VII. 11.

2) Кипящая ключом вода, кипень. У горщику вгору джерело вискакує, як наче вода у криниці. Волч. у. 3) Жерло. Джерело гармати. 4) Кратер вулкана. Ум. Джерѐльце.

Джерѐловий, а, е. Относящийся к джѐрѐлу.

Джерѐльний, а, е. Ключевой. Е! у цій криниці була славно джерельна вода, та серед літку така холодна, що й губами не доторкнешся. Харьк. г., Лебед. у.

Джерѐльце, ця, с. Ум. от джѐрѐло.

Джереляний, а, е—Джерѐльний. Джереляна вода здорова, ніж річна. Харьк. у.

Джерелястий, а, е. Богатый источниками, родниками. Джерелястий, криничастий ставок. Г. Барв. 136.

Джеркотання, ня, с.—Джѐргіт. Птаства джеркотання. К. Дз. 214.

Джеркотати, кочу́, чеш, джеркотіти, кочу́, тіш, гл.—Джерготати. Яка мальована та штучна птиця! вертється, джеркотить, по дереву скака. Греб. 391. Грин. II. 340. Все тямлють, джеркотять, як гуси по-німецьки. Греб. 388. Жиди джеркочуть тільки та дурять людей хрещених. Стор. МПр. 170. Греб. 367. К. Дз. 147.

Джерло́, ла́, с.—Джѐрѐло. А в сій горласі, глянь, грязюка ущерть джерло сповнила. Черномор.

Джермала́, мал, ж. мн. Щипчики, которыми чабаны вычищают червей у овец. О. 1862. V. Кух. 37. Чабани мусять за сим пильнувати: черву витягають джермалами, засипають ранку синім каменем і мажуть дьогтем, щоб муха не сідала. Кух. (О. 1862. V. 33).

Джермари́, рів, с. м. мн.—Джермала́.

Джермеліти, лю́, ліш, гл. Очищать рану животных от червей посредством джермел.

Джермелітися, лю́ся, лішся, гл. Очищаются от червей в ранах джермелами́.

Джермѐло, ла, с.—Джермала́. Иногда только во мн. ч. джермѐла. Ум. Джермѐльце.

Джермелувати, лю́ю, еш, гл. Очищать рану животных от червей посредством джермел.

Джермельце, ця, с. Ум. от джермело.

Джеря, рі, ж. = Джер.

Джемори, мн. Густой кустарник. Воли пасуться низом... джеморами, — гушавинами з корчів. Шух. I. 211.

Джигало, ла, с. = Джоган. Черк. у.

Джигати, гаю, еш, одн. в. джигнути, ну, неш, гл. 1) Хлестать, хлестнуть, ударять, ударить розгами. 2) Кусать, куснуть (о насекомых).

Джигатися, гаюся, ешся, гл. 1) Биться розгой. 2) Кусаться (о насекомых).

Джигнути. См. Джигати.

Джигонути, ну, неш, гл. 1) Сильно хлестнуть, ударить. 2) Сильно ужалить. Дрік як джигоне ту кобилу. Мнж. 56. Джигонула здорова гадюка. Харьк. у.

Джиг! меж., выражающее звук, происходящий при взмахе розгами или хлыстом. Джиг, Марушка, з перцем юшка. Ном. № 6380.

Джигавка, ки, ж. Род мухи, сильно жалящей. Джигавка або спасівська муха.

***Джиган**, на, м. Палочка, на которой дети ездят верхом. Крим.

Джигели, гел, ж. мн. Ляжки.

Джигіря, рі, ж. Горло с легкими и печенью у овцы. О. 1862. V. Кух. 37.

Джигра, ри, ж. Ржавчина.

Джигун, на, м. 1) Повеса; ловец. Ой джигуне, джигуне, який ти ледащо. Лавр. 61. Ой джигун, джигун, джигунець, який гарний молодець. Чуб. V. 1125. 2) Род кушанья из сирівцю. О. 1862. VI. 43. Зварила мені мати джигуна, наївсь, та все пити хочеться. О. 1862. VI. 43. 3) = Джоган. Св. Л. 40. Ум. Джигунець. Чуб. V. 1125.

Джигуха, хи, ж. 1) Все хлещущее или жалящее: розга, кнут, насекомое. 2) Раст. Крапива, Urtica dioica. Черниг. г. Ум. Джигушка. Пужка-джигушка, — вставай, дівка Марушка. Ном. № 11341.

Джиджуліти, лю, ліш, гл. = Чепурити. Джиджулити хату. Сим. 185.

Джиджулітися, люся, лішся, гл. = Джиджурітися. Ном. № 11177.

Джиджулуха, хи, ж. = Джиджуруха. Сим. 182.

Джиджурітися, ріюся, рішся, гл. Принаряживаться, кокетничать.

Джиджуруха, хи, ж. Кокетка, франтиха. См. Чепуруха.

Джижчати, чу, чиш, гл. Жужжать. Летять яничари на конях скажених. Як бджоли джижчать їх кулі. Морд. (Млр. л. сб. 89).

Джиле! меж. Крик на собак в Черномории.

Джинджигилястий, а, е. Кокетливый, вертлявый, франтоватый.

Джинджор, ру, м. и джинджора, ри, ж. Раст. Gentiana. Лв. 99.

Джинджурістий, а, е. Кокетливый, франтовской.

Джирчати, чу, чиш, гл. Дребезжать. А голос такий у його був, як з бочки, аж вікна джирчать. Стор. I. 131.

Джіворонок, нка, м. Пт. Coracias garrula. Шух. I. 23.

Джінджура, ри, ж. = Джинджор. Вх. Зн. 14.

Джміль, меля, м. Насек. Шмель. Bombus apis terrestris. Джмелів слухати. Лежать от удара кулаком и пр. Дав йому лупня добре — довго буде джмелів слухати. Ном. № 3986. См. Чміль.

Джоболда, ди, ж. ? Ач, як сторчка дивиться! Хоч би він коли небудь по людськи подивився на тебе, або посидів з тобою, чи погомонів би то там, — тільки й зна, куди б повіяться, куди б швидче побрести. Ні, не в батька покійного він удавсь, — це якась джоболда. Екатериносл.

***Джог**, джогу и джок, ку, м. Род танца. Херс. Йон у перше наглянув Гашицу на джоку. Коцюб.

Джоган, на, м. Палка с железным наконечником, употребляющаяся при бегании на нартах (род коньков). Св. Л. 40.

Джойка, ки, ж. Ум. от джоя.

Джолгонути, ну, неш, гл. = Джигонути. От одна (оса) як джолгоне його. Мнж. 113.

Джоло, ла, с. Жало. Борз. у.

Джоломія, мїї, ж. Свирель. См. Жоломія. Грає в джоломію. ЗЮЗО. I. Вересай, 35.

Джолонка, ки, ж. Дятел. Чуб. VII. 575.

Джонва, ви, ж. Дятел. Вх. Зн. 14.
См. **Жонва, І Жовна.**

Джорелістий, а, е. Богатий источниками.

Джорелітися, люся, лішся, гл.
Бить ключом, стружиться.

Джорело, ла, с. и пр. = **Джерело** и пр.

Джобя, джої, ж. = **Джеджора.** Ум. **Джойка.** Вх. Зн. 14.

Джуган, на, м. = **Джоган.**

Джугля, лі, ж. Зимняя шапка. Вх. Зн. 14.

Джуклити, клю, лиш, гл. Жадно пить. *Оце риби наївся, а потім джуклив, джуклив воду.* Киевск. у.

Джулий, а, е. Безухий. *Джулі вівці.* О. 1862. V. Кух. 37.

***Джумá, ми, ж.** Чума, пострел (как ругательство). *А бісова джума.* Крим.

Джумáк, ка, м. = **Чумáк.** Чуб. I. 178.

Джумачіха, хи, ж. Жена чумака. Рудч. Чп. 122.

Джуміга, ги, ж. Осадок на дне сосуда с водой, на дне самовара. *Вже нема води в самоварі, на дні сама джуміга.*

Джуміха, хи, ж. = **Джумачіха.** *Пішов джумак топитися, а джумиха дивитися.* Чуб. I. 178.

Джунджовий, а, е. ? *Божая мати в положі лежит, в положі лежить, сина повиват: ей повивачойки з самого злата, а пеленочки та джунджовії.* Гол. II. 39.

Джупельце, ця, с. Ум. от **джупло.**

Джупло, ла, с. Дырочка в чем-нибудь мягком. Ум. **Джупельце.** Аф. 376.

Джур, ру, м. Кушанье: непросеянную овсяную муку разводят водой и ставят на ночь, чтобы вскисло, затем варят и едят с конопляным маслом. НВолын. у. КС. 1885. VII. 419, 1889. VII. 43. Kolb. I. 52. *Каламутна вода як кисіль, як джур.* Ном. № 12420.

Джура, ри, м. Козацкий слуга-товарищ, оруженосец, ходивший вместе с козаком в походы и битвы, *паж. *Тоді ж то не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькїї, що наш пан гетьман Хмельницький... задумав.* Мет. 391. *Ой сідлай, джуро, ой сідлай, малий, мені буланого, собі ж сідлай другого—гнідого старого.* Мет.

401. *Ой як оглянеться та Перебийніс на джуру малого, й аж кладе (=бьет врагов) джура, кладе малий ще лучче від його.* Мет. См. **Чура.** Ум. **Джуронька.**

***Джуральце, ця, с.** Струйка. *На стінах пушок росте, джуральця пробігають, капшучки по куточках висять.* А. Тесл.

Джурга, ги, ж. Множество (людей, скота на дороге). Шух. I. 84.

Джурджа, жі, ж. Муть, густая мутная жидкость. Мнж. 179.

Джуронька, ки, м. Ум. от **джура.**

Джурчати, чу, чіш, гл. = **Джурчати.** *А між горами тими узенька річка прозора й глибока джурчить.* МВ. II. 74.

Джусь! меж. Прочь!

Джут, та, м. = **Джгут.** Котл. Ен. I. 23.

Джуфо, фа, м. Парень, хорошо играющий на губах. Шух. I. 33.

Джяворонок, нка, м. = **Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Дзбан, ну, м. = **Джбан.** *У мене грошів дзбан.* Чуб. V. 920.

Дзбанок, нку, м. Банк. *Біда велика в тім, що немає дзбанків для позички, де б можна було у всяку пору без великого клопоту і на малий процент позичать гроші.* Осн. 1861. VIII. 89.

Дзвеніння, ня, с. Звук (звенящий). *Мелодії лилися як сльози, то тихо, тихо, то разом заливали всю залу й сповняли її дзвенінням гарного рояля.* Левиц. Пов. 264.

Дзвеніти, ню, ніш, гл. 1) Звенеть, звучать. *Тільки дзвеніло шкло у вікнах.* МВ. I. 132. *Голос дзвенить.* МВ. I. 110. *Чи буде лад, чи не буде: в якому у мене усі дзвенить?* Ном. № 13397. 2) Жужжать. *Дзвенять трутні.* Черкас. у.

Дзвенкач, ча, м. Пт. Зеленушка, *Fringilla chloris.* Вх. Пч. II. 10.

Дзвенячий, а, е. Звенящий, звонкий. *Чутно її голосок дзвенячий.* МВ. I. 97.

Дзвізнути, ну, неш, гл. 1) Взвизгнуть. *Він улучив камінцем у собаку, а та аж дзвізнула.* 2) Ударить. *Як дзвізну тебе, так перекотишся не раз.*

Дзвізчати, чу, чіш, гл. Жужжать (о пчелах, стрелах, волчках и пр.).

Дзвін, дзвону, м. 1) Колокол. Бубонів, як міський дзвін. МВ. I. 105. У неділю рано задзвонили в дзвони. Мет. 95. *А коли б вони їхали, то скрізь по дзвіницях грали би дзвони. Лепкий. 2) Звон. Дати на дзвони. См. Давати. 3) Род детської ігри. О. 1861. XI. Св. 37. 4) Род писанки. КС. 1891. VI. 37. *5) Часть колесного обода. Старші господарі очима знавців оглядають колесо..., чи добре стягнув обруч дзвони, чи вийшла на своє місце кожна спиця. Франко. Ум. **Дзвінок, дзвоник.**

Дзвінець, нця, м. Раст. *Rhinantus minor* и *R. major*. Вх. Пч. I. 12. Шух. I. 20.

Дзвіниця, ці, ж. 1) Колокольня. Як в Києві на дзвіниці черці в дзвони дзвонять, так в Полтаві перекупки на місті гуторять. Ном. № 13445. 2) = **Вєжа** 3. Гол. I. Об'ясн. к рис. 21. О. 1861. XI. Св. 36. Ум. **Дзвіничка.**

Дзвіничний, а, е. Относящийся к колокольному. Дзвіничний хрест. Васильковск. у.

Дзвінка, ки, ж. Бубновая масть в картах. КС. 1887. VI. 463. Йому дзвінка світить. Ему везет.

Дзвінкій, а, є. Звонкий, звучний. Горщик дзвінкій. Черкас. у. Голос дзвінкій. Черкас. у. Дзвінкій регіт такий чути, що так і розкочується. МВ. II. 182.

Дзвінківий, а, е. Бубновий.

Дзвінкоголосий, а, е. Звучний. К. МХ. 40.

***Дзвінкучий, а, е.** Звонкий. Ясна, дзвінкуча пісня голосна. М. Черн.

Дзвінний, а, е. Колокольний.

Дзвінник, ка, м. Колокольный мастер. НВолын. у.

Дзвінок, нка, м. 1) Колокольчик, звонок. Греб. 361. Сама як схопить дзвінок—по всіх покоях дзінь-дзінь. МВ. I. 14. 2) Мн. **Дзвонкі.** Раст. *Convolvulus serium*. ЗЮЗО. I. 119. 3) Название рослого красивого веселого вола. КС. 1898. VII. 46. 4) = **Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10. Ум. **Дзвіночок.**

Дзвіночок, чка, м. 1) Ум. от дзвінок. О. 1861. XI. 10. 2) Мн. **Дзвіночки.** Раст. *Linaria genistaefolia* Mill. ЗЮЗО. I. 126.

Дзвонариха, хи, ж. Жена звонаря.

Дзвонарів, рева, ве. Звонарев.

Дзвонарівна, ни, ж. Дочь звонаря.

Дзвонарський, а, е. Относящийся к звонарю.

Дзвонарь, ря, м. Звонарь. Чуб. V. 1154. Ум. **Дзвонарчик.**

Дзвонець, нця, м. 1) = **Дзвінок** 1. 2) = **Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10.

Дзвоник, ка, м. 1) = **Дзвінок** в і знач. *Кони помчали, дзвоник задзвеніли.* Кв. 2) Мн. **Дзвоники.** Раст. Колокольчики, *Campanula parscifolia*, *Campanula trachelium*, *Convolvulus serium* L., *Linaria genistaefolia* Mill. См. **Дзвінок, дзвіночок.** Ум. **Дзвоничок.** Ком. II. 81.

Дзвоніти, ню, ниш, гл. 1) Звонить. Ще не дзвонено до церкви. Г. Барв. 156. Буркочуть-говорять, мов у дзвони дзвонять. К. Досв. 127. 2) Звенеть, бряцать. Іще таки і послі Хмельницького не раз дзвонив старий Шрам шаблюю. К. ЧР. 14. Ой ключи мої, срібні-злоті, ой не дзвоніте, не голосіте. Чуб. 3) Разглашать. А жіночки лихо дзвонять, матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують. Шевч. 67. 4) **Дзвоніти по ко́му,—по душі.** Звонить по усопшему. Ном. № 8322. По дівчинонці дзвони дзвонили. Мет. 96. *5) Стучать, щелкать. Сама дзвонила зубами, але не відступала. Стеф.

Дзвоніця, ці, ж. и пр. См. **Дзвіниця** и пр. К. ЧР. 84. Чуб. III. 22.

Дзвоничок, чка, м. Ум. от дзвоник.

Дзв'яга, ги, ж. = **Зв'яга.**

I. Дзв'як, ку, м. Металлический звук.

II. Дзв'як! меж. для выражения металлического звука. Було тільки сонця краєчок засвітить, уже й бряк і дзв'як по селу. МВ. I. 44.

Дзв'якало, ла, с. Чавкающий человек.

Дзв'якати, каю, каеш, одн. в. дзв'якнути, ну, неш, гл. 1) Зв'якати, зв'якнуть. Дзв'якнув дзвоник. МВ. I. 52. 2) Чавкати. Іж бо вже та не дзв'якай. 3) Произносить звук дз. Кортить литвина, поки не дзв'якне. Ном. № 5012.

Дзв'якнутися, нуся, нешся, гл. Упасть на землю, шлепнуться, брякнутися.

Дзвякотіти, кочу́, тіш, гл.—Дзвякати. МВ. (О. 1862. III. 41).

Дзеленєць, нця́, м. Зеленый (о венке). *Віншуємо ті (дівчину) вінцем-дзеленцем.* Колб. I. 106.

Дзелєний, а, е—Зелєний. Под. г.

Дзелєнка, ки, ж. Насек.—Зелєняк. Вх. Пч. I. 5.

Дзелєнь! меж. для вираження звона. *Коли трохи згодом дзвонюк дзелєнь, дзелєнь!* Рудч. Ск. I. 76.

Дзелєнькати, каю, еш, гл. Звенеть Угор. *Як грюкне грім, то аж вікна дзелєньгають.* Каменец. у.

Дзелєнькотіти, чу́, тіш, гл. Звенєть

Дзелєньчати, чу́, чіш, гл.—Дзелєцькати. Змнев. у. Новомоск. у.

Дзєнгель, лю, м. Раст. Archangelica officinalis Hoffm. ЗЮЗО. I. 112.

Дзєндзєлик, ка, м. В загазке: пламя фігилія. *Червоний дзєндзєлик, чорна штоточка (каганець).* Чуб. I. 309.

Дзє дзелія, лі, ж. Раст. Золототисячник. Erythraea Centaurium. ЗЮЗО. I. 122.

Дзєнь! меж. для вираж. звона. О. 1861. VIII. 8. *Туп, туп ніженьками! Дзєнь, дзєнь підківками!* Нп. *Червінці дзелєнь-дзелєнь... так і посипались.* Грин. II. 184.

Дзєнькати, каю, еш, одн. в. дзєнькнути, ну, неш, гл. 1) Звонить, звенеть, преимущественно прерывисто, звякати. *Ото ж, мабуть, тоді ключик упав, як я казала, що щось дзєнькнуло.* Новомоск. у. 2) Ударить, нанести удар. *Як дзєнькнув його по вуху, так той аж тричі перекинувся.* Харьк. у. Ст Яворн.

Дзєня, ні, ж. Все, что звенит, преимущественно деньги (детск. слово). О. 1862. XII. 119.

Дзер, ру, м. Сыворотка (молочная). Шух. I. 213.

Дзєра, ри, ж.—Дзер. Вх. Зн. 24.

Дзерєнчати, чу́, чіш, гл.—Дерєнчати. Мир. ХРВ. 68.

Дзерівний, а, е. Относящийся к молочной сыворотке. Шух. I. 213.

Дзєркало, ла, с. Зеркало. Кв. Ном. № 5227. Ум. **Дзєркальце.** Ком. II. 41. МВ. I. 25.

Дзєркальний, а, е. Зеркальный. *Дзєркальні вікна.* Мир. ХРВ. 68.

Дзєркальня, ні, ж. Зеркало. *Здохла в його кобила: буде з шкури спідниця, а з ребєр карета возить дівок до пекла, а з голови лихтарня, а із... дзєркальня.* Чуб. V. 1163.

Дзєркальце, ця, с. Ум. от дзєркало.

Дзєрно, на, с. и пр. См. Зєрно и пр.

Дзєкало, ла, с. Название белоруса, по причине употребления им в своей речи звуков дзє.

Дзєкання, ня, с. Употребление дзє вместо де.

Дзєкати, каю, еш, одн. в. дзєкнути, ну, неш, гл. Говорить дзє вместо де (о белорусах). *Ну, а литвинок, хибба лихо його нападе, щоб не дзєкнув.* Г. Барв. 329.

Дзєма, ми, ж. Кушанье: отвар картофеля, фасоли и бобов, в которых кладут кусочки обыкновенного или кукурузного хлеба. Шух. I. 142.

Дззз! меж., выражающее жужжание.

Дзїбнути, ну, неш, гл. Ударить, хватить. *Він як дзїбнув мене по руці, то я її не стямивсь.* Полт. г.

Дзиг, меж. Правильнее: **дзиг** (см.). Выражает быстрое движение; у МВ. употреблено как существ. *Я за нею... а вона в мене попід рукою дзиг знов у хату, та на дзигу шторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Дзиготіти, чу́, тіш, гл. Стрекотать, жужжать. *Гудуть бжїлки, дзигочуть коньки.* О. 1862. VI. 90.

Дзиг! меж. Звукоподражание свисту кнута, волчка, тиканью часов.

Дзїга, ги, ж. 1) Волчок, юла. *Крутиться як дзїга.* Ном. № 5756. *Бїга як дзїга.* ЗОЮР. I. 147. 2) Вертлявый, резвый человек, непоседа. Ум. **Дзїжка.**

Дзигар, ра́, м.—Годїнник. Чаше в уменьшит. форме: **дзигарок** (см.).

Дзигарі, рїв, м. мн. Часы стенные или башенные. Черк. у. Котл. Ен. (Слов.). **Дзигарі б'ють**—Сердце стучит от испуга. Ном. № 4350.

Дзигармаїстер, дзигармістер, стра, м. Часовой мастер. Котл. Ен. (Слов.).

Дзиг'арний, а, е. Часовой. *Дзигарна стрілка.* Біл.-Нос.

Дзиг'арок, рка, дзиг'ар, ра, м.—Годінник. Чаше во мн. ч.: дзиг'арки. *Знає ту високу з дзигарками дзвіницю.* К. ЧР. 81.

Дзиг'ати, гаю, еш, дзиг'атися, гаюся, ешся, гл. Юлить, вертеться. *Годі тобі дзигати.* Староб. у. *Що ти тут дзигаєшся—геть відсіля.* Староб. у.

Дзиг'лик, ка, м. Стул, табурет, треножник. *Одягну тебе, обую, посажу як паву на дзиглику, як гетьманшу та й дивитись буду.* Шевч. 144. *Царя на дзиглик посадили.* Котл. Ен. Ум. **Дзиг'личок.**

Дзиг'лик'овий, а, е. Относящийся к стулу, табурету.

Дзиг'личок, чка, м. Ум. от дзиг'лик.

Дзиг'ль'ований, а, е. Кокетливый, бойкий. *Дзиг'ль'ований парубок, дівка.* Черкас.

Дзиг'ля́тко, ка, с. Стульчик. Ум. **Дзиг'ля́точко.**

Дзиг'ну́ти, ну́, не́ш, гл. Прожужжать.

Дзидзі́кати, каю, еш, гл. Говорить, как выговаривают евреи. *Бо й правда, що сей Юдун дзидзикав мов справжній жид.* Кв. II. 172.

Дзижч'ання, дзижч'ати. См. **Дзизч'ання, дзизч'ати.**

Дзиз, за, м. Овод. *Січеться в вічі дзизом. Він дивиться на мене дзизом.* Он волком на меня смотрит, неприязненно смотрит. *Чи не наробив я часом якого бешкету в хаті під п'яну руч, бо щось дзизом усі дивляються на мене.* Грин. II. 179.

Дзизку́чий, а, е. Жужжащий.

Дзі́зну́ти, ну, неш, гл. 1) О полете пули, камня: издать звук, свиснуть. *Камінь поуз голову дзизнув.* МВ. (О. 1862. I. 86). 2) Ударить. Сл. Нік.

Дзизч'ання, дзижч'ання, ня, с. Жужжанье.

Дзизч'ати, дзижч'ати, чу́, чу́ш, гл. Жужжать. *Бжоли, метелики, оси, бабки. чмелі гудуть, дзижчать.* Осн. 1862. VIII. 15.

Дзі́нгель, ля, м. 1) Пт. щегленок, *Fringilla carduelis.* Вх. Пч. II. 10. 2) Раст. *Angelica silvestris.* Вх. Пч. I. 8. См. **Дз'енгель.**

Дзі́ндзик, ка, м. Висящая и качающаяся кисточка или что-либо подобное.

Дзиндзі́кати, чу, чеш, гл.—**Дзижч'ати.** Желех.

Дзиндзо́кий, а, е. Близорукий. *Та в нас дівка була дзиндзоока.* Полтавск. у.

Дзинч'ати, чу́, чу́ш, гл.—1) **Дзижч'ати.** 2)—**Брязч'ати.** *Голосно дзинчали чарочки.* Мир. Пов. II. 61.

Дзирч'ати, чу́, чу́ш, гл.—**Деренч'ати.** *У коміні гуло, вікна дзирчали, у хаті все ходором заходило.* Стор. МПр. 37.

Дзич'ати, чу́, чу́ш, гл.—**Дзизч'ати.** *Комарь дзичить.* Харьк. у.

Дзі́гер'ай, ра́ю, м.—**Не́жить.** Вх. Зн. 15.

Дзі́ндзі́вер, ру, м. 1) Раст. *Malva mauritiana.* ЗЮЗО. I. 128. 2) **Дзі́ндзі́вер-зух.** Удалец, хват. Стор. I. 184. *Бо Турн і сам дзі́ндзі́вер-зух! Коли чи п'є—не пропиває, коли не б'є—то вже влучає, йому людей давить—як мух.* Котл. Ен.

Дзі́ндзо́ра, ри, ж.—**Джінджу́ра.** Вх. Зн. 14.

Дзі́м'ів, ва, ве—**Змі́в.**

Дзі́м'ій, м'я, м., дзі́м'іха, хи, ж.—**Змі́й, змі́йха.**

***Дзо́ркати, каю, еш, гл.** Погромыхивать. Франко.

Дзу́га, ги, ж. Крючок, удерживающий **наві́й** на ткацком станке. Вас. 165.

Дзудзу́рі́ха, хи, ж.—**Джиджу́рі́ха.** МВ. (КС. 1902. X. 147).

Дзус, дзу́ски! меж. 1) Прочь! Пошол! Нельзя! *А дзуски, поганий.* Кв. II. 268. *Правда, й туди вашому брату... дзус.* К. ЧР. 243. *А дзуски не хочеш?* Козелец. у. 2) Брысь! (на кошек).

Дзьоб, дзьо́бати и пр. = **Дзюб, дзюба́ти** и пр. НВолын. у. Харьк. г. **Дзьо́бом сісти.** *Остаться на месте, не подвинуться.* **Дзьобом сидиш,—ні за що рук зачепити, ніде заробити.** Кролев. у. *В кого є худібка, до той якось виборсається, того й на заробітки пустять, а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106.

Дзьо́бавка, ки, ж. Род каши из

пшеницы, которую едят с медом, сахаром. Шух I. 143.

Дзюба́нь, ня, м. = **Оскард** (с острыми концами). Мик. 481.

Дзю́бенка, ки, ж. = **Дзю́блинка**. Kolb. I. 36. Гол. Од. 68.

Дзю́блинка, ки, ж. Сумка (четырехугольная шерстяная) у гуцулов, род котомки, надеваемой через плечо. Федьк.

Дзю́бня, ні, ж. = **Дзю́блинка**. Шух. I. 124. Гол. Од. 68. *Черемш. «Село виг.».

Дзю́бро, ра, м. Ребро. *Коп'єм дзюбро пробивали.* Чуб. III. 408.

Дзю́па, пи, ж. 1) = **Дівчина**. Юж дзюпа оддата. Вх. Лем. 409. Вх. Уг. 236. 2) Старый платок. Вх. Лем. 409.

Дзю́ркач, ча́, м. = **Дзенка́ч**. Вх. Пч. II. 10.

Дзю́ха, хи, ж. О женщине: вертушка? болтунья? *Се вже мабуть тобі та дзюха набрехала.* Новомоск. у.

I. Дзюб, ба, м. Клюв. Угор. Ум. **Дзю́бик, дзю́бок.**

II. Дзюб! меж., выражающее клевание. *На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала: дзюб, дзюб, дзюбанець!* Маркев. 74.

Дзю́ба, би, ж. Девушка с лицом, изрытым оспой. *А що кому до того, що я дзюбу люблю; а я дзюбі, моїй любі, черевички куплю.* Нп. Ум. **Дзю́бка.**

Дзю́бак, ка́, м. 1) = **I. Дзюб.** Вх. Лем. 409. *2) Кирка. *Раз за разом гатить він дзюбаком в іловату опоку й відриває від неї кусні лепу.* Франко.

Дзюбане́ць, нця, м. См. **Дзюб II.** Маркев. 74.

Дзю́баний, а, е. 1) Поклеванный. 2) Рябой от оспы. *Дзюбана дівка.* Ум. **Дзюбане́нький.**

Дзюба́нь, ня, м. = **Дзюба́тий.**

Дзюба́стий, а, е = **Дзюба́тий.**

Дзю́ба́ти, баю, еш, одн. в. **дзю́бу́ти, ну, неш, гл.** Клевать, клонуть. *Пшениці не дзюба, водиці не п'є.* Бал. 82. *Пане-господару, на вашім дворі да три голуби пшеницю дзюбають.* Чуб. III. 417. **Дзюба́ти насіння.** Вылущивая есть семечки (о людях).

Дзюба́тий, а, е. 1) С большим клювом. *Яструби дзюба́ті.* К. Досв. 99. 2) = **Дзю́баний.** *Дзюбата дівка.* Був

русявий, вусатий, дзюбатий. Св. Л. 275. Г. Барв. 447.

Дзю́бик, ка, м. Ум. от **I. Дзюб.**

Дзю́бка, ки, ж. 1) Клюв. Борз. у. 2) Ум. от **дзю́ба.**

Дзю́бнути. См. **Дзю́ба́ти.**

Дзю́бок, бка́, м. 1) Ум. от **дзюб.**

2) См. **Гельг'ів.** Шух. I. 175.

Дзю́бун, на́, м. Клюющий.

Дзю́ндзя, зі, ж. *Vul'а? Ходила я в річку по раки, викусили дзюндзю собаки.* Нп.

I. Дзюр, ра, м. Ключ, источник.

II. Дзюр! меж. Звукоподражание для выражения течения струи. *Чарочко сєребренька, в тобі горілочка солоденька. А ні сучка, а ні задибочка, як дзюр, так дзюр до донечка.* Чуб. V. 1096. *Хоч дзюр, та не кап!—казав циган, як заховавсь від дощу під дерево.* Мнж. 115.

Дзю́ра, ри, ж. и пр. = **Діра́** и пр. *То так потрібне, як дзюра в мості.* Ном. № 9817. Ум. **Дзю́рочка.**

Дзю́рїти, рю, ріш, гл. Течь тонкой струей. Рудч. Чп. 247. *Крєв дзюрїть, булькотить з спини.* Ном. № 8173. Рудч. Чп. 247. *Так за шию й дзюрїть.* О. 1862. VI. 57.

***Дзю́ркіт, коту, м.** Журчание. Ст. Яворн.

Дзю́ркнути, ну, неш, гл. Политься струей. *Раз цюкнув, кров дзюркнула.* Млр. л. сб. 229.

Дзю́ркóm, нар. Струей. Уман. у. *Вода біжить дзюркóm.*

Дзю́ркотáти, чу́, чеш и **дзю́ркотїти, чу́, тиш, гл.** Течь с шумом, журчать. *Дзю́ркотїла з гори вода, збігаючи ринвою між кущами.* Левиц. Пов. 276. *А срібная хвиля... дзю́ркотить.* К. Досв. 70.

Дзю́ркотлівий, а, е. Журчащий. *А ти, водо дзю́ркотлива, течи із ставка.* К. Досв. 159.

Дзю́ркотонька, ки, ж. Журчащая вода. *Передай їй, дзю́ркотонько, плач довічній мій.* К. Досв. 160.

Дзю́рочка, ки, ж. Ум. от **дзю́ра.**

Дзю́рчáння, ня, с. Журчание.

Дзю́рчáти, чу́, чїш, гл. Журчатъ. *Дзю́рчїть, біжить криниченька, напо́рня ставок.* К. Досв. 157.

Дзяб, би, ж. = **Зяб.**

Дзябканистий, а, е. Пестрый, пегий. Вх. Зн. 15.

Дзябра, бер, мн.—Зябра. Угор.

Дзяв! меж. Звукоподражание для выражения лая щенка: Тяв! Сюди гав, туди дзяв. Ном. № 3018. Собачка лежить на приспі та: дзяв, дзяв!.. Рудч. Ск. II. 67.

Дзявкало, ла, с. Постоянно лающей щенок.

Дзявкання, ня, с. Лай щенка, тьявание.

Дзявкати, каю, еш, гл., одн. в. дзязкнути, ну, неш, гл. Тявкати, тьякнуть.

Дзявкотіти, чу́, ти́ш, гл.—Дзявкати. Сучечка біга коло хати та й дзявкотить. Чуб. II. 101.

Дзявкун, на, м.—Дзявкало.

Дзяволіти, лю́, ліш, гл.—Дзязкати. Чи чуєте, цуценя дзяволить? Г. Барв. 7. Ой не ходи коло хати та не драгуй цуценяти, бо цуценя дзяволить. Мил. 103.

Дзяма, ми, ж. Говяжий отвар. Угор.

Ди, сокр. диви. **А ди-но.** Смотри-ка. **А ди-но, який пес побіг.** Каме-нец. у. См. Дивітися.

Диб! меж. от глаг. дибати. Гозорится маленьким детям, когда они становятся на ноги. Диб, диб, доню! Харьк. у. Также и о взрослых. Я на місті була, я горілку пила: диб, диб на село, кив, морг на його. Ном.

Дйба, нар. Дыбом. Як скочить Лев—аж дйба стала грива. Гліб. 21.

Дйбання, ня, с. 1) Хождение на ходулях. 2) Медленное и неловкое хождение (о людях с длинными ногами или о детях). *3) Ступание.

Дйбати, баю (блю), баеш (блеш), гл. 1) Ходить на ходулях. 2) Ходить медленно и неловко; ходить, вытягивая ноги (о людях с длинными ногами, о детях и пр.). Близько видати, далеко дйбати. Ном. № 11423. Дйба, мов муха по сметані. Ном. Дйба, мов журавель. Ном. Га мала пташка, та невеличка по билиночці дйбле. Лавр. На дворі під тополями дйбали два журавлі. Дйба, мов не своїми ногами. Стор. II. 44.

Дйзи, бів, ж. мн. 1) Ходули. Левиц. Пов. 90. 2) Колодки, деревянные бревна с отверстиями внутри, куда вклады-

ваются ноги арестантов. КС. 1885. X. 231. Забили їх у дйби. Рудч. Ск. I. 210. Будем літо літувати в Станікові на риночку, в тяжких дйбах, в залізочку. Ум. Дйбки, дйбіці, дйбці. К. Досв. 107. Ой дубові дйбки, залізні кайдани! по степах ви, по комишах наших розганяли. К. Досв. 107. Ой на ноги дйби, на руки дйбіці,—оце тобі, вражий си-ну, славні молодіці. Лавр. 61.

Дйбитися, биться, безл. Становиться дыбом. Волосся почало дйбитися.

Дйбіці, біць, ж. мн. Ум. от дйби.

Дйбка, ки, ж. 1) Ножка у стола. 2) Подставка под что-нибудь. 3) Мн. Ум. от дйби.

Дйбка́, нар. На дыбы. Дйбка став. Ном. № 3392.

I. Дйбки, нар.—Дйбка́. Дали бабі рйбки, стала баба дйбки. Ном.

II. Дйбки, дйбоньки, дйбу́ні, дйбу́ночки, дйбу́сі, дйбу́сеньки. О детях: ходитъ (=дйбати). О. 1862. IX. 119.—стати, ходіти. О детях: стать, ходитъ; о взрослых: стать, ходитъ на цыпочках. Івась або Василько прилізе, стає дйбки коло матері, спинається їй на руку. Мир. ХРВ. 71. Инша скочить та почне вистрибувати дйбки-дйбки, щоб пані не почувла. МВ. (О. 1862. III. 35). *Сп'ястися на дйбки. Встать на цыпочки. Verneker. Sl. etym. Wörter.

Дйбом, нар. Дыбом. Бувало покійний Охрім як стане розказувати, царство йому небесне,—дак волос дйбом становиться. Рудч. Ск. I. 24. Пропадає, мов порошок з дула, тая козацькая слава, що по всьому світу дйбом стала. Макс. (1849). 59. Сивилу тут зачордовало і очі на лоб позганяло, і дйбом волос став сідий. Котл. Ен.

Дйбо́шки. В выражении: На дйбошках. На цыпочках. Підходить на дйбошках, щоб не чутъ було. Екатер. у. См. II. Дйбки.

Дйбу, дйбу, меж. Припев к песне. Ой пас вівці да на Бондарівці, положив бурдюх да на могильці. Дйбу, дйбу! Чуб. V. 1086.

Дйбу́лі, нар.—I. Дйбки. Дай бабі цибулі, стане баба дйбулі. Лубен. у.

Дйбу́ль, меж., выражающее, что человек медленно идет. Ох я з корчми

дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль. Чуб. V. 1088.

Дибуляти, ляю, еш, гл. Идти очень медленно. Ондечки старий дибуля. Черниг. г.

Дибуні, дибункочки, дибусеньки, дибусі. См. II. Дібки.

Дибці, ців, ж. мн. Ум от дйби.

Див, ву, м. 1) ? *Щоб на тебе див прийшов.* Ном. № 3743. КС. 1890. X. 58. *2) Диво, удивление. *А що чудо, то не див.* Руданськ.

*Дивак, ка, м. Чудак. Ми вважали його за дивака. Крим.

Диван, ну, м. 1) Диван. 2) Диван, турецкий государственный совет. *Іде султан, покинувши в дивані башів та ызирів широкомовних.* К. МБ. XII. 269. *3) Ковер. *Була вона (кімната) вистелена пушистими перськими диванами.* Лепкий.

*Дивасія, сії, ж. Диковина. *Випила не в міру, і тепер мені дивасія верзеться.* Лепкий.

Дивація, ції, ж. Удивление, дикоєина. Киевск. г.

*Дивацтво, а, с. Чудачество. Сл. Яворн.

*Дивацький, а, е. Достойный удивления, удивительный. *Думка... тепер йому здавалась такою чудною, дивацькою.* М. Черн.

*Дивачити, чу, чиш, гл. Чудачить. Сл. Яворн.

*Дивачка, ки, ж. Чудачка. *Тільки не смійтеся з старої дивачки!* Коцюб.

Дівдерев, ва, м. = Дівлерево. Лв. 98.

Дівлерево, ва, с. Раст. Дурман, *Datura stramonium.* ЗЮЗО. I. 121.

*Дівен = Дівний. *Приснився королеви дивен сон, що з-під правої з-під рученьки вилетів сокол.* Херс. Нік.

Дівенний, а, е. Очень удивительный. Желех.

Дівень, вня, м. Хлеб в виде толстого кольца; его пекут на свадьбу для невесты, которая должна сквозь него посмотреть на гостей. Полт.

*Дивеса, вєс, ср. мн. Употр. диалект. от диво, в м. дива в знач. чудеса, диковина. *Berneker. Sl. etym. Wört.*

Дивідло, ла, с. Вид? *Славний козак Максим Залізняк славного дивид-*

ла,—не буде на Україні ні ляха, ні жиди. Лукаш. 54.

Дивізія, зії, ж. = Діво, дивовіжа. *Оттака дивізія!* Лебедия. у. *Дивізія та й годі.* Удивительно! Осн. 1862. IX.

Дівий, а, е. Дикий. *Ніби диві звіра зубами скреготали.* Чуб. I. 180.

Дивина, ні, ж. 1) Удивление, диковина. *Бач, якої дивиниросло на отій вербі.* Лохв. у. **Ой там куми п'ють, ой там мене ждуть... Що за дивина, що куми нема.* Е. Чикал. «300 пісень». 2) Раст. Царский жезл, *Verbascum Lychnitis.* ЗЮЗО. I. 140. *Да посадо я дивину, да зеленую елину, червону ка-лину.* Чуб. III. 321. *Сім миль мосту, а на кінці мосту дивина, а на тій дивині цвіт на весь світ.* Ном., стр. 290, № 14. Ум. Дивінка.

Дівити, влю, виш, гл. = Дивувати. *Хто дивить, нехай собі так чинить.* Ном. № 7814.

Дівітися, влюся, вишся, гл. Смотреть, глядеть. *Треба якось у очі дивітися.* Ном. № 3177. *Дивіться, як кошеня в каганець.* Ном. № 9242. *Тепер і хата її дивіться якось сторч.* Хата. 103. *Дивісь-но, диві-но.* *Смотри-ка. Диви-но, вже сонце сідає.* Ном., стр. 289, № 10057. **А диві!* (выраж. удивления). *Ну, смотри!* Херс. Нік. **Диві-но мені!* (при угрозе, наставлении). *Смотри ты мне!* Херс. Нік.

Дівка, ки, ж. Диковина. В выражении: *Нема дівки.* Не удивительно. *Нема дивки на свої гроші, а чужі все важкі.* Ном. № 4811.

Дівний, а, е. 1) Удивительный, дивный, чудный. *Скажу я тобі диво дивное, що о Петрі Дунай замерзав.* Чуб. III. 317. 2) Станный. *Дивний чоловік Хведь! Чи він планетник, бог його знає.* Каменец. у. *То представиться Алкану-пашаті, трапезонському княжаті, молодому паняті, сон дивен, барзо дивен на прочуд.* Макс. (1849). 33. Ум. *Дивненький, дивнєсенький.* *Приснився мені сон дивненький, що приїхав мій милський.* Чуб. V. 3. *Приснився козакові дивнесенький сон.* Млр. л. сб. 212.

Дивніця, ці, ж. Удивление. *Дивніця кому.* Удивительно кому. *Ото мені дивніця, що де воно з хати ся поділо.* Каменец. у.

Дівно, нар. Удивительно, странно. *Дивно мені та чудно. Якось так дивно ся називає.* Каменец. у. **Дівно здав'ятися.** Казаться странным, удивительным. *Дивно тільки здалось йому, що Черевань про те а ні гадки.* К. ЧР. 103. Ум. **Дивненько.**

Діво, ва, с. 1) Диво, чудо; странное, удивительное или редкое явление. *Кілько світа, тільки й дива.* Ном. № 2385. *Такі дива руками його робляться.* Єв. Мр. VI. 2. *Таку пісню чорнобрива в степу заспівала: зілля дива наробило—тополею стала.* Шевч. 18. *Велике диво—опеньки!* Ном. № 5536. *Там дива такого на ярмарку, що й за тиждень не передивишся.* Лебедін. у. **Діво!** Удивительно. *Диво, що добре вбрався, коли такий багач!* **На діво.** На диво, на удивление. *На диво була в Череваня дочка.* К. ЧР. 48. **Не в діво.** Не в диковину. *Твоє пиво та й не в диво, дивні мені слова твої.* Лавр. 111. **Дівом дивуватися.** Сильно удивляться, изумляться. Драг. 3. *То тоді то у городі у Лебедені царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. (1849). 88. *Тоді б кругом уста веселі піснями бога прославляли, а чужеземні народи великим дивом дивували.* К. Псал. 294. *То всі тоді козаки дивом дивували, що по якому Чорному морю, по бистрій хвилі потопали, а ні одного козака з межі війська не втерляли.* Макс. (1849). 52. ***З доброго діва.** Безпричинно, неосновательно, из-за пустяков. *Отак, з доброго дива, посварились люде. З доброго дива напавсь на мене.* Звен. у., Пальчик. Ефр. ***Не могли з діва вийти.** Не наудивляться. *Гарні шинкарівни з дива не могли вийти, що знайшовся козак не податливий на їх принади.* Лепкий. 2) Род хоровода. Грин. III. 114. Ум. **Дивцє.** О. 1862. X. 31.

Дивовіжа, жі, ж. 1) Замечательное зрелище; замечательное или странное явление. Уман. у. *Чого ти, зятю, на мій двір поглядаєш? На моїм дворі ніякої дивовижі не маєш.* Рк. Макс. 2) Диковина. *Чумаки усе слухали дивовижу московську да аж роти роззявляли.* Рудч. Ск. II. 172. **На-в-дивовіжу.** На удивление. *Що вже за хороше дівча було, всім на-в-дивовижу.* Васильк. у.

В дивовіжу. В диковину, удивительно. *В дивовижу була їм ця загадка.* Грин. II. 274. **Не в дивовіжу.** Не в диковину. *Йому не в дивовижу дівчат цілувати, мов оріх лускати.* Кв.

Дивовіжний, а, е. Удивительный, странный. *Казки дивовижні казали.* К. МХ. 14.

Дивовізія, зії, ж. = **Дивовіжа.** Харьк.

Дивовисько, ка, с. 1) Зрелище. *З иншими приятелями на дивовисько пішов.* 2) Удивительное явление.

***Дивовище**, ща, с. 1) Диковинка. 2) Зрелище. Сл. Нік.

Дивоглядний, а, е = **Дивовіжний.** *Величезний, дивоглядний замок ся простер.* Млак. 68.

***Дивоглядність**, ности, ж. Чудо-вищність. Сл. Яворн.

Дивоглядь, ді, ж. = **Дивовіжа.** *Як на дивоглядь, дивлються на мене.* Каменец. у.

Дивосіл, лу, м. = **Дев'ясіл.**

Дівота, ти, ж. 1) Удивление. 2) Удивительная вещь. *То не дивота, що до чарки охота.*

***Дівочний**, а, е. Необычный, удивительный, чародейственный. *І слухала, як молодий дівочний гость той говорив.* Шевч. «Марія». *То найдівочніша людина, яку тільки на моїм віку доводилось мені бачити.* Кон.

Дивування, ня, с. Удивление. *Онисько не показував дивування.* Левинц. Пов. 233. Ум. **Дивуваннячко.**

Дивувати, вую, еш, гл. 1) Удивлять. 2) Удивляться. *Ви йому не дивуйте: в його така повичка.* НВолын. у. *Нема чого дивувати, така була й її мати.* Мет. 235. **Дівом дивувати.** См. **Діво.**

Дивуватися, вуюся, ешся, гл. Удивляться. Кв. II. 324. *Довго, довго дивувались на її уроду.* Шевч. 30. *Хто великого не бачив, той і малому дивується.* Ном. № 4908. *Від дурня чую, то ся не дивую.* Ном. № 6280. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. **Дивуватися з чого.** Удивляються чому.

Дивцє, ця, с. Ум. от діво.

***Діжма**, ми, ж. (См. **Дєжма**). Десятина, десятая часть в отдачу за поле или наем. Berneker. Sl. etym. Wört.

Дик, ка, м. Дикий кабан. Чуб. Вх. Пч. II. 7.

* **Дикарча́, ча́ти, с.** Дикаренко. Сл. Нік.

Дика́рь, ря́, м. 1) Род камня. *Камінь-дикарь*. Славяносерб. у. *2) Голубь простої породи. *У мене пара буркуцьких голубів, а три пари дикарів*. Сл. Яворн.

Ді́кий, а, е. Дикий. *На печерській горі росла тоді дика пуща*. К. ЧР. 91. *Обізветься хлопство дикими степами*. К. Досв. 25. **Дикий кабан**. Рудч. Ск. I. 186. **Д. бузина́**. Раст. Бузина. *Sambucus nigra*. ЗЮЗО. I. 135. **Д. ви́шня**. Раст. Дикая вишня, *Prunus Chamaecerasus*. ЗЮЗО. I. 132. **Д. го́луб**. Пт. Горлиця, *Columbus turtur*. **Д. гру́ша**. Раст. Лесная груша. *Rugus communis*. *Зайшли вони на такий пустирь, що бур'яни аж у чоловіка, і на тім пустирі стоїть дика груша, а на ній груші та такі терпкі*. Рудч. Ск. II. 24. **Д. коно́плі**. Раст. *Stachys recta*. ЗЮЗО. I. 168. **Д. льон**. Раст. *Linum perenne*. ЗЮЗО. I. 129. **Д. цибу́ля**. Раст. *Allium olegaceum*. ЗЮЗО. I. 168. **Д. чорну́шка**. Раст. *Nigella arvensis*. ЗЮЗО. I. 129. ***Ді́ке поле**. Необитаемая степь (так називались в казацкіє времена незаселенные пространства к югу от р. Тясмина до Чорного моря). *Під сонцем степ, козацьке Дике Поле, огнем переливається, жахтить*. Кул. ***Ді́ка плава́чка**. Сплав леса с нарушением правил. Г. Хотк.

Дикові́на, ни, ж. 1) Дикое место, необробляване. *На збої жито краще, ніж на диковині*. НВолын. у. 2) **Дикові́на = Дивові́жа**. *Яка диковина, що собака некована*. Ном. № 5541.

Дикові́нний, а, е. = **Дивові́жний**. *Сталось щось надзвичайне, диковинне, таке, чого ніколи не буває*. Ном., стр. 288. № 7910.

***Дикта́тор, ра, м.** 1) Диктатор. 2) Диктант (школьн.). Сл. Нік.

Диктува́ти, ту́ю, еш, гл. Диктовать. Левиц. Пов. 226.

Дикту́ра, ри, ж. 1) Диктовка. *Проказав в диктуру дещицю*. Ном. Од видавця I. 2) Вата, положенная в чернильницю, чтобы не разливались чернила. *Чернила просить. Навіть «диктурую»*

не відмовишся. Щоб не розливалось чорнило, дитвора напиха бавовни в каламар і вже робить пером, що видушить, наче б і вмочив. Отсе й єсть «диктура». Св. Л. 164.

***Дикун, на́, м.** Дикарь. Сл. Нік.

***Дикунський, а, е.** Дикарський, варварський. Сл. Нік.

***Дикуха, хи, ж.** Дикарка, дичок. Сл. Нік.

Ді́кція, ці́ї, ж. Дикция, чтение. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему «Ів. Гус», почитуючи гарною дикцією своєю деякі місця*. К. XII. 21.

Диль, ля, м. Имеет чл. множ. число (дилі), но употребляется и как собират. Толстые брусья, из которых складывают стены хаты, колодца и пр., пластины. НВолын. у. МУЕ. III. 31. КС. 1883. I. 216. *Ой у полі криниченька дильом дильована*. Чуб. V. 157.

***Дилькотати, чу́, чеш, гл.** Дрожать, тряситься. Франко.

Дилува́ти, лю́ю, еш, гл. Строить из бревен. *Ой у полі корчма дильом дильована*. Нп.

Дим, му, м. Дым. *Стид не дим, очей не виість*. Ном. № 3206. *Хто вітру служить, тому димом платять*. Ном. № 7166. *Намітка як дим тоненька*. МВ. I. 122. *По за лугами дими стовпами. Ой то не дими, то з коней пара*. Чуб. III. 308. **Ді́мом пішло́** (Ном. № 1904), — **взяло́ся**. Сгорело. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки, виглядають із за печищ білії хатинки*. К. Досв. 123. Ум. **Димок, димочок**. К. ЧР. 235. Чуб. V. 704. *Вітер повіває, димок пошибає, а між тим димочком ластівка літає*. Чуб. V. 1026.

Ді́ма, ми, ж. Род тонкой прозрачной полосатой ткани, канифас. Чуб. VI. 114, 403. Гол. Од. 21. Ум. **Ді́мка**.

***Ді́мавка, ки, ж.** Рычаг (у насоса или у кузнечных мехов). Франко.

Дима́н, ну́, м. 1) Раст. *Betonica officinalis*. ЗЮЗО. I. 114. 2) Название вола темно-коричневого цвета. КС. 1898. VII. 41.

Дима́новий, а, е. ? *Ньо, ньо, урагова, ньо, ньо, диманова!* О. 1862. VI. Кост. 63.

Димаре́вий, дима́рний, а, е. Относящийся к дымовой трубе.

Димáрик, ка, димáричок, чка, м. Ум. от димáрь.

Димáрь, ря́, м. Печная труба. Грин. II. 158, 102. *А Максим на пожарище та на попелище подивився... Нема ради! Тільки вітер свище у димарі та в комені.* Шевч. 590. Ум. Димáрик, димáричок.

Дімати, маю, еш, гл. Дуть мехом. *Як піджарити треба, то коваль кричить: димай! димай!* НВолын. у. *За циганом, за його сином тра рано встати, мішком димати.* Гол. II. 688.

Диминець, нця, м. = Димáрь. Вх. Зн. 15.

Діминиці, ць, ж. мн. Род опухолі в паху, под мышками. Каменец. у. См. Діменіця.

***Диминіця**, ці, ж. Нарыв, веред, язва под кожей. Berneker. Sl. etym. Wört.

Димітисся, млю́ся, мішся, гл. Дымитисся.

Диміти, млю́, міш, гл. Дымить, испускати дым.

Дімка, ки, ж. 1) Ум. от діма. 2) Выбойчатая полосатая юбка. НВолын. у. Чуб. VII. 429. Гол. Од. 49. 3) = Дімна. Вх. Лем. 410.

Димка́рь, ря́, м. Выбойщик, набивающий выбойку. Гол. Од. 58.

Дімковий, а, е. Сделанный из дімки.

***Димлівий**, а, е. Дымный, дымящий, коптящий. Сл. Нік.

Дімна, ни, ж. Род небольших круглых слив. Вх. Лем. 410.

Дімний, а, е. 1) Дымный, курной. *Не видно було ні димних печей, ні бочок, ні возів з припасами.* К. ЧР. Дімна хіжа. Курная изба. Вх. Лем. 410. 2) Дымчатого цвета. *Мак повний усякий: червоний, перістий і димний.* О. 1862. IV. 72.

Дімник, ка, м. = Димáрь.

Димніця, ці, ж. 1) = Димáрь. 2) = Дімна. Ум. Дімничка. Вх. Лем. 409, 410.

Дімно, нар. Дымно. *Не топила, не курила,—по сінечках димно.* Мет. 16.

Дімóватий, а, е. Дымный, задымленный. *Димовата кузня.* Г. Барв. 21.

Дімóвий, а, е. 1) Дымовой. *Що се, що серед пустині стовпом димовим зня-*

лося? К. МБ. III. 254. 2) Сделанный из діми. *Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще—сивою паровицею у намітках димових.* МВ. I. 89.

Димовіще, ща, с. Пожарище, попелище.

Дімóк, мкú, димóчок, чку, и. Ум. от дим.

***Димохід**, хóду, м. Дымоход. Сл. Нік.

Димтя́нка, ки, ж. Проститутка.

Димувáти, му́ю, е́ш, гл. Дымиться. *Принизь, о, господи, ти небо над землею, зійди, коснися гір, нехай горять, димують.* К. Псал. 319. *В руках його мушкет димує.* Греб. 354.

Дінда, ди, м. Шатун.

Діндати, даю, еш, гл. 1) Шататься. 2) Качать ногами.

Диндéрево, ва, с. = Дивдéрево. Бердич. у.

Диндиліндати, даю, еш, гл. = Теліпáтисся I. Вх. Зн. 14.

Дінище, ща, с. Место, засеянное дынями.

Дінник, ка, м. Грядка с дынями.

Діня, ні, ж. 1) Раст. Дыня. Cucumis Melo. ЗЮЗО. I. 120. *Бодай твої кавуни та побили табуни, бодай твої дині та поїли свині.* Чуб. V. 1177. Различн. породы дынь: **дрислівка**, **дубівка**. Кв. II. 239, **зимівка**, **качанка**, **ліпівка**, **гата́рка** (см.). *2) Род продолговатой тыквы. Berneker. Sl. etym. Wört. Ум. **Дінька**. Рудч. Ск. II. 9. *І як що єсть було насіннячко, ягідки які, динька,—посипле, положить на могилу.* Сим. (Хата, 215).

Диня́ка, ки, ж. Большая дыня.

Диня́тко, ка, с. Маленькая дыня. Ум. **Диня́точко**.

Дінячий, а, е. Дынный. *Диняче бадилля.* Левиц. Пов. 370. *Динячі кабачки.* Мнж. 170.

Діпоть, птю, м. Удар. **Дáти діптю**. Поколотить. *Дав доброго диптю: одвохрив добре.* Ном. № 3961.

Диптя́нка, ки, ж. = Димтя́нка. *Мандрюхи, хльорки і диптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен.

Дірза, зи, ж. Раст. Bromus arvensis.

Дирзі́на, ни, ж. Один екземпляр

раст. дїрзи. Ум. Дирзїнка, дирзї-
нонька.

*Диригент, та, м. Дирижер.

*Диригування, ня, с. Дирижова-
ние. Сл. Нік.

*Диригувати, гую, еш, гл. Дирижи-
ровать. Сл. Нік.

Дїркало, ла, с. Род трещотки, упо-
требляючоїся при грі в деркача. Ів.
43.

Дїркати, каю, еш, гл.=Дирчати 2.
Деркач диркає, дирчить: дир, дир. Вх.
Пч. II. 10.

Дїркатися, каюся, ешся, гл. Спор-
ить, противоречить. *Що ж він, дир-
кався?—Ні, так віддав. Що там йому
диркатись, як він скрізь винен.* Мирг. у.
Д. Эварн.

Диркач, ча, м.=Деркач.

Дирліга, ги, ж.=Гирліга.

Дирчати, чу, чїш, гл. 1)=Дерен-
чати. *Коли слуха,—щось дирчить за
стіною; оглядується: затичка (у шибці)
так і лізе на двір, тягне, видно, хтось.*
Сим. 215. 2) О коростеле: кричать. Вх.
Пч. II. 10.

*Дисконтувати, тую, еш, гл. Дис-
конттировать.

Дїскос, су, м. Дискос.

*Дискредитування, ня, с. Дискре-
дитирование. Сл. Нік.

Дистанція, ції, ж. ? *Нехай би де у
дистанції так розташувались, дали б їм
зараз перцю, хоч би й перечорт був.* Кв.

Дитїна, ни, ж. 1) Ребенок, дитя. *То-
ді мама біду знає, коли малую дитину
кає.* Ном. № 9189. *Він мені за дитину
рідну став.* МВ. I. 22. **Знайті дитїну.**
Родить дитя. **Нарядити дитїну.** Ро-
дить дитя—преимущественно помимо
брака. 2) Сын или дочь, хотя бы и взро-
слые. *Чи я в тебе, мати, не твоя дитина,
коли моя мука тобі дуже мила.* Мет.
70. **Батькова дитїна.** Ном. № 7485,
мама дитїна. Любимчик отца, ма-
тери. 3) **Продавати дитїну.** Род игры.
О. 1861. XI. 30, 51. Ум. **Дитїнка, ди-
тїнонька, дитїночка.** *Аби дружинка,
дасть бог дитинку.* Ном. № 9181. *Оні
кіг буде воркотати, дитиночка буде
спати.* Макс. (1849), 103.

Дитїнець, нця, м. 1) Родимчик, дет-
ская болезнь. 2) Деревянный пол;
ящик на дне колодца. Борз. у.

Дитїнин, на, не. Принадлежащий
ребенку.

Дитїнитися, нюся, нишся, гл. 1)
Ребячиться, корчить из себя дитя. *Ле-
бед у. Ось не дитинься та приймай гро-
ші за теля.* Каменец. у. 2) Впадать в
детство.

Дитїнка, ки, ж. Ум. от дитїна.

Дитїнний, а, е. Детский, ребячий.

Дитїнник, ка, м. Матка, Птерус
Каневск. у.

Дитїнонька, ки, дитїночка, ки, ж.
Ум. от дитїна.

*Дитїнство, ва, с. Детство, младен-
чество. Сл. Нік.

Дитїнський, а, е=Дитїнний.

Дитинча, чати, с.=Дитиня. Грин.
II. 314.

Дитиня, няти, с. Ребеночек. *Дитиня
вмерло.* Каменец. у. Ум. **Дитинятко,
дитиняточко.** Мкр. Г. 22. *Желех

Дитїнячий, а, е=Дитячий.

Дитя, тяти, с. *Як дитя не плаче, у
матері думки нема.* Ном. № 4481. Ум.
**Дитятко, дитяточко, дитятенько,
дитятонько.** О. 1862. IV. 29, 35. *Па-
стушки з ягнятком перед тим дитятком
навколїшки припадають, Христа-бога
вихваляють.* Чуб. III. 330.

Дитяточко, ка, с. Ум. от дитя.

Дитячий, а, е. Детский. *Згадали на-
ші забавки давні, дитячі,—пригадали и
дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. **На
дитячий розум перейшов.** Впал в
детство. Ном. № 6248.

*Дих, ху, м.=Віддих. Berneker. Si.
etym. Wört.

Дихавіця, ці, ж. 1) Удушье, одыш-
ка. 2) Запал у лошадей. 3) Болотистое
место. Вх. Лем. 410.

Дихавічний, а, е. 1) Удушливый,
страдающий одышкой. *Дихавичний чо-
ловік.* НВолын. 2) Большой запалом (о
лошади). *Дихавична конячка.* НВол. у.

*Дїхавка, ки, ж.=Дїхало.

Дїхало, ла, с. Дыхательное горло.
*Дыхательный орган. Желех. Ум. **Дї-
хальце.**

Дїхальний, а, е. Дыхательный.

Дїхальце, ця, с. Ум. от дїхало.

Дихання, ня, с. Дыхание. К. Псал.
329. *І создав господь бог чоловіка із
пилу і ввітхнув йому в нїздра дихання*

жизні; і став чоловік душа жива. К. Св. П. I. кн. М. II. 7.

Діхати, хаю, еш, а также: **дішу, дішеш**, гл. 1) Дышать. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Мовчи та диш!* Ном. *Над ним воли своїм дулом дихали.* Чуб. III. 323. *Горе ж мені на чужині,—аж мій дух не дише.* Мет. 78. **Важким духом діхати на кого.** Злобствовать, иметь неприязненные чувства к кому-либо. МВ. (О. 1862. III. 48). *Важким духом дише.* Ном. № 3360. *Міщане вже давно на городове козацтво да на старшину важким духом дихали.* К. ЧР. 68. ***Мовчі та диш.** Знай помалкивай. Глібов. ***Щоб ти так дихав.** Ничего подобного (употр. при раздраженном отрицании, запирательстве). *Добре нахапався на службі? —Щоб ти так дихав, як я нахапався.* Херс. Нік. 2) *Веять. Ой у полі вітер дише, билину колише.* Гол. I. 12.

Діхи, хів, м. мн.—Здұховина. Вх. Зн. 14.

Дихнути, ну, неш, гл. 1) Дохнуть. *Мороз—дуже старий чоловік; він як дихне помалу, то й мороз не великий.* Чуб. I. 32. 2) *Повеять. Ні вітер не дихне, і ніщо не колихнеться.* Кв. II. 305.

Дихтіти, чу, тиш, гл. Скоро и тяжело дышать (в жаркое время). *Дихтять вівці.* НВолын. у. *Дихтить чоловік.* НВолын. у. *Пес вивалив язик і зачав дихтіти.* Вх. Лем. 410.

***Дич, чи, ж.** Галицк.: дикарство, варварство.

Діча, ці, ж. Дикарство, одичалость; дикие, одичалые люди. *Ваші замки, займища й осади козацька дича під мечем держала.* К. ЦН. 188. *Замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. XII. 130.

Дичавіти, вію, еш, дичати, чаю, еш, гл. Дичать.

Дичак, ка, м. 1) Дикий зверь. *На людей позира як дичак який.* Св. Л. 262. *2) Дичок. *Оцей півень свійський, а той—дичак, не йде до порога.* Крим.

Дичина, ні, ж. Дичь. *Не ловилася, бач, мені риба, та й дичини, було, не гурт то потраплю піймати.*

***Дичіти, цію, еш**, гл.—Дичавіти. Франко.

Дічка, ки, ж. Дикое плодовое дерево. Каменец. у. Угор.

Дичко, ка, м. Дикий конь. *Тут сього дичка то було встаровину!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

***Дічник, ка, м.** Дичок. *З тої яблуні нічого не буде, бо то дичник.* Крим.

Дичок, чка, м. 1) = Дічка. 2) Залетевший из чужого пчельника и собранный в улей роі пчел. *3) Дикий роі. 4) Дикая лошадь. О. 1862. I. 17. 5) = Вівсюг. Вх. Лем. 410.

Дішель, шля, м. Дышло. НВолын. у. *Без дишля, без дуги: куди захочем, туди й поїдем—я і ти.* Ном. Стр. 302. № 431.

Дішельний, а, е. Дышельный.

***Дішка, ки, ж.** Горловая ветвь. **Дишкі, ків, мн.** Дыхательные органы, бронхи. Сл. Яворн. Желех.

Дишкánt, ту, м. Дискант.

Дишкулá, лі, ж. = Дишкánt.

Дишлєвий, а, е = Дішельний. Чуб. VII. 401.

***Дишльовє, вогó, с.** Выпивка на догогу. *Відїзд близьких сусідів з випиванням «дишльового».* Ю. Стрижевський.

***Дишльовій, á, é** = Дішельний. Желех.

***Дишний, на, нє.** Дыхательный. М. Лев.

***Дишнийця, ці, ж.** Дыхательный орган, бронхи. *Входить зараза у тіло здорової людини мабуть через дишні органи тіла (через ніс, дишницю та легені).* М. Лев.

Діявол, ла, м. Дьявол. *А в третій день Христос із труни устав і нам жизнь вічну дарував і сам діявол посоромлений став.* Чуб. III. 25.

Дияволєнний, а, е. Дьявольский, чертовский. *Дияволенний сину!* Черкас. у. (Брань).

Діяволів, ова, ве. Принадлежащий дьяволу. *Не по правді, діяволів сину, живеш ізо мною.* Черкас. у.

Диявольський, а, е. Дьявольский. *Тоді повів Ісуса дух на спокусу диявольську.* Єв. Мт. IV. 1. *Бачить диявольський син, що бісова баба гаразд таки засмутила чоловіка.* Стор. I. 3.

Діякон, на, м. и пр. = Дякон и пр. *Оглядівсь—стоїть діякон, книгу розши-*

пає і по книзі слово боже голосно читає. Млр. л. сб. 55.

Діамéнт, ту, м. = **Діамáнт.**

Діамáнт, ту, м. Алмаз. Ум. **Діамáнтик.**

Діамáнтовий, а, е. Алмазний.

Діб, добі, ж. 1) Время, пора. А молодиця наша саме у цю діб... постерегла злодія. Киев. г. Тепер нічна діб,—не дорого збитися з шляху. Киев. г. Вже оця діб береться, мало не північ, а його й досі нема. Киев. г. **На всяку діб.** Во всякое время. 2) Возраст, лета. **Сей чоловік у вашу діб.** Этот человек ваших лет. Лебедин. у. Коли старий чоловік,—буде мені батьком; коли середній,—буде мені братом, а коли у мою діб,—буде мені милий. Мнж. 51. См. **Добá.**

* **Дібрáти.** См. **Добіра́ти.**

Дібрівка, дібрівонька, ки, ж. Ум. от **дібро́ва.**

Дібро́ва, ви, ж. Дубрава. Ой ночують чумаченьки в степу край дороги, розпустили сірі воли по зелені діброві. Бал. 28. Ум. **Дібрівка, дібрівонька.** Чуб. V. 4. Ой зелена моя дібровонька, ой бідна ж моя головонька, ой рано ж тебе спустошено, на сіно траву покосено. Чуб. Шумить, гуде дібрівонька. Чуб. V. 4.

Дібро́вистий, а, е. Богатий дубравами.

Дібро́вний, а, е. Дубравний, относящийся к дубраве.

Ді́ва, ви, ж. Дева. Послав бог ангела до діви. Єв. Л. I. 27. Вибрав діву чорнобриву. Мет. 171. Ум. **Дівонька, дівочка.** Шиєш, дівонько?—Шию.—А пороти скоро будеш?—Тільки ниточки до шию. Ном. № 10435. Виляй—не виляй, молода дівочко, виляй—не виляй, по рушничку давай. Мет. Ув. **Діва́ка, діва́ха, *дівэ́ча.** Дівака здорова. Змієвск. у.

Діва́сенька, ки, ж. Ум. от **діва́ся.**

Діва́ся, сі, ж. Ласк. от **ді́ва.** Ум. **Діва́сенька.**

Діва́ти, ва́ю, еш, сов. в. ді́ти, ді́ну, ді́неш, гл. Девать. Рудч. Ск. II. 142. Бандуро моя мальована, де ж мені тебе діти? Млр. л. сб. 122. І де вони гроші дівають? Васильк. у.

Діва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. ді́тися, нуся, нешся, гл. Деваться, деть-

ся. Де той хміль дівався! Дитя моє, де дінусь з тобою? Шевч. 87. А маненький брат зостався, та не знаю, де дівався. Млр. л. сб. 134. Великий світ, та нема де дітися. Ном. № 2101. **Не де дінэ́тсья!** Не пропадет! цело будет.

Діва́ха, хи, ж. Ув. от **ді́ва.**

* **Дівэ́га, ги, ж.** = **Діва́ха.** Люде тюкають: яка, кажуть, дівега, а він у такому вбожестві держить її дома. А. Тесл.

Дівэ́нна, ни, ж. Раст. *Verbascum thapsus*. Лв. 102. См. **Гадінник.**

Дівер, ра и **діверь, ря, м.** Деверь, мужнин брат. Живе баба за дівером, лиха прикупивши. Ном. № 7507. Ум. **Діверко.** Ой як мені діверка братіком назвать. Мет. 159.

Діверів, рева, ве. Принадлежачий деверю, девернин.

Діверка, ки, ж. Жена деверя.

Діверко, ка, м. Ум. от **дівер.**

* **Дівізна, ни, ж.** Имущество девушки, приданое. Розкладу, розвішаю свої згадки, як молода дівизну. С. Васильч.

Дівина́, ни, ж. Раст. *Oenothera biennis*. Лв. 100. *Царский жезл. А тих квіток... не кажи викидати, не годиться, це дівина. Лепкий.

Діві́н-вечі́р, чора, м. = **Діві́ч-вечі́р.** Мет. 156.

Діві́ця, ці, ж. = **Ді́вчина.** Зоря зоряниця, красная дівиця. Ном., стр. 292, № 53. Пішов у світлицю дак знайшов дівицю. Лавр. 21. Озвавсь царь до дівиці. Єв. Мр. VI. 22.

* **Ді́вич, ча, м.** Девственник. Сл. Нік.

Ді́вич-вечі́р, чора, м. Девичник. Чуб. 99. КС. 1883. II. 372. Невеселий дівич-вечір у нашої молодой. МВ. I. 41.

Ді́вич-вечі́ровий, а, е. Относящийся к девичнику. Крім цих пісень співають ще на оченаші деякі з дівич-вечірових. Грин. III. 479.

Ді́вище, щі, ж. = **Ді́вчище.** Желех.

Ді́вка, ки, ж. Девка, девушка. Гарна дівка, як засватана. Ном. № 4816. Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше. Мет. 14. **Ді́вка у заплітках,—у бовтицях.** Взрослая девушка, могущая уже выходит замуж. Шух. I. 32. 2) = раст. **Медунка.** Вх. Пч. I. 10. 3) Одно из созвездий: *Орел. Мнж. 148. * **Ді́вка з відрами.** Созве-

здие Орла. Херс. Нік. Ум. **Дівонька, дівочка.** Мет. 125. Ув. **Дівчище.** Ач. яка здоровенна дівчище! Екатер. г.

Дівія́н, ну, м. Раст. *Ononis hircina* Лв. 100.

Дівойник, ка, м. Раст. *Onobrychis sativa*. Лв. 100.

Діво́ка, ки, ж. Раст. *Cephalanthera bifolia*. Лв. 97.

Дівонька, ки, ж. Ум. от **дїва**.

Дівосну́б, ба, м. = **Дівошлю́б.** «Посредники эти в делах жениха получают название... старост, бояр, послов, дивоснубов». Чуб. IV. 56.

Дівосну́бний, а, е. Относящийся к сватовству. **Дівосну́бний сир.** Обрядовое кушанье во время сватовства в Бельском у. Седл. губ. Чуб. IV. 64. См. **Дівосну́б.**

Діво́та, ти ж. соб. Девушки. Сим. 234.

Діво́ха, хи, ж. = **Діву́ля.**

Діво́цтво, ва, с. 1) Девичество, девство. Левиц. Пов. 45. *І дівоцтво своє, і худобу хочеш занапастити за таким варцизякою.* Кв. II. 210. *Кохалась я з одним козаком і заприсягалась нікому більш, як йому одному віддати моє дівоцтво.* Стор. I. 34. 2) = **Діво́та.** *3) Девственность. Сл. Нік.

Діво́цький, а, е = **Діво́чий.** Грин. III. 224. *Жаль мені русої коси і дівоцької краси.* Мет. 152.

Діво́чий, а, е. Девичий. *Єсть серце єдине, серденько дівоче, що плаче, сміється, як він того хоче.* Шевч. 133. *Проливав кров червону річками. То не кров, аж дівоча краса.* Чуб. V. 7. **Дівочий монастирь.** Шевч. **Дівоча гімназія.** Женская гимназия. О. 1861. I. 321. **Дівчата з дівочої гімназії.** О. 1862. II. 52. **Дівоча кров.** Раст. *Amygdalus nanna* L. ЗЮЗО. I. 111.

Діво́чити, чу, чиш, гл. = **Дівува́ти.** *І я навчусь по сьомій дитині дівочити.* Ном. № 5301. Св. Л. 79, 128. Ном., стр. 102. *Дівочили удвох з Мариною.* Каменец. у.

Дівочка, ки, ж. Ум. от **дїва**.

Дівошлю́б (дівослю́б), ба, м. 1) Сват. 2) Названіе обряду сватовства в некоторых местностях, напр., в Кобр. у. Гродн. губ. Чуб. IV. 658. *Дай мені, боже, од батеньки вийти, до свекорка*

прийти,—бо вже мені докучили часті дівошлюби столи устилаючи, кубочки сповняючи. Рк. Макс. См. **Злюбини.**

Діво́щина, ни, ж. Имущество, приобретенное во время девичества. **Дівощина** зосталась. Черкас. у.

Дівува́ння, ня, с. Девичество, девичья жизнь. *А жаль мені дівування, дівоцького прибірання.* Чуб. V. 42. **Дівува́ння здава́ти.** Покидати девичество, виходить за муж. Маркев. 133. *Ой у садочку, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає: Нате ж вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду, жінкам на пораду.* Мет. 231. Ум. **Дівува́ннячко.** Г. Барв. 40. Грин. III. 478.

Дівува́ти, вую, еш, гл. Девствовать, жить в девстве. *Дідова дочка пішла заміж, а бабина і досі дівує та гордує.* Рудч. Ск. II. 61.

Діву́ля, лі, ж. Грубо-ласк. Девушка *Не для тебе я зросла красная дівуля.* Гол. I. 209.

Діву́нка, ки, ж. Раст. *Gallium verum*. Лв. 98. См. **Бобáчик.**

Діву́ся, сі, ж. Ласк. от **дїва**.

Діву́ха, хи, ж. = **Діву́ля.** *Купила Олена сережечки зелені: як уділа у вуха—славна була дівуха.*

Дівця, ці, ж. = **Дівчина.** *У мене гарна дівця.* НВолын. у.

Дівча́, ча́ти, с. Молодая девушка; девочка. Єв. Мр. V. 39. Грин. III. 176. *Сидить дівча край віконця при великім смутку: покидає козак дівча, як голуб голубку.* Мет. 41. Ум. **Дівча́тко, дівча́тонько, дівча́точко.** Мн. **Дівча́та, дівча́тка, дівча́тонька, дівча́точка.** Девушки, девочки. *Що по нас, пане, старі баби стануть в полі свистіти; а по тобі, пане, молодії дівчата зачнуть голосити.* Макс. (1849). 61. *Коли родяться більш хлопчики, ніж дівчатка—війна буде.* Ном. № 13407.

Дівча́чий, а, е = **Діво́чий.** *Чого ж голосиш там? чого нявчиш дівчачим голоском? Сніп. 21. Ой хлоп'яча біда—у некрути брати, а дівчача біда—нерідная мати.* Чуб. III. 892. **Дівча́чий бог.** Шуточное названіе аиста. Лохв. у.

Дівчин, дівчи́нин, на, не. Девушкин. *Що любив і кохав, собі дівчину мав як зіроньку ясну, та за дівчиними*

та за ворогами покидаю нещасну. *Мет.* 24. *Ой ішов же я через дівчинині сїни.* Чуб. III. 174.

Дівчина, ни, ж. 1) Девіща, дівушка, дівочка. Під тією калиною стоїть козак з дівчиною. *Мет.* 79. *Дівчино моя заручена, чого ж ти така засмучена?* *Мет.* 72. *Погуляла дівчиною років зо три.* *МВ.* I. 7. 2) Також: **Красна дівчина.** Названня дівушки, стоящей около матері в игре в **воріа.** *Маркев.* 71. 3) **Дівчиба з відрами.** Одно из созвездий: "Орел Дещо. 37. Ум. **Дівчинка, дівчинонька, дівчизенька.** *Григ.* III. 388. *Ой у полі криниченька,—орли воду п'ють, а вже ж мою да дівчинку до шлюбу ведуть.* Чуб. *Кохав козак дівчиноньку як батько дитину.* *Мет.* 78. *Мн. ч. не имеет, а в необходимых случаях употребляется мн. ч. от дівча: дівчата* (см. **Дівча**).

Дівчинка, ки, ж. Дівочка. *І дитинка і їх була, дівчинка як ясочка, свіжа її повна як гурочок.* *МВ.* I. 8.

Дівчище, ці, ж. Ув. от **дівка.**

Дівчур, ра, м. 1) Волокита, любитель дівушек. *Харьк.* 2) Гермафродит женского рода. *Е. З.* VIII. 112.

Дігнати=Догнати.

Діготь, гтю, м. Деготь. *Лучше пропить, ніж дігтю купить.* *Ном.* № 11718. *К. Дз.* 120.

Дігтевє, ого, с. Подать с дегтя. *Сл. Яворн.*

Дігтевий, дігтяний, а, е. Дегтярный.

Дігтяр, ра, м. Дегтярник. *Дігтяр і смердить дігтем.* *Ном.* № 7161.

Дігтярєнко, ка, м. Сын дегтярника.

Дігтярівна, ни, ж. Дочь дегтярника.

Дігтярка, ки, ж. 1) Жена дегтярника. 2) Торговка дегтем.

Дігтярня, ні, ж. Дегтярный завод. *У бору була дігтярчя, де наш чоловік дьоготь гнав.* *Харьк.*

Дігтярство, ва, с. Промысел и торговля дегтем.

Дігтярський, а, е. Относящийся к дегтярю. *Дігтярське діло—не легке діло.* *Волин. г.*

Дігтярувати, рую, еш, гл. 1) Заниматься дегтярным промыслом. 2) Торговать дегтем.

Дігтярчук, ка, м. Мальчик лавочник у торговца дегтем.

Дід, да, м. 1) Дед. *То ж мій дід—материн батько.* *Васильк. у.* *3 **діда-прадіда.** *Искони. Хот. у. Нік.* 2) Старик. *Стор. МПр.* 77. Чуб. III. 109. *Сердилась баба на діда, а дід того не знав.* *Ном.* № 3473. Вежливость сельская требует, чтобы всякий молодой и средних лет человек называл **дідом** каждого старика. Чуб. VII. 355. 3) Нищий. *Захтів у діда випросить хліба.* *Ном.* № 4792. 4) Чучело на огородах, чтобы отпугивать птиц; то же **баштанний дід**—на бахче. *Сим.* 200. 5) Род танца. *Дай хліба—поскачу діда.* *Ном.* № 12296. *Скоморох? 6) Раст. *Cirsium lanceolatum Scop.* 7) Сноп соломы или камыша, сложенный так, что половина верхками в одну сторону, а половина в другую. *О.* 1862. V. *Кух.* 29, 37. *МУЕ.* III. 56. 8) Род кушанья, приготовляемого из пшена и муки; то же, что и **лемішка** из ржаной муки. *О.* 1862. V. *Кух.* 37. 9) **Діді.** а) Предки, деды. б) Поминовение усопших на Фоминой неделе. в) Тени по углам комнаты. *Невеселі ті коротенькі пиліпівчані дні... День похожий на вечір, а вечір на ніч. По закутках зрана до вечора стоять діди.* *Левіц. Пов.* 42. г) Связанные попарно початки кукурузы, висящие как украшение в гуцульских хатах под образами. *Шух.* I. 100. Ум. **Дідок, дідочок, дідун, дідуньо, дідунечко, дідусь.** *Шевч.* 206, **дідусик, дідусьо, дідусечко.** Ув. **Дідіше, дідуга, дідуган.** *Еней заснув і бачить снище: пред ним стоїть старий дідише.* *Котл. Ен.* V. 7. **А ти, старий дідуга, зігнувся як дуга.* *Нп.*

***Діді, дів, м.** 1) *Мн.* от **дід.** **За дідів-прадідів.** В давно прошедшее время. *Що я оце буду казати, було ще за дідів-прадідів.* *Полт. у. Г. Йов.* 2) Маски. *Напали на нас бандити і всі були в дідах.* *Киевщ., Сквирск. у. Д. Щербаківський.* 3) Скоморохи. *Почав викликати так, як викликають діди на ярмарках.* *Неч.-Лев. «Бурл.».*

Дідізна, ни, ж. Имя, наследованное от предков; в частности — наследство от деда. *Дідізни було доволі—вічний покій предкам і дідам.* *ЗОЮР.* I. 65. (Дворяне) *кидають отчизну і свою дідізну, свої пасіки і леводи.* *АД.* II. 48.

Дідизний, а, е. 1) Унаследованный от предков, родовой. *Що ж було за добре, що ж було за любо у старій дідизній Морозовій хаті.* К. Досв. 126. 2) Очень старый. *А той Грива був старий дідизний чоловік.* К. Орися (ЗОЮР. II. 201).

Дідик, ка, м. 1) = Дідунь. 2) Ручная метелка из соломы, травы, стружек и т. п. 3) Раст. Крестовая трава. 4) Насек. Медведка обыкновенная. *Gryllo-talpa vulgaris.* Ум. **Дідичок.**

Дідинець, нця, м. Двор. *А взяв я їй за рученьку, взяв я їй за обі, запровадив через дідинець до покою к собі.* Гол. III. 26.

* **Дідісько, ка, м.** = Дідіще.

Дідич, ча, м. 1) Помещик, владетель. *Коли хочеш дідичем на Україні сидіти, то перше всього вези сюди огненну бронь да сип замочок кругом будинків.* Хата. 136. *Оттам стояв дворець красний, а в ньому роскоші, там жив дідич дуже добрий—все роздає гроші.* ЗОЮР. II. 85. *2) Наследник. Желех.

Дідичка, ки, ж. Помещица, владелица.

Дідичний, а, е. Доставшийся от деда, наследственный, помещичий. К. ЦН. 290.

* **Дідичність, ости, ж.** Наследственность. Франко.

Дідичок, чка, м. Ум. от дідок.

Дідіще, ща, м. Ув. от дід.

Дідів, ова, ве. Дедов, принадлежащий деду. *Дідова дочка. Дідового сусіда молотники.* Ном. № 9350. *Пан глянув на дідів город.* Чуб. *Зробила дідовій дочці так, щоб вона козою побігла.* ЗОЮР. II. 24.

Дідівський, а, е. 1) Дедовский, предковський. *Слом'яни на них дідівську, прадідівську славу.* Хата. 108. *Твій рід на срібло проміняв звичай дідівський, старосвітський.* Сніп. 98. 2) Нищенський.

Дідівщина, ни, ж. 1) Дедовщина, последнее, оставшееся после деда. 2) Время, в которое жили деды. *Свідок слави дідівщини з вітром розмовляє, а внук кошу несе в росу, за ними співає.* Шевч. 48.

Дідко, ка, м. = Дідько. *Нехай тебе*

не несе дідко, де людей рідко. Ном. № 5894.

Дідо, да, м. 1) Дед. 2) То же, что пёсик в ткацком станке. МУЕ. III. 24. Ум. **Дідонько.**

Дідова, ві, ж. соб. 1) Старики. 2) Нищие.

Дідовін, на, м. Нищий. *За дідовином, за його сином тра рано вставати, торби латати.* Гол. II. 688.

Дідовід, вода, м. Тот, кто водит слепых нищих. НВолын. у. Шух. I. 33.

Дідовнік, кú, м. Раст. *Aretium Lappa L.* ЗЮЗО. I. 112. *Cirsium lanceolatum Scop.* ЗЮЗО. I. 118.

* **Дідовод** = Дідовід. Желех.

Дідок, дка, м. 1) Старичок. Рудч. Ск. II. 108. Чуб. I. 155. 2) Жгут соломы, обмотанный вало́м и прибиваемый по краям дверей от холода. Мнж. 179. 3) Деревянный шар величиною в куриное яйцо, употребляемый в игре, которая также называется дідок. Ив. 25. Ум. **Дідочок.** Чуб. V. 844. *Задумав дідочок, задумав жениться.* Нп.

Дідонько, ка, м. Дедушка. Ум. от дідо. *Ой, дідоньку, дідоньку, шовкова борода.* Нп.

Дідочок, чка, м. Ум. от дідок.

Дідувати, дую, еш, гл. 1) Быть дедом; жить дедом. *Ми будемо дідувати по пасіках тихо.* К. Досв. 125. 2) Нищенствовать. 3) Быть сторожем на бахче. *Оце ти дідуєш у Грицька на бакші?* Волч. у. *Оце я на баштані діду.* Лебед. у.

Дідуга, гі, дідуган, на, м. Ув. от дід. *Ой ти—старий дідуга, зігнувся як дуга.* Нп. *Старий уже був дуже дідуган той Грива.* К. Орися (ЗОЮР. II. 201). *Зустрічає по дорозі діда. Такий сивий дідуган, а борода зовсім біла аж до пояса.* Рудч. Ск. II. 79.

Дідунь, дідуньо, ня, м. 1) Девушка. Св. Л. 274. *Помолись, дідуню, за умершого татуня.* Чуб. III. 28. Ум. **Дідунечко.** Чуб. V. 1130. 2) Дідунь. Насек. *Dorcadion holosericeum.* Вх. Зн. 78.

* **Дідура, ри, м.** Крепкий, здоровый старик. *Там такий дідура, що й за молодого вправиться.* Липов. у. Ситківці. Ефр.

Дідусенько, дідусечко, дідусик, ка, м. Ум. от дідусь.

Дідусів, сѣва, ве. Дедушкин.

Дідусь, дідусьо, ся, м.—**Дідунь.** К. ЧР. 4. Ном. № 5677. *Дідусь ще гуляє, а батько вже вмер.* Шевч. 205. Ум. **Дідусенько, дідусечко, дідусик.** Мет. 472.

Дідух, х́а, м., или **дідуха, хи, ж.**
1) Солома, которую стелят в хатах накануне Рождества Христова. О. 1861. XI. Св. 60. Чуб. I. 41. III. 437. 2) Фитиль, напитанный остатками от перестички воску. 3) Пробка из соломы. 4) Связка тростника или соломы, употребляемая для загорожи или обшивки стенок куреня и т. п. Чуб. VII, 379.

Дідчий, а, е. Чертов, чертовский. Гол. III. 343. I. 252. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433. *Дідчая мати видала, щоб сова зайця їмала.* Ном. № 6889. **Дідче ребро.** Раст. *Valeriana officinalis* L. ЗЮЗО. I. 140.

Дідько, ка, с. Чорт, дьявол, домовой. Грин. III. 385. *Дівчинонько, приніс тебе дідько, розсіяв я пшениченьку рідко.* Мет. 28. *Який би враг примусив мене жартувати із гетьманом, коли б сам купий дідько не засів мені в серці.* К. ЧР. 164. *Дідько не дідько, а й людей таких рідко.* Козел. у. **Дідька мати.** Не имеет ничего. *В кишені дідька має.* Рудч. Чп. 122. ***До дідька.** К чорту. Сл. Нік.

Дієвий, а́, е́. Действующий. **Дієві особи, д. лю́де.** Действующие лица в сценических произведениях. К. Бай. 5.

***Дієвідміна, ни, ж.** Граммат. Спряжение. Сл. Нік.

***Діездатний, а, е.** Дееспособный. Сл. Нік.

***Дієймєнник, ка, м.** Граммат. Неопределенное наклонение. Сл. Нік.

***Дієпис, су, м.**—**Дієпись.** Сл. Нік.

Дієписання, ня, с.—**Дієпись.**

Дієписний, а, е. Исторический.

Дієпись, сі, ж. История. Закр.: *мемуар, деєписание. Сл. Нік.

Дієта, ти, ж. Ландтаг, рейхстаг (в Венгрии). Гол. III. 261. *Повідають люде, же дієта буде... Найяснійший краль наш рачил дозволити, жеби всі народи зишлися радити.* Гол. III. 257.

Діж, жа́, м. Кадка, имеющая нечетное число клепок (Кадка с четным числом их называется **діжо́ю**). Славя-

носерб. *Купуючи діжку лічуть тростки, кажучи на першу: «діж», на другу: «діжа», на третю знову «діж» і так усі переберуть. Як на останню прийдеться сказати: «діжа», то купують, бо хліб добрий буде, а як «діж», то не купують.* Славяносерб. у.

Діжа́, жі́, ж. 1) Квашня, кадка, в которой приготавливают тесто. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831. *Питай, чи діжу замісить.* Мет. 238. **Діжу виробляти.** Валять хлебы. Мнж. 179. 2) Круглая ямка в земле, вырываемая среди других меньших при детской игре в **місяць**. Ив. 36. Ум. **Діжка.** *А мій милий діжку місить, а він мене і тим тішить.* Грин. III. 314.

Діждати, ся. См. **Дождати, ся.**

Діжечка, ки, ж. Ум. от **діжка**.

Діжістий, а, е. Похожий на **діжу**.

Діжка, ки, ж. 1) Ум. от **діжа́**. 2) Кадка. *Який батько, такий син—викрав з діжки сир.* Ном. № 7137. Ум. **Діжечка.** К. ЧР. 273. Вас. 145. См. **Діж, діжун.**

Діжковий, а́, е́. Относящийся к кадке.

Діжкуватий, а, е. Кадкообразный; толстый. *То діжкуватий чоловік.*

Діжма, ми, ж. Известная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. *Десятина, десятая часть урожая в уплату за поле. Желех. Под., Балт. у.

Діжніця, ці, ж. Небольшая **діжа́**. О. 1862. V. Кух. 37.

Діжун, на́, м.—**Діж.** КС. 1884. IV. 698.

Діжчина, ни, ж. Плоховатая кадка, п. квашня. *Дівчина як дівчина, а черево як діжчина.* Посл.

Дізнавати, наю́, е́ш, сов. в. **дізнати, наю́, еш,** гл. 1) Узнавать, разузнать, проводывать. *Коби моя матінка не дізнала; бо як моя матінка дізнає, то зараз мене за нелюба віддає.* Чуб. V. 391. 2) Узнавать, изведывать, испытывать. Єв. Мр. V. 25. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8. См. **Дознавати.**

Дізнаватися, ю́ся, е́шся, сов. в. **дізнатися, наю́ся, ешся,** гл. Узнавать, узнать. Грин. II. 117. *А як ся дізнала,—пану дали знати.* Гол. I. 62. **Дізнався я**

про землю. Ком. I. 18. См. **Дознава́-**
тися.

Дізріти. См. **Дозирáти.** Вх. Лем. 410.

I. Дій! меж. Выражает удивление и досаду. *Дій його батькові! Хата. Дій його чéсти! Дій його кáгу! Котл. Смотри пожалуйста! Экая диковина! Усе свої люде, а є між нами злодій! Дій його чести! на кого б то подумати?* Кв II. 281.

II. Дій, дою, м. Доенне, удої. *Чи буде ж у нас корова добра, як запрягать її? От німець держе корову для дою тки, то й добра буде.* Канев. у.

Дійво, ва, с. 1) Удой. *Корова добра на дійво.* Ромен. у. Полт. г. 2) Молоко, молочные продукты. *Хата. 182. Дитина з колиски випаде,—дивись! Дай їй дійва.* Екатер. г. Ум. **Ді́авечко.**

Дійка, ки, ж. 1) Сосок у коровы. 2) = **Дійни́ця.** *Як надо́ла повну дійку, взяла з неї молока і позалазувала корові дійки.* ХС. VII. 452.

Дійливо, за, с. = **Ді́йво 2.** *Я коло дійлива ходила.* Г. Барв. 259, 369.

Дійма, ми, ж. Предчувствие, весть, догадка? *Венгер Руса не боявся, не мав тої дійми, бо він не чув, шьо йде москаль вороними кіньми.* Гол. II. 461.

Діймаво, нар. Чувствительно, ошутительно, больно. *Небави м почув я ту неприязнь дуже діймаво.* Франко

Дійма́ти, маю, еш, сов. в. дійня́ти (дойня́ти), дійму́, меш, гл. 1) Донимать. *Його а ні пуга, ні кії не діймають. Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3893. 2) Понимать. *Торочиш йому, аж піт тобі котить, а він нічого не діймає.* 3) Добирать, добрать, доплучать, доплучить. *Сам купив кобилу за шістьдесят, а продав за сорок,—цілих двадцять рублів не дойняв.* Кобел. у. См. **Доніма́ти.** 4) **Дійма́ти віри, правди.** Верить, доверяють. *А козак добре дбає, на жінку не потурає, жінці віри не діймає.* ЗОЮР. I. 216. *Хиба ти йому доймаєш правди?* Полт.

Дійна, прил. Дойная. *Купити... дійну корову з телям.* Кв. II. 163. *І дійна корова у роскоші купається.* Шевч. 103.

Дійна́рка, ки, ж. Загорода, где доят коров, овец, коз. Вх. Зн. 15.

Дійни́к, ку́, м. 1) = **Дойня́к.** Шух. I. 109, 212. 2) = **Дійни́ця.** Вх. Лем. 410.

Дійни́ця, ці, ж. Подойник. Грин. I. 146. *Щоб дійни́ця не текла, а хазяйка весела була; щоб хазяйка не заспала, до корови рано вставала: щоб корова стояла та багато молока давала (Замочування дійниці в Петрівку, в I-їй понеділок).* (Ном. № 254. Ум. **Дійни́чка.** Ном. № 334.

Дійня́ти, гл. См. **Дійма́ти.**

Дійсне, нар. Действительно, именно.

Дійсний, а, е. Действительный.

* **Дійсність, вости, ж.** Действительність.

Дійсно, нар. = **Ді́йсне.**

Дійти́, ся, гл. См. **Дохо́дити, ся.**

Дійшлий, а, е. 1) Зрелый, созревший. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419. *2) Матерої. Сл. Нік.

I. Діл, долу, м. 1) Низ, доля. *Як летіла ворона догори, то й кракала, а як на діл, то й крила опустила.* Ном. *Неси мене, сивий коню, горами, долами.* Грин. III. 677. 2) Пол земляної. Сім. 2. *Як мертва на діл повалилась.* Шевч. 72. **До-долу.** На пол, на землю, до землі. *Зсади хлопця до-долу. До-долу верби гне високі.* Шевч. 26. *Склонив головочку низько до-долочку.* Чуб. *Крикнув Швачка та на осаулу: із коней до-долу!* ЗОЮР. *Долина глибока, калина висока, аж до-долу віття гнеться.* Мет. *Ісус, нахилившись до-долу, писав пальцем.* Єз. I. VIII. 6. Ум. **Доло́к, доловько, до-лочко.**

II. Діл, лу, м. 1) Часть, доля. *В діл Матвієві пішла пасіка.* Черниг. у. *2) Горний отрог, раздел. Bernecker.

Ді́лання, ня, с. Действие.

I. Ді́лати, даю, еш, гл. 1) Действовать. 2) = **Ді́яти.** *Бог знає, що ділає.* Ном. № 33.

* **II. Ді́лати, лаю, еш, гл.** (Галик.). Действовать, оказывать действие, влияние. Желех.

* **Ді́ленник, ка, м.** Арифм. Делное. Сл. Нік.

Ді́лені́на, ни, ж. Дележ. МУЕ. III. 169.

Ді́лені́ця, ці, ж. Часть, пай, доля. См. **Ді́льни́ця.** К. Св. П. I. кн. М. XIV. 24. *Господь—пай мій, займанщина, діленця моя чиста.* К. Псал. 30.

* **Ді́лення, ня, с.** = **Ді́лі́ння.** Сл. Нік.

Ділетка, ки, ж. Мера хлеба, четверик. Вона свої сороківці ділеткою міряє. Федьк.

Ділечко, ка, с. Ум. от діло.

***Ділімок, мка, м.** Делимое. Сл. Дубр.

Діліна, ни, ж. Половища, доска в полу или в заборе.

***Ділітель, ля, м.** Делитель. Сл. Нік.

Діліти, лю, лиш, гл. 1) Делить. Нам батьківщини не ділить. Ном. № 3313. 2) Сдавать карты. Ось я ділиту, а ти здіймай. Лубенск. у.

Ділітися, люся, лишся, гл. Делиться. Як пожали вони просо, то почали ділітися, да й не помирились. ЗОЮР. II. 31.

Ділії, лія, м. Выборный от общества для совершения раздела общественного сенокоса. На луках ділії ділять траву. Волч. у.

Діління, ня, с. Деление, разделение.

Дільний, а, е. Рабочий, занятый. Дільний час тепер. Тепер жнива, времня діле. Лебед. у.

Дільнік, ка, м. Делец. Дільніка і діло боїться. Ном. № 10418.

Дільніця, ці, ж. Рабочая женщина.

Діло, ла, с. 1) Дело, работа. Діла не робиш і од діла не 'дходиш. Ном. А в черницях добре жити, діла не робити. Лавр. 46. Діла не скільки! Немного дела. *Морд. *Мати до діла з ким, чим. Иметь дело с кем, чем. Сл. Нік. 2) Поступок. Добре діло вчинила на мені. Єв. Мр. XIV. 6. Терпів еси рани за діла чоловіка. Чуб. III. 16. 3) = **Справа.** 4) Надобность, нужда. Є дільце, дядечку, до вас. Гліб. 77. **До діла, у діло.** Как следует; к стати; к делу. ХС. IV. 18. Хиба він постелеть як до діла? Де упав, там і заснув. Мнж. 8. Жупанина по коліна, пошита до діла. Мет. Так до діла, як свиня штани наділа. Ном. Отся річ до діла. Кв. Я твоїй ненці не вгожу... Помажу комін—не біло, помию ложки—не в діло. ХС. III. 37. ***Не буде діла.** Ничего не выйдет, бесполезно. Не ходи й не говори: не буде діла. Звен. у. Пальчик. Ефр. ***Не підлабузнюйся, хлопче:** не буде діла ніяк. Херс. Нік. ***За ділом.** По делу. Я прийшов до вас за ділом. Крим. *5) Действие, польза. За лікарство дам і карбованця,

аби було діло. Крим. *6) Производство. Діло на п'ять розділів. Стрижавський. Berneker. Ум. **Ділечко, дільце.** Чом не хочеш, паняночко, ділечка робити? Нп. Хто в мене по сінечках ходив? Хто в мене ділечко поробив? Мет. 232.

Діловання, ня, с. Забор. К. ЧР. 424. Двір у його обгорожений ділованням. Новомоск. у. Ой ти дівчино, моє малярвання, подай мені ручку через діловання. Чуб. V. 1204.

***Діловій, а, е.** Деловой. Сл. Нік.

***Діловітий, а, е.** Деловитый. Винн.

***Діловіто, нар.** Деловито. Винн.

***Діловод, да, м.** Делопроизводитель. Сл. Нік.

***Діло́к, лка́, м.** 1) Ум. от діл, лу. Межа, граница, раздел. Berneker. 2) Делец. Херс. Нік. Киевщ. Ефр.

Діль, лі, ж. Пучок ниток (для сетей). Стрижевск.

Дільба́, бі, ж. Дележ.

***Дільма=Діля.**

Дільний, а, е. Низменный.

***Дільник, ка, м.** Арифм. Делитель. Сл. Дубр.

Дільніця, ці, ж. 1) Надел. Наші дільниці отам над шляхом. Черниг. у. 2) Отделенная часть для работы в поле. Черк. у. 3) Полевые ворота за деревнею на выезде (Уманск. у.), а также канава вокруг села для отделения **царини.** Лохв. у. Слов. Д. Эварн. О. 1861. X. Св. 47. 4) Канава пограничная. *5) Лесосека. Сл. Сабалдира. *6) Участок (трамвайный, напр.).

***Дільнічий, а, е.** Участковый. Пр. Пр.

Дільце, ця, с. Ум. от діло.

Дільчий, а, е. Раздельный. Дільчий акт, реєстр, *лист. Желех. *Berneker.

Діля́, пред.=Для. Бога діля.

Діляніця, ці, ж. Дележ. Рк. Левиц.

Діля́нка, ки, ж. 1) Половина м'ячки льну, пеньки. 2) Часть, участок, *лесосека. Сл. Турк. Ділянка в лісі. *3) Переносно: отрасль. Сл. Нік.

Дім, до́му, м. Дом. Згода дім будує, а незгода руйнує. Ном. № 3280. **Бо́жий дім.** Церковь. Чужі, брате, сестри з дому божого йдуть. Макс. (1849). 10. **До-до́му.** Домой. Ум. **Дімо́к, до́мик, домо́к, до́мичок, домо́чок.** Мав собі

домочок і садок. МВ. I. 17. Домичок в неї біленький. Чуб. V. 328.

Діменіця, ці, ж. Нарыв подкрыльцовою впадини. Екатор. у. Слов. Д. Эварн. См. Дімініці.

Дімо́к, мка́, м. Ум. от дім.

Дінниця, ці, ж. Огорожа. I. 73, 76, 187.

***Діпну́ти = Допну́ти, см. Допи́нати 2, 4.** Хот. Нік.

Діпра́вди, нар. В самом деле, *действительно. Сл. Нік. Чи Калина любить діправди мого брата? Федьк. Пов. *Черемш.

Діптя́нка, ки, ж. Проститутка. Мандрюхи, хльорки і діптянки, що продають себе на час. Котл. Ен. III. 48.

Діра́, рі, ж. Дыра. Забий діру—собака не полізе. Ном. № 5903.

Діра́вий, а, е. Дырявый. Дірава верета все поле закрила. Ном., стр. 300. № 371. Діравого горшка не налеш. Ном. № 4756.

Діра́вити, влю, виш, гл. Дырявить.

Діра́вка, ки, ж.—Друшля́к 1. Вх. Уг. 236.

Дірка, ки, ж. Дырка. Будь мудрий: налатай маленьку латку на велику дірку. Ном. № 9909. *У чарочці дірка, витікає горілка. Херс. Нік. Ум. Дірочка. Мет. 298. Без мене і дірочки малої нікому затулить. Ном.

Діркува́тий, а, е. Имеющий много дыр, дырчатый, ноздреватый. НВолын. у. Дуже діркуватий хліб з сеї муки,—не знати, чого воно так. Каменец. у.

Дірочка, ки, ж. Ум. от дірка.

Дірча́вити, вію, еш, гл. Ноздреватеть. Сніг мнякшає, лід дірчавіє... весною дише. Мин. ХРВ. 292.

***Дірча́стий, а, е.** Дырчатый. Сл. Дубр.

***Дірчува́тий, а, е.** Ноздреватый. Сл. Яворн.

Діря́вий, а, е—Діра́вий. Пазуха була дірява. Грин. III. 655. Рудч. Ск. I. 153.

Діскува́тися, куюся, ешся, гл. Искать, хлопотать. Пролав віл, не дуже за ним і дискуються. Черкас. у.

Дісне, нар.—Ді́йсне (действительно, именно). Так воно дісне єсть, як вони тобі сказали. МВ. II. 12.

Дісний, а, е—Ді́йсний.

Дістава́ти, таю́, еш, сов. в. діста́ти,

та́ну, неш, гл. Доставать, достать, добывать, добыть. Найшла відьму і трути дістала. Шевч. 22. Не дістане він язика. Ном. № 6547. Ой перестань до мене ходити!—Ой не перестану, доки не дістану білих рук, чорних брів, дівочого стану. Каменец. у. 2) Получать, приобретать. *Він дістав горя та лежить, а нам клопіт. А. Вержб. Катер. Діста́ти жі́нку. Взять жену. Дістав собі добру жі́нку. Камен. у. Діста́ти в лице́. Получить удар по лицу. Сьогодні йому і не наводи таки нічо, бо можеш ще й в лице дістати. Федьк. Пов. *Діста́ти в шку́ру. Отведать побоев. Сл. Нік. *Діста́ти в спадщину. Унаследовать. Сл. Нік. *Діста́ти в ру́ку, в ла́пу. а) Получить удар линейкою по руке. б) Получить взятку. Діста́ти ла́ски. Приобрести, найти расположение, милость. Сеї ласки я і в жида дістану. Ном. № 4768. Такої ласки дістану і в Параски. Ном. № 4770.

Дістава́тися, юся, ешся, сов. в. діста́тися, нуся, нешся, гл. 1) Доставаться, достаться. Закаблукам лиха дам, дістанеться й передам. Шевч. 2) —до. Добираться, добратися, доезжать, доехать. Через вороги тяжко до пекла дістатися. Ном. Як би його дістатися додому? Могил. у.

***Дісто́ді-то.** 1) Как-будто бы. 2) Казалось бы. Дістоді-то забагато в тебе, діду, добра, розтовстієш занадто. Франко.

***Дість, нар.** Достаточно, довольно. Дість наробила нам шкоди, дість папакостила! Черемш.

Дітва́, ві, ж. соб.—Дітво́ра. К. ПС. 48.

Дітва́к, ка́, м. Мальчуган. Мн. Дітвакі. Детишки. Нема у нього дітваків Лебед. у.

Дітва́ччя, чя, с. соб. Подростки, дегвора. Вх. Зн. 15.

Дітво́ра, ри, *дітвора́ня, ні, ж. соб. Дети, детишки, ребятишки. К. Досв. 158. Лихо з дітворою та ще з малою. Васильк. у. Дітвора сокоче, дітвора клекоче, а мати раденька дітвора́ мальної. Хата. 19.

Діти, те́й, с. мн. от дитя́. Дети. Діти! діти! Добре з вами в літі, а зімувати—горювати. Ном. № 557. Прийми,

мила, хоч малі діти!—Ой не хочу я дітей приймати, будеш, милий, і сам гудувати. Мет. 266. **З дітей виходити.** Виходить из детского возраста. Діла небагато в Насті: ще тоді вона з дітей виходила. МВ. II. 36. Ум. **Дітки, дітоньки, діточки.** Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть. Ном. № 337. Дітки, ще короткий час я з вами. Єв. I. XIII. 33. **Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатися.** МВ. II. 17.

Діти, ся. См. **Дівати, ся.**

Дітки, тóк, с. Ум. от діти.

***Дітклівий, а, е.** Чувствительный. Сл. Нік.

Діткнутись, нуся, нешся, гл. Дотронутись. *Думаю собі: приступлю до неї,—не смію діткнутися ручки білої.* Гол. I. 365.

Дітлахі, хів, м. мн. = **Дітвакі.** Мнж. 179. Св. Л. 198.

***Дітній, а, е.** Многосемейный. Сл. Нік.

***Дітогуб, ба, м.** Детоубийца. Сл. Нік.

***Дітолюб, ба, м.** Чадолуб. Сл. Нік.

Дітолюбний, а, е. Любящий детей, *чадолубивый.

Дітоньки, ньок, діточки, чок. Ум. от діти.

Дітонько, діточко, ка, с. Ласк. от дитя. Деточка. *Захотілось моєму діточку...* Ном. № 9302.

Дітопродавець, вця, м. Продающий детей. *Нехай бог тебе поб'є, дітопродавець.* Шевч. 292.

***Діточий, а, е.** Детский. *Приятелями оставаймо, як колись за діточих літ.* Лепкий.

Дітчий, а, е = **Дитячий.** *А як я се бэй оженив, та став сі журити: треба лжки, треба миски, дітчеї колиски.* Шух. II. 204.

Дітячий, а, е = **Дитячий.**

Діхтяр и пр. См. **Дігтяр** и пр.

Діцтво, ва, с. = **Дитинство.** МВ. I. 14. Левиц. Пов. 174.

Діцький, а, е. Детский. *Повідбрав худобу і її діцьку.* Кв. I. 17. *Ой роди, боже, сю пшениченьку яру, на діцькую долю, а на людську славу!* Циссь, Ятрівка. 101.

***Діючий, діющий, а, е.** Действующий. Сл. Нік.

Дія, дії, ж. 1) Действие, деяние. 2) Акт, действие (в драматическом сочинении).

Діакон, на, м. = **Дякон.** *Священники-діакони повелять дзвонити, тоді об нас перестануть люди говорити.* Чуб. V. 152.

Діяльний, а, е. Деятельный.

Діяльність, ности, ж. Деятельность. Г. Барв. 347.

Діяльно, нар. Деятельно.

***Діямé(á)нт, ту, м.** Алмаз. Сл. Нік.

Діянка, ки, ж. Деловое время, время действия.

Діяние, ния, с. Деяния св. апостолов. *Ударили в великий дзвін до церкви на діяние.* Кв. II. 177.

Діяння, ня, с. Делание.

***Діярій, рія, м.** Дневник, журнал, кондуит. *Були це ніби живі свідки його молодих літ, ніби лицарський діярій, писаний... рукою неспокоїного козацького життя.* Лепк.

Діяти, дію, еш, гл. Делать. *Що тут у бога діяти? ЗОЮР. I. 291. Не зрять бога над собою, не знають, що діють.* Шевч. *Живе слово ви сієте,—яке ж лихо тим дієте!* К. Досв. 128. *Що ж я буду, бідний, діяв, що я жита не посіяв.* Гол. I. 214.

Діятися, гл. безл. 1) Делаться, происходит. *Не так то діється все скоро.* Котл. Ен. *Чудно ялось діється між нами.* Шевч. 102. *Давно колись те діялось у нас на Україні.* Шевч. 19. *То ще тоді діялось, як шкуряні гроші були.* Ном. № 6855. **Дійся бóжа воля!** *Что бог даст. Как богу угодно.* Федьк. 2) Длиться, тянуться. *Лягаймо спати, бо вже давно вечір діється.* Лебедин. у. **Чи давно діється?** *Рано еще или уже поздно?* Ном., стр. 149. 3) **Дóбре діється.** *Хорошо живеться, хорошо на душе. Кому добре діється, той і співає.* Ном. 4) —**чим.** Зависеть от чего, происходит от чего. *Що орють гарно, те діється не скотиною, а справою.* Харьк. у. *Бог його святий знає, чим воно діється, що земля, здається б, однакова, а жито росте не однаково.* Волч. у. *Не багатством тут діється.* Г. Барв. 349. ***Най (хай) діється, що хóче.** *Будь, что будет. Продам усе своє поле що-до клаптика, а там... най ді-*

ється, що хоче. Борд. Тоді хай діється, що хоче—він своє діло зробив... Лепкий.

Діяч, ча, м. 1) Деягель. Левиц. Пов. 119. *2) Действующее лицо (в пьесе). Лес. Укр.

Дле, пред.—**Біля.** Ой, чи можно, тсстю, дле Марусі сісти? Лавр. 148.

***Длі, пред.** Для. Двоє нас, що ж то длі нас такий лад значить. Франко.

Длүбати, баю, еш, гл. 1) Ковырять. Чого ти все в носі длубаєш? 2)=**Длүбатися** 2.

Длүбатися, баюся, ешся, гл. 1) Копатися в чем-либо. 2) Медленно делать что, копатися. Коло чого він там длубається?

Для, пред. 1) Для. Любисточок—для дівочок, василечки для пахощей, а м'яточка—для любощів. Мет. 311. Не для пса ковбаса, не для кицьки сало. Ном. № 4721. Для малого монастиря мала й милостина. Ном. № 4537. 2) По. Діти тляли, кров ілляли для розказу твого. Чуб. III. 378. 3) —и ***за-для то́го.** Потому, поэтому. Ти думаєш, що ти красна і для того така щасна. Млр. л. сб. 325. ***Добрий, (за-)для мене.** а) Добро ко мне. б) Хорош для меня. Сл. Нік. ***Для чо́го.** Почему, зачем. Для чо́го, Рузю? Черемш. ***Товариші для себе.** Товарищи друг другу. Лепкий. *4)=**Біля. Блізько для.** Вплотную рядом, в непосредственном соседстве. Verneker. Sl. etym. Wört.

***Для́вий, а, е.** О человеке: медлительный. Крим.

***Для́во, нар.** Длительно, медлительно. Він усе робить дляво, такий длявий. Крим.

Для́тися, для́юся, ешся, гл. Мешкать, возитися. Ми й не длялися: днів через три й прислали. Г. Барв. 183.

***Дмух, ху, м., дму́хання, ня, с.** 1) Дутье, дуновение. 2) Пыхтение. Основи всього світу одчинились... од дмуху духа гніву твого. К. Псал.

Дму́хати, хаю, еш, одн. в. дмухну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Дуть, подуть. Не дмухай проти вітру. Ном. № 1100. Хто спарився на окупі, той і на холодну воду дмухне. Ном. № 5792. Попіл в вічі дмухати. Не дам у ка́шу собі дму́хати. Не позволю вмешиватися в мое

дело. МВ. (КС. 1902. X. 147). 2) Только в несов. в. Пыхтеть. Росердився та так дмуха, що й не приступай. Черкас. у. В следующих значениях употребляется только однокр. в.: 3) Ударить, хватить. Як дмухнув мене по пиці, так у мене й голова замакітрилась. Лебедин. у. 4) Выпить, осушить. Дмухнув чарчину мов тую воду. Екатерин. г. 5) Побегать, поехать, махнуть. Дмухнім лиш, братці, ми до неї. Котл. Ен. Буйволи на сонці помліли; як угляділи воду, так до води й дмухнули. Драг. 3. **Дмухну́ти дра́ла.** Быстро уйти, удрать. Ном. № 4413.

Дмуха́ч, ча, м. Ветер. **Дмухача́ да́ти.** Удрать. Ном. № 4413.

Дмухну́ти. См. **Дму́хати.**

Дмухону́ти, ну́, не́ш, гл. Сильно подуть, ударить, побегать. Дмухонув на весь рот. Ном., стр. 285, № 3151.

Дму́чка, ки, ж. Скопление ветров в животе, запор. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

***Дна, ден, ж. мн.** Матка. В котрої жінки вкинувся в крижі ураз, або дна попадали... Крим.

Дне́вник, ка, м. 1) Загородка в поле для загона овец во время жары. *2) Дневная бабочка. Papilio diurna. Сл. Яворн. *3) Галицк.: Газета (ежедневная). Желех.

Днеда́вній, я, е. Очень давний. І вдвох тихенько заспівать ту думу сумнюю днедавно про лицаря того гетьмана, що на огні ляхи спекли. Шевч. 551.

Днесь, нар.—**Сього́дня.** Днесь мені, а завтра тобі. Ном. 2360. Ум. **Дне́ська, дне́ськи.** Гол. III. 453. Вх. Зн. 15. Я днеська берізка зелена, а завтра буду зрубана. Гол.

Дне́шній, я, е. Сегодняшний. Вх. Уг. 236.

Дні́на, ни, ж. День. Г. Барв. 246. Грин. III. 302. Яка весняна днина, а він цілий день не їв. Каменец. у. Ой не хвалися, не ти ж їх кохала: кохала ненька старенька ясного сонця против віконця, ясної днини против кватири. Чуб. III. 299. Ум. **Дні́нка.** В суботу на годинку, в неділю на всю днинку. Гол. II. 99.

Дніти, дню, дниш, гл. Вставлять дно. Сумск. у. *Як би той бондарь, що торік днів.* Могилев. у.

Дніця, ці, ж. Поперечная доска в колесе водяной мельницы,—такими досками покрита вся внутрешня часть обода колеса. Галиц. Мик. 480.

Дніще, ща, с. 1) Ув. од дно. 2) Донце, дощечка, на одном конце которой садится пряжа, вставляя в другой гребень или кудель. *Побігла до сусіди, позичила веретено, гребінь, дніще, прийшла додому і давай прясти, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск. I. 178. Ум. **Дніщечко.**

Дніпер, Дніпрó, прá, м. Река Днепр. *Роби, як Дніпер робить.* Чуб. I. 247. *Дніпро-батько.* Ном. № 725. *Ой як будеш же ти, серденьтко моє, Дніпром водою плисти.* Мет. 24.

Дніпрóвій, дніпрянський, а, е. Днепровский. К. Досв. 179. *Ой ріки ви, каже, ріки низовії, помошниці Дніпрóвій.* Мет. 380. **Дніпрянські пороги.**

Дніпрянщина, ни, ж. Местность при Днепре.

Дністér, Дністрó, стрá, м. Река Днестр. Мет. 392. К. Досв. 102. *А ти прощай, Дністер, ой ти річко мутная, вже ж нам більше з тебе води не пити.* Грин. III. 603. Ум. **Дністрóчок.** Чуб. V. 82.

Дністрóвій, дністрянський, а, е. Днестровский. *Над сагою дністровою лежить Хведір безрідний.* Мет. 440.

Дністрóчок, чка, м. Ум. от Дністér.

Дністрянщина, ни, ж. Местность при Днестре.

Дніти, дніє, гл. безл. Светать. *Стаю вже дніти, як ми рушили.* НВолын. у. *Іде козак од дівчини — починає дніти.* Чуб. V. 53. *Уже дніє.* НВолын. у. **І дніти мов не дніло.* Тичина.

Дно, дна *(мн. дéна, р. ден), с. Дно. *Ходить, як лін по дну.* Ном. № 3238. *Ой там плавало судно, позолочуване дно.* Лавр. 145. Ум. **Дéнце, дéнечко.** *Сопілочка з барвіночку, калинове денце.* Гол. *Там тільки на денці... гуща зосталася... пів чарочки.* Рудч. Ск. *Ой у полі та озеречко, там плавало та відеречко, соснові клепки, дубове донечко.* Мет. Ув. **Дніще.**

Днювáння, я, с. Дневание.

Днювáти, дніюю, еш, гл. Дневать, проводить день. *По-під тинню сіромаха і днює й ночує.* Шевч. 7. *Там будете дні днювати.* Лукаш. 116. **Днювáли собі?** Приветствие, равносильное выражениям: Как провели день? Как ваше здоровье? Также и в более полном виде: **Чи здорові днювáли?** О. 1862. V. 81.

***Дня́ний, а, е=Дéнный.** *Освіжитися від спеки дняної.* Кон.

I. До, пред. 1) До. *Не учишся розуму до старости, але до смерти.* Ном. № 6003. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. *Дійшов до села. До меду ласий.* Грин. I. 141. 2) К. *Говори до стовпа.* Ном. *Піти до голови по розум.* Ном. № 5831. *Піду до річеньки.* Мет. *Він пішов до Остапа.* **Вдовина дочка тай хазяєчка і до печі тай куховарочка.* А. *Вержб. Катер. До хрестá понесті (дитіну).* *Понести крестить (ребенка).* Г. *Барв. 276. До душі сказати.* С большой искренностью, с чувством сказать. Г. *Барв. 362. Піти до ко́го.* *Пить за чье здоровье.* *Не до тебе п'ють, не кажи: дай, боже, здоров'я.* Чуб. I. 271. **Поздоровкатись до ко́го.** Обратиться к кому с приветствием, сказать кому: здравствуй. *Чоловік їхав і поздоровкавсь до мене.* Рк. *Левиц. 3) В. Ходи зо мною до кімнати.* Мет. *Приймати до рук. Ішов до церкви.* Грин. I. 153. *Запріг до плуга волів.* ЗОЮР. II. 30. *Своїй матері рідненькій, удові старенькій до ніг упадімо.* Мет. 346. *Хмельницькому королевські листи до рук добре оддав.* Мет. 388. ***Думка прийшла до голови.** *Пришла мысль в голову.* Борд. ***Прийти до себе.** *Прийти в себя.* *А тим часом Мотря може якось прийде до себе.* Лепкий. 4) На. *Половину козаків до опачин посади.* Дума. *Важкий до ходу.* НВолын. у. **Грубе коріння, що ніби велетенські гадюки повилазило з нор на дорогу і вигрівалося до сонця.* Лепкий. ***Косіти до місяця.** *Косить при лунном свете.* Желех. 5) Для. *Слова до ради, руки до звади.* Ном. *Любі, милі до розмови.* Мет. *Дам тобі пораду до життя.* Шейк. 6) С. *Цвіт калину ламала та в пучечки в'язала, до личенька рівняла.* Лавр. 1. *Тим на світі хліб не родить, що брат до сестриці не гово-*

рять. Чуб. До панів—пан, до мужиків мужик. *Ном. № 5879.* 7) За. Узятись до роботи. *Бояре, до шабель!* Грин. III. 546. До науки бралися. *О. 1861. I. 322.* 8) До в соединении со многими словами образует выражения, означающие неопределенно большое количество. До біса (*Ном. № 12304*), до стобіса, до стобісового батька, до гаспида, до гёмона, до грэця, до злідня, до ката, до лихой годіни, до напасті, до праса, до сіна (*Млр. л. сб. 81*), до хріна, до чорта и т. д. Очень много. Тут їх до стобіса. Шевч. 178. Та вас до стобісового батька набереться, а вас годуй! В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката. *ЗОЮР. У нашій слободі москалів до напасти.* *Екатер. г. Та в нас, паничу, до праса цієї жидови.* Павлогр. у. 9) До аж-аж. До невозможности терпеть, до высшей степени. 10) До-віку. Повек, никогда. *Трудяща копійка годує до-віку.* *Ном. № 9941.* До-віку й до-суду тебе не забуду. Не сподівайсь, мати, сина з походу до-віку. *Нп. 11*) До-гурту. Ко всем остальным. *Зношу свою копійчину до гурту.* *Кв. 12*) До-діла. Как следует, кстати. *Так до-діла, як свиня штани наділа.* *Ном. 13*) До душі. По-душе. *Той мені не до душі, що приходив у кожусі.* *Лавр. 4.* 14) До загіну. До смерти. *К. Досв. 121.* Будем битись до загіну. *К. Досв. 130.* Любить до загіну. *Млр. л. сб. 59.* 15) До грунту. Совершенно, до основания. 16) До крихти. До крошки, все решительно. *Посип курчатам пшінця, не пропаде,— вони до крихти все визбірають.* *Васильк. у.* 17) До-купи, до-кўпки, до-кўпоньки, до-кўпочки. В одно место; вместе. *Хоч чорт лапті подрав, та до-купи зібрав.* *Ном. № 9023.* Усе військo своє до-купи у громаду скликають. *Макс. Вершечки до-купи схилились.* *Млр. л. сб. 215.* Зібратися до-купи. *От раз, до-купоньки зібравшись,... вони згадали...* 18а) До-ладу. Кстати. *До-ладу, як ложечка по меду.* 18б) До-любови: а) = До-сподоби. *Весілле одгуляли тихо да до любови.* *Г. Барв. 96.* б) С любовью. *Кріпко до любови поцілувались.* *Г. Барв. 80.* 19) До міри. а) По мерке. *Оті вікна пороблено до одній міри.* *Лубен. у.* б) Умеренно. *Як пити-*

меш до міри, то й гаразд буде. *Лубен. у.* 20) До-міста. В одно место. 21) До ногі. *Дочиста, совершенно.* *Вкупі з жидами до ноги вирізували.* *К. Хм. 60.* *22) До снагі. Окончательно, совсем, совершенно, дочиста. *Шевч. Пропивсь до снаги.* *Звен. у., с. Пальчик. Ефр.* 23) До-нізу. Вниз. *Одно долонями до-гори, а друге до-низу.* *Чуб. III. 103.* 24) До пари. Под пару; под стать. *МВ. I. 7.* 25) До послідку. Окончательно, до конца. 26) До-прикладу. Кстати. *Не до-ладу, не до-прикладу.* *Ном. № 13066.* *Не до-прикладу хавчить.* *Гліб. 36.* 27) До-пуття. Как следует. 28) До-решти. Окончательно, совсем, совершенно. *Сховайте, бо вони до-решти поламають.* 29) До сподоби. По вкусу, по сердцу. 30) До цури. До тла, до основания, до последнего кусочка. *Усе згоріло до цури.* *Харьк. Усе позабірали до цури.* 31) До п'яти. До малейшей подробности.. 32) До часу. а) На-время. *Багацтво до часу, а бідність до-віку.* *Ном. № 1450.* *б) До поры, до времени. *До часу збанок воду носить.* *Посл. 33*) До-чміги, *до-шміги. По вкусу, кстати. *Тобі там буде не до чміги, як піднесуть із оцтом фіги, то зараз вхопить тебе лунь.* *Котл. Ен. *Чи тобі ж до-шміги сватать сина піхотою.* *Мкр. Н. 14.* 34) До-щенту. До основания. Недостающие здесь выражения подобного образования см. на коренное слово.

II. До, сз.=То. *Ой як прийду додo-моньку, до всі мене лають.* *Мет. 85.* *Як прийде пора, до я вийду сама.* *Лавр. 33.* До-б=То-б. *Як би я не манила, до-б я боса ходила.* *Лавр. Коли б мені да, господи, повечоріло, до-б на моєму серденьку поздоровіло.* *Чуб.*

Добá, бй, ж. 1) Сутки. *Угор. Дві добі лежав я в ліжку. Як я умру, до візьмеш мене на три доби до церкви, і дяк нехай три ночі читає надо мною псалтиру.* *Чуб. I. 201.* 2) Пора, время. *Нічної доби з неволі утікали.* *Дума. Ув обідню добу там і опинивсь.* *Стор. В таку добу під горою щось біле блукає.* *Шевч. 26.* 3) Возраст. *Два молодці так вашої доби.* *Змиев. у. См. Діб.* * 4) Эпоха, период. *Доба натурального господарства.* *Пр. Пр.*

Добавка, ки, ж. Прибавка. Без добавки і борщ не смашний. Ном. № 10589. *Левч.

Добавляти, ляю, ёш, сов. в. **добавити**, влю, виш, гл. Добавлять, добавити, прибавлять, прибавити. *Желех.

Добажатися, жаюся, ешся, гл. Желать до тех пор, пока....

Добазарувати, рую, еш, гл. Окончить торговать на базаре.

Добазаруватися, руюся, ешся, гл. Доторговаться на базаре до чего.

Добалакати, каю, еш, гл. Договорити. Чи ти вже своє добалакав? Харьк. у.

Добалакатися, каюся, ешся, гл. Договоритися до чего. Бач, до чого добалакавсь! ізлякав справді бідну дитину. К. ЧР. 129.

Добасуватися, суюся, ешся, гл. Добеситися, доигратися.

Добачати, чаю, еш, сов. в. **добачити**, чу, чиш, гл. Видеть, увидеть, замечать, заметить, примечать, приметить. Старі очі не так добачають, як бачили давно колись. Млр. л сб. 77. А Катря стоїть коло стіни... бачу—зомліває. Добачає те й мати. МВ. II. 148. **Не добачати**. Дурно видеть; не замечать. І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю. Стор. I. 135. А зо мною зустрінуться, мов не добачають. Шевч. Ти, як дитина, свого лиха не тямиш, не добачаєш. МВ. II. 81.

Добенькетувати, тую, еш, гл. Допировать.

Добенькетуватися, туюся, ешся, гл. Допироватися.

Доберегати, гаю, еш, сов. в. **доберегти**, режу, жеш, гл. Приберегать, приберець; досматривать, досмотреть. Тепер уже доберегайте одно 'дного. Г. Барв. 515.

Добивання, ня, с. Добивание.

Добивати, ваю, еш, сов. в. **добити**, б'ю, б'еш, гл. 1) Добивать, добить. Не добити нам сього вола й оубом. К. ЧР. 278. ***Д. торгу**. Заклучать сделку, покупку. Желех. 2) Домолачивать, домолотить хлеб. 3)—**віку**. Доживать, дожить. Так то я й добиваю свого молодого підкошеного віку. Г. Барв. 60.

Добиватися, ваюся, ешся, сов. в.

добитися, б'юся, б'ешся, гл. 1) Добиваться, добиться; достигать, достичь чего-либо. Багато й Юресь погубив земляків, добиваючись того права, щоб над обома берегами гетьманувати. К. ЧР. 396. Як з биком не битися, а все молока не добитися. Ном. № 2664.

2) Добираться, добратися; доходить, дойти; достигать, достичь чего. До пресвященного добийтесь, то буде і в вас благочестіє. ЗОЮР. I. 262. Добився він до раю. Чуб. I. 218. Не загине наша слава, доб'ємося до Варшави. К. Досв. 130. Міст тріщить, лист осипається: змії додому добивається. Мнж. 16. І аж в середу у Хрестці к вечеру добились. Мкр. Н. 39.

***Добирати**—**Добірати**.

Добіток, тку, м. 1) Гражеб, добывание. А гайдамаки приїхали з добітоків, аж нема того чоловіка; дуже вони здивувались. Рудч. Ск. II. 148. *2) Добыча, имущество. 3) Полнота, достаток. **Мати щось добітком**. Иметь что-нибудь в изобилии. Желех.

Добих, ху, м. Встречается в следующем выражении: **Він вернўся не з добіхом**. Он возвратился не добившись своего, без добычи. Змиев. у.

Добич, чі, ж. 1) Добыча. Рудч. Ск. I. 145. Мкр. Г. 14. Ми з тобою, Лебеденьку, пили та гуляли, ми з тобою, Лебеденьку, одну добич мали. Чуб. V. 962. 2) Скот. Желех. Ум. **Добіченька**. Макс. (1849). 30.

Добічник, ка, м. Разбойник. А з байраку сорок і чотирі добічників вїздило. Чуб. V. 1052.

Добіччаний, а, е. Скотный, скотский. МУЕ. III. 45. Як воробець нап'єся в Воведенію в добіччанім слїду води, то ся напасе худоба до Ір'я трави. МУЕ. III. 51.

Добігати, гаю, еш, сов. в. **добігти**, біжу, жиш, гл. 1) Добегать, добежать. Швидкий сам добіжить, а смирного бог донесе. Ном. № 1968. 2) **Добігти чогó**. Приобрести что; добыть что; о болезни: захватить. Мабуть чи не сухоти добігла й кров'ю стала хрякати. Г. Барв. 454.

Добігатися, гаюся, ешся, гл. Добегаться. **Добігатися чогó**. Достичь чего. Борз. у.

Добігтися, біжуся, жишся, гл. Добежать. *Хто біжить, той і добіжиться.* Ном. № 7090.

Добіддя, дя, с. Дообеденное время.

Добідній, я, е. Дообеденный.

Добіляти, ляю, еш, сов. в. добіліти, лю́, лиш, гл. Добеливать, добелить.

Добілятися, ляюся, ешся, сов. в. добілітися, лю́ся, лишся, гл. Добеливаться, добелиться. *Добіляються по-лотна розстелені по землі.* МВ. II. 134.

Добір, бору, м. Отбор; подбор. **Природній добір.** Естественный подбор. Сл. Нік.

***Добіраний, а, е.** Отборный. Желех.

Добірання, ня, с. Подбирание, выбирание. *З таким добіранням ти нічого не купиш.*

Добірати, раю, еш, сов. в. добрати, беру́, рєш (*зап.: дібрати, беру́), гл. 1) Добирать, добрать. *Коло броду беру воду, не доберу до дна.* Грин. III. 61. *Як послала мене мати по рудую глину, а я глини не добрала,—привела дитину.* Чуб. «*Іди, невістчко, в поле брати льону: не вибереш льону,—не вертайсь додому!*» Ой, брала, брала, да й не добрала, у чистому полі тополею стала. Чуб. V. 705. *Треба добрати трьох аршин на спідницю.* 2) Подбирать, подобать, выбирать, выбрать. *До рота добрав (ложку), та в миску не ввійде.* Ном. № 12221. *Водять уже до його із простих дівчат: кого вже він полюбить.* *Водили вже їх там, водили....,—не доберуть.* Рудч. Ск. I. 81. *Добірає що найгірших слів. Не добре Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. 3) Доедать, доесть. *Добірайте кашу!* Змиев. у. *Достав телятини, поснідав, аж цілу чвертку зразу вбрав; на другий день ще побідав, на третій вже теля добрав.* Алв. 72. 4) Догадуватися, догадаться, соображати, сообразить. *Я не питала його і сама не добрала, як він прочитував ті книжки: чи раз тільки, чи усю на пам'ять.* Павлогр. у. **Добірати розуму, ума.** Смекать, соображати, додуматися. *Не добре розуму.* Москалі умні, москалі розумні—розуму добрала: ой наперед Швачку із осаулою до-купи зв'язали. ЗОЮР. I. 135. *Не доберу свого ума.* К. ПС. 121. **Добрати**

способу. Изыскать, найти средство. К. Гр. 31. *Добрали способу, як без коней їздити.* Канев. у. *Якого б способу добрати, щоб ізнов усе до згоди довести?* Г. Барв. 336. **Добрати хісту.** Ухитриться, умудриться. *Е, ні! ти добери хісту при великому дристу, щоб штанів не закаляти.* ***Добрати в чому смаку́.** Понять в чем-либо вкус. Пир. у., Конон.

Добіратися, раюся, ешся, сов. в. добратися, беруся, рєшся, гл. Добираться, добраться. *Ой я з броду беру воду,—не доберусь до дна.* Лавр. 111. *Ось добірається він до Сомкової глибоки.* К. ЧР. 393. *Хто добереться до моєї дочки і зніме з неї перстін.* Грин. I. 175. **Йому́ літ до двадцятка добіралось.** Ему было около двадцати лет. Мир. ХРВ. 4.

Добірний, а, е. 1) Отборный. *Добірними словами дорікає.* Черном. *Та се ж добірна пшениця.* Кнев. у. ***Добірне товариство.** Избранное общество. Сл. Нік. *Там п'ють молодці все добірній.* О. 1861. XI. Св. 55. 2) Изысканный. *Він нашого простого їсти не хоче, йому треба добірної харчі.* Крим.

Доблагати, гаю, еш, гл. Допроситься, упросить, умоли́ть. *Благав бога, щоб дівчину хоч свою побачить,—не доблагав.* Шевч. 1883, 33.

Доближати́ся, жаюся, ешся, сов. в. доблізитися, жуся, жишся, гл. Приближаться, приблизиться. *Доближаюся до клуні.* Г. Барв. 278.

***Добовій, а, е.** Суточный, посуточный. Сл. Нік.

Доборотися, рюся, рєшся, гл. Окончить боротися,—борьбу. *Доборолась Україна до самого краю.* Шевч. II. 69.

***Доборщити, щу́, щий, гл.** Довести до конца, доделать. *Хто його знає, чи він не доборщив, чи переборщив.* Сл. Яворн.

***Добра, род. дібр.** См. Добро́ 2.

Добрання, ня, с. Выбор. *А вона, мамо, добрала собі найкращого намиста в коробейника і найкращих серег та скиндячок.—Нікчемне то, дочко, добрання!*

Добре, нар. Хорошо; порядком; *изрядно. *Добре тому дати, хто не хо-*

че брати; а той хто бере, як по душі дере. Ном. № 4710. На Водохрищі риба табунами ходить, то на рої добре буде. Чуб. III. 4. Бийте його добре киями, щоб знав, по чому ківш лиха. Ном. № 4954. Добре побив. Циган уже їсти добре хоче. Грин. I. 120. **Добре каже.** Дельно говорить; красно говорить. Каменец. у. **Гарáзд-дóбре.** Достаточо, вполне хорошо. Будем радиться, чи гарáзд-дóбре на славній Україні проживати. Мет. 381. Ум. **Добréнько, дóбречко.**

***Добредáти, да́ю, еш, сов. в. добресті́, бреду́, деш, гл.** Переходить, перейти через воду. Бреди, старий, за Дунай по калину, як не добредеш, на твою душу згину. Чуб. V. 846.

Добréзний, добréнний, а, е. Очень добрый, хороший, очень вкусный и пр. См. **Добрий.** Така добренна патериця з срібною головкою. Мнж. 107.

Добрехáти, брешу́, шеш, гл. Доврать. Або перебрехати, або не добрехати. Кв. II. 221. *См. **Добрі́хувати.**

Добрехáтися, брешу́ся, шешся, гл. Довраться. До такої добрешись. Ном. Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха. Мет. 16. *См. **Добрі́хуватися.**

Добречко, нар. Ум. от **дóбре.**

Добрівечір, добрідень, добрідосвіток. См. **Добрий 9, 10 и 11.**

Добрий, а, е. 1) Добрый, благой. Дуже се добре діло. Добрим словом до його озивався. Лихий доброму попусує. Ном. № 5983. Говорить добрее. Ном. № 5829. 2) Добрый, отличающийся добротой (о человеке). Добрий дуже чоловік: кожному запоможе, пособить. Будь для того, мати, добра, що я любила. Метл. 3) Хороший. Він добрий був син і щирий козак. К. ЧР. 234. Темного луку калина, доброго роду дитина. Нп. 4) Хороший, доброкачественный. Кожне дерево, що не дає доброго овощу зрубують та й в огонь кидають. Єв. Лк. III. 9. Добрі чоботи. Добра горілка. 5) Искусный. Злодіяка був добрий. Кв. II. 193. Добрий з його коваль. 6) Вкусный. Та й сирівець добрий,—аж губи злипаються. Полт. І того, було, не їсть, і того не п'є. Все хотілося їй ласенького та добренького. Левиц. Пов.

113. Доброго борщу наварила,—в смак попоїв. 7) Благоприятный (о времени). Ой добрая ж годинюнька, не цуралась родинюнька. Нп. В недобру час-годину почав се. 8) Порядочных размеров, большой. Цей кухлик з добру діжку. Гайку, гайку, дай гриба й бабку! Си-роїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця. Ном. № 370. 9) **Добрий-вечір!** (приветствие). Добрий вечер! Ой прийшов він під віконце, добри-вечір, серце! Чуб. III. 154. 10) **Добрий-день!** (приветств.). Доброго дня! Доброго утра! **Добри-день же, тату, в хату.** Шевч. 129. **Давати на добрідень.** Здороватися, желать доброго утра. Шапку зняти, на добри-день дати. Уман. у. По воду йде, добридень дає, з водою йде, жалю завдає. Бал. 98. 11) **Добрий-досвіток!** Доброго утра! Приветствие, употребляемое только ранним утром, на рассвете. Основа, 1861. 51. Сам. 148. 12) **Добре мило.** Всякое туалетное мыло. Лебедин. у. 13) **Добре намисто.** Кораловые мониста. Чуб. VII. 426. Усі груди так і обнизані добрим намистом з червінцями. Кв. I. 6. 14) **Добра-ніч, на добра-ніч.** Доброй ночи, спокойной ночи. Ой добра-ніч, широкее поле, жито ядренее. Мет. 322. На добра-ніч, усі блохи на ніч! Спать до півночі, витріщивши очі. Ном. (Шутка). 15) **Добрий розум.** Здравый смысл. Да хоч хожу пізнесенько,—добрий розум маю: ой я ж тому ледачому віри не доймаю. Чуб. III. 141. Держи сама розум добрий в своїй головонці. Метл. 16) **Доброго здоров'я зічу (жічу).** Желаю здравствовать. Боярину, красний паничу! Доброго здоров'я жічу. Мет. 202. 17) **З дóброго дівá.** Ни с того, ни с сего, на здорово живешь. Вилаяв ні з доброго дива. Васильк. у. ***Добрий (за-) для мене.** Добрий ко мне. А такий для мене добрий, що навіть мої гадки відгадує. Черемш. * **Добрий бік.** Лицевая сторона. Та як бо ти дивишся? Подивись на добрий бік. Крим. Ум. **Добréнький, добресе́нький, добрї́ненький.** *18) Пригодный, способный, подходящий. Огонь і вода добрі служити, але лихі панувати. Не всяк добрий до роботи. Потебня. II.

Добринá, ні́, ж. Хорошее качество. *Купуйте, добродію, дрова, тут така добрина.*

Добріти, рю́, ріш, гл. 1) Задабривать. *А вона вже і всміхається до його і стравою що найкращою його добрить, так ні! сидить, насупившись, мов той сич.* Змиев. у. 2) Хвалить. *Тільки й добрить, що той світ, ніби вже в сьому світові нема ні добра, ні краси.* МВ. I. 44. 3) Удобрять. *Ні вже, коли грунт пісковатий, то хоч чим, мовляв, добри, а хліба не їстимеш.* Змиев. у.

Добрітися, рю́ся, рішся, гл. 1) Поддабриваться, подлащиваться. *Як стаи мужики-лизуни добритися до панів та навчати їх хазайнувати, то у панів стало погано жити.* Волч. у. 2) Удаваться, хорошо идти. *От таки мені не добриться: ізнов поковзнулась і впала. Це сьогодні вже вдруге.* Черниг. у. 3) **Щось мені не добріться.** *Что-то плохо себя чувствую.* Волч. у.

Добрі́, нар. Едва. *Добрі мене ссбаки не з'їли.* Гол. III. 407.

Добрість, рости, ж. 1) Доброта. *На, та знай мою добрість!* Ном. № 4531. *Добрості і милосердію його і міри нема.* Кв. II. 1. *Я по добрості даю тобі.* НВолын. у. 2) **Ма́ти добрість.** *Быть добрым. А вже в нас отець і мати все добрість собі мали б та в чистее поле вони вихожали б.* Мет. 439. 3) **У добрості жити з ким.** *Быть в хороших отношениях. Мирвий у добрості живе з паном.* НВолын. у. 4) **По добрості.** *Добром. Почала його по добрості просить.* Грин. II. 100. *5) Добротность. Сл. Нік.

Добріти, рю́, еш, гл. Становиться добрим, добреть.

***Добріхувати, хую, еш, гл.** Довирять. *Ну, добріхуй уже,—чого став?* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Добріхуватися, хуюся, ешся, гл.** Довираться. *Там як зачне брехати, так добріхується до того, що й сам собі почне вірить.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Добрішати, шаю, еш, гл. Становиться добрее.

Добро́, ра́, с. 1) Добро, благо. *Лихо не без добра.* Ном. № 4900. *Добра твого (боже) язик переказати не може.* Чуб. III. 17. *За моє добро—штовх мене*

в ребро. 2) Имущество. *Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде, що щиро стережуть добра своїх панів.* Г.-Арт. (О. 1861. III). *Стали пани-ляхи спосіб прибірати: од козацьких, од мужицьких комір ключі одбірати, над козацьким, над мужицьким добром господарувати.* Макс. (1849). 75. **Мн. Добра.** *Именія. Не має привлащати добр військових. Не осягли мої варязькі добра князькі підлизи.* К. Бай. 28. 3) Довольство. *Ой мандрував молодий козак та мандрував зтиха: він не з добра, не з роскошів, а з великого лиха.* Нп. *В добрі ся не чує. З тебе добра́ не буде.* *Из тебя ничего хорошего, порядочного не выйдет. Ой казали мені люде, що добра з тебе не буде.* Ном. № 2907. *4) Приволье. Сл. Нік.

Добро́бут, ту, м. Благосостояние. *К. XII. 7. Буде на сторожі добробуту народнього стояти.* К. Бай. 64.

Доброві́льний, а, е. Доброжелательный. *Да чи він (батько женихів) добрий, да чи добровільний, да чи такий, як мій рідний.* Мет. 147.

Доброві́льно, нар. Доброжелательно.

Доброглас́ний, а, е. Благозвучный. *Страдання мученика Степана прославляємо, у тимпані dobroglasnim піснь йому воспіваємо.* Чуб. III. 180.

Доброгра́й, ра́я, м. Хороший музыкант.

Доброгра́йка, ки, ж. Хорошая музыкантша.

Добродба́й, ба́я, добродба́ч, ча́, м. Стяжатель имущества.

Добро́дієчко, ка, м. Ум. от добродій.

Добро́дієчка, ки, ж. Ум. от добродійка.

Добро́дій, дія, м. 1) Благодетель. *Писало і нікому, ані своєму добродієві, не показувало.* Хата, 63. *Т. Шевченко—наш перший добродій народній.* К. (О. 1861. VI. 32). 2) Сударь (титул). *Правда, правда, добродію мій любий.* К. ЧР. 6. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 113. 3) Господин (известное лицо). *Добродій N написав нову повість.* 4) **Шановний добродію! Високопова́жний добродію!** *Милостивый*

государь! Правда, 1867, № 10. Лист. П. Кулшіа. Ум. **Добродієчко**. А де-ж він, добродієчку? Кв.

Добродійка, ки, ж. 1) Благодетельница. 2) Сударыня. «Так ти на тім світі була?»—Була, моя добродійко?—«Що ж ти там бачила?»—Усе бачила, добродійко, що діється з грішними душами. ЗОЮР. I. 304. 3) Госпожа. **Добродійка** *N* сіми днями виїхала звідси. 4) **Шановна добродійко, Високоповажна добродійко!** Милостивая государыня! Ум. **Добродієчка**.

Добродійний, а, е. Благодетельный.

Добродійство, ва, с. 1) Благоедеяние. *Ой виходьте в поле, вельможне жовнірство! Буде вам велика дяка за все добродійство.* К. Досв. 26. 2) **Соб. Господа! Милостивые государи! Я повинен сказать, любе добродійство земляки, що се остання річ моя.** К. **Ваше добродійство.** Ваша милость. *Як би то, ваше добродійство, ви нам своїми руками милостиню подали.* ЗОЮР. II. 76.

Добродіяти, дію, еш, гл. Благодетельствовать.

***Доброзичлівий, а, е.** Доброжелательный. Сл. Нік.

***Доброзичлівість, вости, ж.** Доброжелательность. *Панотець дякував за доброзичливість.* Черемш.

Добрókваска, ки, ж. Сорт кисло-сладких яблук. Вх. Зн. 15.

***Добрóm, нар.** По-хорошему, по-доброму. *Віддай добром, бо заберу силою.* Пир. у., Конон.—**набу́тий.** Благоприобретенный. Сл. Нік.

Добромóвний, а, е. Красноречивый.

Добросéрдий, а, е. Благодушный, добросердечный. *І ви ще, одолівши нас, як добрі нас милуєте. О, ви добросерді.* Сніп. 87.

Добросéрдо, нар. Благодушно, добросердечно.

***Добросéрдя, дя, с.** Добросердие. Сл. Нік.

Доброслóвне, нар. Миротлюбиво. *Ми ділимося з сестрою без суда добрословне.* Подольск. г.

Добростлівий, а, е = Добротлівий. *Пане милостивий, пане добростливий, пожертвуйте!* Черк. у.

Добрóта, ти, ж. Все хорошее, хо-

рошие свойства, доброкачественность. *Доброта погибла, а чорзна що осталось.* Мил. 13. *Освіти мене, рабу божу, перед усім миром добротою, красотою, любощами і милощами.* Чуб. I. 93. В след. свад. песне **добрóта**—добрая нравственность новобрачной, сохранившей до замужества девство. *Будем гулять і в середу, а за твою, Парасютко, доброту розійдемося в суботу.* Мил. 164.

Добротворець, рця, м. 1) Благодетель. *2) Добродетельный человек. Желех.

Добротлівий, а, е. Добродушный, благодушный. *Желех.

Добротлівість, вости, ж. Добродушие, благодушие.

Добротліво, нар. Добродушно, благодушно.

Добрóтний, а, е. Прочный, плотный, надежный, *доброкачественный, добротный. Сл. Нік. *Чоботи шкапові добротні. Добротна кожушина.* Черном.

Добрóтність, ности, ж. Хорошее качество, прочность, плотность, надежность. Черном. и Прилуц. у.

Добрóтно, нар. Прочно, плотно, надежно.

Доброхітний, а, е. Добровольный.

Доброхіть, нар. Добровольно. *Не підеш доброхіть — силою поведемо.* МВ. I. 73. *А він то (Сомко) не таківський, щоб оддав доброхіть булаву.* К. ЧР. 329.

Доброчінець, нця, м. = Добрóдій 1. *Пів світа сходи,—другого такого добротинця не надібаєш.* Кс. Гр. 7. 80.

Доброчінити, ню, ниш, гл. Благодетельствовать, благотворить.

Доброчінный, а, е. Благодельный, благотворительный.

***Доброчінниця, ці, ж. = Добрóдійка 1.**

Доброчінність, ности, ж. Благоедеяние, благотворительность. *За мою добротинність така мені дяка.* НВолын. у.

***Добрукóвувати, вую, еш, сов. в. добрукóвати, кúю, еш, гл.** Домашивать, домостить камнем (улицу, дорогу). Сл. Дубр.

Добря́га, ги, м. Добрый человек. добряк. *А сі добрі люде найдуть тебе*

всюде: і на тім світі, добряги, тебе не забудуть. Шевч. 539.

*Добря́ка=Добря́га. Херс. Нік.

Добря́че, нар. Очень хорошо. Усе воно було собі добряче, тільки що ж? жінка сього чоловіка вередлива була. Рудч. Ск. II. 174.

Добря́чий, а, е. Очень добрый, очень хороший. Всі царства божого йому жадають, такий добрячий був чоловік. МВ. I. 27. Добрячі були люде покійнички. МВ. I. 15. Каміння ще добряче. Добрячий таки ярмарок був. Добрячу таки бійку счинили.

Добря́щий, а, е = Добря́чий. Що за добрящі колеса. Левиц. Пов. 195.

*Добува́льний, а, е. Добывающий. Сл. Нік.

*Добу́ваний, а, е. Добываемый. Сл. Дубр.

Добува́нка, ки, ж. = Добува́нчя. «А як твоя, сину, добуванка в батька?»—Еге, ляща по потилиці дав. Черном. Та не легка й добуванка. Двацять літ служив-проклинав, а ся п'ятоліття добуванка, так гірша од пекла здається. Черном.

Добува́ння, ня, с. 1) Добывание, приобретение. Піти на добування. Черном. 2) Доживание, дожитие до срока. *3) Добывание, извлечение. Сл. Нік.

Добува́ти, ваю, еш, сов. в. добу́ти, бу́ду, деш, гл. 1) Добывать, добыть; доставать, достать, приобретать, приобрести. От лисичка змерзла, то й побігла в село вогню добувати, щоб вигопити. Рудч. Ск. II. 6. Чи у свахи сорочки їємає, чи чобіт добуває? Мет. Панували, добували і славу, і волю. Шевч. 48. Буде з нас,—не діти в нас; а діти будуть, то сами добудуть. Ном. № 9898. 2) Брать, взять (город во время войны). Добувати міста. 3) Вынимать, вынуть (саблю из ножен). 4) Доживать, дожить до срока. Мушу' году добути. Г. Барв. 247. Іще тиждень добуду. Вона вже останні години добуває дома. Добувати віку. Доживать.

Добува́тися, ваюся, ешся, сов. в. добу́тися, бу́дуся, дешся, гл. 1) Добываться, добыться, быть добываемым, быть добытым. Золото добувається з землі. 2) Добираться, добратися, стараться войти, проникнуть. МВ. (О.

1862. III. 56). Злодій добувався до хати, до комори, до скрині. НВольн. у. Щоб вийшов з хати хто-небудь, у двері стукав, добувався. Котл. Ен. Похова Миниха хліб і все в стрісі в хлівці, щоб собаки не добулись. Слм. 203. 3) Раздобывать, раздобыть, добывать, добыть. Він бідний чоловік на заробітках добувається. Лебедин. у. Грошей бо нема, не добувся. Кв. З пальця меду не добу дешся. Ном. Добувся, як швед під Полтавою. Ном. № 1796. *4)—до чо́го. Дожить чо чого. Добулись до того, що її шкуринки хліба нема в хаті. Крим. *5)—з чо́го. Выбираться, выбратися, высвободиться из чего. Желех.

Добуді́тися, жу́ся, лишся, гл. Добудіться. Сонливого добудішся, лінивого дошлешся. Ном. № 10842.

Добудча́, ча́ти, с. Незаконнорожденный ребенок. Черкас. у.

Добу́ти, ся. См. Добува́ти, ся.

Добутні́й, а́, е́. Благоприобретенный. Добутні́й чоловік. Незаконный муж. Та то не її чоловік, то добутний: вона десь його нагубала, та й живе з ним. Лебедин. у. Добутна́ дитина. Незаконнорожденный ребенок. Лебед. у.

Добу́ток, тку, м. 1) Приобретение.

Добу́тки. Приплод (ягнята, телята). Шух. I. 36. *2) Произведение (арифметич.). *3) Результат, добыча, продукция. Желех.

Добуття́, тя, с.=Добува́ння. Черном.

*Добу́ш, ша, м.=Добу́шиш. Желех.

Дова́да, ди, ж. Досада, тоска. Та коли б ти знала, мамо, яка то довада, то ти б мене й оженила, щоб була одрада. Черном.

Дова́дити, ва́жу, диш, гл. 1) Досадить. До того мені довадив, що вже й вадити більш ні в чім. Змиев. у. 2) Приучить. Довадив хлопця до горілки. Харьк.

Дова́дливий, дова́дний, а, е. Досадный, тошный.

Дова́дно, нар. Досадно, тошно. Як усе недоладно, то й жити довадно. Змиевск. у.

Дова́жок, жку, м. Довесок.

Дова́жувати, жу́ю, еш, сов. в. дова́жити, жу, жиш, гл. Довешивать, довесить, оканчивать, окончить взвешивать.

вать. *Важили до заходу сонця, та ще й смерком доважували.* Черном.

Довалювати, люю, еш, сов. в. доваліти, лю́, лиш, гл. Приваливать, привалить.

Довалюватися, лююся, ешся, сов. в. довалітися, лю́ся, лишся, гл. 1) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *Коли б же нам до города довалитися, ой час тому отаману поклонитися.* Чуб. V. 1011. *Як нам до пекла довалитись?* Котл. Ен. 2) Набрасываться, наброситься на еду. *Ото двалився до миски, як свиня до корита.* *Довалився, як віл до браги.* Ном. № 12199.

***Довантаження, ня, с.** Догрузка. Сл. Дубр.

***Довантажувати, жую, еш, сов. в. довантажити, жу, жиш, гл.** Догружать, догрузить. Сл. Нік.

Доварювати, рюю, еш, сов. в. доваріти, рію, риш, гл. 1) Доваривать, доварить. *Доварити борщ треба, а то сирий.* 2) Придельвать, приделать (о кузнечной работе). *«Адже ви знаєте Олексія?»—Якого се?—«Ковалю... що доварив вам кочергу, а оце недавно чаплю зробив».* Кв.

Доварюватися, рююся, ешся, сов. в. доварітися, ріюся, ришся, гл. Довариваться, довариться. *Довариться сиrotі в животі.* Ном. № 10706.

Довба, би, об. Рябой. *Дівка вже давня була, погана, ряба... її довбою звано.* Осн. 1862. VIII. 8.

Довбало, ла, м. 1) Долбящий что-нибудь. Черном. 2) Дятел. Вх. Пч. II. 13.

Довбальня, ні, ж. Станок для выдалбливания в ступице дыр для спиц. Сумск. у.

***Довбанка, ки, ж.** Челн, выдолбленный из одного куска дерева. Сл. Яворн.

Довбанья, ня, с. Долбление.

***Довбарний, а, е.** Долбежный. Сл. Дубр.

***Довбарство, ва, с.** Мастерство, поделки из дерева. Сл. Яворн.

***Довбарь, ря, м.** Мастер-деревообделочник. Сл. Яворн.

Довбати, баю, еш, гл. 1) Долбить. *Вода і камінь довба.* Ном. № 1097. 2) Ковырять. *Довбати в носі.*

Довбатися, баюся, ешся, гл. 1) Ковыряться. 2) Копаться, рыться. *Все в кишені довбавсь.* Кв. I. 9.

Довбач, ча, м. 1) = Довбало I и 2. Вх. Пч. II. 13. Шух. I. 23. 2) Человек, твердящий одно и то же. Черном.

Довбенька, ки, ж. Ум. от довбня = Довбешка. **Довбенькою** выбойщик прибавляет намазанную краской форму к полотну. Гол. Од. 58.

Довбеха, хи, довбешка, ки, ж. 1) Колотушка. Чуб. III. 13. Вас. 175. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом булки; будеш їсти, будеш пити, довбешкою воші бити.* Ном. № 12511. 2) Тупица, тупая голова.

***Довбіло, ла, м.** 1) Долото. 2) Зубрилка. Сл. Яворн.

Довбиш, ша, м. Литаврщик. *Серед базару став коло стовпа довбиш та й почав бити в бубни.* К. ЧР. 373.

Довбишка, ки, ж. Жена литаврщика.

Довбіння, ня, с. = Довбанья.

Довбня, ні, ж. Большой деревянный молот. *Носиться, як дурень з довбнею.* Ном. № 2592. *Ідіть по довбню,—нехай іде волів бити, бо не хочуть води пити.* Рудч. Ск. I. 47.

Довбняк, ка, м. Болван, глупый как довбня. Черном.

***Довбняр, ра, м.** Молотобоец. Сл. Нік.

Довбом, нар. Долбя. *Узяв ніж та так довбом і б'є у голову чоловіка.* Волч. у.

Довбті, бу, беш, гл. = Довбати. *Нужда і камінь довбе.* Ном. № 9770.

Довбтіся, буся, бешся, гл. = Довбатися.

Довбун, на, м. = Довбач.

Довг, гу, м. Долг. *Узяв його дітько за старий довг.* Ном. № 8314. *Голод мутить, а довг крутить.* Ном. № 10654. Ум. **Довжок.** Чуб. V. 1095.

Довгавий, а, е = Довгастий. Вх. Лем. 411.

Довгаль, ля, м. 1) Высокий и худой человек. Черном. 2) Кузнечный молоток с острым и длинным носом.

Довганастий, а, е = Довгастий. *Стар.

Довгань, ня, м. = Довгаль 1.

Довгáня, ні, ж. = Веретільник. Вх. Пч. II. 16.

Довгáстий, а, е. Продолговатый. Довгастий кінь. НВолын. у. Ум. Довгá-стенький. Довгастенькі груші. Черк. у.

Довгáсто, нар. Продолговато.

Довгéла, ли, довгéля, лі, об. = Довгáль I. Черном.

Довгелéзний, а, е = Довжéзний.

*Довгелéцький, а, е = Довгéнний.

Довгелю́чий, а, е = Довжелéзний. Харьк. у.

Довгéнний, а, е. Очень длинный. Довгенні вуси. К. С. 1883. XI. 500.

*Довгéнько, нар. Ум. от дóвго. Долгонько, довольно долго. Вона тут довгенько сиділа. Крим.

Дóвгий, а, е. 1) Длинный. У вола язик довгий, та говорить не може. Ном. № 5388. Чеше довгі коси. Шевч. 25. 2) Долгий, продолжительный. Не за довгий час це зробилося. НВолын. у. Дай дні довгі нам жити, щоб тебе хвалити. Чуб. III. 332. 3) У віку дóвгий. Долговечный. Да бувай же здоров і у віку довгий не сам собою, з своєю жоною. Мет. 330. 4) Дóвга лозá. Игра мальчиков, состоящая в прыгании через товарищей. О. 1861. XI. 35 (Св.). Ив. 66.

*Чехарда. Сл. Нік. Скакати в довгої лози. Левиц. Дівóча дóвга лозá. Род хороводной игры. О. 1861. XI. С. 35.

*5) Дóвгі літа. Многие годы. Вчительського стану, до котрого я довгі літа... добивався. Борд. *Від дóвгих літ. В течение долгих лет, долгого времени. Сл. Нік. *6) Имеющий длину, длиною. Він три аршини довгий. Крим. Ум. Довгéнький, довгéсенький. Левиц. Пов. 11.

Дóвгість, гости, ж. Долгота, длина. *Желх.

Дóвго, нар. 1) Длинно. 2) Долго, продолжительно. Добро довго пам'ятається, а зло ще довше. Ном. № 4434. Ум. Довгéнько. І довгенько ви жили з ним. МВ. II. 35.

Довгобáзій, а, е. Длиннолицый. Левиц. КС. 4. Лице довгобразе. Мир. ХРВ. 4.

Довгóвастий, довгóватий, а, е. 1) Продолговатый. Канев. и Черк. у. Ставочок довгастий. *2) Овальный. Желех.

Довговíдий, а, е. = Довгобáзій.

Довговíй, вія, віє. С длинными ресницами.

Довговíк, ка, м. Долговечный, многолетний. Дуб-довговік. Ном., стр. 292, № 59.

Довговíчний, довговíшний, а, е. Долговечный, долголетний. МВ. II. 174. НВолын. у. Буде довговішний і на війні щасливий. К. ЧР. 41.

Довговíчно, нар. Долговечно, долго-временно.

Довговóвний, а, е. Длинношерстный (об овцах).

Довговолóсий, а, е. Длинноволосяый.

Довговóсий, а, е. Длинноусый. Обізветься Гуня довговусий. К. Досв. 110.

*Довговóхий, а, е. Длинноухий. Сл. Яворн.

Довгов'язий, а, е. Длинношей. Харьк. у.

Довгогрíвець, вця, м. Конь с длинной гривой. На довгогривця сіла і погнала. Млак. 105.

Довгогрíвий, а, е. Долгогривый. Сідлай мені, пан кошовий, коня мого довгогривого. К. Досв. 181.

Довгоклю́гий, а, е. С длинным острием (о копье). Спис довгоклюгий. К. Юв. 94.

*Довгокóсий, а, е. Длинноволосяый. Сл. Яворн.

*Довгокрíлий, а, е. Длиннокрылый. Сл. Яворн.

*Довгокрóглий, а, е. Овальный. Желех.

Довголíтній, я, е. Долголетний. Будьте щасливі і довголíтні. Черниг. у. Нехай їй вічне царство, мені же довголíтне панство. Котл. Ен.

Довголíття, тя, с. Долголетие, многолетие. Благословила мене мама на довголíття. Стор. I. 260.

Довгомóд, да, м. Сказочное существо. *Оборотень. Желех. По одной сказке — полу-зверь, полу-человек: «Довгомуд—це колись такі люде були: чоловік—не чоловік, вовк—не вовк: руки у нього були такі, як і в чоловіка, а тіло усе в волоссі, а на голові шапка—хто її зна, якої масти. Чуб. II. 95. Летить довгомуд. Чуб. II. 96. По

другой сказке: хорь. Мнж. 1. Ум. **Довгому́дик**.

Довгому́диків, кова, ве. Приналежачий довгому́дикові. *Довгомудикова хатка.* Мнж. 1.

Довгому́дів, дова, ве. Приналежачий довгому́дові. *Прийшли вони всі до довгомудової хати.* Чуб. II. 96.

Довгоні́г, но́га, м. Длинноногий. Черном.

Довгоно́гий, а, е. Длинноногий. *Довгоногий як чапля.* Ном. № 8622.

Довгоно́сий, а, е. Длинноносый. *Полетіли мов ті гуси до ирія чайки довгоносі.* Млр. л. сб. 64. Ум. **Довгоно́сенький.** Харьк. г.

Довгоно́сик, ка, м. Насек. Носатик. Закр.

***Довгоня́стий, а, е = Довга́стий.** *Довгонястий стручок квасолі.* Кон.

Довгопо́лий, а, е. Длиннополюй. *Довгополий сіртук.* Левиц. Пов. 30.

Довгоп'я́тий, а, е. Длинноногий. *Хотіла мене мати за п'ятого дати, а той п'ятий—довгоп'ятий.* Гол. III. 473. *Узяв би я ворону, так довгоп'ята.* Мет. 469.

***Довгору́кий, а, е.** 1) Длиннорукий, вороватый. 2) Попрошайка. Сл. Яворн.

Довгота́, ті, ж. Долгота. *Тисяча літ, як дня довгота супротив вічного живота.* Чуб. III. 19.

Довготелéсий, а, е. Длиннотелый. Черном. *Высокий человек. Яких я бачив там звірюк, довготелесих та страшних гадюк.* Гліб. 44.

Довготелéсість, сости, ж. Длиннотелость. Черном.

***Довготерплі́вий, а, е.** Долготерпеливый. *Господь довготерпливий, усе простить.* Крим.

***Довготрива́лий, а, е.** 1) Прочный, выносливый. 2) Продолжительный, затяжной. Сл. Нік.

Довгоу́сий, а, е = Довгову́сий. *Старий, довговусий дідуган.* К. ЧР. 223.

Довгоу́х, ха, м. = **За́ець.** Вх. Пч. II. 6.

***Довгоу́хий, а, е.** Длинноухий. Черемш.

Довгохво́стий, а, е. Длиннохвостый.

Довгохво́стя, ті, ж. Длиннохвостое

существо. *У гості до довгохвості (= до чортяки).* Ном. № 14106.

***Довгоча́сний, а, е.** Долговременный. Сл. Нік.

Довгочху́н, на́, м. Долго чихающий.

Довгоше́рстий, а, е. Длинношерстный.

Довгоші́й, шия, шие. Длинношейй. Васильк. у. *Неч.-Лев.

Довгоші́й, шия, м. С длинной шеей.

Довгоші́йка, ки, ж. С длинной шеей. *Там така довгошийка! Як у гуски шия.* Васильк. у.

***Довгоязи́кий, а, е.** Болтливый. *Довгоязика Хвеська.* Кропивн.

***Довгу́ля, лі, ж.** 1) Дылда. *Ач, яка довгуля!* Крим. 2) Длинная муха (*Longina*). Желех.

Довезті́. См. **Дово́зити.**

До́великий, а, е. Подросток. *Як ми були довеликі, то в нас була земля, а як повиростали, то мати продала.* Переясл. у.

Довéндитися, джуся, дишся, гл. Домешкаться. *Уже ладналась, ладналась іти, та бач, до чого довендилась.*

Довередувáтися, дуюся, ешся, гл. 1) Добиться капризами чого. *Та вона ж не панянка! Нехай вже ті вередують, поки довередуються свого.* Кв. 2) Докапризничаться.

Доверну́тися, нуся, нешся, гл. Поворотиться, повернуться до известной степени. *Не довернешся—б'ють, перевернешся—б'ють.* Ном. № 8050.

***Доверше́ний, а, е.** Совершенный, полный. Желех. **Призна́тися довершеного вчінку.** Принести полное сознание (в проступке).

Доверші́ти, ся. См. **Дові́ршувати.** *Полностью совершиться, дойти до пределов. Довершилась України кривда стара.* Франко.

Довесті́, ся. См. **Дово́дити, ся.**

Довечéрювати, рую, еш, сов. в. девечéряти, ряю, еш, гл. *Оканчивать, окончить ужин.* Аф. 378.

Довж, жі, м. Встречается в выражении: *У всю довж.* Во всю длину. *На високому чолі морщина у всю довж лягла.* МВ. II. 166.

До́вжанка, ки, ж. 1) Продольная

вспашка. 2) Высокий горшок, молочный горшок, молочник. Угор.

Довжезний, довжелезний, довженезний, довженний, а, е. Очень длинный. *Довженний цибух.* Левиц. Пов. 150.

Довжикові ягоди=Деречі. *Деречі по конотопській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Довжина, ні, довжиня, ні, ж. Длина. *Гоней троє довжини.*

Довжиником, нар. В длину, вдоль. *Моя десятина йде довжиником відсі.* Лебедин. у.

Довжити, жу, жиш, гл. 1) Длеть, удлинять. *Старе, старе, що само й з міста не зведеться, а ще йому бог віку довжить.* Черном. 2) **Довжити.** Проходить **рало** по ниве в длину ее. Нежин. у. НВольн. у. Чуб. VII. 400.

Довжник, ка, м. 1) Должник. Єв. Л. VII. 41. *Довжник весело бере, а смутно віддає.* Ном. № 10623. 2) Раст. *Euphrasia officinalis.* Лв. 98.

Довжок, жку, м. Ум. от довг.

Довивати, ваю, еш, сов. в. довити, в'ю, в'еш, гл. Довивать, довить, окончить вить, свивать. *Ой прошу вас, дружечки, до хати моїй донечці віночок довивати.* Грин. III. 458.

I. Довід, воду, м. 1) Доказательство, довод. *Доводами доведений. Що казати перед громадою, які доводи давати.* Мир. Пов. I. 160. *Тиха Кирилова мова, щира та тепла порада, розсудливі доводи не раз спиняли гіркі батькові скорботи.* Мир. Пов. II. 42. 2) **Довід дати чому.** Управиться, сладить. *Не дав доводу ділові.* Черк. у. *Він готовому доводу не дав, а то щоб придбав ще.* Черк. у.

II. Довід, ду, м.=Довідки. *Поїхав на довід.* НВольн. у. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Довідати, ся. См. **Довідувати, ся.**

***Довідка, ки, ж.** Справка. Сл. Дубр.

Довідки, док, ж. мн. 1) Разведки. *Піду на довідки, що там вони роблють.* Харьк. г. *Оце саме під чергу на Чорноморію йти. Піду туди на довідки: роздивлюся, розбачусь, як там.* Черк. у. *Прийшов же я на довідки, чи дівчина дома.* Мил. 102. *2) Справки. Пр. Пр.

***Довідковий, а, е.** Справочный. Сл. Дубр.

Довідне. См. **Довідно.**

Довідний, а, е. 1) Доказательный.

*2) Справочный. **Довідне бюро.** Справочное бюро. Рад. Село.

***Довідник, ка, м.** Справочник. Сл. Нік.

Довідно, довідне, нар. Наверное. *Довідно ніхто не скаже, що дав йому.* Каменец. у. *Кониськ.

Довідувати, дую, еш, сов. в. довідати, даю, еш, гл. Навещать, навестить, проведывать, проведать. *Зайшов гостей довідать.* Шевч.

Довідуватися, дуюся, ешся, сов. в. довідатися, даюся, ешся, гл. 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. Рудч. Ск. II. 12. *Ой питається, довідується від батька.* Лукаш. *Піди ти до тієї хати та довідайся, хто там живе.* Чуб. *Тепер же я довідалась, яке мені горе.* *Довідавшись, що довгий час нездужає, рече.* Єв. I. V. 6. **Після чарок він довідувався такого, чого по тверезому може б ніколи й не почув.* Лепкий. 2)—**до чого.** *Наведываться, наведаться, приходить, придти, узнавать, узнать.* Мир. ХРВ. 9. *Тільки ік Спасу там, чи що, довідується до меду, аж йому пчоли наносили ще менше.* ЗОЮР. II. 41. 3) *Наведываться, наведаться, навещать, навестить.* *До сусід я не вчащаю і до мене одна Катря частіш довідується.* МВ. *А довідаюсь до Химки—чи жива вона?* Рудч. Ск. I. 57.

***Довідця, ці, м.** Предводитель, главарь. Куліш.

Довіжуватися, жуюся, ешся, гл.=Довідуватися I. *Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло маємо.* МВ. (О. 1862. I. 94).

***Довіз, вóзу, м.** 1) Ввоз. 2) Подвоз, доставка, привоз. Сл. Нік.

***Довізник, ка, м.** Доставщик. Сл. Нік.

***Довікуватися, туюся, ешся, гл.** Продержаться, прокормиться. *Ледве довікувався до нового хліба.* Под. Юрк.

До-віку, нар. Повек. См. **До.**

Довікувати, кую, еш, гл. Дожить. *Не довікуєш ти так віку.* Хата, 165.

Довільний (ній), а (я), е (є). 1) Довольный. Я довільний вашим словом, кохані судці. НВолын. у. 2) Доступный для пользования каждому. «Чи можна з цієї криниці коня напоїти?»— Чому ж не можна: вода довільня. Харьк. 3) Имеющийся в достаточном количестве. Довільні дрова у нас. Харьк. у. 4) Произвольный.

Довільно, нар. 1) Всем доступно для пользования. 2) В достаточном количестве. Тут таки й на землю довільніш, та й хлопцям буде краший заробіток. КС. 1885. VI. 345. 3) Произвольно. Він поводитьсь собі довільно,—як заманеться йому. Берд. у.

Довінчати, чаю, еш, гл. Довенчать.

***Довіра, ри, ж.** Доверие. Крим. Неч.-Лев.

Довірити. См. Довіряти.

Довіритися, рюся, ришся, гл. Наверное узнать. Так от батько вже довіривсь, хоч люде й кажуть, що нема. Грин. I. 32.

***Довірливий, а, е.** Доверчивый. З довірливим риком тяглася до нього його біляня... Коцюб.

***Довіро́чний, а, е.** Доверительный. Сл. Нік.

Довіршóвувати, вую, еш, сов. в. довіршувати, шую, еш, гл. Дописывать, дописать стихи, дописать стихи.

Довіршування, ня, с. Выведение верха (стога, крыши и пр.).

Довіршувати, шую, еш, сов. в. довершити, шу́, шійш, гл. Заканчивать, закончить верх (стога, крыши). Довіршують уже стіжок. Черн. у.

***Довір'я, р'я, с.** Доверие. Сл. Нік.

Довіряний, а, е. Дознанный, испытанный, несомненный. Що є відьми—се довіряна річ. НВолын. у.

Довіря́ння, ня, с. Доверие.

Довіря́ти, ряю, еш, сов. в. довірити, рю, риш, гл. 1) Доверять, доверить. К. Псал. 178. І батькові не довіряв. Котл. Ен. 2) Испытывать, испытывать. Я довірив попа, який він. НВолын. у.

Довіря́тися, ряюся, ешся, сов. в. довіритися, рюся, ришся, гл. Доверяться, довериться. І той, хто хліб мій

їв, кому я довірявся, приятель щирий мій підняв п'яту на мене. К. Псал. 100.

Дові́чний, а, е. Вечный, которому конца не будет. Щастя дочасне, а злидні довічні. Ном. № 1450. Засни, серце, довічним сном! К. Досв. 50. Довішня отрута. Мет. 89.

Дові́чно, нар.—Доо́чне.

Дові́яти, вію, еш, гл. 1) О ветре: достигнуть, долететь. Туди вітер не довіє і сонечко не догріє. Мил. 182. 2) Окончить веять. Коли б біг поміг довіяти сьогодні ячмінь. Харьк. у.

Довко́ла, нар. Вокруг. Обступили ковані коні довокола. О. 1862. IV. 31.

***Довко́лишний, я, е.** Окружающий, околный. Крим.

Довмі́тися, доумі́тися, млю́ся, мишся, гл. Додуматься, сообразить, смекнуть. Коли б було не довмився, що робить, то тяжке б лихо сталося. Лебедин. у. Він довмився, що посіяти. Черк. у. Добре ви собі довмилися. НВолын. у.

Дово́дець, дця, м. Доказатель.

Дово́дження, ня, с. Доказательство, доказывание. Каменец. у.

Дово́дити, джу, диш, сов. в. довести, веду́, деш, гл. 1) Доводить, довести. От як раз дід довів гайдамаку до тиеї хати. Рудч. Ск. II. 149. 2) Допускать, допустить, доводить, довести. Не хай господь скарає того, хто довів до того. Ном. № 4109. Бог його зна, до чого мене бог доведе. ЗОЮР. I. 11. А чи довго матір та ще й добру довести до того, що повірить усьому, що їй стануть розказувати. Кв. Не доведі. Не допустить, не привести. Не доведи мене до сього, господи! К. ЧР. 267.

3) Только несов. в. Предводительствовать. Швачка їми доводив. ЗОЮР. I. 135. 4) Доказывать, доказать. Галілей став доводити, що Коперник не дурень і не єретик. Ком. I. 56. А я йому довожу, що все одно. МВ. Прокіп мене розважає, доводить мені, що се лихо дочасне. МВ. (О. 1862. III. 76). 5) Дове́сті до згуби. Погубить, довести до гибели. Одарка заплакала слізьми та й почала розказувати все: як її замикали на ніч саму у горницю, як страхали і били, як до згуби довели. МВ. I. 72.

6)—до краю, д. краю, *кінців. Окончить, довести до конца. *Доведу уже до краю, доведу,—спочину.* Шевч. 206. *Треба краю доводити.* Шевч. 7)—до пуття. а) Сделать как следует. б) = Доводити до розуму. *Не довів тебе до пуття.* Св. Л. 99. 8) Доводити до розуму. Воспитывать. *Батько щоб навчав та до розуму доводив.* Кв. *Не той тато, що сплотив, а той, що до розуму довів.* Ном. № 7236. 9) Довести свого. Поставить на своем. *Мене б він такеньки не обійшов: я б йому довела свого, побачив би він.* МВ. II. 80. 10)—соромá. Наделать сраму, пристыдить. *Се чужа сторона доведе соромá.* Мет. 196.

Доводитися, джуся, дишся, сов. в. доведіться, дуся, дешся, гл. 1) Приходиться, придтисся, случаться, случиться, випадать на долю (безлично). *На довгим віку усього доведеться.* Ном. № 9893. *Не довелось свині на небо дивиться.* Ном. № 5329. *Так нам довелось.* НВолын. у. *Чує, чує материне серце, яка доля доні доведеться.* К. Досв. 121. *Чаруй, чаруй, дівчинонько, коли довелось,—уже твоє біле личко з моїм понялося.* Мет. 12. *Доведеться ледачому всю правду сказати.* Чуб. V. 28. *Як доведеться. Как случится. Сл. Нік. *Доводитися слухатися. Приходится повинуватися. Сл. Нік. 2) Следовать (к получению). *Заплатив два рублі, а ще доводиться йому шість.* 3) Доставаться, достаться. *А їй довелась запаска гарна. Сама, дівко, не вгадала, кому доведешся.* Грин. III. 212. Чуб. I. 246. 4) Приходиться, придтисся, стоить. *Бідна козацька голово! Оттак то завжди доводиться нам та честь та слава! Збоку дивляться люде, дивуються, що блищить, сияє, а в серце ніхто не загляне.* К. ЧР. 312. 5) Только несов. в. Приходиться (каким-либо родственником). *А Сомко... доводиться Юрасеві дядьком.* К. ЧР. 28.

Доводливий, а, е. Доказательный, убедительный.

Доводливість, вости, ж. Доказательность, убедительность. Черном.

Доводливо, нар. Доказательно, убедительно. *Та вже так доводливо викладає.* Черном.

Довідний, а, е = Довідний.

Доводник, ка, м. Доносчик; доказатель. См. Доводець.

Довозити, вожу, зиш, сов. в. довезті, зү, зеш, гл. Довозить. *Найнявся мужик довести двох жидів у містечко на ярмарок.* Рудч. Ск. II. 193.

*Довозовий, а, е. Привозной. Сл. Дубр.

Доволити, лю, лиш, гл. Довольствовать, содержать в довольстве.

Доволі, нар. Довольно, достаточно. *Доволі буде з тебе й карбованця.* НВолын. у. *І вовк на волі та й виє доволі.* Ном. № 1328. *На волі—плачу доволі.* Ном. № 1332. *А дідизни було доволі,—вічний покой предкам і дідам.* К. ЧР. I. 65. У Мирн. употреблено как сущ. в значении: довольство. Мир. ХРВ. 331. *Замолоду натерпівся всього,—поживи хоч зо мною в доволі.* Мир. ХРВ. 347.

Доволікати, каю, еш, сов. в. доволікті, чү, чеш, гл. Доволакивать, доволочь, дотаскивать, дотащить. *Ледве ноги доволік.* Шевч. 532. *Насилу доволік шкуру до криниці.* Рудч. Ск. II. 189.

Доволочіти. См. Доволочувати.

Доволочітися, чүся, чишся, гл. Дошляться. *Було собі дві волоцюги і доволочились до того, що вже їсти нічого.* ЗОЮР. II. 96.

Доволочувати, чую, еш, сов. в. доволочіти, чү, чиш, гл. Оканчивать, окончить бороновать после посева. *Коли б, господи, до дощу доволочити.* Харьк. у.

Довольний, а, е. Удовлетворенный. *А що ви, свати, довольні?—Ні, не довольні.* Мет. 190.

Довольніти, нію, ніш, гл. Удовольствоваться пищей и питьем. *Спасибі, довольнив нас кум.* Черк. у.

Довольнітися, ніюся, нішся, гл. Удовлетворяются вообще, а также в частности пищей и питьем. *Та вже ми й довольнилися у свата.* Черк. у. *І тим сердега довольнивсь (що бачив), як Чорне бовваніло море.* Мкр. Г. 11. *Ти часто їв у нас і пив, татусь у тебе довольнився.* Мкр. Г. 33.

Довольність, ности, ж. 1) Довольствие, довольство, удовлетворенность. *Чого ж, чого, Домашенько, од пана втікаєш? Чи ти собі довольности ніякої не маєш?* Грин. III. 615. *2) Развлече-

ние, удовольствие. Не соблюдаєте божого закону, довольности всячеськія собі вигадуете. Лепкий.

Доволяти, ляю, еш, гл. = Доволяти.

Довоміна, ни, ж. = Домовіна. Зроби... довомину, а я піду до попа, щоб прийшов завтра поховати. Чуб. II. 541.

Довоюватися, воююся, ешся, гл. Довоеватися. Вони воювали, та й довоювались, що ляхам та недоляшкам в неволю достались. К. Досв. 11.

Довшати, шаю, еш, гл. Удлиняться, становиться длиннее. Великі світлиці (здавалось у сні) ширшали, довшали. Левиц. Пов. 539.

Довше, нар. 1) Длиннее. 2) Дольше. Скрипуче колесо довше ходить. Ном. № 8157. Ум. **Довшенько.** Я б і довшенько посиділа, так мати лаятимуть. Васильк. у.

Довший, а, е. 1) Ср. ст. от довгий. Хороша (пісня), коли б трохи довша. Ном. № 13854. *2) Порядком долгий, длинный. — час. Порядочное время. Ум. **Довшенький.**

Дов'язати. См. Дов'язувати.

Дов'язувати, зую, еш, сов. в. дов'язати, жу, жеш, гл. Оканчивать, окончить связывать. Ми дов'язували сьогодні пшеницю.—А ми свою ще вчора дов'язали. Змиев. у.

Догавкатися, каюся, ешся, гл. Доляяться.

Догад, ду, м. Догадка. Аби погад, то виїде й догад. Посл. Не в догад. Невдомек. І не в догад йому, що святий отець думав, мабуть, заробити собі яку сотнягу. К. ЧР. 26. **На догад знати.** Догадываться. Ще соколонько не долітає, а батенько на догад знає. Мет. 150. **На догад казати.** Говорить намеками. **На догад давати.** Намекать. Дає тому на догад. Мнж. 109.

Догадати, даю, еш, гл. Догадаться. А Кішка Самійло чогось догадав, за бідного невольника ланцюгами втрое себе приняв, полуночної години дожив. Дума.

Догадатися. См. Догадуватися.

Догаджати, джаю, еш, гл. Угрозить. Подольск. г.

Догадка, ки, ж. Догадка. Треба

якось одвернути оці його догадки. Рудч. Ск. I. 133. Ум. **Догадочка.** МВ. II. 99. См. **Догад.**

Догадливий, а, е. Догадливый, сметливый. Тоді ляхи, мостиві пани, догадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали. ЗОЮР. Оттоді то вдова недогадлива була, ще у другого козака правди питала. Мет. 423.

***Догадничка, ки, ж.** Догадливая. А моя то бабонька та догадничка. Нп.

Догадочка, ки, ж. Ум. от догадка.

Догадуватися, дуся, ешся, сов. в. догадатися, даюся, ешся, гл. 1) Додумываться, додуматься, домыслиться. Вкупі працювали, брат із братом брався; що одна в нас мати, ти не догадався. К. Досв. 137. На злеє не учи нікого,— і сам догадається. Ном. № 2873. 2) Догадываться, догадаться, смекать, смекнуть, соображать, сообразить. Мела хату, мела сїни, да й засміялася, виїшла мати води брати, да й догадалася. Мет. 72. Ой виїду я та гукну я, а ти догадайся: як зачуєш мій голосок, хутшій поспішайся. Чуб. III. 148.

Догаїти, гаю, еш, гл. = Догаяти. Сами себе до ночі догаїте. Грин. III. 432.

Догаїтися, гаюся, ешся, гл. = Догаїтися.

I. Доган, ну, м. = Догана. К. Псал. 106.

II. Доган, ну, м. = Дуган. Желех. Ум. **Доганець.** Желех.

Догана, ни, ж. 1) Порицание, хула; упрек. Догана мудрого більше стоїть, як похвала дурного. Ном. № 5686. 2) Недостаток, порок. А що мені за догана, що я руда та погана—за те мій батько багач. Чуб. V. 1139. **Догану дати.** Осудить, охулить, упрекнуть, найти недостаток. Козаченько за дівчину та три копи дав та щоб її ніхто не займав, ніхто не займав, за ручку не взяв, перстень не зняв і догани не дав. Мет. 317. Що Лукенька у батенька дитина була, усім вона парубочкам догану дала. Чуб. V. 1157. Свита добра, ніхто догани не дасть. Борз. у. Ум. **Доганка, доганонька, доганочка.** Любить тебе отець, любить тебе мати, тільки тобі доганочки, що ти небага-

тий. Чуб. V. 118. Тільки тобі доганочки, що ти не чорноброва. Чуб.

Доганець, нця, м. Ум. от П. Доган.

Доганка, доганонька, доганочка, ки, ж. Ум. от догана.

***Доганний, а, е.** Упречный, порочный, из'янный. Желех.

I. Доганяти, няю, еш, сов. в. догнати, дожену, неш, гл. 1) Догонять, догнать, нагонять, нагнать. *Запрягайте коні в шори, коні воронії; доганяйте літа мої, літа молодії.* Мет. 106. *Швидко іди ти,—доженеш лихо; іди тихо,—тебе дожене лихо.* Ном. № 8048. 2) Догонять, догнать, пригонять, пригнать. *Та як догнав до Смілянської греблі, вони й вскочили у Смілу.* ЗОЮР. I. 135. 3) В какой-либо работе, сопряженной с прохождением пространства (напр., косьба): доходить, дойти до конца. *Батько не догнав постаті, занедужав.* Г. Барв. 232.

II. Доганяти, няю, еш, гл. Укорять, находить недостатки, порицать. *Горнець котлові доганяє, а обоє смільні.* Ном. № 8006.

Догарікатися, каюся, ешся, гл. = **Догарюкатися.** *Ніяк не догарикаєшся, щоб прибав заціпку до дверей.* Богод. у.

***Догартівувати, вую, еш, сов. в. догартувати, тую, еш, гл.** Дскаливать, докалить. Сл. Нік.

Догарцюватися, ціюся, ешся, гл. Допрыгаться, доскакаться. *А що, догацювався, що й ногу вибив!* Харьк. у.

Догарювати, рюю, еш, гл. Догорать. *Одно перегарує, а друге не догарує.* НВолын. у.

Догарюкатися, каюся, ешся, гл. Добиться чего частым напоминанием.

I. Догаряти=Догоряти.

II. Догаряти и догоряти, ряю, еш, гл. 1) Интересовать, сильно занимать, затрагивать. *Дівка засватана, то її не догаряють вечерниці.* Звягел. у. *Більш нікому не догоря, як тобі, родичеві.* Новомир. 2) Допекать, донимать. *Його нічого не догаряє, то що йому.* НВолын. у. *Жінка йому цупко догаряє за свою худобу.* Волын. г.

Догаяти, гаю, еш, гл.—**когó.** Задержать до известного времени. *До ве-*

чора мене догаяв і таки не віддав грошей. Харьк. г.

Догаятися, гаюся, ешся, гл. Замедлить до известного времени. *Догаявся, що вже й ніч.* Харьк. г.

Догинання, ня, с. Догибание.

Догинати, наю, еш, сов. в. догнути, ну, неш, гл. Догибать, догнуть.

Догідний, а, е. Пригодный, годный. *Таке догідне, що тільки на смітник повикидять.* Ном. № 6548.

Догін, гону, м. Погоня. *Що сили в їх стало, побігли в догін.* Сніп. 161.

Догладжувати, джую, еш, сов. в. догладити, джу, диш, гл. Доглаживать, догладить.

Догледати, догледіти = Доглядати, догядіти. Стор. I. 258. *Вона і зробить усе і догледить усього.* МВ. II. 19. *Або ти не мав часу догледіти?* НВолын. у.

Догледатися, догледітися = Доглядатися, догядітися.

Доглупатися, паюся, ешся, гл. С трудом сообразить, понять что-либо, *добратися до смысла. Франко.

Догляд, ду, м. Присмотр, надзор; попечение, уход. Чуб. I. 271. *Левец. Пов. 119.*

Доглядання, ня, с. Присматривание. Ум. **Догляданнячко.** Грин. III. 279.

Доглядати, даю, еш, сов. в. догядіти, джу, диш и догяднути, ну, неш, гл. Присматривать, присмотреть; надзирать, стеречь; заботиться, позаботиться о чем. *Будеш ти в мене хату помітати, малих діток доглядати.* Мет. 346. *Господи моєї доглядає Елизар із Дамаска.* К. Св. П. I. кн. М. XV. 2. *Нащо вас кохав я, нащо доглядав?* Шевч. 3. *І я цілу ніч не спала та його доглядала, та й не доглянула: побіг мов божевільний.* Рудч. Ск. II. 152. *Дітки дрібненькі,—треба його догядіти.* Хата. 102. *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969. **Доглядати душі, догядати смерті.** Присматривать за умирающим и совершать все в этом случае необходимое. *Ой я буду, брате, в степу помірати та нікому буде, брате, смерті догядати.* Мет. 447. *Занедужав чумаченько, задумав умерти, та нікому чумаків доглядати смерті.* Мет. 458. *Ой не*

дай же, боже, в поході умерти, там нікому доглянути жовнірської смерти. Чуб. V. 1006.

Догляда́тися, да́юся, ешся, сов. в. догляди́тися, джуся, дишся, гл. Приглядиватися, присмотреться, досматриватися, досмотреться. Як до дна доглядатися, так за Дунай убиратися. Ном.

Доглядач, ча, м. Надзиратель, надсмотрщик.

Доглядачка, ки, ж. Надзирательниця, надсмотрщица. Левиц. Пов. 123, 254. От чортова доглядачка! Таки й вздріла. Кв.

Догляди́ти. См. **Догляда́ти.**

Догля́дник, ка, м.—**Доглядач.** Доглядник древньої будівлі. К. ПС. 16.

Догля́нути. См. **Догляда́ти.**

Догма́т, ту, м. Догмат. І нам сліпим передали свої догмати. Шевч.

Догна́ти. См. **Доганя́ти.**

Догнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. догни́ти, нию́, ёш, гл. Догнивать, догнить. Над ним і хрест зогнувшись стоїть, догниває. Млр. л. сб. 96.

Догові́р, во́ру, м. 1) Договір, условие. Напишемо листи, вічні договори, гострими шаблями. К. Досв. 153.

***Склада́ти**—. Заключать договір. Сл. Нік. 2) Поперек. Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі мені договору, бо в мене худоби не буде, візьмуть мене, серце, й так люде. Мет. 47.

Догові́рний, а, е. Заключаючийся в договорі, причитаючийся по договору, договорний.

Договори́ти, ся. См. **Догово́рювати, ся.**

***Догово́рчий, а, е**—**Догові́рний.** Сл. Нік.

Догово́рювати, рюю, еш, сов. в. договори́ти, рію́, риш, гл. Договаривать, договаривать, оканчивать, окончить речь. Ще він не договорив слова. К. Іов. 4.

Догово́рюватися, рююся, ешся, сов. в. договори́тися, ріюся, ришся, гл. Договариватися, договариваться. Хто мовчить, той двох навчить, а хто говорить, той договориться. Ном. № 5954. Договорились до синього пороху. Ном. № 13092.

***Догово́ря́тися, ряюся, ешся, гл.**—

Догово́рюватися. Почали договорятися: договорились за сто карбованців... Крим.

Дого́да, ди, ж. 1) Угодливость, угождение. Вона все сподівалась, що своєю покірністю, своєю угодою чоловікові і його гостям вона верне його любов. Левиц. I. 501. 2) Удобство, довольство. Рк. Левиц.

Догоджáти (догожа́ти), джа́ю, (жа́ю), джа́еш (жа́еш), сов. в. догоди́ти, джу́ (жу́), ди́ш, гл. Угождать, угодить. Вернулось бурлацтво шляхті догожати. К. Досв. 25. Господь не може людім догодити: то дошу просять, то кажуть—багато вже. Каменец. у.

Догоди́ти. См. **Догоджáти.**

Догоди́тися, жу́ся, дишся, гл. Догождать. Не день, не два, як панові, Микиті годила. Догодилась титарівна до самого краю. Шевч. 570.

Дого́дливий, а, е. Угодливый, услужливый.

Дого́дне, нар. Удовлетворительно, как следует; удобно. Вона нічого не вміє, а ні плаття вигладить, а ні вслужити догодне. МВ. I. 25.

Дого́дний, а, е—**Догі́дний.**

Догодо́вувати, вую, еш, сов. в. догодува́ти, ду́ю, еш, гл. 1) Докармливать, докормить. Догодуй бжолу до Івана (19 апр.), то вона наряде тебе як пана. Ном. № 432. 2) Довоспитувать, довоспитать. А мене пан взяв догодувати. Я виросла, викохалась у білих палатах. Шевч. 356.

Догожа́ння, ня, с. Угождение.

Догожа́ти—**Догоджáти.**

Догожда́ти, да́ю, еш, гл.—**Догоджáти.** Догождаю, як чирякові на роті. Ном.

Дого́йти, го́ю, їш, гл. Долечить, заживить рану, нарыв и т. п.

І. Догóнити, ню, ниш, гл.—**І. Доганя́ти.** 1) Ой ти зоре та вечірняя, чом нерано зіходила, чом місяця не догонила? Лавр. 2. Вже погоня її догонила. Млр. л. сб. 283. 2) От став той хлопець гнать козу. Тільки що став до воріт догонити, а вже стоїть той дід на воротах. Рудч. Ск. I. 43.

ІІ. Догóнити, ню, ниш, гл.—**ІІ. Доганя́ти.** Ніхто нічим тобі не дожене. Як узав мені догонить. Черк. у. Він

кожному догонити. Каменец. у. Він не повинен догонити. Каменец. у.

Догонь, ні, ж.—**Догін.** Змій як прокинеться, як пішов у догонь; нагнав, одняв. Рудч. Ск. I. 86.

Догоня, ні, ж.—**Догонь.** Рудч. Ск. I. 88.

Догорі, нар. Вверх. Як летіла ворона догори, то й кричала; а як на діл, то й крила опустила. Ном. № 1462. Колос повний до землі гнеться, а пустий догори стирчить. Ном. № 2472. **Догорі ногами.** Вверх ногами. Ном., стр. 63. **Догорі черева.** Навзнич. Крутнувсь догори черева. Ном. № 1833. **Лягті догорі черева.** Лечь на спину. Підеш собі у сад, ляжеш долі догори черева під грушею. Греб. 402.

Догорілий, а, е. Догоревший.

Догоріти. См. **Догоряти.**

Догорювати, рюю, еш, гл. Дожить с горем пополам. І коли вже я свого віку іркого догорюю? Славяносерб. у.

I. Догоряти, ряю, еш, сов. в. догоріти, рю, ріш, гл. Догорать, догореть. Дещо. 60. Сосонка горить, дівчина говорить; сосна догоряє, дівчина вмірає. Чуб. V. 394.

II. Догоряти. См. **Догафяти.**

***Догострювати, рюю, еш, сов. в. догостріти, рю, риш, гл.** Доострять, доострити. Сл. Нік.

***Догювати, гоюю, гоюєш, сов. в. догюїти, гою, гоїш, гл.** Долечивать, долечить. Сл. Нік.

Дограбки, ків, мн. Конец сгребання, уборки сена. Вх. Лем. 410.

Догравати, граю, еш, сов. в. дограти, граю, еш, гл. Доигрывать, доиграть. Дід до вечора дограв, а увечері став іти додому. Грин. II. 59.

Дограватися, граюся, ешся, сов. в. догратися, граюся, ешся, гл. Доигрываются, доиграться.

Догривати, баю, еш, сов. в. догребті, бую, беш, гл. Догребать, догребть.

Догриватися, баюся, ешся, сов. в. догребтіся, буюся, бешся, гл. Догребаться, догребься.

Догривати, ваю, еш, сов. в. догріти, грюю, еш, гл. Достигать, достигнуть своим теплом. Та хатонька (труна) без дверей і без віконць; туди ві-

тер не довіє і сонечко не догріє. Мил. 182.

Догриватися, маюся, ешся, гл. Докричатся на кого-нібудь. **Догриватися ти, що й я на тебе гримну.**

Догривати. См. **Догривати.**

Догромаджувати, джую, еш, сов. в. догромадити, джу, диш, гл. Оканчивать, окончить сгребать (сено).

Догромаджуватися, джуюся, ешся, сов. в. догромадитися, джуся, дишся, гл. Сгребать, догresti до чого-либо.

Догрякатися, каюся, ешся, гл. Достучаться, а в переносном смысле: добиться, достичь, добыть. Де ж то він догрякався? Бач, прохав, і таки здобувся. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Догукатися, каюся, ешся, гл. Дозваться, докричатся. А ні достукаєшся, а ні догукаєшся. Киев. Насилу догукався хлопця. Васильк. у.

Догулювати, люю, еш, сов. в. догуляти, ляю, еш, гл. Догуливать, догулять. Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою кося да домаяти. Грин. III. 122.

Догулюватися, лююся, ешся, сов. в. догулятися, ляюся, ешся, гл. Догуливаются, догуляются. Уже козачка в корчмі догулялась, що шинкарка в потилицю виганяла. Догуляються так до четверга. Грин. III. 453.

Догуркотітися, чуся, тишся, гл.—**Догуркатися.**

Догуркуватися, куюся, ешся, сов. в. догуркатися, каюся, ешся, гл. Достукиваются, достучаются. Іде милій на коні, під вікно він підїжжає та й достукується, та й догуркується. Лавр. 26.

Дога, ги, ж.—**Клєпка** (в деревяній посуді). Шух. I. 249.

Догедзгатися, гаюся, ешся, гл. Докапризничаться.

Доглєбати, баю, еш, гл. Доплестись, дотациваться. Осе нам треба ше якось доглєбати додому, ше верстив буде з п'ять. Брацл. у.

***Додаваний, а, е.** Прибавляемый. Сл. Дубр.

Додавання, ня, с. 1) Прибавление. *прибавка. *2) Арифм. Сложение. Сл. Нік.

Додава́ти, додаю́, е́ш, сов. в. **дода́ти, да́м, дасі́**, гл. Прибавлять, прибави́ть, добавлять, добави́ть; придавати, придати. До цього кожуха він мені додає п'ять карбованців. Сей мені хміль не буде заважати, а буде моему серцю смілости додавати. Макс. (1849). 85. **Додава́ти ра́ди**. Советоваться. Стали ради додавати, відкіль Варни доставати. Гол. I. 3.—**ре́шту**. Доконать. Піп йому додав решту: аж у Сібір завдано. Лебедин. у.—**рук**. Употребить усилие, приложить старание. **Додай рук, то вимиеш до-діла** Полт. у.—**слова́ми**. Донимать речами. **Нажене Немерівну, то й не б'є, та все її словечками додає: чи ти в мене служаночки не маєш?** Чуб. V. 894.

Додава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **додати́ся, да́мся, дасі́ся**, гл. Прибави́тися, приложи́тися. **Лучче шукайте царства божого, а се все додасться вам.** Єв. Лк. XII. 30.

Додави́тися, влю́ся, ви́шся, гл. Давя дойти до кого, чого. В сказке. **Кіт давай зараз миші давити, давай давити, та додавивсь до самого їхнього (мишачого) царя.** Мнж. 56.

³**Доданий, а, е**. Прибавлений. Сл. Нік.

⁴**Додання, ня, с**. Прибавление. Сл. Дубр.

Додатко́вий, а, е. Прибавочный.

⁵**Дода́шні(и)й, ня, не**. Положительный. Сл. Дубр.

Дода́ток, тку, м. Прибавление, добавление, прибавка. **Нум міня́ться на лоні! Кілько додатку хочете?** Каменец. у. **В дода́ток**. В додачу; к тому же, при том. **Удався він високий, здоровий та ще в дода́ток був великий характерник.** Стор. I. 97. ⁶**На дода́ток**. К тому же. Херс. Нік. Ум. **Дода́точок**. І курочку дарую, а півничка в дода́точку—любн мене, мій батечку. Млр. л. сб. 345.

Додба́ти, ба́ю, еш, гл. Дополнить. **Ніхто його не додбає, а ні розруйнує.** Шевч.

Додер́жування, ня, с. Соблюдение.

Додер́жувати, жу́ю, еш, сов. в. **додер́жати, жу́, жи́ш**, гл. 1) Додерживать, додержать, придерживать, придержать. **Ой десь же ти, дв-**

чинько, з китаєчки звита, що ти мене додержала з вечора до світа. Мет. 45. 2) Соблюдать, соблюсти. **Фарисеї і всі жи́ди, поки по локіть не помиють рук, не їдять, додержуючи переказу старших.** Єв. Мр. VII. 3. 3) Придерживаться, придержаться. **Додержуй корчми!** (Ирония). Ном.№ 11666. 4) **Додер́жати слова́**. Сдержать слово. **Додержав таки Кирило Тур свого слова, що все хваливсь тою Чорною Горою.** К. ЧР. 417. **Постіль буде шовкова, додержить ляшок слова.** Мет. 9. 5) **Додер́жувати ві́рности**. Оставаться верным. **Додержав їй вірности 24 роки.** К. МХ. 5. 6) **Додер́жувати варти**. Сторожить, быть на часах, держать сторожу. **Бенькетує шляхта, іграючи в карти, а козаки лейстровики додержують варти.** К. Досв. 10.

Додер́жуватися, жу́юся, е́шся, сов. в. **додер́жатися, жу́ся, жи́шся**, гл. 1) Сохраняться, сохраниться. **Додержалося до нашого часу воно.** 2) Соблюдатися, соблюстися.

Дозвони́тися, ню́ся, ни́шся, гл. Дозвониться.

Додзьобу́вати, бую́, еш, сов. в. **додзьобати, баю́, еш**, гл. Доклевывать, доклевать. **Грушку додзьобав.** К. Дз. 140.

Додіба́тися, баю́ся, е́шся, гл. Ходить (о старике), пока случится беда.

Додібу́вати, бую́, еш, сов. в. **доді́бати, баю́, еш**, гл. Доходить, дойти с трудом. **А я ледве додибала до вашої хати.** Шевч. 112.

Додивля́тися, ля́юся, е́шся, сов. в. **додиві́тися, влю́ся, ви́шся**, гл. 1) Присматриваться, присмотреться. **А дячки додивляються, читать книги помиляються.** Чуб. V. 1166. 2) Досматриваться, досмотреться, замечать, заметить. **Ольга додивилась, що на тому молодому лиці не видно було й сліду сміху.** Левиц. Пов. 137.

Доді́вчити, чу́, чи́ш, гл. Сохранить девственность, пробыть девушкой до самого вихода зауж. Вх. Лем. 410.

⁷**Доді́льний, а, е**. Дельный, порядочный, правильный. Сл. Нік. **Доді́льна соро́чка**. Рубаха цельная из односортного полотна без підточки. Чуб. VII. 426.

Додля́тися, для́юся, ешся, гл. Домедпити, домешкаться. *Додлялись таки, поки дощ пішов.* Черниг. у.

Додму́хатися, хаюся, ешся, гл. Дуть до чого-нибудь, до какого-нибудь случая.

Додмухну́ти, хну́, не́ш, гл. Додуть до чого-либо.

Додо́лу. Єв. I. VIII. 6. См. Діл. Ум. **Додо́лку, додо́лоньку, додо́лочку.** Чуб. V. 364.

Додо́мку, додо́моньку, додо́мочку, нар. Ум. от додо́му.

Додо́му, нар. Домой. *Іде додому мій миленький.* Мет. *Прихожу я додому,— нема мого пана.* Чуб. V. 1. *Уже сонце на лану, я додому полену.* Чуб. III. 248. Ум. **Додо́мку, додо́моньку, додо́мочку.** *Вернись, сину, додомоньку, змию тобі головоньку!* Бал. 30. *Кличе мати сина з коршми додомочку.* Чуб. V. 33. *Вони напасуться, водиці нап'ються і додомку притрясуться.* Мил. 41.

Додрібуші́тися, шу́ся, ши́ся, гл. Делать быстро следующие одно за другим движения до какого-либо времени, случая. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити... Додрібушився москаль, що батьків бич та зачепив москалевого.* Грин. II. 207.

Додру́жбити, блю, биш, гл. Пробыть дру́жбою (см. Дру́жба во 2-м знач.) до какого-либо случая. *І ти дружбо, і я дружбо, оба сьмоє сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803.

***Додруко́увати, вую, еш, сов. в.** додрукува́ти, кую, еш, гл. Допечатывать, допечатать. Сл. Нік.

Доду́мувати, му́ю, еш, сов. в. доду́мати, маю, еш, гл. 1) Окончить думать. *Ще й не додумала Христя своїх думок.* Мир. Пов. I. 1586. 2) Придумывать, придумать. *Пішов... додумать, як би то скувать кайдани на римлян.* Шевч. 642.

Доду́муватися, му́юся, ешся, сов. в. доду́матися, маюся, ешся, гл. Додумываться, додуматься. *Думаю, не додумаюсь.* Г. Барв. 390.

Дожа́ртува́тися, ту́юся, ешся, гл. Дошутиться. *От ви й дожартувалися з своєю унією.* Хата. 154.

Дожа́ти, ся. См. Дожи́нати, ся.

Дождáти, ждú, деш, гл.—**Діждáти.** *Ой як дождеш до осени, буду я твоя.* Чуб.

Дождáтися, ждúся, дешся, гл.—**Діждáтися.** *Ждав, ждав змій, та й не дождався.* Рудч. Ск.

Доже́вріти, рію, еш, гл. Дотлеть, догореть без пламени.

Доживáти, ва́ю, еш, сов. в. дожи́ти, живú, ве́ш, гл. 1) Доживать, дожить. *Бог його зна, як мені й віку доживати.* ЗОЮР. I. 9. Доживать, дожить до чого, дождаться. *Може доживу я, що на Україні людську воленьку побачу.* К. Досв. 168.

Доживáтися, ва́юся, ешся, сов. в. дожи́тися, живúся, ве́шся, гл. Доживаться, дожитись. *Бачимо, бачимо, вразький сину,—дармо, що ти гетьман,—до чого ми в тебе дожилися.* К. ЧР. 375.

***Доживо́тне, нар.** Пожизненно. до конца дней.

***Доживо́тній, я, е.** Пожизненный.

***Доживо́ття, нар.** = **Доживо́тне.** Ор. Лев.

Дожида́ння, ня, с. Ожидание. *Вранці у їх весіллячко, кінець дожданню.* Млр. л. сб. 145. *Помертвіють люде від страху та дождання.* Єв. Л. XXI. 26.

Дожида́ти, да́ю, еш, сов. в. ді(о)ждáти, ждú, деш, гл. Дождать, дождаться, ожидать, поджидать. *Добре роби, доброго й кінця дождидай.* Ном. № 7178. *Ой я тебе, козаченьку, щодня дожидаю.* Мет. 7. *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити!* Ном. № 3770. *Не діждуть вони сього, невірні душі!* К. ЧР. ***А не діждеш! А не діжде!** Не исполнится (чье-либо) желание, чорта с два. *Тобіл.*

Дожида́тися, да́юся, ешся, сов. в. ді(о)ждáтися, ждúся, дешся, гл. Дождаться, дождаться, ожидать. *Дождидайся ж мене, серденьтко мое, гей, та до себе в гості.* Мет. 23. *Ой діждуся я вечорини, та й піду я до дівчини.* Лавр. 144. *Коли б Марка діждатися!* Шевч. 112.

Дожи́н, ну, м. Конец жатвы.

Дожи́нання, ня, с. Дожинание.

Дожи́нати, на́ю, еш, сов. в. дожа́ти, дожну́, не́ш, гл. Дожинать, дожать. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Дожинáтися, на́юся, ешся, сов. в. **дожа́тися, жну́ся, не́шся**, гл. Дожи-
нать, дожать до известного предела. *Пішла в поле жать. Дожалася до до-
лини,—сіла спочивать.* Грин. III. 314.

Дожи́нки, ків, м. мн. Окончание
жатвы.

***Дожи́ночний, а, е.** Употребляемий
при окончании жатвы. *Дожиночні пісні.*

Дожирува́тися, рую́ся, ешся, гл. До-
шалитися. *Дожирувалися, що й ми-
ску з столу звалили.* Харьк. г.

Дожи́ти. См. **Дожива́ти.**

Дожи́тися. См. **Дожива́тися.**

Дозби́рати, раю́, еш, гл. Окончить
собирать. *Підожди, ось дозбираю остат-
ні яблука, то й підемо.*

Дозві́дуватися, дую́ся, ешся, сов.
в. **дозві́датися, даю́ся, ешся**, гл. На-
ведываться, наведаться, посещать, по-
сетить. *Сивий орле, сивий орле, ти
всюди літаєш, ачей ти ся до милого
мого дозвідаєш.* Гол. III. 391.

До́звіл, во́лу, м. Позволение, раз-
решение. *То прошу ж у вас дозволу
бувати в гостях у ваших рідних.* Ле-
виц. Пов. 329.

Дозві́лля, ля, с. 1) Досуг, свободное
время. *Троянці покотом лежали і на
дозвіллі добре спали.* Котл. Ен. Так на
дозвіллі добре виспавсь. Черк. у.
2) Приволье. *У лісі на дозвіллі, то до-
бре волам пастись.* Черк. у.

Дозві́льний, а, е. Привольный.

***Дозво́лений, а, е.** Разрешенный,
позволительный. Пр. Пр.

***Дозво́ленність, ности, ж.** Допу-
стимость. Пр. Пр.

Дозво́лити. См. **Дозволя́ти.**

Дозво́ління, ня, с.—**До́звіл.** Левиц.
I. 310. *За господським дозволінням, за
риб'ячим приказанням, щоб було гри-
зище, кісілице і бухан хліба.* Рудч. Ск.
II. 86.

**Дозволя́ти, ляю́, еш, сов. в. дозво́-
лити, лю́, лиш, гл.** Позволять, позво-
лить, дозволять, дозволить, разрешать,
разрешить. *Не дозволяв говорити бі-
сам.* Ев. Мр. I. 34. *Не дозволю кров
людськую марне розливати.* К. Досв.
218.

Дозе́мний, а, е. Длинной до земли.
Борода, коси та доземна одежина вже

*свідчили, що не проста людина йде, а
батюшка.* Св. Л. 10.

**Дозира́ти, раю́, еш, сов. в. дозрі́ти
(дізрі́ти), рю́, ріш, гл.** 1) —**Догля-
да́ти, догля́нути.** Вх. Лем. 410. *Не бу-
деш діток моїх дозирати.* Мет. 351.
*Треба пильно тих лукавих ходів дози-
рати.* К. Досв. 201. 2) Видеть, увидеть.
Вх. Уг. 236.

Дозира́тися, раю́ся, ешся, гл. —
Догляда́тися. Г. Барв. 523. *Набере та
й несе: хто там хиба дозирається.* Ле-
бедин. у. *Ти до моєї пелени не дози-
райся.* Черниг. г.

Дозімува́ти, му́ю, еш, гл. 1) Дози-
мовать, дожить зиму. 2) Докормить до
конца зимы скот. *Шкапина здихає і
нічим дозімувати,—позичте хоч в'язку
сіна.* Грин. II. 208.

Дозі́р, зо́ру, м. Досмотр, просмотр,
надзор. Стор. МПр. 70.

***Дозі́рний, а, е.** Зоркий. *Дозірне
око має: тільки гляне, зараз побачить,
де що не так.* О. Пч. См. **Дозо́рний.**

Дозі́рній, я, е. Бывающий до зари,
ранний. *Я вмивала своє личко раннюю
дозірньою росю.* Левиц. I. 37.

Дознава́ння, ня, с. 1) Узнавание.
2) Испытание, исследование.

**Дознава́ти, наю́, еш, сов. в. до-
зна́ти, наю́, еш, гл.** 1) Узнавать, узнать,
разузнавать, разузнать. *Треба піти до
кузні дознати, чи віз уже готовий.*
Змиев. у. *Нихто не може дознати бо-
жої тайни.* Чуб. III. 366. *Ой коли б же
я дознала свою гірку долю, не пішла б
же я і заміж, не пішла б ніколи.* Мет.
307. **Да́ти му́дрости дозна́ти.** Испол-
нить мудростью. *Святого бога просить-
хвалить, щоб дав їм мудрости дозна-
ти,—гетьмана доброго обрати.* Шевч.
234. 2) Узнавать, узнать, испытывать,
испытать, изведывать, изведать. *До-
знавали наші предки тяжкої наруги.*
К. Досв. 16. *Ми родимось турботи до-
знавати.* К. Іов. 11. *Під час пригоди
дознати приятеля.* Ном., стр. 289,
№ 9528. См. **Дізнава́ти.**

**Дознава́тися, наю́ся, ешся, сов. в.
дозна́тися, наю́ся, ешся, гл.** Узна-
вать, узнать. *Ледве лихо дозналося, де
люде живуть.* Ном. № 2009. *Думав, що
вона його любить так, як він її. А далі
й дознавсь, що вже щось непереливки*

з жінкою. Рудч. Ск. I. 172. См. **Дізнаватися**.

Дозоло́чувати, чу́ю, еш, сов. в. дозолоті́ти, чу́, тиш, гл. Оканчивать, окончить позолоту. *На дворі просо молотять, а в хаті косу золотять; на дворі домолочують, а в хаті дозолочують.* Грин. III. 509.

Дозоля́ти, ля́ю, еш, сов. в. дозоля́ти, лю́, лиш, гл. Допекать, допечь кому-нибудь. *Хиба я не знаю, як їм (вівцям) оцей дощ дозоля?* Мир. ХРВ. 51.

Дозоре́ць, рця, м. Наблюдатель, надсмотрщик, дялька.

Дозо́рний, а, е. Наблюдающий, надсматривающий, *зоркий.

Дозо́рця, ці, м. = **Дозоре́ць.**

Дозрива́ти, ва́ю, еш, гл. Видеть, узревать. *І сонця правди дозривать в німецькі землі, у чужій претєся знову.* Шевч. 211.

***Доісторичний, а, е.** Доисторический. Сл. Нік.

Доїда́ти, да́ю, еш, сов. в. доїсти, ї́м їсі́, їсть, їмо́, їсте́, їда́ть, гл. 1) Доедать, доесть. 2) Есть в достаточном кількості, насыщатися. *Чого ізмарніло твоє личенько? Чи не допила, чи не доїдала?* Чуб. V. 928. *Як не доїси, то ї святого продаси.* Ном. № 9803. *На ж тобі, милий, вечеру з обідом, не доїси стравую, то намагай хлібом.* Чуб. III. 127. 3) Наскучать, наскучить, досаждять, досадить. *Ну та ї доїда клята корова, що все втікає.* Каменец. у. *Мені найбільше доїдає Рутульський Турн, собачий син.* Котл. Ен. *Чи я тобі, матінко, доїла, що я в твоїй світлонці сиділа.* Свад. п. Також и безлично. *Виведь мене од батенька: вже мені у батенька доїло.* Свад. п.

Доїдли́вий, а, е. Докучливий, наездливий. *Слухати доїдливих річей.* Мир. Пов. II. 53.

Доїжний, а, е. Сытний.

Доїжно, нар. Сытно, достаточное еды. *Чи доїжно, чи доїжно тобі?* Ном. № 10387.

***Доїзд, ду, м.** Под'езд. *Доїзд до млина поганий, бо над річкою берег крутий.* Сл. Яворн.

Доїзджа́ти, джа́ю, еш, гл. = **Доїздіти.** 1) Ої став коник приставати,

до дівчини доїжджати. Нп. 2) *Пан-отець у нас доїжджає, а живе на парафії вдовиця.* Св. Л. 193.

***Доїзджа́чий, чо́го, м.** Псарь, доезжачий. *А ми дотепні доїзжачі, хортів годуємо та плачем.* Шевч. *Ясновельможний пан передягся доїзжачим.* Тобіл.

Доїзді́ти, джу́, діш, сов. в. доїхати, їду, деш, гл. 1) Доезжать, доехать, под'езжать, под'ехать. *Не доїздячи верстов зо дві чи зо три до Києва, взяли вони у ліву руку.* К. ЧР. 3. *Не доїздячи Солодьків, коршма стоїть.* Св. Л. 169. 2) Наезжать, наехать. *Ої як узяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ої як узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Мет. 454. 3) **Доїхати кінця.** а) Насолить. *б) Прикончить. *А вже я тобі доїду кінця!* Ном. № 3651.

Доїльни́ця, ці, ж. Доильщица. *Така з неї доїльниця, що боїться ї до корови приступитись, а не то щоб потягти як слід.* Харьк. у.

Доїння, ня, с. Доение. Змиев. у.

Доїсти. См. **Доїда́ти.**

Доїстися, їмся, їсіся, гл. Доссо-риться. *Зпершу почали жартувати, а потім доїлися до того, що один другому і очі захаркали.*

Доїти, дою́, їш, гл. Донть. *Дівка пішла корови доїти.* Рудч. *Тоді їде Петрусичок, як доють овечки.* Чуб. *Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49.

Доїтися, дою́ся, їшся, гл. Донться. *Приспоряй, господи, божу росу, щоб коровки доїлися.* Ном. № 11577.

Доїхати. См. **Доїжджа́ти.**

До́йда, ди, ж. Охотничья собака, ищейка. *Закр. Лис хвостом виляє, як дуже дойда налягає.* Котл. Ен. IV. 10.

До́йка, ки, ж. Мамка, кормилиця в Угорщине. Вх. Уг. 236.

Доїма́ти, ма́ю, еш, сов. в. доїня́ти, доїму́, ме́ш, гл. = **Дійма́ти.**

I. До́йна, прил. = **Дійна.**

***II. До́йна, ни, ж.** 1) Доїна, румынская песня. *Копила колише, доїни волоської співає.* Черемш. 2) Танец.

Доїні́к, ку́, м. = **Доїня́к.** Гол.

Доїни́ця, ці, ж. = **Дійни́ця.** Мет. 212. Млр. л. сб. 269. Мет. 341. Ум. **Доїні́чка.**

Дойняк, кú, м. Дойный скот. Та ще к тому убогий: сорок тисяч дойняку, яловнику без ліку. Чуб. V. 415.

Дойняти. См. Доймати.

Дойнячка, ки, ж. Корова-дойнячка. Дойная корова. О. 1861. X. 133.

Дойок, йка, м.—Дійка 1. Шух. I. 193. 194.

Дойти, дú, деш, гл.—Дійти.

Дойчити, чу, чиш, гл. Быть кормилицею, кормить грудью. Угор.

***Дока́жчик**—**Дока́зчик.**

Доказ, зу, м. Явная улика, обвинение. Доказ маю, хто вкрав. Каменец. у. На кого маєте пеню,—скажіть; я брата рідного не пожалію, аби б по правді доказ був,—так сказав голова. Кв. По доказу то було трусють горілку, а нападлом справник не дозволяв трусить так здря, ні, було за це й дрюка. Харьк.

Доказати. См. Доказувати.

Доказка, ки, ж. Оговор. Раз тільки був на допросі по доказці. Екатер. г.

***Дока́зник, ка, м.**—**Дока́зчик.** Сл. Нік.

Доказування, ня, с. 1) Договаривание до конца. 2) Делание, совершение чего-либо. 3) Попреки.

Доказувати, зую, еш, сов. в. доказати, жу, жеш, гл. 1) Договаривать, договорить. «Оттут з муштри виглядала, оттут розмовляла, а там... а там... сину, сину!» та й не доказала. Шевч. 69. 2) Показывать, показать, делать, сделать, проделывать, проделать. Котл. НП. 388. К. ЦН. 219. О. 1861. XI. 104. МВ. (О. 1862. III. 41). Дай нам, мати, доказати, що ми—рідні діти тих великих, що за правду гинули на світі! К. Досв. 33. Чого прозьба не докаже, те докажуть буки. Ном. Бачить бог, що москаль такі штуки доказує над смертю,—велів йому іти, куди хоче. Чуб. I. 319. 3)—**комú.** Укорять, укорить кого; попрекати, попрекнуть; грубо говорить, грубо сказати. Коли б мені на чужині хоч одна людина,—ніхто б мені не доказав, що я сиротина. Мет. 58. Було старий і стане доказувати жінці: на яку ми його (сина) радість вигодували? Який з його хазяїн буде? Стор. I. 60. Вона мені що-дня добре докаже. Того ж бо я й тужу: твоїй матері не вгожу... Постелю постіль—не ляже,—моєму

серденьку докаже. Мет. 264. 4) Обвинять, обвинить, уличать, уличить. «Що ж роблять у Білій Церкві наші гетьмани Потоцький та Калиновський?»—Одібрав і од їх листи: один на другого доказує,—видко, що нема між ними доброї згоди. Стор. МПр. 89. 5) Быть в состоянии, уметь, суметь сказати, рассказать, пояснить. От про камінь тіки я не докажу, чи взяв його хто, чи він там. Драг. 11. Чи на сій худобі жив, чи, може, й на другій,—сього тобі не докажу. О. 1861. X. 26.

Дока́зчик, ка, м. Уличитель, *обличитель. Сл. Нік. Хоть його і під суд оддадуть, та як доказчиків нема, то так він і надіється, що йому все так і минеться. Кв.

Дока́зчиця, ці, ж. Уличительница, *обличительница. Сл. Нік.

Доканати, наю, еш, гл. 1)—**Доко-нати.** 2) Окончиться. Ет, вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі. Мкр. Г. 58.

Докандібити, блю, биш, гл. Дотянуть до известного времени, скупо пользуясь чем. Чи стане, чи не стане нам хліба докандібити? Змиев. у.

Докатати, таю, еш, гл. Спешно окончить что-либо делать. Докатав до самого краю. Ном. № 1823.

Дока́чувати, чую, еш, сов. в. докачати, чаю, еш, гл. Докатывать, докатыть бѣлье.

Дока́шувати, шую, еш, сов. в. доквасити, шу, сиш, гл. Доквашивать, доквасить. Треба доквасити огірки.

Дока́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. докваситися, шуся, сишся, гл. Доквашиваться, докваситься.

Доке́пкатися, каюся, ешся, докепкуватися, куюся, ешся, гл. Дошутиться, доиздеваться до того, что.

***Доке́плявий, а, е.** Доварившийся, докипевший. Крим.

До́ки и док, нар. 1) Доколе, до каких пор. Доки тобі пустувати? Доки буду мучить душу і серцем боліти? Шевч. 2) Пока. Доти лях мутив, доки не наївся. Ном. Доти-м я тебе вірно кохала, доки-м нещирість твою дознала. Чуб. V. 386. **До́ки те́плій.** До полусмерти (бить). (Бив) доки теплий. Св. Л. 161. **Не до́ки.** Не без конца же. «По-

ра б уже їх в хату звати»,—сказав я старостам своїм,—«та молодих за стіл сажати,—не доки тут стояти їм!» Добре було нашим батькам на Україні жити, док не знали наші батьки панщини робити. Гол. I. 20.

Докидати, даю, еш, гл. Добросать.

Докидати, даю, еш, сов. в. докинути, ну, неш, гл. 1) Добрасувать добросить. *Кругленьким, маленьким до неба докинеш.* Ном., стр. 297, № 228. *2) Добавлять, додавать (слово). *Аби... ніжок не давили—докидали паничі.* Черемш.

Докидати, даю, еш, сов. в. докинути, ну, неш, гл. Докисать, докиснуть.

Докивати, нар.=Докиль. *Докив була я в мамочки, куди йшла,—співала.* Гол. I. 122.

Докиль, докиля, нар.=Доки. Дещо. 119. *Вража ж тебе мати знає, докиль тебе, молодице, ждати.* Чуб. V. 549.

Докичання, ня, с. Окончание, довершение.

Докичати, чаю, еш, гл.=Докичати, чи мені по тобі сумом сумувати, чи твою роботу взяти докичати? Докичаю, брате, не загину марне! К. Досв. 137. *А докичав бог дня сьомого діло своє, що зробив.* К. Св. П. 1 кн. М. II. 2.

Докичувати, чую, еш, сов. в. докичати, чу, чийш, гл. Оканчивать, окончить. К. (О. 1861. VI. 33).

Докир, ко́ру, м. Укор, укоризна. *Докир тому, хто при лихові вдається до шинку.* Ном. № 922. *Докором серця не вражає. В словах її почувся докир.* Левиц. Пов. 69.

Докирливий, а, е. Укоризненный.

Докирливо, нар. Укоризненно.

Докирний, а, е=Докирливий.

Докирник, ка, м. Укоритель.

Докидат, ду м. 1) Доклад, добавочные материалы. *Як добрий доклад до тіста, то й паляниці добрі будуть.* Лебедин. у. *Нема докладу, тим і не роблю.* *2) Доклад. Сл. Нік.

Докидання, ня, с. 1) Докладывание. 2) Прибавление. 3) Изложение. 4) Насмешка.

Докидати, даю, еш, сов. в. докидати, ду, деш, гл. 1) Докладывать, доложить, прилагать, приложить. **Докидати праці, докидати рук.** При-

лагать труд, прилагать старания. *Люде, що в науці кохаються, що звикли не тільки очима дивитися, а ще й докидати розумної праці, щоб вияснити собі усе те, на що дивляться.* Дещо. 17. **Докидати вóза.** Отколотить, убить. Ном. № 13185. *Як би я свою (жінку) підстеріг в чім,—тут би їй докидав вóза.* Котл. Моск. Чар., явл. X. 2) Прибавлять, прибавить, дополнять, дополнить. *Инчий розважає, а инчий тугу докидає.* Черк. у. *До книжок докидає своє розумне слово.* 3) Излагать, изложить обстоятельство, с доказательствами (О терпимых от поляков и евреев притеснениях). *Козаки й мужики у неділю рано, богу помолившись, листи писали і в листах добре докидали, і до пана Хмельницького у Полонне послали.* Дума. *Начне їй докидати, бо розумна таки й голова була у його.* Стор. М. Пр. 153. 4) **Докидати комú.** Насмехаться над кем. *Чує, як сміються з його, чує, як докидають йому.* Кв.

Докидатка, ки, ж. Острота, насмешка. *Стіпний на докидатки.* Ном. № 12899. *Почну... глузувати... Вже на докидатки я лихий.* Кв.

Докидатенько, нар. Ум. от докладно.

Докидатний, а, е. Обстоятельный, подробный, точный.

Докидатність, ности, ж. Обстоятельность, точность; подробность в изложении.

Докидатно, нар. Обстоятельно, подробно, точно. Ум. **Докидатенько.** *Він на все докидатенько з ласкою одвітував.* Г. Барв. 151.

Докидати. См. Докидати.

Докикатися, чуся, чешся, гл. Дозваться. *Кликала батенька, не докикалася.* Чуб. V. 101.

Докиля, нар. Пока. *Не женися, Шугайку, докилясь молоденький.* Гол. III. 403.

Докиувати, вую, еш, сов. в. докиувати, кую, еш, гл. 1) Докиувать, доковать. 2) Оканчивать, окончить кукованье (о кукушке).

Докиולי, нар.=Доки. *Докиולי, господи, забудеш мене в напасті до кінця.* К. Псал. 26.

Доколішній, я, е. По какое время существовавший; когда-то бывший.

Доколінниці, ниць, ж. мн. Род длинных чулок у гуцулов. Гол. Од. 72.

Доколінчитися, чуся, чишся, гл. Побить до того, что... *Колінчив я, колінчив дурне поросся, да й доколінчивсь, що там і здохло.* Г. Барв. 315.

Докóлювати, люю, еш, сов. в. доколóти, лю́, леш, гл. Докальвать, доколоть. ЗОЮР. I. 76.

Докóлюватися, лююся, ешся, сов. в. доколóтисся, лю́ся, лешся, гл. Докальваться, доколоться.

Докомпоно́увати, вую, еш, сов. в. докомпонува́ти, ну́ю, еш, гл. Оканчивать, окончить сочинение, произведение. *Я докомпоновував «Чорну Раду».* К. XII. 10.

Доконáти. См. Докóнувати.

Доконáтисся, на́юся, ешся, гл. Убедиться, испытать. *Я вже цім доконався.* НВолын. у. *Я вже тебе доконався, який то ти.* НВолын. у.

Доконéчне, нар. Обязательно, непременно. *А той доконечне щоб співа-ти.* Чуб. *Та він доконешне був у селі.* Уман. у. *Доконечне треба.* О. 1861. VI. 77.

Доконéчний, а, е. Обязательный, непременный.

Докóнувати, ну́ю, еш, сов. в. доконáти, на́ю, еш, гл. 1) Довести до последней крайности, доканать. *Я знаю, братці, рознеслась чутка, що вороги Лисенка доконали, закатували голодом в темниці.* Сніп. 45. 2)—**свогó.** Добиться, достигнуть какой-либо цели. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Нем. № 3332. *Мушу доконати свого.* НВолын. у. 3)—**свогó слóва.** Сдержать свое слово. *А чому ж ти свого слова не доконала? Казала, що зробиш та й ні.* Мирг. у. *Слов. Д. Эварн. Ти, Марусю, неправду сказала, свого слова та й не доконала.* Грин. III. 235.

Доконтетува́ти, ту́ю, еш, гл. Докормить, прокормить до какого-либо времени. *Віл той, що встав, каже... «Хазяїн наш шось дуже мало паші має. До весни ще далеко,—чим він нас доконтетує до весни?»* Драг. 3.

Доконча́ти, ча́ю, еш, гл.—Докінча́ти.

Докóнче, нар.—Доконéчне. Дещо. 99. *Доконче привезу (книжок).* Левиц. Пов. 209.

Докóпувати, пу́ю, еш, сов. в. докопа́ти, па́ю, еш, гл. Докапывать, докопать. *Ями докопаю.* Мет. 2.

Докóпузатися, пу́юся, ешся, сов. в. докопа́тисся, па́юся, ешся, гл. Докапываться, докопаться. *Силою води не докопаешся.* Ном. № 1088.

Докóра, ри, ж.—Докі́р. Мир. ХРВ. 269.

Докорі́ти. См. Докоря́ти.

Докорі́ще, ща, с. Упреки, укоры. Канев. у. *От як опізниться прийти, то вже й єсть йому докоріще од батька.* *Як зачнуть: ти до гульні проворний, а до роботи так ні. Та всяко, всяко.* Пирят. у.

Докоротáти, та́ю, еш, гл. Дотянуть, довлачить. *Насилу ніч ту докоротали. Де мені смерти своєї дождати, альбо віка свого докоротати.* Мет. 349.

Докоря́ння, ня, с. Укоры, упреки; упрекание. Грин. III. 383.

Докоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. докорі́ти, рі́ю, рі́ш, гл. Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *Як будеш ти мені сими словами докоряти, не зарікаюсь я тобі самому з пліч голову як галку зняти.* Мет. 390. *Прийшов докорити світові за гріх.* Єв. I. XVI. 8.

Докоря́тисся, ря́юся, ешся, гл.—Докоря́ти. *Тепер докоряється, що не роблю нічого.* НВолын. у.

Докосі́ти, ся. См. Докóшувати, ся.

Докоті́ти, ся. См. Докóчувати, ся. **Докоха́тисся, ха́юся, ешся, гл.** Любя достигь желанного. *Ой він її кохав, та не докохався,—вона його осудила, він не сподівався.* Мет. 78.

Докóчувати, чу́ю, еш, сов. в. докоті́ти, чу́, тиш, гл. Докатывать, докатить, прикатывать, прикатить.

Докóчуватися, чу́юся, ешся, сов. в. докоті́тисся, чу́ся, тишся, гл. Докатываться, докатиться, прикатываться, прикатиться. Мил. 214. *Не докотившись, застигали сльози.* К. XII. 52.

Докóшувати, шу́ю, еш, сов. в. докосі́ти, шу́, сиш, гл. Докашивать, докосить. *З одного кінця докошували, а з другого гребці гребли.* Г. Барв. 146.

Доко́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. докосітисся, шуся, сишся, гл. 1) Докашиватися, докоситисся. 2) Косить до чего-нибудь. *Докосивсь до ночі. Докосивсь, поки й косу увірвав.* Аф. 382.

Докравати, ваю, еш, сов. в. докряти, раеш, гл. 1) Докраивать, докroitь. *Крають шевці, крають, та вже й докравають.* Чуб. V. 1086. 2) Дорезывать, дорезать.

Докрасуватися, суюся, ешся, гл. Докрасоватися.

Докраювати, кряюю, еш, гл.—**Докравати.**

Докряти. См. Докравати.

Докривати, ваю, еш, сов. в. докрити, криво, еш, гл. Оканчивать, окончить крыть. *Докривши клуні, вернувсь я до діда.* Г. Барв. 178.

***Докроювати, юю, юеш, сов. в. докרוїти, крою, кроїш, гл.**—**Докравати.**

Докрутитися, чуся, тишся, гл. Довертеться, докружиться, докрутиться.

Докручувати, чую, еш, сов. в. докрутити, чу, тиш, гл. Докручивать, докрутить, доверчивать, довертеть.

Докувати. См. Доковувати.

Докуватися, куюся, ешся, гл. 1) Доковатися. 2) Докуковатися.

Докуди, нар.—**Доки.** Закр.

Докука, ки, ж. Досада, хлопоты, надоедливость. *Докука мені з дітьми.* Черк. у. *Докука з свинями—допіру погодувала,—знов кричать.* Черк. у.

Докуль, нар.—**Доکیل.** I *докуль чорт очі зав'язав, то дубину пригото- вив.* Рудч. Ск. I. 64.

I. Докупати. См. Докупувати.

II. Докупати, паю, еш, сов. в. докупити, плію, пиш, гл. Докупать, докупить, прикупить. *Трохи не стане деревні на хату, треба докупити.*

Докупатися, паюся, ешся, гл. Докупатися. *Докупався до того, що мало не втопився.*

Докупи, нар. Вместе. Ком. I. 50.

Докупити. См. Докупати.

Докупитися, пліюся, пишся, гл. Употребляется преимущественно с отриц. не. Не имеет возможности купить. *Таке все дороге стало,—не докупишся.* Васильк. у. *Тяжка-важка чужа сторо-*

на: сіна-вівса не докупишся, хліба-соли не допросишся. Грин. III. 627.

Докупляти, ляю, еш, гл.—**Докуповувати.**

Докуповувати, вую, еш, гл. Докупать, прикупать.

Докупувати, пую, еш, сов. в. докупати, паю, еш, гл. Докупывать, докупать.

Докурювання, ня, с. Докуривание.

Докурювати, рюю, еш, сов. в. докурити, рю, риш, гл. Докуривать, докурить.

Докурюватися, рююся, ешся, сов. в. докуритися, рюся, ришся, гл. Докуриватися, докуриться.

Докуча, ці, ж.—**Докука.** *Стали раду радити, кого в некрути взяти; взяли би-сьмо багача, буде пану докуча.* Чуб. V. 977.

Докучання, ня, с. Надоедание, неотступные просьбы. *За-для докучання його вставши дасть йому.* Єв. Л. XI. 8.

Докучати, чаю, еш, сов. в. докучити, чу, чиш, гл. Надоедать, надоесть, докучать, докучить, досаждать, досадить. Шевч. 448. *Мухи йому не докучають, бо тоді ще ніяка нужда не буває.* Осн. 1862. V. *А старший хлопчик лазить, голосить та докуча матері.* Кв. *Та вже ж мені та докучила та чужая та сторононька.* Лукаш. 11. *Біда докучила.* Мет. 66. *Я стала докучати своїй матері, щоб дала мені їсти.* Рудч. Ск. I. 79. *Также безлично.* Чуб. V. 10. *Повернись на другий бік, або що, бо вже докучило одним боком лежати.* Рудч. Ск. II. 92.

Докучливий, а, е. Надоедливый, причиняющий беспокойство. Мир. Пов. I. 134. *Докучливі діти у Григора.* Каменец. у. *Докучливе допитування.* Мир. Пов. I. 140.

Докучливо, нар. Надоедливо. МВ. II. 196.

Долáгоджувати, джую, еш, сов. в. долáгодити, джу, диш, гл. Оканчивать, окончить починають что, долаживать, доладить. *Чи ти скоро доладиш воза?*

Долáджувати, джую, еш, сов. в. долáдити, джу, диш, гл.—**Долáгоджувати.**

Долáдне. См. Долáдно.

Доладній, я, є. 1) Пристойный, красивый. *Який Микола доладній парубок. Васильк. у. Багатих та доладніх уборів. Левиц. I. 430.* 2) Порядочный. *Доладній чоловік.* 3) Разумный, подходящий, хороший. *Доладня рада. Гліб. 52.*

Доладно, доладне, нар. Красиво, порядочно, разумно, хорошо, основательно. *Чи то ж можно того назвати християнином, хто не знає навіть доладне про життя й діла Христові? Дещо. 9. Отак буде доладній. НВолын. у.*

Доладу́, нар. Как следует, кстати. *Доладу, як ложечка на меду. Ном. № 6476. Що зробіть, то все не доладу. МВ. I. 25. Казати доладу́.* Говорить дельно, толково. *Хто каже доладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затирай. Ном. № 6119.*

Дола́жувати, жу́ю, еш, гл. = Доладжувати.

Дола́зити, ла́жу, зиш, сов. в. долі́зити, зу, зеш, гл. 1) Долазить, долезть. 2) Добираться, добратися, дотаскиваться, дотащиться. *От і долі́зла до якогось писарчука у тяжиновому халатику. Кв. Як хан долі́зе до Криму. Ном. № 5635.*

Дола́пувати, пу́ю, еш, сов. в. дола́пати, па́ю, еш, гл. Дощупуваться, дощупаться. *Полапають його за боки: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий. Драг. 2.*

Дола́сити, ся = Дола́сува́ти, ся.

Дола́сувати, су́ю, еш, гл. Долако-чністься.

Дола́суватися, су́ююся, ешся, гл. Долакомитися.

Дола́татися, та́юся, ешся, гл. Ставить заплати до известного предела. *Долатався до того, що латка на латці. Пирят. у.*

Дола́тувати, ту́ю, еш, сов. в. дола́тати, та́ю, еш, гл. Дочинивать, дочинить, оканчивать, окончить нашивання заплат. *Долатати кожуха. Лубен. у.*

Доле́гати, га́ю, еш, гл. 1) Донимать, досаждать. См. **Долі́гати.** 2) Наставлять, упираться на. *Дак старий же долегав на те, щоб мерщій одружити си-на. Черном.*

Доле́гливий, а, є. Донимающий, настойчивый. См. **Долі́гливий.**

Доле́гливість, вости, ж. Досада, неприятность.

Доле́жати, ся. См. **Доле́жувати, ся.**
Доле́жка, ки, ж. Плод, которому необходимо некоторое время полежать, чтобы дозреть.

Доле́жування, ня, с. Долеживание.
Доле́жувати, жу́ю, еш, сов. в. доле́жати, жу, жиш, гл. Долеживать, долежать. *Тепер ніч довга, як до ранку долежати, то й боки заболять. Черниг. у.*

Доле́жуватися, жу́юся, ешся, сов. в. доле́жатися, жу́ся, жишся, гл. 1) Долеживаться, долежаться. *Долежала таки торбина, настала й їй щаслива година: хазяїн взяв, повнісіньку червінцями й напхав. Гліб. 47.* 2) Дозревать, дозреть от лежання на солнце, будучи уже сорванным (о яблоках, грушах).

Доле́мзати, за́ю, еш, гл. Доплестись. *Така моя хідня: насилу доле-зала до вас. Богодух. у.*

Доле́нька, до́лечка, ки, ж. Ум. от до́ля.

Доле́тати, см. Долі́тати.
Долива́ння, ня, с. Доливание.
Долива́ти, ва́ю, еш, сов. в. доли́ти, доллю́, ллеш, гл. Доливать, долить. *Не доливай, не доливай—не будеш п'яний. Ном. № 11449. А моторна господиня кухлів доливає. К. Досв. 113.*

Долива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. доли́тися, ллю́ся, ллешся, гл. Доливаться, долиться.

Долига́тися, га́юся, ешся, гл. Доестся, дожратися до чего-либо.

Доли́зувати, зу́ю, еш, сов. в. доли́зати, жу́, жеш, гл. Долизывать, долизать.

Доли́на, ни, ж. 1) Долина. *Мет. 79, 69, 102. Єв. Л. III. 5. Ой по горах, по долинах, по широких українах, ой там козак похожає, у бандуру виграває. Мет. 73. *До́лом-доли́ною.* Внизу по долине. *А по-під горою, долом-долиною козаки йдуть. Нп. Ум. Доли́нка, доли́нонька, доли́ночка. Ном. № 14228. Стор. I. 89. Мет. 79. Шевч. 262. *2) Низ. Пішо́в у доли́ну.* Спустился вниз. *Хот. Нік. На доли́ні. Внизу. Гал.*

***Долинáти, на́ю, еш, сов. в. доли́ну́ти, ну́, неш, гл.** 1) Долетать, долететь. 2) Доноситься, донестись. *Сл. Нік.*

До́лінистий, до́лі́нча(с)тий, а, е. Низменний.

До́лі́нка, ки, ж. Ум. от до́лі́на.

До́лі́нкува́тий, а, е=До́лі́нистий.

До́лі́нний, до́лі́новий, а, е. Относящийся к долине.

До́лі́нонька, до́лі́ночка, ки, ж. Ум. от до́лі́на.

До́лі́ну́ти. См. До́лі́на́ти.

До́лі́ня́ник, ка, ж. Житель долин.

До́лі́ти, ся. См. До́лі́ва́ти, ся.

До́лі́ще, ща, с. Увел. от до́ля? Чи таке долище, чи таке дворище? Ном. 2134.

До́лі, нар. Внизу, на земле, на полу. До́лі по́сидали. Млр. л. сб. 83. Хоч до́лі, аби в своїй волі. Ном. № 8915. А гайдамаки положили Дригу до́лі та, насипавши йому на голу спину пороху, запалили і драли греблом. ЗОЮР. I. 248.

До́лів, нар. 1) На землю, вниз. Не раз мі ся до́лів оком сльози покотили. Гол. IV. 453. 2) Вниз по течению. Ой пустимо ж ся на тихий Дунай, до́лів Дунаєм під Царгород. АД. I. 1.

До́лі́вка, ки, ж. Земляної пол, вымазанный глиною. Вас. 194. Сим. 2. Чуб. VII. 383. Скриня... одчинена, розбитий замок лежить коло неї на до́лі́вці. Кв. Ум. До́лі́вонька, до́лі́вочка.

До́лі́влі́ць, нар.=До́лі́лиць. Шух. I. 211.

До́лі́вонька, до́лі́вочка, ки, ж. Ум. от до́лі́вка.

До́лі́га́ти, га́ю, еш, гл.=До́лега́ти. Кінь знає, як му сі́дло до́лі́гає. Ном. № 2358. До кого до́лі́гає, там рукою с'ягає. Ном. № 9750.

До́лі́гливий, а, е=До́ле́гливий. А вже батько у позивах до́лі́гливий: поти гроші тратить, поти пнеться, поки свого до́б'ється. Черном. Нужда до́лі́глива, що їсти нічого. Валк. у.

До́лі́гливі́сть, вости, ж.=До́ле́гливі́сть.

До́лі́жно, нар. Возможно вволю лежать. Чи до́лі́жно, чи до́лі́жно тобі? (питає наймичка наймичку). Ном. № 10387.

До́лі́зти. См. До́ла́зити.

До́лі́лиць, нар. Лицом к земле, вниз.

До́лі́ні́ж, нар. Ногами вниз к земле.

До́лі́плюва́ти, люю, еш, сов. в. до́лі́піти, плію, пиш, гл. Оканчивать,

окончить лепить. Тим часом пиро́гів до́ліпили. Г. Барв. 158.

До́лі́ський, а, е. Нижний, внизу находящийся. Колб. I. 92. Шух. I. 36.

До́лі́та́ти, та́ю, еш, сов. в. до́леті́ти, чу́, ти́ш, гл. До́летать, до́лететь. Хоть висо́ко, невисо́ко, треба до́лі́тати. Мет. 7. До́леті́ти до сонця. Ком. I. 23.

До́лі́тце́, ця́, с. Ум. от до́лото́. *Стамесочка. Сл. Нік.

До́лі́чува́ти, чую, еш, сов. в. до́лі́чи́ти, чу́, чи́ш, гл. До́считыва́ть, до́считать. Пас волів та все лі́чив (зорі), а перед світом заснув, то й не до́лі́чив. ЗОЮР. I. 231.

До́лі́чувати́ся, чу́юся, е́шся, сов. в. до́лі́чи́тися, чу́ся, чи́шся, гл. До́считыва́ться, до́считаться. Одне́ї дру́жечки, одне́ї кві́точки, одне́ї ма́ківочки та й не до́лі́ча́ться. Г. Барв. 208.

До́лі́шний, я, е. Внизу лежащий. нижний. См. До́лі́ський.

До́ллі́яти, ля́ю, еш, гл.=До́лі́ти. Що надці́дять, то й до́ллі́ють. Херс.

До́лник, ку, м. Мера жидкости в две осьмушки. Мнж. 179.

До́лов, нар. Низом. Ой до́лов, до́лов на по́лонині. Гол. II. 38.

До́ло́влюва́ти, люю, еш, сов. в. до́ло́віти, влю́, ви́ш, гл. До́лавлыва́ть, до́ловить.

До́ложі́ти, жу́, жи́ш, гл. 1)=До́кла́сти. Рук до́бре до́ложить. Ном. № 9959. 2) До́ложить. Щоб туди лю́де не ходили, із крини́ці води не носили, Івася та й не розбудили і батеньку та й не до́ложили. Бал. 68.

До́ло́к, лку, м. Ум. от I діл.

До́ломі́на, ни, ж.=До́мові́на. Чуб. II. 69. Мил. 168.

До́ло́нечка, ки и до́ло́нька, кя, ж. Ум. от до́ло́ня.

До́ло́нько, ка, м. Ум. от I діл.

До́лонько́вий, а, е. ? До́лоньковий табак. Черкас. у.

*До́лонюва́тий, а, е. Дланевидный. Сл. Дубр.

До́ло́ня, ні, ж. 1) Ладо́нь. Сверби́ть до́лоня проти чо́гось. Ном. № 306. То́ді, як на до́лоні волосся порос́те. Нікогда. Ном. № 5489. Ум. До́ло́нечка, до́ло́нька, до́ло́шка. І в до́лонечки вже пле́ще. МВ. I. 98. Вони та́кі ра́ді

шо-аж у долошки плещуть. Федьк.
*2)—Тік. Сл. Яворн.

Доло́то, та *(мн. Доло́та, р. долі́т), с. Доло́то, *стамеска. Ув умілого і доло́то рибу ловить. Ном. 6019. Довбав доло́том на дриветні. Левиц. Пов. 150. Покочу я доло́то, всі дівочки в боло́то. Млр. л. сб. 351. Ум. долі́тце. Шух. I. 277, 284.

Доло́чко, ка, м. Ум. от I діл.

Доло́шка, ки, ж. Ум. от доло́ня.

Длуба́й, ба́ю, м., и долуба́йка, ки, ж. Огурец, выведенный курами. НВол. у.

Долуба́ти, ба́ю, еш, гл.—Длуба́ти. Почав долуба́ть. Продолубав таку вже лі́рочку, шо й кулак улізе. Грин. III. 336.

Долуба́тися, баюся, ешся, гл.—Довба́тися, длуба́тися.

Долу́зувати, зую, еш, сов. в. долу́зати, за́ю, еш, гл. Долу́щива́ть, долу́щить (семечки). Долу́зати на́сіння. Васи́льк. у.

Долупа́ти, па́ю, еш, гл. Окончить отковыривание, отделение слоев или отламывание чего.

Долупа́тися, па́юся, ешся, гл. Скончиться—об отковыривании, отделении слоев или отламывании чего.

Долуплюва́ти, люю, еш, сов. в. долупі́ти, плію, пиш, гл. Оканчива́ть, окончить сдирание чего-нибудь.

Долуплюва́тися, лююся, ешся, сов. в. долупі́тися, пліюся, пишся, гл. Дошелушыва́ться, дошелушиться.

Долупува́тися, пуюся, ешся, сов. в. долупа́тися, паюся, ешся. Доискива́ться, докапыва́ться. Люде й не долупу́ються, куди то гроші йдуть. Каменец. у.

Долуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. долучі́ти, чу́, чиш, гл. Прибавля́ть, прибави́ть.

Долу́щування, ня, с. Окончание вылу́щивання.

Долу́щувати, щую, еш, сов. в. долу́щити, шу, щиш, гл. Оканчива́ть, окончить вылу́щивание. Ось квасо́лі долу́шу та й піду. Богодух. у.

Долу́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. долу́щитися, щуся, щишся, гл. Оканчива́ть, окончить вылу́щива́ться, шелушиться.

До́льний, я, е. Нижний. Рад я жи́ть над горо́ю, кину до́льню персть. Чуб. III. 18.

Долю́блювати, люю, еш и долю́бляти, ля́ю, еш, гл. Долю́бляти. Е, не долю́блювала жи́дова тих казенних. Стор. I. 237. Не долю́бляв тільки ба́тько удови. МВ. II. 79.

До́ля, лі, ж. 1) Участь, удел, жребий, судьба, *рок. Моя до́ля терпіти. Така тобі, до́ню, до́ля судилася. Метл. Горе ж мені, горе, нещасная доле,—виорала дівчино́нька мислоньками поле. Чуб. V. 6. 2) Счастливая судьба. Пошли йому, господи, щастя й до́лю. К. ЧР. 67. В того до́ля ходить по́лем, колоски збірає, а моя десь ледащи́ця за морем блукає. Шевч. 41. Нема йому щастя-до́лі. Мет. 461. 3) Раст. *Sempervivum globiferum* L. ЗЮЗО. I. 136. Ум. До́ленька, до́лечка. Чуб. V. 555. Бідна моя голово́нька, до́ленька нещасна! Мет. 65. А я, до́ленько, в неволі помолю́ся бо́гу. Шевч.

До́м, му, м.—Ді́м. Чуб. III. 177.

I. До́ма, ми, ж.—Ді́м. Своя до́ма. Рк. Левиц. Занесеш до моє́ї до́ми. Грин. II. 81. Прийшов... до своє́ї до́ми. Грин. III. 369.

II. До́ма, нар. До́ма. Чом не хочеш ти робити і до́ма сидіти? Чуб. III. 148. Ба́тько й ма́ти пої́хали до родичі́в..., до́ма зосталися хлопці. Ком. II. 68.

Домага́ння, ня, с.—До́мога́ння.

Домага́тися, га́юся, ешся, гл.—До́мога́тися. Ном. № 5342.

Дома́зувати, зую, еш, сов. в. дома́зати, жу, жеш, гл. Дома́зывать, дома́зати. Ось до́лівку дома́жу та й піду. Харьк. г.

Дома́льовувати, вую, еш, сов. в. дома́люва́ти, люю, еш, гл. До́писыва́ть, до́писати красками. Шевч. 196.

Дома́люва́тися, лююся, ешся, гл. До́писати красками до чего-нибудь.

Дома́нювати, нюю, еш, сов. в. дома́нити, ню́, ниш, гл. Приманива́ть, примани́ть. Ні́як теля́ти до ру́к не дома́ниш. Черк. у.

Дома́ри́ти, рію́, риш, гл. Бы́ть, находити́ся до́ма. Чи єс са́ма дома́рила, чи єс ма́ла гости́? Шух. I. 201.

Дома́ри́тися, рі́ться, гл. безл. На-

ходиться дома. Як сі домарило? Шух. I. 201.

Домарь, ря, м. Хозяин, домохозяин. Вх. Зн. 5. Шух. I. 217, 218.

I. Домаха, хи, ж. 1) Жилище, дом, местопребывание (у рыбаков). Браун. 43. 2) Первый улов, ближайший к стоянке рыбаков. Левиц.

***II. Домаха, хи, ж.** Дамасская сабля, клинок. А Залізник в Смілянщині до маху гартує. Шевч. «Гайдамаки». VII.

Домáцуватися, цуюся, ешся, сов. в. домáцатися, цаюся, ешся, гл. Дошупуватися, дошупатися. Ти така гладка стала, що мабуть і ребер не домацаєшся. Васильк. у.

Домáшній, я, є=Домóвий. Домашнього злодія не встережешся. Ном. № 11096. Левиц. I. 173. *—**вóрог.** Внутренний враг. Бо не пора тепер, мавши великого... ворога... визивати на бій домашніх ворогів. Лепкий.

Домáювати, маюю, еш, сов. в. домáяти, маю, еш, гл. Оканчивать, окончить развеватися, колыхатися и пр. См. ма́яти. Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти. Грин. III. 122. (Копелькам) да не дали вітри да достояти, зеленому листю да домаяти. Грин. III. 122.

***Домежóувати, вую, еш, сов. в. domeжувáти, жу́ю, еш, гл.** 1) Domeжевывать, domeжевать. 2) Прилегать, граничить. Сл. Нік.

Домéлювати, люю, еш, сов. в. домóлоти, мелю́, мéлеш, гл. Домалывать, домолоть.

Доместі́. См. Домітáти.

Домéць, мця, м. Дворец. Я чув, що у Києві domeць царський строїться. Лубен. у.

Домивáти, ваю, еш, сов. в. домі́ти, мію, еш, гл. Домывать, домыть. Ще трохи пшениці не домила. Богодух. у.

Домивáтися, ваюся, ешся, сов. в. домі́тися, міюся, ешся, гл. Домываться, домыться, быть в состоянии вымыть, вымыть до-чиста. Огірки збирала, а тепер рук не домиюся. Богодух. у. Невісточка так запустила діжу, що мию, мию, та й не домиюся. Богодух. у.

***Домі́лювати, люю, еш, сов. в. домилі́ти, лю́, лиш, гл.** Домыливать, домылить. Сл. Нік.

Доминáти, наю, еш, сов. в. домня́ти и дом'я́ти, мну́, не́ш, гл. 1) Доминать, домять, оканчивать, окончить мять. 2) Оканчивать, окончить растирать, измельчать. Доминай бо швидче перець! Киев. у. 3) Доедать, уписывать. Кухарь kota лає, а він курча доминає.

Домирі́ти, рю́, риш, гл. Окончить мирить.

Домирі́тися, рю́ся, ришся, гл. Помириться.

До́мисел, слу, м. Догадка, предположение.

Домі́слюватися, слююся, ешся и домисля́тися, ляюся, ешся, сов. в. домі́слитися, люся, лишся, гл. Догадываться, догадаться. Сама собі домислююсь, що мені робити. Г. Барв. 234. Усяке зараз домислялось, куди вони простують. К. ЧР. 3.

Домі́ти. См. Домивáти.

***Доми(е)тикува́тися, куюся, кú-ешся, гл.** Додуматься, изловчиться. Сл. Нік.

До́мичок, чка, м. Ум. от дім.

Домишля́тися, ляюся, ешся=Домисля́тися.

Домі́в, нар.=Додóму. Жид з порожи́ми бербени́цями верне домі́в. Федьк.

Домі́вка, ки, ж. 1) Дом—не в смысле здания, а в смысле вообще жилья. Бідна вдова, старая жона у своїй домі́вці з діточками маленькими гомоніла. Мет. 345. Чуже дитя клене-проклинає... за хліб, за сіль нарікає, з домі́вки зганяє. Чуб. V. 849. * **Розійшлі́ся по домі́вках.** Кроме прямого смысла, еще: Отправились во-свосяси. Сл. Нік. 2) Место жительства. Де твоя домі́вка?—У Красному. Наступив 1650 рік; посунули пани з Польщі до домі́вок, почали свої добра осягати, почали людей на роботу кликати. К. Хмельн. Ум. **Домі́вонька, домі́вочка.**

Домі́вник, ка́, м. Домочадец. I перед власними домовниками моїми. Закр.

Домі́вниця, ці, ж. Домочадец-женщина. Ти у нас в хаті не домі́вниця, нашому добру не кукі́бниця. Нп.

Домівство, ва, с. Дом. Там домівства повибудовувано такі, що ну! Каменец. у. Здибують мня кумове і зо мною ся вітають, і за жену питають: «Ми то собі кумівство,—ходім трохи в домівство!» Гол. I. 216.

Домівський, а, е. Домашний, домовий.

Доміzkóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. **доміzkувáтися, куюся, ешся,** гл. Додумуватися, додуматися, соображати, сообразити. *Доміzkувалися, що у вдови Загірньої суть не один син, а іменно... два.* К.

***Домінувати, ну́ю, еш, гл.** Доминировать. Сл. Нік.

***До́мір, ру, м.** Домер, домеривание. Сл. Нік.

***До́міри, нар.** Соразмерно, в меру. Сл. Нік.

До́мірkóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. **до́міркувáтися, куюся, ешся,** гл. Додумуватися, додуматися. Ком. I. 48.

До́мірний, а, е. Соразмерный. Черк. у.

***До́мірність, ности, ж.** Соразмерность. Сл. Дубр.

До́мітáти, та́ю, еш, сов. в. до́ме́сти, мету́, те́ш, гл. Дометать, домести. Не домела до порога й кинула сміття серед хати.

***До́мішка, ки, ж.** Примесь. Сл. Нік.

***До́мішування, ня, с.** Подмешивание. Сл. Дубр.

***I. До́мішувати, шую, еш, сов. в. до́місіти, мішу́, місиш, гл.** Домешивать, домесить. Сл. Нік.

***II. До́мішувати, шую, еш, сов. в. до́мішáти, ша́ю, ша́еш, гл.** Домешивать, домешать. Сл. Нік.

До́млівáти, ва́ю, еш, сов. в. до́млїти, лію, еш, гл. Довариватися, доваритися. *М'ясо до́млїває.*

До́мні́ти, ну́, не́ш, гл.—**До́м'я́ти.**

До́мовий, а, е. Домашний. Домового злодія не встережешся. Ном. № 11096. На до́мовій раді в гетьмана. К. ЧР. 27. Збували... скот і рухомість до́мовую. Мкр. Г. 62. Господа́рь до́мовий. Хозяин дома. Сидять мужні жони, господарі до́мові. Рк. Макс. **До́мовий дїдько**—**До́мові́к.**

До́мові́к, ка́, м. Домовой. Стука раз-по-раз, мов його до́мовик душить. Ном. № 3142.

До́мові́на, ни, ж. 1) Гроб. Шевч. 47. *Ой же казав пан Каньовський дерниць накупити, молоді Бондарівні до́мовину збити.* Чуб. V. 428. 2) Гробниця. *Стоїть в селі Суботсві на горі високій до́мовина України широка, глибока.* Шевч. Ум. **До́мов'ї́нка.** От уже і до́мовинку принесли новеньку. МВ. I. 101.

До́мові́ни, вин, ж. мн. Обрядовий пред свадьбой уговор относительно числа свадебных гостей, подарков и пр. Чуб. IV. 560. Мет. 165.

До́мові́нка, ки, ж. Ум. от **до́мові́на.**

***До́мові́чити, чу, чиш, гл.** Домоседничать. Под. Юрк.

***До́мовла́сник, ка, м.** Домовладелец. Сл. Нік.

***До́мовла́сницький, а, е.** Домовладельческий. Сл. Нік.

До́мовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. до́мовити, влю, виш, гл. 1) Договаривать, договорить. *Сльози лились, лилися козацькі, тугу до́мовляли.* Шевч. 56. 2) Договаривать, договорить, нанимать, нанять. 3) Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. «Не сором тобі в коршмі сидіти? Маєш ти дома жінку і діти».— «На, пий горівку та не до́мовляй, або іди к бісу, нас не забавляй!» (Говорит пьяница укоряющей его жене). Чуб. V. 1099. *Бач, ти об мені й не думаєш!*—*до́мовля йому.* МВ. (О. 1862. III. 47).

До́мовля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. до́мовитися, влюся, вишся, гл. 1) Договариватися, договориться до чого. 2) Договариватися, договориться, уславливатися, условиться, наниматися, нанятися. *Може до́мовитися, коли за рушниками прислати.* Кв. *Тільки до́мовся з нею так, щоб вона про мене не знала.* Шевч. 301.

До́мовний, а, е. Условленный.

До́мовні́к, ка́, м. 1)—**До́мовні́к.** 2)—**До́мові́к.** *Відьма не ходить туди, де єсть до́мовник: він її зараз укладе.* ЗОЮР. II. 37.

***До́мовода, ди, м.** Домовод. Сл. Нік.

До́мога́ння, ня, с. Требование, домогательство, притязание на что.

Домогáтися, гаюся, ешся, сов. в. домогт́ся, жу́ся, жешся, гл. Требувати, добиватися, добитися, настойчиво просити. *Поки було доможемось молока у пана або тарані, то краще сами собі купимо.* Лебедин. у.

***Домогоспóдар, ря, м.** Домохозяин. Сл. Нік.

***Домогосподі́ня, ні, ж.** Домохозяйка. Сл. Нік.

Домодержáвець, вця, м. Домовладелец, домохозяин. *Сьому домодержавцю хазяїну і хазяїці подай, боже, на многа літа!* Мет. 395.

Домолі́ти, лю́, лиш, гл. Умолити. *Не домолив його: хоче таки правити довг.*

Домолі́тися, лі́ся, лишся, гл. Домолитися. *Та вже вдова богу домолилася: синів поженила і дочок заміж поодавала.* Мет. 349.

Домолóти. См. Домéлювати.

Домолóчувати, чую, еш, сов. в. домолоті́ти, чу́, тиш, гл. Домолачивать, домолотити. (Просо) *на дворі домолочують.* Грин. III. 509.

Домонтáрство, ва, с. Сидение дома, хозяйничанье дома. *Краще... було Грицькові домонтарство з любим його подружжям.* Г. Барв. 146.

Домонтáрь, ря, м. Домосед. *Будуть мене козаки за хліб, за сіль поважати, тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Дума.

***Домопрáвитель, ля, м.** Управляющий домоц. Сл. Нік.

***Домопрáвління, ня, с.** Домоуправление. Сл. Нік.

***Доморóб, ба, м.** Кустарь. Сл. Нік.

Доморóбний, а, е. Домашнего изделия.

***Доморóбництво и доморóбство, ва, с.** Кустарный промысел. Сл. Нік.

Доморóслий, а, е. Доморощенный, дома выросший. НВолын. у. *Простий собі був (півень), доморослий.* Сим. 211. *Та се моя кобила, навіть усі скажуть, що вона доморосла, а не купована.* Киев. у.

Доморя́дник, ка, м.—**Доморя́дця.** Посл. Кор. 1. IV. 1.

Доморя́дця, ці, м. Домопрáвитель.

Домості́ти, ся. См. Домóщувати, ся.

Домотка́ний, а, е. Домашнего тканья. Сим. 227. *Домоткане полотно.*

***Домóтувати, тую, еш, сов. в. домотáти, таю, еш, гл.** Доматывать, домотать. Сл. Нік.

Домоту́р, ра, м.—**Домонтáрь.** *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежієм, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

***Домоу́стрій, рою, м.** Домоустройство. Сл. Нік.

Домóчок, чка, м. Ум. от дім.

Домóчувати, чую, еш, сов. в. домочі́ти, чу́, чиш, гл. Домачивать, домочить. *Своїх конопель домочу та й вам трохи поможу.* Славяносерб. у.

Домóщувати, щую, еш, сов. в. домості́ти, щу́, стиш, гл. Домашивать, домостить.

Домóщуватися, щуюся, ешся, сов. в. домості́тися, щу́ся, стишся, гл. Домашиватися, домоститися.

Домува́ння, ня, с. Пребывание дома, *домоседство. Сл. Нік.

Домува́ти, му́ю, еш, гл. 1) Быть, находится дома. *Наша пані домує, вечеряти готує.* Чуб. III. 235. 2) Домоседничать, сидеть дома. *Годі вам, панове-молодці, домовати! ідіте зо мною на Черкень-долину гуляти.* Макс. (1849), 82.

Домува́тися, му́юся, ешся, гл.—**Домува́ти** в 1-м знач. *Сини в його чумакують, а старий домується собі.* Харьк.

Домудрóвуватися, вуюся, вуешся, сов. в. домудрува́тися, дру́юся, ешся, гл. Додуматься до чего-либо, выдумать. *Хитрий жидок мудрував та й домудрувавсь.* Рудан. I. 63.

***Домурóваний, а, е.** Достроенный (из камня). *Чи вже домурована ваша церква?* Васильк. у.

Домурóвувати, вую, еш, сов. в. домурува́ти, ру́ю, еш, гл. Дистраивать, достроить каменную постройку.

Домурóвуватися, рóвуюся, ешся, сов. в. домурува́тися, ру́юся, ешся, гл. 1) Дистраивать, достроить до чего. 2) Быть дистраиваемым, достроенным.

Домча́ти, чу́, чиш, гл. Домчать, быстро донести, донести. *Кінь як поніс, як поніс,—домчав.* Мнж. 35.

Домчати́ся, чу́ся, чи́шся, гл. Домчаться.

Дом'я́ти. См. Доминати́ти.

Дон, на, м.—Донéць. Якийсь дон кашу міша в казанах ложкою. О. 1862. I. 76.

Доненька, ки, ж. Ум. от доня.

Донесті́. См. Доносити́ти.

Донéхочу, нар. По горло, досыта. Було що їсти й пити донехочу. Ном. № 11888.

Донéць, нця́, м. 1) Донской казак. Лавр. 145. Ум. **Дончик, дончичок.** Молодая удова двох дончиків любила. Чуб. V. 921. Став дончичок розмовлять. Чуб. V. 952. 2) Восточный ветер (дующий со стороны Дона). Сл. Яворн.

Донечка, ки, ж. Ум. от доня.

***Доні́ні, нар.** Доныне. Сл. Нік.

Донігати́ся, гаю́ся, ешся, гл. Умориться, устать до известной степени, доходить до утомления. Оце так донігався, що аж тіло труситься. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Доніма́ти, ма́ю, еш, сов. в. доня́ти, дійму́, меш, гл.—Дійма́ти. Він йому віри не донімає. ЗОЮР. Я б старість продала,—ціни не доняла, молодість купила,—ціни б доложила. Г. Барв. 411.

Доні́н, на, не. Принадлежащий дочери.

Донка, ки, ж. Дочь донского казака. Черк. у.

***Донос, су, м.** Донос, извет. Сл. Нік.

Доносити, но́шу, сиш, сов. в. донéсті, су́, сéш, гл. 1) Доносить, донести до какого-либо места. Ложки до рота не донесе. Ном. № 11742. **Донесті́ ря́ду.** Окончить потчевать водкой ряд гостей. Ряду... донести не стало,—долейте пляшку. 2) Сообщать, сообщать. І було після сіх прилук, що донесено Оврамові так: он і Мелха породила сини братові твоєму Нахорові. К. Св. Пис., кн. I. Мус. XXII. 20. **Донесті́ вісти.** Известить. Ох пошлімо галку, ой пошлімо чорну аж до Січі рибу їсти, ох нехай донесе, ох нехай донесе до кошового вісти. ЗОЮР. I. 136. **Донесті́ у вуха.** Довести до сведения. Як (хто) донесе татові у вуха, то зараз їй смерть. Уман. у.

Доносі́ти, ся. См. Доно́шувати, ся.

Доноша́ти, ша́ю, еш, гл. 1) —Доно́шувати. 2) Приносить, подавать. Казав його до келі́ взяти, казав слугам їсти доношати. Мет. 360. Ой вже ж тобі, галко, а вже ж тобі, чорна, вісти та й не доношати. **Доно́шана диті́на.** Своєвременно родившийся ребенок. НВолын. у.

Доноша́тися, ша́юся, ешся, гл.—Доно́шуватися.

Доноші́ння, ня, с. Поднесение, подавание. Встаньте, бояре, встаньте, честь, хвалу дайте, наперед богу і господарю, і куховарці за хліба поставлі́ння, за страви доношіння. Рк. Макс.

***Доно́шування, ня, с.** Донашивание. Сл. Нік.

Доно́шувати, шу́ю, еш, сов. в. доносі́ти, но́шу, сиш, гл. 1) Донашивать, доносить, оканчивать, окончить ношение. Це ще материну юпку доношую. Черниг. у. 2) Донашивать, доносить, изнашивать одежду. **Віно́чка доносі́ти.** Сохранить девство. Либонь, козаченьку, віночка не доношу!.. Треба, козаче, три серпанки купити: одним серпанком мале дитя сповити, другий серпанок бабусенці дати, а третій серпанок самій треба надіти. Лавр.

Доно́шуватися, шу́юся, ешся, сов. в. доносі́тися, шу́ся, сишся, гл. Обнашиваться, обноситься. Доноси́лась до того, що зв'язує рубець до рубця. Рудч. Ск. I. 176.

***Донча́к, ка́, м.** 1) —Донéць 1. 2) Донская лошадь.

Дончик, ка, дончичок, чка, м. Ум. от донéць.

Дончі́ця, ці, ж. Донская казачка.

Донші́ха, хи, ж.—Дончі́ця. Донші́ха йшла в Ярусалим. Черк. у.

Донька, ки, ж. Ум. от доня.

Доньчи́н, на, не. Принадлежащий дочери.

Доню́хуватися, хую́ся, ешся, сов. в. доню́хатися, хаю́ся, ешся, гл. Донюхиваться, донюхаться. Собаки донюхались та й ззіли. Стор. I. 27.

Доня, ні, ж. ласк. Дочь. Не стій, доню, з нелюбим, не дай ручки стискати. Чуб. III. 36. Іди, доню! каже мати, не вік діувати. Шерч. 14. Ум. **Донька,**

доненька, донечка. У сусіда доньок сім, та й є доля всім,—у мене єдна, та й тій долі нема. Ном. № 1738. Доненько моя, рідная моя! Мет. Там тобі... добре буде, як тій донечці у матінки. Мет. 301.

Доня́ти. См. Доніма́ти.

Доня́тися, доймúся, мешся, гл. Дотронуться, прикоснутися. Болить папець, не можна донятися. НВолын. у.

До-обід, нар. До обіда. До-обід ложка, а після обід не треба. Ном.

Дообідній я, е. Бывающий до обіда. Дообідня година. О. 1862. I. 81.

Дообідувати, ду́ю, еш, сов. в. дообідати, даю, еш, гл. Дообедувать, дообедать. Дообіду́йте бо швидче! Богодух. у.

Дооко́ла, нар. Вокруг. У синє море сонце яснє тоне і своє світло, ніби кров червоне, по всій країні доокола сіє. Федьк.

Доорювати, рю́ю, еш, сов. в. доорати, рю, реш, гл. Допахивать, допахать. Чи доорете сьогодні?—Дооремо. Харьк. г.

Доорюватися, рююся, ешся, сов. в. дооратися, ріюся, решся, гл. Допахиваться, допахаться. Доорався до сухого лану. Чуб. V. 365.

***Доосередко́вий, ва, ве, доосередній, ня, не.** Центростремительный. Сл. Нік.

Доостанку, доостану, нар. Вконец, совершенно, окончательно. Не було добра змалку, не буде й доостанку. Ном. I сам я, хлопці, перестану, коли поб'ю всіх доостану. Сніп. 188.

Доо́чне, нар. Лично, самолично. Полі. г.

Допада́ти, да́ю, еш, сов. в. допа́сти, паду́, деш, гл. 1) Захватывать, захватить. 2) Очень желать, пожелать. Безличн. Коли допадає вам,—загубіть мою душу. МВ. (О. 1862. I. 104). 3) Дopaсти коня́. Вскочить на лошадь.

Допада́тися, даюся, ешся, сов. в. допа́стися, дúся, дешся, гл. Набрасываться, наброситься на что-либо с жадностью. Допався як муха до меду. Ном. № 4836.

Допала́ти, ла́ю, еш, гл. Догореть. Четверта свічка допалала, нім договори́ли. Гол. I. 62.

Допалува́ти, люю, еш, сов. в. допаліти, лю́, лиш, гл. 1) Дожигать, дожечь. 2) Докуривать, докурить.

Допалува́тися, лююся, ешся, сов. в. допалітися, лю́ся, лишся, гл. 1) Дожигаться, дожечься. Зліпили довгу свічку і почали палить осичину. Допалились до половини. Грин. I. 70. 2) Докуриваться, докуриться. 3) Договать, догореть.

Допані́ти, нію, еш, гл.—до чо́го. Сделаться барином до того, что..., стать таким барином, что... Допані́ли до того, що й хати підмести не зумієте. О. 1862. V. 47.

***Допантрува́ти, ру́ю, еш,** гл. Досмотреть, присмотреть. Франко.

Допанува́ти, ну́ю, еш, гл. 1) Окончить барствовать. 2) Окончить царствовать.

Допанува́тися, ну́юся, ешся, гл. Дожить барином до разорения, до несчастья. Го́дино моя нещаслива! До чо́го ж се я допанувалася? Хата. 155. Позводилося панів багато: хотять панувати, та ні з чо́го, бо допанувалися до краю. Змиев. у.

***Допа́ри,** нар. 1) Подстать. 2) В чёт, чет. Сл. Нік.

***Допаро́вувати, ву́ю, еш,** сов. в. допарува́ти, ру́ю, еш, гл. 1) ко́го. Подбирать, подобрать пару. 2) ко́му. Быть парой, подстать кому-нибудь. Сл. Нік.

Допа́рок, рка, м. Принадлежащий паре, один из пары. Ум. Допаро́чок.

Допарува́ти. См. Допаро́вувати. Могил. у.

Допаса́ти, са́ю, еш, сов. в. допа́сти, су́, сеш, гл. Оканчивать, окончить пасти.

Допаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. допа́стися, су́ся, сешся, гл. Оканчивать пасться.

I. Допа́сти, ся. См. Допаса́ти, ся.

II. Допа́сти, ся. См. Допада́ти, ся.

Допатрати, раю, еш, гл. Окончить ошипывать птицу. Допатруй швиденько курчата. Васильк. у.

Допашки́увати, ку́ю, еш, гл. Окончить вздорные рассказы.

Допашки́уватися, ку́юся, ешся, гл. Договориться до чего-либо говоря

вздор. *Допашикувалася, поки батько з хати вигнали.* Харьк. г.

Допевне, нар. Наверное, точно. Желех.

Допевнення, ня, с. Уверение.

Допевняти, няю, еш, сов. в. допевнити, ню, ниш, гл. Уверять, уверить.

Допевнятися, няюся, ешся, сов. в. допевнитися, нюся, нишся, гл. 1) Удо-стоверяться. 2) Домогаться, добиваться, добиться, требовать. Грин. I. 293. Г. Барв. 368. *На два золоті і більше не допевняйся.* НВолын. у. *Допевняйся, плати.* НВолын. у. *Иди допевняйся, нехай тобі віддасть.* НВолын. у. 3) Добиваться, добиться, достигать, осуществлять. *І рече господь: ось один народ і одна в його мова; оце почали вони свою роботу і ніщо їм не перебиває допевнитись усього, що задумали.* Св. П. 1 кн. Мус. XI. 6

Допекті. См. **Допікати**.

Доперво *и доперва, нар. Теперь только, лишь только, только-что, толькоуж. *Я не знав минушости того чоловіка й доперва пізніше дізнався...* Борд.

Доперти. См. **Доперати**.

Допертися, прўся, прешся, гл. Доташиться.

Допивати, ваю, еш, сов. в. допити, п'ю, п'еш, гл. 1) Допивать, допить. *Не допивай, не доливай,—не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *Чом ви... пива не допиваєте?* ЗОЮР. I. 224. 2) Пить сколько хочется. *Сестро ж моя, сестро, перепеличенько, чого ізмарніло білее личенько? Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипляла?* Чуб. V. 928. *Сама не ззість і не доп'є,—його нагодує.* Шевч. 105.

Допиватися, ваюся, ешся, сов. в. допитися, п'юся, п'ешся, гл. Допиваться, допиться. *Допився вже..., що усю чисто худобу пропив.* Рудч. Ск. II. 21.

Допильновувати, новую, еш, сов. в. допильнувати, ную, еш, гл. Досматривать, досмотреть, оберегать, достережеть. *Допильнуй діток моїх. Знають німці, як хутче збирати збожжя і як допильнувати його.* Дещо, 11.

Допілювати, люю, еш, сов. в. допиляти, ляю, еш, гл. Допиливать, допилить.

Допинати, наю, еш, сов. в. допну-

ти и доп'ясті, пну́, не́ш, гл. 1) Оканчивать, окончить натягивание. 2) — **чого́**. Добиваться, добиться чего. 3) Тибрить, стибрить, красть, украсть. *А таки допне щось.* НВолын. у. 4) Допекать, допечь, притискивать, притиснуть, поставить в безвыходное положение. *Сю весну як доп'яло, так і не дай боже! Нема ні клаптя сіна й купити ніде.* Волч. у.

Допинатися, наюся, ешся, сов. в. допнутися и доп'ястися, пну́ся, не́шся, гл. 1) Дотягиваться, дотянуться до чего-либо. *Пнется, пнется та й допнулось ручкою до квітки.* 2) Домогаться, добиваться, добиться. *Попоп'явшись добренько, свого можна таки доп'ястись.* О. 1862. 1. 69.

Допирати, раю, еш, сов. в. доперти, прў, реш, гл. Дотаскивать, доташить. *Пшона мішок... коли б хто поміг доперти до хутора.* К. ЧР. 356.

***Допирати**, раю, еш, сов. в. допрати, доперу́, переш, гл. Достирывать, достирать.

Допиратися, раюся, ешся, гл. Домогаться. *Іван допирается землі.* НВолын. у.

Допис, су, м. Корреспонденция.

***Дописування**, ня, с. 1) Дописывание. 2) Корреспондирование. Сл. Нік.

Дописувати, сую, еш, сов. в. дописати, пишú, шеш, гл. 1) Дописывать, дописать. 2) Корреспондировать. *3) Переписываться, писать письма. *От він йому й дописує: пришліть стільки возів жита.* Крим. *Удаваться, удался, потрафлять, потрафить. *Гулянка нещасливо випала, бо погода не дописала.* «Діло».

Дописуватися, суюся, ешся, сов. в. дописатися, шúся, шешся, гл. Дописываться, дописаться. *Приходе він у пекло і давай хрести писати та до того дописавсь, шо усіх чортів ув один куток збив.* Мнж. 129.

Допит, ту, м. Допрос. *І силою, і правдою великий, нікому він на допит не відкаже.* К. Іов. 83.

Допитки, ків, м. мн. Вопросы. *Тоді питай, відказувати буду, або мені на допитки відказуй.* К. Іов. 29.

Допитливий, а, е. Пытливый, *испытующий. *—**ро́зум**. Любознатель-

ний ум. *—погляд. Испытующий взор, взгляд. Сл. Нік. Мати все те бачила допитливим оком. Левиц. Пов. 257.

Допітливо, нар. Пытливо, *испытующе. *Дід глянув допитливо на коменданта. Черемш.

***Допітування**, ня, с. Допрашивание, расспрашивание.

Допітувати, тую, еш, сов. в. допитати, таю, еш, гл. 1) Допрашивать, допросить. 2) Расспрашивать, расспросить. Глухий не дочує, так допитає. Ном. № 8565.

Допітуватися, туюся, ешся, сов. в. допитатися, таюся, ешся, гл. 1) Узнавать, узнать, выпрашивать, выспросить. Царь допитується: чого ти, дочко, журишся? Рудч. Ск. II. 32.

*—**когó**. Допытываться у кого. Допитувався він тих, що читали газети, що там чувати на широкім світі. Борд. Допитатись слова. Узнать решение. Поїхали до свата слова допитатися. НВолын. у. 2) Находить, найти кого-либо при помощи расспросов. Скоро козак нетяга Насті Горової, кабашниці степової допитався, зараз у світлицю вбрався. ЗОЮР. I. 201. Допитався до того багатого купця. Грин. II. 326.

Допів-. Полу-. **Допівзруйнований**. Полуразрушенный.

Допізна, нар. До поздней поры. Він сидів допізна.

Допікати, каю, еш, сов. в. допекти, чу́, чéш, гл. 1) Допекать, дожаривать. Допікати хліб, курку. 2) Допекать, донимать, досаждать. Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака. Ном. № 13571. А ніхто мені так не допікав, як та капосна баба Палажка Солов'їха. Левиц. Пов. 336. Щирий і незлобивий був рицарь, да вже як допечуть йому, то стережись тоді кожен. К. ЧР. 311.

Допірання, ня, с. Достирывание белья.

Допірати, раю, еш, сов. в. допрати, перу́, рéш, гл.—Допирати, допрати. Поможіть мені сорочок допрати. Славяносерб. у.

Допіро, допіру, нар. Теперь только, лишь только, только-что. Драг. 44, 45. Грин. III. 360. Чуб. II. 45. Чого я тужу, чого я нужуся? Чого я допіро

плакати учуся? Чуб. 450. Радий, наче допіро народився. Рудч. Ск. II. 160. Повів їх до клуні і дав їм по копі: богові копу, Петрові копу і Павлові копу, та й допіру дає їм пообідати. Чуб. III. 157. Ми оце допіро приїхали. Уман. у.

Доплазувати, зую, еш, гл. Доползти. Доплазував до самого верха. Черк. у.

Доплачувати, чую, еш, сов. в. доплатити, чу́, тиш, гл. Доплачивать, доплатить, приплачивать, приплатить. Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш. Ном. № 9969.

Доплентатися, таюся, ешся, гл. Добратися, дотащитися, доплестися. Харьк. у. Я міркував собі йдучи, поки доплентавсь до хатини. Шевч.

Доплесті. См. Доплітати.

Доплив, ву, м. Приток. Желех.

Допливати, ваю, еш, сов. в. допливти́ и доплисти́, пливу́, вéш, гл. Доплывать, доплыть. Чуб. V. 345. Пливе, допливає, руки простягає. К. Досв. 70.

Доплігувати, гую, еш, сов. в. доплігну́ти, ну́, нéш, гл. Доскакивать, доскочить, допрыгивать, допрыгнуть. Розгнівався кінь, як стрибнув,—на сажень до царівни не доплигнув. Грин. I. 173.

Доплітати, таю, еш, сов. в. доплести́, лету́, тéш, гл. 1) Доплетать, доплесть. 2) Довязувать, довязать, надвязувать, надвязать. Допліта панчішку. К.

Доплуганитися, нюся, нишся, гл. Дотащитися, добратися. Ледве доплуганився до міста. Ком. I. 52.

Доплутатися, таюся, ешся, гл.—**Доплентатися**. Аж опівночі хиба додому доплугаєшся. К. I. 4.

Допну́ти, ся. См. Допинати́, ся.

Доповзати, заю, еш, сов. в. доповзти́, зу́, зéш, гл. Доползать, доползти. Мов рачки доповзла до города. Кв.

Доповідати, даю, еш, сов. в. доповісти́, ві́м, вісі́, гл. 1) Оканчивать, окончить рассказывать, *досказывать, договаривать, договорить. А останні доповідали... Лепкий. 2) Сообщать, сообщить, докладывать, доложить. Ско-

ро ввиділи, пану доповіли. АД. I. 36. Наймичка доповіла їй, що се все Тутун так веселить беседу. Г. Барв. 311.

*Доповідач, ча, м. Докладчик. Пр. Пр.

Доповідно, нар. Основательно, точно. Були у нього гроші, але доповідно не можу сказати, скільки. Ольгоп. у.

*Доповідь, ді, ж. Доклад.

Доповісті. См. Доповідати.

Доповнювати, нюю, еш, гл.—Доповняти. Усього достачає і хлібом святим доповнює. Г. Барв. 180. Вам і чаші не доповнювані. Грин. III. 147.

Доповняти, няю, еш, сов. в. доповнити, ню, ниш, гл. Дополнять, дополнить. З тії хмари дощик накрапає та синього моря доповняє. Мет. 446. АД. I. 99. Слізьми моря не доповниш.

Доповнятися, няюся, ешся, сов. в. доповнитися, нюся, нишся, гл. Дополняться, дополниться.

Доповчити, чу, чиш, гл. Достроить, дополнить. Хата виведена була по вікна, а то вже я її укукобила й доповчила. Харьков.

Допоки, нар. До тех пор пока. Не оженюся, допоки вік віков. Гол. I. 344. Співатиму йому допоки віку, допоки тху хвалитиму на струнах. К. Псал.

Допомагати, гаю, еш, сов. в. допомогті, можу, жеш, гл. Помогать, помочь. Вже й сини Шрамові піросли і допомагали батькові у походах. К. ЧР. 14. Як міг, так допоміг. Ном. № 4540. Роби, небоже, то й бог допоможе! Ном. № 68.

Допомагатися, гаюся, ешся, гл. Добиватися, домогаться. Пише було син, що йому не дуже добре допомагаться за дохід з наслідства. Левиц. I. 68.

Допоминання, ня, с. Домогательство.

Допоминати(ся), наю(ся), еш(ся), гл. Добиватися, домогаться. Хто припоминає, той допоминає. Ном.

Допоміжний, а, е. Вспомогательный.

Допомога, ги, ж. Помощь, пособие. Грин. II. 38. Тільки озвешся, руку потягне і допомогу дасть. К. ЧР. 398. Я тобі буду в допомозі. Грин. II. 32.

Допомогті. См. Допомагати.

Допорати, раю, еш, гл. Докончить прибирать. Тут усе недопоране, завтра святки, а вона хурк! пішла до матері—от і добре! Канев. у.

Допо́тиль, нар. До сих пор, до этого места. Вх. Лем. 411.

Доправди, нар. Действительно. Я таки доправди дуже втомилась. Чуб.

Доправляти, ляю, еш, сов. в. доправити, влю, виш, гл. 1) Дослуживать, дослужить церковную службу. Піп доправив службу. 2) Доправити довг. Взыскать долг. 3) Доводить, довести. Одведи отцих людей та гляди мені, прямо доправ до красної дівиці—ясної зірниці. Мнж. 19. *4) Доканчивать, окончить. Приходила підпила та приносила не раз ще й у плящині горілки й решту доправляла в своїй хаті. Борд. *5) Довзыскивать, доззыскать. Сл. Правн. М.

Доправлятися, ляюся, ешся, гл. 1) Требовать, добиваться. Свого доправляйся, роду не чужайся. Ном. № 9033. 2)—за що. Требовать уплаты. Стахова жінка доправляється за курчата. НВольн. у.

Доправуватися, вуюся, ешся, гл. Требовать. І горівки ся напиває, і їсти ся доправує, і на войну ся збирає. Гол.

Допра́ти. См. Допірати.

Допривати, ваю, еш, сов. в. допріти, прію, еш, гл. Сваривать, свариться вполне. Каша пріла, не допріла. Мил. 72.

Допрі́к, ку, м. Упрек, укор. Якими допріками палкими, якими гіркими його дорікала. МВ. II. 144.

Допріка́ти, каю, еш, гл. Упрекать. *—кому. Упрекать кого. Писк.

Допрі́ти. См. Допривати.

Допроваджувати, джую, еш, сов. в. допровадити, джу, диш, гл. Доводить, довести. К. ЧР. 380.

Допро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. допроситися, шуюся, сишся, гл. Допрашиватися, допроситься. І не допрошуйся до мене в хату, бо не допросишся.

Допряда́ти, даю, еш, сов. в. допрядати, ряду́, деш, гл. Допрядывать, допрядать. Ось допряду мички, та й будемо вечеряти. Харьк. у.

Доптати, пчу, чеш, гл.—**Топтати.** Грин. III. 518. *Взулася в черевички та й по хаті допче.* Чуб. V. 156. *Ми півроку допчемо, нім осьмак найдемо.* Гол. I. 128.

Допуска́ти, каю, еш, сов. в. допустіти, щу, стиш, гл. Допускати, допустити. *Боже, як прийде час умерти, не допускай довго лежати—кажи прийти смерти.* Ном. № 8304. *Тільки допусти його до коша, а сам не рад будеш.* Ном. № 4840.

Допуска́тися, каюся, ешся, сов. в. допустітися, щуся, стишся, гл. 1) Допускатися. *2) Позволять, дозволити собі що. *Допустився великих злочинів.*

До́пуст, ту, м. Попущення, допущення. *Перш було, як ідуть некрути, а просто їх жид іде: взяли розпрягли коней і віз перевернули й пропало. От який допуст був.* Каменец. у. ***До́пуст бо́жий.** Попущення господне. Желех.

Допустіти. См. Допуска́ти.

До-пуття́, нар. Как следует. ***Дове́сті дитину до-пуття́.** Вивести дитя в люди. Сл. Нік.

Допха́тися, хаюся, ешся, гл. Дойти с трудом, дотащитися. *Сяк-так до слобідки хоч з горем допхався.* Сніп. 162.

Доп'ясті, ся. См. Допина́ти, ся.

Дора́, рі, ж.—**Па́ска.** Шух. I. 106. 251.

Дора́дець, дця и *дора́дця, ці, м. Советник.

Дора́джувати, джую, еш, сов. в. дора́дити, джу, диш, гл. Советовать, посоветовать. *Дорадила вража вдова, як жінку забити,—тепер порадь, вража вдово, где єї подіти.* Чуб. V. 630.

***Дора́дник, ка, м.** Советник. Желех.

Дора́дниця, ці, ж. Советниця. *Мати моя, дорадниця в хаті, дорадила, як жінку карати, тепер дорадь, де її сховати.* Чуб. V.

До́раз, дора́зу, нар. 1) Сразу. *Той і стихнув доразу.* МВ. I. 133. *А мати як ся дознала, дораз на гору біжала.* Гол. II. 712. *2) Целиком, повністю. Франко.

Доразі́сінько, нар. Вдруг. *Гадка прояснилася мені доразісінько.*

***Дора́на, нар.** До утра, до (рас) све-

та. *Старий сотник міг розказувати до-рана.* Лепкий.

Дорахо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. дорахува́тися, хуюся, ешся, гл. Досчитуватися, досчитатися.

***Дорачкува́ти(ся), кую(ся), еш(ся), гл.** Доползти с трудом. Сл. Яворн.

***Дора́ювати, юю, еш, сов. в. дора́яти, раю, еш, гл.** Советовать, посоветовать, надоумити. *Дораяли люди—піді розкажи батькові.* Крим.

Дорва́ти, ся. См. Дорива́ти, ся.

Доре́готатися, гочу́ся, чешся, гл. Дохохотатися.

Дорекан́ня, ня, с. и пр.—**Дорікан́ня** и пр. *Занедбали паненята дорекання мого брата.* К. Досв. 48.

Доре́чі, нар. 1) Кстаті. *2) К слову. Сл. Нік.

***Доре́чний, а, е.** Уместный. *Тим більше доречним, здається мені, спом'янути і вшанувати...* П. Зайцев.

Дорива́ння, ня, с. Дорывание. Богодух. у.

Дорива́ти, ваю, еш, сов. в. дорва́ти, ву́, веш, гл. Дорывать, дорвать. *Дорву відра (вишень) та й ітиму в хату.* Богодух. у.

Дорива́тися, ваюся, ешся, сов. в. дорва́тися, ву́ся, вешся, гл. Дорыватися, дорваться.

Дорі́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. дорі́патися, паюся, ешся, гл. Отворять и затворяють дверь до тех пор пока... *Дорипався, що зовсім вихолодив хату.* Харьк. у. ***Дорі́павя до краю.** Дошел до безвыходного положення. Сл. Нік.

Дорі́бок, ро́бку, м. Заробток, прибыток. *Щоб ти дорібку не мав.* Чуб. III. 89.

***Дорі́внювати, нюю, еш (кому, чому), гл.** Равнятися чому. Сл. Дубр.

Дорі́д, ро́ду, м. Урожай.

Дорі́дливий, а, е = **Дорі́дний.** *Сльози такі дорідливі, як дощ перед грядом.* Св. Л. 98.

Дорі́дний, а, е. 1) Урожайный. *Хвалить бога, тепер дорідний год на всячину.* Васильк. у. 2) Рослий, крупный. *Дорідне жито.* Канев. у. 3) Природжений, врожденный. *Дорідна відьма, а єсть відьми роблені,—мати дочці так*

поробе, шо вона й відьмою стане. Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.

Доріженька, доріжечка, ки, ж. Ум. от дорóга.

Доріжка, ки, ж. 1) Ум. от дорóга. 2) Род узорной резьбы, которой украшается ярмо. Чумак у дорозі, гуляючи, вирізує (на ярмі) складаним ножом то доріжки, то кривульки, то зубчики. Чуб. VII. 406. Также у гончаров—узор при раскраске мисок: трехцветная полоска. Вас. 184.

Доріжний, я, е. Дорожный.

Дорізування, ня, с. Дорезывание.

Дорізувати, зую, еш, сов. в. дорізати, ріжу, жеш, гл. Дорезывать, дорезать. Сніп. 161. Барило дорізувавших, що ще хрипіли. Стор. М. Пр. 123.

Дорізуватися, зуюся, ешся, сов. в. дорізатися, жуся, жешся, гл. Дорезываться, дорезаться.

Дорікання, ня, с. Укоризна, упреканье, упрек. Сміливі дорікання і горді протести Іова здавались би сучасникам Ездри і Неемії богозневагою. К. Іов. VII. Було не витерпе єї дорікання за ту горілочку і надає їй бебехів. Стор. М. Пр. 153.

Дорікати, каю, еш, одн. в. дорікнати, ну, неш, сов. в. дорікати, речу, чеш, гл. Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. З світу божого жене, дорікає, що я батькова дочка. МВ. I. 123. Дорік парубок гірко. Федьк. Мені за вас люде дорікають. Мнж. 104. А вороги мої бувають, гірким докором дорікають. К. Псал. 230. «Катре!»—дорікнула мати. МВ. II. 120.

Дорікливий, а, е. Укоризненный.

Доріжливо, нар. Укоризненно.

Дорікнати, дорікати. См. Дорікати.

Дорнінка, ки, ж. Топор на длинном топорнице для срубывания деревьев, названный по месту (Дорна-Ватра), из которого такие топоры доставляются. Шух. I. 175.

Доробайло, ла, с. 1) Верзила. 2) Обичайка.

Доробити, ся. См. Доробляти, ся.

***Доробківич, ча, м.** 1) Выбившийся собственным трудом, разбогатевший. 2) Выскочка, парвеню. Франко.

Доробківий, а, е. Заработанный.

Батько нічого нам не лишив, ніякої дідівщини, зосталося од матері доробкове, заробляне. Могил. Под.

Дороблювати, люю, еш, гл.—Доробляти.

Доробляти, ляю, еш, сов. в. доробити, блю, биш, гл. 1) Доделывать, доделать. Ішов робить, доробляти, що би дали вечеряти. Чуб. V. 1014. 2) Дорабатывать, доработать, доканчивать, докончить. Не ївши і дня доробив. Мнж. 127.

Дороблятися, ляюся, ешся, сов. в. доробитися, люся, бишся, гл. 1) Дорабатываться, доработаться. Доробився, що й руки не зведе. 2) Приобретать, приобрести работой что-нибудь. Чуб. I. 272. Роблю, роблю, та й не можна ніяк доробитися. НВолын. у. Хто робить, той ся доробить. Ном. № 9951. Силуванням конем не доробишся. Ном. № 1086. Чужим волом не доробитися. Ном. № 9663. Злиднями не доробишся. Ном. № 1579.

***Доробок, бку, м.** 1) Заработанное, благоприобретенное имущество. 2) Мн. Дорібки—Обжинки.

Дорóв, ва, ве. Сокращенное из здорóв! Здравствуй! Грин. II. 178. Дорóв був, дядьку! Рудч. Ск. II. 154.

Дорóга, ги, ж. 1) Дорога, путь. В поход у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали. Шевч. Смерть—неминушая дорога. Ном. № 8243. Проста до Христа у світі дорога. Чуб. III. 17. Бóжа дорóга (Ном. № 8229), чумацька дорóга, *дорóга в Єрусалим. Млечный путь. Бúти на бóжій, остáнній дорóзі. Быть при смерти, *не жилец на свете. Вже на божій дорозі стоїть. Липов. у. с. Ситківці. Єфр. Г. Барв. 361, 434. Куді вам дорóга? Кудя вам путь лежить? *Дорóгою компрómісів. Путем компромисов. Сл. Нік. 2) Дорога, путешествие. Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвіночку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілочку. Мет. 81. 3) В гончарной печи арка, образуемая козлом и стеной печи. Вас. 180. 4) У ткачей: а) то-же, что и сказ. МУЕ. III. 20; б) в основе: место, сквозь которое продевается челнок. Шух. I. 258. Ум. Дорí(ó)жка, дорí(ó)женька, до-

рі(о)жечка́, дорóжейка. Мет. 32, 22, 229. К. Досв. 19. Чуб. III. 240.

Дорогий, а́, е́. 1) Дорогой. *Де ж твої, доню, дорогі коралі?* Чуб. III. 144. 2) Дорогой, любимый. *Любов дорога, — розлука тяжкая.* Мет. 93. **З дорогою душею.** Очень охотно, от всего сердца. *Невже ви хочете, щоб за вашого вийтенка отець силував одним одну дочку? — Який... враг просить його силувати? вона з дорогою душею пійде!* К. ЧР. 297. *3) Важный, ценный. *Празник благовіщення дуже дорогий, бо тоді архангел Гавриїл одмикає землю.* Крим. Сравни. ст. **дорóгший** и **дорóжчий, дорóжший.** К. ЧР. 57. Грин. III. 595. Ум. **Дорогенький, дорогесенький.** Г. Барв. 363. *Моя порадиця дорогесенька.* Мил. 204.

***Дорогітня́, ні, ж.** Дороговизна. Желех.

Дорогісінський, а, е. В высшей степени дорогой. *Моя й матінко, моя й дорогісінька.* Мил. 200.

Дóрого, нар. Дорого. Ном. № 10500. *Тепер усе доргше стало.* МВ. I. 112. *Дорожше очей нема нічого в світі.* ЗОЮР. II. 100. Ум. **Дорогенько, дорогесенько.**

***Дороговказ, зу, м.** 1) Путеводитель. 2) Указатель пути, руководитель. Желех.

Дороготóва, ви, ж. Дорогая цена. *Для дороготóви і батька продать готови.* Ном. 10518.

Дорогоцінний, а, е. Драгоценный. *Каміння дорогоцінне.* Рудч. Ск. II. 32.

Дорóжшати, шаю, еш, гл. = Дорóжчати.

Дорóдний, а, е = Дорідний 2. Макс. (1849). 84.

***Дорóжати, жаю, еш, гл.** Дорожать. *Грунта дорожають.* Крим.

Дорóженька, ки и дорóжечка, ки, ж. Ум. от **дорóга.**

Дорожиній, нар. Ближе дорогой, более по дороге, с руки. *Я живу по цей бік села, так мені й дорожиній, як би й пайка по цей бік випала.* Черниг. г.

Дорожіти, жу́, жіш, гл. Ценить. *Нас дорожать більш, аніж їх, дарма, що вони пани.* Харьк.

Дорожітися, жу́ся, жішся, гл. Дорожиться, дорого запрашивать.

Грин. II. 333. *Будьте ласкаві, не дорожіться: адже ж і горілка відрами дешевша, як квартами.* Стор. I. 240.

Дорожнѐта, ти и дорожнѐча, ці, ж. Дороговизна. *Ото дорожнѐта на рибу, — не до купишся.* Харьк.

Дорóжник, ка, м. Раст. *Plantago lanceolata.* ЗЮЗО. I. 131.

Дорóжній, я, е. Дорожный, находящийся в дороге.

Дорожнѐя, ні, ж. = Дорожнѐта. *Теперки дорожня на всім стала.* Камецец. у.

Дорóжчати, чаю, еш и дорóжшати, шаю, еш, гл. Дорожать. *Усе вже дорожшає на базарі.* Черниг. у.

Дорозумітися, міюся, ешся, гл. Додуматься, сообразить, догадаться. *Дещо. 32. Дорозумівся і я як зробиць.* Черк. у.

Дорозумóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. дорозумувáтися, му́юся, ешся, гл. (= Дорозумітися). Додумуваться, додуматься, соображать, сообразить. *Усяке по своєму дорозумується.* О. 1862. X. 115. *Чи ти зажурився, чи ти загадався, — хто ж би то по тобі дорозумувався?* К. Досв. 149.

Дорóслий, а, е. 1) Взрослый. *Вже дівчина доросла, а хороша та пишна, як королева.* МВ. I. 136. 2) Доросший. *Доросле жито.* НВолын. у.

Доростáти, таю, еш, сов. в. дорості́, ту́, тѐш, гл. Дорастать, дорости. *Ріс, ріс, не доріс, своїй неньці води не приніс.* Чуб. III. 183. **Дорості́ літ.** Достичь совершеннолетия. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32.

Дорóблювати, люю, еш, сов. в. дорубі́ти, блю́, биш, гл. Оканчивать, окончить обрубать (в шитье). *Ти ще й рубця не дорубиш, я вже й звернусь.* Кв.

Дорóбувати, бую, еш, сов. в. дорубáти, баю́, еш, гл. Дорубывать, дорубить. *Дорубай оті дрова та повкидай у хлівець, щоб не мокли на дощі.* Харьк. у.

Дорóбуватися, буюся, ешся, сов. в. дорубáтися, баю́ся, ешся, гл. Дорубываться, дорубиться. *Сокира свого дорубається.* Ном. № 4090.

Доручáти, чаю, еш, сов. в. доручі́ти, чу́, чиш, гл. 1) Поручать, пору-

чить. *Доручаю тебе, серденьтко моє, та й єдиному богу. Нп. *2) Вручать, вручить, отдать в руки. А тепер, коли б доручити (листа), тоді хай діється, що хоче,—він своє діло зробив. Лепкий.

Доручення, ня, с. Поручение.

Дорш, шү, м. и пр.=Дош и пр. Грин. III. 390. Не проси у бога доршу, а проси урожаю. Ном. № 7270. Ум. Дорщик. МУЕ. III. 118.

Досада, ди, ж. Неприятность, досада. Чужа хата—велика досада. Ном. № 9626. Досада скребе, як кішка лапою. Ном. № 3665. Ум. Досадонька. Чуб. V. 448.

Досадіти. См. Досаждати.

Досадний, а, е. 1) Неприятный. Досадній звістки. Грин. III. 588. 2) Вредный. Поганому животу досадні й пироги. Харьк. Ум. Досадненький. *3) Обидный. Вважає за свій святий обов'язок відповісти що найменше таким же голосним та досадним викриком. Франко.

Досадно, нар. Неприятно. МВ. I. 24. Ум. Досадненько. Шо в черницях добре жити, легше ділечко робити, тільки, ненько, досадненько, шо в черні ходити. Грин. III. 376.

Досадонька, ки, ж. Ум. от досада. *Де б я, де б я та й з досадоньки пішла. Нп.

Досаждати, даю, еш, сов. в. досадіти, джу, діш, гл. Досаждать, досадить. Скільки ворогів запеклих мені досаждають. К. Псал. 4. «Так чим же я вам досадив?»—ягнятко, плачучи, питає. Гліб. 34.

Досватати, таю, еш, гл. Досватать.

Досвататися, таюся, ешся, гл. Досвататься до чого-нибудь.

Досвід, ду, м. Опыт. Знаючи з історичного досвіду, як уставали нації. К. XII. 131.

*Досвідний, а, е. Опытный, показательный. Сл. Нік.

*Досвідник, ка, м. 1) Исследователь. 2) Опытник. Сл. Нік.

Досвідчати, чаю, еш, сов. в. досвідчити, чу, чиш, гл. 1) Свидетельствовать, посвидетельствовать, засвидетельствовать. 2) Испытывать, испытать, узнавать, узнать по опыту. (Шев-

ченко) добре на самім собі досвідчив усього, що сердешний люд терпів під тим ярмом. Передм. до Кобз. Шевч. 1867. 3) Доказывать, доказать. *4) Научать, вразумлять. Досвідчає нас господь милосердний... Лепкий.

Досвідчатися, чаюся, ешся, сов. в. досвідчитися, чуся, чишся, гл. Ссылається на чье-либо свидетельство до какого-либо времени. Досвідчився циган жінкою й дітьми, поки забрали всіх у тюрму. Васильк. у. 2) Убеждаться, убедиться по опыту; узнавать, узнать. Перемагала свій жаль як тільки мога, щоб люде не досвідчились. Г. Барв. 168.

*Досвідчений, а, е. Опытный (человек). Желех.

Досвідчення, ня, с. Убеждение. *Желех.

Досвіт, ту, м. Рассвет. I прийшов я із панщини вже перед досвітом. Грин. III. 633. У вікно полився тихий досвіт. Левиц. I. 463. У-досвіта. На рассвете, перед рассветом. У-досвіта встав я... темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє. К. Досв.

Досвітковий, а, е. Предрассветный. Темнота досвіткова. Левиц. I. 271.

Досвіткування, ня, с. Пребывание на досвітках.

Досвіткувати, кую, еш, гл. Быть на досвітках.

Досвітній, я, е. Предрассветный. Моя зоре досвітняя. Шевч. 240.

Досвіток, тку, м. Предрассветное время. Чорт би й не оддав, та на лихо йому досвіток захватив. Рудч. Ск. II. 25. Темним досвітком усі троє вийшли з села. Г. Барв. 543. У досвіток. До рассвета. 2) Во мн. ч. Досвітки. Вечерние собрания неженатой молодежи осенью и зимой, посиделки. Чуб. VII. 451. КС. 1889. X. Сумцов. № 89. Ой маєш ти, моя мати, іще дочок п'ять: не пускай їх на досвітки, нехай дома сплять. Чуб. V. 891. Сестри дома немає, на досвітках гуляє. Млр. л. сб. 343.

Досвітчаний, а, е. 1) Предрассветный. Сим. 185. 2) Сделанный во время досвіток. Це ранішня робота, а це досвітчана. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Досвітчана матері. Жінщина, в доме ко-

торой собираются до́світки. Борз. у.
*Досвітча́ний ба́тько. Хозяин избы, в которой собираются до́світки. Пир. у., Конон.

Досвітча́нин, на, м. Парень, ходящий на до́світки. Досвітча́не. Парни и девушки, ходящие на до́світки. Константиногр. у.

Досвітча́нка, ки, ж. Девушка, ходящая на до́світки. *Торішньої зими аж три досвітчанки ходило до нашої баби на порядки, на досвітки.* Васильк. у. *Саме глупої ночі пішли ми з підотаманчим досвіток розганять, але на до-світках було тільки чотири дівчат до-світчанок та й годі.* Васильк. у.

Досі́джувати, джую, еш, сов. в. досі́дити, джу, диш, гл. Досиживать, досидеть. *Досиділи трохи не до півночі.* Левиц. Пов. 278.

Досі́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. досі́дитися, джуся, дишся, гл. Досиживатися, досидеться. *До того досиділась, що й сорочки на хребті нема.* Рудч. Ск. I. 177.

Досила́ти, лаю, еш, сов. в. досла́ти, шлю́, леш, гл. Досылать, дослать. *Коли він мені дошле решту? І козацьке на Україні серце залунало і луну із серця в серце аж до нас дослало.* К. МБ. XI. 142.

Досі́нювання, ня, с. Досинивание.

Досі́нювати, нюю, еш, сов. в. до-синіти, ню́, ніш, гл. Досинивать, до-синить.

Досі́нюватися, нююся, ешся, сов. в. до-синітися, ню́ся, нішся, гл. До-синиватися, досиниться.

Досипа́ння, ня, с. Досыпание.

I. Досипа́ти, паю, еш, сов. в. до-сипати, плю́, плеш, гл. Досыпа́ть, до-сипать. *Досип мішка, щоб повний був.* Харьк.

II. Досипа́ти, паю, еш, сов. в. до-спа́ти, плю́, піш, гл. Досыпа́ть, до-спать. *Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипала.* Чуб. V. 928. *А вже ж мої очі не доспали ночі.* Нп. Млр. л. б. 277. *Дослав до обід.*

I. Досипа́тися, паюся, ешся, сов. в. до-сипатися, плю́ся, лешся, гл. До-сыпа́тися, досыпаться.

II. Досипа́тися, паюся, ешся, сов.

в. до-спа́тися, плю́ся, пішся, гл. До-сыпа́тися, досыпаться. *До білого волоса дослався.* Стор. I. 67. *Ой поспи, поспи, красная дівко, та доспишся до горя.* Грин. III. 262.

До́сипка, ки, ж. Досыпка. Ум. До-сипо́нька.

Досипля́ти, ляю, еш, гл.=II. До-сипа́ти. *Молода дівчина нічки досипляє.* Мет. 362.

До́сипо́нька, ки. Ум. от досі́пка. До́сипувати, пую, еш, гл.=I. До-сипа́ти.

До́сита, нар. Досыта. *Ми їмо з ко-рита, та до сита, а ви з блюда, та до худа.* Ном. № 1614.

*До-сі́ти=До́сити. Франко.

До́ситішати, шаю, еш, гл. Пожи-реть, потолстеть. *Я все буду пастись, та й доситішаю.* Рудч. Ск. I. 1.

До́сити, нар. Достаточно, довольно. *Мудрій голові досить дві слові.* Ном. № 5912. *У мене добра досить.* Борз. у.

До́сиха́ння, ня, с. Досыхание.

До́сиха́ти, хаю, еш, сов. в. до-со́хнути и до-схну́ти, до-со́хти, со́хну, неш и схну́, не́ш, гл. Досыхать, до-сохнуть. *Хліб уже досихає.* Васильк. у. *Викинь сорочки на тин, нехай досохнуть.* Харьк. у.

До́сі, нар. 1) До сих пор, до этой поры. *Чужі люде полуднують, ми й досі не їли.* Мет. 321. 2) Уже, в настоящее время. *Та годі сидіти та пора ле-тіти, досі плачуть та маленькі діти.* Мет. 257. *Я думав, що досі вже й по-роблено все.* 3) До сего места.

До́сіва́ння, ня, с. Досевание.

До́сівати, ваю, еш, гл.=До́сію-вати.

До́сіль, нар.=До́сі.

До́сіувати, пую, еш, сов. в. до-сіпати, паю, еш, гл. 1) Додергивать, додергать. 2) Достать, добыть. *А що, синку, досіпав де гршенят?—Досіпаєш!.. таке тепер і стало!* О. 1862. IX. 5.

До́сіюватися, пуюся, ешся, сов. в. до-сіпатися, паюся, ешся, гл. До-дергиватися, додергаться.

До́сіювання, ня, с. и пр.=До́сі-ва́ння и пр.

До́сіювати, сіюю, сіюеш, сов. в. до-сіяти, сію, еш, гл. Досевать, посе-

ять. *Не досягав пшениці до краю.* Мет. 27.

Доска́кувати, кую, еш, сов. в. доска́кати, каю, еш, гл. Доскакивать, доскакать. *Доскакує Сомко із Шрамом до провалля.* К. ЧР. 169.

Доскі́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. доскі́патися, паюся, ешся, гл. 1) Придиратися, придратися. *Він доскіпувався до неї: то чому вона не хоче... те та друге.* Мир. ХРВ. 392. 2) Дорыватися, дорватися, наброситися. *Доскіпається до горілки, що й не встане.* Змиев. у. *3) Докапыватися, докопаться. Желех.

Доскле́пити, плю́, піш, гл. Окончить арку, свод. «А що досклепили?» —*Ні, ще й на завтра до обід осталося.*

Доско́на́лий, а, е. 1) Совершенный. 2) Настоящий, действительный. *Хто тут досконалий хазяїн?* Черк. у.

Доско́на́лість, лости, ж. Совершенство.

Доско́на́льний, а, е = Доско́на́лий 2. *Звісно, той там у школах, потім у віську, хазяїна досконального нема.* Сим. 217.

Доско́ро́джувати, джую, еш, сов. в. доско́родіти, джу́, диш, гл. Оканчивать, окончить бороновать перед посевом.

Доско́цький, а, е. Прыткий, умеющий добывать. *Бач, який доскоцький, перший вихопився.*

Доско́чистий, а, е. Живой, веселый (о музыке). *А ну йому марш!—І втяли такого доскочистого, аж волосся іжиться.* Св. Л. 231.

Доско́чити, чу, чиш, гл. 1) Подпрыгнуть до, допрыгнуть. *Не доскочиш, бо дуже високо. Доскоче кінцем до царівни (а царівна сиділа у висококу терему).* Грин. I. 171. 2) Дойти, достигнуть. *По чарці, по другій, та так може й до десятка, чи й лучче, доскочило.* Грин. II. 179. 3) Достать, приобрести, взять в добычу. *Оттоді то й Черевань доскочив собі нечисленного скарбу.* К. ЧР. 4. *Добре, кажуть, що шовкові брови удались, хода павлина да вид королівський,—дак і козака доскочила.* Осн. 1862. VIII. *Вовка... живцем доскочили.* К. ДС. 7. *Свого одбіг, чужого не доскочив.* Г. Барв. 92.

***Доско́чний, а, е.** Ловкий, настойчивый, достигающий желаемого. *Е, це чоловік доскочний! Як напосядеться, то й добуде, чого хоче.* Ол. Пчілка.

Доскри́піти, плю́, піш, гл. Доскрипеть. *А що, доскрипіло, поки не луснуло: я казав, що обід лясне.*

Доскрі́бати, баю, еш, сов. в. доскрі́бти, бу́, беш, гл. Доскребывать, доскресть, доскабливать, доскоблить.

Доскрі́бувати, бую, еш, гл. = Доскрі́бати.

Доскрі́буватися, буюся, ешся, гл. Доскребываться, докапываться, добираться. *Він доскрібується вже до мене.*

Доскромáджувати, джую, еш, сов. в. доскромáдити, джу, диш, гл. Доскребать, доскресть. *А ми вже доскромали буряків.* Богодух. у.

Досла́ти. См. **Досила́ти.**

Досла́тися, дошлю́ся, шлешся, гл. Быть в состоянии послать. *Сонливого добудишся, лінивого дошлешся.* Ном. № 10842.

До́слід, ду, м. Исследование. *Лінивий до історичного досліду розум.* К. XII. 37.

***До́сліджений, а, е.** Исследованный. Сл. Дубр.

До́сліджувати, джую, еш, сов. в. дослідіти, джу́, диш, гл. Исследовать.

***До́слідний, а, е.** Исследовательский. Пр. Пр.

До́слідник, ка, м. Исследователь. *Вельми поважний дослідник польської старосвіщини.* К. XII. 65.

***До́слідницький, а, е.** Исследовательский, относящийся к исследованию. Сл. Дубр.

***До́слідчий, а, е.** Исследовательский. Сл. Дубр.

***До-сло́ва, нар.** 1) К слову, кстати (сказать). 2) Дословно. Желех.

Дослу́жувати, жую, еш, сов. в. дослужіти, жу́, жиш, гл. Дослуживать, дослужить. *Дослужу місяця та й піду додому.* Васильк у.

Дослу́жуватися, жу́юся, ешся, сов. в. дослужітися, жу́ся, жишся, гл. Дослуживаться, дослужиться. *Дослужитись до великого чина.* Левиц. I. 66. *В кого ж ми ся, рідні браття, цього дослужили?* Бал.

Дослуха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* = Дослу́хуватися. *Еней похнюпивсь, дослухався* — Сивила що йому верзла. Котл. Ен.

Дослу́хувати, хую, еш, *сов. в. дослу́хати, хаю, еш, гл.* 1) Дослушувати, дослушати до конца. *Диво та й тільки, каже гайдамака, дослухавши сотниківну.* Стор. I. 35. 2) Слышать, услышать. *Що дослуха—наче крізь воду проточну.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Як річ таку суддя дослухав, низенько поклонивсь, потилицю почухав.* Греб. 380.

Дослу́хуватися, хуюся, ешся и дослуха́тися, ха́юся, ешся, *сов. в. дослу́хатися, хаюся, ешся, гл.* Прислушуватися, прислушатися. *Цсс... засичав Загнибіда, і знову почав дослухатись.* Мир. Пов. II. 73. *Прочитав батюшка вдруге. Баба дослухалася і вгадала, що так воно й єсть.* Левиц. I. 70.

Досма́лювати, люю, еш, *сов. в. досма́лити, лю, лиш, гл.* = Дошма́лити.

Досме́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Досидеться в гостях до сумерек. *От й досмеркалася.* Гадяч. у.

Досмика́ти, каю, еш, *сов. в. досмикати, каю, еш, гл.* Додергивать, додергать.

Досми́катися, каюся, ешся, *гл.* Додергаться.

Досми́кування, ня, *с.* Додергивання.

Досми́кувати, кую, еш, *гл.* = Досмика́ти.

Досмо́літися, лю́ся, лишся, *гл.* Досмо́литися.

Досмо́лювати, люю, еш, *сов. в. досмо́лити, лю, лиш, гл.* Досмалювати, досмалить.

Досні́тися, сню́ся, сні́шся, *гл.* Окончиться сну. *Сей сон мені, Заїро, не доснився.* К. МВ. XI. 145.

Досні́датися, даюся, ешся, *гл.* Дозавтракаться.

Досні́дувати, дую, еш, *сов. в. досні́дати, даю, еш, гл.* Оканчивать, окончить завтракать. *Доснідуй уже швидче, бо день не стоїть.* Харьк.

Доснови́гати, га́ю, еш, *гл.* Доплестись.

Доснови́гатися, га́юся, ешся, *гл.* Дошляться, дошататься.

*Досно́увати, вую, еш, *сов. в.*

доснува́ти, ну́ю, е́ш, *гл.* Оканчивать, окончить основу (в тканье).

Доснува́тися, ну́юся, е́шся, *гл.* 1) Оканчиваться основе (в тканье). 2) = Доснови́гатися.

Досо́вдати(ся), даю(ся), еш(ся), *гл.* = Досо́вкатися.

Досо́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Доплестись, добратся. *Та вже й нерано. Поки то досовкаюся додому.* Осн. 1862. VI. 31.

Досоло́джувати, джую, еш, *сов. в. досолодіти, джу́, діш, гл.* Добавлять, добавить сладкого куда-нибудь.

Досо́лювати, люю, еш, *сов. в. досо́лити, лю, лиш, гл.* Досаливать, досолить. *Не досолить,—не доїсть.* Ном. № 12379. *Треба досолити огірки.* Васильк. у.

Досо́люватися, лююся, ешся, *сов. в. досо́літися, лю́ся, лишся, гл.* Досаливаться, досолиться.

Досо́х(ну)ти. См. Досиха́ти.

Доспа́ти, ся. См. Досипа́ти, ся.

*Доспі́туватися, ту́юся, ешся, *гл.* Делать, производить опыт, дознавать. О. Степовик.

I. Доспіва́ти. См. Доспі́увати.

II. Доспіва́ти, ва́ю, еш, *сов. в. доспі́ти, пію, еш, гл.* Дозреть, дозреть. *Доспіла еси, моя ясочко, як повний колос на ниві.* К. Орися (ЗОЮР. II. 200). *Нехай цвіте, нехай тим часом доспіває.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 96).

Доспі́увати, вую, еш, *сов. в. доспіва́ти, ва́ю, еш, гл.* Допевать, допеть.

Доспі́лий, а, е. Спелый, созревший. *Доспіле яблуко.* Левиц. Пов. 290.

*Доспі́нути, ну, еш. Дозреть. *Не зривай, нехай доспіне.* Крим.

Доспі́ти. См. II. Доспіва́ти.

До́спіх, ху, *м.* Успех, успешность. *А в ділі все нема доспіху,—куди ні глянеш,—все не те.* Алв. 9.

Доспорожні́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Все опорожнить до того, что... *Доспорожнялася уже: затого і на кашу нічого.*

До́ста, *нар.* = До́сить. Гол. III. 219. *Франко. *Доста бідний та ніч мала.* Хот. Нік.

*До́става, ви, ж. Доставка, поставка. Желех.

До́ставати, ста́ю, е́ш, *сов. в. до-*

ста́ти, ну, неш, гл. 1) = Діставати. У такого й чорт ладану не доставе. Ном. Ой хто мені царь-зілля доставе, той зо мною на рушничку стане. Мет. 104. Ідіть зо мною на Черкеню долину гуляти, слави лицарства козацькому війську доставати. Макс. (1849). 82. Над річкою над Дунаєм орли загравали, а козаки отамана з неволі доставали. Мет. 429. У неділю города доставали. 2) Доставать, доставать, достигать, достичь. До пліч доставати.

Доставати́ся, стаю́ся, е́шся, сов. в. достати́ся, та́нуся, не́шся, гл. = Діставати́ся. 1) Пішла душа по руках, та й чортові доставалась. Ном. № 8836. Не попушу тебе, мила, иншому доставаться. Мет. 40. 2) Стоїть над морем: ніяк на острів не доставанеться. Рудч. Ск. Як доставануть у столицю, то я вас нагороджу. Рудч. Ск. II. 160. ЗОЮР. II. 28.

Доставля́ти, вляю́, еш, гл. Доставлять. Під тую свічку шість волів запрягли, під Почаєвську гору в монастир доставляли. Чуб. I. 162.

До́сталь, нар. = Дово́лі. Черк. у.

Достарча́ти, чаю́, еш, гл. Доставлять. Коням достарчали вволю сіна й вівса. Левиц. I. 504.

Достаті́чність, ности, ж. Достаточность, достаток. Достатечність показує статечність. Ном. № 1363.

Достатне́,—ньо́, нар. 1) Достаточ-но, зажиточно. У роскошах жили, не так щоб уже дуже, а достатньо таки. Лебедин. у. 2) Вдоволь. У його усього достатньо. НВолын. у.

Достатні́й, я, е. Достаточный, зажиточный. На все достатній і на лихо не жаден. Ном. № 2013. Достатня одежа. Шевч. (О. 1861. X. 4). 2) Обильный. Достатня паша. Шух. I. 78.

Доста́ток, тку, м. Достаток, довольство, изобилие, средства, *состояние, имущество. Крим. Достаток чинить статок. Ном. Тоді любва бере, як достаток є. Ном. № 8921. Він при достатку. Черк. у. Достаток добрий у його. Черк. у. Як би у мене достатки, то я б учився. Ромен. у. Хто буде ховати (мерця)? На які достатки? Мир. Пов. II. 115. У достатку живе́. Живет безбедно. В твор. пад. употребляется в виде наречия, в значенні: достаточно,

вдоволь. Аби хліба було достатком, а про яблука жити можна. Каменец. у. Ум. Доста́точок. Сим. 227.

*Доста́точний, а, е. Удовлетворительный, достаточный. Желех.

Доста́ча, ці, ж. 1) Часть, следуемая мельнику за помол? 2) Изобилие. 3) Необходимый для работы материал. Аби ваша достача, а ми хоч який віз, то зробим.

Доста́чання, ня, с. Доставка, поставка.

Доста́чати, чаю́, еш, сов. в. доста́чити, чу, чиш, гл. 1) Доставлять в нужном количестве. Аби достачали, я зроблю як слід. А мед-вино поплачу, сіно-овес достачу. Мет. 46. А ви думали, грошей у мене нема? Достачу, не бійтесь! Лебедин. у. 2) Быть достаточным, доставать. Не достача на сорочку.

Доста́чування. См. Доста́чання.

Доста́чувати. См. Доста́чати.

Достеме́нісінький, а, е. Точнехонько такой.

Достеме́нісінько, нар. Точнехонько так. Достеме́нісінько такий віл, як у мене. Черк. у.

Достеме́но, нар. Точно, точь-в-точь. Достеме́но так робиш, як той баран. Рудч. Отак достеме́но і у нас. Шевч. (О. 1861. X. 5).

Достері́гати, гаю́, еш, сов. в. достері́гти, режу́, же́ш, гл. 1) Следить, выследить, наблюдать. Я достерігаю всяку річ. НВолын. у. Таки достеріг вовка. Радомысл. у. Я достеріг, де воно дівається. НВолын. у. Про що мене що дня достерігати і цілитись на мене шо години. К. Іов. 17. *2) Устеречь, уберечь. Ви спіть у хаті, а грушу я сам достережу. Крим.

*Достига́ння, ня, с. Дозревание. Сл. Дубр.

Достига́ти, гаю́, еш, сов. в. дості́гти, гну, неш, гл. Созревать, созреть. Надійшли жнива, достигла Васи́лева пшениця. МВ. I. 124.

*Дості́глий, а, е. Созревший.

До-сто-бі́са, нар. Очень много. См. До.

До-сто-бі́сового ба́тька = До-сто-бі́са. См. До.

Досто́гна́тися, гну́ся, не́шся, гл. Достона́ться.

Достойний, а, е. Достойный. Чи достойні ж сі вепри Дніпровії, щоб трактувати з ними по людськи? К. ЧР. 336.

***Достойник, ка, м.** Высокого звання человек, особа, вельможа. Чи ти пам'ятаєш, що ти... дочка високого достойника великої країни? В. Самійл.

Достойність, ности, ж. Достоинство. Башт. 12.

Достойно, нар. Достойно. За віру християнську достойно і праведно стати. Мет. 418.

***Достомётний, а, е.** Достоверный, точно соответствующий. Полт.

Достотній, я, є. Точь-в-точь, совершенно похожий.

Достотно, нар. Точно, точь-в-точь. Черк. у.

Достоту, нар. Точь-в-точь. Вона дивилась на жовте й підсиняне батьківське лице... і злякалась, думаючи, що колись такий достоту буде її чоловік. Левиц. Пов. 279.

Достоювання, ня, с. Достаивание.

Достоювати, тоюю, еш, сов. в. достояти, тою, їш, гл. 1) Достаивать, достоять. І в церкві достояла мов спокійна. МВ. I. 102. 2) Дозревать, дозреть. (Конопелькам) не дали вітри да достояти. Грин. III. 122.

Достоятися, юся, їшся, гл. Достоятся. Достоялася з кумою, що вже й корова з череди прийшла. Черниг. у.

Дострибати. См. **Дострибувати I.**

Дострибати, баюся, ешся, гл. Допрыгаться.

Дострибувати, бую, еш, гл. 1) Сов. в. дострибати, баю, еш. Допрыгивать, допрыгать до чого-либо. 2) Сов. в. дострибнути, бнү, неш. Допрыгивать, допрыгнуть до чого-либо.

Достригати, гаю, еш, сов. в. достригати, жу, жеш, гл. Достригати, достричь. Стриже стрижій чоловіка, достриг до вуха. Мнж. 121.

Достригати, гаюся, ешся, сов. в. достригтися, жуся, жешся, гл. Достригаться, достричься.

Достругувати, гую, еш, сов. в. достругати, гаю, еш, гл. Достругивать, достругать.

Достругуватися, гуюся, ешся, сов. в. достругатися, гаюся, ешся, гл. Достругиваться, достругаться.

Достукування, ня, с. Достукивание.

Достукувати, кую, еш, сов. в. достукати, каю, еш, гл. Достукивать, достукать.

Достукуватися, куюся, ешся, сов. в. достукатися, каюся, ешся, гл. Достукиваться, достучаться. Під вікно він підїзжає та й достукується. Лавр. 26.

Доступ, пу, м. Доступ. Прозьба доступ має. Ном., стр. 286, № 4466.

Доступати, паю, еш, сов. в. доступити, плю, пиш, гл. Приступать, приступить, подходить, подойти. Що мені тепер на світі робити? Як мені тепер до жінки доступити? Хата. 69. Відьми скільки будуть мучиться..., а до тебе не доступлять. Грин. I. 69.

Доступатися, паюся, ешся, сов. в. доступитися, плюся, пишся, гл. Доступаться, доступиться, подходить, подойти, добираться, добратися, приближаться, приблизиться. Чого зблідла? Чого боїшся? Сюди не доступляться. К. (Хата, 165). Обридло вже мені жити на селі. Надумавсь я до царя доступитись: хочу подивитись на царя й на царицю. К. (О. 1861. IV. 39). Коли б мені знайти оселю божу, і до його престолу доступитись. К. Іов. 51.

Доступний, а, є. 1) Доступный. Люде живуть доступні такі, привітні. МВ. II. 96. 2) Умеющий легко ко всякому проникнуть, втереться в доверие, *пролаза. Сл. Нік. Се провідала та Катря, облетавши села: жінка хитра, доступная, гарна і весела; хоть до кого підлеститься і що хоче знає, тайну з серця, слово з рота, де бажа, виймає. Мкр. Н. 7—8.

Достягати, гаю, еш, сов. в. достягті, гнү, неш, гл. = **Досягати 1—3.** АД. I. 258. КС. 1883. II. 391. Грин. II. 113. 1) Коло броду беру воду, не достягну до дна. Чуб. V. 224. 2) Нехай найменший брат добре дбає, хоч навколішки вставає і військову суремку в головах достягає. Макс. (1849). 18.

Досування, ня, с. Придвигание.

Досувати, ваю, еш, сов. в. досунути, ну, неш, гл. Додвигать, додвинуть.

Досуватися, ваюся, ешся, сов. в. досунутися, нуся, нешся, гл. Придвигаться, придвинуться.

Досугий, а, е. Престарелый. Це дуже досуга жінка: літ з вісімдесят. Кременч. у.

Досукування, ня, с. Досучивание.

Досукувати, кую, еш, сов. в. досукати, каю, еш, гл. Досучивать, досучить. Оце сяду та ниток досукаю. Богодух. у.

Досунути, ся. См. Досувати, ся.

Досушувати, шую, еш, сов. в. досушити, шую, шиш, гл. Досушивать, досушить.

Досушуватися, шуюся, ешся, сов. в. досушитися, шуюся, шишся, гл. Досушиваться, досушиться.

Досхнути. См. Досихати.

До-схочу, нар. Вволю, сколько угодно. Ком. I. 21.

Досхті. См. Досихати.

Досягати, гаю, еш, сов. в. досягти, гну, неш, гл. 1) Доставать, достать до чего, хватать, хватить до чего. І кривавими руками мене ловлять, досягають. К. Псал. 133. Б'ють так, як і великі паничі, аби рука досягла. МВ. I. 69. Один чумака сало став їсти, із лаганця досягши, а другий люльку запалив. Рудч. Ск. II. 171. 2) Достигать, достигчь чего. 3) Достать, брать, взять. 4) Доставать, достать, добывать, добыть. Молока досягти.

***Досягнення, ня, с.** Достижение.

Досяяти, сая, еш, гл. Окончить снять. Що й у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косяю да домаяти, червоним косничком да досяяти. Грин. III. 122.

Дотанцювувати, вую, еш, сов. в. дотанцювати, цую, еш, гл. 1) Дотанцювывать, дотанцювать. «Твій батько вмер!»—Постій трохи, дотанцюю. Ном. № 10078. 2) Дойти танцюя. Дотанцював аж до брами. Шевч. 270.

Дотанцюватися, цую, ешся, гл. 1) Танцюя дойти до чего. 2) Дотанцюється до чего.

Дотарабанити, ню, ниш, гл. Дотащить, донести. Насилу дотарабанила вішок,—дуже важкий. Богодух. у.

Дотарабанитися, нюся, нишся, гл. Дотащиться. Очі завидючі: назбирала кислій стільки, що всилу дотарабанилася з їми додому. Богод. у.

Дотаскувати, кую, еш, сов. в. до-

таскати, каю, еш, гл. 1) Дотаскивать, дотащить. Мнж. 40. Насилу дотаскав його, такий великий. 2) Истаскивать, истаскать, донашивать, доносить (об одежде).

Дотаскуватися, куюся, ешся, сов. в. дотаскатися, каюся, ешся, гл. Дотаскиваться, дотащиться, с трудом доходить, дойти.

Дотекті. См. Дотігати.

Дотеп, пу, м. 1) Остроумие, искусство. *2) Шутка, острота. Масні дотепи. Пошлости. Сл. Нік.

Дотіпа, пи, ж. 1) Способность, умение. Гуляти часто до півночі в пісні, в пари, у лави, в жгут; кому ж із них була дотіпа, то в гроші грали в сім листів. Котл. Ен. 2) Способный человек.

Дотіпер, нар. До настоящего времени, до сей поры. Бідив я, та й дотіпер бідую. Каменец. у. Як тримав я поїдинка (11 десятин) тоді, та й дотіпер тримаю. Каменец. у.

***Дотіперішній, ня, не.** Бывший до сей поры, предшествующий. Сл. Нік.

Дотіпний, а, е. 1) Способный. Дотіпна до всякого діла. Шевч. 296. А в нас такого дотіпного коваля ізроду не було. К. ЧР. 331. *2) Остроумный. Сл. Нік.

Дотіпник, ка, м. 1) Способный мужчина, дока, молодец. *2) Остроумец.

Дотіпниця, ці, ж. 1) Способная женщина. *2) Остроумная женщина.

Дотіпність, ности, ж. Способность, дарование. Так даремне потратив свої сили чоловік з наукою, з щирою охотою, та й не без дотіпности. Драгом. Передм. Пов. Федьк. Не було дотіпности самому додуматись. Ком. I. 48.

Дотіпно, нар. 1) Способно, искусно. *2) Остроумно.

Дотіпре, нар. = Дотіпер.

Дотірплювати, плюю, еш, сов. в. дотірпіти, плю, піш, гл. 1) Вытерпливать, вытерпеть. Я знаю, він не дотірпить. НВольн. у. 2) Выносить, вынести, претерпевать, претерпеть. Дотірпіла лиха в походах. Левиц. Пов. 24.

Дотірти, ся. См. Дотірати, ся.

Дотісати, ся. См. Дотісувати, ся.

Доті, дотіль, дотіль, нар. До тех пор, до того времени. Доті лях мутив,

доки не наївся. Ном. № 876. Доти ходив, доки не наклав головою. Ном. № 10050. *Доти по́ки. До тех пор пока (не). Желех.

Дотик, ку, м. 1) Осязание. *2) Прикосновение. *А теплий дотик ніжно́й ши́ жив на його руці та розлазивсь по тілі...* Коцюб.

Доті́ка, ки, ж. Укор.

*Дотика́льний, а, е. Прикосновенный.

*Дотика́льце, ця, ср. Щупальце. Желех.

Дотика́ння, ня, с. Прикосновение.

I. Дотика́ти, ка́ю, еш, сов. в. доткну́ти, кну́, неш, гл. 1) Дотрагиваться, дотронуться, прикасаться, прикоснуться. 2) Колоть, уколоть, уязвлять, уязвить словами.

I. Дотика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. доткну́тися, ну́ся, нешся, гл. = Дотика́ти I. Єв. Л. XXIV. 39.

II. Дотика́ти, ка́ю, еш, сов. в. дотка́ти, тчу́, че́ш, гл. Дотыкать, доткать, оканчивать, окончить тканье. *Уже небагато дотикать Ярошисі.*

II. Дотика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. дотка́тися, тчу́ся, че́шся, гл. Дотыкаться, доткаться.

Дотина́ти, на́ю, еш, сов. в. дотну́ти и дотя́ти, тну́, не́ш, гл. 1) Дорезывать, дорубливать. 2) Досаждать, допекать, пилить. *Він мені дотинає за матір.* НВольн. у. *Хоць ти не скажеш, то скаже твоя мати до буде мені щоранку дотинати: «вставай, невістко, бодай ти здорова не встала».* Чуб. I. 696. *Він почав дотинати моєму чоловікові, що мене треба в острог за те, що я колись дотинала його жінці чаймайданом.* Верхнеднепр. у. (Залюбовск.). *Словом дотина.* К. Бай. 49.

*Дотинка, ки, ж. Колкость. Франко.

*Дотинко́вувати, вую, еш, сов. в. дотинкува́ти, кую, еш, гл. Доштука-туривать, доштукаатурить.

Дотиня́тися, ня́юся, ешся, гл. До-слоняться, дошататься.

Дотира́ти, ра́ю, еш, сов. в. дотер-ти, тру́, треш, гл. Дотирать, дотереть. *Зараз дотру підлогу, тай побіжу на базар. Крим.

Дотира́тися, ра́юся, ешся, сов. в.

дотер́тися, тру́ся, решся, гл. Доти-раться, дотереться.

*Дотичка, ки, ж. Касательство, прикосновение. Желех.

Доті́чний, а, е. 1) Касающийся че-го. *2) Соответствующий, прикосно-венный. Сл. Нік.

Дотика́ти, ка́ю, еш, сов. в. дотекти́, течу́, че́ш, гл. 1) Дотекать, дотечь, оканчивать, окончить течь. 2) Доте-кать, дотечь до какого-либо места. 3) Хватать. *У вас на це толку не до-тече.* Змиев. у. 4) Сравниваться, срав-ниться. *Харків проти Ки́ва не дотече, бо менший.* Змиев. у.

Доті́ль, нар. = Доти.

Доті́пувати, пу́ю, еш, сов. в. доті-па́ти, па́ю, еш, гл. Дотрепывать, до-трепать, оканчивать, окончить очист-ку льна или пеньки от кострики.

Доті́пуватися, пу́юся, ешся, гл. 1) Оканчиваться очисткой (о льне, пеньке). *—куди́, до ко́го, чо́го. До-браться, добрести. Сл. Нік.

Доті́сувати, сую, еш, сов. в. доте-са́ти, тешу́, шеш, гл. Дотесывать, до-тесать.

Доті́суватися, суюся, ешся, сов. в. дотеса́тися, тешу́ся, шешся, гл. До-тесываться, дотесаться.

Дотка́ти. См. II. Дотика́ти.

Доткли́вий, а, е. 1) Резкий, говоря-щий колкости, обидные вещи. *Усе ро-била і слухалась як матір рідну (свек-руху); дотклива вона була, да що,—думаю,—мені з їм жить, а не з нею.* Г. Барв. 60. 2) Колкий, резкий, обид-ный (о словах).

Доткли́вість, вости, ж. Колкость.

Доткли́во, нар. Колко, резко, обид-но. *Не кажіть бо так доткливо, пані, не говоріть так згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Доткне́ння, ня, с. Прикосновение.

Доткну́ти, ся. См. Дотика́ти, ся.

Дотліва́ти, ва́ю, еш, сов. в. дотлі-ти, лію, еш, гл. Дотлевать, дотлеть. *Тліла іскра, тихо дотлівала на распут-ті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236.

Дотля, нар. = Доти. Дотля собі по-гуляю. поким молоденька. Гол. II. 410.

Дотова́ти, ка́ю, еш, сов. в. дотов-

кть, вчу́, че́ш, гл. Доталкивать, дотолочь.

Дотовка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **дотовкту́тися, вчу́ся, че́шся**, гл. 1) Доталкиватися, дотолучься. 2) Довозитися.

До́товп, пу, м. Доступ. **До́товпу нема́е.** За теснотою, давкою нельзя протиснутися, пробратися. Черк. у. А далі, далі, спасибі людям, як розверевувались та розібрались добре та пустили на всі заставки, так і дотовпу нема в пеклі. Кв. II. 187.

Дотóвплювання, ня, с. Дотискание.

Дотóвплюватися, лююся, ешся, сов. в. **дотóвпитися, плюся, пишся**, гл. Протискиватися, протиснутися, пробиратися, пробратися. *Дивіться на його сьогодні, бо завтра не дотовпитесь.* Ном. № 9238.

Дотовпля́тися, ля́юся, ешся, гл. = **Дотóвплюватися.**

Дотóплювати, люю, еш, сов. в. **дотопіти, плію, пиш**, гл. 1) Оканчивать, окончить расплавку чего на огне. 2) — **піч.** Оканчивать, окончить топить в печке.

Дотóплюватися, лююся, ешся, сов. в. **дотопітися, пліюся, пишся**, гл. 1) Оканчиватися, окончиться (о расплавке). 2) Дотапливатися, дотопитися (в печи).

Дотопля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **дотопіти, плію, пиш**, гл. = **Дотóплювати.**

Дотопля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **дотопітися, пліюся, пишся**, гл. = **Дотóплюватися.**

Доторгува́ти, гу́ю, еш, гл. Доторговать, окончить торговлю.

Доторгува́тися, гу́юся, ешся, гл. 1) Доторговатися. *Доторгувався, що вже ні краму, ні грошей нема.* Харьк. 2) Сторговатися.

***До́торк, ку, м.** Прикосновение. Желех.

***Доторка́ння, ня, с.** Касательство, прикосновенность. *Він до цієї справи ніякого доторкання не має.* Крим.

Доторка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доторкнуті, ну́, не́ш**, гл. = **Доторка́тися.** *Перенесу ключі не побрязкаючи, пробужу милого не доторкаючи.* Мет. 26.

Доторка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **доторкнутіся, ну́ся, не́шся**, гл. — **чо́го, до чо́го.** Дотрагиватися, дотронутися, касатися, коснутися, прикасатися, прикоснутися. *Колесо бурчить і льоду не доторкається.* Св. Л. 40. *Ходи тихо, як лин по дну, що ні до кого не доторкається.* Ном. № 3285. *Кінь його несе повище комишу, так що до землі не доторкається.* Рудч. Ск. I. 107. *Я й не доторкнувся до тебе.* МВ. I. 30.

***Дотóркнення, ня, с.** Соприкосновение. Сл. Дубр.

Дотóркуватися, ку́юся, ешся, гл. = **Доторка́тися.** Левиц. Пов. 433.

Дотóчка, ки, ж. Кусок чего-либо (ткани, веревки, доски и пр.), прибавляемый для удлинения. Рк. Левиц.

Дотóчувати, чую, еш, сов. в. **доточіти, чу́, чиш**, гл. 1) Дотачивать, доточить (о жидкости), доцедить. 2) Прибавлять, прибавить, увеличивать, увеличить. *Чим бог світлость доточив?* — *Огнем.* Ном. № 403. *Як почав я лізти і короткий мотузок не сягав аж до землі, то я візьму вгорі урву, а внизу доточу.* Чуб. I. 215.

Дотóчуватися, чу́юся, ешся, сов. в. **доточітися, чу́ся, чишся**, гл. 1) Дотачиватися, доточитися (о жидкости). 2) Прибавлятися, прибавитися.

Дотримува́ти, му́ю, еш, сов. в. **дотримати, ма́ю, еш**, гл. Додерживать, додержать. — **сло́ва.** Сдерживать, сдержать слово. *Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримає.* Ном. № 4520. *Перестань, милий, долі нарікати, старайся тільки слова дотримати.* Гол. I. 344.

***Дотруха́ти, ха́ю, еш**, гл. Догнивать. *Під млином дотрухає якийсь окоренек.* Л. Янов.

Дотуля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **дотуліти, лю́, лиш**, гл. Приставлять, приставить.

Дотуля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **дотулітися, лю́ся, лишся**, гл. 1) Прижиматися, прижаться, касатися, коснутися. *А я дуба перескочу, що й не дотулюся.* Грин. III. 210. *2) Прикасатися, прикоснутися, примыкать, примкнуть. *Обчеські инбари стояли*

колись на вигоні, не дотулялись ні до чиего города. Крим.

Дотьопати(ся), паю(ся), еш(ся), сов. в. **дотьопкати(ся), каю(ся), ещ(ся),** гл. Добрести. Поки то дотьопкається до села.

Дотягати, гаю, еш, сов. в. **дотягті, гнү, неш,** гл. Дотягивать, дотянуть, дотаскивать, доташити.

I. Дотягатися, гаюся, ешся, сов. в. **дотягтіся, гнүся, нешся,** гл. Дотягиваться, дотянувся, дотаскиваться, доташитися.

II. Дотягати, гаюся, ешся, гл. 1) Дотягаться, тянуть, ташити до якого-либо времени, до каких-либо последствий. Тягав на собі важке та й дотягався, що тепер лежить. Харьк. у. Він усе їх (гроші з гамана) тягав і дотягався, що коло їх і вмер. Грин. I. 88. 2) Дотаскаться.

Дотяти. См. **Дотинати.**

Доумитися, млюся, мишся, гл. = **Дорозумітися.**

***Дох, доху,** м. Мор, смерть. Та й доху на них немає. А. Вержб. Катер.

***Дох, дху,** м. Дыхание, дух. М. Шашк.-Желех.

Дохазяйнуватися, нююся, ешся, гл. Хозяиничать до якого-либо времени, до каких-либо последствий. Дохазяйнувались до такого, що в хаті й шматка хліба не було. Грин. II. 253.

Дохапати, паюся, ешся, гл. Дохвататься.

***Дохватитися, чүся, тишся,** гл. Схватить, дожиться, дожdatься. Дохватилося вона лиха. Харьк.

Дохід, ходу, м. 1) Плата, заробток. Вставай та дохід давай, бо вже ти, козаченьку, зовсім здоров (Слова знахарки пацієнту). КС. 1882. X. 28. 2) Вознаграждение (натурой или деньгами), даваемое колядникам. Виносьте дохід паляницю й хліб. Грин. III. 32. Боже, дай вечір добрий та давайте дохід довгий. Мет. 333. См. **Недохід.** 3) Платье и обувь для слуги (**наймита**). НВолын. у. *Я й кажу панам: «дасте мені сорок карбованців за рік та свити, а дохід мій». Крим.

Дохлий, а, е. Дохлый. Стор. I. 66. **Дохліна, ни, ж.** Дохлятина.

***Дохляка, ки, ж.** Дохлая. Наплодить наплодила дохляка, та й сама згинула. С. Васильч.

Дохнути, ну, неш, гл. Издыхать.дохнуть. Під стогом вовкидохнуть. Ном., стр. 299, № 308.

Дохнути, ну, неш, гл. Вздохнуть. Подививсь на мене,дохнув і його не стало. Черниг. г.

Доховати, ваю, еш, гл. Сохранить.сберечь.

Доховатися, ваюся, ешся, гл. 1) Прятаться до чего-либо. Усе ховався та й доховався, що далі вже й нікуди. 2) Вскормить, воспитать. З чужого чортяти не доховаєшся свого дитяти. Чуб. I. 302.

Доходжати, джаю, еш, гл. = **Доходжати.**

Доходжувати, джую, еш, гл. 1) Кончат, кончить хождение. 2) Дешивать. Доходжували свої сіркуки, то що, щоб по жнивях (=по экзаменах у семинарії) надіти рясу й підряник. Св. Л. 130.

Доходителька, ки, ж. Всезнайка, опытная. Вона така доходителька: всі у городі знає, то й мені показувала. Змиев. у.

Доходити, джу, диш, сов. в. **дійти (дойти), дійду, деш,** гл. 1) Доходить, прийти, подходить, подойти. Стає (вовк) доходити до лисиччиної хатки. Чуб. Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся (брань). Ном. № 376. **Доходити до серця.** Трогать. І чує, що говорять, і бачу їх, а до серця ніш мені не доходить. МВ. II. 12. **Дійти до зросту.** Вырасти. Рудч. Ск. I. 99. 2) Приходить, прийти, заходить, зайти к кому. Чом ти ніколи до нас не дійдеш? Харьк. Доходили молодіці знакомі навідати. МВ. (О. 1862. I. 81). 3) — **чогó.** Достигать, достигнуть чего-либо. Святого він дійти заміру хоче. К. ЦН. 259. От був мій пан-отець, князь, великого чину дійшов. МВ. II. 32. — **добра.** Быть счастливым, добитися счастья. Дай тобі, боже, щоб ти добра дійшла. Св. Л. 114. — **кінця.** Оканчивать, окончить. То сьак, то та й дійшов кінця. Св. Л. 134. — **літ.** Вырастать, вырасти. Тільки що діти літ стали доходити, що вже матері і вті-

ха, і поміч. МВ. I. 45. Маєш сина, брате, я—дочку єдину; як дійдуть літ, іспаруй їх у добру годину. К. Досв. 105.—**ро́зуму**. Созревать, созреть умственно. ЗОЮР. I. 20. Став розуму доходити,—сам побачив, що треба робити. Мир. ХРВ. 46. Яка ще з нею мова? вона ще дурна,—нехай перше розуму дійде. МВ.—**ру́чки**. Кончатъ покос. Г. Барв. 145.—**соромá**. Осрамялять, осрамять. Ой там чужая сторона,—щоб нам не дійти сорома. Мет. 181. 4) Добиваться, добитися, узнавать, узнать, вникать, вникнуть, исследовать, выследить. Вони доходять по книжках, що від чого взялось. Рѳмен. у. Знайшли путо у Семена та по тому й дійшли, хто коня вкрав у Івана. Волч. у. Чи не дійдемо, які там у неї думки. МВ. (О. 1862. III. 36). Він до всього доходе. Он во все вникает. Харьк. *—**сво́го пра́ва**. Настаивать на своем праве, добиваться своего права. Ор. Лев. 5) Кончатъся, кончиться. Через тиждень мені місяць дійде, як тут живу. Пирят. у. 6) Кончатъся, кончиться, умирать, умереть. Там лежить такий хворий, що скоро мабуте дійде. Лебед. у. Уже доходе дитина. Лебед. у. Як би були води не дали, то я б дійшов уже (Стрижевск.). Із лошяти й дійшла кобила. НВолын. у.

Доходітисся, х́джуся, дишся, сов. в. ді(о)йтисся, дійд́ся, дешся, гл.
1) Приходить, прийти, доходить, дійти до чого, кого. Дійдеться ряд. Придет черед. Константиногр. у. 2)—**до ко́го**. Дійти, доходить до сведения кого. До царя те дійшло. Рудч. Ск. I. 82. 3) Безл. Приходиться. Як мені дошло—він знає. Черк. у. **По́ки там ще до чо́го дійдеться!** Пока еще что будет. Кв. II. 100.

Доходітисся, джу́ся, дишся, гл.
1) Доходиться. Доходився, що й хвоста збувся. Ном. № 8780. 2) Находиться, уходить. Доходились ніжки, добились ручки. Ном. № 8234. 3)—**чо́го (лі́ха)**. Доходиться (до беды), нажить (беду). Не ходи, мий синочку, додишся лиха. Млр. л. сб. 339.

Дохожа́лий, а, е. Взрослый, в летах. О. VII. 39. Дохожалий таки був парубок, та й умер. Канев. у. Дівка вже

дохожала, не сьогодні—завтра заміж піде.

Дохожа́лість, лости, ж. Пожилые лета. Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись. Левиц. Пов. 168.

Дохожа́ти, жа́ю, еш, гл.—**Доходіти**. 1) Нехай би нас стали козаки зачувати, до нас дохожати, смерти нашої доглядати. Макс. (1849). 18. 2) Я до тебе, дівчинонько, я до тебе дохожав, я до тебе, серце моє, чорну стежку утоптав. Млр. л. сб. 310. Слічная панна да там дохожала, злото позбірала, золотару дала. Чуб. III. 391. 3) До розуму дохожа́ти. Созревать умственно. Стали тії сини до розуму дохожати, стали собі молодії подружжя знахожати. Мет. 347.

Дохожда́ти, да́ю, еш, гл.—**Дохожа́ти**. До отця, до матки дохождати. АД. I. 120.

Дохо́жий, а, е—**Дохожа́лий**. Дівка вже дохожа, пора сватати. Борз. у.

Дохо́жувати, жу́ю, еш, гл.—**Дохожа́ти**.

Дохо́плюватися, лююся, ешся, сов. в. дохоп́тисся, плю́ся, пишся, гл. Достигать, достигчь. Дохопиться вона води—і п'є мов гуска. Крим.

До́хтор, ра, м. Доктор, врач. Добри вечір, пане дохтор, я то з жінкою приїхав; сорок рублів положу, викуруй мі, я тя прошу. Чуб. V. 1085.

До-ху́да, нар. Їсти до-худа. Есть так, что еда не идет впрок. Ми їмо з корита до-сита, ви ж їсте з блюда до-худа. Ном. № 1614.

Доцарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Доцарствовать. По всьому царству постигати малих дітей, а то погані нам не дадуть доцарювать. Шевч. 638.

Доці́катися, каюся, ешся, гл. Договорюється **ци** (зов кози). Употреблено в вертепной драме в след. сцене: Клим: Ци-ци! Коза: Меее! Клим: Ци-ци! Коза: Меее! Прячется под Иродов трон. Клим.: Отеж доцикався! й козу загубив. Маркев. 63.

Доці́джувати, джую, еш, сов. в. доці́дити, джу́, диш, гл. Доцеживать, доцедить.

Доці́джуватися, джуюся, ешся,

сов. в. доцідітися, джу́ся, дишся, гл. Доцеживаться, доцедиться.

*Доцільний, а, е. Целесообразный. Сл. Дубр.

*Доцільність, ности, ж. Целесообразность.

Доцуплювання, ня, с. Дотаскивание какого-либо предмета.

Доцуплювати, люю, еш, сов. в. доцупити, плю, пиш, гл. Дотаскивать, дотащить что-либо.

До-цури́, нар. Все до-цури́. Все решительно. Згоріло до-цури́. Сгорело до-гла. Харьк.

Доця, ці, ж. Ласк. от дочка. Ох, доцю, ти моя голубко! Котл. Ен. I. 13.

Доцяцькóувати, вую, еш, сов. в. доцяцькува́ти, кую, еш, гл. Оканчивать, окончить разукрашивание чего.

Доч, дочері, ж.—Дочка́. Жени си-на, коли хоч—коли можеш, давай доч. Ном. № 9330.

Дочапати, паю́, еш, гл. Добраться волоча ноги, с трудом. Присмерком дочапали до хутора. МВ. (О. 1862. III. 52).

Дочапатися, паюся, ешся, гл.—До-чапати. Ходити ще не вміє, а до помийниці як дочапається, дак так і вихлопоще всю. Г. Барв. 6.

Дочасний, а, е. Временный. Щастя дочасне, а злидні довічні. Ном. № 1450.

Дочасність, ности, ж. Временность. *Желех.

Дочасно, нар. Временно.

Дочастóувати, вую, еш, сов. в. дочастува́ти, тую, еш, гл. Оканчивать, окончить потчевать.

Дочастува́тися, туюся, ешся, гл. Доугощаться.

Дочвалáти, лаю, еш, гл. Доплестися, добрести. Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів. Котл. Ен. V. 20.

Дочекáння, ня, с. Ожидание. А не дочекання твоє (=не дождешся), щоб я тобі кланявся. Волян. г.

Дочекáти, каю, еш, гл. Дождатися. Бодай ніхто не дочекав в чужім кутку сидіти. Ком. № 1867. Щоб усі святки пересвяткували, другого року дочекали з миром, покоєм, добрим здоров'єм. Чуб. III. 356.

Дочекáтися, каюся, ешся, гл. До-

ждатися. Так тяжко добра дочекатися, як з каміння. Ном. № 2028. Коли то того дочекається. Ном. № 5622.

До́ченька, ки, ж. Ум. от дочка́.

До́чер, рі, ж. = Дочка́. Коли б я знав, чий то син воював, то б я за його свою дочер оддав. Чуб. III. 278.

Дочеса́ти, ся. См. Дочісувати, ся.

До́чечка, ки, ж. Ум. от дочка́.

Дочимчикува́ти, кую, еш, гл. Дойти куда-нибудь скоро.

До́чиста, нар. Совершенно все. Ззіли цілого кавуна дочиста. Левиц. Пов. 229. Накінемо злишку по копі, чи й по рублю, то, ей, розберуть дочиста. Кв. II. 13. Забрав усе дочиста.

Дочі́стити. См. Дочища́ти.

Дочі́тувати, тую, еш, сов. в. до-читáти, таю, еш, гл. Дочитывать, дочитать. Той, стоя перед образом, дочитував своїх молитов. К. ЧР. 53. Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист. Стор. М. Пр. 88.

Дочі́туватися, туюся, ешся, сов. в. дочитáтися, таюся, ешся, гл. Дочитываться, дочитаться. Стійте у церкві та слухайте: ніч не довга, не забаряється до Христа дочитатись. Кв. II. 179.

Дочі́сувати, сую, еш, сов. в. доче-са́ти, шу́, шеш, гл. Дочесывать, дочесать. Оттаке щастя було і в батька,— промовила Ганя, вертаючись у хату і дочісуючи косу. Левиц. I. 196.

Дочі́суватися, суюся, ешся, сов. в. дочеса́тися, шуся, шешся, гл. Дочесываться, дочесаться.

Дочка́, кі, ж. Дочь. І появив він (Адам) сини і дочки. К. Св. П. I. кн. М. V. 4. Вона князька дочка. МВ. II. 32. Не веліла мати вдовиної дочки брата. Мет. 81. Ум. До́ченька, до́чечка. Чуб. II. 69. Кв. I. 15. Встань, моя дочечко, встань, моя галочко. Млр. л. сб. 125.

До-чмі́ги, нар.—До-шмі́ги. Тобі там буде не до-чмиги. Котл. Ен. III. 17.

Дочува́ти, чуваю, еш, сов. в. до-чу́ти, чу́ю, еш, гл. Хорошо слышать, хорошо услышать. Кличу тебе серденятком, ти не дочуваєш. К. Досв. 131. І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю. Стор. I. 135. Глухий не дочує, то вигідає. Ном. № 8564.

Дочува́тися, ваюся, ешся, сов. в.

дочу́тися, чу́юся, ешся, гл. Слышать, услышать. Рудч. Ск. II. 206. К. ЧР. 138. ЗОЮР. I. 116. *Уранці дочуваємся, аж коні наші у пана: на житі занято.* НВолын. у. *Як дочується старшина, що ми його лаємо,—буде нам.* Волч. у. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробі закричав Еней.* Котл. Ен.

Дочумакува́ти, ку́ю, еш, гл. Окончить чумачество.

Дочумакува́тися, ку́юся, ешся, гл. Заниматься чумачеством до какого-либо времени, до каких-либо последствий. *Отак чумак дочумакувався.* Ном. № 1756.

Дочу́ти, ся. См. **Дочувати, ся.**

Дочу́тний, а, е. Чуткий. *Які ви дочутні!* Новомоск. (Залюбовск.).

Дочу́хна, ни, ж. Дочь.

Доччїн, на́, не́. Дочерний, дочерин.

Дошаро́вувати, ро́вую, еш, сов. в. дошарува́ти, ру́ю, еш, гл. Домывать, домыть (мочалкой). *Чи вже дошарувала підлогу?* Васильк. у.

Дошаро́вуватися, ро́вуюся, ешся, сов. в. дошарува́тися, ру́юся, ешся, гл. Домываться, домыться (о вымывании при помощи трения щеткой, мочалкой и т. п. твердой поверхности, —напр., стола).

Дошвє́ндяти, дяю, еш, гл. Добре-сти. *Не вам кажучи, нагрів трохи чуба, поки дошвендяв до вас.* Кв.

Дошвє́ндятися, дяюся, ешся, гл. Добродить, дошляться до какого-либо времени, до каких-либо последствий.

Дошепта́ти. См. **Доші́птувати.**

Дошива́ти, ва́ю, еш, сов. в. доши́ти, ши́ю, еш, гл. Дошивать, дошить.

Дошива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. доши́тися, ши́юся, ешся, гл. Дошиваться, дошиться.

Доші́мрати, раю, еш, гл. Докопаться, добратся, узнать, догадаться. *Та я се тільки вам призналась, що не знаю, а чужі зроду того не дошимрають, нехай хоч цілий день питають.* МВ. (О. 1862. III. 37).

***Дошинкува́тися, ку́юся, єшся, гл.** 1) Заниматься кабачеством до каких-либо последствий. 2) Допиться, допьянствоваться до чего-либо. *Дошинкувався до того, що без штанів ходитиме.* Крим.

Доші́птувати, ту́ю, еш, сов. в. дошепта́ти, пчу́, чеш, гл. Дошептывать, дошептать.

До́шка, ки, ж. 1) Доска. *Не тра, мати, не тра, мати, попа турбувати: чтирі дошки, сажень землі, то й буду лежати.* Чуб. III. 154. 2) Род скамьи в воде возле берега, на которой женщины моют белье и пр. *Ой на річці та на дощечці, там дівчина та полощеться.* Мет. 118. 3) Лопасть руля у плота. См. **Кє́рма.** Шух. I. 181. 4) **Судна до́шка?** *Пам'ятатиме до нових віників і до судної дошки, покуль аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645. Ум. **До́щечка.** Ном. № 5227. ***До́щечка.** *Забив дірку дощечкою.* Крим.

Дошкандиба́ти, ба́ю, еш, гл. Дойти хромая.

Дошкандиба́тися, ба́юся, ешся, гл. Доходить хромая до известного времени, до какого-либо случая.

Дошквє́ривати, рюю, еш, сов. в. дошквє́рити, рю, риш, гл. Дожаривать, дожарить (о жире).

***Дошкє́ватий, а, е.** Доскообразный, плоский как доска... *А за ним висока, худа дошкєвата фігура, з широким лицем.* Франко.

Дошкребті́, бу́, бе́ш, гл. и пр. = **Доскребті́** и пр.

Дошкє́лити. См. **Дошкуля́ти.**

Дошкє́лькї́й, а́, є́ = Дошкє́льнї́й. *Нагаєчка-доротяночка не вєдьми дошкєлька: де ударить та по тілі,—розсядеться шкурка.* Рк. Макс.

Дошкє́льнї́й, а́, є́. Данимающий, дающий себя чувствовать. *Дошкульнїй вітер.* Черк. у.

Дошкє́льно, нар. Больно. *Так, братця, б'є дошкульно, що коли б були не держали, то сам був би не видержав.* Ном. № 2346, на стр. 284.

Дошкуля́ти, ля́ю, еш, сов. в. дошкє́лити, лю, лиш, гл. Донимать, донять, допекать, допечь. *Коли б було знаття, що гаспидська дрючина так дуже дошкуля, то пєська я дитина, коли б я так робив.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 110). *Що ти з ними (запорожцями) вдієш? коли живого не дошкулиш, а то щоб мерлого.* Стор. I. 110. *Дошкулив, мов пугою по воді.* Ном. № 3938.

Дошкúркий, а, е = Дошкúльний. Я ж думала, що нагаєчка не дошкурка,—як ударить, то розсядеться тіло й шкурка. Чуб. V. 598.

Дошмáлювати, люю, еш, сов. в. дошмаліти, лю, лиш, гл. Оканчивать, окончить обжигание, опаливание.

Дошмáлюватися, лююся, ешся, сов. в. дошмалітися, люся, лишся, гл. Обгорать, обгореть до конца.

До-шмі́ги, нар. Кстати, к делу, уместно (употребляется преимущественно с отрицанием). Тут щось не до-шмі́ги. Здесь что-то да не так.

До-шні́ру, до-шні́ря, нар. Совершенно, дочиста. Усе до-шніру забрали у двір. Вона видрала з-за нігтя все до-шніру, все йому розказала. Полт. См. Шнір.

Дошпарóувати, вую, еш, сов. в. дошпарувáти, рую, еш, гл. Домазывать, домазать при обмазке хаты глиной, при замазывании щелей. Дошпаровуй уже швидче, а то ж воно висхне. Харьк.

До-шпéнету, до-шпéнту, нар. = До-щéнту. З'їла худоба до-шпенту. Вх. Лем. 411.

Дошпигóуватися, вуюся, ешся, сов. в. дошпигувáтися, гуюся, ешся, гл. Доискиватися, доискаться, добратися, доведатися. Оце ледві дошпигувавсь, де воно ділося. Киев. у.

***Дошпóртуватися, туюся, ешся, сов. в. дошпóртатися, таюся, ешся, гл.** Доискиватися, донскаться, раскапывать, раскопать. Здається, й добре сховане було, а злодії таки дошпортались. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Дошúкуватися, куюся, ешся, сов. в. дошукáтися, каюся, ешся, гл. Доискиватися, доискаться. Заховає кінці так, що ні жоден чоловік не дошукається до правди. Кв. 279. Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно. К. Іов. 22.

До́щ, шу́, м. Дождь. З малої хмари великий дощ буває. Ном. № 3842. Мокрий дощу не боїться. Ном. № 1477. Червона калино, чого почорніла: чи вітру боїшся, чи дощу бажаєш? Мет. 93. Дощ аж пищить, дощ як відром іллé, дощ як з коновки. Сильный дождь. Мнж. 164. Ном., стр. 13. Дощ

—як кризь сіто. Мелкий дождь. Мнж. 164. Кúрячий дощ, з сóнцем дощ, свинячий дощ, сліпий дощ. Дождь сквозь сонце. Ном. № 570. Ум. **До́щик, до́щичок.** Дощику, дощику! звярю тобі борщику в новенькому горщику, поставлю на дубочку: дубочок схитнувся, а дощик линувся — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою. Ном. № 334. Ой дощику-накрапайчику, крапай! Ном. № 13389. Ув. **Доші́ще.**

Дощáний, а, е. Досчатый. Павлогр. у. Дощана криша. О. 1862. I. 76.

Дощéвий, а, е = Дошовій 2.

Дощéво, нар. Дождливо. На дворі дощєво та холодно. Шух. I. 189.

До-щéнту, нар. До основания, дотла, совершенно. О. 1862. VI. 63. I тільки що простяг своє в багаття рило, а полом'я його до-щенту обсмалило. Греб. 386. Налетить, як той вихор нагальний, до щенту викорчує. МВ. I. 138.

До-щéрця, нар. До дна, до остатка. До-щєрця повибірали воду в колодязі. Харьк. I що взнаю, добродії, все до-щєрця розкажу. Сніп. 107.

До-щéти, нар. = До-щéнту.

До́щечка, ки, ж. 1) Ум. от до́шка. 2) Инструмент у ткачей: дощечка с рукояттю и с просверленными в равных расстояниях отверстиями, сквозь которые проходят нити при сновании их на снува́лку. МУЕ. III. 16.

До́щик, ка, до́щичок, чка, м. Ум. от дощ.

До́щина, ни, ж. Небольшая доска, дощечка. Ум. До́шинка. Мик. 480.

До́щистий, а, е = Дошувáтий.

Доші́ще, ща, м. Ув. от дощ.

Дошовій, á, é. 1) Дождевой. За хмарами дошовими горить, сяє ясне сонечко. К. Досв. 181. Заміж іти—не дошову годину перестоять. Ном. № 8851. А як стане дощик крапати, то знай, що твоя жінка дошовою россою умивається. Рудч. Ск. II. 102. 2) Дождливый. Дошовє літо. Кролев. у. Вода дошова не солоня. Ком. I. 16.

Дошові́тий, а, е = Дошувáтий. Цей місяць увесь дошовитий. Змнев. у. **Дошомі́р, ру, м.** Дождемер.

Дошуватий, а, е. Дожливый. Дошувате літо. Черк. у.

Доюн, на, м. *Доильщик, переносно: пользующийся чужим трудом, кулак. По два доюни дбувать. Ном. № 13739. Такий доюн, що куди. Ном. № 1628. *Доюни та жиди біля людського лиха руки гріють та радіють. Кон.

Доянка, ки, ж. Время доения.

Дояр, ра, м. Доильщик овец. Херс. г.

Доярка, ки, ж. Доильщица. Стала за доярку до корів. Св. Л. 322.

Дпёрти, ся, гл. Сокращ. из одпёрти, ся при предшествующей гласной.

Драб, ба, м. 1) Оборвачец, бедняк, босяк. Мене мамка годувала, в папер обвивала, за багача ня строїла, а за драба дала, за пана обіцяла,—за жебрака дала. Гол. III. 233. 2) Раст. *Viola arenaria* Dec. ЗЮЗО. I. 141.

Драбастий, а, е = Драбинчастий 2. Одав Чіпці старого-старого драбастого гусарського коня. Мир. ХРВ. 364.

Драбина, ни, ж. 1) Переносная лестница. Вас. 195. Чуб. VII. 388. Нема тії драбини, щоб до неба достала. Ном. № 394. 2) = **Драбкі.** Чуб. VII. 402, 403. Kolb. I. 67. Занедужав чумаченько, на драбину похилився. Мет. 458. 3) Решетка возле яслей. Ум. **Драбинка, драбиночка.**

Драбинастий, а, е = Драбинястий.

***Драбинка, ки, ж.** Ум. от драбина. Лесенка. Сл. Дубр.

Драбинник, ка, м. Кузов телеги, обе драбины (Залюбовск.).

Драбинчак, ка, м. = Драбчастий віз. Н.-Лев.

Драбинчастий, а, е. 1) = **Драбчастий.** Драбинчастий віз. Чуб. VII. 404. 2) В переносн. смысле о скотине: худой до такой степени, что видны ребра. Мені віддайте тільки отту драбинчасту кобилу. Стор. I. 39.

Драбиняк, ка, м. 1) = **Драбчастий** віз. КС. 1882. IV. 93. *Телега. У нас усе драбиняками парокінь люде їздять, а полудрабки лубом ушиті. Звен. у., с. Пальчик. Ефр. 2) Очень худая лошадь. НВолын. у.

Драбинястий, а, е = Драбинчастий.

Драбкі, ків, м. мн. Решетки, составляющие боковые стороны тележного ящика и имеющие вид небольшой лестницы.

Драбчастий, а, е. О возе: **драбчастий віз.** Воз, в ящике которого боковые стороны состоят из **драбків.**

***Драг, га, м.** Двуручный струг для грубого строгання. Крим.

Драгва, ві, ж. Топь, топкое место. См. Дрягва.

Драгленький, а, е. Ум. от драглий.

Драглий, а, е. 1) Студенистый. 2) Переносно: слабый, бессильный. Ум. **Драгленький.** Як маєш у руці що драгленьке, то пустити мусіш. МВ. (О. 1862. I. 85).

Драглина, ні, ж. Топь, трясина. См. Драгва.

Драглинастий, а, е. Топкий. Драглинаста лука. Васильк. у.

Драгли, лів, м. мн. 1) Студенистое вещество. **Драгліями взялось.** От разложения превратилось в полужидкую массу. Картопля зимою померзла, а на весну так драгліями і взялась. Мир. Пов. II. 88. Той самий туман угорі видається нам хмарою, а не так, як думають, що ніби то хмара схожа на драгли. Дещо. 2) Кушанье: студень. Чуб. VII. 444. 3) Раст. *Tremella mesenterica* Retz. ЗЮЗО. I. 139.

Драгли, лію, еш, гл. 1) Превращаться в студенистое вещество, дрожать подобно студенистому веществу. 2) Нависнуть (о тучах). Чи не буде снігу: там такі білі хмари драглиють. МВ. II. 121.

Драгно, на, с. Грязь, болото. В сїни раз-у-раз вода з стелі натікає, то там вже таке драгно. Черк. у.

Драговина, ні, ж. = Дряговина. Там колись болото було, а тепер така драговина, аж страшно, як ідеш. Канев. у. *Гляди, щоб худоба в драговину не вбралась: пропаде. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Драголюб, ба, м. Раст. а) *Mentha arvensis*, полевая мята, б) *Lycopus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Драголюбчик.** Мил. 96. Ти, Одарко, ти, голубко моя, що ти мені та за зілля дала? Дала тобі драголюбчику, ти Іванку, мій голубчику. Чуб. V. 34.

Драгомán, на, м. Переводчик при посольстве, мисси. А также пхнув він драгомана і до латинського султана. Котл. Ен.

Драгонія, нії, ж. Наемная конница, служившая в Польше. *Наряжайте драгонію, лаштуйте гармати.* К. Досв. 145.

Драгу́ля, лі, ж. В загадке: лошадь. *Хороша драгуля біжить як куля.* ХС. III. 65.

Драгу́н, на, м. Драгун. *Чому рано не була?—Боялася драгуна.* Чуб. III. 102.

Драгу́нський, а, е. Драгунский. У їх драгунська совість. *Ном. № 3170.*

Дражлівий, а, е. 1) Щекотливый. У сьому дражливому ділі спустись на мене. К. XII. 17. ***Дражліва справа.** Щекотливый вопрос, щекотливое дело. Сл. Нік. 2) Раздражающий. *Звідки ж замість спокою ворухнулось у грудях щось неприязне, дражливе.* Коцюб.

Дражніти, ню́, ниш, гл. 1) Дразнить, сердить. *Пусти мене, моя мати, на юлиці погуляти; пусти мене, моя мати, я не забарюся, тільки хлопців подражню да й назад вернуся.* *Мет. 302.* Собак дражнили на дворах. Котл. Ен. 2) Прозывать, называть. *Пішли ми вп'ять по сліду і як раз у се село зайшли, як його дражнять,—не знаємо.* Шевч. 288. **Моє прізвище—Кравченко, а то тільки по-вулишному Макухою дражнять.* *Звен. у., с. Пальчик.* Ефр.

Дражнітися, ню́ся, нишся, гл. —з ким. Дразнить, поддразнивать кого. *Він дражнився з Лекерою Петровою.* *Левиц. Пов. 237.*

Драко́н, на, м. Дракон. *А ті були фараони, кесарі—то погань! Погань лютая, без бога, сказано,—дракони.* Шевч. II. 169. *Дракон огнекрилатий.* К. МБ. II. 137.

Дра́ла, нар. Бегом. *Так я від його драла, одбіг з півгонів та й став.* *Стор. I. 148.* *Оттут то вітри схаменулись, і ну всі драла до нори, до ляса, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. I. 11. **Дра́ла да́ти.** Убежать, удрать. *Дав од неї драла не оглядаючись.* *Стор. I. 54.* *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* *Ном. № 8807.* **Дра́ла дму-**

хну́ти, дряпну́ти. Удрать. *Спалив оселю у Калиновського та й дряпнув драла.* К. ЦН. 172.

Дра́ли, лів, м. мн. Шутливо: заячьи ноги. Вх. Пч. II. 6.

Дралімо́на, нар.—Дра́ла. Харьк.

Дра́ма, ми, ж. Драма. *«Коля. Українська драма».* Хата, 113.

Драма́тичний, а, е. Драматический.

Драмо́ваний, а, е. 1) Драматический. *Драмована трилогія.* К. *2) Драматизированный. Сл. Нік.

Драмува́ти, му́ю, еш, гл. Драматизировать, сочинять драми. *Драмована історія життя обох поетів.* К. XII. 21.

***Дран—Дра́ний.** *Хоч у мене жулан дран, єсть у мене грошей дзбан.* Нп.

Дранджо́ли, жол, м. мн. Салазки, полозьями для которых служат две доски. Ум. **Дранджо́лята.** Чуб. VII. 575. См. **Гринджо́ли.**

Дране́нький, а, е. Ум. от **дра́ний.**

Дра́нець, нця, м. Оборванец.

Дра́ний, а, е. 1) Рванный, порванный, в дырах. *Пізнають хлопці і в драній сорочці.* *Ном. № 11245.* *Шинкарочко молода! Повірть меду й вина.—Не повірю, не продам, бо на тобі каптан дран.* Чуб. V. 201. 2) Ободраный, облупленный. *Я коза ярая, пів бока драная, пів бока луплена.* *Ном. № 9267.*

Дра́ни́ця, ці, ж. Драница, тонкая доска, отколота или отщепленная от дерева (употребл. для кровель и пр.). Ум. **Дра́ни́чка.**

Дра́ни́чина, ни, ж.—Дра́ни́ця. Загадка. *Драничина хоть яку купу звалить.* Черниг. Губ. Вед. 1859, № 29, стр. 209.

Дра́ни́чка, ки, ж. Ум. от **дра́ни́ця.**

Дра́нка, ки, ж. 1) Изношенное белье, изношенная одежда. *Сорочечка-дранка.* *Грин. I. 79.* *Била мене мати зранку, що порвали хлопці дранку, а я сіла та й латаю, та й на хлопців поглядаю.* *Мил. 103.* 2) —**Дра́ни́ця.** Вх. Лем. 411. Ум. **Дра́ночка.** *Не було в його ні хати, нічого, тільки сорочка-драночка на хребті.* Г. Барв. 353.

***Дра́нний, а, е.** Дрянной. *Це дра́нна пісня, заспіваймо инакшої.* Крим.

Дра́ння, ня, с. соб. Лохмотья. Чуб V. 1092.

Дрант, ту, м. = **Дра́нтя.** Вх. Лем. 411.

Дранта́вий, а, е = **Дранті́вий.** Гол. II. 466.

Дранті́вий, а, е. 1) Изорванный, рванный. 2) Дрянной, негодный. *Дрантыва коновка. Дрантыва свита. Дрантиві колеса.* Каменец. у.

Дранті́на, ни, ж. = **Дра́нка.** *Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою рядниною.* Левиц. I. 75.

Дрантогу́з, за, м. Оборвыш. *На горді кукуруза; нема мого дрантогуза, нема його і не буде, він поїхав межи люде.* Чуб. V. 1180.

Дра́нтя, тя, с. 1) Ветошь, старые вещи, лохмотья. Св. Л. 91. *Ні, в'їв, ні впив, а дрантям світить.* Ном. № 1869. *Жид каже: «ти не знаєш, що купуєш», і справді жид замість доброго—дрантя продає.* Ном. № 10519. *Яка там свита—дрантя саме.* Канев. у. 2) Дрянъ, негодная вещь. *Ет, дрантя ті колеса! Старі. Побіжи, то й розсиплються.* Каменец. у. *Як би добра кобила, то б варт дати 30 карб., а то дрантя.* Каменец. у. Ум. **Дра́нтячко.** *Отой жид, що дрантячко збірає, купує.* Каменец. у.

Дрань, ні, ж. 1) = **Дра́нтя.** *Як люде дрань, то така їх Ордань.* Ном. № 7126. 2) = **Драні́ця.** Левиц. I. 92.

Драп. меж. См. **Дряп.**

Драпа́к, ка, м. См. **Дряпа́к.**

Драпа́ти, драпну́ти, драпону́ти, гл. См. **Дряпа́ти** и пр.

Драпа́тий, а, е. О вышивке: **драпа́ті у́ставки.** Kolb. I. 48.

Драпа́ч, ча, м. 1) Шерстобой, употребляющий для очистки шерсти проволочные щетки. Вас. 202. *2) = **Дряпа́к** 3. *3) Испорченное перо. *Це драпач якийсь, не перо: тільки папір дере.* Умань. Ефр.

Драпа́чка, ки, ж. **Звізда́ті драпа́чки.** Род вышивки. Kolb. I. 48.

***Драпе́ць, пця́, м.** Коготок. *Кіт мене подрапав своїми драпцями.* Крим.

***Драпі́жка, ки, м.** Злое животное. Старицк.

Драпі́жник, ка, м. 1) См. **Дряпі́жник.** ***Франко.** 2) У гуцулов: ночной церковный сторож. Шух. I. 119.

Драпі́ка, ки, об. = **Дряпі́ка.** О. 1861. XI. 28.

Дра́пкати, каю, еш, гл. = **Дряпа́ти.** Вх. Уг. 237.

Дра́пкатися, каюся, ешся, гл. = **Дряпа́тися.** Вх. Уг. 237.

Драпустáн, ну, м. Раст. *Asalea pontica* L. См. **Штанодра́н.** ЗЮЗО. I. 113.

Драпцюва́ти, цюю, еш, гл. Удирать. Вх. Зн. 16.

Драпце́м, нар. — **побігти.** Скоро побежать, скоро убежать. Вх. Зн. 16.

***Дра́пці** = **Драпце́м.** Желех.

***Драпцюва́ти, цюю, еш, гл.** Быстро бежать, удирать. Желех.

Дра́та, ти, ж. Притеснение, побор. Закр.

Дра́тва, ви, ж. Дратва. ЗОЮР. II. 92. *Що шилом приколе, дратвою прив'яже.* Грин. III. 300. Ум. **Дра́твиця, дра́товка.** *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти.* Чуб. V. 818.

***Дра́тка, ки, ж.** = **Сте́жка.** Драгом.

Дра́ти, деру́, ре́ш, гл. = **Де́рти.**

Дра́тися, деру́ся, ре́шся, гл. = **Де́ртися.**

Дратлі́вий, а, е. Раздражительный.

Дратлі́вість, вости, ж. Раздражительность.

Драто́ваний, а, е. Раздраженный.

Дра́товка, ки, ж. Ум. от **дра́тва.**

Дратува́ння, ня, с. Раздражение.

Дратува́ти, ту́ю, еш, гл. Раздражать, дразнить. К. ЦН. 179. *Буде з вас, що шляхту дурно дратували і з лукавим Остриянином в степи повтікали.* К. Досв. 203. *Кожен лист, що читав він, дратував його.* Стор. М. Пр. 88.

Дратува́тися, ту́юся, ешся, гл.

1) Дразнить. *Та ну вже не дратуйся: давай дітям гостинця, а мені очіпка.* Рудч. Ск. II. 168. 2) Раздражаться.

Драч, ча, м. 1) Шомпол. Ромен. у. 2) Пильщик. *Уже драчі поприходили з лісу від драчки.* Волян. г. 3) Обдирало, собрищик податей. *Воно б добре жилось, та драчі прокляті:—двадцять п'ять карбованців за п'ять душ подушного заплати.* Лебед. у. 4) Колючий кустарник (Добруджа). КС. 1883. I. 59. 5) Род удочки для крупной рыбы при ловле зимой: оловяная гирька с крючком на шнурке. Вас. 189. *6) Кукурузная кру-

подерка. Гайсинск. у. *7) Драчливий, озорной мальчик. Желех.

Дра́ча, чи, ж. 1) Обирательство, вымогательство, поборы, взятки. *Нема життя: великі драчі.* Лебед. у. КС. 1882. IX. 568. 2) Ссоры. *Як менший брат оженився, то почалась між ними драча за худобу.* Екатериносл. у.

Дра́чка, ки, ж. 1) Лесопильный завод (пример см. при слове драч 2). 2) Доска. **Дра́чку різати.** Пилять доски. Волын. г. 3) Плотн. инструмент: ресмус. 4) Расположение к ссоре. *Оттак і посердилися, неначе хто між їми драчку вкинув.* Киев. у.

Дра́чки, нар. Стрекача, наутек. *А куди це ви? Драчки?* Крим.

Драчкува́ти, кую, еш, гл. Обивать стены нового дома перед обмазкою драницами. Рк. Левиц.

Древі́на, ни, ж. = 1) **Дереві́на.** Шевч. 436. *2) Древесина. *Кожна цівка дерева зложена із трьох частин: в самій середині серце, зверху—кора, а проміж ними древина.* О. Степовик.

Дре́вко, ка, с. Ум. от дре́во. Деревцо. Чуб. V. 850.

Дре́вній, я, е. Престарелый, старый. Сим. 230. *Була то жена вельми древня і немошна.* МВ. II. 74.

Дре́во, ва, с. = **Де́рево.** Грин. III. 690. *А зузуля стрепенула, в темний луг полинула, сіла собі на високім дереві.* Мет. 256. *Над водою посажене древо зеленіє.* Ум. **Дре́вко.** *Помости гніздечко й у садочку, на високім древку, на яворку.* Чуб. V. 850.

Древору́б, ба, м. Сарай для дров. Шух. I. 106.

Дре́глі, лів, м. мн. = **Драглі.** Вх. Зн. 16.

Дре́гло, ла, с. ? Всякое дрегло, разнис квіти. Чуб. III. 336.

Дре́гну́ти, ну́, не́ш, гл. = **Дремну́ти.** *А наймит справді мов божевільний дрегнув із поля додому. Не глядів і дороги.* Г. Барв. 198.

Дре́гота, ті, ж. = **Дрігота́.** *Все на бідного дрегота.* Ном. № 1577.

Дре́гес, са, м. = **Дрігез.** *Він кладе дрегес за губу.*

Дремену́ти, ну́, не́ш, гл. Быстро побежать, уйти. Мир. Пов. I. 1586. *А*

кобила як дремене, аж курява встала. Рудч. Ск. I. 1.

Дре́млик, ка, м. Раст. *Orchis morio.* **Дремлю́га, ги, ж.** Птица козодой, *Sargimulgus eugoraeus.* Черк. у.

Дре́нути, ну, не́ш, гл. = **Дремену́ти.** *До корчми дренув.* НВолын. у.

Дренча́ти, чу́, чи́ш, гл. = **Деренча́ти.** *Голос їй дренчить.* Св. Л. 103. *Панотець давно хріп, аж вікна дренчали.* Св. Л. 13.

Дрепену́ти, ну́, не́ш, гл. = **Дремену́ти.**

* **Дресува́ти, сую, еш, гл.** Дрессировать.

Дрешпа́к, ка́, м. У овчинников: когтеобразный железный гребешок, которым расчесывают шерсть на обработанной уже овчине. Вас. 153.

* **Дрибота́ти** = **Дрібота́ти.**

Дри́вєтня, дри́вітня, дри́вотня, ні, ж. = **Дрі́вітня.** Чуб. VII. 387.

Дри́вотень, тня, м. = **Дрі́вітня.** Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дригави́ця, ці, ж. и пр. = **Дрігави́ця и пр.**

Дри́глі, лів, м. мн. = **Драглі.** Вх. Зн. 16.

* **Дриго́літи, лю́, лиш, гл.** Трястись, дрожать. Франко.

* **Дриго́ніти, дри́готіти, дри́гуліти** = **Дриго́літи.** Желех.

Дри́гтіти, гчу́, ті́ш, гл. = **Драглі́ти.** О. 1862. VIII. 49.

Дриг, меж., выражающее быстрое одноразовое движение ногой. *Дриг ногою! круть ріжками!* Г.-Арт. (О. 1861. III. 104).

Дриг, гу, м. Стремление, порыв, устремление. *У нього до жіноти дриг великий.* Гайсин. у. *До таких справ треба дриг мати.* Херс. Нік.

Дри́гавка, ки, ж. 1) Руль. Ровен. у. Волын. г. *2) Подергивание, дрожь (в ногах). Желех.

Дри́гання, ня, с. Быстрое движение ногою; судорожное подергивание членов.

Дри́гати, га́ю, еш, одн. в. дри́гну́ти, ну́, не́ш, гл. Делать быстрое движение ногою; судорожно подергиваться. *Тут умира, а ногою ще дрига.* Ном. № 3340. *Не рад лях, що взяв по зубах, а він ще і ногами дригає.* Ном.

№ 868. А Потоцький ще гірш сміється: аж ніжками дрига та регочеться. Стор. I. 192. І старому собаці дригають жили. Ном. № 8695. Тепер вони сплять з перепою, не дригне ні один ногою. Котл. Ен.

Дригáтися, гаюся, ешся, гл. Делать судорожные движения, содрогаться. *Зарізав барана—і не дригався.* НВолын. у.

Дригез, зу, м. Изгарь табачная, остающаяся в трубке и которую потом кладут себе за нижнюю губу.

Дригну́ти. См. Дригати.

Дригону́ти, ну, неш, гл. То же, что и **дригну́ти**, но обозначает движение более сильное. «*Бісові груші! пробубонить: які спілі і над самісінькою головою висять, а ні одна ж то не впаде у рот!*» І що б то дригнуть ногою та штовхнуть об цівку, то і посипались би. Стор. I. 63.

Дригу́лька, ки, ж. Фигура, сделанная ногами, как бы в танце. *Задере голову (півень)... і витупцьовує-витупцьовує дригу́льками! Ніби й справді танцює.* Сим.

***Дрижакі́, дрижа́ння, дрижа́ти=Дрижакі́, дрижа́ння, дрижа́ти.**

Дрижене́ць, нця́, м.=Драглі́ 2. Вх. Зн. 16.

Дрижені́на, ни, ж.=Дрижене́ць. Желех.

Дрижифі́ст, фоста́, м. Пт. горихвостка, *Phoenicurus*. Вх. Зн. 16.

Дриз, за и зу, м. Хворост. **Нема́ ні дри́за, зу.** Нет ни прутика. Мнж. 179. Нет ничего. Мнж. 162. **Дри́за да́ти.** Побегать, убежать. *Як дав дри́за, дак так тільки п'ятами залопотів.* Макс.

Дризну́ти, ну, неш, гл. Побегать, ударь. *Злякавсь Хома... та кинувши москаля (що вів на мотузці), як дри́зне, так тільки й бачили Хому.* Рудч. Ск. II. 176.

***Дрик, ку, м.** 1) *Gastrus equi*. 2) = Гелз. Желех.

***Дрико́тати, ко́чу, ко́чеш, гл.** Грызть, теребить. *Сусли хліб дрико́чуть.* Под. Юрк.

Дриль, ля́, м. Инструмент для сверления.

Дрилюва́ти, люю́, еш, гл. 1) Свер-

лить **дриле́м.** 2) Очищать крыжовник, смородину и т. п. от косточек. *Желех.

Дри́ля, лі, ж. Дырка, просверленная **дриле́м.**

Дримба, би, ж. Пружинный музыкальный инструмент из железа: его во время игры держат в зубах, производя звук ударами пальца. *Варганчик. 2) *Неряха.* 3) Женщина легкого поведения. *4) Дылда.

Дримба́ти, баю́, еш, гл. Танцевать, подплясывать. *Найду собі цимбали, щоб ніженьки дримбали.* Чуб. V. 1155.

Дринда́ти, даю́, еш, гл. О лошади: бежать рысью. Вх. Уг. 237.

Дриндом, нар. Рысью. *Дриндом іде кінь.* Вх. Уг. 237.

Дри́пи, пів, м. мн. и дри́п'я, п'я, с. Тряпье. *Ти б своє дри́п'я узяв, нехай не валяється отут.*

Дриску́ля, лі, ж.=Дрислі́вка 2. Желех.

Дрислі́вий, а, е. Часто страдающий поносом.

Дрислі́виці, виць, ж. мн.=Дри́сля. *На твого сина плаксивиці, дрисливиці... і вся нечистота, а на мою дочку чистота, красота зо всіх сторон.* Чуб. I. 118.

Дрислі́вка, ки, ж. 1) Дыня, имеющая много жидкости в середине и вообще мягкая. 2) Слива скороспелка. Аф. 394.

Дри́сля, лі, ж. 1) Понос. Закр. 2) Раст. См. **Пшінка.** Лебед. у.

Дри́слявка, ки, ж.=Дрислі́вка 2. Желех.

Дрисля́чий, а, е. Относящийся к поносу.

Дрисня́, ні, ж.=Дри́сля.

Дристáти, щу́, щеш, гл. Страдать поносом.

Дристокóз, зу, м. Раст. *Crocus reticulatus*. ЗЮЗО. I. 120.

Дристу́н, на́, м. 1) Страдающий поносом. 2) Раст. *Polygonum lapalifolium*. Шух. I. 22. Ум. **Дристу́нець, дристу́нчик.**

Дристу́ха, хи, ж. 1) Страдающая поносом. 2) Разжиженный слой земли, встречающийся при копании, напр., колодца на большой глубине. 3) = **Дрислі́вка 1.**

Дрись! меж., выражающее звук при испражнении поносом.

Дришля, лі, дришня, ні, ж. = Дрисля.

Дріб, дрóбу, м. 1) = Дрібóк. Чуб. V. 1158. 2) Дрòбь ружейная. Аф. 394. 3 = Дробина́. 4) Недойные овцы. Шух. I. 190.

Дрібен, прил. = Дрібній. А не піде дрібен дощик без чорної хмари. Мет. 85.

Дрібка, ки, ж. = Дрібóк. Соли дрібка. Рк. Левиц. Дрібку. Немного. Дрібку постояти і поговорити. Вх. Зн. 16. *А ні дрібки. Ни капельки. Хапає розпечене залізо просто в руку..., а залізо не пече його ані дрібки. Франко.

Дрібковий, а, е. Большими крупинками, в кусочках (о соли и т. п.) См. Дрібчатий.

Дрібній, а́, е́, усеч. форма: дрібен. 1) Мелкий, дробный, небольшой, маленький. Дрібні речі у кошик поклала. НВолын. у. А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску. Мет. 8. Заганяла дрібні пташки до бору. Чуб. III. 251. Сію конопельки дрібні зелененькі. Нп. Шкода як умре, бо дрібні діти має. Каменец. у. 2) Мелко-узорчатый. Вийди, вийди, дівчинонько, під вербу густую, нехай же я подивлюся на плахту дрібную. Мет. 241. 3) Густой, частый. Дрібен дощик іде. Нп. За дрібними слізюньками світоньку не бачу. Мет. 21. Когда говорится о слезах, существительное часто опускается. Дрібними вмився. Покотились дрібненькі з очей О. 1862. X. 2. Дрібній лист. Мелко и густо исписанное письмо. Грин. III. 677. Ум. Дрібненький, дрібненький, дрібнюній. Та й знов мережать захожусь дрібненьку книжечку. Шевч. 549. Листячко дрібненьке. Кв. II. 163. Дрібнюні, як пшоно, червоні квіточки. Константиногр. у.

Дрібністий, а, е = Дрібній.

Дрібніти, ню́, ніш, гл. Резать, крошить, разбивать, раскалывать мельче, чем нужно. Не дрібни бо так сахарю: хай більші грудочки будуть. Харьк. Не дрібни локшини: я дуже дрібної не люблю.

Дрібнітися, ню́ся, нішся, гл. Раздробляться, измельчаться. Сахарь дрібніться на маленькі грудочки. Кролев. у.

Дрібніця, ці, ж. 1) Мелочь, пустяк.

*МВ. 2) — плахта. Мелкоузорчатая плахта. Вийди, вийди, молодице, з відром по водицю, нехай гляну, подивлюся на плахту дрібницю. Чуб. V. 675. Виткала молода дівчина дві плахти дрібниці. Лавр. 162. 3) Мн. Дрібніці. Мелко заплетенные косы. Св. Л. 2. Росчесала русу косу, заплела в дрібниці. Гайсин. у. 4) Род сети для ловли рыбы в Днестре. Браун. 12. Ум. Дрібнічка, дрібніченька. Ном. № 14029. Ой плахотка-дрібниченька по тросточці червцю. ЗОЮР. II. 241.

*Дрібні́, ніх. 1) См. Дрібній 3 (о слезах). 2) Мелкие деньги, мелочь. Дав би, та нема дрібних. Киев.

Дрібнісінький, а, е. Очень мелкий, очень маленький, очень густой и пр.

Дрібнісінько, нар. Очень мелко, очень густо, очень подробно и пр.

Дрібніти, нію, еш, гл. Мельчать. *Шевч.

Дрібно, нар. 1) Мелко, густо, часто. Понабивано каміння дрібно-дрібно, неначе горохом вислано. Стор. I. 146. Багатий дрібно крає. Ном. № 1451. Бий та й дрібно, щоб знали, чий син. Ном. № 9297, на стр. 298. Як музика дрібно грає,—я слухати люблю. Гол. VI. 447. 2) Подробно. Потім все дрібно розказала, кого до пекла провожала. Котл. Ен. III. 37. *Ти розкажи дрібніш. Крим. *Говорить дрібно та рівно. Хот. Нік. Ум. Дрібненько, дрібненько. Дрібно, дрібненько русу косу заплела. МВ. I. 134. Дрібненько ходіти. Ходить мелкими шажками. Може ту, мамо, сватать, що дрібненько ходить? Мет. 238.

Дрібногляд, ду, м. Микроскоп. Микроскоп по нашому можна назвати дрібногляд. Ком. II. 88.

Дрібноголовий, а, е. Пустоголовый, ограниченный. Дрібноголове панство кепкує з рідної мови. К.

Дрібнолістий, а, е. Мелколистый. Дрібнолиста груша. МВ. II. 74.

Дрібно́та, ти, ж. Мелюзга, мелочь. Тоді то вже орда значних людей у полонь залюбки брала, а дрібноту пачів без жалю стинала. К. Хмельн. 66. Дрібна дрібнота. К. Кр. 23. Ум. Дрібно́тка, дрібно́тонька.

Дрібно́ній, я, е. Ум. от дрібній.

Дрібня́кі, ків, м. мн. Мелкие деньги. Вх. Зн. 16 *Звен. у., с. Пальчик.

Дрібо́к, бка́, м. Кусочек, крупинка (о соли, напр.). *І не раз, і не два траплялось, що в хаті не було ні дрібка соли, ні сухого сухаря.* Левиц. I. 73. Ум. **Дрібо́чок.**

***Дрібостка, ки, ж.** 1) Некоторое количество. Неч.-Лев. 2) Подробность. Желех.

Дріботан́ня, ня, с. Неразборчивая болтовня скороговоркой, *тараторение. Сл. Нік. *Таке якесь дріботання в його, що я й не розберу, що він і розказує.* Новомоск. у.

Дрібота́ти, бочу́, чеш и дріботі́ти, бочу́, тіш, гл. 1) Говорить очень скоро. *Оце було й дивиться він на тебе і дріботить тобі, а дума певно о чімсь другім.* Сим. 199. *Мовчки слуха, що дріботить йому вона.* Греб. 357. 2) Мелко ступать, частить ногами. *Цей кінь щось не дурно ногами дрібоче. Як було вдарять музики в струни, Марина не встоїть і не втерпить! Вже й б'є тропака і дріботить.* Левиц. I. 12.

Дріботу́н, на́, м. Говорун, много и быстро говорящий, болтун. *Дивиться він на тебе й дріботить тобі (дріботун був старий).* Сим. 199.

Дріботу́ха, хи, ж. Говорунья, болтунья. *Що вже й дріботуха вона, то й боже! Усе дрібоче, усе дрібоче!* Новомоск. у.

Дрібочку, нар. Немножко. *Я в́ле тут, я зараз надбіжу, ще лише дрібочку зачекай.* Франко.

Дрібо́чок, чка, м. Ум. от дрібо́к.

Дрібоші́ти и дрібуші́ти, шу́, шіш, гл. Делать быстро следующие одно за другим движения. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.* Грин. II. 207. *Поэтому дрібошіти=дрібота́ти 2.* *Кінь... дрібошив ристю.* Левиц. I. 484.

Дрібу́шечки, чок, ж. мн. Ум. от дрібу́шки.

Дрібуші́ти. См. **Дрібоші́ти.**

Дрібу́шки, шок, ж. мн. 1) Род игры: берутся вдвоем за руки и, поставив носки к носкам, кружатся, приговаривая: «Дрібу-дрібу, дрібушечки!» 2) Танец, также мелкие па в танцах.

Ті «дрібушки» танцювали, ті садили гопака. Сніп. 136. *Настя вийшла у танець... виробляла дрібушки.* Левиц. Пов. 111. 3) Мелко заплетенные косы. Гол. Од. 60. *Поплела коси у самі маленькі дрібушки і вінком на голову поклала.* Кв. I. 50. *Не плети кісоньки утрьоє, заплети кісоньку в дрібушки.* Мет. 205. Ум. **Дрібу́шечки.** Ив. 77.

Дрібцюва́ти, ціюю, еш, гл. Делать мелкие па, частить танцюя. *Який там він прудкий? Дробцює й ноги вкупі, і тільки гупотить, товче мов просо в ступі.* О. 1861. VIII. 50.

***Дрібча́стий, а, е=Дрібча́тий.** Сл. Нік.

Дрібча́тий, а, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). Рк. Левиц. См. **Дрібо́вий.**

Дріб'язкі́й, дріб'язко́вий, а, е. Мелочной, *мелочный. Сл. Нік.

Дріб'язок, зку, м. 1) Мелочь, мелкие вещи. *Оце забув купити олії. Стільки дріб'язку було, що як його й не забути: купи соли, купи риби, меду, мила, олії,—от і забудеш що небудь, випаде з голови.* Киев. у. 2) Маленькие дети. *Там того дріб'язку повен запічок.* 3) Мелкий скот. *В мене овець ватага, а дійнику без ліку, а дріб'язку як піску.* Лавр. 77. 4) **На дріб'язок, на дріб'язки побі́ти.** *Побить на мелкие кусочки.* Грин. II. 243. *5) Некоторое количество. Желех.

Дріві́тня, дрівотня, дрівутня, ні, ж. Бревно, на котором рубят дрова, а также и место, где оно находится. *Хлопці щось робили та й покинули сокиру, устроивши у дрівотню.* Кост. (О. 1862. VI. 46). *На дрівітні дров ні поліна.* ЗОЮР. I. 220. *А турки, що тріски на дрівітні, валяються кучами.* ЗОЮР. I. 291. *Чи пересуне що, чи переложить, а сама зирк із комори на дрівотню.* Кв. II. 160.

Дрівця́, ве́ць, с. мн. Ум. от дрóва. *Дровишки. Сл. Нік.

Дрігави́ця, ці, дрігва́, ві, ж. Студенистая масса или что-либо подобное ей. *Ще за старих панів вівці такі вже ситі були, що як ідуть—аж дрігавиця дріготить.* Лубен. у. *Там і вівці ситі, як дрігва, аж шкура ходором ходе.* Луб. у. **Дрігота́, ті, ж.** Дрожь.

Дріготіти, чу́, тіш, гл. Дрожать. *Дріготиш, як зімою хорт.* Ном. № 651

Дріжакі́, ків, м. мн. Дрожь. **Дріжакі́ їсти, *ловіти.** Трястись от холода. *Пархі́м ходить та, голодний, дріжаки їсть по холодній зорі, не маючи у віщо й одягтись.* Кв. О, та й змерз же я цупко!.. Та й дріжаків наївся! Кв. І. 5. **Дріжакі́ скачуть у душі́.** Страшно становиться, нападає страх. *Йдуть хлопці... в душі́ дріжаки скачуть, господи, господи! що то буде?.. Кожному в голові був той екзамен.* Св. Л. 215.

Дріжа́ння, ня, с. Дрожание, дрожь. Ком. II. 34. *Насупляні брови, чорні, гострі очі, твердий погляд, товстий голос,—все те обсіпало її спину дріжаньям.* Левиц. I. 332.

Дріжа́ти, жу́, жі́ш, гл. Дрожать. Стор. I. 84. *Дріжить як мокрий хорт, зубами знай цокоче.* Греб. *Гей як вискочив козак Нечаєнко сам кониченька сідлати, гей під кониченьком, гей під вороненьким стали ніженьки дріжати.* Нп.

***Дріжджа́рня, ні, ж.** Дрожжевой завод. Сл. Дубр.

Дріжджі́ти, джу́, джі́ш, гл. Класть дрожжи (в тесто и т. п.). *Загадав Іван ся женити, з м'якини пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити.* Рк. Макс.

Дріжджі́, джів, дрі́жчі, чів, м. мн. Дрожжи. *Росте, як на дріжджах.* Ном. № 8611. *Пішов, як рак по дріжджі.* Ном. № 10981. *Пухла така, наче на дріжчах зійшла.* МВ. I. 113. *А тут, не тобі кажучи, ростуть дочки як на дріжчах.* Левиц. I. 140.

Дріжова, ви, ж. Трясина.

Дрі́жчі. См. Дрі́жджі.

Дрізд, дрозда́, м.=Дрозд. Вх. Пч. II. 15.

Дрізкі́, зок, мн. Щепки, черепки, кусочки, дребезги. Ум. **Дрізо́чки.** *Строшити на дрізо́чки.* Ном. № 3866.

Дрійну́ти, ну́, не́ш, гл. Толкнуть, лягнуть. *Не підходь до коня близько, а то ногою дрійне.* Херс. у.

Дрі́к, дро́ку, м. 1) Раст. дрок, *Genista tinctoria.* Лв. 99. *А в городі чистоколі два кушики дроку.* Мет. 70. *Оці квітоньки так, каже, звуться, а оця травиця так... оце березка, оце*

чебрець, оце дрі́к. Сим. 2) Овод. ***Дрі́к** буває: *кінський, бичачий, овечий.* О. Степовик.

Дрі́ма, ми, ж. Род весенней хоровадної гри.

Дріма́к, ка́, м. Соня. **З дрімако́м ся віта́є.** Он дремлет, спит. Вх. Лем. 411.

Дріма́ння, ня, с. Дремание. *Хилив її сон якийсь, якийсь невпокійне дрімання.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Дріма́ти, маю́, еш, гл. Дремать. *Як спить, то не їсть, а як їсть, то не дрімає.* Ном. № 5742. *Зирнув місяць тихесенько з-за чорної хмари: дрімай, дрімай, Туреччино, до нової кари.* Морд. (Млр. л. сб. 66). *Стали спочивати, став Марко дрімати.* Мет. 100.

Дріма́тися, ма́ється, гл. безл. *Клонить ко сну. Став кунь вороний спотикатися, мені молодому да дріматися.* Млр. л. сб. 242. *Дрімається мені.* Федьк.

***Дрі́мка, ки, ж.** Дремота. *Коли цар замкнув до пообідньої дрімки свої достойні повіки... Лепкий.*

Дрі́мки, ків, мн. Дремота. *Соньки дрімки в головоньки.* Мил. 36.

Дрі́мли́вий, а, е. 1) Наводящий сон. Мил. 37. *Ой спи, дитя, без сповиття, поки мати з поля прийде та принесе три квіточки: одна буде дрімливая, друга буде сонливая, а третя щасливая.* Макс. (1849). 95. *Вітрець дрімливий якийсь паше.* МВ. II. 78. 2) Дремлющий, сонливый. *Сидить дрімливий, куняє.* Крим.

Дрі́мли́виці, виць, ж. мн. Расположение к дремоте, дремота. *На мого си́на дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Дрі́млю́х, ха́, м.=Дріму́х. Подольск. г. См. Дремлю́га.

Дрі́млю́чий, а, е. Сонливый, расположенный к дремоте.

***Дрі́мля́щий, а, е.** Наводящий дремоту, сонливость. *Дала йому хліба дрімлящого й сира сонлящого.* Крим.

Дрі́мні́виці, виць, ж. мн.=Дрі́млі́виці. Мил. 34.

Дрі́мні́ці, ніць, ж. мн.=Дрі́мки, дрі́млі́виці. *А соньки в головоньки, а дрімниці в очиці.* Мил. 36.

Дрі́мота, ти, ж. Дремота. Левиц. I. 9. *Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота.* Мет. 2. *Ой на kota ворко-*

та, на дитину дрімота. Макс. Цвіти ж собі, живи собі самотою, самотою, втішай себе солодкою дрімотою, дрімотою. К. Досв. 49.

Дрімух, ха, м. Пт. Козодой, *Sargimus eugoraеus*. Вх. Пч. II. 9. См. **Дрімлюх**.

Дремучий, а, е. Об'ятий дремотой, дремлющий. Тихенько дрімучий Прут далі тече. Млак. 3.

Дріпа, пи, ж.—**Задріпа?** Уродиться ж дріпа, мов червива ріпа. Ном. № 8499.

Дріпло, ла, с. об. Дрянь, оборвыш. Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорошуються; старе дріпло—і те шубу яку напірять. Г. Барв. 33.

Дріт, дроту, м. Проволока. Вас. 199. Есть у мене нагаєчка з кінця дротом шита. Млр. л. сб. 337. Ум. **Дроти́к**. Драг. 79. **Дроти́чок**. Я ж думала, що нагаєчка з платочка, аж то вона із проклятого дроточка. Нп.

Дріта́рь, ря, м. Проволочник. Вх. Уг. 237.

Дріто́вач, ча, м.—**Дріта́рь**. Вх. Уг. 237.

Дріть, дроти, ж. Сплетенная вдвое медная проволока, употребляющаяся в гуцульских изделиях. Шух. I. 275, 312.

Дрічний, а, е—**Гречний**. *Lutskaу, Grammatica slavoruthena*, 168. Вх. Уг. 237. Ой дівчата, ой сестриці, приходять м'ясниці, як нас возьмуть дрічні хлопці,—будем молодиці. Гол. II. 431.

Дробеля́ва, ви, ж.—**Дрібно́та**. Вх. Лем. 411.

Дробеля́чів'я, в'я, с. соб. Овцы и козы. Вх. Лем. 411.

Дробина́, ні, ж. соб. 1) Домашние птицы. Сим. 137, 142. К. Дз. 214. 2) Мелкие пресмыкающиеся, также черви. **Хай йому́ дробина́ сніться!**—нехорошее пожелание мертвому. Мнж. Ск. 179. 3) Дрова из тонких веток. Каменец. у. 4) Мелкие вещи. НВолын. у. 5) Мелкие деньги. НВолын. у. 6) Мелкие куски. *Посікли Ігнатка, посікли братка на... дробину*. Молодик. (1843), 141. *7) Маленькие дети (частые). *Погляди лишень, моя дробина зовсім голюсінька, та й ми самі не витримаємо такої стужі*. Франко.

Дробі́нник, ка, м. 1) Пастух гусей. 2) Двор и хлев, где содержат домашнюю птицу.

Дробі́нниця, ці, ж. Женщина, присматривающая за домашней птицей.

Дробі́ти, блю́, биш, гл. Резать на мелкие куски. *А мій милий тісто дробить, а я рада, що й то робить*. Грин. III. 314. 2)—**Дроби́ти** 2. Шух. I. 80.

Дроби́тько, ка, м. Говорящий скоро и невнятно.

Дроби́вниця, ці, ж. Дробница (мешок или сосуд для хранения дробы). *І пистоль, і дроби́вниця, і мушкет важучий*. Щог. В. 98.

***Дроби́вий, а, е.** Дробный (арифм.) Сл. Сблд.

Дроби́вик, ка, м. Охотничье ружье. Аф. 394. Ум. **Дроби́вичок**.

***Дроби́ти́ло, ла, м.** О человеке: быстро, невнятно говорящий, балаболка. *Надроботав дробитило, що ніхто не понімає*. Хот. Нік.

Дроби́ватий, а, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). *Дроби́вата сіль*.

Дроби́ята, б'ят, с. мн. Овцы. Желех. Шух. I. 84.

Дро́ва, дрів и дров, с. мн. Дрова. *У пеклі все тепло, а пойді в рай, то й дровами дбай*. Ном. № 200. Ум. **Дривці́я**. Рудч. Ск. II. 7. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаймо дривець*. Ном. № 10289. *Василь на всі празники нарублює дривець*. Кв. II. 160.

***Дрора́р, ря, м.** Дровяник. Сл. Дубр.

***Дрора́рня, ні, ж.** Дровяной склад (для продажи дров). Пр. Пр.

Дрори́на, ни, ж. Полено дров. *Треба, щоб гола піч ніколи не була, класти на ніч у неї дровину*. ХС. III. 50.

Дрориня́ка, ки, ж. Большое полено дров, бревно. *Дві дрориняки, чотирі коляки, вісім дір, дев'та щіль* (Загадка: ярмо). ХС. III. 64.

Дрорі́тник, ка, м. Дровник. Радомысл. у. (Рк. Левиц.).

Дрорі́тня, ні, ж.—**Дрорі́тня**. *Пішов дрова рубати, на дрорітню ліг спати*. Нп. *Як тріски літають-скачуть з-під сокири на дрорітні, розсипають лихі люде наші кості беззахитні*. К. Псал. 315.

Дрорні́к, ка, м. Дровяной сарай.

Дрoвно, на, с. = **Дровина.** Вх. Лем. 411.

Дрововoз, за, м. Роботник на сажарном заводe, возящий дрова. НВoлын. у.

Дроворуб, ба, м. Дровосек.

Дроворубня, нi, ж. Место, где рубят дрова. Миус. окр.

Дров'яний, а, е. Дровяной, из дров. *Дров'яний жар у печi.* Констант. у.

***Дрож, жу, м.** Дрожь. *Як вона на його подивиться, то в дрож його вкине.* Крим. Желех.

Дрожачка, ки, ж. *Briza media.* Шух. I. 20.

Дрозд, да, м. Пт. Дрозд, *Turdus vulgaris.*

***Дроки, кiв, м.** Поддразнивание, злые шутки. Франко.

Дроковистий, а, е. Капризный, раздражительный.

Дроковиця, ци, ж. Жаркое время в мае и июне, когда скот подвергается нападению оводов и мечется из стороны в сторону (**дрочиться**). *Чого ти головою крутиш, мов той цап у дроковицю?* О. 1861. XI.

Дропак, ка, м. Род танца, трепака. *Ой пішла б я на музики... да вдарила дропака.* Нп. **Дропакá да́ти.** Убежать. *Чим дуж дав відтіть дропака.* Котл. Ен. II. 16.

***Дроталь, ля, м.** Гвоздь (проволочный). Сл. Дубр.

***Дротар, ря, м.** = **Дритарь.** Волочильщик проволоки. Сл. Дубр.

***Дротарня, нi, ж.** Проволочный завод, волочильня. Сл. Дубр.

Дротик, ка, м. 1) Ум. от **дрит.** 2) Пруток чулочный, *спица вязальная. МВ. (1862. I. 40).

Дротина, ни, ж. Проволока.

***Дротований, а, е.** Шитый проволокой. Сл. Яворн.

Дрoтoвий, а, е = **Дротяний.** *Дрoтова струнка.* КС. 1882. VIII. 282. *Нагайка дротова, чорним шовком шита.* Чуб. V. 621.

Дроточок, чка, м. Ум. от **дрит.**

Дротяненський, а, е. Ум. от **дротяний.**

Дротяний, а, е. Проволочный. Рудч. Ск. I. 60. *Озьми, сину, дротянії віжки, зв'яжи милій рученьки і ніжки.* Млр. л.

сб. 209. **Дротяна́ запаска.** Запаска с вотканной в нее канителью. Шух. I. 132. ***Дротяна́ загорóжа.** Проволочное заграждение. Ум. **Дротяненський.** *Нагаєчка дротяненська, а я молоденька, у тіло влипає, кров'ю залипає.* Чуб. V. 494.

Дротянка, ки, ж. **Нага́йка дротя́нка.** Нагайка, сделанная из проволоки. *Не питайся, брате, чи дужа-здорова, запитайся, брате, яка моя доля: шовкова хусточка в руках моїх стліла, нагайка-дротянка кров'ю обкипіла.* Мет. 281. 2) Раст. *Juncus trifidus.* Лв. 99. Ум. **Дротяночка.** Чг. 26. *Нагаєчка-дротяночка у три дроти звита.* Чуб. III. 111.

Дрoхва, ви, ж. Драхва. Грин. II. 158, 157. О. 1861, XI. 100. *Зосталась цариця серед степу одним одна. Однак не покида її господь: підійде до неї дика коза, от вона подоїть молочка та й нап'ється; поналітають до неї дрохви, хохітва і нанесуть яєчок.* Стор. I. 74. *По кущах між дерезою ходять дрохви табунами.* Щог. В. 53.

Дрохвеня́, ня́ти, с. Драхва-детеныш. Ум. **Дрохвеня́тко.** Аф. 394.

Дрохвін, дрохвіний, а, е. Принадлежащий драхве, относящийся к драхве. *Дрохвині яйця.* Сим. 233.

Дрохвіч, ча́, м. Самец драхва. Стор. II. 23.

Дрохвічка, ки, ж. Самка драхва.

Дрочіти, чу́, чиш, гл. Дразнить, сердить, раздражать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871. *Пустин мене, мати, я й не забаруся, тільки хлопців подрочу та й назад вернуся.* Лавр. 32.

Дрочітися, чу́ся, чишся, гл. 1) Метаться из стороны в сторону от укусов оводов (о скоте). 2) Сердиться, беситься, капризничать. *Оханися ж, не дрочися, не басуй, Панаску!* Мкр. Н. 9. 3) Дразниться. *Ти дрочишся з мене.* Драг. 51.

Дрочлівий, а, е. Легко раздражаемый укусами оводов и мечущийся под влиянием их (о скоте). См. **Дрочітися.** *Як корова отелиться, то, приніши теля у хату, зараз затуляють одежою або чим другим пічку, щоб не дрочливе було після.* Чуб. I. 50.

Друба́к, ка́, м. = **Гроба́к.** Шух. I. 23.

Дру́бен, бна, не = **Дри́бен.** В полі, мати, друбен дощик іде, ой той мені раноньки проміє. Чуб. V. 876. Ум. **Друбненький.** Бодай же вам, панове-молодцове, да три літа боліти, а що ви мене посиротили і друбненькі діти. Млр. л. сб. 191.

Друбо́к, бка́, м. = **Дри́бок.** Мені небагацько треба: соли дубок, хліба шматок та горілки чарка. Ном. № 12175. Ум. **Друбочок.** Нема соли друбочка. Чуб. V. 496. *Сквириц.

Друбúшки, шок, ж. мн. = **Дри́бушки** 3. Стор. М. Пр. 9.

Друг, га, мн. дру́зі (*дру́ги. Лепкий), м. 1) Друг. Без вірного друга велика туга. Ном. № 9021. Годі тобі жити за тихим Дунаєм: ми на тебе, друже, давно вже чигаєм. К. Досв. 28. Разом, друзі! крикнув Карпо. Левиц. Пов. 350. Не так тії сто братів, як сто друзів. Ном. Рече Христос до Івана, свого друга. Чуб. III. 21. 2) Муж (в песнях). Ой піду я не берегом—лугом: чи не зострінуся з несуженим другом. Мет. 94. Слала Маруся до Юрочка: мій Юрасеньку, мій друже вірний! (Свад. песня о новобрачних). Мет. 184. Ум. **Дружо́к.** Чуб. V. 1004.

Друга́к, ка́, м. 1) Теленок или жеребенок на втором году жизни. 2) Второй рой, вышедший в то-же лето из одного и того-же улья.

Дру́гий, а, е. 1) Другой; иной. Один сидить кінець столу, мед-вино кружає, другий сидить біля його, на скрипочку грає. Мет. 8. Але він тут собі другий, ніж у нашому, селі. Кв. II. 296. В місті хобре тільки кому-небудь калач купувати, а не що друге. Ном. № 10484. 2) Второй. Уже й другого сина дїждали собі. Харьк. **Дру́гого дня.** На другой день. Каменец. у.

Другі́ня, ні, ж. Подруга. За царцею другині до царя в гостину серед радощів весільних як голубки линуть. К. Псал. 110.

***Дру́гобіч, нар.** С другой стороны, от другой стороны (зайдя). Желех.

Другорядний, а, е. Второстепенный. Желех.

***Другосвітній, я, е.** Относящийся ко вторичной эпохе. Франко.

***Дру́галь, ля.** Поперечина у плота. Желех.

Друга́р, ра́, м. 1) Рукоятка рулевого весла у плота. См. **Кёрма.** Шух. I. 181. *2) Молодая сосенка. Желех. *3) Весло, кормило. Желех.

***Дру́гати, аю, еш, гл.** Сплетать, обматывать, связывать. Верхр.-Желех.

Дру́жба, би, 1) ж. Дружба. Услужите мені службу, покажіте дружбу. Кв. I. 34. 2) об. Один из супругов; замужняя женщина или женатый мужчина. **Позбірались судді-сенатори, присудили йому жениться, тому молодому князеві, і іде він шукати собі дружби, а за їм великий поїзд.** ЗОЮР. II. 61. **І ти дружба, і я дружба,—оба 'сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружили вояцької служби.** Гол. II. 803. В одной сказке употреблено в устах девушек о молодом царевиче, повидимому, в смысле: молодой человек, могущий быть женихом: **Приходить він до будинок, аж вийде три дочки тиеї баби на рундук... Який ти, кажуть, дружба, хороший, да уб'є тебе наша мати.** ЗОЮР. II. 51—52. 3) м. Товарищ жениха на свадьбе, приглашенный им из числа парней; шафер. Чуб. IV. 95—96. Иногда это значит то же, что и **дружко́.** Чуб. IV. 182. Гол. IV. 432. Ум. **Дру́жбонько, дружбіненько.** Маркев. 132. Грин. III. 498. **Поглянь, Марусю, на поріг: то йде дружбонько воріг твій, та несе коровай на віці, білеє завивало на тарільці.** Мет. 207.

Дру́жбарт, та, м. Род игры в карты. **Давай різати в мар'яша, в дружбарта, а хто і просто в візка.** Св. Л. 222.

Дружбіненько, ка, м. Ум. от **дру́жба.**

Дру́жбити, блю, биш, гл. Быть **дру́жбою,** шафером на свадьбе. Вх. Лем. 411. **Було б тобі не дружбити, було б тобі свині пасти.** Насмешл. свад. песня. Рк. Макс.

Дру́жбів, бова, ве. Принадлежащий **дру́жбі.** Грин. III. 506. **Дружка за столом надіває дружбову шапку.** О. 1862. IV. 18.

Дру́жбонько, ка, м. Ум. от **дру́жба.**

Друженька, дружечка, ки, ж. Ум. от **дружка**.

Друженько, ка, м. Ум. от **дружко**.

Дружина, ни, 1) об. Каждый из супругов—как муж, так и жена. Да поможи, боже, на рушничку стати: тоді не розлучить ні батько, ні мати, ні чужая чужина, коли судилася дружина. Мет. 53. З великою худобою битись да сваритись, з хорошою дружиною на світі нажитись. Мет. 83. Ой як буду, моя матусенько, да я в війську помірати, приймай мою вірну дружину да за рідну дитину. Мет. 241. Чоловіче мій, дружино моя, завіз ти мене, де роду нема. Мет. 246. 2) ж. Товарищи, дружина, слуги. Хвалиться стрількою перед дружинкою: да нема у дружини такої стріли, як у самого пана Івана. Чуб. III. 288. Ум. **Дружинка, дружиньонька, дружиночка.** Чуб. III. 288. Маркев. 136. Грин. III. 429. Мил. 205. Що білая лебедина Дунай сколотила, невірная дружиньонька жалю наробила. Чуб. III. 137. Негідня дружиночка молодому світ зав'яже. Чуб. V. 31. Борейкова дружиньонька волає долами: один каже до другого: «Вже пана не мами». Гол. I. 14.

Дружити, жу́, жиш, гл. 1) Дружить. З москалем дружи, а камінь за пазухою держи. Ном. № 819. 2) Поступать по-дружески. Другу дружи, а другого не гніви. Ном. № 9531. 3) Женить или отдавать замуж. Мил. 218. Тому сина женити... тому дочку дружити. О. 1861. XI. Св. 30. 4)—собі. Братъ в жены. В тебе сини в царя служать, царівочку собі дружать, в царя дочку заручили та й додому пригостили. Гол. IV. 551. Ум. **Дружитоньки.** Мої любі вечерниченьки! Вже ж бо ми на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки. О. 1862. IV. 4.

Дружитися, жу́ся, жишся, гл. 1)—**Дружити I.** Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись. Ном. № 1417. 2) Жениться. Не хтів а ні дружитись, а ні дома жити—чумакував. МВ. I. 65.

Дружитоньки. Ум. от **дружити**.

Дружка, ки, ж. 1) Молодая девушка из приглашенных невестой быть на свадьбе; одна из **дружок** носить назва-

ние **старшої**. Завтра заплети кісоньку в дрібушки, та вже ж тобі не ходити в дружки! Мет. 206. Ой брязнули на дворі цимбали, озвалися у сінях бояри, заспівали дружки у світлиці, забилося серце у вдовиці. К. Досв. 120. 2) Подруга. Ой хвалилася гречная панна своїми косами перед дружками. Чуб. III. 299. Ум. **Друженька, дружечка.** Грин. III. 496, 433, 476. Сідайте сюди, дівчата... от же вам і ложечки, брусуйте, друженьки, брусуйте. Кв. Есть у мене служечка, старшая дружечка. Мет. 193. Усі дружечки по лавах сіли, а Ганнуся на посаді. Нп.

Дружків, ко́ва, ве. Приналежачий **дружкові**.

Дружко́, ка́, м. Приглашенный родителеми жениха женатый мужчина; он распоряжается свадьбой. МУЕ. III. 93. Сим. 11. КС. 1883. II. 380. На тарілку положить рушник і дадуть **дружкові, піддружому і старостам.** Мет. 190. Аж ось крикнув **дружко:** «старости, пани підстарости! благословіте молодих вивести з хати на двір погуляти». Кв. I. 14. Ум. **Друженько, дружонько.** Грин. III. 436. Одчиняйте сватам хату, **друженькам пивницю.** Нп.

Дружкува́ти, ку́ю, еш, гл. Быть **дружком** или **дружкою** на свадьбе. Грин. III. 437. Алв. 64, 96. Було б тобі, **дружку, не дружкувати, було б тобі свині пасти.** Грин. III. 457. Чи ти вже **дружкувала коли?** Полт.

Дружній, я, є. 1) Дружественный, дружный. Г. Барв. 138. Дружня розмова. К. Досв. 93. Дружній череді вовк не страшний. Ном. № 10747. 2) Приналежачий другу. Дружню жінку взяв до себе. Шевч. Ум. **Дружненький.**

Дружність, ности, ж. Дружная жизнь, дружелюбие. Та то тільки кажуть, шо у них **дружність, а вони дома їдяться як ті собаки.** Канев. у.

Дружно, нар. Дружно, в согласии. З хазяїном я жив дружно. Стор. I. 228. Ум. **Дружненько.** Жили **дружненько** ті дві жінки, мов би куми або ятрівки. Сніп. 207.

Дружонько, ка, м. Ум. от **дружко**. ***Дружчини, чин, ж. мн.** Свадебное угощение **дружкам** невесты. В хаті

молодої справляють дружчини. Демченко. Укр. весілля.

Дру́жчити, чу, чиш, гл. Быть дру́жкою. Дружечка пишненька... не дружила нікому, перший раз ся придало і то ся не вдало. О. 1862. IV. 6. См. Дружкувати.

Друзкі́, зок, ж. мн.—Дрізкі́. Галери в друзки порозлігались. К. Бай. 93.

Друзь, зя, м.—Друг. Чи не в'єте або чи не скараєте вірного мого друга. Мет. 403.

Друзя́ка, ки, м. Друг, приятель, услужливий. Що, як би таких друзяк приплило хоч дві чайки до Кермана, як я пропадав там у неволі? К. ЧР. 7. Є ви товариші, друзяки? Собаки, а не товариші. Мир. ХРВ. 276. Парень молодий, друзяка, роботящий, смирний, не п'ющий і вже ні з ким не залається. Кв. I. 167.

I. Друк, ку, м. Печать, печатание. Подали до друку у «Основу». К. (О. 1862. III. 30). Писав, щоб я слав йому до друку. А що тепер не перейшло через редакцію до друку, мусить зоставатись до іншого часу. Передм. до Кобзаря Шевч. вид. Кожанчикова, стр. 1. ***В дру́ку.** Печатається, готується к печати. Слова́ не до дру́ку. Неподходящие для печати выражения. Сл. Нік.

II. Друк, ка, дручо́к, чка́, м.—Дрюк, дрючо́к. Бив, бив, та ще й друк кинув. Ном. № 4023. Вирубав дручка та й подає чортові в яму, щоб його... витягти. Рудч. I. 57. Ум. Дручя́га.

***Друкáрниця, ці, ж.** Машинистка (пишущая на машинке). Пр. Пр.

Друкáрня, ні, ж. Типографія. Позбрав, що було у мене писаного по нашому... одніс у друкарню,—от вам і книжка. Греб. 407. Ось нехай лиш господь нам допоможе зложити докупи обидва береги Дніпрові, тоді ми позволимо усюди правні суди, школи, академії, друкарні,—піднімемо Україну вгору. К. ЧР. 132. А при школах споружалися друкарні, щоб і книжками свою віру боронити, а унію і католицтво зневажати. К. Хмельн. 47.

Друкáрський, а, е. Типографский.

Друкáрь, ря, м. Типографщик.

Друква́ниця, ці, ж. Юбка из синей выбойки. Вх. Лем. 411.

Друківля, ля, с. 1) Шрифт? Як се ті книжки друкують? Там є друківля таке, що його прикидають, чи що? Брацл. у. *) Печатание, печать.

Друкóваний, а, е. 1) Печатный. Друкована словесність. К. XII. 114. Як же піднялися братства церковні своєю... віру од Унії наукою церковною, книжками друкованими та школами братськими боронити. К. Хмельн. 123. ***Друкóванийна машинці.** Писаний на пишущей машинке. 2) Учений (иронично). Такі, бачте, люде: все письменні, друковані, сонце навіть гудять. Шевч. 122. Люде письменні й друковані. К. (О. 1861. II. 230). Иногда употребляется умышленно в двузначном смысле: можно понять, что дело идет и о телесном наказании **дру́ком (дрю́ком)**, т. е. палкою. **Вчений, та не друкований (дрюкований)**, т. е. недоученный—подразумевається: при помощи **дрю́ка**, палки, почему в вариантах этой пословицы бывает и так: **вчений, та не довчений, — не провчений, — не товчений.** Ном.

Друкува́ння, ня, с. Печатание.

Друкува́ти, кую, еш, гл. Печатать.

Друкува́тися, куюся, ешся, гл. Печататься. Друкується тепер усе, що можна було знайти і надрукувати. Передмова до Кобзаря Шевченкового вид. Кожанчикова, стр. 1.

***Друл, лу, м.** Тачка. Верх.-Желех.

Дру́лити. См. Друля́ти.

Друлі́вник, ка́, м. Инструмент, котрым гуцульские **мося́жники** вирізають при орнаментировке металла круговые линии. Части: цилиндрический стержень **біло**, в нижнем конце стержня вставлен стальной **писачо́к** с двумя (как в вилах) острями, при прорезывании круга одно из них—**серде́шник** — находится в центре, другое — **околі́чник** — очерчивает окружность; выше стержень проходит сквозь горизонтально лежащий диск,—**ко́чало**, а еще выше сквозь планку—**вало́к**, от которого идет веревочка—**мотузо́к**, выше проходящий сквозь стержень;

движенням валка́ вверх и вниз приводится во вращение стержень, а потому и писачо́к. Шух. I. 277.

Друля́ти, ляю, еш, одн. в. **дру́лити, лю, лиш**, гл. Толкать, толкнуть. *Миються люде і друляють одні других в воду.* МУЕ. III. 39.

***Друмхну́ти, ну́, не́ш**, гл. Сорваться, побежать. *Проміняють коней, покріпляться і друмхнуть у дальшу дорогу.* Лепк.

Дру́хна, ни, ж. = **Дру́жка.** Любл.

Друхні́ти, нію, еш, гл. = **Трухні́ти.** Вх. Зн. 16.

Дручі́на, ни, ж. = **Дрючі́на.**

Дручо́к, чка́, м. Ум. от **друк.**

Друшля́к, ка́, м. 1) Род металлического или глиняного ситца, сосуд с дырочками в дне, чрез который сцеживают воду с вареников, лапши, макарон и т. п. 2) Род шубки-безрукавки или длинного суконного жилета. Вх. Лем. 412.

Дрюк, ка, м. Толстая палка, дубина. *Ном. № 7094. Ой ви хлопці, ви добрі молодці, та беріте дрюки в руки, бийте, бийте, бийте і в'яжіте, на нові вози кладіте.* Мет. 453. *Кинувсь ляшок до канчука, а козак до дрюка: «оце ж тобі, вражий сину, з душею розлука».* Нп. Ум. **Дрючо́к, дрючечок.** Ув. **Дрючі́ще.** Чуб. V. 1124.

Дрюка́рня, дрюко́ваний, дрюкува́ння, дрюкува́ти = **Друкáрня, друко́ваний, друкува́ння, друкува́ти.**

Дрючі́на, ни, ж. Дубина. *Ой хапайте, браття, хто кий, хто дрючину на вельможну спину! Вирятуймо, браття, з тяжкої неволі свою рідну Україну.* К. Досв. 175. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Дрючі́ще, ша, с. Ув. от **дрюк.**

Дрючо́к, чка́, м. Ум. от **дрюк.** *Там тебе ждуть—з двома дрючками за дверима на порозі.* Ном. № 14263. **Дрючо́к ваговий.** Рычаг, которым, опирая его на «важницю», подымают тяжело нагруженный воз. Чуб. VII. 404.

Дрюччя, чя, с. соб. Толстые палки. **Щоб тебе́ на дрюччі́ вінесли!** Пожелание смерти. Г. Барв. 225.

Дрябча́к, ка́, м. Раст. *Cirsium lanceolatum.*

Дрягва́, ві, ж. = **Дряговина́.** Вас. 207. См. **Драгва́.**

Дря́глий, а, е. *Ветхий, подгнивший, изношенный. Дерево дрягле. Грубка дрягла.* Лубен. у. См. **Дра́глий.**

Дря́гнути, ну, неш, гл. Просыхать, высыхать. Угор.

Дряговина́, ні, ж. Болотистое место, трясына, болото. *Сторож. (Желех). Левиц. Перші к. князі, 5.* См. **Драговина́.**

Дряготі́ти, гочу́, тіш, гл. Дрожать. *Як біжить хто конем по греблі, то аж дряготить гребля вся.* Волч. у. См. **Дрягті́ти.**

Дрягті́ти, гчу́, тіш, гл. = **Двигті́ти, дряготі́ти.** *Ходять сім коров по піску і такі ситі, що сало на їх так і дрягтять.* Мил. 4.

***Дрянь, ні, ж.** = **Гонта, драница.** Неч.-Лев.

Дряп! меж. 1) *Царап! А кішка дряп його кігтями, так і передрала щоку.* Харьк. 2) *Хвать! Брат собі драп, сестра собі несла.* Ном.

Дря́па, пи, ж. Род проволочной неподвижной щетки для расчесывания об нее шерсти. Шух. I. 151.

Дряпа́к, ка́, м. 1) Царапина. 2) Машина-экстирпатор. 3) Истрепавшийся веник. *4) Испорченное перо. 5) **Мн.** = **Ожі́на.** Шух. I. 18.

Дряпані́на, ни, ж. 1) Царапанье. *Говорится преимущественно о плохом писании.* 2) *Грабеж. Черкеси... йдуть скоріше на дряпанину.* О. 1862. II. 64.

Дря́пання, ня, с. Царапанье.

Дря́пати, паю, еш, гл. 1) Царапать. *Штовхають її, дряпають, щипають.* МВ. I. 76. *Дивись, кіт як дряпає.* Харьк. (Собаки) *заскіглили і стали дряпати лапами.* Стор. М. Пр. 112. 2) Царапать, плохо писать. **Надряпав, як курка лапою.* Умань. Ефр.

Дря́патися, паюся, ешся, гл. 1) Царапаться. 2) *Карабкаться. Аж страшно було дивитись, як та дика степова животина дряпається копитами на кручу.* К. ЧР. 92. *Дряпатися на гору.*

Дряпа́ч, ча́, м. 1) = **Дряпа́к.** 2) Раст. *Cirsium.*

***Дря́пачіти, чу, чиш**, гл. Обрабатывать землю экстирпатором. Сл. Нік.

Дряпець, пця, м. Хорошо, легко вскарабкивающийся на высоту. *Нехай він лізе на вишню—він дряпець.* Елисаветгр. у.

Дряпїжний, а, е. Хищный, разбойничий. Стор. М. Пр. 26.

Дряпїжник, ка, м. 1) Хищник, грабитель. Стор. М. Пр. 29. 2) Взяточник, обдирало. Мир. ХРВ. 85.

***Дряпїжниця, ці, ж.** Хищница. Ека-териносл.

Дряпїжство, ва, с. 1) Хищничество, грабительство. 2) Лихоимство, взяточничество.

Дряпїка, ки, м. Обдирало, лихоимец. Ум. *Дряпїчка.* *Нептун із давна був дряпїчка.* Котя. Ен. I. 10.

Дряплївий, а, е=Дряпучий.

Дряпнїти, ну, нїш, гл. Царапнуть.

Дряпнїя, нї, ж. 1) Царапание. 2) Сди-рание, обдирание.

Дряпонїти, ну, нїш, гл. 1) Сильно царапнуть. *Ведмїдь як дряпоне його.* Мнж. 112. 2) Сильно побежать, удрать. *Ото дряпонув! аж потилиця лиска!* Ном.

Дряпїта, ти, ж. Обдирание.

Дряпотїти, чу, тїш, гл. Царапать (говорится только о звуке). Змиев. у.

Дряпїга, ги, об.=Дряпїка.

Дряпучий, а, е. 1) Любящий царапаться. *Кїт дряпучий.* 2) Задорливый. *Ти його тїльки займи—він такий дряпучий, що зараз і битися буде.* Киев. у.

Дряпїя, пїя, с.=Дрантя.

Дрясен, ну, м. Раст. *Polygonum hydropiper.* Вх. I. 12.

Дрясувати, сїю, еш, гл. Топтать. *Ой як же вийшла божая мати да на крижовї стала: кулі вертала, кїньми дрясувала, воювати не дала.* Млр. л. сб. 188. См. **Грасувати.**

***Дряхлявїти, вїю, еш, гл.** 1) Старитися. 2) Гнить, трухнуть. Стеф.

Дуб, ба, м. 1) Раст. Дуб, *Quercus robur.* *Як ми з тобою спознавалися, сухї дуби розвивалися.* Мет. 69. *Ой ти, дубе кучерявий, голля твоє рясне.* Мет. 107. 2) Большая лодка, выдолбленная из дерева. Вас. 150. Описание ее: Мнж. 179. *Чоловік десять їх плило по Дніпру та й пристали дубом коло Черкас.* ЗОЮР. 260. *Я раз стояла на тїм каменї і брала воду, а гетьман їхав дубом.* Левиц. Пов. 268. *Ой пустились наші*

запорожці через море дубами. КС. 1883. I. 43. *Судно парусное каботажного плавания в Черном и Азовск. морях. 3) Дубильное вещество, жидкость из тертой дубовой или вербовой коры, употребляемая для чинки кожи. Вас. 158. См. **Дубїло.** *Я шевчика не люблю, за шевчика не піду: шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087. 4) Название одного из играющих в игре **стовп.** Ив. 48. 5) **Зелїний дуб.** Род детской игры. Ив. 68. 6) **Висїкий дуб.** Род игры в мяч. Ив. 28. 7) **Горїю-дуб.** Игра в горелки. *Гуляти в горю-дуба.* 8) **Дўба дати.** Умереть. *Дав йому дўба.* Убил его. 9) **Дўба ставати.** а) Становиться на дыбы. *Кїнь дуба стає.* Каменец. у. б)—**стати.** Остолбенеть. См. **Дубалá, дўбора.** 10) **По сей дуб мїля.** Дальше ни шагу, конец делу. Ум. **Дубок, дубочок, дубонько, дубчик, дубчикок.** *Аби дубки, а берїзки будуть (аби парубки, а дївчата будуть).* Ном. № 8868. *Ой у лісі на дубочку зо-зуля кувала.* Гол. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 62. *Я присилив кониченька до дубонька зеленого.* Чуб. V. 947. *Ой не видко його дому, тїлько видко дубчик.* Мет. 7. *І спинається він та на дубчикок і зриває з дубка м'яжке листячко.* Сніп. 102. Ув. **Дубїще.** Чуб. V. 1169.

Дубалá, нар. Дыбом, вверх ногами. *Дубала стати.* См. **Дўбора.**

Дубáрь, ря, м. Большой дуб. *Дубарї товстелезнї.* Константиногр. у.

Дўбас, са, м. Большой нож. Вх. Уг. 237.

Дубасити, шу, сиш, гл. Дубасить, колотить.

Дўбелець, льця, м.=Тубóлець. НВолын. у.

Дўбельт, та, м. Бекас, дупель, *Scolorax major.* Вх. Пч. II. 14.

Дубельтївка, ки, ж. Двустволка. *Пан Цибульський... в одній руці держав пенькову люльку, а в другій дубельтївку; у ногах вертївся пудель і гавкав на сїльських собак.* Стор. I. 233.

Дубець, бцїя, м. 1) Молодой дуб. *Ой у лісі під дубцем стоїть дївка з молодцем.* Грин. III. 168. 2) Прут, палочка. *Треба назламувать дубців з усякого дерева.* Грин. I. 180. Поэтому также

розга. Не дубцем, так лозиною. Ном. Треба його дубцем бить. Грин. III. 553. Ум. **Дубчик, дубчичок.**

Дубило, ла, с. а) Дубильное вещество. *Желех. б) Отвар ольховой коры и пр., в котором вымачивают сукно или нитки. Шух. I. 152, 254. См. **Дуб 3.**

Дубіна, ни, ж. 1) Дубовое дерево. Сюди туди дубину стрепену,—посипались жолудочки в пелену. Чуб. III. 176. От кріпка дубина,—сокира як од заліза одскакує. Харьк. 2) Дубовый лес. Сим. 26. КС. 1883. I. 34. Ой з-за гори високої та з зеленої дубини ідуть ляхи на три шляхи за півтори милі. Нп. Як були ми молодими, то ходили по дубині у червоних запасках і сивизна на висках. Ном. № 8709. 3) Дубовая палка. От козаки до його з дубинами. ЗОЮР. 284. Ум. **Дубінка, дубінонька, дубіночка.** Грин. III. 682. Сим. 26. Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки. Ном., стр. 301, № 379. Ой піду я в дубіноньку спати. Млр. л. сб. 346. Пойду в ліс, вирубаю дубинку. Ном., стр. 295, № 155. *4) Собирают: дубовые деревья, дубовая роща, дубовый строительный материал. Хот. Нік.

***Дубиняк, ка, м.** 1) Зеник из дубовых прутьев. 2) Розги, наказание. Желех.

Дубити, блю, биш, гл. 1) Драть, сдирать (о деньгах). Суча жидова за кожну службу по півдесятка злотих дубить. Сніп. 18. 2) Вымачивать сукно в отваре ольховой коры. Шух. I. 152. 3) Дубить, выделывать кожу. Вх. Лем. 412.

Дубитися, блюся, бишся, гл. 1) О репіс: быть в эрекции. Радам. у. 2) Коробиться.

Дубіще, ша, м. Ув. от дуб.

Дубівка, ки, ж. 1) Род дыни. Пішов на свій базарь, купив хліба, огірків, пшенички, диню дубівку. Кв. II. 293. 2) Чернильный орешек. Каменец. у. Вх. Лем. 412. *3) = **Дуб 2.** Сл. Яворн.

Дубіти, бію, еш, гл. Коченеть от холода. Желех.

Дубкати, каю, еш, гл. Топать, производить топаньем шум. Вх. Зн. 208.

Дубленець, нця, м. Выделанная дубленая кожа. Вх. Уг. 237.

Дублений, а, е. 1) Вымоченный в

дубілі. Шух. I. 254. О коже: выделанный. 2) Одеревенелый, окоченелый. Один тільки мови між їми не вів, нікуди й не гляне, зовсім мов дублений. Сніп. 160. Не ворог, хто уже дублений, не супостат, чий труп нікчемний на полі без душі лежить. Котл. Ен.

Дубленийий, а, е. Красножелтоватый, цвета дубленой кожи. Квіток дубленийий. Вх. Уг. 237.

Дубля, ля, с. соб. Дубье, дубы. Там дубля таке, що одна деревина варт шість карбованців. Каменец. у.

Дубник, ка, м. 1) = **Дубняк.** 2) Чан для дубления кож. Вас. 157. Ум. **Дубничок.** Мет. 196.

Дубнити, нію, ніш, гл. = **Дубкати.** Кінь дубнить ногами. Вх. Зн. 16.

***Дубнути, ну, неш, гл.** 1) Деревнеть. 2) Мерзнуть. Дубнути в його холодних обіймах. Л. Янов.

Дубняк, ка, м. Дубовый лес. Роскинули тенета, загавкали собаки, коли ж і летять у тенета карасі, окуні, щуки,—так із дубняка й сиплють. ЗОЮР. II. 37. Ум. **Дубнячок.** Йшла баба дубнячком. Ном. № 12535.

Дубовий, а, е. Дубовый. Щоб тобі дубовий хрест. Ном. № 3783. Високим валом воно (село) обсипалось і по валу дубовими палями опарканилось. К. Хмельн. 97. **Дубова лапа.** Раст. Sticta pulmonacea. ЗЮЗО. I. 137. **Дубові листкі.** Род вышиванья на женских сорочках. Чуб. VII. 427. ***Дати дубового сала.** Изгнать капризы побоями. Хот. Нік.

Дубовік, ка, м. 1) Хозяин лодки дуба. 2) = **Вернідуб.** Грин. I. 181.

Дубовіна, ни, ж. = **Домовіна.**

Дубок, бка, м. 1) Ум. от дуб. *2) Парусное судно (одно-, двух- и трехмачтов.) каботажного плавания на северном побережье Черного моря. Одес.

Дубом, нар. Дыбом. Дубом стає волос. Чуб. III. 328.

Дубоніти, нію, ніш, гл. = **Дубкати.** Вх. Зн. 16.

Дубонька, ки, ж. = **Дубочка.**

Дубонько, ка, м. Ум. от дуб.

Дубора, нар. Дыбом. Волосся на голові дубора пішло. Стор. См. **Дубалá.**

Дубочка, ки, ж. То же, что и дуб?

Що під дубом та під дубочкою сидів голуб із голубочкою. Чуб. V. 1122. Ум. **Дубонька**.

Дубочок, чка, м. Ум. от дуб.

Дубрівка, ки, ж. Ум. от дуброва.

Дубрівний, а, е—**Дібрівний**. Вона мов квітка та дубрівна, що тільки стала розцвітати. Греб. 318. Дубрівная зазуля. Гол. У самій гущавині дубрівній, там, де липина і горобина і дуб кучерявий поспліталися вітами зеленими. МВ. II. 97.

Дубрівник, ка, м. Раст. а) *Tormentilla erecta*. Лв. 102. б) *Tormentilla vulgaris*. Лв. 102.

Дуброва, ви, ж. 1) Дубовий лес. Шух. I. 177. 2)—**Діброва**. Ум. **Дубрівка**, **дубрівонька**. На дубрівці пасу вівці, в долині не був єм. Гол. IV. 456. Зелена дубрівонько! чого в тебе пеньку много, зеленого да ні одного? Мет. 155.

Дубрівина, ни, ж.—**Дуброва 1**. Шух. I. 177.

Дубувати, бую, еш, гл. Мерзнуть от холода. Встречено только в песне о Палие, повидимому, фальсифицированной. Той, душу заклавши, свиту, бач, гаптує, а той по Сібіру мов в лузі лубує.

***Дубці**, нар.—**Дібки**. Дитина вже дубці стає, скоро ходити почне. Херс. Нік.

Дубцювати, цюю, еш, гл. Колотить, бити.

Дубчак, ка, м.—**Дубець 1**. Бив мене вуж три рази юж з віника дубчаком. Чуб. V. 1140.

Дубчик, ка, м. 1) Ум. от дуб. Ночувала нічку під дубчиком з тобою, лозаче, голубчиком. Мил. 91. 2) Ум. от дубець. Ум. **Дубчикок**.

Дуб'я, б'я, с. соб. Дубы. Наворочав її повну яму дуб'я. Мнж. 4.

***Дуб'яга**, ги, м. 1) Большой дуб. 2) Рослый человек. Сл. Яворн.

Дуб'як, ка, м.—**Дубняк?** Гайда, гайда, дівча, гайда! де ж я тебе завтра знайду: чи в дуб'яках, чи в кропиві? Чуб. V. 97. Ум. **Дуб'ячок**. Рк. Макс.

Дуб'янці, ців, м. мн. Род кожанных лантей из дубленой кожи. Вх. Зн. 72.

Дуван, на, м. Дележ, раздел. Ум. **Дуванець**.

Дуванити, ню, ниш, гл. Делить. Мкр. Г. 60. Орли грають, орли клекчуть, козака дуванять: чорні очі козацькїї з лоба винімають. Морд. (Млр. л. сб. 112).

Дуванитися, нюся, нишся, гл. Делиться. А інші вже за воєнні лупи татарські змагаються, як то вони в татар рабунки пооднімають і як мають їми дуванитись. К. Хмельн. 65.

Дуга, гі, ж. Дуга—согнутая линия или согнутый дугою предмет; часть различных снарядов. Шух. I. 98, 199, 224, 225, 228, 278. Также дуга в упряжи. Ой ти старий дідуга, ізогнувся як дуга. Нп. Гне з лози дугу. Дід за дугу, а баба вже й на возі. Ном. № 5768. Ум. **Дужка**, **дужечка**.

Дуган, ну, м. Сорт табаку. Желех. Вх. Лем. 428.

Дуганчак, ка, м.—**Кисет**. Вх. Лем. 412.

Дуганяр, ра, м. Торговец табаком. Вх. Лем. 412.

***Дугарь**, ря, м. Мастер, изготовляющий дуги. Сл. Яворн.

***Дугастий**, а, е. Дугообразный. Блакитне небо мов дугасте море, безоднею порожньою стоїть. Куліш.

***Дугінець**, нця, м.—**Дугарь**. Сл. Яворн.

***Дугівка**, ки, ж. Радужная оболочка глаза. Сл. Дубр.

Дуда, ди, ж. Пошлина за право окрестить дитя. Піднялися за оранди, за жидівські дуди, що терпіли—не стерпіли убогїї люди. К. Досв. 13.

Дудá, ді, ж. Музыкальный инструмент, род свирели. Біда як дуда: куди йде, то реве. Ном. № 2369. Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець. Ном. № 2965. Заграй мені, дуднику, у дуду. Чуб. III. 176. Ум. **Дудка**, **дудочка**.

Дударенько, ка, м. Ум. от дударь.

Дударик, ка, м. Ум. от дударь.

Дударитися, рюся, ришся, гл. Чваниться. Прил. у.

Дударка, ки, ж. Чванливая. Вона така дударка, що і ні приступу. Прил. у.

Дударський, а, е. Относящийся к дударю 1 и 2. Подай дударським рогом троїсте гасло. К. Псал. 149.

Дударчик, ка, м. Ум. от дударь.

Дударь, ря, м. 1) Мастер, делающий

дудки. 2) Играющий на свирели. 3) Род хороводной игры. Ив. 70. Ум. **Дудáрик**, **дудáрчик**, **дудáренько**. *Заграй мені, дударіку, на дуду, тепер же я своє горе забуду*. Чуб. V. 1110. *Доньку видала за дударчика*. Гол. III. 463. *Ой сину, мій дудареньку, ти ж було селом ідеш, ти було в дуду граєш*. Чуб. V. 1143.

Дудва́, ві́, ж. 1) = **Дудла́**. Вх. Лем. 412. 2) Раст.: а) *Conium maculatum* L. Вх. Зн. 16. б) *Chaerophyllum*. Вх. Зн. 16.

Дудек, ка, м. 1) Название старинной польской монеты (18 коп.). 2) Плата в давней Польше арендатору от поселен при рождении детей.

Дуделка, ки, ж. Ум. от **дудла́**.

Дуди, дуд, ж. мн. Обшлага на рукавах рубахи. Гол. Од. 13, 20. Шух. I. 153, 161.

Дудик, ка, м. Небольшой камешек в глине. *Ця глина, то вона нездобна на цеглу,—в ній дудиків багато*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Нехай дудика ззість** = **Хай дудлю ззість**. Мир. ХРВ. 374.

Дудило, ла, м. Пт. удод.

Дудіна, ни, ж. ? *Гей ти, коршмо, ти, дудине! праця моя в тобі гине*. ЗЮЗО. II. 595.

Дудіти, джу, диш, гл. Играть на свирели. *Дудить на сопілці*. О. 1862. VIII. 18.

Дудиця, ці, ж. 1) Соломинка из пшеницы или ржи для плетения шляп. Уман. у. 2) **Мн.** = **Дуди**. Гол. Од. 20, 57.

***Дудіти, джу́, діш, гл.** Звучать, издавать протяжный звук. Желех.

Дудка, ки, ж. 1) Ум. от **дуда́**. *Наші козачки танцювали під польську дудку*. К. ЧР. 219. 2) Трубка. 3) Стебель, ствол растения, полый в середине. *Як чорт улізе в очерет, то в котру схоче дудку грає*. Стор. М. Пр. 154.

Дудко́, ка, м. = **Одуд**. Вх. Лем. 412.

Дудла́, лі́, ж. = **Дупло́**. Вх. Лем. 412. Ум. **Дуделка**. Вх. Уг. 237.

Дудла́вий, дудлі́вий, а, е = **Дупла́вий**. *Дудлаве дерево*. Вх. Лем. 412.

Дудлик, ка, м. = **Дудник**. *Заграй мені, дудлику, на дуду*. Чуб. V. 1110.

Дудлити, лю, лиш, гл. Пить с жадностью. *Оце дудлить! аж у горлі кле-*

котить. Ном. № 14127. *Як допавсь до води, так і дудлить*. О. 1861. V. 70.

Дудло́, ла́, с. = **Дупло́**. Вх. Лем. 412.

Дудник, ка, м. = **Дударь 1 и 2**. *За три копи жолудики продала, а за копу дудника наняла: заграй мені, дуднику, у дуду*. Чуб. III. 176. Ум. **Дудничок**. *Заграй, дудничку,—танцюй, дурничку*. Ном. № 12519.

Дудніти, ню́, ніш, гл. Гудеть, греметь, шуметь. *Доков була у мамочки дівкою, то греміла, то дудніла земля підо мною*. Гол. I. 222. *На довгогривця сіла і погнала...* **Шлях дуднить**. Млак. 105. *Камінь буде дудніти*. Гол.

Дудок, дка́, м. = **Одуд**. Вх. Пч. 15. *Який дудок — такий чубок*. Ном. № 7110.

***Дудоніти, ню́, ніш, гл.** Гудеть. *Вгналися в нашу вулицю, аж земля дудонить*. Лепкий.

Дудочка, ки, ж. Ум. от **дудка**. 1) Маленькая свирель. *Вийди, Грицю, на улицю і ти, коваленку, заграй мені у дудочку стиха помаленьку*. Чуб. III. 125. **Воні всі в одну́ дудочку грають**. Все одним заняті, все однакові. Грин. I. 233. 2) Трубочка. *У тоненьку скляну дудочку... налиймо води і нагріймо її, то вода підійметься вгору*. Дещо. 54. 3) Род танца. Алв. 21. *Тут инчі журавля скакали, а хто од дудочки потів*. Котл. Ен. I. 23.

Ду-ду! Припев в песне. *Сидить голубка і нарікає, лихого орла проклинає, що через нього пари не має: «ой ду-ду, ду-ду, як же я буду?»* Нп. *Ду-ду-ду, ду-ду-ду, вродилася на біду*. Нп.

Дудуватий, а, е. 1) Имеющий толстый стебель. *Дудувате жито*. *2) Трубочатый. Крим.

Дудуритися, рюся, ришся, гл. Топырится, упираться со страху. Вх. Зн. 16.

Дуж, жа, же. 1) = **Дужий**. Ном. № 8792. 2) **Чим-дуж**. *На сколько сил хватит. Другий раз як трісне, то чим-дуж тікай у вівтар*. Чуб. I. 202.

Дужак, ка́, м. Силач. *Там і дужак отой чумак: не швидко б з моці збивсь*. Лубен. у.

Дужатися, жаюся, ешся, гл. Бороться. Вх. Зн. 16.

Дуже, нар. 1) Очень. *Да чиста пан-*

на сина породила, да в Офлейовим місті дуже рано. Чуб. III. 328. Ні, братця, тепера дуже й дуже лучче стало нашому братові. Харьк. 2) Сильно, очень. Ой, милий друже, люблю тебе дуже. Мет. 239. І росли води, і прибували дуже на землі. К. Св. П. I кн. Мус. VII. 18. Його дуже вдарено. Харьк.

Дуженний, а, е. Очень сильный.

Дужень, ня, м. = Дужак. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Дуженький, а, е. Ум. от дужий. Довольно сильный.

Дуженько, нар. Ум. от дуже. Довольно сильно.

Дужечка, ки, ж. Ум. от дужка.

Дужий, а, е. 1) Сильный, мощный. Не дужий б'є, а сміливий. Ном. № 7259. Ой Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий! Шевч. 165. **Дужий, не дужий зробіти щось.** В состоянии, не в состоянии сделать что-либо. Криве дерево не дужо випрямитись. Ном. № 3216. 2) Здоровый. Дужим не треба лікаря. Єв. Мт. IX. 12. Ум. **Дуженький.**

Дужинь, жєні, ж. = Дужість. Вх. Зн. 16.

Дужість, жости, ж. 1) Сила, мощь. 2) Здоровье.

Дужка, ки, ж. 1) Ум. от дуга. 2) Ушко у сосуда. 3) У ведра, лагунки: веревка или металлический прут, которым соединены его уши. Сим. 250. 4) У корзины—ручка, соединяющая ее боска. 5) Анатом. Ключица. Терск. обл. 6) **Напїтися по дужку.** Напиться, вволю, до невозможности еще пить. Я сам, напившись по дужку, гукнув... Алв. 42. Ум. **Дужечка.** Ой я в броду воду беру, вода не береться; яворовий коромисел у дужечку гнеться. Мет. 50.

Дужний, а, е. Дугообразный, сводообразный. Дужна стеля. Радом. у.

***Дужник, ка, м.** = Дугарь. Сл. Яворн.

Дужо, нар. 1) Сильно, мощно. 2) Здорово.

Дужчати, чаю, єш, гл. 1) Делаться сильнее. 2) Выздоровливать, оправляться. Черк. у.

Дужче, нар. 1) Сравн. ст. от дуже. Сонце тепер дужче грїє на землю, ніж зімою. Ком. II. 45. Хто вище злізе,— тужче пада. Посл. 2) Громче. Кажїть

дужче—не чую. Полт. На музику знай покрикує, щоб дужче грала. Кв. II. 233. Ум. **Дужченько.** Немного сильнее, по- сильнее.

Дуймом подўти. Быстро побежать. Вх. Зн. 16.

Дуйний, а, є. Сильно дующий (о ветре). Дуйні вітрове, дрібні дожджове. Гол. II. 3.

Дуйнути, ну, нєш, гл. одн. в. от дўти = Дмухнути и в значении подуть, и в значении побежать. Ой а в той час матуненька заснула,— Мариненька з Івасем дуйнула. Гол. III. 17.

Дук, ка, м. 1) Ямка, вырытая в земле для игры, которая тоже называется дук. Ив. 14. 2) Огражденное пространство, где находится круг в виде стола, вокруг которого парни собираются с девушками весной. Мил. 59.

Дўка, ки, м. 1) Князь, знатный господин, богач. ЗОЮР. I. 21. Пани й панята, дуки, княжата з'їхались труну провозати. К. Досв. 141. Аж ніхто не радиться, не поражається на славу Україну гуляти, тільки радяться три дуки сребраники до Насті кабашної меду да оковитої горїлки підпивати: первий дука сребраника ніженський Войтенко, а другий черніговський Попаденко, а третій Грицько Коломієць. Мет. 383. *2) Краля, красотка. Ти чорт зна з якими дівками водишся, а от я сьогодні ввечері приведу собі таку дуку, що й сказати не можна. Крим.

***Дукарня, ні, ж.** соб. Богачи, богатство. От дукарня чортова! А. Тесл.

Дукарь, ря, м. Богач. Такому дукареві бувши, та не зарятувать чоловіка грїшми. Лубен. у.

Дукат, та, м. 1) Червонец. От тобі сто дукатів. Рудч. Ск. II. 202. Набив дукатами гаман. К. МБ. III. 241. Як доживе було которий запорожець до великої старости, що воювати більш не здужає, то наб'є черес дукатами... да іде в Київ бенкетувати. К. ЧР. 84. 2) Жетон или монета, носимая женщинами на шее. Гол. Од. 22.

Дукач, ча, м. 1) = Дукарь. К. Псал. 22. Іде багач, та йде дукач, п'ян валяється, з козацького отамана насміхається: за що тая голотонька напивається? Мет. 449. Чужі пани дукачі

держать людей до ночі. Чуб. III. 237. 2) = **Дукат** 2. Чуб. VII. 426. Гол. Од. 22. Сим. 10. Ум. **Дукачик**. І внучатам із клуночка гостинці виймала: і хрестики, й дукачки, й намиста разочок Ориночці. Шевч. 112.

Дуксати, саю, еш, гл. Бить, пихать кулаками в бока и грудь. Як почала вона мене дуксати, та все не б'є по голові, або по морді, а все дуксає в груди. Екатеринос. у.

Дулєвина, ни, ж. Сильно закаленная сталь. КС. 1887. III. 584. Нічого, друже, не журися: в дулевину себе закуй. Шевч. 581. *Ніже ні не перемінився, наче він з дулевини був. Кон.

Дулєй, лєя, м. Подстилка или логовище, которое мостится в мокрую осень вокруг стада овец, чтобы собаки знали свое место. Отара на ніч тирлується, а круг неї по дулях розміщуються собаки; дсбрє як найдеться з чого поробити дулеї. О. 1862. V. Кух. 31.

Дулєчка, ки, ж. Ум. от дўля.

Дулівка, ки, ж. 1) Наливка на грушах-дулях. Була й вишнівка, й тернівка, й дулівка. Кв. II. 184. Набалакавшись за дулівкою й медом, вже брався він за шапку. Стор. I. 239. 2) Род плахты. Черниг. у. Ум. **Дулівочка**. Поліз у погріб я дулівки ще вточити; дулівочка-первак така смашна була. Гліб. 44.

Дуло, ла, с. Дуло. К. Досв. 215. Пропаде, мов порошина з дула, тая козацька слава. Макс. (1849). 59.

Дульєти (єт?, ж.), мн. Род женської одежды. Були в свитках, були в охвотах, були в дульєтах і капотах. Були всі грішні жіночки. Котл. Ен. III. 51.

Дулька, ки, ж. Ум. от дўля.

***Дульковатий**, а, е. Грушевидный. Дульковате яблуко. Е. Чикал.

Дўля, лі, ж. 1) Порода груш. 2) Кукиш, шиш. Ти думаєш, дурню, що я тебе кличу, а я тобі, дурню, круз тин дулі тичу. Чуб. V. 1114. ***Дўлю зїсти**, дўлю зїси. Получить шиш, шиш получишь. От тобі й таранька, от тобі й чабачок—дулю зїси! Тобіл. Ум. **Дулька**, дулєчка. Грин. III. 224. Сидів голуб на дубочку, голубка на дульці. Лавр.

133. Хоть минулися в саду яблучка, не минаються дульки. Мет. 12.

Дум, му, м. Мысли. Думу, думу в його було, як того шуму на морі, та все об дівчині. МВ. (О. 1862. I. 76). Чого се ти все думаєш? Коли вже ти перестанеш того думу? МВ. (О. 1862. I. 97). Не прийде мі на дум. Вх. Уг. 237.

Дума, ми, ж. 1) Мысль, дума. За думою дума роєм вилітає, одна давить серце, друга роздирає, а третя тихо, тихесенько плаче у самому серці—ніхто не бачить. Шевч. 2) Эпическая песня, исполняемая под звуки кобзы или бандуры; от прочих народных украинских песен отличается неравномерным стихом (от 4 до 40 слогов), преимущественно глагольной рифмой и простым напевом—мелодическим речитативом.

***Думалка**, ки, ж. 1) Умишко. 2) Голова (пренебреж.). Своєю вбогою думалкою хіба він до чогось додумується. Крим.

Думання, ня, с. Мышление. К. Кр. 34.

Думати, маю, еш, гл. Думать, полагать; предполагать. Ном. № 8880. Коники сідлав і думки думав, бо їхав далеко аж за гіроньки. Чуб. III. 290. Ох, не думали ж мої старі очі вбачати пана Шрама. К. ЧР. 7. Вони думали, що се мара. Єв. Мр. VI. 49. Що ти, милий, думаєш-гадаєш, либонь мене покинути маєш. Мет. 282.

Думатися, ється, гл. безл. Так я міркував, так думалося мені про усе отсе. Ком. I. 20.

Думка, ки, ж. Мысль; намерение, замысел. Рукою (на молитві) махаєш, а думкою скрізь літаєш. Ном. № 177. А думка край світа на хмарі гуля. Шевч. 9. **Такá в його думка**. Он так думает, предполагает. Така в його думка була, щоб дівчина йому жінка була. Мил. 97. **На думці стояти**. Не сходить с ума, быть на уме. **На думку спáсти**. Прийти в голову. Стор. М. Пр. 51. **Думка б**. Предполагается. Думка б завтра вже їхати. **Думка така, що...** Можно думать, что... **Думку взяти**. Вознамериться, решить. **Узяла собі таку думку: покину їх**. МВ. I. 10. **На мою думку**. По моему мнению. 2) Род

лирического стихотворения (элегического характера). Ум. **Думонька**. Голос як сурмонька, т'але ж чортова думонька. Ном. № 2984. Слова твої прекрасні, превражая думонька. Мет. 107.

Думний, а, е. 1) Задумчивый, мыслящий. *І думнее чоло похмарніло*. Шевч. (1883). 127. 2) Гордый. *Чого ж ти така думна? Чого ти погорджаєш поповичами?* Св. Л. 124.

Думно, нар. 1) Задумчиво. *Шкода здоганяти, шукати, гукати! Пішла луна по гаєві сумно. Ніхто не озвався, а ні засміявся, зоставсь козак сам собі думно*. К. Досв. 67. 2) Гордо.

Думонька, ки, ж. Ум. от думка.

Дунаєнько, Дунаєчко, ка, м. Ум. от Дунай.

Дунай, наю, м. 1) Разлив воды, вообще большое скопление воды. *Ой за горами вода дунаями, ой там козаченько коня напуває*. Чуб. V. 760. *По-над дунаями вода стоянами, ой там козаченько коня напуває*. Чуб. V. 329. 2) Река Дунай. О. 1862. V. 103. Ум. **Дунаєнько, Дунаєчко**. *Течуть річеньки, течуть бистренькі із тихого Дунаєньку*. Грин. III. 526. *Текла вода з Дунаєчка, а другая з моря*. Грин. III. 558.

Дундук, ка, м. 1) Индейский петух. 2) Насмешл.: старый хрыч. *Но сей плачу того байдуже, на прозьби уважав не дуже: злий з сина був старий дундук*. Котл. Ен. III. 33.

***Дунений, а, е.** Дутый. **Дунене намісто**. Бусы. Сл. Яворн.

Дунути. 1) = **Дути**. *2) Удрать. *А хоч поцілує, так на землю сплюне, на вулицю дуне*. Нп.

Дупа, пи, ж. Задница. Вх. Уг. 237. *Хорошенько в три берези по дупах загинайте*. ЗОЮР. I. 320. Ум. **Дупка**.

Дупельчко, ка, с. Ум. от дупельце.

Дупельце, ця, с. 1) Ум. от дупло. 2) Задний проход, Netur loch. *Поцілуй мене в дупельце, моє серце*. Ум. **Дупельчко**.

Дупка, ки, ж. 1) Ум. от дупа. 2) **Курячі дупки**. Раст. Anchusa officinalis. Вх. Пч. I. 8.

Дуплавий, а, е. Дуплистый. **Дуплавий бересток**. **Дуплава груша**. Каме-нец. у.

Дупластий, а, е = **Дуплинастий**.

Дуплинавий, дуплинастий, дупли-настий, а, е. Дуплистый. О. 1862. XI. 71. Грин. II. 310. *Великий дуб, та дуплинастий, порохнею напхатий*. Ном. № 6342. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий*. Чуб. V. 901. *Вона й сіла коло вербового кореня дуплинатого*. МВ. I. 141.

Дупло, ла, с. Дупло. Чуб. II. 72. *Тю! з дупла того дуба сич вилетів*. Ном. № 13067. *Заснула Вкраїна, бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла, в калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила*. Шевч. 668. *

Дуплуватий, а, е = **Дуплавий**. **Великий дуб, та дупловатий**. Ном. № 5109. *Був він (дуб) дуже товстий, дупловатий*. Стор. М. Пр. 105.

Дупляк, ка, м. Дуплистое дерево. Вх. Уг. 237.

***Дуплянка, ки, ж.** Улей из выдолбленного бревна. *Рямкових не маю, а дуплянок десятків зо два є*. Пир. у., Конон.

Дупний, а, е. Заднепроходный. **Дупна кишка**, Вх, Уг. 239.

Дупчастий, а, е = **Дуплинастий**. **Стояв дуб дупчастий**. Мнж. 151.

Дур, ру, м. 1) Глупость. *З великого розуму у дур заходить*. Ном. № 6359. **Панський дур**. О. 1861. XI. 109. 2) Оду-рение. *До дуру всі тоді пили*. Котл. Ен. *Дур напав від хмелю*. Мкр. Н. 36.

Дура́к, ка, м. = **Дурень**. *Піди ж ти, чумак, піди ж ти, дурак, піди ж та проспись, із умом ізберись*. Мет. 459.

Дуракуватий, а, е. Дурковатый, глуповатый. *Один дуракуватий челядник розказував, що як він їздив у Крим по сіль, дак хоча ж і соли наївсь уво-лю*. Грин. I. 230.

Дуранляси, сів, м. мн. Глупости, глупые поступки. **Дуранляси виробляє**. Рудч. Ск. I. 75.

Дурбас, са, м. Дурак. Черк. у. **Дурбас! мабуть очі в його випали із лоба**. Мкр. Н. 21.

***Дурбіло, ла, м.** Большой и глупый человек. Сл. Яворн.

Дурень, рня, м. 1) Дурак. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе*. Ном. № 6155. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами го-*

люблю. Чуб. V. 1114. Хто скаже: «дурню», на того буде огонь пекельний. Єв. Мт. V. 22. **Уманьський дурень**. Человек себе на уме. *Уманьський дурень*: з чужого воза бере та на свій кладе. Посл. 3 **дурнем зчепітись**, — **дурнем зробітись**. С дураком свяжись, — сам дураком будешь. Ном. № 6170. 2) Дурачки, род игры в карты; разновидности: **простий дурень**, **невірний**, **підкидний**. КС. 1887. VI. 465. **Дурéпа**, пи, ж. Дура, дурища. КС. 1883. II. 389.

Дурéць, рця́, м. Раст. *Lolium temulentum*. Шух. I. 21.

Дури́ло, ла, м. 1) = **Дурень**. Харьк. г. 2) Раст. *Angelica archangelica*.

Дури́люд, да, **дури́людок**, дка, м. 1) = **Дури́світ** 1. 2) Пт. Красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Дури́на, ни, ж. Придурь. *Чи він трохи бува не з дуриною?* Харьк. **Дури́ну стро́ити** = **Дурни́ну стро́ити**. Константиногр. у.

***Дури́нка**, ки, ж. Ум. от **дури́на**. Вона здавна з дуринкою була. Умань. Ефр.

Дури́світ, та, м. 1) Обманщик, шарлатан, *пройдоха. Ком. I. 29. Грин. I. 212. 2) = **Дури́люд** 2. Вх. Пч. II. 12.

Дури́світка, ки, ж. Обманщица.

Дури́світство, ва, с. Обман; шарлатанство. *Та тепер скрізь таке дурисвітство! Нема й по судах правди.* Лебед. у.

Дури́ти, рю́, риш, гл. Обманувать, дурачить. *Що день бога хвалить і що день людей дурить.* Ном. № 3060. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать.* Шевч. 212.

Дури́сть, рости, ж. Глупость. См. **Дуро́ші**.

Дури́ти, рю́, еш, гл. 1) Глупеть, делаться дураком. *Як волосся сивіє, то чоловік дуріє.* Ном. № 8692. *Як парубкував, — поведе чорними бровами, — дівчата сохнуть і дуріють.* МВ. I. 108. 2) Делать глупости, шалить. *А дуріти нам негоже.* МВ. I. 88. *Чого ти дурієш? де твій розум?* Шевч. 298.

Дурк, ку, м. Стук. Вх. Уг. 237. **Дурки робіти** = **Дуркати**. Вх. Лем. 412. См. **Туркіт**.

Дурка, ки, ж. Глупая, дурочка.

Дуркати, каю, еш, гл. Стучать. Вх. Лем. 412.

***Дурман**, на, м. Дурак. Полт.

Дурма́н, ну́, м. Раст. *Datura stramonium*. **Об'ївся дурману́**. Ошалел. *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла.* Котл. Ен.

***Дурми́ло**, ла, м. = **Дурни́ло**. Умань. Ефр.

Дурна́с, са, м. = **Дурбас**. Вх. Лем. 412.

Дурне́ча, ці, об. Дурак, дура. *Чи ти принесеш нам таганки, чортова дурнеча?* Чуб. II. 491.

Дурни́й, а́, е́. 1) Глупый. *Заткне тебе за шапище, за дурную голову.* Чуб. III. 146. *Хто дурни́ший — чи пани, чи прості люде?* — *Пани сами по собі дурні, а ми сами по собі.* Ном. № 13473. *Лучче з розумним згубити, як з дурним знайти.* Посл. *Да дурна була дівчинонька, що так ісаказала.* Чуб. V. 7. **Як би їй бог сина дав, то був би дурний, як діяконський чобіт з лівої ноги.* Лепкий. **Дурни́й ро́зум**. Глупость; глупая голова. **Дурни́й свій розум проклинаю**, що дався дурням одурить. Шевч. *Ти, козаче молоденький, дурний розум у тобі.* Мет. 15. 3 **дурно́го ро́зуму**. По глупости. **Дурне́ бала́ка**. Глупости говорить. Змиев. у. **Дурне́ ко́лесо**. Весенняя игра. Маркев. **По дурно́му**. Напрасно. 2) Бешеный (о собаке). Грин. II. 20. *Дурна собака наших собак покачала.* Харьк. у. *3) Ненормальный, малоумный. *Він з роду дурний, бо й батько його був пришепелуватий, ходить по селах на ціпку «бариньки» грає.* Пир. у., Конон. 4) Напрасный. **Дурна́ робо́та**. Бесплезное дело. **Дурні гро́ші**. Легко доставшиися деньги. Ум. **Дурне́нький, дурне́сенький, Раденький, що дурне́нький.** Ном.

Дурник, ка, м. Дурачок; шут. *Брат був дурник.* Чуб. *Пошився у дурники.* Ном. № 6245. *Яким передражнявав бабу так химерно, що всі потішались із його, як із дурника.* Левиц. I. 523. *Що ти з мене смієшся та підманюєш, мов дурника якого?* Рудч. Ск. II. 131. Ум. **Дурничок**. *Заграй, дудничку, — танцюй, дурничку.* Ном. № 12519.

***Дурни́ло**, ла, м. Болван, дурак,

дурнда. От дурнило! Хто бачив такого? Крим.

Дурніна, ни, ж.—**Дурніця 1** и **2**. *Хиба тільки горілкою вп'єшся? Дурни-ну можна зробити й з вина.* Змиев. у. *Лежить цюра в дубині, не кланяється дурнині.* Грин. III. 608. **Дурніну стрó-їти.** *Говорить или делать чепуху.* Змиевск. у.

Дурніця, ці, ж. 1) Пустяки, вздор. *Він дума, що дурниця се. Се дурниця, що мара сниться, а перехрестись та певно й спи.* *Ном. № 5155. А чоловік дивиться на жидівську щирість, що вони так просять, укинув тії дурниці у голову, про усе забувся, сидить собі та мед-горілку попиває.* Рудч. Ск. II. 130. 2) Глупий или нехороший поступок. *Не хапайсь дурниці,—не будеш сидів у темниці.* *Ном. № 7068. Чоловіка вік любила, не неслась в дурницю.* Мкр. Н. 35. *Ой Грицю, Грицю, Грицю, не вдавайся у дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й матінка не порадить.* Чуб. V. 1118. 3) Даровщинка. **Дурніцею, дурнічками, на дурніцю.** *На даровщинку, даром. Що перш дурницею доставалось, то тепер або випросити треба, або купити.* Котл. НП. 348. *Йому б усе дурничками.* *Ном. № 4632. Ізвик на дурницю.* *Ном. № 4631.* 4) Раст. *Vaccinium Myrtillus.* ЗЮЗО. I. 740. Ум. **Дурнічка. Дурнічки** (как наречие). 1) Попусту, без дела. *Наймити вештались у дворі, одмикували од роботи, все діялись дурнички, а воли дурнички стояли в загороді.* *Левиц. ПЙО. II. 221.* 2) Даром. *Наїдяться, наїються дурнички.* *КС. 1883. XI. 505.*

Дурнісінький, а, е. Совершенно глупый. *Рудч. Ск. II. 174. Дурній-дурнісінький.* До крайности глупый.

Дурнісінько, нар. 1) Совершенно глупо. 2) Совершенно напрасно. *Так дурнісінько вилаяла мене.* *Харьк. 3) Совершенно даром. Утік панич, викормивши коні дурнісінько.* *Хата. 95. Оце помилилась, не переміряла добре різити й нажала отій грапині дурнісінько півкопи жита.* *Левиц. Пов. 337.*

Дурність, ности, ж. Глупость. *А все то дурність робе.* *Каменец. у. Молодість—буйність, а буйність—дурність.* *Ном. № 8717.*

Дурніти, нію, еш, гл. Глупеть.

Дурнішати, шаю, еш, гл. Делаться глупее. *О. 1861. VI. Слов.*

Дурно, нар. 1) Даром, бесплатно, безвозмездно. *Усім дівкам продає, свій Домні дурно дає.* *Чуб. III. 210.* 2) Напрасно, даром. *Жаль мені дівчиноньки, що журиться дурно.* *Мет. 22. Не дурно Івася Вдовиченка кінь по степу гуляє, видно, нашого первого лицаря на світі немає.* *Мет. 421. *—божитися.* *Ложно клясться. З нього великий шахрай—він дурно божитья, щоб як-небудь чоловіка обійти.* *Крим. Ум. Дурненько, дурнєсенко.*

Дурновёрхий, а, е. Глупый, полумный. *Та й жахається вночі, мов дурновёрхий.* *Черк. у.*

Дурновіс, су, м.—**Дармовіс 2.** *О. 1862. VIII. 33.*

Дурноголовий, а, е—**Дурновёрхий.**

Дурнолобець, бця, м. Дурак. *Сказано—святі отці карбованці: з дурнолобця зроблять розумовця.* *Харьк.*

Дурноляп, па, м. *Говорящий наобум, не подумав.* **Дуралей. «Куда едеш ти?»—питає.—На базар.—Ех, дурноляп!* *Кропивн.*

Дурноляпський, а, е. Глупый, выказанный наобум. *Дурноляпські речі шкода й слухать.*

Дурноп'ян, ну, м. *Раст. Datura stramonium L.* ЗЮЗО. I. 121.

***Дурнороб, ба, м.** Даровой рабочий. *Тоді я сказала і невістці і синові: «Я вас покину, шукайте собі инакшого дурнороба».* *Крим.*

Дурносміх, ха, м. *Смеющийся без повода.* *Константиногр. у.*

Дурнота, ти, ж. 1) Глупость. 2) Соб. Дураки. *Аж там сліпа дурнота сидить по застіллю та горілку п'є.* *К. ДЗ. 104. Коли ж орда про тебе брехні меле, ти на дурну дурноту мовчки плюй.* *К. Дз.*

Дурно́ха, хи, ж. *Нервная лихорадка, тиф.* *Вх. Зн. 16.*

Дурнувати, ну́ю, еш, гл. 1) Дурачиться, шалить. *Люде до божого дому йдуть, а ми дурнуємо та пустуємо.* *Харьк. 2) Быть без употребления. Яке любе місце, та й дурнує: віддали б кому на ґрунт.* *Каменец. у.*

Дурнуватий, а, е. Глуповатый. Же-

лех. Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий; чому хлопців не дурити—во ни дурнувати. Чуб. V. 901. Ум. Дурнуватенький.

Дурнячка, ки, ж. = Дурноха. Желех. Вх. Зн. 16.

*Дуросвіт, та, м. = Дурісвіт. Сл. Яворн.

Дуросвітка, ки, ж. = Дурісвітка. Серце радіє, бо оживає в йому дуросвітка-надія. Мир. Пов. II. 41.

Дуросвітство, ва, с. = Дурісвітство. К. ПС. 8. К. ЦН. 287. Моє добро брехнею руйнували, мені в'язали дуросвітством руки. К. Дз. 200.

Дуросвітщина, ни, ж. 1) = Дуросвітство. К. ПС. 30. 2) Соб. Обманщики, шарлатаны. Хотів би правду людям говорити,—ведмедем дуросвітщина реве. К. Дз. 196.

Дуроші, шей и щів, ж. мн. Глуposti. Йому все дуроші в голові. Ном. № 10804. З серця чоловіка виходять дуроші. Єв. Мр. VII. 22.

Дурування, ня, с. Сумасбродство, глупое поведение. Не боже карання—своє дурування. Ном. № 7044.

Дурчати, чу́, чіш, гл. Урчать, бурчать. І отесу можна в кишку затягнуть, аби не дурчала. Ном. № 12172.

*Дусання, ня, с. Надутость, сердчанне, гневливость. А, що вже мені те дусання осточортіло! В печінках сидить. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Дусатися, саюся, ешся, гл. Дуться, сердиться. Ото вже та Параска: сказала їй трохи правди,—вже й дусається і не дивиться на тебе.

Дусеня́, ня́ти, дусеня́тко, дусеня́точко, ка, с. Ум. от дуса.

Дуса́, сі, ж. Душка, душенька. Чг. 33. Марусю, дусю, мийся, чешися. Ном. № 11261. А в Марусі дусі чотирі подусі. Чуб. V. 11.

Дутель, ля, м. Пустой орех. Дутеля взяв. Черк. у. Дутеля ззісти. Умереть. Паллант Евандрович наскоком як раз Гібсона і насів, шпигнув в висок над правим оком, Гібсон і дутеля із'їв. Котл. Ен. VI. 27.

Дути, дму, дмеш, одн. в. дунути, ну́, не́ш, гл. 1) Дуть, дунуть. Як такий (горішній) вітер дме по снігу або з снігом—ото хуга. Черном. Дунув вітер по-

над ставом. Шевч. 88. 2) Только несов. в. Надувать, пучить. Мовчанка... черева не дме. Ном. № 1117. Багатство дме, а нещастя гне. Ном. № 1592. См. Дуйну́ти.

*Ду́тий, а, е. Полый, пустотельный. Сл. Дубр.

Ду́тися, дму́ся, дмешся, гл. 1) Надуваться, дуться. «І де вже, сестро, нам (жабам) рівняться (до вола)», казати їй друга почала. А та не слуха... дметься... дметься... Гліб. Дмись—не дмись, волом не будеш. Ном. № 2506. 2) Спесивиться. Багатая, губатая вона к чорту дметься, а вбогая хорошая хоча засміється. Грин. III. 186. Ой як мені не дутися, що нівощо обутися. Радом. у. Дметься, як шкура на огні. Ном. № 13533.

Дух, ха и ху, м. 1) Воздух. Паляниця як пух, як дух, як милее щастя. Ном. № 12332. 2) Запах. Куривсь для духу яловець. Котл. Ен. I. 19. Дух вовчий обмили. О. 1861. VI. 164. 3) Теплота. Шух. I. 263. Тепера солома—ні духу з неї, ні що. *Така вже в його воскова вдача була: аби до духу, так і тана. Кон. 4) Дух, дыхание. Глянула, усміхнулась,—та й духу не стало. Й мати вмерла, в одній ямі обох поховали. Шевч. Захопило дух. Так йому дух затягне, дише, дише, поки оддише. Ото мороз, аж дух захвачує. Ном. Над ним воли своїм духом дихали. Чуб. III. 323. Боюся твого сина й духу. Очень боюсь твоего сына. Грин. I. 149. Дух ледві зводить. Едва дышет. Мкр. Н. 5. Важким духом дихати на кого. Гневаться, сердиться на кого. Ном. № 3360. Нечістим духом дихати на кого. Быть неискренним к кому, обманывать кого. Король на нас нечистим духом дише, універсали езуїтські пише. К. ЦН. 180. *Богу дух віддати. Умереть. А сам припав к сирій землі, віддав богу дух. Нп. *Бути богу духа вінним. Быть совсем неповинным. Що духу. Изю всех сил. Пан, що було в його духу, пригнався. МВ. (О. 1862. III. 70). Що духу є зіпає. Кричит во все горло. Без духу прибігти. Запыхавшись от быстрого бега, испугавшись сильно, прибежать. Драг. 48. Духом. Мигом. Духом збігає і принесе.

Васильк. у. *Кинулись духом і, не справивши нічого, похапцем звінчалися, щоб ще не розлучила нас пані.* МВ. (О. 1862. III. 68). 5) Дух, мужество, смелость. *Набравшись духу, мовляв. Нагна́ти д́уху.* Напугать. Ном. № 4181. **Да́ти д́уху ко́му.* Отдуть кого, отлупить. Крим. **Па́дати на д́усі.* Падать духом. *Через ту свідомість упав я сильно на дусі.* Борд. 6) Дух, душа. *Малі тілом, та великі духом.* Ном. № 7332. *Нема́ ні д́уха.* Нет решительно никого, ни души. Мнж. 31. *Нема нікого, аж ні духа, а ні тобі лялечки.* Мнж. 130. 7) Дух. *Із Отця, із Отця Дух святий виходить.* Чуб. III. 11. *І дух божий вітав над водами.* К. Св. П. 1 кн. Мус. I. 2. 8) Духов день (праздник). *До Духа не знімай кожуха.* Ном. 9) Прорубь для ловли рыбы, закрывающаяся конусообразною кучею снега. Сим. 146. 10) —*земляній.* Паутина, которой земляные пауки выстилают свои норы. Мнж. 156. Ум. **Душо́к.**

Духа́н, на́, м.—**Духопе́л.** Духанів я їм надаю. Константиногр. у.

Д́ухати, хаю, еш, одн. в. духну́ти, ну́, не́ш, гл. Дуть на что-нибудь, подуть, дунуть. *Вітер як духнув.* Рудч. Ск. II. 126. *Ходім, каже, товаришу, ще до моря: хто більше води видме. —Ходім. От пішли. От Прало як духне, то чуть риби за хвоста не хватить —аж до сухого.* Рудч. Ск.

Духва́лий, а, е. Самонадеянный, самоуверенный. *Який ти дуже духвальный.* Киев. г.

Духва́ти, хва́ю, еш, гл. Надеяться, полагаться. *Він духває на своє багатство. Та й на дядька не дуже духвайте.* Св. Л. 248.

Духі́вниця, ці, ж. Духовное завещание. Мил. 165.

Духі́вня, ні, ж.—**Духі́вниця.** Ека-териносл. у. (Залобовск.).

Духну́ти. См. **Д́ухати.**

Духове́нство, ва, с. Духовенство. Левиц. КС. 6.

Духо́вий, а, е. Духовный, к духу относящийся. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4.

Духові́к, ка́, м. Ливер. Ком. II. 3.

Духові́на, ни, ж. Незамерзающее место на пруде или на реке. Черк. у.

Духові́тий, а, е. Душистый, ароматный.

Духо́вний, а, е. 1) Духовный, к духовенству относящийся. *Духовний стан.* Св. Л. 104. *На кого не глянь, хоч на панів, хоч на духовних, то такої праці не побачиш.* О. 1862. IV. 57. 2) —**Духо́вий.** *Ваш образ духовний через моє слово ніколи не забудеться.* К. Оп. 125. *Боронючи народню Гіппокрену, духовну зброю без устанку носим.* К. Бай: 7.

***Духо́вник, ка, м.** Духовное лицо, духовная особа. *Як собі хочете, а духовник так ляяться не повинен.* Крим.

Духо́вниця, ці, ж.—**Духі́вниця.** Г. Барв. 169.

Духопе́л, лу, м. *Трепка. Употр. в выражении: **духопе́лу дава́ти, да́ти.** Бить, поколотить. *Такого духопелу дам.* Ном. № 3639. *Як почала давати йому духопелу, то він уже й не встав: поперебивала руки й ноги.* Грин. II. 126. У Мирного ум. **духопе́лик** в знач. удар рукой. Мир. ХРВ. 34.

Духопе́лити, лю, лиш, гл. Бить, дубасить.

Духо́та, ти, ж. 1) Зной, жара, духота. *А сонце все пече та пече, духота душить, сохне в горлі, в роті, в грудях.* Левиц. I. 83. 2) Спертый воздух.

Ду́ча, ці, ж.—**Дуча́йка.** Мик. 481.

Дуча́й, ча́ю, м.—**Дуча́йка.** МУЕ. III. 54.

Дуча́йка, ки, ж. Отверстие в верхнем механическом жернове. Мик. 481.

Дуче́йка, ки, ж. Дыра в бочке, сквозь которую льется пиво. Вх. Зн. 16.

Ду́чечка, ки, ж. Ум. от **ду́чка.**

Дучі́йка, ки, ж.—**Дуча́йка.** Вх. Зн. 16.

Ду́чка, ки, ж. Вообще дыра, отверстие, ямка. Ном. № 14006. Чуб. III. 107. Небольшая ямка в земле при различных детских играх: **в сві́нку, в ма́сла, в гльо́га.** Ном. № 12570. Ив. 14. Лунка, в которой вращается конец веретена в гончарном круге. Вас. 179. **Ду́чки** — мелкие отверстия в сводах гончарной печи для пропуска огня. Вас. 180. **Ду́чка**—**Дуча́йка.** Вх. Зн. 16. Ум. **Ду́чечка.**

Дучко́вий, а, е.—**м'яч.** Род игры в

мяч, иначе: **земляний м'яч, високий дуб.** Ив. 28.

Душа́, ші́, ж. 1) Душа. *Тіло потішається, як чоловік зап'є, а душа помирає.* К. ЧР. 44. *Чує щось душа, та мені не каже.* Ном. *Люблю як душу.* Мет. 62. **Бо́гу ду́шу відда́ти.** Умереть, отдать богу душу. *За час, за годину милосердному богу душу оддав.* Макс. (1849). 22. **З душі́.** Искренно. *Ой чорнявую з душі́ люблю,—на біляву залицяюся.* Лавр. **Сам душею́.** Один-одинешенек. Ном. № 10680. *Лежала собі сама душею.* МВ. (О. 1862. I. 81). **Чого́ душа́ забажа́є.** Чего бы ни захотелось,—все. Кв. II. 331. **По душі́ дзвони́ти.** Звонить по мертвом. ***Ду́шу збуді́ти.** С'єсть что-либо на тощак. А. Вержб. Катер. 2) Человек, душа. *Забере з собою приятелів душ тридцять або й сорок, да й іде з ними в Київ бенкетували.* К. ЧР. 84. *Йому треба над п'ятьма душами бути ураз, то тепер йому ніколи.* Лубен. у. *Вони у дві душі робили.* Кролев. у. 3) В скрипке: *душка, подставка внутри, распорка. Здоров, скрипалю!—Здоров, чорте!—Ну, давай душу!—А скрипаль трісь об дуба скрипку, та й дав чортові душу з скрипки.* Грин. I. 41. 4) Место внизу горла спереди. *Не застебнулась до шиї, мені й надуло в душу.* Рк. Левиц. 5) Опухоль на шее. ЗЮЗО. II. 389. 6)—**татарська.** Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Ду́шка, ду́шенька, ду́шечка, душеня́тко, душеня́точко, душі́ця.** Кроме последнего слова, употребляются преимущественно как ласкательные имена для любимых, дорогих людей. *Ой кріп та ромен та петрушечка... кучерявий Іван, моя душечка.* Нп.

Душа́рка, ки, ж. и **душа́рь, ря́, м.** В заговоре от **душі́** (опухоли на шее), псвидимому, в значении душительница, душитель. *Мав душарь дев'ят синнов, мала душарка дев'ят доньок.* ЗЮЗО. II. 389.

Душе́вний, а, е. Душевный. *Тепер я тебе рішена, радість моя душевна!* Чуб. III. 15.

***Ду́шений, а, е.** 1) Давленный. 2) Удушьяемый. Сл. Нік.

***Душе́ники, ків, м. мн.** Род куша-

ня (лепешки—**коржі́** с истолченными конопляными зернами). Киев.

Душені́на, ни, ж. Тушеное мясо. *Душенини доволі і їсти ніколи.* Чуб. V. 1081.

Ду́шенька, ду́шечка, ки, ж. Ум. от **душа́.**

Душеня́тко, душеня́тонько, душе́няточко, ка, с. Ум. от **душа́.**

Душі́стий, а, е=Духові́тий. **Душі́стий богу́н.** Раст. *Daphne Genkium.* ЗЮЗО. I. 121. **Душі́сті васі́льки.** Раст. *Ocimum basilicum.* ЗЮЗО. I. 129. **Душі́сті гвозді́ки.** Раст. *Dianthus Caryophyllus.* ЗЮЗО. I. 121. **Душі́стий горо́шок.** Раст. *Lathyrus odoratus.* ЗЮЗО. I. 126. **Душі́ста не́хворощ.** Раст. *Atremisia annua.* ЗЮЗО. I. 112. **Душі́ста фія́лка.** *Viola odorata.* ЗЮЗО. I. 141.

Душі́ти, шу́, шиш, гл. 1) Душить, давить. 2) Давить, жать. *Взяла за маленький палець та й душить його помаленьку.* 3) Давить, притеснять. *Покиляхи да недоляшки душили Україну, туди (на Запоріжжя) втікав щонайкращий люд з городів.* К. ЧР. 89. 4) **Душі́ти копійчи́ну.** Беречь деньги, скупиться. *Батьки в поповичів народ все скупенький, що душать копійчину.* Св. Л. 136.

Душі́тися, шу́ся, ши́ся, гл. Задыхаться.

Душі́ця, ці, ж. Ум. от **душа́.**

Душі́вка, ки, ж. Полоса земли в наделе, приходящаяся на одну ревизскую душу. Нежин. у.

Душі́ти, шу́, ши́ш, гл. Издавать запах, нести запахом, *пахнуть. *Любисточку ввірвала,—у голови положу, щоб душило.* Г. Барв. 80. *Вона чорт зна чим і душить.*

Ду́шка, ки, ж. 1) Ум. от **душа́.** Ном. № 4573. Кв. II. 237. 2) Платье для девочек—без рукавов, с прорехой назади, зашнуровывающейся на спине. Гол. Од. 23.

Душкуча́ти, кую́, еш, гл. Об овцах: во время жары, сбившись в кучу, тяжело и усиленно дышать. *Вівці душкучуть.* Каменец. у.

Душма́н, на́, м. Притеснитель, угнетатель. К. ПС. 70. *Пресвітлий князю, ти всього не знаєш, що в тебе коять*

душмани козацькі... бо дуки ці голоту зобіждають. К. Бай. 57.

Душний, а, е. Жаркий, знойний, душный. Яке б душе літо не було, а роскидай цю соломку, то зараз де не возьметься і мороз, і сніг. Рудч. Ск. II. 81. Літом день гарячий, душний. МВ. II. 14. Ум. Душненький.

***Душник, ка, м.** Отдушник, вентилятор. З груби курить, бо душник одчиняний. Крим. Ум. Душничок.

Душно, нар. Жарко, душно. Ном. № 10288. Душно мені,—ходім, дочко, до ставка купатись. Шевч. 22. Ум. Душненько.

Душоуб, ба, м.—Душоубець.

Душоубець, бця, м. Душегубец, убийца. Твій рід хороший і величний не плодив ні злодіїв, ні душоубців. МВ. I. 27. Перш було як який грішний попаде сюди, так і то навдивовижу; та й то бували все то душоубці, то харцизяки. Кв. II. 187. Той був душоубець. Єв. I. VIII. 44.

Душоубка, ки, ж. 1) Душегубка, убийца. Ой помалу, малу, душоубку, грай, да не врази ж мого серденька вкрай: ти ж мене, сестро, з світу згубила, ніж у серденько да й устромила. ЗОЮР. II. 22. 2) Маленькая лодка, преимущественно выдолбленная из одного дерева. Вас. 152. Сим. 152.

Душоубний, а, е. 1) Убийственный. 2) Душу погубляющий. Ради душоубної користи. К. ПС. 15.

Душоубник, ка, м. 1)—Душоубець. 2) Душу погубляющий. (Сатана) душоубник. К. ПС. 75.

Душоубниця, ці, ж.—Душоубка I. Душоубниця війна. К. Дз. 94.

Душоубство, ва, с. Душегубство, убийство. Багато там людей погубля свої душі то лайкою, то скнаростю, то душоубством безбожним. ЗОЮР. 311. З серця... виходять лихі думки, перелюб, душоубство. Єв. Мр. VII. 21.

Душок, шка, м. Ум. от дух.

***Душолап, па, м.**—Душохват.

Душохват, та, м. Уловляющий душу. К. ПС. 52. Не попусти мене в тяжку наругу лихому душохвату сатані. К. ПС. 87.

***Душпастирь, ря, м.** Священник. Чи приймаєте собі за душпастиря зятя

покійного вашого панотця? Ор. Лев.

Дуявіця, ці, ж.—Завірюха. Вх. Лем. 412.

Дхнути, дхну, дхнеш, гл. Дохнуть. См. Тхнути. Такий був лицарь, що тільки дхне, то од самого духу не встоїш на ногах. ЗОЮР. I. 141.

Дхнутися, дхнеться, гл. безл. Вздохнуться. Нехай мойму миленькому легесенько дхнеться. Чуб. V. 570.

Дьогнути, гну, неш, гл. Толкнуть, кольнуть. Дьогнуло в серце. Вх. Зн. 14.

Дьоготь, гтю, м.—Діготь. Тхне смолою та дьогтем. Левиц.

Дьогтьовий, а, е.—Дігтевий. Люде бочки дьогтьові палють. Грин. II. 234.

Дьогтьар, ра, м.—Дігтьар. Дьогтьар і смердить дьогтем. Ном.

Дьокул, ла, м. Дятел. Вх. Пч. II. 13.

Дьор, ру, м. В выражении: дьору дати. Удрать, *дать стрелкача. Кв.

Дьорка, ки, ж. В выражении: дьорки дати—дьору дати. Их звелів ще кріпше держати, щоб не дали бува дьорки. Мир. ХРВ. 248.

Дьюндзя, зі, ж. Раст. Malva mauritiana. См. Дзіндзівер. ЗЮЗО. I. 128.

***Дюгнути, гну, неш, гл.**—Дьогнути. Франко.

Дюдінька, дюдичка, дюдька, ки, ж. Ум. от дюдя.

Дюдя, ді, ж. Детск. холод, холодно. О. 1861. VIII. 8. Ум. Дюдька, дюдінька, дюдичка.

Дюк, ка, м. Гусеница насекомого deilephila euphorbiae. Вх. Пч. I. 6.

***Дюра, рі, ж.**—Діра. Печера отам над Дністром: бабина дюра зветься. Мсгил. у. Ефр.

***Дюравий, а, е.**—Діравий.

Дюрка, ки, ж.—Дірка. Юрку, Юрку, наплюй в дюрку. Ном. № 12718.

Дя, меж. Детск. Благодарить, поклониться головой. О. 1862. IX. 119.

Дябель, бля, м.—Дявіл. Ти його медом масти, а він дяблем воня. Ном. № 7292.

Дявіл, дяволенний, дяволів, дявольський = Диявол, дияволенний, дияволів, диявольський.

Дяволяка, ки, м. Ув. от. дявіл.

Дягель, лю, м. Раст. а) Angelica

sylvestris. ЗЮЗО. I. 111. 6) Archangelica officinalis. ЗЮЗО. I. 112.

Дяглиця, ці, ж. Раст.—Яглиця? У неділю по шевлю, в понеділок по барвінок, а в вівторок снопів сорок, а в середу по череду, а в четвер по щавель, а в п'ятницю по дяглицю, у суботу на роботу. Ном. № 14137.

Дядечко, ка, м. Ум. и ласк. от дядько.

Дядик, ка, м. Отец. Гол. I. 198. Ум. Дядичок. Желех.

Дядин, на, не—Дядьків. Дядин двір. Чуб. III. 429.

Дядина, ни, ж. Жена дяди, не родная тетка. Чуб. III. 476. *Бодай чорт у дядька служив, а до дядини за платою ходив.* Ном. № 7614. Ум. **Дядина, дядиночка.** Чуб. III. 429.

Дядині, дін, ж. мн. Вторник на первой неделе после пасхи, в который поминают дядей и теток. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дядинин, на, не. Принадлежащий дядині. Г. Барв. 87.

Дядинка, дядиночка, ки, ж. Ум. от дядина.

Дядьків, кова, ве. Дядин. *Справа коло дядькового воза.* Ном. *А в дядька й у нас коробка ковбас. Дядькові поїмо, своїх не дамо.* Чуб. III. 436. **Дядькова хата.** Тюрма. Грин. I. 112.

Дядько, ка, м. 1) Дядя. 2) Человек средних лет. Из уважения украинцы называют так всякого старшего себя летами. Чуб. VII. 355. *Не впадає москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 3)—**собачий.** Волк. *Як собаки гавкають! Чи не пробірається до овець собачий дядько?* О. 1861. V. 71. 4) **Дядька накласти.** Перепутать основу во время снования. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у. Ум. **Дядечко.** *Охріме дядечку! будь ласкав схаменись!* Хата. 54. *Що ж мені, дядечку, по тіх грошах?* МВ. I. 107.

Дядьо, дя, м. 1) Дядя (детск.). О. 1862. IX. 119. 2) Отец. Желех. *Хот. Нік.

Дядьчин, на, не—Дядьків.

Дядюсь, ся, м. Ум. от дядя.

Дядюшка, ки, м.—Дядько. *До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі то стріне собаку та й питає: «дядюшка, чи ви не з сватами?»* Ном. № 497.

Дядя, ді, м. 1) Дядя. *Бігла теличка та з березничка та до дяді в двір. «Дай, дядю, пиріг!»* Чуб. III. 479. *Зробив дядя, на себе глядя.* Ном. № 10429. *) Отец. Хот. Нік.

Дяк, ка, м. Дьячок. *Прийшли попи—почитали, прийшли дяки—поспівали.* Чуб. III. 442. *Притаїлись попи й дяки, що панству служили і по-панській неписьменну голоту дурили.* К. Досв. 212. Ум. **Дяченько.** *Ой мандрували два дяченьки з микільської школи.* О. 1861. XI. Ніс. 9.

Дяка, ки, ж. 1) Благодарность. *Не сподівайся дяки від прибудної псяки.* Ном. № 4604. **Дяку віддавати.** *Приносить благодарность, благодарить. Пішов... богу дяку оддавати, що жив у ворога зоставсь.* Мкр. Г. 23. 2) Охота, желанне. *Як маш дяку, то зроб.* Вх. Лем. 413.

***Дяканий, а, е.** Получивший: а) благодарность, б) подарок. *Прийшли некликані, то йдуть недякані.* А. Вержб. Катер.

Дяків, коза, ве. Принадлежащий дьячку, дьячковский. *Оттак чини, як я чиню: люби дочку аби чию, хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Нп.

Дяківна, ни, ж. Дочь дьячка. Ном. № 7079.

Дяківнин, на, не. Принадлежащий дочери дьячка.

Дяківня, ні, ж. Дом дьячка. Угор. **Дяківство, ва, с.** 1) Должность дьячка. 2) Соб. Дьячки. *Наїхало до пола того дяківства та попівства повен двір.* Рк. Левиц.

Дяківський, а, е. Свойственный дьячку. *Не кидавсь дяківської натурі.* Кв. II. 213.

Дякон, на, м. Диакон. Морд. (Млр. л. сб. 124).

Дяконенків, кова, ве. Принадлежащий сыну диакона.

Дяконенківна, ни, ж. Внучка диакона.

Дяконенко, ка, м. Сын диакона.

Дяконѐнченко, ка, м. Внук диакона.

Дяконѐнчиха, хи, ж. Жена сына диакона.

Дяконі́ха, хи, ж. Жена диакона.

Дяконі́шин, на, не. Принадлежащий жене диакона.

Дяко́нів, нова, ве. Принадлежащий диакону.

Дяко́нівна, ни, ж. Дочь диакона.

Дяко́нівнин, на, не. Принадлежащий дочери диакона.

Дяконува́ти, ну́ю, еш, гл. Диаконствовать.

Дяконча́, ча́ти, с. Ребенок диакона. Ум. **Дяконча́тко, дяконча́точко.**

Дя́кування, ня, с. Благодарение, благодарность. *Яке частування, таке дякування.* Ном. № 7121.

Дякува́ння, ня, с. Пребывание дьячком.

Дя́кувати, кую, еш, гл. Благодарить. *Дякує красно.* Ад. I. 16. *Дякую тобі, мати, да що ти породила, тільки не дякую, що не оженила.* Чуб. *Чого сидиш, Марусенько, чом не дякуєш батеньку?* Мет. 225. *Ой не дякуй мені, брате.* К. Досв. 84. ***Красно (красненько) дякувати.** Очень благодарить, быть премного благодарным. Сл. Нік. **Да́кувати господеві.** Благодаря бога.

Дякува́ти, кую, еш, гл. Быть дьячком. *При понірській церкві щось довго і дякував.* О. 1861. X. 30.

Дятел, тла, м. Дятел. *Чорт би дятла знав, як би не його ніс.* Чуб. I. 250.

Дя́тини, тин, ж. мн., также ум. **дятинкі.** Обычай: на третий день Христова Воскресения после обедни раз-

давать бедным куски освященных пасхи, мяса, колбас и яйца. О. 1862. I. 55. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Дятлі́на, ни, ж.—**Дя́тловина.**

Дя́тлів, лова, ве. Принадлежащий дятлу.

Дя́тловина, ни, ж. Раст. трилистник, *Trifolium pratense.* ЗЮЗО. I. 139. *Сино—сама чиста дятловина та зелене, зелене.*

Дяче́нків, кова, ве. Принадлежащий сыну дьячка.

Дяченкі́вна, ни, ж. Внучка дьячка.

Дяче́нко, ка, м. Сын дьячка.

Дяче́нко, ка, м. Ум. от дяк.

Дяченя́, ня́ти, м. Ребенок дьячка. Мкр. Н. 25. *Душенини доволі, а їсти ніколи: потерпіте, дяченята, до божої волі.* Чуб. V. 1081.

Дяченя́тин, на, не. Принадлежащий ребенку дьячка.

***Дячи́ло, ла, м.** Ув. от дяк.

Дя́чити, чу, чиш, гл.—**Дя́кувати.** *Не знав, чим дячить сироту.* Мкр. Г. 22.

Дячи́ха, хи, ж. Жена дьячка. *Ой, пробі! Очіпка хочу!.. Пробі такого хочу, як на дячисі.* Кв. II. 328.

Дячи́шин, на, не. Принадлежащий жене дьячка.

Дячкі́в, ко́ва, ве. Принадлежащий дьячку. *А я хлопець, дячків син.* Грин. III. 169.

Дя́чно, нар. Охотно, с радостью. Угор.

Дячо́к, чка́, м. Дьячок. *А ти, дячку учений, над школами вибраний, скажи мені, дячку, що то есть іден?* Чуб. V. 1080. *Ув. **Дячи́ло.**

Е.

Е, меж. Э. *Е, ні, пані, не дам.* Рудч. Ск. I. 68. *Е, вже на мене зуби гострять.* Ном. № 9557.

Еге, нар. 1) Да. *Віддав ти їй?—Еге. Еге, як би то так.* Ном. № 5372. 2) Ведь. *Еге, ти прийдеш до нас сьогодні ввечері? Еге, так? Ведь так? У вас, здається, ні перед собою, ні за собою? Еге, так?* Левиц. Кож. 49. 3) Да, як-бы не так. *«Оце, каже, увесь скот зганяю та поб'ю та їсти буду».—Та буде з нас і одного, — змій йому каже.—«Еге! ти наїсися, а я ні».* Рудч. Ск. II. 189. *«Ходім, Рябко!»—Еге, ходім! Не дуже квапся, сам принеси сюди!* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84). 4) Выражает тщетность ожидания чего-либо или удивление по поводу обнаружившегося. *Еге, побігли вже кози в лози! Ном. № 1942. Еге, ся на обидві кована.* Ном. № 3326.

***Егекало**, ла, м. Дакальщик. Сл. Нік.

Егекати, каю, еш, гл. Говорить егё. Мир. ХРВ. 181.

Едék, ку, м. Длинная бичева, которой при безветрии тянут лодку вдоль берега. МУЕ. I. 50 (Добруджа). *Наловили риби руснаки, тягнуть її в човнах на едеку, йдучи берегом.* МУЕ. I. 35.

Ей, меж. 1) Выражение неудовольствия и угрозы. *«Ей, Хведьку, вчись! ей схаменись!»* Так панотець казав своїй дитині: *«Шануйсь, бо, далєбі, колись тму, мну, здо, тло спишу на спині!»* Г.-Арт. (О. 1861. III. 109). 2) Эх, нет. *Ей, де там! Желєх. Оттепер же я тебе з'їм, кобило!—Ей, вовчику, голубчику, не їж мене!* Рудч. Ск. I. 7. 3) Эй. *Ей, нуте, беріться!* Ном. № 10892.

Екзаменувати, ную, еш, гл. Экзаменовать. *Шевченко заходився екзаменувати її з рідних пісень.* К. XII. 25.

Еконóm, ма, м.=Оконóm. *Посіпака економ... нарід катував.* Гн. II. 174.

Економічний, а, е. 1) Экономический. *Великий економічний кризис.* О. 1861. XI. 107. 2)=Оконómічний.

Еконómія, мії, ж. 1) Экономия. 2)=Оконómія. Грин. II. 257. *Одвозив з економії у город до панів индики, качки і усяку всячину.* О. 1862. I. 41. *Стоїть така превелика економія. Він увіходить у двір у економію.* Грин. II. 122.

Елégія, гії, ж. Элегия. *Як би ви знали, паничі, де люде плачуть живучи, то ви б елегій не творили.* Шевч. II. 152.

Елékтрика, ки, ж. Электричество. *Покрутив за ту корбу, шо там є електрика і спустив електрику дротом до них.* Гн. II. 227.

Елékтрія, рії, ж.=Елékтрика. Переясл. у.

***Емáль**, лі, ж. Эмаль. *По зброї коштовній турецька емаль.* М. Стар.

Емблéма, ми, ж. Эмблема. К. Бай. 105. *Коли б уже мені заманулось такої емблєми, то змалював би я собі двоглавого, або хоть укоронованого орла.* К. XII. 33.

Емблємувати, мую, еш, гл. Изображать в виде эмблемы, символически. *Коли вже емблємувати Росію...* К. XII. 33.

***Ео**, межд. Ау. Сл. Нік.

Епитáфія, фії, ж. Эпитафия. *Шрам, розглядаючи ту горорізьбу да читаючи епитафії, засмутився душею.* К. ЧР. 101.

Ерлéць, ця, м. Клеймо на ухе скотины: вырезка в ухе в виде прямого угла. *Екатериносл. у. (Залюбовск.). Черк. у. То-же в виде острого угла.* Мнж. 182.

Естик, ка, м. Часть бороны: каждый из поперечных брусьев, в местах скрещенія которых с продольными забиты зубы бороны. Шух. I. 166.

Ет, меж. 1) = **Ат!** *Посидьте, каже чоловік, у мене на лаві, поки я хоч з жінкою та з дітьми попрощаюсь.—Ет, ще вигадав прощатися! Ходім!* Рудч. Ск. II. 23. 2) *Ведь, вот. Ет вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58. *Ет тямиш же, як я і ти, що тут стежки і всі дороги черкеські обняли залоги.* Мкр. Г. 25.

Етнограф, фа, м. Этнограф.

Етнографічний, я, е. Этнографический. *Позирали скрива на етнографічну Україну.* К. XII. 125.

Етнографія, фії, ж. Этнография.

Етнографувати, фую, еш, гл. Заниматься этнографіей. *Як вільно ще було етнографувати проміж народом на Україні, я записав її (пісню) в рідній околиці Хмельницького.* К. Кр. 21.

***Ефектовний, а, е.** Эффектный. Сл. Нік.

***Ефектърство, ва, с.** Приемы с расчетом на эффект. Сл. Нік.

Ех! меж. Эх! *Ех, говорить, мало! Хоть би ще трошки дали.* Рудч. Ск. II. 83. *Чого ти, жінко, плачеш?—Ех, чоловіче, чого я плачу! А зробиш мені те, що я тебе буду просити? Рудч. Ск. I. 80. Ех, як би то!.. Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. II. 3.

Еч! меж. = **Ач.** *Еч, який гарний! Сам їсть, а мені не дає.* Харьк.

Є.

Є. 3-є лице ед. ч. н. вр. от гл. **бути**.
Есть. **Є** в мене криниця під перелазом.
Лавр. 35. Добро у кого є господа, а в тій господі є сестра, чи мати добрая.
Шевч. 439.

'Єва, ви, ж. Пт. Иволга. Вх. Пч. II. 13.

Єв'ангеліє, лія, с., и єв'ангелія, лії, ж. Евангелие. Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтир'ю. Ном. № 12026.

Єв'ангел'ський, а, е. Евангельский. Стор. II. 153.

Євдо́шка, ки, ж. Рыба Umbra Krameri. Браун. 29.

'Євза, зи, ж. В заговорі: лихорадка. На золотому мосту три євзи.—Куди ж ви йдете?—На мир хрещений... сипать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить. Мил. М. 64.

'Євірниці, ниць, ж. мн.—Порічки. Шух. I. 109.

'Євка, ки, ж. Пт. Пеночка. Вх. Зн. 14.

Євро́па, пи, ж. Европа. Ми клян'яємося новим гуманним ідеям, які давно розійшлись по Європі й ледві оце добираються до нас. Левиц.

Європéець, пéйця, м. Европеец. Ми вже стали європейцями. Левиц.

Європéйський, а, е. Европейский. Європейська культура. К. Європейські ідеї. Левиц.

Єгeрь, ря, м. Стоян в постройке. МУЕ. I. 86 (Черниг.). См. **Стоя́н**.

Єгíпет, пту, м. Египет.

Єгíпетник, ка, м. Египтянин. Переносно: притеснитель, подобний єгипетським притеснител'ям євреїв. Панич... об'явив, що як козачка за його крест'янина пійде, то на панщину не ходитиме; так і то не йдуть. Думка така: поки ти жив, так добре, а як часом по-

мреш, да якому небудь єгипетнику достанемося, тогді—що? О. 1862. V. 109

Єгíпетський, а, е. Египетский. Переносно: злой. **Єгíпетська ба́ба, єгíпетська му́ма.** Злая баба. Ном. № 2901, 2902.

Єгня́ и пр. См. **Ягня́ и пр.**

Єдама́шка, ки, ж.—**Адама́шка.** А де ж твої, пане Саво, сукні-єдамашки, що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки? Чуб. V. 966. Знімали з себе жупани-лудани, блаватаси й єдамашки. К. ЧР. 358.

Єдама́шковий, а, е—**Адама́шковий.** Цариця ж сіла на ослоні в єдамашковому шушоні. Котл. Ен. IV. 26.

Єдама́шок, шку, м.—**Адама́шок.**

Єдва́б, ба и бу, м. Род шелкової матерії. Ладна баба без єдваба. Ном. № 7516. Оксамитом шляхи стеле і єдвабом застилає. Шевч. 368.

Єдва́бний, а, е. Из єдваба, шелковий. Ой возьми, мати, єдвабну хустиньку. Гол. III. 144. Панчішечки єдвабніі. Чуб. III. 212.

Єдема́н, на и ну, м. Род шелкової ткани?—**Єдама́шок.** Которіі козаки, то і мужики не хотять по ролі спотикати, жовтого саф'яна каляти, чорного єдемана пилом набивати. Лукаш. 37.

Єди́н, єдна́, не́, числ.—**Оди́н.** Єдин гроші складає, а другий мішок шиє. Ном. № 1696.

Єди́нак, ка́, м. 1) Единственный сын, то-же, что и **оди́нак, оди́нець 1.** Засмутила мене мати, єдинака-сина. Гол. I. 305. 2) Старый дикий кабан, живущий в одиночестве. Вх. Пч. II. 7. См. **Оди́нець 3.** Ум. **Єдиначо́к.**

Єди́начка, ки, ж. Единственная дочка, то-же, что и **оди́начка 1.** Нехай дочка-єдиначка трохи погуляє. Нп. Рк. Макс.

Пещена була така, бо, сказано,—єдиначка. МВ. I. 130.

Єдинець, нця, м.—**Єдинак 1.** Ум. **Єдинічок, єдинчик.** КС. 1882. XII. 513. *Бодай же море не процвітало, вічними часи висихало та що мого сина єдиничка, єдиничка у себе взяло.* АД. I. 246.

Єдиний, а, е. Один, єдиний, єдинствєний. *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному богу.* Мет. 23. *Друже мій єдиний!* К. Досв. 108. *Його єдина дитина покинуть хоче.* Шевч. 251.

Єдинія, ці, ж. Єдинственная дочь, то-же, что и **єдинія 2.** *Ой у вдови єдиниця та ще не віддана.* Чуб. V. 363. Уч. **Єдинічка.**

Єдинічок, чка, м. Ум от. **єдинець.**

Єдиність, ности, ж. Єдинство. *Двох церков єдиності служити.* К. ЦН. 207. *Стояли на сеймах опіром против політичної системи єдиності віри в Польщі.* К. XII. 115.

Єдинома́терній, я, е. Єдиноутробний. *Вони прийшли з Веніаміном, його єдиноматернім братом.* Оп. 77.

Єдинчик, ка, м. Ум. от **єдинець.**

Єдинчук, ка, м.—**Єдинак 1.** Оба багачькі сини, оба єдинчуки. Федьк.

Єднак, нар.—**Однак.** *Боже, єднак не маєш що робити, то хочь тепер зроби світ.* Чуб. I. 142.

Єднакий, а, е = **Однаковий.** *Приїхали два козаки, обидва єднакі.* Чуб. V. 103. *Раду радили не єднакою, не єднакою, а троякою.* АД. I. 1.

Єднаків, кова, ве и **єднаковий, а, е**—**Однаковий.** *Хоч я піду і за Краків, всюду буду я єднаків.* Гол. I. 364.

Єднаково, нар. 1) = **Однаково.** 2) *Однако.* *На Олімпських положися, вони все злее оддалять... єднаково ж сам не плошайся, з аркадянами не братайся,—вони латинцям вороги.* Котл. Ен. V. 8.

***Єднальний, а, е.** 1) *Полюбовний.* *Здати на суд «єднальный», себ-то полюбовний.* Ор. Лев. 2) *Согласительний.* *Єднальна комісія між англійськими робітниками й підприємцями.* Пр. Пр.

Єднанка, ки, ж. 1) *Примирення.* Вх. Зн. 84. *Также и во мн.: іднанки.* Шух. I. 34. 2) *Вознаграждение за причиненный убыток.* Желех.

Єднання, ня, с. 1) *Соединення.* *соглашение.* 2) *Договаривание.*

Єднанщина, ни, ж. *Мировая, могарыч при мировой сделке.* Рк. Левиц.

Єднати, наю, еш, гл. 1) *Соединять, об'єднать.* *Єднай, батьку, Україну.* К. ЧР. 299. *І єднає людські князі з ізраїльським родом.* К. Псал. 112. 2) *Склонять к себе, приобретать чье расположение, соглашать.* *Таки у нашому селі назвав я дівчину. Вчащаю і матір удову єднаю.* Шевч. *Гетьмане Потоцький, що в тебе розум жіноцький: ти за дорогами напитками, бенкетами уганяєш—чом ти Хмельницького не єднаєш?* АД. II. 104. *Ісус учеників єднає.* Єв. I. IV. 1. *Стала мати гадати та зятя єднати.* Шевч. 268. 3) *Договаривать.* *Не страшно женитись, а страшно попа єднать.* *Ном. № 7260.—за ко́го дочку́.* *Уговариваться о выдаче дочери замуж за кого.* *«Чого в'янеш, моя доню?» мати не спитала,—за старого, багатого нищечком єднала.* Шевч. 11.

Єднатися, наюся, ешся, гл. 1) *Соединяться.* *І прийшли ви єднатись з ним чистою сльозою.* О. 1861. III. 12. 2) *Договариваться, подряжаться.* *А що, Опанасе,—єднайся на год!* *Кв.

'Єдність, ности, ж. Єдинство, єдинення. *Кожен сам про себе дбає. Немає єдності.* Мир. ХРВ. 87.

Єднорал, ла, м. *Генерал.* *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає.* Чуб. V. 999. *Вийшла муштруватися перед паном єдноралом.* Федьк. III. 121.

Єдноральський, а, е. *Генеральський.* *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає. Ей не так єднорал, як єдноральська мати.* Чуб. V. 999.

***Єдночити, чу, чиш, гл.** *Присоединять.* Левч. 126.

'Єднус, са, м. = **Дукач 2.** *Поверх такої то шиї, на чорній бархатці, широкій, так, що пальців може у два, золотий єднує, і у кільці зверху камінець червоненький.* Кв. I. 6.

'Єзвіро, ра, с. *Глубокая рывина в горах, наполненная водой, глубокая водомоина в горах.* Шух. I. 178, 210.

Єзуїт, та, м. *Иезуит.* *Болить сердце, як згадаєш: старих слав'ян діти впи-*

лись кров'ю. А хто винен? Ксьондзи, езуїти. Шевч. 175.

Езуїтство, ва, с. Іезуїты, а также образ дійствий, подобний іезуїтському. К. ПС. 8. *Волів лучче тихо попувати, ніж з ляхами бучно панувати, езуїтству в ноги себе слати.* К. МБ. X. 2. *Та се ж гірше того езуїтства проклятого.* Морд. Пл. 124.

Езуїтський, а, е. Іезуїтський.

Ей, меж. Ей. **Ей богу, ей же богу, ей же ти богу!** Ей-богу. *Ей богу немає.* Шевч. 137. *Він усе не дає діла робити, ей же богу.* МВ. II. 22. ***От ей!** Вот (тебе) ей-ей! Сл. Нік.

'Елечко, ка, с. Ум. от **ельце.**

Еліна, ни, ж. и пр.—**Яліна** и пр. МУЕ. III. 75.

Елиніця, ці, ж. Названіе воды в заговоре. *Помагай біг, водице-елинице.* ЕЗ. V. 99.

Елівнік, ка, м. Хлев, помещеніе для молодого и недоиноного рогатого скота. Шух. I. 185.

Слов'єга, ги, ж. Двухлетня овца, не имеющая ягнят. Вх. Зн. 7.

Елом, му, м. Конической формы банья шапка. Канев. у. Чуб. VII. 413.

Елоч'єр, ра, м. 1) Пастух баранов и недоиных овец. Шух. I. 190. 3) = **Елівнік.** Шух. I. 185.

Ельце, ця, с. = **Вильце.** Ум. **'Елечко.** *І де ж наше елечко, що в п'ятницю вили?* Мет. 210.

'Ема, ми, ж. = **Яма.** См. **Яма** 3 и 4.

* **Емець, мця, м.** Хват, ловкач. Сл. Нік.

Ємкий, а, е. 1) Хваткий. Желех. 2) Ловкий, проворний, быстрый, скорый.

'Ємко, нар. 1) Хватко. 2) Ловко, проворно, быстро, скоро. 3) **'Ємко їсти.** Жадно есть. Желех.

Енер'ал, ла, м. Генерал. *Там сидять коло неї пани-енерали.* Чуб. V. 778.

Енер'альний, а, е. Генеральный.

Енер'альство, ва, с. Генеральство. Желех.

Енер'альський, а, е. Генеральский. Желех.

'Еніченько, ка, м. Ум. от **янич'ар?** *Турки-єніченьки.* АД. I. 148.

'Єнчий, єнший, а, е = **'Інший.** Желех. *Ой чув же я через люде, що єнших кохаєш.* Грин. III. 228.

Еп'архія, хії, ж. Епархия. **Викарій** *їздив по епархії.* Левиц. I. 148.

Епархіяльний, а, е. Епархиальный. Левиц. I. 155.

Еп'іскоп, па, м. Епископ. *Хто приїхав? — рознеслось по залі. — Ректор академії! єпископ! митрополіт.* Левиц. Пов. 317.

Епископія, пії, ж. Епископство.

Еп'іскопський, а, е. Епископский.

Ер'єм, ер'ма, м. 1) = **Яр'мо.** Шух. I. 165. 2) = **Ключ** 5. Шух. I. 194. 3) **Часть ступи походючої.** Шух. I. 162.

4) **Часть самотоки.** Шух. I. 150. 5) **Часть мельниці.** См. **Млин.** Шух. I. 103, 104, 113.

Ер'єп'уд, да, м. Малорослый, но тяжелый человек.

Ер'єп'удин, на, не. Бранное слово: плохой, проклятый. *Я ж так ухоркався, поки вибрався із єр'єп'удиної балки, що аж сорочка мокра.* О. 1862. II. 38.

'Ер'єсь, сі, ж. Ересь.

Ер'єт'єнний, а, е = **Ер'єт'єчий.** *Ер'єт'єнний сину!* КС. 1883. I. 46.

Ер'єт'єк, ка, м. Еретик. *Констанський єретик великий.* Шевч. 239. *Клене олимпських, єретик.* Котл. Ен.

Ер'єт'єцтво, ва, с. Ересь. К. Кр. 19.

Ер'єт'єцький, а, е. Еретический.

Ер'єт'єця, ці, ж. Еретичка. КС. 1883. VII. 586.

Ер'єт'єчий, а, е. Еретический. Бранное слово. *Ер'єт'єчий син, єр'єт'єча дочка.* Чуб. V. 1052. *Ер'єт'єчі черкеси.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Ер'єт'єчка, ки, ж. = **Ер'єт'єця.** Полт.

'Ер'єк, ка, м. 1) Небольшой и узкий проток реки или озера. Браун. 6. КС. 1883. I. 39. 2) Небольшой канал (шириной от 4 до 6 метров) между небольшими лиманами, болотами, плавнями. МУЕ. I. 41 (Добруджа).

Ерусалім, ма и му, м. Іерусалім. *Як іти, каже, у Єрусалім, то буде тобі море велике.* О. 1862. V. 78.

Ерусалімський, а, е. Іерусалімський. *Всі святі київські, печерські, почаєвські, єрусалімські.* Чуб. I. 134.

* **Ерусалімська дор'єга.** Млечный путь. *Єрусалімська дор'єга — на небі; на ню так кажуть, бо можна нею втрапити до Єрусаліму.* Крим.

'Єрка, ки, ж., ерчѣ, ерчѹк и пр. См. 'Ярка и пр. Шух. I. 210.

Єси (єсь), єсть, єстѣ, гл. От гл. бѹти н. вр. 2 и 3 лица ед. ч. и 2 лицо мн. ч. *Добре єси робиш.* Шевч. *Харькове, Харькове, славний єси город, та нічого в тобі їсти. О. Потебня, II. Г. Шереперя.

*Єсть=Є. *Тоді я бачу, що ти злодій єсть і більш нічого. Херс. Нік. *Всякого треба зміряти: хто хазяїн єсть, тому дай, а хто ледащо—в того забори, щоб не переводив.* Київщ. Дзвонкова. Нік.

*Єстѣ. 2-е лицо мн. ч. от бѹти. *Просимо у господу, коли справді добрі єсте люди.* О. Потебня, II. Г. Шереперя.

'Єтір, ра, м., и єтіро, ра, с. а) з прѹ-

тя=вѣрша. Шух. I. 226. б)—з крѣлами=ятір. Шух. I. 226, 227.

Єхѣда, ди, ж. 1) Змея, ехидна. 2) Об. Ехѣда, злой и лукавый человек. *Єхѣда! Аби підвести чоловіка, аби шкоди другому наробити.* Мир. Пов. II. 71.

Єхѣдкуватий, а, е. Ехидненный. злой и лукавый. *Хто врозуміє єхѣдкувату простоту.* Греб. 323.

Єхѣдний, а, е. Ехидный. К. Бай. 137. К. Кр. 12, 27.

Єхѣдно, нар. Ехидно. *Єхѣдно усміхаючись.* Стор. М. Пр. 104.

Єхѣдство, ва, с. Ехидство. Мкр. Н. 37. К. Бай. 89.

'Єщір, ра, м. Зоол. *Salamandra maculata.* Шух. I. 22.

'Єщірка, ки, ж.= 'Ящірка. Шух. I. 22.

Ж.

Ж, сз. Употребляется после предыдущей гласной. *Горе ж мені, горе, нещасная доле!* Чуб. V. 1. *Сокращенное **Же**. Сл. Нік.

Жа́ба, би, ж. 1) Лягушка; жаба. *І жаба риба, бо в воді сидить.* Ном. № 8249. *Пнеться, як жаба на купу.* ЗОЮР. I. 147. 2) **Жа́ба ціцьки дасть (кому).** Утонет, вообще—умрет (кто). Греб. 336. ***Жа́ба гни́ла.** Дифтерит. М. Левиц. Ум. **Жа́бка, жа́бонька, жа́бочка.** Ув. **Жа́бище.**

Жабалу́ха и жа́белу́ха, хи, ж. Большая лягушка. Аф. 399.

Жаба́рь, ря́, м. Лужа или болото, где водится много лягушек.

Жабеня́, ня́ти, с. Лягушонок. *Туди,—аж там жабенята.* Грин. I. 32. Ум. **Жабеня́тко, жабеня́точко.**

Жабери́на, ни, ж. 1) Лягушечья икра. Угор. 2) = **Жабурі́ння I.** Вх. Лем. 413.

Жаберові́на, ни, ж. = **Жабери́на.** Вх. Уг. 237.

Жабі́ни, бі́н, ж. мн. = **Жабери́на.** Вх. Лем. 413.

Жабі́ний, а, е—**Жа́б'ячий.**

Жабі́нський, а, е—**Жабі́ний.** *Родила вона. Баба... сина золотокудрика взяла, укинула в криницю, а жабу пудкинула. Іде царевич додому, а вона і стрічає. Кажала... що буду синів золотокудриків водить, а тепер привела жабинського.* Чуб. II. 42.

Жа́бище, ща, с. Ув. от жа́ба. *Сидить жабище на пні, як копиця.* Ворон. г. *Мов жабище з багна, на світ вона дивилась.* К. Дз. 46.

Жа́бій, б'я, б'є = **Жа́б'ячий.** Вх. Лем. 413.

Жабі́йка, ки, ж. Порода грибов. Вх. Уг. 237.

Жа́бка, ки, ж. 1) Ум. от жа́ба. *А це скаче жаба та й каже: Хто, хто у цій рукавиці?—Я мишка шкряботушка, а ти хто?—А я жабка скрекотушка.* Рудч. Ск. II. 2) Регулятор в плуге, служащий для поднимания и опускания **леміша́.** Вас. 199. «С передней стороны между **граді́лем** и **чепі́гами** подкладывают дощечку—**жа́бку**; это делается для того, чтобы **граді́ль** не опускался вниз». Чуб. VII. 398. 3) Часть **ра́ла.** «Чтобы **копі́сть** не подвигалась по стовбе к жертке, между ними оставляется из крепкого дерева распорка, которая называется **жа́бка**». Чуб. VII. 400. 4) В блоке: две щеки, между которыми обращается каточек, колодка с вырезом для каточка. Полт. г. Шух. I. 256, 162. Подобный же снаряд в гончарном круге: между щеками помещается **верте́но** круга. Шух. I. 260—262. 5) Палочка, употребляемая в детской игре того же имени. Ив. 35. 6) Название одного из играющих в **крéймаши.** Ив. 39. 7) Ракета. К. ЦН. 175.

***Жа́бки, нар.** Способ плавания, состоящий в движении руками и ногами в воде. *Попереду навчись жабки пливати, а тоді вже й навимашки будеш.* Умань. Ефр.

Жабні́к, ка́. Раст. а) *Caltha palustris.* Вх. Пч. I. 9. б) *Alisma plantago.* Вх. Уг. 237.

Жабня́, ні́, соб. Лягушки.

Жабови́на, ні́, ж., и жабові́ння, ня, с.—**Жабарь.**

Жабо́їд, да, м. Анст. *Жабо́їд прилетів—щастя приніс, геть піднявся—горе ввалило.* Донск. обл.

Жабоко́лець, льця, м. Колящий жаб. Употребляется как насмешка девушек над парнями в купальской пес-

не: *Наші хлопці—жабокольці: скололи жабу на колодці.* Чуб. III. 221.

***Жабокóлка, ки, ж.** Шпажонка, дрянне колюче орудие (пренебрежительно). *Начепив з боку оту жабоколку, та й думає, що страшний.* Умань. Ефр.

Жабокряківка, ки, ж. Болото, напленне жабами, *лягушник. Сл. Нік. *В жабокряківці як на ярмарці, — тут жінки бубонять, а там жабки скрегочуть.* Ворон. г.

Жабоніти, ню, ніш, гл. Разговаривать, перешептываться тихо и невнятно, подобно неопределенному шуму, производимому иногда лягушками (без громкого кваканья). Говорится преимущественно о женщинах.

Жабонька и жабочка, ки, ж. Ум. от жаба.

Жаборіння, ня, с.—Жабуріння.

Жабра, бер и жабрі, рив, с. мн. Жабры. *Риба зітхнула жабрами і простяглася.* Левиц.

Жабрик, ка, м. Раст.—Жабрій лісовий. ЗЮЗО. I. 123.

Жабрій, рія, м. 1) Раст. а) жабрей, *Galeopsis ladanum* L. ЗЮЗО. I. 123, и лісовий жабрій. *G. tetrahit.* ЗЮЗО. I. 123, б) осот, *Cirsium arvense?* ЗЮЗО. I. 118. 2) Жадный, прожорливый. *Вони такі жабрії, що ніколи не найдяться.* Змиев. у.

Жабський, а, е—Жаб'ячий. Желех.

Жабúка, ки, ж. = Жабалúха.

Жабуніти, ню, ніш, гл. = Жабоніти.

Жабúр, рú, м. = Жабуріння. (Ботото) поржавіло, від жабуру зелене. Греб. 369.

***Жабуріння, ня, с.** Зеленая тина. *Тут купатися не добре, бо на дні жабуріння, а не пісок.* Крим.

Жабуріння, ня, с. 1) Водоросль: водяної мак, *conferva.* 2) Лягушечья кра. 3) Внутренности дыни.

Жаб'ячий, а, е. Лягушечий; жабий. *Пошитий із самих жаб'ячих спинок.* Ноч. № 5713. **Жаб'яча губа** и **жаб'ячий гриб.** Род нес'єдобного гриба. **Ж-ча цибуля.** Раст. *Scirpus Tabernaemontani* Gmel. ЗЮЗО. I. 135. — **зілля.** Раст. Лютик, *Anemone ranunculifl.*

Жавкий, а, е—Жалкий 2. *Обізвався милий з глибокої долини жавкими словами до своєї дівчини.* Чуб. V. 431.

Жавряти, ряю, еш, гл.—Жевріти.

Жага, гі, ж. 1) Жажда. 2) Горячее желание. *До жаги приспіло.* Ном. № 5026.

***Жагва, ві, м.** Трут. Сл. Нік.

Жагнути, ну, неш, гл. Ужалить. *Чорненьке маленьке увесь світ жагнуло (заг.: блоха).* Ном., стр. 295, № 149.

***Жагуче, нар.** 1) Жадно. 2) Страстно. Сл. Нік.

***Жагучий, а, е.** 1) Жаждущий. 2) Страстный. Сл. Нік.

Жада, ді, ж. Жажда, желание.

Жаданий, а, е. Желанный. *Наступив довго жаданий день.* Стор. *Пани мої кохані та жадані! НВолын. у. Е, мій жаданий, де ж я візьму стільки грошей?* Камен. у.

Жаданка, ки, ж. Желанная. *Да невіхно наша жаданко, да не вік ми тебе жадали, за один вечір діждали.* Рк. Макс.

Жадання, ня, с. Желание. *Коли б господь спевнив моє жадання і дав мені, чого я сподіваюсь.* К. Юв. 13. *Прийшла у наш монастирь і зосталася, маючи велике жадання черницею бути.* МВ. II. 164.

Жадано, нар. Желанно.

Жадати, даю, еш, гл. Желать, жаждать. *Не той убогий, що мало має, а той, що багацько жадає.* Ном. № 1617. *Вставай, вірний козаче, давно моє серденько тебе жадає.* Чуб. V. 54.

Жадатися, дається, гл. безл. Желаться. *Сумно мені було і перемовити щире слово жадалось.* МВ. II. 34.

I. Жаден, дна, е—Жадний.

II. Жаден, дна, е—Жадний. *Не жаден ні хліба, не жаден ні грошей.* НВолын. у. *На копійку не жаден.* Св. Л. 188.

Жадібка, ки, ж. Ум. от жадоба. 1) Жажда. *Циган з великої жадібки сьорбнув шевського квасу.* Ном. № 934. 2) Желание. **У жадібку, не в жадібку (кому).** *Хочется, не хочется (кому). Чи побачимо ми там Чайченка?.. А в жадібку його побачити.* МВ. II. 94. **Се вам не в жадібку.** *Этого вам не хочется.* Ном. № 4534. 3) Жадность.

Жадібний, а, е. 1) Жажущий. 2) Желаящий, вожделеющий. *Хто спогляне на жінку жадібним оком, той уже вчинив перелюб.* Єв. Мт. V. 28.

Жадлівість, вости, ж. 1) = Жадання. *2) Жадность.

***Жадливо, нар.** Жадно. Степова тиша жадливо підхоплює всі згуки. Коцюб.

I. Жадний, а, е. 1) Каждый, всякий. *Та ми тут жадне літо літуємо.* Лубен. у. *Жадній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528. *Звенигород був колись козацький город: од жадного двора козак виходив.* ЗОЮР. I. 105. 2) При отрицательных выражениях: Никакой. *Жадна пташка без товариша не пробуває.* Ном. № 8859. *Ласкаве телятко дві матки ссе, а лихе жадної.* Ном. № 3302. *Пані не має жадного права на нас.* МВ. II. 46. **Жадним способом, побитом, жадною мірою.** Никаким образом, отнюдь не, никак. *Не можна було жадним побитом протиснутись.* К. ЧР. 337. *Ні жадним способом не можна.* Рудч. Ск. I. 78. *Жадною мірою не вдержиш їх.* К. ЧР. 84.

II. Жадний, а, е *до чого, на що. 1) Желаящий, жаждущий. *У сусіда доньок сім, та й доля всім, у мене одна, та й долі жадна.* Ном. № 1739. *Убогий чоловік на лихо не жадний.* Ном. № 1609. 2) Жадный.

Жаднісінький, а, е. 1) Решительно каждый, каждый без исключения. *Хиба ж не життя попові? Жаднісінький йому несе й везе.* Екат. у. 2) Решительно никакой.

Жадність, ности, ж. Жадность. ***Жадність на чуже.** А. Вержб. Катер.

Жадно, нар. 1) Желательно. *Що на людях видно, то і собі жадно.* Ном. № 4804. 2) Жадно. *Ні, не плаче: змія люта жадно випиває його сльози.* Шевч. 178.

***Жадніучий, а, е.** Очень жадный. Сл. Яворн.

Жадоба, би, ж. 1) Жажда, сильный аппетит. *Десь у жадобу ззів та води напивсь, та з того й сталося.* Черк. у. 2) Желание. *Все вона світом нудить, все ні до чого у неї нема охоти, ні до чого жадоби.* МВ. II. 158. *Велика жадоба у простих людей до освіти.* О.

1862. III. 30. *О неситая жадоба старшинування! тепер то я побачив тебе в вічі.* К. ЧР. 186. 3) Жадность. *До ласощів жадоба наглая напала.* Мкр. Н.

Жадота, ти, ж. = Жадоба.

***Жадуха, хи, ж.** О женщине: жадная. Сл. Нік.

***Жаждєнний, а, е** = Жаждущий.

Жаждівий, а, е = Жадібний. Гол. III. 523.

Жаждувати, дую, еш, гл. = Жадати. *Хворий жаждує того й того.* Черкасск. у.

***Жаждущий, а, е.** Страдающий от жажды, сильно жаждущий. *Жаждущі качки.* Свидн.

Жайвір, вора, м. = Жайворонок. Вх. Пч. II. 8.

Жайворінка, ки и жайворінок, нка, м. Жаворонок. Мнж. 172. *Собака жайворінка ловив, та й господаря загубив.* Ном. № 14149. Ум. **Жайворіночок.**

Жайворінячий, а, е = Жайворонків. Аф. 399.

Жайворонків, кова, ве. Принадлежащий жаворонку. *Згори лине жайворонкова пісня.* Мир. ХРВ. 3.

Жайворонник, ка, м. Клетка для жаворонков. Харьк.

Жайворонок, нка, м. 1) = Жайворінок. *Поле зеленіло, як оксамит зелений, сонечко зіходило, жайворонки співали.* МВ. III. 9. 2) Испеченная из теста булочка в виде птички, — гакіе булочки пекут в день сорока мучеников (9 марта), когда, по народному поверью, прилетают жаворонки, предвестники весны. Маркев. 2.

Жайвороня, няти, с. Птенец жаворонка. Ум. **Жайвороня́тко.**

Жайворонячий, а, е = Жайворінячий.

Жак, ку и ка, м. 1) Расхищение, грабеж, расхват. *На жак кидати.* 2) Работа всем обществом при условии, что каждый получает добываемого продукта (напр., сена при косьбе общественного сенокоса) столько, сколько за одинаковое для каждого время успеет добыть. *Косять, було, так: от як поспіє трава... осавула... з вечора того дня, що мається бути косовиця, дає повістку... Тоді вже годі виспи-*

паться.... Інчий летить чуть світ на громадський жак.... Кожний норвив так справить косу як бритву, щоб не треба було вже завтра клепать, бо там так: одвихнись на саму малу годину, вже й програв, звичайно, як на жаку. Драг. 243. 3) Школьник, бурсак. К. ПС. 70. А так как школьники в го же время и пели в церковном хоре, то отсюда у лемков жак—церковный певчий. Вх. Лем. 413. Отсюда же и выражение: **бітий жак**—бывалый человек, тертый калач. О, то битий жак! Ном. № 5704. *Продасть і викупить і гроші почитає (битий жак)*. Ном. № 13740. 4) Рыболовный снаряд, разновидность **ятіра**. *Жак на обручах, крил сажень два, три п'яла на крило.*—*Жак-поле-жак: положить (його рибалка), а сам і ляже спать, а за сіткою вже не буде спать*. Черн. Губ. Вед. 1853, № 9, стр. 62. 5) Насекомое=**Бомок**. Вх. Пч. I. 7.

Жаків, кова, ве. Принадлежащий школьнику, певчому. **Жакова хіжа**=**Жаківка**. Вх. Лем. 413.

Жаківка, ки, ж. Помещение для церковных певчих. Вх. Лем. 413.

Жакування, ня, с. Разграбление, расхищение. *Збагатили хижу силу жакуванням-лупом*. К. МБ. X. 13

Жакувати, кую, еш, гл. Грабить, расхищать. *Зараз і почали возь своїх старшин жакувати*. К. ЧР. 345. *Пришли москалі Січ жакувати*. ЗОЮР. I. 141. *Пожакували всі крамні коморі, як жакували з ним у бусурман*. К. ПС. 102. **Всі кинулись жакувать крам*. Тобіл.

Жалива, ви, ж. Крапива, *Urtica urens* L., *Urtica dioica* L. Каменец. у.

Жаліти, лю, ліш, гл. Жалить, кусать. *Як пішла я у кропигу спати, показала собі литки й п'яти*. Нп. Їх хвала жаліла як гостра кропива. Левиц.

Жалитися, люся, лишся, гл. Жаловаться. *Ніколи не жалиться, і не бачила зроду я, щоб вона плакала*. МВ. II. 154. **Жалься, боже!** Сохрани, бог! Помилуй, бог! Будь милостив, боже! *Жалься, боже, чого доброго*. Ном. № 7602. *Жалься, боже, старенької веньки, що з дочкою ще не нажилася, сізоньками гірко облилася, що дочкою*

ще не навтішалась, сиротою у хаті зосталась. К. Досв.

Жалітися, люся, лишся, гл. Жалиться, жалить. *Кропива жалиться*.

Жалиця, ці, ж. Насек. Жигалка, *Stomoxys*. Вх. Пч. I. 7.

Жаліб, лобу, м. Скорбь. *Стали в тузі її питати: Ой чи не приймеш гостей до хати? Вона їм каже: Жаліб великий, що ся не хоче вже знати з ніким*. Чуб. V. 238.

Жалібний, а, е. 1) Жалобный, грустный, тоскливый. *Вдова тее забачала, жалібні слова промовляла*. Макс. (1849), 87. *Заспівали вони тих жалібних пісень, що молода прощається з чорною косою, дівочою красою, з батьком та матіррю*. Левиц. I. 21. 2) Минорный (в музыке). КС. 1892. III. 384. **Жалібного на струнах не грай*. М. Стар. Ум. **Жалібненький, жалібненький**. *Ой ти, соловей, ти, манесенький.... а на голосочок жалібненький*. Чуб. V. 759.

Жалібник, ка, м. Сострадательный человек. *Та бийся, коню, вибивайся, та до мого братіка-жалібника*. Чуб. V. 799. *Як нездужаєш.... тоді ніхто тебе не бачить, а як на помер душі, дак набігаються; де тії жалібники, де тії родичі візьмуться!* Г. Барв. 435.

Жалібниця, ці, ж. Сострадательная женщина. *І жалібниці, і порадиці образилися, покинули Марусю: нехай же терпить, коли така*. МВ. II. 181. Это слово является в поэзии обычным эпитетом любящей матери или сестры. *Братчики роздягли Кирила Тура, а в Петра аж мороз пійшов по-за шкурою, як побачив він білу його сорочку, що сестра-жалібниця шила й мережила, усю в крові, ще й поприкипала до ран*. К. ЧР. 281. *Та батькові й неньці поклоняйся, та моїм же братікам-порадицкам, та моїм же сестрицям-жалібницям*. Чуб. V. 370. *Матері-жалібниці у його не було*. Г. Барв. 453. ***Сестра**—Сестра милосердия, сестра-милосердица. *Ще більше потрудилися оті сестри милосердні, сестри-жалібниці, як прозвав їх народ*. Кон. Ум. **Жалібничка**. *До отця, до неньки покляняйся... до моїх сестричок-жалібничок*. Чуб. V. 316.

Жалібно, нар. Жалобно, грустно. *І дуже жалібно стогнав.* Котл. Ен. II. 24. *Княгиня зійшла з рундука назустріч гостям, веселенько всміхаючись, тільки дивилась якось так жалібно, що аж чудно усім здалось.* К. ЧР. 211 Ум. **Жалібненько**, жалібнєсенко. *Сама стала, подумала, жалібненько заплакала.* Чуб. V. 43. *Сива зозуленько, не куй жалібненько.* Мет. 251. *Смутненько-жалібнєсенко грає-виграває.* ЗОЮР. I. 188.

Жалізнний, а, е и пр. = **Залізнний** и пр.

І. Жаління, ня, с. Жаленье.

ІІ. Жаління, ня, с. 1) Сожаление, соболезнование. 2) Жалоба. *Як став підростати, так уже не дуже й докучав жалінням Горпині, а тільки було все Івзі розказує, що він страждає.* Кв.

Жалісливець, вця, м. = **Жалібник**. *Найдуть люде, найдуть жалісливці і поховають як слід.* Мир. Пов. II. 115.

Жалісливий и **жалісний**, а, е. 1) Сострадательный, сердобольный. *Матусенька жаліслива добре пестувала мене.* Кв. 159. *Оком жалісним на них дивитись стали.* К. Псалт. 247. 2) Жалобный, грустный. *Жалісливі пісні.* КС. 1882. X. 185. 3) Возбуждающий сожаление, достойный сожаления. (Іродови воїни) діти стинали, ні жодному не пробачали. *Жалостніі матки плачуть.* Чуб. III. 374.

Жалісливо, **жалісно**, нар. 1) Сострадательно, сердобольно. 2) Жалобно, грустно. *Сидить голубка, жалосно гуде.* Чуб. V. 310. Ум. **Жалісненько**. (Зозуленька) жалісненько закувала. Чуб. V. 756.

Жалісний. См. **Жалісливий**.

Жалість, лости, ж. 1) Сострадание, жалость. *В їх нема ні трохи жалости.* К. ЧР. 252. 2) Грусть, тоска. *Куди піду, повернуся, не маю радості, тільки в очах завше сльози, а в серці жалости.* Чуб. V. 476. *Твоя мила лежить дома із жалости хора.* Гол. III. 391. Ум. **Жалостонька**. Желех.

Жаліти, лію, еш, гл. 1) Жалеть, сожалеть. *Хто любить ревне—жаліє певне.* Ном. № 8781. *Жалій мене, мій батеньку: милий покидає.* Чуб. V. 99. 2) Беречь, хранить, жалеть. *Не жалій*

ухналя, бо підкову загубиш. Ном. № 4674. *Хто чужого не жаліє, той і свого не іміє.* Ном. № 14053.

Жалітисся, ліюся, ешся, гл. Жаловаться. *Жаліються молодиці, що ти шкоду робиш.* Мет. 240. *Ніколи й не жалілась, щоб що в неї боліло.* Стор. Оп. II. 37. *—**своєю бідюю**. *Жаловаться на своє горе, неудачи.* Пир. у., Конон.

Жалка, ки, ж. = **Жатка**. НВолын. у.

Жалкий, а, є. 1) Жалящий, жгучий, резкий. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3824. *Жалка кропива.* Ном. 3363. *Жалкий батіг.* *Жалкий вітер потягає.* Могилев. у. 2) Жалобный. *Плач жалкий та болезний.* МВ. I. 100.

Жалко, нар. 1) Жаль, жалко. *В матері дітки—нарівно жалко.* Ном. № 9217. *Як поїдеш з України, буде комусь жалко.* Мет. 39. 2) Жгуче, больно. *Як же жалко укусила мене муха.* *3) Досадно, обидно. Сл. Нік. *Не жалко мені а ні на кого, тільки жалко мені на отця свого, що женив-же мене малолітнього, малолітнього - малоумного.* Нп. Пир. у., Конон. Ср. ст. **Жалчіше**.

Жалкування, ня, с. Сожаление. МВ. (О. 1862. I. 91). *І прийде час німого жалкування.* К. ПС. 151.

Жалкувати, кую, еш, гл. 1) Сожалеть, жалеть. *Возьми, а то будеш послі жалкувати.* ЗОЮР. II. 45. *Дав я тебе до школи, та й жалкую: між панськими дітьми і ти, бачу, нахапався панського духу.* Левш. I. 252. 2)—**за ким, чим**. *Оплакивать кого, что, сожалеть о потере кого, чего.* *Вона жалкує ще й досі за змієм.* Рудч. Ск. I. 129. *І що то жалкували за ним і хазяїн, і всі! А що вже дівчата, так і міри нема.* Кв. 287. 3)—**на ко́го**. *Пенять, сетовать на кого.* *Живи ж, доню, в свою волю, так, як полюбила, не жалкуй на свою матку, що тебе згубила.* Мет. 72. *Не жалкуй, куме, на бога: од kwasу діти померли.* Ном. № 933. 4) Жалеть. беречь. *Свого доброго та не жалкувать.* Ном. № 10779.

Жалкуватися, куюся, ешся, гл.

1) Жаловаться. *Жалкується на ногу.* НВолын. у. *Де ти, синку, ходиш? що ти, синку, робиш? жалкуються молодиці, що ти шкоду робиш.* О. 1861. II. 7.

Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю. Макс. (1834), 131. 2) Плакаться, сетовать. От як стала вона жалкуватись: що мені робити? Нема слуги. МВ. II. 33. От життя моє! жалкується. МВ. II. 43. 3)—на кого. Пенять. Будуть на мене жалкуватися люде. НВольн. у.

Жаллівий, а, е—Жалкий I. Ой ти, кропивко жалливая, у мене свекруха журливая. Чуб. V. 707.

Жалля, ля, с—Жаль. Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом по-під хмизом в зілля заховався. Батько йде, батько йде, на грудку споткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся. Чуб. V. 653.

Жалнощі, шей и щів, ж. мн.—Жалощі. Жалнощі узяли його. Черк. у.

Жалó, ла, с 1) Жало насекомого, язык у змей. І гади з гострими жалами шипіли, корчилися, повзли. Котл. Ен. 2) Острие иглоки. 3) Лезвее ножа, топора, косы. Сим. 24. Я різонув, дак жало так і завернулось. Ум. Жальце.

Жалóба, би, ж. Траур, траурная одежда. Гол. Од. 27. *У жалóбі. В трауре. Сл. Нік. По правді, нам би слід одягтись у жалобу. Левиц. I. 451. Сестрам Маса також жалобу посправляла. Св. Л. 113.

Жалóба, би, ж.—Скарга.

Жалобний, жалобно = Жалібний, жалібно.

Жалóбний, а, е. Траурний. ?—пóхід. Траурное шествие, процессия. Сл. Нік.

Жалóбно, нар. Траурно. —вбра́ний. Одетый в траур. Сл. Нік.

Жалосливий, жалосливо—Жалісливий, жалісливо.

Жалосний, жалосно = Жалісний, жалісно.

Жалосник, ка, м.—Жалібнік. Ном. № 4823.

Жалостонька, ки, ж. Ум. от жалість.

Жалощі, шей и щів, ж. мн. 1) Скорбь, печаль. Прийми, матінко, віночок з ярої руті. з сердечок.—За жалощами не прийму, за слізюньками не бачу. Свяд. п. Никла трава жалощами, гнулось древо з туги: дознавай наші предки тяжкої наруги. К. Досв.

2) Соболезнование, сожаление. Тоді усі до Марусі: молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами. МВ. II. 181.

Жалування, ня, с 1) Сожаление, соболезнование. Питання та жалування було доволі в дому, а ще більш вбожества та суму. МВ. III. 107. 2) Заботливость, выражение любви. 3) (С великорусск.). Жалованье. Царь йому жалування дав. Руд. Ск. II. 185.

Жалувати, лую, еш, гл. 1) Жалеть, сожалеть о ком, чем. А мати і спиняє, й жалує спиняти сина. Левиц. I. 64. Ой поїхав мій миленький за буковиною,—ой чую ж я через люде—жалує за мною. Чуб. V. 383. 2) Жалеть кого, сострадание к кому чувствовать. Шрам Паволоцький, жалуючи згуби паволочан, сам... прийняв усю вину на одного себе. К. ЧР. 411. А то ж я з чого тсе говорю, як не з приязні моєї?.. Тебе жалуючи говорю, тебе люблячи. МВ. II. 81. Жалуй мене, подружечко: жених покидає. Чуб. V. 182. 3) Относиться к кому з заботливостью, с любовью, любить, ласкать. Ой ідеш ти, доню, між чужії люде: ой хто-ж тебе, доню моя, жалувати буде? Макс. (1849). 113. Батько наш оув дуже добрий: жалував нас обох рівно, і брата й мене. МВ. I. 7. От баба свою дочку й жалує, а дідову все лає, все лає. Рудч. Ск. II. 43. Чи добре тобі тут, сину? Чи жалують тебе? Левиц. I. 61. Лихого нічого жалувати. Ном. № 3889. Був у чоловіка собака; покіль молодим був, дак він його і жалував, а як ізстарівсь, дак він його проганяє. Рудч. Ск. I. 13. Кинулась нас цілувати, жалувати Катря. МВ. II. 100. 4) Жалеть, беречь, скупиться. З чужої торби хліба не жалують. Ном. № 4618. Біжи, біжи, королевичу, не жалуй коня. Чуб. V. 767. Ганна грошей не жалувала. Левиц. I. 57.

Жалуватися, луюся, ешся, гл. Жаловаться. Чоловік якось побив жінку—от вона й побігла до сотника жалуватись. Рудч. Ск. I. 189. Живи, дочко, на чужині, не жалуйсь мені. Чуб. V. 333.

I. Жаль, лю, м. 1) Скорбь, горе, горесть. Ой настала жаль-туга да по всій Україні. К. ЧР. 20 Такий уже сум ме-

не візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий. МВ. I. 8. Ой тепер наше Запорожжя у великому жалю. Нп. Піду до річеньки, з жалю утоплюся. Мет. 17. **Жалю́** завдава́ти, завда́ти, наро́бити, начини́ти, жаль чини́ти, робі́ти. Причиня́ть, причини́ть скорбь, печаль, горе. Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш. Мет. 15. Як я тебе в військо дам, собі жалю я завдам. Макс. (1849). 96. Ой, Галю, Галю, не роби жалю! Мет. 84. Молоді да козаченьки да жалю начинили. Лукаш. 68. 2) Жалость, сострадание, сожаление. I до мого горя ти жалю не маєш. Котл. Н. Полт. Ти не маєш жалю до рідної своєї дитини. Шевч. 293. Панська ляхівська сокира без жалю облупила, обголила милі гори нашої України. Левиц. I. 203. ***Жалю́** гідний. Достойний сожаления. Сл. Нік. **Жаль** берé, взяв, обня́в. Охватила скорбь, жалость, сожаление. Бере живий жаль, як згадаєш старовину. Ном. № 680. Взяв її жаль, як почувла вона, що Ганна плаче. Левиц. I. Візьме матір жаль, вона й пошле останні гроші (синові). Левиц. I. 68. ***Жаль** на (до) ко́го, чо́го. Обида на кого, на что. Не жаль на злого: коло нього і слава сторожем стоїть; а жаль на доброго, такого, що й славу вміє одурить. Шевч. Тоді був ще у мене свіжий жаль до світа, ще не переборена злість до долі. Борд. Марта чула жаль до Антона. Коцюб. **Жалю́** по кісілю! Пустяки! не стоїт жалеть. Ном. Ум. **Жальо́к**. Ой ішов я лісом теменьким, надібав мене жальок тяженький. Гол. I. 295.

II. Жаль, нар. Жаль, жалко. Жаль багатому корабля, а бідному кошеля. Ном. № 4716. Ой не так мені жаль за півста кіньми, ой як мені жаль за моїм конем. Чуб. III. 289. Жаль його та й на його, що таке погане діло вчинив. *Херс.

I. Жалько, нар. = **Жалко**. От тоді хоч і жалько було йому свого лошака, та нічого робить. Рудч. Ск. I. 90.

***II. Жалько**, нар. = **Жалко** 2.

Жальний, а́, е́. Печальний, грустний. Желех.

Жально, нар. = **Жаль**. Мені городини жальніш, як твого сала. Рудч. Ск.

I. 194. Сина жаль, а дочки ще жальніше. Харьк.

Жальнощі, шей и шів, ж. мн. = **Жалоші**. Желех.

Жальо́к, льку́, м. Ум. от жаль.

Жальце́, ця́, с. Ум. от жало́.

Жальчливий, а, е = **Жалисливий**. Жальчливий народ ці жінки: уже п'ятнадцять год, як умер (козак), а вони й досі оплакують. Куб. обл.

Жаля, лі, ж. Жница. Желех.

Жаля́чка, ки, ж. = **Жали́ва**. Желех.

Жандар, ра, м. Жандарм. Там жандари ходили, Марусеньку водили. Чуб. V. 981. Ум. **Жандарик**. Як побігла Бондарівна темними лугами, а за нею жандарики з гострими шаблями. Грин. III. 613.

Жандарка, ки, ж. Жена жандарма.

Жандарський, а, е. Жандармский.

Жар, ру, м. 1) Жар. Тільки що ввійшли вони в баню, аж жар такий, що не можна. Рудч. Ск. II. 84. Так мене жар ухопив. Ном. № 8192. 2) Раскаленные тлеющие угли. Одсадила, мов горщик од жару одставила. Ном. № 3506. Так, як на мене жаром сипнуло. Ном. № 4388. Зося сиділа червона, як жар. Левиц. I. 312. Ум. **Жаро́к**, **жаро́чок**.

Жара́, рі́, ж. = **Спе́ка**. Сонце світило стиха, без жару. К. Чр. 4.

Жарений, а, е. Жареный. Не вставай ще ізза обіду, ще в печі долото жарене. Ном. № 5557.

Жареня, ні, ж. Жаркое. Да заглянув я на три голубочки, да і уб'ю царю на вечерю і на печеню, на жареню. Грин. III. 583.

Жариво, ва, с. Тлеющий костер. Киев.

Жарі́на, ни, ж. Раскаленный уголек. Кадив, кадив (піп), а це ялось жарина з кадильниці й упала да попові в халяву. Рудч. Ск. II. 197. Ум. **Жарі́нка**. Став ті жаринки вигрібать. Мнж. 139.

Жарі́стий, а, е. Тлеющий, горящий без пламени. Желех.

Жарити, рю, риш, гл. 1) Жарить, печь, жечь. Жарять в печах. Хата, 188. Як піднялось сонечко, що то вже жарило. Кв. 305. 2) Быстро бежать. Як же він прудко жаре на гнідому. 3)

Сильно бить, сечь. Давай діда жарити поліном. Рудч. Ск. II. 184.

*Жарівниця, ці, ж. Жаровня. Сл. Дубр.

Жаріння, ня, с. Тление, горение без пламени. Що росте без коріння, а що цвіте без насіння, а що горить без жаріння? Чуб. III. 315.

*Жаріти, їю, еш, гл. Пылатъ жаром. Сл. Яворн.

Жаркий, а́, е́. 1) Жаркий, горячий. День був дуже жаркий. Стор. Оп. II. 17. Не жарке вугілля. Черк. у. 2) Алыї. Ой, коли б я така, як калина жаркая. Нп. 3) = Жалкий 1. Кропива така жарка, — аж дим іде після дощу, — я думаю, — се од жаркості. — По слідочку жарку кропиви садила. Чуб. V. 488. Ум. Жаркенький. Накладу я вогню жаркенького та наварю я пива п'яньногого. Чуб. V. 916.

Жаркість, кости, ж. Жгучість. Кропива така жарка, аж дим іде після дощу, — я думаю — се од жаркості.

Жарко, нар. 1) Жарко, горячо. Жарко горить у печі. Харьк. у. А змій як огонь горить, — так йому жарко. ЗОЮР. II. 30. 2) — хропті. Сильно с испугу и пр. храпеть (о лошади). (Кінь) заглянувши в провалля, як там рине вода, аж затрусивсь да й посунув назад, жарко хропучи й водючи очима. К. ЧР. 162.

Жарливий, а, е = Жалкий 1. Ой у полі кропівушка жарливая. Чуб. V. 707.

Жарливість, вости, ж. Жгучість.

Жарнівка, ки, ж. Раковий жерновок.

*Жаровій, а, е. Калильный. Сл. Нік.

*Жаровня, ні, ж. Жаровня. Сл. Нік.

Жарок, рку́, жарочок, чку, м. Ум. от жар.

Жарота, ти, ж. Жара, зной. Вдень жарота припікала. Мкр. Н. 27. Спасівська жарота. Стор. М. Пр. 1.

Жарт, ту, м. Шутка. З жарту і біда часом буває. Ном. № 12665. Як не прийме бог гріха за жарт, то буде шесту багато. Ном. № 108. Смішками та жартами і одмовилась, а правди не сказала. МВ. I. 89. Казати на жарт, жартом. Говорить в шутку, шутя. Да

я жартом на вас казав, а ви справді подумали. Чи ти жартом, чи навспражки так говориш? Котл. М. Ч. (1874), 387. *На жарт, у жарт поверну́ти. Обратить в шутку. Не в жарт. Не на шутку. Деякі тужать не в жарт. Г. Барв. 207. *Без жа́ртів. Шутки в сторону. Ум. Жа́ртик. Желех.

Жартівливий, а, е. Шутливый. Н.-Волын. у. Вигадували витребеньки, бо жартівливі вже собі повдавались. О. 1862. IX. 71.

Жартівліво, нар. Шутливо.

Жартівник, ка́, м. Шутник.

Жартівниця, ці, ж. Шутница.

Жартлівий, а, е = Жартівливий. Я з Петром моїм щаслива і весела, і жартлива. Котл. Н. Полт. 345.

Жартлівість, вости, ж. Шутливість. Дівочка жартливість. Мир. Пов. I. 145.

Жартліво, нар. = Жартівліво.

Жартовливий, жартовлізо = Жартівливий, жартівліво. МВ. II. 19.

Жартівне, нар. Шутливо, шутя. Бер.

Жартовник, жартовниця = Жартівник, жартівниця.

*Жартомá, нар. В шутку, шутя. Слухаю його й не тямлю, що казати: думаю — се дід жартома, а серце чує, що ні. Кон.

Жартування, ня, с. Шутки. Оддала ж мене мати, учинила мою волю, тепер мені жартування з великою бідою. Чуб. V. 606.

Жартувати, тую, еш, гл. 1) Шутить. З богом нічого жартувати. Ном. Москаль любить жартуючи, жартуючи кине. Шевч. 65. 2) Проявлять любовні ласки. Жартувала дівчина до зорі, поки стало видно вже на дворі: «Іди, іди, козаченьку, додому, не хвалися, серденько, нікому. Нп. Коли любиш — люби дуже, а не любиш — не жартуй же! Мет. 69. Стала вона ночувать коло його, він давай з нею жартувати. Рудч. Ск. I. 211.

Жартуватися, туюся, ешся, гл. Шутить друг с другом. Ідуть дівчата, парубки, співають, жартуються. Рудч. Ск. II. 157.

Жартун, на́, м. = Жартівник.

Жартушки, ків, м. мн. Шутки. Ко-

му жартушки, а мищі смертушки. Ном. № 2351.

Жаруха, хи, ж. = **Жалива**. Желех.

Жарьоха, хи, ж. Трепка. побои. Алв. 86.

Жас, су, м. = **Жах**. Желех.

Жасати, саю, еш, гл. Пугать. Вх. Зн. 17.

Жаско, нар. Страшно. Боюся, бо вже ніч, — жаско мені буде додому йти. Ковельск. у.

Жасмін, ну, м. Жасмин, *Philadelphus coronarius* L. ЗЮЗО. I. 131. Цвіли куші рожі, бузку, жасмину. Левиц. Пов. 20.

Жасмінний, а, е. Жасминный. Жасминними пахощами пахне. МВ. III. 52.

***Жасминовий**, а, е. Жасминный. Пир. у., Конон.

Жасний, а, е. Страшный. Желех.

Жасно, нар. = **Жаско**.

Жаснути, ну, неш, гл. Пугнуть. Вх. Зн. 17. Желех.

I. Жати, жну, жнеш, гл. Жать. Пора, мати, жито жати, — колос похилився. Мет. 21. Жало два женці. Ном., стр. 298, № 256. **Жати на одін сніп**. Житть в согласии. Забудь свою кривду і сим робом нахилиш свою сем'ю до одного діла, до одних думок і будете всі жати на один сніп. Г. Барв. 343.

II. Жати, жму, жмеш, гл. Жать, сжимать. Як є, так жму, а нема, так жду. Ном. № 13744. Снопочок нажала, к серденьку прижала. Жми, жми, моє серденько. Чуб. III. 250.

Жатий, а, е. Сжатый (серпом). Ой де буде жито жате, то там будем ночувати. Чуб. V. 191.

I. Жатися, жнуся, жнешся, гл. Жаться, быть пожинаемым. Рутульці з криком в город пруться, як од серпа колосся жнуться. Котл. Ен.

II. Жатися. жмуся, жмешся, гл. Жаться, сжиматься. Жмється, гнється, — як кургузій дядько. Ном. № 3053

Жатка, ки, ж. Жатвенная машина. О. 1861. IX. 178.

Жаття. тят. с. Жатие, сжинание, жатва. Од жаття рука болить. Канев. у. Пішов дош та вже й по жаттю. Каменец. у.

Жах, ху, м. Ужас, страх. Тоді латинців жах напав: утратили і дух, і

силу, побігли, хто куди попав. Котл. Ен. VI. 63. Стара мати сливе що страшила розум з горенька та з жаху, з ляку. МВ. III. 21.

Жаханка, ки, ж. = **Жахання?** Харьк. г.

Жахання, ня, с. 1) Пуганье. 2) Страх, испуг. Чуток було чимало для нашого жахання і сподівання. МВ. II. 163. Я пізнаю з їх жахання, що ти, боже мій, зо мною. К. Псал. 129.

Жахати, хаю, еш, гл. 1) Пугать, страшить, ужасать. Твій гнів мене жахає. К. Псал. 203. 2) Вырваться (о пламени). Полум'я так і жахає з коміна. Жахнуло полум'я з груби.

Жахатися, хаюся, ешся, гл. 1) Пугаться, страшиться. Жахається і втікає, ні слова не сказавши парубкові. Кв. I. 23. Про Київ не жахайсь, Волиня пригортайсь, а Покутя тримайсь. Ном. № 722. Отце жахається, як жид Христа. Ном. № 4371. 2) С испугу вздрогнуть, особенно во сне. Зо сну жахається. Ном. № 11352. І страху не раз набрався, аж крізь сон жахався. Св. Л. 37. Улюбився у дівчину, що й зо сну жахаюсь. Чуб. V. 25.

Жахливий, а, е. 1) Пугливый. Яка ж ти жахлива, Меласю, каже Михайло, всміхаючись. МВ. III. 142. *2) Ужасный. Сл. Нік. Ум. **Жахливенький**.

Жахливість, вости, ж. Пугливість

Жахливо, нар. 1) Пугливо. Озираючись жахливо, вибігла його дівчина. МВ. (О. 1862. I. 92). *2) Ужасно

Жахний, а, е. Страшный. Харьк. Ум. **Жахненький**.

Жахно, нар. Страшно

***Жахнути**, ну, неш, гл. Ударить. А дядько Кирило, не довго думаючи, як жахнули його лушнею... Пир. у., Конон

Жахнути, ну, неш, гл. Одн. в. от гл. жахати. 1) Пугнуть. 2) Броситься, побежать. Вовк так і жахнув у лозняк. Тоді запорожці як жахнули! так чисто все забрали, а татар на гамуз порубали. КС. 1882. XII. 591. 3) Вспыхнуть, вырваться (о пламени). Солома в сінях так і жахнула. Г. Барв. 458

Жахнутися, нуся, нешся, гл. Одн. в. от жахатися. Вздрогнуть, кинуться с испугу. Ой мені лишечко! жахнулась Катря обік мене. МВ. II. 90. Пані так

і жажнулась, аж одскочила, ніби вколалась, або опеклась. Левиц. I. 334. Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жажнись. Котл. Ен. 53.

Жахота, ти, ж. Ужасы, страхи.

Жахтіти, хчү хтіш, гл. Пышать, испускати сильний жар, раскаляться, рдеть. *Купа жару, та аж жахтять, червоніє.* Г. Барв. 458. *Натопив піч, аж жахтять.* Харьк. *А серденько, немов той жар, жахтіло.* К. Бай. 15. *Не знаю, як вам і сказати, панієчко, про своє дівоцтво. Цвіло воно—аж жахтіло.* Г. Барв. 526.

Жачка, ки, ж.—**Жатка.** Це кошено качкою: бачите, як одмітно од того, де косою кошено. Полт. г.

Жбан, ну, м.—**Джбан.** До пори жбан воду носить. *Ном. № 7771 Усип мені меду жбан, а я тобі заплачу як пан.* Чуб. V. 921. Ум. **Жбанець, жбанок, жбанчик, жбанчикок.**

Жбановий, а, е—**Джбановий.**

Жбанок, нка, жбанчик, ка, жбанчикок, чка, м. Ум. от жбан.

Жбанячий, а, е—**Жбановий.**

Жбир, ру, м. 1) Скала, гора, возвышенность. Вх. Лем. 413. 2) См. **Жбирь.**

Жбирь, рі, ж. 1) Нанос в реке, мель. Мчж. 180. 2) Сенокос, поросший кочками и кустами. Бх. Зн. 17.

Жбих, ха, м.—**Джбан.** Я певен, що ця ворожба була першим жбихом володної води. Франко.

Жбурити, рю, риш и жбурляти, ляю, еш, одн. в. жбурнути, ну, неш, гл.—**Шпурляти, шпурнути.** *Жбурляє чорт дідьком.* Посл. *Як жбурне книжку під поріг.* Св. Л. 230.

Жбух! меж., обозначающее вливание чего-либо сразу в большом количестве. Желех.

Жбухати, хаю, еш, одн. в. жбухнути, ну, неш, гл. 1) Сразу много вливать, злить, налить. Желех. *2) Вырваться, рвануться с силой. *Тут огонь буває, як із пекла.* Франко

Жвавий, а, е. Жлой, бойкий, резкий, подвижной, энергичный, бравый. *Жвавий Савка, аж шкура на йому горить.* Ном. № 5765. *Такий жвавий, як вак на греблі.* Ном. № 10995. *Жвавий, як ведмідь до корита.* Ном. № 6550. *Жвавий, як рибка в річці.* Ном. № 5761.

Запанував над ляхами Понятовський жвавий. Шевч. 123 Ум. **Жвавенький, жвавесенький.** *І Галя своїми жвавенькими оченяточками у їх питалася: чи її правда.* МВ. III. 84.

Жвавість, вости, ж. Живость. *Зоя дивувалась, де набралось стільки жвавости, спритности в того Тараса.* Левиц. I. 353. *Вилучили всю жвавість з дитини.* Св. Л. 159.

Жваво, нар. Живо, подвижно. *Жваво метнулись до роботи.* Полт. г. *Дивиться жваво.* МВ. II. 81. Ум. **Жвавенько, жвавесенько.**

Жвавота, ти, ж.—**Жвавість.**

Жвака, ки, ж.—**Жуйка.**

Жвакання, ня, с. Чавканье, жевание.

Жвакати, каю, еш, гл. Чавкати, жевать.

Жвакнути, ну, неш и *жвакнутися, нуся, нешся, гл. Брякнуться, шлепнуться.

Жвакота, ти, ж. Жевание, чавканье.

Жвакування, ня, с. Глодание.

Жвакувати, кую, еш, гл. 1) Глодать. *Вовки сіроманці набігали, тіло козацькеє рвали, по балках, по тернах жовту кість жвакували.* Макс. (1849), 23. 2)—**Жвакати.**

Жвакун, на, м. Чавкающий, чавкун. Ум. **Жвакунець.**

Жвакуня, няти, с. Маленький чавкун. Ум. **Жвакунятко, жвакуняточко.**

Жвати, жую, еш, гл. Жевать. Угор.

Жвахтати, таю, еш, гл.—**Жвакати.**

Жвачка, ки, ж. Згарь из трубки, которую жуют во рту или кладут за губу.

Жвякати, каю, еш, гл.—**Жвакати.**

Жвяхтіти, хчү, тіш, гл. Об обуви: шлепать, будучи наполненным водою. *Жвяхтіли мокрі личаки.* Котл. Ен. V. 53.

Жгут, та, м.—**Джгут.**

Жгринджатися, джаюся, ешся, гл. Ссориться. *Жгринджаться отец і мати.* Вх. Лем. 413.

Жгут, та, м.—**Джгут.**

Жданий, а, е. Ожидаемый. *На жданого гостя багато треба.* Ном. № 11922.

Жданики, ків, м. мн.—**Жданки.** Ном. № 5627. *—**поїсти.** Долго кого-либо, чего-либо ожидать и не дожидать-

ся. Ми на ту землю ждали, ждали та й жданики поїли. Пир. у., Конон.

Жд́анки, ків, м. мн. Ожидание. Чи таки ви сами не бачите, що мені не до жданків, не до обітниць. МВ. II. 133. **Жд́анки розгубіти, поїсти.** Не дождаться. Ждали, ждали, та й жданки розгубили... поїли. Ном. № 5627.

Жданн́я, н́я, с. Ожидание. Ждали, ждали, та й жданн́я погубили. Ном. № 5627.

Жд́ати, жду, ждеш, гл. Ждать, ожидать, чаять. Бог не рівно ділить: жде, щоб сами ділилися. Ном. № 81. Якого прасунка ждатимеш. Ном. № 5623. Не жди свого миленького із чужого краю. Мет. 77. Я щастя ждав,— на злигодні здобувся: я світу ждав,— у темряві zostався. К. Іов. 65. **Жд́ати на ко́го.** Ждать кого. Ждав уже на нас увесь рід Ілашів. Федьк. Пов. 29. Час не жде на нас. Св. Л. 295. ***Жд́ати на що́.** Ожидать чего. Довго мені приходилося на те ждати, щоб вільно між вами відітхнути. Кобил.

Жджок, ка, м. Землеройка, *Sorex*. Вх. Лем. 413.

Же, сз. Же. Употребляется после предыдущей согласной и й. Та й дурний же який ти, пане брате. Ном. № 6215. См. **Ж.** 2) = **Що.** Добре того страшить, же ся боїть. Ном. № 4401. 3) **Та такі а ні же.** Положительно ничего, нисколько. Ном. № 4971. *4) **Вот.** Ой, рад би я, матусенько, додому вернувся, так же кінь мій вороненький в воротіх спіткнувся. Пот. II.

Жеб, же́би, сз. 1) = **Щоб.** Чоловік не ангол, жеб не согрішив. Ном. № 100. Немає злого, жеби на добре не вийшло. Ном. № 4899. 2) **Если-бы.** Жеби, вибачайте, свині роги, то б усіх поколола. Ном. № 3827.

Жебоніти, ню́, ніш, гл. Лепетать. Будемо жебоніти, як маленькі діти. Чуб. V. 37.

Жебра́к, ка́, м. Нищий. Не пішла дівка за козака, тільки пішла за жебрака. Чуб. V. 915.

Жебра́н, на́, м. = **Жебра́к.** Жебран ходить, хліба просить. Чуб. V. 433.

Же́браний, а, е. Нищенский, добытий нищенством, выпрашиванием. Піті на же́браний хліб. Обнищать, сде-

ляться нищим. Врешті пан той пішов на жебраний хліб, а через кого? Через жида. Подольск. г.

Жебра́нина, ни, ж. 1) Нищенствование, выпрашивание. 2) Милостыня. Желех.

Же́брати, раю, еш, гл. = **Жебрува́ти.**

Жебра́цтво, ва, с. 1) Нищенство. 2) Соб. Нищие. Желех.

Жебра́цький, а, е. Принадлежащий нищому, *нищенский. Сл. Нік.

Жебра́чий, а, е = **Жебра́цький.**

Жебра́чка, ки, ж. 1) Нищая. Де що було в мене, то позабірала—добра жебрачка! Черк. у. *2) = **Же́бри.** Як погоріли їхні хати, то пересиділи вони зиму по землянках, а весною подались на жебрачку усим хутором. Пир. у., Конон.

Же́бри, рів, м. мн. Нищенствование, попрошайничество, прошение милостыни. **Піті на же́бри.** Пойти нищенствовать. Пішов дід на жебри, та не мав у що хліба класти. Ном. № 9871.

Жебрі́й, рію́, м. Раст. *Galeopsis versicolor*. Вх. Пч. I. 10. См. **Жабрі́й.**

Жебрува́ти, ру́ю, еш, гл. Нищенствовать, просить милостыни. Радом. у. Пішов уже жебрувати. Ном. № 14292

***Жебру́щий, а, е.** Нищенствующий. Дід жебрущий. Борд.

***Жебуні́ти, ню́, ніш, гл.** Ворчать, бурчать. Васильч.

Же́вжик, ка, м. 1) Воробей. 2) Ветренник, вертопрах. Чортів жевжик. Ном. № 3256. Жевжики, що дівчат обдурювали. Кв. II. 421. *3) Вертушка, франтик. Херс. Нік. Ум. **Же́вжичок.**

Жевжикува́ти, ку́ю, еш, гл. Ветрогонить. Харьк. г.

***Жевжикува́тий, а, е.** Швайковатый, вертлявый. Жевжикуватий панич. Херс. Нік.

Жеврі́й, рію́, м. Синее пламя над горящими угольями.

Же́вріти, рію́, еш, гл. Гореть без пламени, рдеть. Жар червоним золотом жевріє. Г. Барв. 458. Зоря жевріє. Там зроду жевріє любов.

Же́врітися, ріюся, ешся, гл. = **Же́вріти.**

Жегна́ння, ня, с. Прощание.

Жегна́ти, на́ю, еш (кого), гл. Про-

шаться с кем. Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застирала. Гол. VI. 290.

Жегна́тися, на́юся, ешся, гл. Прошаться.

Же́жель, ля, м. Место, открытое для ветра. Борз. у. *І сів же на жежелі.* Прилуц. у.

Же́жко, нар. Горячо, жарко. *Ідуть, вже недалеко й пекло.* — «Ей, каже вуйт, вертаймось, чоловіче, додому, мені вже дуже жежко». Чуб. II. 403.

Жезл, ла́, м. Жезл. *І божий жезл минає окаянних.* К. Іов. 46.

Жезло́, ла́, с. = Жезл.

***Желати́, аю, аеш**, гл. Пожелать, выражать пожелание. *Аби з ладними кавалерами здибалися — желав панотець.* Черемш.

Желі́зний и пр. = **Залі́зний** и пр.

Желіпа́ло, ла, м. 1) Медленно-едащий. 2) Крикун.

Желіпа́ння, ня, с. 1) Медленная еда. 2) Крик, оранье.

Желіпа́ти, паю, еш, гл. 1) Медленно есть. 2) Одн. в. **Желіпну́ти, ну, неш.** Сильно закричать, заорать. *Бач, трясця його матері! — желіпнув Грицько.* Мир. Пов. I. 156.

Желонка, ки, ж. Дятел. Змиев. у. См. **Жовна.**

Жельман, на, м. Род игры, род весеннего хоровода. *А ми як колись машили гуляли з вами і в жельмана, і веснянок співали.* Левиц. Пов. 106.

Жемеріння, ня, с. Жмыхи.

Жемчу́г, гу, м. Жемчуг. *Ой там Ганночка гуляла, жемчуг намисто порвала.* Чуб. III. 188. Ум. **Жемчужо́к.**

Жемчужі́на, ни, ж. Жемчужина.

Жемчужний, а, е. Жемчужный. *Золотее коріннячко, жемчужнее насіннячко.* Чуб. III. 125.

Жемчужо́к, жка́, м. Ум. от **жемчу́г.**

Жена́вий, а, е. Живої, проворный. Вх. Зн. 37.

Жени́ло, ла, м. Насмешливо: парень, которого пора женить. Сим. 177. *То таке женило аж під стелю.* Рудч. Ск. II 107.

Жени́ти, ню, ниш, гл. Женить. *Женить би вас, щоб не брикали.* Ном. № 10229. *Ой стара нене, чом не жениш*

мене? На шо тебе, сину, молодим женити? Макс. (1849). 160.

Жени́тися, ню́ся, нишся, гл. Жениться. *Як сироті женитися, то й ніч мала.* Ном. № 10699. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали.* Грин. II. 188. *Оженився з Палажчиною дочкою.* ПЙО. Левиц. I. 366.

Жени́х, ха́, м. Молодой человек, ухаживающий за девушкой и пользующийся ее взаимностью; это название имеет место только до формального сватовства, после которого он называется уже **молоді́й**. *Жалуй мене, подружечко; жених покидає.* — *Не журися, подружечко, — рута зелененька, — сей покине, другий буде, ще й од сього кращий.* Мил. 81. *А я тобі, подружечко, жениха дарую.* — *Брешеш, брешеш, подружечко, як ти подаруєш, що ти його вірно любиш і з ним помандруєш.* Мил. 79. *Мій первий женише!* Мил. 68. *А дівчина листи пише: придь, придь, мій женише.* Чуб. III. 466. Ум. **Женише́нько, женишо́к, *жениші́на.** *Стривай, мати, погуляю: женишки настигли.* Чуб. V. 10. *Ой то мені женишенько, що три годи ходить.* Мил. 72. Ув. **Жениші́ще.**

Жениха́ння, ня, с. Ухаживания (любовные). *Чи бог не дав, чи сам не взяв, чи зраяли люде, ой щось з мого женихання нічого не буде.* Нп. *Не жаль мені ришивання, як вірного женихання.* Чуб. V. 796. Ум. **Жениха́ннячко.** *Ой хто не знає того жениханнячка, той не знає лиха.* Чуб. V. 197.

Жениха́тися, ха́юся, ешся, гл. Ухаживать. *Часто ходив, вірно любив, вірно женихався.* Мет. 85. *Чи се тая дівчинонька, що я женихався?* Мет. 69.

Женихі́вський, а, е. Относящийся к жениху. *Не один запитувався займати її, так знаєте, на женихівське діло... так куди ж! — ні приступу!* Кв. П. II. 101.

Женихлі́вий, а, е. Любящий ухаживать за женщинами. Гол. II. 254.

Женихлі́вість, вости, ж. Наклонность к ухаживанию за женщинами. Желех.

Женише́нько, ка, м. Ум. от **жени́х.**

Женишіна, ни, об. 1) Один из двух любящих: девушка или парубок. *Та чогось моя женишина смутна, невесела.* Мет. 98. *Ой є в мене женишина не до тебе чорта.* Чуб. III. 161. *І на шлях теплицький справив сина Опанаса, щоб побачив і сподобав любу женишину.* Мкр. Н. 39. *Лежить моя женишина як квітка в'яла.* Мет. 98. *2) Ум. от жених.

Женишіще, ща, м. Ув. от жених.

Женишók, шкá, м. Ум. от жених.

Женіння, ня, с. Женитьба. Мнж. 164. *Продам кобилу на женіння та куплю горілки.* Лебед. у. Ум. **Женіннячко.** *В мене брати—на женіннячко.* Грин. III. 27.

Жénничка, ки, ж. Жатвенная машина. Борз. у. Нежин. у.

Жентіця, ці, ж. Сыворотка (молочная). Шух. I. 37. *Черемш.

Жентічник, ка, м. Употребляющий в пищу сыворотку. Вх. Зн. 17.

Женців, цéва, ве. Принадлежащий жнецу.

Жénчик, ка, м. Ум. от жнець.

Женчіха, хи, ж. Жница. НВол. у.

Жénчуг, гу, м.—**Жémчуг.**

Жень, ні, ж. Сжин, ужин. *Моєї жєні снопів не дали.* Канев. у. *Жень не пов'язана, покидана гуком лежить.* Г. Барв. 233. 2) Снаряд, посредством которого взлезают на дерево для осмотра бортей. Радом. у.

Женькіня, ні, ж.—**Жніця.** Вх. Лем. 414.

Женьчár, ра, м.—**Жнець.** Вх. Лем. 413.

Женьчárка, ки, ж. = **Жніця.** Вх. Лем. 413.

Женьчугі, гів, м. мн. (вместо жемчугі). Белые стеклянные бусы у гуцулок. Гол. Од. 71.

***Жєнячка, ки, ж.** 1) Женитьба (с некоторым пренебрежением). *Іде наш дяк у Єнковці на женячку, казав, за молодою корову бере; так приходив, чи на пашу приймете?* Пир. у., Конон. 2) Галицк. литерат.: женитьба, брак. О. Кобилян.

Жербій, бію, м. Раст.: а) = **Осót,** *Cirsium arvense* Scop. ЗЮЗО. I. 118. б) *Cirsium sanum.* ЗЮЗО. I. 118.

Жérва, ви, м. Злая собака. Шух. I. 107.

Жердéля, лі, ж. Абрикос.

Жердіна, ни, ж. = **Жёрдка.** Ум. **Жердінка.**

Жёрдка, чаще жёртка, ки, ж. 1) Вешалка для платья в сельских хатах: жердь, за оба конца веревками подвешенная к потолку вдоль задней стены над **полóm** (нарами для спанья). **Жёрдка** бывает и в **коморі.** Вас. 192. Чуб. 382, 386. *Я музикантів для простору на піл під жертку помістив.* Алв. 22. *Стала доставати собі в коморі з жертки що мали кращого про велике свято.* Г. Барв. 165. 2) Часть ткацкого станка. МУЕ. III. 16. См. **Верстáт.** 3) В рале: жердь, к переднему концу которой прикреплено ярмо, а к заднему (с разсохой)—колода с зубьями. Чуб. VII. 400. Ум. **Жёрдочка.**

Жердь, ді, ж. Дышло в ветряной мельнице, которым ее поворачивают. Полт. г.

I. Жёрдя, ді, ж. Жердь.

II. Жёрдя, дя, с. соб. Жерди. *Поклав же жердя все срібнеє.* Грин. III. 11. *Суть то росохи, на росохах кадовбець, на кадовбі драбинка, на драбинці гірка, а на гірці жердя, по тім жердю дикі пташки літають, але крилець не мають* (Загадка на человека, **жёрдя**—волоса). Ном., с. 297, № 220.

Жердяній, á, é. Относящийся к жерди.

Жéреб, ба, м. 1) Жребий. *Ходім, браття, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браття, припадеться.* Чуб. V. 984. Ум. **Жеребók.** *Гей зібрались в город наші парубки до призиву розбірати жеребки.* Щог. 2) = **Жеребéць.** *Прилетить нечистий... а ти тпрукнеш,—і він зробиться жеребом.* Грин. II. 120. 3) Раст. *Panicum rumilió.* Шух. I. 18

Жеребéць, бця, м. 1) Жеребец. *Ірже наче жеребець на стані.* Ном. № 8843. *2) Птица лунь. *Він у нас, оцей птаві, зветься жеребець.* Сл. Яворн. Ум. **Жерéбчик.**

***Жеребіло, ла, м.** Похотливый человек. Сл. Яворн.

Жеребитися, блюся, бишся, гл. Рожать (о кобыле). *Кобила жеребитися.*

***Жеребкування, ня, с.** Вынимание жребия. Сл. Яворн.

***Жеребкувати, кую, еш, гл.** Бросать жребий, баллотировать. Сл. Яворн.
Жеребна. Жеребая (о кобыле).

Жеребцювати, цюю, еш, гл. 1) Быть жеребцом. Употреблено Котляревским в рассказе о превращении различных народов в животных. *Звіркує шведин вовком там, датчанин добре жеребцює.* Котл. Ен. IV. 12. *2) О человеке: Быть похотливым, распутничать. *Добрий парубок: нічого не робить, тільки по вечерницях волочиться та жеребцює.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Жеребчик, ка, м. Ум. от жеребець.

Жереб'я, яти, с. Жеребенок. *Їхала пречиста мати на осяті, Сус Христос на жереб'яті.* Грин. II. 35. Ум. **Жереб'ятко.** Чуб. III. 452.

Жереб'ячий, а, е. Жеребиный.

Жерелатий, а, е. С большим отверстием, с большим жерлом. *То ж товста нитка,—намісто на неї не налізе.* — *Налізе: воно жерелате дуже.* Черн. у.

Жерелó, ла, с. и пр. = **Джерелó** и тр. *Під горою криниченька, там жерело б'є.* Нп. Ум. **Жерельце.**

Жерелуха и жерлуха, хи, ж. Раст. *Lepidium Sativum.*

Жерельце, ця, с. 1) Ум. от жерелó. 2) Горлышко бутылки. Черниг. у.

Жереп, пу, м. 1) Род горной сосны, *Pinus mughus.* 3 жерепу роблять ручки до кіся. Вх. Зн. 17. 2) Можжевельник. *Lupinus communis.* Вх. Зн. 17.

Жерепник, ка, м. Лес из жереп'а. Вх. Зн. 17.

Жеретій, тія, м. Обжора, ненасытный. Аф. 401. Ув. **Жеретіяка.**

Жеретія, тії, ж. 1) Обжора. Аф. 401. 2) Змея, лазящая по деревьям. *Неначе холодна жеретія обвилась і здавила йому серце.* Стор. М. Пр. 5. *3) Дракон, степи-горыныч. *До його кралася змія, зростає з сем'ю главами, з хвостом в верстуву, страшна, з рогами, а звалася—Жеретія.* Котл. Ен.

Жеретіяка, ки, м. Ув. от жеретій (бранное).

Жерех, ха, м. Мелкий лед на реке. Ворон.

Жерецький, а, е. Жреческий.

Жеребна=Жеребна.

Жеркотіти, кóчу, чіш, гл. Тараторить, болтать. Сл. Нік.

Жерліга, ги, ж. Большая удочка.

Жерлістий, а, е=Джерелистий.

Жерло, ла, с. = **Жерелó.** *Знахарі жерло забили у криниці—тепер нема де напитись холодної водиці.*

Жерлянка, ки, ж. Род маленькой рыбки. Цыссь, Ятр. 39. Ум. **Жерляночка.** *Лети, лети до озера, а в озері жерляночка: бери її вражу дочку, щоб не пила води-роси.* Цыссь, Ятр. 38.

Жерніця, ці, ж. = **Стерня.** *Повели їх по жерниці, а жерниця ніжки коле.* АД. I. 85.

Жернівка, ки, ж. = **Жарнівка.**

Жерствá, ви, ж. 1) = **Жорствá.** 2) Род змен. Шух. I. 232.

Жерстіна, ни, ж. Лист жести. Ум. **Жерстінка.**

Жерстіти, ршú, стіш, гл. Покрывать жестью.

Жерсть, ти, ж. Жесть.

Жерстяний, á, é. Жестяной. *Купив собі самуварчик отой білий жерстяний.* Харьк. *Затрубили у жерстяний ріг у гетьманськiм дворі.* Мет. 436.

Жерстянка, ки, ж. Жестянка. Харьк.

Жертва, ви, ж. Жертва. *Звелів з бичні волів пригнати, цапів з вівцями готувати—Плуто́ну в жертву принести.* Котл. Ен.

Жертвувати, вую, еш, гл. Жертвовать.

Жерти, жеру́, рéш, гл. Жрать, пожирать. *Дереться горло—чи би спало, чи би жерло.* Ном. № 11316. *І вороги нові розкрадають як овець нас і жеруть.* Шевч. 230.

Жертівня, ні, ж. Жертвенник. К. Псал. 195.

Жертка, ки, ж. См. **Жердка.**

Жертovníк, ка, ж. Жертвенник (в алтаре). Черк. у.

Жерть, ти, ж. = **Жердь.**

***Жеру́н, на́, м.** 1) Обжора, прожора. *А діти, оті жеруни, вони хліба мало з'їдять?* Крим. 2) Пожиратель.

***Жеру́нка, ки, ж.** 1) О женщине: обжора. 2) Пожирательница. *Іскія... ця вічна жерунка сонця.* Коцюб

Жерухá, хі, ж. 1) = **Жерелуха.** 2)—**лісна́.** Раст. *Bursa pastoris.* Лв. 97.

***Жеру́щий, а, е.** Пожирающий. *Жеруше полум'я.* М. Комар.

Жерцём, нар. Алчно. *Ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають.* Чуб. V. 448.

Жерявий, а, е. Горящий, палящий, пламенный. Угор.

Жестер, ру, м.—**Жостір.**

Жес, жесати и пр.—**Жас, жасати** и пр.

Жибець, бця, м. Раст. *Dentaria bulbifera.* Бабыи зубы, зубянка.

Жибрий, рию, м.—**Жабрий.** ЗЮЗО. I. 168.

Жив! меж. Звукоподраж. чириканию воробьев. Ном. № 10260. *Чирик! Сл. Нік.

Живати, ваю, еш, гл. Поживать. *Праведно в миру живали.* Котл. Ен.

***Живенько, нар.** Скорее, поскорее. *Запрягай живенько коні. Йди сюди, та живенько!* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Живетень, тня, м. Подпочва. Любеч. См. **Живець 2.**

Живець, вця, м. 1) Сила, жизненная сила. *Ще єсть для всякої незгоди живець у вожая твого.* Мкр. Г. 35. 2) Молодое, дикорастущее деревцо, выкопанное для окулировки; также новые побеги, отростки садового дерева. Канев. у. 3) В дереве: живая древесина. 4) Источник, ключ. 5) Пульс. 6) Живая мелкая рыба, которую надевают на удочку, как приманку. **Щука в Супої добре на живця ловиться.* Пир. у., Конон. 7) Подпочва. *Не можна дуже глибоко пускати плуга, бо можно живцю достати.* Винниц. у. 8) Отличающийся в разрезе темным цветом, плотный слой выделанной на подошвы кожи. 9) Ремешок с деревянной палочкой на конце. Он прикрепляется к неводу и свободным концом с палочкой накручивается на канат, когда его нужно тянуть. *Як тільки мережа наближалась до берега, ті, що стояли на кінці кодоли, розкручували живці.* Левиц. 10) Ремешок, около которого плетется кнут. Мнж. 180. 11) Железное кольцо посредине верхней части ярма,—в него проходит дышло экипажа, плуга. Шух. I. 165.

Живжик, ка, м.—**Жевжик.**

Живжикувати, кую, еш, гл.—**Жевжикувати.**

Живий, а, е. 1) Живой. *Не кидай*

живого, не шукай мертвого. Ном. № 5847. *Лучше живий хорунжий, ніж мертвий сотник.* Ном. № 7291. **Чи живі-здорові?** Как ваше здоровье (Обычная форма приветствия). **До живих печінок допекті** (Рудч. Ск. II. 55); **вразіти до живого** (Федьк.). Сильно допечь, досадить. **Живий жаль берé.** Очень, в высшей степени жаль. *Живий жаль бере, як згадаєш про старовину.* Ном. № 680. **Всяка жива душа.** Каждый. *Всяка жива душа з гаю, з поля пішла до села, або прилягла на спочинок під зорями.* Левиц. I. 207. **Ні живої душі.** Решительно никого. *Час пшеницю жати; а женців не видко нігде, нігде ні живої душі.* Левиц. I. 82. **В живі очі бреше.** Прямо в глаза врет. Ном. № 6950. ***Жива вода.** Текучая вода. Сл. Яворн. **Живé зілля.** Бальзамин. **Живé срібло.** Ртуть. *Живе срібло зразу збіжиться.* Дещо, 66, 45. 2) Свежий, недавний. *Дивилась, поки не осталось живого сліду на воді.* Шевч. Ум. **Живенький, живесенький.**

Живило, ла, с. Оживляющее средство. *Не плачте, я вам його оживлю: в мене є живило.* Рудч. Ск. II. 184.

Живина, ні, ж. Животное, животное. Вх. Лем. 413. *Зосталам ся нещаслива, як живина в полю.* Гол. I. 297.

Живіти, влю, виш, гл. 1) Оживлять, оставлять живым. *Мов свята небесна сила, вона серце нам живила.* К. Досв. 115. *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 874. 2) Питать, кормить, продовольствовать. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972.

Живітися, влюся, вишся, гл. 1) Питаться, кормиться. *Багатий дивиться, як убогий живиться.* Ном. № 1606. *Коло віттару служивши, з віттару й живися.* Ном. № 10422. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *Летить орел сизокрилий у поле живиться.* Мет. 42. 2) Живиться, поживляться, пользоваться. *Те іде молитися, а те живиться (красти).* Ном. № 174.

Живиця, ці, ж. 1) Живица, смола. выступающая от жары на сосне. 2) Канифоль. 3) Название водки. *Вареники знаєте, парують на столі... От і живицю принесли.* Св. Л. 222. Чаше: **ледащійця-живиця.** *А охрипну — чарочку,*

другу тії ледациці-живиці, як то кажуть, та й знову. Шевч. 160.

Живічний, а, е. 1) Смольный. 2) Канифольный. Желех. *3) Смолистый. *Ішов морем живичного запаху смереки.* О. Кобил.

Живичуватий, а, е. Смолистый. *Живичувата сосна.* Мнж. 180.

***Живіль, лю, м.** Известь. Киевщ.

Живісі(е)нький, а, е. Совершенно живой. *Живёхонький. Сл. Нік.

Живісі(е)нько, нар. 1) Очень живо. 2) Очень быстро. 3) Точь-в-точь, как-раз так. *Таки що вздрить, так з його патрет і вчеше; хоть би тобі відро, або свиня,—таки живісінько воно й є.* Кв.

Живіт, вотá, м. 1) Живот. *Живіт товстий, а лоб пустий.* Ном. № 6358. **Берé, хапає за живіт.** Говорится о боли в животе, а также и для обозначения зависти, скупости, горя об утрате и пр. Ном. № 8159. *Бере як багатого за живіт.* Ном. № 13886. **Будь здорова з животом!** Приветствие отца дочери, когда он придет к ней на родины. Мил. 21. **Ба́бини животі.** Трясина, болото. Ном. № 13430. ***Крича́ти на́че на живіт.** Орать во все горло. *Там такий галас баби збили—репетують, кричать, наче на живіт.* Пир. у., Конон. 2) Жизнь. *Даруй мене животом.* Черк. у. **За животá.** При жизни. *Даю ще за живота свого на діти дещо з худоби своєї. Те станеться за нашого ще живота.* К. XII. 14. ***До животá.** Пожизненно. Сл. Нік. **Ма́ти бо́га в животі.** Иметь совесть. *На таку людину хто ж таки стане ремствувать, коли вона має бога в животі.* Хата, 184. *Чи в тебе бога в животі нема, що... ти все по тих шинках тягаєшся?* Рудч. Ск. II. 22. **К животу́ зволити.** Пощадить, не убить. *Дам я тобі... старшого сина на послугу,—він тобі колись пригодиться за те, що ти мене (вовчицю) к животу зволив.* Рудч. Ск. I. 134. ***Більше око, як живіт ма́ти.** Жадничать, набирая больше, чем может съесть. *Е, та в тебе, бачу, більше око, як живіт: набрати—набрал, а ви́сти то й не подужаєш.* Звен. с. Пальчик. Ефр. Ум. **Живо́тик, животок, животочок.** Ув. Живо́тище.

Живіття, тя́, с. = Життя́. *Поки й*

живіття мого—не забуду. Ном. № 4088. **За живіття—За життя́.**

Живкій, á, é. 1) Живой, проворный, энергический. *Ярош живкий чоловік.* Н.-Волян. у. *2) Живучий. *Ота окація та бузина дихати мені не дають. Ну до чого живке—сьогодня вирубав, а днів за два воно й знов виткнулось.* Пир. у., Конон.

Жівко, нар. Живо, проворно, быстро. Вх. Зн. 17.

***Жівлення, ня, с.** Питание (растений и т. п.). Сл. Дубр.

Живло́, ла́, с. Все живое, живущее. *За сонцем усе живло прокинулось.* Мир. ХРВ. *Усе живло тремтіло його духу.* Мир. ХРВ. 359.

Живлю́щий, а, е = Живу́щий. *Тільки де не де зостається пам'ять живлюща.* МВ. III. 41.

***Жівний, а, е.** В выражении: **Жівний понеділок.** Чистый понедельник. Крим. **Жівний четвєр.** Страстной четверг. Гол.

Жівність, ности, ж. Пища, продовольствие, припасы. Мкр. Н. 31. *Як полетів старий сокіл на чужу україну живности доставати.* КС. 1882. XII 493.

Живня́к, ка́, м. Щетина, собранная с живых свиней. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Жіво, нар. 1) Живо. *Давно те діялось..., а здається—неначе вчора минуло,—так воно живо перед очима.* Стор. II. 2) Быстро, скоро. *Було як вишле нас четверо жати, дак живо ниву знесемо.* Хата, 103. Ум. **Живе́нько, живе́сенко.** *Став у Марусі на дворі живенько.* Грин. III. 235.

***Живовзі́р, зо́ру, м.** Живая модель. Сл. Нік.

***Живові́дячки, нар.** Собственными глазами. *Я сам бачив, живовідячки.* Сл. Яворн.

Живої́д, да, м. Живьем съедающий, —говорится о злом, безжалостном человеке. *Чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію, під сих живої́дів?* Св. Л. 261.

Живокі́ст, ко́сту, м., и живо́кість, кости, ж. Раст. а) Окопник, *Symphytum officinale* L. ЗЮЗО. I. 168. б) *Trifolium ochrolecum.* Шух. I. 22.

Пахуча берізка коло сухого дуплина-того пенька повилась і сліпий живокіст, і кружево червоної смілки. МВ. I. 157.

*Живоліса, си, ж. = Живопліт. Сл. Сердюка.

Живолуп, па, м. Живодер (ругат.).

Живопись, си, ж. Живопись. Крим.

Живопихом, нар. Сильно спеша, насильно. Ми огірки збирали яко мога швидче, живопихом. Новомоск. у.

Живопліт, плоту, м. Живая изгородь. Желех.

Живоробка, ки, ж. Річка-живоробка. Сказочная чудотворная речка. Чуєш у казках—то змії, то річки були живоробки, то цілюща, то мертвяща вода. Рудч. Ск. I. 130.

*Живосилки, нар. = Живосилом. Пир. у., Конон.

Живосилом, нар. Насильно. Схопив мене, моя матінко, живосилом на обережок та й потаскав у куші. Харьк. Я вже живосилом одволокла Катрю од дверей хатніх. МВ. II. 111. Живосилом не повінча.

*Животатий, а, е. Брюхатый, толстобрюхий. Желех.

Животвір, тво́ву, м. Живая природа, все имеющее жизнь. І тут безодня животвору, і тут премудрість без кінця. К. XII. 110.

Животворіти, рію, ріш, гл. Оживлять.

Животворний, а, е. Животворный, оживляющий. К. (О. 1861. III. 6).

Живо́тик, ка, м. Ум. от живіт.

Животіна, ни, ж. 1) Живот. 2) Животное. Кінь пасся на волі округ хати. Розумна була животина: зараз прибігла, зачувши хазяйський посвист. К. ЧР. 248.

Животінник, ка, м. Гуртовщик, скупщик скота на убой. Із крамарями, із щетинниками, із животинниками балакаєш. Греб. 406

Животіння, ня, с. Внутренности. З дині треба викинути животіння. Лебед. у.

*Животіння, ня, с. Существование, прозябание. Сл. Нік

Животіти, тію, еш, гл. 1) Жить, быть живым, существовать. Чую, чую, мої діти, що мені не животіти. Ном. № 5300. Так моїй Марусі не животіти?

—аж скрикнув Наум. Кв. I. 95. Прощайся з ким хочеш: вже тобі не животіти. Рудч. Ск. I. 99. *2) Прозябать. Не живу, а животію. Умань. Ефр.

Животок, тка́, животочок, чка, м. Ум. от живіт.

*Животковий, а, е. Желудочный. Животкова горілка. Полезная для желудка. Кон. III, 50.

*Животній, я, е. Одушевленный, живой. Н.-Левицк.

Живоття, тя, с. = Живіття. До живоття. До смерти, пожизненно. Це вже земля до живоття її буде. Н.-Волын. у.

Живті, живу́, веш, гл. = Жіти. Тут колись добре було живти нашим батькам, а нам уже ніколи не прийдеться живти так. Кобел. у.

Живучий, а, е. Живучий. Невгамовані, живучі діти Ізраїля і в воді не тонуть, і в огні не'горять. Левиц. I. 92.

Живучість, чости, ж. Живучесть. Желех.

Живушечка, ки, ж. Живое существо. Живая живушечка на живій колодочці живе м'ясо їсть. Заг.: дитя и грудь матери. Ном., с. 297, № 248.

Живущий, а, е. 1) Живой, живуций. Такеньки тижні сходили, що вона, живуша, була наче мертва. МВ. II. 147. Трохи одпочила стара мати недобита; живушую силу сила ночі оживила. Шевч. 615. 2) Оживляющий, животворный. Було там дерево живуше, таке, що чоловік, годуючись його овочами, не вмер би ніколи. Опат. 6. Живуша й сцілюща вода. Сказочная живая и мертвая вода. Ох підпалив дрова, наймита спалив... углину сприснув живушою водою,—наймит знов ожив. Рудч. Ск. II. 109. І немощну мою душу за світ посилаю сцілющої її живущої води пошукати. Шевч. 263. 3) Вечно живой. Усе тинь минуша, одна річ живуша: світ з богом. Ном. № 393.

Живце́м, нар. Живьем. Живцем у яму лягай. Ном. 3 пліч головку як галку зняв, жону його й дітей живцем забрав. Мет. 390. Скажу соколові живцем вас поїсти. Чуб. V. 35. *Живцем поховані. Н.-Лев.

Жівчик, ка, м. 1) Ум. от живець 2—5. 2) Резвый мальчик. Веселий (або стрибкий) як живчик. Ном. № 8470

Жігавка и **жігалка**, **ки**, **ж.** 1) Крапива, *Urtica dioica*,—*urens*. ЗЮЗО. I. 140. Вх. Пч. I. 13. *Жигалков напарена*. Гол. IV. 530. *2) Порода мухи. Сл. Яворн.

Жигало, **ла**, **с.** Железний прут для прожигання отверстий в дереве. *А він як распече жигало, так і штрика у вічі. Запаливсь купець, немов його жигалом шпигнули*. Чуб. II. 666. Ум. **Жигальце**.

Жигаль, **ля**, **м.** 1) Сухая жила. Вх. Уг. 238. 2) В капустном листе: листочний нерв. Вх. Уг. 238.

Жигальце, **ця**, **с.** Ум. от **жигало**.

Жигун, **на**, **м.**—**Джигун**.

Жигучка, **ки**, **ж.**—**Жігавка**. Вас. 140.

Жид, **да**, **м.** 1) Еврей, жид. 2)—насек. Гук. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Жидок**, **жидочок**, **жидунь**, **жидик**, ***жидлик**, **жидличок**. Ув. **Жидюга**. Шевч. 133. **Жидяка**. Мнж. 147.

Жидва, **ві**, **ж.**—**Жидова**.

Жидел, **дла**, **м.** Мера жидкості в Галиції. *Подь до карчми, напіймесь! галву вина, жидел пива*. Гол. III. 244.

Жиденя, **няти**, **с.** Жиденок. *Жиденята і жиди так і хватають та їдять, аж за ушима лящить*. Рудч. Ск. II. 128.

Жидик, **ка**, **м.** Ум. от **жид**.

Жидів, **дова**, **ве**. Приналежачий єврею.

Жидівка, **ки**, **ж.** Еврейка, жидовка. *А хто хоче меду пити—ходім до жидівки, а в жидівки чорні брівки, високі підківки*. Макс. (1849), 32. Ум. **Жидівонька**, **жидівочка**.

Жидівочка, **ки**, **ж.** 1) Ум. от **жидівка**. 2)—Птиця **Синюк**. Вх. Пч. II. 13

Жидівство, **ва**, **с.** 1) Еврейство. *2) Собир: єврей.

Жидівський, **а**, **е**. Еврейський, жидовський. *Попихач жидівський, виріс у порогу; а не клене долі, людей не зайка*. Шевч. 133. **Жидівське** **богомілья**. Молитвенные принадлежности євреев.

Жидівські **бєбєхи**. Еврейское имущество. **Жидівські** **груші**. *Physalis Alkekengi* L. ЗЮЗО. I. 131. **Жидівські** **яйця**. *Alkekengi chalicocubus*. **Жидівські** **лепехи**. *Acorus calamus*. ЗЮЗО. I. 109.

Жидівча, **ча́ти**, **с.**—**Жиденя**. **Жи-**

дівчата, **висипали** **купою**, **інші** **зовсім** **голі**. Кул.

Жидівчин, **на**, **не**. Приналежачий єврейке.

***Жидлик**, **ка**, **м.** Ум. от **жид**. *А по чім дьоготь продаєш, жидлику?* Липов. у., с. Ситківці. Ефр. Ум. **Жидличок**.

Жидова, **ві**, **ж.** соб. Еврей. *Стала жидова ліси рубати, Христа шукати*. Чуб. III. 343.

Жидовін, **на**, **м.**—**Жид**. *Ішла Марія крутим бережком, зостріло її три жидовини*. Чуб. III. 343.

Жидовіна, **ни**, **ж.**—**Жидівка**. *Ой жид іде, коня веде, а за жидом жидовина*. Чуб. III. 181.

Жидовіти, **вію**, **єш**, **гл.** Ожидовливаться. *Жидовіти нам... ні, се не по нашій натурі*. К. (О. 1861. I. 312).

Жидок, **дка**, **м.** Ум. от **жид**. *Жидки сидять та кравцюють руками швидкими та сухими як кість*. Левиц. I. 95. 2) Птиця *Lusciola tithys*. Вх. Пч. II. 12. 3) Насек. *Parpalus ruficornis*. Вх. Пч. I. 6. 4) Муравей маленької породи, світлий, водящийся в домах. К. С. 1883. III. 669. 5) **Мн.** **Жидкі**. Раст. *Agaricus vernalis*.

Жидолюбець, **бця**, **м.** Друг євреев, юдофил. Желех.

Жидочок, **чка**, **м.** Ум. от **жид**.

***Жидський**, **а**, **е**—**Жидівський**. *Ото було і всенької лайки у його, що «жидський сину» прокаже*. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Жидувати, **дую**, **єш**, **гл.** Быть євреем, жидовствовать. *Покинь, жиде, жидувати, ходім хліба заробляти*. Нп.

Жидюга, **гі**, **м.** Ув. от **жид**.

Жидюк, **ка**, **м.** Жидок, єврейчик. *Закликає жидюка*. Рудан. I. 62.

Жидя, **дя́ти**, **м.** Еврейський ребенок, жиденок. *Ідуть малеча-жидки з свічками і по боках вулиці тож жидята*. Св. Л. 294.

Жіжа, **жі**, **ж.** 1) Все горячее и горящее (детск. сл.). *Дитина хукає на жижу*. Котл. Ен. VI. 25. *З огнем не жартуй, бо то жижа*. Ном. 2) Возбуждение, пыл. *Тут саме жижа така, що ну! Сказано, жінка молода, а він старий, аж сідий*. Лебед. у. Ум. **Жіжка**.

Жижакі, **ків**, **м.** **мн.**—**Дріжакі**.

Жижель, лю, м.—**Жежель.** Я буду в кибиточці, а він на жижелі.

Жіжка, ки, ж. 1) Ум. от жіжа. 2) **(Мн. ч. жижкі, р. жижок).* Подколенок, поджилка. Як глянув на неї дід, то аж жижки в його затрусилась. Стор. I. 101. Аж жижки дріжать. Ном. № 5040. В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали. Котл. Ен. I. 20. **Кресати в жіжку.** Танцюя пяткою касаться икры. Ном. № 14133. 3) Раст.—**Жігавка.** ЗЮЗО. I. 140.

Жижкати, каю, еш, гл. Жить, существовать. Не довго вже мені жижкати, не сьогодні — завтра смерть. Черк. у.

Жижкій, а, е. Жгучий. І на жіжку кропиву мороз буває. Ном. № 3825.

Жіжло, ла, с. 1) = **Жігало** 2. 2) Палка, которой мешают солому, когда смалят кабана.

Жижуха, хи, ж.—**Жерелуха.**

Жізний, а, е. 1) Жизненный. 2) Плодородный, плодоносный. Жеби земля була жизная, і збожа великий достаток родила. А де очерети, там люде сідали, а де житні поля—москалі стояли. Гол. I. 27.

Жізність, ности, ж. 1) Жизнь, жизненность. Не попустимо ляхові Польщі, поки нашої житности. Мет. 400. Мені казав чоловік, що в цім году буде кінець житности, а як инакше сказать—страшний суд. Грин. Из уст, 205. 2) Плодородность, плодоносность.

Жизнь, ні, ж. 1) Жизнь. Ой, боже, боже! яка моя жизнь тяжка! Мил. 223. 2) = **Життя.** Хто ляшка рубатиме, той козацьку жизнь знатиме. Ном.

***Жізня, ні, ж.**—**Життя.** Херс. Нік.

Жизняний, а, е. Жизненный. Се воля жизняних непохибних законів, що сила силою із віка в вік була. К. Дз. 177.

Жіла, ли, ж. 1) Жила, кровеносный сосуд. Будьмо живі, щоб з наших вогорів повитягало жили. Ном. № 11580. **Жіла кидается.** Бьется пульс. Береться лікар за руку,—ото дивиться, чи ще кидается жила. Полт. г. 2) Сухожилие. **Нап'ясті жіли.** Понатузиться. Троянці нап'яли всі жили та вмиг пролом і заложили. Котл. Ен. 3) Жила минеральная, жила воды подзем-

ная. В землі вода тече по жилах, як в чоловікові тече кров. Дещо, 80. 4) Стяжательный человек, скряга. Ум. **Жілка, жілонька, жілочка.** Жінка як жилка: коли схоч—потягнеш. Ном. Усяка жілочка неначе слухає, а він сердешний і дух притаїв. Кв.

Жілавий, а, е. 1) Жилистый, мускулистый. Жилава рука. Левиц. I. 302. 2) Твердый, жесткий. **Жілавий хліб.** **Жілавий тиждень.** Первая неделя великого поста.—**понеділок.** Первый день великого поста. Драг. 22.

Жілавити, вію, еш, гл. Делаться тугим, жестким, жилистым. Желех

Жилба, бі, ж. Житье. Добра жилба, коли сварки нема. Ном. № 3277 Ум. **Жилбонька.**

Жилетка, ки, ж. Жилет. Ковнір по уші, жилетку надув (джиджулиться). Ном. № 11177.

Жилище, ша, с. Место жительства. Ото гайдамаки узяли того багатирия і понесли на своє жилище. Рудч. Ск. II. 147.

Жилля, ля, с. Заселенное место, место, занятое поселением. У полі дорога добра ще, а як по жиллю, то не добре. Волч. у.

Жилляр, ра, м. Крестьянин-земледелец, не имеющий земли, бобыль. Угор.

Жиллярити, рю, риш, гл. Жить в чужом доме. Угор.

Жілний, а, е. См. **Жілавий.** В жилний четвер купаються від чорної хориби. Ном. № 8407. См. **Жілник.**

Жілник, ка, м. Первый понедельчик великого поста. Як прийде жилник, то не мине й винник. Волын. г. См. **Жілавий, жілний.**

Жило, ла, с.—**Жало.**

***Жіловій, а, е.** Обитаемый, годный для жилья. Сл. Яворн.

Жілуватий, а, е = **Жілавий** 1. Н.-Волын. у.

***Жільний, а, е** = **Жілавий** 2. Якость жилим четвергом чи то середу, забив мужик кабана. Руданск.

Жілявий, жіляний, а, е = **Жілавий.**

Жіляник, ка, м. Пресный корж из ржаной муки; пекут в первый поне-

дельник великого поста. Харьк. и Киевск. г.

Жим, му, м.—**Задава 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Драг. 22.

Жимоїдник, ка, м. Обжора. Вх. Зн. 17.

Жімолють, ти, ж. Раст. жимолость, *Lonicera Xylosteum* L. ЗЮЗО. I. 127.

Жинзівер, ру, м.—**Дзіндзівер** и **зінзівер.**

Жир, ру, м. 1) Жир. *То з жиру дуріють; собаки з жиру казяться.* Ном. № 10800. 2) Корм, пропитание, добыча (у диких зверей). *Качки полетіли на жири.* 3) Орешки из дерева бук. Каменец. у. 4) Трефовая мазь (в картах). К. С. 1887. VI. 463. Ум. **Жирок.**

Жиркувати, кую, еш, гл. Пастись, кормиться (об утках и гусях). *Місця, де дикі качки жиркують.* Черк. у.

Жирненький, а, е. Ум. от **жирний.**

Жірний, а, е. Откормленный, жирный. *Диво, що жирний бик до роботи привик.* Волян. г. Ум. **Жирненький.**

Жірно, нар. 1) Жирно. *Сі в сірці і в смолі кипіли за те, що жирно дуже їлк.* Котл. Ен. III. 48. *2) Роскошно, в довольстве. *Там села козацькі, усі люди тая жирно живуть.* Пир. у., Конон.

Жирнючий, а, е. Очень жирный. *Жирнючі та слиняві губи.* Мир. Пов. II. 66.

Жирований, а, е. 1) Избалованный, шалун. 2) Инкрустированный.

Жироване. См. **Жирування.**

Жировий, а, е. 1) Незаконнорожденный, прижитый. Мнж. 180. *Жаль хлопця доброго, він жирову бере дочку.* 2) Трефовый (о части в картах). К. С. 1887. VI. 466. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596.

Жировитий, а, е. Прожорливый. *Жировитий чоловік.* Н.-Волян. у. *Корній жировитий—сам цілий хліб ззість.* Н.-Волян. у.

Жировиця, ці, ж. Муха, надежаемая на удочку для приманки. *Жировицу намкнеся на удку і ловит пструги.* Вх. Зн. 17.

Жировліна, ни, ж.—**Журавліна.** *Поїхав мій милий по жировлини, погубив коники, боже мій милий!* Чуб. V. 257.

Жироїд, да, м. Кровопийца, живодер. *Нівечили мене прокляті жироїди, поки не виперло з мене духу.* Стор. I. 154.

***Жирохвостий, а, е.** Курдючный. *Баран жирохвостий.* Сл. Яворн.

Жирування, ня, с. 1) Кормежка (диких животных и птиц). 2) Шалости, заигрывание парней с девушками и наоборот. 3) В форме: **жироване.** Инкрустация, инкрустирование металлом. Шух. I. 273, 280.

Жирувати, рую, еш, гл. 1) Добывать пищу (о диких животных). *Зайці на зорі жирують. Найкраще бити качок, як вони жирують.* 2) Шалить, дурачиться, играть. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. 3) О парнях с девушками: заигрывать. *Посходились на улицю дівчата й хлопці, зачали жирувать.* Грин. I. 69. *Забравсь до дівчат під п'яну руку та й жирує з ними.* Харьк. 4)—**Роскошувати.** *Жирували та панували пани.* Змиев. у. *Коли жирувать, то жирувать: бий, жінко, друге яйце в борщ.* Ном.

Жируватися, руюся, ешся, гл. Роскошествовать. *Жирується, як нирка в салі.* Ном. № 1722.

Жирун, на, м. Шалун.

Жируха, хи, ж. Шалуныя.

Жируха, хі, ж.—**Жерелуха.**

Жирушка, ки, ж.—**Жорнівка 2.**

Житво, ва, с. Место жительства, жилье. Мир. ХРВ. 143.

Жітельний, а, е—**Жітяний.** *Да зрабила пужку жительну.* Грин. III. 49.

Житець, тця, м. 1) Житель, обитатель. *Німі та мовчазні вони (оселі) не кажуть... чи щасна доля доглядає сон їх житців.* Мир. Пов. I. 127. 2) Раст. *Bromus mollis* L. Ан. 71. *Як уродить в житі метлиця, так буде хліб і паляниця; а як уродить житець, так і хлібу кінець.* Ном. № 10138.

Жітечко, ка, с. Ум. от **жіто.**

Жітечний, а, е. Житейский. *Ведуть розмову про хазяйство, про свої втрати та користі,—завсідні житечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Жіти, живу, веш, гл. 1) Жить, существовать. *Добре в світі жити попові, лікареві та котові.* Ном. № 8069. *Живи правдою святою.* Ном. № 14193.

2)—з чого. Жити́ чем, добывать средства к существованию. *Піп живе з ол-тара, а писар з каламара.* Ном. 3) Жити́, обитати. *Ой не видно його до-му, тільки видно дубчик, коло його недалеко живе мій голубчик.* Мет. 7. 4)—з ким. Жити́ с кем. *Він з братом добре живе. Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш.* Мет. 67. *Скажуть воріженьки, що я жив з то-бою.* Мет. 93. **Жіти як риба з во-дою.** Согласно жити. *Я б жив з то-бою, як риба з водою.* Ном. № 9526.

Житина, ни, ж. 1) Ржаной стебель. *Мнж. 145. Бач, житина як добра оче-ретина.* 2) Ржаное зерно. *В'язь на огірках завбільшки з житину.* Черк. у. *Запорошив око житиною.* Г. Барв. 315.

Жітисся, живється, гл. безл. Жити́-ся. *Як йому живється?* Рудч. Ск. I. 192. *Усім людям хороше живється.* Чуб. V. 525.

Жітка, ки, ж. Образ жизни. *Хиба ти на його житку завидуєш.* Радом. у.

Житло, ла, с. 1) Житье, житель-ство. *Не буде тобі ні добра, ні житла.* Ном. № 13633. *Чорноморці на житло пішли собі, чи їх погнали, на гряницю.* Черк. у. *Ідуть люде на житло в степ.* Киев. г. *Коротке сватання! Таке й житло швидке й коротке: як нитка порвалась ув один мент.* Г. Барв. 434. 2) Жилье, жилище, обитель. *В глухій глуші пошукати, там де людського житла, а ні садиби не знайти.* МВ. III. 63. *Осядеться чужий в його наметі, його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *О, пом'яни, мій боже, їх у житлах праведних своїх.* Щог. Сл. 90.

Жітний, а, е. Ржаной. *Житне бо-рошно. Житна солома.*

Жітник, ка, м. 1) Жук, появля-ющийся, когда наливаются рожь в ко-лосе. 2) Человек, крестьянин (в загад-ке): *Підбігла лепетя: вставляйте, жит-ники, сідайте на вівсяники, доганяйте шурду-бурду, однімайте штрики-брики (собака, люде, коні, вовк, вівця).* Ном. № 294, № 122.

Жітнисько, ка, с.—Жітнице. Вх. Зн. 17.

Жітниця, ці, ж. Ржаная солома. Н.-Волын. у.

Жітнице, ша, с. 1) Поле, занятое

посевом ржи. Вас. 196. *2) Поле из-под посева ржи. *Поведеш сьогодні кові на житнице, та взуйся, бо ноги стер-нею поб'єш.* Пир. у., Конон.

Жітняк, ка, м. Ржаной хлеб.

Жітняний, а, е—Жітний. Вх. Лем. 413.

Жітнянка, ки, ж. Ржаная солома. Вх. Лем. 413.

Жіто, та, с. Рожь. *Не вважай на врожай, а жито сій, то хліб буде.* Ном. № 5845. **Жіта́.** Всходы, засеянные ро-жьєю поля. *І повіявся гень поміж жи-тами, тільки шапка та поверх колосся.* Хата, 179. *Іде полями та житами до матері в гості.* Рудч. Ск. I. 209. Ум. **Жітечко, житце́.** *Загнали в клуню поросючку і восьмеро поросят, там і житцем їх підгодовуємо.* Г. Барв. 244.

Житов'я, в'я, с. 1) Житье. Левч. 40. 2)—Жилище. *На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня.* МВ. (О. 1862. I. 97).

Життевій, а, е. Жизненный. Же-лех.

Життепис, су, м. Биография.

Життеписний, а, е. Биографиче-ский. Желех.

Життечко, ка, с. Ум. от життя́.

Життя́, тя́, с. Жизнь, житье. *Чи годиться в суботу житте спасати, чи погубляти.* Єв. Мр. III. 4. *Звання коза-че, а життя собаче.* Ном. № 790. *Яке життя, така й смерть.* Ном. № 7101. **За життя́—За животá.** *У Любораць-ких він таки не раз був,—ще за життя покойного о. Гервасія.* Св. Л. 117. Ум. **Життечко.** *Болить серце в животочку на чужому життечку.* Чуб. V. 463.

Житце́, ця́, с. Ум. от жіто.

Жітяний, а, е. 1) Сделанный из ржаной соломы. *Дала йому мати жи-тяную пужку.* Чуб. III. 321. **Жітяна квітка.** *Букетик из колосков ржи.* КС. 1897. VII. 79. 2) С примесью ржи. *Гарна була в його пшениця (на полі), тільки жітяна.* Черк. у.

Жіхлий, а, е. Подобный, похожий. Вх. Зн. 17.

Жихунець, нця́, м. Раст. чистотел, *Chelidonium majus L.*

Жіця, ці, ж.—Ложка. Вх. Лем. 413. Ум. **Жічка.** Вх. Лем. 413.

Жичати, чаю, еш, гл.—Позичати. Угор.

Жічечка, ки, ж. Ум. от **І. Жічка**.

Жічити, чу, чиш, гл.—Зічити. Тим не жичу тобі лиха, розкажи, будь ласкав, зтиха. Ном. Боярину, красний паничу, доброго здоров'я жичу. Мет. 202.

І. Жічка, ки, ж. 1) Красная шерстяная нитка, нитка гаруса. Побачивши первий цвіт на огірках або на гарбузах, перев'язують червоною жичкою, з пояса висмикнутою. Ном. 2) Шерстяная или гарусная тесемка, ленточка. Гол. Од. 47, 54. Ум. **Жічечка**.

ІІ. Жічка, ки, ж. Ум. от **жіця**.

Жичлівий, а, е—Зичлівий. Доля моя нещаслива, коли будеш мі жичлива. Гол. ІІІ. 396.

Жичлівість, вости, ж.—Зичлівість. Желех.

Жінва, ві, ж. соб. Женщины, бабье. У тому Кодаці (слобода) жінва так чиріями й сидить. Харьк.

Жінка, ки, ж. 1) Женщина. Жінки ювге волосся мають, а розум коротлий. Ном. № 9034. І жінка одна була у кровотечі років дванадцять. Єв. Мр. V. 25. 2) Жена. Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінка і малі діти. Мет. 94. Ум. **Жінонька, жіночка**. А жіночки лихо дзвонять, матері слухують. Шевч. 67.

Жіно́та, ти, ж.—**Жіно́цтво І.** В останню квадру жіно́та ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме. Ном. № 13148.

Жіно́тва, ви, ж.—**Жіно́та**—**Жінва́**. Волч. у.

Жіно́цтво, ва, с. соб. 1) Женщины. Жіно́цтво шебече, усі разом розказуєть і ні одна не слухає. Кв. І. 138.

2) Замужняя жизнь. В жіно́цтві вона повсім не така стала, як була дівкою.

Жіно́цький, а, е—**Жіно́чий**. Гетьмане Потоцький, що в тебе розум жіно́цький. Мет. 41.

Жіно́чий, а, е. Женский. Жіно́ча ніч коло припічка. Ном. № 9039. Натє гал, дівочки, дівування мое! А вже ж піду в жіно́чу раду. Мет. 231. Жіно́чі примхи. МВ. І. 38.

Жіно́чка, ки, ж. Ум. от **жінка**.

Жіно́щина, ни, ж. соб. — **Жіно́та**.

А государиня,—сказано, жінощина,— вона йому те і простила. ЗОЮР. І.

Жінчин, на, не. Женин, принадлежащий жене. Він в жінчиних мотнувсь патинках. Котл. Ен. Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти. Рудч. Ск. ІІ. 177.

Жлоб, ба, м. Мирое; кулак. Клянюсь жлобам: хоч на раз спекти борошенця мені. А. Тесл.

Жлокта́ння, ня, с. и пр.—**Жлу́кта́ння** и пр.

Жлукта́ння, ня, с. Питье воды с жадностью.

Жлукта́ти, кчу́, чеш, гл. Пить с жадностью.

Жлу́ктечко, ка, с. Ум. от **жлу́кто**.

Жлу́ктити, кчу, тиш, гл. Бучить бельє в жлу́кті.

Жлукті́й, тія, м. Пьющий с жадностью. Аф. 402. Ув. **Жлукті́яка**.

Жлукті́йка, ки, ж. Пьющая с жадностью.

Жлукті́яка, ки, м. Ув. от **жлукті́й**.

Жлу́кто, та, с. Род кадки, выдолбленной из цельного дерева, как улей—без дна; служит для бучения бельє или полотна. ХС. IV. 55. Жінка приводить його (чорта) до жлукта та й каже: «ставай раком у жлукто!» Чорт уліз у жлукто. Рудч. Ск. І. 56. Ум. **Жлу́ктечко**.

Жмайло́, ла́, с. Неряха, грязнюля. Жмайло замурзане. Крим.

Жмак, ка, м. Охапка, пучок. Дай, хлопче, жмак сіна коневі. **Жмаком, жмачком.** В скомканном виде. Жмачком кинув одєжу. Черк. у. Жмачком не зв'язуй. Черк. у.

Жма́ка, ки, ж. 1) Зажим. 2) Комок. Сл. Нік.

Жма́кання, ня, с. 1) Жевание. 2) Комканье.

Жма́кати, каю, еш, гл. 1) Жевать. 2) — **Жмакува́ти 2**.

Жма́ки, ків, ж. мн. Выжимки, *жмыхи. Жмаками з буряків добре годувати худобу.

Жмаківня, ні, ж. Яма для жмыхов. Сл. Дубр.

Жмакува́ти, кую, еш, гл. 1) — **Жвакува́ти.** Одна мие, друга шиє, а третя втирає, а четверта пече, ва-

рить, п'ята жмакує. Гол. I. 253.
2) Мять, комкати.

Жмєня, ні, ж. 1) Горсть, часть руки. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7295. *Сім'ю свою треба хазяйці так тримати, як мак у жмені.* МВ. II. 84. 2) Пригоршня, горсть, количество сыпучих тел, а также пеньки, льна и пр., которое может поместиться в горсти. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Саме менше, а жмїнь шість* (конопель) *пропало.* ЗОЮР. I. 11. *Візьми, сестро, піску жменю.* Макс. *Висипав їй жменю дукатів.* Стор. М. Пр. 41. *Укинув попелу жменю.* Рудч. Ск. I. 106. 3) Как обозначение малого количества: немного, малость. *За старого Хмеля* (Богд. Хмельницького) *людей було жменя.* Ном. № 666. *Оглянувся Сомко, аж при йому тільки зо жменю старшини.* К. ЧР. 340. *Стоїть хатина, коло неї жменя города.* Левиц. I. 100. 4) Часть полотика, полольшицкой кирки: железная треугольная пластинка, — посредством уха она надевается на рукоять. Шух. I. 164. Ум. **Жмєнька, жмїнька, жмїнечка.** *Чуже візьмеш жмїнькою, то чорт твоє міркою.* Ном. № 9677. Ув. **Жмєнище.**

Жмїкати, каю, еш, гл. = Жмакувати 2. *Жмикати сорочку.* Вх. Уг. 238.

Жмїкрут, та, м. Кулак, скряга.

Жмїкрутня, ні, ж. Кулачество.

***Жмїкрутство, ва, с.** Кулачество, мироедство, обирание. *Утиски та жмїкрутства одіймають у нас і те маненьке та коротеньке щастячко.* Кропивн.

Жмїкрутський, а, е. Кулаческий.

Жмїток, тка, м. = Жмўток. Угор.

Жмїль, ля, м. = Дмжїль. Грин. III. 203.

Жмїнечка и жмїнька, ки, ж. Ум. от жмєня.

Жморнўти, ну, нєш, гл. Швырнуть. *Аби тобов під лаву жморнуло.* Гол.

Жмуком = Жмаком. См. Жмак. *Жмуком кянув свиту.* Н.-Волян. у.

Жмўри, рив, м. мн. Мелкая зыбь (на веде), образующаяся, если бросить что-либо в воду, а также пузырьки, вскакивающие при этом на воде или получающиеся при взбалтывании жидкости. *Плигнув у воду — тільки жмури пішли.* Борщ, — аж жмўри встають.

Плохой борщ. Мнж. 164. Ум. **Жмўрки.** *Тільки жмурки встають, як камінь кинеш у воду.* Екатер. г.

Жмўрити, рю, риш, гл. Щурить. *Рання пташка зубці теребить, а пізня очиці жмурить.* Ном. № 11309.

Жмўритися, рюся, рїшся, гл. 1) Щуриться. 2) Играть в жмурки. *Щетину із свиней смалили, або жмурились по кутках.* Котл. Ен.

***Жмурїй, ія, м.** = Жмурко́. Желех.

Жмўрки, ків, м. мн. 1) Ум. ст жмўри. 2) = Пїжмурки. Вх. Зн. 17.

Жмурко́, ка, м. Человек, постоянно щурящий глаза.

Жмут, та, м. Пучок, пачка, охапка. *От вам цілий жмут соломи.* Уман. у. *На тобі жмут веретін та напряди всі.* Грин. I. 48. *Держав у руці жмут грошей* (папіряних). Новомоск. у. *Шовку жмут.* Мкр. Н. 19. Ум. **Жмўтик, жмўток.** *Дикий хміль начіплявсь за те коріння і колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися (ЗОЮР. II. 203).

Жмўття, тя, с. соб. от жмут. *Округ мене багато в'ялих квіточок жмўття лежить.* Г. Барз. 352.

Жнець, женця́, зв. жєнче, и. Жнец. *Ой на горі та женці жнуть.* Макс. 105. Ум. **Жєнчик.** *Наша пані пишна проти женчиків вийшла.* Чуб. III. 234.

Жнівá, жнив, ж. мн. 1) Жатвенный сбор. *Тільки зворуши землю уміючи да посїї до ладу, — будуть колїсь добрі жнива на Україні.* Хата. XV. 2) Жатвенная пора. *В жнива швець шне, а вона ходить на поле жать.* Рудч. Ск. *У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. 3) Доходное время. *Тепер у мірошника жнива: води багато по дошеві, є чим молоти.* Каменец. у. ***М'ясниці** — то попівські жнива. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Жнивáрка, ки, ж.** = Жнивоко́сáрка. Сл. Яворн.

Жнивáрь, ря, м. = Жнець. Вх. Лем. 414. Ум. **Жнивáрик.**

Жнівний, а, е. Жатвенный.

Жнїво, ва, с. Жатва. *Ой вже ж бо ми біле личко запалили, ой ходячи ранесенько та на жнїво.* Чуб. III. 251.

Жнїво́вий, а, е = Жнівний. *Жнївового часу тяжко у нас наняти женців.* Н.-Волян. у.

Жнивокосарка, ки, ж. Жнея-косилка. Сл. Нік.

Жніця, ці, ж. = **Жнія**. Ум. **Жнічка**. МВ. I. 125.

Жнійка, ки, ж. Ум. от **жнія**.

Жнія, жнії, ж. Жница. *Крешуть, пов блискавиця, серпи у добрих жнії*. Ном. № 14106. *Приберися, наша господицько, перед нами жніями*. Чуб. III. 236. Ум. **Жнійка**. *Вже сонечко зійшло, росиця опала, а моя жнійка не бувала*. Чуб. III. 241.

Жовдак и пр. = **Жовнір** и пр.

Жовклий, а, е. Пожелтевший.

Жовкляк, ка, м. = **Жовтяк**. Ум. **Жорклячок**.

Жовкніти, нію, еш, гл. = **Жовкнути**. *Ой у саду на горбочку трава все жовкніє*. Гол. I. 267.

Жовкнути, кну, неш, гл. Желтеть, становиться желтым. *Без милого дівча жовкне, як трава без роси*. Чуб. V. 298.

I. Жовна, ні, ж. Пт. а) Иволга. Лебед. у. б) Дятел зеленый. Вх. Пч. II. 13. в) — **зелена**. Дятел зеленый. Вх. Лем. 414. г) — **тарчаста**. Пестрый дятел. Вх. Лем. 414. д) — **чорна**. Черный дятел. Вх. Лем. 414.

II. Жовна и **жовни**, с. мн. Опухоль желез на шее, желваки, антиномикоз. *Росхристана, простоволоса і як в налисті вся в жовнах*. Котл. Ен. III. 11. *Обіли його жовни, то й повалявся чало не два роки*. Св. Л. 303. **Жовна** викладаються. Богод. у.

Жовнір, ра, м. Солдат. *Про ідного жовніра війна буде*. Ном. № 833. *Пішов милий в жовніри, а я іду в червиченьки*. Чуб. V. 54. Ум. **Жовнірик**, **жовніронько**, **жовнірочок**.

Жовнірство, ва, с. соб. Солдаты. *Прихав до Січі, аж там стоїть жовнірство і бере од козаків десятку рибу*. ЗОЮР. I. 275.

Жовнірський, а, е. Солдатский. *Нікому доглянути жовнірської смерти*. Чуб. V. 1006.

Жовнірування, ня, с. Солдатская служба.

Жовнірувати, рую, еш, гл. Служить солдатом.

Жовнірщина, ни, ж. Солдатчина.

Жовнуватий, а, е. Большой антиномикозом, желвастый. Св. Л. 303.

Жовняний, а, е. Относящийся к жовні.

Жовняр, ра, м. и пр. = **Жовнір** и пр.

Жовтавий, а, е. Желтоватый. Желех.

Жовтачка, ки, ж. = **Жовтяниця**. Вх. Уг. 238.

I. Жовтень, тня, м. Сентябрь. С этим значением в словарях Левченка, Уманця і Спілки, Тимченка, в «Основе», 1862, № 9, в новейших календарях: «Рідного Краю» на 1907, «Промінь» на 1908, «Промінь» на 1908. У галичан, а в последнее время и повсеместно на Украине за **жовтнем** утвердилось значение октября, а для сентября употребляется **вересень**. Желех.

II. Жовтень, ні, ж. У гончаров: желтая краска для раскрашивания посуды. Шух. I. 264.

Жовтізна, ни, ж. = **Жовтина**.

Жовтий, а, е. Желтый. *Ходім, сестро, степами, розсіємось цвітами! Ой ти будеш жовтий цвіт, а я буду синій цвіт*. Чуб. V. 201. *Посадили Морозенка на жовтіх пісочку*. Мет. 75. *Жовтне воски богу на свічку*. Чуб. III. 39. *Тоді орли налітали, з лобу очі висикали, тоді ще й дрібна птиця налітала, коло жовтої кості тіло оббірала*. Мет. 12. *Голови старих жидівок і жидів з страшеними худими жовтими обличчями*. Левиц. I. 99. *І вже мені не подоба по рілях спотикати, жовтих чебіт каляти*. Макс. (1849). 83. *Висока молодниця в жовтім очіпку*. Левиц. I. 100. **Жовта окація**. Раст. *Caragana arborescens* L. ЗЮЗО. I. 115. **Жовтий буркун**. Раст. *Melilotus officinalis* Lam. ЗЮЗО. I. 128. **Жовті глечики**. Раст. *Водяные кувшинчики*, *Nuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. I. 129. **Жовті зозульки**, — **зязюльки**. Раст. *Cypripedium Calceolus* L. ЗЮЗО. I. 120. **Жовта лілія**. Раст. *Heimerocallis fulva* L. ЗЮЗО. I. 124. **Жовта лобода**. Раст. *Atriplex gortensis* L. ЗЮЗО. I. 113. **Жовтий хробу́ст**. Раст. *Осот желтый*, *Cirsium oleraceum* Scop. ЗЮЗО. I. 118. **Жовтий чістик**. Раст. *Чистотел*, *Chelidonium majus* L.

ЗЮЗО. I. 116. Ум. **Жовтенький, жовтесенький.**

Жовтіло, ла, с. 1) Раст. а) *Anthemis tinctoria* L. ЗЮЗО. I. 111. б) *Serratula coronata* L. ЗЮЗО. I. 136. в) *Statice tatarica* L. ЗЮЗО. I. 137. 2) Желтая краска, приготовляемая из коры дикой яблони, для окраски пасхальных яиц. Н.-Волынск. у.

Жовтина, ні, ж. Желтизна.

Жовтінци, ців, м. мн. Сапоги из желтого сафьяна. *Чоботи одні жовтинці, а другі юхтові.* Мкр. Н. 19.

Жовтіти, тю, тиш, гл. Желтить, окрашивать в желтый цвет. *Жовтять яйця на Великдень.* Н.-Волын. у.

Жовтільниця, ці, ж. = 1) **Жовтяниця.** Вх. Зн. 17. 2) Раст. *Scabiosa arvensis*. Вх. Пч. I. 12.

Жовтісінький, а, е. Совершенно желтый, очень желтый.

Жовтість, тости, ж. = **Жовтина.**

Жовтіський, а, е = **Жовтісінький.** Желех.

Жовтіти, тію, еш, гл. Желтеть. *Від Лиману до Єсмані жовтіє пшениця.* К. Досв. *Мати дивиться на неї, од злости німіє, то жовтіє, то синіє.* Шевч. 21.

Жовтішати, шаю, еш, гл. Делаться более желтым. *Жовтішає листя на дереві.*

Жовтка, ки, ж. Желтая краска. *Писанки кидають спочатку в жовтку, а потім по жовтому і пишуть.*

Жовткови́на, ни, ж. Желток в яйце. *Хіба пісну їдять без соли страву і що за смак в яйці без жовтковини?* К. Досв. 13.

Жовтля́вий, а, е = **Жовтя́вий.**

Жовтля́к, ка, м. = **Жовтя́к.** *Огірки жовтляки.* Грин. III. 102.

Жовтне́вий, а, е. 1) Сентябрьский. *2) Теперь утвердилось значение — октябрьский. См. **Жовтень.**

Жовто, нар. Желто. *Сади розкішні, доріжки помеж деревом ніби жовто помальовані.* Левиц. I. 214. *Голова морочиться, в очах мені жовто.* Левиц. I. 73.

Жовтобо́кий, а, е. Желтобокий.

Жовто́брюх, ха, м. 1) Род змеи. 2) Пт. Желтая стрепатка, золотой подорожник, *Emberica citrinella*. Вх. Пч. II. 10. Ум. **Жовто́брюшок.**

Жовто́брюха, хи, ж. Пт. Желтобрюшка, овсянка, *Motacilla citreola*. Ум. **Жовто́брюшка.**

Жовто́брюшок, шка, м. Ум. от **жовто́брюх.**

Жовтога́р'ячий, а, е. Оранжевый. *Веселка.. має такі цвіти: червоний, жовтогарячий, жовтий, блакитний, синій і вишневий.* Дещо, 96.

Жовтога́р'ячка, ки, ж. Раст. = **Жовту́шка.** ЗЮЗО. I. 124.

Жовтогруді́й, а, е. Желтогрудый.

Жовтогрудка, ки, ж. Пт. = **Жовто́брюх 2.** Вх. Пч. II. 10.

Жовтожа́р, ру, м. Оранжевый цвет.

Жовтозе́лений, а, е. Желтозеленый.

Жовтозі́лля, ля, с. Раст. *Senecio erucifolius* L. Анн. 326.

Жовто́к, тка́, м. Желток. *Жовте, як жовток.* Ном. № 13155.

Жовтокрі́лий, а, е. Желтокрылый. *Ой не ходи коло води, жовтокрилий кобче.* Чуб. V. 266.

Жовтолі́ций, а, е. Желтолицый.

Жовтоно́гий, а, е. Желтоногий. *Ой не ходи ж ти до мене, жовтоногий кобче.* Нп.

Жовтопу́з, за, м. = **Жовто́брюх 1.**

Жовто́цвіт, ту, м. Раст. Желтоцвет, *Adonis vernalis?* *Польові пахощі: чебрець, жовтоцвіт.* Мир. Пов. II. 76.

Жовточере́вий, а, е. Желтобрюхий. *Котить, як Бойко жовточеревий.* Ном. № 1289.

Жовто́чниця, ці, ж. = **Жовтя́ниця 2.** ЗЮЗО. I. 116.

Жовту́шка, ки, ж. Раст. *Helichrysum arenarium*. ЗЮЗО. I. 124.

***Жовть, ті, ж.** = **Жовч.** Гол.

Жовтіо́х, ха́, м. Пт. *Lusciola tuteula*. Вх. Пч. II. 12.

Жовтя́вий, а, е. Желтоватый. *Жовтяве якесь полотно.*

***Жовтя́стий, а, е** = **Жовтя́вий.** Сл. Яворн.

Жовтя́к, ка́, м. 1) Перезрелый огурец. *Огірки жовтяки — збирайтеся парубки. Огірочки зелененькі — збирайтеся молоденькі.* Нп. Ум. **Жовтячо́к.** Ув. **Жовтячи́ще.** 2) Человеческое испражнение. Вх. Зн. 17.

Жовтя́ниця, ці, ж. 1) Желтуха (бо-

лезнь). Мил. 32. Та чого се ви такі на виду жовті? Чи не жовтяниця? МВ. II. 203. 2) Раст. *Chrysosplenium alternifolium* L. ЗЮЗО. I. 116.

Жовтячіще, ща, м. Ув. от жовтяк.

Жовтячок, чка́, м. Ум. от жовтяк.

Жовч, ці, ж. Желчь. На мід, не на жовч люде мух ловлять. Ном. № 3083.

Жовчок, чка́, м. = **Жовток**. Вх. Уг. 238.

Жоден, жодний, на, не. 1) = **Жаден**, жадний I. Ту пшеницю жоден год старцям і роздавали. ЗОЮР. II. 283. Поділились так, що жодному упало кожного звіра по одному. Мнж. 31. 2) Ніколи ні жодної душі не обідив. ЗОЮР. I. 307.

Жолдак, ка́, м. и пр. = **Жовдак** и пр.

Жолдашня, ні, ж. соб. 1) Солдаты. 2) Мальчики. *Жолдашня біга*. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Жоліб и **жолоб**, ба, м. 1) Желоб, желобок. 2) Корыто. Шух. I. 185. Візьме тебе за повод і приведе до жолоба, ой дасть тобі вівса-сіна. Нп. *Жолоби викотили з нової комори*. Шевч. 112. *Насипали три жолоби грошей*. Рудч. Ск. II. 142. 3) Выдолбленный дубовый пень, в который вделано дно, но в дне пробиты дыры; вставляется в полевой родник: вода из последнего проходит сквозь дыры в дне и стоит в пне, не смешиваясь с илом. Черниг. у. 4) В ручной мельнице гончара: желобок, по которому размолотый материал падает из-под жернова. Шух. I. 261. 5) В **терлиці**: пространство между боками, в которое опускается **мечик**. Шух. I. 147. 6) Глубокая и узкая долина. *Ідьмо жолобом*. Н.-Волын. у. Ум. **Жолобок**, **жолобочок**, ***жолібець**. *Кринички-жолобки*. Левиц. I. 197. У корі стоять три жолобки. Рудч. Ск. II. 142.

Жолоб, ба, м. См. **Жоліб**.

Жолібець и **жолібець**, бця́, м. Желобок. Шух. I. 357, 280. Черемш.

Жолобина, ни, ж. Долинка между двумя возвышениями. Лубен. у. Шух. I. 178. Ум. **Жолобинка**. См. **Жоліб** 6.

***Жолобити**, блю, биш, гл. Гнуть, изгибать. Став жолобити він спину. Кухар.

Жолобитися, блюся, бишся, гл. Коробиться.

Жолобиця, ці, ж. Продолговатое углубление, желобок, выемка. Шух. I. 94.

Жолобкуватий, а, е = **Жолобуватий**.

Жолобниця, ці, ж. Желобина, продолговатое и узкое углубление. Шух. I. 91.

Жолобовий, а, е. Относящийся к жолобу.

Жолобок, бка́, **жолобочок**, чка́, м. Ум. от жолоб.

Жолобуватий, а, е. Выемчатый, желобчатый.

Жолобчастий, а, е. Желобчатый, в виде желобка. *Жолобчате долото*.

Жоломіга, ги, ж. Шутл. vulva. Вх. Зн. 17.

Жоломійка, ки, ж. Ум. от жоломія.

Жоломіювий, а, е. Относящийся к свирели, сыгранный на свирели. *Чути козацький жоломіювий марш*. К. ЦН. 185.

Жоломія, мії, ж. Свирель. *Гусаи грає в жоломію возбранний музика*. Нп. Ум. **Жоломійка**. У труби ковані трубите, у жоломійки грайте. К. Псал. 225. *Бойові жоломійки*. К. ЦН. 181. А тут усюди в труби та в жоломійки жалібно вигравають. ЗОЮР. I. 121. В барабани да повибивали, в жоломійки да повигравали. Чуб. V. 151.

Жолопати, паю, еш, гл. Жрать. *Коли ти наїсися вже? Од самого ранку все жолопає та й жолопає*.

***Жолубчастий**, а, е = **Жолобчастий**. Хот. Нік.

Жолуддя, дя, с. соб. Желуди.

***Жолудевий**, а, е = **Жолудовий**.

Жолуденька, ки, ж. = **Жолудь**. *Летіла соя в кінець села, упустила жолуденьку: «рости, рости, дубе, тонкий, високий»*. Чуб. III. 473.

Жолудистий, а, е. Изобилующий желудями. *Дуб жолудистий*. Аф. 403.

Жолудовий, а, е. Желудовой. *Жолудовий персток*.

Жолудь, дя, м. Желудь. *Сюди-туди дубину стрепену—посипались жолуді в пелену*. Нп. Ум. **Жолудік**. Мнж. 1. Ув. **Жолудяка**.

***Жом, му, м.** = **Жмаки.** Годуємо корову жомом—сита таки стала. Липов. у., с. Ситківці. Ефр.

Жона, ні, ж. 1) Женщина. 2) Жена. *Чужі жони хороші як макув цвіт.* Чуб. V. 215. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70. 3) Название хороводной весенней игры. Грин. III. 104. Ум. **Жонухна.** *Ой жоно ж моя, жонухно, ревнивеє серце моє.* Грин. III. 105.

***Жонатий, а, е.** Женатый, состоящий в браке. *Оце я жонатого сина вже виділив.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Жонва, ви, ж. = **Жовна 1.**

Жоніх, ха, м. = **Женіх.**

Жонота, ти, ж. = **Жінота.**

Жоноха, хи, ж. = **Жінка.** *Взяв я жоноху—чисту водоху, взяв я сватове—з моря ракове.* Чуб. III. 116.

Жоноцький, жоночий, а, е = **Жіночий.**

Жонухна, ни, ж. Ум. от **жона.**

Жоренця, ців, с. м. Ум. от **жорна.**

Жоржина, ни, ж. Раст. георгина, *Dahlia variabilis.* ЗЮЗО. I. 120. Мил. 13. *Нема цвіту світлішого над жоржину.* Чуб. V. 440.

Жорілка, ки, ж. Кружок из сплетенной лозы, служащий ошейником для телят, а также связью на воротах. *Пора теля узять на жорілку.* Сосн. у.

Жорна, рен, с. мн. См. **Жорно.**

Жорна́вка, ки, ж. = **Жарнівка 2.**

Жорнівка, ки, ж. 1) = **Жарнівка 2.** 2) Часть ручной мельницы. См. **Жорно.** Шух. I. См. **Млин.**

Жорно, на, с. Ручная мельница. *В їх було жорно.* Рудч. Ск. I. 35. *О, які ж зуби! Усе молола ними як жорном добрим.* МВ. II. 200. Более употр. во мн.: **жорна.** *Добрі жорна все перемелють.* Ном. № 12015. *Мав жорна, що руками хліб мелють.* Чуб. II. 382. Части **жорен:** **ла́би**—ножки (4), поддерживающие **коло́ду**—толстую доску, на которой в углублении лежит **спідні́к**—неподвижный жернов, а на нем, в **обича́йці**, — **поверхні́к** — верхний жернов; над ним перекладина на двух столбиках (в виде буквы П), что называется **крóсна**; сквозь отверстие перекладины проходит **погóнач**—шест, упирающийся нижним концем в **кага-**

не́ць — круглую ямку в верхнем жернове,—**погóначем** вращают жернов; зерно всыпается в **прогóрницю** — круглую дыру в центре верхнего жернова, мука проходит **мучні́ком** из-под жернова и падает в **корі́то**. Чтобы верхний жернов хорошо вращался на нижнем, через последний проходит железное **веретéно**, конец которого входит в углубление (**каганéць**) **порк-лі́ці**—полосы железа, проходящей через центр **прогóрниці** и утвержденной концами в верхнем жернове. Шух. I. 146. В гончарских **жорнах** нет **лаб** и **коло́ди**, а **ка́мінь** лежит в **обича́йці**, над ним **крóсна** и **жарні́вка** (=погóнач), масса всыпается в **гóр-ло** (=прогóрниця) и выходит из-под жернова **жо́лобом**. Шух. I. 261, 264. См. еще **Млин ручні́й**. Ум. **Жоренця.**

Жорно́вий, жорня́ний, а, е. 1) Относящийся к ручной мельнице. 2) — **хлі́б**. Хлеб из муки, смолотой на ручной мельнице. Желех.

Жóрость, ти, ж. Бревно, употребляемое для связки плота. Радом. у.

Жорства́, ві, ж. 1) Гравий. *Скрізь доріжки жорствою висипано.* Черк. у.

*2) Щебень, битый кирпич. *По́ль на руїновище та набери жорстви: треба до́лівку в стайні висипати.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Жорстві́ння, ня, с.** = **Жорства́.** Сл. Дубр.

Жорсткі́й, а́, е́. Жесткий. *Загортає плахту, щоб не намулив шоки об жорстку одєжину.* Стор. Чуб *жорстком* волосся. См. **Шорсткі́й.**

Жорсто́кий, а, е. 1) Жестокый, свирепый. *А первий імператор такий жорстокий був, що тільки збреши, той голову зніме.* ЗОЮР. I. 124. *О, голови сліпі і жорстокі... заводите криваві чвари.* К. ЧР. 299. 2) Резкий, язвительный, жесткий. *Слово жорстоке воздвигає гнів.* Ном. № 3300. *Чи бже скінчив жорстокі речі?* К. Іов. 35. 3) Страшный. *Йому приснивсь сон жорстокий.* Чуб. V. 768.

Жорсто́кість, кости, ж. 1) Жестокость, свирепость. *2) Суровость, резкость, грубость. Крим.

Жорсто́ко, нар. 1) Жестоко. *Пом-*

стись над дуками срібляниками, помстись над їх заступником жорстоко. К. Бай. 129. 2) Язвительно, різко.

***Жорсточність, ности** = **Жорсточність**. У цього пана багато жорсточности. Крим.

Жостір, ру, м. Раст. крушина, *Rhamnus cathartica*. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 133.

Жость, ти, ж. Раст. *Ligustrum vulgare*.

Жребувати, бую, еш, гл. Метать жребий. Поділили моє плаття, про одержу жребували. К. Псал. 52.

Жрець, жерця, м. Жрец. Жерці і ликторі стоять. Шевч. 607.

Жриця, ці, ж. Жрица. А жриця Киприди, оргії цариця, поникла. Шевч. 605.

Жубелиця, ці, ж. Навозний жук, *Scarabeus stercorarius*. Вх. Зн. 17.

Жубовіти, вію, еш, гл. Жужжать.

Жубровий, а, е. Зубровий. Третя трубонька та жубровая. Чуб. III. 291.

Жувати, жую, еш, гл. Жевать. Живуть і хліб жують, постолом добро носять. Рудч. Ск. II. 43.

Жуватися, жуюся, ешся, гл. Жеваться. Щось цей хліб не жується, — черствий. Харьк.

***Жуга, гі**, ж. Раздор, несогласие. Тісно стане в хаті, і сварка, жуга піде, безладдя. Гр. Григор.

Жугало, ла, с = **Жигало**.

Жужелитися, люся, лишся, гл. Давать нагар. Свічка... неясно горіла: знай гніт нагоряв—жужелився. Мир. ХРВ. 408.

Жужелиця, ці, ж. 1) Окалина, члак. Це не камінь, а жужелиця. Ека-теринодар. Пир. у. *2) Жук, із семейства *Carabidae*. *3) Породи мухи. Сл. Яворн.

Жужель, лі, ж. = **Жужелиця**. Земля така суха, як жужель. Радом. у.

Жужмитися, млюся, мишся, гл. Комакаться. Не купуйте полотна (застилати підлогу), бо воно за ногами тягнеться і жужмиться, а купіть дві плахти: розпорете та й будете застилати. Киев.

Жужмом, нар. Скомкавши. Так жужмом і поклав одержу, не хоче гарзд згорнути. Черк. у. Переносно:

беспорядочно. Ну бігати, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом. МВ. II. 10.

Жуйка, ки, ж. Жвачка. Тихо в оборі, худоба лягла на спочивок, жує собі жуйку. Драг. 3. Віл жуйку жує. Н.-Волын. у.

Жук, ка, м. 1) Жук, *Scarabeus*. **Жукі у голові (у кого)**. Глуп. Нехай, дурні, собі пустують; у них, видно, жуки у голові. Гліб. 2) Кличка черной собаки. Аф. 403. Ум. **Жучок, жучечок**. Ув. **Жучище**.

Жуковина, ни, ж. Большой перстень, носивый деревенскими девушками на шее в монисте. Гол. Ой через воду, та й через Дунай... стоять мостоньки калинові, калинові, покощені, покощені жуковинами. Гол. II. 27—28.

Жукуватий, а, е. Очень смуглий. МВ. II. 31, 32.

Жумрати, раю, еш і жумрити, рю, риш, гл. Есть, уплетать, жевать. (Коняка) почала на ввесь рот жумрати, аж за ушима лящить, Грин. II. 219.

Жупа, ни, ж. 1) Соляная копь. Галиц. 2) Связка соломы для кровли Угор.

Жупан, на, м. Кафтан, верхняя мужская одежда. Гол. Од. 16. КС. 1893. V. 280. XII. 447. Хоч і надів жупан—все не цурайся свитки. Ном. № 1274. Ум. **Жупаник, жупаничок, жупаниченько, жупанок, жупаночек, жупанчик**. Де узявся козаченько на вороному кониченьку та в голубому жупаниченьку. Мил. 91. Одягнутий він був у китайчатій синій жупанок. Стор.

Жупанець, нця, м. Кафтанишко. Жупанець на йому блакитної китайки, ледаченький. О. 1862. IX. 60.

Жупанина, ни, ж. Кафтанишко. Ходить панич по долині в червоній жупанині. Ном., с. 296, № 179. Ум. **Жупанинка**.

Жупаниченько, ка, м. Ум. от жупан.

Жупанний, а, е. Носящий жупан. (Писарь) все поглядає, як кіт на сало, тільки на жупанних. Кв. II. 208.

Жупання, ня, с. соб. от жупан. На що ж ти, моя доню, вважала, що ти

того запорожця сподобала? На жупання, моя мати, на жупання. Чуб. V. 340.

Жупанок, нка́ и жупаночок, чка, м. Ум. от жупа́н.

Жупанчик, ка, м. Ум. от жупа́н.

Жупел, ла, м. = Джупел.

Жупити, плю, пиш, гл. Крыть крышу связками соломы. Угор.

Жупище, ща, с. Яма, где была соляная копь.

Жупно́к, ка, м. Куль, сноп соломы. Угор.

Жур, ру, м. = Джур. Мати жур варила. Гол. II. 197.

Жу́ра, ри, м. = Джу́ра. Сідлай, жу́ро, коня вороного, а під мене гнідо-го старого. Мет. 403.

Жура́, рі, ж. = Журба́. Мамі на журу взяли сина у москалі. Камен. у. Мислять люде, що я не журуся, а я таку журу маю—лиш не подаюся. Гол. II. 759. Ум. Жу́рка. Вх. Зн. 17.

Жура́бки, ків, м. Шерстяные носки.

Жура́в, ва, м. 1) = Жураве́ль 1. Журав грає, журав грає, журавочка скаче. Чуб. V. 52. 2) = Жураве́ль 2. Вх. Лем. 414. Ум. Жура́вчик.

Жураве́ль, вля́, м. 1) Журавль, Grus. Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі. Ном. № 7296. 2) Оцеп, под'емный рычаг у колодца. КС. 1883 IX. 223. Стеся пішла, а я за журавля, щоб витягти води. Г. Барв. 382. 3) Грудные внутренности. 4) Род танца. Тут інші журавля скакали, а хто од дудочки потів. Котл. Ен. I. 23. Ум. Жура́влик, жура́вличок. Ув. Журавліще, журавлю́ка.

Жураве́ць, вця́, м. 1) = Жураве́ль. Вх. Лем. 414. 2) Раст. *Perforatum L.*

Жураві́на, ни, ж. 1) = Жураве́ль 2. 2) = Журавлі́на. ЗЮЗО. I. 130. Ум. Журавіно́чка. Я не царівна, не королівна: батькова дочка як ягодо́чка, матчина дочка журавино́чка. Чуб. III. 396.

Жура́вка, ки, ж. Самка журавля. Над річкою, над бистрою там журавка купалася. Мет. 447. Ум. Жура́вочка. Був собі журавель та журавочка. Г. Барв. 38.

Журавле́вий, а, е = Журавлі́ний.

—горо́шок. Раст. = Журавлі́ний горо́х. ЗЮЗО. I. 126.

Жура́влик, ка, м. Ум. от жураве́ль.

Журавлі́на, ни, ж. Раст. Клюква.

Журавлі́ний, а, е. Журавлиный.

Журавлі́нний, а, е. Клюквенный.

Журавлі́ця, ці, ж. = Жура́вка.

Жура́вличок, чка, м. Ум. от жураве́ль.

Журавлі́ще, ща, м. Ув. от жураве́ль.

Журавлю́ка, ки, м. Ув. от жураве́ль.

Жура́вочка, ки, ж. Ум. от жура́вка.

Жура́вчик, ка, м. Ум. от жура́в.

Жура́т, та, м. Судья. Угор.

Жура́х, ха́, м. Испорченное жу́ра. См. Жура́шін. АД. II. 63.

Журахві́на, ни, ж. = Журавлі́на.

Жура́шін, на, м. = Жура́х. Ой гукнув же та козак Нечай та й на журашина: «Та сідлай, журах, та сідлай, малий, коня вороного». АД. II. 63.

Журба́, бі́, ж. 1) Печаль, кручина, горесть, грусть, тоска; забота. Журба не матінка. Ном. № 2259. Журба сорочки не дасть. Ном. № 2260. Уже лужечки, бережечки вода поняла, молодую Марусю журба обняла. Мет. 135. От журба йому твій кінь. Н.-Волын. у. Ой є в мене, мати, три журби у хаті: перва журба—дитина малая, друга журба—свекруха лихая, третя журба—милий покидає. Нп. Козак журби не має. Ном. № 717. Журба сього світу і інші жадо́би входять і глушать слово. Єв. Мр. IV. 19. 2) Траурный платок (черный с белым). Борз. у. Ум. Жу́рбонька, жу́рбочка. З старим життя — сухота моя, з малим життя—журбонька моя. Чуб. V. 700.

Журбо́вий, а, е. Печальный. Хиба ж се (сватання) журбова річ? Г. Барв. 312.

Журбо́та, ти, ж. = Журба́. Нехай спить, нехай лежить, та нехай не встане, нехай твоя бідна головонька од журботи одстане. Чуб. V. 624.

Жу́рбочка, ки, ж. Ум. от журба́.

Жури́на, ни, ж. = Джур. У селянина борщу нема, а в міщанина з перцем журина. Чуб. III. 472.

Жури́ти, рю́, риш, гл. Печалить,

озабочивать. *Не лихо журить, а чужа сторінка та невдала жінка. Чуб. Не журь мене, кажу, моя матінко, моя квітонько! Ти бачиш, я й сама в журбі потопаю. Г. Барв. 527.*

Журі́тися, рю́ся, ри́ся, гл. Печалиться, грустить, сокрушаться. *Не журися, дівчинонько, ще ж ти молоденька. Мет. 26. Журилась мати, плакала дуже жінка, а нічого робити: провели свого Трохима аж у губерню. Кв. 289. Як дівчині не журиться,—козак покидає! Мет. 79. Журі́тися ким.* Заботиться о ком, принимать к сердцу чью участь. *Ой ти, братіку-жайворонку, не журися ти нами: годує господь малі чої діти дрібними кришечками. Подол. г. *Ходи, мила, боса, коли так доведлося, а мені не годиться тобою журиться. А. Вержб. Катер. Журі́тися за ким, по ко́му.* Грустить, печалиться по ком. *Ти не знаєш, моя мати, за ким я журюся. Нп. Ой умру я, умру, та буду дивиться, ой чи будеш, мій миленький, по мені журиться? О. 1862. VI. 35. Ой чи журиться отець-мати по мені? Мет. 450. Журі́тися за чим,—чим.* Заботиться о чем, хлопотать о чем. *Журился за м'ясом, а м'ясо само іде. Рудч. Ск. I. 124. Дурень нічим ся не журить: горілку п'є і люльку курить. Ном. № 6207. Не журі́ться життям вашим. Єв. Мт. VI. 25.*

Жури́ця, ці, ж. = **Жура́, журба́.** Вх. Зн. 17.

Жури́ння, ня, с. Печаль, тоска. *Єсть у мене, братіку, із хмелю повилаля,—коло мого серденька велике жури́ння. Мет. 249.*

Жу́рка, ки, ж. Ум. от жура́.

Жу́ркіт, коту, м. Журчание. *До луркоту потоків і стелився на Черешовій срібній постелі. Черемш.*

Журлі́вий, а, е. 1) Склонный к печали, часто грустящий. *Я собі вдалася журлива, а Параска ніколи не зажури́ється, все регочеться. Славяносерб. у.* 2) Печальный, грустный. *А Настя йде йла як хустка, ні журлива, ні весе-*

ла,—от мов з каменю. МВ. II. 52. 3) Заботливый, постоянно заботящийся. Гей не журливая та не клопотливая бурлацкая голова! Куди гляну, подивлюся: все чужая чужина. Канев. у.

Журлі́вість, вости, ж. Склонность к грусти, печали. Желех.

Журлі́во, нар. Печально, грустно. *Важко, сумно, журливо. Мир. ХРВ. 298. Всі журливо дивились на Кобзу, куди поділись жарти й сміхи. Стор. М. Пр. 53.*

Журна́л, лу, м. Журнал, периодическое издание. *При університеті почав издаватись журнал «Український Вестник». К. Гр. Кв. XIV.*

Журналі́(і)ст, та, м. Журналист, литератор, пишущий в журналах. *Глузували журналісти незгірше й над Шевченком. К. Гр. К. XXI.*

Журна́льний, а, е. Журнальный. *З наради приятелів, писав романи на кшталт журнальних. К. Гр. Кв. XVIII.*

Жу́рний, а, е. 1) Печальный. *Вона не сердита, а така вона журна. Сама вона журна дуже, а Катрю вговоряє: «Не печалься». МВ. II. 121. *2) Наводящий печаль.*

Жу́рно, нар. Печально, грустно. *Чудно мені те, що пита він ні журна, ні весело, наче за хліб-сіль подяку складає. МВ. II. 115. Журилася удівонька, журилася журна. Нп.*

Журове́ць, вця́, м. = **Жураве́ль 2.** **Жученя́, ня́ти, с.** Маленький жук, жучок.

Жучі́на, ни, ж. *Ход, проточенный в дереве жуком? Самка жука? Желех. А hraj žuczu ro žuczeni, a žuczuta ro dóléni. Kolb. I. 156. Ходить жучок по жучині, а жучина по деревині. Чуб. III. 80.*

Жучі́ха, хи, ж. Жук-самка. *Як поїхав жук по сіно, а жучиху щось на сіло. Чуб. III. 164.*

Жучі́ще, ща, и. Ув. от жук.

Жучо́к, чка́, м. Ум. от жук. **Попався, жучку, панові в ручку. Нар. сказка.*

3.

З, пред. 1) С. Як з лихим квасом, так ліпше з водою, аби не з бідюю. Ном. № 7307. Без божої волі й волос з голови не спаде. Ном. № 27. Гайку, гайку, дай гриба й бабку, сиріжку з добру діжку, красноголовця з доброго м'ясця! Ном. № 340. Показав з-на аршия від землі. Св. Л. 122. **З ким женіться.** На ком жениться. Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали. Грин. II. 188. Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь. Нп. Чи такому ж брідкому, як ти, женитися з Марусею? О. 1861. XI. Кух. 15. Оженивсь з Палажчиною дочкою. Левиц. Пйо. I. 366. 2) Из. Вийшов з води. Ев. М. I. 10. Доц лє, як з бочки. Ном. № 574. Не роби з губи халяви. Ном. № 6867. Не дай, боже, з Івана пана, з кози кожуха, з свині чобіт. Ном. № 1263. Вони приймали усякого: де хто з-під пана утече, приймуть. КС. 1883. XI. 499. З-межи всіх найкраща. Св. Л. 205. Кукуруза з жовта-зелена. Св. Л. 138. 3) От, по. **З щастя не чнуть.** Ном. № 1710. Ото був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду. Рудч. Ск. I. 1. Аж страшна стала з плачу. Г. Барв. 114. Дякуєм тобі з душі! Г. Барв. 420. Я з того не винен, що така причина впала. КС. 1883. III. 671. Як не даси з прозьби, то даси з принуки. Ном. № 1059. **З лиця.** Лицом. І що ж то за хороша з лиця була! МВ. (О. 1862. III. 35). 4) Над. З Зевеса добре глузувала. Котл. Ен. II. 23. Не з Микити клити. Ном. № 12659. З другого ся насміває, а за себе забуває. Ном. № 12686. Смішки з п'ялової кішки, а як своя здохне, то її плакатимеш. Ном. 12687. Не смійся, Івачку, з могого припадку. Ном.

№ 12693. ***З волá здорóвий.** Велик как вол. ***З примусу.** По принужденню. ***З вашої ласки.** Вашей милостью; если позволите. ***Менше з тим.** Это не важно; нечего об этом (говорить). Сл. Нік.

За, пред. 1) За. Пливе човен води повен, а за ним весельце. Мет. 16. На в-городі вишня, за в-городом дві. Мет. 47. Продав сестрицю за тарель, русу косу за шостак. Мет. 195. Виплакала карі очі за чотирі ночі. Мет. 6. Ой паничу, паничу, я вас за чуба посми... Ном. № 1162. За сєє бог не повісить. Ном. № 114. Заїхав за Дунай, та й додому не думай. Ном. № 708. Тоді салдат за лопату та до грошей (закопаних). Грин. I. 127. 2) По причине: из-за. Рада б тебе одвідати, да не можу за темними лугами, за широкими степами, за бистрими ріками. Дума. За лихими людьми та за ворогами гуляти не вільно. Нп. Іхав у Крути сина відвідати, бо на Різдво його за холодом не привозили. Св. Л. 94. ***За такіми обставинами.** Из-за таких обстоятельств. Сл. Нік. 3)—**чим, ким.** При чем, ком; при помощи, содействии, работе кого. За дурною головою та й ногам лихо. Ном. № 6682. Думала бути за ним пані. Мет. 237. За хороши чоловіком жінка молодіє. Нп. Без мене ти не зробиш, любий царю, не так то зробиш, може, і за мною. К. ЦН 205. За нею й скотина плодиться, за нею й дробина водиться. Г. Бар. 371. **Вся робота за (ким).** Вся работа за (ком). Свекруха тільки піч витопе, а то вся робота за мною. Черн. у. ***Буде за мною** (о долге). Будет за мной. ***За ким (єсть, буде).** Будет или принадлежит кому, отдастся кому.

Картоплю варили — юшка за нею, яйця варили — шкаралуца й окріп за нею, а невістка ще нарікає, що з голоду пухне. Херс. Нік. Жаль за ким, чим. Жаль кого, чого. Мені жаль за сином. Св. Л. 322. **Говоріти за ким.** Говорить в захисту кого. Говорим на вовка, але за вовком щось треба сказати. Ном. № 6737. 4) При (о времени), во (время). Не за нас се стало, не за нас і перестане. Ном. № 687. За Хмельницького Юрася пуста Україна звелася, а за Павла Тетеренка — не поправиться й теперенька. Ном. № 13440. Дай же, боже, — козаки промовляли, — за гетьмана молодого жити, як за старого. АД. II. 124. За мене, то вже в дворі жили ми спокійненько. МВ. (О. 1862. III. 34). За тепла ще попорав усе в дворі. Харьк. За години покосили сіно. Харьк. Наш господар дозорця, вижав жито за сонця. Грин. III. 671. Ми старі, та ще помремо: тебе треба за доброго ума оженити. Г. Барв. 201. ***За таких обставин.** При таких обставностях. 5) Через (о времени); в течение. За тиждень — Великдень. Марк. 4. Мати дочку за рік не пізнала, мати дочку старою назвала. Нп. Вже не скоро, мало не за рік, бачу в церкві вдову. Г. Барв. 377. За тиждень замість чорних стогів жовтіли високі ожереди соломи. Мир. Пов. I. 111. 6) О, об. За вовка помовка, а вовк у хату. Ном. № 5769. Не скажу тобі за корови нічого. Мет. 264. За любові спом'янули. Лавр. Я за тебе й забуду. Лавр. А козаченьки за віру дбають. Млр. л. сб. 181. Коли б там не огляділись іще за мене. МВ. (О. 1862. III. 43). По. Дурна дівчина неродунная за козаченьком плаче. Лавр. 51. 8) По, вслед, (о воде) по теченню. Пішло за вітром. Ном. № 1906. Та дав жєні таку долю, та й та пішла за воєю. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою дівчиною молодою. Мет. 57. **Прийті за ділом.** Прийти по делу. Крим. 9) На. Що в дівчат ума й за шеляг нема. Лавр. 121. Иногда переводится без предлога родительным падежем. Старий оселедку, не стоїш за редьку. Нп. Такий молодий, що не варт і за старого. 10) При

сравнительной степени: чем, нежели (или же переводится родительным падежем). Що солодче за мед? Чуб. За нас розумніший. Чуб. Твоя Наталка краща за всіх. Мет. 303. Лети, лети, соколоньку, поперед нас, занеси там вістоньку перше за нас. Мет. 171. 11) Переводится творительным падежем вместо, как, в качестве. У мене дванадцять літ за джуру пробував. Мет. 413. Чужої дитини не май за свою. Ном. № 1196. Черешину за крижа уткнули. Чуб. Я втомилась, хиба ти йди за мене. Чуб. Ляха-бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте. АД. I. 215. Хочу тебе за дружину взяти. Мир. л. сб. 220. Скриня моя за стіл править. Г. Барв. 435. Порається всюди за видюшу. Г. Барв. 370. Одяглась за старчку. Грин. II. 177. Чужая біза за играшку. Ном. № 2341. За короля обібрали. 12) **За рўки дати грóші.** См. Рукá. 13) **За все гаразд, дóбре.** Все хорошо. За все гаразд, пане Саво, тільки одно страшно: виглядають гайдамаки із-за гори часто. Млр. л. сб. 198. ***За думкою X.** По мненню такого-то. Пр. Пр.

Заарештувати, тую, еш, гл. Арестовать, заарестовать. Як тобі селю покинути, коли в тебе ніякого паперу немає? Да тебе всяка судова погань заарештує. К. Дів. С. 15.

***Заасекурувати, рую, еш, гл.** Застраховать. Сл. Нік.

Забабіти, бію, еш, гл. Обабиться.

Забабувати, бую, еш, гл. 1) Начать акушерствовать. 2) Заработать акушерством.

Забабити, блю, биш, гл. = **Забабувати.**

Забáва, ви, забавка, ки, ж. 1) Забава, игрушка; развлечение. Рости, сину, в забаву, козачеству на славу. Макс. 1849. 97. Людям дівчину дарю і всі свої забави, беру люльку і тютюн й іду в гусари. Чуб. V. 61. Положу деревинку в колисочку та буду колихати: буде мені забавка. Рудч. Ск. II. 38. Зірвала квітку з голови, кинула мені на забавку. Г. Барв. 352. 2) Замедление, *задержка. Ой наступив, наступив чорний віл на ноги, одкинувши всі

забави, хватайся за роги. Грин. III. 295.

Забавля́ти, ляю, еш, сов. в. забавити, влю, виш, гл. 1) Забавлять, развлекать, развлечь. Уродуються великій віти забавляти маленькій діти. Мет. 271. 2) Замедлять, замедлить, задерживать, задержатъ

Забавля́тися, ляюся, ешся, сов. в. забавитися, влюся, вишся, гл. 1) Забавляться, забавиться, развлекаться, развлечься. Прийде нічка осіння, — ні з ким забавляться. Чуб. V. 26. *Побачиш, як ми забавляємося. Лепкий. 2) Замедляться, замедлиться, задерживаться, задержатъся, замедлить. Прошай, милий мій синочку, да не забавляйся, за чотири неділоньки додому вертайся. Нп. Пустя, мати, погуляти, я не забавлюся, — тільки хлопців потуманю і назад вернуся. Чуб. V. 685. Воно ще не світа, але день не забавитъся. Каменецк. у.

Забавний, а́, е́ = Забарний. Черниг. у.

***Забаг, гу, м.** Вожденіе, каприз. Сл. Нік.

***Забаганка, ки, ж.** Затея, выдумка, каприз. Сл. Нік.

Забага́ти, гаю, еш и забага́тися, гаюся, ешся, гл. = Забажа́ти, забажатися. Бач, чого забагається. Св. Л. 124. *А щоби мене в куми забави! (Багач обурений, що бідний його в куми кличе). Черемшина.

Забага́тіти, тію, еш, гл. Разбогатеть. Він тим не забавитъ, а ми не завбожієм. Ном. № 4859. Ой захотіла баба та й забавити, підсипала курочку, щоб вивела діти. Чуб. V. 1130.

***Забагато, нар.** Слишком много. Сл. Нік.

***Забавливий, а, е.** Капризний, зтейливий. Юзина приязнь була неспокойна, забавлива. Л. Укр.

Забавити, ся. См. **Забавнювати, ся.**

Забавну́ти и забавити, гну́, неш, гл. Пожелать, захотеть. Антося забав: їхати та й їхати. Св. Л. 174. *Забав дуже говорити з ким-небудь. Черемшина.

Забавнювати, нюю, еш, сов. в. забавити, гну́, ниш, гл. Загрязнять, загрязнить. Аф. 404.

Забавнюватися, нююся, ешся, сов. в. забавитися, нюся, нишся, гл. Загрязняться, загрязниться. Аф. 404.

Забавитися, гнеться, гл. безл. Захотеться. Забаглось дівчині подивитись на свою вроду. Св. Л. 13. Забаглось води: наче ж і солоного не їв. Каменецк. у. От забавлось тобі не знати чого. Камен. у.

Забажати, жаю, еш, гл. Захотеть, пожелать. Забавив неначе перед смертю. Ном. № 2692. Заморського зілля забавала. Мет. 104.

Забажатися, жається, гл. безл. Захотеться. Забавалось в Петрівку мерзлого. Ном. № 5340. Якої вам хаточки забавалось смутної та невеселої. Мил. 183.

Забавікуватися, куюся, ешся, сов. в. забавитися, каюся, ешся, гл. Заговариваться, заговориться, заболтаться. Оце ж як я забавікалась. Г. Барв. 56.

Забавити, баю, їш, гл. Заворожить. Вх. Лем. 414.

***Забавидкувати, кую, еш, гл.** Начать бездельничать. Сл. Нік.

Забавдуже, нар. = Бавдуже. А як він випас нам луки, так не забавдуже? Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забавдужитися, житъся, гл. безл. Потерять желание, охоту, охладеть. Мав їхати, та щось забавдужилось. Лубен. у. Так воно й забавдужилось, а думав зробити. Черк. у.

***Забалакування, ня, с.** 1) Заговаривание. 2) — до когось. Обращение (с речью) к кому. Сидить, мовчить, на моє забалакування нічого не одказує. Крим.

Забалакувати, кую, еш, сов. в. забалакувати, каю, еш, гл. 1) Заговаривать, заговорить кого, отвлекать внимание. Зараз піділа до чоловіка та й ну його забалакувати. Мнж. 96. *Він забалакує діда, а товариші полізли на сливу тай крадуть. Крим. *2) **Забалакувати до кого.** Обратиться к кому (с речью). Он як, уже до тебе не можна нікому й забалакувати! — Я її побачила на базарі, забалакувала до неї, а вона — ніби мене й не бачить. Крим. Забалакує до його так люб'язенько.

Забалакуватися, куюся, ешся,

сов. в. забалакатися, каюся, ешся, гл. 1) Заговариваться, заговориться, долго проговорить. *Якось у полі ми зострілись та й забалакались.* Шевч. 415. 2) Только несов. в.: заговариваться, бредить. *Далі уже став забалакуватися і драться на стіну.* Грин. I. 107.

Забаламкати, каю, еш, гл. Зазвонить (о бубенчиках, о маленьком церковном колоколе).

Забаламучувати, чую, еш, сов. в. забаламучити, мучу, тиш, гл. Дурачить, одурачивать, отуманивать, отуманивать, обманывать, обмануть. *Та вже як не забаламучуй, а не забаламутиш його.* Харьк.

***Забалансувати, сую, еш, гл.** 1) Забалансировать. 2) Заключить в баланс (бухгалт.) Сл. Нік.

***Забалотувати, тую, еш, гл.** Забаллотировать. Сл. Нік.

Забалу(ю)вати, лү(ю)ю, еш, гл. Запировать. Аф. Сл. Нік.

Забалу(ю)ватися, лү(ю)юся, ешся, гл. Запироваться. Аф.

Забаландрасити, шу, сиш, гл. Начать болтать. *Як защебече, як забаландрасить, так усім весело.* Кв. I. 158.

Забамкати, каю, еш, гл. = Забаламкати.

Забандажувати, жу́ю, еш, гл. Забинтовать.

Забандуритися, рюся, ришся, гл. = Загугтатися. Вх. Уг. 238.

Забандюритися, риться, гл. безл. Захотеться, придти фантазии. *З нею собі зроби́тися ріднею: не сина з нею поєднать, а забандюрилось старому сатому в дурнях побувать.* Шевч. 493.

***Забандюрчитися, читься, гл. безл.** = Забандюритися. Сл. Нік.

Забанити. См. Забанювати.

Забанутися, ну́ся, не́шся, гл. Затосковать. *Ней ю колька візьме, ней ся забанує.* Гол. I. 337.

Забанювати, нюю, еш, сов. в. забанити, ню, ниш, гл. 1) Дурно вымыть, вымыть. Аф. 2) Терять, утратить три мытье. *Понесла плаття на річку та один рушник десь і забанила.* Аф.

Забара, ри, ж. 1) Задержка; замедление. **Не в забарі.** Вскоре. **Не в за-**

барі буде у нас дитина. Борз. у. 2) Медлительный человек. Залюбовск.

Забарабанити, ню, ниш, гл. Забарабанить. *Зробіть барабан та забарабаньте, то він вийде.* Рудч. Ск. I. 71.

***Забарвлений, а, е.** Окрашенный. Сл. Дубр.

***Забарвлення, ня, с.** Окраска (в растениях). Сл. Дубр.

Забарвляти, ляю, еш, сов. в. забарвити, влю, виш, гл. Окрасить, придать окраску, придать цвет.

Забаріти, ся. См. Забаря́ти, ся.

***Забарливість, вости, ж.** Медлительность, вялость. Сл. Яворн.

Забарній, а́, е́. 1) Медлительный. *Забарній гості забарилися в хаті.* Мет. 215. 2) Требующий много времени. *Малі миски робити—то забарна робота; великі краще.* Канев. у.

Забарність, ности, ж. Замедление, остановка. *Забарність, що поки коней погодуєш.* Черн. г.

Забарно, нар. Медлительно.

Забаря́ти, ряю, еш, сов. в. забаріти, рію, риш, гл. Замедлять, замедлить, задерживать, задержать. *То у Івасечка ласкавий панотченько, забарив нас ласкавими словами.* Лукаш. 95. *Жидам довжок забарила.* Грин. III. 326.

Забаря́тися, ряюся, ешся, сов. в. забарітися, ріюся, ришся, гл. Замедлять, замедлить, замешкиваться, замешкаться, опаздывать, опоздать, засиживаться, засидеться. *Пусти, мати, погуляти,—я не забарюся.* Чуб. V. 2. *Поїхав царевич на охоту та там і забарився аж три дні.* Рудч. Ск. I. 97.

Забаскалі́читися, чу́ся, чи́шся, гл. Заупрямиться. *На залицання молодих забаскаличившись мовчала.* Греб. 321.

Забасу́вати, сую, еш, гл. 1) О лошади: начать бить ногами, становиться на дыбы, *загарцевать. Сл. Нік. 2) Закабаливать. *Забасували хлопця у чужі руки аж на три годи.* Змиев. у. *3) Запеть басом. Сл. Нік.

Забатувати, тую, еш, гл. Связать лошадей рядами.

Забахурувати, рую, еш, гл. Пуститься в разврат. *Ти поїдеш, а жінка забухурує з молодчими.*

Забачати, чаю, еш, сов. в. забачи-

ти, чу, чиш, гл. Видеть, увидеть, замечать, заметить, *завидеть. *Стали бідні невольники на собі кров християнську забачати.* Макс. 1849, 12. *Ой дай, боже, такую годину, щоб забачити світ хоч на часину.* Мет. 324. *Забачив його здалеку. Под., Тульч.

Забача́тися, ча́юся, ешся, сов. в. забачи́тися, чуся, чишся, гл. 1) Увидеть себя. *Коли на тім злиденнім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 2) Увидеться. *Забачимось в кушніра на жердці.* Ном. № 10247. *3) Видеться, показуваться, виднеться (вдали). Сл. Нік.

Забаче́ння, ня, с. Вид. Встречается только в фальсифицированной думе «Битва чигиринская», напечатанной впервые в Запор. Стар. Срезневского. I. 89. *Три хоругви на забачење ляхам становили.*

Забга́ти, га́ю, еш, гл. 1) Загнуть. *Забгавши—загнувши залізцем один кінець дрота, вкладають його у ямку.* Шух. I. 280. 2) Запрятать. *Куди ти забгав сокиру?* Волч. у.

Забега, ги, ж. = **Забіг** 3. НВолын. у.

Забезві́нно и забезневі́нно, нар. Без вины. *Забезвинно душа пропада.* Грин. I. 70.

Забезпе́ка, ки, ж. Обеспечивание, обезопасивание.

Забезпечáти, ча́ю, еш, гл. = **Забезпечувати.**

Забезпечува́ти, чую, еш, сов. в. забезпечити, чу, чиш, гл. 1) Обеспечивать, обеспечить, обезопасить. *Тим я путь свій забезпечу серед грішників завзятих.* К. Юв. 14. *Справді земля вже його і він вертається додому забезпечений.* Мир. ХРВ. 179. *Ви тільки городи знали освітою забезпечувати.* К. (О. 1861. I. 312). *2) Предохранять. *Садовину забезпечують від осельні і другої погани от як...* Крим.

Забейка́ти, каю, еш, гл. Замочить, заболтать. *Бач як штани забейкав.* Харьк.

***Забейка́ти, каю, еш, гл.** Заблеять. Сл. Нік.

Забелькотáти, чу́, ти́ш и забелькоті́ти, чу́, чеш, гл. 1) Заговорить невнятно, скороговоркой. *Як забелькотить по своєму, то й святий не зрозуміє його.* *2) — **когó.** Закидать речами, заговорить, засыпать словами. *Цей кого хочете забелькоче.* Крим.

Забендюгува́ти, гу́ю, еш, гл. О возе с снопами, сеном: придавить сверху положенной жердью (**рублём**). *Понакладали вози (снопами), забендюгували, ушнурували.* Мир. ХРВ. 229.

Забенкетува́ти, ту́ю, еш, гл. Запировать.

Забенкетува́тися, ту́юся, ешся, гл. Запироваться. Аф.

Забербе́рити, рю, риш, гл. Обмочить.

Забербе́ритися, рюся, ришся, гл. Обмочиться.

Забережень, жня, м. Лед возле берега. *Річка ще не замерзла, а забережні вже є.* Миусск. окр.

Забере́жка(я), жа(я), с. Забережье. *Сл. Нік.

Забесідува́ти, дую, еш, гл. Заговорить. Вх. Уг. 238.

***Забешкетува́ти, ту́ю, еш, гл.** Забесчинствовать, забуянить, забушевать. Сл. Нік.

Забіванка, ки, ж. В женском полушубке: кант по талии. Вас. 155.

***Забива́ння, ня, с.** 1) Забивка. Сл. Дубр. 2) Заколачивание, вколачивание.

Забива́ти, ва́ю, еш, сов. в. забі́ти, б'ю́, б'еш, гл. 1) Забивать, забить, вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Греблі гатили, кілля забивали.* Макс. 1834. 23. 2) Забивать, забить, заколачивать, заколотить. *Забити дірку.* 3) Ушибать, ушибить, зашибить. *Впав та так забив коліно, що й ногою не поворухне.* Харьк. *Не лізь на колодку, бо заб'еш головку.* Макс. 1849. № 26. 4) Убивать, убить. *Ой упала Бондарівна близько перелазу: забив, забив пан Каньовський з рушниці одразу.* Чуб. V. 427. *Я нікого не забив, бо сам душу маю.* Чуб. V. 963.

5) Забивать, забить, запугивать, запугать. *Так забили бідну дитину, що вона вже всього боїться.* Харьк. 6) О запахах: заглушать, заглушить. *Пижмо хочь едно, та усі зілля забиває.* Подол. г. 7) Об огне: тушить, затушить. *Чабани забивають огонь свитами.* О. 1862. V. Кух. 31. 8) Только сов. в. О поклонах: положить. *Забий десять*

поклонів. КС. 1882. X. 57. 9)—баки. Заговорить, сбить с толку. Не забивай баки! Мир. Пов. II. 106. Він йому ні в чому не повірить і баки йому заб'є. Кв. II. 202. 10)—в кайдани, в колодку, в діби, в скрепцію. Заковувать, заковать в кандалы, в оковы. Взяли його в неволеньку, забили в кайдани. Чуб. V. 1018. Да узяли Харька, да узяли батька, да забили в колоду. Мир. Л. сб. 191. Забили їх у диби. Рудч. Ск. I. 210. І вдовиченка-ледащицю забили в скрепцію та й повели до приїому. Шевч. 591. 11) —дорóгу, шлях. Заносить, занести снегом. Гудили дорогу, забиту та занесену снігом. Мир. Пов. I. 118. 12) —пáмороки. См. Пáмороки. *13)—копйку. Зашибать, зашибить деньгу. Сл. Нік.

Забивáтися, ваюся, ешся, сов. в. забі́тися, б'юся, б'єшся, гл. 1) Забиваться, забиться. Коли серце молодеє, від ласки заб'ється. Мир. Л. сб. 101. 2) Ушибаться, ушибиться, удариться. Ой поламалася колисонька нова, ой забилася дитинонька мала. Гол. III. 460. Впав та так забився, що й досі нездужа. Харьк. 3) Забираться, забратся. Дике утя... забилось собі між ситняг. Греб. 402. Питайте, чого ми до вас забилися? ХС. VII. 420. Забилася у чужу сторону. Пустуючи, дурне ягня само забилося до річки. Гліб. 22.

Забивний, á, é. Неукатанный (о дороге). Черк. у. *Забивна путь, що й казати. Кон.

Забигáч, ча́, м. Складной карманний нож. Шух. I. 291.

Забигáчий, а, е. Могущий быть сложенным, согнутым так, что одна часть складывается к другой. —ніж. Складной нож. Вх. Зн. 17.

*Забійголова, ви, м. Забубенная голова, отчаянный человек. Сл. Нік.

Забій-круча, чи́, ж. Раст. Clematis integrifolia L. ЗЮЗО. I. 118.

Забійство, ва, с. Убийство.

Забійця, ці́, ж. Убийца.

Забильняк, ка́, м. 1) Лишний вол у чучаков. Мнж. 180. 2) Лишний человек. Мнж. 180.

*Забіраний, а, е. Собранный в складки (о материи). Кимшоа або бу-

денка, то простиша сорочка, а святочна сорочка зветься в нас—забирана. Хот. Нік.

*Забирáтися, юся, ешся, гл.—Забіра́тися.

Забі́рзати, заю, еш, гл.—Забрі́ндзати. Дивись, забірзані, як вівці. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забі́рзатися, заюся, ешся, гл.—Забрі́ндзатися. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Забиркува́ти, кую́, еш, гл.—Закарбува́ти.

Забі́ти, ся. См. Забивáти, ся.

Забитний, á, é. О пути, дороге: занесенный снегом. Черк. у. Дорога забитна... снігу валява. О. 1861. V. 71.

Забиття́, тя́, с. Убийство.

Забі́г, гу, м. 1) Набег. Драг. 228. 2) Убежище, пристанище. Уда́тися в забі́ги до. Убежать, укрыться в. Шляхта позосталася, удавшись в забіги до кріпких своїх фортець. 3) Закат снежный, скользкая покатошь, куда сани с'езжают. Полт. и Харьк. г. Миус. окр. І казав, не їдь туди, там великі забіги. Кобел. у. 4) —чому́. Предупреждение. 5) Мн. Старания, усилия. Як уже він не підходив до неї, як не підлащувався, то вона на всі його забіги наче й не дивиться. Харьк. у.

Забі́га, ги, об. Бродяга, пришелец. Та се мабуть якийсь забіга. Харьк.

Забіга́йло, ла, м. Лыстец, заискивающий человек.

Забіга́ння, ня, с. 1) Забегание. 2) Предупреждение.

Забі́гати, гаю́, еш, гл. Забегать, начать бегать. Заворушилися, забігали люде.

Забі́гати, гаю́, еш, сов. в. забі́гти, біжу́, жи́ш, гл. 1) Забегать, забежать. Туди до Лимана та до Очакова, або ще й близче забігаєш. Мир. Л. сб. 48. Забігайте з усіх боків. ЗОЮР. I. 6. В село із лісу вовк забіг. Гліб. 49. 2) Забегать, заходить на короткое время. Та він забігав на одну хвилину. Полт. г. Забіжиш до Марусі у робочу хвилину,—от скучиш, так словце яке нашвидку перемовити. МВ. II. 83. 3) О санях: скатываться, с'езжать. Харьк. Цілу дорогу сани забігали. Полт. г.

4) Предупреждать, предупредить. 5) Набегать, набежать, нападать, напасть (на кого). *Як на чайках забігали на тих лютих ворогів.* Грин. III. 609. 6) Заставать, застать. *Я не забіг уже запорожців* (Слова старика при упоминании о запорожцах). Стрижевск. 7) **Най ті язїк не забігає.** Не говори глупостей. Вх. Зн. 17.

Забігатися, гаюся, ешся, гл. Запыхаться от бегания. *Забігався, ледве дише.* Харьк.

Забіглий, а, е. Забежавший. *Забігли душі* (з України за Дунай). КС. 1883. IV. 770.

Забігматися, маюся, ешся, гл. Забожиться, употребляя выражение: «Бігме». Вх. Зн. 21.

Забігти. См. **Забігати.**

Забідити, джү, діш, гл. Нанести ущерб, обидеть материально. *Я тим не забідив його багато, що взяв у його трохи сього та того.* Екат. у.

Забідкатися, каюся, ешся, гл. Начать жаловаться на свое положение.

Забідніти, нію, еш, гл. Обеднеть. *Буває, що бідний забагатіє, а багатий забідніє.*

***Забідувати, дую, еш, гл.** Забедствовать, обеднеть.

Забіжний, а, е. Забіжне крило (у неводі). Нижнее крыло невода. Вас. 187.

Забїй, бою, м. 1) Убой, убийство. *Бий його до забою.* Бей его до смерти. *Як у забїй бїти.* Делать что-либо не переставая, беспрестанно. *Як у забїй б'є мороз (день у день).* Ном. № 683. *Жалілися на проклятуший мороз, що як у забїй забив—день у день.* Мир. ХРВ. 283. *Перепели хававкали та як у забїй били.* Мир. ХРВ. 40. 2) *Яма, рывина, забой. Сл. Нік. *Великі забої були на шляху.* Екатер. *3) Конец каменноугольной штольни. С. Черкас. *4) Рана на ноге у лошади, когда она «засекает» ногу об ногу. В. Королів.

***Забїйник, ка, м.** 1) Убийца. 2) Забойщик. Сл. Дубр.

Забїйниця, ці, ж. Снаряд для убивания хорька. НВолын. у.

Забїйня, ні, ж. 1) У колесников при гнутьї ободов: столб возле пенька,

— между ним и пеньком закладывается комлевая часть обода при его загибании вокруг пенька. Вас. 147. *2) Часть штольни в руднике. Сл. Дубр.

***Забїйство, ва, с. = Забойство.** *Адже-ж відплата тут неможлива, бо яка-ж відплата може винагородити невинно пролиту кров, надолужити замордоване життя? Так, у мене на сумлінню забїйство.* Франко.

Забїл, лу, м. То, при помощи чего жидкая пища получает белый цвет: сметана, молоко. *Сметана у борщі.. забїл.* О. 1862. I. 72.

Забїліти, ся. См. **Забїлювати, ся.** **Забїліти, лію, еш, гл.** Забелеть. *Забїліли сніги.* Чуб. V. 806. *День забїлів.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Забїлка, ки, ж. = Забїл. Желех. **Забїлювати, люю, еш, забїляти, ляю, еш, сов. в. вабїліти, лю, лиш, гл.** 1) Забеливать, забелить. 2) Подбеливать, подбелить, приправлять, приправити молоком или сметаной кушанье.

Забїлюватися, лююся, ешся, забїлятися, ляюся, ешся, сов. в. вабїлітися, люся, лишся, гл. 1) Подбеливаться, подбелиться молоком, сметаной (о кушаньи). 2) = **Забїліти.**

Забїр, бору, м. 1) Забор, забирание. *У забїр іти.* Идти из дому на заработки для отработки неуплаченных податей или забранных вперед денег. Вас. 208. *Є такі вбогі, що не спроможуться казенні віддати. Оттож такі йдуть у забор.* *Голова, бачите, поєднається з яким-небудь паном, котрому треба косарів або женців, записує тих, що не заплатили податей, та й висилає їх з села на роботу.* О. 1861. XI. 111. 2) Вышивка на концах перемітки. Kolb. I. 38. Шух. I. 132, 160.

Забїрати, раю, еш, сов. в. забїрати, берү, рэш, гл. Забирать, брать, забрать, захватывать, захватить, уносить, унести. *Король війну замишляє, дівки, жінки зоставляє, самих хлопців забїрає.* Мог. 147. *Нехай криваве забїрає.* Ном. № 13677. *Забїрай турка! бий турка!* ЗОЮР. I. 6. *Він же мене підмовляє і з собою забїрає.* Лавр. 70. *Всього світу не забєреш.* Ном. № 4851. — **в неволю.** Брать в плен. — **в моска-**

лі. Братъ в солдаты. Лавр. 124. Хлопців в москалі забрали. Шевч. 662. —**сілу**. Приобретать значение, влияние. Таку силу забрали запорожці. Стор. М. Пр. 43. 2) Перегораживать, перегородить стеною. *—**за живѣ**. Задеть больное место, за живое. Сл. Нік.

Забіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **забра́тися, беру́ся, берешся**, гл. 1) Забираться, забратися, заходить, зайти, залезать, залезть. Зозуля вороженька в куші забірається. Млр. л. сб. 54. Еней на піч забрався спати. Котл. Ен. I. 21. Наросказував міх, що і в торбу не забереться. Ном. № 1345. Забравсь у чужу солому, та ще й шелестить. Послов. 2) Убираться, убратися. Геть, забірайся звідси! Харьк. у. 3) Собираться, собирать свои пожитки. Ну, вже забралися? То виходьте з вагону. Крим. 4) Перебираться, перебраться. Я заберусь у хату, а тато тут житимуть. Каменец. у. 5) Братися, взятися руками. Забратися в боки. Заберіться за ручечки. Мил. 220. *Дівчата забіраються за руки та и крутяться круг тієї верби. Крим. 6) —**на тепло**. Начинать теплеть (о погоде). Вх. Лем. 414.

Забірняк, ка, м. Взятый авансом плату (деньгами или натурой) за будущую работу. Вас. 208.

Забіснуватися, ну́юся, ешся, гл. Зобесноваться. Та він деколи як забіснується, то всіх з хати порозганя. Харьк.

Забісований, а, е. Упорный, упрямый. Був з нього козарлюга забісований. Що скаже, те й зробить, удача щісна в чолов'яги. Г. Барв. 448.

I. Забіч, бочі, ж. 1) Укромное место. У забіч. В сторону, в стороне. 2) Укромный залив, бухта с спокойным течением. Вас. 206.

II. Забіч, нар. В сторону, в стороне, стороною. Нашого хутора не зачепила буря, пішла мимо, наш зостався забоч. Новомоск. у.

Забічи, біжучу, жіш, гл. = **Забігти**.

Забіяка, ки, м. Убийца, разбойник. Ти сучий син волоцюга, забіяка, злий катюга, нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш. Чуб. V. 233.

Заблагати, гаю, еш, гл. Умолить.

Заблаговістити, шу, стиш, гл. Заблаговестить.

Заблімати, маю, еш, гл. 1) Замерцать, тускло засветить. 2) Заморгать. Заблimalа очима.

Забліскати, каю, еш, гл. Засверкать. Серце в них розлютувалося, очі заблискали. Мог. 133. Як блискавка заблище—знай, що твоя жона в дороге убрання прибірається. Рудч. Ск. II. 102.

Заблищати, щу, щіш, гл. Заблестеть, засверкать.

Забліяти, лію, еш, гл. Об овце: заблелять. Вівця забліє. Шух. I. 89.

***Заблуд, ду, ж.** Заблуждение, ошибка. Сл. Нік. Сей храм, сей свідок заблуду людського... і той переживе віків багато. Самійл.

Заблуда, ди, об. Заблудившийся. *Приблуда, пришлий, захожий человек. Сл. Нік.

Заблудити, джу, диш, гл. Заблудиться, сбиться с пути. Заблудив, не попаду на свою дорогу. Рудч. Ск. II. 101.

Заблудитися, джучу, дишся, гл. Заблудиться. Ой либонь моя дівчинонька та й у лісі заблудилася. Чуб. V. 24.

Заблудний, а, е. Заблудившийся. Рідний твій батенько... цурається тебе, мого цуценяти заблудного. Г. Барв. 478.

Заблукати, каю, еш, гл. 1) Зайти куда-нибудь блуждая. 2) Пуститься в бродяжничество.

Забльовувати, вую, еш, сов. в. **заблювати, люю, еш**, гл. 1) Начинать, начать блевать, рвать. Аф. 2) Выпачкивать, выпачкать блевотинами. Аф.

Забльовуватися, вуюся, ешся, сов. в. **заблюватися, блююся, ешся**, гл. Выпачкиваться блевотинами. Аф.

Забобон, ну, чаще во мн. **забобони, нів**, м. мн. 1) Суеверия, различные суеверные приметы. Сим. 188. К. ПС. 120. *2) Презрассудок. Сл. Нік.

Забобонний, а, е. Суеверный. Блукав би й я в химерах забобонних. К. ПС. 81.

Забобонність, ности, ж. Суеверность. Желех.

Забовваніти, нію, еш, гл. Завид-

нется вдали. Де-де забовваніли і люде. Мир. ХРВ. 141.

Забовкати, каю, еш, гл. Начать звонить.

Забовтанка, ки, ж. Имеющая замоченное, забрызганное платье, замаха.

Забовтати, таю, еш, гл. Замочить, запачкать мокрой грязью.

Забовтатися, таюся, ешся, гл. Замочиться, запачкаться жидкой грязью.

Забовтюха, хи=Забовтанка.

Забогарадити, джу, диш, гл. Помочь (ради бога). Підить хиба до Грицька Скакуна; той коли й не забогарадить, то хоч доброю радою порадить. Грин. II. 208.

Забожитися, жуся, жишся, гл. Забожиться. Хоч як козак забожиться, — не йми, дівко, віри. Мет. 53.

Забойстий, а, е. 1) Снежный (о зиме), занесенный снегом (о дороге). Зіма була тоді забойста — понамітало скрізь. Катерин. у. *2) Ухабистый. Сл. Нік.

Забойсто, нар. 1) Много снегу, сугробов. Забойсто було тоді (на шляху) дуже, великі забої були. Катер. у. *2) Ухабисто. Сл. Нік.

Забойний, а, е = Забойстий. Забойна зіма. Лебед. у.

Забойство, ва, с. Убийство. За ним злий диявол ходить, на гріх, на блуд, на забойство призводить. КС. 1894. IX. 442.

Заболіти, лю, ліш, гл. Заболеть (*о части тела). Заболіла голова, сама не знаю чого. Чуб. 123. *Реже: захворать. Ой поїдьмо, брате, свічок купувати, щоб перва горіла, як я заболіла. Метл. 281.

Заболотний, а, е. Находящийся, живущий за болотом. Желех.

***Заболочувати, чую, еш, сов. в.** заболотити, лочу, лотиш. Загрязнять, загрязнить. Сл. Нік.

***Заболочуватися, чуюся, ешся, сов. в.** заболотитися, чуся, тишся, гл. Забрызгиваться, забрызгаться грязью, испачкаться в грязи, загрязниться. Желех.

Забондарювати, рюю, еш, гл. 1) Начать бочарничать. Мій кум поперед кола робив, а тепер забонда-

рював. Аф. 2) Заработать бочарством. Забондарював копу, та й є гроші на святки. Аф. 3) Затерять, не возвратить при бондарской работе. Се такий бондар, що як оддаси що, то він і забондарює. Аф.

Забондарюватися, рююся, ешся, гл. О бочаре: заработать. Аф.

Забора, ри, ж. 1) На днепровских порогах: ряд, гряда камней, прорезывающих русло поперег течения. Драг. 229. Карпо знав добре всі пороги, всі забори, знав кожний камінь. Левш. ПЙО. I. 138. 2) У рыболовов: камышевая стенка, перерезывающая реку (уд) трещается при ловле рыбы котцём). Браун. 16.

***Заборгований, а, е.** Задолжалый. Сл. Нік.

***Заборгованість, ности, ж.** Задолженность. Сл. Нік.

***Заборгувати, гую, еш, гл.** Задолжать. Сл. Нік.

Заборка, ки, ж. Під заборку (пошитий). О шубе: с несколькими складками сзади у талии. КС. 1893. XII. 447.

Забормотати, чу, чеш, гл. Забормотать. Часом усміхнеться, то насупиться, то забормоче. Кв. I. 108.

Заборозенник, заборозник, ка, м. Часть плуга: каждый из клиньев, вбиваемых около чересла: забивая их то с той, то с другой стороны чересла, можно поднимать и опускать его или подвигать в стороны. Чуб. VII. 398.

Забороло, ла, с. Забрало.

Заборона, ни, ж. 1) Защита. 2) Запрещение.

***Заборонений, а, е.** Запрещенный. Сл. Нік.

***Заборонено, нар.** Запрещено. Сл. Нік.

***Заборонний, а, е.** Запретительный. Сл. Нік.

Забороняти, няю, еш, сов. в. заборонити, ню, ниш, гл. 1) Защищать, защитит. Я працював один за трьох і заборонив від нужди матір с сестрою. Стор. М. Пр. 34. Господи боже!.. заступи мене, заборони мене від усякого злого. Шух. I. 38. 2) Запрещать, запретить. Ми бачили, що во ім'я твоє виганяв біси, і заборонили йому. Єв Л. IX. 49.

Заборонятися, няюся, ешся, сов. в. **заборонітися, ніюся, нишся**, гл. 1) Защищаться, защититься. *Вкривали отаманів курінь і свої халабудки, щоб заборонитися від дощу.* Стор. М. Пр. 129. 2) Быть запрещаемым, быть запрещенным.

Заборотати, таю, еш, гл. Заторошить, сбить с толку. *Ви мене заборотаєте, як будете хапати та з одного, а та з другого боку. Вас багато, а я один.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заборотатися, таюся, ешся, гл. Запутаться (в прямом или переносном смысле). *Він заборотався та вже не знає, що й робить.* Волч. у.

Заборощнювати, нюю, еш, сов. в. **заборшніти, нію, ніш**, гл. Запачкивать, запачкать мукою. Константиногр. у.

Заборощнюватися, нююся, ешся, сов. в. **заборшнітися, ніюся, нішся**, гл. Запачкиваться, запачкаться мукою. Борз. у.

Заборсувати, сую, еш, сов. в. **заборсати, саю, еш**, гл. Завязывать, связать, перепутывая (веревку), напр., *волоками од постолів заборсують на ногах капці.* Гол. Од. 67. *Коси заборсані в мичку, немов жінка збиралася словати їх під очіпок та зав'язала на тім'ї, а вони їй розсипались.* Мир. ХРВ. 180. Вообще перепутывать, перепутать (нити). *Глянь, як заборсала нитки, як їх тепер росплутувати?* Харьк. г.

Заборсуватися, суюся, ешся, сов. в. **заборсатися, саюся, ешся**, гл. 1) Перепутываться, перепутаться. 2) Только сов. в. Заметаться, начать бросаться из стороны в сторону. Аф. 3) Только сов. в. Устать от суеты, от хлопотливой работы. *За день такечки заборсається чоловік.* Полт. г. Г. Слов. Д. Эварн. 4) **Заборсатися з виплатою.** Не уплатить, остаться должником. Желех.

***Заборчий, а, е.** Завоевательный, захватный, наступательный. *Заборча війна.*

Заборянин, на, м. Работник, идущий по принуждению на работу для уплаты податей. См. **Забір.** *Пішли за-*

боряне купою на степи. О. 1861. XI. 111.

Заборянство, ва, с. Хождение на заработки по принуждению, с целью добыть денег для уплаты податей. *Отхожий промысел. Сл. Нік. См. **Забір.** О. 1861. XI. 111.

Забості, боду, деш, гл. Заколоть. Вх. Уг. 238.

***Забота, ти, ж.** 1) Забота. 2) Хлопоты. *Забота мені з тим хлопцем та й тільки.* Полт. 3) Беспокойство. *А мені яка забота?* Полт. у. Г. Йов.

***Заботити, чу, тиш**, гл. Утруждать, беспокоить. *Прийшов за лікарством, як ви казали; вибачайте, що вас заботю.* Крим.

Забощень, цня, м. Сот, кусок сотового меда. *«Давай, діду, меду!»... Пішов, одрізав йому заощень такого вже гарного, гречаного.* ЗОЮР. I. 134.

Забочітися, чуся, чишся, гл. Косотреть (неприветливо, угрюмо), коситься на кого. Угор.

***Забракнути, неться**, гл. безл. Недоставать, недохватать. Сл. Нік.

Забрання, ня, с. Взятие, захват.

Забрати, ся. См. **Забірати, ся.**

Забрезкнути, кну, неш, гл. 1) Обрюзгнуть. Сим. 36. 2) Сделаться водянистым; покрыться слизью (о квашенье и пр.). *Буряк який, та й той у льоху забрезкне. Отто і діжка забрезкла.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забреніти, нію, ніш, гл. 1) Зажужжать. *У полі пчїлка забреніла.* Чуб. V. 387. 2) Загremеть, зазвенеть, зазвучать. *Зашуміли луги, забреніли ріки.* Гринч. III. 681. *Одні двері зашуміли, другі забреніли.* Чуб. V. 1085. 3) Красоваться, заблестать, засиять. *Квітки забреніли на полі. Гаремі мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152.

Забренькати, каю, еш, гл. Зазвенеть, забренчатъ. *Став братъ ту скрипочку та якось і забренькав струнами.* Рудч. Ск. I. 154.

Забренькнути, кну, неш, гл. = **Бренькнути.** *Ще раз забренькли струни всі.* Млак. 73.

Забре(и)сті, реду, деш, гл. 1) Забрестъ, зайти. *Ой ти брїв, чорнобрїв, чом до мене не забрїв?* Чуб. V. 1126.—

в го́лову. Взбрести на ум. *Робе, що в голову йому забреде.* Харьк. 2) Зайти в воде (напр., во время ловли рыбы). Аф.

*Забрѣха, хи, м. Враль. Сл. Нік.

Забрехати, шу́, шеш, гл. Залаять (о собаках). *От же собака забрехала.* Кв. 259. *Собаки забрехали.* Всі в хаті кинулись до вікон. Левиц. Пов. 203.

Забрехатися, шу́ся, шешся, гл. Завратъся, залгаться. *Та він деколи як забрешеться, то й сам не зна, що меле.* Харьк.

Забрізкувати, кую, еш, сов. в. забрізкати, каю, еш, гл. 1) Забрызгивать, забрызгать. *Забризкав кров'ю... матір.* Стор. М. Пр. 139. 2) Запрыскивать, запрыснуть, закроплять, закропить. *У малих дітей (очі, як болять) мати забризкує покормом.* Грин. II. 318. 3) Начинать, начать брызгать. *Здається, і хмар нема, а дощик забризкав.* Аф.

Забрізкуватися, куюся, ешся, сов. в. забрізкатися, каюся, ешся, гл. Забрызгиваться, забрызгаться. *Забризкався, захлюстався.* Кв. I. 138.

Забріндзати, дзаю, еш, гл. = Забрѣхати. *Іч, як забриндзала спідницю.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забріндзатися, дзаюся, ешся, гл. = Забрѣхатися. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забринжати, жу́, жіш, гл. Зажужжать. *Кулька забринжала.* Федьк.

Забрінькати, каю, еш, гл. Забреньчать. Вх. Уг. 238.

Забріти, рію, еш, гл. Забрить, взять в солдаты.—лоб. Взять в солдаты. *Ще два дні до заручин, як йому лоб забрили.* Чуб. V. 243.

Забрішкати(ся), каю(ся), еш(ся), гл. Заважничать, зачваниться; закапризничать.

Забрі́д, ро́ду, м. 1) Уход из дому на заработки; бродяжничество. *Це б то ми покинемо село та пустимось в забрі́д.* О. 1862. V. 106. У Макаровского в забрі́д пусті́тися имеет переносный смысл. *Там з роду жевріє любов, і як порою запалає, то з толку хоч кого збиває, і мозок напутить і кров.* Се і Знеможенко дознав: еть як мудривсь, стерігся, штився, а все таки в забрі́д

пустився, на муки сам себе оддав. Мкр. Г. 17. 2) Рыбный завод.

Забро́да, ди, об. 1) = Задрі́па. 2) Бродяга. *Та він у нас заброда: усе десь блука—чи на роботі де, чи й так,—хто його зна й де він.* Александров. у.

Забродіти, джу́, диш, гл. Замочить в воде, запачкать в грязи.

Забродітися, джу́ся, дишся, гл. Замочиться в воде, запачкаться ходя по грязи. Ном. № 7252. *А дівчина з лісу йде та й заросилась, та й забродилась.* Мил. 110.

Забродчик, ка, м. Работник, занимающийся рыбной ловлей сетями на заводах. Черном.

*Забродчикувати, кую, еш, гл. Заниматься рыбной ловлей на рыбных заводах. Сл. Яворн.

*Забронювати, нію, еш, гл. Забронировать. Сл. Нік.

Забро́сть, сти, ж. На плодовых деревьях: почки цветковые. *На яблуні багато забрості, багато яблук буде.* Рк. Левиц.

Забрудіти, джу́, диш, гл. Запачкать.

Забрудітися, джу́ся, дишся, гл. Запачкаться. *Заросився, забрудився.* Гол. I. 180.

*Забру́дненість, ности, ж. Загрязненность. Сл. Дубр.

*Забру́днення, ня, с. Загрязнение. Сл. Нік.

Забрудніти(ся), нію(ся), ніш(ся), гл. = Забрудіти(ся).

Забру́катися, каюся, ешся, гл. Запачкаться в грязь. *Забрукається свита як довга.* НВолын. у.

Забрѣ́ха, хи, об. Забрызганный грязью. См. Задрі́па. *Так і швендя куди попало, бісів забрѣ́ха.* Харьк.

Забрѣ́хувати, хую, еш, сов. в. забрѣ́хати, хаю, еш, гл. Замачивать, замочить, забрызгивать, забрызгать грязью (платье).

Забрѣ́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. забрѣ́хатися, хаюся, ешся, гл. Загрязняться, загрязниться мокрой грязью, замачивать, замочить себе края платья.

Забрюхна́ти, тію, еш, гл. Забеременеть. *Забрюхнатіла дівчина, мені молодцю біда.* Грин. III. 683.

Забря́зкати, каю, еш, гл. Зазвенеть, забряцать. забрякать. *Пан грішми забрязкав.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103). *Хай чарка забрязка, хай весело буде.* Греб. 392. *Стукни в браму копитами, та й забрязкой поводами.* АД. I. 271.

Забрязкотіти, кочу́, ти́ш, гл. = **Забря́зкати**. Аф.

Забрязча́ти, зчу́, зчи́ш, гл. = **Забря́зкати**. *Криві шаблі забрязчали.* Мет. 436. *Угору руки підіймали, кайдаками забрязчали.* Макс. 1849. 11.

Забубні́ти, бню́, ні́ш, гл. Ударить в литавры. *Ой заграно мені і забубонено, бояри побужено.* Нп.

Забубо́н, ну, м., чаще во мн. **забубони** = **Забобон**. *Не дуже люблю сільське понеділкування і всякі сільські забубони.* Левиц. Пов. 170. *Бабські забубони.* Ном. № 253.

Забубоні́ти, ню́, ні́ш, гл. Невнятно заговорить, глухим голосом заговорить. *Забубонів, як старий дяк.* Ном. № 12892.

Забувáння, ня, с. Забывание, забвение. Левиц. Пов. 303.

Забувáти, ва́ю, еш, сов. в. **забу́ти**, **бу́ду**, деш, гл. Забывать, забыть. *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Мет. 62. *Забув віл, коли телям був.* Ном. № 1044. *Пішла кудись: сіней забула замкнуть.* Рудч. Ск. I. 20. *Забувим латини.* Чуб. III. 353. **Забу́ти на що́, на ко́го.** Забывать о чем, о ком. *Що б то й було, як би всі багатіли! то б і на бога забули!* Ном. № 1448.

Забувáтися, ва́юся, ешся, сов. в. **забу́тися**, дуся, дешся, гл. 1) = **Забувáти**. *Прощай же! швидко убірайся, обіцянки не забувайся.* Котл. Ен. IV. 11. *З ким любила, розлюбила, мушу забуватися.* Чуб. V. 156. *Ой за яром брала дівка льон, та забулась пов'язати.* Мет. 60. *Забувсь, відкіля й двері відчиняються.* Ном. № 5811. *Забувся на його.* 2) Забываться, забыть-ся, приходит, придти в забвение. *Минулося—забулося.* Посл. *Забудеться горе.* Шевч. 67.

Забудіно́к, нку, м. = **Забудува́ння**. *Вийдеш на пусте місце, де ні однісінь-*

кої хати; а там ізнов починаються забудинки і всі на другий штиль: де двірок стоїть, де просто як сільська хата. Св. Л. 24.

Забуді́вля, ля, с. Строение, постройка. *Дзвіниця коло тієї ж церкви ще дивнійша: стоїть підмурок... на підмурку по краях... стовпи... на тих стовпах мурований піддашок, як червоний поясок; на піддашку забудівля з дірами замість вікон. Тут дзвони висять... Стоїть собі дзвіниченька, і хрест на ній наче пишається, наче йому величнійше стояти на такім пишнім забудівлі.* Св. Л. 26.

***Забудлі́вість**, вости, ж. Забывчивость. Черемшина.

Забудовува́ти, ву́ю, еш, сов. в. **забудува́ти**, ду́ю, еш, гл. Застраивать, застроить. *Инде замість улиці майдан і ніхто його не забудовує і нічого на йому нема.* К. ЧР. 63.

Забудовува́тися, ву́юся, ешся, сов. в. **забудува́тися**, ду́юся, ешся, гл. Застраиваться, застроиться. *Великий був майдан, та вже забудувався багато.* Черниг. г.

Забудува́ння, ня, с. Строение, постройка. *Якісь невидані місця, якесь пишне забудування.* Левиц. I. 213.

Забудува́ти, ся. См. **Забудо́вувати**, ся.

Забудька, ки, ж. = **Забудьок** 2. *Озьми хліб забудьку, той, що як виймаєш із печі та забудеш винять.* Драг. 32.

Забудько, ка, м. Забывчивый человек. *Який же з тебе забудько, хлопче.* Подольск. г.

Забудькува́тий, а, е. Забывчивый. Могил. г.

Забудьок, дька, м. 1) Забытый предмет. Черк. у. 2) Забытый в печи хлеб. *Як забудька хто ззість, то все буде забувати.* Подол. г. 3) Раст. чернобыль. *Arthemisia vulgaris* L. **Наївся забудьків.** Стал забывчив. Ном. № 13742.

Забужа́вити, вію, еш, гл. Загрязниться. *Ото вікна забужавіли—нічого не видно.*

Забужува́ти, жу́ю, еш, гл. Опалить перья и пух (у птиц). *Я вже курча забужувала.* Лебед. у.

Забузánити, ню, ниш, гл. Заговорить, понести (чепуху)? *Вона йому нісенітницю як забузанила, то він і рукою махнув.*

Забузува́ти, зую, еш, гл. Забить, заполнить, засыпать, залепить сыпучим телом, грязью. *Борода йому забузована снігом.* Греб. 404. *Банька скляна, та забузована, та й не видно, що у їй.* Кан. у.

Забу́лькати, каю, еш, гл. О жидкости: забульчать, забулькати, забултыхати.

Забулькотáти, чу́, чеш и забулькотіти, чу́, ти́ш, гл. Сильно забульчать. *Шубовсть у воду! тільки забулькотіло.* Харьк. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла у човен.* Стор. I. 82.

Забунді́ючнтися, чуся, чи́шся, гл. Заважничать.

Забунтува́ти, тую, еш, гл. Взбунтоваться. *На господа вони забунтували.* К. Пс. 3.

Забу́ритися, рюся, ри́шся, гл. Обмочиться.

Забуркотáти, чу́, чеш и забуркотіти, чу́, ти́ш, гл. Заворковать.

Забурку́кати, каю, еш, гл. = **Забуркотáти.** *Озвись, голубко, забуркукай стиха.* К. Дз. 191.

Забу́рний, а, е. Буян. *Він як п'яний,—страх який забурний.* Миус. окр.

Забу́р'ати, таю, еш, гл. Зарыть. Вх. Уг. 238.

Забу́ртатися, таюся, ешся, гл. Зарыться. Вх. Уг. 238.

Забуртіти, рчу́, ти́ш, гл. 1) Забить, засыпать, залепить. *Вікна забуртило (снігом),—нічого не видно.* Мнж. 130. 2) Воткнуть, вонзить. *У серце ніж забуртило.* АД. I. 304.

Забурува́ти, рую, еш, гл. Забурлить. Харьк.

Забуру́нний, а, е = **Забу́рний.** *Як п'яний, то забурунний.* Миус. окр.

Забурха́ти, хаю, еш, гл. Забушевать (о воде, ветре).

Забурча́ти, чу́, чи́ш, гл. Заворчать, заурчать. *Уже старий забурчав—сердиться.* 2) Зашуметь, зажурчать. *По хвилі весельця гули. Пливають—аж вітри забурчали.* Котл. Ен. IV. 8. *В рівчаку струмочок забурчав.* МВ. (О. 1862. I. 71).

***Забусува́тися, суюся, ешся, гл.** Замотаться, запутаться. *Кінь забусувався у віжки.* Сл. Яворн.

Забу́ти, ся. См. **Забувáти, ся.**

***Забутіти, чу́, ти́ш, гл.** Затрамбовать, утрамбовать. Сл. Дубр.

Забутіти, чу́, ти́ш, гл. Загудеть. *Загудів, забутів сивий голубонько по зеленій ліщині.* Гол. I. 131.

Забу́ткóвий, а, е. Вызывающий забвение. *Треба тобі дати забуткової.* Ном. № 5820.

***Забу́тливий, а, е.** Забывчивый. Сл. Яворн.

***Забу́тливість, вости, ж.** Забывчивость. Сл. Нік.

Забу́тній, á, е и забу́тній, я, е.

1) Забывчивый. *Забутний чоловік.* Черк. у. *Ніяк от не згадаю, як його прозивати; я такий забутний став—так зараз і забуду.* Верхнеднепр. у. 2) Вызывающий забвение. *Чи мені дано такого зілля забутного, чи що?* Г. Барв. 351.

Забу́ток, тку, м. 1) Остаток, памятник. *Забуток старовини.* О. 1862. X. 1. 2) Забвение. Павлогр. у.

Забуття́, тя́, с. 1) Забвение. *Продаємо чортяці тіло й душу за нещасливу забуття хвилину.* К. ЦН. 217. 2) Забытье. *Усе кругом спало, мов зачароване, в тихім забутті теплої ночі.* Мир. ХРВ. 19.

Забухі́кати, каю, еш, гл. Закашлять глухо и сильно.

***Забу́цати, цаю, еш, гл.** Забодать. Сл. Нік.

***Забуча́влий, а, е.** Отвердевший, сгустевший. *Забучавілу землю і плуг не бере.* Липов. у., с. Ситківці. Ефр.

Забуча́віти, вію, еш, гл. Затвердеть (о почве).

Забу́яти, яю, еш, гл. Роскошно разростись, вирости; во множестве появиться. *Як поле в них буяє бодяками, так забуяли серед Царяграда невольницькі базарі козаками.* К. МВ. XI. 52. *Густо забуяв наш нарід на руїні.* К. Дз. 16.

Завáблювати, люю, еш, сов. в. **завáбити, блю, биш, гл.** Приманывать, приманить.

Завáга, ги, ж. Отягощение; помеха. *Ось підписуйте лишень!—каже писарь*

старшині.—Зібралось цих бамаг скільки! Хоч би швидче здихаться цієї заваги,—їх стільки не було. Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Завагітніти, нію, еш, гл. Забеременеть. От вона вже як завагітніла, що от-от родини будуть... Рудч. Ск. II. 90.

Завагоніти, нію, еш, гл. = **Завагітніти.** А та чи зляглась, чи не зляглась з ужакою, вже й завагоніла. ЗОЮР. II. 33. От як його жінка завагоніла, так теща і каже йому: привези ж її до мене рожать. ЗОЮР. II. 38.

Заваготіти, тію, еш, гл. = **Завагітніти.** Мнж. 37, 25.

Зава́да, ди, ж. Препятствие, помеха, затруднение. То завада є йому, що воно не зійшло. Камен. у. **Бути на заваді.** Служить помехою, мешать. Йому й муха на заваді. Ном. № 2890. Поганому животові й пироги на заваді. Посл. Стати на заваді. Помешать.

Заваджати, джаю, еш, гл. = **I. Заважати.**

***Зава́дливий, а, е.** Вредный. Сл. Нік.

I. Заважати, жаю, еш, сов. в. зава́дити, джу, диш, гл. 1) Препятствовать, мешать, помешать, быть помехой. Сей хміль мені не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати. Макс. 1849, 85. Ет, геть звідце, не заважай, нема часу з тобою ту балакати! Камен. у. 2) Подействовать дурно (на желудок). Поганому животові і пироги завадять. Ном. № 7159. **Зава́дило.** Затошило. Мені з самого ранку завадило. Аф. 406.

II. Заважати, жаю, еш, гл. = **Зава́жувати.** А в кишені три шеляги, та її ті заважають. Грин. III. 652. Бачця, нічого не заважають слова, а Леся, да її сама Черезаниха, насилу змогли дивитись без сліз на ту нещасливу невісту. К. ЧР. 221.

Зава́жити. См. **Зава́жувати.**

Зава́жний, а, е. Веский, тяжелый, тяжеловесный. Левч. 165. Продажне—заважне. Ном. № 10523.

Заважніти, нію, еш, гл. = **Завагітніти.** Жінка в його давно вже заважніла. Рудч. Ск. II. 114.

Зава́жувати, жу, жиш, гл. 1) Весить, иметь

вес. Скільки пудів вона заважить? Ком. II. 72. 2) Иметь значение, быть важным. Тут початок діла більше заважить, аніж великі гроші. К. (О. 1862. III. 23). А що? Багато твій заважив розум? К. ЦН. 296.

Зава́жуватий, а, е. Неповоротливый. Мнж. 180.

Зава́ла, ли, ж. 1) Завал, набросанная масса чего, загромождение. У хаті така завала, що нема де сісти. НВолын. у. 2) Заносы снежные. Завала снігу велика. НВолын. у. Лелет у зимі як кричит—то на завалу. Вх. Лем. 414. 3) Грозовая туча; буря. Від запад-сонця прийшла завала. Вх. Зн. 18.

***Зава́ли, ва́л и зава́лки, лок, ж.** 1) Боль в горле с опухолью (свинка). Обклали йому ватою всю шию, бо в нього завали. Як болить у горлі, то це називається завалки. Крим.

Зава́лий, а, е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 180.

Зава́листий, а, е. Многоснежный (о зиме). Завалиста зима. НВолын. у.

Зава́листо, нар. Большие сугробы снега, глубокий снег. Як у долині, то завалисто, а полем ні. НВолын. у. Снігу не дуже завалисто. Черк. у.

Завали́ти. См. **Зава́лювати.**

***Зава́лище, а, с.** 1) Развалина, руина. Виринає з-поміж завалищ чорний кіт і, вп'явши свої пулькати очі в коні, плаксиво зм'явкав. Черемшина. 2) Место разрушения. Мою увагу займала тепер застигла неначе постать дідка, що самотньо чорніла на завалищах хат. Коцюб.

Завалува́ти, люю, еш, гл. Сильно залаять (о многих собаках). Загавкають собаки, завалують на вовка.

***Зава́ль, лі, ж.** Хлам. На горищі там у мене всяка заваль лежить. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зава́льковий, а, е = **Зава́листий.**

Зава́льковувати, ву, еш, сов. в. зава́лкува́ти, кую, еш, гл. Замазывать, замазать глиной стену.

Зава́лкуватий, а, е. Ленивый, неповоротливый. Потім як роздивилась ближче, дак і зава́лкуватий, і лемехуватий (діл). Г. Барв. 498.

Зава́льний, а, е. 1) = **Зава́листий.** Завальна зима. НВолын. у. *2) Громозд-

кній, тяжельй. *Вибрав собі віолончель, як інструмент незавальний, щоб можна було брать з собою на село.* Н.-Левнц. *Чоловіки поскладали і завальні її дрібні пакунки.* Н.-Левнц.

*Завально, нар. Обильно, слишком, достаточо. Сл. Яворн.

Завалювання, ня, с. Обваливание.

Завалювати, люю, еш, сов. в. заваліти, лю, лиш, гл. 1) Завалювать, завалить. *Сніг завалить по степу усі шляхи, ні вийти, ні виїхати.* Греб. 404. 2) Обрушувать, обрушить. *Прийшла додому, піч завалила.* Нп. 3) Переносно—закатувать, закатиць. *Він як завалив!* Он как закатил (о 'езде). *Йому як завалили, то мабуть сот кілька.* *Завалив піти.* Запил. *4) Загромождають, загромождять. *Усю хату мені завалили своїми пожитками.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Завалюватися, лююся, ешся, сов. в. завалітися, люся, лишся, гл. 1) Обваливаться, обвалиться, обрушуваться, обрушиться, заваливаться, завалиться. *Була завалилася стеля, трохи людей не побила.* 2) Заваливаться, завалиться, забираться, забратися. *Було завалиться на піч.*

*Завалющий, а, е = Заваліщий. Ум. Завалющенький. *Може там яку хоч завалющеньку шапчину знайдеш.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Заваліти, ляю, еш, гл. 1) Завалить. 2) Запачкати.

Завалітися, ляюся, ешся, гл. 1) Завалиться. *Десь завалюлось у коморі.* 2) Запачкаться.

Заваліщий, а, е. Завалювавший, плохой, мало пригодный.

*Завантажувати, жую, еш, сов. в. завантажити, жу, жиш, гл. Загружать, загрузить. Сл. Нік.

Завар, ру, м. = Заварювання 2. Кв. II. 289.

Заваріти. См. Заварювати.

Заварка, ки, ж. Кушанье, сваренное из молочной сыворотки и сыра или вурди. Вх. Зн. 18.

Заварувати, рую, еш, гл. Обеспечить, упрочить; сохранить. *Заваруй нас, Христе пане!* Гол. II. 95.

Заварювання, ня, с. 1) Заварива-

ние. 2) Лечение сухими банками при болях живота.

Заварювати, рую, еш, сов. в. заваріти, рю, риш, гл. 1) Заваривать, заварить. *Варвара заварить, а Савз засолить.* Ном. № 507. 2) Печь, запечь (о боли). *Що це, сестро, да її за пиво, коло серця заварило.* Чуб. V. 432. 3)—соняшниці. Ставить, поставить сухие банки при болях живота. *Вона її язичок підняти, і соняшниці заварити, ось така то вона.* Кв. Драм. 57.

Заватра, ри, ж. У гуцульских пастухов в полонінах: род шалаша среди загороди, в которой ночуют животные: с покатою крышей из луба и открытыми боками, чтобы спящий там пастух мог всегда видеть животных. Шух. I. 185, 188.

*Завбачати, чаю, еш, сов. в. завбачити, чу, чиш, гл. Предусматривать, предусмотреть; предвидеть. Сл. Нік.

*Завбачливий, а, е. Предусмотрительный. Сл. Нік.

Завбільшки, нар. Великою. *—з нього, як він. В его рост, его роста. Сл. Нік. *Камінь такий завбільшки, як де є хата велика.* Рудч. Ск. I. 105. *Так мабуть з теля завбільшки буде.* Харьк.

Завбожіти, жію, еш, гл. Обеднеть. *Лебед у., Камен. у. Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Камен. у.

Завважати, жаю, еш, сов. в. завважити, жу, жиш, гл. Замечать, замечать, подмечать, подметить, усмотреть, соображать, сообразить. *І пішов собі, наче він не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117. *Я вже завважив мирового, який він.* НВол. у. *Ідь-но, а там далі завважимо, куди нам повертати.* НВол. у. *Уже й сих слів Христових досить, щоб завважити, як противні слова п. Аскоченского наші християнській.* Костом. (О. 1862. VI 10). 2) Делать, сделать замечание кому.

Заввіш, заввішки, нар. Вышиною. *Кров із ями свистала вгору заввішки з чоловіка.* ЗОЮР. I. 302. *Де хата стояла,—кропива та бур'ян заввішки з мене поросло.* Г. Барв. 176. Ум. Заввішечки.

Завволіти, лю, лиш, гл. Поже-

лать, захотеть. Як завволите, сестро Меланіє,—одказала Катря. МВ. II. 199.

Завгáрити, рю, риш, гл.—комú. Затруднить кого; задержати кого. Ще й не вечір, а вже шпарування тільки побілити... О, це їй не завгарить! Поти сонце сяде, вона і побіле. Мир. Пов. II. 80.

Завгéть, нар. Исключая, кроме. Хар.

Завглиб и завглибки, нар. = Завглибшки. Кінь як стрибне,—так усіма чотирма ногами по копцю їй вибив, у коліно завглибки. Драг. 253.

Завглибшки, нар. Глубиною. В цій кручі завглибшки буде сажнів півтора. Черк. у.

Завгóдно, нар. Угодно. Извертається і чоловіком, і свинею, і кішкою, і чим завгодно. Рудч. Ск. II. 176.

Завгодя, нар. Заблаговременно, заранее. Треба завгодя лагодитись з своїм добром у город на ярмарок. О. 1861. IX. 176. Збиралися завгодя, завгодя скуповувались, пекли, варили. Мир. Пов. II. 56.

Завгорóдній, я, е. Находящийся за огородом. Аф.

Завгóрювати, рюю, еш, сов. в. завгóрити, рю, риш, гл. 1) Причиняють, причинить горе, неприятность. Та хоч бий себе, хоч ріж,—сим нікому не завгориш. Харьк. 2) Переносит запрещать, запретить. Нехай брешуть: людім не завгориш. Харьк.

Завгру́бшки, нар. Толщиною. Наяисто було завгрубшки як моє. Харьк.

Завда́ванка, ки, ж. Согретое молоко с примесью сметаны. Каменец. у.

***Завда́вання, ня, с.** 1) Подавание (тяжести). 2) Задавание (уроков). 3)—у що. Отдавание на что. 4)—чогó. Причинение. Сл. Нік.

Завдава́ти, даю́, е́ш, сов. в. завда́ти, да́м дасі́, гл. 1) Давать, дать. Як бог дасть, то й тут завдасть. Ном. № 13. 2) Задавать, задать (урок). О. 1862. I. 54. 3) Отдавать, отдать, закабалить, закабалить. Мій батенько мене прокляв і зміяці завдав аж на три годи на послуги. Рудч. Ск. II. 106. З дочкою ліг спати, завдав сина у лакеї. Шевч. 349. Ждала мати, ждала мати (дочки), та вже й зажурилася. Доню

моя, Доню, доню-одниці, та й безталаннице! чи тебе завдано, а чи запродано? Чуб. V. 744. 4) Засылать, заслать, ссылать, сослать, упрятывать, упрятати. А на дворі коня взято, за Дунай завдато. Мет. 213. На вічну каторгу завдав. Макс. 1849, 91. Семена Палія на Сібір завдав. Макс. 1849, 88. Далеко десь були вони завдаті. МВ. II. 34. 5) Причиняють, причинить кому что-либо, какой-нибудь вред, сделать что-либо неприятное,—в следующих выражениях: — **жа́лю.** Причиняють скорбь, печаль, горе. Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш. Мет. 15. Як я тебе в військо дам, собі жалю завдам. Макс. 1849, № 22. — **жа́ху, страх, стра́ху.** Наводить страх, устрашают. Щоб більше жаху їй завдати, і щоб усяк боявся так робити,—у річці вражу шуку утопити. Гліб. А буде нашу тисячу гнати й рубати, буде нам, великим панам, великий страх завдавати. Макс. 1849, 89.—**му́ки.** Причиняють страдания. Не завдавай мені молодому смертельної муки. Мет. 210.—**парла, прочухána, прочухánки, хло́сту, чо́су.** Задать трепку, отколотить. Ном. № 3860—3862. Завдавши чосу татарві, січовики одпровалили загін проти черкесів. Стор. М. Пр. 27.—**со́ромá.** Пристыдить. Світилка-шпилька при стіні, в неї сорочка не її, в неї сорочка кумина,—завдайте, буяре, со́рома! Грин. III. 486.—**ту́ги.** Причиняють тоску, горе. Ой не завдавай, чорнявая, мому серцю туги. Чуб. V. 55. 6)—**брехню́, неправду́.** Обвиняють во лжи. Що обізвусь, то завдають неправду. К. Іов. 74. 7)—**ду́мки.** Заставить думать, беспокоиться. Я боржій пішла додому, бо грім і блискавка, і дощ завдали домашнім про мене думки. Г. Барв. 221. 8)—**ду́рня.** Ставить в глупое положение, выставляют дураком. Вони добре бачили, якого дурня завдав усім Колумб. Ком. I. 55. *9) Поднимать собственными силами. Завдав я свого клумачка на плечі та й побрався шляхом-дорогою. Звен. у., с. Пальчик. Ефр. *10) Помочь поднять кому. Завдай-но мені мішка, бо сам підняти не здужаю. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Завдалеки, нар. = **Завдальшки**.

Завдальшки, нар. Расстоянием. Так завдальшки, як до тії греблі, сиділи в очеретах дикі качки. Черк. у. Завдальшки як до того сухоставу од'їхали чумаки од села. Черк. у.

Завдання, ня, с. 1) Задача; урок. Башт. 22. *2) Задание. Сл. Нік.

Завдарім, нар. Задаром, за бесценок. Татарин, братіку, татарин, продав сестрицю завдарім, та взяв завдатку калину. Нп.

Завдати. См. **Завдавати**.

Завдаток, тку, м. Задаток. Добре слово стоїть за завдаток. Ном. № 10674. Я трохи дам завдатку, а там зароблю в кого майструючи та її оплачусь. Г. Барв. 186.

Завдача, чі, ж. Задаток. Я вже взяла три карбованці на завдату. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Завдовж, **завдовжки**. нар. Длиною, в длину. Роги по аршинну завдовжки, коли не більш. Стор. I. 41.

Завдовіти, вію, еш, гл. Овдоветь. Малою заміж пішла, та ще й молодою завдовіла. Мил. 91. Чом ви, цвіти, рано забіліли, я молода завдовіла. Чуб. V. 806.

***Завдовольняти**, няю, еш, гл. = **Задовольняти**.

Завдруге, нар. = **Вдруге**. А він його завдруге як заціде у вуха! Херс у. Слов. Д. Эварн.

Завдякі, нар. Благодаря. Завдяки доброму чоловікові, що порятував мене шматком хліба, я, поснідавши, спромігся переваги-ваги додому доплентатись, а то пак нездужав уже і ступіня ступити. К. Михальчук.

Завдячати, чаю, еш, гл. Благодарить, приносить благодарность.

Завдячений, а, е. Благодарный. Завдячений поетові, що він квітками душі своєї уквітчав його щастя..., просив його до себе. К. XII. 23.

***Завдячувати**, чую, еш, сов. в. завдячити, чу чиш, (кому), гл. 1) Благодарить, приносить благодарность. 2) — кому що, чим. Быть кому обязанным чем-чб.

Заведений, а, е. 1) Принятый, установленный. 2) Явленный. Він казав, що

наш контракт незаконний, бо не заведений у нотаруса. Павлогр. у.

Заведення, ня, с. Обычай, обыкновение. У них таке вже заведення, що всі брати, хоть вони й жонаті, живуть і роблять укупі. Гринч. У нас таке заведення, що жінки не молотять. Гринч.

Заведено, нар. Разумеется, конечно. Борз. у.

Заведенція, ції, ж. = **Заведення**. Ич, думаю, яка в їх заведенція! Треба й собі, щоб не подумали, що я мужидак нічого й не знаю. Драг. 52. Се вже така буде усюди заведенція. Кв. Пром 34.

Заведісвіток, тка, м. = **Дурісвіт**. Желех.

Заведія, дії, м. Коновод, зачинщик. Гол. II. 508. *Старша свашка заведія, а на свашку вся надія. Нп.

Завезиско и **завезлиско**, ка, с. Место, где почва глубоко запала. Вх. Лем. 414.

Завезті. См. **Завозити**.

Завейкати, каю, еш, гл. Закричать «вей-мир». «Яку торбу, якого баранця?» — завейкали жиди. Рудч. Ск. II. 132.

Завеличатися, чаюся, ешся, гл. Заважничать. Завеличався, як жид на родинах. Ном. № 2490.

Заверба, би, ж., и **завербник**, ка, м. Род раст. из породы Salix. Вх. Зн. 18.

Завербувати, бую, еш, гл. Завербовать. Другу половину завербували собі в товариство ті шмаровози. Стор. I. 109.

Завергати, гаю, еш, сов. в. **завергнути**, ну, неш и **завергти**, **вержу**, жеш, гл. Забрасывать, забросить, закидывать, закинуть. Прала дівойка хусти на леду, прийшов до неї красний молодець:... «Я ті, дівойко, хусти розмечу». — Як ти розмечеш, я сі позберу. «Я ті, дівойко, праник завержу». — Як ти завержеш, а я сі найду. Гол. II. 73—74.

Завередити, дить, гл. безл. Почувствовать дурноту. Щось мені завередило.

Завередувати, дую, еш, гл. Закапризничать, заприхотничать, начать привередничать.

Заверетѣнитися, нюся, нишся, гл. Завертеться, закружиться. *Усе заверетенилось у мене в очіх.* Г. Барв. 398.

Заверещати, щу́, щіш, гл. Громко и резко закричать. *Як увійшла в хату, як заверещить, як засичить!* Левциц. Пов. 343.

Заверніголова, ви, об. Человек, морочащий другого, сбивающий с толку.

Заверну́ти, ся. См. **Заверта́ти, ся.**

За́верт, ту, м. 1) = За́вертень. Нічим вовкові блювати, так завертами. Ном. № 2823. 2) Заворот, поворот. *Отой Шпак живе на заверті.* Камен. у.

Заверта́йло, ла, м. Производящий кастрацию. *Звен. у. *Оцеї мій кум завертайло на нашому селі.*

Заверта́ти, таю, еш, сов. в. заверну́ти, ну́, неш, гл. 1) Заворачивать, заворотить; поворачивать, поворотить. *Дике утя... завернуло під крильце головку та й куняє на озерці.* Греб. 402. *Уже коники запряжені і возики завернуті.* МУЕ. III. 139. 2) Заходить, зайти по дороге. *Хто б не завернув на двір, або не зайшов у хату,—є кожному горілки чарка.* Стор. М. Пр. 153. *І в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло.* Шевч. 106. 3) Ворочать, воротить. *Завертала миленького, завертала: ой вернися, мій миленький, завернися.* Мир. Л. сб. 295. *Там пасла гуси дівчина молода.—«Покинь, дівчино, гусоньки завертати».* Гол. I. 72. *Жоліри, що йшли слідком, завернули собаку.* Стор. М. Пр. 112. 4) Приглашать, пригласить зайти, запрашивать, запросить. *Оттоді-то удова не убогою себе жала, всіх козаків у двір завертала.* Мет. 424. 5) Возвращать, возвратить что. *Заверну все твоє.* Грин. II. 99. 6) Оскоплять, оскопить (животное). О. 1862 V. Кух. 39. 7)—**го́лову, мо́зок (кому).** Оглуплять, одурять (кого). *Не тієї освіти, що серце сушить і голову завертає.* О. 1861. XI. 104. *Чаще безлично: заверну́ло го́лову, мо́зок (кому).* Одрел (кто). Чуб. III. 131. 8) **Заверну́ти ніс.** Заважничать. Ном. № 2467.

Заверта́тися, таюся, ешся, сов. в. заверну́тися, ну́ся, нешся, гл. 1) Заворачиваться, завернуться, поворачиваться, повернуться. 2) Ворочаться, во-

ротиться, возвращаться, возвратиться. *Біжи, біжи, дитя моє, не барися: на сі-нечному порозі завернися.* Мет. 150. *Тебе, серце, не покину, хоть покину,— завернуся, до серденька пригорнуся.* Чуб. V. 262. *Заверніться, тату, додому,—я й сама піду.* Рудч. Ск. II. 55.

Заверта́ха, хи, ж.? — Який буде обід твій...—*Не журися ти, дівчино, єсть там в полі соломаха, козацька завертаха.* Лукаш. 12.

За́вертень, тня, м. 1) Веревка или деревянное кольцо, которыми прикрепляют оглоблю к саням. Сим. 37. *Нічим вовкові блювати, так завертнями.* Ном. № 2823. *2)—**За́вертка 1.** Сл. Яворн.

Заверті́ти, ся. См. **Заві́рчувати, ся.**

За́вертка, ки, ж. 1) Пучек стеблей стоящего на корню хлеба, свернутой узлом. По народному поверью, **за́вертка** делается с злым умыслом и имеет силу причинить болезнь сорвавшему ее или с'евшему хлеб из зерен тех колосьев, которые были в **за́вертці.** К. С. 1889. XII. 597. См. **За́вивка, за́витка, за́виття́, за́крутень, за́крутка.** 2) Род деревянного запора у дверей: проходящий сквозь дверной косяк стержень, на внутреннем конце которого деревянная пластинка, прикрепленная к стержню посредине и при горизонтальном положении захватывающая своею половиною внутрь отворяющуюся дверь; вращая стержень, а с ним и пластинку, можно отпирать и запираеть дверь. Чуб. VII. 383. *Христя кинулась до надвірніх дверей... зачинила й закрутила заверткою.* Мир. ХРВ. 216. *3) Одна из составных частей ткацкого станка. Сл. Яворн.

Заверша́ти, шаю, еш, сов. в. заверші́ти, шу́, шіш, гл. Завершать, завершить, заканчивать, закончить (крышу, стог, копну). Чуб. III. 390. *Здорові та гарно завершені стоги пшениці та жита.* О. 1862. X. 113. Иногда употребляются и вообще в смысле заканчивать, закончить, довершить. *Бреши, бреши, гаразд заверши, під кінець правду скажи та й забожись.* Мнж. 166. *Було, було погано, а сей год завершило* (т. е. дошло до высшей степени): *ні хліб не вродив, ні огородинна.* Волч. у.

Заверю́ха, хи и пр.—**Завірю́ха и пр.**

Заверя́йка, ки, ж. Род запора дерев'яного. Вх. Лем. 414.

Завеселі́тися, лю́ся, лі́шся, гл. Отдаться веселю.

Завес́ті, ся. См. **Заво́дити, ся.**

Завечері́ти и завечорі́ти, рі́ть, гл. безл. Повечереть.

Завешта́тися, таю́ся, ешся, гл. 1) Засуетитися. *Вона завешталась по хаті, — дивлюсь, несе й черв'яка заморити.*

2) Начать шляться. К. Михальчук. *Парубок сидів удома, а це завештався по містах.* 3) Засидеться, загуляться. *На току завештався: там молотять та віють.* Харьк. *У пасіці завештався.* Харьк.

Завжде́, нар. Всегда. *Ой де то ангели та пісню співають, всевишняго бога завжде вихваляють.* Чуб. III. 384.

Завждéнний, а, е. Всегдашний, постійний. *Треба їх до діла призвичаїти. От і почалось завждене призвичаювання.* Мир. ХРВ. 127.

Завжди́, нар. = **Завжде́.** *Чи що зроблю, куда піду, завжди серце в тузі.* Чуб. V. 277.

Завжди́шний, я, є = **Завждéнний.** *То було завждішне змагання.* Мир. Пов. I. 149.

Завздалегі́дь, нар. = **Заздалегі́дь.**

Завздо́вж, завздо́вжки, нар. = **Завдо́вжки.**

***Завзя́тець, тця, м.** Неустрасимый воин, храбрец. *На вас, завзятці-юнаки, ...кладу найкращі думки.* М. Стар.

Завзя́тий, а, е. Стойкий в преследованні своєї цілі, упорний, неуступчивий; ожесточений, неукротимий, злобний. *Завзяте як перець, покіль не виїде на герець. Наш отаман Гамалія, отаман завзятий.* Шевч. 60.

Завзя́тися, візьму́ся, мешся, гл. 1) Задатися целью, упорно стремитися к чому. *Завзялись ляшки ще й багатії люде забрать, забрати тих бідних сирот.* Чуб. V. 973—974. 2) — **на ко́го.** *Вз'ється, ожесточиться, напасть на кого. Писарь завзявся на мене.* Каме-нец. у. *Три селі завзялися на старшину.* НВолын. у.

Завзя́тість, тости, ж. Отвага, стойкість в преследованні цілі, упорство, ожесточення, злоба. *Воєнна буря закрутила, латинське серце замутила, за-*

взятість всякого бере. Котл. Ен. IV. 63. *Завзятістю сповняє Україну.* К. ЦН 201. *В завзятості страшний.* К. МБ. XI. 144. *Господарство своє позаводили вони не так доглядом, як завзятістю. Їх усяке боїться, чи сусіда, чи наймит; з убогого вони уміють здерти своєю допомогою і з поденника викрутять останню краплю поту.* Г. Барв. 162.

Завзя́то, нар. Стойко; упорно, неуступчиво; сильно. *Попились завзято.* Шевч. 454.

Завзя́ток, тку, м. Враждебные чувства, неприязнь, злобное отношение к кому. *Має на мене завзяток.* Вх. Зн. 18.

Завзя́ття, тя, с. Энергия, отвага, стойкість, неуступчивість, упорство. *Колихали (отамана) на руках, вихваляючи його лицарське завзяття.* Стор. М. Пр. 148. *А в братів твоїх козаків багато завзяття.* Макс. 1834. 86.

Завива́йка, ки, ж. ? *Бо на нас (дівчатах) плаття—все шовк та китайка, червона окрайка.* А в варіанте вместо последнего стиха: *зверху завивайка.* Мил. 51.

Завива́йлечко, ка, с. Ум. от **завива́йло.**

Завива́йло, завива́ло, ла, с. 1) **Белая намітка** или вообще кисея, которой повязывают новобрачную поверх **очіпка.** *Ой білеє завивайло да вічнеє покривайло.* Нп. 2) **Чалма.** *Сам на чердак виступав, турецьким білим завивалом махав.* Ад. I. 216. Ум. **Завива́йлечко.**

I. Завива́ння, ня, с. 1) Завивание, свивание. 2) Обмотывание, обертывание. 3) = **Завива́йло.** *Глянь на поріг, діво, несуть твоє діло: білеє завивання, вішне покривання.* Свад. п. Грин. III. 488. *Ой твоїй братець із віком іде і біле завивання у віці несе.* Мет. 208. Ум. **Завива́ннячко.** Грин. III. 435.

II. Завива́ння, ня, с. Завывание. Лев-виц. Пов. 331.

I. Завива́ти, ва́ю, еш, сов. в. завива́ти, в'ю, еш, гл. 1) Завивать, завить, свивать, свить. *Ой зав'ю вінки та на всі святки.* Чуб. III. 190. 2) Заворачивать, завернуть, обматывать, обмотать, обертывать, обернуть, повязывать, повязать; налагать, наложить повязку.

Скину опончу, зав'ю ніжки. Чуб. V. 115. Молоді молодці, завивайте головиці. Чуб. III. 47. Рани мої смертельні промивав, м'якенькою бавовною закладав, червоною китайкою завивав. АД. I. 250. 3) То же, что и покривати, покрити новобрачну, а также девушку, имеющую ребенка. Переносно: покрити дівчину — обольстить девушку. Желех.

II. Завивати, ваю, еш, сов. в. завити, вию, еш, гл. Завивать, завить. Завив, як вовк. Ном. № 2382. По козакові вовченьки завивили. Чуб. Сердитий вітер завива. Шевч. 26.

Завиватися, ваюся, ешся, сов. в. завитися, в'юся, ешся, гл. 1) Завиватися, завитися. Заплітайся, плетінь, заплітайся, завивайся труба золота. Мет. На їм кучері завиваються. Чуб. V. 274. 2) Заворачиватися, завернутися, обматуватися, обмотатися, пов'язуватися, пов'язатися. Русинки там завиваються в намітки. Св. Л. 2. 3) То же, що покриватися (новобрачної), а покритися з ким—бути обольщеною жем (о девушке). Желех.

Завивка, ки, ж.—Завертка I. Чуб. II. 193.

Завіграшки, нар. Шутя, играя. Сл. творн.

Завіда, ди, об. Завистник, завистница. Аф.

Завідити, джу, диш, гл. Позавидосить. Хто завидить, той мене сиротиньку зобидить. Мет. 293.

Завідіти, джу, диш, гл. Увидеть. Її заплакала та Морозиха, ох ідучи а місто. Завіділи козаченьки да медно п'ючн: «Годі, годі, Морозихо, по Морозенку голосить». Мет. 410.

Завідка, завідко, нар. Засветло. Коли б мені завідка додому прийти. Каченец. у. Вечеряї, козаче, сю вечеру завідка. Чуб. V. 47.

Завідки, ків, мн. Зависть. Завідки беруть. Завидно. Завідки беруть, що ач не дають. Посл.

Завідливий, а, е. Завистливый. Дівчата завідливі. О. 1861. X. 57.

Завідна, нар. Засветло. Аф.

Завідний, а, е. Заметный, приметный. Тоді межа завідна була, а тепер

кат його зна й непримітно стало. Павлогр. у.

Завідник, ка, м. Завистник. К. Бай. 152. Завиднику пирожок, а жалоснику рожок. Ном. № 4823. Весело позирає згорда забісована дівчина на своїх завидників Г. Барв. 464.

Завідниця, ці, ж. Завистница.

Завідно, нар. Завидно. МВ. II. 158. Завидно, що в когось видно. Ном. № 4803.

Завидощі, щів и щей, ж. мн. Зависть. Ном. № 4808.

Завідувати, дую, еш *на що и чого, гл. Завидовать. Ой у броду, ой у броду брала дівчина воду, там козаченько коня напуває, завидує на її вроду. Нп. Завидують мені булави, гадають, що є такі, що будуть її краще від мене і вище носити. Лепкий. *Завидує нам нашого щастя доля, насилає ворогів лукавих, грабіжників... Лепкий.

Завідущий, а, е. Завистливый. Завидуші очі.

Завідько, ка, м.—Завідник. Завідько з заздности нудився. Мкр. Н. 37.

Завідющий, а, е—Завідущий.

Завікати, каю, еш, сов. в. завікнути и завікти, кну, неш, гл.—Завікати, звікнути.

Завілювання, ня, с. Заискивание, виляние около чего-нибудь.

Завілювати, люю, еш, гл. Заискивать, вилять перед кем-нибудь.

Завіляти, ляю, еш, гл. Завилять. А Прус хвостом не завиляв, як знаєш лис хвостом виляє. Котл. Ен.

Завіна, ни, ж. Вина, погрешность. МВ.

Завинитель, ля, м. Обвинитель. МВ.

Завиніти, ніо, ниш, гл. 1) Задолжать. А цибулька ся не вродила, а я довжок завинила. Чуб. V. 1095. Завинив я йому тридцять карбованців. Каченец. у. 2) Провиниться. А що ж бо я кому завинила, за що ж мене зла доля побила? Гол. I. 358.

Завиніння, ня, с. Свисток, сверток. Зносили свої скриньки, свої завиніння, свої торбинки. Левіц. I. 505.

Завиноватитися, чуся, тишся, гл. Задолжаться, войти в долги. Завиноватився я людям багато. Канев. у.

Завиноватіти, тію, еш, гл. Задол-

жать. Багато грошей завиноватів Петро. Каменец. у.

Заинпéритися, рюся, ришся, гл. Заупрячиться. Худоба завинперилася, везучи віз на гору. Кременч. у.

Завинувáти, ну́ю, еш, гл. Обвинить. Завинували жінку. Каменец. у.

Завину́ти, ну́, не́ш, гл.—**Завіти 2.** Купи, мати, шовку завинуть головку. Нп. Відказала вона, взявши грушу, і завинула її в хустку. Св. Л. 204. Знайшла дитину,—ні в віщо завинуті. Г. Барв. 529.

Завину́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) — **Завітися 2.** 2) О цветах: свертываться, складывають лепестки. Завинулась калинонька. та й не розпускає. Рудан. I. 15.

Завиня́тко, ка, с. Узелок, сверток. Вештатись по божому світові із палицею в руках, а завинятком на плечах.

Заві́рнитися, рюся, ришся, гл. Рассердиться, разгневаться. Вх. Зн. 18.

***Завирува́ти, ру́ю, еш, гл.** О воде: забурлить. Сл. Нік.

Зависáти, са́ю, еш, сов. в. **завіснути и завісти, сну, неш, гл.** 1) Вешаться, повеситься; повиснуть. Ой у лісі на горісі сорока зависла. Чуб. III. 133. Червоне намисто в шинкарки зависло. Чуб. V. 582. Мертвець за ним і собі у дзвіницю, та в дірці, що перехрещена, і завис на хресті. ХС. III. 57. На віях, мов дві перлини, сльози зависли. Г. Барв. 223. 2) Оставаться, остаться неуплаченным, накопляться, накопиться (о платежах, недоимке, долгах). Я й платив, щоб подать не зависала. 3) — **на ко́му.** Лежать на ком, лечь на кого, *на чью ответственность. На твоїй голові все зависло, бо ти староста. Каменец. у.

Заві́ска, ки, ж. Недоимка, просроченний платеж. Це на вас зависка зосталась, а ми всі дали подушне. НВолын. у.

Завискотіти, кочу́, ти́ш, гл. Завизжать, взвизгнуть. І з реготом завискотіла—і мов лихий її злизав. Греб. 358.

Завісливий, а, е = Завідливий. Зависливі очі. Ном. № 4817. Зависливі багатирі. Грин. I. 193.

Заві́снути и завісти. См. Зависáти.

Зáвисть, сти, ж. Зависть. Вам на зависть, а їй на користь. Ном. № 11593. *У зáвисть ста́ло йому́. Ему стало завидно. Крим.

Завита́ння, ня, с.—**Завіта́ння.**

Завита́ти, та́ю, еш, гл.—**Завіта́ти.** Завитав я до веселої козачої хати попасувати коні. Хата. 95. Січові гості завитали таки до нас. Хата. 115.

I. Завіти, ся. См. I. Завивáти, ся.

II. Завіти. См. II. Завивáти

Зáвитка, ки, ж. 1) = **Зáвертка 1.** Чуб. III. 193. 2) **Завітка**—**Покритка.** Вх. Зн. 18.

Завиття́, тя́, с. 1) Женская повязка, имеющая вид полотенца, обматываемого вокруг головы и шеи. Гол. Од. 27. Якась жінка у завиттю прийшла. Каменец. у. 2) — **Зáвертка 1.** Ч. Г. В. 1858, № 17, 129. *3) Кисея, газ. Женних покрив їй голову білим завиттям. Ор. Лев.

Завихі́ль, хо́лі, ж. Мятель, вьюга. Черк. у.

***Заві́хорити, рю, риш, гл.**—**Заві́хоритися.** Сл. Нік.

Заві́хоритися, рюся, ришся, гл. Закружиться вихрем. Думка його закламутилась, завихорилась. Мир. ХРВ. 51.

Завихр́ити, рю́, ріш, гл. Поднять шум. Поки нема його, то й тихо, а як прийшов, так і завихрив. НВолын. у.

Заві́хтуритися, риться, гл. безл. Захотється сильно и чтобы скоро сделалось желаемое. Завихтурилося іти в наймички. Вас. 213. *Йому́ заві́хтурилося. Ему вынь да полож. Сл. Нік.

Заві́чити, чу, чиш, гл. Приучить. Завичили так, що голова ваша все свербить, хоч і нічого нема. Лебед. у.

Заві́чка, ки, ж. — **Зві́чка.** Бра́ти заві́чку. Привыкать, иметь обыкновение. Я й завички не брала удень спати. Змиев. у.

Завиша́ти, щу́, щіш, гл. Завизжать. Як запищить, як завищить! та й побігла в ліс. Рудч. Ск. II. 20.

Завіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **завіяти, вію, еш, гл.** 1) Веять, повеяють. Холодом завіє. Туди (в труну) й вітер не завіє і сонечко не загіє. Мил. 183. 2) Заносить, занести, завеяють. Снігом дорогу завіяло. Ой зірву я листочок та

закрию слідочок, щоб не завіяв, щоб не засипав буйний вітерочок. Нп.

Завід и **завод**, **воду**, м. 1) Начало, то, с чего что-либо началось, **завелось**. *Ще й заводу нема, ще й не починали.* Ном. № 7801. **Нема́ й заводу**. а) Не было и заведено, и не было никогда. *Гребня чорт-ма й заводу, бо не пряла, каже, зроду.* Нп. б) Исчезло все, нет и следа. *Уже й заводу нема того нічого, що там було.* 2) Начало, причина ссоры. *Я знаю цей завод між ними.* НВолын. у. *Знайлу собі другу мizu, щоб не мала роду, щоб не було, як з тобою, жадного заводу.* Чуб. V. 255. *Завод зробився з того, що той не хотів платити за горілку.* НВолын. у. *Не роби заводу: як в грошіх — віддай податок.* НВолын. у. *3) Обычай, нравы, устройство, то, что водится. *У нас не пропаде, ми не такого заводу. В мене й заводу такого нема, щоб неробів годувати.* Крим. 4) Завод. *А мій милий у неволі, у неволі — на роботі, він на сахарнім заводі.* Грин. III. 563. *Там недалеко рибні заводи запорозькі.* ЗОЮР. I. 111. 5) Заведение, учреждение. 6) Звук плача, плач. *Почулися важкі заводи плачу.* Мир. ХРВ. 49. Мирный употребляет это слово вообще в смысле протяжного звука. *Дикі заводи реву (бугаєвого) розлягались по околиці.* Мир. ХРВ. 129. *Вітер покривав їх своїми жалісливими заводами.* Мир. Пов. I. 118. *Вітер доносив до них заводи дзвонів.* Мир. ХРВ. 142. **На всі заводи кричати.** Во все горло кричать. *Слухайте мене! — на всі заводи кричав Уласович, — адже я сотник.* Кв. II. 94. 7) Домашний праздник (крестины, свадьба и т. п.). *Який же там завод? — Хрестини. На заводі був. Підем на завод.* Черк. у. 8) Верхний край плавной сети, к которому привязываются поплавки. Вас. 188. 9) Род понятых или экспертов, в количестве пяти и более человек, которых потерпевший убыток от порчи хозяин приглашает (**заводить завод**) для освидетельствования на месте размеров причиненных убытков; **завід** может самостоятельно постановить решение. Чуб. VI. 79. 10) **У заводи.** Во весь карьер. *А брат уже летить у заводи тих двох гостей зостри-*

чати. Федьк. *11) Род, происхождение. *О, виродок з шляхетського заводу!* Тобіл. *12) Порода, породистость. *Хочу свинку і кнурця купити у Пузиря: хвалить завод.* Тобіл. **На завод.** Для разведения (животных). *13) Разочарование. Франко. *14) Профессия. *Був за громадського діда, а потім покинув той завод.* Борд.

***Завідатор**, ра, м. 1) Управляющий. 2) Домоуправитель. *Йі чоловік був завідатором у якихось панських добрах.* Франко.

Завідка, ки, ж. В пловучей сукновальне, помещаемой на лодках: передняя, меньшей величины лодка, на которую упираются валы колес. Вас. 173.

Завідній, я, е. 1) Захожий. *Хиба я завідня? я тутейша.* НВолын. у. 2) = **Забірний.** Вас. 187.

Завідня, ні, ж. Бревно, которым поворачивают ветряную мельницу. Полт.

***Завідомлення**, ня, с. Заявление, уведомление. Сл. Нік.

Завідомляти, ляю, еш, сов. в. **завідомити**, млю, миш, гл. 1) Заявляют, заявить. *Мого хлопця можна прийняти й тепер до школи, бо він завідомлений, дарма, що прийому нема тепер.* Черк. у. 2) Извещать, известить. *Сл. Желех.

***Завідський**, а, е. 1) = **Заводський.** 2) Породистый. *Що то гроші, куме: свині завідські, коні завідські, вівці завідські.* Тобіл.

Завідування, ня, с. 1) Проведывание. 2) Отведывание. *Сл. Желех.

***Завідуватель**, ля, м. Заведующий (чем), руководитель. Сл. Нік.

Завідувати, дую, еш, сов. в. **завідати**, даю, еш, гл. 1) Навещать, навещать, проведывать, проведать. *Нехай мене той завіда, що в полі обіда.* Чуб. V. 13. *Як на ту ж пеню і стара Чайчиха не завідає нас.* МВ. II. 122. 2) Отведывать, отвещать. *Або води завідаю, або петлі на шию.* Ном. № 4086.

***Завідувач**, ча, м. = **Завідуватель.** Сл. Нік.

Завідця, ці, м. Заведывающий, руководитель, подрядчик. *Властитель такого ліса наймає собі завідцю — чоловіка, який би усю роботу у лісі (рубати ліс) на себе перебрав; завідця годить собі легінів.* Шух. I. 173.

Завідь, воді, ж. В вираж.: *чоботи зшити під завідь*, т. е. так, що каблук пришит дратвою, образующею рубець сверху над каблуком. Черном.

Завідьмувати, му́ю, еш, гл. Околдовать. *Дочку завідьмувала якась ледащиця.*

Завіжкати, каю, еш, гл. 1) Завожжать. *Завіжкав коні.* НВолын. у. *2) Дергать лошадей вожжами. *Не завіжкуй-бо коней, як той жид, доїдемо й томалу.* Пир. у., Конон.

Завіз, возу, м. 1) Привоз, подвоз зерна на мельницю; также подводы, привезшие зерно, и теснота, ими производимая. *Вперше бачу, щоб такий завіз був.* НВолын. у. *Коло млина вештались люде, зносили з возів мішки млива, пірнали в темноті дверей і знов вертались до возів. Завозу стояло дуже багато.* Левиц. I. 373. *2) Множество (длинный ряд) ожидающих чего-либо подвод. Сл. Нік. *3) Переносно: длинная очередь; теснота. Сл. Нік.

Завізненько, нар. Ум. от *завізно*.

Завізний, а, е. 1) Имеющий много дела, работы. *Чи ви завізні? може б мені чоботи пошили?* НВолын. у. *2) Имеющий большую очередь подвод. Сл. Нік. *3) Переносно: имеющий большую очередь. Сл. Нік.

Завізник, ка, м. Привозящий зерно на мельницю для помола.

Завізно, нар. 1) Много привоза зерна в мельницю. *На нашому млині так завізно, що не поспішишся молоти.* 2) Употребляется также и в значении много работы вообще. *Іздили наші коні кувать, та кажуть,—завізно.* Мнж. *Прийшов пізно, аж завізно.* Ном. № 1802. *3) Тесно. *Оце, як в хаті завізно, винесім, жінко, верстать у хижу.* Пир. у., Конон. Ум. *Завізненько.* Аф.

Завій, во́ю, м. 1) Повязка; чалма. *2) Завиток, извив. *Якісь червонясті завої напливали від байдаків.* Л. Укр.

Завійка, ки, ж.—**Намітка.** Гол. Од. 70. В Буковине это также и девичье покрывало. Гол. Од. 71.

Завійна, ни, ж. 1) Болезнь: сильная резь в животе. *Перша каже: у небоги пристрітні уроки; друга плеще: їй завійна всунулася в боки.* Мкр. Н. 4. 2) Мятель. Мнж. 180.

Завійниця, ці, ж.—**Завійна 1.** *Бодай тебе взяла завійниця!* Ном. № 3724. *Троянські плакси тут ридали, як на завійницю кричали.* Котл. Ен. VI. 43.

Завійтуватися, ту́юся, ешся, гл. Зазнатися, будучи *війтом*.

Завікувати, кую, еш, гл. Остаться навеки, навсегда, закончить жизнь. *Не вернусь уже на свої краї, тут уже десь завікую.* В покритках мабуть вона й завікує. Харьк.

Завількуватий, а, е. О дереве: с волнистыми извилинами. Вас. 145.

Завірити. См. *Завіряти*.

***Завірка, ки, ж.** Уверение. *Я на його завірку не здаюся.* Пирят. у.

Завірки, рок, ж. мн. Огорожа из кольшкоч или древесных ветвей. Вх. Лем. 414.

Завірчування, ня, с. Обвивание, обворачивание, закутывание.

Завірчувати, чую, еш, сов. в. завертіти, верчу́, тіш, гл. 1) Обвивать, обвить тканью, бумагой и пр., заворачивать, завернуть, обертывать, обернуть. *Не лізь на колодку, бо заб'єш головку, та буде боліти, нічим завертіти.* Макс. (1349), 103. *Мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку.* Мет. 15. 2) Завертывать, завертеть, завинчивать, завинтить.

Завірчуватися, чуюся, ешся, сов. в. завертітися, чу́ся, тішся, гл. 1) Обвивать, обвить тканью, обматываться, обмотаться. *З гарної дівки гарна і молодиця: гарно (в намітку, напр.) завертяться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) Только сов. в. *закружиться, завертеться.* *Коло сусіди завертівся чоловік якийсь незнайомий.* Новомоск у.

Завірюха, хи, ж. Бьюга, мятель. *Ах гульк,—зіма впала, свище полем завірюха.* Шевч. 84. *Завірюха—треба кожуха.* Ном. № 626. Ув. *Завірюшище.*

Завірюшливий, а, е. Бьюжный. Желех.

Завіряти, ряю, еш, сов. в. завірити, рю, риш, гл. 1) Уверять, уверить. *Мене завірили люде, що тебе нема вже на сім світі.* Стор. М. Пр. 54. *2) Удостоверять. *Розписку завіряють у волості.* *Нехай поліція завірить піпис.* Крим.

Завіс, су, м.—Кру́ча. Вх. Зн. 18.

Завіса, си, ж. 1) Завеса, занавес. Левиц. Пов. 52. *У церкві на-двоє роздерлась завіса.* Чуб. III. 16. *Над вікнами висіли з оксамиту та ще з чогось завіси.* Стор. М. Пр. 74. 2) Тесемки, котрими связується опушка мехової шапки (у галицк. мешан). *Шапка на завісах.* Гол. Од. 19. **На лису голову накладав високу сиву шапку на завісах з синім дном.* Борд. 3) Дверная петля. 4) Род жерди для развешивання белья. Вх. Зн. 18. 5)—**Завіс.** Вх. Уг. 238.

Завісити, ся. См. **Завішувати, ся.**

Завіска, ки, ж. 1) Передник, фартук. Миусск. окр. *2)—**Підісок.** Сл. Желех.

Завіскритися, ріюся, рішся, гл. Распустить сопли, запачкаться соплями. *Прийшла Венера іскривившись, заплакавшись і завіскрившись.* Котл. Ен. I. 12.

***Завісний, а, е.** Петельный. Сл. Дубр.

Завісок, ска, м. Железный брусок в возу, прибитый к плечу, чтобы колесо не терло плеча, на котором стоит ящик воза. НВолын. у. Рудч. Чп. 249.

Завістіти, щу́, стіш, гл.—**когó.** Сообщить (кому). *Думали-думали, як його лучче Катрю завістити про те, що чули.* МВ. II. 138.

***Завістітися, щу́ся, тішся, гл.** Узнать, получить сообщение.

***Завістка, ки, ж.** Извещение, поведка. Сл. Желех.

Завісь, сі, ж.—**Завіс.** Вх. Зн. 18.

Завіт, та и ту, м. Завет. Єв. Мр. XIV. 24. *Ковчег завіта.* Чуб. III. 340. *А що, доню, пам'ятаеш мій завіт тобі?* МВ.

Завігальник, ка, м. Посетитель. *Мучать Тетяну завігальники. Хто не зайде, то все одно кажуть, що Василь до иншої ходить.* Г. Барв. 541.

Завігання, ня, с. Посещение, заходження.

Завігати, таю, еш, гл. Посетить, зайти. *Люде, бачивши, що вони нікуди не завітають, також одступились од них.* Г. Барв. 160.

Завігритися, рюся, ришся, гл. Заехать, забратися. *Нема мого панича—аж у Чернігів завігритися.* Харьк.

Завігування, ня, с. 1) Завет. 2) Завещание духовное. Желех.

Завігувати, туо, еш, гл. Завещать. *Духом високим.. жив та й нам його завігував наш батько Тарас.* О. 1862. III. 25.

Завіть, ті, ж. Проволока на заднике сапога.

Завіхолитися, литься, гл. безл. Начаться мятели.

Завіхтирити, рю, риш, гл. Схватиться вихрем. *Загуло, завіхтирило.* МВ. (К. С. 1902. X. 155).

***Завіч, нар.** Заглазно. *Завіч і царя лають.* Умань. Ефр.

Завічати, чаю, еш, гл. Предвещать. *Ой голубе, голубе! завічаеш штось доброго для нашого молодого.* Гол. IV. 438.

Завічно, нар. При жизни. *Ірод собі завічно пекло готував.* Чуб. III. 356.

Завішальник, ка, м. Повесившийся. Каменец. у.

Завішувати, шую, еш, сов. в. завісити, шу, сиш и завішати, шаю, еш, гл. 1) Вешать, повесить. *Такого дітей, що й гілля не здержало б (як би завісив).* Ном. № 13871. *А його мила не злюбила, гей повела його в сад та й завішала.* Чуб. V. 804. 2) Завешивать, завесить; увешивать, увесить, обвешивать, обвесить чем-либо. *Він усе просив завісити вікна.* Левиц. Пов. 81. *Купалочка з купа вийшла та й кропом очі завішала.* Мет. 312.

Завішуватися, шуюся, ешся, сов. в. завіситися, шуюся, сишся, гл. 1) Вешаться, повеситься. *Піду завішуюся, нехай усі люде знають, як чумаки умірають.* Гол. *До осичини прийшов і завішався на осичині.* О. 1861. X. 53. 2) Завешиваться, завеситься, увешиваться, увеситься, обвешиваться, обвеситься чем-либо.

***I. Завіщати, аю, еш, гл.** Завещать. Сл. Желех.

***II. Завіщати.** См. **Завістіти.** Нік. *За-віщо? За что? За-віщо він її убив?* *Завелися бо-зна за-віщо. Ном. № 3514.

***Завія, її ж.** Мятель. *Як реве, гуде завія.* М. Черняв.

Завіякуватий, а, е. Разгульный.

Один зав'якуватий чоловік та піячив у шинку. Грин. II. 171.

Зав'я́ти. См. **Завіва́ти.**

За́вкрі(в)дно, нар. Обидно. *Завкридно йому, що в нього нема. Каменец. у. Тому завкридно, що він сіяв, а той узяв хліба дві копи НВолын у.*

Завладати́ даю, еш, гл. Завладеть. *Якось то ними князь той жуковатий неправдою завладав. МВ. II. 34.*

Завладіти, дію, еш, гл. = **Завладати́.**

Завлі́каний, а, е. Вышитый. *А в нашої Бондарівни завлікані плічки. Чуб.*

Завля́ги, ляг, ж. мн. Время наступления сна. *До завляг ще далеко. У добрі завляги (дуже пізно) приїхав. Каменец. у.*

Завме́рти, мру́, ре́ш, гл. Упасть в обморок. Уман. у.; замереть.

Завовту́зитися, жуся, зи́шся, гл. Завозиться над чим-небудь.

Заво́д. 1) См. **За́від.** *2) Род, племя, происхождение. *Вона жидівського, пархатого заводу, через те не любить чистоти. Крим.*

***За́вод, воду, м.** Заводь, затон, тихий речной залив. *Він на Дніпрі усі рибні заводи знає, дарма з неводом не їздить ніколи. С. Алешки.*

***За́води́ло, ла, м.** Начинатель. Сл. Яворн.

***За́водини, дин, ж. мн.** 1) Обзаведение. *Ні як не зіб'ємось на заводни. Кон. 2) Причитання по умершому. Сл. Яворн.*

За́водити, джу, диш, сов. в. заве́сти, д́у, де́ш, гл. 1) Заводить, завести куда-либо. *Завів його на таку кручу, що страшно й глянути вниз. Гринч. Завів дівчину в чуже село. Гринч. Вона до нас діток своїх завела, покинула, а сама знов таки пішла туди до його. МВ. II. 190.—пером.* Повести куда-небудь линую пером. *Шо заведе пером, того не виволочеш волом. Ном. № 7383.* 2) Заводить, завести за що-либо. *Завів його за хату, щоб не бачили, та й каже нишком... А брат сестру за стіл завів. Гринч. III. 512. За́водити на поса́д (молоду). Свадебний обряд: сажать новобрачну за стол в красном углу. В неділю після обіда завели Ганну на поса́д. Левиц. I. 21. Молоду заводить за*

*стіл брат хусточкою. Гринч. III. 429. 3) Отводить, отвести. Завела коня до стеньки. Чуб. III. 393. Дівчино моя, напій мі коня і заведи до кірниці, де зімна вода. Чуб. V. 108. Я заведу тебе до нас. Г. Барв. 241. 4) Вставлять, вставить, вдельвувати, вделати во что, всовувати, всунуть. **За́водити цу́рки.** При постройке дуба (лодки из цельной колоды): распоров колоду, вставляють в щель распорки для распирання боков. Вас. 151.—у **рітки, у шохти.** У ткачей: пропускать нити основы сквозь отверстия названних снарядов. См. **Варста́т.** Вас. 166, 167.—в **пали́ту́рки.** Переpletать (книгу). Славяно-серб. у. —**під скло.** Вставляють в рамку под стекло (картину). 5) Вносить, внести (в книгу запись). *Та ще в метрики як заведе Марусею... О. 1861. XI. Кух. 34.* 6) Класть, положить на ноты. *Він все записував пісні народні... і навіть самі мелодії пісень і заводив у ноти. Левиц. Пов. 225.* 7) Прикреплять, прикрепить сапог к колодке гвоздями или веревочкой (у сапожников). Сумск. у. 8) Начинать, начать. *Товариш мій давний заводить з нею танець. Федьк. 9) Заводить, завести; устраивать, устроить; основувати, основати. Завели собі деяку городину. Рудч. Ск. I. 131. Пішла вона звичайненько прохати, щоб лев в ду́плі дозволив їй... хазяйство завести маленьке. Гліб. 58. Ти, козаче, ти, бурлаче, не хороше робиш, що зарання п'єш, гуляєш, бенкети заводиш. Чуб. V. 1020. Як би у нас на селі школу завести. Ком. I. 23. Завесті поду́шне.* Завести недоимку в уплате подушної подати. НВолын. у. 10) Запевать, запеть, затягивати, затянуть, начинати, начать песню. *Без мене не знаєш як і взятися, як і пісню завести. Стор. I. 133. Завели вдвох пісеньку. Г. Барв. 198. Онде дівча йде по воду, думку йкусь завело. Федьк. I. 24.* 11) Голосить, плакати. *Не чує, як заводить сиротина. Млак. 76.* 12) Так **завéдено.** Так принято, таков обычай. Вас. 212. *13)—**когó.** Затрагивати, задевати, начать с кем-н. ссору. *На що ти, Петре, з дітьми заводишся? Знов плачуть через тебе.—Та я їх не заводив, вони сами накиннулись на мене. Крим.**

Заводитися, джуся, дишся, сов. в. завестися, дўся, дєшся, гл. 1) Вводиться, ввестися, отводиться, отвестися. У їх коні не заводяться на ніч у хлів. Гринч. 2) Вставляться, вставиться. Уже хто й зна відколи все заводиться в його ся картина під скло, та й досі ніяк не заведе. Гринч. 3) Вноситься, ввестися (в книгу, запись). 4) Быть полагаемым, положенным на ноты. 5) Заводиться, звестися, появляться, появиться; входит, войти в обычай; устраниваться, устроиться; основываться, основаться. Як заведуться злидні на три дні, то чорт їх і довіку викишкає. Ном. № 1518. Тоді саме заводивсь університет у Харькові. К. Гр. Кв. XVI. *6) Обзавозиться Хиба ж чорноморцеві за службою було коли заводиться справжнім хазяйством? О. 1862. X. 112. 7) Начинаться, начаться. Вже заводиться дощ. Каменец. у. І завелась на ставі геркотня. Греб. 363. **Ще на світ не заводилось.** Еще и не начинало светать. Св. Л. 69. 8) Начинать, начать состязание, спор, ссору, заспорить, ссориться. Стала ділитися... і завелись спориться. Рудч. Ск. I. 196. Думав, от заведуться за ту віру, так ні... Стор. М. Пр. 44. Завелися, як той казав: багатий за багатство, з убогий—бо-зна й за віщо вже. Ном. № 3514. Як поп'ються горілки, то й заведуться битися. ЗОЮР I. 110. Як би ти не заводивсь, то й не смуткував би тепер, і не стидно б було, що тебе попобито. МВ. II. 10.

Заводіяка, ки, м. 1) Зачинщик. Васильк. у. *Він тому був заводіяка. Звен. у., с. Пальчик. Ефр. *2) Любящий начинать ссору, драку, неуживчивый человек. Там такий заводіяка: з кожним тобі заведеться, до кожного вчепиться. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

*Заводнювання, ня и заводнення, ня, с. Орошение, ирригация. Сл. Дубр.

Заводня, ні, ж. Хлопотливое дело,—заведешь его, да и не оберешься хлопот. Я не хочу робити млина, не хочу цієї заводні. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

*Заводок, дку, м. Затон. Сл. Дубр.

Заводський, а, є. Заводской, относящийся к заводу. А заводський лежень не хоче робити. Грин. III. 214.

Заводця, ці, м. Зачинщик.

Заводь, ді, ж. Залив. Левч. 42.

*Заводяніти, нію, еш, гл. Оводянет, сделаться как вода. Як камінь заводяніє, вода закам'яніє, тоді зуби заболіють у новорожденного. Нар. заговор.

Завозити, жу, зиш, сов. в. завезті, зў, зєш, гл. 1) Завозить, завезти куда-нибудь далеко. Чоловіче мій, дружино моя! завіз ти мене, де роду нема, де роду нема, та все чужина. Мет. 246. Він не хотів його убивать, да завіз його в ліс. Рудч. Ск. I. 25. Почали дорікати Колумбові, що завіз їх ка-зна куди. Ком. I. 54. 2) Привозить, привезти. Степом їду,—степ широкий, дорога смутненька,—завези мене, сивий коню, де моя миленька. Чуб. V. 241. 3) Ввозить, ввезти во внутрь чего-либо. Завези воза в возівню. 4) Доставлять, доставить, завозить, завезти что по пути. Из Одеси преславної завезли чуму. Шевч. 535.

Завозіти, жў, зиш, гл. Затаскать, загрязнить.

Завозітися, жўся, зишся, гл. Затаскаться, загрязниться.

Завозя́нин, на, м. Привезший для помола хлеб на мельницу.

Завоїстий, а, е. Воинственный, зазорный. Він був у нас хоч і малий на зріст, так завоїстий: було кожного зачепить. Верхнеднепр. у. (Залюбовск.).

Завойовнік, ка, м. Завоеватель. Башт. 137.

Завойовнічий, а, е. Завоевательный. Башт. 105.

Завойовувати, вую, еш, сов. в. завоюва́ти, воію, еш, гл. Завоевывать, завоевать. Хоче завоювать у цього царя старшу дочку. Рудч. Ск. I. 106.

*Заво́йок, вї́ка, м. *Lilium martagon*. Лесная лилия. Сл. Желех.

Завола́ння, ня, с. Призыв, зов.

Завола́ти, ла́ю, еш, гл. 1) Позвать, пригласить. Заволав у шинок на могорич до поради. Полт. Вже і мати заволали. Гол. III. 67. Ось вам Степана в хату заволали. Черн. у. 2) Восклицнуть, завопить. Тоді жиди рандарі горким голосом заволали. Нп.

Заволи́кання, ня, с. 1) Затягивание, завлечение. 2) =Заволо́чування.

Заволи́кати, ка́ю, еш, гл. 1) Сов. в.

заволокті́, лочу́, чиш. Затягивать, зтянуть; завлекать, завлечь. *Мужик той послі заволік його в тросник.* Рудч. Ск. I. 200. *Е, чоловік! чорт заволік!* *Ном. № 2896. Я було піякам кажу: «Пийте, та його не заволікайте».* Г. Барв. 290. 2) Сов. в. **заволочіти, чу́, чиш.** См. **Заволо́чувати.**

Заволіка́тися, каюся, ешся, сов. в. заволокті́ся, лочу́ся, чешся, гл. 1) Затягиваться, зтянутися; завлекаться, завлечься. *Заволочи його за хату!—Колі ж не заволікається: важке.* 2) Бороноваться после посева. 3) Забрєдать, забрести куда. *Він покинув там усю свою родину, заволікся на козацьку Україну.* К. МБ. X. 2. *Інший заволочеться з Москви.* Г. Барв. 329.

Заволі́кування, ня, с. = Заволі́кання. Левиц. Кайд. С. 186.

Заволі́чка, ки, ж. 1) = **Волі́чка.** *Капшук повен тютюну, гарно вишитий заволічкою по оксамиті.* Св. Л. 234. 2) Ремешок или веревочка, которми в ярме прикрєплені вверху **снізки** к **чашові́н'є.** Рудч. Чп. 250. 3) Гвоздь, котрым стянута оковка обода (**вірвант**) в колесе воза. Рудч. Чп. 250.

***Заволоді́ння, ня, с.** Завладение. Сл. Нік.

***Заволоді́ти, дію, еш, гл.** Завладеть. Сл. Нік.

Заволо́ка, ки, об. 1) Захожий из чужой страны, бродяга чужестранний. *Горе мені на чужині: зовуть мене заволокою.* Чуб. V. 198. 2) Бревно, котрым закладавають в плотине прорванное место, чтобы успешнее его заделать. Миусск. окр. *3) *Ж. Томпон.* Сл. Нік. Сл. Желєх. *Кінь ногу сплєчив, наливати стало, то коновал дві дюрочки прорізавав і конопляну заволоку зтягував.* Пир. у., Конон.

Заволо́ком, нар. О посевах без предварительного вспахивания, посеяв по жнитву и потом забороновав зерно. *Заволоком — уродиться як нароком.* *Ном. № 7169.*

Заволокті́. См. **Заволіка́ти.**

Заволонча́ти, чаю, еш, гл. Затянуть. *Я таки й не хотів, та як зачали, то й заволончали таки.* Кобел. у.

Заволоть, ті, ж. Род рыболовной сети. Вх. Уг. 238.

Заволочіти. См. **Заволо́чувати.**

Заволо́чування, ня, с. Боронование после посева. См. **Заволі́кання.**

Заволо́чувати, чу́ю, еш, сов. в. заволочіти, чу́, чиш, гл. Бороновать после посева. *Посіяла та й заволочила, а заволочивши, та й бога просила: зроди, боже, ту яру пшеницю.* *Мет. 357.*

Завоні́тися, ніюся, нішся, гл. Завоняться, провоняться. *Коза... здохла. А іди та облупи, щоб не завонилася.* Вх. Зн. 18.

Завоня́ти, няю, еш, гл. Завонять. *Не воружи, бо завоняє.* *Ном. № 3289.*

Заво́ра, ри, ж. Бревно для задвижки ворот. *Сл. Желєх.

Заво́рити, рю, риш, гл. Загородить. См. **Ві́р'я.**

Заво́ріння, ня, с. = Воро́та. Шух. 87.

***Заво́рітка, ки, ж.** Поворот (дороги), колєсящая дорога. *Сами не проїдете сюдою, бо тут все заворітки. Беріть із собою хлопчика, нехай показує дорогу.—Ідьте битим шляхом, бо сюдою заворіток багато.* Крим.

Заво́рітниця, ці, ж. См. **Розло́ги.** Шух. I. 86.

Заво́рітній, я, є. 1) Находящийся за воротами. 2) Сторож при воротах, зазирающих село к полю. *Як приїхали під самий коливорот, паніматка поспитала в заворітного.* Св. Л. 77.

Заво́ріття, тя, с. Место за воротами.

Заворкотáти, чу́, чеш, гл. 1) Замурлыкать. *Не ззість пес, поки не поваля, а кіт, поки не заворкоче.* *Ном. № 12270.* *2) Заворковать. Сл. Нік.

Заворожі́ти, жу́, жиш, гл. 1) Заворожить, заколдовать, заговорить. *Чого се ти сидиш як заморожений? Ти не втомився?* МВ. (О. 1862. I. 99). 2) Поворожить, начать ворожить. *Заворожи мені, волхве, друже сивоусий!* Шевч. 264. *Ой заворожи, да превражая бабо, де козацькї гроші?* Грин. III. 598.

Заво́рот, ту, м. 1) Залив. Александр. у. 2) Головокружение. Борз. у. 3) Поворот, колєно, изгиб. *На завороті річка глибока.* НВолын. у. *Рот без заворот.* *Ном. № 2849.* 4) **В за́вороті.** По дороге. *Заходила в Д. Хоть і не в*

завороті мені була, та дуже бажала я побачити своїх перших господарів. МВ. I. 22.

Заворотень, тня, м. 1) Колено, изгиб реки. Павлогр. у. 2) Холощеный, оскопленный бычок. Мнж. 180. *3) Круговорот, водоворот. Сл. Нік.

Заворóтич, ча, м. Конец обода в колесе тележном. Рудч. Чп. 250.

Заворóть, ті, ж. 1) = **Заворотень** 1. Мнж. 180. 2) Круговорот, водоворот, поворот воды против течения. Там завороть: вода тече вниз, а то назад угору. Кобел. у. (Залюбовск.).

Заворóсенний, а, е. 1) Нахмуренный. 2) С ворсой. Сл. Нік.

Заворóсити, ршу, сиш, гл. Нахмурить. Вх. Зн. 18.

Заворóситися, ршуся, сишся, гл. Нахмуриться. Заворóсилося на двóрі. Небо в тучах. Вх. Зн. 18.

Заворóха, хи, ж. 1) Движение (в толпе). 2) = **Завіріóха**.

Заворушíти, шú, шиш, гл. Зашевелить.

Заворушíтися, шúся, шишся, гл. Зашевелиться. Котл. Ен. III. 22. Ком. I. 54. *Затуркотіла і заворушилась підмною земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заворчáти, чу, чíш, гл. Заворчать. У вас, у жінок, усе з очей! заворчав Наум. Кв. I. 25.

***Завошíвіти, вію, еш, гл.** Овшиветь. Сл. Яворн.

Завошíти, щú, щíш, гл. Забрызгать воском.

Завоювáння, ня, с. Завоевание.

Завоювáти, см. **Завойóвувати.**

Завперше, нар. Прежде всех. *Ой мій пане, пане Іване, десь то ти забгався, що на ляхів став завперше, да й не сподівався.* Макс.

Завсе(і)гдá и завсігдí, нар. = **Завсіди.** Желех. *Завсегда будемо укупі.* Кв. Драм. 302. *Невіра завсігда невіра.* Ном. № 896.

***Завсіда, нар.** Всегда. Крим.

Завсіди, нар. Всегда. *У скупого завсіди по обіді.* Ном. № 4667. *Голодному завсіди полудня.* Ном. № 12097.

Завсідний, а, е. Всегдашний. Левиц. Правда, 1868. 448. Шух. I. 120. В значении обычный. *Зрушили завсідній спо-*

кій життя. Мир. ХРВ. 256. *Завсідні житечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

***Завсідник, ка, м.** Завсегдатай. Сл. Нік.

Завсюди, нар. = **Завсіди.** *Це роблять що вечора, завсюди.* Чуб. I. 103. *І завсюди, як тільки вони вкупі,—все оттак заведуться ласкавими словами одно 'дного шпигати.* МВ. II. 82.

Завтóвш, завтóвшки, нар. Толщиною. *Ударив кулаком у стіну,—так стіна й провалилась, дарма, що була така завтовшки, як у мужика хата.* Рудч. Ск. I. 104.

Завторувáти, рúю, еш, гл. Завторить. *Завторує в срібні нути, аж ю звізди муся чути.* Федьк.

Зáвтра, зáвтре, нар. Завтра. *Сьогодні пан, а завтра пропав.* Ном. № 1152. **На зáвтра(е).** На следующий день, на другой день. *Щоб на завтре на ранок рушники виткала.* Рудч. Ск. II. 100. **По зáвтрóму.** Послезавтра. *Як сьогодні, так і завтра, як завтра, так і по завтрóму.* Мир. ХРВ. 171. ***Зáвтра мáти бóжої.** Завтра праздник богоматери. Черемшина.

Заву́злити, лю, лиш, гл. Завязать узлом. *Натяг вірòвку і став зав'язувати. Не вспів він удруге завузлити, як просунулась рука.* Стор. М. Пр. 107.

Заву́шниці, ць, ж. мн. Опухоль за ушами. *Сл. Желех.

***Завчáння, ня, с.** 1) Заучивание. 2) Упражнение. Крим.

Завчáс, нар. = **Завчасú.** *Сл. Желех. **Завчáсний, а, е.** Заблаговременный. Желех.

***Завчáсно, нар.** Заблаговременно.

Завчáсто, нар. Зачастую. *Тепер завчáсто доводиться чувати.* О. 1862. III. 31.

Завчасú, нар. Заблаговременно, заранее. Мкр. Г. 4.

Завчáти, чáю, еш, сов. в. завчíти, чú, чиш, гл. Заучивать, заучить.

***Завчáтися, чáюся, ешся, сов. в. завчíтися, чуся, чишся, гл.** 1) Приучаться, приучиться, привыкать, привыкнуть. *Отак і завчаються змалку на людей брехати... Завчíться собака за возом бігати.* Полт. у. Г. Йов. 2) — **чогó.** Учиться чему, подучиваться чему, упражняться в чем. *Поводар сидить ко-*

ло старця і завчається всіх його пісень. Як завчився, то вони вже ходять—співають удвох. Крим.

Завше, нар. = **Завжде.** У мене чари завше готові: білеє личко, чорнії брови. Чуб. V. 75.

Завшір, завшірки, завшіршки, нар. Широноу. А завширшки він ширший океану. К. Іов. 24.

***Зав'язаний, а, е.** Связанный, закрытый, огражденный, клином сошедшийся. Світ мені зав'язаний через тебе. Крим.

Зав'язати, ся. См. **Зав'язувати, ся.**

Зав'язка, ки, ж. Завязка, веревочка, котрою завязывають. Коло сього мішка й зав'язки нема. Утяв по саму зав'язку. Ном. № 7569. ***Роботи по зав'язку.** Роботи по горло. Крим. 2) Завязь на фруктовых деревах. Каменец. у. 3) В плотничьей и столярной работе: связь, сцепление двух концов деревьев, сходящихся под углом. Шух. I. 91, 98. 4) Зачаток, начало, причина, источник. Разом роз'язка і зав'язка, і зле й добре докупи. *5) Завязка, начало игры или обряда. На первий день Петрівки треба «прогнати шуляка». Раненько в понеділок в самий перед от яка зав'язка робиться: приходить кума до куми і не йде до хати, але шукає куминих курей на подвір'ї... Крим. Ум. **Зав'язочка.**

Зав'язник, ка, м. Раст. Tormentilla erecta. *Сл. Желех.

Зав'язнути и зав'язти, зну, неш, гл. Завязнуть. Пішла вона (овечка) собі пасти, та й зав'язла у хмелі. Рудч. Ск. I. 40.

Зав'язок, зку, м. Почка растения. Вх. Пч. I. 14.

Зав'язочка, ки, ж. Ум. от **зав'язка.**

Зав'язування, ня, с. Завязывание.

Зав'язувати, зую, еш, сов. в. зав'язати, жу, жеш, гл. 1) Завязывать, завязать. Зав'язав вовка в мішку. Рудч. Ск. Великої треба хусти, щоб зав'язати усти. Ном. № 6988. 2) Связывать, связать. Гріх не личком зав'язати та під лавку сховати. Ном. № 101. 3) Повязывать, повязать. Не роспете довгу косу, хустку не зав'яже. Шевч. 27. Переносно: **зав'язати голову.** Вийти замуж. Зав'язала головоньку,—не розв'я-

жу довіку. Чуб. V. 4) Закладывать, положить (здание). Зав'езує хату. Шух. I. 88. 5)—**вік.** Испортить жизнь. Я і твої вік зав'язала. Кв. Драм. 326. 6)—**дорогу.** Преградить путь, стать на пути. Гуси, гуси, зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому. Ном. № 327. 7)—**світ.** Сделать жизнь безотрадной, горестной, несчастной. Зелена ліщинонька проти сонечка зав'яла, молода дівчинонька козаку світ зав'язала. Нп. Що вже тобі, дитя моє, зав'язаний світ. Мет. 138. 8)—**язик.** Заставить молчать. Людям язика не зав'яжеш. Ном. № 6984.

Зав'язуватися, зуюся, ешся, сов. в. зав'язатися, жуся, жешся, гл. 1) Завязываться, завязаться. 2) Завязываться (о плодах), завязаться. 3) Начинаться, начаться, зарождається, зародиться, виникать, виникнуть. Треба трошки полежать, щоб сало зав'язалось. Ном. № 12260.

***Зав'язь, зі, ж.** Почка растения. Сл. Яворн.

Зав'ялий, а, е. Завялый, завявший, увядший. Мир. Пов. II. 76.

Зав'яліти, лю, лиш, гл. = **Зв'яліти.** Не зав'ялив би свої літа молодії, як тепер в'ялить. О. 1862. X. 13.

Зав'янути и зав'яти, в'яну, неш, гл. Завянуть, увянуть. Може він таку пісню знає, що як би заспівав, то й волос би зав'яв. ЗОЮР. I. 146. Одно зацвіло, а друге зав'яло, навіки зав'яло. Шевч. 121.

Зага, ги, ж. Изжога. Зага пекла. Канев. у. МУЕ. III. 55.

Загавкати, каю, еш, гл. Залаять. Собаки де-де по Вільшані загавкають. Шевч. 149.

Загавкотіти, кочу, тиш, гл. Залаять (о многих). Бісова собачня донюхалась і загавкотіла. Стор. М. Пр. 123.

Загаворонитися, нюся, нишся, гл. Зазеваться. Прилуц. у.

Загагакати, каю, еш, гл. Заготать, захохотать. Харьк. у.

Загад, ду, м. 1) Затея. 2) Заказ. 3) Приказание, распоряжение. Загад діло справує. Ном. № 1082. Чи тобі загад був у поле йти? Черниг. г.

Загадати, ся. См. **Загадувати, ся.**

Загадка, ки, ж. 1) = **Загад** 3. Зага-

дав мені мій миленький загадки в дорогу: ідна загадочка,—щоб вишита сорочка; друга загадочка,—щоб вишит синій мундир. Грин. III. 629. 2) Загадка. Така ваша загадка, що нема й розгадки. Ном. № 13055. 3) Раст. *Erigeron canadensis* L. ЗЮЗО. I. 121. Ум. **Загадонька**, **загадочка**.

***Загадковий**, а, е. Загадочный, таинственный. «Ах, ах!—було все вона.—Який світ загадковий!» А. Тесл.

***Загадковість**, вости, ж. Загадочность. Сл. Нік.

Загадування, ня, с. 1) Задумывание. 2) Приказывание, распоряжение. 3) Загадывание. *Сл. Желех.

Загадувати, дую, еш, сов. в. **загадати**, **даю**, еш, гл. 1) Задумывать, задумать, затевать, затеять. *Загадали козаченьки в похід опівночі*. Чуб. V. 1006. *Чого не загадає! І гомонить, і пуствує*. МВ. II. 9. 2) Приказывать, приказывать делать, сделать распоряжение, заказывать, заказать. *Загадай дурному богу молитися, він і лоб розіб'є*. Ном. № 6576. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати. Хіба я тобі загадав море випити?* Ном. № 13722. *Загадали йому хорошенько грати, а парубку з дівчиною скакати*. Мет. 161. *Штирі хлопці варті дали, ще й коників загадали*. Чуб. V. 983. 3) Загадывать, загадать. *Загадують, чия (вишня) зацвіте, той житиме рік*. Гринч. I. 15. **Загадати загадку**. Предложить, задать загадку. *Загадаю загадку, закину за грядку: нехай моя загадка до літа лежить*. Ном., стр. 376. *Загадаю тобі три загадочки, як угадаєш—до батька пушу*. Чуб. III. 190.

Загадуватися, дуюся, ешся, сов. в. **загадатися**, **даюся**, **ешся**, гл. Задумываться, задуматься. *Закуркають кречетисизі, загадаються орлики хижі*. Макс. 59. *Говорить, було, говорить, да й загадається*. Г. Барв. 109.

Загаждати, **даю**, еш, гл. = **Загаждувати**. *Вельможная пані слуги загаждала: кожному слугині по золотому лала*. Чуб. V. 1017.

Загаїти, **гаю**, еш, гл. 1) = **Загаїти**. 2) Заставить чем-либо пространство. *Загаїли стаю бербеницями*. Вх. Зн. 18. 3) Загородить, положить преграду. Вх. Уг. 238.

Загаїй, **гаю**, м. 1) Проволочка, замедление. *Не стільки того діла, як один загаїй*. Лубен. у. *Аби б загаю не було, а то я не баритимусь*. Лубен. у. 2) **Загросль**; чаща. *В тебе лани як загаїй, в тебе хліби як Дунай*. Гол. IV. 552.

Загаїйка, ки, ж. Замедление. НВолынск. у.

Загаїкати, каю, еш, гл. Закричать: «гай! гай!».

Загаїко, ка, м. Медлитель. *Загаїки, дружбоньки, загаїки, загаялися в морі*. Гринч. III. 439.

Загаїний, а, е. Медлительный, кропотливый, нескорый. *Загаїна робота*. Черк. у.

Загаїно, нар. Медлительно, кропотливо, нескоро.

Загаїство, ва, с. Замедление, задержка. Борз. у.

Загакливоць, вця, м. Заика. Вх. Лем. 414

Загакливий, а, е. Заикающийся. Вх. Зн. 238.

Загакуватися, куюся, ешся, гл. Заикаться. Вх. Лем. 415.

Загал, лу, м. 1) Целость, все, общая сумма. 2) Общество, члвбчка. 3) **Взагалі**. См. **Узагалі**. *Сл. Желех.

Загалаванитися, нюся, нишся, гл. Зазеваться. *Загалаванився, та й віжки впустив*. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Загаласувати, сую, еш, гл. Закричать, завопить. Аф.

Загалом, нар. 1) Оптом, гуртом. *На вибір десяток сороковець, а загалом золотий*. Каменец. у. 2) Сплошь. *З неділі піду тобі робити три дні загалом*. Каменец. у. *Масти загалом усю стіну*. Каменец. у. *Попереду було той на чинш, той на одрібок, а потім пішли всі загалом на викуп*. НВолын. у.

Загалунювати, нюю, еш, сов. в. **загалунити**, ню, ниш, гл. Вымачивать, вымочить или прокипятить в растворе квасцов (яйца перед окраской). Харьк. Аф.

Загалунюватися, нююся, ешся, сов. в. **загалунитися**, нюся, нишся, гл. 1) Вымачиваться, вымочиться в растворе квасцов. Аф. 2) Переносно: выпивать, выпить лишнее. *Ще добрі люде з церкви не вийшли, а він уже й загалунився*. Аф. *Оце якось ч в шинку був*

загалунивсь, то й пропив чимало грошви. Екатер. г.

Загальмувати, мую, еш, гл. Затормозить. *Сл. Желех. З гори їхавши, треба загальмувати воза. Гринч.

Загальний, а, е. 1) Общій, всеобщий. *Загальна розмова.* Левиц. Пов. 254. *Загальний рахунок.* 2) — **тіждень.** Всеядная неделя (3-я перед великим постом). Каменец. у

Загальник, ка, м. Общее место (в речи), банальная фраза. Желех.

Загальниця, ці, ж. = **Загальний тіждень.** *Сл. Желех.

Загальність, ности, ж. Все вообще; всеобщность; совокупность. Желех.

***Загальнозживаний, а, е.** Общепотребительный, общепринятый. Сл. Нік.

***Загальновідомий, а, е.** Общеизвестный. Сл. Дубр.

***Загальнодержавний, а, е.** Общегосударственный. Сл. Нік.

***Загальнозрозумілий, а, е.** Общепонятный. Сл. Нік.

***Загальнокорисний, а, е.** Общеплезный. Сл. Нік.

***Загальноприступний, а, е.** Общедоступный. Сл. Нік.

Загамкати, каю, еш, гл. Закричать: гам-гам!

Загаморитися, рюся, ришся, гл. Заговориться, увлечься разговором. *Я загаморився в корчмі, а кінь і втік.* НВолын. у.

Загамування, ня, с. Обуздание, укрощение, усмирение.

Загамувати, му́ю, еш, гл. 1) Успокоить, укротить, обуздать, усмирить, придержать. *2) Замять (дело). *Тільки через княгиню якомсь загамували — затерли діло.* Крим. 3) Заморочить, забить голову. *Старого так загамували у волості, що додому прийшов як не свій.* Полт. у. Г. Йов

Загамуватися, му́юся, ешся, гл. Успокоиться, утихнуть; удержаться. *Не руш її (дитини), — тільки що загамувалась.* Черк. у.

Заганити, ню, ниш, гл. Охулить.

Заганьбити, блю, біш, гл. Застыдить, устыдить. Вх. Лем. 415.

Заганяти, няю, еш, сов. в. загнати, жену́, не́ш, гл. Загонять, загнать.

Боярам свині пасти, молодому заганяти. Мет. 195. *Ходить голуб сивий волохатий, — ні загнати, ні зазвати.* Мет. 10. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Коло колодязя дванадцять стовпів загнано в землю.* Рудч. Ск. I. 135

Заганятися, няюся, ешся, сов. в. загнатися, жену́ся, не́шся, гл. 1) Быть загоняемым, быть загнанным. *Теляточка напасуться, в хлівець заженуться.* 2) Вбиваться, вбится, вколачиваться, вколотиться, вганяться, втыкаться, воткнуться. *Глибоко загнався клин у колоду. Загналася тобі в серденько стрілка.* Чуб. 3) Забегать, забежать слишком далеко. 4) Увлечаться.

Зага́пкатися, каюся, ешся, гл. Зазеваться. Желех.

Загаптувати, ту́ю, еш, гл. Покрывать вышивкой (преимущественно золотом или серебром).

Зага́ра, ри, ж. Усердие, горячность в работе. *Нема загари робити.* НВолын. у.

***Зага́раздрювати, рюю, еш, гл.** Загромождать. *Щоб не загараздрювать книжки, цихвіря в сьому Покажчикові не скрізь повною виставлена.* Ном.

Зага́рбаня, ня, с. Захват, незаконное присвоение. Левиц. Правда, 1868. 437.

Зага́рбати, баю, еш, гл. 1) Захватить, заграбить. *Хмельницького в руки свої загарбали.* Стор. II. 13. *Чесні люде: своє оддали та чужого не загарбали.* Стор. II. 13. 2) Закопать. *Мене загарбають, як умру.* Уман. у.

Загардувати, ду́ю, еш, гл. Запрудить. Ейск.

Зага́ркати, каю, еш, гл. Заворчать.

***Зага́ркати, каю, еш, гл.** Заворчать. Сл. Желех.

Зага́ркатися, каюся, ешся, гл. Заговориться. *Загаркався з людьми, та її забув, що теща жде.*

***Зага́рливець, вця, м.** Усердный человек, энтузиаст. Сл. Яворн.

Зага́рливий, а, е. Усердный, горячий в работе. *Загарливий до роботи.* НВолын. у.

Зага́ртовувати, вую, еш, сов. в. загартувати, ту́ю, еш, гл. Закалять,

закалить. *Тільки крицю треба загартувати.* Ком. II. 57.

Загартóуватися, вуюся, ешся, сов. в. **загартувáтися, туюся, ешся,** гл. Закаляться, закалиться. Левиц. Правда, 1868, 437. *В кошi він i вирiс, гут i загартувався.* Стор. II. 11.

Загарувáти, рую, еш, гл. 1) Запросить (цену). *Загарував за їх аж п'ять рублів.* Змиев. у. *2) Тяжелым трудом заработать. *Оцими пучками загарував я собі на хату.* Умань. Ефр.

Загарцювáтися, цююся, ешся, гл. Устать гарцюя.

Загарчáти, чý, чiш, гл. Заворчать (о собаке). *У бур'яні бровко муругий. він на Енея загарчав.* Котл. Ен. III. 38.

Зáгарь, рю, м., и зáгарь, рі, ж. Угар от горящих углей. Вх. Зн. 18.

***Загарьóваний, а, е.** 1) Изнуренный, истощенный. *Сами такі загорьовані, що аж страшно на їх дивитися, бо всі жнива вони викрепили за сухим хлібом.* Крим! *2) Заработанный тяжелым трудом, тяжело доставшийся. *Це моя копійка кривна, загарьована.* Липов. у., с. Ситківці. Ефр.

Загасáти, сáю, еш, сов. в. **загáснути, ну, неш,** гл. 1) Потухать, потухнуть, угасать, угаснуть. Мнж. 34. *Куй залізо, покуль не загасло.* Ном. № 5927. 2) Переносно: прекратиться. *Загаснув рід.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Загасiти, шý, сиш, гл. 1) Потушить, загасить. 2) Утратить. *Де ти дiв? Уже мабуть загасив?* (яку там річ). Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Загáснути. См. **Загасáти.**

Загáга, ти, ж. 1) Насыпь из навоза у канавы, служащая вместо забора. *Нежин. у., *Звен. у.* 2) Стенка хлева; состоящая из двух параллельных плетней на четверть или пол аршина друг от друга, промежутки между которыми набит соломой. Чуб. VII. 393. 3) Ветви терновника или другого колючего дерева, положенные сверх плетня, чтобы препятствовать перелезть через него. О. 1861. VIII. 93.

***Загателiти, лó, лiш,** гл. Ухлопать, истратить. *Усе, що мав, геть чисто загателив у ту економію наш панюк, та не вродило—мусiв кинути.* Липов. у., с. Ситківці. Ефр.

***Загацелiти, лó, лiш,** гл. Брякнуть, стукнуть. *Надбiг під наше вікно та як загацелить, то ми й посхоплювались.* Сл. Яворн.

Загатiвода, ди, м. Сказочное существо, могущее удерживать, запруживать воду. Драг. 257, 259.

Загатистий, а, е. **Загатиста земля.** Земля, содержащая корни и пр. мешающее свободному движению плуга. Черкасск. у.

I. Загáчувати, чую, еш, сов. в. **загатiти, чý, тиш,** гл. 1) Запруживать, запрудить. *Ні один не переплив, усі камнем лягли по дну, аж річку загатили.* К. Орися (ЗОЮР. II. 204). *Ігул що-зіму замерзає—Богун не встане загатить шляхетським трупом.* Шевч. 160. 2) Делать, сделать плотину, запруду. *Все пани та пани, а греблі нема кому загатити.* Ном. № 1173.

II. Загáчувати, чую, еш, сов. в. **загáчити, чу, чиш,** гл. Захватывать, хватить крюком; зацеплять, зацепить, задевать, задеть, завлечь, привлечь. *Сл. Желех. *Хлопці його у свою компанію загачили хитрощами.* К. Михальч.

Загáювання, ня, с. Замедление, задержка.

Загáювати, гáюю, еш, сов. в. **загáяти, гáю, еш,** гл. Задерживать, задержать. *Щоб не загаять тебе, а я ще піду коня запрягать.* Канев. у.—*Постривайте, каже, я напою воли, а тоді й вам витягну.—Ви ж мене загаєте. Я перш собі витягну.* Г. Барв. 382.

Загáюватися, гáююся, ешся, сов. в. **загáятися, гáюся, ешся,** гл. Замешкиваться, замешкаться, замедлить. *Пора, брате, на виступці, бо вже ми й так загайались. Не загайся на підмогу.* К. Псал.

***Загáяння, ня, с.** Замедление. Сл. Дубр.

***Загвáздати, даю, еш,** гл. Запаковать, загрязнить. *Ач як загваздали стiл.* Сл. Яворн.

Загвинтiти, нчý, тiш, гл. 1) = **Загвинтiти.** *2) Взлететь паря. *Ой як це орел уздрiв, одмаху в хмару загвинтив.* Мнж.

Зáгвiздок, дка, м. 1) В прорезе сквозь отверстие конце (болта, бруска

и пр.) колышек или гвоздь, препятствующий концу; обратно выдвинуться из отверстия. Напр., в возу верхние брус-ки в полудрабку продеты своими концами в отверстия крижівниць и закреплены сзади за́гвіздками. Рудч. Чп. 250. 2) Чека, деревянный или железный гвоздь, удерживающий колесо. Рудч. Чп. 250.

Загвóзджува́ти, джую, еш, сов. в. загвóздіти, джу́, ди́ш, гл. 1) Забивать, забить гвоздем. Переносно: заморозить. *Варвара заварить, Микола загвоздити, а на Гальки сідай в санки.* Ном. № 507. 2) Сказать резкость, колкость. *Енею в батька загвоздила, щоб довго не базікав тут.* Котл. Ен.

Загéйкати, каю, еш, гл. Закричать: гей! гей!

Загеркóтати, кочу́, чеш, гл. Закричать (о гусях).

***Загéцати, цаю, еш, гл.** Заерзать. Сл. Нік.

Загі́б, бу, м. Погибель. Вх. Зн. 18.

Загі́ба, би, ж.—**Загі́б.** *Чи нема у вас чого од поганки? Жаден день поганка; то вічня загиба та й годі.* Лубен. у.

Загиба́ння, ня, с. Погибание.

Загиба́ти, баю, еш, сов. в. загі́бнути, ну, неш, гл. Погибать, погибнуть, пропадать, пропасть. *Горе з жінкою-бідною вік каратати—що маю робити!—мушу загибати!* Каменец. у.

Загі́бель, лі, ж. Погибель. *На загибель буде тому, хто бере багачку з дому.* Чуб. V. 217. Ум. **Загі́белька.** *Бо вже мені за дівчинов загибелька буде.* Гол.

Загі́бно, нар. Гибельно, губительно. *Загібно робити в заводі.* НВолын. у.

Загі́бнути. См. **Загиба́ти.**

Загі́бок, бку, м. = **Загі́б.** Вх. Зн. 18.

Загі́джува́ти, джую, еш, сов. в. загі́дити, джу, ди́ш, гл. Запакощивать, запакощитить.

***Загі́джува́тися, джуся, ешся, сов. в. загі́дитися, джуся, ди́шся, гл.** Пачкаться, запачкаться, запакощититься.

***Загі́кува́тий, а, е.** Заика. Сл. Нік.

***Загі́кува́тися, куюся, ешся, гл.** Заикаться. Сл. Желех.

Загі́люва́ти, люю, еш, сов. в. загі́літи, лю́, лі́ш, гл. 1) Ударять, ударить палкою (**гі́лкою**) мяч, бросая его. 2) Ударять, ударить (человека), захватить. *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічю засвітились.* Ном. № 3982. **Загі́літи ціну́.** Запросить слишком много. *Загилив таку ціну, що я й одступивсь.* Сл. Яворн.

Загі́н, ну, м. Погибель, гибель. *Сл. Желех. **До загі́ну.** До смерти.

***За́гін, ну, м.** Изгиб. Сл. Желех.

Загінáти, наю, еш, сов. в. загну́ти, гну́, не́ш, гл. 1) Загибать, загнуть. *Оце штучка: загнув пальці та й карлючка.* Ном. Прич. стр. **загнэ́ний.** НВолын. у. 2) —**крючки́.** Крючоктворствовать. 3) —**матюкі́.** Бранить по матушке. 4) —**сухо́го вóвка.** См. **Вовк.** 5) **чо́ртові ковбасу́**—**Заломі́ти чо́ртові ковбасу́.** См. **Заломі́ти.** Грин. I. 236. *6) —**карлю́чку.** Ставить в трудное положение. *Отаку йому карлючку загнув.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Загінáтися, наюся, ешся, сов. в. загну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Загибаться, загнуться.

Загі́нути, ну, неш, гл. Погибнуть. *Не загинув еси у неволі, не загинеш із нами, козаками, на волі.* Дума. *Наша дума, наша пісня не вмре, не загине.* Шевч. 46. *Ратуй мене, мій батеньку, ратуй, не дай мені да й загинути.* Мет. 128.

Загиржа́ти, ржу́, жі́ш, гл. = **Заржа́ти.** *Загиржав по-кінськи.* Грин. II. 100.

Загі́рити, рю, ри́ш, гл. Утратить, растратить. *Загирив маєток.* Вх. Зн. 18.

Загі́вля́ти, ляю, еш, сов. в. загові́ти, вію, еш, гл. Заговляться, заговеться.

***Загі́йний, а, е.** 1) Исцеляющий. 2) Исцелимый. Сл. Нік.

Загі́н, го́ну, м. 1) Загон, пашенная полоса. Угор. 2) Отряд. *А козаки тям часом сунули з України повагом, свої заго́ни до купи скликаючи.* К. Хмельн. 3) Место на реке, где вода течет тихо. Шух. I. 225. *4) Загон, отгороженное место. *Надумали вони зробити при до́розі заго́ни для скотини; старші брати*

понавозили на заgonи з лісу дубків, а менший брат зробив свій загін із трави (Казка). Крим. Ум. **Загінéць, загóночок.** Добрий жнець не питається, чи широкий загінéць. Ном. № 7356.

Загінча́й, ча́я, м. = **Пого́нич** (при плуге). Вх. Зн. 18.

Загі́рні(и)й, я, є. Находящийся за горами. Сл. Желех.

Загі́р'я, р'я, с. Местность за горою. Уч. **Загі́р'ячко.** Ой кіт-воркіт по загі́р'ячках скік, перепелочки ловив. Мил. 40.

***Загла́да, ди, ж.** Уничтожение, истребление. Сл. Нік.

Загла́джувати, джую, еш, сов. в. **загла́дити, джу, диш, гл.** 1) Заглаживать, загладить, приглаживать, пригладить. *Та вмий біле личко, та загладь головочку.* Чуб. III. 39. 2) Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Загладжують безбожники границі.* К. Юв. 52. *Він хоче загладити наше обличчє серед народів.* К. XII. 132.

Загле́діти и загля́діти, джу, диш, гл. Увидеть, завидеть. *Як загледить да козаченька на морі.* Мет. 101. *Загледівши, що її доганяють, побіжить, як полетить на крилах.* МВ. II. 45. *Загледіла рибалочку, що хороший на вроду.* Чуб. V. 560. *Вареників не дали. Він і заглядів, що вони на полиці стоять.* Мнж. 110.

Заглемéдзок, дзка, м. Грубо сделанный предмет. *Воно таке, ніщо: заглемездок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглемéздий, а, е = **Зава́лий.** Мнж. 180.

Заглемéзий, а, е *и **заглемéзуватий, а, є.** Неуклюжий, аляповатый. *Ич, яка заглемеза!* (о глиняной посуде). Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

***Загли́бина, ни, ж.** Углубление, выемка. Сл. Нік.

***Загли́блення, ня, с.** Углубление (процесс). Сл. Дубр.

†**Загли́блювати, люю, еш, сов. в.** **загли́бити, блію, биш, гл.** Углублять. Сл. Нік.

***Загли́блюватися, лююся, ешся, сов. в.** **загли́битися, бліюся, бишся, гл.** Углубляться, углубиться. Сл. Нік.

Заглитну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Поперхнуться, подавиться. Аф.

Загло́бити, блю, биш, гл. = **Запли́шити.** Вх. Лем. 415.

Заглоті́ти, лочу́, тиш, гл. Захватить место, вытеснить. *Заглотит лісом поле.* Вх. Зн. 19.

Заглузува́ти, зую, еш, гл. Начать касмехаться.

Заглуша́ти, шаю, еш, сов. в. **заглуши́ти, шу́, шиш, гл.** Заглушать, заглушить. *Ой як же я затужила, ввесь сад загнушила.* Мет. 257.

Заглушувати, шую, еш, гл. = **Заглуша́ти.** *Усякий чоловік загнушує своє горе: хто п'янством, хто скнаростю, а сей, бач, казками.* Г. Барв. 311.

Загля́гати, гаю, еш, гл. Приготовить гляганый сыр. См. **Гляганый.** Марк. 158.

Заглядáння, ня, с. Засматривание, заглядыванье.

Заглядáти, даю, еш, сов. в. **загля́нути, ну, неш, гл.** 1) Заглядывать, заглянуть, засматривать. *Пильно в вічі козакові заглядали.* Макс. *У світлоньку заглядає та ранесенько.* Мет. 133. 2) Видеть, увидеть. *Да заглянув я й а три голубочки.* Гринч. III. 583.

Заглядáтися, даюся, ешся, сов. в. **загля́дітися, джуся, ди́шся, гл.** Засматриваться, засмотреться. *Не заглядайся на його чорні брови.* Г. Барв. 271.

Загля́діти. См. **Загле́діти.**

Загля́нути. См. **Заглядáти.**

Загморозді́ти, джу́, диш, гл. Глубоко воткнуть в землю.

Загна́ти, ся. См. **Заганя́ти, ся.**

Загне́сти, не́ту, теш, гл. — **тісто.** Замесить тесто. Вх. Лем. 415.

Загни́біда, ди, об. Скупец. *Все мене скупую зве: ти вже, каже, така загнибіда!* Змиев. у.

Загнива́ти, ваю, еш, сов. в. **загни́сти и загни́ти, нию́, еш, гл.** Загнивать, загнить. Чуб. V. 388.

Загнива́тися, ваюся, ешся, сов. в. **загни́стися и загни́тися, нию́ся, е́шся, гл.** Загниваться, загниться. *Стояча вода найчастіше зострічається в болоті; тут то загниваються останки цих тварів.* Дещо, 72.

Загни́лий, а, є. Загнивший. *Сл. Желех.

***Загнилі́чити, чу, чиш, гл.** Загноить. Сл. Желех.

Загнілість, лости, ж. Начало гниения.

Загністи́, ся, загніти, ся. См. Загніва́ти, ся.

***Загніваний, а, е.** Рассерженный. Сл. Нік.

Загні́ватися, ваюся, ешся *и **загні́витися, влю́ся, ви́шся, гл.** Рассердиться. *Ой загнівався мій миленький без причини на мене.* Гол. I. 275.

Загні́здитися, джу́ся, ді́шся, гл. Сделать себе гнездо. *Татари..., степові орлята, що загніздилися по-над морем Чорним.* К. МБ. XI. 154.

За́гніт, ту, м. 1) Горящие угли, солома или щепки, употребляемые для того, чтобы хлеб **загні́тввся** (см.). *Рубайте сосну здорову та беріте тріски на загніт,—щоб славний коровай був на весь світ.* Грин. III. 473. *2) Подрумянивание хлебов в печке при помощи пламени. Сл. Желех. *3)=**Загні́тиця.** Сл. Желех.

Загні́ти, ся. См. Загні́чувати, ся.

Загні́тиця, ці, ж. Болезнь ногтя, ногтеода. *Сл. Желех.

***За́гнітка, ки, ж.** 1) Сухой хворост для за́гніт'а. Сл. Желех. 2) Заслонка. Сл. Яворн.

За́гніток, тка, м. Угнетенный. *Там такий загніток, всякий ним послуговує.* Брацл. у.

Загні́чувати, чу́ю, еш, сов. в. загні́тити, чу́, ти́ш, гл. Зарумянить, запечь хлеб (пироги и пр.) таким образом, чтобы его корка приняла обычный ей красно-коричневый цвет,—для этого к посаженному в печь хлебу подгребают горящие угли или зажигают тонкие щепки или солому. *До двору, дружечки, до двору! ламайте сосонку додолу, да коліть її на загніт, да загнічувать коровай.* МУЕ. III. 90—91. *Спали соломи три крутені під челюстями, щоб загнітити, як хліб гнітять.* Чуб. I. 123.

Загні́чуватися, чу́юся, ешся, сов. в. загні́титися, чу́ся, ти́шся, гл. Зарумяниваться, зарумяняться, принимать, принять красно-коричневый цвет (о корке печеного хлеба). *Пироги добре загнітилися.*

Загно́ти, но́ю, їш, гл. Унавозить. *Як би загноів добре землю, то б вирости здорові коноплі.* Прил. у. За-

гноїт собі білший або менший кусник поля. МУЕ. III. 48.

Загнү́здувати, ду́ю, еш, сов. в. загнү́зда́ти, да́ю, еш, гл. Зауздывать, зауздать. *Кінську голову на дорозі найди, та й ту загнүздуй.* Ном. № 10236. *Вона сіла на його, загнүздала його.* Рудч. Ск. I. 53.

Загнү́ти, ся. См. Загніна́ти, ся.

Загнү́щатися, ща́юся, ешся, гл. Пренебречь. *Чи батьками отті німці загнүщались, що чуприни вражі діти одцурались.* Мог. 49.

Заго́ва́, нар. Заранее, заблаговременно. Вх. Зн. 18. Желех.

За́говіни, він, ж. мн. Заговенье, канун поста. *Сл. Желех.

За́говір, вору, м. = Замо́ва. *Сл. Желех.

Загові́ти. См. Загівля́ти.

Заговóрювати, рю́ю, еш, сов. в. заговóрити, рю́, риш, гл. Заговаривать, заговорить. *Єв. Мр. XVI. 17. Заговорять всі вороги, що ся любим ми убогі.* Чуб. V. 97. *Настане суд, заговорять і Дніпро; і гори.* Шевч. 212. 2)=**Замовля́ти.** *Сл. Желех. *3)—до ко́го. Заговаривать с кем. Сл. Желех.

Заговóрюватися, рю́юся, ешся, сов. в. заговóритися, рю́ся, ришся, гл. = Замовля́тися. *Запікайся кров, заговоруйся кров, замовляю тебе.* Чуб.

Загоготі́ти, гочу́, ти́ш, гл. Загудеть глухо. *Загоготів якийсь підземний глас.* Греб. 373. *В печі загоготіло.* Св. Л. 121.

Заго́джувати, джу́ю, еш, сов. в. заго́дити, джу́, ді́ш, гл. 1) Задабривать, задобрить, располагать, расположить в свою пользу. *Загоджує судців.* НВолын. у. *Старшина побив мене та загодив справника — півсотні карбованців одвіз.* Канев. у. *Щоб і ту загодить, і мене не розгнівить.* НВолын. у. *2) Удовлетворить, успокоить на-время. *Борщ іще трохи не готовий, але я насипала дітям у черепочок, аби загодити проклятих.—А вже як загодила.* Крим. См. Загаждáти.

За́годі, нар. Заранее, заблаговременно. *Гляди ж, приходиь загоді.* Черном.

Загодо́вувати, ву́ю, еш, сов. в. загодо́увати, ду́ю, еш, гл. 1) Начи-

наць в первый раз что-либо есть. Як що уперве (того року) починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і заговують отак: «нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова» (і тоді їдять). Грин. I. 253. 2) Начинать откармливать.

За́годя, нар.—За́годі.

*Заго́їння, ня, с. Излечение (раны). Сл. Нік.

Заго́їти, ся. См. Загоювати, ся.

Загойда́ти, даю, еш, гл. Закачать, заколыхать.

Загойда́тися, даюся, ешся, гл. Закачаться. Золоті сережки загойдались. Левиц. Пов. 180.

Загоклі́вий, а, е. Заикающийся.

Заго́куватися, куюся, куешся, гл. Заикаться. Угор.

Заголі́ти, ся. См. Заголювати, ся.

Заголо́вний, а, е. Заглавный. *—лист, сторі́нка. Заглавный, титульный лист, страница. Сл. Желех.

Заго́ловок, вку, м. 1) Подушка. Угор. 2) За́головки муря́нча́ні. Муравьиные яйца. Вх. Уг. 253. Ум. За́головочок.

Заго́ловок, вку, м. Заглавие. О. 1862, I. 77. Ум. Заго́ловочок.

Зоголо́сити, шу́, сиш, гл. Громко заплакать с причитаниями. Єв. Мр. IX. 24. Прийшла його мила, китайку відкрила, китайку відкрила та й зоголосила. Мет. 104.

Заголубі́ти, бію, еш, гл. Сделаться, стать голубым. Зажовтіє, заголубіє і зачервоніє квітами. Стор. М. Пр. 1.

Заго́лювати, люю, еш, сов. в. заголі́ти, лю́, лиш, гл. 1) Обнажать, обнажить. 2) Забривать, забрить. Сина в салдати позаторік заголили. Шевч. 479.

Заго́люватися, лююся, ешся, сов. в. заголі́тися, лю́ся, лишся, гл. Обнажаться, обнажиться снизу, поднять платье вверх.

Загомо́ніти, нію́, ніш, гл. 1) Заговорить. Ой цюкнув раз перший—вона зашуміла, ой цюкнув раз другий, та й загомонила. Чуб. V. 710. А ні поспитати, а ні загомоніти до неї. МВ. II. 98. 2) Иногда употребляется в смысле: прикрикнуть, строго и с укором заговорить с кем. Батько аж загомонів тоді

на його: «Та чи довго ти гави тут ловитимеш?». Г. Барв. 387. 3) В прилож. к толпе значит: загалдеть. То тихо було, а то як загомонила вся громада,—такого крику! Гринч.

Заго́нистий, а, е. 1) Требовательный. Він чоловік не загонистий, зайвого не просить, а тільки своє бере. Гринч. 2) Вспыльчивый. Там такий загонистий, що не можна й слова сказати, так і схопиться на ноги. 3) Увлекающийся. *4) О лошади: подхватывающая, уносящая. Пир. у., Конон.

Заго́нити, ню, ниш, гл.—Заганя́ти.

*Заго́нич, ча и заганя́ч, ча, м. Загонщик. Сл. Нік.

Заго́нючка, ки, ж. Род игры в сві́нку (см.), при которой играющий должен загнать сві́нку до известной черты. Ив. 13.

Загорба́тити, тію, еш, гл. Сделаться горбатым. На сій роботі не забагатієш, а загорбатієш. Ном. № 10371.

Загорді́тися, джу́ся, дішся, гл. Загордиться. Опат. 9.

Загорі́дка, ки, ж. Ум. от за́горо́да.

Загорі́лець, льця, м. Фанатик. Желех.

Загорі́лий, а, е. 1) Горячий, пылкий, вспыльчивый. 2) Фанатический. 3) Загоревшийся. 4) Загорелый (от солнца).

*Загорі́лість, лости, ж. Фанатизм. Сл. Нік.

Загорі́ти, ся. См. Загоря́ти, ся.

*Загорла́ти, лаю, еш и загорла́нити, ню, ниш, гл. Заорать. Сл. Нік.

Загорну́ти, ся. См. Загорта́ти, ся.

За́горо́да, ди, ж. 1) Загоро́да. Огорожа, огороженное место. 2) За́горо́да. Баз (не крытый), огороженное место, куда загоняют скот. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. Воли високорогі половії дивлються з загороди у двір поважно. МВ. II. 134. В чужій загороді овець не расплодиш. Ном. № 9659. Шукають його ляхи, щоб стратити,—то він до зятя, та й жив там з місяць у загороді, поки все втихомирилось. ЗОЮР. I. 264. 3) Сад; огород. Вх. Лем. 415. Ум. Заго́рідка. Вх. Лем. 415. За́городка. Вийшов батюшка на двір, а скот повилазив із загородок. Гринч. II. 155.

Загоро́джувати, джую, еш, сов. в. загоро́діти, джу́, диш, гл. Загоражи-

вать, загородить, огораживать, огородить. *Рот не город—не загородиш.* Ном. № 6990. *На твій гнів не загорожений хлів.* Ном. № 3480.

За́городище, ша, м. Место, где была за́города (см.). Черк. у.

За́городка, ки, ж. Ум. от за́города.

Загорóжа, жі, ж.—**Загорóда 1.** *Задумали та снітинці город городити, щоб нікуди литвяківцям гуляти ходити. Не поможе, милий боже, ваша загорожа.* Мил. 78.

Загорóжувати, жую, еш, гл.—**Загорóджувати.**

Загорта́ти, таю, еш, сов. в. загорну́ти, ну́, неш, гл. 1) Завертывать, завернуть. *А скину я опанчу та ніжки загорну.* Чуб. 2) Загрєбать, загрєсть. *Загортай, маги, жар, жар!* О. 1862. IV. 36. *Кладуть у яму і загортають землею.* ХС. IV. 40. *3) Захватывать. *Усю землю до себе загорнув.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Загорта́тися, таюся, ешся, сов. в. загорну́тися, ну́ся, нешся, гл. 1) Завертываться, завернуться. 2) Загрєбаться, загрєстись.

Загорти́на, ни, ж. Верхнее женское платье. Желех.

За́гортка, ки, ж. — **Загорти́на.** Угор. Вх. Зн. 18.

Загорьóваний, а, е. Заработанный тяжелым трудом. *А як вечір прийде,—на вулицю вийде: та в позиченому, та в добуваному... Ой вийди ж ти, вражий сину, у своєму загорьованому.* Гринч. III. 215.

Загорюва́ти, рюю, еш, гл. С трудом заработать. *Загорюй снажно та й їж смашно.* Ном. № 9967. *А що загорюєш, то все прогайнуєш.* Чуб. V. 478.

Загоря́нин, на, м. Живущий за горой. Аф.

Загоря́ти, ряю, еш, сов. в. загорі́ти, рю́, ри́ш, гл. Загорать, загореть (от солнца). *На те мені мати платок дала, щоб не загоряла.* Гринч. III. 180. *Закривай личко од сонечка, чорні брови од полом'ячка, щоб твій видок не загорів, чорних брівок не посмалив.* Нп.

Загоря́тися, ряюся, ешся, сов. в. загорі́тися, рю́ся, ри́шся, гл. 1) Загораться, загореться. *Юрка одного впу-*

стили, а вся хата загорілася. Ном. № 14109. 2) Только сов. в. Вспылить. *Як коли загориться, то й хата мала.* Г. Барв. 107. *3) Приходить, прийти в возбуждение. *Він подався й загорівся аж тепер, як сире дерево, що довго тліє.* Гр. Григор. *4) Безл. загорі́лося. Захотелось сильно. Сл. Яворн.

Загосподарюва́ти, рюю, еш, гл. Начать хозяйничать. *Загосподарював Хведірко.* О. 1862. VIII. 23.

***Загосподарюва́тися, рююся, ешся, гл.** Обзавестись хозяйством. *Наш Дмитро як перестав вчашати до шинку, то й загосподарювався.* Полт. у. Г. Йов. **Кра́й загосподарюва́вся.** Страна пришла в хозяйственное положение, состояние. *Хотів як найдовше задержати війну, щоби край наново загосподарювався.* Лепкий. «Мазепа».

***Заго́стрєність, ности, ж.** Обострєнность.

***Заго́стро, нар.** Очень остро.

Заго́стриувати, рюю, еш, сов. в. заго́стри́ти, рю́, ри́ш, гл. Заостривать, заостривать.

Заго́стриуватися, рююся, ешся, сов. в. заго́стри́тися, рю́ся, ри́шся, гл. Заостриваться, заостриваться.

Загості́ти, щу́, сті́ш, гл. Прибыть в гости. *Рад би я, моє дитятко, до тебе загостити, сирая земля двері прикрила,—не можу відчинити.* Рк. Макс.

Загостюва́ти(ся), тюю(ся), еш(ся), гл. Загоститься. *Оце було як наша Катря де загостює, то мати дивують: що се доні нема!* МВ. II. 84. *Така вже доля моя, що в мене не загостюється щастя.* Г. Барв. 56.

***Заготі́вля, лі, ж.** Заготовка. Пр. Пр. 1926.

***Заготі́влення, ня, с.** Заготовление, заготовка. *Вчасне заготівлення хліба.* Пр. Пр. 1925.

***Заготі́вчий, а, е.** Заготовительный. Сл. Нік.

Заготува́ти, тую, еш, гл. Заготовить.

Заготу́ритися, рюся, ри́шся, гл.—**Загута́тися.** Вх. Уг. 238.

Заго́ювати, гоюю, еш, сов. в. заго́їти, гою, ї́ш, гл. Залечивать, залечить, заживлять, заживить (рану). *Всі його рани загоює своїм розумним сло-*

вом. Г. Барв. 163. *Його рука поранить і загоїть.* К. Іов. 12.

Заго́юватися, го́ююся, ешся, сов. в. **заго́їтися, го́юся, їшся,** гл. Заживать, зажить (о ране). *Загоїться, поки весілля скоїться.* Ном. № 5305.

Загра́бати, баю, еш, гл. = **Загребті.** *Що ж, татуню (до попа), чи підете ховати мерця, чи ні?—Піду, як дасьте 8 злотих...—Та вже, просе татуня, не турбуйтеся йти: ми й сами заграбаєм. Бог вибачить нам, бо ми бідні.* О. 1862. IX. 53.

Заграбува́ти, бу́ю, еш, гл. Заграбнуть, отнять. *Заграбував волика.* О. 1862. I. 43.

За́грава, ви, ж. Зарево. НВолын. у. **І крізь густі пні дерев мерехтіла золота грава.* Лепкий.

Загравáти, раю, еш, сов. в. **загравіти, раю, еш,** гл. 1) Начинать играть, заиграть. *Звелів вже він музикам заграти.* Мет. 105. 2) Начинать, начать двигаться: бежать, летать и пр. резвыми, бойкими движениями. *Гей коню мій, коню, заграй підо мною! Над річкою, над Дунаєм орли загравали.* Мет. 429. 3) О море: начать волноваться. *Ой заграй, заграй, синесеньке море, та під тими байдаками.* Шевч. 56. О свете: начинать играть, заиграть. *Заграло сонечко.* Чуб. III. 219. 4) О вине, наливке: начать бродить. *5) Заигрывать, кокетничать. Сл. Нік.

Загра́да, ди, ж. Огорожа, ограда. *Заграло сонечко на стіну, на заграду зелену.* Гол. I. 211.

Загра́катися, каюся, ешся, гл. Засеиваться. *Мене... послано, що вже не запл'ю, не забалакаюсь, не загракаюсь, та й не злякаюсь.* Г. Барв. 443.

Заграні́чити, чу, чиш, гл. Определить, указать границу. *Сл. Желех.

Заграні́шний, а, е. Заграничный. Сл. Желех.

Загра́ти. 1) См. **Загравáти.** *2) Зазвучать. *Загнали гармати.* Лепкий. *Загнали кулі.* Борд. *Загнали дзвони.* Лепкий.

Загра́тися, раюся, ешся, гл. Заиграться. *Не засидиться, не заграється віде.* МВ.

Загре́ба, би. 1) Загребание; место, где что-либо загреблено, закопано.

Знає він кошечу загребу. Ном. № 13776. 2) Род хлеба (**коржа́**), который при печении загребается в горящие угли. *Притомилися од далекої дороги й посідали під лісом одпочити та тим часом і загребу спекти, щоб сили підкрепити. Замісили кісто, зробили з того кіста коржа й загребли його пектись у те огнище.* Гринч. II. 182. *Поставили нам знатну вечерю: тетерю з загребами... (Такі коржі, що печуть їх, заграбаючи у жар: од того й загребами звуться).* Стор. II. 16. У Милорадовича: *свадебний длинный хлеб.* Мил. 121. 3) Жадный человек. *Забере усе бісів загреба.*

Загребéлля, ля, с. Место за плотинной. *На загребеллі живе.* Черк. у.

Загребéльний, а, е. Находящийся за плотинной. *До загребельної могили прибувайте.* Мет. 396.

Загребті, ся. См. **Загріба́ти, ся.**

Загребу́щий, а, е. Жадный, старающийся все забрать. *Очі завидющі, руки загребущі.* Посл.

Загремихті́ти, хчу́, тіш, гл. Загремять, загроыхать. *Як застукотить в сінях, загремихтять.* МВ. I. 69.

Загремі́ти. См. **Загріма́ти.**

Загрі́вий, а, е. Имеющий белую масть вокруг шеи (о птицах и четвероногих животных). *Загрівий гусак.* Харьк. *Загріва гуска. Загріва вівця—біла, а шиворот чорний.* О. 1862. V. Кух. 37.

Загриза́ти, заю, еш, сов. в. **загризти, зу́, зéш,** гл. Загрызать, загрызть.

Загриза́тися, заюся, ешся, сов. в. **загризтися, зу́ся, зéшся,** гл. 1) Начинать спор, ссору, заспорить. *Загризався з братом.* Мир. ХРВ. 138. *2) О животных: грызться. *Собаки у нас загризаються.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Загри́зкувтий, а, е и **загри́зливий, а, е.** Сварливый, задира. Левиц.

Загри́зти, ся. 1) См. **Загриза́ти, ся.** *2) Заграбастать. *Як пішли вони тією машиною по селі молотити, то за тридцять п'ять днів загризли цілу сотню карбованців.* Крим.

Загріма́ти. См. **Загріма́ти.**

Загримоті́ти, чу́, тиш, гл. Загремять. *Приїхала, загримотіла кобиляча мов голова.* Котл. Ен. II. 40.

Загрі́бати, ба́ю, еш, сов. в. загре́б-ті, бу́, беш, гл. 1) Загребать, загрести. *І кури б загребли, если б не ратував.* *Ном. № 4582.* 2) Сгребать, сгресть. *Огонь каже: загреби мене.* Чуб.

Загрі́бати́ся, ба́юся, ешся, сов. в. загре́бті́ся, бу́ся, бешся, гл. Загребаться, загрестись.

Загрі́бачка, ки, ж. Кочерга. *Ухопила горнець з печі, та й шпурнула в груди. Та бо я ся від череп'я зачяв обтрисати, вна вхопила загрібачку: «Рущай, гицлю, з хати!»* Гол. III. 215.

Загрі́бок, бка, м. Неудавшийся, испорченный в печенки хлеб. *Екатер. у.*

Загріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. загрі́ти, рію, еш, гл. 1) Согревать, согреть. *А чортяка до парубка, давай загрівати його.* Г. Барв. 190. *Та прихили своє личко, най моє загіє.* Гол. IV. 452. 2) Проникнуть со своим теплом. *Туди (в труну) й вітер не завіє, і сонечко не загіє.* Мир. 183.

Загріва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. загрі́тися, ріюся, ешся, гл. Согреваться, согреться.

Загрі́лий, а, е. Согревшийся.

Загріма́ти, ма́ю, еш, сов. в. загре́міти, млію́, міш, гл. Начинать греметь, загреметь. *Грім уп'ять загімає.* *Констант. у.* *Ой загреми, громику, над моєю кімнатою.* *Мет. 259.* *Заревіло, загреміло, застугоніла земля.* *Стор. М. Пр. 143.*

Загріма́ти и загі́мати, маю, еш, гл. 1) Загреметь, застучать. 2) — **на ко́го.** Закричать на кого. *Батько часом на нього загіма.* О. 1862. VIII. 19. 2) — **ко́го.** Постоянными криками, бранью отупить кого. *Ще в сповиточку загімають тебе.* *МВ. I. 45.*

Загі́мотіти, мочу́, тіш, гл. Загреметь. *Як загімотить грім.* *Рудч. Ск. II. 102.*

Загі́ти, ся. См. **Загіва́ти, ся.**

Загі́ток, тку, м. Теплота. Желех.

***Загро́жувати, жу́ю, еш, гл.** Угрожать, пригрозить. *Сл. Нік.*

***Загро́за, зи, ж.** Угроза. *Сл. Нік.*

Загрома́джувати, джу́ю, еш, сов. в. загрома́дити, джу, диш, гл. Загребать, загресть, закапывать, закопать. *Живцем в землі їх загромадим.* *Котл. Ен.*

Загрома́джуватися, джу́юся, ешся, сов. в. загрома́дитися, джуся, дишся, гл. Загребаться, загрестись, закапываться, закопаться.

Загро́нитися, ню́ся, нишся, гл. Покриється гроздьями, кистями.

Загру́зати, за́ю, еш, сов. в. загру́знути и загру́зти, зну, неш, гл. Вязнуть, завязнуть, увязнуть. *Не громадь, дудку, сіна, бо загрузнеш по коліна.* *Ном. № 4305.* *А в той гарбуз москаль загруз.* Чуб. V. 1070.

Загру́зити, жу́, зіш, гл. = Згру́зити. Черк. у.

Загру́нтува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) Загрунтовать. 2) Утвердить.

Загру́ти, ру́ю, еш, гл. Закричать (о вороне). Встречается только в фальсифицированной думе, напечатанной Срезневским. *Закряче ворон, загрузе, зашумує.* *Запор. Стар. I. 105.*

Загрю́зитися, жу́ся, зішся, гл. Увязнуть в грязи. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати,—вони й загрюзились.* *Мнж. 121.*

Загрю́кати, каю, еш, гл. Застучать, захлопать (дверью).

Загрю́котіти, чу́, тіш, гл. 1) Застучать сильно и часто. 2) Загромыхать.

Загря́котіти, чу́, тіш = Загрю́котіти. *Стор. М. Пр. 143.*

Загря́нішний, а, е = Загря́нішний. *Пов'язує її хустками... загрянішними.* О. 1862. I. 74.

Загу́ба, би, ж. 1) Потеря. *Я у нього ячмінь, то но грошам загуба.* *Уман. у.* 2) Пагуба.

Загубі́ти, блю́, биш, гл. 1) Потерять, затерять. *Загубив черевик, а я йшов та й найшов.* *Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись.* *Посл. 2) Погубить; казнить, убить.* *Не топись, козаче, бо душу загубиш.* *Мет. 17.* *Ой не орла, не сокола збіраються вбити, ой то ж пана та Супруна ведуть загубити.* *Мет. 430.* *Загубила свого мужа та половича жінка.* *Гол. I. 51.*

Загубі́тися, блю́ся, бишся, гл. Потеряться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у полі загубилася.* Чуб. V. 24.

Загу́биль, лі, ж. = Загу́ба. *Драг. 191.*

Загугні́ти, гню́, ніш, гл. Заговорить в нос, загнусить. *Аж ось пан Олексій покинув читати та як загуг-*

нить з своїми школярами. Кв. I. 244. І жєні господь послав побратима,—загугнив Кривоніс. Стор. М. Пр. 133.

Загугнявіти, влю, виш, гл.—Загугнявити. Солоха загугнявила: соїзволяю. Кв. II. 148.

Загуготіти, чў, тіш, гл.—Загуготіти.

Загўда, ди, ж. Порицание. Яку ж загуду сім дровам зробите?

Загўдити, джу, диш, гл. Начать порицать, находить недостатки. Дивувалась, що се сталоь старому, що разом загудив Василя. Кв. I. 58.

Загудіти, дў, деш, гл.—Загустіти. Стор. М. Пр. 106. Загуділи голуби. Чуб.

Загўзкуватий, а, е. С широким тазом, широкозадый. Загуквата жінка,—найбілш воно до жінок і личить не слово. Сл. Яворн.

Загукати, каю, еш, гл. 1) Закричати. Фєся загукала, голос по дубині аж ся розлягає. Чуб. V. 69. 2)—на кого. Позвать, зазвать кого. Загукай на його,—нехай іде в хату. Гринч.

Загўлювати, люю, еш, сов. в. загўлити, лю, лиш, гл. 1) Заводить, завели, запрятать. І в край світа їх загўлиш. Федьк. II. 76. *2) Завлекать, завлечь, заманивать, заманить. Він би-то кидав йому кулєші й загўлював ти за собою. Стеф.

Загўляти, ляю, еш, гл. 1) Закутить, Загўляв Іван, загўляв, не до мислі жінку взяв. Чуб. V. 790. 2) Заглушить, килить при помощи кутежей (свою беду, горе и пр.). Не втекла... таки од свого лиха: і не загўляла, й не заспівала, й не затанцювала його. Левиц. I. 86.

Загўлятися, ляюся, ешся, гл. Загўлять. А хазяїн так загўлявся, що й сі можна бочки повивозить,—то й не утїме. Рудч. Ск. II. 151.

Загумєнний, а, е. Находящийся за гумном. *Сл. Желєх.

Загумєння, ня, с. Место за гумном. Там на загумєнню тополя стояла. Гол. 285.

Загумєнок, нку, м.—Загумєння. *Сл. Желєх.

Загўпати, паю, еш, гл. 1) Начать жарять, начать глухо стучать, сильно стучать. 2) Пойти тяжелой поступью.

Загўритися, рюся, ришся, гл. Раз-

влєчься чем-либо и забыть о нужном, задержаться, замешкаться из-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуркотати, чў, чєш и загуркотіти, чў, тіш, гл. 1) Загремєть раскатами. Ком. II. 34. Буря повстала, загуркотило. Мєт. 58. 2) Застучать, загремєть. Гур! гур! гур! щось страшно загуркотило по-під вікнами й стихло. То підкотилась карета. Левиц. Пов. 317. Заскреготали зубами відьми й загуркотили з хати. Гринч. I. 68.

Загурчати, чў, чїш, гл. 1) Загремєть, застучать, затрещать, почти то жє, что и загуркотіти 2; иногда просто зашумєть сильно. Зашумить садок; стємніє світ і загурчить дощ об землю. МВ. (О. 1862. III. 42). 2) Упасть, скатиться с шумом, стуком, а иногда и просто упасть с высоты. Так він і загурчав з кручі! Гринч.

Загуряти, рюю, еш, сов. в. загўрити, рю, риш, гл. Занимать, занять, развлекать, развлєчь чем-либо, напр., разговорами, заставив забыть прежнее. Загури дитину. Вх. Зн. 18.

Загурятися, рююся, ешся, сов. в. загўритися, рюся, ришся, гл. Развлекаться, развлєчься чем-либо и забыть о нужном, задержаться, замешкаться из-за этого. Вх. Зн. 18.

Загусати, саю, еш, сов. в. загўснути, ну, неш, гл. Сгущаться, сгуститься. Насипала багато води, а мало борошна, та мішала, мішала, а воно не загуса. Гринч. II. 164. Як загусне глина, тоді не зробиш горщика. Канєв. у. На чуже пшінце горшка не підставляй, бо кипітимє, кипітимє, та й не загусне. НВолын. у.

Загустіти, гудў, деш, гл. 1) Загудєть. Під землю щось загуло страшно. ЗОЮР. II. 31. Загула Хортиця з Лугом: «чую, чую!» Шевч. 57. А загув—аж сумно слухати—неначє бугаї у болоті. Рудч. Ск. I. 64. Мов дзвони, загули кайдани на неофітах. Шевч. 611. 2) Упасть с большой высоты (подразумевается: с гулом). Так з конєм і загув у провалля. Гринч. Вообщє куда-нибудь с силой, с гулом двинуться, броситься, напр., в сказке: Одну овєчку хїп за нїжку та у лантух,—так уся отара і загула туди. Мнж. 55. Була ложка, помєлю, та й те

з дому загуло. Нп. Г. Барв. 288. Отсюда: Було́, та загуло́, равносильно русскому: было, да сплыло. 3) О голубях: заворковать. *Ходить голуб коло хати сивий волохатий, як загуде жалібненько,—на серцю тяженько.* Мет. 11.

Загута́ти, таю, еш, гл. 1) Ошеломить, оглушить. Желех. 2) Укротить, угомонить. Желех.

Загута́тися, таюся, ешся, гл. Зазеваться; забыть об окружающем при виде чего. *Загутався, як таку красоту побачив.* Вх. Зн. 19.

Загави́ти, влю, виш, гл.—когò. Отвлечь внимание чье. *Я (злодій) піду їх загавлю..., ти і бери.* Мнж. 110.

Загави́тися, влюся, вишся, гл. Зазеваться, засмотреться. Мнж. 29.

Загвалтува́ти, тую, еш, гл. Поднять шум, крик. *Загвалтувало село від краю до краю.* Мир. ХРВ. 249.

***Загві́нчувати, чую, еш, сов. в. загві́нтіти, чу́, ти́ш, гл.** Завинчивать, завинтить.

Заге́готати, гочу́, чеш, гл. Закричать (о гусях). *Гуси по ставах загеготали.* Г. Барв. 544.

Загедзе́лити, лю, лиш, гл. Понести чепуху.

Загедзката́ся, каюся, ешся, гл. 1) = **Задрочи́тися.** 2) Закапризничать.

Заге́лгати и заге́лкати, гаю (каю), еш, гл. Закричать (о гусях, индейских петухах). Аф. *Загелкали гуси.* Шевч. II, 35. *Загелкали мов индики.* Мир. ХРВ. 98.

***Загерге́литися, люся, лишся, гл.** Окачуриться. *Як побили його хлопці, то він похикав-похикав з пів-третя тижня та й загергелився.* Крим.

Загерго́тати и загерго́тіти, гочу́, чеш и тиш, гл. 1) = **Заге́лкати.** *2) Заговорить на непонятном языке (напр., по-еврейски). *Мошка загерготав щось до своєї жінки.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Загеро́вувати, вую, еш, сов. в. загерува́ти, рую, еш, гл. 1) Загинать, загнуть. *Почали загеровувати ногу за голову; аж кістки їй тріщать, а вона її суверделить угору.* Гринч. II. 167. 2) Запрашивать, запросить дорого. *Загерував ти з його багато.* Лохв. у.

***Загра́товувати, вую, еш, сов. в.**

загра́тува́ти, тую, еш, гл. Заделывать, заделать железной решеткой. *Загратовані вікна.* М. Черн.

Загру́ндзю́увати, вую, еш, сов. в. загру́ндзюва́ти, дзюю, еш, гл. Завязывать, завязать узлом так, что трудно развязать. Черк. у.

***Загру́нто́увати, вую, еш, сов. в. загру́нтува́ти, тую, еш, гл.** 1) Загрунтовывать, загрунтовать. 2) Утверждать, утвердить. Сл. Нік.

Загу́дзлити, лю, лиш, гл. Завязать узел. Вх. Лем. 415.

Зад, ду, м. 1) Зад, задняя часть. 2) Зад; задница, *задний проход. *Голова—кість, а зад, вибачте, м'ясо: в голову цілюють, а в зад б'ють.* Ном. № 1288.

***За́дом кидати.** Лягаться. *Кінь норовистий, усе задом кидає.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. Ум. **Задо́к, задо́чок.**

Зад, нар. Вслед за, позади. *Я вскочив у хату зад їх; вона вже лежала на лаві.* Екатер. у.

Зада́ва, ви, ж. 1) = **Ку́жба.** Вас 147. 2) Рычаг для зажимания дерева при увязке его на санях для перевозки Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задава́ти, даю́, еш, сов. в. зада́ти, да́м, дасі́, гл. 1) Задавать, задать. *Задам я тобі бурду.* Ном. № 13602. 2) = **Завдава́ти.** В неволю всіх задала. Гол I. 4.

Задава́тися, даю́ся, ешся, сов. в. зада́тися, да́мся, дасі́ся, гл. 1) Вознамериваться, вознамериться, решить сделать. *Вона ще літом, як сонечко спало теплим промінням, задалась, виходячи з церкви, понести колись поперунице на розжиток.* Г. Барв. 155—156.

*2) Выходить на кого, делаться кем! *на швачку не задалась, бо шити не вміє.* Киевщ. 3) Чваниться, форсить, фордыбачить, кочевряжиться, задираться. *Таке воно нікчемне, а задається, як що й путне.* Полт. у. Г. Йов.

Задава́ти, влю́, виш, гл. Задушить, задавить. *Таки бог погодив, вовк кобилу задавив.* Чуб. V. 1151. *Не жирю з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. № 1213. *Нудьга його задавила на чужому полі.* Шевч. 214.

Задава́йко, ка, м. Душитель; миред, кулак. *То хиба пан? То задавайка.*

Він скільки людей згубив тими процентами. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задавлячка, ки, ж. Медиц. Жаба, *adipina*. Вх. Зн. 19.

Задавнений, а, е. Пришедший в давность; застарелый, запущенный (о болезни). **Задавнена х(в)ороба.** *Застарелая, запущенная болезнь. *Ліків треба нам, Пилипе, і то гострих ліків, бо хвороба наша важка й давнена.* Лепкий.

Задавнення, ня, с. Давность, застарелость. Желех.

Задавнювати, нюю, еш, сов. в. задавнити, ню, ниш, гл. Запускать, запустить (болезнь) *Еге, так воно давнено, то й важко загоїть.* Канев. у.

Задавнюватися, нююся, ешся, сов. в. задавнитися, нюся, нишся, гл. Застаревать, застареть.

Задання, ня, с.—Завдання. *Яке важке задання бути діячем на далекій стороні.* Левиц. Пов. 120.

Задар, нар. Даром. Вх. Лем. 415.

Задарь, нар.—Задар. Вх. Зн. 19.

Задарювати, рюю, еш, сов. в. задарити, рю, риш, гл. Задаривать, задарить.

Задати, ся. См. Задавати, ся.

Задаток, тку, м.—Завдаток.

Задача, чи, ж. Задача. К. Гр. 102.

Задвигтіти, гчу́, тиш, гл. Задрожать. *Як ступив... на ті підмости, то вони аж задвигтіли й загули.* Левиц. Пов. 330.

Задви́жати, жу́, жи́ш, гл.—Задвигати.

Задві́йний, а, е. Двойной. Сл. Нік.

Задві́рковий, а, е. Выходящий на двор, позади дома. *Дочка на задвіркові жрі рип!* Чуб. IV. 557.

Задві́рок, рку, м. Двор позади дома, черный двор. Сл. Нік. *Схопилась вилочила на задвірок.* Г. Барв. 237.

Задво́йкий, а, е. Двух родов. *Астриби суть задвоєкі: астряб великий і малий.* Вх. Лем. 514.

***Задебеліти, лію, еш, гл.** Отвержеть. Сл. Нік.

***Задебеліти, лію, еш, гл.** Остолбеть. Сл. Нік.

Задекретува́ти, тую, еш, гл. Приказать, дать указ. *Як ваше лукаве лице поверне справою, так він бідаха*

(царь) і задекретує. К. XII. 32. *Одно тільки наше зосталось при нас—живе українське слово. І тому задекретовано згинуті.* К. XII. 128.

Заденчіти, чу́, чи́ш, гл.—Задніти. *Діжку ще не заденчено.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Задера, ри, ж. Лучина, щепка. Вх. Лем. 415.

Задера́ка, ки, ж.—Задирáка.

Задера́чка, ки, ж. Задравшаяся кожа над ногтем, заусеница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задеревіти, вію, еш, гл. Одеревянуть, окоченеть (от холода, смерти). *Руки мені задеревіли—чи воно з холоду, чи хто його знає.* Камен. у. *Як побачила чоловіка, так і задеревіла.* Камен. у. *Прийшов п'яний, та як заснув, так і задеревів.* Камен. у.

Задерев'яніти, нію, еш, гл.—Задеревіти.

Задер́жувати, жую, еш, сов. в. задер́жати, жу, жиш, гл. 1) Задерживать, задержать. 2) Удерживать, удержать. *Не то господарь, що збереть господарство,—то, що готове задержить.* Ном. № 10108.

Задер́жуватися, жу́юся, ешся, сов. в. задер́жатися, жу́ся, жи́шся, гл. 1) Задерживаться, задержаться. *Чує він, що плуг його за щось задержався.* О. 1861. XI. 29. 2) Удерживаться, удержаться, сохранияться, сохраниваться. *Де-не-де задержались старі шапки.*

Задері́ка, ки, м.—Задирáка.

Задері́куватий, а, е. Задорный. Харьк.

Задері́хвіст, воста, м. В выражении: *задеріхвоста дати.* Удрать без оглядки.

Задері́й, рія, м.—Задері́ка. *Андрій-задері́й.* Ном. № 12702.

***За́дерка, ки, ж.** Заусеница. Киев.

Задернува́ти, ну́ю, еш, гл. Заложить дерном. *Вони викопали яму, насипали грошей, поклали того, що обібравсь грошей стерегти, та й знов засипали й задернували.* Канев. у.

Задерну́ти, ну́, не́ш, гл. Задеть, оцарапать. *Чеши дідька зрідка, щоб не задернути.* Ном. № 1212.

Задерти. См. Задирати.

Задесенець, нця, м. Житель мест-

ности, за Десной находящейся. Ном. № 13617.

Задесенський, а, е. За Десной находящийся.

Задесенщина, ни ж. Местность за Десной.

Задешевіти, вію, еш, гл. Подешеветь. *Скрізь задешевіла горілка.*

Заджерготати, чу́, ти́ш, гл. Заговорить на непонятном языке (преимущественно о евреях).

Заджеркотіти, кочу́, ти́ш, гл. = **Заджерготати.** *Як заджеркотіли жили, то аж у вухах лящить.* Славяно-серб. у.

Заджижчати, жчу́, чи́ш, гл. Зажужжать. См. **Задзижчати.**

Задзвеніти, ню́, ні́ш, гл. Зазвенеть.

Задзвоніти, ню, ни́ш, гл. Зазвонить. Котл. Ен. II. 30. *В неділеньку рано задзвонили дзвони.* Мет. 95.

Задзвонітися, нюся, ни́шся, гл. Зазвенеть, зазвонить самому. *Самі дзвоники задзвонили.* Гринч. III. 117.

Задзеленьчати, чу́, чи́ш, гл. Зазвонить (о бубенчиках): зазвенеть, забренчать.

Задзеленькотіти, кочу́, ти́ш, гл. = **Задзеленьчати.** *Рудан. I. 77. Пан виняв, дав гроші. Той кинув в кишеню, аж задзеленькотіло.* Драг. 54.

Задзєкати, каю, еш, гл. Начать дзєкати. Аф.

Задзижчати и **задзичати, чу́, чи́ш, гл.** = **Заджижчати.** *Коли не коли задзижчить... роботяща бджола.* Греб. 402. *А мухи разом задзижчали: «Ось годі, не кажіть!»* Гліб. 114.

Задзігоріти, рю́, рі́ш, гл. Быстро заговорить. *Так задзігорила язиком, що він ледві встиг розібрати ті слова.* Левиц. Пов. 67.

***Задзьобувати, бую, еш, сов. в.** задзьобати, **баю, еш, гл.** Заклеивать, клевать. Сл. Нік.

Задзюріти, рю́, рі́ш, гл. Политься струей. Харьк.

Задзюркотати и **задзюркотіти, чу́, чеш** и **тиш, гл.** Зажурчатъ. *Домонтовиченко, взучив Війтенка по лівій руці, —кров так і задзюркотала.* К. ЧР. 306.

Задзюрчати, чу́, чи́ш, гл. Зажур-

чатъ. *Тане сніг, задзюрчали по улицах струмочки.* МВ. I. 28.

Задібати, баю, еш, гл. Начать ходить (о детях).

***Задив, ву, м.** Удивление, изумление. Сл. Нік.

***Задівлений, а, е.** Засмотревшийся. *Сиділа у своїм кріслі як на престолі цариця, задівлена на шлях, котрим мав надїхати гетьман.* Лепкий.

Задивлятися, ляюся, ешся, сов. в. **задивітися, влю́ся, ви́шся, гл.** Засматриваться, засмотреться. *Прийшло до неї мале пахоля, вона на його задивилася.* Чуб. III. 419.

Задивувати, вую́, еш, гл. Удивиться. *Й аж сі панове задивували.* Колл. I. 109.

Задивуватися, вую́ся, ешся, гл. Задивиться, засмотреться с удивлением. *Як би ви їхали надворсклянською низиною..., то задивувались би.* О. 1861. XI. 101.

Задимати, маю́, еш, гл. Задувать, тушить. *Каганець горить добре і його нішо не задима.* Дещо, 52. См. **Задувати.**

Задиміти. См. **Задімлювати.**

Задімка, ки, ж. Снежный вихрь, мятель. Вх. Лем. 415.

Задімлювати, люю́, еш и **задімляти, ляю́, еш, сов. в.** **задиміти, млю́, мі́ш, гл.** Закапчивать, коптить, закоптить. *Повісив задимлювати.* НВольн. у. *Стояла... сахарня з високою задимляним стовпом.* Левиц. Пов. 370.

***Задимлянка, ки, ж.** Копченка. Сл. Нік.

Задимувати, му́ю, еш, гл. Задымить. *Коснется гір—і гори задимують.* К. Псал. 238.

Задина́ти, на́ю, еш, сов. в. **задніти, дню́, ні́ш, гл.** Вставлять, вставить дно. *Як роблять липівку на мед, то намоче попереду той край, де дно повинно бути, а тоді й задинає.* Волч. у.

***Заді́ня, ні, ж.** = **Задня́нка.** Сл. Яворн.

Задира́к, ка́, м. Пт. турухтан. *Tringa rugosa.* Вх. Пч. II. 15.

Задира́ка, ки, об. Задорливый человек. *Нептунів син сподарь Мезап, боєць ярун і задирака.* Котл. Ен. Ум. **Задира́чка.**

Задира́куватий, а, е = **Задері́куватий**. О. 1861. X. 37.

Задира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **заде́рти** и **задрати́, деру́, ре́ш**, гл. 1) Задирать, задрать, поднимать, поднять вверх. *Біда вмерла і ноги задерла. Посл. Воро́на літає, а дурень голову задирає.* Ном. № 6404. 2) Задирать, задрать, начинать, начать ссору. 3) О коростеле: начинать, начать кричать. *Як деркач котрого году задерє поперед перепілки, то сіно буде дороге.* Гринч. I. 15.

Задира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **заде́ртися, задрати́ся, деру́ся, ре́шся**, гл. 1) Задираться, задратись, подниматься, подняться вверх. *Чуприна задралась угору.* Рудч. Ск. II. 126. *Ніс... задрався догори.* Стор. М. Пр. 83. 2) Начинать, начать ссориться, поссориться, повздорить.

***Задира́чка, ки, ж.** Заусеница. Сл. Нік.

Заді́рга, ги и **зadı́рка, ки, ж.** 1) Задор; ссора. *Кіндрат на задиргу йде.* НВольнск. у. 2) Заусеница. Камен у. Ум. **Зadı́рочка.**

***Зadı́ристо, нар.** Задорно. *А море так задиристо хлюпа у берег, так принадно дзвонить у човни.* Коцюб.

Зadı́ркуватий, а, е = **Задері́куватий**.

Зadı́рливий, а, е = **Задері́куватий**. Греб. 409.

***Зadı́рливо, нар.** Задорно. *Соловейко двічі задиливо тьохнув.* С. Васильч.

Зadı́рчастий, а, е. О дереве: задирющийся. *Задирчасте обіддя: ти його так теши, а воно он як задірається.* Каневск. у.

Зadı́х, ху, м. Удушье, астма. Вх. Лем. 415.

Зadı́ханий, а, е. Запыхавшийся. *Прибігла шинкарка, задихана вся, до мене.* МВ. II. 186.

***Зadı́хати, хаю, еш, гл.** Задышать. Сл. Нік.

Зadı́хатися, хаюся, ешся, гл. Запыхаться. *Задихавсь, як віл в борозні.* Ном. № 1404.

Зadı́хатися, хаюся, ешся, гл. Задыхаться. *Трясучи головою і задихаючись, переказує.* Стор. М. Пр. 155.

Зadı́хливий и **зadı́шливий, а, е.** Удушливый (о человеке). Вх. Лем. 415. Желех.

Зadı́вати, ва́ю, еш, сов. в. **заді́ти, ді́ну, неш** и **ді́ю, еш, гл.** 1) Вдевать, вдеть. Вх. Зн. 39. 2) Девать, деть. *Ой знаю я, товаришу, де я їх задію: занесу їх в Чорногору, та там їх посію.* Шух. I. 201.

Зadı́ватися, ва́юся, ешся, сов. в. **заді́тися, нуся, нешся, гл.** 1) Вдеваться, вдеться. 2) Деваться, деться; пропасть, исчезнуть. Вх. Зн. 19.

Зadı́літися, лю́ся, лишся, гл. Ошибиться при сдаче карт. *Шкода, хлопче, заділивсь! Перемашуй, лишень, гаразд, та не заділись.* Лубен. у.

***Зadı́лкуватий, а, е.** Сложный. *Ця робота дуже заділкувата.* Сл. Яворн.

Зadı́лува́ти, лу́ю, еш, гл. Обнести забором.

Зadı́ти, ся. См. **Зadı́вати, ся.**

Зadı́яний, а, е. О полевой земле: истощенный, много раз пахавшийся и потерявший плодородие. *Земля задіяна.* Лубенск. у.

Зadı́ки, нар. Задом (идти). Мнж. 181. *Я до його, а він задки, задки.*

Зadı́кува́ти, ку́ю, еш, гл. 1) Идти задом, пятиться. *Дивлюсь: задкує-задкує—та в двері.* Мнж. 2) Идти сзади, следовать. *Іде султан; за ним наші задкують небоги.* Млр. л. сб. 82.

Зadı́ля, пред. Ради, для. *Виросте на йому щасливіша доля зады людей.* Стор. М. Пр. 49. *Це вона мене зады того й привела, щоб іззісти у своїй норі.* Рудч. Ск. II. 20. *Задля його звертають каравани.* К. Іов. 14.

***Зadı́ляти, ля́ю, еш, гл.** = **Зadı́лятися.** Сл. Нік. **Зadı́ляти хо́ду.** Убавить шаг, замедлит шаги. *Юда задыав ходу.* Кон.

Зadı́лятися, ля́юся, ешся, гл. Замедлить, пробыть долго; протянуть. *Прочула я, що в неї чоловік умер,—де вже з нею на світі задыється.* МВ. II. 143.

Зadı́му́хати, хаю, еш, *одн. в. задыму́хнути, ну́, не́ш, гл. Задуть. *Сл. Желех.

Зadı́нити. См. **Зadı́нати.**

Зadı́ниця, ці, ж. То же, что и **запы́ска 1**, называемая **зadı́ницею** в тех случаях, когда этот кусок сукна, надеваемый сзади, противопоставляется сопровождающему его переднему куску, фартуху, носящему название: **попе-**

редниця. Заськи тобі, почитухо, заськи, без задньої запаски... на порозі зачепилася і задниця загубилася. Мил. 156.

Задній, я, є. 1) Задний. Оглядайсь на задні колеса. Ном. № 4305. 2) **Задню пасти.** Оставаться сзади, не успевать, быть последним. 3) **Задня кішка.** Заднепроходная кишка. Вх. Уг. 239.

Задніпрів'я, в'я и **задніпря, ря, с.** Заднепровье. О. 1862. VII. 63. Все задніпрів'я, мов грім його ударив, запалало. Сніп.

Задніпрянець, нця, м. Житель заднепровья. Черк. у. Шевч. 574.

Задніпрянський, а, є. Заднепровский. Вони дивились на темний задніпрянський бір. Левиц. Пов. 24.

Заднянка, ки, ж. Прямая кишка. Черк. у.

Задобід, нар. В предобеденное время. О. 1862. I. 81.

Задобіддя, дя, с. Предобеденное время. Город Сороку у неділю рано (в) задобіддя взяв. Мет. 393.

Задобідній, я, є. Предобеденный. Задобідня година. О. 1862. I. 81.

Задобре, нар. Очень хорошо. *Сл. Желех.

***Задобрювати, рюю, еш, сов. в.** **задобрити, рю, риш, гл.** Сдабривать, сдобрить. *Задобрила борщ сальцем та яйцем.* Сл. Яворн.

Задобувати, бую, еш, сов. в. **задовбати, баю, еш** и **задовбті, бу, беш, гл.** Вдалблывать, вдолбить. Чуб. VII. 403.

Задовжатися, жаюся, ешся, гл. = **Завиноватитися.** *Ой ходи сюда, дівко молода, викупи мене, задовжався я.* Лавр. 46.

Задовжитися, жуся, жишся, гл. = **Задовжатися.** *Да ми уже всім задовжилися! Ні в кого вже й позичати.* Г. Барв. 523.

Задовіл, во́лу, м. Удовлетворение. *Держаться жаданням неситим своїм... задоволу неситої страсти.* К. Дз. 135.

***Задовілля, ля, с.** = **Задовіл.** **Сіте задовілля.** Ситое удовлетворение, самодовольство. *Котрі всміхалися тим солодким усміхом, який викликає сите задовілля...* Лепкий.

Задоволення, ня, с. = **Задовіл.** *Се вона говорить із якимсь задоволенням.* Г. Барв. 218.

Задовольняти, няю, еш, сов. в. **задовольнити, нію, ніш, гл.** Удовлетворять, удовлетворить. *Таке вже серце бог дав матері, що коли її дитина жива і здорова, то щоб була і щаслива, тогді тільки його і задовольниш.* Стор. М. Пр. 56.

Задоїти, дою, їш, гл. О корове: испортить неаккуратным доением.

Задок, дка, м. 1) Ум. от **Зад.** 2) Заднее сиденье экипажа. Рудч. Чп. 250. Ум. **Задочок.** *Сами сіли в передочку, а некрутика в задоочку.* Чуб. V. 986.

***Задокументувати, тую, еш, гл.** Документально, официально доказать, засвидетельствовать. *Але скажіть же ви мені, якими способами можу я ще більше задокументувати свою вірність цареві?* Лепкий.

***Задосадувати, дую, еш, гл.** Почувствовать досаду, раздосадоваться. *А він так задосадував, що задумав собі смерть зробити.* Крим.

Задосить, нар. Совершенно достаточно, больше чем достаточно. *Торік було садовини задосить.* НВолын. у.

Задощитися, щуся, щішся, гл. 1) Замокнуть от дождя. *Задощилося сіно.* Константиногр. у. 2) **Задощиться, безл.** Наступить дождливой погоде. *Задощилося: вже третій день дощ.* Константиногр. у.

***Задра, ри, ж.** Царапина. Сл. Нік.

Задрати, ся. См. **Задирати, ся.**

Задратувати, тую, еш, гл. Задразнить. *Задратував турчина.*

Задригати, гаю, еш, гл. Заболтать ногами. *Коли вліз у ту яму—тільки трошки ноги зверху,—да як задригає ногами.* Рудч. Ск. II. 195.

Задристати, шу, еш, гл. Запачкать поносом.

Задристатися, шуся, ешся, гл. Запачкаться поносом.

Задріботіти, чу, тиш, гл. 1) Быстро заговорить, засыпать скороговоркой. *Я не хочу нічого знати, слухати, бачити!—задріботіла пані.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Засеменить (ногами). *А хлопці,*

взявшись у боки, задріботять ногами, то вдарять тропака. Левиц. I. 16.

Задріжати, жу́, жи́ш, гл. Задрожать. К. Іов. 19. Шевч. 118. *Та повели до прийому—задріжали ніжки, ручки йому.* Чуб. V. 1003.

Задрімáти, ма́ю, еш, гл. Задремать. *То це що задрімає та похилить ся, то його колючки і вколять.* Рудч. Ск. I. 156. *К череді йшла—задрімала.* Чуб. III. 203. *Ледве вспів він задрімати, а йому вже снились страшні сни.* Опат. 88.

Задрімáтися, лося, гл. безл. Вздремнуть. *Добре задрімалось.* Мнж. 130.

Задрімну́ти, ну́, не́ш, гл. Вздремнуть. Радомысл. у.

Задріпа, пи, об. Забрызгавшийся грязью.

Задріпанець, нця, м. Забрызгавшийся грязью, неряха. Черк. у.

Задріпанний, а, е. Запачканий, забрызганий грязью; неряшливий. *Моя хазяйка замітає мене задріпанним вінком.* Чуб. I. 45.

Задріпанка, ки, ж. Забрызганная грязью; неряха. *А ти, задріпанко, шинкарко, перекупко п'яна.* Шевч. 621.

Задріпувати, пу́ю, еш, сов. в. задріпати, па́ю, еш, гл. Забрызгивать, забрызгати грязью нижню частину плаття. *Де це ти так задріпала спідницю?* Харьк.

Задріпуватися, пу́юся, ешся, сов. в. задріпатися, па́юся, ешся, гл. Забрызгиватися, забрызгатися грязью. *Оце я поки до вас дійшла, так здорово задріпалася. Коли ж грязько дуже на дворі.* Екатер. у.

Задробити, блю, биш, гл. Задрожать; испугатися. *Чи се таки до діла робиш, що й досі тут загулявсь? Та швидко і не так задробиш; Зевес не дурно похвалявсь.* Котл. Ен. I. 29.

Задрочі́тися, чу́ся, чи́шся, гл. 1) Побежать под впливом укусов насекомых (о рогатом скоті). 2) Закапризничать, взбеситися. *Мовчіть!.. чого ви задрочились?* Котл. Ен. II. 22.

Зáдруге, нар. Вторично. *Задруге посіяв буряки, бо то кузка, то мороз побив.* Черк. у.

Задрьопаний, а, е = Задріпанний.

Ой як би ти, дівчинонько, не задрьопана така. Грин. III. 683.

Задубіти, ся. См. **Задублювати, ся.**

***Задубілий, а, е.** Закошнелый, затвердевший, застывший. Сл. Нік.

Задубіти, бію, еш, гл. 1) Окошнеть. *Задубів чоловік на морозі.* Черк. у. *2) Застыть, охладиться. *Самовар задубів.* Крим. *3) Затвердеть. *Повісив шкуру сушитися, та так задубіла, що й не зігнеш.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Задублювати, люю, еш, сов. в. задубіти, блю́, бі́ш, гл. 1) Выделывать, выделать, выдубить (кожу). Гол. Од. 66. 2) О животных: поднимать, поднять вверх хвост. *Задубили коні хвосту.* 3) О людях: поднимать, поднять одежду, обнажив нижнюю часть тела.

Задублюватися, лююся, ешся, сов. в. задубітися, блю́ся, бі́шся, гл. Обнажать, обнажить нижнюю часть тела.

***Задубнути, ну, неш = Задубти = Задубіти.**

Задубти, бну, неш, гл. = Задубіти. **Йди обідать, а то вже все на столі задубло.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Задувати, ва́ю, еш, сов. в. задути, дму́, ме́ш, гл. Задувать, задуть. *На ніч стануть світло задувати.* Макс. (1834), 158.

Зáдувка, ки, ж. Мятель. Вх. Уг. 239.

Задудніти, дню́, ні́ш, гл. 1) Глухо загреметь. *Ой задудніли ковані вози на дворі.* Гринч. III. 524. *2) Загудеть. *Поїхали, аж земля за ними задудніла,* Лепкий.

Зáдум, му, м. Замысел, намерение. *Душа в великих задумах кохалась.* К. МБ. *Чи знаєш ти закони рівноваги і задуми того, хто ввесь—премудрість?* К. Іов. 83.

Задума, ми, ж. Задумчивость. *Радюк хотів піймати на її лиці хоч крапельку задуми, хоч крапельку того смутку.* Левиц. Пов. 298.

Задуманий, а, е. 1) Задумчивый. *Він бачив її не такою задуманою й мовчазною тепер, яка вона була недавно.* Левиц. Пов. 298. *Блакитні задумані очі.* Мир. Пов. II. 76. ***Задумані очі.** Задумчивые глаза. *Рівні брови над за-*

думаними очима. Лепкий. *2) Задумавшийся. Ніхто не важився бентежити задуманого гетьмана. Лепкий.

Задуманість, ности, ж. Задумчивість. Желех.

Задумливий, а, е. Задумчивый. Левицк. Правда. 1868. 461.

***Задумливо, нар.** Задумчиво. Сл. Нік. Чотирі сильних вівчарки, поклавши в траву свої кожухи, задумливо дивились угору. Коцюб.

Задумувати, мую, еш, сов. в. задумати, маю, еш, гл. Задумывать, задумать. Голова задумала, а ноги несуть. Ном. № 6680. Задумав козак жениться. Мет. 78. Задумала мишва вчинить велике діло. Гліб. 10.

Задумуватися, муюся, ешся, сов. в. задуматися, маюся, ешся, гл. Задумываться, задуматься. Задумавсь, як собака в човні. Ном. Василько над квітками та зіллями сидить, задумався. МВ. II. 16.

Задумшливий, а, е. Задумчивый. Був якийсь задумшливий змалку. МВ. II. 18.

Задунайський, а, е. Находящийся за Дунаєм, на правому його березі. Нехай мене не ховають ні попи, ні дяки, нехай мене поховають задунайські козаки. К. С. 1883. IV. 739.

Задуріти. См. Задурювати.

***Задуріти, рію, еш, гл.** Заблагить. Сл. Нік.

Задуркати, каю, еш, гл. 1) Заступать. Прийшли вони перед небо, задуркали в царські врата. Гол. I. 234. *2) Ошеломить. Закричали на мене, задуркали мене, то я й погодилась. Умань. Ефр.

***Задурно, нар.** Напрасно, понапрасну, даром. Бомби кидають у Дніпро,—багато риби гине задурно. Киев. Ефр.

Задурювати, рюю, еш, сов. в. задуріти, рію, риш, гл. Забивать, забить голову, притупить умственные способности. Мене, такого пана, сюди задурювать прийшла. Гліб. 59. Чоловік дурний, бо (жінка) задурила. Гринч. II. 159.

Задүти. См. Задүвати.

Задүтий, а, е. Одутый, обрюзглый. Дивися на його задүту пику. Мир. Пов. II. 78.

Задүтисся, дмүся, дмешся, гл. Опухнуть от сна, пьянства, болезни. Аж задүвся від гульні та недоспаних ночей. Мир. ХРВ. 233.

Задүха, хи, ж. 1) Сильный, удушливый запах. Шпигнула у ніс хрінова задүха. Полт. у. 2) Спертый, удушливый воздух. *Вікно за-для задүхи мусіло бути день і ніч отворене. Франко. *3) Духота. В церкві задүха, постіймо тут на цвинтарі. Крим. 4) Засорение дымовых проходов в печке. Задүха десь зробилася, та й курить того. НВолын. у. 5) Удушье, астма. Вх. Зн. 19.

Задүшити, шү, шиш, гл. Задүшить. Сірко ліг на вовкові, наче хоче задүшити. Рудч. Ск. I. 12.

Задүшитися, шүся, шишся, гл. Задохнуться. Такий сморід, що й задүшитися можна. Децо, 53.

***Задүшливий, а, е.** Удушливый, о воздухе: спертый. Сл. Нік.

Задүшний, а, е. 1) О воздухе: спертый. 2) Заупокойный, поминальный.—день. День всеобщего поминовения, родительская суббота.

Задүшний, ка, м. = Сердák. Вх. Уг. 239.

Задүшниця, ці, ж. Панихида по усопшим. Вх. Лем. 415.

Задүявка, ки, ж. = Задүвка. Вх. Уг. 239.

Задьор, ру, м. Причина к ссоре, драке. Задьор між їми є. НВолын. у.

Задьорний, а, е = Задірливий. Таке задьорне було, що до всякого так у вічі й лізе як тая оса. Кв. I. 234.

Задякувати, кую, еш, гл. Слишком много благодарить. Константиногр. у.

***Задякувати, кую, еш, гл.** Стать псаломщиком, дячком. Сл. Нік.

Заедно, нар. 1) Вместе. Що ж,—каже,—або живі будем, або заедно загинем. Волч. у. 2) Постоянно. Один чоловік купив собі хату... пожив там трохи, нічого не було, а потім того почала являтися оказія така: заедно стеля кричить: «Ой упаду, ой упаду!» ХС. IV. 29. ***Очі заедно ще дивілись.** Глаза не отрываясь смотрели. Голос її звучав тепер як дзвінок, тільки очі заедно ще дивілись на свої білі пальці. Лепкий.

Заець, зайця, м. 1) Заяц. Бігає, як

солоний заєць. Ном. № 6677. *Боїться, щоб йому заєць дороги не перебіг.* Ном. № 303. 2) Название вола с прямыми толстыми и приподнятыми вверх рогами. К. С. 1898. VII. 44. 3) Детские игры: а) охотники охотятся за зайцем. Ив. 60. б) то-же, что и *сіра кішка*. Ив. 47.—*земляній*. Тушканчик. Сл. Яворн. Ум. *Зайчик, зайчикок, зайньоко*. *Зайчикок-стрибайчикок обгризує молоді пагонці на вишнях.* О. 1861. V. 74.

Заєчка, ки, ж. Зайчиха. Вх. Зн. 20.

Зажадати, даю, еш, гл. Пожелать, потребовать.

Зажаліти, лію, еш, гл. Пожалеть. *Не зажалієш батька в наймах.* Мир. ХРВ. 343.

Зажалкувати, кую, еш, гл. = *Зажаліти*.

Зажарити, рю, риш, гл. Начать быстро делать что-либо. *Як же воно зажарило (замололо дуже), то чорти його батька зна—ну прямо ж страшно і в млині сидіти.* Гринч. I. 39.

Зажарітися, ріюся, ешся, гл. 1) Заалеть. 2) Сделаться ярким. *По дощові як ся зажарила озимина.* Каме-нец. у.

Зажартий, а, е. Ожесточенный, озлобленный.

Зажартість, тости, ж. Ожесточение, злоба.

Зажартувати, тую, еш, гл. Подшутить.

I. *Зажати, жнү, нэш.* См. *Зажинати*.

***II.** *Зажати, жмү, мэш, гл.* Зажать, сжать, сдавить, стянуть. *Бондар поперед зажме шапличка обручем.* Крим.

Зажахтіти, хчү, тиш, гл. Запышать, распалиться, начать испускать сильный жар, зардеть (о горящих угольях). *Зажахтять як жар.* К. Дз. 151.

Зажвакати, каю, еш, гл. Зачавкать.

Заждати. См. *Зажидати*.

Зажевріти, рію, еш, гл. Заалеть, разгореться. *Але ж оце чого, як тільки сонечко зажевриє, то по всякому дереву і по всякій билині роса і виступає.* Рудч. Ск. I. 138.

***Зажеліпати, паю, еш, гл.** Закричать, заорать. Сл. Нік.

Заженихатися, хаюся, ешся, гл.—**з ким.** Увлечься ухаживанием. *З дівчатами зажихався.* Котл. Ен. I. 8.

***Зажера, ри, об.** Алчный, жадный человек. *Спів побіденний зажер-глітаїв.* М. Черняв.

***Зажерливий, а, е.** Ненасытный, алчный. Сл. Нік.

Зажерливість, вости и пр.—*Зажірливість* и пр.

Зажерти. См. *Зажирати*.

Зажив, ву, м. = *Заживок 2.* *Инші думають..., що в нашій землі мало заживу.* О. 1861. IV. 34.

Зажіваний, а, е. Бывший в употреблении.

Заживання, ня, с. Употребление. *Все на частім заживанню належить.* Ном. № 5785.

Заживати, ваю, еш, сов. в. зажити, живү, вэш, гл. 1) Употреблять, употребить, вкушать, вкусить. *Будуть до тебе козаки заїзджати, будуть у тебе хліба-соли заживати.* К. С. 1884. I. 36. *Я горілки не заживаю.* Черк. у. *Зажиймо табаки.* Чуб. V. 1146. *Гей, гості, що єсть—заживайте.* Гол. IV. 505. 2) Испытывать, испытать. *Жила в батька не рік, не два,—не зажила добра.* Гринч. III. 220. **Роскоші зажити.** *Пожить в роскоші, богатстве.* *Гей, хто хоче роскоші зажити,—гей, нехай іде до двора служити.* Чуб. V. 344. 3) Приобретать, приобрести; зарабатывать, заработать в найме. *Мізерний був, хтілось то копійки зажити.* Драг. 83. *Скільки це вже я в вас грошей зажила?* Полт. г. **Слави зажити.** *Приобрести известность, славу.* *Ой не знав козак, да не знав Супрун, да як слави зажити: ой зібрав військо славне запорожське та й пішов орду бити.* Гринч. III. 585. *Зажила вона собі ще того щасливого часу слави доброї панночки.* Г. Барв. 333. 4)—**вік.** *Жить, пожить на счет чужого века.* *Ти чужий вік захиваєш.* Стор. I. 232. *5) Иметь привычку. *А ви на річку купатися—не захиваєте?* Крим.

Заживатися, ваюся, ешся, сов. в. зажитися, живүся, вэшся, гл. 1) *Заживаться, зажитися, долго прожить где.* *Зажила у Улита у родитів.* Левиц. I. 406. 2) *Богатеть, разбогатеть.* *З чо-*

го ти, брате, так заживсь? Був бідний, а тепер нема багатчого від тебе. Гринч. II. 230.

Заживі́тися, влю́ся, ви́шся, гл. Нається, насититься. *Зажививсь, як собака мухою.* Ном. № 4763.

Зажі́вний, а, е. 1) Питательный. 2) Крепкий, плотный. *Заживна це у вас дійниця.* Харьк. у.

Зажі́вок, вку, м. 1) Зародыш. *Пропало просо: морози заживок побили.* Луб. у. *В єї ще замолоду заживок (хвороби) у середині, в животі.* Черк. у. 2) Питание. *Як гноювата земля, то корень кращий заживок має, тим хліб добрий роде.* Кам. у. 3) Зажитое, заработанное наймом имущество. *Я не чужу телицю взяв, а свою: вона мій заживок.* Прил. у. 4) Внутренняя, самая крепкая часть снятой с животного кожи, лежащая между наружным слоем — лічком и внутренним — ніздрію. Мнж. 180.

Зажигáти, га́ю, еш, гл. = **Запáлювати.** *Нехай свічі восковії зажигає.* Мет. 170.

Зажигáтися, га́юся, ешся, гл. Желтеть; созревать. *Ячмені зажигаются, — солов'ї щебетать забуваються; ячмені позажигались, — солов'ї щебетать позабувались.* Мил. 93.

Зажидáти, да́ю, еш, сов. в. **заждáти, д́у, д́еш, гл.** Ждать, подождать, обождать. *Зажди трохи! — Мамо, мамо! яково мені зажидати?* МВ. II. 110. *Обіцяв бог дати, тіко казав заждати.* Ном. *Зажди, серце дівчино, та напій мї коня.* Чуб.

***Зажимáти, ма́ю, еш, гл.** — **що.** Отстирывать (белье), приступать к стирке чего. *Була в неї задрипана сорочка, — то давай її зажимати.* Крим.

Зажі́мки, мок, ж., мн. Складки от неправильного покрою одежды. Павлоградск. у.

Зажі́н, ну, м. Начало жатвы, — род обряда, совершение которого составляет обязанность старших в семье.

Зажина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зажа́ти, жну́, не́ш, гл.** 1) Делать, сделать начало жатвы, начинать, начать жать. Род обряда, совершение которого составляет обязанность старших в семье. *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажа-*

ти — молодіж заохотити. Станем удвох, по постаті прійдемо, нажнем удвох снопок, поблагословимо своїх робітників, та й додому з снопом первачком. Г. Барв. 16. 2) Зарабатывать, зарабатывать жатвой. *Я зажала торік штирі карбованці.* Каменец. у. *Зажнемо якого снопа.* Г. Барв. 435. 3) При жатве захватывать, захватить часть чужой нивы. *Рядом жала удова, та все в його десятину і зажина.* Драг. 71.

Зажі́нки, ків, м., мн. Начало жатвы.

Зажі́ра, ри, об. 1) Обжора. 2) Любостяжательный, алчный к богатствам, ненасытный.

Зажира́ка, ки, об. = **Зажі́ра.** *О, з Грицька зажирака добрий! Оremo й сіємо вкупі, а ділитись почнемо, то він усе собі яко мога більше бере.* Волч. у.

Зажира́куватий, а, е. 1) Обжорливый, прожорливый. 2) Любостяжательный, алчный к богатству, ненасытный. *Ото у нас чоловік Рогуля — зажиракуватий: йому все мало!* Волч. у.

Зажира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **заже́рти, жеру́, ре́ш, гл.** 1) Есть, поест. *Хліб тиждень печений, та такий, що й зажерти не можна.* Лебед. у. 2) Пожирать, пожрать, сожрать. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44. *І жадав неситим духом увесь світ зажерти.* К. Псал. 256. *Неправда увесь світ зажерла.* ЗОЮР. II. 102.

Зажі́рливий, а, е. 1) Прожорливый. *Старенький панотець толкував одному панові, од чого то є такі інші зажирливі.* Ном. № 9763. 2) Алчный, любостяжательный. *До дітей своїх був зажирливий.* Г. Барв. 464. См. **Зажира́куватий.**

Зажі́рливість, вости, ж. 1) Прожорливость. 2) Любостяжательность, алчность. *Нехай його бог судить за його зажирливість.* Г. Барв. 468.

Зажі́рливо, нар. Прожорливо.

Зажирні́й, а́, е́. 1) = **Зажі́рливий.** К. XII. 56. 2) О бураве: забирающий при сверлении много дерева. Волч. у.

Зажирува́ти, ру́ю, еш, гл. Заиграть, зашалить.

Зажі́ти. См. **Заживáти.**

Зажі́тий, а, е. 1) Зажиточный. Ми-

уस्क. окр. *2) Заработанный. *Це не крадене, це моє, зажите.* Умань. Ефр.

Зажі́тися. См. **Зажива́тися.**

За́жма, за́жмагом, нар. Сколько рука хватит, сколько можно захватить рукой (рвать). *Вибрала льон зажма.* НВолын. у. *Рву щавель зажмагом, щоб пан не піймав.* НВолын. у.

***Зажмі́нити.** **Зажмі́нити ру́ку.** Повредить горсть руки при жатве. *Як жнеш, то можна зажмінити руки, і це, як тільки зажміниш руку котру-небудь, то зараз буде біда, бо ніяк не можна жати.* Крим.

***За́жмуром,** нар. Без оглядки, наобум. *Як можна в таке діло зажмуром іти?* Ол. Пчілка.

Зажму́рювати, рюю, еш, сов. в. **зажму́рити, рю, риш,** гл. **Зажмури-**вати, **зажмури**ть (глаза). *Сл. Желех.

Зажні́вний, а, е. Относящийся ко времени жатвы. **Зажні́вні пісні.** Песни, которые поют во время жатвы.

Зажо́вклий, а, е. Пожелтевший. *Де-не-де зазеленіє бліде зажовкле стебло.* Мир. Пов. II. 85. *Бліда та зажовкла, наче зав'яла квітка.* Мир. Пов. II. 51.

***Зажо́вкнути, ну, неш,** гл. **Пожел-**теть, **изжелтеть.** *Гірки старі, аж зажовкли.* Крим.

Зажовті́ти, вчу́, тіш, гл. **Сделать** желтым. *Сл. Желех.

Зажовті́лий, а, е. **Зажелтевший.**

Зажовті́ти, тію, еш, гл. **Зажелтеть.** *Ой чиє ж то поле зажовтіло, стоя?* Чуб. III. 242.

Зажо́га, ги, ж. Поджог. *Без зажоги її дрова не горять.* Ном. № 3298.

***Зажо́гнутися, нуся, нешся,** гл. **Зажечься,** **поджечься.** *Як буде Страшний Суд, знесеться Ілля з неба на землю в вогненній колісниці, то тоді зажогнеться земля.* Крим.

Зажо́н, ну, м.—**Зажі́н.** Сим. 204.

Зажо́хатися, хаюся, ешся, гл. **За-**болеть от жары (о жирных животных). *Задохавсь віл.* Каменец. у.

Зажо́хнутися, нуся, нешся, гл. ***Задохнуться,** **издохнуть** от жары (о жирных животных). *Як добре вгодована свиня, а спека та далеко гнати, то її задохнеться.* Камен. у. Иронически говорится и о толстом человеке.

***Зажу́рений, а, е.** Опечаленный. Сл. Нік.

Зажу́рювати, рюю, еш, сов. в. **за-**жу́рити, **рю, риш,** гл. **Опечаливать,** **опечалить.** *Зажури́в того Івана.* Рудч. Ск. II. 120.

Зажу́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **зажу́ритися, ріюся, ришся,** гл. **Опечаливаться,** **опечалиться,** **пригорюни-**ваться, **пригорюниться.** *Ото зажурилась! Та така ходить, як тума.* Ном. № 2268. *Вже було як зажуриться чим, то аж занедужає.* МВ. II. 37. *Зажурився, що в мене грошей нема,—незабавно і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Молодий козаче, чого зажурився?* Чуб. V. 27.

Зазбі́рувати, рую, еш, гл. **Соби-**рать. *Же богачеві з устів спадало, тес ж бо ті пси зазбірували.* Гол. III. 264.

Зазва́ти. См. **Зазива́ти.**

Зазве́нті, ню́, ніш, гл. = **Задз-**ве́нті. *Якимове поле зазвеніло стоя.* Чуб. III. 228.

***Зазвича́ений, а, е.** Усвоенный, вошедший в обычай. Ефр.

Заздалегі́дний, а, е. **Заблаговре-**менный, **предварительный.** «*Заздалегідне словце до другого типу «Досвіток»* (Киев, 1876).

Заздалегі́дь, заздалегі́ди и **зазда-**лі́годи, нар. **Заблаговременно.** *Готовили заздалегідь багацько всякого снаряду.* Котл. Ен. IV. 57. *Не дбайте заздалегідь, що казатимете.* Єв. Мр. XIII. 11. *Дід заздалегіди піднявсь, палічку взяв, шкандибає.* Г. Барв. 189. *Тобі до сього діла заздалегіди привикати.* О. 1861. XI. Кух. 10.

Заздо́ровний, а, е. **Заздравный,** **за-**здравие. *Молитви заздорвні.* *Сл. Желех.

Заздрі́ний, а, е. **Завистливый.** НВолын. у.

За́здрити, дрю, риш, гл. = **За́здо-**стити. — **очи́ма.** **Завистливо,** с завистью смотреть. *Як побачить було, що хто небудь їздить на коняці, то так і заздрить очима.* Рудч. Ск. II. 174.

За́здритися, рюся, ришся, гл. — **на** що. **Завидовать,** **зарітись** на что. *На велику худобу, батьківшину її заздрились.* Г. Барв. 462. *В нас той невелич-*

кий шматок, скільки то очей заздрить-ся на його. Мир. Пов. I. 153.

Зáздрівий, а, е = Зáздрісний. Заздрівому боком вилізе. Ном. 4821.

***Заздрінний, а, е.** Замеченний, бывший на замечании. Сл. Нік.

***Зáздрісливий, а, е = Зáздрісний.**

Зáздрісний, за́здросний, а, е. Завистливий. *Заздрісні очі.* Каменец. у. *Заздросний чоловік.* Каменец. у.

Зáздрісно, нар. 1) Завистливо. 2) Завидно. *Щасливі, думаю, люде на світі!.. І стане мені якось і заздрісно, і жаль мене бере.* Левиц. ПЙО. I. 493.

Зáздрість, рости, ж. Зависть. *Нема щастя без заздрості.* Ном. № 1713. *Завидько з заздрості нудився.* Мкр. Н. 37.—**ма́ти на ко́го.** Завидовати кому. *Заздрість має на його.* НВолын. у.

Зáздріти, рію, ріш, гл. 1) Увидеть, завидеть; заметить. *Заздріла роззяву на порозі.* О. 1861. III. 96. *Заздріла, що в дворі багато людей.* Константиногр. у. 2) Заглянуть. *Вони судять, як нас видять, не заздрівши в груди.* Федьк. II. 80.

Зáздро, нар. Завидно. НВолын. у. *Треба крові, брата крові, бо заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. 182.

Зáздростити, шу, стиш, гл.—на. Завидовати. *Заздростить на воли його.* НВолынск. у.

Зáздрощі, шей и щів, ж., мн. Зависть, завистливість. Ком. I. 54. *Що вже сестри з заздрощів не вигадували на меншу, а царевич з нею одружився.* Стор. I. 70.

Заздрува́ти, рію, еш, гл.—на. **Зáздростити.** *Чого бо ти заздруєш на мою худобу! Хиба в мене скарби які, чи що?* Екатер. г.

Зазеленіти, нію, ніш, гл. Сделать зеленым, выпачкати в зеленую краску. *Сл. Желех.

Зазеленіти, нію, еш, гл. Зазеленеть. *Діраве радно все поле закрило, бога просило, щоб ся зазеленіло.* Ном., стр. 300. *От весна настає; хліба скрізь походили,—зазеленіло.* Рудч. Ск. II. 194.

Зáзелень, нар. Незрелым, зеленым. *Садовини не продавай зазелень.*

Заззя́ти, зя́ю, еш, гл. = Зася́ти.

Заззяли стовпи все золоті. Гринч. III. 11.

Зазі́в, ву, м. Зазыв, приглашение. Прилуц. у.

Зазива́ти, ва́ю, еш, сов. в. зазв́ати, ву́, ве́ш, гл. 1) Зазывать, зазвать. *У світлиці кам'яниці зазивала.* Дума. *2)—**ко́го.** Приглашать. *Я вже був думав зазивати його до себе, а він і сам зайшов до мене.* Крим.

***Зазива́тися, ва́юся, ешся, гл.** Взаимно друг друга приглашать в гости. Черном.

Зазивні́й, а́, е́. 1) Воззывный. **Зазивні́й лист.** Воззвание. *Зазивний лист до української інтелігенції.* К. XII. 113. *2) Пригласительный. *А чи ви вже порозсилали зазивні листи?* Крим.

Зáзир, ру, м. = Зáзір. *Виралили стародавні гроші, що й зазиру їм тепер нема.* Васильк. у.

Зазира́ти, ра́ю, еш, сов. в. зазирну́ти, ну́, не́ш, гл. Заглядывать, заглянуть. *Бодай умірати і в свій горщик зазирати.* Ном. № 9616. *Срібнорогий в воду зазирає.* К. Досв. 67. 2)—**Зазіха́ти.** *Хоч би мені дали моргів два, бо де ж мені на більше зазирати.* Мог. у.

Зазі́рити, рію, риш, гл. Увидеть, завидеть. *Все наше, що кругом зазирить око.* К. ЦН. 189. *І знов далі пійшов, поки свого рідного краю зазирив.* Г. Барв. 412.

Зазирні́й, а́, е́. Яркий (о цветах). Киев. у.

Зазирну́ти. См. **Зазира́ти.**

Зазича́ти, ча́ю, еш, сов. в. зазі́чити, чу, чиш, гл. = Позича́ти, позі́чити. *Ті гроші, що твій чоловік зазичив у Загнибіди, хай твоя дочка одсуджує.* Мир. Пов. I. 170.

Зáзімки, ків, м., мн. Начало зимы, заморозки, первые холода. Екатер. у. Берд. у. У Мнж., 180: последние заморозки.

Зазі́мкуватий, а, е. Который зимой тощает, болеет, а весной поправляется. **Зазі́мкуватий віл.** Черк. у. *Мо' я ще довго проживу, мо' я така зазі́мкувата.*

Зазі́мований, а, е. Отощавший за зиму. *І зазі́мовану свиню вивозять (на*

Юрія) на лубку на степ пастиь. ХС. I. 76.

Зазімува́ти, му́ю, еш, гл. 1) Зазимовать. 2) Истощить дурным кормом за зиму.

За́зір, зору, м. 1) Заметность, приметность. *А що іде без прогону, а що світить без зазору? Човен іде без прогону, місяць світить без зазору.* Мет. 364. *2) Видимость, признак, след. *Раніш-то люди до ста літ доживали, ще й перевалювали сотню, а тепер і зазору цього немає.* Крим. **Нема й за́зору,—зазо́ром.** Нельзя и увидеть, нет и следа, нет и признака. *Нема й зазору, де був посіяний ліс.* Звенигор. у. *У його курей і зазору нема.* Черк. у. *Ге-ге! та його тут і зазором нема! він чорти батька зна де—в Бесарабії.* Каменец. у. *Тепер неправда з панамі в світлиці і всюди, а правди й зазором не видать, як торішнього снігу.* Св. Л. 283.

Зазіха́ння, ня, с. Жадничание, зависть. Чуб. I. 253.

Зазіха́ти, ха́ю, еш, гл.—на що. Їсться на что, жадничать.

***Зазлі́дніти, нію, еш, гл.** Обеднеть. Сл. Нік.

Зазлі́ти, злі́о, ліш, гл. Очень рассердить, озлобить. *Зазлив батька.* НВолын. у.

За́злісно, нар. — стало комусь. Рассердился кто-либо, зло взяло кого. *Зазлісно йому стало.* Драг. 89.

За́злість, лости, ж. Вражда, ненависть. **За́злість на ко́го ма́ти.** Враждовать с кем, ненавидеть кого. Желех.

Зазлості́ти, шу́, стіш, гл. Надежть зла, насолить. *Він так зазлостив громаді, що вона йому нічого не робить, чого б він хотів.* Черк. у.

Зазмага́тися, га́юся, ешся, гл. Вступити в спор, заспорити. *Зазмагалися за той город, та й сваряться, та й позиваються й досі.* Гринч.

Зазнава́ння, ня, с. 1) Испытание. 2) Знакомство. 3) Близкие, любовные отношения. *А жаль мені дівування, що прежнього зазнавання: ой як же ми любилися.* Мил. 117.

Зазнава́ти, наю́, еш, сов. в. зазна́ти, наю́, еш, гл. 1) Помнить, знать, узнать. *Тепер яка тут глибиня, а преж-*

ні годи, скільки я й зазнаю, то тут так тільки поплюски були води. Кобел. у. *Батька й матір ледві зазнаю.* МВ. II. 35. *На таку виїхав гору, що мій батько й я—от уже й постарівся, а не зазнаємо тут води.* Рудч. Ск. I. 117. *В хаті... що ступнеш, то й спіткнешся,—уже й не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. 2) Испытывать, испытать, изведывать, изведать. *Я роскоші не зазнала, а літа минають.* Мет. 59. *Ідуть твої марне літа, не зазнаєш свого світа.* Чуб. *Зазнавала я за свій вік усього: і доброго й лихого.* Харьк. *Наші діди зазнали біди, наші внуки зазнають муки.* Ном. 699.

Зазнава́тися, наю́ся, ешся, сов. в. зазна́тися, наю́ся, ешся, гл. 1) Знакомиться, познакомиться. *Іздить, та вже з такими краями та царями зазнається.* ЗОЮР. II. 51. *З купцями всякими зазнався в своїй і дальній стороні.* Мкр. Г. 61. 2) Сходиться, сойтись, стать в близкие любовные отношения. *Одколи зазнався з нею мій Яків,—ні до чого став парубок.* МВ. II. 141. *Пішов би я до иншої,—зазнався з тобою.* Мет. 50. *Перше дали нам зазнаться, тепер розлучили.* Гринч. III. 186.

Зазна́йбіда, ди, об. Горемыка. Волын. г.

Зазна́ймолювати, люю́, еш, сов. в. зазна́ймолювати, млю́, миш, гл. Знакомить, познакомить.

Зазна́ймолюватися, люю́ся, ешся, сов. в. зазна́ймолюватися, млю́ся, мишся, гл. Знакомиться, познакомиться. *Ходімо до його... там і зазнаймошся.* Г. Барв. 178.

Зазнакі́, нар. Заведомо.

Зазнако́митися, млю́ся, мишся, гл.—Зазна́ймолюватися. Змиев. у.

***Зазнако́млюватися, юю́сь, юешся, сов. в. зазнако́митися, млю́ся, мишся, гл.** — Зазна́ймолюватися, зазна́ймолюватися. *На досвітках хлопці і дівчата гуляють у купі тай зазнакомлюються одні з другим.* Крим.

***Зазна́чений, а, е.** Обозначенный, означенный, указанный. Сл. Нік.

За́значка, ки, ж. Знак, пометка.

Зазна́чувати, чую́, еш, сов. в. зазначі́ти, чу́, чіш, гл. Обозначать, обозначить, намечать, наметить. За-

значи сього дуба, щоб ізнайти потім. Гринч.

Зазначуватися, чуюся, ешся, сов. в. зазначитися, чу́ся, чи́шся, гл. Обозначаться, обозначиться; быть наметиваемым, наметенным. Буяння се зазначитися кривавими боями. К. Бай. 18.

Зазнобка, ки, ж. Огорчение. Ой у домівці невелику зазнобку зчинили: матку стареньку з двора вигонили. ЗОЮР. I. 20.

Зазовини, вин, ж., мн. Пирушка у свадебных гостей после свадьбы. Лебед. у. Цілу ніч пили, гуляли; на другий день вранці приступили до зазовин; по рідні пустились; ходять, п'ють: од гукку, крику Хресці затрусилась. Мкр. Н. 40.

Зазоліти, лю́, ліш, гл. *1) Забучить, защелочить. Не чіпай жлукта, бо я там сорочки зазолила. Пир. у., Конон. 2) Досадить. Ти зазолив мені. НВолын. у.

Зазолотіти, чу́, тиш, гл. Зазолотить.

Зазолотітися, чу́ся, тишся, гл. Зазолотиться. Зазолотились і верхів'я дерев по лісах. Кв. I. 30.

Зазолотіти, тію, еш, гл. = Зазолотітися.

Зазорений, а, е. Заподозренный. Левч. 44.

Зазорити, рю, риш, гл. Заподозрити. Левч. 44.

Зазоріти, ріє, гл. безл. 1) Показаться заре. Лишень зазоріло,—я устав та й пішов. Каменець. у. 2) Засветить, засиять (как звезда). *3) Покрыться, усеяться звездами. А як у погожу нічку зазоріє небо, я му дивитись, котра зірка над полонинков—тоту бачить Іванко. Коцюб.

Зазоряти, ряю, еш, гл. = Зазоріти. Темна нічка проминула, божим світом зазоряло. Млак. 77. І надія нова красна, як та ясна зоря..., зазоряє нещасному. Федьк. II. 108.

Зазорятися, ряюся, ешся, гл. Светать, загораться заре.

Зазріти, рю́, риш, гл. = Заздріти. Вх. Лем. 415.

Зазуб, ба, м. 1) Зазубрина, зарубка. Шух. I. 150, 281. 2) Род ловушки для лисиц. См. Пасть. Шух. I. 236.

Зазубелити, лю, лиш, гл. Взнуздать. Угор.

Зазубень, бня, м. 1) Тупик, глухой заулочок, из которого нет выхода. Леб. у. 2) = Зазубець. *3) Клин, вдающийся в чужое поле. Сл. Яворн.

Зазубець, бця, м. Зазубрина; острый косою зубец для зацепы — на крючках удочек, на баграх и пр. Шух. I. 223, 226.

***Зазубина, ни, ж.** Зазубрина. Сл. Нік.

Зазублювати, люю, еш, сов. в. зазубіти, блю́, біш, гл. 1) Загинуть, загнуть крючком. 2) Делать, сделать зазубрины (на лезвии и пр.), зазубривать, зазубрить. Ніж зазубив. Гринч. 3) — зуби. Выставитъ зубы? оскалиться? Встречено только в нар. поговорке: Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила. Зоря, 1883, стр. 323.

Зазублюватися, лююся, ешся, сов. в. зазубітися, блю́ся, бишся, гл. 1) Покриваться, покрыться зазубринами. Ніж зазубився. Гринч. 2) Впиваться, впиться (зубами). Желех.

Зазуванець, нця, м. Каждый из пары сапог, так сделанный, что его можно надевать безразлично на обе ноги. Вх. Зн. 19.

Зазувати, ваю, еш, сов. в. зазути, зу́ю, еш, гл. Обувать, обути. Черевички везе: зазувай, защипай. Гол. II. 190.

Зазувистий, а, е. Об обуви: просторный. Зазувисті чоботи. Гол. Од. 49.

Зазуленька, ки, ж. Ум. от зазуля.

Зазулька, ки, ж. 1) Ум. от зазуля. 2) Насек. То же, что и со́нечко, божья коровка, *Coccinella septempunctata*. Вх. Пч. I. 5.

Зазуля, лі, ж. = Зозуля. Гал. Употребляется также как название коровы. Kolb. I. 65. — жидівська. Пт. удод. Вх. Пч. II. 15. Ум. Зазуленька, зазулька.

Заіржавіти, вію, еш, гл. Покрыться ржавчиной, заржаветь. Була колись правда, та заіржавіла. Посл.

Заіржати, жу́, жеш, гл. = Заржати. А кінь заіржав, аж ліс задріжав. Грин. III. 216.

Заіскрити, крію́, ріш, гл. Заіскриться. Засвітили зорі, замиготіли,

заіскрили. Мир. ХРВ. 31. Кришталем заіскрила роса по зеленій траві. Мир. ХРВ. 39. Очі в неї заіскрили, заграли. Мир. ХРВ. 7.

Заіскритися, ріюся, рішся, гл. = **Заіскрити.** Затокотіло у Кобзи серце, заіскрилися очі. Стор. М. Пр. 77.

Заїдання, ня, с. 1) Заедание (чем). 2) Заедание, загрызение (кого). 3) Погубление (кого). 4) Захватывание (чужого добра). К. ЦН. 243.

Заїдати, даю, еш, сов. в. заїсти, їм, їси, гл. 1) Заедать, заесть. Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати. Г. Барв. 449. 2) Заедать, заесть, загрызть (кого). 3) Губить, погубить, не дати жить. Чи я в тебе, моя мати, увесь хліб поїла, що ти мене, моя мати, та навік заїла. Мет. Старий став я: літа мої вороги заїли. К. Псал. Світ мені зав'язав, заїв мій вік рожевий. Г. Барв. 4) Захватывать, захватить (чужое добро). Одні в одних достатки заїдають. К. ЦН. III. Он мого полтинника заїла... А мого карбованця... Мир. Пов. I. 131. *Ріба заїдає. Рыба начинает клевать. Коли поплавець дріжить, це значиться, що риба заїдає (червяка); а як заїсть, то поплавець упірно в воду. Крим.

Заїдатися, даюся, ешся, сов. в. заїстися, їмся, їсися, гл. 1) Грызться, кусать друг друга. Бджола заїдається. О. 1861. XI. Свид. 69. 2) Ссориться, поссориться, поспорить. Заїлись із гетьманом пани — порубають. ЗОЮР. II. 167. Заївся писарь з старшиною. Канев. у. 3) О собаке: сильно нападать, лаять. *4) Об'ється, обожратся. Спасибі за цукерки! Сьогодні я заїмся шми цукерками. Крим.

Заїди, дів, м. мн. 1) Язвочки по углам рта. 2) Желтая кожица в углах клюва молодых птиц. Пташки цвірінькали, роздявляючи червоні роти з жовтими заїдами. Левиц. Пов. 150. 3) Хищение, пользование чужим. А і тогді не без заїдів було: не дали нам за третью год жалованья. ЗОЮР. I. 70. Усюди не без заїдів. Ном. № 10627.

Заїдки, ків, м. мн. Закуска, десерт. Солоденькі заїдки.

Заїлливий, а, е. 1) Злой, привязчивый. Часом у руках і ціпок є, може б ле-котру заїллившу (собаку) зачепив

би чи по морді, чи по боку. Греб. 408. 2) Ссорливый, сварливый. Безумний сам гнівом себе вбиває, заїлливий від думок своїх сохне. К. Іов. 11.

Заїдній, ні, ж. Сора, грызня. В хаті заїдня, колотнеча: содома піднялась, що й не сказати: Мася з матіррю зуб на зуб стинається. Св. Л. 278.

Заїжджати, жаю, еш, гл. = **Заїздити.** Ото та дівчина росте, а царевич усе заїжджає, як на охоту приїде. Нар. ск.

Заїжджий, а, е. Заезжий, приезжий. Заїжджому розказувала бабуся про убогі вжитки. Ном., стр. 284, № 1509.

Заїжка, ки, ж. Закуска, заеданье чем. Чарку вип'є для заїжки, та й більше ніяк не п'є. Слов. Д. Эварн.

Заїзд, ду, м. 1) Наезд. Було б то тобі меншого брата на заїзди висилати. Мет. 451. 2) Приезд (на базар, на ярмарку). Нема тепер заїзду ніякого. 3) Постоялый двор. Де б тут найти заїзд, щоб переночувати? Грин. II. 124. От приїжджає той царенко в той город і став собі у заїзді. Рудч. Ск. I. 126. *4) Заезд (на бегах). Сл. Нік.

Заїздити, джу, диш, сов. в. заїхати, їду, деш, гл. 1) Заезжать, заехать. Заїхав на чужину. Іхав козак із війни, та заїхав до вдови. Чуб. V. 66. Заїхав за Дунай, та й додому не думай. Ном. № 708. 2) Успевать, успеть доехать. Ми ще засвітла заїдемо у Горовицю. Уман. у.

Заїздити, джу, диш, гл. Заездить, изнурить ездой. Заїздив коника, заїздив другого... Скажи, серце, правду, чи що буде з того. Чуб. V. 116.

Заїздний, а, е. Заезжий, постоялый. Заїздний двір. Пан звелів коней зупинити коло заїздного двору. МВ. (О. 1862. III. 51).

Заїка, ки, м. и ж. Заика. Бог дав чоловіка: і сопливий, і заїка. Нп. Аф. Ум. Заїчка. Ув. Заїчище.

Заїкатися, каюся, ешся, сов. в. заїкнутися, нуся, нешся, гл. Заикаться, заикнуться. Аф.

Заїкуватий, а, е. Заикающийся. Аф. *Заїмий, а, е. 1) Заядлый. 2) Ядовитый в переносн. смысле. Сл. Яворн.

*Заїмщик, ка, м. Кредитор. Торік

напозичавсь грошей, а тепер заїмщики до нього—з векселями. Крим.

Заїнько, ка, м. Ум. от **заєць**.

***Заїсти, їм, їси, гл.**—**Заїдати**.

Заїхати. 1) См. **Заїздити**. 2) Под'ехать. **Заїхав дід возом перед самі вікна.** Черемш.

Заїчище, ща, об. Ув. от **заїка**.

Заїчка, ки, ж. Ум. от **заїка**.

Заївий, а, е. Лишний. Левиц. Пов. 22. **Давай вони зерном ділиться. От одно зерно та зайве було.** Рудч. Ск. I. 141. **Заїва мова.** Лишние слова. **О, я зайвої мови не люблю.** Черк. у. **Заїва година.** Свободное время. **Як матиму зайву годину,—зайду.** Гринч.

Заївина, ні, ж. 1) Излишек, избыток. **Слава богу, що хліба є у зайвину.** Борз. у. **Нема ладу ні раз! казав же ж їй: не напікай паляниць у зайвину.** Васильк. у. **За батька багато було зайвини, а це вже звівся з худоби.** Васильк. у. 2) Запас. **А він тії гроші сховав на зайвину в кишеню. Се в вас про зайвину.** Козел. у. Ум. **Заївинка.** Тому добре жить, у кого є з зайвинки, та трохи свого приробить. Васильк. у.

Заїво, нар. Излишне, напрасно, тщетно. **Ні, нічого я не чув на його недоброго,—нічого зайво й казати.** Павлогр. у.

Заїворонок, нка, м.—**Жаїворонок.** Ум. **Заївороночок.** **Ой ти, братіку зайвороночку, пусти мене у сусіди.** Чуб. V. 860.

Заїда, ди, об. 1) Захожий человек. Желех. 2) Род большого мешка. **Широкий великий міх і довгий, на кроснах.** Вх. Лем. 415. Ум. **Заїдочка.**

Заїдєй, дєя, м.—**Заїда 1.** Шух. I. 33.

Заїдений, а, е. Захожий. **То чоловік не наш; він заїдений відкілясь.** Екатерин. у.

Заїдєя, дєї, об.—**Заїдєй.** Желех.

Заїдіголова, ви, об. 1) Мудрствующий, умствующий, фантазер. 2) Сумасброд.

Заїдікати, каю, еш, гл. Начать повторять: **іди! йди! Іди собі, іди, йди!** **заїдикав Порох.** Мир. ХРВ. 180.

Заїдісвіт, та, м. Бродяга, авантюрист. **Пройдисвіте, заїдисвіте, всі дороги знаєш.** Гол. I. 261.

Заїдочка, ки, об. Ум. от **заїда**.

***Заїман, ну, м.**—**Заїмання 5.** **Поїхав отой чеченець світом на займан, а ми всі послули, бо думали—не буде вже займану сеї ночі.** Пир. у., Конон. **Взяти у займан.** Захватывать на потраве. Пир. у., Конон.

Заїмання, ня, с. 1) Трогание. 2) Затрагивание, задевание. **Займаєш людей,—вилізе тобі колись те займання боком.** Харьк. 3) Занятие (чего). 4) Захват. **У полон займання.** Гринч. 5) Загоняние, заарестование домашних животных, пойманных на потраве. **Краще б я й не займав тих волів, а то з того займання тільки клопоту мені та сварки з людьми.** Харьк.

Заїманщина, ни, ж. Земля, приобретенная правом первого занятия (jus primae occupationis). **Благослови, пане гетьмане, заняті займанщину!**—**Та й займе, скільки оком закине, степу, гаїв, сіножатей, рибних озір, і вже це його родова земля.** К. ЧР. 199. **Мусив проганяти черкесів з їх стародавніх займанщин.** О. 1862. X. 111.

Заїмань, ні, ж. 1)—**Займанщина.** **По займані, пліндровині шляхетській, живе народ.** К. Дз. 100. **Була у нас у займані на Галах береза суховерха... Чия вона? Нічия, так як сама займань—громадська.** Г. Барв. 468. 2) **У займані б'ути.** О домашних животных: быть заарестованными после поимки на потраве. **Кабан твій у займані, викупи, то й візьмеш!** Левиц. К. С. 198. **Вже наші телята два дні в займані у Кисляка: у житі ка' піймав.** Канев. у.

Заїмати, маю, еш, сов. в. зайняти, заняти, йму, меш, гл. 1) Трогать, тронуть. **Козак дівку вірно любить,—заняти не сміє. Тим я її не займаю, що сватати маю, тим до неї не горнуся, що слави боюся.** Мет. 105. **Та гуляє козак Голота, та гуляє, ні города, ні села не займає.** ЗОЮР. I. 15. **Гайдамаки не займали замкових козаків і козаки їх не займали.** ЗОЮР. I. 249. **Словоу займати когó.** Заговаривать с кем. **Чужі, брате, сестри з дому божого ідуть, всі як бджілочки гудуть, на хліб, на сіль людей закликають, мене ж, брате, словом не займають, мов в вічі не знають.** Макс. (1849), 10. 2) Затра-

гивать, затронуть, задевать, задеть. Хоч той його й ударив, дак сей же попереду заняв. Гринч. 3) Занимать, занятъ. Підеш, матюнко, у поле та зеленого жита жати, та займеш широку постать. Мет. 224. 4) Захватывать, захватить. Пани ввесь світ заняли. Чуб. III. 417. Полю,—займаю не тільки бур'ян, да й буряки, і все... так і оголила. Г. Барв. 80. У полон заняти. Взять в плен, захватить в неволю. Чи її убито, чи в полон занято? Чуб. V. 628. 5) Загонять, загнать (домашних животных). Займи й нашу на пашу,—нехай напасеться. Ном. № 12095. Заняла я коровиці, на росу погнала. Грин. III. 685. Чаще употребляется в более тесном значении: захватив животных на потраве, запереть их впредь до выкупа хозяином. Займи скотину і візьми за спаш. Сим. 217. «А ми проса насієм, насієм».—А ми коні пустимо, пустимо.—«А ми коні займемо, займемо».—А ми коні викупим, викупим. Чуб. III. 67. 6) О людях: прогонять, прогнать. Прийшла тут до мене ляяться! я як заняв її з двору, дак не знала, куди тікати. Полт. г. Як займе з шинку, дак аж спотикаєшся! Г. Барв. 322. 7) О душевных движениях: трогать, тронуть, затрагивать, затронуть (душу, сердце). Сі приказки займають душу зглибока. Хата, 41. Тихо так усюди, тільки соловейки співають... так душу твою й займає. Г. Барв. 136.

Займатися и **заніматися**, **маюся**, **ешся**, сов. в. **зайнятися** и **занятися**, **ймүся**, **мешся**, *гл.* 1) Загораться, загореться, воспламеняться, воспламениться. Дмеш, дмеш,—ніяк не займається. Дров нарубав гнилих, то вони підсохнуть трохи та й займуться. Рудч. Ск. I. 124. Еге, гаси тепер, як занялось! Хата, 138. **На зорю**, **на світ займатися**. Светать. Почина на світ займатися. МВ. II. 61. Іще й на зорю не займається—імла. МВ. I. 13. 2) Краснеть, покраснеть от гнева, вспыхивать, вспыхнуть. А він як відкаже добре панові, то той так і займеться. Черк. у. Очі горіли, вся зайнялась і уші почервоніли. Г. Барв. 218. 3) Дух занявся. Дыхание захватило. Руки й ноги затрусилась, у животі похолонуло, і дух

занявся, а сама ні з місця. Кв. I. 31. *4)—**чимсь**. Заниматься чем-нибудь. У нас як займався батько яким-небудь ремеслом, то буде й син займатися. Крим.

***Займєнник**, **ка**, *м.* Местоимение (граммат.). Сл. Нік.

Займінá, **ни**, *ж.* = **Займанщíна**. Черниг. г.

***Займістий**, **а**, **е**. Огнеопасный. Сл. Дубр.

Займіти, **млю**, **миш**, *гл.* = **Зайняти**. Последнюю корову з загороди займив. Федьк.

Займище, **ща**, *с.* 1) Занятое место вообще, в частности то же, что и **займанщíна**. Не буде він багатий, а ні щасний, і займище його ушир не піде. К. Іов. 34. *2) Заимка, поле, земля. Хата тут, а займище там. Крим.

Зайняти, **ся**. См. **Займати**, **ся**.

Зайолзаний, **а**, **е** = **Заялózений**. Мир. ХРВ. 92.

Зайолózити, **жу**, **зиш**, *гл.* = **Заялózити**.

Зайóm, **йму**, *м.* Первоначальное завладение землей. Черниг. Рід його благий осягне займом землю. К. Псал. 57.

Зайті, **ся**. См. **Захóдити**, **ся**.

Зайців, **цева**, **ве**. Принадлежащий зайцу.—**льон**. Раст. *Linaria vulg.* Желех.

Зайча́, **ча́ти**, *с.* Зайченок.

Зайча́тина, **ни**, *ж.* Мясо зайца.

Зайча́чий, **а**, **е**. Относящийся к зайцу.

Зайченя́, **ня́ти**, *с.* = **Зайча́**.

Зайчик, **ка**, *м.* 1) Ум. от **заець**. **Зайчик-лапанчик**. Рудч. Ск. II. 1. **Зайчик-побігайчик**. Рудч. Ск. II. 2. 2) Часть снаряда для прядения шерсти, состоящая из двух вертикальных параллельных столбиков, прикрепленных к постаменту из доски. Каждый столбик имеет кожаную петлю, в которую вкладывается прядильное веретено. Вас. 153. 3) Движущиеся солнечные пятна, отблеск от воды, зеркала, движущийся по стене, и пр. **Сонце ускоче у вікно, забігає зайчиками по стінах, по долівці**. Мир. Пов. II. 120. 4) Род детской игры. Ів. 72. 5) Раст. *Lepidium ruderales* L. ЗЮЗО. I. 126.

Зайчі́ха, **хи**, *ж.* Самка зайца.

Зайчи́ця, ці, ж. = **Зайчиха.** Рудч. Ск. I. 139. *Зайчиця з зайченятами.* Мнж. 30.

Зайчичок, чка, м. Ум. от **заєць.**

Зайшлий, а, е. Захожий. *Це чоловік зайшлий.* НВолын. у.

Зак, нар. = **Заки.**

Закаблїй, лїв, м. мн. Задники сапога. *Дам лиха закаблукам, дам лиха закаблам, достанеться їй передам.* Шевч. 369.

Закаблук, ка, м. 1) Задник (в сапоге). *Од Полтави до Прилуки заламала закаблуки.* Нп. 2) **Хата закаблуком.** Дом, побудований в виді букви Г, *«глаголем». Лебед. у. Ум. **Закаблукочок.** *Купив мені черевички,—закаблучки риплять.* Гринч. III. 654.

***Закаблук, ки, ж.** Закаблучье. Крим.

Закаблучувати, чую, еш, сов. в. **закаблучити, чу, чиш, гл.** Загибати, загнуть. Желех.

Закавраш, ша, м. = **Закарваш.** К. С. 1893. XII. 447. Сим. 206.

Закавчати, чу, чиш, гл. Запищати.

Закав'ядити, дило, гл. безл. Затошнить. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Закадіти, джу, диш, гл. 1) Закадити (ладоном). 2) Залымити. *Витяг з кишені гаманець з своїм тютюном і закадив махоркою.* Левиц. Пов. 232.

***Закаження, ня, с.** Заражение (крови). *Московська шабля свіжо гострена, закаження не буде.* Лепкий.

Заказ, зу, м. 1) Приказ, распоряжение. *А тут уже й заказ есть: бігають по селах осаули на конях і всі громади, чоловіків, жінок, дітей виганяють, щоб на ранок у Василівщині стали привітати круля.* О. 1862. II. 59. 2) Запрещение. *Вийшов з палати заказ, щоб не рубали лісу.* Прилуц. у.

Заказаний, а, е. Запрещенный, заповедный.

Заказник, ка, м. 1) Приказывающий, распоряжающийся; приказчик. 2) Заповедный лес. Харьк. Ум. **Заказничок.** Ув. **Заказнище.** *Заказнище (осаул), вставши рано, кричить під віконце, щоби вийти на панщину.* Грин. III. 634.

Заказувати, зую, еш, сов. в. **заказати, кажү, жеш, гл.** 1) Приказы-

вать, приказать, наказывать, наказать, делать, сделать распоряжение. *Ойказано і загадано всім козаченькам у військо йти.* Маркев. 24. *Поховали його, як він заказав.* Мнж. 36. *Тепер закажу світові всьому: нехай не вірить ніхто нікому.* Нп. 2) Запрещать, запретить. *Як я в матері гуляла,—мати не спиняла, а тепера іспинила чужая дитина, і світ мені зав'язала, гулять заказала.* Гринч. III. 86. *Ой мені мати заказала, щоб я з тобою нігде не стояла.* Мет. *3) Предостерегать, предостеречь, отсоветовать. Сл. Нік.

Закайок, йку, м. = **Закальок.**

Закакати, каю, еш, гл. Детск. запачкати экскрементами.

Закал, лу, м., и закала, ли, ж. 1) В хлебе: закал, нерыхлый слой хлеба над нижней коркой. 2) Трещина, скважина. *Направо ся тягне широкий мур, а в мурі щось чути, шепоче, вендровник звертає там очі, аж тутки в закалі, гей срібний шнур, збігаються нори в студений чур.* Федьк. I. 93. Ум. **Закалець.** *Такий хліб удався, що кігби за шкуру сховався: закалець на палець.* Ном. № 12283.

Закаламучувати, чую, еш, сов. в. **закаламучити, чу, тиш, гл.** 1) Возмущать, возмутить. 2) Замутить, сделать мутным.

Закалатати, таю, еш, гл. 1) Застучать в калатало (колотушка). 2) Зазвонить в колокол учащенными ударами.

***Закалататися, таюся, ешся, гл.** Забиться. *Серце закалаталось — мало не вискочить.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Закалець, льця, м. Ум. от **закал.**

Закалічити, чу, чиш, гл. = **Скалічити.** Желех.

Закалічити, чою, еш, гл. Сделаться калеккой. *Закалічив він давненько вже.* Черк. у.

Закальок, ка, м. = **Закалець.**

***Закальцюватий, а, е.** С закальцем. Сл. Желех.

Закалюжений, а, е. Испачканный в жидкой грязи. *Свиня закалюжена.* Змиев. у.

Закаляти, ляю, еш, гл. Запачкати.

Він оставсь на дворі, закаляв чобіт.
Рудч. Ск. I. 67.

Закамáрок, рку, м. Закоулок,
укромное место. Раз, як ховався зін
по закамарках, нахопився на його
якийсь чоловік. Стор. I. 54.

Закаменіти, ню́, ніш, гл. Превра-
тити в камень. Желех.

***Закаменілий, а, е.** Окаменевший.
Стоїть, мов закаменілий. Крим.

Закаменіти, закам'яніти, нію, еш,
гл. Окаменеть. А всім безбожникам
уста закаменіють. К. Псал. 252. Зака-
меній ти, мій язичку! Рудан. I. 28.

***Закаmeshітися, шúся, шйшся, гл.**
Поспешать, заторопиться. Троянці всі
заворушились, завештались, закаме-
шились на жертву приганять биків.
Котл.

***Закандзю́блювати, люю, еш, сов.**
в. **закандзю́бити, блю, биш, гл.** 1)
Загинать, загнуть (крючком). 2) Зади-
рать, задрать. Диви, як носа заканд-
зюбив—і не дістанеш! Звен. у., с. Паль-
чик. Ефр.

Закандзю́блюватися, лююся, еш-
ся, сов. в. **закандзю́битися, блюся,**
бишся, гл. 1) Загинаться, загнуться
(крючком). Ніс закандзюбився як у
кобця. Стор. М. Пр. 4. Воно́ такі на
діло закандзюбилось. Ном. № 10010.
Похоже, как-будто что-то из этого
выйдет. *2) Начинать делаться кем.
Вже й воно на щось закандзюбилось.
Тобіл. На пана закандзюбився. Звен. у.,
с. Пальчик. Ефр.

***Заканті́ка, ки, м.** Закадычный при-
ятель, друг. Зібралося нас троє закан-
тик. Крим.

Закану́дити, дило, гл. безл. Затош-
нить. Харьк. у.

Заканю́чити, чу, чиш, гл. Заклян-
чить.

Зака́пати, паю, еш, гл. = **Закра́-**
пати. Червона кров закапала з пучки.
МВ. II. 66.

Закапéлок, лку, м. Место за печ-
кой, печурка, закоулок. Той їх і в ха-
ту уведе, і в комору, і на горище, і де
є який закапелок, усюди. Кв. II. 285.
Сиділи б отам тихенько по своїх зака-
пелках. Канев. у.

Закарбóувати, вую, еш, сов. в.
закарбува́ти, бую, еш, гл. 1) Делать,

сделать зарубки, *обозначать, обозна-
чить. Сл. Нік. *2) Записувать, ставить
в счет кому. А на кого її (кривду) зга-
рбувати? Франко.

Закарва́ш, шу, м. Обшлаг, отворот
рукава.

Закарлю́ка, ки, ж. Крючок, загиб.
Ум. **Закарлю́чка.** О. 1862. I. 79.

Закарлю́чистий, а, е. Со многими
загибами, поворотами. Пішов собі зно-
ву блукати по закарлючистих улицах
московських. О. 1861. Шевч. X. 4.

Закарлю́чка, ки, ж. Ум. от **закар-**
лю́ка. *Сл. Желех. Левч.

Закарлю́чувати, чую, еш, сов. в.
закарлю́чити, чу, чиш, гл. Загинать,
загнуть крючком. *Сл. Желех.

Закарлю́чуватися, чуюся, ешся,
сов. в. **закарлю́читися, чуся, чишся,**
гл. Сгинаться, согнуться крючком.

Закастріти, рю́, ріш, гл. Загро-
моздить, заставить пространство ве-
щами. Сіни там невеликі, та ще так
закастрено, що й повернуться ніде,—
настановлено всього. Новомоск. у.
(Залюбовск.).

Зака́сувати, сую, еш, сов. в. за-
каса́ти, са́ю, еш, гл. Засучивать, за-
сучить, заворачивать, заворотить. Ру-
кава в неї за білі лікті закасовані. МВ.
II. 176.

Закасува́ти, сую, еш, гл. 1) Пре-
взойти. Мій буланій навзаходах зака-
сував його мишатого. К. Михальч. 2)
Уничтожить, исключить. Колись до
війська людей вербували, а тепер їх за-
касували. К. Михальч.

Зака́суватися, суюся, ешся, сов. в.
закаса́тися, са́юся, ешся, гл. Подби-
рать, подобрать, поднимать, поднять
платьє, полы шубы и пр. Гол. Од. 28.

***Зака́тати, та́ю, еш, гл.** Закатить.
Закатав йому десять різок на голу.
Крим.

Зака́тний, а, е. Зверский, свирепый.
Закато́ваний, а, е. 1) Замученный
истязаниями, пытками. 2) Неуступчи-
вый, упрямый. Він закатований та
упертий. Левиц. Пов. 106.

Закато́вуваги, вую, еш, сов. в. за-
катува́ти, ту́ю, еш, гл. Замучивать,
замучить.

Закахі́кати, каю, еш, гл. Закаш-
лять сухим кашлем.

Закахкати, каю, еш, гл. Об утке: закричатъ. *Знялись з води утята, закахкають і ну степом круглять.* Греб. 387.

Закацібнути, бну, неш, гл. = **Закацібнути**.

Закацібнути и **закацібти**, бну, неш, гл. Окоченеть от холода, затвердеть от мороза. *Мороз добрий, бачу: оце допіру повисила на плоті сорочки, а вже й закацібли.* Черк. у.

Закачатися, чаюся, ешся, гл. Закачываться. *Ясна зіронька закачається, мене матінка сподівається.* Чуб. V. 747.

***Закачистий**, а, е = **Зако́тистий**.

Закачувати, чую, еш, сов. в. **закачати**, чаю, еш, гл. 1) = **Закасувати**, **закасати**. 2) — **глину**. У горшечников: смоченную водой глину смешивать так, чтобы обратить ее в тестообразную массу. Вас. 178.

Закачуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закачатися**, чаюся, ешся, гл. = **Закасуватися**, **закасатися**. *Очеретом качки гнала, високо м ся закачала.* Чуб. V. 1180.

Закачурити, рю, риш, гл. — **хвіст**. Свить кільцом хвост. *Пес закачурит хвіст як обарянец.* Вх. Лем. 415.

Закашляти, ляю, еш, гл. **Закашлять**.

Закашлятися, ляюся, ешся, гл. **Закашляться**. *Батюшка сів проти неї та й закашлявся.* МВ. II. 203.

Закавати, каю, еш, гл. **Закавать**.

Закасити, ся. См. **Закашувати**, **ся**.

Закасувати, сую, еш, гл. Запереть, посадить. *Закували хлопця молодого та в тюрму закасували.* Шевч. 454.

Закашувати, шую, еш, сов. в. **закасити**, шу, сиш, гл. **Закашивать**, **закасить**. *Вона швидче ті невдалі булочки знов у діжу та й закасила.* Мнж. 97.

Закашуватися, шуюся, ешся, сов. в. **закаситися**, шуся, сишся, гл. **Закасать**, **закаснуть**.

Закилити, лю, лиш, гл. Жалобно застонать, заплакать. *Закилило два соколоньки, на воротах сидячи.* Рк.

Макс. **Закилити дитятко**, **схилитися до його Маруся гойдати**. МВ. II. 180.

Закивати, таю, еш, гл. Внести в список, в запись. *Піп по лейстрах закивав, що Савка, прозвищем Знемога... для шпиталю той двір оддав.* Мкр. Г. 63.

Закиувати, тую, еш, гл. = **Закивати**.

Закивати, таю, еш, сов. в. **закинути**, ну, неш, гл. **Зацветать**, **зацвеств**. *Які тоті квітки красні, котрі закивають.* Гол. II. 797. *Ой закивли хвлялочки, закивли.* Гол. I. 335.

Закичаний, а, е. 1) **Убраный**, **украшений** цветами, лентами и пр. **Закичана дівчина**. Девушка с цветами на голове. 2) **Закичаний вік**. **Счастливая жизнь**. *Оттакий, панієчко, наш закичаний вік!* Г. Барв. 399.

Закичувати, чую, еш, сов. в. **закичати**, чаю, еш, гл. **Убирать**, **убирать**, **украшать**, **украсить** цветами (преимущественно голову), а также и цветными ягодами, материями и пр. *Покладе косу на голову поверх скиндячок вінком та закичча квітками.* Кв. I. 75. *Иноді труну закичують калиною.* Ном. № 13427.

Закичуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закичатися**, чаюся, ешся, гл. **Украшаться**, **украситься** цветами (преимущественно о голове девушек), а также и вообще чем-либо цветным. *Квітки рвала, закичалася.* Чуб. III. 406.

Закичати, чу́, чи́ш, гл. = **Закувати**.

***Закичувати**, **ся**, **закиччати**, **ся** = **Закичувати**, **ся**, **закиччати**, **ся**.

Закивати, кчу́, чеш, гл. О **наседке**: **закудахтать**.

Закикувати, кую, еш, гл. — **з ко́го**. **Посмеяться** над кем; **начать** над кем **смеяться**, **насмехаться**.

Заки, нар. **Пока**. *Велю коням оброк дати, возниченькам постояти, заки мати прийде з саду.* Мет. 226. *Заки я схаменулась,—його вже й немає.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Закивати, ваю, еш, гл. 1) **Закивать**. 2) **П'ятами закивати**. **Убежать**. *Закивали п'ятами скільки видно.* Кв. II.

269. 3) П'ятами закивати на ко́го. Бросить, покинуть кого.

Закигкати, каю, еш, гл. О чайке: закричатъ. Тільки закигкала чайка. Стор. I. 206.

Зáкид, ду, м. 1) Упрек, укор. 2) Указание недостатка. Сердиті закиди про те, як тепер сталося. Мир. ХРВ. 127.

Закида́ти, да́ю, еш, сов. в. заки́нути, ну, неш, гл. 1) Забрасывать, забросить. Один дурень закине у воду сокиру, а десять розумних не витягнуть. *Ном. № 6179. Закидай мати дроба! (у піч). Мет. 227. На Юрія сіна кинь, та й вилка закинь. Ном. № 440. Невід закидали й досі не піймали. Мет. 366. О. Мойсей притулився в однім кутку канапи, а о. Хведір розлігся в другому, закинувши голову на спинку канапи. Левиц. I. 134.* 2) Забрасывать, забросить, класть, положить так, что потом не найдешь, потеряшь. *Десь капосні діти закинули батіг: шукаю, шукаю—ніяк не знайду. Гринч. 3) Садить, посадить куда-либо: в яму, тюрьму и пр. Люде його (Карпа) аж на тиждень у пашенну яму закинули були. Хата, 143. Закинув старшина чоловіка в холодну. Гринч. Ой заливши його у кайлани, закидайте в темницю. К. С. 1882. III. 615. Закинули в далеку неволю. Шевч. 448. Ей, мірошники, закидайте собаки в хліви, бо жидівське військо йде. Гринч. II. 222.* 4) Выпивать, выпить. *Видно, часто він закидає бутеле,—не раз уже я його п'яним бачила. О. 1862. X. 4. То-же значит и заки́нути в го́лову. О. 1862. VIII. 13.* 5) Заговаривать, заговорить, намекать, намекнуть. *Шило-мотовило по-під небесами ходило, по-німецькі говорило, по-турецькі закидало. Ном., стр. 293, № 87. Так бо почервоніла, як я їй став закидати, що її полюбив. Кв. I. 22. Закида́ти на дога́д,—слова́.* Намекать, намекнуть. *Закинув Марусі на догад, що се він її любить. Кв. I. 22. Почне слова закидати, воду, як то кажуть, каламутити. МВ. II. 80.* 6) —на ко́го. Намечать, наметить в мыслях. *Став дівки шукати. Вже на яку то він не думав? Зараз на чернігівську протопопівну закинув, та й сам злякався од*

нерівні. Кв. II. 53. —о́ком (куді, на ко́го). Посматривать, посмотреть, взглядывать, взглянуть. *Десь гарно жонатому, що усі ж то, усі, куди оком, закинеш, усі женються. Кв. Драм. 185. I мати, бачу, на нас карим оком закидає. МВ. I. 129. —гадю́чку (на ко́го).* Делать злостные намеки (на кого). *Се так на мене закида гадючку, а я... наче мені не втямки. МВ. (К. С. 1902. X. 146).* 7) Сов. в. **заки́дати, даю, еш.** а) Забрасывать, забросать. *Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом. Чуб. V. 389. Вони дивились на пишну картину тихого Дніпра, закиданого барками, байдаками і плотами. Левиц. Пов. 24. *б) Начать бросать.*

Закида́тися, даюся, ешся, сов. в. заки́нутися, нуся, нешся, гл. 1) Забрасываться, заброситься. *Закидається невід у воду.* 2) Забрасываться, заброситься так, что потом не найдешь, затеряться. *Десь закинулася шапка,—ніяк не знайду. Гринч. 3) Сов. в. заки́датися, даюся, ешся.* Заброситься, забросаться. *Все викидають та й викидають сюди,—аж поки закидався ввесь город. Гринч. *Безл. закидається на дощ.* Похоже, что будет дождь. *Воно закидається на те, що ми й сей рік без хліба будемо через таку спеку. Пир. у., Конон.*

Закидний, а́, е́. Многоснежный. *Зіма закидна. Мнж. 168.*

Зáким, нар.=Зáки. *Заким сонце зійде, роса очі виїсть. Ном. № 5679. Заведу тебе в чужу (хату), заким свою збудую. Чуб. V. 121.*

Заки́нути, ся. См. **Закида́ти, ся.**

Закипа́ти, па́ю, еш, сов. в. заки́піти, пліо́, піш, гл. 1) Закипать, закипеть. *Казаночок закипає. Щогол. Закипіло сине море. Шевч. 48.* 2) —крово́ю. *Серце кров'ю закипає.* Употребляется для выражения высокой степени мучительных душевных страданий. *Що в козака серце замирає, а в дівчини кров'ю закипає. Чуб. V. 135.* 3) Начинать сердиться, рассердиться, разгневаться. *Закипів же й я тоді: «Дати, кажу, Якове, говори доладу!» МВ. I. 107. То-же значение —гніво́м. Злякаються усі правдиві люде і закиплять*

гнівом на нечестивих. К. Іов. 38. 4) Так шкúра на тоб́і й закипíть! Будишь вся избита. Г. Барв. 287.

Закипíлий, а, е. 1) Закипевший. 2) — **крóв'ю.** Покритий запекшейся кровью. *Крoв'ю закипíлий.* Хата. XXI. **Закипíти.** См. **Закипáти.**

Заки́рвати, каю, еш, гл. О курице: закудахтать, закричать: *кир, кир!* Кв.

Закиса́ти, са́ю, еш, сов. в. заки́снути, ну, неш, гл. 1) Закисать, закиснуть. *2) О глазах: загнаиваться, загноиться. *Очі закисатимуть.* Мнж. 166.

Заки́слювати, люю, еш, сов. в. заки́сліти, лю́, ліш, гл. 1) Делать, сделать кислым; пропитывать, пропитать посуду кислым содержимым. *Закислив мені своїм борщем горщик.* Константиногр. у. *Не буду макітри закислювати.* Константиногр. у. 2) — **ду́шу.** С'єсть чєго-либo кислогo (натощак перед выпивкой). *Треба хоч душу закислити.* Мнж. 167.

Заки́снути. См. **Закиса́ти.**

Заки́хкати, каю, еш, гл. = **Зака́хкати.**

Заки́хкати, каю, еш, гл. Засмеяться сдержанно.

Заки́шкати, каю, еш, гл. Закричать: *киш!*

Заки́вець, вця, м. Металлическая скрепа, оковка на деревянных предметах. *Те ярмо було з заки́вцями залізними.* Новомоск. у.

За́ківка, ки, ж. 1) Металлическая оковка конца палки, **келефа, топірця.** Шух. I. 275. 2) См. **Коса́.** Шух. I. 169.

***За́ківок, вка, м.** 1) Острие палки. 2) Башмак на сваю. Сл. Дубр.

За́кіль, нар. Пока. *Світи, зоре, на все поле, закіль місяць зійде.* Мет. 37. *Я в школі аж у трьох дяків учивсь, закіль навчивсь читання да писання.* К. Дз. 232.

За́кім, нар. = **За́ким.** *За́кім багатий стухне, то убогий опухне.* Ном. № 5678.

За́кін, кону, м. Причастие, св. дары *Є й такі стрільці, — але се вже дуже грішні, — що коли законюються (причашаються), то не проковтнуть за́кін.* Шух. I. 234, 224.

За́кінча́ння, ня, с. 1) Окончание

Чом же оце нема в мене сили до за́кінча́ння? К. ЧР. 384. *Сл. Желех. 2) Ко́нец, заключение.

За́кінча́ти и за́кінчи́ти, чу́, чи́ш, гл. Закончить, окончить. *Весілля вже, бачте, за́кінчали.* Г. Барв. 4. *Люде живуть і бідніше, і живуть же якось! — за́кінчила вона тими словами свою річ.* Левиц. Пов. 280.

За́кінча́тися и за́кінчи́тися, чу́ся, чи́шся, гл. Закончиться, окончиться. *А тисяча годів у тебе — день єдиний, вчорашній ніби день, що сю ніч за́кінчився.* К. Пс. 24. *День за́кінчився весільним бенкетом.* Стор. М. Пр. 73.

***За́кінче́ння, ня, с.** Окончание. Желех.

За́кіп, ко́пу, м. 1) Окоп, окопанное место. Черк. у. *2) Яма для добывания нефти. *Йойна зараз за́чав копати два закопи.* Франко. *3) Место для ямы. *Дам тобі зараз за́кіп на «Новім світі»... будеш копати сам яму.* С. Ковалів. *4) Шахты. Сл. Яворн. Катериносл. г.

За́кіпті́ти, пчу́, ти́ш, гл. 1) Закоп- тить. 2) Поднять пыль.

За́кіпчитися, чу́ся, ти́шся, гл. Окончить работать. Угор.

***За́кітлі́на, ни, ж.** Котловина Сл. Желех.

***За́кла, ли, ж.** 1) Застежка, крючок. 2) Ухват. Сл. Желех.

За́кла́д, ду, м. 1) Основание, фундамент. 2) Учреждение, заведение. 3) Количество неваляного сукна, какое можно положить в валушку в один раз. 4) Заклад, пари. *Давай у за́клад на гроші.* Гринч. I. 213. **Бі́тись, за́ходи́ти, і́ти у за́кла́д.** Держать пари. *Не заходи з дідьком у за́клад.* Ном. № 12593. *Спор як хоч, а в за́клад не бийсь.* Ном. № 12595. *Боже борони йти в за́клад.* Ном. № 12594. 5) **На за́кла́д ро́бити підло́гу.** Делать пол так, чтобы одна половица заходила за другую. НВолын. у. 6) **За́кладом.** Тихо, не спеша. **За́кладом ро́бити.** Работать медленно, не спеша. *Ти все за́кладом: другий би се зробив до полудня, а ти до півночі.* О лошадях: тихой ровной рысью. *Не шарпай коней, пускай їх за́кладом.* Уман. у. **За́кладом ко́сити.** Брать косой при самой земле. НВолын. у.

Закладанка, ки, ж. Названіе сорта плáхти. Черниг. у.

Закладáти, даю, еш, сов. в. заклáсти, ладú, деш и заложíти, жу́, жиш, гл. 1) Закладыва́ть, заложить чем что-либо или что-либо за что. *Рани мої смертельні промивав, м'якенькою бавовною закладав.* Мет. 440. *Заклав він сокиру за пояс.* Грин. I. 188. *Молода... закладає молодому хустку за пояс.* Гринч. III. 515. 2) Накладыва́ть, наложить. *Закладають царський вінець: тепер ти моя.* Чуб. V. 205. 3) Закладыва́ть, заложить, запряга́ть, заперче́ть. *Господарь волоський пару коней у колясу закладав.* Мет. 393. 4) Класть, положить. *Коня тобі напою, овса, сіна закладу.* Чуб. V. 8. 5) Основыва́ть, основать. 6) Учрежда́ть, учредить. 7) Вно́сити, внести за кого-либо деньгi. *А заложить же за тебе багато треба?* Сим. 195. **Та ти не бідкайся, бери що треба у крамниці: я за тебе заложу.* Умань. Ефр. 8) —пóзов. Вчинать, вчинити иск, начати судебное дело. Котл. НП. 344. ***Закладáти (на ніс) окуля́ри.** Надевать очки. Нік.

Закладáтися, даюся, ешся, сов. в. заклáстися, дúся, дешся и заложíтися, жу́ся, жишся, гл. 1) Закладыва́тися, заложиться. 2) Закладыва́тися, основыва́тися, основаться. 3) Учрежда́тися, учредиться. 4) Реша́тися, решиться твердо, дать обет. *Заложився їсти усе пісне.* Левиц. 5) Держать пари, побитися об заклад. Левиц. Пов. 162. *Мужики заклалися, що не прийде вона, на сто рублів.* Рудч. Ск. I. 215.

***Закладáч, ча́, м.** Учредитель, основатель. Сл. Нік.

Заклáдини, дин, ж. мн. Закладка, основание (здання), также и пиршество по этому поводу. Чуб. VII. 376. *Нехай піде позве людей на заклáдини.* Рудч. Ск. I. 92.

Зáкладка, ки, ж. 1) Отрезок от другого колеса, надеваемый на ось, если колесо коротко в рукаве. НВолын. у. 2) Складка. 3) Закладка (в книге). Уч. **Зáкладочка.**

Закладні́й, á, é. 1) Урочный. *Закладна робота.* Брацл. у. *На закладно-ю робочого дозорці не треба.* Брацл. у.

*2) Залоговой. Сл. Нік. *3) Закладной. Сл. Нік.

***Заклáдник, ка, м.** Заложник. *Звідав гіркого хліба вигнання і, як закладник, помер.* Ефр.

Зáкладочка, ки, ж. Ум. от зáкладка.

Закладча́нин, на, м. Гость, приглашенный на празднество по поводу закладки здання. Чуб. VII. 376.

Заклáдчини, чин, ж., мн. = Заклáдини. *Як положить зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 39.

***Заклáдщина, ни, ж.** Закладка, основание. *У самий перед треба землі підсипати аршинів на два, а тоді закладшину робити. Треба, щоб хата була путяща.* Крим.

Заклáдщини, шин, ж., мн. = Заклáдини. Канев. у. ХС. III. 39.

Заклáсти. См. **Закладáти.**

Заклáцати, цаю, еш, гл. Защелкать зубами.

Заклебу́чений, а, е. Загнутый, закривленный. Шух. I. 284. *Носи (у столах) суть завше менше або більше догори заклебучені.* Шух. I. 121.

***Заклейні́ти, ну́, ніш, гл.** Заклеить. Сл. Нік.

Заклекотáти, чу́, чеш и заклеко́тіти, чу́, тіш, гл. 1) Заклокотать. **Щоб тво́й й путь заклекоті́ла!** Ном. № 3695. Проклятие, равняющееся пожеланию смерти. 2) Об орле: закричать. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали.* Чуб. V. 933. *Заклекчи (орле) з-під хмари.* Щог. Сл. 135. 3) Заговорить (о шумном говоре толпы). *«Обділяй мерщій!» заклекотіла мертвецька громада.* Кв. I. 259. *Село закричало, заклекотало тисячою усяких голосів.* Лев. Пов. 101.

***Заклепа́ти, паю, еш, гл.** Забить, заклепать. Сл. Яворн.

***Закле́пи, кле́пів, м., мн.** Оковы. *Сребролюбці вічно будуть плакати в пекельних заклепах.* Нп. Харьк.

Заклепі́ти, плю́, піш, гл. Закрыть. *Ох і рада ж би я, дитя моє, до тебе встати, тобі порядок дати,—да сирая земля двері залягла, оконечка заклепила.* Мет. 150

Зáклик, ку, м. Призыв, зазов, воз-

звання. А за тим удруге, втретє заклик оддається. Мл. л. сб. 139. *На **заклик**. а) На призыв; в) по приглашению. Сл. Нік.

Заклика́льник, ка, м. Зовущий, зазывающий.

Заклика́льниця, ці, ж. Зовущая, зазывающая. (Курица геворит о кухарке): «Казала я півням і курам-кумонькам, щоб закликальниці мов кобця стегались». К. Дз. 139.

Заклика́ння, ня, с. Зазывание, приглашение. *Сл. Желех.

Заклика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **заклікати**, чу, чеш, гл. 1) Приглашать, пригласить, зазывать, зазвать. *На хліб, на сіль людей закликають.* Макс. *Я шавлію пересію, руту перетичу,—кого люблю та кохаю,—до себе закличу.* Лавр. 156. *Як у лісі була хата, то вона боялась сама ночувати і пішла в село, щоб закликати дівчат.* Рудч. Ск. I. 202. 2) Произносить, произнести божбу, клятву, обет. *Крім постів, уставлених церквою, закличе собі гуцул по перебутті хоробі або з иншої нагоди осібну божку (піст) в скоромний день.* Шух. I. 41.

***Заклимакува́ти**, ку́ю, еш, гл. Крепко вместе что-либо связать, сложить. Сл. Желех.

Заклі́н, ну, м. Заклятие. *Гроші ті (скарб) заклинені, бо той, що клав, казав: котра рука поклала, то та най їх озме. Отже той заклин мусить вигоріти.* Шух. I. 44.

Закли́нання, ня, с. Заклинание. *Заклинанє, як гадина укусить.* МУЕ. III. 53.

Закли́нати, на́ю, еш, сов. в. **заклясті**, клену́, не́ш, гл. 1) Заклинать, заклясть. 2) Проклинать, проклясть. *Заклинаю тебе богом, не муч мене.* Єв. Мр. V. 7. *Заклинаю тя іменем божим.* МУЕ. III. 53. *Десть ти мене, моя мати, в барвінку купала, купаючи заклінала, щоб долі не мала.* Мет. *Заклінала вона гроші ті... ось як.* Гринч. II. 143. *3)—**кому́**. Заклиная запрещать. *Вона закліяла страшним способом своєму Мацеєві.* Борд. *4) Произносить проклятие, ругаться, выругаться. *Він хотів заклісти, але вдарив себе долонею по роті.* Франко.

Закли́натися, на́юся, ешся, сов. в.

закля́стися, **кляну́ся**, **не́шся**, гл. Клясться, поклясться. *Заклялась і заботилась, що не прийде до хати.* Чуб. V. 656. *Мотря заклінала, що бачила холеру.*

Закли́нач, ча́, м. Заклинатель.

Закли́нцюва́ти, вую, еш, сов. в. **закли́нцюва́ти**, цю́ю, еш, гл. 1) Набить стену клинышками перед обмазкой глины. 2)—**в кайдани**. *Заковать в кандалы. Лихі люде закинули його в куну, та ще й заклинцювали в кайдани.* О. 1862. VII. 47. *3) Заклинивать, заклинить. Сл. Нік.

Заклі́пати, паю, еш, гл. Замигать. *Бубка тільки очима закліпав і нічого не сказав.* Левиц. Пов. 184.

За́кло, ла, с. Кусок земли, вдающийся в чужую землю. *Козелец. у. *Я тоді саме під житом на заклі лежав.* Кон.

***Заклопо́тано**, нар. Озабоченно. Сл. Нік. *Вони заклопотано тупчаться біля свого товару.* Виннич.

***Заклопотання**, ня, с. Смущение, конфуз. *Як він мені сказав оце, я так заклопоталася, що й сказати не можна; з того заклопотання була б крізь землю провалилася.* Крим.

Заклопо́тати, чу́, чеш, гл. Причинить много забот, хлопот. *Бо свекруха й лепетуха, сварливая голова, вона ж мене заклопоче,—я ж дівчина молода.* Чуб. V. 535.

Заклопо́татися, чу́ся, чешся, гл. 1) Быть в хлопотах, заботах. *Ей, зажуриться, заклопочеться Хмельницького старая голова, що при йому ні сотників, ні полковників нема.* Дума. *Вмер в їх хазяїн,—дівчина трохи заклопоталася, поки його поховали.* МВ. II. 196. *2) Смутиться. *Ви його в живі очі вилайте, він не заклопочеться.* В його стиду вже нема. Крим.

***Заклубо́татися**, чу́ся, чи́шся, гл. Заклубиться; приходит в движение. *Хмари заклуботалися й почали розходитись на боки.* Мирний.

Заклю́вок, вку, м. Надклеванное яйцо, из которого должен выйти цыпленок. НВолын. у.

Заклю́вувати, вую, еш, сов. в. **заклюва́ти**, клюю́, е́ш, гл. 1) Заклеивать, заклевать. *Тепер її і кури за-*

клюють. Ном. № 2089. *2) О рыбе: поклевывають, начинати клевати. **Закльовує.** Клюєт. *Ще й як зацьовує!* Мирний.

Закльовуватися, вуюся, ешся, сов. в. **заклюнутися, нуся, нешся,** гл. 1) Зарождаються, зародитися, заводиться, завестись. Черва зацьовулась у м'ясі. Кропива зацьовулась у вишняку, так треба вибавить. Ном. № 13231. 2) Начинатися, начатися. Добре бути задалегідь на місті, як тільки зацьовується ярмарок: одбірай собі де схоч притулок. О. 1862. IX. 69. Чи то давнє яке лихо прокинулось в хаті? Чи вчорашнє задалене знов заворушилось, чи ще тільки зацьовулось? Шевч. 100.

Заклюбачений, а, е = Заклебучений. Вх. Уг. 239.

Заклювати, ся. См. **Закльовувати, ся.**

Заклюкання, ня, с. Запутывание, запутанность (Самборщина в Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклюкувати, кую, еш, сов. в. **заклюкати, каю, еш,** гл. Запутывають, запутать, спутать (Самборщ. в Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклюнути, ся. См. **Закльовувати, ся.**

Закля, нар. = Закіль. Розвеселяй мамоньку, зацьов ся повернем. Гол. IV. 374.

Заклякати, каю, еш, сов. в. **заклякнати и зацьокати, кну, неш,** гл. 1) Окоченевать, окоченеть. Даглядали смерті, доглядали—не доглядили, одвернулись на часок,—до його, а він уже й зацьок.—Зімою якомсь зацьокився, зацьок сердега в хуртовині. Мог. 111. 2) Отвердевать, отвердеть. Продержало з тиждень морозом, — земля зацьокла як кістка. Мир. Пов. I. 111.

Закляклий, а, е. Окоченелый, окостенелый. Навіщо те тепло, оте яснє сонечко, коли воно вже не гріє...! зацьоклого серця. Мир. Пов. II. 41.

Заклякнати, зацьокати. См. **Заклякати.**

Заклясти, ся. См. **Заклинати, ся.**

Заклятий, а, е. 1) Заклятый, заколдованный. З того часу ставок чистий заріс осокою; не купаються дівчата,

обходять горою; як углядять, то христяться і зовуть зацьоким. Шевч. 24. *Зацьок гроші хоч і знайдеш, то аби як і не візьмеш.* Грин. II. 143. 2) Упорный; жестокий. Вони на тебе ворогують,—я буду ворог їм зацьоким. К. Псал. 312. *Ой приїхав чоловік додому зацьоким, бив же мене, волочив до самої хати.* Чуб. V. 680.

Зацьокуваний, а, е. ? Шило зацьокване. У сапожников: шило для подшивки лубков. Вас. 161.

Закмічувати, чую, еш, сов. в. **закмітити, м'єчу, тиш,** гл. Замечать, заметить, запоминать, запомнить. Я й зацьокив їх (слова з книжки) зараз, скоро почув, як він читав. Г. Барв. 177. **Закмітити у голові собі.** Сосницьк. у.

Закнявчати, чу, чийш, гл. = **Занявчати.** Св. Л. 222.

Заків, ву, м. Оковы. Бути мені у неволі, у некрутському наборі, у залізі, у закові. Бал. *Одиноким дає сем'ю, із закову визволяє.* К. Псал. 150.

Заковезітися, жуся, зішся, гл. = **Закомезітися.** Аф.

Заковерзувати, зу, еш, гл. **Закопризначать.**

Заковізнути и заковізти, зну, неш, гл. 1) Застыть, окоченеть. Такий п'яний, що де упав, там і заковіз. Мнж. 180. *Так, як його корчило, бідного хлопця, перед смертю,—так він і заковіз.* 2) Залечь, запасть. Кохання мабуть йому далеко у серці заковізло. Полт. у.

***Заковілий, а, е = Завзітий.** Сл. Желех.

Заківтати, таю, еш, гл. Постучать. *Із ловів приїхав і в двері заковтав.* Гол. I. 90.

Заківувати, вую, еш, сов. в. **закувати и закути, кую, еш,** гл. 1) Заковывать, заковать. Часто бо заковувано його в кайдани. Єв. Мр. V. 4. *Бистрі ніженьки закували, білі рученьки зв'язали.* Макс. 159. *Та Травина зав'язали, та в кайдани закули.* Чуб. V. 1027. 2) Зарабатывать, заработать кузнечной работой. *А мій Коваленко кує помаленьку; що закує, то проп'є в неділю раненько.* Грин. III. 661. 3) Только сов. в. О кукушке: закуковать. *Приле-*

тіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку. Чуб. III. 188.

***Заков'язлий, а, е.** Окоченевший, одеревеневший. Вона лежала, обнявши березу заков'язлими ручками. Франко.

***Заков'яз(ну)ти, ну, неш, гл.** 1) Завязнуть. 2) Окоченеть. Сл. Нік.

Закозакувати, кую, еш, гл. Начать вести жизнь казака. *Сл. Желех.

Закозакуватися, куюся, ешся, гл. Долго пробыть где казаком. *Сл. Желех.

Закоїти, кою, їш, гл. Начать делать дупное. Спусти їм, то таке закоють, і власть твою собі присвоють. Котл. Ен. V. 37.

Заколатати, гаю, еш, гл. Постучаться. Заколатав в двері.

Заколесник, ка, м. 1) Чека, колышек для задержания колеса на оси. Каменец. у. Колб. I. 66. **Заколесник загубили і колесо зліта.** Св. Л. 74. 2) = **Колісник.** Хто з них чоботар, той латає чоботи, хто заколесник, той лагодить коло воза, хто ткач—тче по-потно. Шух. I. 146.

***Заколесниковий, ого, м.** Бурав для оси. Хот.

Зако́ли, лів, м., мн. Изломы. Видно було, що недавно гілку ту відломано: свіжі заколи. Новомоск. у. (Залобовск.).

Заколивати, ваю, еш, гл. Закачать, заколебать.

Заколісувати, сую, еш, сов. в. заколисати, лишу́, шеш, гл. = **Заколіхувати, заколихати.** *Сл. Желех.

Заколіхувати, хую, еш, сов. в. заколихати, шу́, шеш, гл. Закачивать, закачать. І укріє й перехрестить, тихо заколише. Шевч. 105.

Заколіхуватися, хуюся, ешся, сов. в. заколихатися, шу́ся, шешся, гл. Закачаться, заколыхаться. Опівночі заколихалась і затурготіла під ним земля. Стор. М. Пр. 42.

***Заколіти, лію, еш, гл.** 1) Обомлеть. 2) Одеревенеть, примерзнуть. Сл. Нік.

Заколódжувати, джує, сов. в. заколódити, дило, гл. безл. *1) Застопорить. Пир. у., Конон. 2) Сделаться запору. Як заколодило, так який уже

день і на двір не ходе. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заколосітися, шу́ся, сишся, гл. Выбросить колос. Пшениця розрослась і заколосилась навдивовижу. Стор.

За́колот, ту, м. Ссоры, раздор, смута. На землі буде переполох народів у заколоті. Єв. Л. XXI. 25.

Заколóта, ти, ж. 1) Похлебка для животных. Аф. 2) Пренебрежительное название для плохо изготовленного жидкого кушанья. Аф.

Заколóти, лю́, леш, гл. 1) Заколоть. Занудило коло серця, закололо в боку. Шевч. 68. Злякався—аж у п'яти закололо. Ном. № 4386. 2) Заколоть, убить колющим оружием. 3) Зарезать (о свиньях). Прийди, серце Миколю, порясятко заколю. Чуб. V. 11.

Заколóтися, лю́ся, лешся, гл. Заколоться.

Заколоті́тися, чу́ся, тишся, гл. 1) Забиться. Серце заколотилось. 2) Задрожать от волнения. Аж заколотилась уся, як побачила.

***Заколотній, а́, е́.** Смутній, мятежний. Тепер такі заколотні часи, що люди й у дорогу бояться їхати. Крим.

Заколóток, тка, м. Яйцо без зародка. Каменец. у.

***Заколóцькати, каю, еш, гл.** Замешать, приготовить месиво. **Заколоцькала наче свиням.** Лип. у., с. Ситківш. Ефр.

Заколóчувати, чую, еш, сов. в. заколотіти, лочу́, тиш, гл. 1) Намешивать, намешать, наболтать, разболтать,—напр., муку в воде и пр. **Висівок там заколоти.** Хата, 178. 2) Только сов. в. Произвести ссору, раздор, смуту.

Заколупіти, плю, пиш *и заколупну́ти, ну́, неш, гл. Ковырнуть. Як глянули на його, то аж серце їх заколупило. ЗОЮР. I. 119.

Заколядувати, дую, еш, гл. 1) Запеть колядку. Ой я тобі, дядьку, заколядую. Чуб. III. 427. 2) Заработать пенем колядки.

***Закомаші́тися, шу́ся, шішся, гл.** Сл. Нік. Заронься, закопошиться. **Табор закомашився.** М. Садовськ.

Закомезі́тися, жу́ся, зішся, гл.

Заупрямитися, закапризничать. *Сл. Желех.

Закомешітисся, шуся, шішся, гл. Зашевелиться, закишетъ. *Троянці всі заворушились, завештались, закомешились.* Котл. Ен.

***Закомі́рник, ка, м. = Закомі́рок.** Сл. Желех.

Закомі́рок, рку, м. Огороженное место за амбаром. Аф. Также вообще всякий закоулок. *Всі закоморочки, луточки уже не первий знаю год.* Котл. Ен. III. 24. Ум. **Закомі́рочок.**

***Закому́ристий, а, е.** Заковыристый. *Закомуристе слово.*

Зако́н, ну, м. 1) Зародыш. Константиногр. у. *Там його й зако́ну нема.* Нет его там и зародыша, нет и следа. Константиногр. у. 2) Закон. *Де ж такий закон є, щоб чоловіка нівечити?* Харьк. 3) Исповедание, обряд, предписание религии, обычая. *Хитрий закон, що не зна ні чорт, ні піп, ні дякон.* Посл. Аф. 419. *Князь ісповідував православну віру і кріпко тримався свого закону.* Стор. М. Пр. 69. *Поховали громадою, як слід, по закону.* Шевч. 32. *Як раз по нашому закону пред нею шапочку ізняв.* Котл. Ен. III. 56. *Ждїть від нас людей по закону увечері.* Кв. Драм. 173. **В зако́н увести:** а) Сочетать законным браком. *Нехай нас звінчає, та тогді вже явимось до матері. Вона, побачивши, що ти вже у закон уведена, не так буде на тебе жалкувати.* Кв. I. 219. б) Окрестить. *Вже три дні, як дитина не хрещена... Не дай, боже, якого случаю—і вмере не введена в закон.* Мир. ХРВ. 23. **У зако́н уступіти.** Вступить в законный брак. Маркев. 114. ***Зако́н прийняти.** Вступить в брак. *Та я ж за тим, панночко, і прийшов, щоб з тобою закон прийняти.* Квітка. См. еще **Закін.**

Законіти, ся. См. **Законя́ти, ся.**

***Законклюдува́ти, дую, еш, гл.** Заключить, закончить. Сл. Нік.

Зако́нний, а, е. Законный. **Зако́нне сло́во, зако́нні речі.** Обрядовые выражения, обязательные при народных обрядах, напр., свадебных. *Говорили старости законні речі про куницю.* Кв. I. 76. *Поки староста се законне слово казав, Маруся у кімнаті все покони би-*

ла, щоб батько оддав її за Василя. Кв. I. 54.

Зако́нність, ности, ж. Законность Желех.

Законова́лити, лю, лиш, гл. Залечить, заморить лечением.

Законода́вець, вця, м. Законодатель.

***Законода́вство, ва, с.** Законодательство. Сл. Нік.

***Законода́вчий, а, е и законода́ний, а, е.** Законодательный. Сл. Нік.

***Законопроті́вний, а, е.** Противозаконный. Сл. Желех.

***Законопроті́вність, ности, ж.** Беззаконность, противозаконность. Желех.

Законтрактува́ти, тую, еш, гл. Принять по контракту.

Зако́нюватися, нююся, ешся, гл. = Законя́тисся. *Є й такі стрільці,—але се вже дуже грішні,—що коли зако́нюються (причащаються), то не проковтнуть закін.* Шух. I. 234.

Законя́ти, няю, еш, сов. в. зако́ніти, нію, ніш, гл. Зарождаютъ зародить. *Яке його господь законив, та воно й є.* Змиев. у.

Законя́тисся, няюся, ешся, сов. в. зако́нітисся, ніюся, нішся, гл. 1) Зарождаються, зародиться. *Законяється дитина.* Константиногр. у. *Бог його знає, як воно дитина законяється у жінки.* Волч. у. *Ба! зерно яке довге! значиться велике бути законилося, та запекло сонце.* Волч. у. 2) Приобшачаться, приобшиться св. таин.

Зако́панець, нця, м. Что-нибудь краденое и закопанное. Черк. у.

Закопа́ти, ся. См. **Закопувати, ся.**

***Закопа́чувати, чую, еш, сов. в. закопа́чити, чу, чиш, гл.—чим.** Закрепляютъ, закрепить чем-либо. Сл. Желех.

Закопи́лювати, люю, еш, сов. в. закопи́лити, лю, лиш, гл. 1) Приподнимать, приподнять кверху, заворачивать, заворотить, отворотить (кверху). *Вітер закопилів очерет на стрісі.* Миусск. окр. **Носи позакопилюють і ходять мов сонні.* Тобіл. 2) **Закопи́лити губу.** Надуться, рассердиться; заважничать. Ном. № 5084. *Хоче б то всміх-*

нутись, та здержується, щоб невістка не закопилила губи. Кв. II. 177.

Закопирса́ти, са́ю, еш, гл. 1) Заковырять. 2) Негладко, нехорошо зашити.

Закопи́рчувати, чу́ю, еш, гл. = **Закопи́лювати.**

Закопоті́ти, чу́, ти́ш, гл. 1) О делях: побежать мелкими шажками. 2) О лошадах: побежать с быстрым топотом. *Закопотіли коні.* К. ЧР. 154. *Ущухло поле. Тільки коні закопотіли там то там.* Греб. 343.

Закопоші́тися, шу́ся, ши́шся, гл. Зашевелиться, закопошиться. Стор. I. 150. *Чогось конотопський народ загомонів і закопошився.* Кв. II. 90.

Закоптíти, ся. См. **Зако́пчувати, ся.**

Закоптíлий, а, е. Закопченный. *Желех.

***Закоптíти, т́ю, еш, гл.** Закоптиться, стать черным от дыма. Желех.

Зако́пування, ня, с. Закапывание. *Желех.

Зако́пувати, пу́ю, еш, сов. в. закопа́ти, па́ю, еш, гл. 1) Закапывать, закопать, зарывать, зарыть. *Убили його та й закопали під яблунею.* Рудч. Ск. I. 157. *Нехай в'яне, поки закопають.* Шевч. 12. *Бодай тебе, мій миленький, в землю закопали!* Лавр. 107. *А під котрою ж то вербою ви, діду, закопали гроші?* Левиц. I. 99. 2) Вкапывать, вкопать, врывать, врыть. *Скажімо ся поховати, ще й хрест закопати.* Чуб. V. 209.

Зако́пуватися, пу́юся, ешся, сов. в. закопа́тися, па́юся, ешся, гл. Закапываться, закопаться, зарываться, зарыться. *Дашкевич все глибше й глибше закопувався в книжки.* Левиц. Пов. 87.

Зако́пчувати, чу́ю, еш, сов. в. закоптíти, пчу́, ти́ш, гл. Закапчивать, закоптить. *Желех.

Зако́пчуватися, чу́юся, ешся, сов. в. закоптíтися, чу́ся, ти́шся, гл. Закапчиваться, закоптиться. *Від диму закоптишся.* Ном. № 5994.

***Закордо́н, ну, м.** Заграница. **Закордо́ном.** За границей. Сл. Нік.

Закордо́нець, нця, м. Заграничний житель.

Закордо́нний, а, е. Заграничний.

Закордо́нник, ка, м. = **Закордо́нець.**

Закоре́нювати, ню́ю, еш, сов. в. закорені́ти, ню́, ні́ш, гл. Укоренять, укоренить.

Закоре́нюватися, ню́юся, ешся, сов. в. закорені́тися, ню́ся, ні́шся, гл. Укореняться, укорениться. *Закореняться наші внуки в дарованій нам займанщині.* К. Псал. 159.

Закоржа́вити, вію, еш, гл. Закоряветь.

***Закорко́увати, вую, еш, сов. в. закоркува́ти, кую, еш, гл.** Закупоривать, закупорить. Сл. Нік.

***Закоркува́ння, ня, с.** Закупорка. Сл. Дубр.

Закоро́стявити, вію, еш, гл. Заболеть коро́стою.

Закортíти, тíть, гл. безл. Сильно захотеться. *Аж труситься, так йому закортіло напитися тієї помсти.* Стор. I. 187. *Закортіло чоловіка зайти у шинок.* Рудч. Ск. II. 129.

Закорча́вити, вію, еш, гл. Погнуться, изогнуться.

Закорю́чувати, чу́ю, еш, сов. в. закорю́чити, чу, чи́ш, гл. Загибать, загнуть крючком. *Банькатий, з закорюченим носом.* Стор. М. Пр. 156.

Зако́сити. См. **Зако́шувати.**

Зако́сичувати, чу́ю, еш, сов. в. зако́сичити, чу, чи́ш, гл. Убирать, убирать, украсить цветами голову или головной убор. *Ой зроблю я косиченьку саму бервінкову, закосичу кресанину свому миленькому.* Гол. IV. 448. **А волосся закосичила свіжими блідожовтими трояндами.* Лепкий.

Зако́сичуватися, чу́юся, ешся, сов. в. зако́сичитися, чу́ся, чи́шся, гл. Украшати, украсить, убирать, убирать себе голову или головной убор цветами. То же, что и **заквітча́тися.** *Зако́сичилася дівка.* Вх. Зн. 28. Иногда прилагається и к другим украшениям головы, могущим играть роль цветов. *Ой упала зоря з неба, та й розсипалася, а Марця ю позбірала, закосичилася.* Гол. Значит также и вообще украшати, украсити цветами. Напр., гуцулы говорят, что весною **полоні́на зако́сичи́ться, т.-е.** покроється цветами. Шух. I. 184.

***Зако́ски**, ків, м., мн. Заробтки косьбой. *Іван уже давно пішов на закоски.* Сл. Яворн.

***Зако́сник**, ка, м. Брат невесты (расплетающий ей косу). «Этнограф. Обзор.»

***Зако́совий**, а, е. **Зако́сова свáшка**. Близкая родственница невесты. Волян. г.

За́косок, ску, м. Залив реки.

Зако́стричитися, чуся, чишся, гл. Заартачиться. *Я до його рідним братом,—а він як закостричиться, так куди тобі.* Лебед. у.

Зако́сянин, на, м. В свадебном ритуале **зако́сянами** називаються те лица, которые отвозят новобрачную к новобрачному—за ко́сою їдуть. Черн. у.

Зако́т, ту, м. Отворот. *Чоботи з червоним закотом.* МВ. III. 94. *Одягання з закотами, а коміра нема.* Борз. у.

Зако́та, ти, ж.—**Зако́т**. **Комірі** с **зако́тою** носят дівчата. Чуб. VII. 427.

***З зако́тою**. Отложной. *У наших парубків коміри з закотою, широкі, а на Уманщині без закоти.* Крим.

Зако́тистий, а, е. Отложной. *Комір закотистий.* НВолян. у.

Зако́тити, ся. См. **Зако́чувати**, ся.

Зако́ханець, нця, м. Влюбленный. МВ. (К. С. 1902. X. 151).

Зако́ханий, а, е. 1) Влюбленный. *Закоханий хлопець.* Г. Барв. 147. 2) Выхолненный, взлелеянный. *Закоханий чоловік.* Черк. у.

Зако́хання, ня, с. 1) Любовь. *Не я, милий, осудила, судять же нас люде, що з нашого закохання нічого не буде.* Мет. 78. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. 2) Возлюбленный, возлюбленная. *А десь моє закохання до вечери сиділо.* Гол. III. 329. *Вернися, любе закохання, перестань ся гнівати.* Гринч. III. 228.

Зако́хувати, хую, еш, сов. в. **зако́хати**, хáю, еш, гл. 1) Влюбляться, влюбиться, полюбить. *І гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохати.* Шевч. 526. 2)=**Вико́хувати**, **вікохати**. *Сім літ силки закохати,—мої двері вилупати.* Гол. I. 153. *Чи воно закохувано оті ліси, що вони такі хороші.* Черниг. г.

Зако́хуватися, хуюся, ешся, сов. в.

зако́хатися, хáюся, ешся, гл. 1) Влюбляться, влюбиться. *Бодай же я був перше в гробі, ніж я закохався в тобі.* Чуб. V. 235. *Закохалися обидві в одного Івана.* Шевч. 473. *Закохався, як чорт в суху вербу.* Ном. № 8749. *Що зо мною закохався, а з іншою повінчався.* Нп. 2)—**в чо́му**. *Пристращатися, пристраститися к чому.* *Ще його батько чумакував, і бере, було, його з собою малого, то ще тоді він закохався у дорогах.* МВ. II. 75. *Ходив він більш для того, що вже в чумацтві закохався.* МВ. II. 76.

***Зако́цьорблений** и **зако́цьорблений**, а, е. Загнутый, скрючившийся. *Пустив султанові під самий закоцьорблений ніс.* Лепкий.

Зако́цьорбитися, блюся, бишся, гл. Загнуться. *Желех.

Зако́чистий, а, е=**Зако́тистий**. *Пошила сорочку Юхимові з закочистим коміром, а він і не хоче надівати.* Васильк. у.

Зако́чувати, чую, еш, сов. в. **зако́тити**, чу́, тиш, гл. 1) Отвораживать, отвернуть; засучивать, засучить. *Зако́ти комір! Дідова дочка закотила рукава.* Рудч. Ск. II. 55. *Закотив сі щиглик штанці по колінця.* Чуб. V. 1145. *2) *Закатывать, закатыть.* *Закоти воза під повітку, нехай не стоїть під дощем.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зако́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **зако́титися**, чу́ся, тишся, гл. *Закатываться, закатыться.* *Закотилось сонечко за зелений сад.* Мет. 316. *Очі йому аж під ліб закотились.* Кв. II. 205. *Упустила копійку, а вона закотилася аж під піч.*

***Зако́шлатити**, тію, еш, гл. *Сделаться мохнатым.* *А чи ця матерія часом не закошлатіє?* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зако́штувувати, вую, еш, сов. в. **зако́штува́ти**, ту́ю, еш, гл. *Пробовать, попробовать.* Левиц. I. 166.

Зако́шувати, шую, еш, сов. в. **зако́сити**, ко́шу, сиш, гл. 1) Начинать, начать косить. 2) Скашивать, скосить. *А за мною молодою ходе смертонька з ко́сою, хоче мене умертвити, ще й ко́сою закосити.* Гринч. III. 142. 3) *Зарабатывать, заработать косьбою.*

*Закóшуватися, шуюся, ешся, сов. в. закосітися, шуся, сишся, гл. Увлечься косьбою, косить без отдыха. *Оце закосився: і за обід забув.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Закощавіти, вію, еш, гл. Сильно исхудать.

*Закпіти, плію, піш, гл., собі з когó. Насмехаться над кем-либо. Желех.

Закрадátися, даюся, ешся, сов. в. закрáстися, дуся, дешся, гл. Прокрадьватися, прокрасться, подкрадьватися, подкрасться, закрадьватися, закрасться, вкрадьватися, вкрасться. *Оцей ліс колись наш був, а теперка як злодій закрадайся, як вужевки треба.* Каменец. у. *Каня ся закрала, курчаток покрала.* Чуб. V. 1124. *Кругом, бачите, вода, так не закрадеться туди кішка.* Стор. II. 66.

Закрáйок, йку, м. Край, окраина.

Закрáпати, паю, еш, гл. 1) Закапать, начать капать. *Потанув сніг, із стріх закрало.* МВ. II. 77. 2) Закапать, накапать на что. *Закрапати треба березівкою у виразку.* Константиногр. у.

Закрáсити, ся. См. Закрашáти, ся.

Закрáсти, ду, деш, гл. Украсть. *Колі не закрадуть у похорон, то понаходиш усе.* Федьк.

Закрáстися. См. Закрадátися.

Закрасувáтися, суюся, ешся, гл. 1) Начать красоваться. 2) О хлебах: зацвести. *Жита закрусувались.* Г. Барв. 147.

Закрашáти, шаю, еш, сов. в. закрáсити, шу, сиш, гл. Украшать, украсить. *Мак у городі всі квітки закрушає.* К. Ор. (ЗОЮР. II. 262). *Ой у лузі калина увесь луг закрусила.* Мет. 260. *Ой чого, чого усі могилки корогвами закрушено?* К. Досв. 141. *Скрипки й цимбали закрусили шовком.* Мкр. Н. 24. *Тільки його закрусили брівоньки чорненькі.* Мил. 74. *Хата рушниками закрушена.* Г. Барв. 180. *Хатки, садочками закрушені.* Мир. ХРВ. 99. *Одна чорнобрива, та всіх закрусила.* Гринч. III. 475.

Закрашáтися, шаюся, ешся, сов. в. закрусáтися, шуся, сишся, гл. Украшаться, украсить. *Чим же той світ закрушається? чи горами, чи долина-*

ми, чи великими могилами? Чуб. V. 943. *Рум'янцем закрусилася живим.* МВ. II. 200.

Закрáяти, раю, еш, гл. Откроить.

Закректáти, кчú, чеш, гл. Закряхтеть. *Цибелла перше закруктала, а послі кашлять почала.* Котл. Ен. V. 36.

Закрéпа, пи, об. Крепыш. *Там діти закрупи, хоч якого коня, то вдерже, а лоб йому як у вола.* Лебед. у.

Закрепíти, плію, піш, гл. = Закрípляти.

Закрепíтися, пліюся, пішся, гл. = Закрípлятися.

*Закривáвити = Закрíváвити. Сл. Нік.

Закривáння, ня, с. Закрывание.

Закривáти, ваю, еш, сов. в. закрíти, рію, еш, гл. Закрывать, закрыть, укрывать, укрыть. *І то не наш корх землі, що нам очі закрують.* Ном № 1499.

Закривáтися, ваюся, ешся, сов. в. закрíтися, ріюся, ешся, гл. Закрываются, закрыться, укрываются, укрыться. *Стоїть дівка з молодцем, закрулася рукавом.* Чуб. V. 87.

Закрívдити, джу, диш, гл. Обидеть.

Закривíти, влію, виш, гл. Закривить, загнуть, искривить.

Закривíтися, вліюся, вишся, гл. 1) Закривиться, искривиться. 2) — на когó. Начать походить на кого, начать делаться кем. *Хоч буцим, Грицьку, ти на пана закрувивсь, та з пантелику ти так, як другі, не збивсь.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 87).

Закривíти, вію, еш, гл. Стать хромым, *охрометь. Черк. у.

Закрívльщик, ка, м. Крайний облавщик. Черк. у.

Закрíти, ся. См. Закривáти, ся.

Закрítній, á, é. 1) Укромный. *Отам у лісі місце закрутне, то вони й гайдямачили собі, та й ніхто не знав, де вони ховались.* Канев. у. 2) Скрытный. *Я не закрутний був: як що таке, то зараз усе поросказую.* Константиногр. у.

*Закрítтя, т́я, с. Закрывание, прекращение. Сл. Нік.

Закрiчáти, чú, чиш, гл. Закричатъ. *Лучче замовчиш, ніж закручиш.* Ном.

Закрiшíти. См. Закрípшувати.

Закришка, ки, ж. То, что крошат в борщ. Каменец. у. (Закришка)—бутвиння, що кришать в борщ: петрушка, цибуля та кріп, то що. Св. Л. 5.

Закришталюва́тися, лю́юся, ешся и **закришталі́тися**, лю́ся, лі́шся, гл. Кристаллизоваться. Сироп вже **закришталівся**. Черк. у.

Закрі́шувати, шую, еш, сов. в. **закриші́ти**, шу́, шиш, гл. Положить в борщ и пр. зелень. *Гарбуз, мамцю, варю, цибулькою **закришила***. Гринч. III. 387.

Закрива́вити, влю́с, виш, гл. Окровавить. *Жінка мертва лежить посеред хати, а він сидить на печі **закривавлений***. Гринч. II. 128.

Закрива́втися, влю́ся, ви́шся, гл. Окровавиться. Константиногр. у.

Закрі́па, пи, ж. Скрепа. *Указ за скріпою Гурчева*.

***Закрі́пка**, ки, ж. Скрепка, сцепка (для скрепления бумаг). Сл. Дубр.

***Закрі́плення**, ня, с. Скрепление, закрепление. Сл. Нік.

Закрі́пляти, ляю, еш, сов. в. **закрі́пити**, плю́, пі́ш, гл. Скреплять, скрепить.

Закрі́плятися, ляю́ся, ешся, сов. в. **закрі́питися**, плю́ся, пі́шся, гл. 1) Скрепляться, скрепиться. 2) Смыкаться, сомкнуться (о губах). *Закрі́пились речі*. Замолкли слова. *Зані́мили твої губочки, заплю́щились твої оче́ньки, закрі́пились твої реченьки*. Мет. 293.

Закрі́оща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **закрі́пості́ти**, щу́, сті́ш, гл. Закрепощать, закрепостить. *І як степи запорозські тоді поділили і панам на Україні люд **закріпостили***. Шевч. 260.

Закрі́оща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **закрі́пості́тися**, щу́ся, ті́шся, гл. Закрепощаться, закрепоститься. *Нехай вільна козачка не **закріпощається** людям на сміх, а своєму селу на сором*. МВ. I. 42.

Закро́влений, а, е. Окровавленный. *Була дуже **закровлена**—ввесь вид у неї був у крові*. Новомоск. у.

Закро́пляти, ляю, еш, сов. в. **закро́пити**, плю́, пиш, гл. 1) Окроплять, окропить. *Закро́пайте доріженьки, щоб ся не курили*. Чуб. V. 994. 2) Омочать, омочить, освежать, освежить вла-

гою. *Ой дай, дівко, води пити, смажні уста **закропити***. Мл. л. сб. 237. **Нема хліба, нема й води в хаті, нічим душу **закропити***. Крим.

Закру́глювати**, люю, еш, сов. в. **закруглі́ти**, глію́, лиш, гл. Округлять, округлить. *Вікно зверху трохи **закругляне. Левиц. Пов. 19.

Закру́жити, жу́, жиш *и **закружля́ти**, ляю, еш, гл. Закружить, начать двигаться (летать и пр.) кругами. *Ворон смерти де **закружить***. Федьк. I. 60.

Закру́кати, каю, еш, гл. Закаркать. *Закрукають кречети сизі*. Стор. II. 143.

Закру́т, ту, м. Поворот, заворот. Шух. I. 179.

Закру́тень, тня, м. = **Завертка** 1. *Вся нива **закрутнями** унизана*. Мир. ХРВ. 25.

***Закру́тистий**, а, е. Замысловатый, сложный. Сл. Яворн.

Закру́тити, ся. См. **Закру́чувати**, ся.

Закру́тка, ки, ж. 1) = **Завертка** 1. Маркев. 93. 2) Завертка, закрутка для запирання ворот. Шух. I. 87. См. **Завертка** 2. 3) Часть ручной мельницы. См. **Млин ручній**. Шух. I. 104. 4) Колок у скрипки для натягивания струн. Вх. Лем. 415.

Закру́тоси, сів, м., мн. Лабиринты, запутанные улицы, переулки. *Виходив усі **закрутоси** у місті*. Каменец. у.

Закру́чуваний, а, е. 1) Закрученный. *Не тільки парубоцький чорний **закручуваний** ус моторний чарує молодих дівчат*. Греб. 320. 2) О дереве: с извилистыми слоями, непригодное для раскальвания вдоль,—*кругом так млинком і колеться*. Вас. 146.

Закру́чування, ня, с. Закручивание.

Закру́чувати, чую, еш, сов. в. **закру́тити**, кручу́, тиш, гл. 1) Закручивать, закрутить, завертеть. *Козак сього не злюбив, тільки усок **закрутив***. Мет. 115. *Закрутив носом, як тертого хрину понюхав*. Ном. № 3396. *Закрутив веремія*. Ном. № 3928. 2) Закручивать, закрутить (о ветре). *Як повіяв вітер, **посяв сніг зверху і знизу, далі як **закрутило!***** О. 1862. IV. 87. 3) Зарабатывать, заработать прядением. *А Ганна грошей не жалувала... **посилала, що було **закрутити** веретенем***. Лев. I. 57. 4)

Сов. в. Закутити. *Що за тиждень заробе, усе у неділю прогуля. От раз... узяв він у хазяїна плату, та як закрутив.* Мнж. 142. *5) *Замошенничать, зажулить. Він мені закрутив аж три карбованці.—Йому грошей не варто позичати, бо закрутить.* Крим.

Закру́чуватися, чуюся, ешся, гл. Закручивається, закрутиться, закруживається, закружиться, завертеться. *Закрутилася круто зелена хмелина, звившись на тичину.* К. Досв. 173. *В Хими і в очах усе закрутилось.* МВ. II. 65. **Мозок закру́твся.** Закружилась голова, одурел. *Мозок всім їм закрутився, дур напав од хмелю.* Мкр. Н. 36.

Закрю́кати, каю, еш, гл. 1) *Заквакати. Жаби закрякали.* Гринч. I. 33. *2) *Закаркати.* Сл. Нік.

Закрю́чка, ки, ж. Извилина. Харьк. **Закря́кати, чу, чеш, гл.** *Закаркати. Закряче ворон степом летючи.* Макс. (1849), 59. *Закрякали чорні кряки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Закува́ти. См. **Зако́вувати.**

Закуві́кати, каю, еш, гл. 1) О свиньє: *закричать, завизжать. Сів (вовк) на свиню, прибіга в село; вона як закувіка—аж вовк перелякався.* Рудч. Ск. I. 3. 2) О сове: *закричать. На члі хижі кувік (сова) заковіче, того до гробу кліче.* Вх. Уг. 248.

Закуди́кувати, кую, еш, гл. *Спрашивать куда идешь или едешь. Не закудикуй!* Мнж. 173.

Заку́длувати, люю, еш, сов. в. заку́длати, лаю, еш, гл. *Ерошить, вз'єрошить, запутать (волоса).* *Заспаний, закудланий.* О. 1861. VI. 77.

Закуйо́вдити, джу, диш, гл. 1) *Перепутать, взб'єти (волоса).* 2) *Сделаться мятели. Оце б'є яке! Оце закуйовдило!* Мир. Пов. I. 115.

Закуйо́вдитися, джуся, дишся, гл. 1) *Спутаться, запутаться: начать путаться.* 2) *Зашевелиться, начаться беспорядкам, начать беспорядки.* *В Польщі знов закуйовдилось.* ЗОЮР. I. 70. *Під той саме час ляхи закуйовдилися (повстали).* Мир. ХРВ. 91

Закукурі́кати, каю(чу), каеш (чеш), гл. *Закукарекать.* *Опівночі закукурікали півні.* Стор. II. 68.

Закульга́ти, гаю, еш, гл. *Захромать.*

Закуня́ти, няю, еш, гл. *Задремать. Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв.* Гул.-Арт. О. 1861. III. 83

***За́куп, пу, м.** *Закупка, покупка.* Сл. Нік.

Закупáти, паю, еш, сов. в. закупі́ти, плію, пиш, гл. 1) *Закупать, закупить. Ніби з паном повінчалась, закупила села.* Шевч. 107. 2) — **когò.** *Подкупать, подкупить. Закупила батька, щоб горілки не пив.* *Ном. № 647^с* 3) **Закупі́ти сла́ву бо́жу.** *Дать при сборе пожертвованій в церкві во время служения.* Вх. Лем. 415.

За́купень, пня, м. *Покупатель, скупщик. Пан жде закупня, того й не дає наділу на відробіток.* Каменец. у.

Закупі́ти. См. **Закупáти.**

***Заку́плення, ня, с. = За́куп.** Сл. Нік.

***Закупля́ти, ляю, еш, гл. = Закупáти.**

Заку́пний, а, е. **Заку́пні кумі = Окúпні кумі.** Мил. 22.

***Заку́пник, ка, м.** *Закупщик. Закупники хліба.* Пр. Пр. 1925.

За́купня, ні, ж. *Покупка. Потім і закупня пішла... Роспродав усі села.* ЗЮЗО. I. 301.

Заку́рвити, влю, виш, гл. *Заработать проституцией.* Сосниц. у.

***Заку́рений, а, е.** 1) *Запыленный.* 2) *Задымленный, закоптелый.* Сл. Нік

Закури́ти, ся. См. **Заку́рювати, ся.**

Закури́ти, рію, еш, гл. *Задымиться, подняться пыли; побежать так, что пыль поднимается. Чорт сам не свій. «Ой, пропав же я, каже, пусти мене, пусти!»... Чоловік тоді його зсадив з груші,—чорт аж закурів.* Рудч. Ск. II. 25.

Закуркува́ти, кую, еш, гл. *Закурлыкать (об орлах). Встречено в фальсифицированной думе «Поход на поляков». Закуркують кречети сизі.* Макс. (1849). 59.

Закурні́кати, каю, еш, гл. *Замурлыкать, забормотать.*

Заку́рювати, рюю, еш, сов. в. закури́ти, рію, риш, гл. 1) *Задымливать, задымить. Затопила, закурила сирими*

дровами. Чуб. V. 262. 2) Закуривать, закурить. *Люльки з пожару закурли.* Шевч. 60. 3) Закапчивать, закоптить. 4) Запыливать, запылить что. 5) Только сов. в. Быстро побежать, быстро поехать. *Закурив з Кам'янця вже парафіяльним попом.* Св. Л. 134. 6) Начинать, начать курить водку, закурить. Отсюда **закурити**—запить, загулять. *Продав усю худобу, та як закурив!*

Закурюватися, рююся, ешся, сов. в. **закурітися, рюся, ришся**, гл. 1) Начинать, начать дымить, задымиться. *Занялася хата, перекинуло вогонь на другу,—он уже й та закурилася.* Гринч. **Бодай тобі закурилось.** Бранное пожелание пожара. *Що не по їх, зараз: «щоб і подзвонилось, щоб і закурилось».* Г. Барв. 438. 2) Закуриваться, закуриться. *Ніяк не закурюється люлька,—тютюн вохкий.* Гринч. 3) Закапчиваться, закоптиться, потемнеть от дыму. *Увесь дім закуривсь і почорнів од диму.* Стор. МПр. *Огнище розложив таке, що аж небо закурилось, аж до бога їм дійшов.* Драг. 17. 4) Начинать, начать пылить, запылить. *Не жаль мені лоріженьки, що закурилася.* Чуб. Говорится также и о снеге. *От схопилась куртовина, закурилася долина.* Щог. В. 10. 5) Запыливать, запылиться, покрываться пылью.

Закусіти. См. **Закушувати.**

Закуска, ки, ж. 1) Закуска. Стор. М. Пр. 74. *Спасибі за закуску, що ззів курку й гуску.* Ном. № 12073. *2) Битос, рубленая свинина с капустой. *Закуску готують так: бере капусту і тав'ядину, порізану дрібно на шматки, та перекладає трохи капусти, а трохи тав'ядини, та лаврового жистя, та перцю, та соли.* Крим. Ум. **Закусочка.**

Закустраний, а, е. Вз'ерошенный, всклокоченный. *Одуглуватий, закустраний, він стояв серед хати, понуро оглядаючи кругом себе.* Мир. Пов. II. 76.

Закустрати, раю, еш и ***закустри-ти, рю, риш**, гл. Вз'ерошить, растрепать волосы. Желех.

Закут, та, м. Закоулок, угол. *Ой з-за гори чорні хмари в закуті.* Чуб. V. 1004. Ум. **Закуток, закуточок.** В этой форме употребляется в смысле: убежище, приют. *В її серці знайшовся добрий,*

теплий закуточок для милого хлопця. Левиц. Пов. 383.

Закута, ти, ж. Конура, хлев. *Сім закут, одна свиня.* Ном. № 11789.

Закутати, ся. См. **Закутувати, ся.**

Закутень, тня, м. Уголок, глухое место. *Село наше у закутні такому, що ніхто туди не зайде.* Каменец. у.

Закути, кую, еш, гл.—**Закувати.**

Закутий, а, е. Закованный. *Закуті в пута неопіти.* Шевч. 612.

***Закутина, ни, ж.** = **Закутень.** *Все йде на руку владі, яка без него у тій дикій і чужій, гірській закутині була би безрадною.* Черемш.

Закуток, тка и закуточок, чка, м. Ум. от **закут.** *Желех.

Закутувати, тую, еш, сов. в. **закутати, таю, еш**, гл. Закутывать, закутывать. *Закутав їх сніг білий.* Мог. 158.

Закутуватися, туюся, ешся, сов. в. **закутатися, таюся, ешся**, гл. Закутываться, закутываться.

Закутуляти, ляю, еш, гл. Задвигать ртом, плохо пережевывая пищу или перемещая во рту напиток. *Налив чарку і знову вилив у рот, закутуляв, ковтнув.* Мир. ХРВ. 178.

Закухарювати, рюю, еш, гл. Заняться стряпней.

***Закушати, аю, еш**, гл. Отведать, попробовать. Желех.

***Закушланий, а, е.** Вз'ерошенный, всклокоченный, лохматый. *Увійшов до мене дідок, такий засмоктаний та закушланий.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Закуцьорблений, а, е.** Закрученный. *Гафійка чухала їм (пороссятам) животи, такі рожеві, повні, тоді вони одставляли ще задню ногу, а закуцьорблений хвостик, наче живий калачик, ввесь час тремтів.* Коцюб.

Закушпеліти, лю, ліш, гл. Запылить, подняться пыли, мятели. *Закрутило, закушпелило шляхом.* Мир. ХРВ. 169.

Закуштрати, раю, еш, гл. = **Закустрати.** Черк. у.

Закуштувати, тую, еш, гл. Испробовать, отведать. *Закуштувала якоесь луччого життя.* Левиц. I. 233.

Закушувати, шую, еш, сов. в. **закусіти, шу, сиш**, гл. Закусывать, закусить. Ном. № 6001. *Уже закушував*

смаченько, хто добре пінної лигнув. Котл. Ен. V. 21. По одній не закушують. Ном. № 11527. *Закусіти зуби на ко́го. Заглядываться на кого, увлекаться кем. Я чула, що ти закусив губи на ту молоденьку удовичку. Черемш.

Зала́годжувати, джую, еш, сов. в. зала́годити, джу, диш, гл. 1) Починять, починить, поправлять, поправити. 2) Улаживати, уладити.

Заладнати́, наю, еш, гл. = Зала́годити, зала́годжувати. Стріха в його добре попрогнивала і мохом пообростала: треба заладнати. Г. Барв. 14.

Зала́зити, жу, зиш, сов. в. зала́зити, лізу, зеш, гл. 1) Залезати, залезти, забираться, забратися. Пустя чорта в хату, то він і на піч залізе. Ном. № 2809. Заліз, як муха в патоку. Ном. № 1642. 2) Тільки несов. в. Запачкати лазя.

Зала́млювати, люю, еш, сов. в. залама́ти, маю, еш и заламо́ити, млю́, миш, гл. 1) Заламывати, заломити. Заламав білі руки, став собі думати. Чуб. V. 428. Молодая дівчинонька заломила руки, чогось мені тяжко-важко да з теї розлуки. Волч. у. Попереду отаман заломить бриль на бакір. Греб. 401. Заломіти чо́ртові ковбасу́. Сделати крюк (в пути). Грин. I. 236. 2) — ко́го. Взять верх над кем, быть лучше кого в каком-либо отношении. Всіх дівчат зломил своїм станом і красою. Г. Барв. 542. Заломив би козакуванням він і Байду. К. ЦН. 226.

Зала́плювати, люю, еш, сов. в. зала́пити, плю, пиш, гл. 1) У плотников: соединять концы бревен. Оце тільки ми підвалини залаплювали, а тепер візьмось за дошки. Мирг. у. Сл. Д. Эварн. *2) Захватывати, захватити. Сл. Нік.

Зала́сний, а, е. Лакомый, привлекательный, заманчивый, упоительный. Козак та воля — заласна доля. Ном. № 766.

*Зала́сся, ся, с. Наслаждение, упоение. М. Стар.

*Зала́та, ти, ж. Заплата. Ой ішов я повз Марусину хату, загубив я з постолу залату. Нп.

Зала́тувати, тую, еш, сов. в. зала́тати, таю, еш, гл. Заплатывать, заплатать, ставить, поставить заплату.

Дай мені смоли обідраний бік залатати. Рудч. Ск. II. 14.

Залаштува́ти, тую, еш, гл. 1) Заделать; починить, исправить. Годилося б залаштувати сю между, де плуг перорав. Лубен. у. *2) Уладити. Сл. Нік.

*Залаштунко́вий, а, е. Закулисный. Сл. Нік.

Зала́щитися, щуся, щисся, гл. О собаке: начать ласкаться. То собаки гавкали, наче кого за поли ведуть, а то залащились зразу і перестали гавкати. Верхнеднепр. у.

Зала́яти, лаю, еш, гл. Ругнуть, обругать. Він залаяв мене. Уман. у. Запилася, посатаніла, неначе дурману іззіла, залаяла Енея так. Котл. Ен. I. 32. Засвистав, залаяв: чорти б вашу ма! Чуб. III. 426.

Зала́ятися, лаюся, ешся, гл. Побраниться. Я ні з ким не заведуся, ні залаюся. Кв. Драм. 216.

*Залебеді́ти, дію, еш, гл. Залепетать. Сл. Нік.

*Залебоні́ти, нію, ніш, гл. Забормотать, залепетать. Затремтів цілим тілом і залебонів щось. Франко.

Зале́вчик, ка, м. Чека в осі екіпажа. Угор. Вх. Зн. 19.

Зале́глий, а, е. 1) Залезалый. 2) Недоплаченный. *3) — кому́. Подчиненный (кому). Сл. Нік.

Зале́глисть, лости, ж. 1) Недоплата, недобор, недоимка. *2) Подчиненность. Сл. Нік.

Зале́гшити, шу́, шіш, гл. Облегчить. Залегши трохи, а то важко. Константиногр. у.

*Зале́да, ди, ж. Ледяная кора. Сл. Дубр.

Заледащі́ти, щію, еш, гл. Облещиваться.

*Зале́две, нар. Едва лишь.

Залежа́лий, а, е. Залезалый. Залезалий хліб. Мл. л. сб. 175.

*Зале́жаний, а, е = Залежа́лий. Давній залежаний крам. С. Васильч.

Зале́жати, жу, жиш, гл. Зависеть. * — кому́ на чім. Кого это касается, интересуется. Сл. Нік.

Зале́жатися. См. Зале́жуватися. Зале́житися, гл. безл. = Зале́жати.

Зале́жний, а, е. 1) Зависимый. 2) За-

лежавшийся, запасной. О, в того є залежні гроші. Каменец. у.

Залéжність, ности, ж. Зависимость. Чуб. I. 253.

Залéжуватися, жуюся, ешся, сов. в. залéжатися, жуся, жишся, гл. Залеживаться, залежаться. Грицько собі був хазяїн хороший... було і на вбогого старця. Лишки тільки не залежувалися. Г. Барв. 136. Залежався куций в соломі. Ном. № 14088.

Залементувáти, тую, еш, гл. Поднять крик, плач. Христя припала до труни і страшенно залементувала. Мир. Пов. II. 121.

Залепетáти, печу́, чеш, гл. Залепетать.

Залепетáтися, чуся, чешся, гл. = Залепетáти. Тільки губонька залепечеться... твоє горе настане (о неговорящем еще ребенке). Рудан. I. 22.

***Залéпух, ха, м.** 1) Неудавшийся, плохо выпеченый хлеб. 2) Закалец в хлебе. Желех.

***Залéпушити, шу, шиш, гл.** —хліб. Плохо выпечь хлеб. Желех.

Залескотáти, чу́, чеш, гл. = Залоскотáти.

Залескотáти, чу́, тіш, гл. О кобчике: запищать. Кібчик залескотів, спускаючись на березу.

Залéсливий, а, е. Льстивый.

Залетáти. См. Залітáти.

Залетúха, хи, ж. Залетная птица.

***Зáлив, ву, м.** = **Зáлива.** **Ворóжий зáлив.** Вражеское, вражье наводнение, поток. Як що ми народу нашого не охоронимо перед тим заливом ворожим, то горе буде нам і Україні. Лепкий.

Зáлива, ви, ж. 1) Разлив, наводнение. Угор. 2) Проливной дождь. Рк. Левиц. Залива йшла. НВолын. у. *3) Штукатурная заливка, состоящая из воды, извести и песку. Крим.

Заливáння, ня, с. Заливание.

Заливáти, вáю, еш, сов. в. заліти и залля́ти, лю́, ллéш, гл. 1) Заливать, залить. Єв. Мр. IV. 37. Заливає Дунай бережечки, та нікуди обминути. Мет. 61. На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькїї посікає, кров'ю сліди заливає. Дума. Залив... огонь. Рудч. Ск. I. 37. **Заліти очі.** Напиться пьяным. Співав, хто мав на те охоту,

заливши очі наперед. Мкр. Г. 48. **Заливáти за шку́ру са́ла.** Сильно допекать. Ном. № 5850. Шевч. 586. Котл. Ен. II. 22. 2) — **в кайдáни.** Заковувать, заковать. Ой залили сотника Харька Шамраївці у кайдани. Мет. 426. Ой узявши істиха під руки, залийте в кайдани, а заливши та у ті кайдани, закидайте в темницю. К. С. 1882. III. 614. *3) Пыль в глаза пускати.

Заливáтися, вáюся, ешся, сов. в. залітися и залля́тися, ллю́ся, ллéшся, гл. 1) Заливаться, заливаться. Заливається сльозами. Чуб. V. 67. **Заливáтися рéготом.** Сильно смеяться. Заливався заливним реготом. Мир. ХРВ. 130. 2) Захлебываться, захлебнуться. *Поринаєш, — не дай, боже, заллешся водою.* К. Досв. 61. **Залітися кров'ю.** Умереть от прилива крови. *Люде, що живуть по під нами, не падають з землі і не заливаються кров'ю.* Ком. I. 8.

Заливний, á, é. 1) О смехе: сильный, перекастистый. *Почувся її заливний... регіт.* Мир. ХРВ. 52. 2) О дожде: проливной. *Заливний дощ був у нас позавчора.* Волч. у.

Залі́гувати, гу́ю, еш, сов. в. залигáти, гáю, еш, гл. 1) Надеть веревку (**налігач**) на рога вола. *Сірі воли залигає.* Чуб. V. 1034. 2) Переносно: схватить, лишить свободи. *Мене залигали того ж дня і держали під арештом і до сьогодні.* Новомоск. у.

Залі́жник, ка, ж. Полка, где кладут ложки. Вх. Зн. 19.

Залі́заний, а, е. 1) Зализанный. 2) Прилизанный. *Вертить лисою зализаною головою перед хлопцями.* Левиц. ПЙО. I. 363.

Залі́зувати, зу́ю, еш, сов. в. зализáти, жу́, жеш, гл. Зализывать, зализать. Чуб. I. 122. *Як корова зализала.* Ном. № 11202. *Укусивши, не залижеш.* Ном. № 4126.

Залимáнити, ню, ниш, гл. Выманить, занять. *Два карбованці залямавив та й не дає.*

Залину́ти, ну́, неш, гл. Залететь.

Залипáти, па́ю, еш, сов. в. заліпну́ти, ну, неш, гл. Облипать, облипнуть. *Нагаєчка дротяньєнка, а я молоденька: у тіло влипає, кров'ю залипає.* Мл. л. сб. 282.

Залискати, каю, еш, гл. Заблистать, блеснуть: засверкать. Блискавицями залискав. К. Псал. 37.

Залисніти, нію, еш, гл. Заблестеть, залосниться. Залисніли чорні кучері. Левиц. I. 85.

Заліти, ся. См. Заливати, ся.

***Залихословити, влю, виш, гл.** Заквернословить, произнести сквернословие. Слухайте, парубки! Нехайно котрий мені залихословить, так і полетить геть із хати. Крим.

Залицьов: ний, а, е. Обтянутый шиной. Колеса залицьовані. Катериносл. (Залюбовск.).

Залицяйник *и залицяльник, ка, м. Ухаживатель. До себе нікого не підпускає... зараз прізвище залицяйникові й приложить. Г. Барв. 447.

Залицяння, ня, с. Ухаживание, любезничание. Не до козацького залицяння було убогому бурлаці. Хата. 159. Дівчатам до любого повабу, а молодим козакам до залицяння.

Залицятися, цяюся, ешся, гл. 1) —до ко́го, на ко́го. О любовном ухаживании: ухаживать за кем. Не ходи, не люби, не залицяйся,—не пойду за тебе, ти ж не сподівайся. Чуб. III. 144. Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився, чи на другу залицявся, мене одцурався. Мет. 104. 2) —на ко́го. Иметь виды на кого, желать кого. А на того Середенка старий дукач залицявся: ходить дукач по ярмарку, собі наймита шукає. Гринч. III. 624. 3) Намереваться, собираться. Через тебе, вражий сину, мене мати била. Не била, не била, залицялась бити. Подольск. г. Хлопці... вже залицялись бити мене. Уман. у.

***Залички, чок, ж. мн.** Бакенбарды. Желех.

Залички, чок, ж. мн. Шелевочная обивка стен, сложенных из бревен. Залички поробив добрі. НВолын. у.

Заличкóувати, вую, еш, сов. в. заличкóувати, кóю, еш, гл. Прикрывать, прикрыть, замаскировать, закрыть плохое лучшим. *Левч. Желех. Чи ви бува не заличкóували льону: він зверху гарний, а насподі який? Лебед. у. Другий бік у каністасеві аж ніже ж тобі

не заличкóваний: гвіздочки тобі та горитички на видлі. Катерин. г.

Залишати, шаю, еш, сов. в. залишати, шóу, шійш, гл. Оставляют, оставить, покидать, покинуть. А тепер я чумачина, дак ти мене й залишила. Лавр. 70. Ніхто не залишить свого кохання. МВ. II. 158. Дівчинонька мила перш мене любила, тепер залишила. Чуб. V. 168.

Залишатися, шаюся, ешся, сов. в. залишитися, шóуся, шійшся, гл. Оставаться, остаться. Гринч. III. 92.

Залишний, я, є, Излишний. Змиев. у. Випило залишне, нехай оддише. Ном. № 11650. Тільки щоб пропитатись, а не залишне. Кв. II. 12.

Залишок, шку, м. Излишек. На малу міру сот зо три з залишком. Кв. II. 13.

Залиштóвник, ка, м. В оковке крышки крестьянского сундука: каждая из коротких железных полос, идущих от шпуг к углам сундука и захватывающих собою ліштву. Вас. 150.

Заліг, лóгу, м. Препятствие, препона. Став залогом ізміждо нами: ні того не пуска, ні того. Канев. у.

Заліжка, ки, ж. Заклад, пари. Виграв заліжку. Шух. I. 219.

Заліззя, зя, с. Железные части плуга. Купив плуг, лишень деревинь, а заліззя треба ще. Каменец. у.

Залізко, ка, с. 1) Утюг. Одна насилу володіла руками, прасуючи залізком мушлинову сукню. Левиц. I. 178. *2) Сталька. Хот. Нік.

Залізний, а, е. 1) Железный. Мишко, на тобі кістяні зуби, дай мені залізні. Ном. № 263. 2) Переносно: чрезвычайно крепкий, могучий. Сумно, сумно гайдамаки залізную силу поховали. Шевч. 220. 3) Залізна трава́. Раст.: черный лесной горох.

Залізняк, ка, м. Инструменты железные (у плотников). Шух. I. 87.

***Залізняця, ці, ж.** Чугунка, железная дорога. Сл. Нік.

***Залізняч(н)ий, а, е.** Железнодорожный. Сл. Дубр.

***Залізнячник, ка, ж.** Железнодорожник. Сл. Дубр.

Залізняк, ка, м. 1) Торговец железом. Лебед. у. *2) Крепкого сложения человек. Сл. Яворн. *3) Смуглый чело-

век. Сл. Яворн. 4) Железный котел. 5) Железная руда. 6) Кирпич, выжженный сильно, до расплавки песку. Харьк. у. 7) Порода раков: речной серый, с широкими клешнями. Браун. 32. 8) Название вола темно-красной масти. К. С. 1898. VII. 42. 9) Раст. а) — **козацький**. *Phlomis pungens* Wild. ЗЮЗО. I. 131; б) — **червоний**. *Lytrum Salicaria* L. ЗЮЗО. I. 127.

Залізо, за, с. 1) Железо. *Ість, як іржа залізо*. Ном. № 2723. 2) Мн. Цепи, оковы. *На суд твій праведний прийти, в залізах руки принести*. Шевч. 58. *Навіть залізами ніхто не міг його зв'язати*. Єв. Мр. V. 3. Ум. **Залізде**. Ном., стр. 284, № 1858.

Залізовина, ні, ж. Железная руда. *То то червона земля, то іржа, бо повинно є тут залізовина*. Могил. у. *Сл. Нік.

***Залізорізний, а, е.** Железорезный. Сл. Дубр.

***Залізоробний, а, е.** Железодельный. Сл. Дубр.

***Залізотопний, а, е.** Железоплавильный. Сл. Дубр.

Залізти. См. **Залізити**.

***Залізуватий, а, е.** Железосодержащий. Сл. Дубр.

Залізде, ця, с. 1) Ум. от залізо. 2) **Залізця каркові, лютрові.** См. **Лютрові залізця**. Вх. Пч. II. 7.

Залізяка, ки, ж. Обломок, кусок железа. *Як покладеш залізяку на тому припічку, що в комені, то ніколи не буде вовк нападати на скотину*. Чуб. I. 48. *Виколов око залізякою*. Левиц. Пов. 341. Ум. **Залізячка**.

Залізяний, а, е. Железный. *Де твоя лопатка залізяна?* Екатер. у. (Залюбовск.). *Загадка: Вовчок залізяний, хвіст конопляний (голка)*. Гринч. II. 310.

Залізянка, ки, ж. Железная дорога. *Іхав там, де проходить ота залізянка, що бігають прудко*. Екатер. у. (Залюбовск.).

Залізячка, ки, ж. Ум. от залізяка.

Залім и залом, лому, м. 1) Изгиб, *излом, кривизна. 2) Поворот (реки, дороги). Черк. у. Мнж. 180. 3) Перелом. 4) Карниз. 5) = **Завертка I**. *Це залом у житі. Бог його знає, хто оце*

наробив? Заломило,—ми її лишили. Черниг. у. 6) **Залом**. Место в лесу, где лежит бурелом. *Корови і воли пасуть... у заламах—лісах, де лежить поломане дерево*. Шух. I. 211.

Залінуватися, нююся, ешся, гл. Залениться.

Заліплювати, люю, еш, сов. в. заліпити, плію, пиш, гл. 1) Залепливать, залепить. *2) Начинять, фаршировать. *Голубці варять так: розривають головку капусти та заліплюють пшоно, або гречані крупі із салом або олією*. Крим.

Заліплюватися, лююся, ешся, сов. в. заліпитися, пліюся, пишся, гл. 1) Залепливаются, залепиться. 2) Слепливаться, слепиться. *Заліпилися мої карі очі, не можу я розняти*. Чуб. V. 950.

***Залісніяти, няю, еш, гл.** Зарости, покрыться лесом. Желех.

Залісок, ску, м. Опушка леса. *Приходить на залісок,—аж вовчиця з вовчятами грається*. Рудч. Ск. I. 134.

***Заліт, лētu, м.** Залет. Сл. Нік.

Залітати, таю, еш, сов. в. залетіти, лечу, тиш, гл. Залетать, залететь. *В чужий край не залітай, щоб крилечка мати*. Ном. № 9421. *За сто миль залетіла*. Ном., стр. 303.

***Залітний, а, е.** Залетный. Сл. Нік.

Заліток, тку, м. Летний выпас скота. *Брав на заліток воли, то через те й було в мене багато скотини чужої*. Верхнеднепр. у. 2) Употребительнее во мн. ч. **залітки**. Начало лета. **На залітки зоставляти**. Оставляют до начала будущего лета. *Не зоставляйте сіно на залітки, а то бува миші перегризуть, затече*. Волч. у.

Залітошний, я, е. Позапрошлый, *позапрошлогодний. Пир. у., Конон. Се *було чи літошний, чи залітошний год*. Черниг. у.

Залітувати, тую, еш, гл. 1) Остаться на лето. 2) Хватить до нового урожая. *Повитрачувались з хліба, з сіна, з соломи,—не залітує, доведеться купувати*. Конотоп. у.

***Залічений, а, е.** 1) Зачтенный. 2) Залеченный. Сл. Нік.

***Залічення, ня, с.** Зачет. Сл. Нік.

Залічити, чу, чиш, гл. 1) Зачесть. 2) Залечить. Левиц. Пов. 176. *Залічили в серцях наших великую рану*. Макс.

Залі́читися, чу́ся, чи́шся, гл. 1) Засчитаться. 2) Ошибиться в счете.

Залля́ти, ляю́, еш, гл.—Залі́ти. *Лучше було мене, мати, в купелі залляти, ніж таку нещасною на світ видавати.* Чуб. V. 361.

***Залля́тися, ляю́ся, ешся, гл.** 1) — Залі́тися. *2) Заковаться, запаяться, слиться. *Як убрався Люципер у те залізо, а господь тоді і сказав: амінь, амінь, амінь! І тоді на ньому те залізо так і заллялося.* Крим.

Залог, гу, м.—Заклад 4. Уман. у.

Зало́га, ги, ж. 1) Гарнизон. *Сей город був султанський; стояла в йому турецька залога.* К. (Правда, 1868, стр. 53). 2) Охранительная стража. *Ой бог знає, бог відає, де мій милий ночує: чи у полі, чи у полі, чи в великій дорозі, чи у пана гетьмана да стоїть на залозі.* Костомаров. 3) Засада. Черном. *Стежки і всі дороги черкеські обняли залози.* Мкр. Г. 25. 4) Собрание, сборище людей. *Не ночує дівчинонька дома, на до світках велика залога, там ночує дівчинонька здорова.* Мил. 95. 5) Землянка? См. Мкр. Р. 19 и 23. *Виходить часом із залози, на сонці гріється, співа.* Мкр. Г. 23.

Заложі́тися, жа́юся, ешся, гл. Битися об заклад. Черк. у.

Заложі́ти, ся. См. Закладати, ся.

Зало́за, зи, ж. Железа, гланда. Ум. **Залозка.** Ув. Залозя́ка.

***Зало́зи, ліз, ж. мн.** Болезнь у скота: опухоль желез. *Почались ото у коня залози.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Залозува́ти, зу́ю, еш, гл. Страдать гландами, опухолью слонных желез. *Мої воли тепер залозують.* Прилук. у.

Залозува́тий, а, е. Страдающий гландами.

Залозя́ка, ки, ж. Ув. от залоза.

Залої́тися, лою́ся, і́шся, гл. 1) Засалиться. НВолын. у. 2) Облепиться чем. *Залоївся камінь, бо зерно було сире, то мов тістом замазав хто.* Канев. у.

Залокта́ти, кчу́, чеш, гл.—Залопта́ти. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Зало́м. См. Залі́м.

Зало́ма, ми, ж. Верхняя конусообразная часть стога. *Я оце снопи на залому кидав.* Черк. у.

Зало́мистий, а, е. Изгибистый, излучистый, *извилистый. **Кілька раз заломистий берег Суаку блиснув їм з гори сірим піском.* Коцюб.

Заломі́ти. См. Заламлювати.

***Зало́млений, а, е.** Преломленный. Сл. Дубр.

***Зало́млення, ня, с.** Преломление. Сл. Дубр.

***Зало́млюваний, а, е.** Преломляемый. Сл. Дубр.

***Зало́мний, а, е.** Преломляющий. Сл. Дубр.

За́лопом, нар. Быстро, стремительно. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Залопоті́ти, чу́, ти́ш, гл. 1) Захлопать. *Як засміється та залопотить у долоні.* Гринч. II. 95. 2) Затопотать, побежав, побежать с топотом. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418. *Бовки як залопотіли, так їх більш ніхто й не бачив.* Гринч. II. 244. *Которі в плач, а хто в ноги,—тільки залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 69). *3) Зашелестеть, прошелестеть, зашуршать. *Щось залопотіло коло мене.* Крим. *4) Залопотать, невнятно загворить, прочитать. *Наш дяк, бува, як залопоче на клирасі, то хто його й пойма.* Полт. у. Г. Йов.

Залопта́ти, пчу́, чеш, гл. Защемить. *Сіль зайшла у виразку,—так залоптало.* Харьк.

Залоскотáти, чу́, чеш, гл. Защекотать. *Може вийшла русалонька матері шукати, а може же козаченька, щоб залоскотати.* Шевч. 26. *Панночка загадочок не вгадала, русалочка панночку залоскотала.* Чуб. III. 190.

Залу́биці, ць, ж. мн. Сани с кузовом. *Желех.

Залу́бка, ки, ж.—Залу́биці.

Залу́бний, а, е. О санях: с кузовом.

Залу́бниці, ць и залу́бні, бень, ж. мн.—Залу́биці. *Подивлюся на подвір'є,—лише слід, де ковані залубниці стояли, де вороні коники ірзали, то ті ж мою Марусеньку взяли.* Гол. II. 112. **Залубні заскреготали по каміннім під'їзді, скотилися у сніг і посунулись конною дорогою в село.* Лепкий.

Залубува́ти, тію, еш, гл. О хлебе:

затвердеть. *Залубуватів хліб*. Каменец. у.

***Залу́ка**, ки, ж. 1) Крутой поворот, извилина реки. Желсх. 2) Приманка. Сл. Нік.

Залу́кати, каю, еш, гл. С ночных хищных птицах: закричать. *Залукала сова*. *Залукував леліт*. Вх. Зн. 33.

Залунáти, наю, еш, гл. О звуке: раздаться, огласиться. К. МБ. XI. 142.

Залу́па, пи, ж. Залупа.

Залу́пати, паю, еш, гл. Захлопать (глазами).

Залу́плювати, люю, еш, сов. в. залупіти, плю́, пиш, гл. Отворачивать, отворотить (кожу), залупливать, залупить. *Свашка-неліпашка: шишок не ліпила, та всі залупила*. Гринч. III. 547. —**о́чі**. Выворотить веки. *Залуплює очі*. Каменец. у.

Залу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. залупітися, плю́ся, пишся, гл. Залупливаться, залупиться.

Залу́пчистий, а, е. О сапоге: с отворачивающимся голенищем? *Залупчисті чоботи*. Гол. Од. 67.

Залу́скати, каю, еш, гл. Затрещать.

Залускотіти, кочу́, тиш, гл. 1) Усиленно затрещать. *2) Задребезжать. *Аж шибки залускотіли*. Крим.

Залучáти, ча́ю, еш, сов. в. залучіти, чу́, чиш, гл. 1) Завербовывать, завербовать, затащить в свою компанню, залучать, залучить. *І веселились у чернечих душах, що Конашевича до себе залучили*. К. МБ. II. 135. *На зіму хто-небудь залучить мого дідуся скотину порати, вірвовки плести*. Г. Барв. 355. 2) Загонять, загнать домой домашнее животное (из стада). *Кожне своїх овець залучало додому*. Мир. ХРВ. 45. *Залучав скотину*. Мкр. Г. 55. *Гусейі або утяток з річки залучити*. Мкр. Н. 35. 3) Доставать, достать, получать, потучить. *Оце було, як залучить собі блучко в кишеньку, дак і закличе мене з хлівець: «На, мамо!»* Г. Барв. 433. —**сла́ви**. Приобрести славу, прославиться. *Ой не схотів та пан Сава козакам служити, він пішов же до ляшеньків слави залучити*. Макс. *4) Отнять от груди. *Він уже хлопчик здровецький, треба залучити*. Крим.

***Залу́чення**, ня. Присоединение, присовокупление. Сл. Нік.

Залу́чник, ка, м. Раст. *Xanthium Strumarium* L. ЗЮЗО. I. 142.

Залу́щати, щу́, щіш, гл. = **Залу́скати**.

Зальо́ги, гів, м. мн. Засада. *Вони обидва лежали тоді в зальогах з киями — один з одного боку, а другий з другого; ми туди, а вони до нас*. Павлогр. у. (Залюбовск.).

***Зальо́панка**, ки, ж. Замараха, грязнуха. Сл. Яворн.

Зальо́пати, пає, еш, гл. = **Задріпати**.

***Зальо́патися**, паюся, ешся, гл. = **Залю́патися**.

Зальо́ти, тів, м. мн. Ухаживание, волокитство. *До дівки Санджаківни на зальоти поспішали*. АД. I. 211. *Він удівець, бачте, так на зальоти ходє до тії удови-молодиці*. Каменец. у.

Зальо́тний, а, е. 1) Любящий ухаживания, волокитство. *Та́ така удалась зальотна: хоч як мать лає, а вона таки вискочить на вулицю*. 2) Удалий. *Стояло бійсько тут зальотне, волове, кінне і піхотне*. Котл. Ен. IV. 27; словарь, 10.

Зальо́тник, ка, м. Ухаживатель.

Залю́бкі, нер. С удволюствием; охотно. *Ну таж зода! залюбки напились*. Черк. у. *На Наталю молодую залюбки дивились*. Мкр. Н. *Як перше було, коли йду куди, то весело й залюбки*. МВ. I. 17.

Залю́блювати, люю, еш, сов. в. залюбіти, блю́, биш, гл. Любить, полюбить. *Вовки, бачте, вовкулаку не залюблюють..., бо вовкулака їсти падро гидує*. Г. Барв. 451. *Тепер уже сама не промовляє слова, не залюбила і других чути, як говорять*. МВ. II. 97. **Він залюбів, не залюбів**. Ему понравилось, не понравилось. *На добрий ум научали, —тк не залюбив*. Гринч. III. 142. *Не залюбив небіжчик кулі*. Греб. 353. *Одкинула вашу масть од чиряка—не залюбив: дуже почав сіпати*. Харьк.

Залю́блюватися, лююся, ешся, сов. в. залюбітися, блю́ся, бишся, гл. Влюбляться, влюбиться, полюбить. *Чи не було річки утопитися, чи не було краших залюбитися?* Чуб. V. 540. *Не*

вірю, щоб так швидко й дуже залюбитись можна було. Котл. НП. 344.

Залюднення, ня, с. Заселенність.

Залюдніти, нюю, еш, гл. = **Залюднитися.** *Залюдніла Україна.* К. Грам. 32.

Залюдняти, няю, еш, сов. в. залюднити, ню, ниш, гл. Заселять, заселять.

Залюднятися, няюся, ешся, сов. в. залюднитися, нюся, нишся, гл. Заселяються, заселяються.

***Залюлювати, люлюю, еш, гл.** 1) Прикурить, заимствовати огонька. *Можна у вас залюлювати?* Крим. 2) Тянуть, покуривати трубку. Пир. у., Конон.

Залюляти, ляю, еш, гл. Убаюкати. *Заколишу, залюляю, сама піду погуляю.* Мил. 37.

Залюпатися, паюся, ешся, гл. Замочитися, забрызгаться сильно. Вх. Уг. 239.

Залютий, а, е = **Лютий.** *Зімонька зима та залюта була.* Нп. Волч. у. Слов. Д. Эварн.

Залютувати, тую, еш, гл. 1) Запаять. 2) Засвирепствовати. *Уже осінь; незабаром зима залютує.* Шевч. II. 163.

Залютуватися, туюся, ешся, гл. Прийти в ярость.

Залягання, ня, с. 1) Указывает действие по значению глагола **залягати**. 2) Засада. *Залягання на гординця.* К. ЦН. 170.

Залягати, гаю, еш, сов. в. залягті *и залячі, ляжу, жеш, гл. 1) Занимать, занять место, покрывать, покрыть собою. *Геть! бач, моє місто залягла.* Мнж. 143. *Сиві кабани усе поле залягли.* Ном., стр. 292, № 54. *Великая худобонька все подвір'я заляже.* Чуб. V. 163. 2) Полечь. *Не одного тепер ляха голова заляже.* Макс. (1834). 123. 3) Заваливать, завалить. *Сирая земля двері залегла.* Мет. 150. 4) Залегать, залечь. *Заліг, як собака в грубі.* Ном. № 11762. *Заляжу до завтрього.* К. ЧР. 286. 5) Заседать, засесть (в засаде). Мнж. 141. *Залягли вони на нас у балці.* К. ЦН. 191. *Та ж за ордою пан Хмельницький вгнався. Він у Ведмежих Лозах залягав.* К. ПС. 110. 6) Затихать, затихнуть (о ветре). *Вітерець заліг*

десь, тиша. МВ. II. 49. 7) Оставаться, остаться без обработки. *Ця нива шеторік залягла.* Борз. у. *8) Слечь, заболеть. *Залягла моя дівчина уже тиждень.* Сл. Яворн. *9) **Ніс заліг.** Заложило в носу. Лип. у., с. Ситківці. *10) Морск. о ветре: улегаться, улечься. *Вітер залягає, а тоді починається новий.* Коли ж переходить з вітра на піввітер, тоді він перелягає. Херс. Нік.

***Заляканий, а, е.** Запуганный. Нік.

***Заляканість, ности, ж.** Запуганность. *Правда, ніхто не допитувався, як вона зросла і як живе тепер, відки походить ота її забитість та заляканість.* Франко.

Залякати, каюся, ешся, гл. Испугаться. *А я молоденька залякалася, та в нову світлоньку заховалася.* Чуб. V

Залякувати, кую, еш, сов. в. залякати, каю, еш, гл. Запугивать, запугать. *Наскакуєш, щоб дух мій залякати.* К. Юв. 23.

***Залямити, млю, миш, гл.** Зацепить, захватить. Желех.

Залямувати, мую, еш, гл. Окаймить. Черк. у.

Залямчитися, чуся, чишся, гл. О волосах: сбиться. *Але-ж то як тебе залямчилось волосся, трудно і гребінцем потягти.* Брацл. у.

Заляпати, паю, еш, гл. 1) Захлопать. *Заляпа доркачами (півень крилами) і «квуку-рі-кууу!»* Сим. 212 2) Забрызгать грязью.

Заляпотіти, почу, тиш, гл. 1) Захлопать (быстро, учащенно). 2) Закапать (учащенно).

Заляскати, каю, еш, гл. 1) Захлопать, защелкать. 2) Зарукоплекать. *Публіка... заляскала в долоні.* Левин

Заляскотіти, кочу, тиш, гл. 1) Учащенно захопнуть, защелкать. 2) Быстро заговорить; чаще: закричать резким голосом. *Як заверешить, заляскотить на мене.* Г. Барв. 300.

Залячі, жу, жеш. См. **Залягати.**

Залячіся, жуся, жешся, гл. Вгнездиться, расположиться в норе. *Скверщок заляжеся в нових будинках.* Вх Лем. 415.

Залящати, щу, щіш, гл. = **Заляскотіти.** *Як закричить, залящить!* Кв. I 125. *Козаки зареготались, аж луна по*

лісу залящала. Стор. МПр. 104. Як крикне не своїм голосом: кукуріку!.. аж у вухах залящало! Стор. І. 236.

Замагати, гаю, еш, гл. Одолевать. Робота замагає. Ольгопольск. у.

***Замага́дзяти, зяю, еш, гл.** Завязать. Юрк., Под.

Зама́зка, ки, ж. Замазка. *Желех.

Зама́зувати, зую, еш, сов. в. зама́зати, жу, жеш, гл. 1) Замазывать, замазывать. *Не йди туди, де ликом зав'язано, а калом замазано.* Рудч. Ск. І. 102. 2) Запачкивать, запачкати. 3) Покрывать, покрити в след. при́мере: *Густі хмари замазали небо.* Мир. ХРВ. 238.

Зама́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. зама́затися, жуся, жешся, гл. 1) Замазываться, замазаться. *Від смерті і в печі не замажешся.* Ном. № 2247. 2) Запачкиваться запачкаться. *Сидить дід під лавою, замазався сметаною.* Ном., стр. 301, № 385.

Замазу́ра, ри, об. Замарашка. *Замазури мої ще мені й усміхаються, і не мислять про те, що мати журиться.* Г. Барв. 285.

Замазу́рити, рю, риш, гл. Запачкати.

Замазу́ритися, рюся, ришся, гл. Запачкаться.

Замазу́ха, хи, ж. Замарашка.

Замазчи́ти, чу́, чиш, гл. Окровавити.

Замазчи́тися, чу́ся, чи́шся, гл. Окровавиться.

Замаїти. См. **Зама́ювати.**

***Замайори́ти, рію, еш, гл.** Показаться, появиться. Сл. Нік.

Замайструва́ти, рую, еш, гл. Принятися мастерить.

Замайструва́тися, руюся, ешся, гл. Увлечься мастерством.

***Замаківчи́ти, чу, чиш, гл.** Одурманити. Сл. Нік.

Замакі́тритися, рюся, ришся, гл. Закружиться. *Щоб тобі світ замакітритивсь.* Ном. № 3707. *Так у його в голові замакітрилось і в очу позеленіло й потемніло.* Г. Барв. 514.

Замали́м, зама́лом не, нар. Чуть не; без малого. *Оце замалом не впала.* Ном. № 6639. *Замалом не піймав зайця.* Черк. у. *Замалим не двісті.*

***За-ма́ло, нар.** 1) Немного. 2) Слишком мало. Желех.

Замалюва́ти, люю, еш, гл. 1) Закрасити. *«Заший, серце, распорочку в мому черевичку!»—Зашию, зашию, іще й замалюю.* Чуб. V. 1174. *2) **Замалюва́ти в пісок.** Дати в рожу. Желех.

Замалюрува́ти, рую, еш, гл. 1) Занятися живописью. 2) Заработати живописью.

***Замандрува́ти, рую, еш, гл.** Забратися, зайти, заехать. Сл. Яворн.

Замандю́ритися, риться, гл. безл.= Заману́тися. *Замандюрилось йому іти спати на леваду.* Богодухов. у.

***Замані́стий** и **заманлі́вий, а, е.** Заманчивый. Желех.

Замані́ти, ню́, ниш, гл. Заманити. *На погибель вас у замок заманили.* К. Досв. 209.

Зама́нка, ки, ж. Приманка. *Оттепер же то саме й пора, панове товариство, кожному з нас чужі звичаї кидати, панські цяцьки занедбовувати, на городянські заманки не вважати.* К. (О. 1862. III. 24).

Заману́тися, не́тсья, гл. безл. Захотеться. *Заманулось як серед зіми криги.* Ном. № 5336. *Заманулось їсти старенькій.* Г. Барв. 370.

Заманя́чити, чу, чиш, гл. = Зама́ячи́ти. *З жита заманячила дівоча постать.* Мир. ХРВ. 6.

Замари́ти, рю, риш, гл. Возмечтати.

Замари́тися, рюся, ришся, гл. За-мечтаться, забрати себе в голову.

Замарму́зити, жу, зиш, гл. Запачкати.

Замарму́зитися, жуся, зишся, гл. Запачкаться, засалитися.

***Замарни́ти, ню́, ни́ш, гл.** Испортити, уничтожити. Желех.

Замару́дити, джу, диш, гл. 1) Утомити скучным. 2) Защекотати. *Муха їм у носі замарудила.* О. 1862. IX. 66.

***Замаскува́ти, кую, еш, гл.** Замаскировать. Желех.

Замасльо́нити, ню, ниш, гл. Замаслить.

Замасті́ти. См. **Зама́щувати.**

Зама́х, ху, м. 1) Взмах, размах. *У птавій руці краший замах, ніж у лівій.* НВолын. у. **Одні́м, за одні́м зама́хом.** *Сразу. Вона випила її не по-жіночи,—*

прикуштовуюючи, а одним замахом. О. 1862. VII. 33. Під сей, той замах. В этот, в тот раз. Тоді саме, під той замах, мабуть і її зачеплено. Верхнеднепр. у. 2) Покушение, посягательство. Лядський замах на благочестіє. К. Кр. 15.

Замахайло, ла, с. В загадке: хвост четвероногого животного. Штири тики, два патики, сьоме замахайло (Віл). Чуб. I. 306.

Замахати, хаю, еш, гл. 1) Замахать. 2) —п'ятами. Побежать. Грицько... уже п'ятами замахав, тільки видно. Цысь, Сват. 115.

Замахнути(ся), хну(ся), неш(ся), гл. Замахнуться. Вихватила у його з-за халяви ножа і замахнула, і одрубала гайдамаці голову. Рудч. Ск. II. 153. Замахнись, та не вдарь. Ном. № 3810.

Замаховий, а, е. Маховой. Для ліпшого замаху всажене на кінець колодки замахове колесо. МУЕ. III. 15.

***Замахорювати, рюю, еш, сов. в. замахорити, рю, риш, гл.** Замошенничать. Там такий: ножа у мене замахорив. Умань. Ефр.

Замачати, чаю, еш, гл. Омочить. Тонку спідниченьку дуже замачала. Гол. I. 64.

***Замашистий, а, е.** Откинута, торчащий. Старий чолов'яга з замашистим сивим вусом. Борд.

Замашний, а, е. 1) Тяжелый, увесистый, чем удобно замахнуться. Качалка замашна. Рк. Левиц. Подай сюди щось замашне забити кілок. Рк. Левиц. А там смерть страшна і коса замашна. Чуб. III. 435. 2) Быстрый, скорый, пряткий. Замашний хлопець. Ном. № 8751.

Замашно, нар. Далеко. Замашно йти. НВолын. у.

***Замашений, а, е.** Испачканный. Скинь кожуха, бо замашений дуже. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Замашувати, шую, еш, сов. в. замастити, шу, стиш, гл. 1) Замазывать, замазать. Глина... замастити піч. МУЕ. III. 51. 2) Замасливать, замаслить. *Желех.

***Замашуватися, шуюся, ешся, сов. в. замаститися, шуся, тишся, гл.** Пачкаться, испачкаться. В смолу зама-

стився, коло воза ходячи. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Замаяювати, юю, еш, сов. в. замайти, маю, йш, гл. Украшать, украсить зеленью: ветвями деревьев, травами. Вінці закладають худобі на роги... Так замаєна худоба іде вечером домів. МУЕ. III. 46.

Замаясити, юшу, сиш, гл. Зажигать, присвоить. Еге, то це ти хочеш замаюсити мій ніж. Харьк. у. Слов. Д. Эварн. См. Заміюсити.

Замаяти, маю, еш, гл. Заколыхаться от ветра. Замають коври все шовковії, загоряться свічі все восковії. Чуб. III. 441. Позіхнула такеньки, що в мене рукава замаяли. МВ. II. 202.

Замаячити, чу, чиш, гл. Показать-ся вдали.

Замгнути, гну, неш, гл. Вздремнуть, задремать. Сим. 185. «Ну лишень, жінко, я трошки замгну, а ти мені пійськай». Ліг ото собі й заснув. Драг. 60. Чи спали люде, чи ні, а наш крамарь як що замгнув, то й гаразд. О. 1862. IX. 67.

***Замедіти, джу, диш, гл.—щось.** Усладить что-либо медом. Желех.

Замекати, каю, еш, гл. Заблестеть. **Замекекекати, каю, еш, гл.** = **Замекати.** Москаль бодай би не козою замекекекав. Котл. Ен. IV. 10.

Замел, лу, м. Смолотый зерновой хлеб, мука. Тсй замел, що я вранці приніс зерно, zostався у млині. Ново-моск. у.

Замелуватий, а, е. Завирающийся; много попусту болтающийся. Константиногр. у.

***Замельдувати, дую, еш, гл.** О явке документов: заявить, уведомить. Сл. Нік.

***Замельдуватися, дуюся, ешся, гл.** Заявиться. Федьк.

***Замелькати, каю, еш, гл.** Замелькать, засверкать. Побіг, тільки ногами замелькав. Крим.

Замелювати, люю, еш, гл. Закапываться; сходять в сторону. Сани замелюють. К. Михальч. Женці почали замелювати з правого боку, та її поламали постать. К. Михальч.

Замелюватися, лююся, ешся, гл.

Завираться. Він уже замелюється.
Харьк. у.

Замережити, жу, жиш, гл. Покрити узорами, резьбой.

Замерзання, ня, с. Замерзание.
Желех.

Замерзати, заю, еш, сов. в. замёрзти, зну, неш, гл. Замерзать, замерзнуть. *А виглядай мене, сестро, як будуть о Петрі сині озера замерзати.* Мет. 435. *Болото сю зиму не замерзало.* Хата, 169. *Так замерзло, що хоч тури гони.* Ном. № 645.

***Замерзати**, зжу́, зи́ш, гл.—шось. Изгадить, испортить что-либо. Желех.

Замерзлий, а, е. Замерзший, мерзлий. *Знайшли у снігу замерзлого.* Мир. Пов. I. 122. *На замерзлу землю як упаде сніг хочень і великий, то хлібові теє не шкодить.* Каменец. у.

Замерзлякі, ків, м., мн. Ледяные сосульки та ветвях деревьев. Вх. Лем. 416.

Замёрзти. См. **Замерзати**.

Замеркотіти, кочу́, ти́ш, гл. Заблестеть, замерцать.

Замёрлий, а, е. 1) Замерший. 2) Находящийся в летаргическом сне.

Замертвіти, вію, еш, гл. Замереть, обмереть (от испуга и пр.). *Як глянув, а вона лежить в крові,—я так і замертвів.* Александров у. (Залюбовск.).

Замёрти. См. **Замірати**.

Замерхати, хаю, еш, сов. в. замёрхнути, ну, неш, гл. Покриваться тонким слоем льда, слегка замерзать (о воде). *Уже й морози маленькі, уже й вода в калюжах трошки замерха зверху.* Константиногр. у.

Заместі, ся. См. **Замітати**, ся.

Замёт, ту, м. 1) Сугроб, занос снежный. *Через пеньки, заметами біжить, ледве дише.* Шевч. 88. 2) Плоские, горизонтально лежащие бревна, которые обоими концами вставляются в гари двух столбов, составляя таким образом часть стены. Киевск. и Подольск. г. 3) **В-замет**. *Подряд. Питались всяких знахурок, так зрадниці в-замет брехали і тільки боки напихали. та заливались од чарок.* Мкр. Г. 11.

Замёта, ти, ж. 1) = **Замёт** I. Черк. у. 2) = **Завірюха**. Шух. I. 107.

Замётина, ни, ж. Отдельное бревно в замёте 2.

Замётистий, а, е. О зиме: снежная, с заносами. *Цього року дуже заметиста зима була.* Канев. у.

***Заметіти**, чу́, ти́ш, гл. Заразить. *Іхня вівця всі наші вівці заметила.* Крым.

Заметітися, чуся, ти́шся, гл. Заразиться. *Була в його скотинка, та так заметилася і пропала.* Новомоск. у. *Заметився страшною пошестю.* Лев.

Заметіль, лі *и **заметільниця**, ці, ж. Мятель. *Заметіль замела шляхи.* Лев.

Заметлічитися, чуся, чи́шся, гл. = **Замотілічитися**.

***Заметня**, ні, ж. Суета, суматоха. Умань.

Заметушати, шаю, еш, гл. Замять. *Писарь гроші громадські узяв, та як громада пристала, він горілки поставив, да так діло й заметушав.* Киев. у.

Заметушитися, шуся, ши́шся, гл. Засуетиться.

***Заметушня**, ні, ж. Замешательство. Сл. Яворн.

***Замешканий**, а, е. Заселенный, занятый под жильё. *Бурдей, ніким не замешканий, все ще належить до Іванихи Дубихи.* О. Кобиляк. «В нед.».

Замешкати, каю, еш, гл. Занять под жильё, *поселиться. *Ніхто не замешкав спустілого обійстя.* Св. Л. 71.

Замивати, ваю, еш, сов. в. заміти, мію, еш, гл. Замывать, замывать.

Замиватися, ваюся, ешся, сов. в. замітися, міюся, ешся, гл. Замываться, замываться.

***Замиготати** чу́, чи́ш, гл. 1) Замигать, заблестеть. 2) Запестреть в глазах. 3) Померещиться. Желех.

Замиг(о)тіти, чу́, ти́ш, гл. 1) Засверкать, замерцать. *Зійшов на небо місяць, і зорі замигтіли на небі.* Опат. 5. 2) Замигать, замелькать. *Так мені в очі і замигтіли білі хати.* МВ. I. 13.

***Замизерований**, а, е. Исхудалый, чахлый, заброшенный. Сл. Нік.

Замізкати, каю, еш, гл. Об одежде: заносить, затаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одужу дай, то раз замизкаєш.* Черниг. у.

***Замик**, ку, м. 1) Смык, замок. 2) Прикус (зубов). Сл. Нік.

***Замика́льний**, а, е. Запирающий, запорный. Желех. Сл. Нік.

Замикання, ня, с. 1) Запирание. 2) Заключение (в тюрьму).

Замика́ти, ка́ю, еш, сов. в. замкну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Запирать, запереть. *Замикайте, діти, двері.* Шевч. *Як коня вкрали, він тоді станю замкнув.* Ном. № 6625. Прич. стр. **Заміканий**. *Церква замикана.* Чуб. III. 40. 2) Заключать, залючить, запирають, запереть. *Замикали Настю, - вона було таки втече.* МВ. II. 47. 3) Загрождають, заградить, преграждать, преградить. *—**мóву**. Отнимать речь, запечатывать уста. *Якась туга стиснула їй за серце її замкнула мову.* Борд. *Замкло їм мову.* 4)—**губу, уста**. Зажать рот, принудить замолчать. *Людам губи не замкнеш.* Ном. № 6986. *Як би вона знала, що я приїхала до неї з жалю над її долею нещасливою, то се замкнуло б їй уста.* Г. Барв. 378. 5) —**о́чі**. Сомкнуть, закрыть глаза. *Замкну я очі ворогам.* Мл. л. сб. 300.

Замика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. замкну́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Запираться, запереться. 2) Заключатися. *Який Гнат тихий, а що у йому замикається.* Черк. у. *Чоловік, здається, нічого собі, але хто-й-зна, що в йому в середині замикається.* Рк. Лев.

***Замиліти**, лю́, лиш, гл. Ошибиться. *Все так, цілий гатунок такий, одного слова ви не замилили.* Стефанік.

Замилітися, лю́ся, лишся, гл. = Помилітися.

Замілитися, лю́ся, лишся, гл. Покритися пеной.

***Замилува́ння**, ння, ср. (в чому). 1) Увлечение чем. 2) Любованіе.

Замилува́ти, лу́ю, еш, гл. Полюбить. *А мій милий замилував иншу.* Вх. Лем. 416.

Замилува́тися, лу́юся, ешся, гл. 1) Залюбоватися. *Карпо глянув на тих людей і трохи злякався і здивувався їй замилувався: такі вони були високі, рівні, дужі.* Левиц. Пов. 354. *2)—**в чо́му**. Полюбить что-нибудь, облюбо-

вать что-нибудь для себя. *Замилувався в політиці.* «Рада».

Замі́мрити, рю, риш, гл. Забормотать. *Замі́мрив тихим голосом.* О. 1861. IV. 41.

Заміна́ти, на́ю, еш, сов. в. замня́ти и зам'я́ти, мну́, не́ш, гл. 1) Окушаньях: заправлять, заправить, напр., растертым пшеном. *Замняти борщ.* 2) —**розмо́ву**. Заминать разговор. *Почала заминати розмову.* Левиц. Пов. 316.

Заміна́ха, хи, ж. = Лемішка.

Замі́нка, ки, ж. 1) Мука или отруби, разведенные с водой для корма домашних животных. Вх. Зн. 19. Желех. 2) = **Замня́ток**. Вх. Зн. 19.

***Замира́ти** = **Заміра́ти**.

***Замире́нець**, нця, м. Примиренец. Пр. Пр.

Заміре́ння, ня, с. Примирение. *Скоро після сього письма почули і про замирення.* Стор. II. 85.

Замири́ти, ріо, риш, гл. 1) Заключить мир, примириться. *Ей чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький учинив, що з ляхами, мостивими панами, у Білій Церкві замирив.* Дума. 2) —**когó**. Помирить. *Замирив він їх.* Змиев. у. *3) Усмирить, успокоить.

***Замі́рник**, ка, м. Примиренец. Сл. Нік.

***Замі́рницький**, а, е. Примиренчеський. *Замирницька політика.* Пр. Пр. 1925.

***Замі́рювати**, рюю, еш, гл. Усмирять, успокаивать. Херс.

Замі́ршавий, а, е = Мі́ршавий. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

***Замі́ршавіти**, вію, еш, гл. Запаршиветь (перен.).

***Замі́сел**, слу, м. = **Замі́сл**.

Замі́скрити, рю, риш, гл. = **Замі́мрити**.

Замі́сл, лу, м. Намерение, умысл, замысл. *Луччий розмісл, як замісл.* Ном. № 5835.

***Замі́слений**, а, е. Задумчивый, задумавшийся. Коцюб.

Замі́слити. См. **Замишля́ти**.

Замі́слитися, слю́ся, лишся, гл. Задуматься. *Замислився козак, і йому досталось покрутити вуса.* Стор. I. 36.

Замісник, ка, м.—Місник. Колб. 58.

Заміти, ся. См. **Замивати**, ся.

Замишлівка, **замишлянка**, **ки**, **замишляниця**, **ці**, ж. 1) Прихотливая женщина. *Як був собі Сава, та не їв сала, та все паляниці, не любив дівок-замишлівок, та все молодіці-замишляниці.* Ном. № 12509. *Комарь... оженив-я та взяв собі замишлянку.* Чуб. V. 1169. *2) Затейница, проказница, шапунья. *Там така тобі замишлянка, що куди! Тільки й знає квітки хлопцям тришивати.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. *3) Зачинщица, заправило. *Вона в тому ділі замишлянка була.* Лип. у., с. Ситлівці. Ефр. *4) Умница. *Вона, кажуть, замишлянка і голова у неї не з моркви.* Кон. *Я знаю, що ти замишлянка, та й мене голова не гвіздком в тім'я бита.* Кон.

Замишляти, **ляю**, **еш**, сов. в. **замислити**, **лю**, **лиш**, **гл.** 1) Замышлять, замыслить, задумывать, задумать. *Тільки бог святий знав, що він думав, гадав, замишляв.* Макс. (1849), 53. 2) Только несов. в. Командовать, распоряджаться, *помыкать. Гринч. III. 84. Чл. 223. *Ким же я буду, мій синочку, тепр замишляти?* Мил. 213. *Годувала дітки да й ким замишляти?* Чуб. III. *57. *Узяли собі гарну невістку,—тепер буде ким замишляти.*

Заміж, нар. **Замуж**. *Хапається, як половна заміж.* Ном. № 3159. *Мене заміж дайте.* Чуб. III. 37. *Візьму заміж тебе) за себе.* Чуб. V. 87.

Заміжжю, нар. **Замужем**. *Мати вже полі були, кажуть, заміжжю.* Пирят. у. *Вона в чужому селі заміжжю.* Пирят. у.

Заміжжя, **жя**, с. **Замужество** *Та що з того заміжжя? Як була дівкою, то було гуляєш, кілька хочеш, а тепер нема вже того.* Лебед. у.

Заміжний, а, е—**Заможний**.

Заміжній, я, е. Во время замужества происходивший, замужний, котрий бываєт замужем. *Вона тепер більше раділа і кохалась у всьому, що вбачали очі, ніж із початку життя свого заміжнього.* Г. Барв. 144. **Заміжня**. **Замужня**. *Збунтувала проти мене...*

мою заміжню дочку. Левиц. ПЙО. I 378.

Замізкувати, **кую**, **еш**, **гл.** **Задумать**.

***Замілілий**, а, е. Обмелевший. Сл. Дубр.

Заміль, **ілі**, ж. Отмель.

Заміна, **ни**, ж. 1) Замена, обмен. *Даси на заміну.* Черк. у. 2) Подмен.

***Замінення**, **ня**—**Заміна**. Сл. Желех.

Замінка, **ки**, ж.—**Заміна** I. *Дам в замінку.* Гринч. III. 610.

Замінний, а, е. 1) Заменительный. 2) —лист. Меновая запись. Борз. у.

***I. Заміняти**, **няю**, **еш**, сов. в. **замінити**, **ню**, **ніш**, **гл.** **Заменять**, **заме-нить**. Сл. Правн. М.

II. Заміняти, **няю**, **еш**, **гл.** **Променять**. *Боїться, щоб не заміняли його поля на чуже.* О. 1862. I. 62. *Мужик мужика заміняв на бика.* Ном. № 13242. *Вона мене заміняла на свекруху.* МВ. II. 175.

Замінятися, **няюся**, **ешся**, **гл.** **Об-меняться**. МВ. I. 84.

Замір, **ру**, м. 1) Намерение, умысел; цель; план. *Тільки матері призналась про свої заміри.* Г. Барв. 528. *Маючи деякі заміри, розділив своє військо на три часті.* Стор. II. 132. *У кожного одна була думка, одні заміри: оддячить лютим ворогам.* Стор. МПр. 59. 2) Отделенное, отмеренное поле. *Пан замір відпуска на випас худоби, за це ми усеньке сіно йому збираємо.* Радом. у.

***Заміра́йло**, **ла**, м. Впадающий в летаргию, болезненный человек. Сл. Яворн.

Заміра́ння, **ня**, с. Обмирение, летаргия. Левиц. (Правда, 1868, 460).

Заміра́ти, **раю**, **еш**, сов. в. **замер-ти**, **мру**, **мреш**, **гл.** **Замирать**, **замереть**, **обмирать**, **обмереть**. *Серце б'ється, замірає.* Чуб. V. 25. *Не дай спати ходячому, серцем замірати.* Шевч. 224. *В мене серце наче замерло.* МВ. II. 12. 2) Впадать, впасть в летаргию. *Як їй не вірити, коли вона, заміравши, бачила, яке на тому світі є мучення і злодіям, і табашникам.* Кв. II. 87.

Заміристий, а, е. *1) Обдуманый, осмысленный. Желех. *2) Смелый, уда-лой. Желех. *3) Хитроумный, предпри-имчивый, себе на уме. Сл. Нік. *Звичаї,*

паничу, запорожців були дуже чудні і замірості, бо народ був з біса хитрий і спритний. Стор. II. 166. *Балакучий, укладливий, заміростий, аж-аж! Крим. *Він парубчина... заміростий, з клепою в голові. Кон.

Замірити, ся. См. **Заміряти, ся.**

***Замірка, ки, ж.**—**Замір 1.**

Замірка, ки, ж. Палка с нарезками для измерения жидкости.

Заміркуватий, а, е. О хлебном зерне: шупльий, мелкий. Мнж. 180. Але сього року заміркувате жито: таке дрібне, що не знаю, що то копа й видасть. Брацл. у. **Заміркувата** пшениця. Рк. Лев.

Замірок, рка, м. Заморыш. Та дитина—**замірок.** НВолын. у.

***Заміруха, хи, ж.** Обмирающая, обморочная женщина. Сл. Яворн.

Заміряння, ня, с. 1) Намерение. 2) Замахивание, намерение ударить. Ні лайка, ні замірання Максимове нічого їм не подіяли: він заміриться—утечуть, а там зирк!—уп'ять ідуть і дратують його. Чуб. II. 665.

Заміряти, ряю, еш, сов. в. замірити, рю, риш, гл. 1) —**Замірятися.** Изпід бока шабельку витягає да на тую калиноньку заміряє. Мет. 182. *2) Примерить. Мій хазяїн замірив копили й дав мені шити дві пари чобіт. Васильк. у. Бл. Неч.-Лев.

Замірятися, ряюся, ешся, сов. в. заміритися, рюся, ришся, гл. 1) Вознамериваться, вознамериться. 2) Замахиваться, замахнуться. Дід підійшов до дуба і вже заміривсь, щоб його рубати. Рудч. Ск. I. 97. **Замірься, та не вдарь.** Ном. № 3810.

Заміс, су, м. Количество взятой муки, глины и т. п. для замешиванья. Дає жінці борошно на заміс. Мнж. 132.

Замішувати, шую, еш, сов. в. замісити, шу́, сиш, гл. Замешивать, замесить. **Замісила** яйцем борошно. Рудч. Ск. II. 2. **Сватай, синку, і людей питай, чи діжу замісить.** Мет. 238.

Замісто, замість, заміць, замісь, нар. Вместо. Дала ж мене моя мати заміж за старого і казала шанувати замісто молодого. Чуб. V. 225. Ой не стеле чумак собі постіленьку, а залену травицю, а у головки замість поду-

шечки кленьчасту важницю. Чуб. V. 1038. **Замісьць** доброго, дрантя продає. Ном. № 10519. **Замісь** полу помощена велика купа камишу. Рудч. Ск. II. 20.

Замістя, тя, с. Загородье, предместье. КС. 1887. VI. 485.

Замісьць, замісь. 1) См. **Замісто.** *2) С неопр. накл. Вместо того, чтобы. **Замісьць** погодитися в добрий спосіб... волять вони сваритися. Борд.

Заміський, а, е. Загородный.

Заміт, мету, м.—**Замёт.**

Заміта́вка, ки, ж. 1) Половая щетка. Желех. 2) Лспата для горящих углей. Шух. I. 97.

***Заміта́льниця, ці, ж.** Метла (механ.). Сл. Дубр.

***Замітати, тую, еш, гл.**—**Замітати.**

Замітати, таю, еш, сов. в. замісти, мету́, теш, гл. Заметать, замести; сметать, смести. Не замітай чужої хижі,—смотри, чи твоя заметена. Ном. № 9587. По улиці вітер віє, та сніг замітає. Шевч. 479. Так у тиждень і замело і худобу, і дітей,—ей богу йому! НВолын. у.

Замітатися, таюся, ешся, сов. в. замістися, туся, тешся, гл. 1) Заметаться, заместися, выметаться, выместися. 2) Переносно: исчезать, исчезнуть, убежать. Скоро сонечко з-за хмари виграло, вони (діти) так і замілись із хати. МВ. (О. 1862. III. 43).

Замітити. См. **Замічати.**

Замітка, ки, ж. 1) Заметка. 2) —**давати.** Давать понять. Кішку б'ють, невістці на замітку дають. Ном. № 3901. 3) **Брати на замітку.** Принимать к сведению. *4) Примета. Ще ось яка є замітка; хто б'є на вікні воші, то хатні ангели зараз покидають ту хату. Крим. *5) Заметное дело. Йому не в замітку, щс... Он и не замечает, что... Ему незаметно, что... Крим.

Заміткій, а́, е́. Приметный.

Замітлівий, а, е. Наблюдательный. Панич Павлик у нас дуже замітліві. Лохв. у. Один кивне, другий моргне, третій засміється, а мій милий замітлівий.—мені не минеться. Гринч. III. 311. *Желех.

Замітник, ка, м. Отрубленный древесный ствол длиною около пяти саж. Шух. I. 183.

Замітниця, ці, ж. *Длинное, тонкое бревно. Желех. *Замітниця довге і тонке дерево, що сплавають.* Вх. Зн. 19.

Заміття, тя, с. соб. Сугробы снега. *Понаганяло заміття. Брез того заміття не преїдеш.* Вх. Лем. 416.

Замігувати, тую, еш, гл. 1) Забрасувати, закидати. 2) Забрасувати, оставлять, не употреблять. *Сей звичай тепер замітують.* МУЕ. III. 44. *3) = **Замігати**.

Замігть, мєті, ж. = **Замєт** 2. *Замігть добра у магазині.* НВолын. у. *Хата у замігть зроблена.* НВолын. у.

Замічати, чаю, еш, сов. в. **замігати**, чу, тиш, гл. Замечать, заметить, примечать, приметить. *Тільки замітиш свою сторону, дак і кажи: тпру!* Рудч. Ск. I. 72.

Замішанець, нця, м. 1) Украинец из окрестностей Коросно, живущий среди мазуров. Вх. Лем. 416. *2) Чужой, посторонний. Сл. Нік.

Замішаніна, ни, ж. Замешательство, *суета, беготня. Сл. Нік.

Замішання, ня, с. Смятение, замешательство.

Замішати. См. **Замішувати**.

Замішатися, шаюся, ешся, гл. 1) Затеряться, замешаться, примешаться. *Замішався, як полоник межи ложками.* Ном. № 7936. (Овечка) *в отарі замішалась і загинула по сей день.* Г. Барв. 202. 2) Смешаться, смутиться. Котл. Ен. V. 73. *Ті вжахнулись, замішались.* К. Псал. 46.

Замішка, ки, ж. 1) Замешательство, путаница, неурядица. Драг. 242. *Замішка зробилась. Багато буде замішки.* Черк. у. 2) Помеха. *Пішки—нема замішки.* Ном. № 11371.

***Замішка**, ки, ж. 1) Смесь. *Маляса—то штука на замішку з половою, чи січкою хороша; корова добре молоко даватиме.* Пир. у., Конон. *Пожівна—.* Питательная смесь. 2) Род мучного кушанья. Угор. *Замішка житна на молоці.* Вх. Лем. 416.

***I. Замішувати**, шую, еш, сов. в. **замісити**, шú, сиш, гл. Замешивать, замесить. Сл. Нік. *Хліб на тій воді замішувала.* Г. Барв. 157.

II. Замішувати, шую, еш, сов. в. за-

мішати, шаю, еш, гл. Замешивать, замешать, размешивать, размешать. *Борошенця туди усипать і замішати.* Рудч. Ск. II. 56.

***Заміщати**, щаю, еш, сов. в. **замістити**, шú, стиш, гл. Замещать, заместить. Сл. Дубр.

***Заміщення**, ня, с. Замещение. Сл. Дубр.

Заміюсити, юшу, сиш, гл. = **Запроторити** 1. Мнж. 180. См. **Замаюсити**.

***Замканий**, а, е. Замкнутый, запертый. *Бери з собою ключа, бо там замкано.* Крим.

Замкнений, а, е. 1) Запертый. 2) Заключение (в тюрьму).

Замкнення, ня, с. Заключение; затвор.

Замкнути, ся. См. **Замікати**, ся.

Замковий, а, е. Замковый, принадлежащий замку. *Приїхали вони під замкову браму.* ЗОЮР. I. 242. *Замкова брама не одчинилась сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Пожаром обсмалив замкові мури.* К. ЦН. 166.

Замковище, ща, с. Место, где был замок. *Колись замок там був... Він їден собі там жив... на замковищі.* Драг. 80. *По замковищі бузина поросла.* Драг. 81.

Замлівати, ваю, еш, сов. в. **замліти**, лію, еш, гл. 1) Ослабевать, ослабеть, изнуряться, изнуриться. *Ой я ж терпіла да вже замліла.* Чуб. III. 250. *То він дуже знать замлів, що він свою зброю не ніс, що він свого коня не вів.* Гол. I. 12. 2) Отерпать, отерпнуть, онеметь (о теле). *Нога замліла.* Г. Барв. 223.

Замлілий, а, е. Вялый, ослабевший, изнуренный. *Вони були худі, замлілі.* Левиц. Пов. 369. *Хотів бігти,—не зміг ухитнутись з ручок її замлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83). *Замлілі, пригнічені душі.* Мир. ХРВ. 258.

Замліти. См. **Замлівати**.

Замняти, мнú, нєш и пр. гл. = **Зам'яти** и пр.

Замнятня, ні, ж. = **Зам'ятня**.

Замняток, тку, м. = **Зам'ятня**. Вх. Зн. 19.

Замняхкнитися, нюся, нишся,

гл. = **Замакі́тритися?** Чогось мені світ замняхкинився. Подольск. г.

Замова, ви, ж. Заговор, заклинание. *Замова від гадюки.*

***Замовець**, вця, м. Заказчик. Киев.

Замовини, вин, ж. мн. = **Замова**. Він каже: я начальства не боюсь. Знає замовини. Г. Барв. 335.

Замовити. См. **Замовляти**.

Замовкати, каю, еш, сов. в. **замовкнути** и **замовкти**, кну, неш, гл. *Замолкать, замолчать, умолкать, умолкнуть, замолкнуть. Не замовкне во-віки твій голос між нашим народом.* О. 1861. III. 7. *Зумилися! всі четверо замовкли, проти мене ні слова не пробовкнуть.* К. Іов. 71.

***Замовлення**, ня, с. Заказ. Киев.

Замовляння, ня, с. Заговаривание, заговор. Ном., стр. II.

Замовляти, ляю, еш, сов. в. **замовити**, влю, виш, гл. 1) Заговаривать, заговорить. *Та не замовляйте зуби—не болять.* Ном. № 14189. *Кров замовляти.* Гринч. II. 315. *2) Заказывать, заказать. Киев.

Замовний, а, е. Заговоренный. *Ой у тебе, отамане, замовна рушниця.* К. Досв.

***Замовник**, ка, м. Заказчик. Пр. Пр.

***Замовниця**, ці, ж. Заказчица. Пр. Пр.

Замовчувати, чую, еш, сов. в. **замовчати**, чу, чиш, гл. 1) Замалчивать, замолчать. *Да й усі мовчки замовчали.* Макс. (1849). 29. *Лучче замовчим, ніж закричім.* Ном. 3495. *2) Умолкать, умолчать, умолкнуть. Сл. Нік.

Замогати, гаю, еш, сов. в. **замогти**, жу, жеш, гл. 1) Осилить, осилить, одолевать, одолеть. *Дужчий заміг би багато декого, та се не закон.* Каменец. у. 2) Быть в состоянии.

Замогільний, а, е. Загробный, замогильный. *Прорицає людям божі замогильні тайни.* К. Гр. Кв. XXIII.

Замогорічувати, чую, еш, сов. в. **замогорічити**, чу, чиш, гл. Угощать, угостить могогарьчем, напоить пьяным при сделке. Шух. I. 85.

Замогти. См. **Замогати**.

Замодлувати, люю, еш и **замодлювати**, люю, еш, гл. У плотников и

столяров: примерить, пригнать, измерить. Прилуц. у.

Заможнёнький, а, е. Ум. от **заможний**.

Зажиточний, а, е. Зажиточный, состоятельный. *Родич мій був хазяїн заможний, хлібороб.* МВ. II. 75. *Зізвав к собі панів вельможних, старих, чиновних і заможних.* Котл. Ен. IV. 49. Ум. **Зажиточнёнький**. *Зажиточнёнька була дівчина.* Г. Барв. 449.

Зажиточність, ности, ж. Зажиточность, состоятельность. *Яка зажиточність, така й скупість.* Ном. № 12089.

Зажиточніти, ню, еш, гл. Разживаться, богатеть.

***Зажиточник**, ка, м. Состоятельный, зажиточный человек. *Та ви не дивіться, що обдертий ходить: то зажиточник.* Киев. Приорка. Ефр.

Зажиточити, лю, лиш, гл. Заработать тяжелым трудом. *Своє зажиточене носить людям.* Г. Барв. 484.

Зажиток, мку, м. *Зажиток.* К. Досв. 25. Стор. МПр. 61. *А на що ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14. *Лучче б ти в замку зоставсь з козаками.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Зажиток, мка, м. 1) **Зажиток**. *Вона звірів зачинила у льох за дванадцятьо дверей, за дванадцять замків.* Рудч. Ск. II. 70. У гуцулов **зажиток** бывает **бганний**, **лавчастий** (**лавчестий**), **одноручний**, **сліпий** (см.). Шух. I. 93, 94. 2) **Зажиток**. **Зажиток** у ружья. Шух. I. 229. 3) При ревянної постройке соединение бревен в **зажиток**. Чуб. VII. 388. Шух. I. 90. 4) = **Кажиток** 7. Шух. I. 235. *5) **Зажиток**—то засув деревяний, щоб-ис хату замкнув, а колодка—то **железна**, **німецька**. Хот. Нік. Ум. **Зажиток**.

Зажитокати, каю, еш, сов. в. **зажитокнути** и **зажитокти**, кну, неш, гл. **Зажитокати** **зажитокнути**.

Зажитокріти, рію, еш, гл. Сделаться мокрым; вспотеть. *Аж зажитокріла йому чуприна од поту.*

Зажитокти. См. **Зажитокати**.

***Зажитокдати**, даю, еш, гл. **Зажитокчити**. Желех.

Зажитокити. См. **Зажитоклювати**.

Зажитокітисся, люся, лишся, гл. Начать молиться. *Люде, зачувши дзвонів,*

захрестились, замолились. Мир. Пов. II. 121.

Замолодикувати, кую, еш, гл. Начать жизнь парня, холостого человека.

***Замолодіти, дію, еш, гл.** Помолодеть, отмолодиться. *Задумала стара баба та й замолодіти.* Нп. Е, що вже— не замолодієш! Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зáмолоду, нар. В молодости. *Вони замолоду услужали людім, а тепер, звісно, постаріли, немочні тепер стали.* Екатеринос. у. *Чи ти хочеш замолоду м'ясо їсти, чи на старість кістки гризти?* Рудч. Ск. I. 162. *Не дав їм бог замолоду діток.* Г. Барв. 188.

Замо́лот, ту, м. Плата за молотьбу. Черк. у. *По замо́лотах ходів.* Ходил заробувати молотьбой.

Замо́лоти, мелію, леш, гл. 1) Замолоть. *Млин замолов.* 2) Заробити молоньем. 3) Обмолоть. *Замолов каменя.* 4) Заболтати, замахати. *Ліг на землю та й замолов руками й ногами.* 5) Замолоть, понести вздор.

Замо́лочувати, чую, еш, сов. в. замо́лотити, чу́, тиш, гл. Заробувати, саробити молотьбой. *Піде замо́лотить коробку, а ще й зажнемо якого снопа.* Г. Барв. 435. *Чи зажала, чи замо́лотила?* Мкр. Н. 21.

Замо́лювати, люю, еш, сов. в. замо́літи, лю́, лиш, гл. Замалювати, замолить.

Замо́сати, саю, еш, гл. С трудом кое-как завязати. *Хомут був порвався. Уже замо́сав.* Новомоск. у.

***Замо́ра, ри, общ.** Заморыш. Желех.

Заморга́ти, гаю, еш, гл. Заморгати, зашевелити бровями. *Одай мене за такого, що чорні́ уси: він до мене заморгає, а я засміюся.* Чуб. V. 561.

***Замордо́ваний, а, е.** Замученный, измученный (?). *Кінь замордований стоїть.* Шевч.

***Замордо́увати, вую, еш, сов. в. замордува́ти, дую, еш, гл.** 1) Замучити на смерть. *А титара того... усяк мордували. Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть та й запалють. А потім, замордувавши, голову йому одрубали.* ЗОЮР. I. 265. *Тисячі ще других замордували лютими муками.* Стор. МПр. 49. 2) Измучити.

Замордува́ння, ня, с. Убийство, смертоубийство.

***Замордува́ти, дую, еш, сов. в. заморда́ти, даю, еш, гл.** Особым образом пропускать, пропустить повод сквозь оба кольца уздечки, дабы она, натягиваясь, зажимала ноздри лошади, смиряя ее этим. *Замордай кобилу, бо вирветься.* Пир. у., Конон.

Заморі́ти, ся. См. Заморя́ти, ся.

***Заморка, ки, ж.** Наркоз. *Сильна заморка.* Пр. Пр.

Заморо́жувати, жую, еш, сов. в. заморо́зити, жу, зиш, гл. Замораживать, заморозить.

Заморо́зень, зня, м. Лед под грязью (во время весенней распутицы). *От і болото, а сани як гурчать: то певно є ще й досі заморо́зень. Як би не було заморозня, то вода б у землю увійшла, а то як море.* Каменец. у.

Зáморозок, зку, м. Первый осенний мороз.

Зáморозь, зі, ж. Снег, намерзший на оконном стекле, *изморозь. *Дивиться в поле, через царину, прохухавши заморозь на склі.* Г. Барв. 167.

Заморо́ка, ки, ж. 1) Помрачение. *Ну, це діти! заморока світа.* Подольск. г. 2) Переносно: одурение, ошеломление, приведение в беспмятство. 3) Мучение. *Оце мені чиста заморока з тими дітьми.* Подол. г. **Заморо́ки на него упали.** Он лишился сознания. Вх. Зн. 19. Употребляется в приложении к человеку, способному **заморо́чити**— сбить с толку, одурить, вскружить голову. *Котрий хлопець заволока, то то моя заморока.* Гринч. III. 649. *Ой дівчино-замороко, не йде замуж сього року.* Гринч. III. 653.

Заморо́чити, чу, чиш, гл. Помрачить, омрачить, а переносно: заморочить, ослепить, одурить, ошеломить. *Дівчинонька козаченька та й заморочила.* Чуб. V. 1207. **Заморо́чило го́лову.** Закружилась голова.

Заморо́читися, чуся, чишся, гл. 1) Потерять голову, сбиться с толку. 2) О голове: закружиться. *Житом. у. Глянула я вниз, голова моя заморочилась, і я прокинулась.* Левиц. I. 397.

Заморський, а, е. Заморский. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Замор'я, р'я, с. Земля за морем, заморський край. Федьк.

Заморювати, рюю, еш и **заморятти, ряю, еш**, сов. в. **заморити, ріо, риш**, гл. 1) Замаривать, заморить, изнури́ть. *Вона повинна умерти на той час і заморити все в домі.* Левиц. Пов. 14. 2) Приводить, привести в беспам'ятство, лишити́ чувств, *усыпа́ть, усыпать, хлороформировать. *Молодиці різали ногу,—вона казала, що слабого спершу заморяють, а тоді ріжуть.* Киев. г. *3) **Заморити пень, коло́дку, ву́лик.** Удушити серным дымом улей пчел. Пир. у., Конон. *Що ми того меду поїли! Було батько як заморить колодок три, або й більш, як надбають його,—та і їсти вже не хочеться.* Гринч. II. 88. 4) **Заморити ді́дка.** В детской игре в дідо́к: ударить палкой на лету деревянный шар (дідо́к). Ив. 25.

Заморюватися, рююся, ешся и **заморяттисся, ряюся, ешся**, сов. в. **заморитисся, ріюся, ришся**, гл. Уставать, устать, утомитисся. *Аж заморився від натуги, а все таки не зворухнув торби.* Стор. МПр. 7.

Замостіти. См. **Замощувати.**

Замостовий, а, е. Находящийся за мостом. *Бодай здорові були замостові люде.* Чуб. III. 159.

***Замот, ту, м.** Суматоха, сумятица. Киев. г. О. Пчілка.

***Замотаний, а, е.** Запутаный. **Замотана справа.** Запутаное дело. Сл. Нік.

Замотати, ся. См. **Замотувати, ся.**

***Замотилічений, а, е.** 1) О пчелах: зараженный вошинной молью. 2) Об овцах: больной **кручакóм**. 3) Сбитый с толку, потерявшийся.

Замотилічити, чу, чиш, гл. Об улье пчел: дать проникнуть в улей вошинной моли. Желех.

Замотилічитисся, чуся, чишся, гл. 1) Об улье пчел: иметь в себе вошинную моль. Желех. *2) Об овцах: заболеть **кручакóм** или верчением. *Багато овець замотичилось.* Сл. Яворн. 3) Переносно: *загрязнитисся, заразитисся, прийти в упадок, сбитисся с пути. *Семинарія, бачте, замотиличилась, треба підчистити.* Св. Л. 297.

Замоторитисся, ріюся, рішся, гл.

Заспешить. *Замоторився він, як у школу йти.* Константиногр. у.

Замотувати, тую, еш, сов. в. **замотати, таю, еш**, гл. **Заматывать, замотать, наматывать, намотать.** *Замотай собі на ус.* Ном. № 5829. *Замотати, зав'язати, та й нікому не казати.* Ном. № 5946.

Замотуватисся, туюся, ешся, сов. в. **замотатисся, таюся, ешся**, гл. 1) Обматываться, обмотаться, закутываться, закутаться. *Замотався у кирею, ліг на дворі спати.* 2) Запутываться, запутаться. *Ой ішов я з вечерниць через ті городи: замотався в гарбузіння, наробив я шкоди.* Гринч. III. 674.

***Замотузити, жу(зю), зиш**, гл. **Зашнуровать; опутать.** Желех.

***Замотузитисся, жу(зю)ся, зишся**, гл. Опутать себя веревкой, шнурком. Желех.

Замоцуватисся, цуюся, ешся, гл. 1) Укрепитисся, сделатисся более крепким. *Тютюн замоцувався від неї (горілки).* Шух. I. 36. *2) Сделать усилие, напечь силы. Сл. Нік.

***Замочений, а, е.** Замоченный, подмоченный. Сл. Нік.

Замочі, жу, жеш, гл. = **Замогті.** *Може бис заміг ще одну ручку скосити.* Вх. Зн. 19.

Замочіти, ся. См. **Замочувати, ся.**

Замочок, чка, м. 1) Ум. от **замо́к**. 2) *Мн.* См. **Риткі.** МУЕ. III. 20.

Замочування, ня, с. Замачивание.

Замочувати, чую, еш, сов. в. **замочіти, чу́, чиш**, гл. 1) Замачивать, замочить, обмачивать, обмочить. *І риби не зловив, собі штани замочив.* Чуб. III. 326. 2) Намачивать, намочить в воду деревянную бочарского изделия посуду, чтобы она разбухла и не давала течн. 3)—**намітку.** Обряд в конце крестин. *Погуляли, вже б слід іти намітку замочувати, а Семен просить, щоб ще по чарці.* О. 1862. VIII. 2.

Замочуватисся, чуюся, ешся, сов. в. **замочітисся, чу́ся, чишся**, гл. 1) Замачиваться, замочитисся, обмачиваться, обмочитисся. *Через річку брела—да й замочилася, зайшла до сестри—пересушилася.* Чуб. V. 107. 2) Шутливо: выпить водки. *Замочмесь!* Вх. Лем. 416.

Замощувати, щую, еш, сов. в. замостити, щу́, стиш, гл. 1) Замасцивать, замостить, закладывать, заложить. *Треба назламувати дубців з усякого дерева та й замостить, тоді вже ніщо не розірве греблі.* Гринч. I. 180. 2) Покривати, покрити. *Хмарами пів неба замостило.* Греб. 367.

Замріти, рію, еш, гл. Показатися неясно вдали. *Замрів місяць між хмарами.* Щог. В. 21. *Мрії далекі осяйні мені веселкою замріють.* Г. Барв. 535.

***Замрїювати, іюю, юеш, сов. в. замрїяти, ію, еш, гл.** Задумувати, задумати, облюбовувати, облюбовувати в мечтах. *Відбув замрїяну подорож.* Нік.

Замрїжити, жу, жиш, гл. Зажмурити, закрити, смежити (глаза). *Нема такого а ні дня, а ні ночі, щоб не плакали мої чорні очі. І спання на них нігди не буває, хоч я їх замрїжу, смуток пробуджає.* Чуб. V. 16.

Замрячіти, чїть, гл. безл. Заморосити, пойти мелкому дождю.

Замугікати, каю, еш, гл. Запеть тихо, под нос.

Замудрувати, рую, еш, гл. Замудрити, замудрствовать. *Отце Нептун замудрував.* Котл. Ен. II. 7.

Замужжю, нар. Замужем. *Се вже я вдруге замужжю.* Г. Барв. 433.

Замужжя, жя, с.—Замбжжя.

Замужній, я, є—Заміжній. *Замужній хліб добрий, да не пожиточний.* Чуб. III. 121. *Ох, як би я знала замужнеє лихо, то гуляла б у матінки тихо.* Гринч. III. 297. ***Замужні сестри.** Крим.

***Заму́ла, ли, ж.** Занесенное илом често. Сл. Яворн.

Заму́лити, лю, лиш, гл.—Заму́ляти.

Заму́лювати, люю, еш, сов. в. заму́лити, лю, лиш, гл. Заносить, занести илом. **У нас після цього дощу—біда: замулило нашу кирничку піском.* Крим.

Заму́люватися, лююся, ешся, сов. в. заму́литися, люся, лишся, гл. 1) Заноситься, быть занесенным илом. 2) Только сов. в. Замешаться, замяться.

Заму́ляти, ляю, еш, гл. Начать давить, тереть, мозолить. *Чоботи так замуляли, що мусив скидати.*

Замуравітися, влю́ся, ві́шся, гл. Зарости, покрыться травой. *Криниця й замуравилась.* Гринч. I. 148.

Заму́рза, зи, об. С запачканным, замусленным лицом, *замухрышка, замарашка. *Не вмивається, цілий день ходить замурзою.* Крим.

Заму́рзаний, а, е. Замусленный, испачканный. *Замурзана така! сказано—дитина: чи їсть, чи п'є, то по грудях тече; а там мокре таке полізе на двір і бавиться в поросі.* Св. Л. 99. *Киргизя замурзано.* Шевч. (О. 1862. III. 4). ***Ти тоді на ярмарку був замурзаний.** Тобіл.

Заму́рзувати, зую, еш, сов. в. заму́рзати, заю, еш, гл. Замусливать, замуслить, испачкати.

Заму́рзуватися, зуюся, ешся, сов. в. заму́рзатися, заюся, ешся, гл. Замусливаться, замуслиться, испачкаться. *Стоїть котик під лавкою, замурзався сметанкою.* Гринч. II. 310. *Замурзались в крові і гризлись як собаки.* К. Дз. 11.

Замуркотати, чу́, чеш, гл. 1) Замурлыкать. 2) Забормотать. *Той щось замуркотав, — чуть, лається ще:* О. 1862. VIII. 27.

Замурмотати, чу́, чеш и заму́рмотіти, чу́, ти́ш, гл. *Забормотать. Сл. Нік. *Троянці всі заму́рмотали.* Котл. Ен. I. 16.

Заму́рзувати, вую, еш, сов. в. заму́рувати, рую, еш, гл. 1) Закладывать, заложить, заделывать, заделать камнем, кирпичем. *Бог знайде, хоч і в печі замуруйся.* Ном. № 50. 2) Залеплять, залепить (снегом окна). *Як підніметься завірюха... замурує тобі вікна, засипле снігом двері.* Греб. 404. *Бач, у шинку як замурувало вікна.* О. 1861. V. 70.

Заму́рзуватися, вуюся, ешся, сов. в. заму́руватися, руюся, ешся, гл. Заложиться камнем, кирпичем. *Пійду в черниці, замуруюсь по шию.* Г. Барв. 248.

***Заму́рування, ня, с.** Заделка, закладка (камнем). Сл. Дубр.

Замурчати, чу́, чїш, гл. Заворчать.

Замусо́лити, лю, лиш, гл. Замуслить, запачкати. *Ото як ти корсетку замусолила.*

Замусувати, сую, еш, гл. Запелитися.

***Замут, ту, м.** Хаос, беспорядок. Сл. Нік.

Замутіти, чу́, ти́ш, гл. 1) Замутити, возмутити. Воно у нас таке тихе та любе, що сказано й водою не замутити. 2)—**ти́шу.** Нарушити тишину. Навспинячки Христа ходила, щоб не замутити тієї тиші, що панувала в хаті. Мир. Пов. I. 121.

Замутітися, чу́ся, ти́шся, гл. 1) Найти предлог. Заходе дяк,—нічим замутітися,—так: розміняйте, куме, п'ятака! Лебед. у. Замутився шмаровіз, либонь то до коней, як уносить на дяченька товстенький грабовий. Чуб. V. 674. 2) Развлечься. Інші вишукують того кохання так, аби замутітися. МВ. II. 131.

***Замутніти, нію, еш, гл.** Помутнеть. Сл. Дубр.

Заму́цкуватий, а, е. Затверделый. Де сичавця була, то замуцкувате поле. Черк. у.

Заму́чити, чу, чиш, гл. Замучити. Ви, жидове, Христа замучили. Чуб. III. 353.

Заму́читися, чуся, чишся, гл. Измучитися.

Замучітися, чу́ся, чи́шся, гл. Покритися мукою, также: забитися мукою (об отверстиях сита). Як сито замучітися, то не треба його оббивати. Мнж. 154.

Замча́ти, чу́, чи́ш, гл. Замчать, занести. Мир. ХРВ. 24. Козацькі суда на три часті розбивало! Першу часті одбивало, в тихий Дунай замчало. Лукаш. 61. О, нещаслива доле, ти звеліла орді в турещину мене замчати. К. ЦН. 214. Вхоплено й замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу. К. XII. 130.

***Замча́тися, чу́ся, чи́шся, гл.** Умчатися, унестися. Його кінь вороний бистро замчався, бо вже той козак назад не вертався. Нп. Германівка, Київськ.

***Замчі́стий, а, е.** Со многими и крепкими замками. Желех.

Замчі́сько, ка, с.—**Замчище.** Драг. 85.

Замчище, ща, с. Место, где стоял замок, также и развалины замка. Про

це замщице... у церковних записах, кажуть, є переписано про все: і коли ті вали повисипувані, і хто тії мури мурував, що тепер од їх тільки цегла та камінячки валяються. Драг. 224. Як би то ти, Богдане п'яний, тепер на Переяслав глянув та на замчище подививсь. Шевч. 636.

***Замші́лий, а, е.** Покровшийся мхом. Передо мною стежка, зеленій оксамит замшілих мурів. Коцюб.

Зам'я́тися и замня́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Замяться. Як не той став хлопець, оставшись з панянками: зам'явся зараз, закахикав. Св. Л. 121. 2) Начать чувствовать себя больным. Чогось мале наше зам'ялось, головка гаряча і невеселе таке. Коли б ще не занедужало. Черниг. у.

Зам'я́тня, ні́, ж. Замешательство, суматоха, суета. Така була зам'ятня тоді! Екатеринос. у.

Зам'я́ття, тя́, с.—**Зам'ятня́.** Здається, велике зам'яття заглушило їм голови, бо мов наввипередки, один одного збиваючи з ніг, ганяють по ярмарку. О. 1862. IX. 65.

Зана́, ні́, ж. Раст. Головня зерновая, Uredo segetum. Дивись лишень... скільки бог дав сьому чоловікові пшениці, та яка ж гарна, та чиста, нема в неї ні зани¹⁾, ні кукілю.—¹⁾ Зана—таке зілля, що як доспіє, то неначе сажа з квітки сиплеться і темнить пшеницю. Стор. I. 23.

***Зана́віс, су, м.** Занавес. Желех.

***Зана́да, ди, ж.** Приманка. Кинули вовкам занаду. Сл. Яворн.

Зана́джувати, жу́ю, еш, сов. в. за́на́дити, джу, диш, гл. Завлекать, завлечь, заманить. Вх. Зн. 19.

Зана́дитися, джу́ся, ди́шся, гл. Повадитися. Занадились кури та й позгризали пуп'яночки. Каменец, у. В той садок до яблук занадився сокіл і кожоді ночі об'їда яблука. Рудч. Ск. I. 153. Занадився мелник та до мелнички. Гринч. III. 654.

Зана́дто, нар. Слишком, черезчур. Глядіть, щоб часом уже занадто великою не була. Рудч. Ск. II. 96. Це вже занадто солодкий буде. НВолын. у.

Занапа́щати, ша́ю, еш, сов. в. за́напа́стити, шу́, сти́ш, гл. Погублять,

погубить. *Занапастив худібчину через свою дівчину.* Чуб. V. 295. *Степ широкий, край веселий та й занапалили.* ЗОЮР. II. 254. *Збавив я тобі віку, занапастив долю.* Стор. МПр. 22.

Занапрáсно, нар. Без вини. *Прости мене..., що я тебе занапрасно ударив.* Мнж. 33.

Занатужитися, жуся, жишся, гл. Заупрямитися. *А хоч і чує коли, то занатужиться та й мовчить.* Черк. у.

Занатуритися, рюся, ришся, гл. Заупрямитися.

Заневідніти, нію, еш, гл. Потемнеть, омрачиться. Вх. Зн. 19.

***Заневінно**, нар. Напрасно, без вини. Сл. Яворн.

Заневільний, а, е. Лишений воли, свободи, подневольний. *Плаче та ридає, що долі немає, заневільний світ.* Чуб. V. 603.

Заневірніти, нію, еш, гл. 1) Подурнеть, известись, истощиться. *Так молодиця заневірніла, наче з домовини встала.* 2) Сделаться дурным, гадким.

Заневірніти, нію, еш, сов. в. заневірнити, ню, ниш, гл. Загаживать, загадить, загрязнять, загрязнить. *Гладишкою помії виносила, та так заневірніла, що й не думай уже на молоко її брати.*

***Заневічити**, чу, чиш, гл. Отнять жизнь, убить. *Як попадеться тобі на дорозі (харциз), то й тебе заневічить.* Мартин.

Заневóлений, а, е=Заневільний. *Плаче, ридає, що долі немає, заневолений світ.* Нп.

Заневóлювати, люю, еш, сов. в. заневóлити, лю, лиш, гл. 1) Лишать, лишать свободу; приневолюють; стесняють, стеснить. *Заневолить своєю роботою. Заневольять жінку, як понаскохляються, що й до печі не можна доступити.* Черк. у. 2) Принуждать, принудить. *На городі терлиця, чогось милий сердиться, сердиться, не говорить, чорт його заневолить.* Гринч. III. 659.

Занегóдитися, диться, гл. безл. Наступить дурной погоде. *Занегодилось: все дощ та дощ.* Черк. у.

***Занедбаний**, а, е. Запущенный. Сл. Нік.

Занедбáння, ня, с. 1) Пренебреже-

ние, оставление без внимания, нерадение. *Защеміло серденько в моєї Лесі од того занедбання.* К. ЧР. 134. *Рідна мова, мова великих предків, пійшла в неї у занедбання.* К. XII. 114. 2) —себе само́го. Самоотвержение. *Дух повен жертви, повен занедбання себе самого для добра людського.* К. Бай. 144.

Занедбóувати, вую, еш, сов. в. занедбáти, бáю, еш, гл. Оставляют, оставит без внимания, пренебрегать, пренебечь, не заботитися о чем. *Занедбовуючи роботу в пекарні, поспішлася боржій до молотників.* Г. Барв. 316. *І дитя своє зовсім занедбала,—пропадає дитя.* МВ. II. 49. *Людей і славу занедбала.* Котл. Ен. I. 35.

***Занедбувати**, бую, еш, сов. в. занедбáти, бáю, еш, гл. = Занедбóувати. Сл. Нік.

Занедужувати, жую, еш, сов. в. занедужати, жаю, еш, гл. Занемогать, занемочь, заболевать, заболеть. *Сталась йому пригодонька не вдень, а вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідучи.* Макс. (1849). 175.

Занездоровіти, вію, еш, гл. = Занедужати. Вх. Зн. 19.

Зане́пад, ду, м. 1) Упадок, упадок сил. *Воздвигнути рідну націю з духовного занепаду.* К. XII. 133. *Народній дух з занепаду підняти.* К. Бай. 7. *2) Запустение. Сл. Нік.

Занепа́дати, даю, еш, сов. в. занепа́сти, дú, дéш, гл. 1) Приходить, придти в упадок. 2) Надривать, надорвать здоровье, ослабевать, ослабеть, обессилеть. *І сього часу, як занепав о. Гервасій, то до півроку так висох.* Св. Л. 90. *Занепав од ран наш батько.* К. СП. 106. *Ти так занепав, синку, з своєю чумачкою, що й не пізнаєш тебе, тільки одні очі блищать.* Харьк. г. *Мій хлопець чогось занепав: каже, голова болить і на світ не можна ся дивити.* Каменец. у. *3)—на щó. Хворать, захворать чем. Сл. Нік.

Занепа́лий, а, е. 1) Слабого здоровья, с надорванным здоровьем. *Я убогий, занепалий од самої молодости.* К. Псал. 203. *Його жінка така замліла та занепала.* Мир. Пов. II. 53. *2) Пришедший в упадок.

***Занепоко́єно**, нар. Беспokoйно.

Занепокоєно озирає раз-по-раз з усіх боків якусь блискучу цяцьку. Л. Янов.

**Занепокоєння*, ня, с. Беспокійство. Сл. Нік.

**Занепокоювати*, коюю, еш, сов. в. занепокоїти, кою, еш, гл. Беспокіють, обеспокоють. *Вигляд Антона занепокоїв Марту*. Коцюб.

**Занепокоюватися*, коююся, ешся, сов. в. занепокоїтися, коюся, ешся, гл. Беспокіються, обеспокоються. *Зажурилась тоді Горпина, навспражки занепокоїлась*. Л. Янов.

Занести, ся. См. *Заносити*, ся.

Занехання, ня, с. Пренебрежение, оставление без внимания, недосмотр, нерадение.

Занехати, хаю, еш, гл. Оставить, покинуть, пренебrecь. *Любив же я дівча змалу, а тепера занехаю, бо вже иншу милу маю*. Гринч. III. 681. *А я таку занехала матусину волю*. Гол. IV. 445. *Нещасливе закохання треба занехати*. Гол. I. 297.

Занехуювати, хаюю, еш, сов. в. занехаяти, хаю, еш, гл. 1) = *Занехати*, занедбати. *Так ти, доню, занехаяла того, що любила? Одвезли дитину да й занехаяли. Не годувала собаки, занехаяла, а він хоч і старий, а все таки поміч дає*. Рудч. Ск. I. 13. *2) Запустити, забросити.

**Занехаяний*, а, е. Запущенный, заброшений. *Занехаяний садок*. Черк. у. *Занехаяні і обколупані непогодою будинки-кам'яниці*. К. (О. 1861. II. 233).

Занехлюювати, хлююю, еш, сов. в. занехлюїти, люю, еш, гл. Загрязняють, загрязнить, привести в неряшливий, нечистий вид. К. Кр. 24. *Добра хазяйка, — так занехлюїла хату, що сміття по коліна!* Гринч.

Занехтувати, тую, еш, гл. = *Занехуювати*.

**Занечишувати*, щую, еш, сов. в. занечищати, щаю, еш, гл. 1) Загрязняють, делают нечистым. *Просимо тут місця не занечищати*. Винница. Ефр. 2) Засаривать. *Занечищують поле*. Сл. Яворн.

**Занечогілий*, а, е. Пришедший в упадок.

**Занечогіти*, гію, еш, гл. Придти в упадок. *Як тільки ти почувеш, що хто-*

небудь і де-небудь занечогіє, йди до нього. Гринч. Из у. нар.

Занечуюти, чую, еш, гл. Потерять слух, оглохнуть.

Занив, ву, м. То же, что и *толока* (пастбище для скота), но находящаяся за полями. Вх. Зн. 19.

Занивати, ваю, еш, сов. в. заніти, нію, еш, гл. Изнывать, изныть. *Ние, ние, заниває моє серце без тебе*. Мет. 61. *Згадаю бога, засумую, подумаю, — зание серце*. К. Псал. 174.

Занідіти, дію, еш, гл. Зачахнуть.

Занізування, ня, с. Способ вышиванья, при котором нитка продевается сквозь полотно постоянно в одном направлении и узор получается с обеих сторон ткани. Вас. 193.

Занізувати, зую, еш, гл. Вышивать *занізування* (См.).

Занікувати, кую, еш, одн. в. занікнути, кну, неш, гл. Заглядывать, заглянуть, зайти, посмотреть. *Він уже туди занікнув, у ліс, так і знає, хто там*. Черниг. у.

Занікуватися, куюся, ешся, одн. в. занікнутися, нуся, нешся, гл. Заикаться, заикнуться. *Як говорить, то все занікується*. Харьк.

Заніти. См. *Занивати*.

Занішкнути, ну, неш, гл. Утихнуть, умолкнуть. *Гомоніли, гомоніли, а далі й занішкли*. Черк. у. *Занішкніть, уха наставляйте і слухайте, що я скажу*. Котл. Ен. VI. 14.

Занішпорити, рю, риш, гл. Зашарить. *Коло дверей щось занішпорило*. Мир. Пов. I. 140.

Занішпоритися, рюся, ришся, гл. Закопаться, углубиться во что.

Занівечити, чу, чиш, гл. Испортить, погубить. *Я сам занівечив свій вік*. Шевч. 415.

Заніз, нозу, м. Палка, продеваемая в концы ярма и запирающая шею вола. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 405. Kollb. I. 67. *Поробили ярма кленові, поробили занози дубові*. Нп. Ум. *Занозик*. Аф. Ув. *Занозяка*. Аф.

Занізка, ки, ж. = *Заніз*. Угор. Шух. I. 194. Ум. *Занізочка*. *Занізочкь все мідяній*. Гол. II. 17.

Заніколитися, литься, гл. безл. Сделаться некогда. *Оце ж, бач, матері*

заніколилось, вона й не пішла. Харьк. Так заніколилось, що боже! а він кличе на хрестини. Канев. у.

Занікчёмніти, нію, еш, гл. Сделаться ничтожным, негодным.

***Занім, нар.** Пока, покуда; до тех пор пока. Коб.

Занімáти, ся=Займáти, ся.

Заніміти, млю, миш, гл. Сделать немым. **А бодай тя заніміло!** (Каме-нец. у.)—пожелание равносильное: типун тебе на язык!

Занімíти, мфо, еш, гл. 1) Занеметь, онеметь. *Занімили твої губочки.* Мет. 293. 2) Потерять чувствительность. *У мертвого зуби ніколи не болять, кости задубіли, зуби занімили.* Чуб. I. 125.

Заніска, ки, ж.=Занізка.

***Заніскуватий, а, е.** Остроносый. Сл. Яворн.

Занісно, нар. То-же, что и завізно

*(в том случае, когда кладь не привозится, а приносится на плечах. Желех.). *В млинні дуже занісно.* Вх. Зн. 19.

Занітува́ти, тую, еш, гл. = Занюгува́ти.

Зановать, ті, ж. Раст. *Sotus corniculatus.* Шух. I. 21.

Заново, нар. заново, наново, опять. *Так з неї нечиста сила й вийшла, мов охрестили її заново.* Рудч. Ск. II. 32.

Заногтиця, ці, ж. Заусеница.

Заножи́ти, жу́, жи́ш, гл.—но́ги. Двигать ногами с целью идти? Встречено в народной поговорке: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря, 1883, стр. 223.

Заноза, зи, ж.=Заніз.

Занозина, ни, ж.=Заніз. *Що на волики все занозини, а на коники пута.* Чуб. V. 276.

***Занозистий, а, е.** Колючий, задорливый, неприятный. *Вдача у неї занозиста.* Кон.

Занорі́ти, рі́ю, рі́ш, гл. О мышах: заскрестись в норе. *Занорили миші під помостом.*

Занорі́читися, чуся, чи́шся, гл. Упасть лицом вниз. *Він підскочив та пихиць її! так і заноричилась!* Черниг. у.

***Заносистий, а, е.** Важничающий, зазнающий. Ефр.

Заносити, шу, сиш, сов. в. занести́, несú, сеш, гл. 1) Заносить, занести кого или что куда. *Забери, занеси всі любощі мої.* Мет. 30. *Занесеш голову на чужу сторону, занесеш очиці на турецькі границі.* Мет. 434. *Бодай тая річка кошуром заросла: вона мого товариша за Дунай занесла.* Макс. (1849), 169. *Аж де ся взяв буйнесенький вітерець, заніс той вінець аж на Дунаєць.* Чуб. III. 301. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не заходив, вітер не заносив мого голобочку в двір.* Мет. 67. *Якось їх клятих і до мене вночі на хутір занесло.* Шевч. 434. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор. МПр. 78. **Міслоньки заносять.** Осаждают разные мысли. *Говорили мені люде, що ти иншу маєш.— Ой я иншої не маю,—мислоньки заносять, бо й сама ж ти, мила, бачиш, що всі мене просять.* Мет. 64. 2) Заносить, занести за что, мимо чего. *Ложки за ухо не занесеш.* Ном. № 3082. 3) Заносить, занести чем (песком, снегом и пр.). *І занесе піском-снігом курінь — мою хату.* Шевч. 447. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 57. 4) Относить, отнести. *Заніс вовну до ткача.* НВолын. у. *Змій... узяв той баркасик, заніс ураз до берега.* Мнж. 40. 5) Продолжаться, продолжиться. *Штирі дні занесе весіля.* Вх. Лем. 416. *6) Заморить, подкрепить. *Сама піснота: нічим душі занести.* Екатерин. г. Вержб.

Заноситися, шуся, си́шся, сов. в. занесті́ся, суся, сешся, гл. 1) Заноситься, занестись. 2) Важничать, зазнаваться. 3) **На дощ заноситися.** Собирается дождь *4) **На бідú заноситися.** Быть беде. Лип. у., с. Ситківці. Ефр. *5) Заходиться, захлебываться, закатываться. *Заридала в-голос і аж заносилася з плачу.* О. Кобил.

***Занотóувати, ву́ю, еш, сов. в. занотува́ти, тую, еш, гл.** 1) Записывать, записать. 2) Замечать, заметить. Сл. Нік.

Заночува́ти, чу́ю, еш, гл. 1) Заночевать, оставаться на ночь. *Добре, остануся, заночую в тебе.* МВ. II. 87. 2) О девушке или парне: лечь спать с кем (на посиделках). *Я з тобою вечерую,*

з другим заночую. Чуб. V. 165. 3)
*—когó. Сл. Нік. Принять на ночлег.
Чи спиш, серце, та чи чуєш, чи Добоша
заночуєш? Гол. I. 153.

Занúда, ди, ж. Тоска. Як осліп я,
так зануда така, не дай боже! Ум. За-
нудка. В тебе жінка голубка, а нам
гірша занудка: вона тебе голубить, а
нас гірше занудить. Гадяч. у.

Занúдити, джу́, диш, гл. 1) Наве-
сти тоску, скуку. Вона в мене не по-
луднала, тільки мені та занудила. Мет.
290. Се ти себе, занудиш, дитино моя.
Г. Барв. 197. 2) Безл. Затощнить. За-
нудило коло серця. Шевч. 68. *Занú-
дило йогó. Ему стало тошно, его за-
тощило. Херс. Нік.

Занúдитися, джу́ся, дишся, гл. 1)
Затосковать, заскучать. Од болести
прохожуся, од любови занужуся. Лавр.
141. 2) Ліхом занудитися. Напасть
тоске, хандре. Десь моєму панові ли-
хом занудилось, що з Хмельницьким
гуляти схотілось. Макс. (1849). 66.

*Занúдний, а, е. Скучный, тоск-
ливый, печальный. Занудна робота—
оце ткання. Сл. Яворн.

Зáнузд, ду, м. Взнуздка. На зáнузд-
ді бúти. Быть взнузданным. Ой наші
узди в конях на занузді. ЗОЮР. I. 136.

Занúздувати, дую, еш, сов. в. за-
нуздáти, даю, еш, гл. Взнуздывать,
взнуздать. Кінську голову найди та й
ту зануздай. Ном. № 12235.

Зануря́ти, ряю, еш, сов. в. зану́-
рити, рю, риш, гл. Погружать, погру-
зить в воду. Угор.

Зануря́тися, ряюся, ешся, сов. в.
зану́ритися, рюся, ришся, гл. Погру-
жаться, погрузиться в воду. Угор.

Занютува́ти, тую, еш, гл. О гвозде
или винте: заклепать. Рк. Левиц. Та не
крути, нічого не буде; бачиш, тут не
гайка, а занютовано. Брацл. у.

Заню́хувати, хую, еш, сов. в. за-
ню́хати, хаю, еш, гл. Слышать, почув-
ять носом. Занюхає ковбасу в борщі.
Ном. № 5723.

Заня́вкати, каю, еш и зэнявча́ти,
чу́, чи́ш, гл. Замякать.

Заня́ти, ся. См. Займа́ти, ся.

*Заня́тливий, а, е. Поглощающий
время и внимание, требующий напру-

женного занятия, кропотливый. Ця ро-
бота дуже занятлива, цур їй! Крим.

Заоблогува́ти, гу́ю, еш, гл. О поле:
остатися неввозделанным. Чуб. VI. 62.

Заоді́тися, нуся, нешся, гл. Одеть-
ся. Вх. Зн. 20.

*Заокру́глення, ня, с. Закругление.
Сл. Дубр.

*Заокру́глювати, люю, еш, гл.
Округлять. Сл. Нік.

Заопирува́ти, ру́ю, еш, гл. Заупор-
ствовать. Піди, кажу, піди!.. так він
заопирував, вражий син, таки не пішов!
Канев. у.

Заорандарюва́ти, рію́ю, еш, гл. На-
чать быть арендатором. Ще богу дяка,
що голова держить: усе таки й нам
зволяє трохи з нашого плеса поживи-
тись; а вже як би жид заорандарював,
то нашим бідолахам і у велике свято не
прийшлося би покуштувати тієї риби.
О. 1861. XI. 114.

Заорандува́ти, дую́ю, еш, гл. Заарен-
довать, взять в аренду. Іще ж то жиди-
рандарі у тому не перестали: на слав-
ній Україні всі козацькі торги заоран-
дували. АД. II. 21.

Заора́ти. См. Зао́рювати.

За́ори, ор и зао́рини, рин, ж., мн.
Края пахотного поля, с трудом запахи-
ваемые и дающие огрі́хи вследствие
твердой уезженной почвы. Миргор. у.
Слов. Д. Эварн.

Заору́дити, джу, диш, гл.—Заору́-
дувати.—в свої́ ру́ки. Прибрати к ру-
кам. Чуб. I. 171.

Заору́дувати, дую, еш, гл. Завла-
деть, закомандовать, начать распоря-
жаться. Шинкарка ним так уже заору-
дувала, що він у неї під тином шинко-
вим днює й ночує. МВ. II. 181.

Зао́рювання, ня, с. 1) Запахивание.
2) Начало пахоты. Тот день найліпший
до заорювання. МУЕ. III. 37.

Зао́рювати, рюю, еш, сов. в. за-
ора́ти, р'ó, р'еш, гл. 1) Запахивать,
запахать. Носом заора́ти. Упасіть ли-
цом вниз. Упав так, що аж носом за-
орав. Ном. № 6634. 2) Начинать, на-
чать пахать. В той день ідуть засрк-
вати. МУЕ. III. 38. Заорювати (в поче-
ділок) не можна. МУЕ. III. 33.

Зао́хати, хаю, еш, гл. Заохать.
Тільки пані зоаха, або хто з дівчат на

ухо за чим озветься. МВ. (О. 1862. III. 35).

Заохота, ти, ж. Поощрение. Желех.

Заохочування, ня, с. Поощрение, привлечение к какому-либо делу. Желех.

Заохочувати, чую, еш, сов. в. заохотити, хочу, тиш, гл. Возбуждать, возбудить желание, привлекать, привлечь, поощрять, поощрить. *Роздмухували огонь на Україні, заохочуючи благочестивих до Унії.* Левиц. (Правда, 1868, 485). *Він, щоб нас удруге заохотити, давав нам на обід баранини і кашу молошну.* Грин. II. 233. *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажати, молодіж заохотити.* Г. Барв. 16.

Заочіти, чу, чіш, гл.—очі. Уставиться глазами? Смотреть не сводя глаз? Пример см. при слове **заножити**.

***Заочіння, ня, с.** Сглаз. *Заочіння—то як бридкі вроки, треба відмовляти Хот. Нік.*

Заочний, а, е. Заочный. *Заочного купця пугами б'ють.* Ном. № 10497.

***Заощадження, ня, с.** Сбережение. Сл. Нік.

***Заощаджувати, джую, еш, сов. в. заощадити, джу, диш, гл.** Экономить, сэкономить, сделать экономным; сберегать, сберечь. *Я сподівався... заощадити й побільшити те хазяйство.* Борд.

***Запагубити, блю, биш, гл.** Погубить, потерять. *Десять карбованців дурнісінько запагубив.* Н.-Левиц.

Запад, ду, м. 1) В выражении: **запад-сонця**—запад. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18. 2) См. **Єтір**. Шух. I. 226. *3) Завал, пониження, опусканіе некоторой площади земли. Пир. у., Конон. См. **Западень**.

Западати, даю, еш, сов. в. запасти, паду, деш, гл. 1) Проваливаться, провалиться. *Та бодай тая степовая могила запала.* Мет. 98. *Бодай їх слід запав.* Пожелание смерти. МВ. (О. 1862. III. 48). 2) Вваливаться, ввалиться. *Пий до дна, щоб очі не запали.* Ном. № 11550. 3) Западывать, запасть за что, напр., о щеколде, запирающей дверь. **Запала клямка.** Кончилось. *Вже по всьому, вже клямка запала.* Ном. № 1841. 4) О солнце: захо-

дить, зайти за что-либо. *Сонечко вже запало за гору.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

*5) Надвигаться, спуститься. **Запала ніч.** Надвинулась ночь. Борд. 6) Впадать, впасть во что. *Та як коханка сльозу проливає, сльоза та в могилу мою западає.* Мог. 151.—**в голову.** Засесть в голове. *Все сидить, рукою підпершися, все думає... наче думка яка важка запала їй в голову.* О. 1862. V. 84.—**в дүшу, в око, в серце.** Произвести впечатление, понравиться. *Олена знає того парубка, що їй так у душу запав.* Кв. I. 17.

Западатися, даюся, ешся, сов. в. запастися, дүся, дешся, гл. 1) Проваливаться, провалиться. 2) Обваливаться, обвалиться. *Новая хата нехай западеться.* Чуб. V. 792. *Через письменних світ западеться.* Ном. № 6044.

Западень, дня, м. Углубление. Черкасск. у.

Западенька, ки, ж. 1) Ум. от **западнїя**. *Мов голубок у западєнці бився.* К. Дз. 87. 2) Та часть дверной щеколды, которая, падая на крюк, запирает тем дверь. Волч. у.

Западина, ни, ж. Впадина. *Під одною горою, коло зеленої лєвади, в глибокій западині стояла хата.* Левиц. КС. 4. *В зерні саме посередині була западина через те, що в дно щось точило те зерно, повертіло дірку.* Александр. у. *Очі позападали і блищали в западинах іскрами.* Г. Барв. 18.

Западистий, а, е. Впавший, впалый. *Широкі груди, хоч і западисті.* Г. Барв. 22.

Западнїй, а, е. Впадистый. **Западнє озеро.** Озеро, лежащее в глубине **плавні** и не имеющее сообщения с рекой. Браун. 4.

Западниця, ці, ж. Ловушка для зверей: яма с вращающейся крышкой, опускающейся под ногами зверя. Шух. I. 235.

Западнїя, ні, ж. 1) Глубокая долина, западина. 2) Западня, ловушка. *Ргз, чатуючи з десятком козаків у полі, попавсь був я у таку западню.* К. ЧР. 112. Ум. **Западенька**.

***Западовець, вця, м.** Западный ветер. Желех.

Западо́к, дка́, м.—Западня́. Мнж. 180.

Запа́дь, ді, ж. Глибокий снег. *Того року западь велика була.* Черк. у.

Запа́зушний, а, е. О ребенке: грудной. *Ще мале дитя, запазушне.* Александров. у. Сл. Д. Эварн.

Запако́увати, вую, еш, сов. в. за-пакува́ти, кую, еш, гл. 1) Укладувать, уложити, упаковувать, упаковать. 2) Заключити, заперети, сослати. *Крав, поки таки запакували в острог.* Харьк. *Я його запакую в Сібір.* Кв. II. 210. 3) Задевати, задети, заложити куда-либо вещь так, что и найти ее трудно.

***Запакува́ння, ня, с.** Упаковка. Сл. Дубр.

Запа́л, лу, м. 1) Жар, горячность; пыл, пылкость; воодушевление. *В такім запалі він був і справді трохи похожий на героя Ілляди.* Левиц. Пов. 16. *В запалі налетів на Маса, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. *Мов з запалу до забави, все грав, словом не озвався.* Мкр. Г. 15. 2)—у **го́рлі.** Воспаление в горле. Вх. Зн. 20. 3) Затравка у ружья. (Черном.). В след. стихах песни употр. повидимому в значении: выстрел. *Вдарили разом з самопалов в седмі-п'ятдесят запалов.* АД. I. 246. *4) Загар. Киев.

Запа́ла, ли, ж. Поношение, позор. *Нігде о кобітах з позору не судіте, пам'ятайте, що ви їх діти. Бо очерниш маму, жінку і дитину і не здоймиш запали з них до згину.* Чуб. II. 557.

Запала́ти, лаю, еш, гл. Запылать. *Земля затрясється, небо запалає.* Шевч. 156.

Запалахкотіти, чу́, ти́ш, гл. О пламени: запылать сильно. *Сухих дрів на-клав, то як запалахкотіло в грубі.* *Борода над свічкою запалахкотіла.* Рудан. I. 43. *І в очах стома свічками запалахкотіло.* Рудан. I. 77.

Запаленіти, нію, еш, гл. Покраснеть (от смущения, стыда—о человеке). Желех.

Запалення, запаління, ня, с. 1) Воспаление. *Це у мене було запалення ока.* Терск. обл. 2) Воспламенение; пыл. *Запаління серця трудно угасити.* Чуб. V. 69.

Запа́лий, а, е. Впалый, ввалившийся.

Запалі шоки. Левиц. Пов. 279. *Запалій рот з сухими тоненькими губами.* Мир. ХРВ. 189.

Запа́листий, а, е. Запальчивый. *Він чоловік смирний, а як був отто у нас пан, так такий же запалистий, що крий мене мати божа.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Запаліти, ся. См. Запалювати, ся.

Запалі́хвіст, хвоста, м. Пт.—Горі-хвіст. Вх. Пч. II. 12.

Запа́лка, ки, ж. Спичка. *Чи нема у вас запалки? Нічим люльки запалити.* Черниг. у.

***Запа́лько, ка, м.** О человеке: запальчивый. Желех.

Запальний, а́, е́. 1) Воспламеняющийся, горячий. *2) Горячий, несдержанный, вспльчивый. (Гнат) *запальний дуже.* Тобіл.

***Запальні́чка, ки, ж.** Зажигалка. Сл. Нік.

***Запа́льність, ности, ж.** Воспламеняемость. Сл. Дубр.

Запальо́ний, а, е. 1) Запальчивый, часто гневающийся. *Там батько й мати такі запальоні, що хоч би тиждень той приймак вижив.* Черниг. у. *2) Горячий, темпераментный, увлекающийся. Херс. Нік.

Запа́льчастий, а, е. Запальчивый, вспльчивый. *Як зйдуться брати, а запальчасті обидва, то без сварки не обійдеться, а то ще й будуть ся бити.* Каменец. у.

Запа́льчасто, нар. Запальчиво.

Запальчо́увати, вую, еш, гл. Нарезывать шипы на концах колесных спиц. Сумск. у.

***Запа́лювання, ня, с.** Зажигание. Сл. Дубр.

Запа́лювати, люю, еш, сов. в. запаліти, лю́, лиш, гл. 1) Зажигать, зажечь. *Єв. Мт. XXII. 7. Запалю я куль соломи, не горить—палає.* Чуб. III. 134. *Запалила свічку.* Чуб. V. 59. 2)—у **гру́бі, у печі́.** Затопить печку. *Запали в печі́ і заткни комін.* Чуб. 3)—**лю́льку.** Закурить трубку. *Козацьтво запалило люльки.* Стор. МПр. 117.

Запа́люватися, лююся, ешся, сов. в. запалітися, лю́ся, лишся, гл. 1) Загораться, загореться, воспламеняться, воспламениться, зажигаться, за-

жечься. Губка запалилася і почала горіти. Ком. II. 88. 2) Разгорячаться, разгорячиться, вспилить. Я запалився та й ударив. НВолын. у. 3) Загорать, загореть. Уман. у. І од сонця не запалилася (Ганя). Левиц. I. 26. 4) Краснеть, покраснеть. Я ще й більш запалилася з сорому. Г. Барв. 381.

*Запаморока, ки, ж. Головокружение. Сл. Нік.

Запаморочити, чу, чиш, гл. Заморочить. Запаморочив себе думками на вік: злигався з пльохою. Полт. г.

Запаморочитися, чуся, чишся, гл. Потерять сознание, *быть вне себя. Я тоді запаморочився і не знаю, як ударив її і чим ударив. Катериносл. у.

Запам'ятати, таю, еш, гл. 1) Запомнить, удержать в памяти. Мати вмерла—я ще малесенькою була, добре й не запам'ятаю. МВ. Весною була дуже велика вода в Росі, що й люде насили таку воду запам'ятають. Левиц. I. 127. 2) Забыть. Вх. Зн. 20.

Запам'ятування, ня, с. Запоминание. Ном., стр. II.

Запам'ятувати, тую, еш, гл.=Запам'ятати. Школяр добре запам'ятавав кожне слово. О. 1862. I. 75.

Запанібрат, нар. Фамильярно.

Запанібрататися, таюся, ешся, гл. Вступить в фамильярные отношения.

Запанілий, а, е. 1) Усвоивший барские привычки. 2) Загордившийся.

Запаніти, ню, еш, гл. Забарствовать. Недавно я запаніла. Чуб. V. 1095. Маса думала собі: мабуть я, хоч і запанію, а не буду погорджати простими дівчатами. Св. Л. 62. Що ти запанів, що і на роботу не йдеш? Новомоск. у.

Запанувати, ную, еш, гл. Загосподствовать, воцариться. Запанував над ляхами Понятовський жвавий. Шевч. 131. Знов смерть запанувала там, де недавно був гармидер і колотнеча. Левиц. Пов. 86.

*Запанщанювати, нюю, еш, сов. в. запанщанити, ню, ниш, гл. Закрепощать, закрепостить. Н.-Левиц.

Запара, ри, ж. Опара. Полт. Ум. Запарка.

Запарити, ся. См. Запарювати, ся.

Запарі, рів, м., мн.=Зашпори. Запарі в пальці зайшли. Желех.

Запарка, ки, ж. 1) Ум. от запара. 2) Пойло для скота из запаренных отрубей. 3) Запарки да́ти. Высечь.

*Запаркани́ти, ню, ниш, гл. Обнести забором. Желех.

Запарторити, рю, риш, гл.=Запроторити.

Запаршівити, вію, еш, гл. 1) Покри́ться паршами. 2) Подурнеть.

*Запарювання, ня, с. 1) Запаривание. 2) Разведение пара. Сл. Нік.

Запарювати, рюю, еш, сов. в. запарити, рю, риш, гл. 1) Запаривать, запарить. Молодиця запарила в п'ятницю на ніч квашу. Левиц. (Правда, 1868, стр. 12). Добрий бич запарив. Мнж. 105. 2) —чай. Заварить чай.

Запарюватися, рююся, ешся, сов. в. запаритися, рюся, ришся, гл. Пускать, пустить пары. Як розігрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло. Котл. Ен.

Запас, су, м. 1) Запас. Запас бід не чинить. Ном. № 9927. 2) Запас провизии. Ой над Лиманом, над Сап'яном запаси держали. Гринч. III. 604. Стали пекти сухарі, різать кабанів на сало і усі ті запаси розвозили по лісах. Стор. МПр. 60. 3) Принадлежности для стрельбы из огнестрельного оружия. Зеленої неділоньки орда наступає, гей, панове, уступімо! запасу не має. Макс.

Запасати, саю, еш, сов. в. запасті, сү, сеш, гл. Запасать, запаста. Чуб. I 201.

Запасатися, саюся, ешся, сов. в. запастіся, сүся, сешся, гл. Запасаться, запастись. З Катеринославу поїхав я на село Михайлівку, щоб запастись там бувалим чоловіком. Стор. II. 95.

Запаска, ки, ж. 1) Женская одежда, заменяющая юбку: кусок черной домотканной шерстяной материи, надеваемый так, чтобы концы его сходились спереди; поверх этого куса, спереди, в виде передника, надевается другой кусок такой же материи, синего цвета; оба куса вместе подвязываются красным шерстяным поясом. Задний кусок называется просто запаска или задниця, передний — попередниця. Чуб. VII, 427, 428. Вас. 170. КС. 1893. V. 282. Мил. 156. 2) Род женского передника: а) полотняного белого, надева-

емого к юбке. Гол. Од. 21, 50; б) шерстяного зеленого или красного, надеваемого поверх **пλάχти** или **опінки**. Чуб. VII. 428. Kolb. I. 37. *А я ж тую дрібну ряску заберу в запаску.* Мет. 8. Ум. **Запáсонька**, **запáсочка**.

Запаску́джувати, **джу́ю**, **еш**, сов. в. **запаску́дити**, **джу**, **диш**, *гл.* Загадить. *Як чор-зна-що—не чепать, щоб і по суди не запаскудить.* Ном. № 3288.

Запаску́дніти, **нію**, **еш**, *гл.* Подурнить, исхудать.

Запасльо́нити, **ню**, **ниш**, *гл.* Запачкати в паслі́н.

Запасні́й, **á**, **é**. 1) Запасливый. *Ось у Цвіляка можна купити: се люде запасні; а більш нема ні в кого.* Каменец. у. *2) Запасной. Сл. Нік.

Запáсонька, **ки** и **запáсочка**, **ки**, **ж**. Ум. от **запáска**.

I. Запáсти, **ся**. См. **Западáти**, **ся**.

II. Запáсти, **су́**, **се́ш**, *гл.* 1) Пася потерять. *Ледачий пастух запасе вівцю.* 2) Заработать в пастухах. *Що запасе (вівчарь), то несе жінці.* Гол. IV. 459.

Запáстися, **су́ся**, **се́шся**, *гл.* Начать пастись. *Як розійдеться (отара) так, що одна одній не мішає пастись, то вівці і запасуться на місці.* О. 1862. V. Кух. 34.

Запасча́ний, **а**, **е**. Относящийся к **запáск'е**, принадлежащий ей.

Запасча́на, **ни**, **ж**.=**Запáска**, плоховатая **запáска**. *У мами ходила в старій запасчині.* Чуб. *Так собі, в запасчині, в сорочечці і в очіпку: звісно,—дома.* Г. Барв. 15.

За́пах, **ху**, **м**. 1) Запах. *Хрещатий барвінок сади устилає, запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487. 2) Род желтых грибов. Вх. Уг. 239.

Запа́хнути и **запа́хти**, **хну**, **неш**, *гл.* Запахнуть. *Запахли груші.* Рудч. Ск. II. 64.

Запаху́ший, **а**, **е**.=**Запашні́й**. Желех.

Запаші́ти, **шію**, **еш**, *гл.* 1) Пахнуть. *З печі запашіло полум'я.* 2) Издать теплоту. *Земля так нагрілась, що аж запашіло від неї.*

***Запáшистий**, **а**, **е**.=**Запашні́й**. Сл. Яворн.

Запашні́й, **á**, **é**. Душистый, паху-

чий, ароматный. *Запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487.

Запáшно, **нар.** Пахуче, с запахом. *Хто ж тобі головочку змиє, м'яткою та любистечком, щоб і тепло, щоб і запашно... тобі було?* Г. Барв. 125. *В хаті стало, як у садочку: і зелено, і запашно.* Св. Л. 273.

Запашекува́ти, **ку́ю**, **еш**, *гл.* 1) Заговорить быстро. 2) Начать говорить дерзости.

Запе́вне, **нар.** Наверное; без сомнения. *Запевне не забув.* Котл. НП. 383. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

***Запе́внення**, **ня**, **с**. Уверение, утверждение. Сл. Нік.

Запевня́ти, **няю**, **еш**, сов. в. **запе́внити**, **ню**, **ниш**, *гл.* Уверять, уверить. *Не можна теж запеvняти, що і в таких людей, як М. Вовчок, не різнить дещо з народньою мовою.* О. 1861. IV. 33.

Запе́кати, **каю**, **еш**, *гл.*.=**Запрото́рити**. *Десь її далеко запекав.* Змиев. у.

Запе́клий, **а**, **е**. 1) Зачерствелый, закоренелый. *Стельмах сей був чолов'яга запекий собі, такий, що купить на торгу оселедця, сам їсть, а жінці... й діткам не дасть, і зожре сам перед їх очима.* Г. Барв. 458. 2) Упрямый. 3) Отчаянный. *Огонь запеклих не пече.* Шевч. 60. *Є такі запеклі, що й на кладовище уночі не бояться тобі йти.* Канев. **Запе́клий во́рог**. Непримиримый, **овный** враг.

Запеклува́тий, **а**, **е**.=**Запе́клий**.

Запекти́, **ся**. См. **Запіка́ти**, **ся**.

Запе́кува́тий, **а**, **е**. Очень строгий. *Запекува́тий пан був! Що було загадає кому, то вже слухай!* О. 1862. V. 106.

Заперéджуватися, **джу́ся**, **ешся**, *гл.* *Повязываться спереди. *«Жінки завиваються в намітки, а в платке срам вийти м: люди; заперéджуються більшими платками, складавая их по діагоналі в трикутник».* О. 1861. XI—XII. Свидн. 27.

***Заперéчення**, **ня**, **с**. Возражение, отрицание, оспаривание, протест. *Такий здогад... викликав заперéчення.* К. Широцьк.

***Заперéчливий**, **а**, **е**. Противоречивый, отрицательный.

***Заперéчливо**, нар. Отрицательно. Вона лиш похитала заперечливо головою. Коцюб.

***Заперéчний**, а, е. Отрицательный. Сл. Яворн.

***Заперéчувати**, чу́ю, еш, сов. в. заперéчити, чу, чиш, гл. Возражать, возразить, отрицать, противоречить. **Заперéчувати головою**. Качать (отрицательно) головой. «*Ні, ні, мій сину*», —казала, заперечуючи головою ігуменя. Лепкий.

Заперізувати, зую, еш, сов. в. заперезáти, жу́, жеш, гл. Опоясывать, опоясать.

Заперізуватися, зуюся, ешся, сов. в. заперезáтися, жу́ся, жешся, гл. Опоясываться, опоясаться. *Напередо-вель, красний молодець, заперезався чорною ожиною*. Чуб. III. 291.

Заперти, ся. См. **Запірати**, ся.

Заперцюва́ти, цю́ю, еш и запер-чи́ти, чу́, чиш, гл. Приправит перцем.

Запетлюва́ти, лю́ю, еш, гл. 1) За-вязать петлей, затянуть петлей; свя-зать. 2) Переносно: лишити свободи, забрати в руки. *А шо, запетльовано тебе?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Запетлюва́тися, лю́юся, ешся, гл. 1) Завязаться петлей. 2) Переносно: закабалитися, нанятися на тяжелую службу. *Та це запетлювався на цілий рік*. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Запе́цькати, каю, еш, гл. Запач-кать.

Запечáлити, лю, лиш, гл. Опеча-лить. *Вона в мене не вечеряла, тільки мене запечалила*. Мет. 290.

Запечáлитися, люся, лишся, гл. Опечалитися. *Вийду я за гай, гляну на свій край та й зажурюся, запечалю-ся*. Лавр. 8.

Запечáлля, ля, с. Печаль. *Батько бив, батько бив, нагай увірався, а я низом, попід хмизом в зілля заховався; батько йде, батько йде, на грудку споткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся*. Чуб. V. 653.

Запечáтувати, тую, еш, сов. в. запечáтати, таю, еш, гл. 1) Запечатывать, запечатать. *Візьми шматочок сургучу, що листи запечатують*. Ком. I. 14. *Писав, писав, та чим иншим запечатав*. Ном. № 6082. 2) Закрывать,

закрывать для погребения (гроб). *Запечáтати (труну) батюшка обіцяв зайти на цвинтарь*. Мир. Пов. II. 120. В некоторых местностях Галиции **запечáтати**—похоронить. *Піп запечатав дитину*. Вх. Зн. 20. *3) О пчелах: закупорить, заделать вощиной ячейки. *Як виграється мед добре, то тоді бджоли запечатають його вощиною*. Пир. у., Кон.

Запéчений, а, е. Опаленный. *Несхожа була на селянок, часто запечених сонцем*. Мир. ХРВ. 6.

Запечі́, чу́, че́ш, гл. = **Запекті́**. Желех.

Запива́йло, ла, м. Пьяница. Миргор у. Слов. Д. Эварн.

***Запива́ка**, ки, м. = **Запива́йло**. Сл. Яворн.

Запива́ти, ва́ю, еш, сов. в. запи́ти, п'ю́, п'еш, гл. 1) Запивать, запить что-нибудь. *Запий водою, бо гірке*. Харьк. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати*. Г. Барв. 449. 2) Запивать, запить, начать пить, предаваться пьянству. *Запив Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв*. Чуб. V. 790. 3) Выпивать, выпить. *Могорич запили*. Чуб. V. 963. *Запили сватання*. Г. Барв. 183.

***Запива́тися**, ва́юся, ешся, гл. = **Запива́ти** 2. *А вона у плач:—«Запиваєшся»*. Рудан.

Запикну́тися, ну́ся, не́шся, гл. = **Запика́тися**. *Він не запикнеться*. НВолын. у.

Запи́куватися, куюся, ешся, сов. в. запи́катися, каюся, ешся, гл. Зами-наться, замяться в речі, заикаться, заикнуться. *Він став казати та й запи-кався*. Черк. у. *Вибачайте, будьте ласкаві, що я знехотя... не навмисне... розсипав ваші вишні... промовив Радюк, запикуючись*. Левиц. Пов. 200.

***Запи́лення**, ня, с. Опыление (бо-тан.). Сл. Дубр.

Запи́лити. См. **Запи́лювати**.

Запи́литися, лю́ся, лі́шся, гл. Запылиться. *А вже хустиночка та й запилилась*. Чуб. V. 289.

Запи́льнува́ти, ну́ю, еш, гл. Подстеречь, подметить.

I. Запи́лювати, люю, еш, сов. в. запи́лити, лю́, лиш, гл. Запыливать, запылить.

II. Запилювати, люю, еш, сов. в. запиляти, ляю, еш, гл. 1) Приниматься, приняться пилить. 2) Пиливши сходиться, сойти с намеченной черты.

Запіна, ни, ж. Преграда, помеха. *А Дніпро, як кажуть, татаринів не запи-на.* Стор. II. 161.

Запинало, ла, с. 1) Все то, чем можно завеситься, закрыться,—напри-мер, платок. *З землі вставала важка пара, закутувала все в своє вохке за-пинало.* Мир. ХРВ. 297. 2) Черный ка-пюшон у монахинь. Рудч. Чп. 248.

Запинання, ня, с. Завешивание, за-крывание.

Запинати, наю, еш, сов. в. запну-ти и зап'ясті, пну, неш, гл. Завешивать, завесить, закрывать, закрыть. *За-пинає вікно хусткою. Пішла пані та-ка зап'ята, що й очей не видно.* Лебед. у. *Очі мої козацькі молодецькі черво-ною китайкою запніте.* АД. I. 178.

Запинатися, наюся, ешся, сов. в. запнутися и зап'ястися, нуся, неш-ся, гл. 1) Завешиваться, завеситься, за-крываться, закрыться. 2) Повязываться, повязаться (платком). *Я... зап'ялась білою хустиною.* Г. Барв. 239. 3) За-стегиваться, застегнуться. *Салдат на всі гудзики запинається.*

Запиначка, ки, ж. Покрывало, ку-сок ткани, которой что-либо завешивают, покрывают. Константиногр. у.

Запиндючитися, чуся, чишся, гл. Заважничать, задрать нос.

Запинка, ки, ж. 1) Запинка, оста-новка. *2) Запятая. Сл. Нік.

Запиняти, няю, еш, сов. в. запини-ти, ню, ниш, гл. 1) Остановливать, остановить. *Ой виїхало вражих здо-бишників сорок коней, ще й чотирі, ой як стали вони наперед возів, і всі вози запинили.* Мет. 454. *І нігде ні садочка, ні квіток, нема на чому запинити ока.* Левиц. ПЙО. I. 475. *2) Задерживать, задержать; загораживать, загородить; запруживать, запрудить. *Телер тут стало глибоко, бо далі вниз запинили воду.* Крим.

Запинятися, няюся, ешся, сов. в. запинітися, нюся, нишся, гл. Оста-навливаться, остановиться. *Через дощ запинилася робота.* Камен. у.

***Запирати, раю, еш, сов. в. запер-ти, прю, преш, гл.** См. Запирати.

Запирс(ь)кати, каю, еш, гл. За-прыскать.

Запирхатися, хаюся, ешся, гл. За-пыхаться.

Запис, су, м. Запись. *Ном., стр. 283, № 890. На останці не стало шкіри на запис (грішників записувати) і почали ті два чорти зубами ростягати тую шкіру.* Гринч. II. 154.

Записати, ся. См. Записувати, ся.

Записка, ки, м. 1) Запись. 2) За-писка. *Присилає Максим козака з за-пискою до замку.* ЗОЮР. I. 244. У гре-бенщиків записку писати значит про-водить по длине гребенки, в виде укра-шения, тонкие параллельные линии. *Вас. 163. Ум. Записочка. На, брате коте, тобі отсю записочку: ти в хаті, в сухому сидиш, то й записочка ніколи не помокне.* Гринч. I. 8.

Запискотати, чу, чеш и записко-тіти, чу, тиш, гл. Запищать. *В один голос так і запискотіли: спасибі вам, дядечку Кирило, за вашу ласку.* Стор. I. 112.

***Записник, ка, м.** Записная книж-ка. *А тоді черкав щось у своєму запис-нику.* С. Ефр.

Записочка, ки, ж. Ум. от записка.

Записувати, сую, еш, сов. в. за-писати, шу, шеш, гл. 1) Записывать, записать. **В комені записати.** Оста-вить без внимания. *Ном.* 2) Записы-вать, записать куда-либо. *Записали в салдати.* Чуб. V. 968. 3) Завещать. 4) Уступать, уступить по записи, по пи-санному документу. *Здумав чортові ду-шу записати.* Драг. 55.

Записуватися, суюся, ешся, сов. в. записатися, шуюся, шешся, гл. Запы-сываться, записаться.

Запит, ту, м. 1) Вопрос. Чуб. III. 108. *2) Спрос. *Вибачайте, що я ввій-шов без запиту.* Крим. *3) Спрос (на товар). *Запит на крам (в торговлі).* Ле-виц.

Запитання, ня, с. Вопрос. *Я й від-повім йому на його запитання.* Федьк.

Запити. См. Запивати.

***Запитливо, нар.** Вопросительно. Сл. Яворн.

Запитувати, тую, еш, сов. в. запи-

тати, таю, еш, гл. Спрашивать, спросить. *Прийшли, запитуємо попа—що візьме за вінчання.* Г. Барв. 183. *Запитай, матінко, усіх нас, де твоє дитятко бувало.* Мет. 171.

Запитуватися, туюся, ешся, сов. в. запита́тися, таюся, ешся, гл. 1) = Запитувати. *Запитайся, брате, яка моя доля.* Чуб. V. 764. *2) Пробовать, пытаться что-либо сделать. Харьк. Сл. Яворн.

*Запитувач, ча, м. Спрашивающий, вопрошающий. *Вася хутко дивиться на запитувача, якогось худого, не то мішанина, не то робітника з пристані.* Віннич.

Зап'ятний, а, е. О болезни: приобретенный от питья ч.-ниб. Чуб. I. 134.

Запахати, хаю, еш, сов. в. запха́ти, хаю, еш, гл. Запихивать, запихнуть. *Петрушкою рот запхала.* Чуб. III. 113.

Запахатися, хаюся, ешся, сов. в. запхатися, хаюся, ешся, гл. 1) Забираться, забратися, влезть. *Тільки прийшов до світлиці, в кімнату запхався.* Чуб. V. 1081. 2) Только несов. в. Есть с жадностью. *Гризне і закрийється кулаком, щоб не всі бачили, як він запихається.* Св. Л. 219. *Галушкою запихалася.* Канев. у.

Запишати́ся, шаюся, ешся, гл. Заважничать, *зазнаться. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473. **Запишався, як попова сучка.* Пир. у., Конон.

Запишні́тися, нюся, нішся, гл. = Запишати́тися. *І геть то честію такою запишнівся.* Греб. 362.

Запишніти, ню, еш, гл. = Запишати́тися. Аф. 432.

Запищати, щу́, щіш, гл. Запищать. *Як запищить, як завищить! та, й побігла в ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Запідпідьомкати, каю, еш, гл. О перепеле: закричать. *Закигикала над ним чайка, запідпідьомкала перепілочка.* Стор. I. 206.

Запізвати, зву́, веш, гл. Привлечь к суду. *Запізвав мене Степан.* Камен. у.

Запізнавати, наю́, еш, сов. в. запізна́ти, наю, еш, гл. = Зазнавати, зазнати. *Запознайте світа, поки слухать літа.* Чуб. I. 269.

Запізнаватися, наюся, ешся, сов.

в. запізна́тися, наюся, ешся, гл. = Зазнавати́ся, зазнати́ся. 1) *З козацтвом нашим добре запізнавсь.* К. ПС. 120. 2) *Хоть з котрою ся запізнаю, взаємности не дознаю.* Гол. I. 215.

*Запізнений, а, е. Запоздалый. Сл. Нік. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

*Запізно, нар. Слишком поздно. Сл. Нік.

*Запізнювання, ня, с. Опаздывание. Сл. Нік.

Запізнюватися, нююся, нюєшся, сов. в. запізні́тися, нюся, нишся, гл. Запоздывать, запоздать. **Де ж ти, доню, забарилася, що з вечера запізнилася.* Нп.

Запіка́на, но́ї и запіка́нка, ки, ж. Водка, сваренная с пряностями. Маркв. 171. Чуб. VII. 447. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69. *Учасувала запіканкою і тернівкою.* Стор. I. 117.

Запікати, каю, еш, сов. в. запекти́, чу́, чеш, гл. Запекать, запечь. *Неначе згага запекла.* Шевч. 402. *Запікають товсті стегна (теличі), обід спорадили.* Рудан. I. 75.

Запікати́ся, каюся, ешся, сов. в. запекти́ся, чу́ся, чешся, гл. 1) Запекаться, запечься. *Запеклися уста кров'ю—не промовлю.* Мет. 129. *Запеклося моє серце.* Чуб. V. 958. *2) Ожесточиться, потерять жалость. *У мене серце вже так запеклося, що я б і вбила її тут на місці.* Крим.

Запіклува́тися, луюся, ешся, гл. ким, чим. Озаботиться, позаботиться о ком, о чем. *Нема кому тебе пожалувати, а ні тобою запіклуватися.* МВ. III. 65.

Запіл, по́лу, м. Пола одежды, завернутая так, чтобы в нее можно было что-либо положить. *У запіл набрати. У заполі принести.* О. 1862. I. 55. *Цілісінський тиждень переносив (золото) у заполі.* Кв. II. 165.

Запілка, ки, ж. Передник. Желех.

Запілля, ля, с. 1) Поля. *Тернові вітки в запілля рубайте, мені признаку покидайте.* Макс. (1849). 21. *2) Тыл. Сл. Нік. *3) Отгороженное место в сарае или хижі, где стоит закром Желех.

Запілок, пólку, м. *Ум. от Запілля 3. МУЕ. III. 119, 123, 124. *Молода стоїть у заплюку, ждучи, поки увійде молодий.* МУЕ. III. 96.

***Запільний, а, е.** Тыловой. *Запільні установи дивізії.* Пр Пр.

Запільчина, ни, ж. = **Запілка.** Желех.

Запінювати, нюю, нюеш, сов. в. **запінити, ню, ниш, гл.** 1) Покрывать, покрыть пеной. *2) Забрызгать слюной изо рта. *Не голуб собаку, вона набігалася, запінить тебе.* Крим.

Запінюватися, нююся, нюешся, сов. в. **запінитися, нюся, нишся, гл.** 1) Покрываются, покрыться пеной, запениваться. *«Граї же, море!»—заспівали. Запінились хвилі.* Шевч. 47. *А кабан таки справді запінивсь.* О. 1862. IV. 83. *2) Забрызгиваться, забрызгаться слюной. *3) Вспениваться, вспениться. Сл. Нік. *4) Врызгать слюной в гневе. Сл. Нік.

Запіперечитися, чуся, чишся, гл. Заупрямитися, заартачитися. *Запіперечилася кобила.* Вх. Лем. 416.

Запір, пору, м. 1) Запор (у двери и пр.). 2) Задержка, преграда. *Вчинився запір на ріці.* Вх. Зн. 20. 3) Рулевая часть байдака. Черк. у. 4) Проклятие, бранное слово. Вх. Лем. 416.

Запірати, раю, еш, сов. в. **запірти, пріу, реш, гл.** 1) Запирать, запереть. *Скриплять ворітонька — не можу заперти.* Чуб. V. 123. *Людя́м губа́ не заперта*—равнозн. русскому: на чужой роток не накинешь платок. Ном. № 6982. 2) Всаживать, посадить (так, что трудно вынуть); затаскивать, затащить куда. *Запер таки затичку в пляшку.* Гринч. *Як поперли сани, то й не знаю, куди б заперли, як би люди не зупинили.* Гринч.

Запіратися, раюся, ешся, сов. в. **запіртися, пріуся, решся, гл.** 1) Запираться, запереться. *Зійшло сонце; Україна де палала, тліла, а де шляхта, запершися, у будинках мліла.* Шевч. 174. *2) Упереться. *Михайло Печенюк заперся ногами і руками в одвірки, і ані Петрик Синиця, ані два Золоті—Іван та Каленик—не могли його витягнути на двір.* Стефанік.

***Запірвати, рву́, веш, гл.** = **Запо-**

рвати. *Хапали землі, де тільки запірвали.* Левиц.

Запісоч, чі, ж. Небольшая отлогая насыпь песку возле реки, *пляж. *Кременчугск. у.*

Запісяти, сяю, еш, гл. Детск. обмочить.

Запіти, пію, еш, гл. Запеть (преимущественно о петухе). *Мала вродитися сатана, та півні запіли—вродилася дитина.* Ном. № 2917. *Ой рано, рано кури запіли.* Маркев. 25.

Запітнілий, а, е. Вспотевший.

Запітніти, пію, еш, гл. 1) Вспотеть. *2) Запотеть (о стекле). *Шибки від холоду запітніли.* Киев.

Запічкуритися, рюся, ришся, гл. Привыкнуть лежать за печкой. Харьк.

Запічний, а, е. Находящийся за печью, лежащий на печи. *Бийтеся, котки, в лапки до запічної бабки, щоб ся догадала да нам вечеряти дала.* Рк. Макс.

Запічок, чка, м. Место на печи (где лежат). Чуб. VII. 384. Вас. 194. МУЕ. I. 89. *Сидить собі баба на запічку.* Чуб. V. 150. *Такий убогий, що й кошеняти нічим з запічка виманити.* Ном. № 13496.

Запішва, ви, ж. Рубец в шитье.

***Запіяка, ки, м.** Выпивака, запивоха. Харьк. Сл. Яворн.

***Запіяти, пію, еш, гл.** = **Запіти.**

Запіячити, чу, чиш, гл. Запить, запьянствовать. *Я не загуляю, не запіячу, не засплюсь.* Г. Барв. 193.

Запіко, нар. Страшно, жутко. *У лісі так запко.* НВолын. у.

Заплáв, ву, м. = **Заплáва 2.** *Ми таки їздили човником, де більший заплáв хворосту, гілочок, що вода зносила по весні,—там ми й збирали його.* Ново-моск.

Заплáва, ви, ж. 1) Поемный луг. Харьк. у. 2) Плавающие на реке в половодье дрова, камыш, щепки и пр. Мнж. 180.

Заплáвець, вця, м. = **Заволо́ка.** Вх. Зн. 20.

***Заплавній, а, е.** Заливной. *Заплавні луки.* Екатеринос. Сл. Яворн.

Заплазувати, зую, еш, гл. 1) Начать ползать, заплзывать. 2) Запачкать ползая.

Заплазува́тися, зу́юся, ешся, гл. Запачкаться, загрязниться ползая.

Запла́кати, чу, чеш, гл. 1) Заплакати. *Заплач, дурню, по своїй голові.* Ном. № 2374. *Козак з біди не заплаче.* Ном. № 776. 2) Заплакати что. *Заплакала чорні очі, заплакала брови.* Федьк. I. 50. 3) — **кого́.** Причитаннями и плачем как по мертвому уморить. Встречено у Г. Барвинок: *Раз, так жартувавши, на вечерниціях дівку заплакали. Жартували, жартували, а послі й кажуть: «Умри, Галю, ми по тобі голоситимем». Та з сміхом і лягла. Вони зложили їй руки... (і стали голосити). Далі дівчата вже й годі, стали її будити— не встає... а у їй і духу нема.* Г. Барв. 57.

Запла́катися, - чуся, чешся, гл. = **Запла́кати.** *Стелеть білу постіль та заплачеться.* Чуб. V. 26.

Заплакну́ти, ну́, не́ш, гл. Всплакнуть. *Иноді було й заплакне.* Сим. 210.

Запла́та, ти, ж. 1) Плата. 2) Вознаграждение. *Яка запла́та, така й робота.* Чуб. I. 283. *Хоч у ката, аби запла́та.* НВолын. у. *Роздай робітникам запла́ту.* Єв. Мт. XX. 8. *Бо бог правдивий всіх нас діла знає: як хто заслужить—так запла́ту дає.* Чуб. V. 450. *3) Отплата. Сл. Нік.

Запла́тити, чу́, тиш, гл. Заплатить, уплатить. *Він тобі запла́тить багато грошей.* Рудч. Ск. I. 58.

Запла́тно, нар. За деньги, платно. Змиев. у.

***Запла́чка, ки, ж.** Плачевная песня (по умершему, при расставаньи и т. д.). Сл. Яворн.

Заплéкати́ся, каюся, ешся, гл. Забрести, забратися. *По глибоких лісах, далеко від людських осель, заплакавсь і заложив собі гайно медвідь.* Шух. I. 22. См. **Заплéнтатися.**

Заплéнтати, таю, еш, гл. Заплести, заболтати. *Щось таке заплентав, що й не розбереш.*

Заплéнтатися, таюся, ешся, гл. Забрестись.

Заплеска́ти, шу́, шеш, гл. 1) Заплескати. *Заплескала в долоні.* Левиц. I. 352. 2) См. **Запліскувати.**

***За́плесок, ску, м.** Пойма, залитое, затопленное водой место. Желех.

Заплесті́, ся. См. **Запліта́ти, ся.**

Заплéухи, ух, ж., мн. Род детской игры в прятки. Ив. 51.

Заплі́ванець, нця, м. = **Пості́л.** Вх. Зн. 20.

Заплива́ти, ваю, еш, сов. в. **запливті́, ву́, ве́ш, гл.** 1) Заплывать, заплывать, *уплывать, уплыть далеко. *Де ж ти водою, доле, запливла?* Чуб. V. 504. *2) — **сльозо́ю.** Наполняться слезами. *Очі йому запливли сльозою.* Звен. у. Ефр.

Заплига́ти, га́ю, еш, гл. Запрыгать.

***Запли́сти, ву́, ве́ш.** См. **Заплива́ти I.** Хот. Нік.

За́плід, лоду, м. 1) Оплодотворение. 2) Расплод. *Купила курочку на за́плід.*

***Заплі́днення, ня, с.** Оплодотворение. Сл. Дубр.

***Заплі́днювати(ся), нюю(ся), еш(ся), сов. в.** **заплі́дніти(ся), ню́(ся), ниш(ся), гл.** Оплодотворять(ся), оплодотворить(ся). Сл. Дубр.

***За́плідок, дка, м.** Живчик, сперматозоид. Сл. Дубр.

Заплі́скувати, кую, еш, сов. в. **заплеска́ти, шу́, шеш, гл.** 1) Прибивать, прибить поверхность почвы дождем. *2) Занести иловым наносом, затопить илом, заглушить наносом. *Капусти в мене нема: вже була росада, й чималенька, але як пішов отой сильний дощ, то всю заплескало.* Крим. 3) **Расплющивать, расплюснуть** конец чего-либо.

За́члі́снявий, а, е. Покрытый плесенью. Кв. II. 188.

Заплі́снявіти, вію, еш, гл. Заплесневеть, покрыться плесенью. Котл. Ен.

***Заплі́т, плóту, м.** Плетень. Киев. Сл. Яворн.

Запліта́ння, ня, с. Заплетание. *А жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545.

Запліта́ти, та́ю, еш, сов. в. **заплесті́, ту́, те́ш, гл.** Заплетать, заплестись. *Чи се той двір, що мій милий заплітав сини?* Чуб. III. 161. *Дрібушка за дрібушку та все сама собі заплітає.* Кв. *На твій гнів не заплели хлів.* Ном. № 3480.

Запліта́тися, та́юся, ешся, сов. в.

заплестіся, т́уся, т́ешся, гл. Заплетаться, заплесться. *Заплітайся, плетінь, заплітайся.* Мет. 295. *Не буду більше так заплітаться.* Св. Л. 15.

Заплітка, ки, ж. Косоплетка. Гол. Од. 60. О. 1862. IV. 8. См. **Кісник**. Ум. **Запліточка**.

Запліття, тя, с. Место за плетнем, куда обыкновенно выбрасывают сор. Вх. Лем. 416.

Заплітувати, тую, еш, гл. = **Заплітати**.

Заплішечка, ки, ж. Ум. от **заплішка**.

Заплішка, ки, ж. Заклиннок, клинышек для заклинки, закрепы топорича, ручки молотка и пр. Ум. **Заплішечка**. **Заплішування**, ня, с. Заклинивание.

Заплішувати, шую, еш, сов. в. **заплішити**, ш́у, шиш и **заплішувати**, ш́ую, еш, гл. 1) Заклинивать, заклинить, закреплять, закрепить ручку топора, молотка, ножку в скамье и пр., вбивая в конец, входящий в отверстие, клинышек. Чуб. VII. 403. *Заплішив ніжку в ослоні.* Константиногр. у. *Запліши щабель у драбині, а то хитається.* Харьк. у. *Росплішувалося моє ліжко,—треба заплішувати.* Черниг. у. 2) Переносно, преимуществ. в сов. в.: сказать в заключение, закончить речь. *«Та вже не що, становіться!» заплішив соцький.* О. 1862. IX. 64. 3) Заслать (в ссылку), засадить (в тюрьму). *Заплішили його аж у Сібіряку.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Запліджувати, джую, еш, сов. в. **заплідити**, дж́у, диш, гл. Расплаживать, расплодить, разводити, развестись.

Заплітувати, тую, еш, сов. в. **заплітати**, таю, еш, гл. Запутывать, запутать.

Заплітуватися, туюся, ешся, сов. в. **заплітатися**, таюся, ешся, гл. 1) Запутываться, запутаться. *Як стояла, так і впала, заплуталася в плахтину.* Чуб. V. 378. *2) Смутиться. *Як побачив він мене, то дуже заплутавсь.* Крим.

Заплюбувати, вую, еш, сов. в. **заплювати**, лю́ю, еш, гл. Заплевать, заплювать. ***Очі заплювати**. Плюнуть в физиономию. *Та я б йому*

й очі заплювала, коли б мене зачепив. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Заплювиця, ці, ж. Насек.: мясная муха, *Sarcophaga carnaria*. Вх. Пч. I. 7.

Заплюскати, каю, еш, гл. О воде: заплескаться.

Заплюснути, ну, неш, гл. Заплюснуть. *У човен хвиля заплюснула.*

Заплющувати, шую, еш, сов. в. **заплющити**, шу, шиш, гл. Закрывать, закрыть (глаза), зажмуривать, зажмурить. *Заплющує очі від сонця.* Переносно: **заплющити очі** — умереть. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Чуб. V. 177.

Заплющуватися, шу́юся, ешся, сов. в. **заплющитися**, шу́ся, ши́шся, гл. Закрывать, закрыть глаза, зажмуривать, зажмурить.

Запляміти, млю́, міш, гл. Запятнать, запятнать.

Заплямітися, млю́ся, мі́шся, гл. Запятнаться, запятнаться. *Прокинулася, не стямилася, як спідничка заплямилася.* Нп.

Заплямкати, каю, еш, гл. Зачавкати губами.

***Заплямований**, а, е. Запятнанный, испачканный. Сл. Нік.

***Заплямувати**, му́ю, еш, гл. 1) Запятнать. Сл. Нік. 2) Очернить, обезславить. *Заплямували парубка на всю округу.* Сквир. у. Г. Йов.

Запно, нар. Досадно, неприятно, обидно. *Он за що йому запно!* ЗОЮР. I. 22. *Йому, бач, запно, що моя жінка краща, ніж його.* *Запно бува, як дитина в хаті наробить.* Лебед. у. *Як було за панщини заставляють у неділю робити, то й запно, а тепер сами собі роблять і байдуже.* Волч. у.

Запну́ти, ся. См. **Запинати**, ся.

***Запнутий**, а, е. Закрытый, укутанный. *Оце і є вона, запнута платочком.* Крим.

Запобігати, га́ю, еш, сов. в. **запобігти**, біж́у, жи́ш, гл. 1) ***чому́**. Предупреждать, предупредить, предварять, предвартить. 2) ***кого́, чого́**. Добывать, добыть, получить, достать; пользоваться чем. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського.* Стор. МПр. 70. *Запобігай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Запобіг лиха.*

Ном. № 1834. Запобіжиш його як золота, а не збудеш як ворога. Г. Барв. 271. Чого ти хотіла, того й запобігла. Чуб. V. 826. 3) Заискивать, заискать. Менший перед більшим запобігає. Самі люде мене запобігали. Г. Барв. 175. — ласки. Приобретать, снискивать, снискать расположение. То голота п'яна, мужичії діти, що не хочуть у вельможних ласки запобігти. К. Досв. 28. Такої ласки можна і в цигана запобігти. Ном. № 4769. *4)—коло чо́гось. Хлопотать, заботиться, стараться. Запобігають коло того хазяйства і в день, і в ночі. Крим.

*Запобігливий, а, е. Заботливый, старательный, предусмотрительный. Така запобіглива жінка не зостанеться без копійки. Крим.

*Запобіглий, а, е и запобігучий (-гучий), а, е. 1) Предусмотрительный. 2) Заискивающий, льстивый. Сл. Нік.

*Запобіжний, а, е. Предохранительный. Сл. Яворн.

*Запобіжник, ка, м. Предохранитель. Сл. Нік.

Заповзати, заю, еш, гл. Заползать, начать ползать.

Заповзати, заю, еш, сов. в. заповзті, зу, зеш, гл. Заползать, заползти.

Заповзатися, заюся, ешся, гл. Запачкаться ползая. Глянь, як дитина заповзалася. Харьк. у.

*Заповзятій, а, е и заповзятливий, а, е. Предприимчивый. Він хлопець заповзятій, не пропаде серед людей. Крим.

*Заповзятися, візьмуся, візьмешся, гл. 1)—за що. Принятися, взятися. Тепер вони заповзалися будувати нову церкву. Крим. 2)—на кого. Вз'ється на кого. Сл. Нік.

*Заповзятість, тости, ж. Предприимчивость. Він хлопець заповзятій, не пропаде серед людей.—Еге, а в нас на селі його за ту заповзятість добре шустрили. Крим.

*Заповзяття, тя, с. Предприятие. Наукові заповзяття. Крим.

*Заповітний, а, е. Обмотанный, обвязанный, завитой. Жінка чи пані з чорно заповитою головою. О. Кобил.

Заповідання, ня, с. Завет. Та не хотіли й тут коритись його волі і заповідання господне занедбали. К. Псал. 182.

Заповідати, даю, еш, сов. в. заповісти, вім, вісі, гл. 1) Завещать. Вміраючи, заповідала причепити її (хустку) тобі, як будуть її ховати. Кв. I. 112. *2) Распоряжаться, приказывать.

*Заповідатися, даюся, ешся, гл. Обещать. День заповідається красний. День обещает быть хорошим. Борд.

*Заповіди, дів, ж. Оглашение (о браке). Черемш.

Заповідь, ді, ж. 1) Заповедь. Боже милій, вони ж твою заповідь чинили. Хата, 107. А Настуся з богословом заповіді вчиться. Шевч. 499. *2) Растение. А тут зараз і виполоч, і заповідь ¹⁾ цвіте. ¹⁾Таке зело. Воно жовтенько цвіте і має довге та міцне коріння. Св. Л. 149. *3) Оглашение. Черемш.

Заповісти. См. Заповідати.

*Заповіститися, щуся, тишся, гл. Отрекомендоваться, представиться. Сл. Нік.

Заповіт, ту, м. Завет, завещание. Шевч. 666.

Заповітрити, рю, риш, гл. 1) Заразить (воздух). 2) Завонять.

Заповітритися, рюся, ришся, гл. Запропасться.

*Заповіщати, щаю, еш, сов. в. заповістити, щу, стіш, гл. Сообщать, посылать сообщение. Левиц.

Заповняти, няю, еш, сов. в. заповнити, ню, ниш, гл. Наполнять, наполнить, заполнять, заполнить. Вода заповняла завбільшки з його місце. Дещо. 71.

*Заповчити, вчу, чиш, гл. Удовлетворить. Под. Л. Юрк.

Запоганювати, нюю, еш, сов. в. запоганити, ню, ниш, гл. Загаживать, загадить, осквернять, осквернить. Паршива вівця все стадо запоганить. Ном. № 5987.

Заподіти, діну, неш, гл. Задевать. Ой де ж мужа заподіла? Чуб. V. 839.

Заподіяти, дію, еш, гл. 1) Сделать, причинить. Ні, ні, господь не

заподіє злого! К. Іов. 75. Вівця! Що вона кому заподіє? Мир. ХРВ. 41. 2)—**смерть собі**. Наложить на себя руки. Сам собі смерть заподію. Кв. Драм. 190. Смерть би собі заподівав, як би гріха за те не було. Г. Барв. 209. 3) Поделать (колдовством). Це їй так було заподіяно.

Запозавчора, нар. Третього дня. Волч. у.

Запозивати, ваю, еш, гл. Разорить тяжбами.

Запозиватися, ваюся, ешся, гл. Начать судиться, завести тяжбу. Не запозиватися ж йому з магнатом. Стор. I. 189.

***Запозичений, а, е.** Занятый, позаимствованный. Сл. Нік.

Запозичити, чу, чиш, гл. Признаться, занять.

Запоїни, ін, ж., мн. Обрядовое угощение от жениха родителей невесты и других родственников после заручин и сопровождаемое положенными для этого песнями. Глуховск. у. МУЕ. III. 76. — **дівоцькі**—**Дівічвечір**. Чуб. IV. 214.

Запоїти, пою, їш, гл. Упоить.

Запола, ли, ж. Подол женской рубахи. Дід і вкинув їй у заполу жменю жару... Баба одійшла трошки... а дай подивлюсь, що воно тут за жар в пелені. Коли подивилась, аж воно повна жменя грошей. ХС. IV. 23.

Заполіскувати, кую, еш, сов. в. заполоскати, лощу, щеш, гл. 1) Заполоскивать, заполоскать, замывать, замыть. Жінка пішла заполіскувати рядно, бо в болото трохи закалялось. НВолын. у. Заполіскував у ставку конотопських молодичь та старих баб, мов плаття, та з півдесятка їх на смерть утопив. Кв. II. 152.

Заполітати, таю, еш, гл. Залетать вперед; забегать мысленно вперед. Чи їстимете...—Ні, ні!—А що ж я вам даю хиба?—Та я знаю що.—А що?—Молоко.—Еге, мовляли! Яблуко даю!—То давайте, їстиму!—То-то! не заполітайте ж ніколи! Канев. у.

Заполовіти, вію, еш, гл. Зажелтеть, зарыжеть. Жито заповіло—жниза надходять. *Ой у полі вітер віє, а жито половіє. Нп.

Заполоніти, нію, ниш, гл. Пленить, взять в плен. Душу мою заполоніш. Млак. 8. Думка, як би заполоніти Четвертинського. Стор. МПр. 71.

Заполоскати, щу, щеш, гл. 1) О парусах: обвиснуть, опасть. Вітер стих, то й паруси заполоскали. Херс. г. 2) См. **Заполіскувати**.

Заполоти, лю, леш, гл. 1) Заполоть. 2) Заработать полоньем.

Заполóха, хи, ж. Пугало. Ей городе, городе Сороко! ще ти моїм козакам не заполоха. Мет. 393.

За́полоч, чі, ж. 1) Цветные бумажные нитки, употребляемые для вышиванья. Чуб. VII. 427, 415. Ходила Катря у Любчики, ніби то заполочі позичати червоної. МВ. II. 102. Шилапошила три шириночки... третю пошила та заполоччу. Чуб. III. 397. 2) Раст.—**Ча́полоч**. ЗЮЗО. I. 125.

Заполочній, а, е. Из цветных бумажных ниток; вышитый цветными бумажными нитками. Тепер шийте заполочний стовпчик. Це більова лиштва, а це заполочна. Черниг. у.

Запомагання, ня, с. Помощь, вспомоществование. К. МБ. XI. 153.

Запомагати, гаю, еш, сов. в. **запомогті, можу, жеш, гл.** Помогать, помочь, поддерживать, поддержать, давать, дать помощь. Я запоміг їх худобою, землею. НВолын. у. Запомагав зубожене козацтво. К. ЦН. 173. Вони мене не запоможуть. Ном.

Запомагач, ча, м. Дающий вспомоществование, помогающий.

Запомійнити, ню, ниш, гл. Наполнить помоями, занять для помой, испачкать помоями. Запомійнив чавун: узяв та помий налив. Константиногр. у.

Запо́мин, ну, м. Забвение. Усе запомином і нетямом окрилось. К. МБ. II. 130. В запо́мин пустіти. Забыть. К. Дз. 154.

Запо́минати, наю, еш, сов. в. **запо́мнити, ню, ниш, гл.** Забывать, забыть. Тепер іншого буду кохати, о тобі завше запо́минати. Чуб. V. 386. Хоч лучиться печаль на єдину годину, запо́мнить і милу родину. Ном. № 2232.

***Запо́мічати, чаю, еш, сов. в.** за-

помітити, мічу, мітиш, гл. Замечать, заметить, примечать, приметить. Желех.

Запомога, ги, ж. Вспомоществование, помощь. *Запомога моя в бозі: правих серцем він спасає*. К. Псал. 13.

Запомогті. См. **Запомагати**.

Запомогтіся, жуся, жешся, гл. 1) Помочь себе. *Він тим не допоможеться*. НВолын. у. 2) Разбогатеть, разжиться. *Запомігся дуже N: має теperка з тисячу каробванців*. Камен. у.

Запо́на, ни, ж. 1) Полог, занавеска. *На вікнах... запони*. Мир. Пов. II. 56. *Чорною запоною застилає очі*. Мир. Пов. I. 120. 2) Застежка. *Срібній запони*. Лукаш. 46. 3) Препятствие, помеха. Каменец. у. Ум. **Запо́нка**. *Одчини!—Не одчиняє. Він як суне двері ногою... У хату,—аж він там за запо́нкою*. ЗОЮР. I. 160.

Запопа́дати, даю, еш, сов. в. **запопа́сти, паду́, деш**, гл. 1) Ловить, поймають, захватувать, захватить, схватить. *Де ж це він коняку запопав?* Мнж. 131. *Хоче, бач, Марко запопасти його і дати йому доброго прочухана*. Стор. МПр. 169. *Як би запопасти її так, щоб вона вже не вирвалася з його лапок*. Мир. Пов. I. 165. 2) Попадати, попасть. *Пішли, куди хто запопав*. Котл. Ен. I. 15. *3) Приобретать, приобрести; снискивать, снискать. **Запопа́дати ласки**. Снискивать (искать) расположение. *Кочубей видимо запопадає царської ласки*. Лепкий.

Запопа́дливий и запопа́дний, а, е. 1) Ревностный, трудолюбивый, старательный. *Гаврило чоловік запопадний: знайшов собі притулок у пані на економії, та й розбагатів*. Черк. у. *2) Жадный к чужому. *Андрій запопадливий, ласий на чужинку*. Харьк. Сл. Яворн.

***Запопа́дливо**, нар. Ревностно, старательно. *Заходився міркувати і запопадливо братися до того, щоб запопгти землякові*. Кон.

Запопа́сти. См. **Запопа́дати**.

Запо́ра, ри, ж. Запор.

Запо́рати, раю, еш, гл. 1) Закончить работу: убратъ. *Гм! що робив! біля скотини порався, грубу заповрав*.

Лебед. у. Піч файно заповрайте. Вх. Зн. 20. 2) Забороновать после посева; вообще: обработать и засеять поле. *Уже засіяв, тра заповрати*. НВолын. у. *Харченкови десятини були вже заповрані*. Г. Барв. 347. *Скільки ви заповрали поля торік?—Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес*. Г. Барв. 306. 3) Загрязнить. *Заповрав двері, що гидко й глянути*. Змиев. у.

Запо́ратися, раюся, ешся, гл. Засуетиться, хлопотаться. *Заповралася коло печі, що й не вгледіла, як собака м'ясо вхопила*.

Заповра́ти, ву́, веш, гл. Захватить. *Ховай, невісточко, в свою скриню, що заповреш*. Левиц. КС. 72.

Заповро́жець, жця, м. 1) Заповрожець, казак заповрожской Сечи. 2) На свадебном пиршестве, во время раздачи каравая заповрожцями називаються посетители, стоящие за порогом хаты. *На самім останку дають коровай на заповрожця... А як нема заповрожців, то староста виходить за поріг і бере той коровай, которий полагається заповрожцям*. Грин. III. 521. *Чи усім сватового хліба достало?—Ні, ще заповрожцям не давали*. Маркев. 133. *Ой ви, славні заповрожці, не лякайтеся! за пороги, за високі не ховайтеся! Просимо вас до хати короваєм дарувати*. Св. п. КС. 1883. II. 399.

Заповро́жецький, а, е = Заповро́жський. *Се все були заповрожецькі землі*. О. 1862. V. 101. *Земля, мати, земля, мати, заповрожецькая*. Чуб. V. 951.

Заповро́жжя, жя, с. 1) Заповрожье. *Славний козак Максим Залізник, славніше заповрожжя!* Ном. № 674. 2) На свадебном пиршестве посетители, стоящие за порогом хаты,—они получают свою часть при разделе каравая. *На заповрожже (коровай) подають тречі*. Грин. III. 437.

Заповро́жнювати, нюю, еш, сов. в. **заповро́жніти, ню́, ніш**, гл. О посуде, мешке, вообще о каком-либо вместилище: занимать, занять чем. *Не заповрожнюй миски, бо вона не наша*.

Заповро́жський, а, е. Заповрожский. *Що дід, а що жид, а що й заповрожський козак*. Ном. № 7919.

Заповро́жчик, ка, м. Заповрожский

казак. Чи заступляться ж то за хрещений люд наші запорожчики? Стор. МПр. 50.

Запоросіти, сію, еш, гл. О свинье: забеременеть. *Тричи инча свиня на рік запоросіє.* Черниг. у.

Запороти, рю, реш, гл. 1) Распороть. 2) **Носом запороти землю.** Упасть ничком, уткнувшись носом в землю. *Добре його приняв, що аж носом запоров землю.* Ном. № 4173.

Запороток, тка, м. Яйцо-болтун, из которого не может вывестись цыпленок. Мнж. 117.

Запороха, хи, ж. Пылинка, попавшая в глаз. *Запорохою в оці муляє.* Константиногр. у. *Й Солоха не запороха.* Ном. № 13222.

***Запорошина, ни, ж.** = **Запороха.** Ум. **Запорошинка.** Желех.

Запорошувати, шую, еш, сов. в. запорошити, **шү, шиш, гл.** 1) Начинать, начать пылить, сыпать (о снеге и пр.). *Сніг то запорошить, то перейде, то знов запорошить.* МВ. (О. 1862. I. 92). 2) Запыливать, запылить, запорошить. *Перед нею став і сам Опанас, але не запорошеним ратаєм.* Г. Барв. 347. 3) О глазе: засорять, засорить. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2551.

Запорошуватися, шуюся, ешся, сов. в. запорошитися, **шүся, шишся, гл.** 1) Пылиться, запылиться 2) О глазе: засориться.

Запорошати, щү, щіш, гл. 1) О дожде: застучать каплями. *Дош у вікно запорошав.* 2) Заговорить быстро, *засыпать словами. *На його грізю закричала, залаяла, запорошала.* Котл. Ен. III. 59.

***Запорпатися, рпаюся, ешся, гл.** Закопаться, зарыться, углубиться. Сл. Нік.

Запорток, тка, м. = **Запороток.** Употребляется как бранное слово в приложении к детям и в смысле заморыш. Мир. ХРВ. 26.

***Запорұка, ки, ж.** Поручительство, гарантия. Сл. Нік.

***Запорұчений, а, е.** Гарантированный. *Поки ми маємо хоч останки наших свобод, переяславськими пактами запорұчених.* Лепкий.

Запоручіти, чү, чиш, гл. Поручить.

I. Запоряд, нар. Один за другим. Вх. Лем. 416.

***II. Запоряд, ду и запорядок, дку, м.** Порядок. Желех.

Запорядити, джү, діш, гл. — **запорядок.** Распорядиться. Вх. Зн. 20.

Запорядкувати, кюю, еш, гл. Начать распоряджаться.

***Запорядок, дку, м.** См. II. **Запоряд.**

Запосідати, даю, еш, сов. в. запосісти, **сяду, деш, гл.** Завладевать. завладеть, занять. *Молодий богослов запосів парохвію, що митрополіт зоставив за моєю дочкою.* Рк. Левиц.

Запосудити, джу, диш, гл. Занять чем. *Запосужена та бочка буряками.* Черк. у.

***Запосудитися, джуся, дишся, гл.** (чим). Одолжить (что). Сл. Нік.

Запосягати, гаю, еш, сов. в. запосягті, **гнү, неш, гл.** = **Засягати, засягті.** *Показує хлопчика гарньогого та сліпенького на обидва ока—і воно само одно очко кіхтиком продирає, щоб світу божого запосягти.* Г. Барв. 513.

Запотілишник, ка, м. Подзатыльник.

***Запотряс, су, м.** — землі. Землетрясение. Желех.

Запохмурений, а, е. Нахмуренный, мрачный. Вх. Зн. 20.

Започинати, наю, еш, сов. в. започати, **чнү, неш, гл.** Начинать, начать. *Мусимо, любі земляки, заходитись укупі всі живі коло тієї праці, що започали наші предки.* К. XII. 134.

Започіти, чїну, неш, гл. Отдохнуть.

Запошивати, ваю, еш, сов. в. запошити, **шію, еш, гл.** Запошивать, запошить. *Одна шила, друга запошивала.* Мнж. 150.

Запоясник, ка, м. Запоясний нож, кинжал. *Блиснув перед очима турецьким запоясником.* К. ЧР. 158.

Заправа, ви, ж. 1) Запрос (при продаже). 2) Начинание, приготовление к чему, материал для чего-либо; приготовленный. *Пропала вся справа!*

Черном. *І вже! шкода й заправи!* Лебед. у. 3) Приправа.

Заправди, заправжки, нар. В самом деле, действительно.

Заправжній, я, є = Справжній. Встав заправжній мертвець. Драг 62.

Заправити, ся. См. **Заправляти, ся.**

***Заправка, ки, ж.** Приправа к кушанью. Желех.

Заправки, вок, ж., мн. У гончаров: посуда, оказавшаяся после обжигания с небольшими трещинами, которые подлежат заделыванию глиной, после чего посуда вновь обжигается. Вас. 181.

Заправлювати, люю, еш, гл. = Заправляти.

***Заправляк, ка, м.** Ученик приготовительного класса, готовишка. *Це заправляники, бо тільки-но заправляються на бурсаки.* Умань. Ефр.

Заправляти, ляю, еш, сов. в. заправити, влю, виш, гл. 1) Приправлять, приправить. *Заправляла борщ олією. Медову кипучу силу словом заправляє.* К. Досв. 113. **Заправлена горілка.** Водка, приготовленная с кореньями, травами и пр. *Прибуди же, мій милий, в неділю уранці,—заправляю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. 2) Запрашивать, запросить продавая. *Заправив як за батька.* Ном. № 10504. 3) Дрессировать, выдрессировать, приучать, приучить, упражнять. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. 4) Заряжать, зарядить, готовить, приготовить к стрельбе. *Стрілочки струже да в лучок кладе, а з лучка бере да й заправляє.* Чуб. III. 275. *Старший брат кониченька сідлає, а підстарший ружжо заправляє, хочать тую зозуленьку вбити.* Мет. 257. *5) Приготавливать, приготовить. *Там пил обмахне крильцем, там лампадки заправить.* Дн. Чайка. «Хрестонос». 6) Заделывать, заделать. *І ворота того саду кіллями заправив.* Мкр. Н. 12. 7) Вставлять, вставить. *Викрутив діаманти і заправив зо скла другі.* Вх. Уг. 239. 8)—**косу.** Точить, отточить косу. Желех. *9) Делать способным к чему.

Знахур заправляє корову супроти відьми. Черн. г.

Заправлятися, ляюся, ешся, сов. в. заправитися, влюся, вишся, гл. 1) Приправляться, приправиться (о кушанье). **Заправлятися хрином.** Шутливо: есть хрен с квасом и постным маслом в первый день великого поста. Маркев. 164. *2)—**на ко́го.** Приготавливаться, приготовиться. *Це заправляники, бо тільки-но заправляються на бурсаки.* Умань. Ефр.

Запрагáтися, гаюся, ешся, сов. в. запрагáтися, гнуся, нешся, гл. Желаться, пожелаться, захотеться. *Що тобі ся запрагає?* Вх. Зн. 20.

Запранцюва́ти, тію, еш, гл. Покрывается сифилитическими язвами, делается сифилитиком.

Запрагáтися, гаюся, ешся, сов. в. запрацюва́ти, цюю, еш, гл. Зарабатывать, заработать, приобретать, приобрести трудом. *Все, думаю, що небудь запрацюю собі. Роботи не боюсь.* МВ. I. 24. *Я запрацювала корову.* НВолын. у.

Запрелю́тий, а, е. Очень злой. Вх. Зн. 34.

***Запренумерува́ти, рую, еш, гл.** Подписаться (на период. изд.). Сл. Нік.

Запрéт, ту, м. 1) Удерж. *Віють вітри в степу, запрету не мають.* Нп. 2) Запор. *Зробився у неї запрет у трунку, то й на двір не ходила.* Новомоск. (Залюбовск). *3) Запрет, запрещение. Желех.

Запрещáти, щаю, еш, сов. в. запрети́ти, щу́, ти́ш, гл. Удерживать, удержать. *Людам язика не запретиш.* Ном. № 6984.

Запрещáтися, щаюся, ешся, сов. в. запрети́тися, щу́ся, ти́шся, гл. Отрекаться, отречься. *Одай три карбованці! Так він запретивсь: ні, каже, я не брав та й годі!* Харьк.

Запрі́дух, ху, м. Очень крепкая водка. Желех.

Запрі́духа, хи, ж. Очень крепкий табак. **А я тут курив ось яку запрідуху—подивись!* Св. Л. 235.

Заприміча́ти, чаю, еш, сов. в. запримі́тити, чу, ти́ш, гл. Примечать, приметить, заметить. *Я вже давно запримітила, що полюбила його.* Кв. Драм

265. Запримітила, що у Пилипа і очі карі, і вуси шовкові. Мир. Пов. I. 124.

Заприндитися, джуся, дишся, гл. Заприхотничать, *закапризничать.

Запріскати, каю, еш, гл. Забрызгать. Огневими стрілами на німців заприскали. Мог. 133.

Заприсягати(ся), гаю(ся), еш(ся), сов. в. заприсягти(ся), гнү(ся), неш(ся), гл. Клясться, поклясться. Свята присяга передо мною, заприсягавсь бути слугою. Чуб. V. 386.

Запричащати, щаю, еш, сов. в. запричастити, щү, стіш, гл. Причащать, причастить св. даров. Просив хворого запричастити. Г. Барв. 151. В четвер уже не вставав, а в п'ятницю його запричастили. Стор. I. 259.

Запричащатися, щаюся, ешся, сов. в. запричаститися, щүся, стішся, гл. Приобщатися, приобщиться, принимать, принять причастие.

Запріщити, щу, щіш, гл. Покри́ть прыщами.

Запріщитися, щуся, щішся, гл. Покри́тись прыщами.

*Заприязнитися, ніюся, нишся, гл.—Заприятелювати. Сл. Яворн.

Заприятелювати, люю, еш, гл. Подружиться, сделаться друзьями. Г. Барв. 372.

*Запріщений, а, е. Воспрещенный. Як-би не заприщено, усіх вовків тут ми могли перестріляти. Крим.

*Запровадження, ння, с. Введение (в жизнь, в систему), учреждение (порядка).

Запроводжати, джаю, еш, сов. в. запровадити, джу, диш, гл. 1) Заводить, завести; отводить, отвести; относить, отнести, *проводить. У нову коміточку запровадять. Чуб. V. 304. Попові пишу сіру корову, щоби мене запровадив гарно до гробу. Грин. III. 285. 2) Заводить, завести, учреждать, учредить. Запровадив школи і дрюкарню в Ракові і Білгороді. Стор. МПр. 44. Нового не запроваджай, старовини держись. Ном. № 685.

*Запроваджувати, джую, еш, сов. в. запровадити, джу, диш, гл. См. Запроводжати 2.

*Запровізне, ного, с. Плата за провоз. Желех.

Запровторити, рю, риш, гл. См. Запроторювати. Нехай куди запровторить так, щоб тільки миші та пацюки про те знали. Гул.-Арт. О. 1861. III. 102.

*Запрóдаж, жу, м. Запродажа. Пр. Пр.

Запрóданець, нця, м. Человек, продающийся кому, предающийся из-за корыстных выгод. Желех.

Запрóданка, ки, ж. Женщина, предающаяся кому из-за корыстных расчетов.

Запрóдувати, дую, еш, сов. в. запрóдати, дам, дасі, гл. Запродавать, запродать, продавать, продать окончательно. Ой коню мій, коню, коню вороненький, я ж тебе запродав за Дунай бистренький. АД. I. 271. Ой мене не взято і не запродато, тільки ж мені світ не вілен ні в будень, ні в свято. Чуб. V. 744.

Запрóдуватися, дуюся, ешся, сов. в. запрóдатися, дамся, сіся, гл. Продаваться, продаться кому; предаться на чью-либо сторону из корыстных побуждений. Чорт каже до нього: запродайся мені. Драг. 56.

*Запромінитися, ніюся, нишся, гл. Засиять, просиять. Він несподівано ввесь запромівся. Виннич.

Запропадати, даю, еш, сов. в. запропасти, паду́, деш, гл. Совершенно пропадать, пропасть. Бодай тії гуси марно запропали. Чуб. V. 258.

Запропадатися, даюся, ешся, сов. в. запропастися, паду́ся, дешся, гл. Пропадать, пропасть. Вх. Лем. 416.

Запропале, нар. Напрасно. Ти служиш нам не запропале, тобі я добре заплачу. Котл. Ен. V. 47.

Запропалій, а, е. Напрасный, тщетный. Дурному про розумне балакати—запропала праця.

Запропасти, ся. См. Запропадати, ся.

Запропашати, щаю, еш, сов. в. запропастити, щү, стіш, гл. *1) Запропашать, запропастить. *2) Губить, загубить. За твоєю головою запропастила свій вік молодую. Ном. № 9147.

*Запропонований, а, е. Предложенный. Сл. Нік.

*Запропоновувати, вую, еш, сов. в.

запропонувати, ну́ю, еш, *гл.* Предлагать, предложить. Сл. Нік.

Запро́сини, син, *ж., ми.* Приглашение.

Запросіти. См. Запро́шувати.

Запротестувати, ту́ю, еш, *гл.* Запротестовать. *Його муза запротестувала з усією енергією своєю против ледарства сильних мира сього.* К. XII. 12.

Запротівити, влю, виш, *гл.* Повредить, подействовать вредно. *Лік запротивив.* Вх. Лем. 416.

Запроторіювати, рюю, еш, *сов. в.* запроторити, рю, риш, *гл.* 1) Запропащать, запропастити, *девать, засунуть. Сл. Нік. 2) Ссылать, сослать, засадить, упрятивать, упрятать, отдать. *В куну запроторив.* Ном. № 3925. *Запроторили аж у друге село та й досі вісточки об неї (дитині) не маємо.* Стор. I. 12. **Приїхали від чорного царя, щоб запроторити в неволю наших дівчат.* Коц.

Запрохання, ня, *с.*—Запро́сини.

Запро́хувати, хую, еш, *сов. в.* запрохати, ха́ю, еш, *гл.*—Запро́шувати, запросіти. *Просимо до хати!—запрохує Чіпка.* Мир. ХРВ. 365. *Хоч не нагодували, аби запрохали.* Ном. № 11919.

Запро́шувати, шую, еш, *сов. в.* просіти, шу́, сиш, *гл.* Приглашать, пригласить. *Запросила дівчинонька трьох козаків пізно.* Мет. 89. *А хто тебе тут запросив?—Просила Ганнуся.* Чуб. V. 678.

Запру́та, ти, *ж.* 1) Палка в плетне. 2) Палка, употребляемая при стягивании связанного. См. Запру́чувати 2.

Запрутіти. См. Запру́чувати.

Запруча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Начать сопротивляться, освобождаться. *Хотів узяти дитину, а воно так запручалося, що я й пустив.*

Запру́чувати, чую, еш, *сов. в.* прутіти, пручу́, тиш, *гл.* 1) Заплетать, заплесть, заделывать, заделать дыру в плетне. 2) —Зацурувати. *3) Запросить, заломить (цену). Сл. Нік.

*За́пряг, гу, *м.*—Запря́га. М. Левиц.

*Запря́га, ги, *ж.* Упряжка, запряжка. Сл. Нік.

*Запряга́йник, ка, *м.* Запрягальщик. Черн. Сл. Яворн.

Запря́ганий, а, е. Бывший в упряжи. *Не вміє, кажеш, возить: та він уже тричі запряганий.* Канев. у.

Запряга́ти, га́ю, еш, *сов. в.* запрягти́, жу́, жеш, *гл.* Запрягать, запрячь. *Учений, а кобили не запряже.* Ном. № 6058. *Запріг коня вороного та й одвідав.* Чуб. V. 661.

Запряга́тися, га́юся, ешся, *сов. в.* запрягти́ся, жу́ся, жешся, *гл.* Запрягаться, запрячься. *Троє разом запряглись.* Гліб. 88.

Запряда́ти, да́ю, еш, *сов. в.* запря́сти, ду́, деш, *гл.* 1) Зарабатывать прядением. *Як запряде стара шматок хліба, то й їм.* О. 1862. II. 39. *Хоч буду запрядать, та буду тютюн купувать.* Ном. № 12606. 2) Покрывать, покрывать нитками (при прядении). **Запря́сти ска́лку.** Напрясть столько, чтобы вся шпулька покрывалась нитками. Константиногр. у.

Запря́дач, ча, *м.* Мені знов дала премудру дзьоблинку міцкову та й запрядач делікатний. Федьк. Пов. 14.

Запря́дувати, дую, еш, *гл.*—Запряда́ти. По народн. верованиям можно запря́дувати до́рогу кому-нибудь, т. е. от того, что женщина прядет, кому-либо не будет удачи в промысле, на который он отправляется. *Коли стрілець або рибар вибіраєся на ловлю, тоді у хаті не сміє челядина прядсти, бо она запридує ему дорогу.* Шух. I. 239.

За́пряжка, ки, *ж.*—За́смажка. Вх. Лем. 416.

Запря́жка, ки, *ж.* В выраж. **У запря́жці бу́ти.** Быть запряженным. Змиев. у.

Запря́сти. См. Запряда́ти.

Запря́тка, ки, *ж.* Место, где прячут или прячутся. Угор.

Запрячи́, ряжу́, жеш, *гл.*—Запрягти́. Желех.

Запсува́ти, су́ю, еш, *гл.*—Запсува́ти. Мет. 373. *Старий віл ніколи борозни не запсує.* Ном. № 8919.

Запуза́тити, тію, еш, *гл.* 1) Отростить брюшко. *Скільки не їж, то не забагатієш. а запузатієш.* Мнж. 165. 2) Забеременеть.

Запу́кати, каю, еш, гл. Застучать (в дверь).

Запу́куватися, куюся, ешся, гл. О цветах: свертываться. *Над вечір перед заходом сонця майже усі квітки запукуються, схляють свої головки додолу.* Подольск. г.

***За́пуск, ка, м.** Большая прорубь, в которую опускают невод для ловли рыбы под льдом. Харьк. Сл. Яворн. См. **Запускна́ ополонка.**

Запу́сканка, ки, ж. Яйцо, из которого сквозь небольшую дырочку выпущено содержимое, а затем скорлупа наполнена смолой или воском; употребляется при игре **навбійтки.** Черк. у.

Запуска́ти, каю, еш, сов. в. запусти́ти, щу́, стиш, гл. 1) Впускать, впускать куда; вгонять, вогнать (о скоте). *А ми просо засієм, засієм!—А ми стадом запустим, запустим.* Мет. 297. 2) Пускать, пустить в ход. *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114. 3) Запускать, запустить, погружать, погрузить; вонзять, вонзить. *Як на ляха козак налітав, в нього спис запуслав.* Мог. 87. 4) —**чим що.** Подбавлять, подбавить во что какой-либо жидкости. *Горілка була у плящі наче запущена перчівкою.* Новомоск. у. 5) Запускать, запустить, оставить без присмотра, в небрежении. *Одна жінка запустила діжу, що вона й на діжу не похожа: около і в середині... позасихало тісто.* Гринч. І. 77. *Байрачок той колись, видно, і хорошенький був, тільки потім запустили.* Сим. 217. 6) **Теревені** запустити. Начать болтать. Ном. № 12968.

Запуски, ків, м. мн. = П. За́пуст. *На запуски як зав'зано.* Ном., стр. 282. № 524.

Запускна́ ополонка. При ловле рыбы неводом зимою та прорубь, в которую первоначально опускается невод. Вас. 187. Браун. 11.

І. За́пуст, ту, м. 1) Густо выросший лес, густая молодая заросль. Желех. Канев. у. 2) Живая изгородь. Вх. Зн. 20.

ІІ. За́пуст, ту, м., и за́пусти, тів, м. мн. Заговенье. *Латин прибрався мов на запуст.* Котл. Ен. IV. 24.

Запустити. См. **Запуска́ти.**

***За́пустний, а, е.** Относящийся к заговенью. **За́пустна неділя.** Воскресенье, в которое приходится заговенье. Звен. у. Ефр.

***Запустоші́ти, шію, ші́еш, гл.** Начать пустовать. Желех.

***Запустува́ти, тую, еш, гл.** Начать шалить, балагурить. Желех.

Запу́тати(ся), таю(ся), еш(ся), гл. = Заплу́тати, ся.

Запуха́ти, хаю, еш, сов. в. запу́хти, хну, неш, гл. Запухать, запухнуть.

Запу́хлий, а, е. Опухший.

Запха́ти, ся. См. **Запиха́ти, ся.**

Запхі́кати, каю, еш, гл. Захныкать.

***Запчі́хати, хаю, еш, гл.** Зачихать, начать чихать. *Понюхав табаки, та як запчихає!* Умань. Ефр.

***За́п'яний, а, е и за́п'ятий, а, е.** Закрытый, укутанный. Сл. Нік.

Зап'ясти́, ся. См. **Запина́ти, ся.**

Зап'ястник, ка, м. Манжета (шерстяная). Вх. Лем. 416.

Зап'ясця́, ців, мн. Железные бруски на внутренних сторонах оси.

За́п'яток, тку, м. Тыл пятки (в ноге), задник, закаблучье (обуви). НВолын. у. Гол. Од. 15. (Когда явились волки)—*Тут вибігло собак з десяток, із хати вийшло душ із п'ять: «Тютю! бери! рви за зап'яток!» Усі гуртом на них кричать.* Алв. 78. Ум. **Зап'яточок.** *Ще й горошок не зійшов, тільки лободочки, витоптала ж черевички, тільки зап'яточки.* Чуб. III. 95.

Зарабува́ти, бую, еш, гл. Начать грабить.

***Зара́да, ди, ж.** Пособие, помощь, совет. Сл. Нік.

Зара́джувати, джую, джуеш, сов. в. зара́дити, джу, диш, гл. 1) Советовать, помочь советом. *Ви нас за те своєю радою зарадите.* О. 1861. IV. 31. 2) Пособить, помочь. 3) —**чим.** Употребить с пользой, дать толк. *Літа ж мої молодії, жаль мені за вами, а що ж бо я не уміла зарадити вами.* Мл. л. сб. 262.

Зара́ди, нар. Ради, из-за. *Треба миритися заради дітей.* Г. Барв. 342.

Зара́дитися, джуся, дишся, гл. 1) —**кого́.** Посоветоваться, попросить совета. *Він повинен мене зарадитися.* НВолын. у. 2) Помочь себе.

Зара́жувати, жу́ю, еш, сов. в. **зара́зити**, жу́, зиш, гл. Заражать, заразить. Паршива вівця все стадо заразить. Ном. № 5987.

Зара́жуватися, жу́юся, ешся, сов. в. **зара́зитися**, жу́ся, зишся, гл. Заражаться, заразиться.

Зара́з, нар. Сейчас, немедленно. Зараз не вішають, а поперед розсудять. Ном. № 7445. Чи так, то й так, каже він, та зараз до хвоста. Рудч. Ск. I. 1. Скажи, що зараз прийду. Харьк. Зараз Івана зв'язали, вивели його в чисте поле. Чуб. V. 930.

Зара́за, зи, ж. 1) Зараза. Не злякають тебе стріли, що летять удень на тебе, а ні болість в темну добу, ні зараза ополудні. К. Псал. 213. 2) Раст. *Orobanchae Epithimum* Des. ЗЮЗО. I. 130.

Зара́зити, ся. См. **Зара́жувати**, ся.
Зара́зіха, хи, ж. = **Зара́за** 2. ЗЮЗО. I. 130.

***Зара́зісінько**, нар. Сейчас, сию минуту. Крим.

***Зара́зісько**, нар. = **Зара́зісінько**. Скоро пан від мене вийшли, я заразісько зібрався і пішов. Франко.

Зара́зічки, нар. Сию минуту, сейчас. Вх. Лем. 416.

Заразлівий, а, е. Заразительный. Скажене, храни, боже, лише сліпе заразливе. Ном. № 8167.

Заразлівість, вости, ж. Заразительность. *Желех.

Заразній, а́, е́ = **Заразлівий**. Хо́ра дуже заразна. Волч. у.

Заразо́м, нар. Сразу, в одно время, в один прием. Славу козацьку вислаляли, заразом похорон і весілля одправляли. Дума. Хто на яблуні ізоб'є десять яблук заразом. Рудч. Ск. I. 20. Не всі бо заразом. Ном. № 13732.

Зара́лити, лю, лиш, гл. Пройти ратом. — Чи зараляно? — Зараляно. — Чи заволочено? — Заволочено. Чуб. III. 49.

Заране́нька и **заране́нько**, нар. Ум. от **зарані**.

Зара́ні, нар. 1) Рано утром. Посію шевлію зарані в неділю. Чуб. V. 601. 2) Пораньше. Ну вже ж, мамо, сьогодні зарані упораюся, зарані пообідаємо, та їду хоч раз погуляю. Мир. Пов. I. 167. Ум. **Заране́нька**, **заране́нько**. Я зара-

не́нька рушив у поле. Черниг. г. Заране́нько витопила піч та й пішла в поле. Леб. у.

Зара́ній, я, е. Утренний. Вже на дворі світ зараній. Лавр. 24.

I. Зара́ння, ня, с. Утреннее время. Півень співа поки з зарання, а далі спить, аж потіє. Ном., стр. 298, № 292.

II. Зара́ння, нар. = **Зара́ні**. Іде милий додому зарання. Чуб. V. 576. Ото, Рябко, шануйся, добра своїх панів як ока стережи, зарання спать не квапсь, в соломі не біжи. Гул.-Арт. (О. 1861. III. 84). Старі зарання повмірали. Шевч.

Зара́но, нар. Слишком рано. Жінка його удане́нька вмерла зарано. Г. Барв. 509.

Зара́нок, нку, м. = **I. Зара́ння**. На розсвіті, на заранці іще спали бусурманці. Мет. 374.

Зара́нше, нар. = **Зара́ні**. Коли б пан Феб од перепою заранше в воду не заліз. Котл. Ен. VI. 64. Паси, та й заранше пригонь. Ном. № 12096. *Приходьте зараньше, зараз після обіду. Крим.

Заратува́ти, ту́ю, еш, гл. Помочь, поддержать. Прилуц. у. Заратуй, та й сам себе затратуй. Посл.

***Заратува́тися**, туюся, ешся, гл. См. **Зарято́вуватися**.

Зарату́нок, нку, м. Помощь, поддержка, пособие. Прилуц. у.

Зарахо́увати, ву́ю, еш, сов. в. **зарахо́увати**, ху́ю, еш, гл. 1) Просчитаться, просчитать. 2) Засчитывать, засчесть.

Зарахо́уватися, ву́юся, ешся, сов. в. **зарахо́уватися**, ху́юся, ешся, гл. 1) Обсчитываться, обсчитаться. 2) Углубляться, углубиться в счеты.

Зарачкува́ти, ку́ю, еш, гл. Полезть на четвереньках.

За́рва, ви, ж. Обрыв, глыба земли. Угор.

Зарва́ти, ся. См. **Зарива́тися**, ся.
***Зарвістий**, а, е. Обрывистый. Зарвістий беріг. Умань. Ефр.

Заревті, ву́, ве́ш, гл. 1) Зареветь, издать рев. Лев заревів. Гліб. Арена звірем заревла. Шевч. 613. Ой заревло на порозі телятко. Чуб. V. 49. Пекельнеє свято по всій Україні сю ніч заре-

ве. Шевч. 171. *Море повстало і заревло.* Мог. 91. *Зашуміла вода й заревла.* Левиц. Пов. 351. *Заревла страшенна буря.* Кв. II. 307. *Заревли великі дзвони.* Хата, 87. *І знову ліри заревли.* Шевч. 565. 2) *Зареветь, заплакати.* *Пройшла уже й Покрова, — заревла дівка як корова.* Ном. № 492.

Зареготати(ся), чү(ся), чеш(ся), гл. Захохотать. *Мертвий би, здається, зареготав.* Ном. № 12628.

***Зареєстрований, а, е.** Зарегистрированный. Сл. Нік.

Зареєструвати, вую, еш, сов. в. зареєструвати, рую, еш, гл. Регистрировать, зарегистрировать. Сл. Нік.

Заректі, ся. См. **Зарікати, ся.**

Зарепетувати, тую, еш, гл. Закричать, загорланить. *Зарепетувала не своїм голосом Зося.* Левиц. I. 365.

***Зарепотіти, чу, тиш, гл.** Захрипеть. *Щось десь, неначе в горлі, зарепотіло у неї.* Тесл.

Заречі, чү, чеш, гл. = Заректі. Желех.

Зарештувати, тую, еш, гл. Арестовать.

Заржавіти, вію, еш, гл. Заржаветь. *Та вже шаблі заржавіли.* Нп. *Була колісь правда, та заржавіла.* Ном. № 6835.

Заржати, жү, жеш, гл. Заржать. *Ой заржи, вороний коню, та під круту гору йдучи.* Мет. 55.

Зарзати, заю, еш, гл. = Заржати. *Він зарзає.* Шух. I. 89.

Зарібалювати, люю, еш, сов. в. зарібалювати, лю, лиш, гл. Зарабатывать, заработать рыбной ловлей. *Що зарібалимо, тим ділимось.* Азовск. (Стрижевск.).

Зарібити, блю, биш, гл. Развести, напустить рыбы в пруд. *Треба б купити пудів два риби та зарібити ставок.* Могил. у.

Зарібок, бку, м. Рыба, впущенная в воду для расплода. Могил. у.

Заривати, ваю, еш, сов. в. заріти, рію, еш, гл. Зарывать, зарыть. *Узяв того сина і вбив та й зарив під корито.* Рудч. Ск. I. 43. *Упав так, що аж носом зарив.* Ном. № 6634.

Заривати, ваю, еш, сов. в. зарвати,

рвү, веш, гл. Затрагивать, затронуть. *попадать, попасть. *Що за диво отсей Люборацький,—думали його соучні: з ким не зарви, все знакомий, все дружить.* Св. Л. 266.

I. Зариватися, ваюся, ешся, сов. в. зарітися, ріюся, ешся, гл. Зарываться, зарыться. *Зарився, як свиня в багні.* Ном. № 13784.

II. Зариватися, ваюся, ешся, сов. в. зарватися, рвүся, вешся, гл. 1) Начинать, начать рваться. *Катря як скричить, зарветься до хати,—я її за попереk вхопила, у сїни назад одкинула.* МВ. II. 112. 2) Порываться. *Вже Катря сама до їх бігати заривалася.* МВ. II. 126. 3) Начинать, начать спор, ссору. *Не заривайся з багатиром, бо він судців підкупе.* НВолын. у.

Зарівкуватий, а, е. Сварливый, заводящий ссору. НВолын. у.

Заригати, гаю, еш, гл. 1) Начать отрывать. 2) Запачкать рвотой.

Заригувати, вую, еш, сов. в. заригувати, гую, еш, гл. О шитье: сметывать, сметать. Прилуц. у.

Заридати, даю, еш, гл. Зарыдать. *Ой зачула мати... заплакала, заридала.* Чуб. V. 152.

Зарікати, каю, еш, гл. Зарычать. *І мов ті леви голодні з усіх боків зарікали.* К. Псал. 51.

Заринати, наю, еш, сов. в. заринүти и зарнүти, нү, неш, гл. 1) Погружаться, погрузиться в воду, потопать, затонуть. *Ті (Петро й Павло) перейшли поверх води, а піп почав заринати, заринув по пахи.* Чуб. I. 158. *Нехай туга зарне на дно моря.* *2) Нырять, нырнуть. *А от я зарину аж до дна.* Крим.

Зарипіти, плю, піш, гл. Заскрипеть.

***Зарисовувати, вую, еш, сов. в. зарисувати, сую, еш, гл.** Зарисовывать, зарисовать. Желех.

Заріти, ся. См. **Заривати, ся.**

***Зарихтовувати, вую, еш, сов. в. зарихтувати, тую, еш, гл.** Заправлять, заправить (аппарат). Сл. Нік.

Заричати, чү, чїш, гл. Зареветь. *Корова... прийшла до мів та й заричала.* Ном., стр. 304. № 496. *Вів зариче.* Шух. I. 89.

Зарічити, чу, чиш, гл. ? Встречено в загадках: *Із вечора заюрив, ік повночі захандрив, ід світу заричив* (Загадка: *хліб учинить і замісить і в піч посадить*). Гринч. II. 312. О тяжести: *затащить, занести*. Сл. Нік.

Заріб, робу, м. См. **Зарібок**.

Зарібкувати, кую, еш, гл. Зарабачувати, иметь зароботки, ходять на зароботки. *Він зарібкує*. Вх. Лем. 416.

Зарібний, а, е. Живущий зароботками; нанимающийся. *Я чоловік зарібний*. НВол. у.

Зарібник, ка, м. Человек, живущий зароботками, рабочий, работник. Желех.

Зарібниця, ці, ж. Женщина, живущая зароботками, работница. Желех.

Зарібок, бку и заріб, робу, м. Зароботок. *Більше зарібку матимеш*. Ном. № 10660. *Чи не однаковий хліб, де його заробити,—аби зарібок був чесний*. Г. Барв. 142. *Як отак він правуватиме та хазяйнуватиме, то ніякого заробу не буде ні йому, ні людям*. Лубен. у.

Зарівна и зарівно, нар. Поровну, ровно, наравне; однаково; все равно. *Укупі гралась (паніч та лакей—діти) і усе у них зрівна*. Мнж. 70. *Кожного злля узяти зарівно. Вона ділить все зо мною—зарівно щастя з бідю*. Чуб. V. 519. *Йому зарівно, чи дома, чи ні*. Каменец. у. *Коли не Галя, то хай і... Варвара буде, а я зарівно пропав, бо не буду любити*. Св. Л. 319.

***Зарівнувати, ну́ю, еш, гл.** Почувствовать ревность, приревновать. *Пач узав її за наймичку, але пані зарівнувала, і вона одійшла*. Крим.

Зарівнювати, нюю, еш, сов. в. зарівняти, ня́ю, еш, гл. Равнять, сравнивать. *Благородним нашим трупом рови зарівняєм*. К. Досв. 179.

***Заріг, р'огу, м.** Место за мясом. Полт.

Зарід, роду, м. Зародыш. Желех.

Зарідливий, а, е. Урожайный. *Сей рік зарідливий буде*. МВ. О. 1862. I. 74.

Зарідок, дку, м. = **Зарід**. К. ЦН. 316.

Заріжок, жку, м. У кожевников: при разрезывании кожи поперчними кусками на семь кусков (начиная от

хвоста) **заріжок** — последний кусок, находящийся перед рогами. Сумск. у. (Ефименко).

Заріз, зу, м. Убой. **На заріз.** На убой, чтобы зарезать. *Півня на заріз несуть, а він каже: кукуріку!* Ном. № 6187. *Як овечок ти нас, боже, на заріз роздав неситим*. К. Псал. 106. ***Це мені просто заріз — отакі діти**. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Заріза, зи и заріза́ка, ки, м. Убийца, людорез, резник. *Піймали одного зарізу*. Котл. Ен. V. 54. *Заюшився мазкою, мов лютий зарізака*.

Зарізати, жу, жеш, гл. 1) Зарезать. *Хоч заріж, то не хоче*. Ном. № 2636. ***2) Нарезать, сделать нарез.** *Зміряв купу бураків, тай зарізавав на палиці маленького карбика*. Крим.

Зарізатися, жуся, жешся, гл. Зарезаться. *Вийшов я з ножем в халяві з броварського лісу, щоб зарізатися*. Шевч. 420.

Зарізя́ка, ки, м. = **Заріза́ка**. *Як несли покійника біля тюрми, то виводили і зарізяку черкеса*. О. 1861. VII. 5.

Зарік, ро́ку, м. Зарок, обет. *Зарік положив не женитись*. Г. Барв. 14.

Заріканий, а, е. Давший зарок, обет. *Ті, що посять в понеділок, зовуться «зарікані»*. МУЕ. III. 33.

Заріка́ння, ня, с. Зарок. *Не вважаючи на своє зарікання, він мусив після вечері знов танцювати*. Левиц. Пов. 56.

Заріка́ти, ка́ю, еш, сов. в. заректі, речу́, че́ш, гл. Заклинать, клясть, просить. *Княгиня Раїна, вміраючи, зарікала сину не піддаваться католицтву*. Стор. МПр. 63.

Заріка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. заректі́ся, чу́ся, че́шся, гл. Давать, дать зарок, обет. *Я не зарікаюсь з бурсурманами ще лучче побитись*. Макс. (1849). 85. *Не зарікайся всього робити, тільки свого уха вкусити*. Ном. № 2620. *Зарічуся та й не піду до чужої жінки*. Чуб. V. 673.

Зарі́ння, ня, с. = **Зарі́нок**. Желех.

Зарі́нок, нку, м. Берег, покритий мелкими камешками, *прибрежная полоса, пляж. ***А потому з берега крутого на зарінок — тут уже і купіль**. Франко. «Терен у нозі».

Зарі́нче, ча, с. = **Зарі́нок**. Желех.

*Зарісник, *ка*, м. Кустарник, заросль. Желех.

Зарість, *рости*, ж. Рубец, след бывшей раны, повреждения (на дереве). Каменец. у.

Зарічаний, *а*, е. Любящий противоречить. *Добре, що ви такі собі на натуру плохі,—байдуже, мовчите собі; а як мій син, то лихо! Йому слово чи дві, а він тобі десять,—такий зарічаний, усе насупроти йде.* Васильк. у.

Зарічанин, *на*, м. Житель заречья. *Превражії тії зарічане,—вони живуть за водами.* Лавр. 43.

Зарічанка, *ки*, ж. Живущая за рекой. *Як напало на мене сім зарічанок, а я сама, то насилу відгризлась.* Ном. № 3343.

Зарічанський, *а*, е. Принадлежащий заречным жителям.

Зарічний, *а*, е. Заречный.

Зарічок, *чка*, м. Речной рукав. Канев. у. **Ірпінь ото повився, а це тільки його зарічок.* Киев. у., с. Звонкова. Ефр.

Зарічча, *ча*, с. Заречье.

Зарішати, *шаю*, еш, сов. в. *зарішити*, *шу*, *шіш*, *гл.* Окончательно решать, решить. *Видно їм (панам) наші руки подобались,—зарішає сивоголовий дід.* Мир. ХРВ. 57.

Зармутитися, *чүся*, *тішся*, *гл.* = Засмутитися. Угор. Гол. III. 490.

Зармуток, *тку*, м. = Смуток. Угор. Гол. III. 132.

Зарно, *нар.* Завидно. *Чи вже йому зарно стало на той стіжок?* Рудч. Ск. II. 209.

Зарнути. См. Заринати.

Заробіти, *ся*. См. Заробляти, *ся*.

Заробітний, *а*, е. 1) Дающий заработок. *Край заробітний.* 2) Заработанный. Кв. II. 304.

*Заробітно, *нар.* = Заробітошно. Сл. Яворн.

Заробіток, *тку*, м. Заработок. *Пішов він на заробітки, заробив грошей рублів мабуть із сто,—приніс додому.* Рудч. Ск. I. 164. *Наймит жде тяжкого заробітку.* К. Іов. 11. *Ой гіркі ж мої заробітки, плачуть дома мої дітки.* Чуб. V. 789. *Ходіти на заробітки. Ходить в отхожий промысел. Крим.

Заробітошно, *нар.* Можно зарабо-

тать, есть заработок. *Тепер заробітошно не тільки у Харькові, але й на селі.* Харьк. у.

Заробітчанин, *на*, м. Работник, идущий на заработки, *занимающийся отхожим промыслом. Мир. ХРВ. 68.

Заробленіна, *ни*, ж. Заработанная плата, заработанные деньги. Желех.

Заробляти, *ляю*, еш, сов. в. *заробіти*, *блю*, *биш*, *гл.* 1) Зарабатывать, заработать. МВ. II. 7. *Тиждень козак заробляє, за один день пропиває.* Макс. *Що заробила?—Кусок сала.* Чуб. III. 108. 2) Заслуживать, заслужить. *А хто мене поцілує, заробить спасіння.* Чуб. V. 9. 3) Заделывать, заделать. *Кінці полотна у воротил, не можуть бути зароблені, вони полишаються яко тороки.* Шух. I. 259. 4) Опачкивать, опачкать. *Заробиш сорочку ззаду* Лебед. у.

Зароблятися, *ляюся*, ешся, сов. в. *заробітисся*, *блюся*, *бишся*, *гл.* *1) Заработаться, чересчур много работать. Сл. Яворн. 2) Запачкиваться, запачкаться. *Заробився як чорт.* Ном. № 6649.

Зароблящий, *а*, е. Живущий заработками. *Я зароблящий чоловік.* НВолын. у.

Заробок, *бку*, м. = Зарібок. Гол. I. 351.

Зароботящий, *а*, е. Могущий хорошо зарабатывать, имеющий хорошие заработки. *Найшовсь чоловік у прийми. Люде кажуть—добрий і зароботящий: і тесля, й столяр, і чоботарь,—до всього здатний.* Г. Барв. 264.

*Зароганити, *ню*, *ниш*, *гл.* 1) Захватить за рога. 2) Насильно погнать. Сл. Яворн.

Зароджувати, *ую*, еш, сов. в. *зародіти*, *джу*, *диш*, *гл.* Уродить. *Зароди, боже, жито, пшеницю, всяку пшеницю!* Мет. 344. *Добра пшениця зародила.* Мнж. 83.

Зароджуватися, *джуся*, ешся, сов. в. *зародітисся*, *джуся*, *дишся*, *гл.* 1) Зародяться, зародиться, зачатися. *Курчата в яйцях через тиждень уже й зародились на лежанці під квочкою.* Рк. Левиц. 2) Родиться, уродиться. *Катря не в матір зародилася—палка, прудка дівчина.* МВ. II. 76.

*Зародковий, а, е. Зародышевый. Сл. Дубр.

Зáродок, дку, м. Зародыш, embryo. Стоїть стовп до неба, на нім 12 гнізд, в кождім гнізді по 4 яйця, в кождім яйці по 7 зародків (Загадка: рік). Чуб. I. 314. Ум. Зáродочок.

*Зарожéвлений, а, е. Зарумяненный, зардевшийся. Щічки зарожевлені сном. Лепкий.

Зарожéдний, а, е. Урожайный.

Зарожéдно, нар. Урожайно. Цього году зарожедніш було на хліб, як то-рік. Екатеринос. у.

Зарóжений, а, е. Имеющий зародыш. Зарожене яйце. Лебедин. у.

*Зарозумілий, а, е. Самоуверенный, самонадеянный, заносчивый. Сл. Нік.

Зароїтись, роїюся, їшся, гл. Зароїтись. Кв. I. 165. Рече—і хмарами з'явилися пеські мухи, і скнипи навкруги роями зароїлись. К. Псал. 241.

Заросіти, шú, сиш, гл. Оросить, замочить в росе (одежду, обувь).

Заросітись. См. Зарóшуватись.

Зарóслий, а, е. Заросший. Левиц. Пов. 192.

Зáросль, лі, ж. Заросль. Проміж тії зарослі на полянах і пролісках росла висока трава. Стор. II. 118.

Зарóссия, ся, с. Местность за р. Росью. *Гляньмо ж з міста вниз на Рось і на Заросся. Левиц. I. 476 (1899).

*Зáрост, ту, м. Растительность (на лице). На лиці в його зарост був невеличкий, а вуса тільки-но засіялись. Лип. у., с. Ситківці. Ефр.

Заростáти, тáю, еш, сов. в. зарості, стú, тéш, гл. Заростать, зарости. Двір заріс бур'яном. МВ. II. 70. Бодай тая річка очеретом заросла. Чуб. III. 123.

*Зáростень, тня, м. Заросль. Екатеринос. Сл. Яворн.

Зарóстка, ки, ж.? Ум. Зарóсточка. Тепер же я заросточка, не бачила ні виросточка. Чуб. V. 1116.

Зарóсянський, а, е. Находящийся за р. Росью. Желех.

Зарóхкати, каю, еш, гл. Захрюкать. Зарохкаємо по свинячій. Хата. 130.

Зарóшаний, а, е. Покрытый росой. Зарошана гречка. Рудан. I. 51.

Зарóшуватись, шуюся, шуешся, сов. в. заросітись, шúся, сишся, гл. Измачиватись, измочиться в росе. Де ти в чорта волочився? Заросився, замочився? Чуб. V. 472.

Зарóщений, а, е. Заросший. Стоїть яблунька така зарощена бур'яном, що й не видно. Рудч. Ск. II. 55. Стоїть криниченька така зарощена. Рудч. Ск. II. 58.

Зáруб, ба, м. = Зáрубка. Шух. I. 171.

Зарубáти. См. Зарубúвати.

Зарúбина, ни, ж. = Зáрубка. Ум. Зарúбинка. У зарубинки грязі поналазило, так ніяк не витирається. Черніг. у.

Зáрубка, ки, ж. Зарубка, насечка. Сумск. у. Ном., стр. 300, № 348. Рудч. Чп. 249. Ум. Зáрубочка.

Зарúбувати, бую, еш, сов. в. зарубáти, баю, еш, гл. 1) Зарубливать, зарубить, убить рубящим орудием. Коня візьмуть і попружечку, тебе зарубають, мою душечку. Чуб. V. 95. 2) Делать, сделать зарубку, насечку. 3) —язік. О лошади: ранить язык травой. Шух. I. 211. 4) —себé. Ограждатись, оградиться, защититься. Ой піду я в полонину та в зелену пушу, там я себе зарубаю, нікого не пушу. Шух. I. 203.

Зарúжжа, жа, с. Солончак. По заружжах скот гризе землю. Радсм. у.

Зарúка, ки, ж. Порука, поручительство. Наші молодії мрії знайшли в Шевченкові... заруку своєї будущини. К. XII. 14. Змовлена Марусенька... полужила білу руку на заруку. Мет. 124.

*Зарукáвниця, ці, ж. = Зарукáвчик.

*Зарукáвчик, ка, м. Манжет. О. Пчілка.

Заруковáний, а, е. Обрученный. Черкай, милий, черкай до білого рана: я к тобі не вийду, бо'м зарукована. Гол. II. 234.

Зарúмати, маю, еш, гл. 1) Заплакать. Годі вже, годі, а то й я зарумаю. МВ. (О. 1862. III. 49). 2) Заплакать (глаза). Ой сіла, задумала, карі очі зарумала. Мет. 114.

Зарúмсати, саю, еш, гл. = Зарúмати. Чого се, дурню, плачеш?.. зарумсав очі. К. ПС. 67.

Зарум'янити, ню, ніш, гл. Зарумянить.

Зарум'янитися, нюся, нишся, гл. Зарумяниться. Хата, 189.

Зарус'явіти, вію, еш, гл. Сделаться русым.

Зару́ти, ру́ю, еш, гл. Зареветь. *Заруй, туре, буйний туре, буковинський туре!* Федьк. (Ватра, 104). *Зарув австрійський наш орел. Федьк.

Заручання, ня, с.—**Заручини.** Там сиділо аж два янголі, вони собі раду радили: «Та й полинем на заручання, де Галочка заручається». Грин. III. 470.

Заруча́ти, ча́ю, еш, сов. в. заручи́ти, чу́, чиш, гл. 1) Обручать, обручить. *А вже ж твою дівчиноньку заручили люде.* Чуб. V. 111 2) Тільки сов. в. Наставить руки? Пример см. при слові **заножи́ти**.

Заруча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. заручи́тися, чу́ся, чишся, гл. 1) Обручаться, обручиться. *Галочка заручається, од матінки одрізняється... Од батенька од рідненького до свекорка неймовірненького.* Грин. III. 470. 2) Ручаться, поручиться. Константиногр. у.

Зару́чини, чин, ж., мн. 1) Обручение. О. 1862. IV. 6. МУЕ. III. 74. *Летім, браця, на заручини: там Маруся заручається, од батенька одлучається, до свекорка прилучається.* Мет. 172. *2) Сговор, помолвка. *Пішов би оце до небожа на заручени, так бо не кликали.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Зару́чник, ка, м.** Заложник. Сл. Нік.

Зарю́мати, маю, еш, гл.—**Зару́мати.** *Сама сіла задумала, карі очі зарюмала.* Мет. 75.

Зарю́мсати, саю, еш, гл.—**Зару́мати.**

Зарю́мсатися, саюся, ешся, гл. Иметь заплаканные глаза.

Зарябі́ти, бію, еш, гл. Зарябить, запестреть. *У Христі... зарябіло у очі.* Мир. Пов. II. 51.

Заря́д, ду, м. Правление, управление. Желех.

Заря́джувати, джую, еш, сов. в. заряди́ти, джу́, диш, гл. 1) Преимущ. сов. в. Управлять, заведувать. 2) Приправлять, приправити, сдобрити (кушанье, напр., сметаной). Желех. Вх.

Зн. 20. 3)—**бра́гу.** Заваривать, заварить брагу. *Брагу зараз зарядили.* Мкр. Н. 20. См. **Заряжа́ти**.

Заряди́ти. См. **Заря́джувати** и **заряжа́ти**.

Заря́дка, ки, ж. Сметана. Желех. Вх. Зн. 20.

Заряжа́ти, жа́ю, еш, сов. в. заряди́ти, жу́, диш, гл. 1) Заряжать, зарядить. *Заряжайте ясне ружжо чорним порошком.* Чуб. V. 1011. *Узяв джура, та узяв малий пістолі зарядати.* Мет. 401. *2) Тільки сов. в. Повторять многократно одно и то же, все о том же, заладити. *Зарядила сорока за Якова.* Пир. у., Конон. *3) Происходить чому-либо непрерывно. *Оце дощ на цілий тиждень зарядив.* Пир. у., Конон.

Заря́зь, зі, ж. Раст. *Hieracium aurantiacum.* Лв. 99.

Зарясні́ти, нію, еш, гл. 1) Густо покрываться плодами, листьями. 2) Переносно: запестреть красивыми одеждами. *Пожакуймо заставщину козацьку,—нехай круг нас голота зарясніє.* К. ЦН. 223.

Зарято́увати, вую, еш, сов. в. зарядува́ти, ту́ю, еш, гл. Помогать, помочь, давать, дать помощь в беде, поддерживать. *Спасибі тобі... шо це ти мене послухав та зарядував.* Мнж. 142. *Гришми зарядуйте на подушне.* О. 1862. IX. 7. *Всякого зарядували, чим хто побідкається.* ЗОЮР. II. 285. *І сам голоду й холоду не знає, бо й його люде зарядували, як чим треба.* Г. Барв. 137.

Зарято́уватися, вуюся, ешся, сов. в. зарядува́тися, ту́юся, ешся, гл. Одолжаться, одолжить, получать, получить материальную поддержку, занять. *Се я у чоловіка зарядувався, та й оплатив податі.* Екатериносл. у.

Заса́да, ди, ж. 1) Основание, основа. 2) Заключение; тюрьма. *Десь моя дружина сидить у засаді, сидить у засаді в великій досаді.* Чуб. V. 342.

Заса́дець, дця, м.—**Заса́дьок.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Заса́дчик, заса́дчикок.** *Жінка вибере із діжі тісто та маленький засадчикок посадить.* ЗОЮР. II. 32.

Заса́джувати, джую, еш, сов. в. засади́ти, джу́, диш, гл. 1) Засажи-

вать, засадить. Кукол нарobili, куток засадили. Макс. (1849), 104. 2) Засаживать, засадить (огород, сад и пр.). 3) Засаживать, засадить, посадить, заключать, заключить. Засадили у темну темницю. Чуб. V. 396. 4) Втыкать, воткнуть, всовывать, всунуть. Ніж в череві і засадив. Котл. Ен. III. 23. Засадило руку та й витягло гадюку. Гліб. 56.

Засадистий, а, е. Плотный, дюжий. Вх. Лем. 417.

Засадич, ча, м.—Засадьок.

Засадний, а, е. 1) Объемистый, большой. Це засадні кулі: більше двадцяти кулів не візьмеш на воза. Засадні вуліки, хоч по три рої накидай. Брацл. у. Не треба, казано, дуже засадні снопи в'язати, бо не висадиш і на вила. Могил. у. 2) Крепкий. Засадні коні. Камінець. у. 3) Солидный. Безпешна будь: чоловік засадний, не ледащо яке. Брацлавск. у. 4) Засадна зима. Продолжительная и постоянная зима. НВолын. у.

***Засадничий, а, е.** Основной. Засадниче питання. Основной вопрос. Київ.

Засадчик и засадчикок, чка, м. Ум. от засадець.

Засадьок, дька, м. Поскребыш, хлеб из остатков теста, последним сажаемый в печь; обыкновенно он меньше других. *См. Вішкрібок.

Засакраментуватися, туюся, ешся, гл. Приобщиться св. таин. Черк. у.

Засалабонити, ню, ниш, гл.—Засандрічити. Оце так засалабонив, що його і чортяка тепер не витягне. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засалювати, люю, еш, сов. в. засалити, лю, лиш, гл. Засаливать, засалить, вымазывать, вымазать салом. Глянь, як засалив рукава. Харьк.

Засалюватися, лююся, ешся, сов. в. засалитися, люся, лишся, гл. Засаливаться, засалиться, вымазываться, вымазаться салом. Ой їж, кумо, горобця, не засалюйся! Грин. III. 695.

Засандрічити, чу, чиш, гл. Всадить, всунуть, воткнуть. Так засандрічив коляку в землю, що й чортяка не витягне. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засандрічитися, чуся, чишся, гл.? В загадке: Звечора заяричилось, а к

світові засандрічилось (Діжа з кістом). Мнж. 174.

***Засапатітися, чуся, тишся, гл.**—Засапуватися. Потомилися, засапатілися ми так, що й не сказати. Кон.

I. Засапуватися, пуюся, ешся, сов. в. засапатися, паюся, ешся, гл. Запыхиваться, запыхаться. Втомивсь, засапавсь, спотикався. Котл. Ен. III. 20.—Чого ж ти так засапалась?—Я мовчу: не здишусь. Г. Барв. 397.

***II. Засапуватися, пуюся, ешся, сов. в. засапатися, паюся, ешся, гл.** Увлечься, работая сапою. Жонки на городі сьогодні засапалися,—воно, мо, й не так: должно, загуторились, ну а вечері не зварили,—їжте редьку. Пир. у., Конон.

Засатарити, рю, риш, гл.—Запроторити. 1) Оце так засатарив, що й сам не знайду шапки. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 2) Засатарив мене чоловік сюди, у ліс, а сам геть і подався. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засварітися, ріюся, ришся, гл. Поссориться.

Засватати, таю, еш, гл. Посватать. Того ж дня, як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину. МВ. II. 132. А кого за тебе засватаєм? Грин. I. 205. Прийшов Євхимка, заплакав: «хтось мою Марійку засватав». Чуб. III. 207.

Засвататися, таюся, ешся, гл. Посвататься. Поздоровляю тебе засватавшись. Кв. Драм. 188.

Засвашкувати, кую, еш, гл. Начать исполнять обязанности свашки.

Засвербіти, біть, гл. безл. Зазудить, зачесаться. Венери серце засвербіло од жалю, що Еней стогнав. Котл. Ен. VI. 73.

Засвистати, щу, щеш и засвистіти, щу, стіш, гл. Засвистеть, засвистать. Засвистали козаченьки в поход з полуночі. Макс. (1849), 140. Вітер буйний знявся, засвистів. Мог. 124.

Засвідчення, ня, с. Засвидетельствование, свидетельство, удостоверение. Черк. у. Смутна пісня є историчне засвідчення важкого минулого життя. Левиц. (Правда, 1868, 484). Піди, хай піп дасть засвідчення. НВолын. у.

Засвідчувати, чую, еш, сов. в. за-

свідчити, чу, чиш, гл. Свидетельствовать, засвидетельствовать.

Засвіта́ти, та́ю, еш, гл. Светать. *Ще і на моїх воротах сонце засвітає.* Ном. № 4886. *Межи двома світлоньками там рано засвітало.* Рк. Макс.

Засві́тити, ся. См. Засві́чувати, ся.

Засві́тла, нар. Засветло. *Несуть страву, де що запопали, щоб засвітла повечерять.* Шевч. 180.

***Засві́чування, ня, с.** Зажигание (свечи и т. п.). Сл. Дубр.

Засві́чувати, чую, еш, сов. в. засві́тити, чу́, тиш, гл. 1) Зажигать, зажечь. Шевч. 257. *Засвічу я свічку, перебреду річку до моєї миленької хоть на одну нічку.* Мет. 113. 2) Только сов. в. Засветить, засиять. *Колись і в наше віконце засвітить сонце.* Ном. № 4886. *Місяць у віконечко засвітить.* МВ. II. 9. *Засвіти, боже, з раю нашому короваю, щоб було виднесенько краяти дрібнесенько.* Маркев. 101. *Аж зірніці засвітили.* Искры из глаз посыпались. Ном. № 6628. 3) **Ті́лом засві́тити.** Показать голое тело. **Воло́ссям засві́тити.** О замужней женщине: открыть волоса. Ном. № 3994.

Засві́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. засві́титися, чу́ся, тишся, гл. 1) Зажигаться, зажечься. *Чом ти досі не світиш?—Та ніяк лампа не засвічується.* Грин. 2) Только сов. в. Осветиться, засветиться, засиять. *Ой чому, чому у сьому дому так рано засвітилося?* КС. 1883. II. 371. *Він як угледів дівчину, аж очі йому засвітилися.* МВ. *Город, мов на свято, засвітився.* Мені тепер саме на веселу жизнь засвітилось. Г. Барв. 10. **Каганці в óчах засві́тилися.** Искры из глаз посыпались. Ном. № 3982.

Засво́ювати, во́юю, еш, сов. в. засво́їти, вою́, їш, гл. 1) Присваивать, присвоить. *Велику материзну мала, а з тим добра вона не знала... Брат все, що лучче, засвоїв.* Мкр. Г. 18. *Усваивать, усвоить. Сл. Нік.

Засвяткува́ти, кую́, еш, гл. Запраздновать. *Засвяткували вже оці жида.* Черк. у.

***Засе́лений, а, е.** 1) Населенный. Сл. Нік. 2) Занятый людьми (или могилами). *Нашого цвинтаря буде десяти*

з вісім, і вже він заселений на цілу половину. Крим.

Засе́лище, ща, с. Заселенное место.

Засе́лювати, люю, еш и засе́ляти, ляю, еш, сов. в. засе́лити, лю́, лиш, гл. Заселять, заселить. Аф.

Засе́люватися, лююся, ешся и засе́лятися, ляюся, ешся, сов. в. засе́литися, лю́ся, лишся, гл. Заселяться, заселиться. *Я зазнаю сей край, як він тільки що заселявся.* Стор. II. 9.

Засе́ра, ри, об. Засе́ра, нечистоплотный человек.

Засі́вити, вію, еш, гл. 1) Посесть. 2) Засереть. Аф. 434.

***Засі́джений, а, е.** 1) Засиженный. 2) О яйце: насиженный. *Цього яйця не варіть: воно засиджене.* Крим.

Засі́джувати, джую, еш, сов. в. засі́дити, джу́, діш, гл. 1) Просиживать, просидеть. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. 2) Насидеть. *Засиджене яйце.* *3) **Засі́джувати вечера́.** Начинать работать по вечерам при огне. Сл. Яворн.

Засі́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. засі́дитися, джу́ся, дішся, гл. Засиживаться, засидеться. *Як тільки було почує дзвін, то вже ні заграється, ні засидиться.* *Зоя звеліла не давати багато пляшок на стіл, щоб духовенство не засиджувалось.* Левиц. I. 395.

Засила́ти, ла́ю, еш, сов. в. засла́ти, шлю́, шлеш, гл. 1) Засылать, заслать. 2) Ссылать, сослать. *Туди тебе зашлють, де козам роги правлять.* Ном. № 3631. 3) Посылать, послать, присылать, прислать. *Засилай, посилай, серденьтко моє, частенькі листи.* Мет. 24. *Москалів заслав царь, та й припинили.* Черк. у. **Здається тобі, мов би вона засилає скаргу до неба.* Борд. 4) **Старостів засила́ти.** Сватать. *Заслав він старостів та й хустки побрав.*

***Засила́тися, юся, ешся, гл.—ким.** Пользоваться кем-ниб. для посылок. *І сказав господь чортові: «ти будь мені менчим братом». І все господь ним засилався: куди треба, куди й не треба, аж посилає його господь... (легенда)* Крим.

Засилка, ки, ж. Пища или напиток, что-либо подкрепляющее силы. Желех.

Засілка, ки, ж. Ушко, отверстие для вдевания нитки, снурка и пр. (в игле и пр.). Желех. Вх. Зн. 20.

Засілок, лку, м. Помощь, подкрепление, поддержка. Желех.

Засілювати, люю, еш, сов. в. засілити, лю, лиш, гл. 1) Усиливать, усилить, подкреплять, подкрепить. *Вона тебе ні в чому за руку не веде, вона тільки твій розум засілює, щоб сама ти свій шлях пізнала.* К. Д. Серце. 29. 2) Вдевать, вдеть; всовывать, всунуть. *Засілити нитку в голку.* Желех. Вх. Зн. 39. *Дірка була викопана в стіні невелика: так тільки можно було руку туди засілити і витягти що-небудь поблизу.* Новомоск. у. 3) Прикреплять, закрепить, привязать (веревку, цепь и пр.). Желех.

Засинати, наю, еш и засипати, паю, еш, сов. в. заснути, сну, неш, гл. 1) Засыпать, заснуть. *Серед миру я лягаю, тихо засинаю.* К. Псал. 7. *Ходила, блудила та й заснула, приїхав Гриць мій,—я й не чула.* Лавр. 55. *Заснули думи, серце спить.* Шевч. 224.

Засиніти, ню, ніш, гл. Засинить.

Засинітися, нюся, нішся, гл. Сделаться синим. *Засинилось полотно.* НВолынск. у.

Засиніти, нюю, еш, гл. Засинеть. *Засиніли понад Дніпром високі могили.* Шевч. 30.

Засинітися, нюся, ешся, гл. = Засиніти. *Синє море засинілося.* Чуб. V. 985.

Засип, пу, м., и засіпа, пи, ж. = Пріспа. Вх. Уг. 359.

***Засипання, ня, с.** Засыпка. Сл. Дубр.

I. Засипати, паю, еш, гл. 1) = Засинати. 2) Сов. в. **Заспати, сплю, спіш.** Засыпать, заспать, подолгу спать. *Щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала.* Ном. № 254. 3) Сов. в. **Заспати, сплю, спіш.** Забывать, забыть что-либо за сном, после сна. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449.

II. Засипати, паю, еш, сов. в. засіпати, плю, плеш, гл. 1) Засыпать, засыпать. *Засипав їй очі борошном.* Гринч. II. 337. *Його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *Поховали. Заси-*

пали домовину. Г. Барв. 208. 2) **Всыпáть, всыпать.** *Засипав у ступу проса і заставив товтки москаля.* Рудч. Ск. II. 166. *Чиє, пане, засипано, того й меляться.* Мнж. 120. 3) Только сов. в. Быстро заговорить. *Засипав, як горохом в бочку.* Ном. № 12894.

I. Засипáтися, паюся, ешся, сов. в. заспа́тися, сплюся, спішся, гл. Засыпаться, заспать, спать слишком долго. *Нема в мене свята,—каже чорт:—я не загуляюсь, не запіячу, не засплюсь і на Великдень.* Г. Барв. 193.

II. Засипáтися, паюся, ешся, сов. в. засіпати́ся, плюся, лешся, гл. Засыпáться, засыпáться. *Нехай мені гарячим піском очі засиплються.* МВ. II. 63. *Засипалась криниченька золотим піском.* Чуб. V. 204.

***Засипка, ки, ж.** Крупы, что-либо всыпаемое в кушанье (в суп). Желех.

Засипляти, ляю, еш, гл. 1) Просыпать какое-либо событие, явление. *Зелена діброво, скажи мені правду: хто такий у світі зору засипляє?* Чуб. V. 486. *2) Засыпáть. *А з'ївши й випивши за трьох, засипляв сном дитини.* Лепкий. *3) Убаюкать кого-либо (ребенка). *Дитину засипляла, а не чулась, як сама заснула.* Пир. у., Конон.

***Засипну́ти, пну́, не́ш, гл.** Убаюкать, укачать, усыпить. *Зараз туди побіжу, дайте тільки дитину засипнути.* Крим.

Засірниювати, нюю, еш, сов. в. засі́рнити, ню, ниш, гл. Запачкивать, запачкать сыром.

Засиротіти, чу́, тіш, гл. Осиротить.

Засиротіти, тію, еш, гл. Осиротеть. *Дитя ж моє коханеє, чого рано засиротіло? а я молода завдовіла.* Чуб. V. 807.

Засисáти, саю, еш, гл. 1) Засасывать. 2) Жалить, кусать (о змеях). *Хто буде цю молитву знати... Не буде звір його поїдати, не буде гад його засисати.* Гринч. III. 151.

Заситáрити, рю, риш, гл. = Засатáрити. *Де ти заситарив коня?* Мнж. *Заситáрити сіто. Забить отсыревшей мукой сито. —**ціділко.** Не вымыв ситце, дасть молоку заклеить сетку. *Ти ж до вечора отак решетуватимеш,*

до кукіль, он глянь, усе тобі решето заситарив. Пир. у., Конон.

Заситіти, чу́, ти́ш, гл. Вогнать, загнать. Заситить оце кілок у землю. Лебед. у.

Заситітися, чу́ся, ти́шся, гл. 1) Всосаться, увязнуть, завязнуть. О. 1861. XI. 116. *2) Загустеть. Сл. Яворн.

Засиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. засо́хнути и засо́хти, хну, неш, гл. Засыхать, засохнуть. Як та билина засихала. Шевч. 567 Впали карі очі, засохли губи. Шевч. 558.

Засича́ти, чу́, чи́ш, гл. Зашипеть. Гадюка хоч не вкусить, то засичить. Ном. № 2878.

Засія́ти, сія́ю, еш, гл. = Зася́ти. І світ над ним не засіяв вовіки. К. Іов. 7.

За́сіб, собу, м. 1) Средства материальные, силы. В мого батька засіб невеликий, середній: він не багатий і не вбогий. Рк. Левиц. Які маємо до сього часу грошові засоби і звідкіля ще їх добути, про те иншим часом рахуватимем. К. (О. 1862. III. 23). На сю... боротьбу тратять вони останні сили, останні свої засоби. К. Кр. 31. *2) Запас. Але пані Грозицька не вистріляла ще всього засобу своїх набоїв. Франко. *3) —на що, до чо́го. Орудие, снаряд. Сл. Нік.

Засі́бний, а́, е́. 1) Зажиточный, со средствами. Хиба котрий засібний, то не купував голодного року хліба. Каменец. у. 2) Об одежде: просторный. Гол. Од. 18.

Засі́бно, нар. Зажиточно, со средствами.

***За́сібок, ку, м.** Средство, орудие, снаряд. Щоб вовків перестріляти, засібки знайдуться в нас,—рушниці єсть. Крим.

За́сів, ву, м. Посев. Оця рука у нас сього року під засівом. Черк. у. Дають плуги, воли сірі, ще й до того всі засіви. Чуб. V. 216.

Засіва́льник, ка, м. Поздравляющий с новым годом и посыпающий при этом в комнате хлебными зернами. Прилуцк. у.

Засіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. засі́яти, сію, еш, гл. 1) Засевать, засеять. По-

чав... пшеницю сіять і засіяв нею цілих дві десятині. Гринч. II. 47. Радимось, як городи засіваємо. МВ. II. 206. Чого ви лається! Хиба вас поле засіяно? Ном. № 9230. 2) Посыпать комнату зернами при поздравлении с новым годом. Прилуцк. у. 3) Только сов. в. Затанцовать. Потім горлиці засіяв Герасим Калина. Мкр. Н. 29.

Засіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. засі́ятися, сіюся, ешся, гл. 1) Засеваться, засеяться. Узяло тоді хлоп'я жменю жита та й посіяло навхрест, от усе поле й засіялось житом. Гринч. I. 72. 2) О волосах: пробиваться, пробиться. Ще молоденький: борідка тільки стала засіватись. Катериносл. у. Не піду ж я за старого,—бородою коле; но я піду за такого, що вус засіявся. Гринч. III. 195.

***За́сівка, ки, ж.** Засев, посев. Яка засівка, такий і врожай. Полт. Сл. Яворн.

***За́сіда, ди, ж.** Засада, подстерегание. Желех.

***Засі́даний, а, е.** Относящийся к заседаниям. —дім. Дом заседаний, сенат. В Москві, в городі, в засіданім домі сенатори собирались. Нп. Яворн.

***Засі́дання, ня, с.** Заседание. Засідання відбувалися в великій таємності. Ефр.

Засіда́тель, ля, м. Заседатель. Вибрали мене в засідателі. Стор. I. 161.

Засіда́тельський, а, е. Заседательский. Накинув голова засідательські мітки прясти. О. 1862. II. 39.

Засіда́ти, да́ю, еш, сов. в. засі́сти, ся́ду, деш, гл. 1) Садиться, сесть. Просимо до гурту (до вечері)! привітали мене і вклонились.—Може б поруч зо мною така краля засідала, га? каже Назар. МВ. (О. 1862. III. 57). 2) Заседавать, засесть, присутствовать. Засідав серед громадських мужів. К. Іов. 61. 3) Быть в засаде, подкарауливать из засады. Ой не лети, сивий орле, на Волиня пити, засідають вражі ляшки, хочять тебе вбити. Чуб. V. 133. 4) О месте: занимать. Війшов нелюб в хату, засів усю лаву. Чуб. V. 345. 5) Заседавать, засесть где-либо. Та й засядем по пасіках на весь літ остаток. К. Досв. 109.

Засіди, дів, м. мн., **засідка**, ки, ж. Засада, подстерегание. **Ходіти, піти на засіди, засідку**. Залегать, залечь на дичь. *Охотники... підуть на засіди*. Мнж. 156. *Ходив я на засіди на котки*. Екатеринос. у. *Пішов на засіду на вовків*. Канев. у. *На серни та оленя виходить стрілець на засідку*. Шух. I. 235.

Засідлати, лаяу, еш, гл. Оседлать. *Засідлав собі коника гетьманського*. Чуб. III. 294.

Засідок, дку, м. Яйцо, пролежавшее некоторое время под наседкой.

Засік, ка, м., и **засіка**, ки, ж. Закром. Чуб. VII. 388. *Він узяв, розкрив один засік*. Рудч. Ск. II. 141. *Засіли в законах, як миші в засіці*. К. Гр. К. XXX. *Подивився він у своїм обийсті,—аж у нього все жито в засіках*. Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Засічок, засічка**. *Прийшли в будчину, подивились у засічку, аж там та пляшка, що вкрадено*. Новомоск. у.

***Засіка**, ки, ж. Засечка (у лошади). Сл. Яворн.

***Засікан**, на, м. Рана на ноге у лошади от засечки. Екатеринос. Сл. Яворн.

Засікати, каю, еш, сов. в. засікти, чу́, чеш, гл. Засекать, ранить (о ноге лошади). *Кінь засіка ногу*.

Засілля, ля, с. Выселок, хутор за селом.

Засінок, нку, м. Загородка у сеней.

Засіпати, паю, еш, гл. Задергать. *Засіпали, як циган сонце*. Харьк. у.

Засіпатися, паюся, ешся, гл. 1) Задергаться. 2) Сильно умориться от хлопот, беготни. *Наймички аж засіпались, пораючись: та локшину кришить, та вареники ліпить*. Кв. II. 212.

Засіріти, рію, еш, гл. Засереть, начать сереть; рассветать.

Засіркувати, кую, еш, гл. При обмазке стен слегка побелить белою глиной (худшим сортом) по серой. Новомоск. (Залобовск.).

Засісти. См. **Засідати**.

Засічі, чу́, чеш, гл.—**Засікти**. Желех.

***Засіяний**, а, е. Засеянный. Сл. Дубр.

Засіяти, ся. См. **Засівати, ся**.

Заска́ба, би, ж. Заноза.

Заска́блювати, люю, еш, сов. в. заска́бити, блю, биш, гл. Занозить.

Заскавучати, чу́, чіш, гл. Завизжать. *Заскавучали... собаки*. Стор. МПр. 111. *Нехай тільки руки зложу, заскавучиш ти, як цуцик*. Ном. № 3594.

***Заскаженіти, нію, еш, гл.** Взбеситься. Сл. Яворн.

Заскака́ти, каю, еш и качу́, чеш, гл. Запрыгать. *Ніхто не баче, як сирота плаче, а як заскаче, то всяк побаче*. Ном. № 10698.

Заска́кувати, кую, еш, сов. в. заско́чити, чу, чиш, гл. 1) Вскакивать, вскочить, попасть куда. *Заскочила баба в нерет: ні назад, ні наперед*. Ном. № 10086. 2) Захватывать, захватить, застигать, застичь. *Гайдамаки напали на двір Олексійця у Білозер'ї, а самого не заскочили*. ЗОЮР. I. 249. *Де ти його спобіжиш, де ти його заскочиш?* Чуб. I. 92. ***Заско́чили його́ на гарячому вчінку**. Захватили его на месте преступления. Сл. Нік.

Заскалі́ти, лю́, лиш, гл. Занозить. *Заскалив палець*. Каменец. у.

Заска́лка, ки, ж. Заноза.

Заска́лля, ля, с. При тесании дерева оставшиеся на нем острые щепки. Каменец. у.

***Заска́лювати, люю, еш, сов. в. заска́лити, лю, лиш, гл.**—**о́ко**. Зажмуривать, закрывать глаза. Звен. у.

Заскара́тися, раюся, ешся, гл. Забожиться, поклясться словами: *Скарь ня, боже!* Вх. Лем. 417.

Заска́ржувати, ую, еш, сов. в. заска́ржити, жу, жиш, гл. Принести жалобу, *обжаловать. Сл. Нік.

Заскварча́ти, чу́, чіш, гл.—**Зашкварча́ти**. ЗОЮР. II. 18.

Заскепі́ти, плію, піш, гл. Занозить. Левч. 44.

Заскі́глити, глю, лиш, гл. Жалобно застонать, завуть, завизжать, залаять. *Одна гонча заскіглила і стала дряпать лапами і скребти землю*. Стор. МПр. 112. *Аж гульк! із-за байраку татарва! як заскігять, мов собаки!* Морд. 110.

Заскі́млити, лю, лиш, гл.—**Заскі́глити**. *Заскімле по собачий*. Полт. г.

Заскіпа́ти, гл. Встречено в безлич-

ной формі в след. бранном вираженні: *А в голові би ти заскіпало!*—т. е. чтобы заболела у тебя голова так, как-будто бы ее кололи. Шух. I. 34. См. **Скіпати**.

***Заскірний, а, е.** Подкожный. **Заскірна вода.** Грунтовые воды. Желех.

***Засклеп, пу, м.** Свод. Сл. Нік.

Засклепіти, плію, піш, гл. 1) Вывести свод. 2) Запереть, замкнуть, заключить. 3) Закрывать плотно. *Ми воду так засклепили* (у водянци). Александров. у. 4) Окаменить, сделать твердым. *Засклепило, що не можна орати.* Каменец. у.

Заскліти, лю, ліш, гл. Вставить стекло. *Заскли оте вікно.* Гринч.

Заскліти, лію, еш, гл. Замереть. *Заскліла-сь була, замліла, що вже й болю не чула... Тоді дали трохи улыги, —...віджилась, краси набралась.* Св. Л. 301.

Заскорбіти, блію, біш, гл. Опечалить. *Увійде в хату з молитвою — не звеселить, а заскорбить.* Г. Барв. 149.

Заскоріджувати, джую, еш, сов. в. заскорідити, джу, диш, гл. Бороновать, заборновать. *Зорали, посіяли... заскорідили.* Рудч. Ск. II. 194.

***Заскочений, а, е.** Захваченный. Сл. Нік.

Заскреготіти, чу, чеш и заскреготіти, чу, тіш, гл. Заскрежетать. *Назирає грішний правих і зубами заскреготче.* К. Псал. 87. *Сорока заскреготить.* Шух. I. 89. *Скрикнув він, заскреготівши зубами.* Стор. МПр. 99.

Заскрипіти, плію, піш, гл. Заскрипеть. *Заскрипіли ворітеньки, бо були заперті.* Мет. 161.

Заскубати, баю, еш, сов. в. заскубити, бу, беш, гл. 1) Часто и много драть за волосы; вообще подвергать постоянному дурному обращению: побоям, преследованиям и пр. 2) Хватить за волосы. *Кільки заскуб чуприни, тільки і вирвав.*

Заскубувати, бую, еш, гл.—Заскубати.

Заскучати, чаю, еш, гл. Заскучать. *Отже мій Андрійко хутко і заскучає.* МВ. II. 9.

Заслабти, бію, еш, гл. Заболеть. *А в суботу заслабіла, а в неділю лежала, в понеділок умерла.* Чуб. V. 794.

Заслабнути и заслабти, бну, неш, гл.—Заслабити. *Як заслаб, то спокійно дожидав смерти.* Левиц. Пов. 80. *Заслаб чумак, заслаб молоденький.* Рудч. Чп. 136.

Заславлений, а, е. Прославленный. *Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.*

Засланець, нця, м. Ссылный. Желех.

***Засланий, а, е.** Ссылный, сосланный, отправленный в ссылку. *В неї чоловік—засланий.* Крим.

Заслання, ня, с. Ссылка. Желех.

Засластьонити, ню, ниш, гл. Замаслить, засалить.

Засластьонитися, нюся, нишся, гл. Замаслиться, засалиться.

I. Заслати. См. **Засилати.**

II. Заслати, ся. См. **Застилати, ся.**

Заслебезувати, зую, еш, гл. Начать читать невнятно, по складам. Аф. 435.

Заслінювати, нюю, еш, сов. в. заслінити, ню, ниш, гл. Заслюнивать, заслюнить, испачкать слюной.

Заслінюватися, нююся, ешся, сов. в. заслінитися, нюся, нишся, гл. Обслюниваться, обслюниться, *распустить слюни. Полт. у. Г. Йов. *Прийшла Венера, іскривившись, заслинившись і завіскривившись.* Котл. Ен.

Заслідіти, джу, діш, гл. Запачкать следами (грязной обуви).

Заслінка, ки, ж. Доска для закрытия отверстия в кухонной печи. *Одслонила заслінку, виняла з печі... і поїла.* Рудч. Ск. II. 41.

***Засліплений, а, е.** Слепленный. Сл. Нік.

***Засліплення, ня, с.** 1) Слепление. 2) Помрачение ума. Сл. Нік.

Засліпляти, ляю, еш, сов. в. засліпити, плію, пиш, гл. Слепить. *Молода княгиня всіх засліпила своєю красою.* Стор. МПр. 76. *Її краса засліпила йому очі.* Левиц. КС. 86. *Йому засліпило очі.* Он ослеп. Переносно: закрыл глаза, перестал видеть (ночью, во сне). *Сієї ночі, як ворогам засліпить очі.* Мкр. Г. 38. Переносно: ослепить, лишити правильного взгляда на вещи. *Нехай і турчин... Байди золотом не засліпляє.* К. Бай. 29. *Пам'ять посмертна твоя засліпляла manoю нам очі.* Костом.

(О. 1861. I. 94). Покиньте... засліплених латиною панів. К. ПС. 134.

Засліплятися, ляюся, ешся, сов. в. засліпітися, пліюся, пишся, гл. Ослепляться, ослепиться. *І блиск їх саяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Засло́на, ни, ж. 1) Занавес. НВолын. у. 2) = **Заслі́нка.** Швидче лізьте під припічок. Я заставлю вас заслоною, а як усі поснуть, тоді випущу. Котл. МЧ. 364. 3) **Защита.** *Моя ти радість і одрада, моя заслона і ограда.* Котл. Ен. V. 60.

Заслоніти, ся. См. **Заслоня́ти, ся.**

Заслонка, ки, ж. = **Заслі́нка.**

Заслоня́ти, няю, еш, сов. в. заслоніти, ню́, ниш, гл. Заслонять, заслонить, закривать, закрыть, завешивать, завесить. *Сирая земля двері залегла, віконця заслонила.* Мет. 151. *Укинув її в піч і заслонив.* Рудч. Ск. II. 40. *Я гірко плакала, що не довелось їй очі заслонити.* Г. Барв. 95.

Заслоня́тися, няюся, ешся, сов. в. заслоні́тися, ню́ся, нишся, гл. Закриваються, закриваються, заслоняються, заслоняться. *Най ся люде наговорять, ніхто їм не боронить. Ой прийде тая годиночка, що ся їм очі заслонить.* Чуб. V. 125.

Заслу́га, ги, ж. 1) Заслуга. *Котюзі по заслугі.* Ном. № 7089. 2) Вознаграждение, жалованье. *Що я в свого пана служив і заслуги не получив.* Чуб. V. 1014. *Мари вкрити червоною китайкою, заслугою козацькою.* К. Досв. 48. Ум. **Заслу́женька.**

Заслу́жені́на, ни, ж. = **Заслу́га 2.** Желех. **Заслуженина переходила в Лейбину кишеню.* Кон.

Заслу́же́нник, ка, м. Заслуженный человек. Ум. **Заслу́же́нничок.** *Сину мій, кавалерочку, і сину мій заслуженичку, сину мій страдальничку!* Похорон. причитання. Мил. 216.

Заслу́женька, ки, ж. Ум. от **заслу́га.**

Заслу́жина, ни, ж. = **Заслу́га 2.** *Ой нетяго, нетяго, нетяженько моя, де заслужина твоя?* Чуб. V. 1023.

Заслу́жувати, жу́ю, еш, сов. в. заслужі́ти, жу́, жиш, гл. Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. К. Досв. 148. *Як заслужиш пару волів,*

а пару жупанів, тоді сядеш коло моїх вишитих рукавів. Мет. 42. *Бог правдивий всіх нас діла знає, як хто заслужить—так заплату дає.* Чуб. V. 450. *Заслужував гетьманства він криваво.* К. ЦН. 304. *Матір не купити, не заслужити.* Ном. № 9359.

Заслу́жчина, ни, ж. = **Заслу́га 2.** *Нетяженько моя, де заслужчина твоя?* Грин. III. 206.

Заслу́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. заслу́хатися, хаюся, ешся, гл. Заслушиваються, заслушаться. *Як стане розказувати, то я й заслухаюся.* Кв. Драм. 265.

Заслу́жувати, жу́ю, еш, сов. в. засльозі́ти, жу́, зіш, гл. 1) Обмочить слезами. *Засльозив подушку.* 2) Прослезиться. *3) Начать течь, показываться (о воде). *Копали в нас тут кирницю; прокопали так з на сяжень—вода й засльозила.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Засльозі́тися, жу́ся, зішся, гл. 1) Облиться слезами. *Плакала дівчина, засльозилася.* *2) = **Засльозі́ти 3.** *Вода засльозилася.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Засльоті́тися, ті́ться, гл. безл. Наступить дождливой погоде. *Уже засльотилсь, не можна молотити.* НВолын. у.

***Засма́глий, а, е.** Запекшийся. *Засмагли губи.* Сл. Яворн.

Засма́гнути, ну, неш, гл. 1) Загореть. *Засмаг так.* Г. Барв. 209. *2) Запечься. *Уста засмагли.* Кон.

Засма́жка, ки, ж. Жир, пережаренный с мукой для заправки кушанья. *Желех.

Засма́жувати, жу́ю, еш, сов. в. засма́жити, жу, жиш, гл. Поджаривать, поджарить в масле. *Засмаж грибоків на снідання.*

Засмакува́ти, ку́ю, еш, гл. 1) Найти по вкусу, распробовать. *2) — **в житті.** *Зажить щастливо. Підносив добробут, творив культуру, беріг мир, хотів, щоб люди засмакували в людському життю.* Лепкий.

Засма́льцьо́вувати, ву́ю, еш, сов. в. засма́льцюва́ти, цю́ю, еш, гл. Засаливать, засалить, запачкати жиром.

Засма́лювати, лю́ю, еш, сов. в. засма́літи, лю́, лиш, гл. 1) Обжигать,

обжечь; опаливать, опалить. *2) О трубке, табаке: покуривать. *Сидить собі та люльки засмалює.* Пир. у., Конон.

Засмáлюватися, лююся, ешся, сов. в. **засмалітися, люся, лишся,** гл. 1) Обжигаться, обжечься. *Іванова хата запалилася, Іванова голова засмалилася.* Чуб. III. 205. 2) Загорать, загореть (от солнца). *Наша господиня білява, бо в полі не бувала; господарь засмалився, — на женчики дивився.* Гринч. III. 138.

***Засмáрканий, а, е.** Сопливый; нечистоплотный, грязный. Звен. у.

***Засмаркáтися, каюся, ешся,** гл. Распустить сопли, запачкаться соплями. Звен. у.

Засмáчити, ч́у, ч́иш, гл. Приправити (кушанье). *Куліш пісний. Чом же ти його не засмачила?* Грин. II. 177.

Засмерд́іти, дж́у, д́иш, гл. Завонять. *В повітрі засмерділо смалятиною.* Левиц. Пов. 188.

Засмерд́ітися, дж́уся, д́ишся, гл. Провоняться. *Вже весь світ засмердівся ним (тютюном).* Грин. II. 14.

Засмі́кувати, кую, еш, сов. в. **засмі́кати, каю, еш,** гл. 1) Задергивать, задергать. *Засмикали, як циган сонце.* Ном. № 10057. 2) Сбивать, сбить с толку.

***Засмі́чений, а, е.** Засоренный. Сл. Дубр.

***Засмі́чення, ня, с.** Засорение. Сл. Дубр.

Засмі́чувати, чую, еш, сов. в. **засмі́тити, ч́у, тиш,** гл. Засорять, засорить.

Засмі́шити, ш́у, ш́иш, гл. Уморить со смеху. *Засмішив мене.* Константиногр. у.

Засмі́яти, мію, ёш, гл. Осмеять, засмеять. *Люде чужій її засміють.* Шевч. 28.

Засмі́ятися, міюся, ёшся, гл. Засмеяться. *Як погляне, засміється, душа замірає.* Чуб. V. 25.

Засмо́ктаний, а, е. 1) Засосанный. 2) Плохо уродившийся, болезненный. *Жито... ледві од землі одлізло, — низеньке, жовте, засмоктане.* Мир. ХРВ. 5. *3) Испитой. *Увійшов до мене дідок, такий засмоктаний та закушаний.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Засмо́ктувати, тую, еш, сов. в. за-

смо́ктати, кч́у, чеш, гл. 1) Засасывать, засосать. 2) Сплачивать, сплотивать (о воде в земле). *Вода засмоктала землю у кургані: зробила її твердою.* Черном.

Засмо́ктуватися, туюся, ешся, сов. в. **засмо́ктатися, кч́уся, чешся,** гл. 1) Засасываться, засосаться. 2) Впиваться, впитаться. *Олег мови не кінчає, скочив як на муках, — йому в ногу засмокталась чорная гадюка.* Рудан. IV. 31.

Засмо́лювати, люю, еш, сов. в. **засмо́лити, лю́, лиш,** гл. Засмоливать, засмоливать. *Коли ти смолою засмолений, каже вовк, то дай і мені засмоли ти бік, а то собаки обідрали.* Рудч. Ск. II. 14.

Засму́тити, ся. См. **Засму́чати, ся.**

Засму́ткувáтися, ќуюся, ешся, гл. Загрустити.

Засму́тніти, н́ю, еш, гл. Опечалиться.

Засму́тува́ти, т́ую, еш, гл. Опечалиться. *Засмутувала на чужій стороні.* Г. Барв. 410.

Засму́чати, ча́ю, еш, засму́чувати, чую, еш, сов. в. **засму́тити, ч́у, тиш,** гл. Опечаливать, опечалить. *Не тіш мої воріженьки, не засмухай мене.* Гол. I. 289. *Не засмухай мене тяжко.* К. Псал. 102. *Вона ж його не звеселила, тільки гірше засмутила.* Мет. 145. *Господь засмутив, господь і потішить.* НВолын. у.

Засму́чатися, ча́юся, ешся и **засму́чуватися, ч́уюся, ешся,** сов. в. **засму́титися, ч́уся, тишся,** гл. Опечаливаться, опечалиться. *Загубив гроші та так ся, небоженько, засмутив.* Каменец. у.

Зáснівка, ки, ж. Род шитья. *Все пообшивані (рушники) заснівками.* Кв. I. 111. Ум. **Зáснівочка.**

Засні́жити, жу, жиш, гл. Покрити снегом.

Засні́житися, жуся, жишся, гл. Покритись снегом. *Уже й сніг почав сіятись із неба, і гілля засніжилось мов заячим пухом.* Мл. л. сб. 175.

Зáсніг, ту, м. Головня зерновая, *Ureda Segetum.* *Люде купують жито з заснігом, бо воно дешевше.* Ковел. у.

Засні́тити, ся. См. **Засні́чувати, ся.**

Зáсніток, тку, м. Зародыш. *Який*

кущ не вирви, то її заснітку навіть картоплі нема. Могил. у.

Заснічувати, чую, еш, сов. в. заснітити, чу́, тиш, гл. 1) Засыпа́ть, засыпать, забить (чем-либо сыпучим). *Побігла б по його сліду стежками, перелазами, да снаги не маю, наче хмелиною ноги спутано, очі заснічено*—т. е. засыпано землею в могиле. Г. Барв. 78. 2)—**о́чі**. Отвести глаза, отуманить, одурачить. *Та вони, прокляті цигани, так тобі засніть очі, що ти її сам не зчуєшся, як і гроші їм викинеш*. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заснічуватися, чуюся, ешся, сов. в. заснітитися, чу́ся, тишся, гл. 1) Зарожда́ться, зародитися. **І не заснітілось на це (кому́)**. Нет этого и признаков, и не начиналось. *Минуло їх (років) аж п'ять, а на щастя сиротам і не заснітілось*. Св. Л. 112. 2) Покрива́ться, покрываться головней зерновой (Uredo segetum). *Збіжжя заснітілося*. Вх. Пч. I. 13. 3) Закупорива́ться, закупориться (о гнойной ране), забиться гноем. *Оце рана заснітілася, так гній і не витіка*. Лебед. у. *Нарве палець, витече трохи гною, знов заснітитися та її болить*. Лебед. у. *Заснітився гній у вусі*. *4) Покрива́ться плесенью, заплесневеть. Сл. Яворн. *5) Приходить в упадок, портиться, испортиться.

Засно́вання, ня, с. 1) Закладка (постройки) и угощение по поводу этого. Шух. I. 89. *2) Основание, учреждение. Сл. Нік.

Засновига́ти, га́ю, еш, гл. Засновать, забегать, *засуетиться.

Засно́вувати, вую, еш, сов. в. заснува́ти, нуо́, еш, гл. 1) Засновыва́ть, засновать, затыкать, заткать. *Заснуєм ліси все поворозками*. Нп. *Павук заснував усе вікно*. 2) Основыва́ть, основать. *Нову Січ на Чортотлику заснувати*. К. Бай. 114. *3) Учрежда́ть, учредить, заводити что-либо новое. Сл. Нік.

Засно́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. заснува́тися, ную́ся, ешся, гл. 1) Засновыва́ться, засноваться, затыкаться, заткаться. *Паутинням заснувалось*. Кв. II. 196. 2) Основыва́ться, основываться.

Засно́жувати, жую, еш, сов. в. заснозі́ти, жу́, зиш, гл. 1) Затягивать,

затянуть перекладины в улье. 2) Вставля́ть, вставить в ярмо **сно́зи**.

Засну́лий, а, е. Уснувший. *Заснулії на зіму бабак*. Ном. № 5491.

Засну́ти. См. Засина́ти.

Засо́бок, бку, м. 1) Сборки на спине полушубка вверх от талии. См. **Засо́бний** 2. 2) Задняя часть рубашки. Вх. Зн. 20.

За́сов, ва, м. Засов, задвижка. Ум **Засове́ць**. *Трьома засовцями засувала (двері)*. Мил. 85.

***Засо́вати, ваю, еш, гл.** Засовать, задвигать. *Так йому заболіло, що аж ногами засовав*. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Засо́ватися, ваюся, ешся, гл. Засоваться, задвигаться. *Стара засовалася на місті, мов її що вкусило*. Мир. Пов. II. 47.

Засо́вгати, гаю, еш, гл. Зашаркать (ногами).

За́совень, вня, ж. = **За́сов**. Звенигор. у.

Засове́ць, вця́, м. Ум. от **за́сов**.

За́совка, ки, ж. Род деревянного засова или задвижки у дверей, запираемой и отпираемой снаружи при помощи особого ключа. КС. 1889. V. 489. Чуб. VII. 383. **Вивела з сіней і двері за нами на засовку*. Кон.

Засокота́ти, чу́, чеш, гл. О курах: закричать, закудахтать. *Півень засокотав, заляпав крилами і заспівав*. Левиц. I. 45.

Засо́літи, лю́, лиш. См. Засо́лювати.

Засоло́джувати, джую, еш, сов. в. засолоді́ти, джу́, диш, гл. Подслащивать, посласстить.

Засо́льщик, ка, м. Занимающийся солением рыбы на заводах. Черном.

Засо́лювати, люю, еш, сов. в. засо́літи, лю́, лиш, гл. Солить, посолить. *Варвара заварить, а Сава засолить, а Микола поставить кола*. Ном. № 507.

Засопті́, пу́, пеш, гл. Засопеть. *А Ничипір мав щось сказати та й не здужав і тільки дужче засіп*. Кв. I. 240.

Засопті́ся, пу́ся, пешся, гл. = **Засо́патися**. *Оддиш бо трохи, Остапе! бач, як засіпся*. К. ЧР. 204.

Засоро́млювати, люю, еш, сов. в.

засоромити, млю, миш, гл. Присты-
жать, пристыдить.

Засоромлюватися, лююся, ешся,
сов. в. засоромитися, млюся, мишся,
гл. Конфузиться, сконфузиться, засты-
диться. *А вона і всміхнеться, і засоро-
миться.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Засохлий, а, е. Засохший. *Дрібні
сльози по пожарищу на засохлу землю
роняє.* Мл. л. сб. 90.

Засохляний, а, е—**Засохлий.** *Тісто
зверху не засохляне.* НВолын. у.

Засохнути и **засохти.** См. **Заси-
хати.**

***Заспа, пи, ж.** 1) Щит, защита от
песка, снега. Желех. 2) Сугроб, нанос.
Подол. г.

Заспаний, а, е. Сонный. *Левец. Пов.
17. Ой очі мої заспані.* Мет. 263.

Заспати. См. **Засипати 2.**

Заспатися, сплюся, пішся, гл. Об-
рюзгнуть от сна, иметь сонный вид.
Чуб. V. 106.

Заспів, ву, м. Запев, прелюдия. К.
Дз. 5.

***Заспівач, ча, м.** Запевало. Сл. Нік.

Заспівувати, вую, еш, сов. в. **за-
співати, ваю, еш, гл.** 1) Запевать, за-
петь. *Заспівайте пісеньки ой хоч од-
ній.* Мет. 114. **Заспівало поле**—го-
ворится о шуме зрелого хлеба. *Ой
чиє ж то поле заспівало стоя, заспівало
нам, хорошим жечцям?* Мет. 394. 2) Убаю-
кивать, убаюкать колыбельной
песней. *Над колісками дітвору немов-
лят заспівуєм котками.* К. Дз. 238. 3) За-
глушать, заглушить при помощи пе-
ния (горе, беду и пр.). *Не втекла... та-
ки од свого лиха: і не загуляла й не за-
співала й не затанцювала його.* Левец.
I. 86.

Заспіль, нар. Сплошь, подряд. Мнж.
180.

***Заспокоєння, ня, с.** Успокоение.
Сл. Нік.

Заспокоювати, коюю, еш, сов. в. **за-
спокоїти, кою, їш, гл.** 1) Успока-
ивать, успокоить. *Ой ти вмiла заспо-
коїть лякане серденько.* К. Досв. 140.
Галя його заспокоювала, голубила.
Мічр. ХРВ. 389. *2) Удовлетворяють,
удсветворить. *Сказали, щоб привіз
дров. Я привіз два сажени, думав, що їх
заспокоїв; кажуть мало.* Крим.

Заспокоюватися, коююся, ешся,
сов. в. **заспокоїтися, коюся, їшся,**
гл. Успокаиваться, успокоиться. *Зiнь-
ко! заспокойся, я од широкого серця те-
бе прощаю.* Стор. МПр. 58. *Знов, за-
спокоївшись, сидить коло криниці.* К.
МХ. 41.

Заспорюватися, рююся, ешся, сов.
в. **заспоритися, рюся, ришся, гл.** На-
чать спор, заспорить. *Заспорились орел
та муравка, хто дужчий.* Мнж. 147. *2)
Ссориться, начать тяжбу. *За межу за-
спорились.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зассати, ссү, ссеш, гл. Начать со-
сать, *засосать. *Вскочив у драговину—
мало не зассало, насилу вибрьохався.*
Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зассатися, ссүся, ссешся, гл. За-
сосаться, сосать слишком долго. Желех.

Застав, ву, м. 1)—**Заставка 2.** *Грин.
I. 25. 2)—**Застава 1.** *Будь, братчику,
ласкав, лишаєм ті застав: коника воро-
ного, Іваня молодого.* О. 1862. IV. 32.*

Застава, ви, ж. Ловушка для лесно-
го зверя. Шух. I. 235.

Застава, ви, ж. 1) Залог. *Шинка-
рочко мила, усип меду-вина, бери на
заставу коня вороного.* Чуб. V. 29. *А
тут ще нема чого шинкарці і в заставу
оддать.* Рудч. Ск. II. 21. *Положивши
нову свиту і кожух в заставі.* Мкр. Н.
3. 2) Застава, пограничная стража. *А у
Тендрові острові Семен Скалозуб з
військом у заставі стояв.* АД. I. 217.
*Застави хоть стояли, та не густо, сто-
рожка не пильнувала так, як от тепер
по Збручеві, чи що.* МВ. *Ще недавно по
тій річці застави стояли, по заставах
орандарі мито з людей брали.* К. Досв.
122. *3) Шлагбаум. Сл. Нік. 4) Хо-
ругвь. *Зійди, господи, з неба, бо нам тя
ту треба—заставу вишивати.* Гол. IV.
423. Уч. **Заставонька.** *Не велiла мати
заставоньки брати.* Чуб. V. 89.

Заставати, застаю, еш, сов. в. **за-
стати, стану, неш, гл.** Заставать, за-
стать. *Буду бігти, коня гнати, щоб дів-
ку застати.* Чуб. III. 134. *Иди, корови
дій, що від батька нагнала.—Я ті по-
дою, що в тебе застала.* Чуб. V. 118.

Заставити, ся. См. **Заставляти, ся.**

Заставка, ки, ж. 1) Заслонка, за-
ставка. Шух. I. 174. 2) Вешняк, ста-
вень для удержания воды в плотинах и

запрудах. З млина вийшов мірошник заставку заставлять. Грин. II. 160. **На всі за́ставкі.** Ізо всех сил, во всю ивановскую, во все лопатки и пр. Сі баби ніяк не збагнуть, що сьогодні можна з чоловіком рубатись на всі заставки, а завтра гуляти вкупі по братерськи. К. ЧР. 242. Стьожка довгими кінцями так і має на всі заставки. О. 1862. IX. 60. Гей, ріжте на всі заставки музики. К. ПС. 24. На всі заставки лає. Ном. № 3534. Ум. **За́ставочка.** У лотоках заставочки мельник заставляє. Чуб. III. 178.

Заставля́ти, ляю, ёш, сов. в. **за́ставити, влю, виш,** гл. 1) Закладывать, заложить. *Оце кожух заставила та купила борошна.* Харьк. 2) Заставлять, заставить, загораживать, загородить. 3) Уставлять, уставить. *І стравами столи твої заставить.* К. Юв. 80. 4) Заставлять, заставить, принуждать, принудить. *Заставила мене мати тонку пряжу прости.* Лавр. 66. 5) Опустать, опустить шлюзний ставень. *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178. 6)—**діло ким.** Поручать, поручить кому дело, ставить кого на работу какую-нибудь. В похорон. причитанні мати обрашається к умершей дочери: *Ким я буду те ділечко заставляти, як тобою заставляла?* Мил. 220.

Заставля́тися, ляюся, ёшся, сов. в. **за́ставитися, влюся, вишся,** гл. 1) Закриваються, закрыться. *Вовірка заставляється хвостом.* Вх. Лем. 417 2) Битися, побитися об заклад. Вх. Лем. 415. 3) Закладывать, заложить себя. *Хоч застався, а постався.* Ном. № 11932.

Заставний, а́, ё. Положенный, отданный под залог, заложенный, закладной.

За́ставник, ка, м. Закладчик, залогодатель.

***Заставоёмець, мця, м.** Залогодержатель. Сл. Нік.

За́ставонька, ки, ж. Ум. от заста́ва.

За́ставочка, ки, ж. Ум. от за́ставка.

Заставщина, ни, ж. Отданное в залог, заложенное. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

За́стайка, ки, ж. 1) Жилище пасту-

ха гуцула в полонінах. См. **Ста́йка.** Шух. I. 215. *2) Навес подле открытого загона. Желех.

Засталі́тися, гл. *Намереваться сделать что-либо, повернуть на что. Встречено в выражении: **засталі́тися на сояшно.** Проглянуть солнцу. *Погода оце засталі́тися на сояшно, та й знову хмарки.* Ном. № 337.

Засталя́тися, ляюся, ёшся, гл. Заискивать. *Еней з Палантом обнімався і в його приязнь засталявся.* Котл. Ен. V. 11 и Словарь 11.

Застанова́, ви, ж. 1) = **Заста́ва 1.** *Поніс чоловік до жида ціп на застанову, щоб навів горілки.* Лебед. у. *Жидові клади застанову як позичаєш, а йому не треба.* НВолын. у. *Кожух у застанові.* НВолын. у. *2) Намерение, настояние на чем. *І нема у мене тоді своєї волі, ані своєї думки, ані сили, ані застанови—нічого.* Франко.

***Застанова́ка, ки, ж.** = **Заста́ва 1.** Желех.

Застановля́ти, ляю, ёш, сов. в. **застанові́ти, влю́, виш,** гл. 1) Закладывать, заложить. *Запаску свою до жидівки однесла, застановила.* Г. Барв. 277. *А третій пив і не платив та коня, зброю застановив.* Чуб. V. 672. 2) Заставлять, заставить, загромоздить. **Наїдками та напитками столи застановили.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. 3) Ставить, поставити во что-либо; напр., в печь. *Обід застановила, хліб посадила.* Г. Барв. 80.

Застановля́тися, ляюся, ёшся, сов. в. **застанові́тися, влю́ся, вишся,** гл. Останавливаться, остановиться, задерживаться, задержаться. *Через спеку орання застановилося.* Каменец. у.

За́старений, а, е. Преждевременно состаревшийся. *Не так стара, як застарена молодиця.* Мир. Пов. I. 112.

***За́старій, а́, ё.** Слишком старый. *Застарий я вже на цю роботу.* Липов. у., с. Ситківці. Ефр.

За́старіти(ся), рю(ся), риш(ся), гл. Устареть, сделаться старым. Сл. Яворн.

***За́старкуватий, а, е.** Огрубевший от старости, твердый. Лубен. у.

За́старцюва́ти, цю́ю, ёш, гл. 1) За-

нищенствовать, начать ходить по миру.
2) Заработать нищенством.

Застаршинувати, ну́ю, еш, гл. За-
начальствовать.

Застатковувати, ву́ю, еш, сов. в.
застаткувати, кую́, еш, гл. Начинать,
начать порядочно вести себя. *Перше*
все по коршмах вештався, а як оже-
нився, так і застаткував. *2) Зараба-
тывать, зарабатывать. *Що застаткуеш,*
те й матимеш. Умань. Ефр.

Застати. См. Заставати.

Застебну́ти, бну́, неш и пр., гл =
Застібну́ти и пр.

***Застебнутий, а, е.** 1) Застегнутый.
2) Замкнутый. **Застебнутий на всі**
гудзики. Замкнутый в себе (человек).
Гарний чоловік, тільки чиновник. Зав-
жди на всі гудзики застебнутий. Ефр.

Застеля́ти, ля́ю, еш, сов. в. засте-
літи, лю́, леш, гл. = **Застилати, за-**
сла́ти. *Достала скатірку, стіл засте-*
ляє. МВ. II. 20. *Білу постіль застеляю.*
Чуб. V. 48.

Застеля́тися, ляю́ся, ешся, сов. в.
застелі́тися, лю́ся, лешся, гл. 1) = **За-**
стилати́ся, засла́тися. 2) — **шалею,**
хусткою. Надеть на плечи шаль, пла-
ток. *Люборацька вже і шалею засте-*
лилась. Св. Л. 78. 3) О ветре: начать
дуть. *Та він (вітер) зранку застелився*
був он-який, а тепер—казано, така
тиша, що й господи! Кобел. у.

***Застере́ження, ня, с.** 1) Преду-
преждение, предостережение. 2) Обес-
печение. 3) Оговорка. Сл. Нік. *Губерна-*
тор Шереметев позволив було поля-
кам відчинити польські школи у Львові
з тим застереженням, щоби у них не
учено німецької і української мови. К.
Панч. **Під застереженням.** Под усло-
вием, с оговоркой. Сл. Нік.

***Застерега́ти, гаю́, еш, сов. в.** за-
стерегті́, жу́, жеш, гл. Предостере-
гать, предостеречь. Сл. Нік.

Застига́ти, га́ю, еш, сов. в. засти́г-
ти, гну, неш, гл. 1) Застывать, за-
стыть. *Аж йому́ в литка́х застигло.*
Испугался. Ном. № 9336. 2) Засты-
гать, застычь. *Терпи, доню, невольню-*
ку, поки смерть застигне. Чуб. V. 629.

Засті́глий, а, е. Застывший. **За-**
стигле холодне повітря. Мир. Пов. I.
145.

Застиді́ти, джу́, діш, гл. = **Засо-**
ро́мити.

Застилати́, ла́ю, еш, сов. в. засла́-
ти, стелю́, леш, гл. 1) Застилать, за-
слать. *Столи застилали.* Мет. *Око за-*
стила сльозою. МВ. (О. 1862. I. 76). 2)
Засла́ти о́чі. Закрывать глаза, перенос-
но: умереть. *Иноді, як прийдеться, так*
тяжко стане на серці, що й молю бога,
щоб мені очі заслати. Г. Барв. 101.

Застилати́ся, лаю́ся, ешся, сов. в.
засла́тися, стелю́ся, лешся, гл. Засты-
латься, заслаться.

Застіба́ти, ба́ю, еш, сов. в. засти́б-
ну́ти, бну́, неш, гл. Застегивать, за-
стегнуть. *Застіба повагом гудзик.* Сим.
230.

Застіба́тися, баю́ся, ешся, сов. в.
засті́бну́тися, ну́ся, нешся, гл. За-
стегиваться, застегнуться. *Гудзями за-*
стібався. Лавр. 4.

За́стібка, ки, ж. = **За́стіжка.** *У на-*
шої Одарки на застібці стрічка. О.
1861. X. 82. *Двоє дітей... в якихсь ган-*
чірках замість сорочок, котрі вони
якось соромливо позводили на грудях
чорними рученятами, бо застібок не
було. Мир. ХРВ. 186.

За́стіжечка, ки, ж. Ум. от **за́стіжка́.**

Застіжи́на, ни, ж. = **За́стіжка.** *На*
бідній дівчинці синя застіжина. Грин.
III. 531.

За́стіжка, ки, ж. Застежка, снурок
или ленточка для завязывания воротни-
ка рубахи. Чуб. VII. 415. Сим. 182.
Гол. Од. 54. *Подарую миленькому на*
застіжку стрічки. Чуб. V. 194. Во мн.
ч. **за́стіжки** значит петли, в которые
продевается застежка. *В його червона*
стьожка гарна в застіжках. Ном.
№ 11181. *Як тобі, козаченьку, угод-*
ить, яку тобі та стьожину купить?
Червону, дівчино, червону, щоб висіла
з застіжок додолу. Мил. Ум. **За́сті-**
жечка. *Сукню шили да й покоротили...*
остаточки на подарочки, обрізочки на
застіжечки. Грин. III. 46.

***Застіжо́к, ка́, м.** = **За́стіжка.** Хот.
у., Нік.

***Засті́й, то́ю, м.** Застой. Сл. Нік.

***За́стійка, ки, ж.** Облава, загон зве-
ря. Желех.

Засті́лля, ля, с. Место за столом.
Kolb. I. 109. МУЕ. III. 126. Мнж. 59.

Гол. IV. 539. *Пусти, пусти, Івасеньку, із застілля, та погляжу я по надвір'ю.* Мет. 175. *Сидять по застіллю.* Мил. 156. Ум. *Застіллячко.* *Сами сидять по застіллячку.* Грин. III. 481.

Застілок, лку, м. Постель. Вх. Лем. 417.

Застільний, а, е. Застольный. *Розговорились, трапезуючи... Постановили громадою застільною так...* К. Д. Серце, 19.

Застовбурчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **застовбурчитися**, чуся, чишся. гл. О волосах, шерсти: ставать, стать вверху, дыбом.

Застогнати, ну, неш, гл. Застонать. *Марко застогнав і почав рвать на собі волосся.* Стор. МПр. 23. *Застогнали, заплакали церковній мури.* К. Досв. 211. *Загула, застогнала земля під козацькими підківками.* Левиц. I. 16.

Застолітній, я, е. Имеющий более ста лет. *І сідая, і горбата, мабуть застолітня.* Мкр. Н. 32.

Засторóнок, нку, м. Боковое отделение в клу́ні, в комнате, в амбаре, боковой придел в церкви и пр. Чуб. VII. 397. *Показав засторонки, повні пшениці арнаутки.* Левиц. Пов. 194.

Засторцюва́ти, цюю, еш, гл. 1) = **Запротóрити**. *Куди це ти засторцювала мою ложку?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. *Та я його засторцював у наймити.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. *2) Поставить торчком, заткнуть стоймя.

Засторчіти, чу́, чи́ш, гл. 1) = **Застроміти**. *В болото вершу засторчив.* Греб. 369. *2) = **Засторцюва́ти** 2.

***Застосóвувати**, вую, еш, сов. в. **застосувати**, ую, еш, гл. Применять, применить. Сл. Нік.

Застоювати, тоюю, еш, сов. в. **засто́яти**, стою́, іш, гл. —**чёргу**. Стоять, ожидая очереди. *Паничі мусили застоювати коло неї чергу навіть на польку.* Левиц. Пов. 40.

Застоюватися, тоююся, ешся, сов. в. **засто́ятися**, стою́ся, ішся, гл. Застаиваться, засто́яться. *Кінь на стані трохи застоявсь, треба його проїздити.* Грин. II. 12.

Засто́яний, а, е. Застоявшийся. *Застояні стіжки, аж погнила солома.* Каменец. у.

Застрахати, хаю, еш, гл. См. **Застра́шувати**. Мир. ХРВ. 127.

Застраші́тися, шúся, шійся, гл. Испугаться, утрашиться. Драг. 61.

Застра́шувати, шую, еш, сов. в. **застрашіти**, шу́, шійш, гл. Утрашать, утрашить, испугать, запугать. *Та не всіх же хижа сила людоїдством застрашила.* К. Досв. 112.

Застрекотати, чу́, чеш и **застреко́тїти**, чу́, тіш, гл. Застрекотать. *Застрекотїли коники, заспївали пташечки.* Стор. МПр. 22.

Застре́лити, лю, лиш, гл. Застрелить. *Застрель сина свого Сачка.* Чуб. I. 154.

***Застре́литися**, люся, лишся, гл. Застрелиться. *Її чоловік застрелився.* Крим.

Застриба́ти, баю, еш, гл. Запрыгать.

Застривати, ваю, еш, гл. Повременить, обождать немного.

Застро́млювати, люю, еш, сов. в. **застроміти**, млю́, миш, гл. Втыкать, воткнуть, вонзить. *Застромили ножа у стїл.* Рудч. Ск. I. 148. *Змі́й перекинувся голкою. Вона взяла, застромила його в стїну.* Рудч. Ск. I. 22. *Та виломлю калинову вітку, та застромлю за білу намітку.* Мет. 234.

Застру́гувати, гую, еш, сов. в. **заструга́ти**, жу́, жиш, гл. Застрагивать, застрогать, заострить.

Застру́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **заструпі́тися**, плю́ся, пішся, гл. Струпеть, заструпеть, покрыться стру́пьями.

Застрява́ти, ряю, еш и **застряга́ти**, гаю, еш, сов. в. **застря́ти**, ряну, неш и **застря́гти**, гну, неш, гл. Застревать, застрять, завязнуть. *Жартувала баба з колесом, та спиця застряла.* Ном. № 12665. *Як то нам застряти у неволі вічній?* МВ. II. 46. *З... лоба лилися краплі поту й застрягали в густих сивих кудлатих бровах.* Левиц. I. 162. *Піде собі у двір, та там і застрягне.* Св. Л. 246.

***Застря́глий**, а, е. Застрявший, завязнувший. Сл. Нік. *А після довго чув ще у зморшках обличчя чужий застряглий погляд.* Коцюб.

***Застря́гнути**, ну, неш, гл. См. **За-**

стрявати. *Застряг у болоті.* Крим. *Курка застрягла в плоті.* Крим.

Застряміна, ни, ж. Часть ткацкого станка. См. **Верстат.** Вас. 165.

Застряїти. См. **Застрявати.**

Застування, ня, с. Заслонение света.

Застувати, тую, еш, гл. Заслонять свет, застити. Ном. № 12740. **Не застуй мені світу.* Пир. у., Конон.

Застугоніти, ню, ніш, гл. Глухо застучать. *Під вікном застугоніло.* Св. Л. 222.

Застуда, ди, ж. Простуда. Аф. 438.

Застуджувати, джую, еш, сов. в. застудіти, джу́, диш, гл. 1) Простуживать, простудить. Аф. 438. *2) Захолаживать, заохолодити; охладжати, охладити. *Видобули дві фляжки вина і казали дідові їх у воді застудити.* Черемш.

Застуджуватися, джуюся, ешся, сов. в. застудітися, джу́ся, дишся, гл. Простужуватися, простудитися. Аф. 438. *Трошки застудився та й занедужав.* Стор. I. 189.

Застужати, жаю, еш, гл. Затрудняти, утруджати, принуждати. *Ми вас не застужаєм, щоб ви сами приїздили до нас.* Екатеринос. у. (Залюбовск.).

Застукати, каю, еш, гл. 1) Застучать. 2) Застичь, захватить, поймають. *Застукав, як сотника в горосі.* Ном. № 3927. *Колись шука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому утікати.* Рудч. Ск. I. 46.

Застукотіти, чу́, тиш, гл. 1) Учащенно застучать. *Шось застукотіло у вікно.* Мнж. 129. 2) О сердце: забитися. *Серце в батька й матері швидче застукотіло.* Левиц. Пов. 156.

Застум, ма, м. Укромное место, пустынное, глухое место. *Сховалась ти на відпочинок, як лебідь в тихі застуми води.* К. ПС. 130. *І засвітився світ по застумах московських.* К. Дз. 15. *Чи не сором тобі покидати нас і по застумах цього ліса блукати без нас?* Нп.

Заступ, па, м. Заступ. *Лихого справить заступ та лопата.* Ном. № 3230. *Візьми заступ та викопай отут ямку.* Харьк. Ум. **Заступець, заступочок.** Гринч. III. 56.

Заступа, пи, ж. Защита. Левч. 47.

Заступати, паю, еш, сов. в. заступіти, плю́, пиш, гл. 1) Закривать, закрыть, становиться между. *Рада б зірка зійти, чорна хмара заступає.* Мет. 81. *То не чорній хмарі ясне сонце заступали.* Макс. (1849), 80. *Рад би я встати та її привід дати своєму дитяточку — сира земелька заступила оченька, прилягла мї ручку.* О. 1862. IV. 40. *Люде б сонце заступили, як би мали силу.* Шевч. 80. *Так мені світ і заступило.* Гринч. 2) Занимать, занятъ, преграждати, преградить (дорогу). *Де не візьметься вогонь,—увесь шлях заступив.* Рудч. Ск. II. 75. *Йому калина дорогу заступила.* О. 1862. IV. 27. *А тяжкій воріженьки заступили доріженьки.* Чуб. V. 248. 3) Заходить, зайти за что. *Як хто їде, або йде було мимо, то він заступить за коморю, чи за двері, щоб не здоровкатись.* Г. Барв. 160. *Шкода від нас за мури заступати, на козаків гармати риштувати.* К. ЦН. 174. 4) О дне и пр.: начинатися, начатися. *Заступало свято, настав багатий вечір.* Мир. Пов. I. 136. 5) Вступать, вступити (в должность). *Тільки старостою заступив, а ти вже мене й старшиною робиш.* Грин. II. 245. 6) Заменяють, заменить; замещать, заместити. 7) Защищать защитити. Мил. 196. *Хто мене (без матері) буде тепер заступать?* Мил. 201. *Було б кому заступити дочку від силоміття.* Г. Барв. 509. *Заступи мене, боже, при лихій годині!* *Заступи, господи, заборони хрестинську худібку.* Шух. I. 192.

Заступатися, паюся, ешся, сов. в. заступітися, плю́ся, пишся, гл. 1) Покриватися, покрыватися. *Улиця у-продовж людьми заступилася.* МВ. (О. 1862. I. 101). 2) Заступатися, заступитися. *Чоловік заступився, став пана просити, що його жінка не сповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Заступень, пня, м. Древко, ручка к заступу. Каменец. у.

Заступець, пця́, м. 1) Ум. от заступ. 2) Мн. Род узора для вышивки сорочки. КС. 1893. V. 278.

Заступільно, на, с. = **Заступень.** Канев. у.

Заступіти, ся. См. **Заступати, ся.**

*Засту́пний, а, е. Замещающий. Желех.

Засту́пник, ка, м. 1) Заместитель, заступающий место другого, исправляющий должность. Черниг. у. 2) Защитник, заступник, ходатай за кого. Мир. Пов. I. 161. *Хто в нас бог, опріч єгови? Хто заступник, опріч бога?* К. Псал. 39.

Засту́пниця, ці, ж. 1) Заместительница. 2) Защитница, заступница. Чуб. III. 255.

Заступо́чок, чка, м. Ум. от за́ступ.

Застьо́л, лу, м. Покрывало, то, чем застлано (диван, кровать, стол). *Він до кроваті, шугнув рукою під застьол,— там і гроші підкинуто.* Александр. у. (Залюбовск.).

Застьо́ла, ли, ж. Полотно, которым накрывают, застилают воз, когда на него нагружают хлеб. Александр. у. (Залюбовск.).

За́сув, ва, м. 1) = За́сов. Ном. № 503. 2) Часть лавча́стого замка. См. Лавча́стий. Шух. I. 93. 3) Часть отримача. Шух. I. 249.

Засува́ти, ваю, еш, сов. в. засу́нути, ну, неш, гл. Засовывать, засунуть, задвигать, задвинуть. *Ой, вигострю товариша, засуну в халяву.* Шевч. 534.

Засува́тися, ваюся, ешся, сов. в. засу́нутися, нуся, нешся, гл. 1) Задвигаться, задвинуться, засовываться, засунуться. 2) Осыпаться, засыпаться, засыпаться (землей). *Вже й криниця тая засунулась і висохла.* Шевч.

За́сувка, ки, ж. 1) Задвижка. 2) Дощечка в ложе гуцульского ружья, которой задвигается полое место, где хранятся пули. Шух. I. 229, 230. 3) Часть рійток (см.). МУЕ. III. 20.

*Засувний, а, е. Задвижной. Сл. Дубр.

*За́суд, ду, м. Осуждение. Сл. Нік.

Засу́джувати, джую, еш, сов. в. засу́дити, джу́, диш, гл. Судить, осудить, приговорить. *Ой вже тебе, молодий козаче, в салдати засудили.* Чуб. V. 948.

Засу́лити, джу́, диш, гл. Стянуть, свести. *Судорга засудила руку.* Борз. у.

Засу́кувати, кую, еш, сов. в. засу́кати, каю, еш, гл. 1) Засучивать, засучить. *По локоть руки засукав.* Котл. Ен. II. 19. *2) Ссучивать, скрутить,

свертеть. *Засукай шворку, бо знов розсукалась.* Пир. у., Конон. *3) Засу́кати ду́лі. Начать показывать кукиш. Звен. у.

Засу́куватися, куюся, ешся, сов. в. засу́катися, каюся, ешся, гл. 1) Засучиваться, засучиться. *Оце ще! не засукується ніяк рукав!* Гринч. 2) —самій в собі. О нитке: скручиваться, скрутиться. Шух. I. 149.

Засу́лля, ля, с. Местность за рекой Сулой. Желех.

Засумі́ти, мію, еш, гл. Опечалиться. *Засумів Ірод.* Єв. Мт. XIV. 9. *Іде сумний, понурий... Дивно так засумів.* К. ЦН. 250.

*Засумо́ваний, а, е. Опечаленный. *Іван ішов якийсь засумований.* Франко.

Засумува́ти, му́ю, еш, гл. Затосковать, загрустить. *Старий Таволга часом тяжко, тяжко засумує.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200).

Засу́нути, ся. См. Засува́ти, ся.

*Засупо́нити, ню, ниш, гл. Стянуть хомут. —ро́та, па́щу. Заставить молчать. *Я тобі засупоню пащу!* Кон.

*Засупо́нитися, нюся, нишся, гл. Стянуться. *Так засупонилась, що насили диха.* Умань. Ефр.

Засурми́ти, млю́, міш, гл. Затрубить. *А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили.* Нп. *Ой у городі у Черкасі сурми засурмили.* АД. I. 159.

Засурпе́лювати, люю, еш, сов. в. засурпе́лити, лю, лиш, гл. Всаживать, всадить с силою. Аф. 438.

Засу́ха, хи, ж. 1) Засуха. *Покарав господь людей превеликою засухою.* Стор. I. 150. 2) Высохшее озеро. Одесск. у. (Браунер).

Засу́шечок, чка, м. Ум. от засу́шок.

Засу́шити, ся. См. Засу́шувати, ся.

Засу́шка, ки, ж. Сорт луку. *Циблю-засушку годиться сховати до Покрови на піч, щоб у стовбурі не йшла.* Гринч. II. 21.

*Засу́шливий, а, е и засу́шний, а, е. Сухой, засушливый. Сл. Яворн.

Засу́шок, шка, м. Сухарь. Ум. Засу́шечок. *Дала йому засушечок хліба.* Рудч. Ск. I. 88.

Засу́шувати(ся), шую(ся), еш(ся), сов. в. засу́шити(ся), шу́(ся),

шиш(ся), гл. Засушивать(ся), засушит(ся). *Доставши рибу, одріж голову, засуши і сховай.* Чуб. I. 75.

Засхнути, ну, неш, гл. = **Засохти.** *Загинеш, серденько, загинеш, мов ряст весною у ночі засхнеш.* Шевч. 327.

Засцика, ки, об. Обмоченный уриной.

Засцикати, каю, еш, сов. в. засцяти, сцю, цюш, гл. Замачивать, замочить (уриной). *Чорний чорне більмо засцяв, білий біле більмо засцяв.* Чуб. I. 139.

Засцикатися, каюся, ешся, сов. в. засцятися, цюся, цюшся, гл. Замачиваться, замочиться (уриной).

Засцянка, ки, ж. Замочившаяся уриной.

Засцяти, ся. См. **Засцикати, ся.**

Зась! *и **заськи!** меж., виражающее запрещение: нельзя! не смей! *Що попові можна, то дякові зась!* Ном. № 1004. *Очима їж, а рукам зась!* Ном. № 3822. *Горілка, кажуть, не дівка, а козакові зась.* Мл. л. сб. 47. *Я з хорошим постояла, тобі зась, тобі зась!* Чуб. V. 1114. ***Заськи до моєї запаски.** Н. посл. Иногда употребляется в виде существительного: *Цить, бо пику натовчу!.. А зась до пики ти не знаєш?* Гринч. II. 165.

Засябрувати, рую, еш, гл. Стать в соседские, товарищеские отношения. *З сусідою, охтирським крамарем, вони засябрували.* О. 1862. IX. 70.

***Засяг, гу, м.** В выражении: на **засяг каменя.** На расстоянии одного броска (камнем). Желех.

Засягати, гаю, еш, сов. в. засягті, гну, неш, гл. 1) Захватывать, хватить. 2) Охватывать, охватить. *Було видко усе, скільки засягло око.* Ком. I. 10. (Думки) *од билинки перелітали до птиці, од птиці до скотини, од скотини до чоловіка, поки не засягли всього світа.* Мир. ХРВ. 29. 3) Добывать, добыть. *Роботою засягне собі щастя.* Мир. ХРВ. 4) Заимствовать, позаимствовать, почерпнуть. *5) Хватить, треснуть, ударить. *Як не засягне ворога біяком по зубах,—той тільки ногами накрився.* Лепкий.

***Засякатися, каюся, ешся, гл.** Засморкаться, начать сморкаться. *Море*

голів цікаво подалося наперед, засякалося, зашаркали чобітьми. Дн. Чайка. «Хрестонос».

Засяти, сяю, еш, гл. Засиять. *Так в хагі засяло, що ніби свічки горіли.* Рудч. Ск. I. 113. *І світ ясний, не вечірній тихенько засяє.* Шевч. 217.

Засяяти, сяю, еш, гл. = **Засяти.** *Засяяли шаблі, як сонце з хмари.* Чуб. III. 278.

Затаїти, ся. См. **Затаювати, ся.**

***Затайливий, а, е.** Скрытный. Сл. Нік.

***Затайливість, вости, ж.** Скрытность

Затакувати, кую, еш, сов. в. затакати, каю, еш, гл. Начать поддакивать.

Заталанити, ню, ниш, гл. Приобрести по счастливой случайности. *Що вдень загорюєш, то за ніч прогайнуєш, а що заталаниш,—то музики наймаєш.* Чуб. V. 479. *Він і швець добрий, тільки що заталанить, то все й прогайнує.* Г. Барв. 272.

Заталапати, паю, еш, гл. Забрызгать, запачкать жидкой грязью одежду. Желех.

Заталапатися, паюся, ешся, гл. Зашлепаться в грязи, забрызгаться грязью. *Глянь, як заталапалась, і тварі не знає.* Брацл. у.

***Затамований, а, е.** Сдерживаемый, сдержанный. *Чулося затамоване дихання.* Дн. Чайка.

Затамувати, вую, еш, сов. в. затамувати, мую, еш, гл. 1) Задержать, остановить, унять. *Затамувати кров.* Житом. у. *Гріх розмножався на землі і нічим було вже його затамувати.* Опат. 12. 2) Остановить течение воды, запрудить. 3) Подождать, замедлить, протянуть. *Затамував два дні, не заплатив.* Черк. у.

Затамуватися, муюся, ешся, гл. Задержаться, замедлить. *Пішов і затамувавсь там.* Черк. у.

Затанцювати, цюю, еш, гл. 1) Затанцовать. 2) Заработать танцами. 3) Заглушить, осилить при помощи танцев (горе, печаль и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха і не загуляла й не заспівала, й не затанцювала.* Левиц. I. 86.

Затанцюва́тися, цю́юся, ешся, гл. Увлечься танцями. Катря до впаду не затанцюється, не розсердиться до сварки. МВ. II. 83.

Затанчи́ти, чу, чиш, гл.—Затанцюва́ти.

Затарабани́ти, ню, ниш, гл. 1) Забарабанить; застучать. Здалось, що як неначе ложками на лаві затарабанило; думаю, певно кіт. Драг. 63. 2) Задевать, затащить.

Затарасува́ти, сую, еш, гл. 1) Завалить хворостом (топь). 2) Преградить (путь). В болоті загрузла і заднім путь затарасувала.

Затарасува́тися, суюся, ешся, гл. Увязнуть в грязі. Оттут їхала пані у кареті та як затарасувалась у багні, то насилочку двома парами волів витягли. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Затаскува́ти, ку́ю, еш, сов. в. затаска́ти, каю, еш, гл. 1) Затаскивать, затащить куда-нибудь. Собаки десь уже і ягня (зарізане) затаскали. Мнж. 134. 2) — **Запрото́рити 2.** Тимоху (попа, за кару) затаскали в манастир, та ще й на дев'ять місяців. Св. Л. 300. 3) Занимать, занятъ притащенными предметами известное место. Затаскав цареві дровами увесь двір. Мнж. 41. *4) Затаскивать, завалить (яму). Затаскай оті копці, щоб кобила ноги не звихнула. Пир. у., Конон.

Затасува́ти, сую, еш, гл. 1) Задевать, заложить неизвестно куда, забросить, запропаститъ. Куди се ти віника затасувала? 2) Замять, затереть. Там у волості й затасували моє діло. Черк. у.

Затахлува́ти, лую, еш, гл. Запропаститъ. Затахлував усю худобу і кінця не знайдеш.

Затаюва́ти, таюю, еш, сов. в. затаї́ти, таю, їш, гл. Скрывать, скрыть, утаивать, утаить, пританть. Породила їва сина, хтіла затаїть. Чуб. III. 368. І дух від ляку затаїв. Котл. Ен. Затаївши дух, пильно на неї дивився. Стор. МПр. 76.

Затаюва́тися, таююся, ешся, сов. в. затаї́тися, таюся, їшся, гл. 1) Скрываться, скрыться, укрываться, укрыться. Затаївся духом і тілом. НВолын. у.

2) Отпираться, отпереться, не признаваться, не признаться. Затаїться, та й що хоч йому роби. НВолын. у.

Затве́рджува́ти, джую, еш, сов. в. затверді́ти, джу́, діш, гл. Утверждать, утвердить.

Затверді́лий, а, е. Загрубелый, затвердевший. Серце бо їх затверділе. Єв. Мр. VI. 52.

Затверді́ти, дію, еш, гл. Затвердеть. *І у силі, в добрі як скала затвердії. Рудан.

Затве́рднути, ну, неш, гл.—Затверді́ти. Затвердло поле й не вореш. Каменец. у.

Затеклі́й, а, е. Затекший.

Затекті́. См. Затіка́ти.

Зателє́нькати, каю, еш, гл.—Задзелє́нькати. Тут бо саме зателєнькав дзвінок. Хата, 95. Загуб великий дзвін з дзвіниці і розкотився в повітрі. За ним тихо зателєнькали маленькі дзвоникки. Мир. Пов. II. 129.

Зателє́па, пи, об. Неряха. МВ. (КС. 1902. X. 152). Осе ше зателєпа, все в неї чорт знає як: сорочка от-от опаде, запаска теж, пояс аж по землі волочеться. Брацл. у. Уже й вечір минає; а як вечір проминув,—зателєпа прилчнув. Гринч. III. 652.

*Зателє́паній, а, е. Неряшливый, забрызганный. Сл. Нік. Ти сама стидайся, багачко зателєпана!—закричала Анна. Франко.

Зателє́панка, ки, ж. Неряха. Желех.

Зателє́пати, паю, еш, гл.—Затала́пати. Желех.

Зателє́патися, паюся, ешся, гл.—Затала́патися. Так зателєпався, як жид. Ном. № 11273.

Зателє́пкува́тий и зателє́пува́тий, а, е. Неряшливый. Каменец. и Брацл. у.у.

Зателі́пати, паю, еш, гл. 1) Заболтаться, закачатъся. 2) — **Затала́патися.** Зателіпалась як свиня. Змиев. у.

Затемне́ння, ня, с. Затемнение, помрачение. Затемнення історії. К. Кр. 23. *—сонця. Солнечное затмение. Сл. Нік.

Затемні́ти, нію, еш, гл. Ослепнуть.

Затемнюва́ти, нюю, еш, гл.—Затемні́ти. Затемнює євангельський завіт. К. ПС. 62.

Затемня́ти, няю, еш, сов. в. зате́мніти, нію, ніш, гл. Затемнять, затемнить. *Та хмара надулась і річ таку веде: «що вже мені се сонце надоїло!.. Я здужаю його собою затемнить.* Греб. 367. *Хто ти такий, що хочеш затемнити небесний суд словами без науки?* К. Іов. 84.

Затемперо́вувати, вую, еш, сов. в. затемперува́ти, рую, еш, гл. Очиняють, очинить перо, *карандаш. (Олівець) з другого кінця був затемперований. Франко. «Олівець».

Зате́мритися, рюся, ришся, гл. Потемнеть, стемнеть. *То вияснилося було, а то знов затемрілося.* НВолын. у. *Вийшли увечері, а у ліс прийшли — затемрілося, нічого не видно.* Каменец. у.

Затене́тити, чу, тиш, гл. 1) Поставить сети. 2) Слегка прикрыть.

Зате́пла, нар. Пока тепло.

Зате́пліти, лію, еш, гл. 1) Потеплеть. 2) Безл. О погоде: стать теплее.

***Зате́рка, ки, ж.** Невымешанный комок в тесте. Ум. **Зате́рочка.** *Місіть, місіть, коровайнички, щоб не було затерочки, бо чужая сторона, щоб не було сорома.* Нп.

***Затерко́тіти, кочу́, чеш, гл.** Быстро заговорить, зачастить словами. Звен. у.

***Затерно́сити, шу́, сіш, гл.** Затрасти, закачать. Сл. Нік.

Затерпа́ти, паю, еш, сов. в. зате́рпнути, ну, неш, гл. Отерпнуть, онеметь. *Богослов курив та й курив, аж язик йому затерп.* Св. Л. 122.

Затерча́ти, чу́, чиш, гл. О поющем солов'є: дроб'ю рассыпаться. (Соловейко) *защебече, затерчить.* Кв. І. 29.

Затеса́ти. См. **Затісувати.**

Затика́ти, каю, еш, сов. в. заткну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Затыкать, заткнуть (отверстие). *Я такими дурнями верхи затикаю.* Чуб. V. 76. *Проїв дірку у бичка, з середини все виїв, а туди горобців напустив і соломою заткнув.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Затыкать, заткнуть за что-либо. *Заток сопілку за пояс.* Федьк. 3) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить. *Затикають з одного боку на човні бунчук, з другого прапор.* К. Бай. 92.

Затікати, тічу, чеш, гл. 1) Укра-

сить цветами, заткнув их в волоса, головной убор. *Та й вирвемо квіточку зелененьку, та й затичем Марусю молоденьку.* Мил. 134. *Затичу біжник запашним зіллям.* Г. Барв. 278. *2) **Затікати ду́лі.** Начать показывать кукиш. *Та як затиче йому дулі...* Пир. у., Конон.

Затікати́ся, каюся, ешся, гл. Украстись цветами и пр., заткнув их в волоса, головной убор. *В саду була, рожу рвала та й затикалася.* Чуб. V. 51. *Ой упала зоря з неба та й розсипалася; мила зорю позбірала та й затикалася.* Чуб. V. 1174.

***Затілі́кати, каю, еш, гл.** Запилить, заиграть (на скрипке). Франко.

Заті́лля, ля, с. Задняя, не лицевая сторона. *А у Стрию на затілля мальовані сіни, а там мої, товаришу, кучері посіли.* Гол. IV. 445.

Заті́лок, лку, м. 1) Задняя стена в доме. *2) В телеге задняя поперечная скрепа, связывающая **драбіни.** Пир. у., Конон.

Заті́льний, а, е. Задний. НВолын. у. *Вийшла стара пані на затільні двері.* Гол. III. 207. *Утікала Бондарівна затільними дверми.* Гринч. III. 616.

Заті́н, ну, м. Род перегородки из камыша, ставящейся в реке, чтобы задержать рыбу, которая, ища выхода, попадает в поставленную вершу. О. 1861. XI. 116. *Отце ж ми робим затин—з очерету, пускаємо ворітця, а біля них спускаємо у воду вершу проти води; через день і набіжить окунь і плітка.* О. 1861. XI. 115.

***Затина́ка, ки, об.** Заика. Екатериносл. Сл. Яворн.

Затина́ти, наю, еш, сов. в. затну́ти и затя́ти, тну́, не́ш, гл. 1) Ударять, ударить. *Скоро Лях-Бутурлак тее зачуває, Кушку Самійла у шоку затинає.* Макс. 37. *Як до ліса доїжджас, дубиною затинає.* Чуб. V. 933. *Затяла її в лику.* НВолын. у. 2) Ударять, ударить рубящим или режущим орудием, начинать, начать рубить, резнуть. 3)—**корму́.** Допекать, допечь, укорять, укорить. *Хазяйка смика діда за рукав, що він уважив панотцеві, а хазяїн уговорює попа, щоб він не затинав старенькому.* Стор. I. 240. 4) Делать, сделать

что с энергией, с жаром, *с увлечением. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. *На вигоні дівчата затинають веснянки.* Греб. 401. *Затинає по-лядськи.* Гринч.

Затина́тися, на́юся, е́шся, сов. в. **затну́тися** и **затя́тися, тну́ся, не́шся,** гл. 1) Цепляться, зацепиться, задевать, задеть. *Се видно ж усякому, що сей замок скручено, бо ключ затинається.* Екатеринос. г. 2) Задерживаться, останавливаться, остановиться, приостановиться. *Як повів я рештанта, то він спершу йшов як слід, а далі все затинався йти, а то й побіг од мене та й утік.* Новомоск. у. 3) Останавливаться, остановиться в разговоре, заикаться; замолкать, замолкнуть. *Хто? хто?! затинаючись скрикнув він.* Мир. ХРВ. 52. *Друге на речі дається, а як я... Якось Улита затнулася.* Г. Барв. 226. *Дівочий клекіт на хвилину затнувся.* Мир. Пов. I. 144. 4) Только сов. в. Упорно стоять на своем; упорно продолжать что-либо делать. *Не хочу, не поїду!.. і затялась на сьому.* Г. Барв. 531. *Затялись в одну шкуру: давай рошот!* Мир. ХРВ. 259. *Дош затявся.* Мир. ХРВ. *В гаремах тільки нуд затявся: там кралі нищечком ридали, як ніч наступить, сна не мали, а вечір карою здавався.* Мкр. Г. 16. 5) Только сов. в. Удариться. *Чоловік розігнався, в одвірок затявся.* Чуб. V. 1080.

Затині́ти, ню́, ні́ш, гл. Огородить плетнем. Вх. Зн. 20.

Заті́нка, ки, ж. Нижняя треть, нижняя утолщенная, после зарубки, часть веретена. Шух. I. 148.

Заті́нчивий и **заті́нчливий, а, е.** Не поддающийся, неуступчивый, упрямый. *О, яка ж бо ти затинчива! Почастуй же нас, коли сама не хочеш.* О. 1862. II. 33. *Ну, це й колода затинчлива,—як от дитина буває.* Волч. у.

Затирáти, ра́ю, еш, сов. в. **затéрти, трú, рéш,** гл. 1) Затирать, затереть, стирать, стереть. *Ой ходімо, дівчинонько, слідок затирати.* Чуб. III. 174. 2) Переносно: заглаживать, загладить, стараться скрыть. *Як ні затирала свій смуток шуткуванням... він раз-по-раз допитувався.* Г. Барв. 152. 3)—ру́ки. Потирать руки. *А там, затираючи ру-*

ки... потяг доріженькою до хати. Св. Л. 205. **А вороги наші бачать це й тільки руки затирають.* Лепкий. 4) Делать затор. *Із ляхами пиво варити затирайте: лядський солод, козацька вода, лядські дрова, козацькі труда.* Макс. (1849), 67. 5) У бочаров: прорезывать на нижней части клепок полосу или вырезку для вставки дна. Сумск. у. Шух. I. 250. 6) Только несов. в. Есть с аппетитом. *Панотець затирав сметану з свіжим сиром, випивши чарку оквитої.* Св. Л. 16. *Тимоха тим часом затирав печену курку, що на стіл подали.* Св. Л. 198. 7)—борщ=Заправляти I.

Затирáха, хи, ж. Название соломахи. *Соломаха-затираха, як затрем—поїмо.* Гринч. III. 195.

Затирáч, ча́, м. Инструмент, которым прорезывают бочары в клепках углубление для вставки дна. См. **Затирáти** 4. Шух. I. 250.

Заті́рити. См. **Заті́рювати.**

Затирко́тати, чу́, чеш, гл. 1) = **Заторохті́ти.** *Як горошок затиркоче.* Гол. III. 458. *2) Заговорить быстро и невнятно. Звен. у.

Затирлі́кати, рлі́чу, чеш *и **рлі́каю, еш,** гл. Запиликать. *Музика що затирликав, то й проликав.* Посл.

Заті́рювати, рюю, еш, сов. в. **заті́рити, рю, риш,** гл. Затаскивать, затащить куда-либо, занести куда-либо.

Затиска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **заті́снути, ну, неш,** гл. 1) Сжимать, сжать, стискивать, стиснуть. *Впірнув Сатанаїл у самую безодню... бере він той пісок..., а вода йому той пісок так і ізмиває; той так затискає жменю.* О. 1861. VI. 59. 2) Запихать, засунуть. *Затис за пазуху.* Сосниц. у.

***Заті́скач, ча, м.** Зажим (прибор). Сл. Дубр.

Затихáти, ха́ю, еш, сов. в. **заті́хнути, хну, неш,** гл. Затихать, затихнуть. *Затихло все... Тільки дівчата та соловейко не затих.* Шевч. 395.

Зáтичка, ки, ж. 1) Пробка, то, чем закупоривают, затыкают. *Чоловік скоренько заткнув пляшку, перехрестив затичку, та знов у воду.* Ном. № 1254. 2) Цветок, который втыкается в волосы девушек для украшения. Вх. Зн. 20.

Затишина, ни, ж. = **Затишок** 1. Вх. Уг. 239.

Затишитися, шуся, шишся, гл. 1) = **Затихнути**. Затишивсь уже грім — не гримить. Константиногр. у. *2) Пойти тихим, медленным ходом, убавить ход, замедлить. На мості поїзд затишивсь. Крим.

Затишний, а, е. Уютный, укромный. Затишний ярк стой, — бджолі добре стояти. Волч. у. Я говорив: умру в гнізді затишнім, і в старості лічить года забуду. К. Іов. 62.

Затишно, нар. Уютно, укромно; тихо. Захотів пишно! аби затишно. Ном. № 9890.

Затишок, шку, м. 1) Место, закрытое от ветра. Затишком ішли, то воно не так холодно. Лебед. у. 2) Уютное, укромное местечко. Піймав собі мишку да ззів у затишку. Макс. 105.

Зати́ва, ви, ж. Затея.

Зативати, ваю, еш, сов. в. **затіяти**, тію, еш, гл. Затевать, затеять. Як затіє дурень молитись, то і лоб собі росквасить. Ном. № 6576. Затіяв жениться, сам не знаєш нащо. Чуб. V. 491.

Зативатися, ваюся, ешся, сов. в. **затіятися**, тіюся, ешся, гл. Затеваться, затеяться. Ніхто не сподівався і гадки не мав, що тее зативається. О. 1861. VII. 6.

Затікати, каю, еш, сов. в. **затекті**, течу́, чеш, гл. Затекать, затечь. Дайте йому молотить з тієї скирти, що затекла. Стор. I. 19.

***Затінення**, ня, с. Затемнение. Ека-териносл. г. Сл. Яворн.

Затінок, нку, м. 1) Место, находящееся в тени. В затінку стане за дівку. Ном. № 7517. Плаче баба, плаче та сіла в затінку. Чуб. V. 1131. 2) Тень. Дивиться кожний на свій затінок на стіні. МУЕ. III. 55.

Затіняти, няю, еш, сов. в. **затініти**, нію, ниш, гл. Затенять, затемнить, покрывать, покрыть тенью, затемнять, затемнить. Твою головоньку весною калина не затінить. О. 1861. III. 17. Що то, боже, хмара! сонце затінить. Лебед. у.

Затіпувати, пую, еш, сов. в. **затіпати**, паю, еш, гл. Начать трепать.

Затіпуватися, пуюся, ешся, сов. в.

затіпатися, паюся, ешся, гл. Затрепетать, задрожать. Губа затіпалася. У Пороха руки затіпались. Мир. ХРВ. 180. Серце затіпалось, немов хто торкнувся до його. Мир. ХРВ. 5. Затіпалось розшматоване тіло Речі Посполитої, як тіпається индик після того, як голова одрубана. Мир. ХРВ. 91.

Затір, тору, м. Углубление в клепках деревянной посуды, в которое бочар вставляет дно. Шух. I. 250.

Затірка, ки, ж. 1) Род мучного кушанья: мелкие шарики из теста, варимые в воде или молоке. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. М'яка була затірка, биле мене матінка. Лавр. 25. 2) **Дати затірки**. Задать трепки. Я тобі дам затірки! Попадешся ти в мої лещата! О. 1861. XI. Кух. 20.

Затісно, нар. Тесно. Мнж. 180.

Затісняти, няю, еш, сов. в. **затісніти**, нію, ниш, гл. Теснить, стеснять. Мнж. 180.

Затісувати, сую, еш, сов. в. **затеса́ти**, тешу́, шеш, гл. 1) Обтесывать, обтесать. *2) Вырезать, выстрогать. Як був собі, та не мав собі, та зробив собі — затесав собі сіренького волика... Нс. Пир. у., Конон. 3) Заострять, заострить. 4) Только сов. в. Начать тесать.

Затіяти. См. **Зативати**.

Заткалка, ки, ж. Пробка. НВол. у.

Заткално, на и **заткало**, ла, с. Затычка, которой затыкают дымовую трубу вместо вьюшек. Чуб. VII. 381. Вас. 193. Бо на парубках шмаття — то міх та ряднина, з заткала шапка, з клочча поясина. Чуб. III. 34. Мій верх і заткало. Ном. № 2575.

Заткати, тчу́, чеш, гл. 1) Начать ткать. 2) Заработать тканьем. 3) Покрывать, покрыть тканым узором. Були ті жупани серебром заткані. АД. I. 261. 4) = **Заткнүти**. Та й заткав я йому боржій рану. Федьк. Не можна всім губи заткати. Ном. № 6986. З-під коріння, з-під верби джерело било, ще й кулаком не заткати. Св. Л. 307.

Заткатися, тчу́ся, чешся, гл. Покрываются, покрыться тканым узором. Зазеленіло поле й луки, мов заткались травною та квітами. О. 1861. IX. 175.

Заткнүти. См. **Затікати**.

Заткнѹ́тися, нѹ́ся, не́шся, гл. Заткнуться.

Затліва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. затлі́тися, лі́юся, ешся, гл. Затлеваться, затлеться.

Затлѹ́млювати, млюю, еш, сов. в. затлумі́ти, млю́, миш, гл. Подавлять, подавить.

Затну́ти, ся. См. **Затина́ти, ся.**

Затоваришувáти, шу́ю, еш, гл. Вступити в товарищеские отношения. *Вони ще дужче затоваришували.* Мир. ХРВ. 353.

Затовкма́чувати, чу́ю, еш, гл.—**Затокма́чувати.**

Затѹ́ккувати, кую, еш, сов. в. затовкту́ти, вчу́, че́ш, гл. Приправлять, приправить толченым салом и зеленью. *Жінко, вари, лишень, гречані галушки та сито їх із салом затовчи.* Рудч. Ск. I. 11. *Затовчений свіжим салом з зеленою цибулею і кропом куліш.* Левиц. Пов. 109.

Затѹ́вмистий, а, е. Тупоугольный. **Затовмистий клин.** НВолын. у.

Затѹ́го, нар. Вот-вот, того и гляди, скоро уже. *Сидить у хаті, а затого хата повалиться.* Киев. у. *Час затого й жати.* Хата, 110. *От-от упаде затого.* ЗОЮР. II. 20. *Затого сивий волос проб'ється.* Г. Барв. 248. *Твоє море слав'янськеє, нове, затого вже буде повне і попливе човен.* Шевч.

Затѹ́ка, ки, ж. Залив. *За селом блищать течії, затоки й озера Мжі.* Стор. I. 90.

Зáтока, ки, ж. Скользкое место на дороге, где закатываются сани. Канев. у., Звен. у. См. **Зáбіг 3.** *Біда, як прийдеться їхати нашими дринджолами, що все забігають в затоки.* О. 1862. IV. 92.

Затокáрювати, рюю, еш, сов. в. затокáрити, рю, риш, гл. Девать, запрягать. *Затокарив десь мого ножики.* Киев. у.

Затокма́чувати, чу́ю, еш, сов. в. затокма́чити, чу, чиш, гл. Втискивать, втиснуть, всовывать, всунуть куда.

Затокоті́ти, чу́, чеш, гл. О сердце забиться. *Дуже затокотіло в його грудях серце, глянувши на рідне село.* Стор. МПр. 51.

Затолѹ́чувати, чу́ю, еш, сов. в.

затолѹ́чити, чу, чиш, гл. Затаптывать, затаптать.

Затѹ́мість, нар. Вместе того. *Хай вона й вам, тільки я собі Чіпку візьму затомість.* Мир. ХРВ. 352.

Затѹ́млювати, люю, еш, сов. в. затомі́ти, млю́, миш, гл. Томить, истомить, изнурить. *Учепися ти йому за серце, затоми ти його, зануди, запали ти його.* Чуб. I. 92.

Затѹ́млюватий *и затѹ́муватий, а, е. О гребешке: с толстыми зубцами, не проходящими в волоса. **Затомлюватий гребінець.** Константиногр. у. ***Затомувата сокира.** Харьк. г.

Затѹ́н, ну, м. Разлив, вода, затопившая землю. *І хоч затони вод усю країну піймуть, не дійдуть до його, стоятиме на суші.* К. Псал. 72. *Настала ж провесень і воду скрізь пустило... Понад затонами зібралося село.* К. Дз. 153. *Ховавсь по пущах, нетрях і затонах.* К. ЦН. 293.

***Затѹ́нистий, а, е.** Упрямий, капризный. *Оце яка затониста! Як сказала—не хочу, то хоч ти й вогнем печи.* Киев. г. О. Пчілка.

***Зáтонка, ки, ж.** Прорубь во льду для ловли рыбы. Харьк. Сл. Яворн.

Затонѹ́ти, ну́, неш, гл. Утонуть. *Мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

***Затѹ́па, пи, ж.** Разлив, наводнение. Сл. Нік.

***Затѹ́плення, ня, с.** Погружение (в воду и т. п.). Сл. Дубр.

Затопля́ти, ля́ю, еш, сов. в. затопі́ти, плію́, пиш, гл. 1) Затоплять, затопить, потопить, утопить. *Затоплю долю дрібними сльозами.* Шевч. 77. *Хвиля човен затопила.* Гол. I. 184. *Чи його вода затопила?* Чуб. 2) Погружать, погрузить, вонзять, вонзить. *Затопив йому ніж у серце.* 3)—**ѹ́чі, по́гляд.** Вперять, вперить, устремлять, устремить глаза, взор. *В далеку даль затоплює зірниці.* К. Юв. 90. *Ти затопиш очі в очі.* Рудан. I. 31. 4) Бить, ударить. *Підскочив до його та як затопить у вухо.* Св. Л. 288. *Січовик справді хотів було затопить по гамалику.* Стор. МПр. 7. 5) Затоплять, затопить (в печи). *Затопила сирими дровами.* Гол. I. 12. *Затопила свою хату пізно.*

Мет. 90. 6) Закабаливать, закабалить. *Затопила свою голову.* О. 1862. I. 73. *Ти мене, моя мати, за бурлаку затопила.* О. 1861. X. 83. *Молодим не женила, в вічну службу затопила.* Чуб. V. 954.

Затопля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **затопі́тися, пліюся, пишся,** гл. 1) Погружаться, погрузиться в воду. 2) Утонуть. *А змія тоді в море,—так і затопилась.* Рудч. Ск. II. 97.

Затопотіти, чу́, ти́ш, гл. 1) Затопать ногами. 2) Быстро побежать.

Затоптувати, тую, еш, сов. в. **затопта́ти, пчу́, чеш,** гл. 1) Затапывать, затоптать. *Затопчу неволю босми ногами.* Шевч. 77. *Кинув між коні, щоб його затоптали.* Рудч. Ск. I. 36. 2) Засыпáть, засыпать рану и пр. (чем-либо сыпучим, напр.). ХС. VII. 417. *Як собака вкусить, затоптують рану шерстю з тії собаки, перепаленою.* Грин. II. 320. Мнж. 155.

Заторгува́ти, гу́ю, еш, гл. Заторговать.

***Заторі́гати, гаю, еш,** гл. Задержать (дверью). *Заторигало щось сінешними дверима сильно, нетерпляче.* С. Васильч.

Заторкотáти, кочу́, чеш, гл. Забарабанить. *Та чекає барабанá, заким заторкоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 558).

Заторопі́ти, плію́, піш, гл. Сбить с толку. *Напались на мене, заторопили зовсім.* О. 1862. VII. 44.

Затороплений, а, е. Сбитый с толку. *Жидівка затороплену дівчину ще й на инший путь наведе.* О. 1862. I. 74.

Заторохкоті́ти, кочу́, ти́ш, гл. Загрохотать, застучать.

Заторохті́ти, чу́, ти́ш, гл. 1) = **Заторохкоті́ти.** *Заторохтів возом по бурку.* 2) Быстро и громко заговорить. *«Січовик! січовик!» заторохтіли молодці.* Стор. МПр. 52. *Тіточко, голубочко!—заторохтіла та,—пустіть її.* Мир. Пов. I. 139.

Заторочі́ти, чу, чиш, гл. 1) Зататорить, заговорить скороговоркой. *Люде заторочили: «Чого се, чоїс?»* Г. Барв. 89. 2) — **світ** = **Зав'язáти світ.** Вх. Зн. 20.

Заторочі́ти, чу́, чи́ш, гл. Обшить

бахромой, опушкой. *Тра рукавиці заторочити.* НВолын. у.

Зáторочка, ки, ж. Враждебные отношения. *Уже є з вами заторочка.* НВолын. у.

Заточува́ти, чую, еш, сов. в. **заточі́ти, чу́, чиш,** гл. 1) Закатывать, закатить. *Ой деж твої, Нечаєнку, кованії вози? Під містечком Берестечком заточені в лози.* Нп. *Заточи воза в клуню.* НВолын. у. 2) — **в пі́ку.** Ударить по лицу, дать в морду. *3) Обводит, проводит рукой. *«Це наше новосілля»,—говорила заточуючи рукою великий круг.* Лепкий.

Заточуватися, чуюся, ешся, сов. в. **заточі́тися, чу́ся, чишся,** гл. 1) Пошатываться, пошатнуться. *Ой оре міщанин та й заточується.* Чуб. V. 1075. *Одного ранку Трохим устав з ліжка і ноги його заточилися.* Левиц. I. 370. 2) О санях: забегать в сторону. *Заточуються сани.* НВолын. у.

Затра́та, ти, ж. 1) Потеря, утрата, урон. 2) Уничтожение, истребление

***Затратува́ти, тую, еш,** гл. Уничтожить, повредить. *Затратуй та й сам себе затратуй.* Посл.

Затрачува́ти, чую, еш, сов. в. **затра́тити, чу, тиш,** гл. Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Затративши личко чуже, ремінцем мусиш оддати.* Ном. № 9688.

Затрембіта́ти, та́ю, еш, гл. Затрубить, заиграть в трембіту. *Ой піду я в полонинку, там затрембітаю, щоби мене було чути на девіту стаю.* Шух. I. 198.

Затремті́ти, мчу́, ти́ш, гл. Задрожать. *І серце в них од ляку затремтіло.* К. Псал. 3. *Над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9.

Затримáння, ня, с. Задержка.

Затримува́ти, мую, еш, сов. в. **затрима́ти, ма́ю, еш,** гл. Задерживать, задержать. *Кохання... затримало і руку божу, щоб покарати грішників.* Стор. МПр. 34. *Лучче чорта затримати, ніж ледачу жінку.* Ном. № 9108.

Затрима́ти, ма́ю, еш и пр., гл. См. **Затримува́ти** и пр.

Затріпа́ти, паю, еш, гл. Замахать учащенно, затрясти. *Затріпала маленькими ручками.* Левиц. Пов. 216

Затріпатися, паюся, ешся, гл. Затрепетать, забиться. *Його серце дуже, дуже затріпалося у грудях.* Левиц. Пов. 192.

Затріпотати, почу́, чеш, гл. = **Затріпотіти.** *Затріпотало... серце.* Млак. 99.

Затріпотатися, почу́ся, чешся, гл. = **Затріпотіти.** *Затріпоталося серденько.* Млак. 101.

Затріпотіти, почу́, чеш, гл. Затрепетать. Стор. II. 172. *Вона як жар по червоніє і затріпотить.* Стор. МПр. 33. *Квіточки затріпотіли.* Г. Барв. 219.

***Затріскотіти, чу́, ти́ш, гл.** 1) Затрещать. 2) Быстро заговорить, закричать. Крим.

***Затріснути, ну, неш, гл.** 1) Забить, заколотить. *Показала рай і ворота сокирою затріснула наглухо.* Лепкий. 2) Захлопнуть. *Пішов та й двері затріснув.* Умань. Ефр.

Затріщати, щу́, щі́ш, гл. Затрещать. *І затріщить намет небесний громом.* К. Іов. 81. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21.

***Затроювати, о́юю, еш.** См. **Затроювати.**

Затроюдити, джу, диш, гл. Отравить. *Затроюжене нещастям серце.* Мир. ХРВ. 204.

Затрубіти, блю́, биш, гл. 1) Затрубить. *Тепер, дівчино, затруби собі в кулак.* Чуб. V. 408. *Та як затрубить та в роговицю.* Чуб. III. 291. 2) Завыть. *Не затрубить так пес, як вовк.* Ном. № 7345. *За козаком всі звіри затрубил.* Гол. I. 105.

Затруд, ду, м. Труд, усилие. *Шкода, мамо, затруду твого: не найдеш ти віночка мого.* Гол. I. 285.

Затруїти. См. **Затроювати.**

Затрусіти. См. **Затроювати.**

Затрусітися, шу́ся, си́шся, гл. 1) Затрястись. *Затрусився мов у трясці.* Ном. 2) Задрожать. *Земля затрусилась.* ЗОЮР. I. 166. *Мов Каїн затрусивсь увесь.* Котл. Ен. I. 30. *Ото подививсь всвк і увесь затрусивсь.* Рудч. Ск. II. 18.

Затрухлявіти, вію, еш, гл. Следаться трухлым.

***Затрушений, а, е.** 1)—чим. По-

сыпаний чем-либо. 2) О человеке: замухрышка. 3) О чем-либо: плохонький. Пир. у., Конон.

Затро́шувати, шую, еш, сов. в. **затрусіти, шу́, си́ш, гл.** 1) Посыпать, насыпать чем, засыпать чем. *Як де попріло,—затрошують гречаним борошном.* Грин. II. 320. *Як докопаю,—хворостняком затрошу.* Мнж. 2. *О, як затрусить зеленим маком, то тільки держись берега!* (О человеке, который засыпает укорами, бранью и пр.). Ном. № 3359. 2) Только сов. в. **Затрясти.** *Зіхали на грудувату дорогу, то так затрусило.* Гринч.

Затро́ювати, юю, еш, сов. в. **затруїти, рую́, і́ш, гл.** 1) Отравлять, отравить (кого). 2) Отравлять, отравить, напитывать, напитать ядом. 3) Заражать, заразить. *Я не хочу, щоб вона в нас ночувала, бо одно дереться, як шкури на собі не порве: ще й нас вошами затруїть.* Чернигов. у.

Затро́хати, хаю, еш, гл. Побежать мелкой рысцой.

Затрясті, су́, се́ш, гл. Затрясти. *Його трясця затрясе.* Стец. 42. *Дух затряс ним.* Єв. Мр. IX. 20.

Затрястіся, су́ся, се́шся, гл. = **Затрусітися.** *Пекло затряслося.* КС. 1882. IV. 171. *Щоб над тобою земля затряслась!* Ном. № 3796. *Не біймось, хоч би світ затрясся і гори провалились в море.* К. Псал. 110.

Затуга́віти, вію, еш и зату́гнути, гну, неш, гл. Загустеть, затвердеть; уплотниться. *Болото затугавіло, що й ноги не витягнеш.* Каменец. у. *Трохи хай глина затугне, тоді можна ще замазати.* Канев. у. См. **Затужа́віти.**

Затужа́вілий, а, е. Загустелый, затверделый, уплотнившийся. **Дошу й сліду вже немає, а земля така затужавіла, що дорога аж вилискує.* Пир. у., Конон.

***Затужа́віння, ня, с.** Отверждение. Сл. Дубр.

Затужа́віти, вію, еш, гл. = **Затуга́віти.** *Затужавіла капуста.* Змиев. у.

Затужіти, жу́, жи́ш, гл. 1) Затужить, загоревать, затосковать. *Затужила дівчина за мною.* Чуб. V. 259. 2) Заплакать горестно с причитаннями. *Як же зарідає Катря, як затужить!*

МВ. II. 145. В более тесном значении: заплакать над мертвым, произнося обычные в этом случае причитания. *Умер козак та й лежить, та й нікому затужить.* Ном. № 787.

Зату́ла, ли, ж. 1) Защита, прикрытие. К. ЦН. 255. Г. Барв. 299, 221, 488, 97. *Чоловіченьку, ти затуло моя: я за тебе затулюсь, да й нічого не боюсь.* Нп. *Гордували мною люде, а ти був моя затула.* К. Псал. 160. 2) Капюшон в верхней одежде. *Підніми затулу, то воно затишніше буде од вітру.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Зату́лочка.** *Батечку, мій голубчику! Мій оборонничку, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини.* Г. Барв. 274.

Затулі́ти, ся. См. **Затуля́ти, ся.**

Зату́лка, ки, ж. 1) Заслонка в печи. Черк. и НВолын. у. *2) Дверца в голландской печке. *Не можна затулити грубу: затулка сама одтуляється.* Крим. *3) Вьюшка. *Купив затулок до кагел пічних і грубних.* Крим. Ум. **Зату́лочка.**

Зату́лок, лка, м. Отделка полушубка по борту смушком. Вас. 154.

Зату́лочка, ки, ж. Ум. от **зату́ла.**

***Зату́лочка, ки, ж.** Ум. от **зату́лка.**

Зату́льщина, ни, ж. Пошлина с котла на винокуренном заводе.

Затуля́ти, ляю, еш, сов. в. затулі́ти, лю́, лиш, гл. 1) Закрывать, закрыть (отверстие), заслонять, заслонить. *Без мене й дірочки малої нікому затулити.* Ном. № 4581. *Зінька затулила хусткою очі і гірко заплакала.* Стор. МПр. 54. 2) Удовлетворяют, удовлетворить претензию. *Це таке діло, що ще парою волів і не затулите, як пожаліється.* Павлогр. у.

Затуля́тися, ляюся, ешся, сов. в. затулі́тися, лю́ся, лишся, гл. Закрываются, закрыться; заслоняться, заслониться. *Не плач, мила, миленька, не журись, хоть обома долонями затулись.* Чуб. V. 669. *Дівчина, затулившись руками, ридає.* МВ. II. 41. *Хоч і п'є і б'є, та менше. Я візьму, та дитиною й затулюся.* Г. Барв. 283.

Затуманіти, ся. См. **Затуманювати, ся.**

Затума́кати, ню, еш, гл. Затума-

ниться, омрачиться. *Зроду бравий запрожець ні сльозинки не пролив, а тепер стоїть понурий, вид його затуманів.* Щог. Сл. 29.

Затуманювати, нюю, еш, сов. в. затуманіти, ню, ниш, гл. 1) Затуманивать, затуманить. *Не переступлять його волі, не затуманять його слави.* К. Псал. 327. 2) Обмануть, обморочить.

Затуманюватися, нююся, ешся, сов. в. затуманітися, нюся, нишся, гл. Затуманиваться, затуманиться. *Затуманився туман, край доріженьки припав.* Чуб. V. 997. *Зійди, хто світ видав, на гори ті величні, що по-над хмарами затуманились.* К. МХ. 32.

Зату́плювати, люю, еш, сов. в. затупі́ти, плію, пиш, гл. Притуплять, притупить, иступлять, иступить, затупить.

Зату́плюватися, лююся, ешся, сов. в. затупі́тися, пліюся, пишся, гл. Притупляться, притупиться, иступляться, иступиться, затупиться.

Затупо́тіти, чу́, тіш, гл. 1) Затопать. 2) Застучать копытами. *Коли так одного вечора затупотіло в дворі; вибігла стара, а Данило коня прив'язує.* МВ.

***Затурбо́ваний, а, е.** Обеспокоенный. Сл. Нік.

Затурбува́ти, бу́ю, еш, гл. Обеспокоить.

Затурбува́тися, бу́юся, ешся, гл. Захлопотаться, засуетиться.

Затурго́тіти, чу́, тіш, гл. Застучать. *Частенько було уночі затурготить у віконце.* Стор. I. 207.

***Зату́рканий, а, е.** О ком-либо: забитый. Сл. Нік.

Зату́ркати, каю, еш, гл. 1) О голубях: заворкотать. *Гілля до гілля прихилилось, затуркали горлиці.* Стор. I. 100. 2) Заговорить быстро. *От як затуркали, затуркали, бо, звісно, як наші молодіці, скільки їх не буде, та як заговорять разом усі в один голос, так нічого і не второпаєш.* Кв. I. 134. 3) — го́лову. *Сбить с толку, затуманить (голову).*

Затурко́тіти, чу́, тіш, гл. = **Затурготіти.** *І не схаменулась небога, як лихо затуркотіло у віконце.* Стор. I. 4. *Затуркотів барабан.* Мир. ХРВ. 144.

Затурчати, чу́, чи́ш, гл.—Затурчати 1 и 2. Затурчить у вухо горлицю. Стор. I. 90.

Затушкóувати, кóвую, еш, сов. в. зату́шкати, каю, еш и затушкува́ти, кúю, еш, гл. 1) Закутывать, закутать, закрывать, закрыть со всех сторон. Кв. III. 177. *Навіщо ти хату заштурмовуєш, затушковуєш?* Константиногр. у. 2) Приправити, прибавити для вкуса. *Юшку салом затушкую.* Г. Барв. 356. *3) Затирати, унічтожати следи.

Затушкóуватися, кóваюся, ешся, сов. в. зату́шкатися, каюся, ешся и затушкува́тися, кúюся, ешся, гл. Закутываться, закутаться.

Затхну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Полуцихит дурной запах, провоняється. *Яйця затхнулись.* Лебед. у.

Затьмі́ти, млю́, мйш, гл. Затемнить, затмить. *Як летіла сарана, то світ затьмила,—така її була сила.* Каменец. у.—**о́чі.** Завязать глаза. *Очі мої козацькі молодецькі червоною китайкою затьміте.* О. 1862. VIII. 22.

Затьо́н, ну, м. 1) Упрямый, неподатливый человек. Черк. у. 2) Зарубка. *Цурка з затьонами на кінцях.* О. 1862. V. Кух. 39.

Затьо́па, пи, об.—Задріпа.

Затьо́патися, паюся, ешся, гл. = Задріпатися.

Затьо́р, ру, м. 1) Скопление льда во время ледохода. *Тут на березі, саме на Ненаситці, стояв водяний млин якогось купця; та знесло його, як був затьор.* Екатеринос. у. 2) **Давати затьору.** Колотить, бить сильно. *Пану Геленору смертельного дали затьору, і той без духу тут зоставсь.* Котл. Ен. V. 67.

Затьо́рач, ча, м.—Зати́рач. Сумск. у.

Затьо́хкати, каю, еш, гл. 1) Запеть (о соловье). *Затьохкав у садку соловейко.* 2) Забится (о сердце). *Серце затьохкало, як не вискоче.* О. 1862. X. 12.

Зати́окати, каю, еш, гл. 1) Закричать: тю! 2) Запугать криком на кого.

Зати́опати, паю, еш, гл. Побежать чаленькой рысцей.

Затя́г, гу, м. Навербованный отряд войска. КС. 1883. IV. 751; II. 298. *Ой*

де ж твої, пане Саво, битії талари, що їх набрав по Україні водячи затяги? Нп.

Затяга́ти, га́ю, еш, сов. в. затягті́, гну́, неш, гл. 1) Затягивать, затянуть. *Не можна затягати нитку на шні, бо нечистий задавить.* Грин. II. 25. *Ну-те, хлопці чорнобривці, затягайте неводи.* Чуб. III. 123. *Бери воли та затягай вози.* Грин. III. 571. *2) Вдевать, вдеть, продевать. *Не затягну нитку в голку.* Крим. 3) Затаскивать, затащить. *Під білою березою козаченька вбито, ой убито, вбито, затягнуто в жито.* Чуб. V. 375. 4) Затягивать, затянуть, завлекать, завлечь; приглашать, пригласить. *Суд не затяга, та суд і не одпуска.* Ном. № 7372. *Дівка Санджаківна на зустрічу вихожає, Алкана-пашу в город Козлов зо всім військом затягає.* АД. I. 211.—**на хліб.** Приглашать на угощение. *Буду панів і козаків на хліб, на сіль затягати.* Мет. 415. 5) Вербовать, наwerben. КС. 1883. IV. 751. **Затяглі́ затя́г.** Наwerben. *Отряд, шайку.* КС. 1883. II. 298. 6) Приобретать, приобрести, получить. *Забув Грицько про великий посаг, який думав затягти за жінкою.* Мир. ХРВ. 77. *За жінкою яку худобу затяг!* Мир. ХРВ. 349. **Затяг таки, заробив грошей.** Харьк. у. *7)—**пісні.** Запевать, запеть, начинать петь. *А ну, затягни лиш нашої парубоцької.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Затяга́тися, га́юся, ешся, сов. в. затягті́ся, гну́ся, нешся, гл. 1) Затягиваться, затянуться. 2) Затаскиваться, затаскаться. 3) Вербоваться, наwerben. КС. 1883. IV. 751. *4) Вдеваться, вдеться, продеваться, продеться. *Очкурня, що туди затягається очкур.* Крим.

Затя́гач, ча, м. Ремень для укрепления снізки у ярма. Рудч. Чп. 250.

***Затя́гом, нар.** Насильно, против воли. *Вони не хотіли йти, та я їх затягом до себе залучив.* Екатеринос. г. Сл. Яворн.

Затяго́тніти, нію, еш, гл. Забеременеть. *Затяготніла жінка.* НВолын. у.

Затягті́, ся. См. Затяга́ти, ся.

***Затя́гувати, гую, еш**—Затяга́ти.

***Затя́гуватися, гуюся, гуешся, гл.**

1) = **Затяга́тися**. 2) Входит в долги, обременять себя долгами. Сл. Яворн.

Затя́жець, жця, м. Завербованный в войско, участник вольного военного отряда, — напр., так называли гайдамаков. ЗОЮР. 153, 154.

Затяжи́ти, жу́, жи́ш, гл. Обременить, отяготить. *Хліб в дорозі не затяжить.* Ном. № 11378.

Затя́жний, а, е. 1) Набранный, на-вербованный (о войске). 2) Продолжительный, хронический. *Затяжна хвороба.* 3) Затягивающийся. *Затяжний хомут.*

Затя́жок, жку, м. = **Затя́г.** *Ходив по Україні, водячи затяжки.* Гол. I. 19.

Затя́мити, млю, миш, гл. Запомнить.

Затя́ти, ся. См. **Зати́нати, ся.**

Затя́тий, а, е. Упрямый, упорный, неуступчивый. НВолын. у. *Коли він такий затятий, то й я буду затятий.* Каменец. у.

Заубо́жати, жаю, еш, гл. = **Завбо́жити.** *Господа милостиві! не заубожайте, як дасте копійчку.* Рк. Левиц.

Зауважа́ти, жаю, еш, гл. = **Завважа́ти.**

Заужа́ти, жаю, еш, гл. Взять на веревку. *Черкес із-за Онапа арканами його як цапа зв'язав, опутав, заужав.* Мкр. Г. 7.

Заузда́ти, даю, еш, гл. = **Загнузда́ти.**

Зау́лок, лка, м. Глухой переулочок. *Хожу, хожу, тільки улиці й заулки перехрещую.* МВ.

Заупиня́ти, няю, еш, гл. = **Зупиня́ти.** *Іздалека кониченька заупиняє.* Мет. 182.

Заутері́ти, ріе, гл. безл. Рассвесьть. *Так вже заутеріло, як ми увійшли у хату.* Любеч.

Заухати, хаю, еш, гл. Закричать: ух!

***Зау́чувати, чую, еш, гл.** Начинать сбучение грамоте. *Як мене зачували.* Кон.

Зау́шник, ка, м. = **Зау́шниця 1.** Гол. Од. 26, 27. *І чоботи, і літники і коралі, заушники.* Гол. III. 382.

Зау́шниця, ці, ж. 1) Серьга. *Купив козак Олені заушниці зелені да й почепив до уха. Яка ж гарна псяюха!*

Борз. у. 2) Лента, перевязываемая от одной серьги к другой и опускаемая на груди. Гол. Од. 73. 3) Заушица, опухоль позади уха. *Кому чи трястю одігнати, од заушниць чи пошептати, або і волс: ізігнати.* Котл. Ен. III 13. 4) *Мн.* Жабры (у рыбы). Вх. Лем. 417.

Зафактува́ти, ту́ю, еш, гл. Представить как факт, как доказанное фактами. *Багацько зафактованого (з історії) тоді, з'явилося нам тепер легендованим.* К. Досв. (1876). Заздалег. словце.

***Зафантува́ти, ту́ю, еш, гл.** Секвестровать, отобрать. Черемш.

Зафарбува́ти, бу́ю, еш, гл. Закрасить.

Зафундува́ти, ду́ю, еш, гл. 1) Основать, заложить. 2) Купить и угостить. *Зафундуї мені пляшку пива.*

Заха́катися, каюся, ешся, гл. Запыхаться.

Захандрі́чити, чу, чиш, гл.? *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* Загадка: *хліб учинить і замісить, і в піч посадить.* Грин. II. 312.

Захапа́ти. См. **Заха́пувати.**

Захапа́тися, па́юся, ешся, гл. Заторопиться, заспешить.

Заха́пувати, пу́ю, еш, сов. в. **захапа́ти, па́ю, еш, гл.** Захватывать, захватить. Константиногр. у. *Вітер раз-у-раз запахує з собою пару й односить її.* Дещо, 55.

Захарамарка́ти, каю, еш, гл. Забормотать.

Захарастри́ти, рю, риш, захарасті́ти, щу́, сти́ш, гл. Забросать, заложить, заставить чем-либо в беспорядке. *Захарастрено у хаті.* Черк. у.

Захарастритися, рюся, ришся, захарасті́тися, щу́ся, сти́шся, гл. Засориться, забиться. *В горлі захарастилось, треба промочить.* Люлька *захарастилась, треба витеребити.* НВол. у.

***Захарашчува́ти, щую, еш, сов. в.** **захарасті́ти, щу́, сти́ш, гл.** Загромождавать, забрасывать, забросать, занять чем. *Не захарашуй мені стежки чортзна чим.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Заха́ркати, каю, еш, гл. Захаркать, начать харкать. Драг. 1.

*Захаркотіти, чу́, ти́ш, гл. Захреть. Стеф.

Захарла́ти, ла́ю, еш, гл. Зажилить, взятъ на время и не отдать. Ном. № 11699.

Захарча́ти, чу́, чи́ш, гл. Захрипеть. *Єдного і другого ударив під бік ножем, — так вони і захарчали.* Рудч. Ск. I. 199.

*Захарчований, а, е. Отощавший от недоедания. *Хто ж вам дасть стільки за вашу корову? — Вона не доїться і захарчована.* Крим.

Захарчува́ти, чу́ю, еш, гл. Заморить голодом.

Заха́яти, ха́ю, еш, гл. = Занеха́яти.

Захвабрува́ти, ру́ю, еш, гл. Захрабриться.

Захвалі́ти. См. Захва́лювати.

Захвальшувати́, шу́ю, еш, гл. Заплутовать.

Захва́лювання, ня, с. Расхваливание, рекомендация.

Захва́лювати, люю, еш, сов. в. захвалі́ти, лю́, лиш, гл. Хвалить, захвалить, расхваливать, предлагая хвалить.

Захваля́ти, ля́ю, еш, гл. = Захва́лювати. *Овсій захваляв, що добрий кінь.* Канев. у.

*За́хват, ту, м. 1) Возможность захватить. На-за́хват. Сколько придется. *Приходять на збірку пригоничі, оті прикащики, беруть робітників на захват, а хто пізніше прийде, тою вже не приймають.* Крим. 2) Восторг, восхищение, увлечение. Сл. Нік. 3) Повреждение растительности от весеннего мороза. *Яровий хліб цієї весни у нас був з захватом.* Кубань. Сл. Яворн.

Захваті́тися, та́юся, ешся, гл. = Захапа́тися. *Він ся захватав.* МУЕ. III. 57.

Захваті́ти. См. Захва́чувати.

Захва́тич, ча, м. Клин в плуге. Чуб. IV. 17.

*Захватні́й, а́, е́. Увлекательный, захватывающий. *Співи захватні.* М. Черн.

Захва́чувати, чую, еш, сов. в. захваті́ти, чу́, ти́ш, гл. = Захо́плювати, захо́пити. *Не хапайсь в пекло: може ще й син захватить.* Ном. № 5599.

Захвилюва́ти, люю, еш, гл. Заволноваться.

Захвирсува́ти, су́ю, еш, гл. Задосадовать, запечалиться. *Іуда Христа жидам продав, і о том вельми захвирсував.* О. 1862. IV. 49.

*Захві́ськати, каю, еш, гл. Замарать, залепить. *Екатериносл. г. Сл. Яворн.*

Захво́йдати, даю, еш, гл. Загрязнить. *Де це ти захвойдала спідницю?*

Захво́йдаха, хи, об. Неряха, постоянно забрызганный грязью, запачканный. *Де це ти так зателіпалася, як свиня закалюжена? От захвойдаха!* Змиевск. у.

Захворі́ти, рію, еш, гл. Захворать. Мнж. 28, 131. Чуб. V. 482.

Захворту́нити, нить, гл. безл. Повезти, посчастливиться.

Захвоста́ти, та́ю, еш, гл. О клиньях: заострить. *Треба захвостати тини, щоб бува злодій не переліз.* Брацл. у.

Захво́стати, таю, еш, гл. Защелкать, захлопать кнутом в воздухе. Липов. у.

Захво́стуватий, а, е. Суживающийся кверху и кончающийся острием. *Ціпок був захвостуватий.* Новомоск. у.

Захво́ськати, каю, еш, гл. = Захво́йдати. *Ото захвоськала як рукав.* Гринч.

Захво́щатися, ща́юся, ешся, гл. Заторопиться, засуетиться. *Чого він так захвощався сьогодні їхати? Ну, завтра б і їхав.* Змиев. у.

Захе́катися, каюся, ешся, гл. = Заха́катися.

Захі́лий, а, е. Хилый, изнуренный. Шевч. 437.

Захи́ляти, ля́ю, еш, сов. в. захи́літи, лю́, лиш, гл. 1) Загинать, загнать, загнуть, 2) Закрывать, закрыть. прикрывать, прикрыть.

Захи́лятися, ля́юся, ешся, сов. в. захи́літися, лю́ся, лишся, гл. Укрываться, укрыться за кем или чем-либо. *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка: я за його захилюсь, захилюсь, та й нікого не боюсь, не боюсь.* Нп.

Захиме́рити, рю, риш, гл. Закапризначать.

Захи́рілий, а, е. Болезненный, захиревший.

Захі́рїти, рію, еш, гл. Захиреть. Захирів так, що її голови не підведу. Гул.-Арт. (О. 1861. III. 99). Оце й захи́ріє дитина. Левиц. I. 139.

За́хист, ту, м. 1) Место, защищенное от ветра; приют, пристанище. Да як же мені зійти з сього села? Де мені знайти той захист? Г. Барв. 394. Гори, що роблять кораблям захист от бурі. Дещо. 69. Нема чоловікові захисту на широкому степу. Стор. МПр. 2. *Щоб могли знайти захист перед жарою. Лепкий. 2) Защита, покровительство, *прибежище. Посередник... повинен бути захистом для крепаків, боронити їх. О. 1862. IX. 125. Ум. За́хисток, за́хисточок.

Захистіти, ся. См. Захища́ти, ся.

Захистний, а, є. 1) Защищенный от ветра; укромный; уютный. *2) Укрывающий, защищающий. Не робіть, паничу, покришки (на вулик) солом'яної, воно не захистне,—кладіть жорстину, а тоді ще шматок цегли. Пир. у., Конон. Як то вже я того вечора захистного, темного дожидаю. МВ. (О. 1862. III. 61).

Захі́стник, ка, м. Защитник. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Захі́стя, тя, с.—За́хист I. Захистя инше ти знайшов. Щог. Сл. 105.

Захита́ти, таю, еш, гл. Зашатать, закачать. А дочка захитала головою так, що сережки затіліпались. Гацц. Аб. 39.

Захита́тися, таюся, ешся, гл. Зашататься, заколебаться. Захиталась, відчинилась мертвецька хата. К. Досв. 209. 2) Поколебаться. Положи печаль на бога, підкрепить він твою неміч і не дасть серед напасти захитатися святому. К. Псал. 128.

Захихі́кати, каю, еш, гл. Захихікати. Підняв угору коротеньку борідку і захихикав. Левиц. I. 135.

За́хищ, щі, ж.—За́хист I. У Вас. (195), в хаті без сеней: род шалаша из камыша или соломы,—временно замкняет сени.

Захища́ти, щаю, еш, сов. в. захи́стіти, щу́, сти́ш, гл. Прикривать, прикрывать, захищати, захищати, захищати. На зіму нічим хліва захи́стити. Хата. 169. Од татарви безбожно́ї землю захи́стили.

К. Досв. 20. Багатих захищають, а з убогих деруть. Лебед. у.

Захища́тися, щаюся, ешся, сов. в. захи́стітися, щу́ся, сти́шся, гл. Прикриваться, прикрываться, захищатися, захищатися. Возами захи́стились од вітру. Гринч.

¹⁾ **I. За́хід, ходу, м.** 1) Заход, закат. Щоб я до заходу сонця дітей не бачив. Ном. 931. Настав вечір після заходу сонця. Єв. Мр. I. 32. 2) Запад. Ой, куди ти полинеш, сивий соколоньку, чи на всхід, чи на захід, чи на Вкраїноньку? Чуб. V. 381. Употр. также во мн. ч.: **Поверну́тися на за́ходи со́нця.** Повернуться к западу. Змиев. у.

II. За́хід, ходу, м. 1) Хлопоты, приготовления. Ніяк того діла в один день не скінчиш,—багато заходу́. Мир. Пов. II. 119. Три дні заходу, а день празнику. Ном. **Дурний за́хід.** Неудачные старания. Ном. **Шкодá й за́ходу.** Напрасные старания. Ном. № 7597.

*2) Чаше во мн. ч. **за́ходи, дів.** Мера, мероприятие. Його педагогічні заходи ні до чого доброго не привели. Кон. 3)

а) **За одні́м за́ходом.** За одним разом. За одним заходом забрать одне її тее. Уман. у. б) **За́ходом бі́тися.** Усиленно биться. Серце що-години заходом б'ється: не дїждусь його. Г. Барв. 78. 4) **У за́ходи йти.** Итти зигзагами. Кінь в горах у заходи йде. Гуцул. *5) Первый выход в карточной игре. А з кого там заход? Ходи! Харьк. г. Сл. Яворн. *6) Место отхода, уход. Люде звикли там (на Поліссі) на своїх далеких полях та сіножатях ставити собі холодні хатки або хоч куріні та халабуду і живуть по тих «заходах» цілими тижнями у робочу пору. М. Левиц. «Оповідання». 135.

***Захі́д, хóду, м.** Исподняя пола в верхней одежде, захолящая глубоко внутрь. Свита з заходом пошита. Харьк. г. Сл. Яворн.

***Захі́дний, а, е и захі́дній, я, е.** Западный. Західній вітер.

Захі́мліти, млю́, лиш, гл. ? Захі́млили хімлушечку, як у полі грушечку;

¹⁾ В цім місці, від слова *захід* до *захрчати*, в першій виданні словника Б. Гринченка з технічних причин трапився звал Заходом ак. С. Ефремова на основі рукопису це місце відновлено. А. Н.

сьому, тому хімлушечка, а Юрасю як душечка. Свяд. п. Метл. 209.

Захланный, а, е. Жадный, алчный. Убогому мало що бракує, а захланно му всього. Ном. 1564. *Д. Морд.

Захланник, ка, м. Жадный человек. Желех.

Захланність, ности, ж. Жадность, алчность. Желех.

Захли́натися, наюся, ешся, сов. в. захлину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Захлебываться, захлебнуться, поперхнуться. Не вспіла забрехати — захлинулася. Уман. у. Пекельний цербере! гарчи і захлинайся. К. Дз. 57.

Захли́пати, паю, еш, гл. Заплакать, начать всхлипывать. Ті молодиці, що співали і казились, захлипали. Стор. МП. 55.

Захлипа́тися, паюся, ешся, сов. в. захлипну́тися, пну́ся, не́шся, *гл.* = **Захли́натися, захлину́тися.** Аж пирхає, аж захлипається проклятий. ЗОЮР. II. 30. Положи-бо шапку!.. захлипнувшись з горя..., говорить бабуся. Г. Барв. 504.

Захли́стувати, тую, еш, гл. Захлебывать. Сватання горілкою захлистувать. Стец. 18.

Захли́стуватися, туюся, ешся, гл. Захлебываться.

Захлю́ндритися, рюся, ришся, гл. = **Захлю́патися.**

Захлю́пати, паю, еш, гл. Забрызгать, замочить (платье).

Захлю́патися, паюся, ешся, гл. Забрызгаться, замочиться.

Захлюпо́стати, таю, еш, гл. = **Захлюпо́тати.** Стали брести, а коні в воді як захлюпостали. ЗОЮР. I. 301.

Захлюпо́тати, чу́, ти́ш, гл. Заплескать. Лини захлюпотали у воді у горшку під лавкою. Рудч. I. 166.

Захлю́стати, таю, еш, гл. = **Захлю́пати.**

Захлю́статися, таюся, ешся, гл. = **Захлю́патися.** Забризькався, захлюстався. Кв. I. 138.

Захлю́щитися, щуся, щишся, гл. = **Захлю́статися.**

Захля́нути и захля́сти, ну, неш, гл. Отощать, ослабеть. Захляла молодецька сила. Греб. 354.

Захля́патися, паюся, ешся, гл. = **Захлю́патися.** Вх. Уг. 239.

Захля́сти. См. **Захля́нути.**

Захма́рювати, рюю, еш, сов. в. **захма́рити, рю, риш, гл.** Покрывать, покрыть тучами, затемнить. Захмарив прежню його славу. К. Пс. 209.

Захма́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **захма́ритися, рюся, ришся, гл.** Покриваться, покрыться тучами, *затемняться, омрачатися. На дворі захмарилося. Сонечко моє ясеньке!.. тепер ти захмарилось. Г. Барв. 386. Захмарилось обличчя Грицькове. Г. Барв. 153.

Захмелі́ти, лю́, лиш, гл. Охмелеть.

Захмизува́ти, зую, еш, гл. Загородить хмизом. Славяносерб. у.

Захмуле́ний, а, е. О колосе и пр.: пустой, больной. Як великодну п'ятницю ясно, то пшениця не буде захмулена. МУЕ. III. 43. Оріхи захмулені. МУЕ. III. 46.

Захму́ритися, рюся, ришся, гл. Нахмуриться. Що ся на ня захмурила ти, бідо чорненька? Гол. IV. 491.

Захов́, ву, м. Скрытое место, сокровище. Той кінь стояв у його десь три дні у захові. Верхн. у. Даю гроші батькові у захов, то вени у його в скрині лежать. Новомоск. у.

Захова́, ви, ж. = **Захов́.**

Захован́ня, ня, с. Сохранение. Левиц.

Заховста́ти, таю, еш, гл. Зануздать. Кацапи кажуть—зануздай, а ми—заховстай коні, а воно все їдно. Камен. у.

Заховува́ти, вую, еш, сов. в. **заховати́, ваю, еш, гл.** 1) Прятать, спрятывать, запрягивать. Украдеш одержу и заховаєш. Рудч. 2) Сохранять, сохранить, уберець. Від уроків і бог не заховає. Ном. 8395. Заховай нас од сього лиха. Стор. МПр. 89. ***Заховувати спокій.** Сохранять спокойствие. Сл. Нік. 3) Хоронить, похоронить. Заховає хоть і піп, аби грошей сорок кіп. Чуб. V. 461. Сама хоче мене мати в землю заховати. Шевч. 17. ***Як заховають мерця, то йдуть усі ті люде на обід.** Крим.

Заховува́тися, вуюся, ешся, сов. в. **заховати́ся, ваюся, ешся, гл.** 1) Прятаться, спрятаться, запрягиваться, скриваться, скрыться. А-а, коточок,

заховався в куточок. Макс. 1849. 105. В нову комору заховаюся, золотими замками замикаюся. Чуб. III. 129. Старий заховався в степу на могилі, щоб ніхто не бачив. Шевч. 6. 2) Укритись. Нема ні тьми, ні схованки такої, щоб заховався ледачий з своїм ділом. К. Іов. 76. *Серед степу нігде й від дощу заховатись. Сквир. у. Г. Йов. 3) Сохраняться, сохраниваться, удержатись. *Заховуватися сұпроти чо́го (ко́го). Держать себя, вести себя по отношению к чему (кому).

Заходень, дня, м. Пришлец. Під пальмами ховався мовчазливий, скитавсь по кам'яній пустині одинокий, мов заходень, стратенець нещасливий, серед чужих людей безлюдник боязливий. К. М. і Х. 17.

***Заходенька, ки, ж.** Закоулок, уголок. Всі заходеньки обходила, і смітнички, і суточки, а доброго нічого там не вздріла. Гліб. 30.

Заходжий=Заходжий. Н.-Волын. у.

Заходжуватися, джуюся, ешся, сов. в. заходітисся, джуся, дишся, гл. Приниматися, прийнятися за что, затеять что. Та й заходився хорошенько м'ясе під дубом уминать. Гліб. Губи та опеньочки—заходивсь старий коло ненечки. Ном. Жінка заходилась—наварила галушок. Заходивсь коло неї з бато́гом. Г. Барв. 322.

Заходити, джу, диш, сов. в. зайті, дү, дэш, гл. 1) Заходить, зайти куда. От вона заходить в ту хату. Рудч. Та йшов козак до дівчини, зайшов до вдовиці. Мет. 53. 2) **За що́.** Заходить, зайти за что-либо. Уже зайшла за ліс,—не видно вже. *Світив місяць, світив ясний, та й зайшов за хмару. Нп. 3) О сонце: заходить, зайти, закатуватися, закатитися. Не заходь, сонце, не заходь. Чуб. III. 232. 4) Заходить, зайти, уходит, уйти. Брехнею не далеко зайдеш. Ном. Спасибі богу, що зайшла десь, а то б уже давно досі скребла моркву. О. 1862. II. 24. 5) Доходить, дійти, достигать, достигнуть. Напилася на меду та додому не зайду. Гринч. III. 326. Не заходять матінчин та до мене голосок. Чуб. Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не за-

ходив, вітер не заносив мого голосочку в двір. Метл. 67. Заходять негарній звісти. К. С. 1882. V. 362. 6) Застигать, застигнуть, заставать, застать. Зано-чуйте, добрі люде, бо мя нічка зайшла. Гол. Я грапа Розумовського не зайшла затим, що спрежду в другій слободі жила. Харьк. г. Заходять нас вісти: хотять нам дати їсти. О. 1862. IV. 14. 7) В карточній грі: ходити, пойти. Харьк. у. 8) Начинатися, начаться. Употр. только в вираж.: **Свято, прázник заходить, зайшов.** Свято заходить. Накануне самого праздничного дня сейчас после заката солнца,—только относительно этого вечера и употребляется настоящее выражение. 9)—**з ким.** Водить с кем компанію, знатися с кем; начинать, начать что-либо делать с кем. *Се злидні, бідота! Що тобі з такими заходити.* МВ. (О. 1862. III. 45). *Не хочу... з мужиками заходити.* Св. Л. 158. *Я з поганою не зайду.* Св. Л. 235. *З дурнем зайди, сам дурнем будеш.* Ном. 6170. *10) Общатися, иметь общение с кем. *А ви ще собі з любасками заходите?* Черемш. 11) Доставать, хватать, хватить, быть в достаточном количестве. *Малярі, малярі, красную змалюйте: за мої гроші фарбу не шкодуйте! Кед той вам не зайде, я еще докуплю.* Гол. III. 438. 12) Беременеть, забеременеть. *Изваріть ту шуку, із'їжте, то ви зайдете.* Вона так і зробила: зайшла і цілий год ходила. *Кончився год—родила ужа.* Рудч. Ск. I. 81. То же значение: **зайті дитя́м,—на диті́ну.** Зачать ребенка. *Параска зайшла на дитину.* Волч. у. 13)—**сльо-за́ми, крów'ю.** Наполняться, наполниться слезами (о глазах), затекать, затечь кровью. *Сльозами очі заходять.* Желех. 14)—**між ким.** Случаться, случиться, произойти между кем. *Зайшло щось межи нами.* Желех. 15)—**у го-лову.** С ума сходить, сойти, одуреть. *Миш у голову зайшла, заким зерно знайшла.* Ном. 1518. 16) **Заходити в речі,—розмо́ву.** Вступать в разговор. *Не дуже в речі захожу: розпитаюсь дороги... та й далі.* МВ. I. 14. *З Варкою що-дня Павло бачився на-швидку.* В розмову вона не заходила. МВ. (О. 1862. I. 83). *З Марусею вона про се не*

заходила в розмову. МВ. II. 158. 17)— у свáрку. Ссориться, затевать ссору. Нехай же мене господь милосердний боронить, щоб я з тобою в сварку заходила. МВ. I. 12. 18)— у хма́ру. Начинать, начать говорить что-то непонятное. Отже я бачу, що ви... в хмару заходите. О. 1862. II. 30.

Заходіти, джу́, диш, гл. 1) Начать ходить, приняться ходить, заходить. Встав і заходив по хаті. Хóдором заходіти. Задрожать, задвигаться. В його земля аж ходором заходить і задріжати її стовпи-підпори. К. Іов. 2) Обносить. Нові чоботи треба заходити по сухому.

Заходітися, джуся, дишся, сов. в. зайтіся, йдўся, дёшся, гл. 1) Заливаться, заливаться плачем, смехом (преимущественно о детях). Мил. 33. Чи ти глуха? Аж заходиться дитина, кричучи, а вона не чує!—Як зайшлося дитя, дак насилу одхлинуло.—Треба швидче до господи: дитина зайшлася. Г. Барв. 361. То засмієсь, аж зайдеться, то знов заголосить. Федьк. 2) Начинаться, начаться. Од чого-то воно зайшлося, що ти його везла? Рудч. Ск. I. 182.

*Заходистий, а, е. Сварливый, придирчивый. Харьк. г. Сл. Яворн.

*Заходливий, а́, е. Хлопотливый. Екат. г. Сл. Яворн.

Захожа́лий, а, е. Захожий.

Захожа́ти, жа́ю, еш и захожда́ти, жда́ю, еш, гл.—Заходіти. Из ряду до ряду захожайте (захождайте). Чуб. V. 933. КС. 1882. VIII. 267. Ой, став місяць захожати. Мет.

Захо́жий, а, е. Захожий, пришлый. Чудні вони були, захожі в тій країні. К. Пс. 239. *А чимало отих захожих на шляху вештається. Сквир. у. Г. Йов.

Захо́жувати, жу́ю, еш = Захожа́ти=Заходіти.

Захо́жуватися, жу́юся, ешся=Заходжуватися. Наглядів раз пан гарненьку молодичку та й давай біля неї захожуватися. Мнж. 93.

Захоліта́ти, та́ю, еш, гл. Заколебать, зашатать. Желех.

Захоліта́тися, та́юся, ешся, гл. Заколебаться, зашататься. Желех.

За́холод, ду, м. Студень, заливное. Дев'ятнадцять самих баранячих голів до захолоду сама посмалила. Г. Барв. 425. І порося свячене, і паска заввишки з козацьку кучму, і захолоди, і всякі страви. Г. Барв. 179.

Захоло́да, ди, ж. 1) Прохлада. Желех. *2) Простуда. Сл. Нік.

Захоло́джувати, джую, еш, сов. в. захолодіти, джу́, діш, гл. 1) Застуживать, застудить. Було й замочу ноги, і захолоджу, а кочу на батьківських до дітей. Г. Барв. 504. *2) Охлаждать.

Захоло́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. захолодітися, джу́ся, дишся, гл. 1) Простуживатися, простудитися. Захолодилась дитина та й умерла. Канев. у. Де взявся вітер, буря, дощ ливний—захолодилася вона та й занедужала. МВ. (О. 1862. I. 81). *2) Охлаждаться.

Захолоді́ти, дію, еш = Захоло́нути.

За́холодка, нар. Пока прохладно.

Захоло́жувати, ся = Захоло́джувати, ся.

Захоло́нути, ну, неш, гл. Простыть, *остыть, охладеть. Добре буде, як захолоне. Ном. Він так і захолов.

За́хоп, пу, м. Захват.

*Захо́плений, а, е. Восторженный. А потім обідав все в тій самій годині з вічно захопленим: «а в нас сьогодні зелений борщ». Коцюб.

*Захо́плення, ня, с. 1) Увлечение, восторг, восторженность. В розумних блискучих очах його горів огник захоплення. Виннич. 2) Захват.

Захо́плювати, лю́ю, еш, сов. в. захопіти, плю́, пиш, гл. Захватывать, захватить, *увлекать, увлечь. Захоплював потужний людську землю. К. Іов. 49. Дух їй захопило. К. Д. с. II.

*Захо́плюватися, лю́юся, ешся, сов. в. захопітися, плю́ся, пишся, гл. Захватываться, хватиться, увлекаться, увлечься, восторгаться. Він сам любувався своєю мовою і ще більш захоплювався. Виннич.

Захоро́бритися, рю́ся, ришся, гл. Расхрабриться.

Захоро́на, ни, ж. Защита. Желех.

Захоро́нний, а, е. Защитный. Жел.

Захоро́няти, ня́ю, еш, сов. в. за-

хороніти, ню, ниш, гл. 1) = Поховати. *Викопайте діл глибокий, схороніть мене. Викопали і захоронили.* Чуб. V. 1054. Рудч. 160. 2) Защищать, защитить. *3) Прятать, спрятать, упрятывать, убирать. *Я ключі далеко захороню.* Крим.

Захорощіти, шію, еш, гл. Похорощеть.

Захорувати, рую, еш, гл. Заболеть. *Камен. у., Миус. окр. Послав бог їм лихо: захорував господарь та хутко і вмер.* МВ.

Захотінка, ки, ж. Капризное желание. Желех.

Захотіти, чу, чеш, гл. = Захтіти. *Захотіла вража баба молодою бути.* Мет. 471.

Захотітися, хочеться, гл. безл. = Захтітися. *Сидів, сидів, аж спати захотілося.* Кв. Др. 207.

Захрабрувати, рую, еш, гл. = Захоробритися. *І йон же як захрабрували, живі сюди примандрували.* Котл. Ен.

Захрестіти, хрещу, стиш, гл. Перекрестить. МВ. (К. С. 1902. X. 154). *Мнж. 129. Чоловік побіг поперед його та скрізь хрести понаписував, аж по усьому світові. От чорт де не поткнеться,—усе захрещене.* Мнж. 128.

Захрестітися, хрещуся, стишся, гл. Перекреститься, *начать креститься. *Люде, зачувши дзвонів, захрестились, замолились.* Мир. Пов. II. 121.

Захрипнути, пну, пнеш, гл. Охрипнуть, *осипнуть. *Сліваю, аж поки не захрипну.* Левиц. I. 121. **Він аж захрип з великого голосіння.* Борд.

*Захрістія, тії, ж. Запрестолье (в церкві). *Світло захоплювало верхки напрестольних свічок і кінчилося в кутку межі долівкою і стіною захристії.* Борд.

Захропті, плію, піш, гл. Захрестить. *Захропла на всю хату.* Кв. II. 122.

Захрумкати, каю, еш, гл. Захрустеть (на зубах).

Захрумтіти, мчу, мтіш, гл. Захрустеть. *Він йому так одважив кнем по плечах, що аж кістки захрумтіли.* К. ЧР. 276.

Захрूपати, паю, еш, гл. 1) = Захрумкати. 2) = Захрущати.

Захрупостіти, шу, стиш, гл. Захрустеть, затрещать; о снеге: заскрипеть. *Захрупостів сніг.* Г. Барв. 167.

Захрущати, шу, щіш, гл. = Захрупостіти. *Зомліє, було, нога, захрущить кістка.* Левиц. I. 7. *Як заломить свої руки, аж пальці захрущали.* Мир. ХРВ. 317. **Щось отут під ногою захрущало,—чи не роздушив я чого.* Крим.

Захрюкати, каю, еш, гл. Захрюкати.

Захрясіти, хряшу, сіш, гл. Загромоздить, запрудить, покрыть. *Так і захрясять воду гуси,—таких їх тут!* Н.-Вол. у.

Захряснути, сну, неш, гл. 1) Запрудиться, наполниться; засыпаться. *Там в одного майстра хлопців—як висиплять, то так улиця й захрясне.* Лебел. у. *Гнали биків, та так улиця й захрясла.* Лебел. у. *Там людей-людей: шлях захряс.* Черк. у. *Так базар і захряс волами.* Змиев. у. *Не кладіть соломи до дров, бо захрясне попідом та й не будуть горіти дрова.* Н.-Вол. у. 2) Застряють. *Св. Л. 287. Як захрясне в горлі, ніяк не одкашляеш. Пішов та й захряс там.* *Довелося б мені і в Москві захряснуть на безгрішші.* Шевч. (КС. 1883, III, 406).

Захтіти, хочу, чеш, гл. Захотеть. *Захтів у діда випросити хліба.* *Ном. Гуси води захтіли, на Дунай полетіли.* О. 1862. IV. 34.

Захтітися, хочеться, гл. безл. Захотеться. *Захтілося — запрягайте, відхтілося — випрягайте.* *Ном. 4974. А воно ж солоне — пити захочеться.* Рудч. I. 2.

Захудіти, джу, лиш, гл. Довести до худобы. *Захуджені воли.* Черк. у.

Захудіти, дію, еш, гл. Исхудать.

Заху́кати, каю, еш, гл. Подуть в ладони (для согревания).

Захурчати, чу, чіш, гл. Покатиться с шумом. *Днище захурчало аж на горище.* Левиц. I. 47. **Бричка захурчала по грудді.* *Звен. у., с. Пальч. Ефр. *Як дам по потилиці, то аж захурчиш.* Умань. Ефр.

*Заца́мир, ра, м. Молоток для набивки обручей. Хот. Нік.

Заца́ринський, а, е. Находящийся за ца́риною. *У нас аж три ватазі: ни-*

зянська, горянська й зацаринська. Луб. у.

Зацарюва́ти, рію́ю, еш, гл. Зацарствувати.

Зацвє́нькати, каю, еш, гл. Іронічно: заговорити. *Наші хлопці і дівчата швидко зацвєнькали по ляхівській.* Левиц. I. 159.

Зацвилі́ти, лю́, лиш, гл. = **Заквиліти.** *Райські пташечки як не зацвільять.* Гринч. III. 24.

Зацві́рїнькати, каю, еш, гл. Зачиркати. *Горобці прилетять, зацвірїнькають.* МВ. II. 193.

Зацві́рїньча́ти, чу́, чи́ш, гл. = **Зацві́рїнькати.** Употребляється також, когда речь о детском говоре: *Христос воскрес! — зацві́рїньчала дїтвора* Сим. 206.

Зацві́рча́ти, чу́, чи́ш, гл. О сверчке: застрекотати.

Зацвіта́ти, та́ю, еш, сов. в. зацвісти́, ту́, те́ш, гл. 1) Зацвєтати, зацвєсть. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб. V. 63. 2) Плесневети, заплесневети. *Цвіллю зацвіла.* Шевч. 668.

Зацвяхува́ти, ху́ю, еш, гл. Обити гвоздиками.

Зацирува́ти, ру́ю, еш, гл. Заштопати. **Я так зацирувала сорочку, що нічого й не знайти, де була дірка.* Крим.

Зацїтькувати, кую, еш, сов. в. зацїтькати, каю, еш, гл. 1) Заставляти, заставить замолчати. *Цить! цить, моя дитино! — зацїтькувала Мотря.* Мир. ХРВ. 413. 2) Заминати, замяти. *Так це діло й зацїтькали.* НВолын. у.

Зацїді́ти, джу́, диш, гл. Сильно ударити, хватити. Гринч. II. 172. Мир. ХРВ. 94. *Турн перший зацїдив Енея, що з плеч упала і керєя.* Котл. Ен. VI. 86. *По потилиці й зацїде.* Г. Барв. 275.

***Зацїка́влений, а, е.** Заинтересованный. *Я мусів скорчити зацїкавлену фізіонсмію і йти за ним.* Виннич.

***Зацїка́вленість, ности, ж.** Заинтересованность.

***Зацїка́влення, ня, с.** Заинтересованность, любопытство, любознательность. Сл. Нік.

***Зацїка́влювати, влюю, еш, сов. в. зацїка́вити, влю, виш, гл.** Заинтересовувати, заинтересовати. Сл. Нік.

Заці́ловувати, вую, еш, сов. в. заці́-

лува́ти, лу́ю, еш, гл. Зацєловувати, зацєловати.

Заці́пеніти, нію, еш, гл. Окоченєти. Желєх.

Заці́пити, пить, гл. безл. Отняти язук. *Бодай тобі заціпило.* Ном. № 3718. *Просить батько й мати на хлїб, на сїль і на весїлля,—та й заціпило їй сказати: і я прошу.* Г. Барв. 391.

Заці́пкуватий, а, е. Затвердевший. *Пройшов дощ, а далі зразу сонце, то земля зробилась така заці́пкувата, що її і зубами не вгризеш.* Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Заці́пнути, ну, неш, гл. Оцепенєти. *Наглою смертю умерла... Я так і заціп.* Г. Барв. 211. *Як ударить грїм, як хрясне! так усі й заціпли.* Г. Барв. 220.

Зацмо́кати, каю, еш, гл. Зачмокати. *Аж руки догори підняли, аж зацмокали.* Стор. I. 45.

Зацокотáти и зацокоті́ти, кочу́, ти́ш, гл. 1) Застучати учащено. 2) Заговорити скороговоркою и громко. *А бач, бач! зацокотала пані.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Ми йшли побіля вашого двору, — зацокотіли дівчата.* Стор. II. 31.

***Зацу́катися, каюся, ешся, гл.** Заїнятися. *Доктор на хвилю зацукався.* Франко.

***Зацукро́вувати, вую, еш, сов. в. зацукрува́ти, ру́ю, еш, гл.** 1) Засахаривати, засахарити. 2) Подслащувати, подсластити. Херс. Нік.

Зацу́пити, плю, пиш, гл. 1) Затащити. 2) Ударити, хватити. *В морду хоть зацупиш.* Маркев. 51.

Зацупі́ти, пію, еш, гл. Одеревенєти, лишитися гнбкості. *Від холоду пальці зацупіли.*

Зацурáти, ра́ю, еш, гл. Оставить, бросити. *Твою дочку хоче брати, мене, бідну, зацурати.* О. 1861. XI. Кух. 30.

Зацурáтися, ра́юся, ешся, гл. Чуждаться кого.

***Зацурко́вувати, вую, еш, сов. в. зцукрува́ти, кую, еш, гл.** 1) Застєгивати, застєгнути на цу́рку. 2) Удавити кого-либo. *Не робитимеш, Грїцьку, тією шкапою; зацуркуй та в прогалля затагни, щоб і не мучилась.* Гир. у., Конон.

Зацурувати, рую, еш, гл. 1) Свя-
зати что-либо при помощи палки
(цурки), которая, скручивая веревку,
укорачивает ее и затягивает таким
образом связку. 2) Запросить (дорого!).
*Як що не дуже багато будуть гарувати... там рублів п'ять, ну, хоть і де-
сять, то вже давайте, а як що зацу-
рюють як дурень за батька, то йдїть у
друге місто.* ХС. VII. 421.

***Зацькований, а, е.** Затравленный.
Він оглядався, мов зацькований заєць.
Дн. Чайка. «Хрестонос».

Зацькувати, кую, еш, гл. — когó.
Затравить кого, натравить на кого
(собак). *Оце колись зацькували були
його поповичі собаками,—як же кур-
нув од них, дак ні одна собака і не до-
гнала.* О. 1862. II. 25.

Заціювати, каю, еш, гл. Начать
слегка рубить топором.

Заціювати, цяю, еш, гл. Обмочить
уриной.

Зачавити, влю, виш, гл. Задавить,
раздавить. — курча. Зарезать цыплен-
ка. Левиц. Пов. 106.

Зачавліти, лію, еш, гл. Захиреть,
заболеть. **Швидко зачахла, зачавліла
і скоро дуба дала.* Кв. «Кон. відьма».

Зачадіти, джу, діш, гл. 1) Начать
угарить. *2) Начать курить. *Е, зачадив
тут махрою!* Умань. Ефр.

Зачадіти, дію, еш, гл. Угореть.

Зачаклувати, лую, еш, гл. Закол-
довать.

Зачалити, лю, лиш, гл. Затянуть,
завязать, связать веревку, сплести ее
концы. *Оце ж та петля,—я сам її зача-
лив.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зачало, ла, с. Начало. *Треба усе з
зачала і доладу вам розказати.* МВ.
(КС. 1902. X. 142).

Зачапати, паю, еш, гл. Пойти раз-
битой походкой.

***Зачарований, а, е.** Очарованный,
заколдованный. Сл. Нік.

***Зачаровання, ня, с.** Очарование.
Желех.

**Зачарувати, вую, еш, сов. в. за-
чарувати, рую, еш, гл.** Очаровывать,
очаровать, обворожить, околдовать. *А
тихо коло тебе, як зачаровано.* МВ. (О.
1862. III. 34).

Зачати, ся. См. Зачинати, ся.

Зачатія, тія, с. Праздник 9 декабря.

Зачаток, тку, м. Начало. НВолын. у.

Зачатувати, тую, еш, гл. 1) Начать
сторожить, начать караулить. 2)—що.
*Поставить где-либо, при чем-либо ка-
раулы. Нехай густо зачатують битую
дорогу, щоб ніхто не зміг чинити кня-
зеві тревогу.* К. Досв. 234.

Зачахти, хну, неш, гл. Простыть,
остыть. *Уже й борщ зачах, поки ти
хліба приніс.*

Зачвакати, каю, еш, гл. Зачавкать.

Зачвалати, лаю, еш, гл. Забрести.

Зачванитися, нюся, нишся, гл. За-
чваниться. *Як тут не росприндитись і
не зачванитись.* Стор. I. 55.

Зачвіркати, каю, еш, гл. Забрыз-
гать, заплевать.

Зачебёрхнути, ну, неш, гл. Зачерп-
нуть, загресть очень много.

***Зачевріти, рю, еш, гл.** Захиреть.
Сл. Нік.

Зачекати, каю, еш, гл. Подождать.
*Хто хоче питлювати, мусить зачекати,
а хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596.
Зачекай посилать у Прилуцину. Стор.
МПр. 100.

Зачелядкувати, кую, еш, гл. Пойти
в слуги, в услужение.

Заченцювати, цію, еш, гл. Сде-
латься монахом.

Зачеп, пу, м. 1) Затрагивание.
*2) Заигрывание. Сл. Нік. *Заманеться
йому... пожартувати з жінкою. Сумно
(жінка) дивиться на його зачепи.* Мир.
ХРВ. 251.

Зачепа, пи. 1) Ж. Зацепа. 2) Об. За-
дирщик, задирщица. *Одсувається... щоб
бува з п'яних очей не креснув зачепа.*
Мир. ХРВ. 260.

Зачепіти, ся. См. Зачіпати, ся.

Зачервівити, вівлю, вівши, гл.
Завести червей.

Зачервівіти, вію, еш, гл. Покрыть-
ся червями.

***Зачервліти, ляю, еш, гл.** Запла-
живать черву. *Зачервляють насамперед
на просту черву.* Немол. «Бжільн.».

Зачервоніти, ню, ніш, гл. Окра-
сить в красный цвет.

Зачервоніти, ню, еш, гл. Покрас-
неть; заалеть. *Та й задріма, поки неба
край зачервоніє.* Шевч. 19. *Тим часом*

на валу зачервоніли кармазини. Хата. 156.

Зачервонітисся, нїюся, ешся, гл. Раскраснется, зардеться. *Зачервонілася, як та квіточка.* К. Орися (ЗОЮР. II. 201).

Зачереватіти, тію, еш, гл. 1) Отростить брюхо. *Доки їж, то не забагатієш, а зачереватієш.* Ном. № 12045. 2) О женщине: забеременеть.

***Зачерепіти, пію, еш, гл.** Засохнуть, затвердеть. Харьк. Сл. Яворн.

***Зачерк, ку, м.** Очерк, очертание, штрих, черта. Сл. Нік.

***Зачеркати, каю, еш, гл.** 1) Обрисовувать, очерчивать, отмечать. *Бондар має розміряч, що розміряти на вторах, а тоді зачеркати, по-доки дно обрізувати.* Крим. 2) Начать чертыхаться, зачертыхаться. *Так зачеркали, що хоч вуха зати́кай.* Умань. Ефр.

Зачеркнүти, нү, неш, гл. Зацепить, задеть. *Водицю бере і вас зачеркне, і вас зачеркне, мене спом'яне.* Чуб. III. 434.

Зачеркнүтисся, нүся, нешся, гл. Зацепиться, задеть. *Та й побіг я через тин, ще й не зачеркнувся.* Мет. 468.

***Зачерпаний, а, е.** Зачерпнутый. *Для такої замови треба води нерухомої, один раз зачерпаної.* Крим.

Зачерпувати, пую, еш и зачерпнати, паю, еш, сов. в. зачерпнүти, нү, неш, гл. Зачерпать, зачерпнуть. *Піди на річку, зачерпни води.* Драг. 26.

***Зачерствіти, влю, виш, гл.** Сделать черствым. Катериносл. г. Сл. Яворн.

Зачерствіти, вію, еш, гл. Зачерстветь. *Була колись правда, та зачерствіла.* Ном. № 6835. *Довго хліб їмо, уже аж зачерствів.* Харьк.

***Зачертач, ча, м.** = Утірник. Во- льнь. Сл. Яворн.

Зачерти *и **зачерпті, гл.** = Зачерпнүти. Вх. Зн. 20.

Зачеряпити, плю, пиш, гл. = Зачерпнүти. *Сорока-білобока тоді злетіла в колодязь, зачеряпила там води й винесла Іванові.* Рудч. Ск. I. 136.

Зачесати, ся. См. **Зачісувати, ся.**

Зачесно, нар. В чести? І мені б зачесно було, як би у дітей було. Ном. № 9227, 12041.

***Зачікати, каю, еш, гл.** Зарезать. Харьк. Сл. Яворн.

Зачін, ну, м. Начало, начинание, почин. *Так лиха година і ходе по людях; усе з дітей зачин.* Харьк. у.

***Зачина́льний, ка, м.** Начинатель. Н.-Левіц.

Зачинання, ня, с. Начинание.

Зачинати, наю, еш, сов. в. зачати, чнү, неш, гл. 1) Начинать, начать. *То ж козаки із ляхами пиво варить зачинали.* Дума. *Зачало світати.* Мл. л. сб. 314. *Як приїхав приймачище, зачав тещу бити.* Чуб. III. 128. 2) Начинаться. *Як зачинає звада, не поможе й рада.* Ном. № 3510.

Зачинатисся, наюся, ешся, сов. в. зачатисся, чнүся, нешся, гл. Начинаться, начаться. *Як світ зачався, то люде так богу молились.* О. 1862. V. 79. *Нове життя зачалосся.* Мир. Пов. I. 142.

Зачиняти, няю, еш, сов. в. зачиняти, ню, ниш, гл. Затворять, затворить. *У свого батька і хлів зачиняв, а в нашого не хоче й хати.* Ном. № 2539.

Зачікнятий, а, е. Затворенный. *Як би віконниці у хаті не зачиняті, то я б подивилась.* О. 1862. VII. Кост. 52.

Зачинятисся, няюся, ешся, сов. в. зачинитисся, нюся, нишся, гл. Затворяться, затвориться. *Котл. Ен. V. 20. Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Зачіркати, каю, еш, гл. Зачиркать. *Соловейко защебетав, заляцав, зачиркав.* Кв. I. 29.

Зачитати, таю, еш, гл. Зачитать, начать читать. *Письма принесли і всі тихенько зачитали.* Шевч. 439.

Зачитатисся, таюся, ешся, гл. 1) Начать читаться. *Да сами свічі посвітилися, да сами книги зачиталися.* Чуб. V. 837. *2) Увлечься чтением. *Оце так зачитався, що не чув, як і хлопці підкралися.* Умань. Ефр.

Зачілябити, блю, биш, гл. Ударить, треснуть. *Він його як зачілябив у вухо.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Зачіляпнути, ну, неш, гл. Захватить, заграбастать, забрать. *У мене всіх трьох синів зачіляпнули у службу.* Харьк. у.

Зачіпати, паю, еш, сов. в. зачепити, плю, пиш, гл. 1) Цеплять, заце-

пить, задевать, задеть, *хватать, захватить. Чи витягнеш з води Левиахвана, гачком його, як рибу, зачепивши. К. Іов. 92. *Візьміть Байду ізвяжіте, на гак ребром зачепіте. Макс. (1834), 107. Ні за що рук зачепіти. Ном. № 9870. Не с чем начать, нет средств для начала (о хозяйстве, зароботке). За що б тут руки зачепити? За яке ремесство взятись? Чуб. II. 17. Хибá тебе́ вóзом зачепіли? Чем тебя особенным затронули, обидели? Ном. № 4040. 2) Трэгать, тронуть, затрагивать, затронуть. Міг би йому листі: визволені писати, щоб не міг ніхто нігде зачіпати. Макс. (1849), 33. Мене вовки і не зачепили. Гринч. I. 165. А сусідці перстень даєш, —нащо ж мене зачіпаєш? Чуб. V. 200.

Зачіпа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **зачепі́тися, плю́ся, пи́шся**, гл. Цепляться, зацепиться, задевать, задеть. Біда, та й за біду зачепилася. Ном. № 2162. Та йшла баба п'яна, на порозі впала, а дід зачепився, та й сам повалився. Цысь. Св. 45. Хоч голій біжи, то ніде нема нікого, не зачепишся. Ном. № 1918. Нічого так не хотілось тімасі, як зачепитись на життя в Києві. К. XII. 17.

Зачіпе́нька, ки, ж. Предлог. Зачіпенька у мене на тім кутку. Черк. у.

За́чіпка, ки, ж. 1) Зацепка. *2) Затрагивание, вызов. Але він зачіпки не прийняв. Кошуб. 3) Недоразумение, спор. Він зачіпку має з дядьком за гроші. Могил. у. 4) Препятствие, помеха. Змиев. у. 5) Повод, предлог. Змиев. у. Він їй перед очима як усього її лиха непогамованого зачіпка. МВ. (О. 1862. I. 100). Хотіла їхати до бабусі, та було б се по панському їхати просто з цікавості. Мусила якусь зачіпку до того знайти. Г. Барв. 378. 6) Претензия, придирка. Гляди лиш, зачіпка тобі буде, бо ти в його служив, як сталась пожежа. Новомоск. у.

***Зачіпливий, а, е.** Затрагивающий, задевающий, донимающий, вызывающий. Сл. Нік. Щось було зачіпливе в її сухім підкресленім оці, яким метнула на його погляд. Кошуб.

***Зачіпний, а́, е́.** Задевающий, затрагивающий. —**війна́.** Наступательная война. Крим.

За́чіси, сів, м. мн. Прическа МВ.

За́чіска, ки, ж. 1) = **Кічка** 1. Мет. 208. *2) Прическа. Желех. Умань.

За́чісувати, сую, еш, сов. в. зачеса́ти, чешу́, шеш, гл. Зачесувать, зачесать, причесувать, причесать. Чи зуміє ж хто з вас мене зачесати? МВ. (О. 1862. III. 38). Усі дівочки, як маківочки, зачесані йдуть. Гринч. III. 273.

За́чісуватися, суюся, ешся, сов. в. зачеса́тися, чешу́ся, шешся, гл. Зачесуваться, зачесаться, причесуваться, причесаться.

Зачмеліти, лю́, ліш, гл. Оглушить, ошеломить. Угор.

***Зачмеліти, ію, еш, гл.** Оп'янеть. Черн. Сл. Яворн.

Зачмі́хати, хаю, еш, гл. Зафыркать. Зачмише, як кабан. О. 1862. II. 64.

Зачмутува́ти, ту́ю, еш, гл. Начать ласкатись? Зачмутувала кумася коло свого Івася. Ном. № 12648.

Зачо́вгати, гаю, еш, гл. Зашаркати (ногами). ***Пішов, ногами зачовгавши.** Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зачопува́ти, пу́ю, еш, гл. Сделать шип, стержень в бревне для соединения его с другим. Зачопуй стовпа, а я викопаю тим часом яму. Волч. у. (Лободовск.).

Зачорніти, ню́, ніш, гл. Зачернить.

Зачорніти, нію, еш. Зачернеть. Ледве-ледве зачорнів ус. О. 1862. IV. 75.

Зачорто́ваний, а, е = **Забісо́ваний.** Полт. у.

***За́чоси, сів, м. мн.** Прическа. Сл. Нік.

Зачу́битися, блюся, бишся, гл. Загортають драку, вцепиться в волоса друг другу.

Зачува́ти, ва́ю, еш, сов. в. зачу́ти, чу́ю, еш, гл. 1) Слышать, слышать услышать. То удова теє зачуває. Чуб. V. 848. Заржи, заржи, сивий конику, рано на пашу йдучи, чи не зачує середівчина, а в саду вінки в'ючи. Чуб. III. 118. 2) Чують, почують. Хутко зачує кішка, де сало. Ном. № 5741.

Зачува́тися, ва́юся, ешся, гл. Чуються, чувствоваться. Її не зачувалось, що вона іде усе низче та низче. МВ. (О. 1862. I. 98).

*Зачудовання, ння, с. Удивление. «Об'їхати тебе?»—спитав і окинув її поглядом повного зачудовання. О. Кобил.

Зачудувати, дую, еш, гл. Удивить.

Зачудуватися, дуюся, ешся, гл. Удивитися.

Зачужа, нар. Вчуже. Зачужа жаль. Ном. № 2255.

Зачумакувати, кую, еш, гл. 1) Начать чумачить. 2) Заработать чумачеством.

Зачуміти, млю, міш, гл. Зачумить, заразить.

Зачуміти, мію, еш, гл. Очуметь.

Зачумлений, а, е. 1) Заражений чумою. 2) Одуревший. Чіпка стояв як зачумлений. Мир. ХРВ. 236.

*Зачумузаний, а, е. Чумазий, грязний, неопрятний. Там хати старі, зачумузані—нема охоти її дивитися на них. Крим.

*Зачу́стратися, раюся, ешся, гл. Захиреть, запаршиветь. Катериносл. г. Сл. Яворн.

Зачу́ти. См. Зачувати.

Зачуханий, а, е. Беспризорий, оставлений без попечення. Як би прибрати, то її дитина була б гарна, а то нема рідної матері, то її ходить зачухане. Змиев. у.

Зачухатися, хаюся, ешся, гл. Заче- саться, начать чесаться вследствие зуда (о действии, но не об ощущении).

Зачухрати, раю, еш, гл. 1) О шер- сти: растрепать. Зачухрала кужіль, що її прости важко. 2) Быстро побежать. 3) Засечь (розгами). Улучай, каже, Іродів сину, а не то до смерті зачухраю. Стор. I. 137.

Зачучверіти, рію, еш, гл. Зачах- нуть, закоряветь. *Геть чисто зачучве- ріла дитина. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зачхати, хая, еш, гл. Зачихать.

*Зашабарчати, чу́, чи́ш, гл. Затре- шать, зашелкать. Сл. Нік. (Соловейко) не переводячи духу, зашабарчав щось довге, довге. Васильч.

Зашавкати, каю, еш и зашавкоті- ти, кочу́, ти́ш, гл. Зашавкать, зашам- кать. Св. Л. 303. Зашавкотів старий. Св. Л. 309.

Зашалювати, люю, еш, гл. Обить шалевками.

Зашамотатися, таюся, ешся, гл. Засуетиться, зашевелиться. Зашамота- лись люди. Черк. у.

Зашамотіти, чу́, ти́ш, гл. Зашеле- стеть, зашуршать. В сінях щось заша- мотіло. Мир. Пов. I. 1586. Зашамотіла дівчора. Сим. 193. Вінок той труситься, мов усі квіточки зашамотіли. Г. Барв. 83. Жита зашамотіли. Мир. ХРВ. 64.

*Зашамото́шитися, шуся, ши́шся, гл.—зашамотатися. Сл. Яворн.

Зашарітися, рю́ся, ри́шся, гл. За- рдеться, зарумяниться, закраснеться. Енея очі запалали, уста од гніву задрі- жали, ввесь зашаривсь мов жар в печі. Котл. Ен. VI. 89.

Зашарпати, паю, еш, гл. 1) При- няться рвать, терзать, *задергать. *Зашарпав кobilку віжками. Тобіл. «Март. Бор.». *2) Сбить с толку дер- гая. Засмикали, зашарпали мене, і я сям не знаю, як опинився в шинку. Липов. у., с. Ситківці. Ефр.

Зашарудіти, джу́, ді́ш, гл. Заше- лестеть, зашуршать. Аф. Зашаруділа миша.

Зашастувати, тую, еш, гл. На дворі тихо все було... ніщо нігде не зашастує, осика листом не жартує. Греб. 335.

Зашатірити, рю, риш, гл. Замо- тать. Він у мене гроші зашатири́в.

Зашахратися, раюся, ешся, гл. За- мотаться. Припливло мені у думку: еге, був він багатир над усе село, одже за- шахрався: де млини, де воли, де коні, де яка худоба, де що було, усе геть чи- сто поцінували. Васильк. у.

Зашварготати, гочу́, чеш, гл. 1) О евреях и пр.: заговорить быстро. 2) За- шелестеть, зашуршать. Як жбурнув книжкою під поріг, аж листки зашвар- готали. Св. Л. 230.

Зашвєндяти, дяю, еш, гл. 1) Захо- дить. 2) Загрязнить ходивши.

*Зашвїндятися, яюся, ешся, гл. Засуетиться, замотаться, захопо- таться. Завтра вичишу курник, а то за- швїндяєшся, зашвїндяєшся та й забу- деш. Крим.

Зашелестіти, щу́, сти́ш, гл. Заше- лестеть, зашуметь. Коли щось заше- лєстіло: рипнули двері. увійшла наша Одарка. МВ. I. 71. Важко зітхнув, аж листя зашелестіло. Стор. I. 107.

*Зашемрати, раю, еш, гл. Зашелестеть, зашуршать. О. Кобил.

Зашепну́ти, ну́, не́ш, гл. Шепнуть. А сторожик як почув, зараз мені зашепнув. Гол. I. 144.

Зашепотáти и зашепотíти, чу́, ти́ш, гл. Зашептать. Зашепотіли люде. Г. Барв. 542.

Заше́птувати, тую, еш, гл. Зашептывать. Батюшка усе зашептував і записував. МВ. II. 204.

*За́шерет, ту, м. Затор льда. Сл. Дубр.

Зашеретува́ти, ту́ю, еш, гл. 1) О зернах: размолоть на крупу. 2) О льде: затереть. Сього року під Вознесенським льодом зашеретувало.

Зашеретува́тися, ту́юся, ешся, гл. Врезаться во что и увязнуть. Оце їхав та й зашеретувався у грязюку. Слов. Д. Эварн.

Зашерха́ти, ха́ю, еш, сов. в. заше́рхнути, хну, неш, гл. Подергиваться, подернуться, покрыться тонким слоем чего-либо, —напр., льда. Уже вранці, то й водиця у кориті, де напувають товар, зашерхає. Греб. 403. Прийшов Петрусь, і сльози, що ще не зашерхли, зараз і висохли. Г. Барв. 501. Се він говорить, аби горло не зашерхало. Г. Барв. 316.

Зашивáти, ва́ю, еш, сов. в. заші́ти, ші́ю, еш, гл. Зашивать, зашить. Сам чобіт заший, коли розірвівся. Ном. № 11265.

Зашивáтися, ва́юся, ешся, сов. в. заші́тися, ші́юся, ешся, гл. 1) Зашиваться, зашиться. 2) Запрятываться, запрятаться, залезать, залезть. Бісове поросся, куди зашилось! Нехай би вже парубки, а то й оті жевжуни зберуться, та зашиються десь у хаті та й гуляють у карти. Пирятин. у.

Заши́йок, йку, м. Шиворот, тыл шеи. Дай не дай, а в зашийок не пхай. Ном. № 4585.

*Заши́лювати, люю, еш, сов. в. заши́лити, лю́, лиш, гл. = Заси́лювати 2. Сл. Яворн.

Зашинкува́ти, ку́ю, еш, гл. 1) Заняться продажей спиртных напитков. *2) Заработать тем же. Зашинкував собі добрий дімочок на передмісті. Умань. Ефр.

Заши́пті, плі́ю, пі́ш, гл. Зашипеть. Зашиплять як гадюки. Стор. II. 254.

Зашипотíти, почу́, ти́ш, гл. = Заши́пті. Зашипотять мов гадюки. Кв.

Заши́ти, ся. См. Зашивáти, ся.

Зашихува́тися, хуюся, ешся, гл. Врезаться в песок. Екатериносл. г. Сл. Яворн.

Зашкалу́бина, ни, ж. Скважина, щель. Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина між дошками. Перстінь закотився туди і зник. Левиц. I. 516.

Зашкалу́бити, блю, биш, гл. Сделать щель, углубление.

Зашкандиба́ти, ба́ю, еш, гл. Захромать. То затюпає, то знов зашкандибає. Кв. II. 164.

Зашкару́бнути, бну, неш, гл. Засохнуть, отвердеть сверху, покрыться как бы коркой. Сим. 197. Виверни кожуха, а то як змочить дощ та зашкарубне, буде такий, як луб. Уман. у. Як нападе неждь, то й у носі зашкарубне. Лебед. у. Земля зашкарубла. Гринч.

Зашкару́питися, плюся, пишся, гл. = Зашкару́бнути.

Зашкарупі́ти, пію, еш, гл. = Зашкару́бнути. Желех.

Зашкваркоті́ти, чу́, ти́ш и зашкварча́ти, чу́, чиш, гл. Зашипеть на огне.

Зашкварювати, рюю, еш, сов. в. зашкваріти, рю, риш, гл. 1) Сильно жарить, сильно нагревать, нагреть. 2) Зажаривать, зажарить. 3) Приправлять, приправит поджаренным салом. В ироничной песенке: Гарбуз варю, гарбуз печу, гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила, редькою зашкварю (т. е. вместо сала). Грин. III. 387. 4) Делать что-либо с силой, с напряжением.

*Зашкоберта́ти, та́ю, еш, гл. Пойти спотыкаясь, прихрамывая. Сл. Нік. Коні сіпнули, пішли по ниві, а за ними зашкобертала машина. Мирний.

Зашко́джувати, джую, еш, сов. в. зашко́дити, джу, диш, гл. Вредить, повредить; помешать. Слабому животіві і пиріг зашкодить. Чуб. I. 251. Півкварта горілки зашкодила мені. Левиц. I. 124. Вовк кине́ться на того чоловіка, котрий йому зашкодить догнати чорта. Чуб. I. 52. Бог як нам уродить, то буде

нам і всім, і злодій не зашкодить. Гул.-Арт. (О. 1861. III. 95).

Зашкруміти, мію, еш, гл.—Зашкрупіти (от тепла). Желех. Шух. I. 163.

Зашкрібати, баю, еш, гл. Зашкресть.

Зашкуліти, лю, лиш, гл. Пронять, донять.

Зашкурний, а, е. 1) Подкожный. Вся кров скипілася зашкурна. Котл. Ен. VI. 30. 2) —**водá.** Подпочвенная вода. Могил. у. В сій криниці зашкурна вода, а не джерельна, то в сухе літо пересихає. Подольск. г. *3)—**шинк.** Тайная продажа водки, тайная ви́но-торговля. Сл. Яворн.

Зашлюбити, блю, биш, гл. Сочетать браком. Ах мати, не знати, чи рада тому, може тя зашлюбить кому иншому. Чуб. V. 137.

Зашлюбитися, блюся, бишся, гл. Обвенчатся, жениться, выйти замуж. *Зашлюбитись, не дощик перечекати.* Ном. № 8851.

Зашмагати, гаю, еш, гл. Засечь, забить. До полусмерти зашмагав канчуками. Стор. I. 191.

Зашмалювати, люю, еш, сов. в. зашмаліти, лю, лиш, гл. Подвергать, подвергнуть загару, обжечь.

***Зашмалюватися, лююся, ешся, сов. в.** зашмалітися, люся, лишся, гл.—Засмалюватися. Ух! — каже, — как я зашмалился! а пыли сколько. Св. Л. 171.

***Зашмарити, рю, риш, гл.** Положить под сукно, похерить. Под. г. Л. Юрк.

***Зашмарканий, а, е** = Засмарканий.

***Зашмаркатися, каюся, ешся, гл.** = Засмаркатися.

Зашморг, гу, м. 1) Затягивание петли. *Зав'язати зашморгом.* Затянуть петлей. 2) **Дивітися зашморгом.** Неприязненно смотреть. Ном. № 3044. *І косо, зашморгом дививсь.* Котл. Ен. VI. 63.

Зашморгувати, гую, еш, сов. в. зашморгну́ти, ну́, не́ш, гл. Затягивать, затянуть (петлю и пр.). Мнж. 61. *Зашморгни калитку.* Гринч. *Зашморгнув на шиї він аркан.* Г.-Арт. (О. 1861.

III. 84). ***Зашморгни́ язик.** Замолчи. Кон. III. 13.

Зашморгуватися, гуюся, ешся, сов. в. зашморгну́тися, ну́ся, не́шся, гл. О петле и пр.: *затягиваться, затянуться.*

***Зашморк, рку, м.** Мелкая складка. Хот. у. Нік.

Зашнуровувати, вую, еш, сов. в. зашнурова́ти, ру́ю, еш, гл. Зашнуровувать, зашнуровать. *Чому шнуровка не зашнурована?* Чуб. III. 149.

***Зашнурок, рка, м.** Петля. *Я замотував той мотуз і пробував, чи добре держить, і все знав, як треба зашнурок зробити, як зависоко підтягнути.* Стефаник.

Зашолудівити, вію, еш, гл. Запаршиветь. Стор.

Зашпигати, гаю, еш, гл. Заколоть. Левиц. I. 515.

Зашпильовати, люю, еш, сов. в. зашпи́літи, лю́, лі́ш, гл. 1) Прикалывать, приколоть булавкой. 2) Засадить, пригвоздить. *Зашпилили мене на три роки у винницю.* Черк. у.

Зашпінкувувати, вую, еш, сов. в. зашпінкува́ти, ку́ю, еш, гл. Застегивать, застегнуть при помощи пряжки. *Зашпінкує ременятко жовтими пряжками.* Гол. II. 411.

Зашпори, рів, мн. Острая боль в поверхности рук от мороза. *Оце зашпори зайшли.* Ном. № 635. *Переносно: боль, страдания. Великі зашпори загаяло життя у серце Присьці.* Мир. Пов. I. 117. *Ще он зашпори не одійшли (після похорону), а тобі співи та жарти в голові.* Мир. Пов. I. 139.

***Зашпортатися, таюся, ешся, гл.** 1) Засуетиться. 2) Увлечься чем, заняться. *Зашпортався тут на городі та й за обід забув.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Зашпортну́тися, ну́ся, не́шся, гл.** Запнуться, споткнуться. *Зашпортнувся на порозі.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зашпótатися, таюся, ешся, гл. Споткнуться. Желех.

Зашпува́ти, пу́ю, е́ш, гл. Заволноваться, запениться. *Заграє море й зашпує.* Мкр. Г. 5.

Зашпунтовувати, вую, еш, сов. в. зашпунтова́ти, ту́ю, еш, гл. Заку-

поривать, закупорить, затыкать, заткнуть.

Зашпунтовуватися, вуюся, ешся, сов. в. **зашпунтуватися, туюся, ешся,** гл. Закупориваться, закупориться, крепко запереться. В замку Корсунськім зашпунтувались.

Зашрубівувати, вую, еш, сов. в. **зашрубувати, бую, еш,** гл. Завинчивать, завинтить.

Заштабувати, бую, еш, гл. Забить железными полосами. Желех.

Заштовхати, хаю, еш, гл. 1) Затолкать, начать толкать. 2) Затолкать, забить толчками (с ударением на втором слоге).

Заштокати, каю, еш, гл. 1) Начать говорить «что». 2) Сбить с толку, поставить в тупик. Я його як заштокав, так він не знав що й казати. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Заштокуватися, куюся, ешся, гл. Употреблять в разговоре «что» (о великоруссах). Отто воно (Псковська) губерня. А говорять так, що заштокуються. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заштрикати, каю, еш, гл. 1) Начать колоть, заколоть. Як застудив голову, в ушах заштрикало. 2) Заколоть, исколоть.

Заштурмовувати, вую, еш, гл. = **Затушковувати.** Константиногр. у.

Зашубортати, рчу, тиш, гл. Зашуметь, застучать. Вх. Зн. 20.

Зашугати, гаю, еш, гл. Залетать рассекая воздух. Зашугали сірі орли, літаючи над трупами.

Зашукувати, кую, еш, гл. Подыскивать. Вівчарь, що пас громадську отару, зашукував хлопців у поміч. Мир. ХРВ. 37.

Зашуліти, лю, лиш, гл. В игре в шуль: бросить палку так, чтобы она концом подсунулась под лежащую на земле палку. КС. 1887. VI. 477.

Зашуміти, млю, миш, гл. Зашуметь. А в городі та у Львові зашуміли верби. Макс. 80.

Зашумотіти, мочу, тиш, гл. Зашуметь (в голове). Випили ми по чарці і по другій... зашумотіло у його. О. 1862. I. 48.

Зашумувати, мую, еш, гл. Запениваться.

***Зашурувати, рую, еш,** гл. Загрязнить. Зашурували одержу. Л. Укр.

Зашушукати, каю, еш, гл. Зашептать.

Защавити, влю, виш, гл. Ударить. Защавив його по пиці, що ну-ну! Екатеринос. г.

***Защадіти, джу, диш.** Сбереечь, сэкономить. Желех.

Защебетати, чу, чеш, гл. 1) Защебетать. Защебетав жайворонок, угору летючи. Шевч. 30. Защебече солов'ї уночі, розвеселить мої чорні очі. Чуб. III. 147. 2) Заговорить быстро и весело. Повеселішала наша Феська, защебетала до баби. Г. Барв. 198.

Защедрувати, рую, еш, гл. Пропеть щедрівку. А я тобі защедрую. Чуб. III. 456.

Защекнути, ну, неш, гл. Защемить, ущемить. Росколов дуба та й защекнув його там бороною. Мнж. 44.

Защеміти, млю, миш, гл. Заболеть острой болью. Як шабелька задзвенить, то й серденько защемить. Чуб. V. 981. Засмутилась його душа і защеміло серце. Стор. МПр. 39.

***Защеп, пу, м.** Сруб. У защепи. В сруб. Киев. г.

Защепіти. См. Защіпляти.

Защипувати, пую, еш, сов. в. **защипнути, ну, неш,** гл. Залеплять, залепить (пирог, вареник). Варила дружечка пиріжки, защипувала їх в три ріжки. О. 1862. IV. 35.

Защита, ти, ж. Защита. Дізнала божої зашити. К. Псал. 113.

Защищати, щаю, еш, сов. в. **защитити, щичу, тиш,** гл. Защищать, защитить. Защищав його перед судом. Кв. Драм. 321.

Защипати, паю, еш, сов. в. **защипнути, ну, неш,** гл. Защепать, защепнуть, брать, взять на крючок. Защипни, кажу, двері, та не пускай. Кв. Драм. 260. Защепнеш же двері на защипку, як я піду. Харьк. г.

Защипка, ки, ж. Крючок дверной. Мене мати гулять не пускала, да в комору да зачиняла, трома защипками да защипала. Чуб. III. 132. Ум. **Защипочка.** Мил. 84. **Защипочка хороша.** КС. 1883. II. 291.

Защипляти, ляю, еш, сов. в. **заще-**

п'яти, плю́, пиш, гл. Прививать, привить. *Защіпляти віспу*. НВолын. у.

Защіпну́ти. См. **Защіпа́ти**.

Защо́кати, каю, еш, гл. Начать говорить **що**.

За-що-раз, нар. Постоянно, всякий раз. *За-що-раз дощ починається з тії закутини*. Каменец. у.

***Защу́лити, лю, лиш, гл.** Закрывать, заткнуть. *Хлопець заплющив очі й защулив вуха*. Крим.

Заюдо́віти, влю, виш (=зайудо́віти), гл. Сделаться вловым. *Не есть ти мені мати—лютая змія, мене молодого заюдовила*. Чуб. V. 706.

За́юк, ка, м.=За́ець. Желех.

***Заю́рзатись, заюся, ешся, гл.** Зерзаться, засоваться. *Пан аж заюрзався по призьбі*. Коцюб.

Заю́рити, ріо, риш, гл. 1) Зашалять. *Дідона кріпко заюрила, горшок з вареною розбила*. Котл. Ен. I. 20. *2) Забурлить. *Заюрили думки, бажання, заміри*. Дн. Чайка.

Заю́ртува́тися, туюся, ешся, гл. Прийти в волнение, возбуждение, смятение. К. Желех.

Заю́хторитися, рюся, ришся, гл. 1) Закапризничать. *От і заюхторились—поді косить*. 2) Безл. **Заю́хторилося**. Захотелось (о капризном желанні, несколько презрительно). *От, заюхторилося їй у город*. Богодух. у.

***Заю́шений, а, е.** Окровавленный. *Побили того хлопця, прийшов додому заюшений*. Крим.

Заю́шити, шу́, шіш, гл. 1) Полить-ся (о крови). *Луснув він його по голові герлиманом і зразу заюшила кров*. Новомоск. у. 2) Окровавить. *Увійшов старий у хату обшматований, побитий, заюшений*. Гринч. II. 171.

Заю́шитися, шу́ся, шішся, гл. 1) Окровавиться. *Заюшився кров'ю*. Черк. у. *2) Запачкаться соком растения. Черн. г. Сл. Яворн.

Зая́ва, ви и *зая́вка, ки, ж. Заявление. Сл. Нік.

Заявля́ти, ляю, еш, сов. в. заяві́ти, влю́, виш, гл. Заявлять, заявить, об'являть, об'явити. *Моя любая дитино, заявляю тобі мою волю*. Стор. МПр. 71. *Треба, мати, людям заявляти*. Чуб. V. 734.

***Заявля́тися, ляюся, ешся, сов. в. заяві́ткся, влю́ся, вишся, гл.** 1) Представляться, представиться. *Міністр заявився парламентові*. Пр. Пр. 1925. 2) Появляться, появиться, показываться, показаться. *Довго десь пропадав, а оце знову в нас заявився*. Херс. Нік.

***Зая́єник, ка, м.** Заявитель. Сл. Нік.

Зая́кати, каю, еш, гл. Заговорить, закричать: «Я! я!» *Братця! хто хоче горілку панську пити?—Я! я! я! так усі й заякали*. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зая́коритися, рюся, ришся, гл. Согнуться. *Дивись, як якорь заякорився*. Борз. у.

Зая́ловіти, вію, еш, гл. О корове: быть без теленка (в данном году). *Як заяловіє корова, то продам*. Черк. у.

Заяло́зений, а, е. Засаленный, *измазанный чем-либо. Пир. у., Конон.

Заяло́зити, жу, зиш, гл. Засалить, *измазать чем-либо. Пир. у., Конон.

Заяло́зитися, жуся, зишся, гл. Засалиться, *измазаться.

За́ян, на, м. Сказочный герой, зачавшийся от полученного от зайца яблока. Грин. II. 260.

За́янець, нця, м.=За́ець. Вх. Пч. II. 6.

Зая́рнітися, нюся, нишся, гл. В загадке: *Звечора заярилось, а к світові засандричилось (Діжа с кістом)*. Мнж. 174.

***Зая́рнітися, рюся, рішся, гл.** Прийти в сильное половое возбуждение. Сл. Яворн.

***Зая́ровець, вця, м.** О человеке: живущий за оврагом, логом. Пир. у., Конон.

Зая́рówувати, вую, еш, гл. Вкладывать, вделывать (полки в шкаф). Киев.

Зая́рówуватися, вуюся, ешся, гл. Вкладываться, вделываться (о полках в шкафу). *Полочки в миснику заярówуються*. Киев.

***За́яро́к, ка, м.** Место за оврагом, логом. *А Грицько Харланенко яблунь насадив на своєму городі на заярку*. Пир. ч., Конон. Умань.

Зая́сля, ля, с. Ясли. *Купи та купи коняку... «А годувати чим я буду? Тебе в заясле положу?»* Рудч. Ск. II. 174.

***Зая́снити, ню́, ніш, гл.** Сделать

блестящим, вычистить, натереть до блеска. *Шабельками заяснили*. Нп.

***Заяснiти, нiю, еш, гл.** Заяснеть. Сл. Нік.

Зайтрення, ня, с. 1) О ране: нагноение, воспаление. 2) Раздражение.

Зайтрити, рю, риш, гл. 1) Растравить (рану). 2) Раздражать, рассердить.

Зайтритися, рюся, ришся, гл. 1) О ране: загноиться. *До тих же ран, которі зайтрились і дуже пекли, прикладував розрізаних жаб*. Стор. МПр. 166. 2) Раздражиться, прийти в ярость.

Заяць, зійця, м. 1) Заяц. 2) Часть олїйниці: род толкача, песта, давлением которого выжимается постное масло. Шух. I. 163. Ум. **Зійчик**.

Заячати, чў, чїш, гл. Закричать (о лебедях и людях). *Випливала лебедочка по воді..., заячала, в воду вдарила крилом*. Щог. 47.

Заячий, а, е. 1) Заячий. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік*. Ном. № 513. 2) Раст.: а) **Заячий горóх**. Астрагон широколистый. б) — **капуста**. *Sedum Telephium* L. ЗЮЗО. I. 168. в) — **квас**. *Oxalis*. Шух. I. 22. г) **Заяча кривця, заячий кривець**. *Hypericum perforatum* L. ЗЮЗО. I. 125, 168. д) — **кров**. *Maianthemum bifolium* L. ЗЮЗО. I. 128. е) — **чі лапки**. *Eriophorum angustifolium* Roth. ЗЮЗО. I. 121, *E. latifolium* Hoppe. ЗЮЗО. I. 122. ж) — **орішки**. *Amygdalus nanna* L. ЗЮЗО. I. 111. з) — **салата**. *Ranunculus Ficaria* L. ЗЮЗО. I. 133. и) — **ўхо**. *Verbascum Lychnitis* L. ЗЮЗО. I. 140. i) — **холодóк**. *Asparagus officinalis*. ЗЮЗО. I. 113. к) — **шавель, шавўх**. *Oxalis Acetosella* L. ЗЮЗО. I. 130.

Заячина, ни, ж. Мясо зайца. *Оскоромитися хоть заячиною*. О. 1862. II. 25.

Збáбити, блю, биш, гл. Обабить.

Збáбити, бiю, еш, гл. Обабиться. *Коли дiвцi сходить на вiнцi, то збáбiє*. Ном. № 8998. **Спанiли i збáбили*. Лепкий.

Збáбратися, раюся, ешся, гл. Выпачкаться в грязи. *Збáбрався в болотi*. Вх. Лем. 417.

Збáбчений, а, е. Сморщенный. *Горox збáбчений*. Вх. Лем. 417.

Збáва, ви, ж. Порча. Ум. **Збáвка**.

Збавитель, ля, м. Спаситель. *Перестань тужити, зачни благи Збавителя*. Чуб. V. 119.

Збáвити, ся. См. **Збавляти, ся**.

***Збáвлений, а, е.** Испорченный. Крим.

Збавлénня, ня, с. 1) Лишение. 2) Избавление. *Трудиться до кривавого поту за збавлення своїх безмiрних грiхiв*. Стор. МПр. 166.

Збавляти, лiю, еш, сов. в. збáвити, влю, виш, гл. 1) Лишать, лишить. *Нехай тебе, чужий батько, синочку, не лає, щастя твого козацького навiк не збавляє*. Макс. (1849), 7. — **вiку, життiя**. Лишить жизни, погубить. *Чому менi злої долi, чом вiку не збавиш?* Шевч. 95. *Ой чи вдариш, чи не вдариш, тiлько менi життя збавиш*. Чуб. V. 130. 2) Губить, погубить. *Ой лежить же п'яний сотник Харко та тепер його збавляйте*. Мет. 527. *Нехай буду один погибати, козацького вiйська не збавляти*. АД. I. 186. 3) Портить, испортить, искалечить; подорвать. *Збавив же ти кобилу сиву*. Гринч. III. 652. *Боюсь... щоб ти мене не зрадила, моєї русої кiсочки не збавила*. Мил. 84. *Нащо ти нам чорта избавив? Щоб зараз його вилiчив!* Рудч. Ск. I. 56. *Силу втратила, здоров'я збавила*. Мир. ХРВ. 35. 4) Истрачивать, истратить попусту. *Матiнка кричить, а батенько ще гiрше: «щоби-сь не ходив до дiвчини бiльше. Нащо ж тобі, синку, нiченьки збавляти? Коли її любиш, то позволяю тi взяти»*. Грин. III. 258. 5) Избавлять, избавить. *Не чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого*. Ном. № 282.

Збавлятися, лiюся, ешся, сов. в. збáвитися, влюся, вишся, гл. 1) Уменьшаться, уменьшиться, убавляться, убавиться. *Нещасливiсть свiта—збавилося лiта, прийшла зiма, то й хлiба нема*. Ном. № 10179. *2) Испортиться. *Пересипають вишнi сахаром, щоб не збавилися, а довго держалися*. Крим.

Збагатiти, тiю, еш, гл. Разбогатеть. К. Досв. 170. *З того часу цареве царство побiльшало i збагатiло*. Стор. I. 84.

***Збагáчення, ня, с.** Обогащение. Сл. Нік.

Збагáчувати, чую, еш, сов. в. зба-

гатіти, чу́, ти́ш, гл. Обогащать. На землю глянеш—і напоїш, і збагатиш її даремно. К. Псал. 144.

Збагачу́ватися, чуюся, ешся, сов. в збагатітися, чу́ся, ти́шся, гл. Обогащаться. Як розжився, збагатився,—ніхто не зазнає. К. Досв. 170. Черевань був тяжко грошовитий... пан із козацтва, що збагатилось за десятилітню війну з козаками. К. ЧР. 4.

Збагнітува́ти, ту́ю, еш, гл. Втоптати в грязь; испортити; обесчестити. Збагнітував мою велику славу, ізняв з мене вінець мій осіяний. К. Юв. 41. Нащо я його надіну, щоб збагнітувати одразу? Ну що ж з того, що ми збагнітуємо чоловіка? Ну, завдамо його в Сібір, ну, збагнітуємо його, а потім плати за його подушне, а жінка, діти... Лебед. у.

Збагну́ти, ну́, не́ш, гл. Постичь, проникнуть, догадатися, вспомнить. Господньої сили ніхто не збагне. НВолын. у. Не можна всього того жадним розумом збагнути. ЗОЮР. I. 311. Щем нікого не любила—люде вже збагнули. Гол. II. 820. Цих казок так багацько є, що їй богу, їх і не збагнеш усіх. Рудч. Ск. I. 130.

Збайду́жити, жи́ю, еш, гл. Сделаться равнодушным. Климкович (Желех.).

***Збайдужніти, нію, еш, гл.** 1) = Збайду́жити. 2) Охладеть. Коли б я нараз перестав на жінок дивитися, то чи не збайдужнів до життя. Лепкий.

Збала́катися, каюся, ешся, гл. 1) Разговориться о чем-либо, коснуться в разговоре чого-либо. Збалакалися про попів. Константиногр. у. *2) Сговориться. Сл. Нік.

Збаламу́тити, му́чу, ти́ш, гл. 1) Возмутити. 2) Смутити. Тоді жінку збаламутять, що їй не подивиться. Чуб. V. 1066.

Збан, ну, м. 1) = Дзбан. Ішов красний пан, ніс води збан. Чуб. I. 68. 2) Род узора в вишивке. Чуб. VII. 415.

Збандірува́ти, ру́ю, еш, гл. Разгрочить? Пушками збандірували турчина. О. 1862. II. 62.

Зба́нка, ки, ж. = Збан.

Збанкру́титися, кру́чуся, ти́шся и **збанкрутува́ти, ту́ю, еш, гл.** Обанкрутиться, *потерпеть крах. Желех. У Ко-

ванька згорів свічний завод, і він трохи не збанкрутився. Левиц. Пов. 332.

Зба́нок, нку, м. 1) = Збан. Коби мені зранку горілочка в збанку. Гол. I. 387. *В углах стояли шафки, а в них усякі фаянсові та глиняні поливяні збанки, тарілочки. Лепкий. 2) Перекладина в ткацьком станке, на которую ткач упирається грудью. Харьк. у. Мнж. 180. 3) Раст. *Nuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. I. 129. Ум. Зба́ночок.

Зба́ночок, чку, м. 1) Ум. от зба́нок. Гринч. III. 530. 2) Мн. Раст. *Nymphaea alba*. Вх. Пч. I. 11.

Збанту́рити, рю, ри́ш, гл. = Збаламу́тити. Збантурити воду. Харьк. у.

Збанува́ти, ну́ю, еш, гл. 1) Затосковать. Мовлять мені добрі люде, що я схорувала, а я тако й за миленьким дуже збанувала. Гол. II. 773. 2) —на о́чі. Слепнуть. Уже третій рік, як збанував на очі й нічого не бачить. Уман. у.

Збаня́, ня́ти, с. 1) Маленький жбан. Ум. Збаня́тко. Каменец. у. 2) Мн. Раст. *Sampanula ranunculoides*. Вх. Пч. I. 9.

Збармува́ти, му́ю, еш, гл. Снять пену с варящейся пици. Черк. у.

Збахта́ти, та́ю, еш, гл. Высоко поднятись? А рутка ся збахтала, аж по вікна достала. Гол. II. 279.

Збача́ти, ча́ю, еш, сов. в. збачити, чу, чи́ш, гл. 1) Извинять, извинить. Нехай тобі бог звидить і збачить. Ном. № 4129. От же господь їй, лиходійці, сього їй не збачив: хоч не скірен, та влучен. Г. Барв. 52. 2) Замечать, заметить, увидеть. Вх. Уг. 240.

Зба́яти, зба́ю, еш, гл. Сказать, рассказать. Що таке, дідусю?—Ні, сього не збаю,—не можу—не силюй. Кузьменко (О. 1861. II. 44). Неборята молодіці, збайте за мя, збайте, мене курва зчарувала,—радиці мі дайте. Гол. IV. 498.

***Збезбо́жніти, нію, еш, гл.** Не иметь бога, обезвериться. Желех.

***Збезво́лений, а, е.** Потерявший силу воли. Желех.

***Збезсе́битися, блюся, би́шся, гл.** Выйти из себя, одуреть. Він збезсебився, наче здурів, напившись горілки. Волч. у. Сл. Яворн. Черешш.

Збезу́митися, млюся, ми́шся, гл.

Одуреть, обезуметь. Як нап'ється горілки—збезумиться чоловік. Черк. у. Прости, батеньку, не гнівайся, я вчора п'яний був, збезумився. Чуб. III. 87.

Збезчестити, чéшу, стиш, гл. Обесчестить, *опозорить. Той Корній Заволока збезчестив мене. КС. 1883. VII. 501.

***Збентéжений, а, е.** Встрешоженый, обескураженый. Сл. Нік.

Збентéжувати, жу́ю, еш, сов. в. збентéжити, жу, жиш, гл. 1) Обескураживать, обескуражить, смущать, смутити. Збентежила ся річ Латина. Котл. Ен. VI. 55. 2) Ругать, обругать, обесчестить. Вони ж його збентежили: узяли та й вигнали. Змиев. у. Нашо мою збентежив дочку? Алв. 64.

Збентéжуватися, жу́юся, ешся, сов. в. збентéжитися, жуся, жишся, гл. Смущаться, смутитися.

Збері́гати, га́ю, еш, сов. в. зберегти́, режу́, жéш, гл. Сберегать, сберечь, *сохранять, сохранить. Сл. Нік. А ще і для мене бог на світі радість зберіг. Мог. 85.

Зберші́ти, нію, еш, гл. = Зрешіти. Вх. Уг. 240.

Збесі́дувати, ду́ю, еш, гл. Сказать. Вх. Лем. 417.

Збива́ння, ня, с. 1) Сбивание, сколачивание. Шух. I. 182. 2) Сбивание, сшибание. Збиванням тільки дерево збавиш,—трус яблука. Харьк. 3) Возмущение (воды). 4) Пахтанье (масла).

Збива́ти, ва́ю, еш, сов. в. збіти, зіб'ю́, б'еш, гл. 1) Сбивать, сбить, сколачивать, сколотить. Молодої Бондарівні домовину збити. Чуб. V. 428. Од хвіртки до ганку й до комори лежали по землі стежкою збиті докупі дві дошки. Левіц. Пов. 20. В приложенні к людяч збіти докупі—собрать, соединити. Буде кому люд тої збити докупі, що вештається по острову. Стор. МПр. 134. У Гребинки о составлении книги: Що ж то роблять земляки отсіми довгими зімніми вечорами? Давай, зіб'ю їм книжку. Греб. 407. В значении собирать, собрать (о деньгах, имуществе): Ік Великодню збили півтора карбованці, хотіли, хоч поросятко купити. Г. Барв. 503. А яку худобу збив велику покійний. О. 1861. X. 38.

2) Сбивать, сбить, сшибать, сшибить. Збий оцей обруч з діжки. Ой коню ж мій вороненький, ої де ж твій пан молоденький? Чи ти його в Дніпрі втупив, чи ти його під себе збив? Грин. III. 632. Збив десять яблук. Рудч. Ск. I. 20. Як ударе його чоботом, а пеньок був гнилий,—так він його ногою і збив. Грин. I. 209. 3) О лошади: осаживать, осадить. Оце заїхав,—і повернуться ніяк: треба мабуть збити коня. Черн. у. Чуєш, хлопче, збий мені воли. Черн. у. 4) Ссадину делать, сделать, ссаднить. А правою чого ж ти не береш?—Та збив палець. Грин. I. 175. **Збіти шию (воліві).** Натереть шею (волу). 5) Смолачивать, смолотить. Коло клуні пашня потрушена; з півсніпка чи збито, чи не збито, а забуто й покинуто. МВ. (О. 1862. I. 98). 6) Вытаптывать, вытоптать. Дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано? О. 1861. V. 67. 7) Выбивать, выбить (градом). Збило ту пшеницю (грядом), зосталась сама стерня. Грин. II. 147. 8) Возмущать, возмутить, взбивать, взбить. Єв. I. V. 4. Чого вода каламутна? Чи не хвиля збила? Чуб. V. 126. Пилу не збивайте, шмаття не валяйте. Чуб. III. 34.—**б'учу.** Поднять шум, крик, скандал, тревогу. Жінка аж під стелю,—таку бучу збила. Рудч. Ск. II. 22. 9) Пахтать, напахтать (масла). Збити масла. Левіц. I. 483. 10) Сбивать, сбить, смущать, смутити. Ви Іова не збили, не вміли ви йому одвітувати. К. Іов. 70. з пантелику, з пліву, з плігу. Сбивать, сбить с толку. Бісові дівчата і жіночки... збивають його з пантелику. Стор. II. 243. Усі одного зіб'ють з пліву. НВолын. у. 11)—**з статку.** Довести до потери, разорить. Вх. Уг. 240. 12) Только сов. в. —**крилами.** Захлопать крыльями. Когут збив крилами. МУЕ. III. 43.

Збива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. збітися, зіб'ю́ся, б'ешся, гл. 1) Сбиваться, сбитися, скучиться, слепитися; собратися. Казав Хома: душа моя, де ти забарилась? У собачинім хвості та в ковтуни збилась. Нєм. № 10973. На майдані збилося багачко народу. Стор. МПр. 50. Подме господь—і льо-

дом стануть води, загуснувши, збиваються у камінь. К. Іов. 82. —на що. Собрать денег на что. Збився Пилип і на хату. Мир. Пов. I. 125. Ти на свою худобу тим часом збився б. Г. Барв. 179. 2) Быть сбиваемым, сбитым, сшибленным. Збий оту грушу з гілки.—Колі ж не збивається! Гринч. 3) Сбиваться, сбиться; спутаться, ошибиться. Ми збились з того сліду, що їхали, та не знать де й опинились. Новомоск у. (Залюбовск.). —з пантелику. Сбиться с толку. Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь. Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). 4) Подниматься, подняться вверх. Знов зірвався, збився та й полетів! Федьк. III. 141. 5) Возмущаться, возмутиться, взволноваться. Чоловіка не маю, щоб, як зіб'ється вода, вкинув мене в купальню. Єв. I. V. 7.—б'учі. Подняться шуму, крику, скандалу Така буча збилася, що ледві розняли їх. МВ. II. 185.

Збива́ч, ча́, м. Скопидом, скряга. Вх. Лем. 417.

***Збира́тися, раюся, ешся, гл.** = Збіратися. Йому́ на плач збиралося. Тянуло заплакати. Борд.

***Збира́ч, ча́, м.** = Збірач.

Збит, ту, м. = Збітки. Каменец у.

Збіти, ся. См. Збивати, ся.

***Збиткува́ння, ня, с.** Издевательство.

Збиткува́ти, кую, еш (когó), гл. Обижать кого, жестоко обходитесь; издеваться над кем. Челядь бога допросила, щоби ей не бити, аби челяді не бити, та й не збиткувати. Гол. Мене у тому війську ніхто не збиткував. Федьк.

Збиткува́тися, куюся, ешся (над ким), гл. = Збиткувати (когó). Не збиткуйся, чужа мати, не збиткуйся надо мною. Чуб. V. 548. Най ся ляха не збиткують, моє тіло не чвертують. Гол. I. 155. Теперка, дякувати богу, вже не збиткуються над нами, як за кріпачтва було. Каменец у.

Збі́тний, а, е. 1) Излишний, чрезмерный. 2) —чоловік = Збитошний. Вх. Лем. 417.

Збі́тниця, ці, ж. ? Збитниця б тебе побила! Гринч. II. 166.

Збі́ток, тка, м. Чаше во мн. ч : збітки. 1) Изобиліе, излишество. Живуть пани у збитках і горя не знають. Берд. у. Великі збитки усякого добра. Левиц. I. 466. 2) —робіти. Проказничать, *делать вред, урон. Оті шалихвости паничі зробили мені збитки, взяли коняку та й знатурили. Берд. у. Бо ти тут збитки робиш. Каменец у. 3) **На збітки.** На зло. Це він на збитки отак робить. Каменец у. Я просив його заждати на мене, а він узяв і на збитки поїхав. Бердич. у. На збитки не загину. Федьк.

***Збито́чний, а, е.** Проказливый, пакосный. Сл. Нік.

***Збито́шний, а, е.** Причиняющий вред, урон; проказливый. Франко.

Збито́шник, ка, м. Проказник, пакостник. Нема гірших збитошників, як молоді хлопці, за ними дівчатам хоч не виходь на улицю—зараз збитка якого небудь зроблять. Берд. у.

***Збі́цкати́ся, каюсь, ешся, гл.** Закапризничать. А най на невістку сяде муха та най вона збицкаєся. Черемш.
Збі́г, м. 1) —га. Беглец, дезертир. 2) —гу. Бегство. **Збі́г Богородиці.** Названіе дня 26 декабрия. МУЕ. III. 37. *3) Стечение, совпаденіе, соединеніе. В матеріялі, котрий вони обробляють, збігу нема зовсім і подібности дуже мало. «Наше Мин.».

Збі́гати, гаю, еш, гл. 1) Сбегать. Збігала—свічечку купила. МВ. II. 50. *2) Найти, поймать. Цього діда і з собаками не збігаєш. Екатеринос. губ. Сл. Яворн.

Збі́гати, гаю, еш, сов. в. збі́гти, біжу́, жіш, гл. 1) Убегать, убежать. Царя оставляєш, ко шведом збігаєш. Гол. I. 36. 2) Сбегать, сбежать с чего. Бо я стою зовсім не там, де треба пити вам, та ще й вода од вас сюди збігає. Гліб. 23. 3) Попадати, попасть на дорогу (на бегу). Дурів-дурів, та таки й збіг на свою стежку. Мир. ХРВ. 294. 4) О времени: проходить, пройти, пролететь, *миновать, промчатся, протечь. Хіба ми не знаємо, як скоро літо збіжить. Крим. Час збігав, туга якомь потроху втихла. МВ. II. 147. Півроку збігло за водою. МВ. (О. 1862. III. 59). 5) О жидкости: уходит, уйти; заки-

петь и политься через верх; *стекать; протекать. Як молоко на огонь збіжить, то дійки у короби порепаються. Гринч. I. 18. *Як миєш руки, держи їх так, щоб вода збігала в миску, а не на підлогу. Крим. *Криниця, де вода збігає. Колодезь с проточною водою. Крим. 6) Только сов. в. *—з ким. Сравняться в беге, *поспеть за кем. Куди тобі протів мене збігти? Рудч. Ск. I. 68. *Я з ім не збіжу.—Хіба яка коняка збіжить за паровозом? Крим. 7) Только сов. в. —когó. Напасть врасплох на кого. Тепер ляхи збіжать нас п'яних. К. ЦН. 285.

Збігатися, гаюся, ешся, гл. 1) Броситься искать; засуетиться, забегать. Говори швидче, бо за мною зараз збігаються. Котл. (1874), 331. За Оксаною, як її викрали, то зараз пан збігався. МВ. I. 133. Взяла да й утекла... Як збігались пани, бо' храни! трусу такого на все село. О. 1862. VI. 62. *2) Провести время в бегании, изнуриться от бега. Збігалась корова та й спала з тіла. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Збігáтися, гáюся, ешся, сов. в. збігтися, жúся, жішся, гл. 1) Сбегаться, сбежаться. Швець із гори, пес із долини та збіглися до кобили. Чуб. V. 1173. *Сращиваться, сростись. Сл. Яворн. 3) Сжаться, сжиматься; о материи: сделаться короче после мойки. Роздимаються (речі) од тепла, а збігаються од холоду. Ком. II. 54. Штанці... збіглись. Св. Л. 310.

Збігленя́, ня́ти, с. Вькидыш. Вх. Зн. 20. Желех.

Збіглий, а, е. Беглый.

Збіго́висько, ка и збіго́вище, ща, с. Сборище, скопище, толпа. Сьогодні́ буде збіговище у Миколи. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Збігти, ся. См. Збігáти, ся.

*Збігці, ців, м., мн. Беглецы, беженцы. Сл. Нік.

Збідкaтися, каюся, ешся, гл. Прикинуться бедным, начать жаловаться на беду. Як збідкається: що се я, дурний, наробив! О. 1861. X. 23.

Збіднити. См. Збіднюватися.

Збідні́ння, ня, с. Обеднение. Левиц. I. 296.

Збідні́ти, нію, еш, гл. Обеднеть. А

син з невісткою так з того часу збідніли, що й хата рака стала. Г. Барв. 371. Збідніли люде. Каменец. у.

I. Збіднюватися, нююся, ешся, сов. в. збіднитися, нюся, нишся, гл. Притвориться бедным. Черк. у. Увійшла баба в хату, збіднилась, хлипа. Стор. I. 4.

II. Збіднюватися, нююся, ешся, сов. в. збіднитися, нюся, нишся, гл. =Збідніти. Сак збіднився. НВолын. у.

Збідня́ти, ня́ю, еш, сов. в. збіднити, ню, ниш, гл. Делать, сделать бедным. Будем їх двори спвняти, а свої збідняти. Г. Барв. 86.

*Збіжа́лий, а, е. Беглый. Може це якийсь збіжалий москаль. Н.-Левиц.

Збіжжя́, жя́, с. 1) Зерновой хлеб. Курка збіжжя розгрібає, а в сміттю зерно шукає. Ном. № 5849. 2) Имущество (движимое). Три злодії у коморі одбили засов і забрали збіжжя і скриню витягли. Мил. 6. Зносили всяке збіжжя, злидні, і оддавали все на рать. Котл. Ен. IV. 60.

*Збіжний, а, е. Совпадающий. Сл. Дубр.

Збі́й, збо́ю и збо́я, м. 1) Утоптанная земля. Пшеницю сіють на збої. 2) Разбойник. Няхай она знає, збоев синів має. Гол.

Збі́йник, ка, м. Разбойник. Вх. Уг. 240. Ум. Збі́йничок, збі́йниченько. Гол. I. 172.

Збілі́лий, а, е. Побелевший. А вона й не скричала, тільки зітхнула тихо й скотилася з лавки, як сиділа, з тими шитками у ручках збілілих. МВ. (О. 1862. I. 89). Обличчя збіліле. МВ. (О. 1862. I. 88).

Збілі́ти, лію, еш, гл. 1) Побелеть. 2) Побледнеть. Побачила труночку, іздрігнулась, збіліла. МВ. II. 50. Чого так збіліла? Чуб. III. 121.

*Збі́льшений, а, е. Увеличенный. Сл. Нік.

*Збі́льшення, ня, с. Увеличение. Сл. Дубр.

*Збі́льшкі́, нар. = Завбі́льшкі́. Желех.

*Збі́льшувальний, а, е. Увеличительный. Сл. Дубр.

*Збі́льшування, ня, с. Увеличивание.

***Збільшувати(ся), шую(ся), еш(ся), сов. в. збільшити(ся), шу(ся), шиш(ся), гл.** Увеличивать(ся), увеличивать(ся). Сл. Дубр.

Збін, збону, м. Амвон. У нашій слободі дуже є голосний діякон. У неділю оце у церкві як вийде на збін та як почне викукувати з св. евангелів, то так луна й розляга. МВ.

Збір, збору, м. 1) Собрание. Збір людей. НВолын. у. Ой великий двір, та маленький збір,—чом не вся родинонька? Нп. 2) Молочные продукты, получаемые от молока (сметана, масло и пр.). Який же там збір буде, коли ніде корові напастися,—тільки глечик молока надоїла. Змиев. у. Збір поганий, бо молока мало. Змиев. у. 3) **Мн. Збори.** Сборки. Свита... з маленькими зборами. О. 1862. VIII. 33.

Збіраний, а, е. 1) Соборный. Збірним колосом не напхаєш рота. Ном. № 5244. 2) О молоке: **збіране.** Снятое.

Збіраніна, ни, збіраніця, ці, ж. 1) Собираение, сбирание. 2) Соборное; собранное отовсюду. Тут усякі діти: і мої, і сусідні—збіраніця. Змиев. у.

Збіранка, ки, ж.—**Збіраніна 1.**

Збірати, раю, еш, сов. в. зібрати, зберу, рещ, гл. 1) Собирать, собрать. Єв. Мт. II. 4. А за нею голуби літали, вони тее піррячко збірали. Лавр. 82. А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску. Мет. 84. Ярь наша отець і мати: хто не посіє, не буде збірати. Ном. № 548. Зібрав троянську всю громаду. Котл. Ен. II. 10. *2) Хватить, ударить. Як візьме палицю та як збере його по голові. Крим.

Збіратися, раюся, ешся, сов. в. зібратися, зберуся, рещся, гл. 1) Собираться, собираться. Збіралася кривая родина, мене в військо випроводили. Мет. 241. Ввесь город зібрався до дверей. Єв. Мр. I. 33. 2) Собираться, собираться, готовится, приготовиться. Голий підперезався та й зовсім зібрався. Ном. № 1468. Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувать пора. Ном. № 512. *3) Збірається на сон, на дрімоту. Клонит ко сну.

***Збірач, ча, м.** 1) Сборщик. 2) Сбиратель. Пр. Пр. 1925.

Збіржа, жі, ж. Извощичья биржа. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

***Збіржак, ка, м.** = **Збіржанік.** Знайди збіржака: по вакзал поїдемо. Умань. Ефр.

Збіржанік, ка, м. Извозчик. Хар. у. Слов. Д. Эварн.

Збірка, ки, ж. 1) Сходка, собрание. Збірка хлопців, дівчат. Уже зібрав збірку; там уже збірка зібралася. Черк. у. 2) Собрание чего-либо. Константиногр. у. 3) Местные овчины, скупаемые на полтавских ярмарках. Вас. 154.

Збірний, а, е. 1) Сборный. ***Збірне місце.** Место сбора. Желех. *2) **Збір-на дружіна.** Случайно собравшиеся люди, кто попало. Звен. у. 3)—**тіж-день.** Первая неделя поста. *—**субота.** Субота на первой неделе поста.

Збірник, ка, м. Сборник. Ум. **Збірничок.**

Збірниця, ці, ж. 1) Метла. ЗЮЗО. II. 180. 2) Сборище. Котл. Ен. IV. 71.

Збірничок, чка, м. Ум. от **збірник.** **Збірня, ні, ж.** Комната, где собираются на сходку. Нежин. у.

Збіросвіт, ту, м. Фокус, точка, в коєй сходяться лучи света. Проміння збірається в однім місті, котре називається фокус (збіросвіт). Ком. II. 87.

Збірослів, ву, м. Словарь. Встречено у Номиса на первой странице его предисловия к «Українським приказкам». *Желех.

***Збірщик, ка, м.**—**Зборчий.**

Збіса, нар. Много; очень. Збіса грошей має. Збіса розумний. Чрезвычайно умен.

Збіч, збочу, м. Склон (горы). Наближився він до збочу гори Оливної. Єв. Л. XIX. 37.

Збічи, збіжу, жіш, гл.—**Збігти.** Желех.

Зближати, жаю, еш, сов. в. збліжити, жу, зиш, гл. Приближать, приблизить.

Зближатися, жаюся, ешся, сов. в. зблізитися, жуся, зишся, гл. Приближаться, приблизиться. Літечко минає, лист опадає, холодні зближаються ночі. К. Досв. 64. Він близько до мене зближився. МВ. II. 104. *І чим більше зближались вони до любої, рідної країни, тим веселішими ставали. Борд.

Зблізька́, нар. 1) Вблизи. Славні бубни за горами, а зблізька шура-тяні. *Ном. № 2623.* 2) Изнедалека. Ой прилітає сім пар голубів зблізька. *Чуб. V. 238.*

Зблідлий, а, е. Побледневший. Сонце викотилось з-за Дніпра й освітило їх зблідлі лиця й трохи червоні очі. *Левец. Пов. 38. Тонкі та зблідлі уста. Мир. Пов. II. 61.*

Збліднути, ну, неш, гл. Побледнеть. *Княгиня з переляку зблідла як стіна. Стор. МПр. 81.*

Зблудити, джү, диш, гл. 1) Заблудиться, сбитися с дороги. *Широкая до-ріженька, коли б не зблудити. Чуб. V. 880.* 2) Ошибиться. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш. Чуб. V. 137.*

Зблужатися, жаюся, ешся, сов. в. зблудитися, джүся, дишся, гл. Сбиваться, сбитися с дороги. *Та йде батько та з шляху зблужається. Чуб. I. 173.*

Зблукати, каю, еш, гл. Исходить блуждая.

Зблукатися, каюся, ешся, гл. Заблудиться. *Я зблукалась у житі як у лісі. Г. Барв. 353.*

***Зблєклий, а, е.** Поблеклый. *Харьк. г. Сл. Яворн.*

Зблякувати, кюю, еш, сов. в. зблякнути, ну, неш, гл. Поблекнуть. *Біле личко не зблякує, а ні чорні брови. Гол. I. 314.*

***Збóвтувати, тую, еш, сов. в. збóв-тати, таю, еш, гл.** 1) Взбалтывать, взболтать; смешать. *Желех.* 2) Сделать мутным, замутить. *Збовтали так воду, що й купатись не можна. Умань. Ефр.*

Збогарадитися, джуся, дишся, гл. Выпросить, вымолить. *Чи не збогарад-жусь у вас пшонця?*

Збогатіти, чү, тіш, гл. = **Збага-тіти.**

Збоєцький, а, е. Разбойничий. *По шляхетській гордували, по збоєцькій жартували. К. Досв. 115.*

Збожевільніти, ню, ниш, гл. = **Збожево́літи.** *Чи ти здурів, чи збоже-вільнів? Ном. № 1380.*

Збожево́лілий, а, е. Безумный, су-масшедший. *Збожево́лілими очима при-*

кро дивилися на Грицька. Мир. Пов. I. 122.

Збожево́літи, лію, еш, гл. С ума сойти. *Котл. (1874), 341. ЗОЮР. II. 206. Чоловік дивиться,—чи не збоже-во́лів наймит. Г. Барв. 198.*

Збо́жжя, жя, с. = **Збо́жжя.**
Збожілля, ля, с. Хлеб на корню. *Збожілля шелестіло. Св. Л. 308. См. Збо́жжя.*

Збо́їни, їн, ж., мн. Мелко перебитая солома.

Збо́їч, ча, м. = **Ка́чка 3. МУЕ. III. 24.**

Збо́ку, нар. 1) Сбоку. *У жупані, кру-гом пані і спереду й збоку. Шевч. 18.* 2) Со стороны. *Ти мене не хвали, не-хай люде збоку похвалять. Ном. № 13329. Зараз збоку всі побачать, що де яка мила. Чуб. V. 37.*

Зборгува́ти, гу́ю, еш, гл. Раздать в долг. *Увесь крам зборгував, а грошей кат-ма.*

***Збо́рина, ни, ж.** Сборка, складка. *А свита трохи не така: стан іззаду— із великими зборинами і застібається гудзиком. Крим.*

***Збо́рня, ні, м.** 1) С'езжая расправа. *Повели його до зборні. Крим.* 2) Сель-ский сход. *Омелько тепер за десят-ського, дядьків на зборню гукає. Пир-у., Конон.* 3) Казарма. *Желех.*

Збороня́ти, няю, еш, сов. в. збо-роніти, ню, ниш, гл. 1) Запрещать, запретить, воспрещать, воспретить; помешать. *Коли не дали нам з собою жи-ти, то не зборонять в гробі ся любити. Чуб. V. 117.* 2) Защищать, защитить. *Не зборонить тебе ні отець, ні мати. Мл. л. сб. 297.*

Зборо́ти, рю́, реш, гл. Побороть, одолеть. *Добра та корова, що й людей зборола. Посл.*

***Збо́рчастий, а, е.** Пущенный в складки, покрытый складками. *Зборча-сту спідницю наділа. Звен. у., с. Паль-чик. Ефр.*

Збо́рчий, чого, м. Сборщик пода-тей.

***Збо́рщик, ка, м.** = **Збо́рчий.** *Вона служить у зборщика. Крим.*

***Збо́чений, а, е.** 1) Искривленный. 2) Сбившийся на бок, в сторону. *Сл. Нік.*

***Збо́чення, ня, с.** 1) Уклонение,

уклон. 2) Извращение. **Розумове**— Умственное извращение. **Сексуальне**— Половое извращение.

***Збóчистий, а, е.** Наклонный, покатый. Сл. Нік.

Збóчити, чý, чійш, гл. 1) Уклониться в сторону. Павлогр. у. *Козак бачив (дівчину край долини), конем збочив.* Гол. I. 120. 2) Покривить душою, сделать несправедливость. Змиев. у.

Збочітисся, чúся, чійшся, гл. Лечь на бок, прилечь. *Я не сплю, а так збочився, бо нема що робити.* Канев. у.

Збóятисся, збоюся, збоїшся, гл. Убоятся, испугаться. *Не лякайте, бо не збоюсь.* Грин. II. 307. *Як п'ян, то копитан; а як проспався, то й свині збоявся.* Ном. № 11484.

Збратáтисся, тáюся, ешся, гл. Сдружитися.

Збрéнїти, ню, ніш, гл.—Забреніти. *На городі маківка збрéнїла.* Гринч. III. 236.

Збрéсклий, а, е. О молоке: начинающий киснуть. Вх. Лем. 418.

***Збрéскнути, ну, неш, гл.** Скиснуть, сделаться несвежим. Желех.

Збрéстї, дý, дéш, гл. Сбрести, уйти. *Скотина збрéде з дому.* Чуб. I. 48.

Збрехáти, шú, шеш, гл. Солгать, соврать. *Чи справді так було, чи може хто збрехав.* Гліб. 217.

Збрїднути, ну, неш, гл. Опротивить. Желех.

Збрїзкати, каю, еш, гл. Побрызгать.

Збрїзнути, ну, неш, гл. Брызнуть, побрызгать. *Дощик збрїзнув тільки раз.* О. 1862. VI. 45.

Збродїти, джý, диш, гл. 1) Выбродить, исходить. 2) Запачекать следами, оставить следы на чем; истоптать, вытоптать. *Буду закривати милого слідочок, шоби пташки не збродили.* Чуб. V. 212. *Худоба збродила луку.* Вх. Лем. 418.

Збрóїти, рóю, їш, гл. Вооружать. Желех.

Збрóїтисся, рóюся, їшся, гл. Вооружаться. Желех.

Збрóїця, ці, ж.—Збрóя. Гол. IV. 55.

Збрóйний, а, е. Вооруженный. *Чи в мене військо не збрóйне?* Макс.

(1849), 90. *—**напад.** Вооруженное нападение.

Збрóйниця, ці, ж. Арсенал, оружейная палата. Желех.

Збрóйно, нар. С оружием. *Як ви́деш збрóйно грянчить грянци.* К. Досв. 151.

***Збрóйóвня, ні, ж.**—Збрóйниця. М. Левиц.

Збрóя, рóї, ж. Оружие. *То старшая сестра коника виводить, а середульша збрóю виносить.* Макс. (1849), 7. *Хто не має збрóї, най не йде в бої.* Ном. № 4208.

***Збрóяр, рá, м.** Оружейник, оружейный мастер. Сл. Нік.

Збрудїти, джý, диш, гл. Загрязнить, запачкать. *А він мені рантух-полу кров'ю да збрудив.* Федьк. II. 71.

***Збруднїти, дню, ніш, гл.**—Збрудити. Сл. Нік.

Збруднїти, ню, еш, гл. Загрязниться.

Збрóя, рúї, ж. Сбруя. *Постав коня у станочку, повісь збрóю на кілочку, а сам іди у нову світлочку.* Лавр. 64.

Збрязкнути, ну, неш, гл. Скиснуть (о молоке). *Як через ніч постое (молоко), то збрязкне.* Каменец. у.

Збувáння, ня, с. Сбывание, продажа.

Збувáти, вáю, еш, сов. в. збу́ти, збу́ду, деш, гл. 1) Сбывать, сбыть. *Важко нам убогим своє добро збувати.* МВ. II. 7. 2) Избавляться; избавиться от чего. *Не збуду смутку, а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 358. 3) **Не збувáти.** Всегда быть, всегда находится, иметься. Чг. 27. *Що нагаєчка, що дротяночка, із колочка не збуває.* Чуб. V. 220. *А в жінок не збуває до розмови: то дівування згадають, то се, то те, то про лиху долю не наговоряться.* Св. Л. 5. *Сьому не збувало на сльози.* Св. Л. 110. **На рóзум не збувáти (комú).** Быть умным. *Людина добра і на рóзум йому не збувало.* Св. Л. 129.

Збувáтисся, вáюся, ешся, сов. в. збу́тисся, дуся, дешся, гл. 1) Избавляться, избавиться. *Біда здибає легко, та трудно її збутись.* Ном. № 2171. *Збувся тато клопоту: жито змолотив і гроші пропив.* Ном. № 10826. 2) Сбываться, сбыться, исполняться, испол-

ниться. Уже ся все те збуло, що визнано було. Чуб. III. 327. 3) Лишаться, лишиться. З добрим думцею князь високого стола додумається, а з лисим думцею і малого стола збудеться. Ном. № 946.

*Зб́удження, ня, с. 1) Пробужденіє. 2) Возбужденіє. Сл. Нік.

Зб́уджувати, джую, еш, сов. в. збудіти, джу́, диш, гл. Пробуждатель, пробудить, будить, разбудить. Його сонного будили, не збудили. Макс. (1849), 27.

Зб́уджуватися, джуюся, ешся, сов. в. збудітися, джу́ся, дишся, гл. Пробуждатися, пробудитися, просыпаться, проснутися. *(Уві сні) нараз вибухла сильним плачем і плачучи аж збудилася. О. Коб. «Ніоба».

Збудува́ння, ня, с. Построєніє.

Збудува́ти, дую, еш, гл. Построить, соорудить, создать. Збудуй хату з лободи, та в чужую не веди. Нп. Ой коли б я знала, що буду вмірати, то б я сказала труну збудувати. Чуб. III. 155. Чоловік збудував башту. Єв. Мр. XII. Еней збудує сильне царство. Котл. Ен. I. 13.

Зб́удь-вік, ка, об. Отживший, очень старый, дряхлый от старости. Перша збудь-вік Пріська Чирянка, змолоду не раз сиділа в куні, позволила на той світ аж трьох мужиків. Кв. II. 87.

Зб́удьок, дька, м. Малоценный предмет, продаваемый так—лишь бы сбыть с рук. Молоді воли—на роботу, а ціна—збудьок. Хорольск. у.

Збуй, збу́я, м. = Збій 2. Ой горе, чорний збую, поб'є тя наша кров. Федьк. I. 86.

Збу́й-вік, ка, м. 1)=Зб́удь-вік. Волян. г. Як що баба стара, то кажуть на неї: ця вже баба збуй-вік; він збуй-вік. Подольск. г. 2) Мн. Мелкое или малоценное имущество. Жидівські збу́й-віки погоріли. Луб. у.

Збуйнува́ти, ну́ю, еш, гл. Забушевувать. Де взялись буйні вітри—збуйнували, та комаря на поміст ізвалили. Чуб. V. 1169.

*Збунто́ваний, а, е. Возмутившийся, восставший.

Збунтува́ти, тую, еш, гл. Взбунто-

вать. Зробилося діло, жидів збунтовало. Чуб. V. 1160.

Збунтува́тися, туюся, ешся, гл. Взбунтоваться. Збунтувалася Україна, пани і ляхи. Макс. (1834), 125.

Збур, ру, м. Триппер. Вх. Зн. 20.

Збу́рення, ня, с. 1) Разрушеніє, ниспроверженіє. 2) Волненіє, возмущеніє.

Збу́рити, ся. См. Збу́ряти, ся.

Збурлакува́ти, тую, еш, гл. Сделаться бурлакою, т. е. бездомным. Аф. 447.

Збурма́ти(ся), ма́ю(ся), еш(ся), гл. Собраться. А в неділеньку вранці да бояри збурмали, да на море стріляли, на білую да лебедочку. Мет. 175. Збурмались вони під рясні дуби, чекаючи отамана на раду собі. Нп.

Збу́рник, ка, м. Раст. Tormentilla erecta. Лв. 102. См. Ку́рече зі́лле.

Збу́рянува́ти, тую, еш, гл. О траве: засориться сорными травами. Аф. 447.

Збу́ряти, ряю, еш, сов. в. збу́рити, рю, риш, гл. 1) Разорять, разорить, разрушать, разрушить, повалить. Мов городи, що ти забуриш, пам'ять його зникла. К. Псал. 17. 2) Волновать, взволновать, возмущать, возмутить. Та дума блискавкою мигнула в його голові, збурила всю кров. Левиц. I. 249.

Збу́рятися, ряюся, ешся, сов. в. збу́ритися, ряюся, ришся, гл. Возмущаться, возмутиться, взбунтоваться. Збурились люде. НВолын. у.

Збут, збу́ту, м. Сбыт. Оце ж який на них збут великий. Гацц. Аб. 62.

Збутві́лий, а, е. Сгнивший, испортившийся.

Збутві́ти, вію, еш, гл. Испортиться, сгнить.

Збу́ти, ся. См. Збува́ти, ся.

Збу́ток, тку, м. 1)=Збут. О. 1862 IX. 72. 2) Исполнение.

Збу́тяно, нар. Сбыто с рук. Продав, аби збутяно. НВолын. у.

Збуча́віти, вію, еш, гл. Одеревететь. Старі кості не ворущаться і серце збучавіло. О. 1861. XI. Свид. 30.

*Збу́яти, яю, еш, гл. Пойти в стебель (а не в колос). Тут жита сіяти не варто, бо як випаде дощове літо, то воно тобі збує геть і зерно буде за-

міркувате, таке, що хоч за вітром пусти. Крим.

Зва́ба, би, ж. Приманка, обольщеніе.

Зваблiвий, а, е. Обольстительный, прелестный.

Звабляти, ляю, еш, сов. в. зва́бити, блю, биш, гл. Приманивать, приманить, привлекать, привлечь, прельщать, прельстить. *Не могла звабити калачем, а потім тяжко було відбити бичем.* *Ном. № 8771.*

Зва́га, ги, ж. Отвага, смелость.

Зваго́м, нар. Медленно, нескоро. *Не біжи, не йди швидко, звагом.* *НВолын. у.*

Зва́да, ди, ж. Ссора, распря, раздор. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* *Ном. № 3279.* *Ум. Зва́дка.* *Нема тії хатки, де б не було звадки.* *Ном. № 3320.*

Зва́дитися, джуся, дишся, гл. Ссориться. *У кого вийде яка звада на новий рік,—цілий рік звадитиметься.* *Ном. № 13411.*

Зва́дка, ки, ж. Ум. от зва́да.

Звадлiвий, а, е. Вздорливый, сварливый, бранчливый.

Звадлiво, нар. Досадно, неприятно. *К. ЧР. 25.*

Зва́дник, ка, м. Спорщик, забияка.

Зва́дниця, ці, ж. Спорщица, любящая ссориться.

Зважа́ти, жаю, еш, сов. в. зва́жити, жу, жиш, гл. Обращать, обратить внимание. *Не зважала вона, що темная ніч, пішла вона в чистеє поле прич.* *Чуб. V. 896.*

***Зва́жений, а, е.** Взвешенный. *Сл. Дубр.*

Зва́жити, жу, жиш, гл. 1) Свесить. *О, хто б узяв та зважив моє горе.* *К. Юв. 13.* 2) Взвесить, размыслить, понять. *Зважила громада, як би то воно було добре.* *К. (О. 1862. III. 22).* 3) См. **Зважа́ти.**

Зва́житися, жуся, жишся, гл. Отважиться, осмелиться, решиться. *Не зважилась розлучати, поблагословила.* *МВ. II. 21.*

***Зва́жлiвий, а, е.** Решительный. *І хотів би я забрати собі тую шапку, та не зважуся.—Ну, то хтось прийде зважливий, тай забере собі, а тобі буде дуля.* *Крим.*

Звакува́ти, кую, еш, гл. Потерять время, пробыть праздным. *Ось я піду в жнива пшениці й жита жать, то, часу марне щоб, мовляв, не звакувать, скошу і свій горох.* *Г.-Арт. (О. 1861. III. 96).*

Звал, лу, м. Сваливание, упад. *Бий мати до звалу.* *Подольск. г.*

Звалаши́ти, шу́, ши́ш, гл. Выхолостить. *Константиногр. у.*

Звалі́ти, ся. См. **Зва́лювати, ся.**

Зва́лище, ща, с. Развалины. *Ворони з граками по звалищах літають.* *К. Досв. 221.*

Звалі́ння, ня, с.—**Звал.** Вливаются до зваління з ніг. *Левиц. (Правда, 1868, 556).*

Звалові́тий, а, е. Неповоротливый, медлительный. *Зваловитий кiнь.* *Вх. Зн. 21.*

Звалува́ти, лую, еш, гл. Удалиться, уйти, улететь (о многих). *Е, чого тут, у цих степах і не було? Птиці тієї, звіру!.. Звалувало десь у чужі краї.* *Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.*

Зва́лювати, люю, еш, сов. в. звалі́ти, лю́, лиш, гл. 1) Сваливать, свалить. *Хапає кожного за ноги і звалює.* *О. 1862. IV. 39.* *Звалять дуба в кручу.* *Хата, 67.* 2) Сбивать, сбить, свалить. *Звалили сукно на валюшах.* *Харьк. у.*

Зва́люватися, лююся, ешся, сов. в. звалі́тися, лю́ся, лишся, гл. Сваливаться, свалиться, повалиться. *Не дай, боже, звалитися під тином.* *Ном. № 8302.* *Прийшов Василь додомоньку, на постіль звалився.* *Чуб. V. 434.*

Зваля́ти, ляю, еш, гл.—**Звалі́ти (Зва́лювати).**

Зваля́тися. ляюся, ешся, гл. 1) — **Звалі́тися.** 2) Пропасть без пользы валяясь.

Звандрува́ти, рую, еш, гл.—**Змандрува́ти.** *Звандрували одно поле.* *Чуб. V. 631.*

Зва́ння, ня, с. 1) Звание. *Зва́ння козацьке, а життя собацьке.* *Ном. № 790.* 2) В арифметике: наименование. **Менше, ста́рше зва́ння.** Меньшее, большее наименование. *К. Грам. 125, 123, 113.* *3) **І зва́ння нема́.** Не осталось и следа. *Звен. у.*

***Звар, ру, м.** 1) Рождественский

компот. На святий вечір варять кутю та звар. Крим. 2) Отвар. Желех.

Зваріти, рю, риш, гл. 1) Сварить. *Иди, іди, дощику, зварю тобі борщику.* Чуб. III. 107. 2) Сковать вместе (два куска железа). *Треба залізо зварити до купи.* Черк. у.

Зварітися, рюся, ришся, гл. Свариться.

Зваріятити, тію, еш, звар'ювати, р'юю, еш, гл. Сойти с ума. *Зваріятів Максим.* НВолын. у. *Чи не звар'ював він зовсім, чи не здурів він?* Левиц. I. 528.

***Зварок, рку, м.** Декокт, що-либo вываренное, остаток после выварки.

Зваряльня, ні, ж.=Жлукто. См. **Зваряти.** МУЕ. III. 34.

Зваряти, ряю, еш, гл.=Золити. *Зваряти, деінде в горах повідають: золити шмате. Перепране, чи відіпране шмате кладуть до зваряльні, або якого цебра, посипують попелом, наливають кип'ячою водою і кидають розпалене на огні каміне.* МУЕ. III. 33. *А в п'ятницю рано хусти зваряли.* Нп. Левиц. (Правда, 1868, 12).

Звати, зву, звеш, гл. 1) Звать, называть. *Нехай мати буде знати, кого зятем звати.* Чуб. III. 125. 2) Призывать.

Зватися, звуся, звешся, гл. Зваться, называться. *В тім городі жила Дідона, а город звався Карфаген.* Котл. Ен. *Був собі чоловік,—Остапом звався.* Рудч. Ск. I. 63. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море летється, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв. 17. **Вона зветься Василина.* Н.-Лев. «Бурл.»

Зведенія, ці, ж. Обольщенная мужчиной девушка, имевшая ребенка. Вх. Зн. 21. **Черемш.*

Зведенник, ка, м. Сводчик, посредник при сделке; сводник. *Давай, батьку, гроші,—каже прихожий зведенник: упустимо сього коня,—другого не знайдеш такого.* Кух. (О. 1861. X. 22).

***Зведення, ня, с.** 1) Приведение (к чему-либo,—напр., к общему знаменателю). Сл. Дубр. 2) Сводка. 2)—на оці. Очная ставка.

Зведенюк, ка, м., и зведеня, няти, с. Один из сводных детей. *Та й діти між*

собою часто б'ються—надто бабина дочка: звичайно, як зведенята. Рудч. Ск. II. 54.

***Зведенюцтво, ва, с.** 1) Сводные дети. 2) Положение семьи при сводных детях. Сл. Нік.

Звезті, ся. См. **Звóзити, ся.**

Звеличати, чаю, еш, гл. Почтить, оказать честь: восхвалить. *Гринч. III. 495. Як же ж можна, щоб не звеличати його.* НВолын. у. *Ми ж тебе, Оксанко, звеличаємо.* Гринч. III. 48.

Звеличувати, чую, еш, сов. в. звеличити, чу, чиш, гл. Делать, сделать великим, возвышать, возвысить. *Здобудеш, хлоню, слави, зміркувавши, чия тебе звеличує держава.* К. ЦН. 257.

Звеліти, лю, ліш, гл. Велеть, приказать. *Звеліла мені мати ячменю жати.* Чуб. III. 249.

Звеніти, ню, ніш, гл.=Дзвеніти. *Текла річенька, звеніла.* Чуб. III. 150.

Звенькотіти, чу, тиш, гл. Звенеть. *У Кременці звенькотить, як по каменю ідеш.* НВолын. у.

Звербувати, бую, еш, гл. Завербовать. *В Бердичеві славним місті звербували хлопців двісті.* Макс. 161.

Звергати, гаю, еш, сов. в. звергнути, ну, неш, гл. Извергать, извергнуть. *Багацтво він чуже пожер і звергне, бо повелить йому господь блювати.* К. Іов. 44. *Померші діти, недоноски, що мати звергла.* Г. Барв. 350.

Звереснути, ну, неш, гл. Вскрикнуть. *Як звереснули люде—не хочемо!* НВолын. у. *Звереснув та й побіг.* НВолын. у.

Зверетénитися, нюся, нишся, гл. Закружиться, завертеться; **переносно: впасть в неистовство.* *Таку ману пустив, що я так на місці й зверетенилась.* Черк. у.

Зверзті, зү, зеш, гл. Сказать чепуху, смолоть. *Приїхали з борозни та чорзна-що й зверзли.*

Звертати, таю, еш, сов. в. звернути, ну, неш, гл. 1) Сворачивать, своротить, поворачивать, поворотить. *Як кіньми звернув, аж Львів ся здвигнув.* АД. I. 15. **Звертай з дороги: іде пан безногий.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. *В'язи звернути.* Свернуть шею. Г. Барв. 112. *Увагу звернути на.* Обра-

тять внимание. *Що б він мені не розказував, а все було увагу зверне на те, що який гріх чіпати що чуже.* Г. Барв. 360. 2) Сворачивать, своротить на кого (вину). *Не звертай на людей, коли сам нашкодив.* Харьк. Звикли усе на інших звертати, а себе неповинними в своїй біді чинити. К. Гр. Кв. XXXII. *На тобі, дівчино, з вісім же кіп хліба та зверни, дівчино, на старого діда (що дитина від нього). Герм. К. 3) Возвращать, возвратить. 4) Только сов. в. Скинуть, сбросить. *Кобила хоче лошя звернуть.* НВолын. у. *5) Склоняться (о времени). *Як звертає з півночі (когда время склонится за полночь) та перші півні закукурікають, то нечиста сила тікає.* Крим.

Звертáтися, та́юся, ешся, сов. в. зверну́тися, ну́ся, нешся, гл. 1) = Зверта́ти 1. *Прошу вас, братця, на праву сторону звертаться.* Макс. (1849). 20. 2) Возвращаться, возвратиться. *Я ще... звернусь, поки ви приїдете.* Г. Барв. 34. *Пішов козак в Запорожжя,—коли б не звернувся.* Чуб. V. 940. 3) Обращаться, обратиться. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161. 4) О лезвии: гнуться, согнуться, свернуться. *Звернулася сокира.* НВолын. у. 5) Наклоняться, наклониться, искривиться. *Хата звернулася.* Радомысл. у. *6)—на що. Обращать внимание на что-нибудь, принимать в соображение что-нибудь. *Є такі дядьки, що на ось на що звертаються: кажуть, що в дневі є нещасливі минути, що тоді не можна сіяти, а другі на це ніколи не звертаються.* Крим.

Звертіти. См. Звірчувати.

Звертітися, чу́ся, тишся, гл. Свертеться. *Куций Степанко скрутився, звертівся, та й по хаті скаче—чик! чик! (Загадка: віник).* Ном., стр. 300, № 335.

Зверх, нар. Поверх, сверх. *Не полав же я в двері, та в стовп головою, господня те все чула—та зверх коцюбою.* Чуб. V. 1126. *Один зверх одного.* Рудч. Ск. I. 4.

Зверхдуба, ба, м. Названіє сказочного богатыря, жившого на деревах. Гринч. II. 344, 345.

Зверхник, ка, м. Начальство, стар-

ший, власть имущий. *Нові там зверхники запанували.* К. МБ. II. 132.

Зверхність, ности, ж. 1) Верховность. *Гаряча моя прихильність до них давала мені право їм дорекати і присвоювати собі ніби якусь над ними зверхність.* К. XII. 11. 2) Власть. *Не дають твоїй гетьманській зверхності розширятись по Україні.* Кул. Ч. Рада, 106. 3) Начальство.

Зверху, нар. Сверху. *В вербі корень підмиває, зверху вершок усихає.* Чуб. III. 205. **Нехай́ ва́ше зверху́ буде.** Пусть будет по-вашему. Ном. № 4963. Ум. **Звершечку.** Ном. № 4671.

***Зверца́дло, ла, с.** Отверстие в стене для окна, оконная дыра, окнище, оконный просвет. Крим.

Звершувати, шую, еш, сов. в. зверші́ти, шу́, шіш, гл. 1) Насыпать верх. *Насипав мірку жита та ще й звершив.* 2) Миновать верховье. *Звершити балку.* Александров. у.

***Звеселі́тель, ля, м.** Увеселитель, развлекатель. *Прийшов звеселитель наш—зараз усі сміятимуться, а то були аж послули.* Крим.

Звеселі́ти, лію, еш, гл. Повеселеть. Шевч. 410. *А як коли то було звеселіємо не знать чого.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Звеселя́ти, ляю, еш, сов. в. звеселі́ти, лю́, ліш, гл. Развеселять, развеселить. *То пан Хмельницький добре учинив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* Макс. (1849), 73. *Моє серце звесели.* КС. 1882. XII. 496.

Звеселя́тися, ляюся, ешся, сов. в. звеселі́тися, лю́ся, лішся, гл. Радуваться, обрадоваться, возликовать. *Як зрадувалася та звеселилася Петрикова мати: як діждемо літа та вродить жито,—буде з ким жито жати.* Гринч. III. 549. *Нехай предки звеселяться у забутих трунах.* К. Досв. 89.

Звесті́, ся. См. Звóдити, ся.

Звечеря́ти, ряю, еш, гл. Поужинать. Вх. Лем. 418.

Звечора́, нар. Накануне вечером. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміятись.* Ном. № 2400.

Звечорі́ти, рію, еш, гл. Повечереть.

Звива́ти, ва́ю, еш, сов. в. зві́ти,

зів'ю, еш, гл. 1) Свивать, свить. Чи ти звелів орлові підійматись на висотах гніздо собі звивати. К. Юв. 90. 2) Сма- тувать, смотать. Основу зачинає... зви- вати на клубки. МУЕ. III. 13. 3) Спле- тать, сплести. На свою головоньку він- ка не звилла. Гринч. III. 273. 4) Зави- вать, завить. А вмієш ти волосся зви- вати? МВ. (О. 1862. III. 38).

Звива́тися, ваюся, ешся, сов. в. зві́тися, зів'юся, ешся, гл. 1) Изви- ваться. Звивається коло мужа еще гір- ше того ужа. Коцип. 19. 2) Вертеться около чего; хлопотать, заботиться. Швидкі, в'юнкі (жиди) звиваються коло покупців, як ті в'юни. Левиц. I. 107. Звивається проміж гостями, як та ла- стівка. Г. Барв. 180. Баба звивалась миттю всюди. Г. Барв. 486. 3) Взви- ваться, взвиться. Звивавсь огонь понад землею. К. Псал. 176. Звилась стріла нижче хмари. Рудч. Ск. II. 99. Та ще хміль, та ще зелененький на тичину не звився. Макс. 60. Над хатами звивавсь угору дим. Г. Барв. 122.

Зві́вистий, а, е *и зві́вчастий, а, е. Извивистый К. ЦН. 293. Н.-Левиц.

Зві́дити, джу, диш, гл. Простить. извинить. Нехай тобі бог звидить і збачить. Ном. № 4129.

Зві́дитися, диться, гл. безл. Пока- заться. Се тобі... звидилось, що я хмур- ний. О. 1862. VIII. 11.

Звик, ку, м. Привычка, обыкнове- ние. Вх. Лем. 418.

Звикáння, ня, с. Привыкание.

Звикáти, каю, еш, сов. в. звикну́ти и звикти, ну, неш, гл. Привыкать, привыкнуть. Хто не звик правди пова- жати, той завше ласий панувати. Ном. № 1132.

Звикáтися, каюся, ешся, сов. в. звикну́тися и звиктися, нуся, нешся, гл. Свыкаться, свыкнуться. Галя сперва жахалась його, а далі звиклась. Рудч. Ск. I. 132.

Зві́клий, а, е. 1) Привыкший. Я не звиклий був з дітьми. Драг. 63. *2) Обычный, обыкновенный. Франко.

Зві́кнути, ся и звикти, ся. См. Зви- ка́ти, ся.

Звильну́ти, ну́, неш, гл. Увильнуть, уклониться. Не звильнувши дивиться у вічі.

***Зві́нний, а, е.** Ловкий. Франко.

Звинува́тити, чу, тиш, гл. Обви- нить. Наїхали судці; судили, судили та й звинуватили того старосту. О. 1862. I. 61.

Звину́ти, ну́, неш, гл.—Звіти. Зе- мля мов риза обветшає і небо як оде- жу звинеш. К. Псал. 232.

Звину́тися, ну́ся, нешся, гл. Успеть (сделать, возвратиться). Я звинувся і все зробив. НВолын. у.

Звиня́ти, няю, еш, гл.—Вибача́ти. На те просили, що в ріт носили,—звин- няйте. Ном. № 12085. *Звині́ть за сло́- во, на сло́ві. Извините за выражение. Хот. у. Нік.

Звиса́ти, саю, еш, сов. в. зві́снути, ну, неш, гл. 1) Нависать, нависнуть. Ой звисли чорні хмароньки, звисли. Чуб. V. 34. 2) Отвисать, отвиснуть. Тут то справа, тут то люба! покуш- туєш—звисне губа. Маркев. 48. 3) С отрицанием: не переставать висеть. Нагаєчка дротяночка з кілка не зви- сає. Чуб. V. 578. *4)—на ко́гось. Сесть кому на шею, сложить всю ра- боту на к.-н., оседлать кого. А ті двоє не хотять води носити: звисли на Гап- ку, щоб вона носила. Крим.

***Зві́систий, а, е.** Свисающий. Же- лех.

Зві́сник, ка, м. Обрывистый берег. Угор.

Зві́снути. См. Звиса́ти.

Зві́сока, нар. 1) Высоко, на возвы- шенном месте. Ой як мені тих друже- чок позбірати, ой де мені їх звисока посажати. Мет. 158. 2) С вышины. Твій престол во вікі вічні звисока сіяє. К. Псал. 108.

Звита́тися, таюся, ешся, гл. Поздо- роваться. Ой вийди, матінко, звитайся, свого дитяти спитайся: де твоє дитятко бувало. Гринч. III. 516.

Зві́ти, ся. См. Звива́ти, ся.

Звита́га, ги, ж. Победа.

***Звита́жець, жця, м.** Победитель. Сл. Нік.

Звита́жити, жу, жиш, гл. Победить. Великий князь Роман Ростиславович, звитяживши литвинів 1173 року, впря- гав бранців до плуга. Ном. № 663.

Звита́жний, а, е. Победный.

Звіт'яжство, ва, с. Победа, одоле-
ние. КС. 1885. VII. 444.

Звіх, ху, м. Вывих. Звихнуту руку
чи ногу потягують, то звих і прохо-
дить. Чуб. I. 130.

Звиха́тися, ха́юся, ешся, гл.—Зви-
ва́тися 2. Ой матінко-вутко, звихай же
ся хутко, бо ми ся звихали, все село
звоювали, чикмани поросили, на весі-
ля спросили. Гринч. III. 511.

Звихну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Свихнуть,
сделать вывих. Ручку й ніженьку звих-
нула. Чуб. V. 668. 2) Изменить. Не
женись із цією дівкою,—вона звих-
неть, вона любе другого. Александр. у.
Слов. Д. Эварн.

Звіч, ці, ж. Обычай. Шух. I. 134.

Звича́евий, а, е. Обычный. Не ма-
ємо ні свого українського трибуналу, а
ні свого звичаєвого права. К. XII. 127.

Звича́ек, ча́йка, звича́чок, чка, м.
Ум. от звічай.

*Звича́ен, йна, йне.—до чо́го. При-
вычен. Мені байдуже, я до того зви-
чаєн. Крим.

Звича́їтися, ча́юся, ешся, гл. При-
выкати друг к другу, знакомиться. День
по дню минає, вечір по вечері, а вони
собі усе сходяться та говорять та усе
лучше звичаються. МВ. (О. 1862. I. 78).

Звічай, ча́ю, м. 1) Обычай, обык-
новение. А я такий звичай маю, що
по повній випиваю. Чуб. V. 1096. Своім
звича́єм. По обыкновенію, по своєму
обыкновенію. Сходились люде і своїм
звича́єм навчав їх. Єв. Мр. X. 1. 2)
Приличие. І дітки звичай знають. Ном.
№ 2850. Слово неправдиве звичаю не
знає. Лавр. 123. 3) Нрав. Ум. Звича́ек,
звича́чок. Поміж людьми помоталася,
звича́чків та набралася. МУЕ. III. 160.

Звичайне́нький, а, е, звичайне́нь-
ко, нар. Ум. от звичайний, звичайно.

Звичайний, а, е. 1) Обыкновенный.
2) Вежливый, приличный. Була звичай-
на, поважала людей і гріха боялась.
Хата, 166. Труби на пса—на чоловіка
звичайне слово. Ном. № 3500. Ум. Зви-
чайне́нький.

Звичайність, ности, ж. Вежливость,
приличие. Звичайного звичайністю ві-
таю, хто входе гордо,—згорда зустрі-
чаю. К. ЦН. 184. Для звичайности.
Из вежливости. Левиц. Пов. 32.

Звичайно, нар. 1) Обыкновенно.
2) Вежливо, прилично. 3) Конечно,
разумеется, само собой, по обыкнове-
нію. Звичайно, крадене. Шевч. 585.
Було, як почне хто казку казати, зви-
чайно про змія, то так його наче і зви-
жаю перед себе. Рудч. Ск. I. 130 Ум.
Звичайне́нько. Бабуся йому на те
звичайне́нько одмовила. МВ. (О. 1862.
III. 55).

Звічений, а, е. Приученный. У неї
погано діти звичені. Черниг. у. Вони
до сього звичені. МВ. (О. 1862. III. 52).

Звічити, чу, чиш, гл. Приучить. Це
ви так цуцика до рук звичили. Лебед.
у. Звичили корову доїться на налігачі.
Борз. у. То він звичений так. Черк. у.

Звічитися, чуся, чишся, гл. При-
учиться, привыкнуть. Щипне або штов-
хне стиха... та й сама почервоніє, як
жар,—засоромиться. Поки ж тільки не
звичилася; а як оговталася, обжилася,
то пізнали ми тоді, де воно в світі лихо
живе. МВ. (О. 1862. III. 41).

Звічка, ки, ж. Привычка. Така
звічка бісова Мир. Пов. I. 116.

Звічме, нар.—Звичайно 3. Звичме,
московська напасть. Ном. № 847.

Звічний, а, е. 1) Привычный. До
роботи не звичний. Рудч. Ск. II. 62. 2)
Обычный. Кожне стало оглашати звич-
ний подарунок (на весіллі). Мкр. Н. 37.

Звічно, нар. 1) Привычно. 2) Обыч-
но, в обычае. К. ЦН. 301.

Звіш, нар. Выше; свыше.

Звішки, нар. Высотой.

Звід, зводу, м. 1) Уничтожение,
разорение. Так їм на звід пішлось; не
один пан у нас звівся; поживе оце, по-
живе, та й спустує, бур'яном поросте
й двір. 2) Обман. Чи її щиро любиш?
Бо як єї держиш у зводі, долю її загу-
биш. Гол. III. 392. 3) Очеп (в колоде-
зе). Ой у полі криниченька на чотири
зводи. Чуб. V. 102. *4) Оборот (в
замке). Замок на два зводи запіраєть-
ся. Звен. у., с. Пальчик, Ефр. 5) Род
ловушки с пружиной для ловли лисиц,
волков и пр. Шух. I. 237.

Звідати, ся. См. Звідувати, ся.

Звіди, дів, м. мн. Выведки, развед-
ки. Піти на звіди Аф. 449. *Козак,
висланий на звіди, вернув. Лепкий.

*Звідини, ин, ж. мн. Разведка. Один

смільчак, висланий в каридор на звідни, вбіг до класи і крикнув: «Валько прийшов!» Франко.

Звідки, звідкіль, звідкіля, нар.
1) Откуда. Звідки тебе, серце, виглядати? Лавр. 39. Хилилися густі лози, звідкіль вітер віє. Чуб. V. 240. Хто він такий і звідкіля він? Рудч. Ск. II. 20.
*2) Из чего. В вираж.: Платів би та не маю звідки дочку віддавати. Не из чего, нет средств выдавать дочь замуж (формула отказа при сватаньи). Хот. Нік.

Звідко́ли, нар. С каких пор. Желех.
*Звідний, а́, е́. Под'емный. Тут стояла «брама»—себ-то ворота, і перед нею звідний міст через рів. Ор. Лев.

Звідник, ка, м. Обманщик.

Звідниця, ці, ж. Обманщица.

Звідніти, нію, еш, гл. Сделаться водянистым таким образом, что вода отделится от всего прочего (в кушаньях и пр.). Кутя звідніла через те, що в хаті держали, у теплі. Новомоск. у. Не бери ямою капусту, бо звідніє. Черк. у.

Звідня́, ні, ж. 1) Очная ставка. Чи то раз звідня ця була? НВолын. у.
2) Обман.

Звідомлення, ня, с. Отчет. Записано (в Киевск. губ.?) проф. А. Е. Крымским в фразе: Пішов на звідомлення до хазяїна. Літер.-наук. Вістник. 1901, X, 46.

*Звідомний, а, е. Отчетный. Сл. Нік.

Звідси, звідсі, звідсіль, звідсіля, нар. Отсюда. Шкода ж тя, козаче, звідси відсилати. Гол. I. 104. Іди собі звідсі! Рудч. Ск. I. 70. Пусту мене звідси додому на Україну. Чуб. V. 344.

Звідтам, звідти, звідтіль, звідтіля, нар. Оттуда. Як я звідтам повертався, послушайте, з ким пізнався. Гринч. III. 611. Це все вислухав, що його тітка говорила, та швидко звідти. Рудч. Ск. II. 94. Та не звідтіль місяць сходе, звідкіль ясна зірка. Чуб. V. 675. Син узяв, вив'язав звідтіля невістку, а ув'язав сучку. Рудч. Ск. I. 16.

Звідувати, дую, еш, сов. в. звідати, даю, еш, гл. 1) Узнавать, узнать. Будемо питати а звідувати. Гол. II. 49.

Піду звідаю, чи піп дома. Каменец. у. Як звідаєш, то зміряєш. Ном. № 6831.
*2) Определять, определить. Я довго не міг звідати, хто то навпроти нас іде. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Звідуватися, дуюся, ешся, сов. в. звідатися, даюся, ешся, гл. Узнавать, узнать, осведомляться, осведомиться, расспрашивать. Не звідаєшся, що мя болить, а ся звідаєш о товарі. Гол. I. 141. Сидять ткачі на варштаті, звідуються о свім браті. Гол. I. 207.

Звідукі́ль, нар. = Звідко́ли. Дивись же ти, звідукі́ль його нема: пішов—ше сонечко не сідало, а й досі нема. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

*Звідун, на́, м. Шпион. Желех.

Звідусі́ль, звідусі́ля, звідусі́ди, нар. Со всех сторон, отовсюду. Який тепер чорт скаже тобі ясно, коли звідусіди нахмарило? К. ЧР. 239.

Звідци, звідці́ль, звідці́ля, нар. = Звідси. Ой звідци гора, а звідти друга. Чуб. V. 230. Як я маю, козак Нечай, звідці́ль утікати, славу свою козацькую під ноги топтати. Макс.

Звізда́, ді, ж. Звезда. Аби місяць на мене світив, а звізди хоч і так. Ном. № 5422. Ум. Звіздочка.

Звізда́рь, ря, м. 1) Астроном. Вх. Лем. 418. *2) Звездочет. Желех.

Звізда́тий, а, е. Звездообразный. Желех. Звізда́ті дропачкі и пр. Род вышивки. Кобл. I. 48, 49. Звізда́тий кінь. Лошадь с белым пятном на лбу. Желех.

Звіздовий, а́, е́. Звездный. Срібная грива груди покриває, звіздові очі далеко видять. Чуб. III. 289.

*Звіздоно́ша, ші, м. Носящий звезду во время колядування. Сл. Яворн.

Звіздочка, ки, ж. Ум. от звізда́.

*Звіздочо́лий, а, е. О лошади: с белым пятном на лбу. А ну, звіздочолий, поки нам бог назначив, берімося, брате, до цієї землі. Стефанік.

Звіздянє́нький, а, е. Ум. от звіздяний.

Звіздяний, а́, е́. Звездный, усеянный звездами. Ум. Звіздянє́нький. Чим небо менше? Всюди рівненьке, всюди рівненьке та звіздянє́ньке. Гол. II. 32.

Звій, звою, м. = Сувій. Звій полотна. Каменец. у.

Звіку, нар. С отриц. не при глаголе. Никогда. Зроду-звіку козак не був і не буде катом. Ном. № 767.

Звікувати, кую, еш, гл. Провести жизнь. Звікував я вік мій довгий, та й не бачив того змалку. К. Псал. 89.

Звіл, зволю, м. 1) = **Звóлення**. 2) **До зволю, по зволю.** Скільки угодно. Взаявся їсти й запивати, варенухи-веселухи довелось до зволю, три глеки її стояло рядом поверх полу. Мкр. Н. 38. Гуляв по зволю, веселився. Мкр. Г. 33.

Звільжити, жу́, жіш, гл. О морозе: ослабеть. Як звільжить мороз, тоді поїду у ліс. Каменец. у. Вже звільжив мороз. Каменец. у.

Звільна, нар. Медленно, понемногу. Солодьки... звільна вирізувались з-за гори. Св. Л. 309. *Так треба звільна усю старшину гетьманську і козацьку викоринити. Лепкий.

***Звільняти, няю, еш, сов. в. звільнити, ню́, ниш, гл.** 1) Освободжати, освободити, увольняти, уволити. Сл. Нік. 2) Облегчати, облегчити. **Звільнити хід.** Замедлить ход, бег. Черемш.

***Звільнятися, няюся, ешся, сов. в. звільнитися, ню́ся, нишся, гл.** Освободжати, освободити, увольнятися, уволитися. Сл. Нік.

Звін, звону, м., и пр. = **Дзвін** и пр.

Звінка, ки, ж. 1) Карта бубновой масти. 2) Раст. Sampanulae. Вх. Пч. I. 9.

Звіно́к, нка́, м. 1) — **ри́би**. Звено (поперек отрезанный кусок рыбы). Ой поставив козак Нечай та сторожу в місті, а сам пішов до кумоньки звінок риби їсти. АД. II. 58. 2) Раст. Rhinanthus crista galli. Лв. 101. См. **Звоні́ць**.

Звіно́чки, ків, м., мн. Раст. Rhinanthus minor. Вх. Пч. I. 12.

Звінува́тися, ну́юся, ешся, гл. Лишиться приданого. Бо ся уж звінувала з козачками поїхала. Гол. II. 722.

Звінча́ти, ча́ю, еш, гл. Обвенчать. А у тій церковці святий Спас, звінчай діточок в гожий час. Мет. 167.

Звінча́тися, ча́юся, ешся, гл. Обвенчатися. Я з дороги повернуся та й з тобою звінчаюся. Чуб. V. 62.

I. Звір, звору, м. Овраг, лощина, ложбина. Не навчила я ся корчима ходити, з звора воду пити, з торби хлі-

бом жити, з торби хлібом жити, на камені спаті. Гол. I. 156.

II. Звір, ра, ру, м. 1) Зверь. З теї тучи в темний ліс,—нехай мене звір іззість. Чуб. V. 180. 2) Волк. Ум. **Звірик, звіро́к.** Звірок утішний білка. Сим. 210. Ув. **Звірю́ка, звіря́ка.**

Звіра́к, ка́, м. = **II. Звір 2.** Шух. I. 22.

Звірик, ка, м. Ум. от **II. Звір.**

Звірі́на, ни, ж. 1) = **II. Звір.** В кущах чатують на звірину. К. Іов. 87. Св. Юрій почав скликати до себе усяку звірину. Гринч. II. 72. 2) Соб. Звери, зверье. Зібралася звірина до своєї громади. Гол. III. 499. *В ночі, по ловах, збереться звірина на раду. Лепкий. 3) Зверина, звериное мясо. А в селянина в борщі свинина... А в дворянина з перцем звірина. Гринч. III. 540. Ум. **Звірінка.**

Звірі́нець, нця, м. Зверинец. Добув іще всяких звірів: зайця, ведмедя й лиса—цілий звіринець у себе завів. Рудч. Ск. II. 68.

Звірі́ний, а, е. Звериний. Не наділив його умом звіриним. К. Іов. 89.

Звірінка, ки, ж. Ум. от **звірі́на.**

***Звірінний, а, е.** Животный.—світ. Животный мир. Сл. Нік.

Звірити, ся. См. **Звіря́ти, ся.**

Звірівні́к, ка́, м. Зверинец. Александров. у.

Звірі́сть, рости, ж. Поверка. Кажуть, що там двадцять кіп—ходім на звірість. Сквир. у.

Звіркува́ти, кую, еш, гл. Быть зверем. Кротом же лазе португалець, звіркує шведин вовком там. Котл. Ен. IV. 12.

Звіркува́тий, а, е. Зверообразный, звероподобный.

Звірній, а́, е́. Богатый зверями.

Звірні́к, ка́, м. Зверинец. Вх. Лем. 418.

Звірно́, нар. Много хищных зверей, преимущ. волков. Звірно у лісі цьому. Лебед. у. Колись було звірно, а тепер людно. Пирятин. у.

Звірня́, ні́, ж., соб. Зверье. А що там звірні було,—господи!

***Звіробо́й и звіробо́йник, ка, м.** Раст. Huregium perforatum. Желех.

Звіро́к, рка́, м. Ум. от **II. Звір.**

Звірокруг, гу, м. Зодіак. Желех.

Звіро́та, ти, ж., соб. Зверье. *Жел.

Зві́рря, ря́, с., соб. Звери. *Зві́рря в ліс ховається*. Гринч. I. 192.

Зві́рча́, ча́ти, с. Зверенок. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зві́рчувати, чую, еш, сов. в. **звертіти, рчу́, ти́ш**, гл. 1) Скручивать, скрутить. *Усі на його і напали, на смерть звертіли і зім'яли*. Котл. Ен. 2) Соединять, соединить две доски, планки и пр., просверлив дыры и вставив в них соединительные шпы. Канев. у.

***Зві́рчуватися**, чуюся, ешся, сов. в. **звертітися, рчу́ся, ти́шся**, гл. 1) Скручиваться, скрутиться. 2) Завертеться. *Звертівся дід гей веретено, та до невістки на раду*. Черемш.

Зві́рюва́ння, ня, с. Зверские поступки. К. Краш. 17.

***Зві́рювання, ня**, с. Сообщение тайны, излияние. Франко.

Зві́рюва́тий, а, е. Несколько похожий своими поступками на зверя, *звероподобный. *Гайда, воле, в Дике поле, воле звірювата!* К. МБ. III. 297.

Зві́рю́ка, ки, ж. 1) Большой зверь. *Злодів обганяй та гавкай на звірюку*. Г.-Арт. (О. 1861. III. 84). *Синє море звірюкою то стогне, то виє*. Шевч. 49. *2) Животное, зверюшка. *Хіба в нас у лісі є якась звірюка? Навіть зайців нема*. Крим. Ум. **Зві́рю́чка**. Рудч. Ск. I. 22.

***Зві́рю́чий, а, е**. Зверский. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зві́ря, ря́ти, с. Животное. *Опам'ятайся: чи ми ж тобі звірята, німий язик, що розуму не має*. К. Юв. 39. Ум. **Зві́ря́тко**. **Користні звірятка*. О. Степовик.

Зві́ря́ка, ки, м.=**Зві́рю́ка**. *Я ще не бачив, як чоловік звірякою перекидається*. Кв. Драм. 241. *Із чоловіка став звіряка*. Алв. 74.

Зві́ря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **зві́рити, рю, риш**, гл. 1) Проверять, проверить, выверять, выверить. *Я його вже звірила за того карбованця*. Н.-Волын. у. *Я звірив на собі, що нема й гірше, як води вип'єш з холоду*. (О. 1861. V. 70). 2) Доверяють, доверять. *Він на що звіряв усе своє добро*. Змиев. у.

Зві́ря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **зві́ритися, рюся, ришся**, гл. 1) Удостоверяються, удостоверить. *Як побачив, тоді тільки звірився, що то брехня*. Брацл. у. 2) Доверяються, доверять, положиться. *Мали пани на Україні добрі оборонці, звірилися сотникові уманському Гонті*. Макс. 126. 3) Терять, потерять доверие. Сим. IV.

Зві́ря́чий, а, е. Зверский, звериный.

Зві́сен, сна, не и зві́сний, а, е. 1) Известный. *Звісна тобі печаль моя*. Грин. III. 149. *Грицько звісний п'яниця*. 2) **Ти звісен**. Ты знаешь, тебе известно. *Ти звісен,—між курми суддею я була*. О. 1861. VII. 119.

***Зві́сі́голова, ви**, м. 1) О человеке: со свещенной головой. 2) Переносно: всегда падающий духом. Желех.

Зві́сити, ся. См. **Зві́шувати, ся**.

Зві́сний. См. **Зві́сен**.

Зві́сно, нар. 1) Известно. *Здавна звісно, що він добрий чоловік*. 2) Известное дело, конечно. *Звісно, чужі люде: хоть і добрі, так не знатимуть*. МВ. I. 13. *На беседі, вже звісно, попились*. Гліб. 43.

Зві́стити. См. **Зві́щати**.

Зві́ститися, шу́ся, сти́шся, гл. Узнать. *Що нас бог у купу зводить, вчора я звістився*. Мкр. Н. 28.

Зві́стка, ки, ж. Известие, весть. *Прийшла звістка до милої, що милого вбито*. Мет. 103. Ум. **Зві́стонька, зві́сточка**.

***Зві́стувати, тую, еш**, гл. Оповещать, извещать, докладывать, доложить. *Слуга звістував, що подано до столу*. О. Пчілка.

Зві́сть, ти, ж.=**Зві́стка**. *Ходять негарні звісти*. КС. 1882. V. 362. *Не вийшла Галютонька, вийшла його свість, ой винесла королевичу да невеселу звість*. Чуб. V. 771.

***Зві́т, ту, м**. Отчет. Сл. Дубр.

Зві́тати, та́ю, еш, гл. Приветствовать. *Звітали пана пастирі, звітали миром і кадилом*. Чуб. III. 328.

Зві́татися, та́юся, ешся, гл. Поздороваться, сказать приветствие при встрече. *Ввійшли вони до хати, не уміли ся звітати*. О. 1862. IV. 17.

Зві́тки, зві́ткі́ль, зві́ткі́ля, нар.=**Зві́дки**.

*Звітний, а, е. Отчетный. Сл. Дубр.

*Звітність, ности, ж. Отчетность. Сл. Дубр.

Звіток, тку, м. Пучок расчесаного льна. Вх. Уг. 249.

Звітріти, рію, еш, гл. Выветриться. Коли сіль звітріє, то чим приправити? Єв. Л. XIV. 34.

Звітти, звітіль, звітіля, нар.= Звідти.

Звітци, звітціль, звітціля, нар.= Звідси.

Звічний, а, е. Старинный. І погані звичаї часто тримаються через те тільки, що вони звічні.

Звішати, шаю, еш, гл.=Звісити. Сіла при Кубані над кручею і ноги звішала (О. 1861. XI. Кух. 37).

Звішувати, шую, еш, сов. в. звісити, шу, сиш, гл. Сवेशивать, свесить.

Звішуватися, шуюся, ешся, сов. в. звіситися, шуся, сишся, гл. Сवेशиваться, свеситься.

Звіщати, щаю, еш, сов. в. звістити, щу, стиш, гл. Извещать, известить. Каменец. у.

Звіювати, звіюю, еш, сов. в. звіяти, вію, еш, гл. Свеивать, свеять, сдುವать, сдуть. Я покрила свого миленького слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не склювали. Чуб. V. 46.

Звіяшки, шок, ж., мн. У ткачей: снаряд, на который надеваются нитки для наматывания их на катушку челнока. Части их: квадратная подставка—підніже, на двух противоположных сторонах вдолблены два столбика—стоякї, на них сверху лежит валик—валок, на каждый конец валика, у самых столбиков и внутри их, надевается по три дощечки—ліствиці: в центре (где их проникает валик) они шире, а к концам сходятся под острым углом; раздвинутые ліствиці составляют две шестиугольные звезды; концы противоположных ліствиць соединены между собою кáчками; кáчка—тонкая узкая дощечка, к обоим концам которой прикреплены шворки, другим концом своим захватывающие концы ліствиць, не позволяя им расходиться. МУЕ. III. 14.

Звладати, даю, еш, гл. Совладать.

З сердцем не звладаю, коли Петро не мій буде, то смерть загадаю. Котл. (1874). 336.

Звогнитися, нюся, нишся, гл. У гончаров, при обжигании глиняных изделий: начинать поливе расплавляться. Вас. 180.

*Звогчіти, чію, еш, гл. Отсыреть. Хот. Нік.

Зводи, дів, м., мн. 1) Очная ставка.

*2) Сплетни, переносы, наговоры. Не люблю я, коли хто зводи зводить. Крим. Зводи зводити. а) Давать очную ставку. Екатеринос. у. *б) Зводит сплетни, интриги. Він усе зводи зводив,—діду каже за мене, а мені за діда. Крим.

Зводини, дин, ж., м. 1) Свадебный обряд, состоящий в том, что после первой свадебной ночи свáха, дві приданки і дружкó весільний входять у коморю и заставляют новобрачных встать (звóдять молодіх), затем одевают новобрачную, удостоверяя по знаку на сорочке ее невинность до брака. Чуб. IV. 611, 612. 2)=Зводи. Вх. Зн. 21.

Зводитель, ля, м. 1) Обольститель. 2) Пт. Крапивник, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 418.

Зводити, джу, диш, сов. в. звісти, веду, деш, гл. 1) Сводит, свести. Зводь помалу дитину з рундука. З поклоном низесеньким панну з коня зводить. К. Досв. 129. Катерина з болящої і очей не зводить. Шевч. 120.—з розуму, з ума. Сводит с ума. Чоловік не дасться,—лише раз з розуму звести. Ном. № 3076. Дайся мені, дівча, на підмову,—виведу тя з гаю на дорогу.—Жебим мала день і ніч блудити, то ся не дам з розуму зводити. Гол. I. 107. Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину. Мет. 14. Аж він мене молодую із умочка зводить. Лавр. 14.—з світу. Погубить. Поки будуть у його оці хорти, поти Івана ми не зведемо з світу. Рудч. Ск. I. 136.—з хазяйства. Сделать бедным, расстроить чье-либо хозяйство. Дивиться баба збоку, як дідові щастить, та аж розривається з досади. Стала думати, як би звести його з хазяйства. «Видушу йому курей!» Г. Барв. 195. 2) Взводит,

звести. Звів його на високу гору. Гринч. *Звóдити хату. Воздвигать, строить дом. Н.-Левиц. 3) Поднимать, поднять. До вас не встане, голови не зведе. АД. I. 217. Не посмів і очей звести на Зіньку. Стор. МПр. 55. Без трепету зведеш на його очі. К. Іов. 50. Як шабелькою звів,—Львів ся поклонив. АД. I. 15. Звів корогу. АД. I. 17. Лисий віл усіх людей звів. Ном., стр. 291, № 43. *Звéсті б́учу. Поднять крик, шум. Харьк. г. Сл. Яворн. 4) Сводить, свести вместе, соединить. Дякую тобі, що звів мене з Марком. Стор. МПр. 56. А зведи їх очі на очі. Гринч. Слава ж тобі Шафарику во віки і віки, що звів еси в одно море слав'янської ріки. Шевч. 238. Звéсті б́рови. Нахмуриться. Сим. 99. 5) Обманувать, обмануть, обольщать, обольстить, искушать, искусить. Та вже третій вечір, як дівчина зводить, казала: вийду, а тепер не виходить. Мет. 54. Чорт не спить, але людей зводить. Ном. № 194. Так ви мене звели в моїй надії. К. Іов. 14. Звéсті д́івку. Обольстить и бросить девушку. *6) Сочинять, выдумувать. Баби звели брехню. Сл. Яворн. 7) Портить, испортить. Бо треба дати у полі раду, щоб діла не звести. Гліб. 8. Звéсті ні на́що. Погубить. Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас звести ні на що? Котл. Ен. II. 6. Звóдити пі́сню. Сбиваться в мелодии. Уманск. у. 8) Истреблять, истребить, *изводить, извести. Не можна сарани зводить... гріх за се. О. 1862. II. 54. Тільки готове зводить. Г. Барв. 322. *—час. Попусту тратить время. Годі! не зводьте часу ні собі, ні мені. Кон. «Баба Явдоха». 2) —дух. Переводить, перевести дух, дышать. Припадає к сирій землі, теплий зведе дух. Макс. 175. А ви дайте мені дух звести. МВ. I. 87. 10)—очі́ма. а) Взглядывать, взглянуть, бросить взгляд, посмотреть. Ой не видно того села, тільки видно хрести, туди мені любо-мило оченьками звести. Чуб. V. 200. б) Смыкать, сомкнуть глаза. Як звезду очима, а воно як шпигне, то аж крикну. Каменец. у. 11)—на о́чі ко́му. Обращать, обратит чье внимание на что. Звожу на очі їй чимало таких, що любили та й покинули. МВ. II. 130. *12)—

на о́чі ко́го. Устроить очную ставку кому. Тра їх на вічі звести. Крим.

Звóдитися, джуся, дишся, сов. в. звéстїся, д́уся, д́ешся, гл. 1) Сводиться, свестися.—з ума́. Сходить с ума. Ой синочку мій, дитино моя! Не пий рано горілочки,—зведешся з ума. Нп.—з хазя́йства. Обеднеть, расстроить свое хозяйство. Козачці Марусі Горбоносисі не пішли в руки свині. Звелась вона з свиней. Г. Барв. 417. 2) Взводиться, звестися. 3) Подниматься, подняться. Рука на тебе не зведеться. Макс. О лошади: подниматься, подняться на дыбы. Як звівся кінь, то так і перекинув воза. Лебед. у. 4) Становиться. стать хуже, приходит, притти в упадок, вырождаться, выродиться, истребляться, истребиться; беднеть, обеднеть. Чим рік, то вже зводиться пшениця. Каменец. у. Велетні тепер звелись. Г. Барв. 423. Були в моїй хаті таркани, та звелися, тепер немає. Гринч. Бодай його корінь звівся! Ном. № 3787. Звелось у нього хазя́йствечко. Гринч. За Хмельницького Юрася пуста стала Україна, звелася. Лукаш. 35. До нитки звівся мій козак усе на панщині проклятій. Шевч. 526. Усе позбував, усе попропивав,—звівся ні на що. Кв. Драм. 163. Звéстїся ні на́що. Притти в совершенный упадок, совершенно испортиться и пр. К. Краш. 21. Св. Л. 128. Нехай воно зведеться. Пропади оно! Не прядеться, нехай воно зведеться! Гринч. I. 240. Звéстїся на скі́почку. Исхудать до последней степени. Дн. Чайка.

*Зводли́вий, а, е. Соблазнительный, обольстительный. Сл. Нік.

Звóдник, ка, м.—Зв́ідник.

Зводні́ти, нію, еш, гл.—Зв́ідні́ти. Під лавкою капусточка тиждень як кипіла; ой їж, коли хоч, коли не зводніла. Нп.

Звожа́й, жая́, м. Возка хлеба с поля. Дай же ті, боже, в полі урожай, в полі урожай, а в гумно звожай! Гол. II. 37.

Звóздік, ка, м. Раст.: а) *Saponaria officinalis*. Вх. Пч. I. 12. б) *Dianthus compactus*. Шух. I. 21. в)—бі́лий—Тéрлич. Вх. Пч. I. 13. г)—п́льський. *Betonika officinalis*. Шух. I. 21.

Зв'озити, жу, зиш, сов. в. **звезті**, з'у, з'еш и **звозіти**, жу́, зиш, гл. Свезити, свезти в одно место. *Кілько в небі зірочок, тільки на полі кіпочок. Суди, боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Волів одробила, пшеницю звозила.* Чуб. V. 824.

Зв'озитися, жуся, зишся, сов. в. **звезтіся**, з'уся, з'ешся и **звозітися**, жу́ся, зишся, гл. Свезитися, свезтись. *Ще дівчина богу не молилась, козакова пшениця звозилась.* Мет. 28.

Звол'ення, ня, с. Соизволение. *Як панське зволення.* Ном. № 4948.

Зв'олити, ся. См. **Зволя́ти**, ся.

Зволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зволікати́**, лочу́, че́ш, гл. 1) Стягивати, стянуть, совлекати, совлечь. *Зволік дошки у в Ідне місце.* Гринч. *2)—з чим. Делати проволочку. *Та він усе з тим ділом зволікав,—хто зна, коли й зробить.* Лип. у., с. Ситківці. Ефр.

Зволіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **зволікати́ся**, чу́ся, че́шся, гл. 1) Підніматися, піднятися с трудом, вставати, встати с трудом. *Довго спав на сіні в клуні, аж над вечір зволікся і потяг до церкви.* Гринч. *2)—з чим. Медлити, мешкати. *І справді нічого зволікатися.* Тобіл. «Суєта».

Зволі́к, ка, м. Спуск с горы. Миус. окр.

Зволікати́, ся. См. **Зволіка́ти**, ся.

Зволочі́ти, чу́, чиш, гл. 1) Стянуть, стащить, собрати. *Та хотять байраки рубати, ізрубавши, зволочити, зволочити й запалити.* Мет. 367. *Ой я ж тії співаночки з жита зволочила.* Гол. IV. 466. 2)—що́. Таскати по чому. *Чоловік (цигана бивши) двір ним увесь зволочив.* Мнж. 115. 3) Совратити, развратити. *Говорять люде, що ти дівчину зволочив.—Не я її зволочив, но мої чорні брови.* Чуб. V. 237.

***Зво́льна**, нар. Медленно. *Ще як зво́льна він говорить, то його розібрати можна, а як забалакає швидко, то я вже нічого не розумію.* Крим.

Зволя́ти, ляю, еш, сов. в. **зв'олити**, лю, лиш, гл. Соизволяти, соизволити, позволяти, позволити. *Покохав я дівчину, а батько не зволяв брати її.* О. 1862. VIII. 11. *Ох, вовче братіку, зволь*

же нам хоч пісню заспівати. Рудч. Ск. I. 5. *Нащо ж бог зволив серце дати, коли ся бідним не вільно кохати.* Чуб. V. 117.

Зволя́тися, ляюся, ешся, сов. в. **зв'олитися**, люся, лишся, гл. 1) Изволити. *Уже зволялися читати, що в голові у них гуло.* Котл. Ен. IV. 64. 2) **Зво́льтеся!** Сделайте одолжение, пожалуйста. Кв. Драм. 268.

Зво́мпити и **зв'онпити**, плю, пиш, гл. Оробети, пасть духом, смутитися, потеряти надежду. *Пандар погибель бачив брата, злякався, звомпив, змішавсь.* Котл. Ен. V. 73. *Не звомпив же й січовик, на п'ядь не одступив і сміло дивиться чоловікові в вічі.* Стор. МПр. 10. *Всюди про козацьке щастє звонпили.* К. ЦН. 277.

Звоне́ць, нця́, м. Раст.: а) *Rhinanthus crista galli.* Лв. 101. б) *Rhinanthus minor.* в) *Campanula ranunculoides.* Лв. 97. *Як в житі кукіль, то хлібові покій, а як звонець, то му кінець.* Ном. № 10139.

Зво́ник, ка и пр.—**Дзв'оник** и пр.

Звонкі́, ків, м., мн. Бубны, бубновая масть.

Звоні́к, нка́, м. 1) = **Зво́ник**. 2) Раст. *Campanula persicifolia.* Лв. 97.

Звоні́чок, чка, м. 1) Ум. от **звоні́к**. 2) Мн. Раст. *Campanula sibirica.* Лв. 97.

Зво́нтпити, плю, пиш, гл.—**Зво́мпити**. К. ЧР. 371.

***Зворика́ти**, ка́ю, еш, гл. Ворчать как дикий зверь. Желех.

Зворі́т, ту, м. 1) Поворот. *А де рубав?—питають стрівши кого з дровами, або з деревом. Як скаже: на зворотах, то се украв десь; де звернув з дороги, там і вирубав.* Гринч. I. 232. 2) Оборот. **На зворі́т**. Наоборот. *І все робили на зворот: що строїть треба, те ламали.* Котл. Ен. IV. 64. 3) Возвращение.

Зворі́та, ти, ж. Межа, оставляемая на поле для проезда.

***Зворі́тич**, ча, м. Место соединения концов обода в колесе. Харьк. г. Сл. Яворн.

***Зворі́тний**, а, е. Возвратный. Сл. Нік. **Зворотний тиф**. М. Левиц.

***Зворі́тній**, я, е. Обратный. Сл. Нік.

*Зворохо́битися, блюся, бишся, гл. Взбунтоваться. Сл. Нік.

Зворочáти, ча́ю, еш, гл.—Зверта́ти. Я на його накричав, щоб з доріжки зворочав. Чуб. V. 739.

Зворухну́ти, ну́, не́ш, гл. Сдвинуть с места, пошевелиться. Аж заморивсь від натуги, а все таки не зворухнув торби. Стор. МПр. 7.

Зворухну́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Тронуться с места, шевелиться. 2) Всколыхнуться; засуетиться. Мати божа! Увесь будинок зворухнувся: білити, мити, прибірати... Панночки сподіваємось! МВ. (О. 1862. III. 35).

*Зво́рушення, ня, с. 1) Возбужденіє, впечатлення. 2) Волнение, растроганність. Сидимо під кущем і тремтимо від зворушення й холоду. Коцюб.

Зворуші́ти, шу́, шиш, гл. 1) —Зворухну́ти. Хотіли удвох скотити на віз того кабана,—та й не зворушать з місця. Рудч. Ск. I. 157. 2) —Землю́. Подняти, вспахати. Зворуши землю уміючи та посій доладу. Хата. XV. 3) Всколебати, всколыхнути. Як махнемо хусткою..., то ми зворушили на тому місці воздух. Дещо, 75. 4) —людіну́, се́рце. Встреможить, взволновати, растрогати. Одного прегарного літнього дня громаду села Кукуріківщини зворушив випадок надзвичайний. Г. Барв. 350. Як вона зворушила моє серце! Як давно не зазнавав я почування такого високого. Г. Барв. 496.

Зворуші́тися, шу́ся, шишся, гл. 1) Зашевелиться. Сонечко вставало. Уже вбогі зворушилися, на труд поспішали. Шевч. 2) Всколыхнуться, взволноваться; растрогаться. Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від цієї поголоски. Г. Барв. 454.

*Звору́шливий, а, е. 1) Впечатливий. 2) Трогательний. Сл. Нік.

Звохч́ти, чо́ю, еш, гл. Отсыреть. Шух. I. 162.

*Зво́щик, ка, м. Извозчик, кучер. А я вже звощика згодила. Крим. Скавав по вулиці звощик. Коцюб.

*Звощикува́ти, кую́, еш, гл. Заниматься извозным промыслом, быть извозчиком. Мирон Лукавий годі орати, ка', звощикувати на коні лекше. Пир. у., Конон.

Звоюва́ти, звою́ю, еш, гл. Завоевать, одолеть. Хтіли Почаєв звоювати. Мл. л. сб. 188. Да іще він думає, гадає, щоб козака Голоту звоювати. Мет. 446.

*Звуглі́ти, лію́, еш, гл. Обуглиться. Екатеринос. г. Сл. Яворн.

Звужа́ти, жа́ю, еш, сов. в. звузі́ти, вужу́, зіш, гл. Суживать, сужить.

Звужа́тися, жаю́ся, ешся, сов. в. звузі́тися, вужу́ся, зішся, гл. Суживаться, сужиться.

Зву́к, ка, м.—Гук.

Зв'я́га, ги, зв'я́ка, ки, ж. 1) Лай. Не боїться вовк собаки, але його зв'яги (зв'яки). Ном. № 7253. 2) Брань, ругня, ссора. Така зв'яга йде в дому. Г. Барв. 536.

Зв'ягель (гля), м. Раст. *Vicia silvatica*. Лв. 102.

Зв'ягли́вий, а, е. Любящий лаять. Зв'ягливого не бійся, а кусливого. Ном. № 7256.

Зв'язáти, ся. См. Зв'язувати, ся.

Зв'язе́нь, зня, м. Узел, узелок с чем-либо, связка. Мнж. 181.

Зв'язка, зки, ж. Связь. Вх. Лем. 418.

Зв'язкі́й, а́, е́. Вяжущий. Галун зв'язкий. Волч. у. (Лободовск.).

*Зв'язня, ні, ж. Связь, крепость, прочность. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зв'язок, зку, м. 1) Связь. Зв'язок до вічного товариства з Галею. Мир. ХРВ. 353. *Подру́жній звязо́к. Супружеская связь, супружество. Олександр Данилович зразу обіцяв, навіть ніби рад був тому подружньому звязкові. Лепкий. 2) Мн. Зв'язки. Род прически девушек в два пробора. Чуб. VII. 422.

*Зв'язування, ня, с. 1) Связывание. 2) Сплачивание (бревен в плоты). Сл. Дубр.

Зв'язува́ти, зу́ю, еш, сов. в. зв'язáти, жу́, жеш, гл. 1) Связывать, связать, обвязывать, обвязать. Возьми ж, сину, нагаечку і віжки, зв'яжи жінці рученьки й ніжки. Чуб. V. 425. Зв'яжи мені головоньку, най не болить дуже. Чуб. V. 145. 2) Венчать, обвенчать. Мені ще тоді п'ятнадцять літ було, що тепер піп не зв'язав би. Г. Барв. 264.

Зв'язуватися, зу́юся, ешся, сов. в.

зв'язатися, жу́ся, жешся, гл. 1) Свя- зываться, связаться чому. 2) Связы- ваться, связаться с кем. *Зв'яжись з дурнем, то й сам дурнем будеш.* Ном. № 6170.

Зв'язь, зі, ж. 1) Архитект.: связь, соединение. Черк. у. 2) Крепость, проч- ность. *Хоч в семрязі, аби в добрій зв'я- зі.* Ном. № 11250.

Зв'я́ка. См. Зв'я́га.

Зв'яліти, лю́, ліш, гл. Сделать вя- лым; обессилить.

Зв'ялітися, лю́ся, лішся, гл. Увя- нуть, завянуть. *Серце моє зсохло, зв'я- лилося за сином, що у москалі віддано.* Каменец. у.

Зв'янути, ну, неш, гл. Завянуть. *Травою зв'яло моє тіло.* К. Псал. 230.

Зга́, зга́га, ги, ж. 1) Изжога. Ном. № 8163. *Неначе згага запекла.* Шевч. 401. 2) Жажда. *Будеш серед бою зга- гою томитись,—я подам тобі з криниці водиці напитись.* К. Досв. 132.

Зга́д, ду, м. 1) Воспоминание. *Же- лех. 2) Напоминание. **Ні зга́ду, ні спо́гаду.** И не вспомнит. *Про гроші чоловікові ні згаду, ні спогаду.* Гринч. II. 144.

***Зга́даний, а, е.** Упомянутый. Сл. Нік.

Зга́дка, ки, ж. Воспоминание.

Зга́дування, ня, с. Воспоминание. Шевч. (КС. 1883. II. 407). *Почали ми тиху розмову-згадування.* МВ. II. 179.

Зга́дувати, ду́ю, еш, сов. в. згада́ти, да́ю, еш, гл. 1) Вспоминать, вспо- мнить. *Нема гірше, як в неволі про во- лю згадувати.* Хата, 80. *Дарувала ши- ту шовками хустину, щоб згадував на чужині.* Хата, 87. *Згадай, який прий- шов до мене, що ні сорочки не було.* Котл. Ен. I. 32. *Згадала баба дівера, що добрий був.* Посл. 2)—**га́дку.** Ду- мать, подумать. *Не згадаю гадки, не змишлю в мислі.* Рудан. I. 13.

Зга́дуватися, ду́юся, ешся, сов. в. згада́тися, да́юся, ешся, гл. Вспоми- натися, вспомниться.

Згаку́, нар. Зря, необдуманно. *Дур- ню ти божий! Хиба там шлях, чи що? Що тебе згаку понесла лиха година у яку яругу.* Харьк.

Згальмува́тися, му́юся, ешся, гл. Сбитися с толку, свихнутися. *Далі що*

йому робити? Зовсім згальмувався: як ні за що стало пити—гавкати нанявся. Гринч. III. 661.

Зга́мкати, каю, еш, гл. Детск.: с'єсть, проглотить. *І лиш гляди, то і влучає, щоб згамкати мене, як блин.* Котл. Ен. V. 13.

***Зганджува́ти, джу́ю, еш, гл.** Испортить. Сл. Нік.

***Згане́блений, а, е.** Опозоренный. Сл. Нік.

Зга́нити, ню, ниш, гл. Охулить, осу- дить. *А її зганили й обідили і з покоїв вигнали.* МВ. I. 52. *Так було невістка зганить мене, що я в неї стану чорній- ша від землі.* Г. Барв. 224.

Зганьбі́ти, блю́, біш, гл. Опозо- рить, обесчестить, осрамить.

***Зга́ньблений, а, е.** Опозоренный, оскорбленный. Сл. Нік.

Зганя́ти, ня́ю, еш, сов. в. зігна́ти, зжену́, не́ш, гл. 1) Сгонять, согнать с чего, прогонять, прогнать откуда. *По- слухай ти, чуро: чи то гуси кричать, чи лебеді ячать?.. Коли гуси кричать, або лебеді ячать, то зжени.* Макс. (1849), 26. *Свою матір рідненьку, удо- ву стареньку, зневажали та з домівки зганяли.* Мет. 346. 2) Сгонять, согнать в одно место. *Бігає за скотом, зганя до купи всіх.* Рудч. Ск. II. 188. 3)—**з світу.** Губить, погубить, лишить жизни, убить. *Чи ж я кого з світу зігнав, чи я в кого одняв?* Чуб. V. 233. 4)—**гірсу.** У гребеншиков: соскабливать, соско- блить ножом и сгладить шероховатую поверхность гребня. Вас. 163.

Зга́рбати, баю, еш, гл. 1) Отнять насильно. 2) Схватить. *Згарбали злодія у коморі.* НВольн. у.

***Зга́рди, ів, ж.** Монисто. *І не мало десь піде грошей на шовкові хустки та на дорогі згарди, але то байки.* Ко- цюб.

Зга́рен, зга́рний, а, е. 1)—**Зуга́р- ний.** *Він не згарен, він не здатен мене цілувати, тіки згарен, тіки здатен мене роззувати.* Гринч. III. 613. *2) Годный. *Усе в неї ні до чого не згарне і не до- кладне.* МВ. II. 94.

Зга́рець, рця, м. Выжженное поле. *Бігме, цілий згарець вам скошу.* Федьк.

Зга́рище, ща, с. Пожарище. *Же- лех.

Згáрний, а, е. См. Згáрен.

*Згарóваний, а, е. Утомленный, истощенный. Сл. Нік.

*Згáрок, рка, м. Огарок. Сл. Яворн.

Згарцюва́ти, цюю, еш, гл. Истоптати бегая, скача. *Де сам падав, усе видко, і видко, що сніг згарцюваний.* Мнж. 136. *Коні баштан згарцювали.* Мнж. 181.

Згáрь, рі, ж. 1) Гарь. *Ти хоч би згарь з люльки видовбав.* Полт. 2) Пригарь в водке. *Пінної без згарі сім відерок опалила суще коропської.* Мкр. Н. 20. 3) Выгоревший лес. *Кози пасуть у згарах—вигорілих лісах.* Шух. І. 211. 2) Искры, отлетающие при ковке железа. Волч. у. (Лободовск.).

*Згáрятина, ни, ж. Запах от чего-либо горящего. Н.-Левиц.

Згáрячу, нар. Сгоряча. *Прости мене, я згáрячу забувся.* Шевч. 293.

Згасáння, ня, с. Угасание. Щог. Сл. 6.

Згасáти, саю, еш, сов. в. згáснути, ну, неш, гл. 1) Тухнуть, потухнуть, гаснуть, угаснуть. *Цілюю нічку свічі не згасали.* Чуб. V. 732. *Свічечка згасне, батенько засне, то й вийду.* Мет. 117. *Очі згасли, і всю душу темрява покрила.* К. Псал. 92. *Дуже помилиться той, хто думатиме, що в українському народові згасло всяке життя.* Левицк. (Правда, 1868, 416). 2) Исчезать, исчезнуть. *У нас на Україні зараз після татар і слід їх згас.* Левицк. (Правда, 1868, 557). *Гості хліба не цурались: вже не стало сала. Пирогів стояла миска, но мов не бувала; згас і борщ.* Мкр. Н. 17.

Згасáти. См. Згашáти.

*Згáслий, а, е. Потухший. *Згаслі вулкани на Україні.* Тутк.

Згáснути. См. Згасáти.

Згáцькати, каю, еш, гл.—коні. Изморить лошадей, гнавши их. Вх. Лем. 418.

Згашáти, шаю, еш, сов. в. згасáти, шу́, сиш, гл. Гасить, погашать, погасить, тушить, потушить. *А тепер нехай не зарікається Барабаш, гетьман молодий, на славній Україні огнів та тернів згашати.* Мет. 388. *Хиба тоді, дівчинонько, мої мислі згасиш, коли*

твою білу ручку та з моєю зв'яжеш. Коцип.

Згáяти, гаю, еш, гл. О времени: потерять, пропустить. *Не дооремо сьогодні, бо пів-дня згаяли, поки плуг поладнали—поламався.* Харьк.

Згвалтува́ти, ту́ю, еш, гл.=Згвалтува́ти. *Побачили, згвалтували, та за ним (на згодін).* Драг. 51.

Згéдзкатися, каюся, ешся, гл.=Згéдзкатися.

Згíбати, баю, еш, гл. Найти, встретить. *Сидітимеш, Грина, поки тебе чорт згиба.* Ном. № 8892.

Згíбель, лі, ж. Погибель.

Згíблій, а, е. Погибший.

Згíб(ну)ти, бну, неш, гл. Погибнуть, пропасть. *Як би поїхав,—а метелиця така була, що й світу не видко!—то був би згиб.* Канев. у.

Згíджувати, джую, еш, сов. в. згíдити, джу, диш, гл. Изгаживать, изгадить, испачкати. *Згидив уже весь папір, давайте ще буду писати.* Канев. у.

Згидува́ти, ду́ю, еш, гл. Побрезгать.

Згинáти, на́ю, еш, сов. в. згíну́ти, ну́, неш, гл. Сгибать, согнуть. *Негріте залізо не зігнеш.* Ном. № 3887.

Згинáтися, на́юся, ешся, сов. в. згíну́тися, ну́ся, нешся, гл. Сгибаться, согнуться. *Під віконцем зігнувся, чи не вийде Маруся.* Чуб. V. 67. *Як ударить ватаг молоденький чумаченька списом у груди. Ой той же спис удвоє зігнувся.* Мет. 459.

Згíнути, ну, неш, гл. Погибнуть. *Не силуйте мене за нелюба, да нехай же він згине.* Мет. 243. *Біда біду перебуде одна згине, десять буде.* Ном. № 2165.

Згíнці, нар. Согнувшись. *Злодій згинці перебіг попід тином.*

Згíддя, дя, с. Имущество, домашние вещи, все добро. *Перед великодним святом до нас зо всім згіддям і перебрався.* О. 1862. VIII. 23.

Згíдливий, а, е. 1) Пригодный, полезный. *Вона згідлива, нею підкурюють корову, як захвора.* ХС. IV. 56. *Се зілля згідливе: його п'ють од кашлю.* Волч. у. 2) Покладистый, сговорчивый, миролюбивый.

Згíдний, а, е. 1) Пригодный, годный.

Згідна на одно сміхотворство К. Гр. Кв. XX. До того дожурюся, що не згідна буду ні людям, ні собі. Г. Барв. 268.

2) **Согласный.**

Згідно, нар. 1) Согласно. Виховувала б (школа) наших дітей згідно з духом нації. К. XII. 127. 2) Пригодно.

Згін, **згону**, м. 1) Сгоняние в одно место,—напр., сгоняние скота в одно стадо на одно пастбище. Якось вставши до овечок рано та раненько, поділа, в згін прогнала. Мкр. Н. 7. 2) Сгоняние с места, изгнание.

Згінний, а, е. **Згінні дні**. Дни, в которые все сельское рабочее население сгонялось на барщину. О. 1862. IV. 94.

***Згінь**, **згоні**, ж. Стадо, не расходящееся на ночь по домам, степное стадо, баранта. **Згінь**—воли, що пасуться у степу.—**Пригнали згінь на заріз**. Крим.

***Згірдлиий**, а, е. 1) Гордый, надменный. 2) Презрительный, пренебрежительный. **От кара божа, тай годі!**—**візник махнув рукою з якимсь згірдлиим виразом на осмаленім лиці**. Борд.

***Згірдний**, а, е=**Згірдлиий** 2. А раз похопивши назву «Напуда», кожний тою згірдною назвою збував усе. Франко. Сказав згірдне слово. Хот. Нік.

Згірклиий, а, е. Прогорьклий.

Згіркнути, ну, неш, гл. Прогорькнуть, сделаться горьким.

Згірний, а, е. Нагорный.

Згірок, рку, м. Холмик. **Збігла прудко на згірок**. Мир. ХРВ. 7. Ум. **Згірочок**. Веде його на згірочок. МВ. (О. 1862. I. 77).

Згірря, ря и **згір'я**, р'я, с. Холмик; взгорье. Левч. 27. См. **Згірок**. **Схілі по згір'ю направляли** (у хату). МВ. (О. 1862. I. 72). **На згір'ях лісових знайшли його оселю** К. Псал. 299.

Згірш, **згірше**, нар. Хуже. Молодець не згірш старої баби. Ном. № 8504. **Грай, співай, кобзарю! Не продів, бо не згірше й ми ляхів карали**. Шевч. 182.

У ***Згіршати**, шаю, еш, гл. Стать хуже. Сл. Нік.

Згірший, а, е. Худший. Не так добра, не так добра, як згіршого лиха. Лавр. 111.

Згір'я. См. **Згірря**.

***Зглаго́л**, го́лу, м. Слово, приказ. **Чого-ж ви сердитесь? Усе роблю по вашому зглаголу**. Крим.

Згладити, джу, диш, гл. 1) Сгладить. **Рівніш згладиш, тісніш ляжеш**. Ном. № 7202. *2)—**з світа**. **Извести, умертвить**. **Примів би—з світа б мене згладив**. Уман. Ефр.

Згламати, маю, еш, гл. Проглотить, пожрать, сожрать. **От бабі й нудно, що чого сей дід на світі живе**. **Приміла б,—його згламала**. Г. Барв. 188.

Зглевіти, вію, еш, гл. Делаться слизистым. **Сир зглевів**. См. **Снядіти**.

Згледіти, джу, диш, гл.=**Зглядіти**. **Жита які, гречки! і оком не згледіш**. Г. Барв. 102.

Згли́бити, блю, биш, гл. Понять, постигнуть до глубины. **Добре зглибив дітську натуру**. О. 1862. I. 74.

Згли́бока, нар. 1) Из глубины. 2) Глубоко. **Сі приказки займають душу зглибока**. Хата. 41.

Згло́бити, блю, биш, гл. Сплотить.

Згло́та, ті, ж. Толпа, скопление народа; давка. Вх. Зн. 21.

Згло́титися, чу́ся, ти́ся, гл. Столпиться, собраться толпой. Вх. Зн. 21.

***Згло́тились** люде так, що й до церкви не просунешся. Лип. у., с. Ситківці. Ефр.

Зглузува́ти, зу́ю, еш, гл. Осмеять. **Осміяне, зглузоване йде**. Г. Барв. 286.

***Зглу́ха**, нар. Глухо. Сл. Нік.

***Зглуша́ти**, ша́ю, еш, сов. в. **зглушіти**, шу́, шиш, гл. Заглушать, заглушить. Сл. Нік.

Згляд, ду, м. 1)=**По́гляд**. 2) Контроль, досмотр, присмотр. **Тоді не було згляду такого, як теперечки**. НВолын. у. *3)—**до ко́го**. Отношение к кому. **У нас до старців нема хорошого згляду, бо вони побільше ледачі**. Крим.

Зглядати, да́ю, еш, сов. в. **зглянути**, ну, неш, гл. Взглядывать, взглянуть. **Зглянь на Христа єдина**. Чуб. III. 19. **Тільки зглянути на твої очі, то й знать, скільки вони сліз вилили**. Г. Барв. 280. —**о́ком**. Охватить взглядом. **Коло її хати був великий луг, скільки оком зглянуть**. Рудч. Ск. I. 145.

Зглядáтися, даюся, ешся, сов. в. згля́нутися, нуся, нешся, гл. 1) Переглядываться, переглянуться. З корчми ідуть,—зглядаються, з бурлаки сміються. Чуб. V. 1013. Навіки зоставсь у моему серці з тієї годиночки, як зглянулись із ним на цвинтарі. Г. Барв. 67. 2)—**на ко́го.** Преимущественно в сов. в. Смилюстивиться, умилюсердиться над кем. Бог на його зглянувся. Ном. № 4926. Зглянься на дитину бідну, друже мій! МВ. II. 149. І бог зглянувся на ті сльози і на Україну. Шевч. 366.

Зглядіти, джу́, диш, гл. Увидеть. Закричали, задрожали, як Христа згляділи. КС. 1882. IV. 170.—**оком.** Охватить взглядом.

***Зглядний, а, е.** Относительный. Сл. Дубр.

***Зглядом, нар.** Галицк. книжн.: Относительно чего, в отношении к чему.

Згядуватися, дуося, ешся, гл.—**Зглядáтися.** Изглядуємось, а сміх нас так і бере. МВ. (О. 1862. III. 35).

Зглядь, ді, ж. Внимание, уважение. Шануй кожного, то будуть люде зглядь мати. Каменец. у.

Зглянути, ся. См. Зглядáти, ся.

Згнива́ти, ваю, еш, сов. в. згни́ти, нию́, еш, гл. Сгнивать, сгнить. Ном. № 9468.

***Згни́лий, а, е.** Сгнивший. Сл. Нік.

Згни́чувати, чую, еш, сов. в. згни́ти, чу́, тиш, гл. 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить. Оживає згничений морозом, непозичений у німця, український розум. К. XII. 2) **Згни́тивши се́рце.** Скрепя серце. Все переймав, згни́тивши серце, чого там його учено. К. Д. Серце. 18.

Згно́ювати, юю, еш, сов. в. згно́їти, ною́, іш, гл. Гноить, дать сгнить. Вже на тоці згноїв хліб Семен. Каменец. у.

Згну́щáтися, щаюся, ешся, гл.—**Зну́щáтися.** Да вже ж мені з твеї доньки згну́щáтися годі. Чуб. V. 422. Тяжко плакала Ганнуся і не знала, за що, за що мати згну́щáється. Шевч. 21.

Зговóрини, рин, ж., мн.—**Змо́вини 2.** КС. 1883. II. 309.

Зговóрити, рю́, риш, гл. Проговорить, сказать. Хата, як покришка: що зговориш, то в хаті повинно пропасти.

Ном. № 5998. А що я тобі казатиму, дочко,—зговорила Чайчиха похмуро. МВ. II. 42. Як сеє зговорили, так барзо й учинили. Мет. 441.

Зговóритися, ріося, ришся, гл. 1) Разговориться. Зговорились удівці, а сидячи в кабаці: лучча жінка первая, а ніж тая другая. Гадяч. у. *2) Условиться. Сл. Нік. *3) Окончить говорить. Вуста ж мої солодкії зговорилися. Нп.

***Зговóрний, а, е.** Выпрошенный, вынужденный. Зговорна милостиня—то не польза душі. Сл. Яворн.

Зго́да, ди, ж. 1) Согласие; мир. Пригоди учать згоди. Ном. № 1751. Лучча соломяна згода, як золота звада. Ном. № 3279. 2) Соглашение, примирение. Пани, теє зрозумівши, згоду учинили, підкинувшись під Умань, Гонту ізловили. Макс. (1834). 126. ***За зго́дою.** С согласия (кого), по соглашению (с кем). **За обопільною зго́дою.** По взаимному согласию. **Да́ти зго́ду.** Изъявить согласие.

Згоджа́тися, джаюся, ешся и зго́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. зго́дитися, джуся, дишся, гл. 1) Соглашаться, согласиться. «Сідай з нами!»—І той згодивсь—сів та й полетіли. Рудч. Ск. II. 81. А я хлопець гарний був, до жінки згодився. Чуб. V. 655. 2) Уговариваться, уговориться, условиться. 3) Мириться, помириться, жить в мире, согласии. Невістки якось між собою добренько згоджаються, а се в нас рідко бува, щоб мирились. Г. Барв. 410. 4) Пригодиться. Чуб. V. 934. Не плюй у колодязь: згодиться води напиться. Ном. № 4478.

***Зго́джений, а, е.** 1) Согласившийся. 2) Нанятый. Сл. Нік.

Зго́діти, джу, диш, гл. 1)—**когó.** Условиться с кем, пригласить или нанять кого, *подрядить. «Затеється в селе свадьба; прежде всего заботятся о том, чтобы зго́дити попа». О. 1862. IX. 52. Зго́дили якогось москаля з міста за куховара. МВ. (О. 1862. III. 64). *А я вже звощика згодила. Крим. 2) Погодить, обождать. Ой, синочку, згоди годиночку, та таки я зберу свою родночку. Чуб. V. 873. Згодивши днів зо три, прийдемо на роботу. Змнев. у.

Зго́дитися. См. Згоджа́тися.

Згодлі́вий, а, е=Згі́дливий. *Жел.

***Згодлі́вість, вости, ж.** Сговорчи-
вість. Сл. Нік.

Зго́дний, а, е=Згі́дний.

Зго́дно, нар. Выгодно. *Згодніше купити у місті, ніж у селі.* НВолын. у

***Згодóвувати, вую, еш, сов.** в згодува́ти, ду́ю, еш, гл. 1) Вскармливать, вскормить. *Мати сина да народила, а народивши, згодувала.* Чуб. III. 270. *2) **що, ким.** Употребить в корм, пищу. *Сіно не зогниє, не бійтеся, за зиму худобою згодуємо, й цурки не останеться.* Пир. у., Конон.

Зго́дом, нар. Спустя некоторое время, погода. *Коли трохи згодом дзвонюк—дзелень! дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Згодува́ння, ня, с. Вскормление. К. (Желех.).

Згодя́, нар.=Зго́дом. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрїмовій куцьнській свитці.* Гліб. 48.

Зго́дяний, а, е. Договоренный. *Ми ще не згодяні.* Черк. у.

Згожа́тися, жаюся, ешся, гл.=Зго́джуватися.

Зго́жий, а, е. Годный. *Поздоров боже—твое нам згоже.* Ном. № 9705.

Зго́жуватися, жуюся, ешся, гл.=Зго́джуватися.

Зго́їти, зго́ю, їш, гл. Залечить.

Зго́їтися, зго́юся, їшся, гл. Залечиться. *Не так хутко згоїться, як біда скоїться.* Ном. № 2158.

Зго́ла, нар. Совершенно, дочиста, вполне.

Зголі́ти, лю́, лиш, гл: 1) Сбрить. *Перший раз, як живу на світі, довелось мені зголити вуси.* Стор. I. 170. 2) Оголить, обнажить. Переносно: сделать бедным, нищим. *Та бодай же ти, корчмо..., та й у пень згоріла, та як ти ж мого сина, та як ти молодого, та навіки зголила.* Гринч. III. 286.

Зголо́джений, а, е. Проголодавшийся. *Зголоджена голота.* К. ЦН. 298.

Зголо́дніти, нію, еш, гл. Проголодаться. МУЕ. III. 47. *Вже й коні потюмили і зголодніли сами.* Рудч. Ск. II. 62. *Чого той мировий не їде?—люде зголодніли вже.* Каменец. у. *Лис зголоднів так, що вже їсти хоче.* Гринч. II. 5.

Зголодрáбити, бію, еш, гл. Обнищать, обеднеть.

Зголо́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. зголосо́тися, шу́ся, сишся, гл. 1) Отзываться, отозваться, выражать, выразить желание. *Хто мене молоду додому проведе?—Зголосився козак.* Гол. III. 432. *2) Вызваться, согласиться. *Зголосилося кількох. Чуйкевич вибрав того, що зголосився перший.* Лепкий. *3) Заявляться, заявиться.

Зголу́бити, блю, биш, гл. Взлелеять. *Було тобі знати: вороним конем їздити, хлопця собі зголубити.* Гол. I. 2.

***Згомозі́тися, жу́ся, зишся, гл.** Прийти в движение, засуетиться. *Враз все птаство згомозилось.* Мнж.

Згомони́ти, нію, ніш, гл. Проговорить. *Маруся їй осьміхнулась: «ні за віщо дякувати», згомонила: «я правду свою тобі кажу».* МВ. II. 125.

Згон, ну, м.=Згін. *І я був у Тихлисі: колись гонив згон їдного тут купця,—було волів сорок у згоні.* Терск.

Зго́нини, зго́нин, ж., мн. Части колосьев и соломы, падающие вместе с зерном при веянии последнего, сметаемые обыкновенно метлой. *Зганяй бо мерці з зерна оті згонини, не спи.* Брацл. у.

Зго́нити, ню, ниш, гл. 1)=Зганя́ти. *Бідний брат став їх згонити,—вони не встають.* Рудч. Ск. II. 135. *Біжать згонити овець, що ростеклися по всій царині.* Мир. ХРВ. 39. 2) Очищать зерно, уже провеянное, от кусочков колоса, соломы и пр. *Та він то навів і велику купу, та ще не згонив.* Брацл. у.

Зго́раний, а, е. Сгоревший. *Згорана хата.* НВолын. у.

Згорба́тити, тію, еш, гл. Сделаться горбатым. Черк. у.

Зго́рбити, блю, биш, гл. Сгорбить, согнуть. *Мене вже давно горе згорбило.* Г. Барв. 298.

Зго́рбитися, блюся, бишся, гл. Сгорбиться. *Згорбилась, мовляв, старенька бабуся.* Хата. 178.

Згорбу́литися, люся, лишся, гл.=Зго́рбитися. *Ив. 71.*

Зго́рда, нар. Гордо, высокомерно. *Марусенька пишна в черевичках вийшла; на воротях стала, згорда одказала.* Чуб. V. 243.

**Згорджати, джаю, еш, сов. в. згорд-
дити, джу, диш, гл.** Пренебрегать,
пренебречь. *Не раз еси, не два добрим
людьми згордила.* Гол. IV. 275.

Згордувати, дую, еш, гл. См.
Згорджати. *Як Катря їм згордувала,
засватав другу дівчину.* МВ. II. 139.

Згоржати, жаю, еш, гл. = **Згор-
джати.**

Згорі, нар. 1) Сверху. 2) Вперед.
Згори гроші дає. Каменец. у.

Згористий, а, е. Покатый, наклон-
ный. *Двір був згористий, і до ганку тре-
ба було підїжджати трошки під гору.*
Левц. I. 457.

***Згористість, тости, ж.** Отлогость,
скат. Сл. Тутк.

Згористо, нар. Покато. НВолын. и
Каменец. у.

Згорівка, ки, ж. = **Горівка.** Вх. Лем.
418.

Згоріти, рю, ріш, гл. 1) Сгореть.
Вкинь його в піч,—нехай згорить!
Рудч. Ск. I. 37. *Згоріла хижка, згоріла
книжка—нічим ворожити.* Ном. № 1811.
2) Покраснеть. *Щось у віконце стук-
стук!... так я й згоріла!* МВ. (О. 1862.
III. 56). *Уразив її заразом двічі в сер-
це. Вона так і згоріла, та й каже...* Г.
Барв. 106.

Згородіти, джу, диш, гл. 1) Заго-
родить. *Не одна баба город згородила.*
Ном. № 2586. 2) Соорудить, воздвиг-
нуть. *Бо хотять же нас поглотити, піч
огненну згородити.* Чуб. I. 169.

***Згортання, ня, с.** Сгребание в ку-
чу, загребание.

**Згортати, таю, еш, сов. в. згорну-
ти, ну, неш, гл.** 1) Складывать, сло-
жить, свертывать, свернуть. *Все б тіль-
ки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск.
II. 44. *Мати їй убрання хороші та пиш-
ні купує,—вона ледві подивиться: згор-
не та й забуде.* МВ. II. 158. 2) О книге:
закрывать, закрыть. *Згорнувши книгу,
віддав слугі.* Єв. Л. IV. 20. 3) Сгребать,
сгrestь. *Згорни жар до купи.* Гринч.

**Згортатися, таюся, ешся, сов. в.
згорнутися, нуся, нешся, гл.** 1) Скла-
дываться, сложиться, свертываться,
свернуться. *Як мої ручки згорнуться,
то тоді твої розкоші минуться.* Чуб. V.
517. 2) Сгребаться, сгrestись.

***Згортка, ки, ж.** 1) Складка. Желех.
2) О конопле: пучок. Сл. Нік.

Згостріти, рю, риш, гл. Сточить.

**Зготовляти, ляю, еш, сов. в. зготó-
вити, влю, виш, гл.** = **Готувати, зго-
тувати.** *Ягідочки рвала, цибульку ши-
пала,—я ж тому хлопчині снідять зго-
товляла.* Мил. 110.

Зготувати, тую, еш, гл. Состря-
пать. изготовить. *А я йому ранесенько
снідати зготую.* Маркев. 68. *Зготувати
обід.* Рудч. Ск. II. 204.

***Зграбний, а, е** = **Зграбний.**

Зграсувати, сую, еш, гл. Уничто-
жить до основания. Аф. 451.

Зграя, раї, ж. 1) Толпа, скопище. 2)
Шайка. К. Досв. 82. *За ним, було, ціла
згряя людей: і охотничі, і псарі, і доїж-
джачі.* Рудч. Ск. II. 202. *Кидав п'яній
зграї золоті червінці.* Мир. ХРВ. 92.

Згребло, ла, с. Скребница.

Згребті, ся. См. **Згрібати, ся.**

Згриз, зу, м., и згріза, зи, ж. =
Згризота. Вх. Зн. 21. Вх. Лем. 418.

**Згризати, заю, еш, сов. в. згрізти,
зю, зеш, гл.** 1) Сгрызать, згрызть, *за-
грызать, загрызть. *Там його лисиці і
згризуть на смерть.* Рудч. Ск. 133. 2)
Изгрызать, изгрызть.

Згризота, ти, ж. = **Гризота 1.** *Не
лежала ні дня, ні години: лиш сухоти
да згризоти на личку змарніли.* Чуб. V.
210.

Згрізти. См. **Згризати.**

**Згрібати, баю, еш, сов. в. згребті,
бу, беш, гл.** Сгребать, сгrestь.

**Згрібатися, баюся, ешся, сов. в.
згребтіся, буюся, бешся, гл.** 1) Быть
сгребаемым, сгребаться, сгrestися. *Чо-
ловікові коситься легко, утрое само
ляга, само і згрібається, само і в'яжеть-
ся.* Мнж. 127. 2) Быть в силах грести.
*Бач, який вітер, як грає Дніпро,—те-
пер не згребешся.* Черк. у.

Згрібний, а, е. О полотне: более
толстое. *Полотно грубше називаєся
згрібне, а тонше чесане.* Шух. I. 259.

Згріб'я, б'я, с. Пакля, охлопки (бо-
лее грубые). Вх. Уг. 249.

Згрізна, нар. Грозно. *Не говоріть
згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Згрізність, ности, ж. Строгий вид.
Старшині тра згрізність мати. НВол. у.
Згрізнутися, нуся, нешся, гл. Стро-

го прикрикнуть, погрозить. О. 1861. X. 39. *Згрізнувсь пан на Кирика, тупнувши ногою: «А ти, каже, плут, п'яниця! я в тебе слугою?»* ЗОЮР. II. 86.

Згріти, рію, еш, гл. Согреть. *Та не вітер його не звіє, ні сонце його не згріє.* Гринч. III. 488.

Згрішати, шаю, еш, сов. в. згрішити, шу, шійш, гл. Согрешать, согрешить. *Чоловік що ступить, то згрішить.* Ном. № 99. *Коваль згрішив, а шевця повісили.* О. 1862. X. 34.

***Згромáдження, ня, с.** 1) Сгребання (сена, соломы). 2) Собирання, сплочення, соединення. Сл. Яворн.

Згромáджувати, джую, еш, сов. в. згромáдити, джу, диш, гл. Сгребать, сгrestь, собирать, собрать. *Він згромáдив усі води у моря великі.* К. Псал. 74.

Згромáджуватися, джуюся, ешся, сов. в. згромáдитися, джуся, дишся, гл. Сгребатися, сгrestись; собиратися, собратися. *Звелить—і суд згромáдиться на злого.* К. Іов.

Згрошіти, шу, шійш, гл. Обратити в деньги. *Як їхатимуть вже відсіль на Капказ на житло, то сей садок згрошять.* Черк. у.

***Згрубілий, а, е.** Утолщенный. Сл. Дубр.

***Згрубіння, ня, с.** Утолщение. Сл. Дубр.

***Згру́док, дка, м.** Высохшая кочка, комок земли, лежащей на поверхности, на дороге. Желех.

Згру́зити, жу́, зіш, гл.—дорóгу. Размокшую от дождя дорогу испортить ездой, ходьбой. *Так згрузять дорогу, що треба бичувать, щоб витягти воза.* Черк. у.

Згрязіти, жу́, зіш, гл.—Згрузіти. *Згряжена дорога.* Черк. у.

Згу́ба, би, ж. 1) Потеря. *Чия згу́ба, того гріха повна губа.* Ном. № 7452. 2) Гибель, погибель. *Оцей дощ—згу́ба.* НВолын. у. *На згу́бу людей не можна в завод гнати.* НВолын. у. *Це він робе мені на сухоту та на згу́бу.* НВолын. у.

Згубіти, блю́, биш, гл. 1) Потерять. *Лучче з розумним двічі згубити, як з дурнем раз найти.* Пос. 2) Погубить. *Ой стій, не топися, марне душу згубиш.* Чуб. V. 212. *3) Згубіти кін-

ця́. *Потерять нить. Баба, згубивши кінця, й собі замовкла.* Дн. Чайка.

Згубітися, блю́ся, бишся, гл. Потеряться. *Лихе не згубиться.* Ном. № 3229.

Згу́бний, а, е. Гибельный. **Про гнів заспівай Ахиллеса Пеліда згубний.* Самійл.

Згу́да, ди, ж. Осмеяние, посрамление. *Закохався я тяжко в тобі. Тепер я готов присягати, що не вийду з тої хати; нехай ведуть мене на згуду, а без тебе жити я не буду. Нехай мене виганяють, кийом боки облавають, а я буду з того сміятись.* Гринч. III. 159.

***Згу́дити, джу, диш, гл.** Осмеять, посрамити. Желех.

***Згу́джений, а, е.** Осмеянный, посрамлений. Желех.

Згук, ку, м. Звук. КС. 1882. IV. 166.

Згукну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Крикнуть. *Що ж, як він згукне нам отте своє «годі!» та й нагадувать не звелить?* МВ. II. 110. 2) Позвать. *Згукнув його,—він обізвася і прийшов до мене.* Катеринославск. у. (Залюбовск.).

Згу́куватися, куюся, ешся, сов. в. згукну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Перекликатися, перекликнуться. *Ходять по лісу та згукуються, бо погубились.* Лебед. у.

Згуля́ти, ляю, еш, гл. 1) Прогулять без работы. *Увесь день робить і часиночки не згуляє.* Гринч. *Ох рад би я, моя мати, середу згуляти.* АД. I. 260. 2) Погулять. *Ой ледащо невісточка,—не хоче робить: тільки спати та гуляти.* Мет. 322. *Скажи ти, зозуле, скажи ти, сивенька, хто в світі найлучче згуляє?* Чуб. V. 487. 3) Поиграть, сыграть. *А згуляем, брате, в переваги?*—Згуляем! Ном. № 14095.

Згурті́тися, чу́ся, ти́шся, гл. Собраться вместе. Змиев. у.

Згуртува́ти, ту́ю, еш, гл. Сгруппировать, собрать в одно место. *Згуртував людське поле, а своє все до села.* Каменец. у.

Згу́слий, а, е. Сгустившийся. Желех.

Згу́снути, ну, не́ш, гл. Сгустеть. *Пара від холоду згусне.* Дещо. 89.

Згу́ста, нар. 1) В выраж. *Зча́ста-згу́ста.* Часто. Вх. Зн. 22. *2) Густо.

А перед ним стелилися поля, на них згуста стояли копи. Лепкий. Черемш.
*3) Часто. І таке повторялося чи не згуста, а все через його чудну вдачу. О. Кобил.

Згустіти, щу́, стіш, гл. Сгустить. Як сир згустив, упорав, приспособив. К. Іов. 22.

Згусувáтися, суюся, ешся, гл. Заупрямиться, заартачиться. Згусувалися коні. Вх. Лем. 418.

Згучáтися, чúся, чишся, гл. Испугаться. Кінь згучався. Галиц. Вх. Зн. 21.

***Згучність, ности, ж.** Звучність. Сл. Нік.

***Згúщеність, ности, ж.** Уплотненість. Сл. Нік.

***Згúщення, ня, с.** Сгущение, уплотнение. Сл. Дубр.

***Згúщуваний, а, е.** Сгущаемый. Сл. Дубр.

***Зганджувáти, джúю, еш, гл.** Испортити, обезобразити. Неч.-Лев.

Згáрда, ди, ж. 1) Род ожерелья из монет или крестиков. Шух. I. 130, 137.

*2) Ожерелье, лента, полоска. Пес са Згардою називає, що на шії кругом білу має полосу. Хот. Нік.

Згвалтувáти, тúю, еш, гл. 1) Изнасиловать. (Згряя) вбила рандаря старого, дочок згвалтувала. К. МБ. III. 247. 2) Разгласить, разнести. В этом значении употреблено только в одной фальсифицир. песне: Згвалтували лиху чутку наші хуторянці. Мет. 373.

Згédзатися, згédзкатися, аюся, ешся и згédзитися, джуся, дзишся, гл. Заупрямиться, заартачиться. Гляди ж, Наталко, не згедзайся, як старости прийдуть. Котл. НП. 377. Жінка твоя згедзкалась. Левиц. I. 366. О, вже згедзвився! Каменец. у.

Згíгнути, гну, неш, гл. Околеть. Вх. Уг. 245.

Згля́гатися, гаюся, ешся, гл. Створожиться. Згягалось молоко. Черк. у.

Згóя, згóї, ж. Пт. сойка, Garrulus glandarius. Шух. I. 23.

***Згрáбний, а, е.** Ловкий, изящный. Сл. Нік.

Згрунтувáти, тúю, еш, гл. Достать дно. Місця того ніхто не згрунтує. НВольн. у.

Здавáти, здаю́, е́ш, сов. в. здáти, здам, здасі́, гл. 1) Сдавать, сдать. Ой у саду, у садочку там голубчик гуде, там Юрочко парубоцтво здає; ой у саду, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає. Мет. 230. 2) Давать, надавать. Подій корівки, що 'д батенька нагнала, та прогонь і овечки, що ненька здавала. Чуб. V. 695. 3)—**екзáмена.** Выдерживать, выдержать экзамен. Левиц. Пов. 5. *4) Показывать вид. То він тільки здавав йому, буцім він на його гнівається, а сам а ні трохи не гнівавсь. Крим. *5) Дать сдачи. Хот. у. Нік.

Здавáтися, здаю́ся, е́шся, сов. в. здáтися, зда́мся, здасі́ся, гл. 1) Сдаваться, сдасться, поддаваться, поддаться, уступать, уступить. Ти дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра. Чуб. V. 355. 2) Полагаться, положиться на. Та на волю божу здайся. Гринч. III. 359. Ти по сім боці, я по тім боці, передайся до мене, ти чорнява, кучерява, не здавайся на мене. Мет. 12. Я оце здався на мого Форнагія, чи не налагодить він того діла. Стор. МПр. 44. 3) Ссылатся, сослаться. Здався циган на свої діти. Посл. Що сьому правда,—здаюсь на людей. О. 1862. III. 33. 4) Казаться, показаться, *почудитися. Ой здається, моя мила, иншого кохаєш. Мет. 8. Ой здається, моє серце, що ти мальована. Чуб. V. 157. *Для неї здалося, що вона вся зацвіла квітками, як калина в лузі. Н.-Левиц. 5) Годиться, пригодиться, быть нужным. Про що мені здались нікчемні руки? К. Іов. 63. Нащо він мені здався? Рудч. Ск. I. 23. Що я вам на сміх здався, чи що? Ном. № 3478.

***Здавéць, вц́я, м.** Сдатчик. Сл. Дубр.

Здáвлювати, люю, еш, сов. в. здáвїти, влúю, виш, гл. 1) Сдавливать, сдавить, давить, задавить. Не грай, кіт-ко, з медвідем, бо тя здавить. Ном. № 1213. Здавив за руку, аж хруснуло. Харьк. у. 2) Здавїти оком на ко́го. Подмигнуть. Здавив на мене оком, я й замовк та й край. Черк. у.

Здáвна, нар. Издавна. Люд здавна коверзує, з того лихого і плазує. Ном. № 2456.

Зда́вній, я, е. Давний. Попід гаєм зелененьким здавня стежечка. Рк. Макс.

Здавніти, нію, еш, гл. Устареть.

Зда́вну, зда́вня, нар.—Зда́вна. Во-на мене здавну знає. Чуб. V. 1033. Ми-ри вічностю ся здавна називають. Ном. № 390.

*Здалегідь и здалигідь, нар.—Заздалегідь. Желех.

Зда́лека, зда́леку, нар. Издали, издалека. А то лихо, що боюсь, хоч зда-лека подивлюсь. Лав. 42. Здалеку най-ся гріє квасоля, бо пригорить. Камен. у.

Зда́лий, а, е—Зда́тний. Желех.

Зда́лити, лю, лиш, гл. ? Сюди, сюди, парубочки, ми вам раді будем: бочку спалим, другу здалим—ми вам роздобу-дем. Гринч. III. 88.

Зда́лі, здаля́, нар.—Здале́ка. Вх. Лем. 419. То ж сестриця з братом зда-лі розмовляла. Чуб. V. 928.

Зда́ний, а, е—Зда́тний. Желех.

Зда́ння, ня, с. Мнение. *Зда́ння що до чо́го. Мнение относительно чего. Сл. Нік.

Зда́рити, рю, риш, гл.—Подарува́ти. Що не здарить можливість наша, най-покриє ласка ваша. Гол. III. 505.

Здармува́ти, му́ю, еш, гл. Истра-тити попусту. Здармувати час. Вх. Лем. 419.

Здарува́ти, ру́ю, еш, гл. Подарить, надавать подарков. Здарували йому на весіллі чотири карбованці. Черк. у. Чор-ниці, які милостиві, здарували їй що мога. МВ. II. 164.

*Зда́тень, тня, м. Способный, ар-тист. О, то великий здатень! Екатери-носл. г. Сл. Яворн.

Зда́ти, ся. См. Здава́ти, ся.

*Зда́тливий, а, е. Уступчивый. Сл. Нік.

Зда́тний, а, е. 1) Способный. На хи-трощі дівчата здатні. Котл. Ен. VI. 75. До чо́го здатний Петро? Каменец. у. 2) Годный, пригодный. Ми його приймали у своє село, бо він нам здатний: коваль, бачите, добрий з його. Каменец. у. Мені ці халяви не здатні, бо малі. Камен. у.

Зда́тність, ности, ж. 1) Способ-ність. 2) Пригодность. *Желех.

Зда́тно, нар. Пригодно. Хоч не ошат-но, та здатно. Ном. № 11251.

Зда́ча, ці, ж. Сдача. Дають мені ша-га грошей, ще й копійку здачі. Грин. III. 402.

Здвиг, гу, м. 1) Стечение, скопление. В Почаєві на Зелені свята—такий здвиг! Могил. у. 2) Праздник воздвиже-ния креста господня, 14 сентября. МУЕ. III. 48.

Здвигáти, га́ю, еш, сов. в. здвиг-ну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Сдвигать, сдви-нуть. Бачу, що він здвигає брови. МВ. II. 26. 2)—Здвигну́тися 2. Ударив ку-лаком по столу—аж вікна здвигнули. Мир. ХРВ. 195.

Здвигáтися, га́юся, ешся, сов. в. здвигну́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Сдвигаться, сдвинуться, двинуться. Здвигніться, брати, від сну прокиньтесь. КЦН. 240. 2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть, содрогнуться, всколыхнуться. Здвигнулися сіни, як бояре сіли, ще й не так здвигнуться, як горілки нап'ються. ХС. VII. 429. Ввесь Київ здвигнувся. К. МБ. III. 243.

Здві́гувати, гу́ю, еш, гл.—Здвигáти. Брати тільки плечима здвигують. Рудч. Ск. II. 102.

Здви́ж, жу, м. Трясина. НВолын. у.

Здві́ження, ня, с.—Здві́г 2. ХС. I. 78. Ра́кове здві́ження. Так відповідають тому, хто доискивається праздника то-гда, когда его нет. Гринч. I. 242.

Здві́жжя, жя, с.—Здвиго́вина. Полтавск. г.

Здвиго́вина, ни, ж. Трясина. НВо-лынск. у. См. Здви́ж.

Здві́нути, ну, неш, гл. Шевельнуть. Зайчик... дух притаїв, оком не здвине, а пильно дивиться. Греб. 403.

Здебéла, нар. 1) Толсто, плотно. 2) **Чоловік здебéла.** Человек дюжий, плотный. Черном.

Здебі́льша, здебі́льшого, нар. 1) Большею частью. 2) Более-менее. По-прибірав у хаті здебі́льшого. Сквир. у. *3) В значительной части. *4) В зна-чительной степени. Розвиток с.-г. т-в здебі́льшого залежить від відповідного обслуговування кредитового коопера-тиву. Пр. Пр. 1926. *5) Большею частью.

Здекрето́увати, ву́ю, еш, сов. в. здекретува́ти, ту́ю, еш, гл. Опреде-

лять, назначать. Яку б кару ледачому пакостникові здекретувати? К. ЧР. 272.

*Здеку́тник, ка, м. Чиновник, взимающий налоги. *Моя річ стягнути податок, а не хочеш дати, — здекутника вишлю.* Франко.

Здекуці́йник, ка, м. Экзекутор, исполнитель судебного приговора. Галиц. Желех.

Здерáти, ра́ю, еш, сов. в. зде́рти, здеру́, ре́ш, гл. Сдирать, содрать. *Шкіру з нього здер.* Ном. № 4029.

Здерáтися, ра́юся, ешся, сов. в. зде́ртися, ру́ся, ре́шся, гл. 1) Сдираться, содраться. 2) Взбираться, взобраться, вскарабкиваться, вскарабкаться. *Як кіт здерся на скелю.* Гринч.

Здереві́ти, е́ю, еш, гл. Превратиться в дерево, одеревенеть. *Відро скаменіло мармором біленьким, дівча здеревіло явром зелененьким.* Рудан. I. 34.

Здерев'яні́лий, а, е. Одеревенелый.

Здерев'яні́ти, нію, еш, гл. Одеревенеть.

*Зде́ржний, а, е. Воздержный. Сл. Нік.

*Зде́ржність, ности, ж. Воздержность. Сл. Нік.

Зде́ржувати, жу́ю, еш, сов. в. зде́ржати, жу́, жі́ш, гл. 1) Удерживать, удержать, сдерживать, сдержать. *Та до такого доліз, що й дерево не здержало.* Рудч. Ск. I, 25. *Не міг здержати сліз.* Опат. 76. *А я його все здержую, як стане зриватися до жидівки.* Г Барв. 283. 2) Выдерживать, выдержать. *Не дійдеш ти до пекла, не здержиш того пекельного вогню.* Стор. МПр. 41.

Зде́ржуватися, жу́юся, ешся, сов. в. зде́ржатися, жу́ся, жі́шся, гл. Удерживатися, удержатися. *І хочу здержатися, та не впинюсь.* Г. Бавр. 283.

*Здері́дка, нар. Изредка. *Здерідка й тепер буває справжня віспа на людях.* М. Левиц.

Зде́рти, ся. См. Здерáти, ся.

Здешеві́ти, влю́, ві́ш, гл. Сделать дешевым. *Здешевили хліб.* Черк. у. *Здешевила свекорка, здешевила, рідного батенька не купила.* Чуб. III. 204.

Здешеві́ти, вію, еш, гл. Подешеветь. *Здешевили огірки.* НВолын. у. *Вже*

воли здешевіли, бо орання пройшло вже. Каменец. у.

*Здешевле́ння, ня, с. Удешевление. Сл. Нік.

Зджо́лгати, гаю, еш, гл. Щелкать, давать щелчки. Мнж. 181.

Здиба́ти, ба́ю, еш, сов. в. зди́бати, баю(блю), баеш(блеш), гл. 1) Встречать, встретить. *Костю, чи не здибалисте де мого Михаська?* Камен. у. *Ідуть, ідуть, здибають пана.* Рудч. Ск. I. 162. *Як вас (літа) здибле лиха доля, будьте коротенькі.* Гол. I. 273. *Біда здибає легко, а трудно її збутися.* Ном. № 2171. *Він нас здибав за селом.* Каменец. у. *2) Разыскать. *Знаю, що в хаті груші є, та ніяк їх не здибаю, ще пошукаю.* Крим.

Здиба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. зди́батися, баюся, ешся, гл. Встречаться, встретиться. *Ой здибається сива голубонька та з сивими соколами.* Лукаш. 143. *Бігла Гандзя, бігла густими лозами, здибалася она з трома соколами.* Чуб. V. 722.

Зди́бочки, чок, ж., мн. Употребл. в выражении: **на зди́бочках ходіти.** *Ходить на пальцах. Як спить, то ходять на здибочках.* Г. Барв. 441.

*Здив, ва, м. Удивление, изумление. **На—.** На удивление, к удивлению. Желех.

*Зди́ва, нар. От удивления. Сл. Нік.

Здивля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. здиві́тися, влю́ся, ви́шся, гл. 1) Засматриваться, засмотреться. *На неї всі здивлялись.* Подольск. г. 2) Спыхватываться, спыхватиться, замечать, заметить. *І не здивишся, як опинишся у бабів на запічку, та ще добре, коли не в цебрі.* Подол. г.

Зди́во, ва, с.—Ді́во. Вх. Лем. 419.

*Здиво́ваний, а, е. Удивленный. Сл. Нік.

Здивові́жений, а, е. Сильно удивленный, *изумленный. Сл. Нік. *Лев?— вимовив здивовижений Грицько.—Що ж то воно за лев?* Мир. ХРВ. 69.

Здиво́вувати, вую, еш, сов. в. зди́вувати, вую, еш, гл. 1) Удивлять, удивить. *Далекий вік здивує його доля.* К. Іов. 40. *Вона подивилась на його здивованими очима.* Левиц. Пов. 246. 2) Удивиться. *Не здивуйте на сирітські да-*

рунки. Г. Барв. 330. Не здивуйте, що вороном кричу: хмара сонце заступила, я світа не бачу. Шевч. 263. Дівом здивувати. Очень удивиться, изумиться.

*Здивування, ня, с. Удивление. Сл. Нік.

Здивуватися, вуюся, ешся, гл. Удивиться. Там дівчина й умивалася, в люстеречко її видивлялася, красою здивувалася. Чуб. V. 580.

I. Здимати, маю, еш, сов. в. здиняти, здимі, меш, гл. = Здіймати, здійснити. Здимай, жінко, хоть намітку, неси її за горілку. Чуб. V. 579. Не дай ручки стикати і персника здиняти. Чуб. III. 36.

II. Здимати, маю, еш, гл. = Здувати.

I. Здиматися, маюся, ешся, сов. в. здинятися, здиміся, мешся, гл. = Здійматися, здійснитися.

II. Здиматися, маюся, ешся, гл. = Здуватися.

Здіміти ^и здіміти. мію, еш, гл. Обратиться в дым, рассеяться как дым. Пропаив, як здимів. Ном. № 1871.

*Здімчитися, чуся, чишся, гл. = Здіміти. Катериносл. г. Сл. Яворн.

Здиняти. См. I. Здимати.

Здирати, раю, еш, гл. = Здерати. Ловить вовк, ловить вовк, а як вовка піймають, то шкуру здирають. Ном. № 4092.

Здиратися, раюся, ешся, гл. = Здератися.

*Здіркуватий, а, е. Склонный к обирательству, грабительству. У нас під здіркуватий. Черн. г. Сл. Яворн.

Здірливий, а, е. Грабительский.

Здірник, ка, м. = Здірця. Народ не любить багачів, каже, що вони здирники. О. 1862. V. 12.

Здірок, рка, м. У кожевников: жировой слой на внутренней стороне кожи, срезываемый во время обработки ее. Вас. 157.

Здірство, ва, с. Грабеж, обирательство; вымогательство. Метнувся на здирство і душегубство ляхів та жидів. Стор. МПр. 143, 144.

Здірця, ці, м. Обдирало, взяточник, вымогатель, мздоимца.

*Здірщик, ка, м. = Здірця. Звен. у. Здірщина, ни, ж. = Здірство. Мир. ХРВ. 394.

*Здіршиця, ці, ж. Вымогательница, грабительница, хищница. Звен. у.

Здискредитувати, тую, еш, гл. Дискредитировать. Силкуються здискредитувати мене тим, що до «Кращанки» я не давав доказу моїх історичних виводів. К. Краш. 37.

Здитінитися, нюся, нишся, гл. = Здитініти.

Здитініти, нію, еш, гл. Впасть в детство. Катериносл. г. *Здитініла баба. Кон. I. 123.

Здих, ху, м. Издыхание. Нема на вас здиху. Ковел. у.

Здихавічитися, чуся, чишся, гл. Получить удушье. Здихавичилась коняка. НВолын. у.

Здиханка, ки, ж. Вздох. Ум. Здиханочка. Тяжкі здиханочки. Гол. II. 419.

Здихання, ня, с. 1) Воздыхание, вздох. Ой не кажи, орле, що я тут бідою: але скажи, орле, що я тут працюю: моє працювання — тяженьке здихання, мої любі роскошоньки — дрібненькі сльозоньки. Чуб. V. 325. 2) Издыхание. Ум. Здиханнячко.

Здиханочка, ки, ж. Ум. от здиханка.

I. Здихати, хаю, еш, сов. в. здихнути, ну, неш, гл. Вздыхать, вздохнуть. Все чогось скучає, важенько здихає. Мет. 113.

II. Здихати, хаю, еш, сов. в. здохнути, ну, неш, гл. Издыхать, издохнуть. Ой як би то сталося, щоб ви не вертались, щоб там і здихали, де ви поросли. Шевч. 212. Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду. Рудч. Ск. I. 1.

I. Здихатися, шуся, шешся, гл. Перевести дух. Аж не здишусь. Г. Барв. 397. Не здишусь — так набігався.

*II. Здихатися, хаюся, ешся, гл. Избавиться, отделаться. Не можна здихатися цього лихого чоловіка. Рк. Левиц. Не здихався біди. Рк. Левиц.

*Здихля, ляти, с. Заморыш. Каже: купив теличку. Кажу: купив якусь здихля. Крим.

Здихнути. См. I. Здихати.

*Здичавіння, ня, с. Одичание. Сл. Нік.

Здичавіти, вію, еш, гл.—Здичіти. Кота як завезти в ліс, то він зовсім здичавіє і не приступайсь до його. Волян. г. Здичавів хлопець. Св. Л. 158.

*Здичалий, а, е. Одичавший. Сл. Нік.

*Здичання, ня, с. Одичание. Вони докоряли одне одному найменчу вину... докоряли за байдужність, свою самотність, здичання в болоті життя. Коцюб.

Здичіти, цію, еш, гл. Одичать. Здичіли гуси, що й додому не хтять. Каменец. у. Здичіє свиня в лісі, що горе й додому загнати. Каменец. у.

Здіб, здобу, м. Внешний, наружний вид, внешность, фигура. Вона на такий здіб, що і... Она така же по внешнему виду, как і... Вх. Зн. 21.

Здібний, а, е. Пригодный, годный; способный. К. XII. 16. Г. Барв. 384. Здібний, як віл до корита. Ном. № 6549. На тобі сукні дуже прибірні, а до роботи не здібні. Чуб. V. 1127.

Здібність, ности, ж. 1) Пригодность, годность. 2) Способность. Постеріг я в нім тогді велику здібність до поетичного критицизму. К. XII. 21.

Здигнати, здожену, неш, гл.—Здогнати. Від одного втік, а другого не здигнав. Ном. № 7635.

Здідькатися, каюся, ешся, гл. Стать похожим на чорта, взбеситься.

Здіджуватися, жуюся, ешся, сов. в. здіжитися, жуся, жішся, гл. О квашне: сделаться плохою, негодною для употребления. Чи діжа здіжилась, чи хазяйка сказалась. Ном. № 1282. Діжа здіжилась, чоловіче, всього двоє хліба виходе... Стала вона тоді знати, шо діжі казати, шоб не здіжувалась. Мнж. 99.

*Здіймання, ня, с. Снятие, с'емка. Сл. Нік.

Здіймати, маю, еш, сов. в. здійснити, йму, меш, гл. 1) Снимать, снить. За рученьку візьме, золот перстень здійме. Мет. 299. Не здіймай з мене, дідусю, шкури. Рудч. Ск. II. 15. На поріг ступає, шапочку здійсмає. Лавр. 109. 2) Поднимать, поднять. Руки до бога здійсмає, господа з небес благає. Мет. 417. Ой казав Криворук, що

не здійме орда рук. Орда руки ізняла і козака заняла. Нп. Здіймть очі ваші. Єв. I. IV. 35.

Здійматися, маюся, ешся, сов. в. здійснитися, муся, мешся, гл. 1) Сниматься, сняться. 2) Подыматься, подняться. Сиві голубочки, здіймітеся вгору. Чуб. V. 998.

Здійміти, му, меш, гл.—Здійняти.

Здіймитися, муся, мешся, гл.—Здійнятися.

Здійняти, ся. См. Здіймати, ся.

*Здійснений, а, е. Осуществленный. Сл. Нік.

*Здійснення, ня, с. Осуществление. Два роки я ждав волі, але коли дждався, вона не дала мені здійснення моїх надій і бажань. Виннич.

*Здійснити, ню, ніш, гл. Осуществить. В душі здійсвалось щось невиразне, незрозуміле й дуже кликало кудись, кликало щось побідити, здійснити щось хороше, велике. Виннич.

Здір, здору, м. Внутреннее сало. Палець так би й загруз, як у кабанячому здорі. Левиц. ПЙО. I. 379.

Здіяти, здію, еш, гл.—Вдіяти.

Здіятися, еться, гл. безл. Произойти. Ось як воно діялось, слухай. Стор. МПр. 40.

Здмухувати, хую, еш, сов. в. здмухнути, ну, неш, гл. 1) Сдувать, сдутъ. Здмухни порох з стола. *2) Задуть, потушить. Здмухнув свічку і довго-довго дивився, як троянди оживали, побачивши сонце. Лепкий.

Здоба, би, ж. 1) = Здобич. Тогді то козаки у городі Полоному пилигуляли, здобу хорошу собі коло жидіврандарів мали. Дума. 2) = Здіб. Вх. Уг. 240.

Здобаритися, риться, гл. безл. Случиться. Вх. Лем. 419.

Здобіток, тку, м. = Здобуток. (Пішла) на здобитки, підв'язавши литки. Ном. № 10320. Тепер півник сидить дома, а котик ходить за ковбасами на здобитки. Рудч. Ск. I. 27.

Здобич, ці, ж. Добыча. Рудч. Ск. II. 148. МВ. I. 144. Ділили поміж собою здобич і гроші, що добули од жидів. Стор. МПр. 145. Ум. Здобиченька. Козацькая здобиченька марне пропадає. Макс. (1849). 62.

Здобичний(ній), а(я), е(є). 1) Доставившийся в добычу. Ви здобичні гроші пропиваєте. К. ЦН. 220. 2) Хищнический. Скликать мусите ви все козацтво, нехай воно здобичню путь покине. К. МБ. II. 125.

Здобичник и **здобішник, ка, м.** Разбойник, хищник. Рудч. Чп. 100. Ой як взяли наші чумаченьки з-під байраку виходити, ой як узяли вражі здобішники частом до нас доїздити. Нп.

Здобіль, нар. В изобилии. І корсеток здобіль, і плахот, і спідниць... Всього в мене здобіль. Скриня як налита. Г. Барв. 227.

Здобритися, ріюся, ришся, гл. Умилосердиться, проявить доброту. Підпроси... щоб не дуже бив, а може здобритися, по кожушку тільки буде ляпати. О. 1862. VIII. 18.

Здобріти, рію, еш, гл. 1) Подобреть. 2) Удовольствоваться, удовлетвориться. Рудч. Ск. II. 86. Здобрий тим, що тобі волюсть присудила. Левиц. КС. 170.

***Здобуваний, а, е.** Приобретаемый, получаемый. Сл. Дубр.

Здобуваніна, ни, ж. = Здобуток.

***Здобування, ня, с.** Добывание. Сл. Тутк.

Здобувати, ваю, еш, сов. в. здобути, буду, деш, гл. Добывать, добыть, раздобывать, раздобыть, приобретать, приобрести. Надвое баба ворожила: або здобути, або дома не бути. Ном. № 5616. Царство небесне здобувається силою. Єв. Мт. XI. 12. Що за користь чоловікові, коли здобуде світ увесь? Єв. Мр. VIII. 36. Розуму за гроші не здобудеш. К. Юв. 60.

Здобуватися, ваюся, ешся, сов. в. здобутися, будуся, дешся, гл. Добывать, добыть что, раздобывать, раздобыть, разжиться на что. Здобувся добре сіромаха. Ном. № 4028. Употребл. по большей части с предл. на: На кращі почуття і задуми здобутись. К. XII. 71.

Здобути, ся. См. Здобувати, ся.

Здобуток, тку, м. 1) Приобретение. 2) Разжива. Виражаються козаки на здобуток. МВ. I. 140.

***Здобуття, тја, с.** 1) Приобретение. 2) Добывание. Сл. Нік.

Здóвга, нар. Длинно. Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки. Гол. II. 17.

Здовжіти, жу́, жіш, гл. Сделать длинным. Аф.

Здовольняти, няю, еш, сов. в. здовольнити, ню́, ніш, гл. Удовлетворять, удовлетворить, удовлетворять. Розуму,—чув не раз я од учених,—ніяк не можна здовольнити. О. 1861. VII. 15. Нічого бога гнівити,—усім бог здовольнив. Г. Барв. 424.

***Здовольнятися, няюся, няешся, сов. в. здовольнитися, ню́ся, нішся, гл.** Удовлетворяются, удовлетвориться, удовлетворяться. Сл. Нік.

Здо́гад, ду, м. Догадка. Г. Барв. 308. Давати на здо́гад. Давать понятия. *Говоріти на здо́гад. Давать понятия. Сл. Нік.

Здога́дувати, дую, еш, сов. в. здогадати, даю, еш, гл. Вспоминать, вспомнить. Як я собі догадаю, як ми ся любили. Гол. II. 749.

Здога́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. здогадатися, даюся, ешся, гл. Догадываться, догадаться. А соцький ся здогадав, штирі хлопці варті дав. Чуб V. 977.

Здоганя́ти, няю, еш, сов. в. здоганяти, здожену́, не́ш, гл. Догонять, догнать. Жінка за їм у погоню вози здоганя, воли заверта. Чуб. V. 527.

Здогін, го́ну, м. Догонка, погоня. На здогін. В догонку, в погоню. Я за ним на здогін,—на тобі макогін. Чуб. V. 1160.

Здогна́ти. См. Здоганя́ти.

Здогони́ти, ню, ниш, гл. = Здоганя́ти. Хто два зайці гонить, жадного не здогонить. Ном. № 483.

Здогони́ки, нок, ж. мн. = Здогін. Петро... зараз верхи та на здогонки за Иваном. Гринч. II. 282.

***Здогони́я, ні, ж.** Погоня, догонка.

Здої́ння, ня, с. Доение. Шух. I. 192.

Здої́ти. См. Здоювати.

Здо́йма, ми, ж. 1) Крючок при ловле рыбы зимою неводом. Полт. г. *2) Подъемный крюк, кран, вообще подъемное приспособление. Того дуба доведеться здоймою підіймати, а тоді вже розвореного воза заводити. Пир. у., Конон.

Здіймати, млю, міш, гл. = Здійняти. Шапку з голови здійсмати. Федьк. I. 74.

Здолати, лаю, еш, гл. 1) Одолеть. 2) Быть в силах, в состоянии мочь. Яків усе хорів... Давно вже він не робив нічого, не здолав. МВ. II. 206.

Здолинок, нку, м. Углубление почвы. Каменец. у.

Здоліти, лію, еш, гл. = Здолати. Я або втоплюся, або що! Я так жити не здолюю. МВ. II. 126. Хто не здоліє озвистись ділами, хай обізветься німими сльозами. К. XII. 43. *Навіть і з воза сам злізти не здолюю. Лепкий.

Здоптати, пчу, чеш, гл. Стоптать. Сім пар черевиків я здоптала, а осьму пару в скринечку сховала. Чуб. V. 157.

Здоров, здоровий, а, е. 1) Здоровый. Не треба здоровим лікаря. Єв. Мр. II. 17. Дасть він мені раду, бо сам здоров знає, як то тяжко блукать в світі сироті без роду. Шевч. Будь великий як верба, а здоровий як вода. Ном. № 348. Чи живі вони, чи здорові?—подумав Кобза. Стор. МПр. 51. Пожелание быть здоровым является обычным приветствием: **здоров, здоров був, здорові були!** Здравствуй, здравствуйте. Здорова, вдівонько, дай води напитись. Чуб. V. 903. Здорова була, дівчино моя! Мет. 71. Боже поможи!—Здорові були! МВ. II. 24. **Бувай здоров, бувайте здорові!** Прощай, прощайте, будьте здоровы. 2) Сильный. 3) Большой, очень большой. Він знає, яке сонце здорове. Ком. I. 19. *4) Взрослый, большой. Ти вже не маленька, а здорова дівчина. Я думав, що то хлопець, аж то здоровий парубок. Крим. Ум. **Здоровенький, здорове(і)се(і)нький.** Ув. **Здоровезний, здоровенний, здоровлючий.** Серед моря стоїть здоровезний млин. Рудч. Ск. I. 137. Аж суне вовк—такий страшенний та здоровенний! Гліб. 23.

***Здоровай, вай, м.** Дылда, верзило, великовозрастний. Він маленькій, а в класі в них усе здороваї: б'ють його бідного що дня. Крим.

***Здороваль, ля, м.** = **Здоровай, Здоровань.** Умань. Не довго видержував у ряду з тими здоровалями. Дн. Чайка.

Здоровань, ня, м. Здоровяк. Тоді роблю, як здоров'я змагає, а ви сучої віри здоровані. Васильк. у.

***Здоровега, ги, об.** = **Здоровай, Здороваль.** Черниг. г. Сл. Яворн.

Здоровезний и здоровенний, а, е. Ув. от **здоровий.**

Здоровенький и здоровесенький, а, е. Ум. от **здоровий.**

Здоровець, вця, м. Здоровяк. Левч. 47.

Здоровецький, а, е. 1) = **Здоровезний.** Позносив на ту ж гору здоровецьке каміння. Стор. МПр. 167. *2) Огромный, преогромный. **Здоровецька палиця. Здоровецька шкварка. Здоровецька дівка.** Крим.

Здоровий. См. **Здоров.**

Здоровило, ла, м. = **Здоровець.** Левч. 47.

Здоровити, влю, виш, гл. 1) Поздравлять. Желех. *2) Оздоравливать. Н.-Левец.

Здоровіти, вію, еш, гл. Выздоравливать. Желех.

Здоровканя, ня, с. Приветствие, здравствование.

Здоровкати, каю, еш, гл. Желать здоровья при приветствии, при выпивании водки и пр. Вх. Зн. 21.

Здоровкатися, каюся, ешся, гл. *(До кого, з ким. Сл. Нік.). 1) Здороваться. Не здоровкайся, коли ніхто тобі не кланяється. Ном. № 2754. *2) Выпивать с кем-нибудь, чокаться. Сидять у двох та здоровкаються до себе цілий день. Сл. Нік.

Здоровлючий, а, е. Большущий. Змиев. у. Ув. от **здоровий.**

Здоровля, ля, с. = **Здоров'я.** А як молодий, хороший на вроду,—щоби йому бог здоровля дав. Чуб. V. 12.

Здорово, нар. 1) Здорово. 2) Сильно, очень. Перестав і мишей ловить, а колись здорово ловив. Рудч. Ск. I. 25. **Здорово боялись.** ХС. IV. 37.

***Здоровуля, лі, ж.** 1) Здоровячка. 2) Рослая женщина. Там така здоровуля. Звен. у.

***Здоровшати, шаю, еш, гл.** 1) Здороветь, крепнуть. 2) Выздоравливать. Сл. Нік.

***Здоровший, а, е.** Более здоровый, здоровее. Крим.

Здоров'я, в'я, с. Здоровье. Стали ото пити на здоров'я молодої. Стор. МПр. 86. На добридень дає, на здоров'я питається. МВ. II. 141. **Чоловік при здоров'ю.** Здоровый человек, крепкий. Харьк. г. Ум. **Здоров'енько, здоров'ячко.** Час мене дарувати... Не великим посагом, а шастям, здоров'еньком. О. 1862. IV. 22. Дай боже здоров'ячко! Рудч. Ск. I. 14.

***Здорожений, а, е.** Изнуренный дорогой, усталый от дороги. *Ходімо краще в хату,—ти здорожений.* Лепкий. Діти такі були здорожені, що зараз і послули, мов неживі. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Здорожити, жу, жиш, гл. Изнурить дорогой. *Здорожив худобу. Чи воно здорожені воли, чи хорі?* Каменец. у.

Здорожіти, жу́, жіш, гл. Поднять в цене. *Здорожили хліб.* Черк. у.

Здорожитися, жуся, жишся, гл. Истомиться, устать, чувствовать себя разбитым после дороги. *Здорожився, усе тіло болить.* Канев. у. ***Так здорожився, проїхавши од Уманя два дні, що на-силу сидю.** Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Здорожіти, жію, еш, гл. Вздорожать. Вх. Уг. 241.

***Здох, ху, м.** Издыхание, околение. *Йому три чисниці до здоху.* Крим.

Здохленіна, ни, ж. Дохлатина, мясо дохлой скотины. Желех.

Здохлий, а, е. Дохлый, издохший. *Я бачила там здохлого барана, ходімо приволочимо.* Рудч. Ск. I. 22.

Здохліна, ни, ж. = **Здохленіна.** Вх. Зн. 21.

Здохляк, ка́, м., и здохляка, ки, об. 1) Издохшее животное. 2) Болезненный, едва живущий.

Здохлятина, ни, ж. = **Здохліна.**

Здохнути и здохти. См. II. Зди-хати.

***Здохнути, ну́, не́ш, гл.** Вздохнуть. Сл. Нік. См. I. Здихати.

Здоювати, здоюю, еш, сов. в. здо-їти, здою́, здоїш, гл. Выдаивать, выдоить, слаивать, сдоить. *Царенко зараз здоїв молока.* Рудч. Ск. I. 121.

Здрабисува́ти, сую, еш, гл. Изрыть.

Кури увесь мій город здрабисували. Черк. у.

Зра́да, ди, ж. и пр. = **Зра́да и пр.**

***Здривілий, а, е.** Одеревеневший, окоченевший. *Але Дмитрові вже остогидло борикатися із здривілими чобітьми.* Стефаник.

Здри́ги, здриг, ж. мн. Дрожь. Левч. 36.

Здригну́ти(ся), гну́(ся), не́ш(ся), гл. = **Здригну́ти(ся).**

Здрі́бна, нар. Мелко. *Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрі́бна скибки.* Гол. II. 17. Ум. **Здрі́бне́нька.**

***Здрі́бі́лий, а, е.** 1) Уменьшительный. 2) Измельчавший, вырождающийся (скот). Сл. Нік.

Здрі́бні́ти, нію, еш, гл. Измельчать. Аф. 452.

***Здрі́бцюва́ти, цю́ю, еш, гл.** Измельчить, раздробить. Полт. г. Сл. Яворн.

Здри́гати(ся), га́ю(ся), еш(ся), сов. в. здри́гну́ти(ся), ну́(ся), не́ш(ся), гл. Вдрагивать, вздрогнуть. *Троянці всі здригнули.* Котл. Ен. III. 59. *Здригнувся сердешний Яків, почувши це.* Стор. I. 7.

Здрі́жати(ся), жу́(ся), жіш(ся), гл. Задрожать. *Вони собі говорили, що ся не бояли, як уздріли тверду ровту, вони ся здріжали.* Гол. I. 175. ***І повітря здріжить.** Рудан.

Здрі́к, здро́ку, м. 1) = **Дрік 2.** *І ну корпать очі чоловікові своєму, неначе здрік її кусає.* Рудч. Ск. II. 174. ***2) = Здрі́нка.** Сл. Яворн.

Здріма́ти, ма́ю, еш и здрима́тися, маю́ся, ешся, гл. Задремать. *Хто програв, той чорта (не тепер на споминки) здрімає.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83). *Нігди би-м ся не здрімала, хоць би й день біленький, коби сидів коло мене хлопець молоденький.* Чуб. V. 125. *А здрімавшись,—заснув кріпко.* Млак. 77.

Здрімну́ти, ну́, не́ш, гл. = **Здріма́ти.** *Тільки оце здрімну, і сниться мені, неначе я у брата мого.* О. 1862. X. 6.

Здрі́нка, ки, ж. Зрачок. Вх. Лем. 419.

Здрі́ти, рю, риш, гл. 1) Видеть. *Не здрів нічого пред собою.* Котл. Ен. II. 12. **2) = Склі́ти.** *Сиди тут та здрій (склій).* Ном. № 5634.

Здрочітисся, чўся, чишся, гл. Вспылить, взбеситься. *Той і здрочивсь за кожух.* О. 1862. VI. 36.

Здрубцюва́ти, цю́ю, еш, гл. Истоптать пол ногами, оставляя следы грязных ног. *Бач як здрубцювали (поміст) собаки — тільки що змила, та хоч уп'ять мий. Звісно, на дворі мокро, а двері відчинені,—вони й набігли.* Екатириносл.

Здружіти, жу́, жіш, гл. 1) Сочетать браком. 2) Подружить. *Наука здружила і з'єднала всіх.* О. 1861. VII. 5.

Здружітисся, жу́ся, жишся, гл. Подружиться.

***Здрухота́ти, чу́, тиш, гл.** Раздробить, сокрушить. *Геть чисто здрухотало йому руку.* Умань. Ефр.

***Здря, нар.** 1) Зря, понапрасно. 2) **По чім здря.** По чем попало. *За ломаку та до неї, і бив вже бив по чім здря, аж доки не впала.* Пир. у., Конон. 3) **Куді́ здря.** Куда попало, куда глаза глядят. Желех.

Здря́нка, ки, ж. Зрачок, зеница. Вх. Пч. I. 15.

***Здряхла́віти, ію, еш, гл.** 1) Стареться. дряхлеть. 2) Гнить, сгнивать. *Воно правда, що то вже здряхляли ці дошки, але як то з-під церкви рухати.* Стефаник.

Здубі́тисся, блюся, бишся, гл. Одубеть, *остолбенеть. Сл. Нік. *А щоб ти каменем став, а щоб ти здубився!* Чуб. I. 89.

***Здубо́ніти, ню́, ніш, гл.** Стучать, греметь. *Але як хто здубонів у сінях, то вони тікали на піч до баби.* Стефаник.

Здува́ти, ва́ю, еш, сов. в. зду́ти, зду́ю, еш, гл. 1) Сдувать, сдутъ. *Ой насіяв козак гречки на дубові на вершечку; узялася шура-бура, козакові гречку здула.* Чуб. V. 1170. 2) Вздымать, вздутъ. **Не давай росяної люцерни худобі, бо вона її здує.* Пир. у., Конон.

Здува́тисся, ва́юся, ешся, сов. в. зду́тисся, зду́юся, ешся, гл. 1) Сдуваться, сдутъся. 2) Вздыматься, вздутъся.

Здудні́ти, нію, еш, гл. Загудеть, зазвучать. *Сіла-м собі в темнім лісі,*

трохи-м спочивала, аж ту разом щось здудніло,—я ся споглянула. О. 1862. IV. 7.

Зду́жати, жаю, еш, гл. 1) Быть в силах. *Мати стара, сестра мала,—не здужають прати.* Чуб. V. 300. 2) Одолеть, осилить. *Ні здужа, ні подужа.* Ном. 14273. 3) Быть здоровым. *Добре я здужала тоді.* НВолын. у.

Здумі́тисся, млю́ся, мйшся, здумі́ти, мію, еш, гл. Изумиться. *Аж люде здуміли.* Каменец. у. *Калина пігнулася, дівчина здумилася, де воля поділася.* Чуб. V. 503.

***Зду́мна, нар.** Гордо, високомерно. Желех.

Зду́мувати, му́ю, еш, сов. в. зду́мати, маю, еш, гл. 1) Вздумувать, вздумать, затевать, затеять. *Єдин здумав женитися, щоб було чим журитися.* Чуб. V. 519. 2) Вспоминать, вспомнить, припомнить. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583. 3) Воображать, вообразить, представлять, представить.

Зду́муватисся, му́юся, ешся, сов. в. зду́матисся, маюся, ешся, гл. Надумувать, надумать. *Я ся здумам инакше.* Вх. Лем. 419.

Зду́пла́віти, вію, еш, гл. Сделаться дуплистым (о дереве). Желех.

Зду́пленáти, тію, еш, гл. =Зду́пла́віти. *Груша здупленатіла.* Черк. у.

Зду́ріти, рію, рйш, гл. Обмануть. *Сим-тим баба ляха здурила.* Ном. № 3104.

Зду́ріти, рію, еш, гл. Одуреть; с ума сойти. *Виведь її в чисте поле—скажуть, що здурила.* Чуб. V. 630.

Зду́рні́ти, нію, еш, гл. Поглупеть, сделаться глупым. Вх. Лем. 419.

Зду́рняти, няю, еш, гл. Одурачить, оставить в дураках. *Петро здурняв мене.* НВолын. у.

Зду́ру, нар. Сдуру. *Так инший здуру неборак над божим ділом вередує.* Гліб. 70.

Зду́ти. См. Здува́ти.

***Зду́фа́лий, а, е.** Смелый, дерзкий. Желех.

Зду́хвина, ни, ж., и зду́хи, хів, м. мн. =Зду́ховина. *Так здухи й ходять у вола.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Зду́ховина, ни, ж. У четвероногого

животного: часть между ребрами и сепальными костями. Черк. у.

Здякуватися, куюся, ешся, гл. Наблагодариться. *Не здякуюсь.* Ном. № 12052. *Так ті люде не здякувались.* ЗОЮР. I. 231.

Здячитися, чуся, чишся, гл. Отблагодарить. *Вона лиш одповіла: здячить вам ся мати.* Федьк. I. 99.

Зезіюльки, льок, ж. мн. Раст. *Orcis Morio.* L. ЗЮЗО. I. 130.

Зелемизелоня, ні, ж. = **Земізеленя.** Вх. Пч. I. 9.

Зеленастий, а, е. Зеленоватый. Закр.

Зелененький, зеленесенький, а, е. Ум. от **зелений.**

Зелененько, зеленесенько, нар. Ум. от **зелено.**

Зеленець, нця, м. 1) Незрелый плод. См. **Зеленець.** 2) Раст. *Ой на горі мак сіють, під горою зеленець.* Гринч. III. 107. *3) Трава, зелень. *4) Раздавленная трава, хлорофил. *Вробив штани в зеленець.* Сл. Нік.

Зелений, а, е. 1) Зеленый. *Ой ти, козаче, зелений барвінку!* Мет. 43. *Ой піду я молоденька зеленою долиною.* Мет. 96. *Одступись, зелена жабо.* Ном. № 3833. 2) Незрелый. 3) **Зелені свята.** Неделя пятидесятницы. *Раз, на Зелені свята зібралось парубоцтво шукати скарба.* Стор. I. 65. **Зелена неділя.** Воскресенье, которым начинается неделя пятидесятницы. *До зеленої неділі в байраках білили сніги білі.* Шевч. 592. Ум. **Зелененький, зеленесенький.** *Гнеться явор зелененький.* Мет. 96.

Зеленіти, ню, ніш, гл. Зеленить. *Холод зеленить старе жовте лице.* Мир. Пов. I. 142.

Зелене(і)нько, нар. Ум. от **зелено.**

Зеленість, ности, ж. 1) Зеленый цвет. 2) Незрелость. *Зеленість — буйність, а молодість — дурність.* Ном. № 8715.

Зеленіти, нію, еш, гл. Зеленеть. *Тільки степом-полем трава зеленіє.* Мет. 244.

Зеленка, ки, ж. Сорт дыни.

Зеленкуватий, а, е. 1) Зеленоватый. 2) Немного недозревший. *Ячмінь*

був зеленкуватий, а він покосив. Ново-моск. у.

Зелено, нар. 1) Зелено. 2) Незрело. Ум. **Зелененько, зеленé(і)се(і)нько.**

Зелекоокий, а, е. С зелеными глазами. *Гойдаються на зелених вербах зеленоокі русалки.* Левиц. I. 97.

Зеленочок, чка, м. Почка, завязь. *Не розів'ешся, дорогий мій квіте, ізов'янеш у зеленочку.* МВ. I. 45. *Плоди свої погубить в зеленочку.* К. Іов. 34.

Зеленуватий, а, е = **Зеленкуватий.** *Зеленувате жито.* Черк. у.

Зеленуха, хи, ж. 1) Древесная жаба, *Rana viridis.* 2) Порода мух. *Я тієї мухи-зеленухи полюбовничок.* Гринч. III. 666. 3) В загадке: огурец. *Кубушечка-зеленушечка, не хліб, не сіль, не вода, а добра їда.* ХС. III. 66. Ум. **Зеленушка, зеленушечка.**

Зеленець, нар. В незрелом виде. *Ей, обскубуть горох наш зеленець?* Арт. (О. 1861. III. 99). *Саме погане діло, як ото зеленець що небудь з огородини їсти—зараз почне тебе в отрунку різати.* Харьк. г.

Зелень, ні, ж. 1) Зелень, растение. *Скажи мені правду, моє серденько, которая зелень найперше процвітає.* Мет. 361. 2) Краска зеленая: ярь, медянка. Шух. I. 264.

Зеленяга, ви, ж. Зеленая рвота. *Блювала аж зеленявою.* НВольн. у.

***Зеленявий, а, е.** Зеленоватый, с зеленым оттенком. Киев. г. Сл. Яворн.

Зеленяк, ка, м. Насек., золотой жук, *Cetonia aurata.* Вх. Пч. I. 5. 2) Пт. зеленушка. *Fringilla chloris.* Вх. Пч. II. 10.

Зелепуга, ги, ж., и зелепуш, ша, м. 1) Незрелые вишни. Вх. Зн. 21. 2) Порода зеленоватых слив. Желех.

Зелізнїк, ка, м. Железные инструменты плотника или столяра. Шух. I. 87. 252.

Зелізнїк, ка, м. Железный горшок. Вх. Уг. 241.

Зелізо и пр. = **Залізо** и пр.

Зелітка, ки, ж. У горшечников: зеленая медная краска. Канев. у.

Зелó, ла, с. Зелень, травянистое растение. *Тихая роса сідала над зелом і дровом.* Мкр. Н. 35. *Стало їх подвір'я зелом і дровом заростати.* КС.

1884. I. 32. Багато зела на цім огороді, то тяжко буде полоти. НВолын. у. Зельман, на, м. Род гаївки. Kolb. I. 166, 177, 183.

Зем, зєми, ж. Пол в доме, преимущественно вымощенный кирпичем. Він сам розорив хату свою, а брат його зем розібрав. Зем була цеглою виложена в хаті, так він цеглу повикопував. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Земєна́ грань,—но́ї—ні, ж. Раст., исландский мох, *Cetraria islandica*. Шух. I. 21.

Земізелєня, ні, ж. Раст. *Chelidonium majus*. Вх. Пч. I. 9.

***Землевласник, ка, м.** Землевладелец. Сл. Нік.

Землевласність, ности, ж. Землевладение. Сл. Нік.

***Землеволодіння, ня, с.** Землевладение. Сл. Нік.

***Землевпорядження, ня, с.** Землеустройство. Сл. Дубр. Пр. Пр.

***Землевпорядковий, а, е.** Землеустроительный. Сл. Нік.

***Землевпорядкування, ня, с.** Землеустройство. Рад. С. 1924.

***Землевпорядний, а, е.** Землеустроительный. Сл. Нік.

***Землевпорядник, ка, м.** Землеустроитель. Сл. Нік.

Земледух, ха, м. Насек. медведка обыкновенная, *Grullotalpa vulgaris*. Вх. Пч. I. 6.

***Землекопниця, ці, ж.** Землечерпалка. Сл. Дубр.

***Землекористування, ня, с.** Землепользование. Сл. Дубр.

***Землекористувач, ча, м.** Землепользователь. Пр. Пр.

***Землемір, ра, м.** 1) Землемер. Сл. Дубр. 2) Род гусеницы. О. Степовик.

***Землемірний, а, е.** Землемерный. Сл. Нік.

***Землемірницький, а, е.** Землемерский. Сл. Дубр.

***Землемірство, ва, с.** Землемерие. Сл. Дубр.

Земленька, ки, ж. Ум. от земля.

Землеписний, а, е. Географический. Желех.

Землепис, су, м., землепись, сі, ж. География. Желех.

***Землетрус, са, м.** Землетрясение.

Минуло трохи більше року, як землетрус обернув пишну Месину в груду каміння. Коцюб.

***Землеустрій, ою, м.** Землеустройство. Сл. Нік.

***Землечерпний, а, е.** Землечерпательный. Сл. Нік.

Земля, лі, ж. 1) Земля. Сирая земля,—ти ж мати моя. Мет. 19. Будь багатий, як земля. Маркев. 4. Де проїдуть—земля горить, кров'ю підпливає. Шевч. 196. На тій землі ростиме инше древо. К. Іов. 18. **Землю робити, управляти.** Обробувати землю. Сї там будуть нашими костями землю управляти. Чуб. V. 1004. **Ударити ліхом об землю.** Забыть горе, оставить печалиться. Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука. Стор. М. Пр. 126. ***Землю топити.** Рекою разливаться, сильно плакати, исходить слезами. Стара моя аж землю топить, відколи сина в москалі забрали. Звен. у., с. Пальчик. Ефр. 2) Земля, страна. Ти, земле турецька, віро бусурменська. Дума. Був у землі Уць чоловік на ймення Іов. К. Іов. 3. Встає шляхецькая земля. Шевч. 131. Виходила до його вся земля. Єв. М. I. 5. I. 3) Земля, земной шар. На місяці, як і на землі, єсть гори та долини. Ком. I. 90. Земля у поясі має 37000 верстов навкруги себе. Ком. I. 16. *4) Край, область. Земля подільська. Ю. Стриж. Ум. **Земелька, земленька.** Гринч. III 302.

Земляк, ка, м. 1) Земляк. 2) Жаба. Вуфо. Вх. Пч. I. 16.

Земляний, а, е. 1) Земляной. Хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляна хата. Чуб. V. 81. 2) Земной. Честь богу, слава на високім небі, а людям спокій на землянім подолі. Чуб. III. 380. 3) Владеющий значительным количеством земли. **Земляний чоловік.** Борз. у. 4) **Земляне вугілля.** Каменный уголь. Миус. окр. 5) **Земляні гріші.** Раст. *Helianthus tuberosus* L. ЗЮЗО. I. 124. 6) **Земляне масло.** Раст. *Aetium Septicum* Fries. ЗЮЗО. I. 110. 7) **Земляна олія.** Нефть, керосин. 8) **Земляний рак.** Медведка.

Землянин, на, м. Постоянный житель в сельском обществе. Славне село

Любчики, веселе... Та ми сюди на селище прийшли, в земляне пишемось любчівські. МВ. II. 96.

Землянка, ки, ж. 1) Землянка. *Вирієм землянку, виведем сяку-таку оселю та й будем жить.* Рудч. Ск. I. 131. 2) В песнях иносказательно: могила. 3) Картофель (возле Бучача в Галици). Вх. Зн. 21. Ум. **Земляночка.** *Узяв собі паняночку, у чистім полі земляночку.* Чуб. V. 800.

Земляцтво, ва, с. соб. Земляки, *землячество. Сл. Нік.

Земляцький, а, е. Земляческий.

Землячка, ки, ж. Землячка.

Земний, а́, е́. 1) Земной. Шух. I. 43. *З мудростей земних до небесної слави.* Чуб. III. 20. **Земна смола́.** Асфальт. Шух. I. 12. ***Земний віск.** Озокерит. *Іх руки немов обросли глиною й земним воском.* Франко. «Ріпник». *2) Земляной, земельный. *Погнали його на земні роботи.* Крим.

Земно, нар. До землі. *Поклоняється земно.* К. Псал. 19.

Земняк, ка́, м. Картофель. Вх. Пч. I. 13.

Земозелець, льця, м. Раст. *Chelidonium majus.* Лв. 97.

Земство, ва, с. Земство. **Всьому земству урвалася тепер ціна.* Котл. Н. П.

Земський, а́, е́. 1) Земский. 2) Земной. *Прийшов царь земський до царя Будимира.* Ном., стр. 294. № 125. ***В земськім подолі.** На лице землі, на земном шарі. Сл. Нік. *Щаслив, хто знайде в земськім подолі вірного друга, що йому сприяє.* Нп. галицк.

Зем'яній, а́, е́=Земляній.—сєрце. Раст. *Tuber cibarium.* Шух. I. 22.

Зєнджул, ла, м. Род растения. *За сїєм степи синім зєнджулом.* Чуб. III. 419.

Зєрєнце, ця, с. Зєрнышко. Ум. от зєрно.

Зєрїпати, паю, еш, гл.=Зїпати. Вх. Зн. 21.

Зєркало, ла, с.=Дзєркало. *То йому так потрібно, як сліпому зеркало.* Посл.

Зєрнаїстий, а, е=Зєрністий. Мнж. 181.

Зєрна́тий, а, е=Зєрні́стий. Аф. **Зєрнєчко, ка, с.** Ум. от зєрно.

Зєрніна, ни, ж. Одно зерно, зєрнышко. Ум. **Зєрнінка.** *Нї одної зєрнинки не осталось.* Рудч. Ск. II. 126.

***Зєрнінка, ки, ж.** 1) Ум. от зєрніна. Сл. Нік. 2) Осколок (мелкий), дребезг. *Там попадали і геть побилися шклянки; піди, визбирай до однієї зєрнинки.* Крим.

Зєрністий, а, е. Имеющий много зерен, имеющий большие зерна, зєрныстий. *Сей льон зелененький на стебло стеблистий, на зерно зєрныстий.* Гринч. III. 82. *Жито зєрнысте.* Черк. у. *Сей пісок зєрныстий.* Лебед. у. *Жито на вигноєній землі зєрныстіще.* Волч. у. (Лободовск.).

Зєрніця, ці, ж. Плодовое дерево, выросшее из зерна (а не посадкой). НВолын. у.

***Зєрнівка, ки, ж.** 1)—**нутряк.** Род червячка-вредителя, выедающего среднюю гороха, чечевицы и проч. 2)—**горóхова.** *Brumis pisi L.* Сл. Яворн.

Зєрно, на, с. Зєрно. *Трахвилосся, як сліпий курці бобове зерно—і тим ся удавила.* Ном. № 1769. Ум. **Зєрєнце, зєрнєчко.** Ном. № 9907. Чуб. I. 245, Мил. 212. *Як ми любилися, як в горосі зєрєнце.* Гринч. III. 251. *Що мені по пшениці—в нїй зєрєнца нема.* Чуб. V. 4. *Тобі яблучко, мені зєрнєчко.* Гринч. III. 336.

Зєрновий, а, е. Зєрныстий, зєрновой. **Зєрновий вївід.** Род вышивки. Г. Барв. 216. ***Зєрновá комóра.** Зєрнохранилище. Сл. Нік.

Зєрня, ня́ти, с. 1) Маленькое зєрнышко. *Я солону прогоргаю, зєрняти шукаю.* Гринч. III. 166. **На макове зєрня́, зєрня́тко.** Немножко. *Підсунеться хлоп'я на макове зєрня.* О. 1762. V. 54. 2) **Мн. Зєрня́та=Скраклі́** (часть ткацк. станка). См. **Скрако́ль** 3. Вх. Уг. 247. Ум. **Зєрня́тко, зєрня́чко.** *Ячміннеє зєрня́чко.* Чуб. III. 250.

***Зєрня́та, ня́т, ср.** Семечки. Под. г.

***Зєро́, а, с.** Нуль. Сл. Нік.

З'єго́вдуватися, дуюся, ешся, гл. Стираться. Шух. I. 278.

З'єднати, на́ю, еш, гл. 1) Соединить. 2) Отдать замуж. *Мати та з'єднала дочку за нєлюба.* О. 1862. II. 58.

Я з'єднала доню за султана. К. МБ. X. 12. 3) Договорається. З'єднала го пасти Угельское стадо. Гол. 4) — собі. Приобрести, снискать, расположить к себе. Бо ти й суху з'єднаєш собі землю і всяка тварь прихилиться до тебе. К. Юв. 13.

З'єднатися, наюся, ешся, гл. 1) Соединиться. 2) Договорається, условиться. Давав по сороківці од хури, а з його правила по дві: торгувався він два дні, а на третій з'єдналися за золотого. О. 1862. III. 78.

З'єдник, ка, м. Соучастник. соучастник в предварительном соглашении, заговоре. Хиба ми які з'єдники, хай бог милує, хиба ми змовилися, що ви нам віри не ймете. Лубен. у. (В. Леонтов).

З'єднóчення, ня, с. Соединение.

З'єднóчити, чу, чиш, гл. — **З'єднати I.** Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узбережжі славного Дніпра, — ти ж бо його ім'я з своїм ім'ям навіки з'єднóчив. К. (О. 1861. III. 6).

З'єзуїтити, чу, тиш, гл. Сделать подобным иезуиту. З'єзуїчені попи. К. ПС. 97.

З'єретічити, чу, чиш, гл. Сделать еретиком. З'єретичені пани. К. ПС. 91.

З'єхідствувати, вую, еш, гл. Поступить ехидно. На світі все так іде, що писарь з'єхідствує, так йому й нічого. Кв. II. 149.

Зжáлитися, люся, лишся, гл. Разжалобиться. Зжалився, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче. Ном. № 4692.

Зжáти, ся. См. **Зжинати, ся.**

Зжахнóтися, нóся, нéшся, гл. Испугаться. Ледве промовив писарь, зжахнувшись. Кв. II. 274.

Зжéнтичитися, чуся, чишся, гл. О молоке: створожиться. Вх. Лем. 419.

Зжéрти. См. **Зжирати.**

Зжидовіти, вію, еш, гл. Сделаться алчным. Всі жидовіли б і за гроші рідних батьків попродали. К. (О. 1861. I. 317).

Зжиловáтити, тію, еш, гл. Сделаться жестким.

Зжинати, наю, еш, сов. в. зжати, зіжну, нéш * (зожну, зожнéш. Сл. Нік), гл. Сжинать, сжать. Зжав мен-

ший брат свою пшеницю. Стор. I. 22. Наш господар рано встав, зо всіх полів жито зжав. Гринч. III. 671.

Зжинáтися, наюся, ешся, сов. в. зжáтися, зіжнуся, нéшся, гл. Сжинаться, сжаться. Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась. Мет. 28.

Зжирáти, раю, еш, сов. в. зжéрти, рú, рéш, гл. Пожирать, пожрать, сожрать.

Зжíti, зживу, вéш, гл. 1) Прожить. От зтого місяць живе у нас, а ще не привикне. Ми з тобою вік жили. Ном. № 11523. *2) Изжить. Сл. Нік. Зжити його з світу хоче. Пир.-у. Конон.

Зжítися, зживуся, вéшся, гл. Сжиться. Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море лється, поти серце українське з панським не живеється. К. Досв.

Зжовтіти, вчу, тіш, гл. Пожелтеть.

Зжовтіти, тію, еш, гл. Пожелтеть. Хоч як мак червонів, а я швидко зжовтів. Мог. 175.

Зжолóбити, блю, биш, гл. Покоробить. Так його й зжолобило, аж носом закрутив. Стор. I. 176.

Зжолóбитися, блюся, бишся, гл. Покоробиться. Зжолобились двері. Грин.

Зжувáти, зжую, éш, гл. Сжевать. Сим. 99.

Зжуріти, рю, риш, гл. Исушить печалью. Журба мене зжурила.

Зжурітися, ріюся, ришся, гл. Запечалиться, истомиться печалью. Константиногр. у.

Зза, пред. Из-за. Вилітали орли зза крутої гори. Нп. Баба сім миль зза пекла. Ном. № 242.

***Ззáгоді, нар.** Заблаговременно. Загрожує подібна доля, коли ззагоді не звінчає ще за свого життя невістку з парубком. Черемш.

Ззáду, нар. Сзади. Кусь мене, вовче, ззаду, бо я зубів не маю. Ном. № 4006.

Ззáмолоду, нар. С'измолоду. Колись танцював ззамолоду. Левиц. Пов. 54.

Ззивáти, ваю, еш, сов. в. зі(о)звáти, зізвú, веш, гл. Сзывать, созывать,

созвать. *Усіх некрутів ззивав, отцю, неньці жалю завдавав.* Чуб. V. 975.

Ззирáтися **раюся**, **ешся**, сов. в. **ззирну́тися**, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Переглядаються, переглянуться. *Усі люде ззираються, сміються нишком, що з того буде.* Кв. II. 273. *Ззирались тоді між собою ученики.* Єв. I. XIII. 22.

Ззиркну́тися, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Бросить взгляд друг на друга, переглянуться. См. **Ззиратися**. *Латинській послі ззиркнулись.* Котл. Ен. VI. 48.

Ззі́жа, **жі**, *ж.* = **З'їжа**. *Святився б гурток, коли б не чортова ззіжа.* Ном. № 10733.

Ззі́сти, **ззі́м**, **ззі́сі**, *гл.* С'єсть. *Адам ззів кислечку, а у нас оскома на зубах.* Ном. № 125.

Ззува́ти, **ваю**, **еш**, сов. в. **ззу́ти**, **ззу́ю**, **еш**, *гл.* Снимать, снять обувъ.

Зібком, *нар.* — **кипіти**. Без всего, ни с чем кипеть (о воде для кушанья). *Окріп зібком кипить.* Борз. у.

Зі́з, **за**, *м.* 1) Косой, косоглазый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброго—велика ласка пана бога.* Ном. № 8546. 2) **Зізом** **диві́тися**. *Искоса посматривать.*

Зізати, **заю**, **еш**, *гл.* *Кричать? *Летіли гуси зизаючи, за їми другі слухаючи.* Чуб. III. 161.

Зі́зий, **а**, **е** = **Зизоо́кий**. **Зі́зим** **о́ком** **диві́тися**. *Искоса посматривать. День-у-день наїздять до нас, одно одного попережаючи та зизим оком накриваючи.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Зизоо́кий, **а**, **е**. Косоглазый. *На Спаса дивиться, а Богородицю бачить (на зизоокого).* Ном. № 8545.

Зизу́ля, **лі**, *ж.* = **Зозу́ля**.

Зі́к, **ку́**, *м.* Крик. *Зареготались нехрещені... Гай обізвався; галас, зик.* Шевч. 29. *Зиком-криком босії дід гукає.* К. МВ. II. 136.

Зі́кати, **каю**, **еш**, сов. в. **зі́кнути**, **ну**, **неш**, *гл.* Кричать, вскрикнуть. *Дядько не схотів—ще став зикати на його.* Чуб. II. 8. *Як не крикне, як не зикне.* НВолын. у. *Реве, лютує Византия, руками берег достає; достала, зикнула, встає.* Шевч. 60.

Зима́ и пр. = **Зіма́** и пр.

Зима́рка, **ки**, *ж.* 1) Зимняя хата в полонінах, без печи,—в ней живут

работники, убирающие сено, а также кормящие стоящий там скот. Шух. I. 54, 189, 111. *2) Курная изба, казарка. Черемш.

Зиме́ць, **мця́**, *м.* Фронтон (у гуцулов). Вх. Зн. 21. Желех.

***Зиміека**, **ки**, *ж.* Поздняя дыня. Сл. Нік.

***Зимівля**, **лі**, *ж.* Зимовка. Сл. Нік.

Зі́мки, **мок**, *ж. мн.* Снега. Шух. I. 202. *Ой ішов я в полонину,—тіжки зимки вбили.* Шух. I. 198.

***Зі́мний**, **а**, **е**. 1) Холодный. 2) Зимний. Сл. Нік.

Зиму́шка, **ки**, *ж.* Яблоко, созревающее к зиме. Вх. Уг. 241. См. **Зі́мніця**.

Зиму́шній, **я**, **є**. Зимний. Вх. Уг. 241.

***Зі́рити**, **рю**, **риш**, *гл.* Смотреть за чем, надсматривать, следить. *Як загорілась наша хата, то я й не виносила нічого, тільки зирила за малими дітьми.* Васильк. у. Бл. Неч.-Левиц.

Зі́рк! *меж.* Глядь! *Зирк! Горпина стоїть на хатньому порозі.* МВ. II. 27.

***Зі́ркати**, **каю**, **еш**, *гл.* Быстро, резко поглядывать; посматривать исподлобья, злобно. *Ні разу в очі не глянув, а все тільки зиркає по хаті.* Херс. Нік.

Зиркну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Глянуть, бросить взгляд, быстро взглянуть. МВ. II. 43. *На землю з неба не зиркнеш.* Котл. Ен. II. 31. *Він зиркнув на мене.* Черк. у.

Зі́рно, *нар.* Зорко. *Крізь туман письменства клятий зирно прозирнула.* К. XII. 49.

Зирну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* = **Зі́ркнути**. *Сюди-туди, де дитина? Зирне під піч, аж воно там залоскотане.* Г. Барв. 376.

Зиск, **ку**, *м.* Прибыль, выгода, выигрыш, барыш. *Чи зиск, чи страта,—одна заплаता.* Чуб. I. 233. *Тільки зиску, що в писку.* Ном. № 10565. *Без ями гребля, а без накладу зиск не буде.* Ном. № 10576.

Зискáти, **щу́**, **щеш**, *гл.* 1) Приобрести. 2) Заработать, добыть. 3) Выиграть, получить прибыль. *На голому, як на святому—нічого не зищеш.* Ном. № 1479.

***Зиська́ти**, **каю**, **еш**, *гл.* Отыскать,

разыскать, найти. *Нема в світі правди, правди не зиськати.* Нп.

Зі́чити, чу, чиш, гл. Желать, хотеть. *Нехай ті плачуть, що нам зле зичуть.* Ном. № 2393. *Старий Гуня доброго тобі здоров'я зичить.* Стор. МПр. 140.

Зичлі́вець, вця, м. Доброжелатель.

Зичлі́вий, а, е. Доброжелательный. *Доле ж моя нещаслива, чом ти мені не зичлива.* Гол. I. 307.

Зичлі́вість, вости, ж. Доброжелательность.

Зичлі́во, нар. Доброжелательно. **Просив дід його зичливо, щоб колись показав йому ту свою дитину.* Черемш.

Зі́чний, а, е. Зычный, громкий, звучный. *І замірав у дуків зичний голос.* К. Іов. 61.

Зі́чно, нар. Громко, звучно. *Громада зично загула.* Шевч. 558.

Зі, пред.=З. *Хуртовина зі сходу на їх найде.* К. Іов. 58.

Зібга́ти, гаю, еш, гл. 1) Скомкать. 2) Согнуть; свернуть. 3)—**коровай.** Слепить из теста свадебный хлеб. *Час тебе, пшенице, почати, Андрійкові коровай зібгати.* Нп. 4)—**гніздо.** Свить гнездо.

Зібга́тися, гаюся, ешся, гл. 1) Скомкаться. 2) Согнуться, свернуться.

***Зібра́ння, ня, с.** Собрание, сходка. Сл. Нік.

Зібра́ти, ся. См. **Збіра́ти, ся.**

Зі́в, ву, м. 1) В пловучей, на лодках, мельнице: пролет между двумя лодками для водяной струи, приводящей в действие мельничные колеса. Рас. 173. 2) *Мн. зівá и зіви.* а) Рот. *Свої ж слова та їй у зівá!* Ном. № 7029. б) Жабры. 3) В плуге: отверстие между леміше́м и чересло́м. *Як в плуг у зіви набереться багато трави, як ореш, то плуг погано одвертає скибу.* Волч. у. (Лободовск.).

***Зіва́ка, ки, м.** Ротозей. Сл. Нік.

Зіва́ка, нар.—да́ти. Прозевать. *Такий то з тебе стрілець, уже й зівáка дав.* Волч. у.

Зіва́ти, ваю, еш, гл. Раскрывать и закрывать рот. *Здорова шука припливла... та ротом і зівá.* Мнж. 141.

Зі́вка, нар.=Зіва́ка. *Зівка дати.* Харьк.

***Зі́во, ва, с.** 1) Пасть, зев. 2) Горло-глотка. Желех.

Зі́в'янути и зів'яти, в'яну, неш, гл. Завянуть, увянуть. *Лежить моя мила, як рибонька зів'яла.* Чуб. V. 79.

Зігна́ти. См. **Зганя́ти.**

Зігну́ти, ся. См. **Згинáти, ся.**

***Зігну́тий, а, е.** 1) Согнутый. 2) Согбенный. Сл. Нік.

Зігріва́ти, ваю, еш, сов. в. зігрі́ти, рію, еш, гл. Согревать, согреть.

Зідра́ти, здеру́, ре́ш, гл.=Зде́рти.

Зіжда́ти, ждú, ждеш, гл. Подождать. *Та як же мені було тебе не зіждати.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Зізва́ти. См. **Ззивáти.**

***Зі́зви, вів, мн. м.** Сзывание, приглашение. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зізволя́ти, ляю, еш, сов. в. зізвóлити, лю, лиш, гл.=Зволя́ти, звóлити. *П'яний на все зізволяє.* Ном. № 11481.

Зізнава́тися, наю́ся, е́шся, сов. в. зізна́тися, наю́ся, ешся, гл. Сведываться, сведаться, знакомиться, познакомиться, входит, войти в приятельские отношения: слобиться. *Коли ж се ви зізналися, брате?* МВ. (О. 1862. I. 64). *Зізнався мировий з попом.* НВолын. у. *Спочатку й добре жив; а далі, як зізнався там з одною, то геть добро розвіяв.* Канев. у.

***Зізна́ння, ня, с.** 1) Признание. *І пішли дальші зізнання.* Стефанік. 2) Ознакомление. 3) Показание. Сл. Нік.

Зійти́, ся. См. **Зіходити, ся.**

Зікра́тий, а, е. Белоглазый. *Зікратий кінь.* Черк. у. *І на зікратого сам сівши, на штурм їх не веде, а мчить.* Котл. Ен. V. 30.

Зілі́на, ни, ж. Былинка, травка. *Усе проходить, як дим, усе минає, як зіліна.* МВ. II. 151. *В руках у його була якась зіліна, що я її не знаю.* Ушиц. у. Ум. **Зілі́нка, зіліночка.** *Хто топиться, той і за зіліночку хопиться.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Повалилась так, як зіліночка підкошена.* Г. Барв. 206.

Зі́лленько, ка, с. Ум. от зілля.

Зі́лля, ля, с. 1) Злак, растение. 2) Лекарственная трава, зелье, волшебное зелье. *Ой є в мене таке зілля близько перелазу; як дам тобі напи-*

тися, забудеш одразу. Мет. 62. Мари-
сенька в недузї лежала, аж зза моря
зілля забажала. Гол. I. 112. **Чар-зілля.**
Волшебные травы, собранные в день и
в ночь на Ивана Купала. О. 1861. II.
206. 3) Название различных растений:
Болотне зілля. Ranunculus. Вх. Пч.
I. 12. **Гадече.** Gnaphalium canadense.
Лв. 99. **Гоюче.** Astringia major. Вх.
Пч. I. 9. **Квасне.** Valeriana tripterys.
Лв. 102. **Кіняче.** Circaea luteliana.
Вх. Пч. I. 9. **Криве.** Polygonum
bistorta. Лв. 100. **Куряче.** = **Збурник.**
Лв. 102. **Ластів'яче.** = **Земізеленя.**
Вх. Пч. I. 9. **Масляне.** = **Sedum tel-**
lerbium. Вх. Пч. I. 12. **Мицне.** =
Sentaurea jasea. Вх. Лем. 436. **Свято-**
яньске. = **Іванюк.** Вх. Пч. I. 10.
Сіре. *Белый клевер. Trifolium ge-
r-ans. Е. Чикал. О. 1861. XI. Свидн. 29.
Страпате.? О. 1861. XI. Свидн. 29.
Татарське. = **Шувар.** Вх. Пч. I. 8.
*Ум. **Зіллячко.**

Зілляти, люю, ллеш, гл. = **Зліти.**
Желех.

***Зіллячко, ка, с.** Ум. от **зілля.** Є
таке зіллячко вовчуган, проти казу.
Крим.

Зільжити, жу, жиш, гл. Умень-
шиться, облежить. *Мороз капку*
зільжив. Вх. Лем. 420.

I. Зільнік, ка, м. = **Золільник.** Вх.
Зн. 22.

II. Зільнік, ка, м. 1) Огород, содер-
жащий зелень. *2) Горшок для цветов,
вазон. *В кімнаті зільників скрізь, аж*
темрява стоїть од них у хаті. С. Ва-
сильч. Ум. **Зільничок.** *Не пади, косо,*
на камінь, ой пади, косо, в зільничок.
Гол. IV. 313.

Зільниця, ці, ж. = **Жлукто.** Ка-
мен. у.

Зільничок, чка, м. Ум. от **II. Зіль-**
нік.

Зімá и зимá, ми, ж. 1) Зима. *Зімо,*
зімонько, зімо лютая, ой прошу тебе,
не мороз ти мене. Чуб. V. 874. — **впáла.**
Зима нежданно наступила, *вы-
пал снег. *Аж гульк—зіма впала.* Шевч.
81. 2) Лихорадка. **Зімá б'є (когó).**
Пароксизм лихорадки (у когo). Вх.
Уг. 241. Ум. **Зімонька.**

Зімівка, ки, ж. Поздно созревающая
дыня.

Зімівля, лі, ж. 1) Зимовка; содер-
жание животных зимою. *І знову пасі-*
ку на зімівлю в погріб. Сим. 202. *Жу-*
равель каже: «прийми мене, лисичко,
на зімівлю». Рудч. Ск. I. 30. 2) Корм
на зиму для скота. **Зімівлі мало.**
Харьк. у.

Зімкнүти, ся. См. **Змикати, ся.**

Зімлість, лости, ж. Обморок, сла-
бость телесная. Вх. Зн. 22.

Зімліти, ллю, еш, гл. = **Зомліти.**
**Не бійся, не зімлію, я не з тих.* Леп-
кий.

Зімненький, зімнєсенький, а, е.
Ум. от **зімний.**

Зімний, а, е и зімній, я, е. 1) Зим-
ний. *Зімне сонце, як мачушине серце.*
Ном. № 619. 2) Холодный. *Козак зім-*
ної води просить. Гол. I. 106. *Пору-*
боцькая краса, як зімняя роса. Чуб.
III. 31. *Бо зімна роса, як дівчина боса.*
Чуб. V. 32. Ум. **Зімненький, зімне(i)-**
се(i)нький. *Росла я при криниці, при*
зімненької водиці. Чуб. V. 49.

Зімнік, ка, м. 1) Раст. Aster annus
L. ЗЮЗО. I. 168. *2 = **Зімовнік.** Сл.
Яворн.

Зімникуватий, а, е. О фруктах: по-
спевающий к зиме. *Зімникуваті груші,*
яблука. Волч. у. (Лободовск.).

Зімніця, ці, ж. 1) = **Зімівка.** Чер-
ном. 2) Фрукт, созревающий поздно
осенью. *Кислиці—зімниці.* Гринч. III.
200. *Обтрусять у саду зімниці.* Греб.
403. 3) Лихорадка. Вх. Уг. 241.

Зімнічуватий, а, е. Созревающий
поздней осенью.

Зімно, на, с. Холод. *А Сус Христос*
в Давидовій шопі зімно терпить і дро-
жить. Чуб. III. 384. **Помалу зивкла до*
зимна. Коцюб.

Зімно, нар. Холодно.

Зімняк, ка, м. Зимняя дорога. Чер-
касск. у.

Зімняти, ся. См. **Зім'яти, ся.**

Зімовий, á, е. Зимний. Каменец. у.
Вечір зимовий. МВ. (О. 1862. I. 92).

Зімовік, ка, м. 1) Погреб, куда на
зиму кладут ульи с пчелами. *Уже*
останній дикі гуси в вирії полетіли, па-
сіку в зімовик поставили. Г. Барв. 160.
2) = **Зімовнік.** *Наш таки січовик Пе-*
чнна привіз його з якогось зімовика.
Стор. II. 11.

Зімо́вище, ща, с. = **Зімовнік**.

Зімовнік, ка, м. Зимнее жилище за-
порожца вне Сечи. *Сидів він зімовником*
серед дикого степу на Низу. К. ЧР. 13.

Зімовчак, ка, м. Казак, живущий в
зімовнику. *Козак зімовчак.* К. Бай, 5.
КЦН. 276

Зімогрій, грія, м. Название шубы.
Зімогрій кожух. К. Дз. 225.

Зімо́дра, ри, ж. Раст. *Lysimachia*
vulgaris L. ЗЮЗО. I. 127.

Зімонька, ки, ж. Ум. от **зіма́**.

Зі́мський, а, е = **Зімовий**. *Зіма зім-*
ська. Ном. № 7790. *Такеньки уся зіма*
зімська перезимувалась. МВ. (О. 1862.
I. 72).

Зімува́ти, му́ю, еш, гл. 1) Зимо-
вать. *Діти, діти! добре з вами вліті, а*
зімувати то горювати. Ном. № 557.
— **зіму.** Проводить зиму. *Де ж ти,*
хмелю, зиму зімував? Чуб. V. 67. 2) Со-
держать зимой. *Ой прийде зіма, лихая*
годинонька, нічим волів тобі зімувати
буде. Гринч. III. 569.

Зімува́тися, му́юся, ешся, гл. 1) =
Зімува́ти I. *Ой, убірайтесь, славні чу-*
маченьки, зімуватись до Лугу. Гринч.
III. 571. **Хмелю... ой де ти зимувався,*
що й не замерзався? Вержб. Екаге-
риносл. г. 2) Содержаться зимой, кор-
миться зимой.

Зі́м'яти и зі́мняти, мну́, не́ш, гл.
1) Смять. 2) Стереть, растереть; исто-
лочь. *Зімну всього я на кабаку.* Котл.
Ен. II. 18. *Зімни трохи маку.* Гринч.
Зім'яв сіль. Гринч.

Зі́м'ятися и зі́мнятися, мну́ся,
не́шся, гл. 1) Смяться. 2) Растереться,
истолочься.

Зіні́ця, ці, ж. Зрачек.

Зіно́вать, ті, ж. Раст. *Cytisus biflo-*
rus L. ЗЮЗО. I. 120. *C. austriacus.*
ЗЮЗО. I. 120.

Зіно́вка, ки, ж. Раст. *Origanum*
vulgare L. ЗЮЗО. I. 130.

Зі́нське щеня́, ня́ти, м. Животн.
а) Крот, *talpa*; б) слепец, *Spalax*
turphus. *Підскакує, як зі́нське щеня.*
Ном. № 3406.

Зі́нькі́вка, ки, ж. 1) Сорт деревян-
ных курительных трубок: небольшая
круглая трубка с короткой шейкой.
Вас. 148. 2) Островерхая высокая ба-
рашковая шапка. Вас. 156.

Зі́па, пи, ж. Крикунья.

Зіпа́ка, ки, об. Крикун, крикунья.
Мир. ХРВ. 124.

***Зіпа́ння, ня, с.** Предсмертные вздо-
хи. Н.-Левиц.

Зіпа́ти, па́ю, еш, гл. 1) Кричать,
орать. О. 1862. I. 42. *То піп дурний—*
нащесерце зіпає. Ном. № 12464. 2) =
Зіха́ти 2 и 3. *Куретко туй-туй здохне;*
от іше зіпає ледві. Вх. Зн. 22.

Зіпну́ти, ся. См. **Зіп'я́сті, ся.**

Зіпо́нути, ну́, не́ш, гл. Заорать, за-
горланить, закричать. Мир. ХРВ. 264.
Криком... зіпонує гайдамака. Мир. ХРВ.

Зіпра́тися, зперу́ся, ре́шся, гл.
Смыться, порваться от частого мытья.

Зіпрі́ти, рію, еш, гл. Вспотеть.

***Зіпсо́ваний, а, е.** Испорченный.
Сл. Нік.

Зіпсува́ти, сую́, е́ш, гл. Испортить.
Я ті шкури не зіпсую, свою пайку від-
батую. Чуб. V. 1173. См. **Зопсува́ти.**

Зіпсува́тися, сую́ся, е́шся, гл.
Испортиться.

Зіпхну́ти. См. **Спиха́ти.**

Зіп'я́сті и зіпну́ти, пну́, не́ш, гл.
Поставить.

Зіп'я́стіся и зіпну́тися, пну́ся,
не́шся, гл. = **Сп'я́стіся.** *Учора соба-*
ка зіп'явся, хапнув хліб. НВолын. у.
Дитина на селі—поміч. Аби зіп'ялось на
ноги,—зараз у поле. Мир. ХРВ. 127.

Зі́р, зору́, м. Взор, взгляд. *Гляне,—*
в'яну як від зору злої чарівниці. Млак.

Зі́ра, ри, ж. Звезда. *Не зіра то зій-*
де,—бог із неба сніде. Гринч. III. 33.

Зі́рва́ти, ся. См. **Зрива́ти, ся.**

***Зі́рито́ваний, а, е.** Раздражен-
ный, выведенный из себя. *А був я дуже*
тоді зіритований, то й не витерпів.
Умань. Ефр.

***Зі́ритува́ти, ту́ю, еш, гл.** Раздра-
жить. Умань.

***Зі́ритува́тися, ту́юся, ешся, гл.**
Раздражиться, выйти из себя. Умань.

Зі́рк! меж. = **Зі́рк!**

Зі́рка, ки, ж. 1) Звезда, звездочка.
Візьму тебе саму, як зірку на небі.
Мет. 47. 2) — з **мітло́ю.** Комета. Харьк.

3) *Мн. Зі́ркі.* а) Раст. *Tagetes p.*
ЗЮЗО. I. 18. б) *Lychnis Chaeredonica.*
ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Зі́ронька, зі́рочка.**

Зі́рка́тий, а, е. Большеглазый. **Зі́р-**

каний чоловік. Каменец. у. Зірка́тий мак=Зірка́ч. Желех. *Зірка́та мере́жка. Мережка, имеющая большие дырочки. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зірка́ч, ча, м. Дикий мак. Желех.

Зірка́ий, а́, е́. Зоркий. Говірка, зірка, моторна. Мкр. Н. 12. Оченята продирають дитині, щоб було зірке. Мил. 27.

Зіркну́ти, кну́, не́ш, гл.=Зіркнути.

Зірко, ка, с. Зернышко. Зірко до зірка, то буде мірка. Ном. № 9907.

Зірко, нар. 1) Звездно. НВолын. у. *2) Видно. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зірка́йця, ці, ж. Звезда. В мене батенько—ясний місяць, в мене матінка—ясне сонячко, в мене сестриця—ясна зірниця. Гринч. III. 16. Ой ішов я до дівчини, як зійшла зірниця. Нп. Аж зірка́йці засвіті́ли. Искры из глаз посыпались (от удара). Ном. № 6628. 2) Молодые деревца, выросшие из семян. Я насіяв торік груш та яблунь, так тепер зірниця в аршин. Лебед. у. Ум. Зірка́йчка. Ясна зірка́йчка барз ясно світила. Гол. IV. 524.

Зірно, нар.=Зоряно. Г. Барв. 207.

Зіркну́ти, рну́, не́ш, гл.=Зорну́ти.

Зіронька, зірочка, ки, ж. Ум. от зірка.

Зіро́чний, а, е. Звездный. Еф. 13.

*Зірка́тий, а, е. Звездный, покрытый звездами. Зірчате небо. Крим.

Зіска́кувати, кую, еш, сов. в. зіско́чити, чу, чиш, гл. Соскакивать, соскочить.

Зісла́ти. См. Зсилати.

Зіспити, плю, пиш, гл.=Зу́спити. Я його зіспив під лісом. Каменец. у.

Зістава́ти(ся), таю́(ся), еш(ся), сов. в. зіста́ти(ся), та́ну(ся), неш(ся), гл. Оставаться, остаться. Все мине, а гріх зостане. Ном. № 103. Зіста́тися од кого́. Отставать, отстать от кого.

Зістава́ляти, ляю, еш, сов. в. зіста́вити, влю, виш, гл. 1) Оставлять, оставить. Зажер усе, нічого не зіставив. К. Іов. 44. *2) Сопоставлять.

Зіста́рити, рю, риш, гл. Состарить.

Зіста́ритися, рюся, ришся, гл. Состариться.

*Зіста́рлий, а, е. Обветшалый. Сл. Нік.

Зістра́нути, ну, неш и зістра́нути-ся, нуся, нешся, гл.=Зостра́нути, ся.

Зісхну́ти, хну́, не́ш, гл. Ссохнуть, засохнуть. В сухар зісхне. Чуб. I. 64.

Зіте́рти, тру́, треш, гл. Стереть.

Зітка́ти, тчу́, тчеш, гл. Соткать. Стьожки, зітканії з кристаливих ниток. Стор. МПр. 74.

Зіткну́тися, кну́ся, не́шся, гл. Столкнуться.

Зітліва́ти, ваю, еш, сов. в. зітлі́ти, тлію, еш, гл. Истлевать, истлеть. Шовкова хусточка від слюзовів зітліла. Гол. I. 191.

Зітну́ти, тну́, не́ш, гл.=Стя́ти. Як дерево зітнуть, кожний тріски збірас. Ном. № 1249.

Зітну́тися, тну́ся, не́шся, гл.=Стя́тися. Сам на сам із перевертнем зітнуся. К. ЦН. 244.

Зітха́ння, ня, с. Вздох. Не хлібом я, зітханням годуюсь. К. Іов. 9.

Зітха́ти, хаю, еш, сов. в. зітхну́ти, хну́, не́ш, гл. 1) Вздохать, вздохнуть. Зітхнув тяжко я до бога. Чуб. № 1088. 2)—ду́ха. Испустить дух. Се промовивши, зітхнув духа. Єв. Л. XXIII. 46.

*Зітха́ч, ча, м. Вдыхатель. Тавр. г. Сл. Яворн.

*Зітха́чка, ки, ж. Вдыхательница. Тавр. г. Сл. Яворн.

Зіха́ти, хаю, еш, сов. в. зіхну́ти, хну́, не́ш, гл. 1) Разевать, разинуть (рот). Своє ззів, та й на моє зіхаєш. Ном. № 10827. 2) Зевать, зевнуть. Лежить та зіхає на все горло. Мир. ХРВ. 308. Вилазе відтіля (з труни) мертвець: зіхнув, потягся і подався на слободу. ХС. III. 56. 3) Испускать, испустить дух (об умирающем). Як лежала я хвора дуже, то діти все ждали: ось зіхне! ось зіхне мати. Волч. у. (Лободовск.).

Зіхі́дний, а́, е́. Всхожий, годный для посева (о семенах). Пшениця... умолотна... зіхі́дна. Чуб. III. 456.

Зіхну́ти. См. Зіха́ти.

Зіхо́дити, джу, диш, сов. в. зійти́, йду́, деш, гл. 1) Сходить, сойти, нисходить, низойти. Зійди з хреста, утіш мене єдину. Чуб. III. 17. Захотілось води напитись,—от вун і зійшов униз. Рудч. Ск. II. 107. Дрібен дощик зійде. Чуб. V. 144. Зійшов голос із небес. Єв. М. I. 11. 2) Уходить, уйти. Після обіди ми з Катрею зараз зійшли з хати. МВ. II. 111. Піде на тік, щоб з очей зійти.

Св. Л. 158. Як же мені зійти з цього села? Г. Барв. 394. У чужу землю десь зійшли (запорожці). Мнж. 133. 3) Расходо́ваться, израсходо́ваться, выйти. Зійшов увесь хліб, уся страва. Черк. у. 4) Попадать, попасть, выйти. А щоб ти на добрий путь не зійшов! Ном. № 3693. 5) О воде: спадать, спасть. Вода зійшла, колеса стали. Гліб. 6) Входит, взойти. Рада б зірка зійти,—чорна хмара наступає. Мет. 81. Зійди на могилу та не тужи дуже. Мет. 92. Ой зійду ж я, зійду на гору крутую. Мет. 59. Зійде твоя пшениченька густо. Мет. 28. 7)—на чий розум. Поступать как кто. Я на твої розум не зійду. НВолын. у. Зійшов на дитячий розум. НВолын. у. 8)—на що. Обратиться во что. І ми колись були добрі, а ось же довелось зійти на ледащо. МВ. І. 71. Тепер який багатир, а питиме горілку—зійде на ка-зна-що. НВолын. у. *9)—на нівець, на пси. Ни во что обратиться, обеднеть, разориться. Сл. Нік.

Зіходитися, джуся, дишся, сов. в. зійтіся, йдуся, дешся, гл. 1) Сходиться, сойтись вместе. Чи не зійдемося, чи не зострінемося хотя голосочком. Мет. 60. Кому на горі ідеться—велика дірка, та мала латка: і туди тягни, і туди тягни,—не зіходить. Ном. № 1692. 2) Подниматься, подняться. Зараз ся зійшла вітровая хвиля. Гол. І. 183.

Зіхожати, жаю, еш, гл. = **Зіходити**. ЗОЮР. І. 26.

***Зідатися**, юся, ешся, гл.—з ким. Долго ссориться, цепляться, перекопляються. Він з усіма зідається. А не зідайся з ним, мовчи, боцім не чуєш. Крим.

Зідля, дя, с. **Зіди**. Харьк. г. Слов Д. Эварн.

Зідень, дня, м. С'едение. Употребл. в выражении: **На зідень**. На с'едение.

Зіди, дів, м. мн., и **зідини**, дин, ж. мн. Остатки корма травоядных домашних животных. Чуб. VII. 394.

***Зідитель**, ля, м. Сварливый, злюка. Раз-у-раз зідається! **Зідитель!** Крим.

***Зідливий**, а, е. 1) Едкий. 2) В'едливый. Сл. Нік.

***Зіднати**, наю, еш, гл. и пр. = **З'еднати** и пр.

Зідун, на, м. Едун, едок, об'едало. Мало своїх зідунів, іще он якис лентюх іде. Шух. І. 34.

Зіжа, жі, ж. Еда, потребление, с'едение. На зіжу чимало дечого купили. Да там зіжі, господи! таки ж п'ять душ прогодує що дня.

Зіжджати, джаю, еш, гл. = **Зідіти**. З твого двора зіжджаю. Макс. Зіжджайте в чужу дальню сторону. Чуб. V. 505.

Зіжитися, жуся, жишся, гл. Наежиться, нахохлиться. Вх. Уг. 241.

Зіжка, ки, ж. = **Зіжа**. Хиба мала зіжка? Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зізд, ду, м. С'езд. Аж там такий зізд—повен двір. Рудч. Ск. II. 208.

Зіздини, дин, ж. мн. С'езд.

Зіздити, джу, диш, гл. 1) Из'ездить. Зіздили ми Польщу і всю Україну. Шевч. 221. 2) Заездить, утомить ездой. Зіздив коника, зіздив другого. Гол. І. 383. 3) Ударить. Зіздив добре по губах. Котл. Ен. V. 67.

Зіздити, джу, диш, сов. в. зіхати, зіду, деш, гл. 1) С'езжать, с'ехать, выезжать, выехать. Инколи трапляється гора, так з неї знов зідеш на рівне. Ком. І. 7. 2) Уезжать, уехать. Пани під той час зіхали у гостину кудись на чужу сторону. МВ. (О. 1862. І. 97). Зіду я од вас, мамо. Мнж. 38. 3) **Зіхати в глүзду**. Рехнуться. Скажений, та з глүзду зіхав! Шевч. 300. 4) **Зіхати ні на що**. Разориться, обеднеть. Ном. № 1850.

Зіздитися, джуся, дишся, гл. Из'ездиться. Був кінь та зіздився. Ном. № 1898. Не тільки що, але й залізо зіздиться. Ном. № 2728.

Зіздитися, джуся, дишся, сов. в. зіхатися, зідуся, дешся, гл. С'езжаться, с'ехаться. Там ся кажу поховати, де ся пани зіздя. Гол. І.

Зіматти, маю, еш, гл. Поймать. Хотіли дівчиноньку зімати. Гол. І. 186.

Зісти, зім, зісі, гл. = **Ззісти**.

Зіхати, ся. См. **Зідіти**, ся.

Зк... Все слова, починаючися на зк, см. на Ск.

Злагідливий и **злагідний**, а, е. Со-

гласный, мирный. *Ненька старенька злагідлива була.* Гринч. III. 386.

Злагідливо и **злагідно**, нар. Согласно, мирно. *Злагідно живуть собі з жінкою.* Каменец. у.

Злагода, ди, ж. 1) Согласие, мир. *Буде злагода, буде, кедь Марька добра буде.* Гол. IV. 433. *Спасибі богу, живемо в згоді.* Харьк. 2) Устройство, приспособление. *У нас уже така злагода, шо бодай би її! Ні виїхати в люди, ні виїхати за ворота.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Злагоджувати, джую, еш, сов. в. **злагодити**, джу, диш, гл. 1) Делать, сделать, ладить, сладить, устраивать, устроить, мастерить, смастерить, приготовить. *Злагодь мені меча острого.* Чуб. III. 274. 2) Нанимать, нанять, условиться в цене.

Злагоджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **злагодитися**, джуся, дишся, гл. 1) Собираться, собраться, готовиться, приготовиться. *Злагодивсь Ілько їхати у город.* О. 1862. IV. 87. 2) Мириться, помиритися, соглашаться, согласиться, приходит, прийти к соглашению, уладиться. *А як злагодилисте-ся за ті чичуги?* Каменец. у. *От взялись за діло. Зговорились, злагодились.* Федьк. II. 79.

Злагожуватися, жуюся, ешся, гл. = **Злагоджуватися**. *От злагожується зять на весні вже, чи коли там, іти орать.* Рудч. Ск. I. 180.

Злада, ди, ж. = **Злагода** 2. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

***Зладити**, джу, диш, гл. = **Злагодити**. Желех.

Зладнати, наю, еш, гл. = **Злагодити**. Алв. 79.

Зладнатися, наюся, ешся, гл. = **Злагодитися**. *Якось доля її зладнається.* К. Д. Серце. 20.

Злазити, жу, зиш, сов. в. **злізти**, зу, зеш, гл. 1) Слезать, слезать, слезть; сползать, сползти. *З чужого коня серед дороги злазь.* Посл. *Із неба злізла чорна ніч.* Котл. Ен. III. 22. 2) Взлезать, взлезть, всползать, всползти. *Був собі дід та баба, та злізли на граба.* Чуб. III. 186.

Злазитися, жуся, зишся, сов. в. **злізтися**, зуся, зешся, гл. Сползаться,

сползтись. *Гадюки злазяться до купи.* **Щоб на тебе вся біда злізлась!** *Желаю тебе всего худого, всех бед.* Чуб. I. 90.

Злакомити, млю, миш, гл. Соблазнить.

Злакомитися, млюся, мишся, гл. Польститься, соблазниться. *Злакомився на калитку, взяв собі багатирку.* Чуб. V. 215. *Злакомився на гроші та й не сказав нікому, що старшина вбив Оверка.* НВолын. у.

Зламаний, а, е. Сломленный. **Хай їде (ідє) на зламану голову!** Бранное выражение: пожелание сломать голову уходящему. Св. Л. 124.

Зламати. См. **Зламувати**.

Зламок, мку, м. Отломок. *Коса поламалась, так я один зламок потребив, а другий ще є.* Черк. у.

Зламувати, мую, еш, сов. в. **зламати**, маю, еш, гл. 1) Сламывать, сломать. 2) Нарушать, нарушить. *Зламати слово, присягу.* К. Досв. 66. *Був зламаний закон Мойсеїв.* Єв. I. VII. 23. *Байда... не зламав своєї віри.* К. ЧР. 83.

Злапати, паю, еш, гл. 1) Поймать, схватить. *Котл. Ен. I. 17. Собака мене злапав за запашину, добре пошматував.* Г. Барв. 236. *Ой злапали Морозенка, назад руки зв'язали.* Гол. *Тікай, тікай, козаченьку, хотять тя злапати.* Чуб. V. 127. 2) — **ляпаса**. Получить пощечину. Ном. № 3976.

***Зласитися**, злашуся, сишся, гл. (на що). Польститься, соблазниться. Желех.

Зласкавитися, влюся, вишся, гл. Умилостивиться, умилосердиться.

***Зласкавлювати**, влюю, еш, сов. в. **зласкавити**, влю, иш, гл. Умилостивлять, умилостивить, умилосердить. Сл. Нік.

Златинити, ню, ниш, гл. 1) Латынизировать. 2) Окатоличить. *Златинена ляхва.* К. ПС. 90.

Златкувати, кую, еш, гл. Покрывать многими заплатами. *Уся свитина була златкована чорними і рудими латками.* Г. Барв. 21.

Злато, та, с. и пр. = **Злото** и пр.

Златоглав, ву, м. = **Златоглав**. *Паявали... златоснії киндяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую бі-*

люю габу—на козаки на біляки. АД. I. 219. Оксамити, златоглави будемо носити. К. МБ. X. 5.

Златогла́вий, а, е = Златогла́вий. Кармазин златоглавий гаптуванням шитий. К. МБ. X. 12.

Златогра́ний, а, е. Искрящийся золотом. Златогра́ний промінь. Чуб. I. 179.

Златоко́ваний, а, е = Златоско́ваний. І на храмах його чесний хрест златокований поставили. Шевч. II. 168.

Златомальо́ваний, а, е. Позолочений, раскрашенный золотом. Хрест високий на кладовищі, трохи збоку, златомальованій стоїть. Шевч. 600.

Златосі́ний, я, е. Синий с золотом. Ой із города Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана; мальована: ой первим цвітом процвітана,—златосніми киндяками побивана. Макс. (1849), 31.

Златоско́ваний, а, е. Выкованный из золота. Златоскована сурма. Чуб. I. 179.

Зла́яти, зла́ю, еш, гл. Обругать. Ти ж мене не збив, не злаяв, догани не дав. Чуб. V. 31.

I. Зле, нар. 1) Зло. 2) Дурно, плохо, нехорошо. Зле без дружини жити. Лукаш. 115. Чуб. V. 22.

***II. Зле, злого, с.** Нехорошее, несчастье. Сл. Нік. Зле та лихє. Нелегкая. А все зле та лихе на твою голову! Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Злебеда́ти, да́ю, еш, гл. Застигнуть, накрыть. Хочуть вони тебе узнать, тебе край мене злебедать. Лавр. 33.

Злебеда́ти, джу́, ди́ш, гл. Начать жалобно петь. Желех.

Злебе́нїти, ню́, ни́ш, гл. Попасть, схватить. Зараз жид злебенів його та й заправив у поштарі. Мир. ХРВ. 4.

Злегє́нька и злегєсе́нька, нар. Ум. от злєгка.

Злє́гка, нар. Слегка. Накинувши злєгка свитину за плечі, іде до дівчини. Хата, 14. Ум. Злегє́нька, злегєсе́нька. Кв. II. 295. Пригортає злегєсе́нька. Чуб. V. 1180.

Злє́глий, а, е. Слежавшийся.

Злє́гтися, гнуса́, не́шся, гл. Слежаться.

Злегчи́ти, чу́, чи́ш, гл. Облегчить. Желех.

Злегчи́тися, чу́ся, чи́шся, гл. Освободиться от бремени, родить. Я бачив, що вона була важкою, а тепер злегчилася, стала вже порожня. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зледа́щїлий, а, е. 1) Ухудшившийся, пришедший в негодность, упадок. 2) Разленившийся.

Зледа́щїти, щїю́, еш, гл. 1) Ухудшиться, испортиться, придти в негодность; ослабеть от старости. Зледа́щїла, не здужаю і на ноги встати. Шевч. 120. 2) Избаловаться, разлениваться. Хто дома зледа́щїв, тому не жаль домівки. Гліб. 45. Але Еней наш зледа́щїв. Ко́тл. Ен. I. 27.

***Злежа́лий, а, е.** Слежавшийся. Злежале борошно. Харьк. г. Сл. Яворн.

Злє́жати́ся, жу́ся, жи́шся, гл. Слежаться. Да на що ж тобі, доньку, та зеленої сукні? Да як буде да твій милий та ревнивий, то зеленєє суконечко ізлежиться. Мет. 140.

Злє́жень, жня́, м. Шпала. А скільки то йде дерева на ті злєжні, що під рейками.

Злекши́ти, шу́, ши́ш, гл. Облегчить. Теперка все краще як за панів було: злекшив, облекшив царь. Каменец. у. Ми на тебе злекши́мо. НВольн. у.

Злену́ти, ну́, не́ш, гл. = Зли́нути. Там козак приленув, з коня вже зленув. Федьк. I. 67.

***Злепє́та́ти, печу́, чеш, гл.** Наболтать, перевернуть, исказить в речи скверной передачей, небрежно передать, перепутать в рассказе. Я-ж йому добре все витолкував, а він пішов, усе так злепетав, що вийшло воно як-раз навиворіт. Злепетала казку, не варто було й слухати, от я її вам наново розкажу. Крим.

Злє́пкува́тий, а, е. О печеном хлебе: слипающийся, во время печения, с другим.

Злє́пок, пка, м. Место сбоку, которым один хлеб слипся, во время печения, с другим.

***Злепортува́ти, ту́ю, еш, гл.** Отрапортовать. Злепортують йому на дру́гому світі... Лепкий.

Злєсти́ти, щу́, сти́ш, гл. — ко́го.

Подольститися к кому, обоїти кого лєстю. *Ти хочеш мене злєстити, а по тому одурити.* О. 1862. IV. 18.

*Злєцький, а, е. Злой. Сл. Яворн.

*Злібіда, ди, ж. Бедность, нищета. Киев. Сл. Яворн.

Зліва, ви, ж. Проливной дождь. *Злива йде добра.* Каменец. у.

Зливання, ня, с. 1) Сливание; поливание. 2) = Злівки 2. Новомоск. у. Сл. Д. Эварн.

Зливати, ваю, еш, сов. в. зліти, зілля, зіллєш, гл. 1) Сливать, слить из разных мест в одно. *Йому мила з усіх мисок вечерю зливає.* Чуб. III. 127. 2) Лить, полить на что. *Зливати на руки.* Гринч. *Зливши миро се, на погребення зробила.* Єв. Мт. LXXVI. 12. 3) Поливать, полить, обливать, облить; заливать, залить. *Треба злити долівку, щоб пилу не було.* Харьк. у. *Зілля ввесь сад слізьми.* Гринч. *Так гляне, неначе холодною водою зілле.* МВ. I. 35. *Ріка зливає поберіжжє.* К. Іов. 31.

Зливатися, ваюся, ешся, сов. в. злітисся, зілляся, зіллєшся, гл. 1) Сливаться, слиться вместе. Ком. I. 50. *Як оливо злилося, не здвигнеться.* К. Іов. 94. 2) Обливаться, облитися.

Злівки, ків, мн. злівини, вин, ж. 1) Сливание, обливание. 2) Обрядовое омовение роженицы и рук повивальной бабки после крестин. Мил. 25. 3) Слитое из разных сосудов в один.

Злигати, гаю, еш, гл. 1) Сожрать. *З кістками чорт тебе злигає.* Котл. Ен. II. 18. 2) Привязать одно к другому несколько рогатых животных при помощи веревки, надеваемой на рога.

Злигатися, гаюся, ешся, гл. Сойтись, связаться. Котл. Ен. III. 57. *Він непотрібно злигався з жидівкою.* Стор. МПр. 146. *Злигався я з дияволом.* Шевч. 284.

Злігодні, нів, м., мн. Невзгоды, бедствия. *Всі злигодні на мене обернулись.* К. Іов. 9. *Хай йому злигодні!* О. 1862. VI. 90.

Злігódній, я, е. Бедственный. *Ой у нашій славній Україні бували колись престрашній злигодні бездолні години.* Макс. (1849). 53.

Зліг(ну)ти, гну́, не́ш, гл. Спасть, смягчиться. *Уже злиг мороз.* НВолын. у.

Злидарик, ка, м. Ум. от злидарь.

Злидарити, рю, риш, гл. Выпрашивать, попрошайничать. Аф. 455.

Злидарь, ря, м. Бедняк. Бор. 35. *Має своє поле, худобу таку, а по людях робить поденно, мов який злидарь.* Г. Барв. 186. *Злиденні злидарі.* К. ПС. 13. Ум. Злидарик. Ув. Злидарюка. Аф. 455.

Злидарька, ки, ж. Бедная женщина. *Пробі доріка все: ти злидарька: прийшла від злиднів, так і підеш, нічого не получиш.* Верхнеднепр. у. (Залобовск.).

Злидарюка, ки, м. Ув. от злидарь.

Злиденний, а, е. 1) Бедный, несчастный. *Вони люде злиденні.* Ном. № 1536. *Життя злиденне.* К. Досв. 37. 2) Жалкий. *А ну лиш, лицарю мізерний, злиденний, витязю нікчемний, виходь сто лих покуштувать.* Котл. Ен. VI. 38. 3) Скряга, скупой. *Багатий, а такий злиденний, що над копійкою аж труситься.*

Злиденник, ка, м. = Злидарь. *Ото злиденник!* Ном. № 2880. Г. Барв. 455, 357. *Шкода про се казати, щоб із злиденником та безземельником дочку мені звінчати.* К. МБ. X. 4.

Злиденність, ности, ж. Бедность; бедственное положение. Желех.

Злиденно, нар. 1) Бедно; бедственно. *Злиденно живуть.* Одягнений злиденно. К. ПС. 85. 2) Жалким образом. *І так злиденно іскривився.* Котл. Ен. VI. 81.

Злідень, дня, м. 1) Бедняк, голыш. *Скоро в злидні мене зведете, як не перестанете гулять у шинку.* Канев. у. 2) = Злиденний 3. *Бісовий злидень за копійку труситься.* Канев. у. 3) К злидню. К чорту. *Жидівочка к злидню дметься, із бурлаченька сміється.* Чуб. V. 1012. 4) Во мн. ч. Бедность, нищета, злосчастие. Чуб. I. 254. К. Іов. 63. *Насміхаються сусіде з наших злиднів та неволі.* К. Псал. 154. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. *Злідні осіли.* Бедность одолела. *Бодай вас злідні побіли!* — пожелание несчастья, бедности. *Бодай же вас, цокотухи, та злидні побіли.* Шевч. 68. *5) Убогое имущество, животиншка. *Зносили всяке збіжжя, злидні, і отдавали все на рать.* Котл. IV. 60.

*Злидніти, нію, еш, гл. Беднеть. Ми бідуємо та злидіємо на селах. Чигир. у. Бл. Неч.-Левиц.

Злиднувати, дну́ю, еш, гл. Бедствовать. Не кажи, коню, що я злидную, а кажи, коню, що я паную. Гол. I. 74.

Злидяний, а, е—Злидє́ний I. Потіш злидяне серденько. Млак. 89.

Злизну́ти, зну́, не́ш, гл. Исчезнуть. Тьху! злизни, пропади! НВолын. у. Лиша искра поле спале й сама злизне. НВолынск. у.

Злизувати, зу́ю, еш, сов. в. злизати, жу́, жеш, гл. Слизовать, слизать. Як віл злизав. Ном., стр. 284, № 1894. Мов коро́ва злизала язиком. Рудч. Ск. II. 176. Исчез, неизвестно где делся. То-же значення: як лиз (лизень) його́ злизав. Мир. ХРВ.

*Злизькати, каю, еш, гл. С'єсть, сожрать, слизать. Екатеринос. у. Сл. Яворн.

Злий, а, е. 1) Злой. МВ. II. 175. Зняли з нього головоньку злії басурмани. Мет. 79. 2) Дурной, нехороший. Хто чинить хоч добрее, хоч злее в первий раз, не буде таково, як не першина. Ном. № 105. Ой не їдь, рідненький, бо дороженька злая. Мет. 32. Ой, дитино моя мила, що ти злого учинила? Чуб. III. 356. Як я тобі вина дам, коли на тобі злий жупан? Чуб. V. 920. *Злий бік. Изнанка. Сукно не погане. А ну, покажи, яке воно на злий бік. Крим.

Зли́нка, ки, ж. Раст. *Frigeron canadensis*. ЗЮЗО. I. 121.

Злину́ти, ну, не́ш, гл. 1) Слететь. Злину з дуба. Гол. IV. 446. З дерева злинула голубка, сіла мені на плече. Левиц. Пов. 17. Побачив він духа божого, що спустився, як голуб, і злинув на него. Єв. Мт. III. 16. 2) Взлететь. Злинув на дерево.

*Злину́ти, ну́, не́ш, гл. Сліть, отлить немного. Сл. Нік.

Злиня́ти, ня́ю, еш, гл. Слинять, полияють. Біле личко, чорні брови повік не злиняють. Чуб. V. 19.

Злипáтися, па́юся, ешся, сов. в. зліп(ну)тися, пнуса, нешся, гл. Слипаться, слипнуться. К. Юв. 87. Спілі вишні злипались китяхами. Левиц. Пов. 192. Кого люблю,—поцілую, аж губоньки злипаються. Мил. 101.

*Зліс́лий, а, е. Оплешивевший, облысевший. Крим.

Злі́ти, ся. См. Зливати, ся.

Злихосло́вити, влю, виш, гл. Выбраниться, сказать дурное слово. Я питаюсь: що тобі треба? А він злихословив мені зразу. Новомоск. у. (Залобовск.).

Злі́чний, злі́шний, а, е. Прекрасный, красивый. Гарне й зличне да не вічне. Ном. Бувай здоров, злишний паничу. Чуб. III. 275.

*Злі́шний, я, є. Излишний. Хот. Нік.

Злі́шнього, нар. Слишком. То Катря усе хвалить, то Катря усе ганить; то усе в неї вже й злишнього славне, то усе в неї ні до чого не згарне і не докладне. МВ. II. 94.

Злі́шок, шку, м. Излишек. Накинемо злишку по копі, чи й по рублю. Кв. II. 13. Будуть злишки—убогшому подаси. Г. Барв. 428.

Злі́зти, ся. См. Злізати, ся.

*Зліквідо́увати, ву́ю, еш, сов. в. зліквідувати, ду́ю, еш, гл. Ликвидировать, Сл. Нік.

Злинува́тися, ну́юся, ешся, гл. Полениться, *излениваться.

*Злі́пинець, нця, м. Хлеб слипшийся с другим во время печения. Сл. Яворн.

Злі́плювати, лю́ю, еш, сов. в. зліпíti, плю́, пиш, гл. 1) Лепить, слепить, вылепить. Біг сказав чортові зліпíti з глини вовка. Чуб. I. 52. 2) Слеплять, слепить, склеить липким. Зліпила (розбите) яйце. Рудч. Ск. I. 144. 3) Связувати, связать (слова в речи). Вона на силу, велику силу змогла зліпíti до купи кілька польських словець. Левец. I. 209. *Двох слів не зліпíti. Двох слов не свяжет. Сл. Нік.

Злі́плюватися, лю́юся, ешся, сов. в. зліпítися, плю́ся, пишся, гл. Слепляться, слепиться, склеється липким.

Злі́пок, пка, м. = Злі́пок. МУЕ. III. 72.

Злі́сливий, а, е. Злой, сердитый. Ну, та й зліслива у мене жінка, сохрани боже! Канев. у. А пані, куди далі, то все зліслива, усе лютіша. МВ. (О. 1862. III. 62).

Злі́сливо, нар. Зло, сердито.

*Злі́сний, ого, м. Лесник, надзиратель лесной. Черемш.

Злістниця, ці, ж. Злая жінка. Він вибрав собі жінку дуже велику злістницю. Чуб. II. 548.

***Злістно, нар.** Злобно, зло. «Оратор, оратор»,—злістно шпів якийсь здоровенний хлоп і блимнув на його очима, коли він озирнувся. Коцюб.

Злість, злѳсти, ж. 1) Злость. К. Іов. 48. Чуб. III. 356. *І од злости зубами скрегоче.* Шевч. 21. *Зо злості болять кості.* Ном. № 2934. *На злість моїй жінці нехай мене б'ють.* Ном. № 2813. ***Злість одігнати.** Сорвать злость. *А от нехай я Василя спіймаю—злість оджену! довго пам'ятатиме.* Крим. 2) Зло.—**учиніти.** Сделать зло. *Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, не вчиніте злости: поховайте моє тіло, щоб не розніс ворон кості.* Нп. 3) Раздражение. **На ко́мусь злість ізігнати.** Сорвать на ком-ниб. свое раздражение. Крим.

Злітати, таю, еш, сов. в. злетіти, лечу́, тиш, гл. 1) Слетать, слететь. *Сивою зозулею до роду злетіла.* Гол. I. 195. *Ти з неба злетіла.* Шевч. 144. *Гусята, качата гречку поїли, на панів ставочок ншшки злетіли.* Чуб. III. 208. 2) Взлетать, взлететь. К. Досв. 31. *До тебе, господи, душа моя злітає.* К. Псал. 56. *Злетів півень на ворота, сказав: кукуріку!* Чуб. V. 37. ***3)** О цене: понижаться, понизиться, упасть. *Завелось на селі дві машині, то й ціна на молотьбі злетіла.* Крим. 4) ***Вспархивать, вспорхнуть.** *А там, у гніздечку, вже підлітки були, то й позлітали.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Злітатися, таюся, ешся, сов. в. злетітися, чуся, тишся, гл. Слетаться, слететься. *Сокіл з орлом та й злітається, сокіл орла та й питається.* Чуб. V. 943. *Злетілись дрібні пташенята.* МВ. II. 70. *На полі, на роздоллі зліталися по волі сичі.* Шевч. 582.

Злітеплитися, плюся, лишся, гл. О жидкости: согреться. *Мабуть у сінях вода вже злітеплилася.* Черк. у.

Зліти, злію, еш, гл. Делаться более злым. *Сидить вона сто тисяч літ, не молодіє, не старіє, а тільки де далі зліє.* Шевч. 309.

Злітки, ків, м., мн. На злітки одда-

вати (телята). Отдавать телят на выкормку, на четыре года. Вх. Лем. 420.

Злітній, я, е. Средних лет. *Злітній чоловік.* Звенигор. у.

Злітце, ця. Ум. от злѳто.

***Злічений, а, е.** Сосчитанный, исчисленный. Сл. Нік.

***Зліченний, а, е.** Излечимый. Сл. Нік.

Злічувати, чую, еш, сов. в. злічити, чу́, чиш, гл. 1) Сосчитывать, сосчитать. Опат. 27. *Ти в коморі, я на дворі, вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. *Не можна далєбі злічити, які народи тут плєлись.* Котл. Ен. IV. 70. *Хто воїнство його злічити може.* К. Іов. 53. 2) Вылечивать, вылечить. *Як би од бога болізь, то бог би й злічив.* Грин. II. 314. 3) О разбитой посуде: склеивать, склеить. *Злічила макітру, та вже год десять живе.* Гринч.

Злічуватися, чуюся, ешся, сов. в. злічитися, чуся, чишся, гл. Сосчитываться, сосчитаться.

Зло, зла, с. Зло. *Хто сів зло, той пожинав скорботу.* К. Іов. 10. *Чи годиться в суботу добро робити, чи зло робити?* Єв. Мр. III. 4. *Ну, брате,—кажуть:—як ти жив? Добро чи зло робив?* Гліб. 14. ***2)**—**набратися.** Озлитися, озлобиться. Херс. г. Сл. Яворн.

Злоба́, би, ж. Злоба. К. Іов. 12. *Чернеча злоба до гроба.* Ном. № 202. *У жінки злоба така люта.* Миус. окр. **Злобу́ взяти на ко́го.** Озлобиться.

Злобитель, ля, м. Недоброжелатель. *Злобитель старшина поодавав у москалі, та тепер що зна, те й робе.* Канев. у. *Є такі злобителі, що його підпалюють.* Миус. окр.

Злобителька, ки, ж. Недоброжелательница. Волч. у.

***Злобїтися, люся, бїшся, гл.** Злобствовать. Харьк. г. Сл. Яворн.

Злоблівий, а, е. Злобный. *Царю Христе, Спасителю мира! ти був зранку не злоблівий.* Чуб. III. 21.

Злобний, а, е=Злоблівий. *Помилуй, пані благородна! не дай загинуть головам, будь милостива, будь не злобна.* Котл. Ен. I. 17.

Злобствувати, вую, еш, гл.=Злобувати. *Злобствує на мене.* Черк. у.

Злобувати, бую, еш, гл. Злобствовать. Черк. у.

***Зловживання, ня, с.** Злоупотребление. Сл. Нік.

***Зловживати, ваю, еш, сов. в. зловжити, жию, жиєш, гл.** Злоупотреблять, злоупотребить. Сл. Нік.

Зловжиток, тку, м. Злоупотребление. Башт. 39.

Зловіти, влю, виш, гл. Поймать. Зловив зайця за хвіст. Ном. № 1800. Та зловили Морозенка, рученьки зв'язали. Нп. Ходімо, я зловлю гусочку. Рудч. Ск. I. 23. ***Зловіти з лицем.** Поймать с поличным.

Зловітися, влюся, вишся, гл. Пойматься.

Зловістний, а, е. Зловещий. Желех.

Зловіщуватий, а, е = Зловістний. Се справді страшний, зловіщуватий ворог. К. Кр. 38.

***Зловлення, ня, с.** Поимка (результат). Сл. Нік.

***Зловорожий, а, е.** Враждебный, зловредный. Яка-будь зловорожа душа лиходійна візьме та й підпалить тобі стодолу. Кон. I. 119.

***Зловтішний, а, е.** Злорадний. Сл. Нік.

Злогі, гів, м., мн. 1) Роды. Балт. у. 2) Сидіти на злогах. Сидеть подпершись локтями. Черк. у.

Злодарний, а, е. Нечестивый, безбожный. Син злодарний—о сыне, выгнавшем мать. Гол. III. 197.

Злодієнко, ка, м. Сын вора. О. 1861. IV. 156.

Злодій, дія, м. 1) Вор. Казали їй руки ізв'язати; посадили між злодіями, між убійниками, молоду та добру. МВ. II. 193. Не так лютує голий злодій, коли не має що украсть, як наш латин тут розгнівився. Котл. Ен. IV. 48. Хто перелазить в кошару, той злодій. Не піймавши, не кажи злодій. Посл. 2) Раст.—Гречка діка. Вх. Пч. I. 9. 3) Нас. короед, *Bostrychus*. Вх. Пч. I. 5. Ув. Злодіяка, злодюга.

Злодіяка, ки, ж. Воровка.

***Злодійкувати, кую, еш, гл. = Злодійчити.** Злодійкувати почала все за-для його. Дн. Чайка.

Злодійкуватий, а, е. Вороватий.

I. Злодійство, ва, с. Воровство. Ко-

ли не злодійство, то розбійство в нашій селі. НВолын. у.

***II. Злодійство, ва, с.** Воровскої люд. воряги. Живе в тім селі саме злодійство: хто—злодій, хто—переводник. Крим.

Злодійствувати, вую, еш, гл. Писарь... п'янствує, розбишує і, стидно добрим людям казати, злодійствує. Цысьс, Сват. 97.

Злодійський, а, е. Воровскої. Постава свята, а сумління злодійське. Ном. № 178. Злодійські гроші. НВол. у.

***Злодійчук, ка, м.** Воришка. Очі бігають, як у злодійчука. С. Васильч.

***Злодіювати, діюю, еш, гл. = Злодійчити.** Сл. Яворн.

Злодіяка, ки, м. Большой вор. Злодіяка такий, що ні з чим не розми-неться. Кв. I. 233. Поночі блукає злодіяка. К. Юв. 53. Ум. Злодіячка. Воришка. Мир. ХРВ. 119. Якийсь лихий злодіячка. Мир. ХРВ. 202.

Злодійчити, чу, чиш, гл. Воровать, займається воровством.

Злодіячка, ки, м. Ум. от злодіяка.

Злодюга, ги, м. = Злодіяка. Один злодюга крав. Гліб. 81. Ум. Злодюжка. Злодюжка був на все село. Драг. 66. Не був злодієм, а злодюжкою був. Г. Барв. 313.

***Зложений, а, е.** Сложенный.—**руки.** Скращенные руки. Стояла перед ним з руками зложеними на лоні. Лепкий.

Зложити, жу, жиш, гл. = Скласти. Зов'ю я віночка й а в штирі грядочки, зложу на головку. Чуб. III. 121. Аж його гречка стоїть у стіжку зложена. Рудч. Ск. II. 208. **Руки зложити.** Умереть. Г. Барв. 95. Ручки зложу, очки сплющу та ще слово скажу. Чуб. V. 232. **Неславу зложити на кого.** Обесславить. На мене неславу зложили. Гол. IV. 459. **Кожух зложити.** Сшить шубу. Нічим гаразд заплатити кравцям, щоб там свитину або кожух зложили. Сим. 199. ***Зложити жертву.** Принести жертву. Гости приходили в монастир зложити жертви на славу божу. Лепкий.

Зложитися, жуся, жишся, гл. = Скластися. Зложімося, пане брате, на сто злотих битих. Гол. I. 189.

*Зл^ожище, ша, с. Залежь (геолог.).
Сл. Дубр.

*Зл^оз^ачатий, а, е. Во зле зачатый.
Злозачатї во чреві згинуть. Шевч.

*Злом, му, м. 1) Взлом. 2) Слом, перелом. Сл. Нік.

*Зломіслити, лю, лиш, гл. Злоумышлять. Сл. Нік.

*Зломісний, а, е. Злоумышленный.
Сл. Нік.

*Зломісник, ка, м. Злоумышленник.
Сл. Нік.

Зломіти, млю, миш, гл. 1) Сломать, сломить. *Із дерева сього зломити ти мусиш гільку хоть одну.* Котл. Ен. III. 19. *Ой зломлю я і стопчу я рожу з калиною.* Мет. 96. *Ми перстенчик зломимо, тобі жони не дамо.* Чуб. III. 70. *Прудко гонить, голову зломить.* Ном. № 5572. 2) О слове, законе: нарушить. *Не зломлю... закону.* Г. Барв. 95.

Зломітися, млюся, мишся, гл. Сломаться, сломиться. *Бодай сіно огнем пішло і коса зломилась.* Чуб. V. 86. *Тризубець щоб тобі зломивсь.* Котл. Ен. II. 31.

Зл^омок, мку, м. Обломок. Ум. Зл^омочок. *Шаблю поламали недавно та проробили ножі, а один зломочок товщенький такий брали на весілля.* О. 1862. V. 87. *Се мабуть невеличкий зломочок якогось давнього широкого оповідання.* О. 1862. V. 91.

Зломч^а, ч^ати, с. Пт. Крапивник, *Troglodytes parvulus.* Вх. Лем. 420.

Зл^опати, паю, еш, гл. Сожрать.

Злопотіти, почу, тиш, гл. Захлопать. *П'ють голуби зімню воду. Напилися та й злетіли, крилоньками злопотіли.* Гол. I. 265. *Тільки білі поли гаптованої корсетки, як крила, по поручу злопотіли. Лепкий.

Злоріка, ки, гл. Злословящий. К. ПС. 50. *Блажен... хто стежку грішників минає, серед злоріків не сідає.* К. Псал. 1.

Злорічити, чу, чиш, гл. Злословить, говорить дурное. *Ти устами знай злорічиш.* К. Псал. 119.

Злороб, ба, м. Злодей. Встречено тільки у Кулиша. К. ЦН. 318.

Злослівий, а, е=Зліслівий. Герод злосливий. Kolb. I. 90.

Злослівість, вости, ж. Злость, злоба, злобність.

Злосліво, нар. Зло, злобно, злотно. *На мя злосливе чом поглядаєш?* Гол. I. 362.

Злослівити, влю, виш, гл. Злословить. *І хто твоє ім'я злословить.* К. Псал. 155.

*Злосмородний, а, е. Зловонный. *А що вже ті злосмородні городи, так хоч би їх і на світі не було.* Екатер. у. Сл. Яворн.

Злосник, ка, м. Недруг, недоброжелатель. *Бо вже мої всі злосники взяли мене на язики.* Мл. л. сб. 260.

Злоспротівний, а, е. Враждебный; о ветре, волне: противный. *Злоспротивна... хвиля встає, судна козацькі-молодецькі на три часті розбиває.* АД. I. 177.

Злостітися, щуся, стішся, гл.=Злостувати. *Він на мене злостився.* НВолын. у.

*Злостування, ня, с. Злоба. Н-Левець.

Злостувати, тую, еш, гл. Злиться, сердиться. *Злостує та й злостує жінка моя цілісінський ранок.* Канез. у. *Ще дужче злостує.* НВолын. у.

Злот, та, м. Монета в 15 коп.

Злотарник, ка, м. Золотых дел мастер. *Виламала гіллячку з самого вершечку, понесла її до злотарників: «ой, злотарники, мої братіки, іскуйте мені золотого перстника».* Чуб. III 404.

Зл^отечко, ка, с. Ум. от зл^ого.

Зл^отий, ого, м.=Злот. *Сто злотих не гроші, а мужик не брат.* Ном. № 1278. *А той чоловік дав йому зл^отого грошей.* Рудч. Ск. II. 154.

Злотістий, а, е. Золотистый. *Моя квітка злотиста.* Гринч. III. 507.

Злотіти, чу, тиш, гл. Золотить. Гринч. III. 48. *Ширинку шила, золотом злотила.* Гол. IV. 535.

Зл^отківець, вця, м.=Злот. *Здурили ж ми попа: дали йому два зл^отківці, а він думав, що червінці.* Чуб. IV. 278.

Зл^отник, ка, м. 1) = Злотарник. КС. 1882. IV. 93. *А злотнику-голубоньку, зроби мені золотий килих.* Чуб. III. 471. 2) Светляк, Иванов червячок.

Зл^ото, та, с. 1) Золото. *Привезе мені віночок з чистого злота.* Чуб. V. 207. *А в чім тее дитя?—У сріблї та в зл^оті.* Чуб. III. 39. 2) Ласкательное название

любимого человека. *Ой вийду я за ворота,—нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Мет. 38. Ум. **Злітце, злотечко.** Гринч. III. 13. *Зробив ворітця із щирого злітця.* Чуб. III. 295.

***Злотоверхий, а, е.** Златоглавый. *Київський Михайло злотоверхий.* Киев.

Злотоглав, ву, м. Парча, глазет, материя, тканая или шитая серебром или золотом. *Пани та князі в жупанах-златоглавах.* Чуб. V. 847.

Злотоглавий, а, е. Парчевой, глазетный.

Злотокрилий, а, е. С золотыми или золотистыми крыльями. *Бжілка злотокрила.* Федьк. I. 25.

***Злотомальований, а, е.** Позлащенный, расписанный золотом. Сл. Нік.

***Злotosiній, я, е.** Синезолотой, желтоголубой. Сл. Нік.

***Злotosiйний, а, е.** Сияющий, отливающий золотом, блестящий. *Величезний злotosiйний хрест стояв тут же.* Дн. Чайка. «Хрестonos».

Злототканий, а, е. Тканый золотом, *злототканый. *А ті кирви злототкани всю світлицю укривають.* Федьк. I. 125.

***Кочубей поправив свій злототканий пояс.** Лепкий.

Злочестівий, а, е. Злочестивый. К. ЦН. 276.

Злочін, ну, м.—**Злочінство.** Жел.

Злочінець, нця, м. Злодей, преступник. Мир. ХРВ. 55. Мкр. Г. 5. *Злочинцеві всі дні сповняє туга.* К. Іов. 33.

Злочінний, а, е *и **злочінницький, а, е.** Злодейский, преступный.

***Колись злочинні діла робилися.** Ека-терин. г. Сл. Яворн.

***Злочінниця, ці, ж.** Злодейка, преступница. М. Левиц.

Злочінство, ва, с. Злодеяние, злодейство, преступление. ***Велике злочинство скоїлось.** Ека-тер. г. Сл. Яворн.

***Злування, ня, с.** Злобность, злость. Крим.

Злувати, злу́ю, еш, гл. Быть злым, сердиться. *На кого ж ти, мій миленький, злуєш, що мою білу постіль гайнуєш?* Чуб. V. 553.

***Злуда, ди, ж.** Призрак, привидение, обман зрения. Франко.

***Злудній, я, е.** Призрачный, обманчивый. *Нужденна маро! — скрикнув він,—брехлива появо, плоде сумерку і тривоги, і ти смієш ще суперечатися зо мною? Смієш простягати свої злудні руки проти мене, правдивої, дійсної дійсности?* Франко.

Злуднути, зну, неш, гл. Исчезнуть.

Злуднутися, нуся, нешся, гл. Слушиться. *Удряпнув—дак оце присохло та трохи злуднулось.*

***Злудувати, зую, еш, сов. в. злудати, заю, еш, гл.** Изгрызать, изгрызть (семечки, орехи). Сл. Нік.

Злу́ка, ки, ж. Соединение.

Злукавити, влю, виш, гл. Слукавить, схитрить. *Тобі єдиному згрішив я, перед тобою я злукавив.* К. Псал. 120.

Злукавити, вію, еш, гл. Сделаться лукавым, хитрым. *Запаніє, злукавіє, то все одно, що і вмерла.* Св. Л. 63.

Злукавувати, ную, еш, гл.—**Злукавити.** *Не можна було йому злукавувати.* Кв. I. 72.

Злуктечко, ка, с. Ум. от злукто.

Злукто, та, с.—**Жлукто.** *На паличку спіткнулася, на злуктечко впала.* Мет. 14.

Злупати, паю, еш, гл. 1) Грабить. *Церков злупали, Христа взяли.* Чуб. III. 349. 2) Сковырять, сколоть, снять слой. *Сяде на спід крохмаль, а він його злупа, налле води та змиє.* Лебед. у.

Злупити, плю́, пиш, гл. Содрать, слупить, ободрать. *Тільки в тебе худобоньки, що сива кобила: тую злупив, жупан купив.* Чуб. III. 161. *Та він би з рідного батька злупив.* Ном. № 4828.

Злупитися, плію́ся, пишся, гл. Содраться, слушиться. *Я ж думала, що нагаєчка шуточка, як ударе, то злупиться шкурочка.* Чуб. V. 598.

Злупок, пка, м. 1) Отрубок дерева, из которого выделяется курительная трубка. Вас. 148. 2) У гребенщиков: пористая масса под периферией рога. Вас. 163.

Злускати, каю, еш, гл. Слушчить, сгрызть (семечки, орехи).

Злучай, аю, м.—**Випа́док.** Рудч. I. 76.

Злучати, чаю, еш, сов. в. злучити, чу́, чиш, гл. 1) Соединять, соединить.

Левиц. (Правда, 1868, 497). *Лежить мертвий, що-м його любила, не злучили нас, то злучить могила.* Чуб. V. 117. *Що бог злучив, чоловік нехай не розлучає.* Єв. Мр. X. 9. *2) Производити случку животнох. Сл. Нік.

Злуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. злучи́тися, чу́ся, чишся, гл. Соединяться, соединиться. *Горить що-небудь тільки через те, що кислорід з їм злучається.* Дещо. 80.

***Злу́чений, а, е.** Соединенный. *Злучені штати, а не Сполучені штати.* Н.-Левиц.

Злуче́ння, ня, с. Соединение. *Злучення України з Москвою.* Левиц. (Правда, 1868, 448).

Злу́шувати, шую, еш, сов. в. злу́щити, шу, шиш, гл. 1) Сдирать, содрать, счистить. *2) **Злу́щувати стерню́.** Мелко пахати по жнивью (стереня). Пир. у., Конон.

Злю́бини, бин, ж. мн. Название обряда сватовства в некоторых местностях (напр., в Кобринском у.). Чуб. IV. 658. См. **Дівошлюб 2.**

Злюбі́ти, блі́у, биш, гл. 1) Полюбить. *Його козаки злюбили.* ЗОЮР. I. 216. *Бодай тебе, мій миленький, инша не злюбила.* Мет. 64. *Голубонька вбив, голубку злюбив.* Лавр. 81. 2) **Він злюбі́в, вона́ злюбі́ла.** Ему, ей понравилось. *Дали Христу ім'я Петро,—божа мати не злюбила.* Гол. IV. 549. *Не злюбив собі місця.* Ном. № 10248.

Злюбі́тися, блю́ся, бишся, гл. 1) Полюбить (взаимно). *Злюбилося дівчинонька з другим козаком.* Чуб. V. 204. 2) Понравиться. *А більш за те їй не злюбився, що, бачиш, в Трої народився.* Котл. Ен. II. 10.

Злю́дніти, ні́у, еш, гл. Обезлюдеть. *Він житиме на хуторі, поки є люде на степу, а як злюдніє, то він утече.* Миус. окр.

Злю́ка, ки, об. Злой человек. К. Іов. 50. Гліб. 116. *Чи він добрий, чи він злюка, ой що вам до того.* Макс. (1834), 9. Ум. **злю́чка.**

Злю́лятися, ляюся, ешся, гл. Напиться пьяным. *На radoшах так злюлявся, аж очі заплющив.* Подольск. г.

Злю́патися, паюся, ешся, гл. Рас-

свирепеть, сильно рассердиться. Драг. 100.

***Злюті́ти, ті́у, еш, гл.** Сделаться лютым. Сл. Яворн.

Злю́чий, злю́щий, а, е. Ув. от злий 1. *Очень злой. Злючих собак держала.* Хата, 99. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8.

Злю́чка, ки, об. Ум. от злю́ка.

Злю́щий. См. **Злю́чий.**

Зля́ганий, а, е. Слегшийся. *Як зляганий сніг, то вітер не вдере.* НВолын. у.

Зляга́ння, ня, с. Совокупление, сношения половые. Харьк. у.

Зляга́ти, га́ю, еш, сов. в. злягті́, жу, жеш, гл. 1) Склоняться, склониться на что-либо, опереться на что-либо. *Зліг на лісу, постояв.* О. 1861. VIII. 20. (Пані) *сунула з горниці, злягаючи на руки двох хороше зодягнених дівок.* Мир. ХРВ. 104. 2) Разрешаться, разрешиться от бремени. *Уже Дарина злягла. Жінка злягла.* КС. 1893. VII. 74. *Одному чоловікові злягла вночі жінка.* Федьк.

Зляга́тися, га́юся, ешся, сов. в. злягті́ся, зля́жуся, жешся, гл. Совокупляться, вступать, вступить в связь любовную. *А та, чи зляглась, чи не зляглась з ужакою,—вже й завагоніла.* ЗОЮР. II. 33. *Ходив чоловік у чумацтво, а жінка тим часом із салдатом зляглась.* Мнж. 95. *Злігся свекор з невісткою.* НВолын. у.

Злягчі́, зля́жу, жеш, гл.—**Злягті́.** Желех.

***Зляк, ку, м.** Испуг. *І з місця не зворухнеться од зляку.* Сл. Яворн.

***Зля́кано, нар.** Испугано. Сл. Нік.

Зляка́ти, ка́ю, еш, гл. Испугать. *Не вір, то звір, хоч не вкусе, то зляка.* Ном. № 4309. *Запитала вона зляканним голосом.* Мир. ХРВ. 17.

Зляка́тися, ка́юся, ешся, гл. Испугаться. *Жінка, злякавшись, упала перед ним.* Єв. Мр. V. 33. *Еней, пожар такий уздрівши, злякався, побілів як сніг.* Котл. Ен. II. 30. *Злякався хлопчик, аж поблід.* Гліб. 56.

Злякну́ти(ся), кну́(ся), не́ш(ся), гл.—**Зляка́тися.** *Вона злякнулася його.* Павлогр. у. *Ти, Ляше, злякнеш і з коня впадеш, сам присиплешся землею.* Мет. 400.

Зляку, нар. С испугу. *Не втямиш зляку, де б сховався.* Гл.

Зляпати, паю, еш, гл. Сделать неаккуратно, неумело. *Іх (великі млини) німці будувать уміють, а вже не зляпає наш брат.* Греб. 384.

Зляпатися, паюся, ешся, гл. Забрызгаться грязью. Вх. Лем. 420.

***Зляти, зіллю, зіллеш, гл.** Слить. Сл. Нік.

***Злятися, зіллюся, зіллешся, гл.** Излиться, пролиться, пройти. *У нас на Чижівці вчора злялися аж два дощі.* Крим.

Злячі, жу, жеш, гл.—Злягті. Желех.

Зляшити, шу, шиш, гл. Ополячить.

Зляшіти, шію, еш, гл. Ополячиться. *Була вона звичайна Пріська... за літ скільки запаніла, зляшила і стала зватися... Фрузиною.* Св. Л. 65.

Зма́га, ги, ж. Спор, препирательство. НВолын. у. *Іди, сину, прич од мене: через тебе що-дня змага в мене.* КС. 1882. XII. 442. Ум. **Зма́жка.** Гринч. III. 610. *Як своє лихо, так Соловейків обминала, щоб тільки не було між нами тієї гризі, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 339.

Змагання, ня, с. 1) Препирательство, ссора. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37. *2) Усилие, напряжение. *3) (до чо́го). Стремление. Сл. Нік.

Змагати, гаю, еш, гл. Быть в силах, в состоянии. *Поки руки змагають, то як небудь по світу плентався б.* Г. Барв. 416. *Ой косити, молотити—я то не змагаю.* Гол. IV. 446. **Чи ти здоров'ям змагаєш?** Здоров-ли ты? **Здоров'я змагає.** Здоров, —ва. *Як здоров'я змагає, то добре б робити.* НВолын. у.

Змагатися, гаюся, ешся, гл. 1) (з ким). Спорить. Чуб. III. 221. *Не в правді братік кохався, що за сестрицю змагався.* Мет. 194. *Ой добре, добре чуже дитя бить, що ні свариться, ні змагається.* Чуб. V. 700. *Змагались тоді між собою.* Єв. I. I. 52. *Змагається з нами, що нема у світі ані добрих людей, ані правди у людей.* МВ. II. 152. *2) (зким). Боротися. Сл. Нік. *3) Уси-

ливаться. *Змагався вітер.* Борд. *4) (до чо́го). Стремиться. Сл. Нік.

***Змагач, ча, м.** 1) Спорщик. 2) Боец, поборник. Желех.

Змагливий, а, е. Спорливый, задорный. *Він трохи змагливий був.* О. 1862. V. 35.

Змагну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Возразить, заспорить. *Всяке обіждає, корить, а вона і не змагнеться.* Г. Барв. 14.

Зма́жка, ки, ж. Ум. от зма́га.

Зма́зувати, зую, еш, сов. в. зма́зати, жу, жеш, гл. Смазывать, смазать. *Чоботи здорові і добре змазані.* МВ. I. 115.

Зма́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. зма́затися, жуся, жешся, гл. Смазываться, смазаться.

Змазу́ритися, рюся, ришся, гл. Запачкаться, испачкаться. Вх. Лем. 420.

Змайну́ти, ну́, не́ш, гл. Мелькнуть, улететь.

Змайструва́ти, ру́ю, еш, гл. Смастерить. *Вже так змайструю, як самому собі.* Г. Барв. 186. *Чи ти вже, Ярино, змайструвала нам що небудь?* Шевч. 246.

Зма́леньку, зма́лечку, нар. Ум. от зма́лку.

Зма́литися, люся, лишся, гл. Умалиться, сделаться маленьким; делать как маленький. *Не казав би то—мала, а то велика та змалилась.* Ном. № 6493. *Ото змалилася—ззмагалася з дитиною.* Харьк.

Зма́лти, лію, еш, гл. Сделаться меньше, уменьшиться. Желех.

Зма́лку, нар. С малолетства. *Як не дав бог талану змалку, то й не буде до останку.* Ном. № 1749. *Був якийсь задумливий змалку.* МВ. II. 8. *Один ще змалку вдатний шпак у щиглика співать навчився.* Гліб. 85. Ум. **Зма́леньку, зма́лечку.** *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася зма́лечку.* МВ. II. 19. *Оттак нам довелось йти ще зма́лечку колючу ниву.* Шевч. 634.

Зма́льовувати, вую, еш, сов. в. зма́люва́ти, люю, еш, гл. 1) Писать, написать, изобразить (красками, словом, мыслью). *Та коли б була знала та з тобою не стояла, то б я собі була малярка мала, я б своє личенько тоді*

змалювала. Чуб. V. 100. Поки бога змалюєм, то чорта звоєм. Ном. № 10427. Була чорнява, в рум'янцях, уста червоні... змалювати б таку та дивитись. МВ. II. 182. Измалювавши себе в своїй голові на поштарських, тільки погукував: «торкай!» Св. Л. 170.

*2) Срисовувать, срисовать. Сл. Дубр.

Змалювання, ня, с. Изображение (красками или словом). Не хутко споможеться, яка б ні була початкова громада, на змалювання себе писаним словом. К. XII. 124.

Змандрувати, рую, еш, гл. Уйти с места жительства. Гей, Орфію-небораче! Де ти змандрував від нас? Котл. (1874). 403.

Зманіти. См. Зманювати.

Змантіти, нчу, тиш, гл. Обмануть, обмошенничать. Шух. I. 85.

Зманювати, нюю, еш, сов. в. зманіти, нію, ниш, гл. Сманивать, сманить.

Змарніти, нію, ніш, гл.=Змарнувати. Змарнив художу. Вх. Зн. 22.

Змарнілий, а, е. Исхудалый (в лице).

Змарніти, нію, еш, гл. Исхудать. Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла. Ном. № 6899. За довгий час змарнів, борода одросла. Рудч. Ск. II. 162.

***Змарнований, а, е.** Истраченный, пропащий. Сл. Нік.

Змарнувати, ную, еш, гл. Без толку потратити, растратити; испортити. Могил. у.

Змастити, змащу, стиш, гл. 1) Смазать. Ой надибав дубового сала, як змастив милу, аж шкура відстала. Чуб. V. 576. 2) Переносно: опорожнить тарелку, миску, с'єв кушанье. І коряк той спорожрили, і миски змастили. Мкр. Н. 31.

Змаститися, змащуся, стишся, гл. Оскоромиться. Вх. Зн. 22.

Зматчитися, чуся, чишся, гл. Об улье: лишиться матки.

Зматчілий, а, е. Об улье: лишившийся матки, *обезматочившийся. Сл. Нік.

Змахувати, хую, еш, сов. в. змахнути, ну, нєш, гл. Смахивать, смахнуть, сметать, сместь. А що, змахнула пил з місяця? Шевч. 302.

Змеж, змежі, пред.=Зміж.

Змеженіти, нію, еш, гл. Спасть (о воде). Як змеженіє вода, тоді треба її гатити. Миус. окр.

Змежі. См. Зміж.

Змелений, а, е. Смолотый.

Змельнути, ну, нєш, гл. Смигнуть, сморгнуть. А Загнибідиха ж то і не змельне нікуди: як уп'яла свої блакитні очі у ясне світло сонця, та там вони і потонули. Мир. ХРВ. II. 76.

***Змелювати, люю, еш, сов. в. змолоти, змелю, змелеш, гл.** Молоть, смолоть. Сл. Нік.

Зменчати, ся и пр.=Зменшати, ся и пр. Менший син так зменчається перед батьком, а старший, так той не мовчить ні трохи. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зменшати, шаю, еш, гл. Уменьшиться. Добрий дощ ішов та вже зменшав трохи. НВолын. у.

Зменшати, шаю, еш, гл.=Зменшувати.

Зменшатися, шаюся, ешся, гл.=Зменшуватися. Моя прабаба яка, а перед чоловіком зменшалась, корилась йому. Г. Барв. 430. Тихо піднявся він (місяць) у гору, зменшаючись і яснючи. Левиц. I. 19.

Зменшення, ня, с. Уменьшение.

Зменшування, ня, с.=зменшення. НВолын. у.

Зменшувати, шую, еш, сов. в. зменшити, шу, шійш, гл. Уменьшать, уменьшить. Не няли віри, що бачив стовків, так зменшував-зменшував, а далі ото каже—чув, мов, що щось шелеснуло. Ном. № 4356.

Зменшуватися, шуюся, ешся, сов. в. зменшитися, шуся, шійшся, гл. 1) Уменьшаться; уменьшиться. Левиц. Пов. 69. 2) Покоряться кому, уступать старшому.

Змервити. влю, виш, гл. Истереть, измять (солону). Вх. Лем. 420.

Змережування, ня, с. 1) Испещрение узором и пр. 2) Расшивание мережками. 3) Соединение мережкой двух частей рубашки, двух кусков ткани. Змережування бува: косе, стовпчиками і кругле (Залюбовск.).

Змережувати, жую, еш, сов. в. змережити, жу, жиш, гл. 1) Испещрять,

испещрить узорами и пр. *Тонесеньку хустку сріблом мережит; та як змережила, сльозами зросила.* Федьк. I. 106.
2) Расшивать, расшить **мережками**.
3) Соединять, соединить **мережкою** две части рубашки, два куса ткани.

Змережуватися, жуюся, ешся, сов. в. **змережитися, жуся, жишся**, гл. 1) Испещряться, испещриться узорами и пр. 2) Расшиваться, расшиться **мережками**. 3) О двух частях рубашки, двух кусках ткани; соединяться, соединиться **мережкою**.

Змерзлий, а, е. Смерзший.

Змерзлюка, ки, ж. Зябкая женщина. Желех.

Змерзлюх, х́а, м. Мерзляк, зябкий человек. Желех.

Змерз(ну)ти, зну, неш, гл. Смерзнуть, озябнуть. *Шолудиве порося і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. *О, та й змерз же я цупко!* Кв. Драм. 5. *Зняв шапку, привітався... «Змерз», каже.* МВ. II. 26. *Дайте нам пироги, бо ми змерзли в ноги.* Чуб. III. 431.

Змерлий, а, е. Умерший.

***Змертвіння, ня, с.** 1) Омертвение. зачирание. 2) Застой, затишье. *Доба реакції й смертвіння одкидала од себе всі живі інтереси і в літературі, як у житті.* Ефр.

Змертвіти, вію, еш, гл. Помертветь, обмереть, сильно испугаться. *Оксана так і смертвіла.* Кв. I. 204.

Змерти. См. **Змірати**.

***Змерщина, ни, ж.** Выморочное имущество, имущество, после смерти хозяев оставшееся без наследников. Желех.

Зместі. См. **Змітати**.

Зметюхкати, каю, еш, гл. Скомкать, смять, набросать в беспорядке. Вх. Лем. 420.

Змивання, ня, с. 1) Смывание. 2) Вымывание. Ум. **Змиваннячко.** *Суботнее змиваннячко, недільнее прибіраннячко, що в суботу ізмиюся, а в неділю приберуся.* Мил. 131.

Змивати, ваю, еш, сов. в. **зміти, змію, еш**, гл. 1) Смыть, смыть. *Ой ви сльози, дрібні сльози, ви змиєте горе.* Шевч. 171. *Як водою змито—нема й нема.* Г. Барв. 78. 2) Вымывать, вымыть. *Голову йому змила і поськала.*

Рудч. Ск. II. 43. Пасітеся, сірі воли, не бійтеся вовка, а я піду до дівчини,—чи змита головка. Чуб. V. 57.

Змиватися, ваюся, ешся, сов. в. **змітися, зміюся, ешся**, гл. 1) Смываться, смыться. *Білі рученьки змиваються, а персики постираються.* Чуб. V. 591. 2) Вымывать, вымыть голову. *Ой як прийде субітонька,—я зміюся і росчешуся.* Мет. 76.

Змиг, гу, м. Миг.

Змигнути, ну́, не́ш, гл. Мигнуть. *І оком не змигнуть, як... звалився з дуба чоловік.* Стор. МПр. 107.

Змигнутися, ну́ся, не́шся, гл. Промелькнуть. *Так от як блискавка мигне, так моя доля змигнулась.* Г. Барв. 403. С отрицанием: пройти незаметно (о времени). *І час не змигнеться.* Ном. № 7739. *З хорошою нічку ночувати, то й ніченька не змигнеться.* Чуб. V. 1021. *З тобою, хлопчино, вечір не змигнеться.* Мет. 37. **І час нам не змигнеться.** *Время летит.* МВ. I. 30.

Змізерніти, нію, еш, гл. Сделаться хилым, худым. *А його жінка дуже подалася, змізерніла, зблідла.* Левиц. Пов. 155.

Змізкати, каю, еш, гл. Истаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одіжку дай, то зараз змізкаєш.* Черниг. у.

Змійовина, ни, ж. Раст. *Scorronera rosea.* Шух. I. 21.

Змикати, каю, еш, сов. в. **зімкнути, кну́, неш**, гл. 1) Сводить, свести судорогой. Ном. № 456, стр. 282. *Зомкнуло пальці.* Славяносерб. у. 2) Закрывать, закрыть. *Зомкнула очі.* Греб. 319. 3) О воде: покрывать, покрыть. *А вже дідові по шию вода забірає... А вже дідові чупер вода зімкнула.* Гол. I. 204.

Змикатися, каюся, ешся, сов. в. **зімкнутися, ну́ся, нешся**, гл. Сводить, свести судорогой. *Як підняв руку, так вона і зомкнулась, так і залякла.* Эварн. Запор. I. 14.

Змикітити, кічу, тиш, гл. Обмануть, не исполнить обязательства. Желех.

Змикнути, ну́, не́ш, гл. Увернуться, отскочить в сторону, убежать. *Хотів ударити чорта, а тий (=той) змикнув, і кий ударився об камінь.* Чуб. I. 46.

Змілини, лин, ж. мн. Обмылки. Черк. у.

Зміліти, ся. См. **Змілювати**, ся.

Змілитися, люся, лишся, гл. С отицианием: сделаться немилым. Як побачила тебе, світ мені не змілився, усім я нудила, усюди я скучала. Кв. I. 37.

Змілка, ки, ж. Ошибка. Угор.

Змілок, лка, м. 1) Смыленный кусок мыла. 2) Мн. **Змілки**=**Змілини**.

Змілосердитися, джуся, дишся, гл. Умилосердиться. Котл. Ен. V. 36. Поки прут знайшов та й одсердився, та на свою миленькую змілосердився. Чуб. V. 581. Крий, боже, щоб над ним хто з вас змілосердився. Греб. 380. Ісус же, змілосердившись, простяг руку. Єв. Мр. I. 41.

Змілостітися, щуся, стишся, гл.= **Змілосердитися**. Стали тоді люде бога просить, щоб послав на їх лучче смерть. Тоді бог змілостився і послав на їх смерть з косою. Драг. 2.

Змілування, ня, с. Милость, милосердие, сострадание, пощада. Нема божого змілування—спека та й спека. Каменец. у.

Змілуватися, лююся, ешся, гл. Сжалиться. Змилуйсь, боже, надо мною з високого неба! Чуб. V. 362. Ой пустіть мене, пустіть!.. Змилуйтеся! МВ. II. 49. Змилувався бог над раком та ззду очі дав. Ном. № 4684.

Змілювати, люю, еш, сов. в. **зміліти**, лю́, ліш, гл. 1) Ошибаться, ошибиться. Вага не змілить. Валк. у. От і змілила вже. Каменец. у. 2) Смыливать, смылить. Половину змілила мила. НВолын. у. ***Змілити сліди**. Уничтожить, скрыть следы. Коням ганчірками пообкручували копита, щоб змілити сліди. Лепкий.

Змілюватися, лююся, ешся, сов. в. **змілітися**, лю́ся, лішся, гл. 1) Ошибаться, ошибиться. І вже книга не змілиться. Лебед. у. 2) О мыле: смыливаться.

Змімрити, рю, риш, гл. Пробормотать.

***Змінати**, наю, еш, сов. в. **зім'яти**, зімну́, не́ш, гл. Сминать, смять. Сл. Нік.

***Змінúти**, ну, неш, гл. Минуть, пройти. Отак і день змине, а роботу не пороблено.—Два дні зминуло. Крим.

***Змірати**, а́ю, еш=**Змірати**. Сл. Нік.

Змірiти, рю́, ріш, гл. Помирить. Змиев. у.

Зміршавіти, вію, еш, гл. Сделаться худым, болезненным, плохим, *зачахнуть.

Змірщина, ни, ж. Мировая сделка; примирение. ***Змірщину піти**. Запивать мировую. Простила мені теща, та й змірщину пити. Гринч. II. 179.

Змісел, слу, м. Чувство. У чоловіка змісли: очима дивиться, ушима слуха і т. д. Радам. у. *Во мн. ч. **Змісли**, лів. Внешние чувства. Сл. Нік.

Зміслéний, а, е. 1) Подуманный; придуманный; выдуманный. 2) Чувственный, видимый. Світ зміслений, де ся родив, з діви Марії проісходив. Чуб. III. 370.

Зміслити, лю, лиш, гл. Подумать; придумать; выдумать. А грішачи, зміслив собі, що ще я млад; покаюся прежде смерти, не пійду і в ад. КС. 1883. II. 470. Покажеш праведне слово так, як воно вийшло з праведних уст, сами ви дивуетесь, як то воно в таку далеку старовину так ясно та сміливо змішлено. К. (О. 1861. II. 230). Зміслили п'яним собором. К. ПС. 126.

***Зміслóвий**, а, е. Чувственный. Сл. Нік.

Змісний, а, е. Ловкий, смысленный, догадливый.

Зміти, ся. См. **Змивати**, ся.

Змідніти, нію, еш, гл. Принять металлический вкус от меди. Аф. 457.

***Змієвік**, кá, м. Растение, богородичная трава, *Gnaphalii arvensis*. Сл. Яворн.

Зміж, пред. Из среды. І викинуть зміж себе його люде. К. Іов. 40.

***Хтось зміж нас**. Кто-то из нас. Сл. Нік.

***Зміждо**, пред. Между, посреди. Став залогом ізміждо нами: ні того не пуска, ні того. Канев. у.

Змізковувати, вую, еш, сов. в. **змізкувати**, кую, еш, гл. Выдумывать, измыслить.

Змі́в, ва, ве. Приналежачий змею. *Недалеко од змієвого логва.* Гринч. II. 235.

Змі́йний, а, е. Змеинный. *З того часу острів той зветься зміїним.* Стор. МПр. 113. *Зміїне сало.* Гринч. I. 157. **Змі́йний ко́рїнь.** Раст. *Vincetoxicum officinale* L. ЗЮЗО. I. 141.

***Змі́тися, іюся, іїшся, гл.** Извиваться, виться. *Стежки зміяться глибоко в житі.* Коцюб.

Змі́їха, хи, ж. Сказочное существо: змей-самка, жена змея, дракон женского рода. *У тій хатці та жила зміїха з трьома головами, тому змієві... мати.* Мнж. 29.

Змі́й, змія, м. Змей, дракон. *Змі́й робиться з простої гадини, тільки їй треба так де-небудь пробути, щоб вона сім год не чула ні дзвона, ні чоловічого голосу. Тоді у неї почнуть рости крила... і летить.* Мнж. 9. *І був коло Києва змі́й, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. **Ум. Змі́йок.** Рудч. Ск. II. 187.

Змі́йка, ки, ж. 1) Ум. от змі́я. Змейка. 2) Название козырной шестерки при игре в хва́льку. КС. 1887. VI. 465.

Змі́йок, йка́, м. Ум. от змі́й.

Змі́на, ни, ж. 1) Перемена, изменение. *Левец. (Правда, 1868, 496). Ой тому барвіночку нема цвіту зміни.* Чуб. V. 104. 2) Смена.

Змі́нити, ся. См. II. **Змі́няти, ся.**

***Змі́нливий, а, е = Змі́нний.** Неч.-Левец.

Змі́нний, а, е. Изменчивый, изменяющийся. *Желех. Змі́нне.* Плата за промен денег. *Від сотки треба жидові дати тільки, а тільки змінного.* Вх. Зя. 22.

Змі́нчик, ка, м. Работник, пришедший на смену другому. Черк. у.

Змі́нювати, нюю, еш и змі́няти, няю, еш, сов. в. змі́нити, ню́, ниш, гл. Изменять, изменить, переменять, переменить. *Лицеміри зміняють лица свої.* Єв. Мт. I. 16. *Коли хочу змінити, то зміню.* Рудч. Ск. II. 159.

Змі́нюватися, нююся, ешся и змі́нятися, няюся, ешся, сов. в. змі́нитися, ню́ся, нишся, гл. Изменяться,

измениться, переменяться, перемениться. *Чого ж ти, синочку, з личенька змінився?* Чуб. V. 661. *Ой час мене заміж дати, бо голос змінився.* Мл. л. сб. 290.

Змі́няти, няю, еш, гл. Обменять, променять. *Дали мені мужа—невірного друга, що його не змінять, що його не продать.* Мет. 254.

Змі́нятися, няюся, ешся, гл. Поменяться. ЗОЮР. I. 72. *А ну, зміняй-мось!* НВолын. у.

Змі́рати, ра́ю, еш, сов. в. змі́рти, зі́мру, ре́ш, гл. Умирать, вымирать, вымереть. *Люде змірають.* О. 1862. VIII. 34. *Вся сім'я зі́мре.* Киев. у.

Змі́рити, рю, риш и змі́ряти, ряю, еш, гл. Смерить, измерить. *Не увіриш, поки сам не зміриш.* Ном. № 6831. *Добре чуже лихо міряти—зміряй своє.* Ном. № 2354.

Змі́рковувати, вую, еш, сов. в. зі́ркува́ти, кю́ю, еш, гл. Соображать, сообразить. К. Юв. 45. *Зміркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв 163.

Змі́ркува́тися, кю́юся, ешся, гл. Сообразить, собраться с мыслями. *От мов і хочуть спитаться, та не зважуться; хочуть говорити, не зі́ркуються.* МВ. II. 120.

Змі́рок, рка, м. Мерка. *Змірок з чобота.* Миус. окр.

Змі́ряти. См. **Змі́рити.**

Змі́сити, шу́, сиш, гл. Смесить. *Кров з піском змісили.* Чуб. I. 161.

***Змі́ст, ту, м.** 1) Смещение, замена, перемена. *Плуги колись були в людей не такі, як тепер, а боронам та мало змісту є, бо що було колись, то й тепер.* Крим. 2) Содержание. *Те, що він говорить має стільки доброго й благородного змісту для моєї душі.* Кобил. «Ніоба». **Змі́ст кни́ги.** Оглавление.

Змі́стити, ся. См. **Змі́щати, ся.**

***Змі́стовний, а, е.** Содержательный. Сл. Нік.

Змі́тати, та́ю, еш, сов. в. змі́сти, зме́ту́, те́ш, гл. Сметать. сметь. *Як мітлою змітено.* Ном. № 1908. *Вітер пил з землі змітає.* К. Псал. 2.

Змі́тка, ки, ж. Кобыла, у которой постоянно бывают выкидыши.

Змітки, ків, м. мн.—Обмѣтиця 1.

Зміток, тка, м. Изношенный лапоть.
Вх. Зн. 22. Желех.

***Змітуватися, туюся, ешся, гл.**
1) Сметаться. 2) изнашиваться. *Нова мітла гостро мете, але й змітується скоро.* Лепкий.

Зміцніти. См. Зміцняти.

Зміцніти, нію, еш, гл. Укрепиться, сделаться сильным.

Зміцнювати, нюю, еш, зміцняти, няю, еш, сов. в. зміцніти, нію, ніш, гл. Укреплять, укрепить. *Ти зміцнював коліна слабосильні.* К. Іов. 9. *Вже б і помер, та зміцняє мене надія вас побачити.* МВ. I. 49.

***Змічати, чаю, еш, сов. в. змітити, чу, тиш, гл.** Подмечать, подметить; спохватываться, спохватиться. *Не змітили, як і сонечко стало сідати. Молодиця й не змітила, коли саме перестала дитина плакати.* Крим.

***Змішаний, а, е.** 1) Смешанный, смущенный. *Я випустив неживого пташка з руки і, засоромлений, стурбований, пригноблений і змішаний, я побіг геть, геть від нього.* Франко. 2) Перемешанный. —хор. Хор из женск. и мужск. голосов. Сл. Нік.

Змішання, ня, с. Смешение.

***Змішування, ня, с.** Смешивание.
Сл. Дубр.

Змішувати, шую, еш, сов. в. змішати, шаю, еш, гл. Смешивать, смешать. Ном. № 1039.

Змішуватися, шуюся, ешся, сов. в. змішатися, шаюся, ешся, гл. Смешиваться, смешаться. Левиц. Пов. 108. Дещо. 44. *Змішався щавій з лободою.* Чуб. V. 576.

Зміщати, щаю, еш, сов. в. змістити, шу, стиш, гл. 1) Помещать, поместить. *Їх змістили докупи.* Павлогр. у. *2)—когó. Удалить со службы, расчитать. *Вони хотять покойовку змістити, перебудуться з кухаркою.* Крим.

Зміщатися, щаюся, ешся, сов. в. зміститися, щуся, стишся, гл. Помещаться, поместиться. *Добре ся пестити, коли ся є де змістити.* Ном. № 1399. *То б не змістилися на землі люде, як би не вмірали.* НВолын. у. *Таке й у голові не зміщається, а не то, щоб його одним словом вимовити.* Св. Л. 300.

Зміюк, ка, м. Самец-змея. Желех.

Зміюка, ки, ж. Змея, большая змея. *Жила стара баба така, що вміла зміюк іскликати.* Гринч. II. 46.

Змія, змії, ж. Змея. *А під тим каменем да люта змія лежить.* Чуб. III. 440. Ум. **Змійка.**

***Зміяра, ри, м.** Огромный змей. Екатерин. г. Сл. Яворн.

Зміястий, а, е. Змеевидный. *Отари нівечив зміястими стрілами.* К. Псал. 181.

***Зміячий, а, е.** Змеиный. *Зміяча голова. В пасіці в кутку закопують зміячу голову, щоб ворог не приступив.* Крим.

Змлоїти, лою, їш, гл. Истомить. *Зима, ді, мя зморозила, а літо змлоїло.* Гол. II. 425.

Змова, ви, ж. 1) Уговор. *Удовиця змови їх не знає.* Мкр. Н. 15. *А все таки в моім немудрім слові була якась недовідома сила, бо з правдою було воно у змові.* К. XII. 12. 2) Заговор.

Змовини, вин, ж. мн. 1) Уговор. *І погуби їх серед ради, серед їх змовин нечестивих.* К. Псал. 9. 2) Сговор. *Зробили змовини, а там і весілля справили.* МВ. I. 117.

Змовити, ся. См. Змовляти, ся.

Змовка, ки, ж.—Змова. *У нас була змовка наперед, то й пішли вдвох красти.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Змовкати, каю, еш, сов. в. змовк(ну)ти, ну, неш, гл. Смолкать, смолкнуть. *Спи!—кажу йому. Він і змовкне.* МВ. II. 9.

Змовлєнник, ка, м. Заговорщик. Желех.

Змовляти, ляю, еш, сов. в. змовити, влю, виш, гл. 1) Говорить, проговорить, промолвить. *І риба річ премудру твою змовить.* К. Іов. 26. *Змов мені одно словечко.* Г. Барв. 72. 2) Сговаривать, сговорить. *Мене змовили за багатого одинця.* Г. Барв. 475. *Як змовляють, то сто коней дають, а як змовлять, то чортма і одного.* Лебед. у. *В суботоньку змовляли, в неділоньку звінчали.* Маркев. 87. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарях). *Баба пристріт змовляє.* КС. 1893. VII. 76.

Змовлятися, ляюся, ешся, сов. в. змовитися, влюся, вишся, гл. Угова-

риваться, уговориться, условливаться, условиться. Кв. Драм. 310. Змовлялись, завтра як до бою достанеться їм приступить. Котл. Ен. V. 44. Почали ми змовлятися, як двері відчинити Катрі і як їй вийти. МВ. II. 103. Так змовлялися три товариші. Чуб. III. 411. 2) Сговариваться, сговориться (свадебн. обряд). У суботу змовлялись, а в неділю вінчалися. Чуб. V. 201.

*Змóвця, ці, м.—Змовлєнник. Ефр.

Змóвчати, чу, чиш, гл. Смолчать. Брат змовчав, тільки по головці дівчину погладив. МВ. I. 12.

Змóга, ги, ж. Возможность. Терпіла я, терпіла, так уже змоги не стало: взяла та й покинула його,—живи собі сам. *Скільки змóги. Изо всей силы. Сл. Нік.

Змогті, змóжу, жеш, гл. 1) Смочь, быть в состоянии. Бо ти будеш сварити, а я ся журити, то не зможу, молоденька, по світі ходити. Чуб. V. 529. А вже мені старенькому без коня пропадати, не зможу я по степах чвалати. Мет. 444. Не зміг одвести очей од молодой. Стор. МПр. 77. Коли хочеш, зможеш мене очистити. Єв. Мр. I. 40. 2) Одолеть. Котл. Ен. V. 18. Божевіллякоханя змогло безщасну. Г. Барв. 399. Два дні не спить і сон його не зможе. Харьк.

Змогтіся, жуся, жешся, гл. 1) Собраться с силами. Я тебе доведу, голубко. Зможися, щоб іще гірше тобі не було. МВ. (О. 1862. III. 43). Не змоглися на євангелію, цілуйте псалтирію. Ном. № 12026. Ух, іззіла обух! коли б змогтись, та ще поволоктись—казав чоловік, маку дам. Ном. № 4841. 2) Устать, утомиться.

*Змóжність, ности, ж.—Мóжність. Ном. 12025.

Змокáти, кáю, еш, сов. в. змóкти, кну, неш, гл. 1) Мокнуть, смокнуть. Лїнївий в своїй хаті змокне. Ном. № 10838. 2) Иносказательно: гореть, сгореть. См. Мóкти.

Змóклий, а, е. Промокший.

*Змóкнути, ну, неш. Измокнуть, промокнуть насквозь. Желех.

Змокрáвити, вію, еш, гл. Сделаться влажным, сырым, мокрым. Желех.

Змокрáти, рію, еш, гл.—Змокрáвити. Константиногр. у. Дещо. 66.

Змóкти. См. Змокáти.

Змолодикувáти, кúю, еш, гл. Прожить холостым.

Змолодїти, дїю, еш, гл. Помолодеть. Все у природі немов змолоділо. Щог. Сл. 61.

Змóлоду, нар. Смолоду. Привикай до господарства змолоду, не будеш знать на старість голоду. Ном. № 10100. Старий з першого молоду був кріпкий. Харьк.

Змоло́ти, змелю́, леш, гл. Смолоть. *См. Змелювати. Принесе зерно, змелють у братовім млині. Рудч. Ск. II. 12. Змели мені пшениченьку. Чуб. V. 17.

Змоло́тися, змелю́ся, лешся, гл. Смолоться. Без мене і хліб не змелеться. Ном. № 2523.

Змоло́чувати, чу́ю, еш, сов. в. змолотїти, чу́, тиш, гл. Смолачивать, смолотить. Він сам у день змолочував більш як десять чоловіка. Грин. II. 270. У його на виду чорт сім кіп гороху змолотив. Ном. № 8521. А в вівторок снопів сорок пшениці нажала, а в середу повозила, в четверг змолотила. Чуб. V. 1098.

Зморгну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Мигнуть. *2) (на ко́го). Подмигну́ть (кому). Сл. Нік.

Зморгну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Перемигнуться. Поставила вона йому вечерю, зморгнулись одно на одно: є тов. Рудч. Ск. II. 165.

Змордувáти, дúю, еш, гл. Измучить, изнурить. Ой не їдь, рідненький, бо доріженька злая: коня змордуєш. Мет. 32.

Змордувáтися, дúюся, ешся, гл. Измучиться, изнуриться.

Зморїти, рію, риш, гл. См. Зморювати.

Зморїтися, рі́ося, ри́шся, гл. Утомиться, умориться, изнуриться. Да як же ти зморилась! посидь трошки. Г. Барв. 91.

Зморóжувати, жу́ю, жу́еш, сов. в. зморóзити, жу, зиш, гл. Замораживать, заморозить. Ой морозе, морозинку, добрий чоловіче, заморозь того когутика, хай не кукуріче. Мл. л. сб. 308.

Ой зима, зима, морозовая, прошу я тебе, не зморозь мене. Лавр. 120.

Зморокувати, кую, еш, гл. Выдумать. Ходив собі по вулиці, та ось що зморокував. Кв. Драм. 228.

Змóрх(ну)тися, нуся, нешся, гл. Сморщиться.

Змóршка, ки, ж. 1) Морщина. На лобі... зморшки. Мир. ХРВ. 219. Омелько п'є та супиться, аж зморшки понабігали йому на лобі. Левиц. ПЙО. I. 372. 2) Сборка у белья. 3) Гриб: сморчок.

Зморшкуватий, а, е. Морщинистий.

Змóршити, шу, шиш, гл. Сморщить. Рудч. Ск. II. 108.

Змóршитися, шуся, шишся, гл. Сморщиться. Левиц. Пов. 339. Згорбився, зморщився ще й зажурився. Чуб. V. 1147.

Змóршка, ки, ж. = Змóршка. На виду такі зморшки вже, як у мене. Павлогр. у.

***Змóрювати, рюю, еш, сов. в. зморіти, рію, риш, гл.** Утомлять, утомить, изнурить. Сон його зморів. Сон его одолел. Сл. Нік.

Змоскалілий, а, е. Обрусевший. О. 1861. XI. Св. 44.

Змоскаліти, люю, еш, гл. Обрусеть. Желех.

Змоскалювати, люю, еш, гл. Отбыть солдатчину. Ти спарубкував, змоскалював, а такої свити не носив. Васильк. у.

Змостіти, ся. См. Змóщувати, ся.

***Змотóрити, рю, риш, гл.** Скоро сделать, спроворить, смастерить. Сл. Яворн.

Змóтувати, тую, еш, сов. в. змотати, таю, еш, гл. 1) Сматывать, смотать. Я оці мички спряла і змотала. Рудч. Ск. II. 44. *2) Свернуть, сложить. Ні, я вже не ловитиму сьогодні, вже й удку змотав. Змотай клуночок. Крим.

Змóтуватися, туюся, ешся, сов. в. змотатися, таюся, ешся, гл. Сматываться, смотаться. Прийдеться ниточка до клубочка, та не змотається. Ном. № 4092. *2) Только в сов. в. Побежать, сбежать. Зматайся-но, хлопче, скоренько додому та виклич сюди дядька. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Змотóзити, жу, зиш, гл. Связать веревкой. Овруц. у.

Змочі, змóжу, жеш, гл.=Змогті. Желех.

Змóчувати, чую, еш, сов. в. змочіти, чю, чиш, гл. Смачивать, смочить, измачивать, измочить. Змочувала холодною водою засмажені Прісчині уста. Мир. Пов. I. 170. Який бог змочив, такий і висушить. Ном. № 78. Ні дощик його не змоче. Мет. 208.

Змóщувати, шую, еш, сов. в. змостіти, шю, стиш, гл. 1) Намащивать, намостить, настилать, настлать. Жінка не злюбила й високу кровать змостила. Чуб. V. 668. 2) Свивать, свить гнездо.

Змóщуватися, шуюся, ешся, сов. в. змостітися, шуюся, стишся, гл. Взбираться, взобраться и сесть. На сідало кури змостились. К. ЦН. 308.

Змрік, року, м. Сумрак. Желех.

Змрúжувати, жую, еш, сов. в. змрúжити, жу, жиш, гл. Закрывать, закрыть (глаза). Іще й очко змружить. Гринч. III. 163.

***З-мúдра, нар.** Хитро, по-ученому мудрствуя. Сл. Нік.—Ти вбив Михайла?—Його вбило його багацтво.—Лиш не з-мудра, Каленику. Стефан.

Змудрувати, рую, еш, гл. 1) Измыслить. Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергілій намалює. Котл. Ен. VI. 49. 2) Перехитрить. Бабу і чорт не змудрує. Ном. № 9074.

Змúлювати, люю, еш, сов. в. змúлити, лю, лиш и змúляти, ляю, еш, гл. Натирать, натереть, надавить. *Тісний черевик,—геть собі ногу змуляв. Умань. Ефр.

Змúнити, ню, ниш, гл. Померкнуть. Сонце то засяє, то змуне. Левч. 113. Сонце майорить між ними (хмарами)—то засяє, то овсі змуне. О. 1862. IX. 62.

Змурóувати, вую, еш, сов. в. змúрувати, рую, еш, гл. Строить, построить (из камня, кирпича); соорудить. Змурував високу башту. Грин. I. 128. Оце змурував Спаса. Ном. 14223

Змúсити. См. Змушати.

Змусувати, сую, еш, гл. Придумать. Сивиллу лайте безтолковн, її се мізок змусував. Котл. Ен. IV. 6.

Змусуватися, суюся, ешся, гл. Перевродить, перепенитися.

Змутити, чу́, тиш, гл. Возмутить, помутить. *Надлетіли гуси з чистого броду, змутили мені студену воду.* Чуб. V. 325.

***Змутніти, нію, еш, гл.** Помутнеть, помрачиться. *Екатер. г. Сл. Яворн.*

***Змучений, а, е.** 1) Измученный. 2) Усталый. *Сл. Нік.*

Змучити, чу, чиш, гл. Измучить. *Левец. Пов. 37.*

Змучитися, чуся, чишся, гл. 1) Измучиться. *А джміль впився, з чорногузом бився, почав бійку велику, чорногуз змучився.* Чуб. V. 1144. 2) Прожить в муках, страданиях. *Бідна Гапчина сестра не зжила, а змучилась.* О. 1861. X. 32.

Змушати, шаю, еш, змушувати, шую, еш, сов. в. змушити, шу, сиш, гл. 1) Принуждать, принудить. *Чи змушиш ти до послухання тура?* К. Іов. 88. *Ой я тебе не змушаю, но щире кохаю.* Гол. I. 239. 2) С отрицанием. Не быть в состоянии. *А що ж я буду робити, що змушу ворогів пережити.* Чуб. V. 595.

Зм'якчити, чу́, чиш, гл. Смягчить. *До півночі Сухобрус молився богу за свою Марту, щоб господь зм'якчив її серце.* Левец. Пов.

Зм'якшити, шію, еш, гл. Стать мягче; присмиреть. *Треба полити, щоб зм'якшила земля.* Волч. у. (Лободовск.). *Уже тепер старшина зм'якшив.* НВолынск. у.

Зм'яти, зімну́, неш, гл. = Зімняти. Чуб. V. 1185. *Да покуль батеньку я в'єднав, я свою шапочку стер та зм'яв.* Мет. 179.

Знабóчитися, чуся, чишся, гл. Искривиться. *Чоботи знабочились.* Мнж. 181.

Знавати, гл. Знать, знать. *У титаря, коли знавав. То козаки теє зачували, усі замовчали, бо в гріхах себе не знавали.* Макс. (1834), 15.

Знавець, вця́, м. Знаток. Желех.

Знавідітися, джуся, дішся, гл. = Знавісніти. *От, знавідився, чи що?* НВолын. у.

Знавіснілий, а, е. Взбесившийся, сошедший с ума.

Знавісніти, нію, еш, гл. Взбеситься.

сойти с ума. Рябко! ти знавіснів! Г.-Арт. (О. 1861. III. 83).

Зна́гла, нар. Внезапно.

Знагодітися, джуся, дішся, гл. Случиться. *Закр.*

Знадвірній, я, е. Внешний. *Левец. (Правда, 1868, 557). Левец. I. 205.*

Знадвору, нар. Со двора, извне, снаружи. *Воно його взяло до батенька і посадило на причілку знадвору, а само полетіло.* Рудч. Ск. II. 43. *Знайшли ося прив'язане коло дверей знадвору.* Єв. Мр. XI. 4.

Знаджувати, джую, еш, сов. в. знадити, джу, диш, гл. Привлекать, привлечь, приманивать, приманить.

Знаджуватися, джуюся, ешся, сов. в. знадитися, джуся, дишся, гл. Идти, пойти на приманку, увлекаться, увлечься, приманиваться. *Константиногр. у. Желех.*

***Знадіб, добу, м.** (До чого, на що). 1) Материал. 2) Воспомогательное средство, инструмент. *Сл. Нік.*

***Знадливий, а, е = Знадний.**

Знадний, а́, е́. Привлекательный. *Знадний з усмішкою погляд.* Мир. ХРВ. 8.

Знадоба, би, ж. Надобность. **В знадобі́ бути.** Быть нужным. *Наша дівка в знадобі.* Гринч. III. 96.

Знадобля́тися, ляюся, ешся, сов. в. знадобі́тися, блюся, бішся, гл. Надобиться, понадобится, пригодиться. *В хазяйстві все знадобиться.* *Ном. № 10110. Мені з жінкою не возиться, а тютюн та люлька козаку в дорозі знадобиться.* *Нп. Ісус Христос народився, всьому світу знадобився.* Чуб. III. 321. *Знадобилась вона тепер бідолашній Химі.* МВ. II. 65.

Знадоб'я, б'я, с. Снаряд. *Рибалки бачуть, що волок подертий, та кажуть: «хай тобі гаспид з твоім знадоб'ям».* Харьк. у.

Знадтом, нар. Слишком. *Узяв п'ятнадцять кіп знадтом з десятини.* НВолынск. у.

Знае́мість, мости, ж. и пр. = Знайо́мість и пр.

Зна́йда, ди, об. Найденыш.

Знайді́біда, ди, м. Авантюрист, искатель приключений.

Зна́йдух, ха, м. = Зна́йда. Желех.

Знайко, ка, м. Знающий, сведущий. *Знайко біжить, а незнайко лежить.* Ном. № 6018.

***Знаймувати**, му́ю, еш, гл. 1) Об'являть во всеуслышание, публично. 2) Свидетельствовать, оказывать, совершать. *Ти ж йому шлюб у церкві знаймувала.* Киев. г. О. Пчілка.

Знайомий, а, е. Знакомый. *А пані перелякалася: то за тим знайомим шле, то за другим.* МВ. II. 53. Сей звичай був не тільки між товариством і знайомими, а й між чужими. Стор. II. 181.

Знайомісінкий, а, е. Совершенно знакомый, совершенно известный. *Що мені там кожна стежечка, кожний кущик знайомісінкі.* МВ. I. 13.

Знайомість, мости, ж. Знакомство. Чуб. I. 255.

Знайти́ся. См. Знахо́дитися.

Зна́к, ку́, м. 1) Знак. *Дав же зрадник його знак їм.* Єв. Мр. XIV. 44. *Телятко шукаю, десь ся загубило, а червоним знаком назначено було.* Чуб. V. 69. 2) **Давати в знакі**. Показувать вид, давать понять, обнєруживать. 3) **Датися в знакі**. Дать себя знать. *Татари й турки дались в знаки й поспільству й шляхті.* К. ЦН. 208. *Але ж дався він у знаки!* Ном. № 2764. 4) **По знаку**. Знакомый, ая, ое, известный, ая, ое. *Чи по знаку кому цей Оглав білохатий?* Шевч. 492. *По знаку чоловік, лице по знаку.* Змиев. у. 5) **Що воно́ за знак?** Что бы это значило? *Що воно за знак, що твоя дочка приїздила в гості?* Рудч. Ск. II. 67. 6) **Знако́м**. Видно; очевидно. *Знаком, що ліпше.* Вх. Зн. 22.

Знакі́мець, мця, м. Знакомый. Змиевск. у. *Се ж його знакімець; вони здавна знаються.* Верхнеднепровск. у. (Залобовск.).

Знакі́мля, ля, знакі́м'я, м'я, с. Знакомство. Катериносл. у. (Залобовск.).

Знако́мий, а, е. Знакомый, известный. К. Псал. 203. *До порогів недалеко, знакома дорога.* Морд. *Знакомі люде дохожали улицею.* МВ. II. 104. *Як города — так знакомих: де поїду, то випхнуть.* Ном. № 9482.

Знакомі́тель, ля, м. Знакомый. У мене є в Охтирці знакомітелі. Харьк. у.

Знакомі́тий, а, е. Примечательный, достопримечательный, приметный,

известный. *Це знакомитий буде стовпець, бо сучків дуже багато.* Черниг. г. *Це свита знакомита.* НВолын. у. *Сусіди, сусідоньки, не бачили моєї жічки?* *Моя жінка знакомита: підтикана ззаду свита, на ніжку налягає, ще й на плечах горбок має.* Ном. № 9116. *Прийми (Гомере) нас під свою опеку знакомиту.* К. XII. 70. *Був альфа і омега знакомитого товариства святих братів Кирила і Мефодія.* К. XII. 11.

Знако́мість, мости, ж. 1) = **Знакі́мля**. Маркев. 52. *2) Знакомые люди. *Ходить по своїх знакомостях.* Крим.

***Знаме́н**, на, м. = **Знаме́но** 2. *Під вербою знамен стоїть, під знаменом козак лежить.* Нп.

***Зна́меник**, ка, м. Знаменатель. Сл. Дубр.

Знамені́тий, а, е = **Знакомі́тий**. *Миколай імня знамените.* Чуб. I. 169.

***Знамені́то**, нар. Отлично, прекрасно.

***Зна́менний**, а, е. Знаменательный. Сл. Яворн.

Зна́ме́но, на́, с. 1) Знак, знамение. *Мій меч? Це знамено святої правди.* К. ЦН. 208. 2) Знамя. Шевч. 233. *Вже військо пішло, знамена мають.* Чуб. V. 503. *Наше національне знамено.* К. XII. 133. 3) Печать. клеймо. *Левиц. (Правда, 1868, 449).*

Зна́менуватися, нуюся, ешся, гл. Прикладываться ко кресту и др. священным предметам. **Он хреста вже батюшка винесли,—піди познаменуйся.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Знаменя́та, ня́т, с., мн. Значки или клейма на рогатом скоте, налагаемые на него гуцулами пред выгоном в полонину. *Кождий кладе своїй маржині свої знаменята.* Шух. I. 196, 197.

Знамі́ряться, ряюся, ешся, сов. в. **знамі́ритися**, ряюся, ришся, гл. Вознамериваться, намериться. О. 1862. VIII. 22. *Знамірився тікати додому.* О. 1862. VIII. 17.

Зна́ний, а, е. Известный. *Добре знані нам речі.* Єв. Л. I. 1. *Знана на весь світ Баба Борець.* Г. Барв. 426. *Не дивиться на знаних і великих, не дивиться на вбогих і багатих.* К. Іов. 75.

Зна́ник, ка, м. = **Зна́тнік**. Еф. 60.

Знанн'я, н'я, с. Знание. Левиц. Пов. 266.

Знарóк, ку, м. 1) Умысел. 2) Случай. *Як на той знарок і в шинку на сей час нікого не лучилось.* Дорош., На Укр. 8.

Знарóшне, нар. Нарочно, умышленно. *Він дав мені знарошне серце мляве, знарошне він лякає мене страхом.* К. Іов. 52. *Не знарошне він занедбав Квітчин способ малювання наших селян.* Хата. X.

Знаряддя, дя, с. Орудие. *І господь його ізбавить од ловецького знаряддя.* К. Псал. 212. *Котляревський... був тільки знаряддям українського світогляду.* К. XII. 123.

Знаряжати, жаю, еш, сов. в. знарядіти, джу, диш, гл. Снаряжать, снарядить. *У наряді доброго коня купувала, мене молодого в поход знаряжала.* Макс. (1849), 83.

Знаско́ка, нар. Наскочивши, налетом.

Зна́ти, знаю, еш, гл. 1) Знать. *Хто ж в світі знає, що біг гадає!* Ном. № 29. *Знаю тебе, хто єси.* Єв. Мр. I. 24. *Десь ви не знаєте любощів ізроду.* Мет. 93. *2) Сознать. *А він аж остовпів коло їх і не знає нічого,—так злякався.* Крим. *3)—**від чо́го.** Знать ведовское средство против чего-н. *Це такий дід, що од усього знає. Коли вночі ходить опир, то є такі діди та баби, що й од цього знають.* Крим. 4) Видно, заметно. *Знати, Марусю, знати, в котрій вона хаті.* Мет. 234. *З ким стояла, говорила—підківоньки знати.* Чуб. III. 112. *Знати милу по личеньку, що не спала всю ніченьку.* Лавр. 115. ***Зна́ти па́на по халя́вах.** Перенос.: Видно птицу по полету. Сл. Нік. 5) Видно. *Знать не дуже добачали старі очі.* Левиц. I. 2. 6) С отрицанием. Неизвестно. *Не знати, щоб то значило.* О. 1862. VI. 96. *Не знать, де ділось.* ЗОЮР. II. 34. *Чоловік не знать куди і подався.* Стор. МПр. 59. *Не знать по якому говорять. Се я не знать чого злякалася.* Г. Барв. 195. Последнее выражение имеет также значение: пустяка испугалась. Выражения **не зна́ти що (чого́, чому́ и пр.), не зна́ти за що**—значат не только неизвестно что, за что, но также имеют

смысл: ничтожная вещь, маловажная причина, пустяк, из-за пустяка. *Чого тобі смутитись не знать чим?* МВ. (О. 1862. III. 63). *Бідкається не знать чим.* Ном. № 13685. *Не знать за що зазмагались.* 7) **Знай.** Будто, как-будто. *Стара верба похилилась над ним, знай та ньенька рідна над своїми діточками.* Федьк. Пов.

Зна́тий, а, е. Видный, заметный. *Знаті були міщане раз уже з того, що не носили шабель,—тільки ніж коло пояса: одні пани да козаки ходили при шаблях.* К. ЧР. 63.

Зна́тися, зна́юся, ешся, гл. 1) Знаться, водить знакомство, *быть в близких отношениях. *Бодай ніхто не дждав з багатими знаться.* Ном. № 1416. *Розійшлися, мов не знались.* Шевч. 483. *Прощайте! Дай, боже, знаться!* Г. Барв. 43. 2)—**на чому́.** Смыслить в чем, знать толк в чем, иметь в чем-либо познания. *Теля не знається на пирогах.* Ном. № 6510. *Знався на пасіці добре.* Сим. 202.

Зна́тний, а, е. Заметный.

Зна́тнік, ка, м. Знахарь, колдун. Мнж. 72. *Сей Бондарь знатник великий був.* О. 1862. V. 102.

Зна́тніця, ці, ж. Знахарка, колдунья. *Занедужала Пилипи́ха. Покликали ми до неї усіх знатниць і лікарок.* МВ. II. 178.

Зна́тно, нар. Заметно, видно. *Сіє тички не знатно буде, бо билка тонка, не видно буде здалеку.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

***Зна́то́чний, а, е.** Значительный, видный, представительный, именитый. Желех.

Знаття́, тя́, с. 1) Знание. *Бува там, у громаді, якесь знаття потайне, що прочуває непевну правду доразу.* МВ. (О. 1862. I. 96). **Ко́лі б, як би знаття́.** Если-бы было известно. *Як би знаття, що в кума пиття, то б і дітей забрав.* Ном. № 5407. *2) Опыт. *Буде знаття, та не буде вороття.* Сл. Нік.

Зна́ту́рити, рю, риш, гл. Сноровить. *Зна́ту́рив коня.* НВолын. у.

Зна́ту́ритися, рюся, ришся, гл. Сноровиться. *Зна́ту́ривсь кінь.* НВолынск. у.

Зна́ха, хи, ж. Знающая, мастерица. Мкр. Н. 36.

Зна́харка, ки, ж.—Знатни́ця. Од пристріту знахарка бере шклянку чи кухлик води, кида туди жарину, витира хворого сіллю, шпуге тією водою і дає й хлиснути її. Ном. № 13927.

Зна́харство, ва, с. Знахарство.

Зна́харський, а, е. Знахарский.

Зна́харь, ря, м.—Знатни́к. Став я шукать знахарів та усяких характерчиків. Стор. МПр. 41. Знахарі і знахарки, замість «воистину воскрес», кажуть: «по болоту хожу, чайок деру», або що инше, що думають заповідять чарами. Ном. № 289, стр. 282.

Знахарюва́ти, ріюю, еш, гл. Заниматься знахарством. Що не тільки та пан Сава церков та руйнує, із бісами став за право й дуже знахарює. Макс. (1834). 91. А його жінка ще к тому й знахарювала, та таки так, що декому і помагала. Мог. 111.

Зна́хід, ходу, м. Нахождение; находка. Желех.

Зна́хідка, ки, ж. Находка.

Знахо́дити, джу, диш, сов. в. знайти́, йду́, деш, гл. 1) Находить, найти; сбретать, обрести. *Хоч ти знайдеш з русою косою, та не знайдеш з такою красою.* Мет. 111. *Посилала пані шукати. Шукали, шукали—не знайшли.* МВ. II. 52. *Не знайду я такої дружини.* Хата, 35. *Там грішники перестають буняти, там томлені знаходять опочивок.* К. Іов. 8. *Знайшли Ентелла сіромаху, що він під тином гарно спав.* Котл. Ен. II. 17. 2) **Знайті́ дити́ну.** Родить ребенка. А її уже й не турбую, моєї бідної Катрусі, щоб уже благополучно знайшла. Г. Барв. 298.

Знахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. знайти́ся, ду́ся, дешся, гл. 1) Находиться, найтись, отыскиваться, отыскаться. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання—пропала навіки.* Чуб. V. 3. *Побить, то й абихто знайдеться,—от инше діло пожалувать!* Ном. № 4072. 2) Тільки сов. в. Родиться. *Дитина знайшлася.* КС. 1893. VII. 74.

Знахожа́ти, жаю, еш, гл.—Знахо́дити. Стали тії сини до розуму дохо-

жати, стали собі молоді подружжя знахожати. Мет. 347.

Знахожа́тися, жаюся, ешся, гл.—Знахо́дитися.

Зна́хорка, зна́хурка, ки и пр.—Зна́харка и пр.

Знахорови́тий и знахурови́тий, а, е. Умеющий знахарствовать. *А його жінка та була якась знахоровита.* Чуб. II. 12.

***Зна́чення, ня, с.**—Значі́ння. Сл. Нік.

I. Зна́чити, чу, чиш, гл. Значить, означать. *Що значить, що ти лучче за мене вдариш?* Рудч. Ск. I. 50.

II. Зна́чити, чу́, чи́ш, гл. 1) Метить, наметить, делать на чем-либо метки, знаки, *намечать, обозначать. *Уже я й значив шапку, так все таки крадуть.* Лебед. у. *Узяв заступ та лопату, пішов ямки значити.* ЗОЮР. II. 87. **Томата покотилась на білий обрус, значучи по ньому червону доріжку.* Лепкий. 2) Показувать признаки беременности (о животных). **Ся коро́ва вже значі́ть.** Заметно, что эта корова стельная, скоро отелится. Аф. 458.

Значі́тися, чу́ся, чи́шся, гл. 1) Метиться, намечаться, обозначиться. *2) Безл. **Значі́ться.** Значит.

Зна́чіння, ня, с. Значение. К. Кр. 20.

Значі́ння, ня, с. 1) Делание меток, наложение знаков. *2) Значение.

Зна́чка, ки, ж. Метка (Киев. у.), значок. *Подивись, он у воротах значка,—комишина.* К. МВ. X. 7.

Значкі́й, а́, е́. Меченый, заметный, имеющий знак.

Значко́вий, а, е.—товари́ш. В старом малорусском войске прапорщик. Котл. Ен. (1874). 204. *Після полкової канцелярії служив він значковим товаришем.* О. 1861. X. 28.

Зна́чний, а, е. 1) Значительный. *Значная часть війська.* 2) Видный, заметный. *Був сей чоловік значний між усіма на сході сонця.* К. Іов. 3. 3) Знатный. *Значні пани і шляхетство.* Стор. МПр. 67. *Чоловік значного роду.* Єв. Л. XIX. 12. 4)—Значкі́й. *Значні гроші, значний віл.* НВолын. у.

Зна́чність, ности, ж. 1) Значительность. 2) Знатность. *Науку і талант над значність прекладали.* К. Дз. 13.

Значно, нар. 1) Значительно. 2) Видно, заметно. *Значно, що господарь Федьк. II. 80. Все ж того буде на мому личеньку значно. Гринч. III. 558.* 3) Знатно.

Значок, чка́, м. Значок Веліли вони тобі сії значки до рук приймати, а мені листи королевські оддати. Дума.

Знаю́ка, ки, об. Знаток. Александровск. у. Слов. Д. Эварн.

Знаю́чий, а, е. Знающий. От волохи: ті знаючі! усяке зілля зна від чого воно, нащо—знаючі дуже! Канев. у.

Зне́бачки, зне́башки, нар. Неожиданно. НВолын. у. *Знебашки приїде пан, пожив тижнів зо два та і поїхав, а окомон своє. Каменец. у.*

Знебо́житися, жуся, жишся, гл. Прикинутися бедным. У иншого (землі) й так день на тридцять; ні, сього мало: йде, щоб ще виплакати. Приїде до пана, знебожиться: «Дайте, пане, землі, бо в мене зовсім мало». О. 1862. V. 109.

Знебу́ти, б́уду, деш, гл. Лишиться, потерять. Я свою силу знебув. НВолын. у.

Знебу́тися, б́удуся, дешся, гл. Изнечать, устать. Я з ним не нажилась, а тіки знебулась. Черк. у.

Знева́га, ги, ж. Неуважение, пренебрежение, непочтение. Побачив Турн собі зневагу: не мед дають тут пить, а брагу. Котл. Ен. VI. 28. *Це була би зневага для нього, а для батька прикрість. Лепкий. **Знева́гу да́ти.** Оказать неуважение. Дали зневагу матері. НВолын. у.

Зневажа́ти, жа́ю, еш, сов. в. знева́жити, жу, жиш, гл. Не уважать, оказывать, оказывать неуважение, пренебрежение, оскорблять, оскорбить. Свою неньку зневажає, з двора її виганяє. Макс. (1849). 100. Будуть мене пани і козаки на підпитку зневажати. Мет. 415.

Знева́жливий, а, е. Неуважительноый, пренебрежительноый, *непочтительноый. *—вчи́нок су́проти ко́го, що до ко́го. Унижающий поступок по отношению к кому. Сл. Нік.

Знева́жливо, нар. Неуважительно, пренебрежительно. К. Бай. 18.

Знева́жний, а, е=Знева́жливий. Желех.

Знева́жно, нар. = Знева́жливо. Левч. 83, 121.

Зневі́жити, жу, жиш, гл. Обмануть, поддеть. І щоб зневіжить, збити з толку... Мкр. Н. 9.

Зневі́ра, ри, ж. Недоверие, сомнение. А нині жаль, зневіра серденько облягли. Млак. 17.

Зневі́ритися, рюся, ришся, гл. 1) Потерять веру, извериться. 2) —**ко́му.** Утратить доверие. Ти мені зневірився. НВолын. у. Їй уже тепер усе зневіралося. Мир. Пов. II. 110. Тобі... зневірившись люде. К. ЧР. 305.

***Зневі́рніти, нію, еш, гл.** Подурнеть, известись. Од постування геть зневірнієш. Крим.

***Знево́лений, а, е.** Лишенный свободы, принужденный.

Знево́лення, ня, Лишение свободы; принуждение.

Знево́лювати, люю, еш, знево́ляти, ляю, еш, сов. в. знево́лити, лю, лиш, гл. Лишать, лишать свободы; принуждать, принудить. Убогого зневоляють. К. Іов. 52. Зневоляєш мене до того. Кс. 1883. VII. 519.

Знегі́ддя, дя, с. Невзгоды, тяжелое время. Тяжко, тяжко мені з дому тебе одправляти, а ще тяжче біля себе в знегідді держати. Макс (1849), 7.

Знего́да, ди, ж.=Знегі́ддя.

***Знедо́лений, а, е.** Обездоленный. Сл. Нік.

***Знедо́лювати, люю, еш, сов. в. знедо́лити, лю, лиш.** Обездоливать, обездолить.

Знежі́тися, живі́уся, ве́шся, гл. Лишиться чувств. Ударився так здорово, що аж знежився був. Киев. у.

***Знезна́вки, нар.** По незнанню, по невежеству. Н.-Левиц.

Знезі́мки, нар. Вдруг, неожиданно. Константиногр. у.

***Знекра́сити, шу, сиш, гл.** Обезобразить. Сл. Пр. М.

Знелю́діти, дію, еш, гл. Сделаться нелюдимым, одичать.

Знема́га, ги, ж. Изнеможение, утомление. В мене була дуже працьовита кобила,—чи на гору там, чи що—й знемаги їй нема. Харьк. См. **Знемо́га.**

Знема́ганий, а, е.—на. Изнеможенный чем. *Постреляний, порубаний, на рани смертельні знемаганий.* Мет. 440.

Знемага́ти, гаю, еш, гл.—на. Изнемогать от. *То тим вони спочивали, що на рани постреляні да порубані дуже знемагали.* Макс. (1849), 17. **На сон знемага́ти.** Сильно хотеть спать. *А которії хмельні бували, на сон знемагали.* Макс. (1849), 39.

Знеми́лити, лю, лиш, гл. Сделать неприятным. *Світ мені знемилила.* Г. Барв. 72.

Знеми́литися, люся, лишся, гл.= Знеми́лити.

Знеми́лити, лію, еш, гл. Сделаться неприятным.

Знемо́га, ги, ж. Изнеможение, слабость. Мир. ХРВ. 56. *Знов у знемозі впала Тетяна на траву.* Г. Барв. 540. См. **Знема́га.**

Знемога́ти, гаю, еш, гл.= Знемага́ти.

Знемогті́ся, жуся, жешся, гл. Утомиться, устать, изнемоочь, выбиться из сил. *Погасли очі, знемоглися руки.* К. XII. 53. *Знемігся ж мов і задрімав.* Котл. Ен. II. 36.

Знемо́чі, жу, жеш, гл.= Знемогті́ся. Желех.

Знемо́щті, щію, еш, гл. Изнемоочь, обессилеть. *Стане навколішки і молитесь собі, аж поки знемощіє.* Гринч. II. 153.

Знена́видіти, джу, диш, гл. Возненавидеть. Рудч. Ск. I. 138. *Мати сина та оженила, молоду невістку та зненавиділа.* Мл. л. сб. 236.

***Знена́висний, а, е.** Ставший ненавистным. Екатеринбург. г. Сл. Яворн.

Знена́вистити, шу, стиш, гл.= Знена́видіти. Зненавистили люде старшину та й не схотіли його вдруге вибрати. Болч. у. (Лободовск.).

***Знена́дійки, нар.= Знена́цька.** Желех.

Знена́знімка, нар.= Зне́знімка. Харьк.

Знена́па, нар.= Знена́цька. Шух. I. 180.

Знена́цька, нар. Неожиданно, внезапно. Киев. у. *Напасть на ворогів збірився, зненацька копоті їм дати.* Котл.

Ен. V. 28. *Зненацька ударили на всі московські сили.* Гол. I. 32.

Знео́бачка, нар. Неожиданно. *Коли знеобачка Настин регіт почувся.* МВ. II. 46.

***Знеохота́, ти, ж.** Нежелание, равнодушие, апатия. *Але він зразу замовк. Знеохота опанувала його.* Коцюб.

***Знеохоче́ний, а, е.** Обезкураженный.

***Знеохоче́ння, ня, с.= Знеохота́.**

Знеохоче́вати, чую, еш, сов. в. знеохотіти, хочу, тиш, гл. Обезкураживать, обезкуражить, лишить охоты, желанія. Желех.

***Знеохоче́ватися, чуюся, ешся, сов. в. знеохотітися, чуся, тишся, гл.** Терять, потерять охоту, желаніе.

***Знепритомніти, нію, еш, гл.** Потерять сознание, потерять рассу́док. Сл. Яворн.

***Зне́путити, пучу, тиш, гл. 1)** Сбить с пути, с толку. 2) Сбиться с пути. 3) Испортить. Полт. г. Сл. Яворн.

***Знерво́ваний, а, е.** Расстроенный, взволнованный Сл. Нік.

***Знерво́ваність, ности, ж.** Взволнованность, нервность, нервничание.

***Знервувати́ся, уюся, ешся, гл. 1)** Изнервничаться. 2) Разнервничаться. Сл. Нік.

Знесення́, ня, с. 1) Снесение. 2) Уничтожение, упразднение, отмена. Левиц. (Правда, 1868, 485).

Знеси́лити, лію, еш, гл. Обессилеть. *Знесилів я духом.* Г. Барв. 411.

***Знеси́лля, ля, с.** Бессилие. *А я рвався і падав в болото із знесилля і не уступав.* Стефан.

Знесла́влювати, люю, еш, знеславля́ти, вляю, еш, сов. в. знесла́вити, влю, виш, гл. Обесславливать, обесславить. Желех.

Зне́сти, ся. См. **Зно́сити, ся.**

Зне́стямка, нар. В беспамятстве.

Зне́тельки, нар.= Знена́цька. *Знепельки шурхнула маленька сіренька пташка.* О. 1862. VII. 48, 49.

Зне́тушити, шу, шиш, гл. Испортить. *Знетушив мій сіряк чисто.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зне́хотя, зне́хочу, нар. Нехотя, против воли, неохотно. *Давно!—зне-*

хотя промовив Сухобрус і замовк. Левиц. Пов. 42. Знехочу баба порося ззіла. Посл.

Зне́хтати, таю, еш, гл.—**Зне́хтувати**. Знехтали став, та й нема тепер. НВолын. у.

Зне́хтування, ня, с. 1) Небрежение; порча от небрежного обращения. 2) Пренебрежение.

Зне́хтувати, тую, еш, гл. 1) Испортити небрежно обрачаюся. 2) Пренебръчь, оставить без внимания, забросить. *Підійметься угору, кого знехтували люде*. К. Псал. 26. *Знехтували мене сірому*. Г. Барв. 196.

***Знеці́нення**, ня, с. Обесценивание, обесценение. Сл. Нік.

***Знеці́нювати**, нюю, еш, сов. в. **знеці́нити**, ні́, ниш, гл. Обесценить, обесценить.

***Знеці́нюватися**, нююся, ешся, сов. в. **знеці́нитися**, ню́ся, ни́шся, гл. Обесцениватися, обесцениться.

Зне́чєв'я, нар. Неожиданно. *Як ось знечєв'я вбіг Меркурій, засапавшись, до богів*. Котл. Ен. II. 20. *Собака знечєв'я як кинеться на мене*. См. **Нечєвля**.

Зни́ділий, а, е. Зачахнувший, исхудалый.

Зни́діти, дію, еш, гл. Зачахнуть, исхудать. *Аж знидів, ждучи грошей*. Черк. у. *Зниділо дитятко, зниділо, на гору воду носячи*. Чуб. III. 178. *Аби зниділи як віск на огні, піна на воді, роса на траві; так аби зниділи уроки от...* Гол. IV. 539.

Знижа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **знизи́ти**, жу́, зи́ш, гл. 1) Понижать, понизить, опускати. опустити. *Я ні перед ким очей не знизив*. К. Бай. 12. 2) Унижать, унижить. *Не хочеться рід свій поважний знизити*. Г. Барв. 423.

Знижа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **знизи́тися**, жу́ся, зи́шся, гл. 1) Понижати, понизити. *Горо моя, горо, те єсь ся знизала*. Гол. I. 336. 2) Унижати, унижати.

***Зни́ження**, ня, с. Снижение, понижение. Сл. Нік.

***Зни́жка**, ки, ж. Скидка, уступка. Сл. Нік.

Зниза́ти. См. **Знизувати**.

Знизи́ти, ся. См. **Знижати**, ся.

Знизу́ти(ся), зну(ся), не́ш(ся), гл.—плечі́ма. Пожати плечами. *Знизнувсь плечима та й пішов*. НВолын. у.

Знизу, нар. Снизу. Ном., стр. 284. № 1545. *Подай нам, господи, з неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер*. Чуб. V. 933.

Знизувати, зую, еш, сов. в. **зниза́ти**, жу́, жєш, гл. 1) Снижувати, снизати. *Знижи мені оце намисто*. Гринч. 2) Наткати, наткнути на что острое, пронзати. *Возміте Байду, повісите і на острій гак знижіте*. АД. I. 149. 3) —плечі́ма. Пожимати, пожати плечами.

Зника́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зни́к(ну)ти**, ну, неш, гл. Исчезати, исчезнуть. пропадати, пропасть. *Що гнуть без сліду, що мов сон зникаюгь*. К. Досв. 53. *Щоб ти не зросло більше—таке і зникло*. Ном. № 8713. *Удень її не бачили: робила при панії, а ввечері знов зникла*. МВ. II. 44. *Не знала, чого и куди Василь її дівався; чи на довго він зник; чи вернеться і коли ще то буде*. Кв. I. 65. *І в той час скирти і клуня зайнялись і зорі зникли*. Шевч. 335.

***Зни́клий**, а, е. Исчезнувший. Сл. Нік.

***Зни́кнення**, ня, с. Исчезновение. Сл. Нік.

Зни́мець, мця, м. Лыстец, подлипа-ло. Подольск. г.

Зни́мка, ки, ж. Лыстивая женщина. подлиза. Подольск. г.

***Зни́мок**, мка, м. Снымок. Сл. Нік.

Знирну́ти, ну́, не́ш, гл. Вынырнуть. всплыть. *Адже не знирнула, так вона й не відьма*. Кв. II. 94.

Зни́титися, чу́ся, ти́шся, гл.—**Зни́титися**. *Прийшов, знитившись до волости*. Черк. у. *Прийшов до старшини, знитивсь, ніби заправди вбогий, слабій*. Каменец. у.

Зни́шка, нар. Исподтишка, украдкою. *Знишка мішки рве: то це такий чоловік*. Черк. у. *Як ниця собака—знишка рве*. Ном. № 3039.

Зни́шкнути, ну, неш, гл. Притихнуть, смолкнуть.

Зни́щення, ня, с. Уничтожение. истребление.

Зни́щити, ши́ю, еш, гл. Обеднеть.

сделаться нищим. Як Василь збіднів, так і Онясько знищів. Мир. ХРВ. 138.

Знищувати, щую, еш, сов. в. знищити, шу, щиш, гл. Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. Знищу,—каже,—його з землі, знищу усе, од чоловіка до скотини. Опат. 15.

Знівечити, чу, чиш, гл. Испортить; изуродовать, искалечить. Знівечив чоловіка. Ном. № 4021. Десять літ неволи... знівечили, убили мою віру і надію. Шевч. (О. 1861. X. 8).

Знівечитися, чуся, чишся, гл. Искалечиться, изуродоваться. Я ще не дуже зостарівся, та знівечився. Шевч. (О. 1861. X. 9).

Знігатися, гаюся, ешся, гл. Устать, обессилеть. Ходив до Хотиня та так ся знігав. Каменец. у.

Зніжувати, жуо, еш, сов. в. зніжити, жу, жиш, гл. Изнеживать, изнежить. Желех. Десь мабуть за пана думала мати тебе оддати, що так зніжила. Харьк.

Знікчємнілий, а, е. Сделавшийся ни к чему негодным.

Знікчємніти, нію, еш, гл. Сделаться ничтожным, негодным. Наші предки знікчємніли. К. Гр. Кв. XXXIV. *Коли б я нараз перестав на жінок дивитися, то чи не знікчємнів би я. Лепкий.

Знімати, маю, еш, сов. в. зняти, зніму, меш, гл. 1) Снимать, снять. І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною. Мет. 67. Пішов коток на торжок, купив собі кожушок. Треба з kota зняти та дитині даги. Макс. (1849). 103. Із правої рученьки перстень зняв. Мет. 168. Зняли з нього головоньку. Мет. 77. Вернися, милий, з чужої сторононьки, зніми журбу з моєї головоньки. Чуб. V. 861. 2) Поднимать, поднять. Лучче мені, мати, важкий камінь зняти. Мет. 259. Зняв руки до бога. Левиц. ПЙО. I. 263. До тебе очі я знімаю, небесний жителю і царю. К. Псал. 291. Филю зо дна моря знімає. АД. I. 192. *І, знімаючи голову вгору, приказує дівчатам. Лепкий. 3)—бучу. Поднять шум, крик. Зняла ж бучу Пилипиша, як визналась батькова подія. МВ. II. 118. 4)—гóлос, річ. Начинать, начать говорить. МВ. II. 96. Знявши одна жінка зміж народу голос,

каже. Єв. Л. XI. 27. 5)—щот. Считать, сосчитать. Неможна з цього маку нікому щоту знімати. Чуб. I. 85.

Знімáтися, маюся, ешся, сов. в. знітися, знімуся, мешся, гл. 1) Сниматься, сняться, быть снятым. 2) Подниматься, подняться с места, вставать, встать; двинуться; взлє'ать, взлететь вверх. Хочє знятися з лєви, та не в сила—наче прикипів. МВ. (КС. 1902. X. 147). Знялися всі і пішли. Св. Л. 86. Султан турецький з янчарами на Русь і Польщу знявся. К. ЦН. 211. Знялись з води утята. Греб. 387. Козак—як той голуб: знявся та й полинув. Ном. № 785. Коли б ми не так думали, то й не знялись би вгору до великого задуму. К. XII. 9. Знітися на нóги. Подняться, стать, а в переносном значенні: вырасти. Люде якось її вигодували, закіль знялась на ноги. Г. Барв. 175. Пузирєм знітися. О теле: покриться пузырем (напр., от обжога). Мале... до половини пузирем знялося. Г. Барв. 53. 3)—бúрі, вітрові, бúчі. Подниматься, подняться (о буре, ветре, шуме или крике).

Зніміти, мю, еш, гл. Онеметь.

*Знімкі, ків, м. мн. Молочные сливки. Желех.

Знімчити, чу, чиш, гл. Онемечить. Желех.

Знімчитися, чуся, чишся, гл. Онемечиться. Желех.

Знісок, ску, м. 1) Последнее, самое маленькое яйцо, снесенное курицею. 2) Последний ребенок у матери.

Зніг, ту, м.—дівóчий. Раст. Epilobium palustre. Лв. 98.

Знітійник, ка, м.—хлопський. Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Знітитися, чуся, тишся, гл. Притаиться, прижаться робко, с'єжитися, стараясь быть как можно менее заметным; переносно: уничтожиться, представиться ничтожным. Усякому дає до рогу, а сам знітиться так, мов той цуцик, ускочивши в хату. К. ЧР. 263. Зігнувся, знітився. МВ. I. 115. Він никне, мовкне, знітившись таїться, як серце кволе в нещасливій долі. К. Дз. 229.

Знічєв'я, нар.—Знечєв'я. Гліб. 3.

*Зняяковіти, вію, еш, гл. Почув-

ствовати неловкість, сконфузяться.
Сл. Нік.

Знов, нар. Снова, опять. *І знов увійшов у Капернаум.* Єв. Мр. II. 1. *Та йди, нене, знов до мене.* Макс. (1849), № 24. ***Часом знов навпаки.** Бываєт и наоборот. *Ніхто тобі й на очі не покажеться. Часом знов навпаки: на кожнім кроці здибаєш людей.* Борд.

Зновляти, ляю, еш, сов. в. **зновіти, влю, виш**, гл. Возобновлять, возобновить. Левч. 14.

Знововірений, а, е. Обращенный в нову веру. Встречено только у Кулиша. К. ПС. 139.

Знову, нар. = **Знов.** Ном. № 12010. *Знову закипіло синє море; вздовж байдака знову похожає пан отаман.* Шевч. 50.

Знос, су, м. В выражении: до зносу—до износу. *Сорочечку до зносу носить.* Шевч. 331.

Зносати, тію, еш, гл. О лошадах: заболеть сапом. *Зносатів кінь.* Каменец. у.

***Зносини, син, ж. мн.** Сношения. Сл. Нік.

Зносити, шу, сиш, сов. в. **знести, сү, сеш**, гл. 1) Сносить, снести с чего-либо вниз или с какого-либо места. *«Зносьте худобу!»* А добра ж то повнісінкий віз, іще й намисто товсте. *Стали зносити.* Рудч. Ск. II. 58. *Тиха вода, тиха, бережечки зносить.* Мл. л. сб. 329. *А далі і знесло млинок.* Хата. 51. 2) Снашивать, снести из разных мест в одно. *З нечистою силою збірає і зносить людям гроші.* Стор. МПр. 169. 3) Сносить, снести снизу вверх. *Зніс на горище мішок з половою.* Гринч. *Зносять на віз скриню.* Гринч. III. 546. 4) Поднимать, поднять, возносить, вознести. *Високо к небу очі свої зносять.* Гол. I. 34. *Як знесете вгору сина.* Єв. I. VIII. 28. 5) Рубить, срубить, срезать, снить. *Так живо ниву знесемо.* Хата. 103. *Тобі голову знесу по самі плечі.* Рудч. Ск. I. 45. 6) Переносить, перенести, выносить, вынести, вытерпеть. *Ой як важко сплисти море, то так тяжко знести горе.* Мл. л. сб. 260. *Гаразду знести не може, а біду терпить.* Ном. № 2208. 7) Уничтожать, уничтожить, упразднить, упразд-

нить, отменить. *Мало не пів села пожежа знесла.* Г. Барв. 456. *Їхній приговор знесуть.* Павлогр. у. *Хвалиться знести всю шляхту й панство.* К. ЦН. 256. 8) Только сов. в. О яйцах: снести. *Та була в їх курочка ряба, та злізла на полицку, та знесла яечко.* Чуб. III. 107. 9) **Зносити мислі, зносити мислями.** *Думать. Я до тебе не говорю, тільки мислі зношу.* Чуб. V. 327. *Мисльоньки мене зносять.* Гринч. III. 246. 10)—**головою.** Быть в состоянии по своему уму сделать что-либо, соображать, сообразить, уразуметь. *Чи він би ж громадське діло зніс головою.* Киев. у. *Що ж вам, свату, вражу я? Їй богу, й головою не знесу.* Грин. II. 208. 11) **Охота зносе.** Охота есть, берет. *Як зносе його охота ковалювати, най учиться.* Каменецк. у.

Зносіти, шү, сиш, гл. Износить. *І в жупанах не ходила, доброї свити не зносила.* Мет. 237. *Вона тії сережечки про буддень зносила.* Чуб. III. 131. *Без роскоші, без любови зношу свої чорні брови.* Шевч. 475.

Зноситися, шуся, сишся, сов. в. **знести́ся, сүся, сешся**, гл. 1) Возноситься, возвестись, подыматься, подняться. *Нехай лихий занесеться хоч до неба.* К. Іов. 43. *Уже качки зносяться.* Каменец. у. 2) Только сов. в. О птицах: снести яйцо. *3) Сноситься, быть снесенным. Сл. Нік. *4) (з ким) сноситься, снести́сь (с кем).

Зносітися, шүся, сишся, гл. Износиться. *Зносилася свита. І краса була—не знать, коли зносилася.* Мир. Пов. I. 117.

Зносок, ска, м. = **Знісок.** *Куряче яйце, зносок називаємоє. Воно маленьке, таке, як гороб'яче.* Драг. 57.

Зночі, нар. 1) Вчера вечером. *А я зночі пряла клочче, а сьогодні волос.* Гол. III. 377. *2) Со вчерашнего вечера. Сл. Нік. *3) С ночи. Сл. Нік.

Зношати, шаю, еш и **зношувати, шую, еш**, гл. = **Зносити.** Вх. Лем. 420.

Знудити, джу, диш, гл. 1) Исто- мить. *Зсушив мене, знудив мене як билину.* Чуб. V. 557. 2)—**чим.** Почувствувати, что надоело, опротивело что. *Ти весела, світом рада, тобі милий*

світ!.. Живо, живо світом знудиш, тяженько здихнеш. Рудан. I. 30.

Зну́дитися, джуся, дишся, гл. Затосковать. Як би була поїхала, то знудилася б. Могил. у. Тяжко ж мені на серденьку, трохи ся не знуджу. Гол. I. 293. Знудившись життям своїм мертвецьким, жадали ми у вирей полетіти. К. XII. 96.

Зну́дити, дію, еш, гл. Соскучитися, затосковать. Я аж знуdiv, ждучи вас. НВолын. у.

***Знудьгува́ти**, гу́ю, еш, гл. Проскуцать, протосковать. —свій вік. Скорбно, тоскливо прожить свою жизнь. Желех.

Знуща́ння, ня, с. Издевательство.

Знуща́тися, щаюся, ешся, гл. Издеваться. Що уже не робили, як з неї не знушались. Рудч. Ск. II. 55. Слуги знушались із його. Єв. Мр. XIV. 65.

Зню́хати, хаю, еш, гл. Почуять носом. Не ковбаса — не знюхаеш. Ном. № 5558. Гав-гав! за вітром щось мені її не чути. Не знюхаю. К. Дз. 48.

Зню́хатися, хаюся, ешся, гл. Снюхаться, сойтись. Жіноче плем'я лукаве, що тільки з ким знюхається, то вже певно готове збрехать. Рудч. Ск. I. 132.

Зня́ти, ся. См. **Зніма́ти**, ся.

Зо, пред.=З. Було їх тисячі зо дві. Єв. Мр. V. 13. Отцева її матчина молитва зо дна моря виймає. Дума. Чайченко танцював зо всіми. МВ. II. 22.

Зоба́ти, баю, еш, гл. = **Дзю́бати**. Калину зобає, тяженько здихає. Чуб. V. 854.

Зобача́ти, чаю, еш, сов. в. зобачити, чу, чиш, гл. Видеть, увидеть. Гринч. III. 162, 181. О. 1862. IV. 21. Як я його не зобачу, то не раз заплачу. Чуб. V. 5.

Зобачення, ня, с. Свидание. Желех. ***До зобачення**. До свідання. До зобачення, пане! ПГ. 61.

Зобачи́ти. См. **Зобача́ти**.

Зобга́ти, гаю, еш, гл.=**Зібга́ти**. Чоловік ніс під плечем зобганий кожух. Екатеринос. у. (Залюбовск.). Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист. Стор. МПр. 88. Не бгай же гнізда у діброві, а зобгай же гніздечко в степу край дороги. Чуб. V. 1087.

Зобга́тися, гаюся, ешся, гл.=**Зібга́тися**.

Зобіжа́ти, жаю, еш, зобіжда́ти, даю, еш, сов. в. зобідити, джу, диш, гл. Обижать, обидеть. Ніколи не зобіжав її. Мир. Пов. 123. Він і спершу її не поважав, а тепер буде зовсім таки зобіждати. Опат. 48. Хиба мене зобідила людина? К. Іов. 45. Як же ти міг так зобідить чоловіка? Гринч. II. 72.

***Зобопі́льний**, а, е. Взаимный. Полт. г. Сл. Яворн.

Зобра́ти, зберу́, ре́ш, гл. и пр.=**Зібра́ти** и пр.

Зоброкува́ти, ку́ю, еш, гл.—**обрі́к**. Исполнить данный обет, наложенную на себя эпитимию. Колись спокутую (гріх) або кривавою войною, або роботою на монастирь важкою. Хвалити бога, задержались іше в нас монастирі благочестиві: є де оброчникові свій оброк зоброкувати. К. ЦН. 220.

Зобува, ви, ж. Обувь. Черк. у. Ном. № 7334.

Зобува́ти, ваю, еш, сов. в. зобу́ти, бу́ю, еш, гл. Обувать, обути. КС. 1883. II. 379. Мнж. 13. Посилає рано по воду не зобуту, не зодягнену. Чуб. V. 765.

Зобува́тися, ваюся, ешся, сов. в. зобу́тися, бу́юся, ешся, гл. Обуваться, обути. З сем'єю вигодувався, зодігся і зобувся. Сим. 196.

Зовзі́ля, зовзу́ля, лі, ж.=**Зозу́ля**. Прилетіла зовзіля кувати. Зовзуля рабая раненько встала. Зенькевич.

Зови́ця, ці, ж. Золовка. Ой як мені сії суми пересумувати, ой як мені та зовицю сестрицею звати. Мет. 159. Ум. **Зовичка**. Зовичко-сестричко, порятуй мене молоденьку. Гринч. III. 308. Хоть діверко пустить, — зовичка не пустить. Чуб. III. 140.

Зовсі и **зовсі́м**, нар. Совсем, вовсе. Був я там, де люд зовсі не такий, як у нас. О. 1862. IV. 81. От пробі—Великдень, а він зовсім не великий. Ном. № 430.

Зову́хна, ни, ж.=**Зови́ця**. Желех. **Зов'я́лий**, а, е и пр. = **Зів'я́лий** и пр.

Зогляда́ти, даю, еш, гл. Созерцать, смотреть. на. Бо як тебе зоглядаю,

отця й неньку спомінаю. Мл. л. сб. 134.

Зогляда́тися, да́юся, ешся, сов. в. зогля́діться, джуся, дишся, гл. Осматрива́ться, осмо́теться, огляды́ваться, огляну́ться. А за мене люде брешуть, всі на мене зоглядаються. Гринч. III. 673. Якось зоглядівся і не знайшов книжок. Левиц. Пов. 79. Випив чарку, випив другу, випив третю, а далі й не зоглядівся, як і гроші вкрали. КС. 1882. X. 186.

Зогна́ти, зжену́, не́ш, гл.—**Зігна́ти.** Ми свою матусю рідненьку, вдову стареньку, прогнівили, із двора зогнали. КС. 1882. XII. 498.

Зогні́лий, а, е. Сгнивший, гнилой. Зогнилої (картоплі) нема й однії. Каменец. у.

Зогні́ти, нию́, ни́еш, гл. Сгнить. Учора жив, а сьогодні зогнив. Ном. № 8262.

***Зогно́їти, ою́, їш, гл.** Сгноить. Висуши віровку, бо зогноїш. Крим.

Зогну́ти(ся), ну́(ся), неш(ся), гл.—**Зігну́ти(ся).**

Зогрі́ти, рію, еш, гл.—**Зігрі́ти.** Синку, іди ж собі до тої хатки, зогрієш собі ручки. Чуб. I. 112.

Зогрі́ток, тку, м. Приют, притон. Угор.

Зогріша́ти, ша́ю, еш, сов. в. зогрі́шити, шу́, ші́ш, гл.—**Згрі́шати, згрі́шити.** Чоловік не ангел, щоб не зогрішив. Ном. № 100.

***Зодда́лекі́, нар.** Издалека, издали, вдалеке. Зоддалеку блискає світло. Сл. Яворн.

***Зо́дів, ву, м.** Одежда. Оце, спасибі, трапивсь чоловік, дає тридцять і п'ять карб., дає зодів... А. Тесл.

Зодіва́ти, ва́ю, еш, гл.—**Зодяга́ти.**

Зоді́жний, а, е. Имеючий достаточну одежку. Зодіжний чоловік. Черк. у.

Зоднюва́ти, ню́ю, еш, гл.—**день.** Провести день. Поможи, господи, днину зоднувати всему народові православному та й мені! (Утрення молитва гучула). Шух. I. 38.

***Зо́дяг, гу, ж.** Одежда, одеяние. Сл. Нік.

Зо́дяга, ги, ж.—**'Одіж.** Найнялася

на хазяйській зодязі. Пирят. у. Заробити на зодягу.

Зодяга́ти, га́ю, еш, сов. в. зодягті́, гну́, неш, гл. *(кого́. Сл. Нік.). Одевать, одеть *(исключительно по отношению к кому, но не к чему). МВ. II. 42. Та свої скринечки наповняю, та своїх діточок зодягаю. Мет. 370. І не зодіг його з мого достатку. К. Іов. 67.

Зодяга́тися, га́юся, ешся, сов. в. зодягті́ся, гну́ся, нешся, гл. Одеваться, одеться. Купались, аж замерзли, тоді... повилазили з води і почали зодягаться. ХС. VII. 458. З сем'єю вигодувався, зодігся і зобувся. Сим. 196. Не журіться тілом вашим, чим зодягтися. Єв. Мт. VI. 25.

Зодягні́й, а́, е́. Хорошо одетый. Дивітесь, люде добрі, який я зодягний та ошатний. Г. Барв. 346.

Зожда́ти, ждú, де́ш, гл. Подождать. Зожди ж мені хоч годину. Чуб. I. 217.

Зожолобка́стити, тію, еш, гл. Сделаться желобоватым; о доске: покоробиться. Вх. Лем. 420.

Зозва́ти. См. Ззива́ти.

***Зозві́дати, даю, еш, гл.** Испытать, изведать. Зозвідаєш усякого горя на світі. Екатерин. г. Сл. Яворн.

Зозво́ляти, ля́ю, еш, сов. в. зозво́лити, лю, лиш, гл.—**Зізво́ляти, зізво́лити.**

Зоздріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. зоздрі́ти, рію, рі́ш, гл. Усматривать, увидеть. В полі і в домі нічого не зоздріли. КС. 1884. I. 33.

Зо́зла, нар. Сердито, зло. На слуги свої, на турки, на яничари зозла гукає. Чуб. V. 933.

Зознава́тися, наю́ся, е́шся, гл.—**Зізнава́тися.**

Зозначі́ти, чу́, чи́ш, гл. Отметить, покрыть значками, метками. Чи не обиськали б нам такої швачки молодому князю квітку пришить, бо у нас усе військо зозначене, а за ким п'єм да гуляєм (на весіллі), до тому й знака немає. Маркев. 125.

Зозу́ленька, зозу́лечка, ки, ж. Ум. от зозу́ля.

Зозу́ленько, ка, м. Ум. *от зозу́ль. Кукушка-самец. Мій братіку, мій зозуленьку! Мил. 220.

Зозуленя, няти, с. Детеныш кукушки. Ум. **Зозуленятко**. *Птахи між своїми, ... годують тих зозуленяток*. О. 1862. IX. 107.

Зозу́лин, на, не. 1) Кукушкин. 2) Раст. а) **зозу́лині рушничкі**. *Listera ovata* В. ЗЮЗО. I. 127; б) — **сльо́зи**. *Listera ovata* В. ЗЮЗО. I. 127. *Orchis militaris* L. ЗЮЗО. I. 130; в) — **черевічки**. Раст.? г) — **чо́боти**. Раст. *Orchis ustulata*. Шух. I. 22.

***Зо́зуль, ля, м**. Кукушка-самец. *То зозуля, а то таки зозуль буває*. Звен. у., с. Пальчик. Ефр. Ум. **Зозу́ленько**.

Зозу́лька, ки, ж. 1) Ум. от **зозу́ля**. 2) *Мн.* Раст. а) *Viola tricolor* L. ЗЮЗО. I. 169; б) *Viola hirta*. ЗЮЗО. I. 169; в) *Orchis militaris* L. ЗЮЗО. I. 130 *См. Зезу́льки*; г) — **жо́вті**. *Cypripedium Calceolus* L. ЗЮЗО. I. 120; д) — **ря́бі**. *C. guttatum schwarz.* ЗЮЗО. I. 120; е) — **кра́сні**. *C. macranthon schwarz.* ЗЮЗО. I. 120.

Зозу́ля, лі, ж. 1) Кукушка. *Котл. Ен. VI. 40. Зозуля сива, сивесенька. Гринч. Кує зозуля на високій березі, МВ. II. 78. Знать, добре спить, що не чує, як кує зозуля. Шевч. 31. Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля кувати. Мет. 104. Щоб ти зозу́лі не чув! Пожелание смерти. Ном. № 826. 2) — **нічна́**. *Пт. Козодой, Caprimulgus europaeus.* Вх. Пч. II. 9. 3) Название вола очень темно-серой масти. *КС. 1898. VII. 42. Ум. Зозу́лька, зозу́ленька, зозу́лечка. Сива зозуленько, не куй жалібненько!* Мет. 251. Употребляется как ласкательное слово для женщины, преимущественно матери. *Матусенько ріднесенька, зозуленько милесенька. Кв. Драм. 218.**

Зозуля́стий, а, е. Пестрый, в черных и белых пятнышках. *Козел. у. Уже зозуляста курка не дурно мов півень співає. Хата, 67.*

***Зозуля́ти, ляю, еш, гл**. 1) Куковать. 2) Предсказывать, пророчить. *Черн. г., Волян. Сл. Яворн.*

***Зозуля́тко, ка, с**. 1) Птенец кукушки. 2) Ласкательное название для детей. *Зозулятко ти моє маленьке!* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зозуля́чий, а, е. Кукушкин, свойственный, принадлежащий кукушке.

Зойк, ку, м. Вопль, стенание, стон. *А у касарні гомін, зойк.* Федьк. Пов.

Зо́йкати, каю, еш, одн. в. зо́йкнути, ну, неш, гл. Вопить, стонать, застонать. Желех.

Зоклю́чений, а, е. Загнутый крючком. *Дзюбак зоключений у орела.* Вх. Лем. 420.

Зо́кола, нар. *Снаружи.* Мнж. 181.

***Зо́крёма, нар.** В частности, в отдельности. *Сл. Нік.*

***Зокремі́шний, а, е**. Обособленный. *Сл. Нік.*

Зола́, лі, ж. 1) Зола. *Лучче їсти хліб з золою, та не жити з чужиною.* Ном. № 14198. 2) Щелочь. 3) Сырой холодный ветер осенью или весной. *Вітер з золою.* НВолын. у.

Зо́лза, зи, ж. Железа. Вх. Пч. I. 14.

Зо́ливо, ва, с. Бук, бученье, щелоченье. *Попілу тра на золиво; з гречаної соломи попіл добрий до золива.* Каме-нец. у.

Зо́лити, лю́, лиш, гл. 1) Бучить, щелочить. *Вас. 169, 157. Золиш полотно.* Гринч. I. 17. 2) Грызть голову. *Мир. Пов. II. 48. Золить тебе, та й золить (жінка); доки ти мене золитимеш?* Канев. у.

Зо́литися, лю́ся, лишся, гл. Бучиться, щелочиться. *«Золись-золись! на більш не надійсь!» (як золять плаття).* Ном. № 13384.

Зо́лі́льник, ка, м. Большой горшок для бученья, щелоченья. *Вас. 181. Сим. 130.*

Зо́лі́нний, а, е. Относящийся к бучению. *Аф. 460.*

Зо́лі́нник, ка, м. = **Зо́лі́льник**. *Аф. 460. Ум. Зо́лі́нничок.*

***Зо́лі́ння, ня, с**. Щелочение, бучение (белья). *Харьк. г. Сл. Яворн. Звен. у.*

Зо́ловато, нар. Пасмурно, холодно и ветряно. *Загонь віви, бо на дворі золувато.* Острож. у.

Зо́лотавий, а, е. Золотистый. *Прегарні золотаві сні.* Млак. 95.

Зо́лотаренко, ка, м. Сын золотых дел мастера.

Зо́лотарі́ха, хи, ж. Жена золотых дел мастера. Желех.

Зо́лотарі́вна, ни, ж. Дочь золотых дел мастера. Желех.

Золотарь, ря, м. 1) Золотых дел мастер. *Золотарь, золотарик, скуй мени персник.* Чуб. III. 394. *Сусіди кажуть, що нема вдома, що пішов до золотаря.* Чуб. III. 326. 2) Насмешливое название очистителя отхожих мест. Харьк. *Засмерділо: золотарі проїхали. Умань. Ефр. Ум. **Золотарик.**

Золотастий, а, е. Золотистый. *Не ховайсь, моя рибонько золотастая.* Г. Барв. 74.

Золотець, тця, м. Червонец. *То ж не піп купував і не дяк торгував, а чернець-молодець та за свій золотець.* Гринч. III. 552.

Золотій, а, е *(сокращ. зóлот). 1) Золотой. *Ой іскиньте золот перстінь із мизинця з пальця.* Мет. 19. **Давав, давав та золот перстінь,—вона не взяла.* 300 укр. пісень. *З золотими перснями на руці.* МВ. II. 31. 2) Золотого цвета; золотистый. *Золота бджілка над квіткою в'ється.* Хата. 2. Ум. **Золотенький, золотесенький.** *Стрів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Золотій, то́го, м.—Злот. *Купи мені, моя мати, за копійку голку, за чотирі золотії червоного шовку.* Мл. л. сб. 304.

Золотіло, ла, с. Материал для позолоты: краска, шумиха и пр. Гол. IV. 402.

***Золотільник, ка, м.** Золотильщик. Сл. Дубр.

Золотіти, чу́, тиш, гл. Золотить, позлащать. Федьк. I. 79. *Сонечко гай золотило.* Шевч. 410.

Золотітися, чу́ся, тишся, гл. Позлащаться; казаться золотым. *Ще сонечко не піднялось, хмарний Кавказ не золотився.* Мак. Г. 37.

***Золотіще, ща, с.** Месторождение золота. Сл. Дубр.

***Золотіння, ня, с.** Золочение, позолота. *Каже циганка: «Позолоти ручку, поклади карбованця». Каже чоловік: «А я і без золотіння тобі заворожу».* Крим.

Золотісінький, а, е. Совершенно золотой. Употр. как ласкательное. *Моя матінко, моя золотісінька!* Мил. 200.

Золотіти, тію, еш, гл. 1) Блестеть как золото. *На токах золотіють скир-*

ти. О. 1861. XI. 100. *Глина така жовта, аж золотіє.* Волч. у. 2) Обогащаться. *Доля йому щиро служила,—так і золотів, так і золотів.* МВ. I. 65.

***Зóлотко, ка, с.** 1) Ум. от зóлота. 2) Ласкательное название для детей. *Побіжи-но, моє золотко, та нарви вишеньок на киселик.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Золотковий, вого = Злот? *Не хочу я червоного, дайте мені золоткового (о деньгах).* Чуб. IV. 198.

Золотник, ка́, м. 1) = Золотарь і. *Ой ходімо ж ми до ковальчика, до ковальчика, до золотника, покуймо ж собі мідяні човна, мідяні човна, золоті весла.* АД. I. 1. 2) Раст. а) *Potentilla tormentoides.* Вх. Пч. I. 12; б) *Geranium sanguineum.* Шух. I. 21. 3) Золотник. *Лихо приходить пудами, а сходить золотниками.* Ном. № 1968. 4) Матка. Желех. *Примовляння, як підбирають животи, коли осунуться: «Золотий золотничку, стань собі на містечку; де поставив тебе отець і мати, тут тобі довіку стояти».* Гринч. II. 17. *5) Болезнь матки. Сл. Яворн. Ум. **Золотничок.**

Зóлото, та, с. Золото. Гліб 30. *Князі, що золотом чертоги і сріблами свілиці наповняють.* К. Юв. 8. *Шовком шила, шовком шила, золотом рубила.* Мет. 26. *Піднесли йому дари: золото, ладан і миро.* Єв. Мт. I. 11. Ум. **Золотце́, *золотко.** Чуб. III. 286.

***Золотобанний, а, е.** Золотокупольный, златоглавый. *Церкви золотобанні.* Сл. Яворн.

Золотоберезний, а, е. Золотообрезный.

Золотоверхий, а, е. Златоглавый, с золотым верхом. *Золотоверха церква.* Левиц. Пов. 4. *Золотоверха скринька.* Гринч. II. 246.

***Золотововний, а, е.** С золотой шерстью, златорунный. Желех.

***Золотоволосий, а, е.** Золотовласый. Сл. Яворн.

Золотоголосий, а, е. Сладкогласный. *Геній народній создав Шевченка з його стихом золотоголосим.* Хата. XI.

Золотогрівий, а, е. Имеющий золотую или золотистого цвета гриву, *златогривый. *Сів на золотогривого*

коня... і приїхав до царя. Рудч. Ск. I. 109.

*Золотогúz, за, м. Гусениця-шелкопряд. вредитель садов. Сл. Яворн.

Золотокований, а, е. Окованный золотом. Біжить ридван золотокован. Гол. IV. 535.

*Золотокопiтий, а, е. Золотокопый. Сл. Яворн.

Золотокóрий *и золотокóричний, а, е. С золотой корою. На морі, на окіяні, на річці на Ордані дуб золотокóрий. Драг. 30. *Сл. Яворн.

Золотокрiлий, а, е. С золотими или золотистого цвета крильями. Полинула, заспівала ти, золотокрила (муза). Шевч. 619.

Золотомúшка, ки, ж. Пт. Королек, *Regulus*. Вх. Поч. II.

Золотопéра, ри, ж. Раст. *Junceus effusus*. Шух. I. 21.

Золотопéрий, а, е. С золотими перьями. Желех.

Золотопóлий, а, е. С золотими нивами, полями. Удвох дивитися з гори на Дніпр широкий, на яри та на лани золотополі. Шевч. 550. Лани золотополі. Хата, 84.

*Золотопúзий, а, е. С золотым брюхом. Екатерин. г. Сл. Яворн.

Золотопúтий, а, е. С золотими цепями, оковами. Пилипко золотопутий, той, що в погрібі замурувався. Драг. 38.

Золоторóгий, а, е. С золотими или вызолоченными рогами. Був собі пан такий багатий... мав собі шість волів, сьомого золоторогого. Рудч. Ск. I. 211.

*Золотося́йний, а, е = Злotosя́йний.

Золототiсячник, ка, м. Раст. *Fryteum centaureum*.

Золототкáний, а, е. Тканый золотом. Шевч. 628. Парча золототканая. К. ЧР. 58.

Золотохвiлiй, я, е. С золотими волнами. Лани золотохвилі. Шевч. II. 151.

*Золотошéрстий, а, е. С золотой шерстью. Кiнь біжить золотошерстий. Мнж. «Трьомсин».

Золотошiйка, ки, ж. Золотошвейка. Там же її красива качка: уся руда, а шийка аж неначе золота; так її і

звуть — золотошiйка. Херс. г. Сл. Яворн.

Золоттiя, тiя, с. соб. 1) Золотые нити. Золотые вещи. Ой просо, просо—волоття, ой косо, косо, золоття. Мет. 206. *2) Бучение, выщелачивание. Сл. Нік.

Золотúха, хи, ж. 1) Золотуха. Зо-всім був осліп од золотухи. К. Гр. Кв. 9. 2) = Золотúшник 2. Вх. Пч. II. 12. 3) Раст. а) *Solidago Virgaurea* L. ЗЮЗО. I. 137. б) *Thalictrum flavum* L. ЗЮЗО. I. 138. *4) Слюдистая глина, глина с блестками. Копали криницю; ішла жорства, далі золотуха,—ну то далі піде біла глина. Крим.

Золотúшний, а, е. Золотушный.

Золотúшник, ка, м. Раст. а) *Inula britannica*. б) = Золотúха 3а. ЗЮЗО. I. 137. 2) Пт. Пчеловор, *Meropsapiaster*. Вх. Пч. II. 12.

Золотцé, цiя, с. 1) Ум. от зóлото. 2) Шумиха. (Шишки з короваю) великі з золотцем. Алв. 35.

Зольнiця, цi, ж. = Зiльнiця = Жлúкто. Чуб. I. 103.

Золянік, кá, м. 1) Покупающий золу на мыльные заводы. Мнж. 2) Чан для щелочения кож в золе и извести. Вас. 157.

*Золярня, ні, ж. Бучильня. Екатер. г. Сл. Яворн.

Зомкнúти, ся, См. Зiмкнúти, ся.

Зомлiвáти, вáю, еш, сов. в. зомлiти, лiю, еш, гл. Обомлеть, упасть в обморок. Головонька змита, кошуленька біла, а молода дiвчина із жалю зомлiла. Чуб. V. 354. Катря стоiть коло стiни, сама як стiна біла: бачу—зомлiвáє. МВ. II. 148.

Зомлiлий, а, е. Обомлевший. Шевч. 148. Її зомлiла душа. Мир. Пов. I. 158.

*Зомлiння, ня, с. Обморок. Почалися зомлiння та стогнання. В. Мова.

Зомнiяти и зом'яти, мнú, неш, гл. = Зiмнiяти. Зомняв на кабаку. Ном. № 3960.

Зонá, нi, ж. = Занá.

Зóпак, нар. На зóпак. В обратную сторону. Коли сонечко на зóпак зiйде, тоді, сестрице, гостьом в вас буду. Мл л. сб. 232.

З-óпалу, нар. Сгоряча. З-опалу і не

примітив далєбі, чи він був там, чи ні. Верхнеднепр. у.

Зопаріти, рію, еш, гл. Заболеть воспалением мучевого пузыря. Зопарів віл. Черк. у.

Зопиніти, ню, ниш, гл.—Зупиніти. Кв. Драм. 250.

Зопочінок, нку, м.—Спочінок. Чорним очам спання нема, ніжкам започинку. Мл. л. сб. 328.

Зопсіти, сю, еш, гл. Испортиться. Він у мене зопсів, нема чим і поїхати. Миус. окр.

Зопсувати, сую, еш, гл.—Зіпсувати. Зовсім бісова собака сало зопсувала. Канев. у. Доброго корчма не зопсує, а лихого і церква не поправить. Ном. № 3232. См. Запсувати.

Зопсуватися, суюся, ешся, гл.—Зіпсуватися.

Зопхнути, ну, неш, гл.—Зіпхнути. З кроватоньки зопхнула. Чуб. V. 668.

Зоп'ясті(ся), пну(ся), неш(ся), гл.—Зіп'ясті, ся. Гліб. 89. Левиц. I. 103.

Зоп'ятитися, чуся, тишся, гл. Остановиться. Тоді віл зоп'ятився і не став іти до його. Новомоск. у. Як скажеш, щоб він тобі віддав, то пан і зоп'ятиться. НВолын. у.

***Зораний, а, е.** Вспаханый. Сл. Дубр.

Зорати, рію, реш, гл. См. Зорювати.

Зорвати(ся), рву(ся), рвеш(ся), гл.—Зірвати, ся. Що маковку зорву—друга буде, а матінка умре,—я й загину. Чуб. V. 439. Як з гіллі зорвався. Ном. № 3150.

***Зорганізовано, нар.** Организовано. Сл. Нік.

Зорганізуватися, зуюся, ешся, гл. Организоваться. Моє о Христі братте зорганізувалось у якеь товариство. К. XII. 27.

***Зоревий, а, е.** Звездный. Желех. Зоренія, ці, ж. = Зорія. Козел. у.

Зорешливий, а, е—Зоряний. Ніч зорешлива та тиха. МВ. I. 141.

Зорешливо, нар. = Зоряно. А на дворі зорешливо та тихо. Федьк.

Зоріна, ни, ж. Звезда. Ум. Зорінка, зоріночка. А мила сидить—як

свіча горить, а дитиночка—як зоріночка. Гринч. III. 365.

Зоріти, рію, ріш, гл. Следить глазами за кем, смотреть пристально. Так і біга за їм, так і зорить. Змиев. у. Зорить праведного грішний, щоб зігнати його з світу. К. Псал. 90. Чого зоріш на нас очима дико? К. Іов. 33.

Зорія, ці, ж. Звезда. Оце тобі провідниця—ясная зорія. Мет. 225.

Зоріти, рію, еш, гл. Светиться, светить, сиять. Місяць світить, зоря зоріє. Чуб. V. 474. Серце моє, зоре моя, де це ти зоріла? Шевч. 143. См. Зоряти.

Зорнія, ці, ж.—Зірнія. Тоді козак од дівки йде, як зійде зірнія. Чуб. V. 93.

Зорній, я, е. Заревой. Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає, ... поети, мов боги, ні нашо не вважають і пісню зорнюю про дольній світ співають. К. Дз. 214.

Зорнути. См. Зринати.

***Зоровий, а, е.** Зрительный. Сл. Дубр.

***Зорок, рка, м.** Истертый леміш. Це вже не леміш, а самий зорок з його лишився. Лип. у., с. Ситківці. Ефр.

Зорудувати, дую, еш, гл. Справиться, сделать что. Не зорудує ніяк із Настусиним батьком. Г. Барв. 448. Що задумав, то вже зорудує. Г. Барв. 520.

Зоружіти, жу, жіш, гл. Соорудить. Уже зоружили зруб. НВолын. у. Зоружив чобота. НВолын. у.

***Зорювати, рюю, еш, сов. в. зорати, рю, реш, гл.** Вспахивать. вспахать. Зорав приймак-приймаченько. зо три десятини. Чуб. III. 127. *Зорю свою Буковину. Федьк.

Зорювати, ріюю, еш, гл. 1) Спать на открытом воздухе. Роспитують, хто з чим і відкіля і куди йде, і де зорювали, і де вода краща. Кв. II. 41. Літом у нас товар у полі зорює. Борз. у. Отара отирлувалась і зорює, і чабани поснули. О. 1862. V. Кух. 34. *2) Проводить время на рассвете. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зоря, рі, ж. 1) Звезда. Чи це тая зоря зійшла, щоб я додому йшла? Чи це тая вечірняя, щоб я погуляла? Грин. III. 198. Ой ти зоре, моя зоре, зіронь-

ко вечірняя. Лукаш. 161. 2) Заря. Чи то зоря розсвітає? Чуб. V. 2. На зорю займається. Светаєт. Уже зоря занялася, вже й сонечко зійшло. МВ. II. 110.

Зорявий, а, е = Зоряний. Зорява стяга рожева зорялася. МВ. (О. 1862. I. 90). Зоряве небо миготить. К. (О. 1861. IV. 151).

I. Зоряво, нар. = Зоряно. На небі зоряво, і золотим серпом підбився молодик угору по-над хмарки. К. Дз. 141.

***II. Зоряво и зоріво, ва, с.** Зарево. Десь горить, — он бачите, зоряво. Крим.

Зоряний, а, е. 1) Звездный. Ніч місяшна, зоряна. МВ. (О. 1862. III. 53). 2) **Зоряна вода.** По нар. повір'ю: вода с лікарственной силою для коровы, простоявшая ночь при звездах. Коли корова дає мало молока (як хто поробе), треба давати їй зоряну воду пити. А ту воду роблять так: ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою, то вона повинна простояти всю ніч. Гринч. II. 46, 320.

Зоряніця, ці, ж. Звезда. Ном. № 53, стр. 291.

Зоряно, нар. Много звезд, *звездно. А зоряно так, що, здається, зорями в вічі сипле. МВ. (КС. 1902, X. 148).

***Зорястий, а, е.** О лошади: со звездой на лбу. Желех.

Зоряти, ряю, еш, гл. Светиться, сиять. Що то була за дівчина! Зайде в хату, то мов зоря зоряє. Г. Барв. 103, 237. Там квітки як в божім раю... зорями в траві зоряють. К. Дз. 221. Ой вийду на гірку та гляну на зірку, — що зоря зоряє, а вся челядь гуляє. Гринч. III. 61. См. Зоріти.

Зорятися, ряюся, ешся, гл. *1) Разгораться. З-за дубків молоденьких зорява стяга рожева зорялася. МВ. (О. 1862, I. 90). 2) Безл. **Зоряється.** Показываться заре. Там зоряється, займається. Чуб. III. 475. Вже й зоряється. Вже сонце — день. МВ. II. 149.

Зоряшний, а, е = Зоряний. Ач яка зоряшна ніч! Хоч голки збирай. Староб. у.

***З'осереджений, а, е.** Сосредоточенный.

***З'осереджувати, джую, еш, сов.**

в. з'осередити, джу, диш, гл. Сосредоточивать.

***З'осереджуватися, джуюся, ешся, сов. в з'осередитися, джуся, дишся, гл.** Сосредоточиваться. Н.-Левицьк.

Зосібна, нар. Порознь, каждое отдельно. Єсть же і иншого багато, що зробив Ісус, що, коли б писати зосібна, то думаю, що й сам світ не помістив би писаних книг. Єв. I. XXI. 25.

Зослати, шлю, шлеш, гл. = Зіслати.

Зосмілитися, люся, лишся, гл. Осмелиться, ободриться. Іосиф, зосмілившись, увійшов до Пилата. Єв. Мр. XV. 43. Я раз ізнов зосмілювся матері натякнути. Г. Барв. 201.

Зосмілювати, люю, еш, сов. в. зосмілити, лю, лиш, гл. Ободряють, ободрить. — Кажі мені всю правду, Опанасе, — зосмілювала його майорша. Г. Барв. 334.

Зоставати(ся), таю(ся), еш(ся), сов. в. зостати(ся), ну(ся), неш(ся), гл. 1) = Зіставати(ся), зістати(ся). То був волон, а то не хочеш зостатися конем. Ном. № 1865. *Як позіхав та побачив сее диво, та так йому рот роззявлений і зостався. Кв. 2) — **когó.** Отставать, отстать от кого. Іди та не гайсь, щоб нас не зоставсь. Мнж. 129. *) — **когó.** Лишиться, потерять. Він зостався батька-матери. Катер. Вержб.

Зоставляти, ляю, еш, сов. в. зоставити, влю, виш, гл. = Зіставляти, зіставити. Ляха-Бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте. АД. I. 215.

Зостановити, влю, виш, гл. = Зоставити. Його сонного будили, не збудили, там його в неволі й зостановили. АД. I. 127.

Зостанок, нку, м. = Останок. Мабуть ще здужав би на зостанку віку вам заграги. Гащ. Аб. 65.

Зостарити, рю, риш, гл. = Зістарити. Синів не женила, дочок не 'ддавала: зостарило мене, що я заробляла. Чуб. V. 927.

Зостарітися, ріюся, ешся, гл. Со-стареться. Шевч. 101. Як багато будеш знать, то скоро зостарієшся. Ном. № 5948. Вже старі, зостарілися. Рудч. Ск. I. 210.

Зостати(ся). См. Зоставати(ся).

Зострах, ху, м. Испуг. Мнж. 181.

Зострівати, ваю, еш, сов. в. **зострі(ну)ти, ріну, неш,** гл. Встречать, встретить. *Пішла моя дівчинонька понад берегами, та зостріла рибалочок з трьома неводами.* Мет. 18. *Зострів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Зостріватися, ваюся, ешся, сов. в. **зострі(ну)тися, рінуся, нешся,** гл. Встречаться, встретиться. *Да піду я селом, улицею, та зострінуся з молодою дівчиною.* Чуб. V. 154.

З'остріти, рію, еш, гл. Сделаться острым, более острым. *Зимá з'остріла.* Зима сделалась более холодной. Вх. Лем. 420.

Зотлівати, ваю, еш, сов. в. **зотліти, лію, еш,** гл. Истлевать, истлеть. *Моє біле тіло під нагайкою зотліло.* Гол. I. 196. *Хусточка зотліла.* Мл. л. сб. 277. *Пішла вона (надія) на той світ в преісподню, коли ще й там знайду впокій, зотлівши.* К. Іов. 38.

Зотлілий, а, е. Истлевший.

Зотління, ня, с. Тление, истление. *Моїм костям зотління я бажаю.* К. Іов. 16.

Зотнути, ну, неш, гл. = **Зітнути.** Шевч. 382. Чуб. III. 270.

Зотнутися, нуся, нешся, гл. = **Зітнутися.** К. Досв. 172.

Зотривати, ваю, еш, гл. Подождать. *За ворітьми я ще довгенько зотривала.* МВ. II. 105.

Зотрухнути, ну, неш, гл. = **Струхнути.** *Там і зотрухла.* Руд. Ск. I. 141.

Зотхати, хаю, еш, сов. в. **зотхнути, ну, неш,** гл. = **Зітхати, зітхнути.** *Вийди на могилу та й зотхни тяженько.* Чуб. III. 117. *Зотхнув до бога, далі зацімів.* Федьк. I. 29.

Зотхнутися, нуся, нешся, гл. **Вздохнути.** *Кінь спіткнувся, тяженько зотхнувся: «Чого ти, коню, зотхаєш?»* Гринч. III. 237.

Зохабити, блю, биш, гл. Оставить, бросить. *Вийшло дівча (жито) жати, не могло го в ручку взяти. Пішло оно до крамниці купувати рукавиці, рука-*

виці не купило, в полю жито зохабило. Гол. I. 339.

Зохматися, маюся, ешся, гл. Пожелать. *Мати собі міркувала, що як піде на розглядни, що й своє, мовляв, тягло, і велика ікона від покійної жінки дітям зосталась, то я й зохматюсь (заміж).* Г. Барв. 231. *Почула, що чоловік до свата збірається, та й собі зохмалась туди ж іти.*

Зохотитися, чуся, тишся, гл. Почувствовать охоту, желание. Харьк. у. *Зохотився до школи хлопець.* Черк. у.

***Зочений, а, е.** Замеченный, усмотренный. Сл. Яворн.

Зочити, чу, чиш, гл. Увидеть. *На що ж і очі в лобі, коли не зочити, кого треба.* МВ. (О. 1862. III. 56, 35).

***Зошит, та, м.** Тетрадь. *Професор раз-у-раз ходив коло лавок, заглядаючи то тут, то там до зошитів, чи всі пишуть і чи так пишуть, як належиться.* Франко.

Зошмарити, рю, риш, гл. Сбросить, скинуть. *Зошмар з воза сіно.* Вх. Лем. 421.

Зп... = Сп...

***З-полудня, нар.** После полудня. *Зараз побіжу додому, а з-полудня знов прибіжу.* Крим.

***Зпроволá, нар.** Не спеша, протяжно. *Він відповів зпроволá.* Лепкий.

Зрабувати, бую, еш, гл. Ограбить. *Ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодого.* Чуб. V. 1087. *Зрабували той город, забрали в йому всіх коней.* Опат. 25.

Зрада, ди, ж. Измена, вероломство. *Чи ти мене вірно любиш, чи на одну зраду?* Мет. 43. *Сестру кликнула (Дідона) на пораду, щоб горе злеє розказать, Енеєву оплакать зраду.* Котл. Ен. I. 35. *Співав він, що любив колись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівано.* МВ. II. 113. ***Зрадою.** Предательски, изменнически. Ум. **Зрадка, зрадонька, зрадошка.** О. 1862. IV. 30.

Зрадецький, а, е. Изменнический. *Зрадецькі речі супротив пана.* Хата, 153.

Зраджати, джаю, еш и **зраджувати, джую, еш,** сов. в. **зрадити, джу, диш,** гл. Изменять, изменить.

МВ. II. 62. Красні лица часто зраджають. Гол. I. 362. Часто ходив, вірно любив, з нею женихався, вона ж мене ізрадила,—я й не сподівався. Мет. 86. Ой Палію, Палію Семене, чи не зрадиш ти мене? Макс. (1834). 98.

Зрадзілля, ля, с. Раст. Agrimonia Eupatorium. Шух. I. 21.

Зра́дити. См. Зраджáти.

Зра́дитися, джуся, дишся, гл. 1) Посоветовавшись, решить. Зрадились, щоб піти до попа. О. 1862. VI. 59. 2) Изменить себе. Слово зустрічено тільки в «Ужинку» Гатцука (стр. 350. Ном. № 8772): Хоч кохання не зрадиться, та череві (?) завадиться.

Зрад́лий, а, е. Обрадованийся. Боже, гарно!.. токоче її зраділе серце. Мир. Пов. II. 84.

Зрад́ти, дію, еш, гл. Обрадоваться. Єв. Мр. XIV. 11. «Вже козак твій назад іде». А козачка тому зраділа. Чуб. V. 1171. Пані зраділа. МВ. II. 40. Як вгляділо я вас, так аж зраділо. Гліб. 1.

Зрад́тися, діюся, ешся, гл. = Зрад́ти. Той чоловік зрадівся. ХС. IV. 16.

Зрадлі́вий, а, е. Изменчивый, склонный к изменам. Моє серце зрадливее звичаю не знає. Мл. л. сб. 312. Ой хортуно зрадливая, що ж ти виробляєш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш. Чуб. V. 418.

Зрадлі́вість, вости, ж. Вероломность. предательство. К. Кр. 17.

Зрадлі́во, нар. По-изменнически. Мессап, забігши збоку, зрадливо, зо всього наскоку, пустив в Енея камінцем. Котл. Ен. VI. 76.

Зра́дний, а, е и зра́дній, я, е = Зрадлі́вий. Гей-гей! не надь, рибалко молоденький. на зрадний гак ні шуки, ні лина. Г.-Арт. (О. 1861. III. 109). Зрадняя ваша рада. О. 1861. IV. 31.

Зра́дник, ка, м. Изменник, предатель. Чуб. V. 57. Вибрав Юду Іскаріотського, що стався зрадником. Єв. Л. VI. 16.

Зра́дниця, ці, ж. Изменница, предательница. Ой ти, дівице, моя зраднице, зрадила мене молодого. Чуб. V. 410.

Зра́дній. См. Зра́дний.

Зрадні́ти, н́ю, еш, гл. = Зрад́ти.

Небозі сонечко мріється, — воно ж зрадніло, та й справді гріється. Ном. № 6402.

Зра́док, дка, м. = Зра́дник. Плини, плини, майстровз, від кладки до кладки, щоби знала й пам'ятала, які шевці зрадки. Чуб. V. 1086.

Зра́дувати, дуо, еш, гл. Обрадовать.

Зра́дуватися, дуося, ешся, гл. Обрадоваться. Та зрадується, звеселиться Марусина матінка. Мет. 146.

***Зраж́ати, жа́ю, еш, гл.** = Зраджа́ти. Желех.

***Зраж́атися, жа́юся, ешся, сов. в.** зразі́тися, жуся, зишся, гл. чим. Обращать внимание, беспокоиться о чем, опасаться чего (употребляется с отрицанием). Не зражайтеся тим: воно минеться. Умань. Ефр.

Зраз, зу, м. 1) Черенок для прививки к дереву. Желех. 2) Образец; коподка (у сапожников). Желех. Вх. Зн. 22.

***Зразе́ць, зця́, м.** Образец. Васильк. у. Неч.-Левиц.

Зра́зи, зраз, ж., мн. Кушанье из говядины: род свернутого битка с начинкой.

Зразко́вий, а, е. Образцовый. Жел.

Зразо́вий, а, е. К зра́зам относящийся. (Понесли) зразову до ріжків печінку. Котл. Ен. II. 9.

Зразо́к, зка́, м. 1) Образец, образчик, пример. Перекривля... дочку й жінку, затягаючи жалібним голосом на зразок жіночого голосіння. Левиц. I. 208. Похваляє Чіпку, другим на зразок ставить. Мир. ХРВ. 291. Мнж. 181.

2) Узор. А ну лишень зразок зніму з мережки. Лебед. у. Покажіть, будьте ласкаві, ваші шитки, зразки. Мені треба сорочку вимережити і лиштвою пошити. Г. Барв. 216. 3) Выкройка.

Зра́зу, нар. 1) Сразу, вдруг; с самого начала. Захоч—і вродиться все зразу. Котл. Ен. VI. 35. Ми тільки що наткнулись, він так таки зразу і почав лаятись. Новомоск. у. *2) Сначала. Не знали в першій хвилі, що сказати і починати. Тому мовчали зразу. О. Кобил. «В нед.».

***Зразце́вий, а, е.** Образцовый. Васильк. у. Н.-Левиц.

Зрálити, лю, лиш, гл. Вспахати ралом.

Зрána, нар. Поутру, с утра. По заутках зрана до вечора стоять діди. Левиц. I. 42.

Зрánити, ню, ниш, гл. Изранить.

Зрánку, зрánня, нар.—Зрána. Приходили люди зранку. Рудч. Ск. II. 168. Орав же я зрання до полудня, доки не прийшла на серденьку туга. Чуб. V. 157.

Зрátитися, чуся, тишся, гл. 1) Оволах, когда они, будучи в ярме, тянутся в противоположные стороны: расходятся. Зратилися воли. Каменец. у. 2) Поссориться, разойтись. От зратилася та й не живе з чоловіком, бо він ню бив, чи мара їх знає. Камен. у.

Зрахувáти, ху́ю, еш, гл. 1) Сосчитать. Наїхали купці з Варшави, того коника сторгували, ще за його гроші зраховали. Чуб. V. 782. 2) Рассчитать, сообразить. Зміркували, зраховали, що з козака буде. К. Досв. 163. Твоє зраховане премудре слово. К. ЦН. 205.

***Зредагувáти, гу́ю, еш, гл.** Средактировать. Киев.

Зрееструвáти, ру́ю, еш, гл. Сделать реестр чему.

Зрекáтися, ка́юся, ешся, сов. в. зректі́ся, чу́ся, чéшся, гл.—чогó. Отрекатся, отречься от; отказываться, отказаться от. Невинности моєї не зречуся. К. Іов. 57.

Зрétитися, чуся, тишся, гл.—Зрátитися. Попереду жили нічого, а далі зретилися, зретилися, що-дня сварка та колотня, та й розійшлися. Каменец. у. Ге-ге! уже ся зретили, то шкода і вмовляти. Каменец. у.

***Зрéхтити, хчу, тиш, гл.** Отказаться от показаний. Це він зараз признавсь, а на суді може він і зрехтить. Крим.

***Зрéчénня, ня, с.** Отречение. Сл. Яворн.

Зречі́, чу́, чéш, гл. Сказать. Жел.

Зречі́ся, чу́ся, чéшся, гл.—Зрек-ті́ся. Желех.

Зреші́лий, а, е. Трухлый. Дерево зрешіле. Вх. Лем. 421.

Зреші́ти, ші́ю, еш, гл. Сделаться трухлым. Вх. Лем. 421.

Зривáння, ня, с. Срывание.

Зривáти, ва́ю, еш, сов. в. зірвáти, рвú, веш, гл. 1) Срывать, сорвать. К. Досв. 57. Рудч. Ск. II. 60. Квітку зірвала, за голову клала. Чуб. III. 303. 2)—бунт. Поднять бунт, возмущение. Звели нам під москалів тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати. Макс. (1849). 76. 3) Зірвáти бикі́. Выпречь быков из ярма. Вх. Зн. 22. 4)—спіну, мішки. Лечение поясницы посредством оттягивания руками кожи от спины. Миргор. у. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн. 5) Зірвана дорóга. Дорога с замерзшею на ней грязью, изрезанною раньше колесами. НВольнск. у.

Зривáтися, ва́юся, ешся, сов. в. зірвáтися, рвúся, вешся, гл. 1) Срываться, сорваться. Ой як тая черешенька сама не зірветься, так до мене дівчинонька сама не пришлеться. Чуб. 2) Вскакивать, вскочить, быстро подниматься. Зривається ніби куди бігти. МВ. II. 54. Справді? — покрикне панночка, зірвавшись з місця. МВ. (О. 1862. III. 48). Встав, зірвався, пішов з шумом. Гол. I. 37. Зірвáтися на нóги. Вскочить. Св. Л. 106. 3) Трогаться. тронуться с места, двинуться. Раз март апріля звав у гості до себе. Априль зорвався їхать возом. Драг. 16. Мати було як зірветься хоч на один день куди... Г. Барв. 62. Пішла заміж та не так, пішла раз—не гаразд, не зірвуся другий раз. Гринч. III. 357. 4) Подниматься, подняться (о буре и пр.). Зірвалася шуря-бура. Нп.

Зрівки, вок, ж., мн. Деревья с полуснятыми плодами. Ще нарвала ягід (вишень) на зривках—де-не-де зосталось,—поки ту ягідку піймаєш. Новомоск. у. (Залюбовск.).

***Зрйгувати, гу́ю, еш, гл.** Изрыгать, отрыгать. Сл. Яворн.

Зринáти, на́ю, еш, сов. в. зо(і)рну́ти, рну́, не́ш и зрину́ти, ну, неш, гл. 1) Выплывать, выплыть на поверхность воды, вынырять, вынырнуть. Уже ж сьому синьому каменю на верх не зринать, а павиному піру на дно не тонуть. Чуб. V. 607. Утопленый сам зринув. Харьк. у. 2) Сов. в. Спрыснуть, сорваться, выскользнуть. Накинути відьму тим очкуром,—допіру не втече

вона... з очкура не зрине. Драг. 73. Колесо зірнуло. Гринч. Кінь з недоуздка зірнув. Харьк. г.

Зрінутися, нуся, нешся, гл. Хлынуть. Зринулася водиця з Дунаю, з Дунаю тихого, бережку крутого. Мет. 294.

***Зрихтовувати, вую, еш, сов. в. зрихтувати, тую, еш, гл.** Наладити, направити. Сл. Нік.

Зриштовувати, вую, еш, сов. в. зриштувати, тую, еш, гл. Сооружать, соорудити. От, зриштували байдаки. Рудч. Ск. II. 28.

***Зріще, ша, с.** Зрелище. позорище. В кайдани туго окують, в село на зріще приведуть. Шевч. «Осії».

Зрівка, ки, ж. = Здрінка. Вх. Уг. 242.

Зрівна, нар. 1) Ровно. 2) Поровну. Зрівна, дружбоньку, зрівна, край коровай здрібна. Гол. IV. 329.

Зрівноважити, жу, жиш, гл. Урівновесити. К. ЦН. 185.

Зрівнювати, нюю, еш, сов. в. зрівняти, няю, еш, гл. 1) Сравнивати, сравняти. Зрівняв землю, покрив дерном. Шевч. 204. І з землею зрівняють тебе. Єв. Л. XIX. 44. Смерть усіх зрівняє. Харьк. *2) Сравнивати, сравнить. Сл. Нік.

Зрівнюватися, нююся, ешся, сов. в. зрівнятися, няюся, ешся, гл. Сравниться, сравняться. Турчин у воду покотивсь, вода зрівнялась. Мл. л. сб. 87. 2) Порівнятися. Скоро зрівнявсь із нами, зараз поздоровкавсь із тим братом Якимом. Рудч. Ск. I. 206.

Зрідка, нар. Редко, не часто, не густо. Ох і гаю мій, гаю, розсаджений зрідка. Чуб. V. 647.

Зрідно, нар. Урожайно. Дай тобі, боже, щоб у полі зрідно, щоб у полі зрідно, а у дворі плідно. Чуб. III. 365.

***Зріз, за, м. = Зрізок.**

Зрізати. См. Зрізувати.

Зрізна, нар. Отдельно.

***Зрізній, а́, е́.** Срезной. Сл. Дубр.

Зрізнитися, ніюся, нишся, гл. Отделитися. разделитися.

Зрізок, зка, м. 1) Обрезок. НВольнск. у. 2) Срез, перерез.

Зрізувати, зую, еш, сов. в. зрізати, зріжу, жеш, гл. Срезывать, сре-

зати. Їх зрізують, як спілий колос в полі. К. Іов. 54. Зріжу голову, вийму серце. Ном., стр. 303, № 473.

***Зрізуватися, зуюся, ешся, сов. в. зрізатися, жуся, жешся, гл.** 1) Срезывать, быть срезанным. 2) Схватитися на словах, горячо заспорити. Сл. Яворн. 3) Состязатися. Сл. Яворн.

Зрікатися, каюся, ешся, гл. = Зрекатися.

Зрілко, ка, с. = Здрінка. Вх. Лем. 421.

Зрінка, ки, ж. и зрінко, ка, с. = Здрінка. Вх. Лем. 421.

Зріст, зросту, м. 1) Рост. Сама красна, чепурная, хорошого зросту. Мл. л. сб. 203. На зріст. Ростом. Шити на зріст. Шить так, чтобы пошитое годилось и тогда, когда вырастет тот, для кого шито. 2) Возраст. З малих літ до великого зросту кохала, годувала. ЗОЮР. I. 19. 3) Проросшее зерно, снопы.

Зрість, зрости, ж. Знак от сrostання на стволі дерева разрубленого места. НВольнск. у.

I. Зріти, зрію, еш, гл. 1) Зреть. созреть. Пшениця зріє на ниві. Стор. I. 128. І вітер не віє, сонце не гріє, калина не зріє. Мет. 134. 2) Выростать, делаться взрослым. Ти на літі і Ярина зріє. Шевч. 245.

II. Зріти, зрю, зриш, гл. Видеть. Мусить всяк чоловік зріти, що недовго тут жити. Чуб. III. 19.

Зроб, зроби, м. 1) Совершение, исполнение работы. Довести до зроби. Исполнить, сделать. Тоді аж зароблять вони велике спасибі, як доведуть до зроби, до пуття твою роботу. Васильк. у. **Прийнятися до зроби.** Приняться за дело, за исполнение работы. Як приймуться до зроби, у той час оддамо гроші. Васильк. у.

Зробити, блію, биш, гл. 1) Сделать, произвести. Хата, 164. Зроби милій, золоті удила, щоб я твого коня до води водила. Мет. 112. Гуси зробили великий крик. Гринч. II. 239.—своім богом. По-своему. Не куди й дів ті гроші, а купив дзвін; та вже й тим скривдив громаду, що зробив своїм богом. Єв. Л. 287. 2) Повредити кому колдовством. Чоловік з голоду сохне, а

дурні брешуть, що це йому зроблено. 3)—**волю ком'ю, чію.** Ісполнить чье желание. Ой чумаченьки, ой ви молоденькі, зробіть мою волю. Чуб. V. 1031. 4)—**ласку.** Сделать одолжение. Велику ласку мені зроби, послухай. МВ. II. 112. 5)—**собі смерть.** Наложить на себя руки. Ах волю сама собі смерть зробити, як в багацтві з нелюбом жити. Чуб. V. 117.

Зробітисся, блюся, бишся, гл. 1) Сделаться. Зробився мов несамовитий. Котл. Ен. II. 15. Усе зробилось, як бажали єзуїти. Стор. МПр. 72. *2) Явиться, возникнуть. Наше «Общество потребителей» зробилося в 1904 році. Крим.

Зрóbка, ки, ж. Брати гроші на зрóbку. Брать деньки под отработок. Землі в його нема,—бере гроші на зрóbку: уперед даєш, а послі він одробля. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зробляти, ляю, еш, гл. Обрабатывать. Ой я тобі не наймичка все поле зробляти. Гол. IV. 538.

Зрóbок, бка, м. Истощенный работою, негодный уже к работе человек. Желех.

Зродá, зрóду, зроду-звіку, нар. 1) От роду, отродясь, никогда. Вона зродá й у церкві не була. Мнж. 104. Чи був у тебе батько зроду? Ном. № 10505. Ой я зроду лишенька не знала. Чуб. V. 594. Зроду я заміж не піду. Лавр. 155. **Зрóду-віку.** Никогда еще. Зроду-віку не було такого, а тепер: ось тобі, на! Подольск. г. 2) Никак, никоим образом. Такі капосні люде, що мені не можна зроду-звіку на селі вдержатись. Левиц. Пов. 348.

Зродіти, ся. См. Зрожáти, ся.

Зрóду. См. Зрóда.

Зрожáй, жáю, м. Урожай. Зрожáю нема, тільки зродила трава шовкова. Мет. 465.

Зрожáти, жáю, еш, сов. в. зродіти, дж'ю, диш, гл. 1) Рожать, родить. Так його мати зродила. Ном. № 2918. Ти учора ізвечора дитя зродила. Грин. III. 273. 2) Родить, уродить. Як будуть сестро... ягоди зрожати. О. 1861. X. 89. Прошу ж тебе, не цвіти красно, прошу ж тебе, не зроди рясно. Мет. 176. Добра нивонька була: сто кіп жита зродила. Чуб. III. 240.

Зрожáтисся, жáюся, ешся, сов. в. зродітисся, дж'юся, дишся, гл. 1) Рожаться, родиться. 2) Родиться. уродиться. Посіяла, мамко, жито,—зродився барвінок. Гол. III. 403.

***Зрозуміливий, а, е.** Вразумительный. Сл. Нік.

Зрозумілий, а, е. Понятный. Левиц. Пов. 237.

Зрозумілість, лости, ж. Понятность. Желех.

Зрозуміло, нар. Понятно.

Зрозуміння, ня, с. Понимание. Великодїбна до зрозуміння такого, що буває втаєне од премудрих і розумних. К. XII. 16.

Зрозуміти, мію, еш, гл. Понять. Поки, тее зрозумівши, згоду учинили. Макс. (1834), 126. Ви так зписьменна говорите, що я того не зрозумію. Котл. НП. 344.

***Зроїтисся, зроїюся, зроїшся, гл.** Изроиться, обессилеть от частой ройбы. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зрók, ку, м. Зрение. Бог дав усім людям однаковий зрок. Дещо, 36.

Зроняти, няю, еш, сов. в. зроніти, нію, ниш, гл. Давать, дать упасть; терять, потерять, утратить. Желех. Ой лісе, лісоньку, зронив єс красоньку. Вх. Лем. 421.

Зросіти, ся. См. Зрошáти, ся.

Зрослівий, а, е. Дающий рост. Та принеси три квіточки: ой первою зросливаю, а дьвугую сонливаю. Мет. 1.

Зрóслий, а, е. 1) Выросший. Левч. 10. *2) Взрослый. Сл. Нік.

Зростáння, ня, с. Рост, выростание.

Зростáти, тáю, еш, сов. в. зрості, ст'ю, т'еш, гл. Выростать, вырасти. Єсть у мене сестра менша, без мене зросла. Мет. 32. Без шастя зросла, а без долі вродилася. Мет. 80. При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася зналечку. МВ. II. 19. *Єсть у мене сестра, що найменша зросла. Метл. 32.

Зростіся, т'юся, т'ешся, гл. Сростись. Ой у полі дві тополі докупи зрослися. Чуб. V. 403.

Зростіти, щ'ю, стіш, гл. Выростить. Нехай їм бог зростить. Ном. № 375. Як я тебе зростила, сама себе звеселила. Чуб. V. 684

Зрóстний, а, е. Взрослый. Левч. 10

Зрошати, шаю, еш *и **зрошувати, шую, еш**, сов. в. **зросіти, шу, сиш**, гл. Орошать, оросить. К. Досв. 26. *Дрібненькими слізеньками все поле зросила.* Мет. 274. *Припав він до землі та й зросив її слізьми.* МВ. II. 70. **І навіть то небо, що зрошує поля дощем.* Лепкий.

Зрошати́ся, шаю́ся, ешся, сов. в. **зросі́тися, шу́ся, си́шся**, гл. Орошаться, ороситься, обливаться, облитися. *Слізьми так і зрошається.* МВ. I. 57.

***Зрошення, ня**, с. Орошение. Сл. Нік.

***Зрошений, а, е.** 1) Сросшийся. *Оцих двох вишеньок розсадити не можна, бо зрошені; хіба можна одну геть одрізати.* Крим. *2) Взращенный.

Зру́б, ба и **бу**, м. 1) Срубка. *Знайшовся чоловік, що купив на зруб гай.* Стор. I. 47. Також место, где срублен лес. Вас. 206. *З липового зруба молоді паростки пустились.* МВ. I. 156. 2) Сруб—при постройке, в погребі, колодезе и пр. Чуб. VII. 377. *Як положить зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 41. Kolb. I. 56. *Був колодязь і такий низький зруб у ньому.* Гринч. II. 338.

Зру́бань, ні, ж. Рубка леса. Вх. Уг. 242.

Зрубати. См. **Зрубувати.**

Зру́бина, ни, ж. Одна пластина в колодезном срубе. Харьк. у.

Зрубіти, блю́, біш, гл. Сделать сруб. *Зрубив хату.* НВолын. у.

***Зру́бня, ні**, ж. Строение срубом. Сл. Яворн.

Зрубувати, бую, еш, сов. в. **зрубати, баю, еш**, гл. Срубувать, срубить. *Кожне дерево зрубують.* Єв. Л. III. 9. *Зрубай, батеньку, високу яворину, збудуй, батеньку, широко домовину.* Чуб. V. 372.

***Зруднілий, а, е.** Порыжевший. *Подерті штани, зруднілий піджак,—усе безбарвне.* Коцюб.

Зруйнування, ня, с. Разорение, разрушение. Стор. II. 137.

Зруйнувати, ну́ю, еш, гл. 1) Разрушить, разорить. *Зруйнували Запорожжя.* Лукаш. 66. *Не зостанеться тут камінь на каміні, щоб не зруйновано.*

Єв. Мр. XIII. 2. *Зруйновано життя моє на світі.* К. Іов. 37. 2) Разорить (о потере имущества).

Зруйнува́тися, ну́юся, ешся, гл. 1) Разрушиться, разориться. *Зруйнувався зовсім будинок.* Гринч. 2) Разориться, потерять имущество. *Пан не зруйнується, як скількись кліток поля перелітує пустирем.* О. 1862. IV. 105.

Зруко́ваний, а, е. Обрученный. Вх. Лем. 421.

Зру́нтати, таю, еш, гл. Испортить, сдвинуть с места, почти разрушить. Подольск. г.

Зрухну́тися, ну́ся, не́шся, гл. = **Зру́шитися.** *З місця й не зрухнеться.* Гринч. II. 310.

Зруч, нар. Из руки, рукой держа. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11971.

Зруча́ти, чаю, еш, гл. Поручать. **Зру́чний, а, е.** 1) Ловкий; удобный. *Левиц. Пов. 141.* *2) Сподручный.

Зру́чність, ности, ж. Ловкость. *Левиц. Пов. 237.*

Зру́чно, нар. Ловко; удобно. Ком. I. 39.

Зру́шити, шу, шиш, гл. 1) Сдвинуть. *Насилу зрушив з місця.* 2) Тронуть, взволновать. *Дуже батька слова її зрушили.* МВ. II. 149. 3) Встревожить. *Всю діброву крилечками вкрили, голосочком діброву зрушили.* Чуб. V. 315.

Зру́шитися, шуся, шишся, гл. Дрогнуть, сдвинуться. **Зру́шилась земля**—нар. поверье, по которому земля при первом весеннем громе как-будто вздрагивает. *Зрушилась земля, то тепер усе буде рости.* НВолын. у.

Зру́щик, ка, м. В ловушках для зверей: палочка, толчок в которую со стороны зверя заставляет действовать ловушку. Шух. I. 236, 237. См. **Пасть.**

Зрябіти, бію, еш, гл. Сделаться рябым, пестрым. *Шия так зрябіла дуже; хто його зна й що воно.* Канев. у.

Зряджа́ти, джаю, еш, сов. в. **зрядіти, джу́, діш**, гл. 1) Нарядить, убирать; убирать, убрать. *Шо в суботу кісоньку чесала, а в неділю головку зряжала.* Мил. 148. *Не за-для тебе ся калинька сажена, а за-для тебе дівка Галочка зряжена.* Гринч. III. 487.

Блищить шабля козацькая від срібла та злата, зрядив його пан ласкавий як рідного брата. К. Досв. 154. 2) Снаряжать, снарядить. Зрядили його (в дорогу) і він пішов. Мнж. 74. Треба синів на чужину зряжати. МВ. II. 52. Зряджають молодіж на нове хазяйство. МУЕ. III. 169.

Зрядник, ка, м. Раст. *Gladiolus imbricatus* L. ЗЮЗО. I. 124.

Зрясити, шү, сіш, гл. Усеять. Зрясять на віці коровай, у піч посадять із віка. Мет. 164.

Зрятувати, тую, еш, гл. Спасти. Зрятуй його! Греб. 341.

Зряхатися, хаюся, ешся, гл. Собраться; сговориться. Мнж. 181. Свати уже зряхались іти додому.

Зрячий, а, е. Видящий, зрячий.

Зсаджувати, джую, еш, сов. в. зсадіти, джу, диш, гл. 1) Ссаживать, ссадить, снимать, снять. Чоловік тоді його зсадив з груші. Рудч. Ск. 25. З хазяйства зсадіти. Разорить. Миші... нас із хазяйства зсадять. Мнж. 66. 2) Смещать, сместить, увольнять от должности, отрешить от должности. Громада його (голову) давно б зсадила. О. 1861. VIII. 95. Гляди, царю, бо сей Мазепа тебе з царства зсадить. КС. 1882. III. 611. 3) Встаскивать, встащить, взваливать, взвалить. Узяли його в хату та й зсадили на піч. Мнж. 95. Зсадити дерево на віз. Змиев. у.

***З-середи́ни, нар.** Изнутри. Сл. Дубр.

З-серця, нар. Рассердившись. Турн з-серця скрипотів зубами. Котл. Ен.

Зсі́вити, вію, еш, гл. Поседеть. Аф. 262.

Зсі́дити, джу, диш, гл. Высидеть, просидеть. Мати ще й удушливенька була: було всю нічку зсидить, усе бухикає. Г. Барв. 61.

Зсилати, лаю, еш, сов. в. зіслати, шлю, шлеш, гл. 1) Ниспосылать, ниспослать. Моя думка — есть то ангел од бога зісланий. Мл. л. сб. 137. 2) Высылать, выслать, отсылать, отослать. Стали вдову стареньку зневажати, на чуже подвірря зсилати. Мет. 347. Зослав хлопця з хати. Новомоск. у.

***Зсилатися, лаюся, ешся, гл.** Сноситься. Сл. Яворн.

Зсиніти, ню, ниш, гл. Побить до синяков. Зсинив її так, що й боже! Лебед. у.

***Зсинілий, а, е.** Посиневший. Сл. Нік.

Зсиніти, нію, еш, гл. Посинеть.

Зсинобожитися, жуся, жишся, гл. Прикинутися бедняком, несчастным. Зігнувсь, зсинобоживсь і почав прохати. Гринч. II. 183.

Зсі́па, пи, ж. Род корзины для зерна, стоящей в амбаре: делается с крышкой в форме большой, сверху расширенной бочки из пучков соломы, связанных шворками или лыками. Kolb. I. 59.

Зсі́пати, паю, еш, сов. в. зсіпати, плю, плеш, гл. Ссыпать, сыпать. Прошу вас, добре дбайте, борошно зсіпайте. Мет. 396. Хотів у мішок зсіпати. Кв.

Зсі́патися, паюся, ешся, сов. в. зсіпатися, плюся, плешся, гл. Ссыпаться, сыпаться. Тії бруньки зриваються, зсіпаються в пляшку. Чуб. I. 130.

***Зсі́пище, ша, с.** Ссыпной пункт. Сл. Дубр.

***Зсіпчак, ка, м.** Рой, составленный из различных пней. Немол. «Бжільн.». 96.

Зсіхати, хаю, еш, сов. в. зсіхнути и зсіхти, хну, неш, гл. Иссыхать, иссохнуть.

Зсідані́на, ни, ж. Створожившаяся часть молока, творог, образовавшийся при окисании молока. Вх. Лем. 421.

Зсі́дати, даю, еш, сов. в. зсісти, зсяду, деш, гл. 1) Восседать, воссесть. Як чорт на його зсяде. Ном. № 3382. 2) Вставать, встать, сойти (с лошади, напр.) Зсісти з коня.

Зсі́датися, даюся, ешся, сов. в. зсістися, зсядуся, дешся, гл. 1) О молоке: скисать, скиснуть, створаживаться, створожиться. Молоко зсілось. Г. Барв. 369. *2) Оседать, осесть, лечь осадком. Нехай вода постоїть у відрі; крейда зсядеться, а зверху буде чиста вода. Крим.

Зсі́лий, а, е. Скисший (о молоке). Зсіле молоко. Вх. Зн. 22.

Зска́кувати, кую, еш, сов. в. зскачити, чу, чиш, гл. 1) Соскакивать,

соскочить. *Жінка... так з печі і зскочила.* Ном. № 4007. *Сотничиха зскакує з ліжка.* Стор. II. 241. 2) Вскакивать, вскочить. *Зскачів на драбину.* Гринч.

Зслизнути, зну, неш, гл. Исчезнуть, пропасть. *Бодай нагло зслиз!* Ном. № 3781.

***Зслоніти, нію, ниш, гл.** Сшить, стачать. *Зслонив поли, тепер стан треба.* Харьк. г. Сл. Яворн.

***Зсмáжити, жу, жеш, гл.** Изжарить. Звен. у.

***Зсмáжитися, жуся, жешся, гл.** Изжариться. Сл. Яворн.

Зсмутніти, нію, еш, гл. Опечалиться. *Чого так зсмутніла?* Чуб. III. 121.

Зсóувати, вую, еш, сов. в. зсúнути, ну, неш, сл. Сдвигать, сдвинуть. *Давай зсовувать з себе пояс.* ЗОЮР. I. 247.

Зсóуватися, вуюся, ешся, сов. в. зсúнутися, нуся, нешся, гл. 1) Сдвигаться, сдвинуться. *З глúзду зсúнутися.* Рехнутья. *Стара з глúзду зсунулась, мов собака з соломи.* Ном. 6332. *2) Сползать, сползти, скатываться, скатиться. *Полíзе він на гору,— тай зсунеться, бо дуже круто.* Крим.

Зсохнути и зсохти. См. **Зсихати.**

Зспóду, нар. = Зіспóду. *Накладем стіжок зсподу широкий.* Чуб. III. 465.

Зстаріти, рю, риш, гл. Состарить. *Нужда мене зстаріла і зв'ялила.* МВ. I. 30.

Зстаріти(ся), рію(ся), еш(ся), гл. Состариться. *Зстаріли ви, ненько!* МВ. II. 15. *І зстарівся воюючи, по корчмах ночуючи.* Ном. № 1700.

Зстародáвна, нар. Издревле.

Зступáтися, пáюся, ешся, сов. в. зступітися, пліюся, пишся, гл. 1) Сходиться, сойтися вместе, сближаться, сблизиться. *Передні... зступаються ближче один до одного.* Мир. ХРВ. 262. 2) Оседать. осесть, сдвинуться. *Зступилась хата.* Канев. у. *Ввійшов Іван до Остапа в грíб і сліdkом за ним земля зступилась.* Гринч. I. 288. 3) Сжиматься, сжаться. *Як зступляться черевики, то ще й кісні будуть.* Канев. у.

Зсувати, ваю, еш, гл. = Зсóувати.

Зсувати́ся, ваюся, ешся, гл. = Зсóуватися.

Зсúкувати, кую, еш, сов. в. зсука́ти, каю, еш, гл. 1) Ссучивать, ссучить. *Зсукав мотузок.* Чуб. I. 162. 2) — **свічку.** Сделать свечу (из воску). *Зсукали свічку із ярого воску.* Чуб. I. 162. *А ще раніше пан Василько встав, три свічки зсукав.* Чуб. III. 285. *3) — **дулю.** Сложить пальцы в известную комбинацию. Показать кукиш. *Зсукала дулю та й під самісінький ніс йому і піднесла.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зсукува́ти, тію, еш, гл. Сделаться сучковатым. Аф. 462.

Зсúнути, ся. См. **Зсóувати, ся.**

Зсурóпити, плю, пиш, гл. Смешать различного рода зерновой хлеб. *Зсуропив мішок пшениці та кукурузи та й змолв.* Миус. окр.

Зсутеніти, нію, еш, гл. Стемнеть. *Вже гарненько зсутеніло.* О. 1862. IV. 104.

Зсушіти, шу́, шиш, гл. 1) Высушить. *Зсушу я ще трохи ягід на зіму.* 2) Иссушить. *Невірная дружина зв'ялила, зсушила.* Мет. 260.

Зсушітися, шу́ся, шишся, гл. 1) Высушиться. *Чи вже зсушилися груші?* Гринч. 2) Иссушиться. *Зсушилася, зв'ялилася, як нитка тоненька.* Чуб. III. 168. *3) С'єживаться, с'єжиться. *Така стара бабуся, що вся зсушилася.* Крим. *4) Иссохнутъ. Сл. Нік.

Зт... См. Ст...

Зуб, ба, м. 1) Зуб. *Добрі ті зуби, що кісіль жують.* Посл. *А вона тільки зуби зціпила.* МВ. II. 38. *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. **Взяти на зúби когó.** Злословить о ком. *Вас щось на зуби взяли.* Ном. ***Зúби яснити.** Зубоскалить. Сл. Яворн. 2) Зуб—часть снаряда: зубец колеса, валька для катанья белья, зуб бороны, **ра́ла** и пр. МУЕ. III. 17. Шух. I. 154, 228. Чуб. VII. 400. 3) **Вóвчі зúби.** а) Название рода писанки. КС. 1891. VI. 379. *б) Зубы мудрости. Сл. Нік. 4) Род песни. Маркев. 34. *5) Род гопака. Сл. Нік. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. Ум. **Зúбик, *зубо́к, зубо́чок.**

Зуба́нь, ня, м. Человек с большими выдающимися зубами. Черк. у.

Зубáтий, а, е. Зубастый. *З себе худий, жовтий, очі ямкуваті, зубатий такий.* МВ. II. 191.

Зубéла, ли, ж. Узда. Угор.

Зубéлити, лю, лиш, гл. Взнуздывать. Угор.

Зубéць, бця́, м. 1) Зубец—как фигура и как часть снаряда (напр., **зубці у граблях.** Шух. I. 166); сделанный из материи и пр. как украшение одежды. Шух. I. 122. Гол. Од. 56. 2) Зубок, часть чесночной луковички, распадается на части. МУЕ. III. 39. 3) *Мн. зубці.* Кушанье из очищенных зерен ячменя—сваренных или поджаренных. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *На закуску куліш і кашу, лемішку, зубці, пугрю, квашу.* Котл. Ен. I. 18. Ум. **Зубчик, зубчечок.**

Зубик, ка, м. Ум. от зуб.

Зубило, ла и *зубилно, на, с. Остроконечный молоток, которым рубят железо кузнецы, *зубило. НВолын. у. Гринч. II. 3. *Пир. у., Конон.

***Зубити, блю́, биш, гл.** 1) Остричь (зубчатое орудие). *Куди йдеш? — До коваля, серпа зубити.* Крим. 2) Ершить (делать насечки, зазубрины). Сл. Дубр.

Зубіч, нар.—Узбіч. НВолын. у.

Зубка, ки, ж. Порода лука с маленькими продолговатыми луковичками. Вас. 203.

Зубній, а́, е́. Зубной. *Прилипла вже до кости моя кожа, зостався я із яслами зубними.* К. Іов. 42.

Зубова́тий, а, е. О картофели, фасоле: недоваренная, еще твердая. *Квасоля ще не вкипіла, ще зубовата.* Черниг. у.

Зубовий, а, е. 1)—**Зубній.** *Святий Антонію, зубовий цілителю, помож мені.* Чуб. I. 125. 2)—**часчик.** Обыкновенный чеснок с луковичкой, распадается на зубки. Вас. 203.

Зубо́жений, а, е. Приведенный в бедность, сделанный бедным. *Коли ми зійдемося знову на сій зубоженій землі?* Шевч. 383.

Зубо́жити, жу, жиш, гл. Обеднить, привести в обеднение.

Зубо́житися, жуса́, жишся, гл. Обеднеть. *Зубожився так, що нічого не має.* Рудч. Ск. II. 202.

***Зубо́жілий, а, е.** Обедневший.

Зубо́жіння, ня, с. Обеднение. Желех.

Зубо́жити, жию́, еш, гл. Обеднеть. *І чи я ж сьогодні всиротіла? Чи се тепер тільки зубожіла.* МВ. II. 105.

Зубо́к, бка́, м. 1) — **Зубéць 1 и 2.** *Наступив на зубки в граблях.* Гринч. II. 207. *Зубки в ритках.* МУЕ. III. 20. *2) Ум. от зуб.

Зубо́ча, нар. Искоса. *Гляне зубоча.* Сосниц. у. Слов. Д. Эварн.

Зубо́чистий, а, е—**Зго́ристий.**

Зубр, ра́, м. Зубр. Вх. Пч. II. 5.

***Зубрі́вка, ки, ж.**—**Ча́полоть** (трава). Е. Чик.

Зубро́вий, а, е. Зубровый. *Друга трубонька та мідяная, третя трубонька та зубровая.* Гол. II. 61.

Зубря́, ря́ти, с. Зубренок. Вх. Пч. II. 5.

***Зубря́, рі, ж.** О людях: с неровными, истертыми передними зубами. Бл. Неч.-Лев.

Зубцо́ваний, а, е. Имеющий зубчатый орнамент.

Зубча́стий, зубча́тий, а, е. Зубчатый. *Під прозорчастою, чистою як сльоза водою зеленіло якесь баговіння зубчасте, тонесеньке, дрібне.* Лезиц. I. 63. *Зубчасті стінні.* Лезиц. Пов. 165. **Зубча́стий про́діль.** Особый прибор при прическе девушек в колокілки. Чуб. VII. 423.

Зубчик, ка, м. Ум. от зубéць.

***Зуб'я, б'я, с.** соб. Зубцы, зубья. *Зуб'я в бороні поламалося; зосталося тільки троє зубів.* Крим.

Зувері́ти, рію́, еш, гл. Покоробиться. *Зуверіли дошки.* Вх. Лем. 421.

Зуга́рний, а, е. Способный, мастер. *А ми доженемо.—Зугарні! Заплутаетесь у своїх полах та й попадаєте.* Мир. Пов. I. 149. *Зугарний теревені правити.* Гринч.

Зугле́діти, джу, диш, гл. Заметить, подметить.

***Зугори́тися, рі́ся, ри́ся (на що), гл.** Суметь устроить что-нибудь, приспособиться к чему-либо, изловчиться на что-нибудь. *Коло самої монопольки, не більше як сажнів двадцять, зугорився собі чоловік на пивну лавочку і причепив до цієї пивної лавочки дрібну торгівлю.* Крим.

Зужитковувати, *вую, еш*, сов. в. **зужиткувати**, *кую, еш*, *гл.* Потреблять, расходовать. Подольск. г.

Зужмом, *нар.* = **Жужмом**. *Коло її хустина зужмом лежить*. Подольск. г. *Поночі крало та зужмом усе в коморі й забрало*. Черк. у. *Нащо отак зужмом несеш вірвовку?* Черк. у.

Зужувати, *жую, еш*, сов. в. **зужіти**, *зужу, зиш*, *гл.* Суживать, сузить. *То ширить їм, то зужує грониці*. К. Іов. 27.

***Зудар**, *ру, м.* Удар. *Але при першому ударі тікають, куди очі світять*. Лепкий.

Зуздріти, *дрю, риш*, *гл.* 1) Увидеть, узреть. *Стрілець такий, що аби зуздрів на око, то вже й його*. ЗОЮР. II. 203. *Шукатимеш—не зуздриш мене оком*. К. Іов. 16. *2) Встретить. *Як де зуздрів більшу ватагу людей, давав знак*. Лепкий.

Зуздрітися, *рюся, ришся*, *гл.* Оглянуться, осмотреться. Лубен. у. (В. Леонтов.).

Зужіти. См. **Зужувати**.

Зузуліна, *ни, ж.* = **Зозуля**. *Закувала зузуліна в саду на паду*. Мил. 137.

Зузуля, *лі, ж.* и пр. = **Зозуля** и пр.

Зукрашати, *шаю, еш*, сов. в. **зукрашити**, *шу, сиш*, *гл.* Украшати, украсить. *Вони його любили, мов жертву ідольську квітками зукрашали*. К. МБ. III. 257. *Султанські зукрашені кіоскали сади*. К. ПС. 126.

Зумати, *маю, еш*, *гл.* Сойти с ума. Вх. Зн. 22.

Зумісне, *нар.* Умышленно, нарочно. *Всі гори були ніби зумісне завітчані зеленим деревом*. Левиц. Пов. 4.

Зумітися. См. **Зумлятися**.

***Зуміватися** = **Зумлятися**. *Відтак зумівалися пушкарі: «Гей, хло, що ті молодіці з нас роблять»*. Черемш. *Бадіки ще більше зуміваються і голосно просять коменданта, аби вислухав патентарів, людей писарських*. Черемш.

Зуміти, *мію, еш*, *гл.* С ума сойти. *Чи ти зуміла, чи дурману наїлася?* Киев. Подольск. г.

Зуміти, *мію, еш*, *гл.* Суметь. *Як зуміла, так і спіла*. Ном. № 1054.

Зумітися, *міюся, мієшся*, *гл.* 1) = **Зуміти**. *А щоб ти зумілася!* Ковел. у.

2) Поразиться, изумиться. *Дівчина зумілася, де доля поділася*. Чуб. V. 119.

***Зумкотіти**, *чү, тиш*, *гл.* Гудеть, жужжать, звенеть. *Мухи зумкотіли*. Стефан.

Зумлятися, *ляюся, ешся*, сов. в. **зумітися**, *млюся, мишся*, *гл.* Изумляться, изумиться, поразиться. *Зумлялися усі величчем божим*. Єв. Л. IX. 43. *Зумілася ж я!* МВ. II. 124. *Йосип зумівся, що Христос народився*. Гринч. III. 33.

Зумогті, *можу, жеш*, *гл.* = **Змогті**. *Я би так не зуміг жити на світі*. Федьк.

Зумрати, *раю, еш*, *гл.* С'єсть, уплесть. *Так цілого хліба і зумрав*. Козелецк. у. Слов. Д. Эварн.

Зумствувати, *вую, еш*, *гл.* Придумать. *Я б зумствувала, як робити*. Змиев. у.

Зуніятити, *ячу, тиш*, *гл.* Сделать унятом. К. ПС. 139.

Зуноватися, *нююся, ешся*, *гл.* Надоесть, опротиветь. Вх. Лем. 421.

Зупин, *ну, м.* 1) Удерж. *Гуля собі, — нему йому на світі зупину*. О. 1862. VIII. 54. *Зупину не було її ході кривавій*. К. Псал. 181. *2) Остановка. Сл. Нік.

Зупинка, *ки, ж.* 1) Остановка. 2) Знак препинания. Ном. № 11807.

Зупиняти, *няю, еш*, сов. в. **зупиніти**, *ню, ниш*, *гл.* Останавливать, остановить, удерживать, удержать. *Да гуляла, гуляла, мати не спиняла, да тепер зупинила*. Чуб. V. 542. *Підбігли до його і зупинили коня*. Стор. МПр. 52.

Зупинятися, *няюся, ешся*, сов. в. **зупинітися**, *нюся, нишся*, *гл.* Останавливаться, остановиться, удерживаться, удержаться. *Так бенкет задали, що аж до неба дим пішов та на хмарі зупинився*. Рудч. Ск. II. 85.

Зупівний, *а, е.* Полный. *Треба, кажуть, ізозвати зуповную раду, щоб і військо з Запорожжя було на раді*. К. ЧР. 26.

Зурівочний, *а, е.* 1) Непрочный, шаткий. Слово сомнительное, встреченное лишь в песне о Савве Чалом, видимо, подправленной кем-то и напечатанной в «Запорожской Старине» Срезневского: *Хоч спісвий, не спі-*

сивий, пани кажуть, Сава, да недобра, зуривочна стала його слава (Часть I, стр. 63). *2) Прерывающийся.

Зуритити, чу, тиш, гл.—собі ког^о. Почувствовать к кому отвращение. Шух. I. 45.

Зурка, ки, ж. Раст. Synoglossum. Вх. Пч. I. 9.

Зурочення, ня, с. Сглаз. Гол. III. 4.

Зурочувати, чую, еш, сов. в. зурочити, чу, чиш, гл. Портить дурным глазом, сглазить. Дівчатам годиться иноді вмиватися з помийниці, щоб хто не зурочив. Гринч. II. 31. Лихе око зурочило наше щастя. О. 1862. VIII. 21.

Зусілля, ля, с. 1) Подвиг. 2) Усилие. Тільки святий бог наших не забував: на великі зусілля, на відповіддя держав. Макс.

*Зусільно, нар. С усилием. Желех.

Зусім, нар. Совсем. Нехай, нехай,— та й зусім занехай. Ном. № 11011.

Зуски, нар.—Дзуски.

Зуспитися, плюся, пишся, гл. Встретиться. Змиев. у.

Зуспіт, нар. Назад, вспять. Оце пливли ми до острова Чортомликом, а тепереньки зуспіт Підпільною. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Зуспіти, пію, еш, гл. 1) Встретить. Ми першого очима зуспіли Чайченка. МВ. II. 95. І не чулась, як зуспіли дніпрові дівчата. Шевч. 359. *2) Постигнуть, приключиться. Ви знаєте, яке нас зуспіло нещастя? Тобіл. IV. 119.

Зустрівати, ваю, еш, сов. в. зустріти, ріну, неш, гл. Встречать, встретить. Не зможу я по степах чвалати, будуть мене вовки-сіроманці зустрівати. Мет. 444. Зустрів його один чоловік з города. Єв. Л. VIII. 27.

Зустріватися, ваюся, ешся, сов. в. зустрітися, нуся, нешся, гл. Встречаться, встретиться. Прощай, розуме, як з горілкою зустрівся. Ном. № 11468. Думав, доля зустрінетесь, спіткалося горе. Шевч. 38.

Зустріч, чі, ж. Встреча. Ой поїхав козаченько до свого двора, вийшла йому на зустріч сама менша свість. Чуб. V. 769.

Зустрічатися, чаю, еш, гл.—Зустріватися.

Зустрічатися, чаюся, ешся, гл.—Зустріватися.

Зустрічний, а, е. Встречный. А зустрічний каже: як же ми розійдемося, коли місточок узенький? Кв. II. 40.

Зух, ха, м. Молодець, молодчина, удалец. Дали мені капелюх, уже тепер вояк зух. Гол. I. 143.

Зухв'ялий *и зухв'яльний, а, е. 1) Дерзкий. *2) Вызывающий.

*Зухв'ялість, лости, ж. Дерзость, наглость. Пр. Пр.

Зухв'яльство, ва, с. Дерзость, наглость. Стор. МПр. 82.

Зухов'ятий, а, е. Молодецкий, хватский. Над річкою стоїть хата, там дівчина зуховата. Мл. л. сб. 324. Гуляй, доню, ізводи хлопців, но виб'рай все молодців; чи убогий, чи багатий, аби був зуховатий. Чуб. V. 685.

Зучати, чаю, еш, сов. в. зучити, чу, чиш, гл. Приучать, приучить. Зучай дитину чистенько коло себе ходити. Гринч. Ви його не зучайте курити. Константиногр. у.

Зучатися, чаюся, ешся, сов. в. зучитися, чуся, чишся, гл. Приучаться, приучиться. Бо під батьківськими крильми я зучивсь до бою. К. МБ. III. 246.

*Зхлопіти, пію, еш, гл. Омужичиться. Дитина де далі зовсім зхлопіє. Л. Укр.

Зцапіти, пію, еш, гл. Глупым сделаться, одуреть (как козел). Желех. *Чи ви зцапили, що таке кажете? Кнев. у. Ефр.

Зціджувати, жую, еш, сов. в. зцідити, джу, диш, гл. Отцеживать, отцедить, сливать, слить (напр., настойку с ягод).

Зціплення, ня, с. 1) Соединение в одно целое. 2) Исцеление. Ісцелення душі і тілес. Чуб. I. 165.

Зціліти, ся. См. Зціляти, ся.

Зціліти, лію, еш, гл. Остаться в целом виде, остаться целым. Черк. у.

Зцілющий, а, е. Целебный, целительный. Як зцілющий вітер від долин подише, хворі мої лоні міччу заколише. Щог. Сл. 6. Зцілюща й живуща вода. Мертвая и живая вода (в сказках). Набрала води зцілющої, попорськала,— так лежить зовсім так, як чоловік,

тільки неживий. Набрала вона живущої води, дала йому в рот,—він і ожив. ЗОЮР. II. 56. См. Цілющий.

Зціляти, ляю, еш, сов. в. зціліти, лю́, лиш, гл. 1) Делать, сделать целым, соединить в одно целое. Черк. у. НВол. у. *Ти розбила, а я зцілю.* Гринч. 2) Исцелять, исцелить. *Мали силу зціляти недуги.* Єв. Мр. III. 15.

Зцілятися, ляюся, ешся, сов. в. зцілітися, лю́ся, лишся, гл. 1) Соединяться в одно целое; срастатися, срастись. *Взяв ту воду, помазав нею шматки царенка,—вони й зцілились.* Рудч. Ск. I. 128. 2) Исцеляться, исцелиться. *Почула вона в тілі, що зцілилась від недуги.* Єв. Мр. V. 29.

Зціпити, пію, еш, гл. Оцепенеть, одеревенеть. *Зціп мов пень.* Млак. 84.

Зціплювати, плюю, еш, сов. в. зціпити, плю, пиш, гл.—зуби, рúку. Стискивать, стиснуть, сжимать, сжать.

Зціплювати, плюю, еш, сов. в. зціпити, плю, пиш, гл. Стаскивать, стащить, стянуть. *Зцупити з печі.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 111).

Зцуратися, раюся, ешся, гл.—Відцуратися. *Зцуралась роду як чуми.* Мкр. Г. 46.

Зцяцькувати, кúю, еш, гл. Укра­силь,—напр., украсить орнаментиро­вкою. *Лушні мережані, колеса штучно повиточувані, ярма зцяцьковані, як на відданню у дівки сорочка.* Г. Барв. 137.

Зчалити, лю, лиш, гл. Соединить, связать. Харьк. у.

*Зчамрілий, а, е. Ошеломленный. Н.-Левиц.

*Зчамріти, рúю, еш, гл. Быть оше­ломленным, одуреть. Умань.

Зчарóувати, вую, еш, сов. в. зча­рувати, рúю, еш, гл. 1) Околдовывать, околдовать. *Треба брата зчарувати.* Гол. I. 207. *Вона ж мене зчарувала.* Рудан. I. 18. *2) Изводит, извести кол­довством. Сл. Нік. *Зчарувала-сь бра­та свого, зчаруєш і мене молодого. Хот. Нік.

Зча́ста, нар. Часто. *Щоб ти в мене, донько, зча­ста не бувала.* Гол. I. 195.

*Зча́хнути, ну, неш, гл. Остыть, простыть. *Хай трохи піч зчахне.* Ка­тер. Вержб.

Зчезати, заю, еш, сов. в. зчезнути, ну, неш, гл. Исчезать, исчезнуть. *Мар­ко повернув у гущину і зчез за куща­ми.* Стор. МПр. 125.

Зчепурити, рúю, рúш, гл. Убрать красиво, украсить. *Обмазали хату, зче­пурили так, як молоду.* Г. Барв. 249.

Зчервоніти, нію, еш, гл. Покрас­неть. *Що слово Улита промовить, так і зчервоніє.* Г. Барв. 217. *Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонеч­ком, що весело встає.* К. Дз. 214.

*Зчёркувати, кую, еш, сов. в. зчеркнúти, нú, нéш, гл. Вычеркивать, вычеркнуть, зачеркивать, зачеркнуть. Харьк. г. Сл. Яворн.

Зчиняти, няю, еш, сов. в. зчиніти, нúю, ниш, гл. Делать, сделать, произво­дить, произвести, совершать, совер­шить. *Всіх козаків поїла, кормила, по Івасю Вдовиченку похорон і весілля зчинила.* Мет. 424.—бúчу. Поднять шум.

Зчинятися, няюся, ешся, сов. в. зчинітися, нúюся, нишся, гл. Проис­ходить, произойти, совершиться, под­няться.

Зчістити. См. Зчищати.

Зчісток, тка, м. Послед у родившей коровы. *Як корова отелилась, озьми зчисток, закопай.* Мнж. 156.

Зчищати, щаю, еш, сов. в. зчісти­ти, зчіщу, стиш, гл. Счищать, счи­стять.

Зчіплювати, люю, еш, сов. в. зче­піти, плю́, пиш, гл. 1) Сцеплять, сце­пить. 2)—рúку з рукою. *Взяться за руки. Ручку з ручкою зчепивши, йшли із церкви молодії.* Мкр. Н. 37.

Зчіплюватися, лююся, ешся, сов. в. зчепітися, плю́ся, пишся, гл. Сцепляться, сцепиться.

Зчісувати, сую, еш, сов. в. зчеса­ти, зчешú, шеш, гл. 1) Расчесывать, расчесать. *Иди, сину, додомоньку, змию, зчешу тобі головоньку.* Чуб. V. 937. 2) Срубить. *Нема вже шаблі, що не одну татарську голову зчесала.* Стор. I. 15. *3) Только сов. в. высечь. Сл. Яворн.

Зчорніти, нію, еш, гл. Почернеть. *Зчорнів я, змарнів я, по полю ходячи.* Гол. I. 247.

Зчóхом, нар. С избытком.

Зчудувáтися, д́ююся, ешся, гл. Удивитися.

***Зч́үтися, ч́ююся, ешся, гл.** Употребл. исключительно с отрицанием **не**: не заметить, не опомниться. *І не зчулася, як той циган полотно потяг.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Зшивáння, ня, с.** Сшивание, сшив-ка. Сл. Дубр.

Зшивáти, ва́ю, еш, сов. в. зші́ти, зші́ю, зші́еш, гл. Сшивать, сшить. *Зшивали лантухи на сухарі.* Стор. МПр. 126.

***Зші́ва́ч, ча́, м.** Сшиватель. Сл. Дубр.

***Зшивáчка, ки.** Сшивательная машина. Сл. Нік.

Зші́лити, лю, лиш, гл.—ѓуби. Выпятить, сжав в одну точку. *Та ще й губи зшилить, кепкувати би то, бридкий, з старої людини.* Сим.

Зші́ток, тку, м. Тетрадь. Желех. ***З давнього зшитку.** Стар.

Зшпóртати, таю, еш, гл. Смастерить, сделать. «*А ну лишень*», каже, «*свої линтварі, або там сукно*» (*він і кравецьке діло вмів*) і **зшпорта** (свити-ну або кожух). Сим. 199.

Зшукáтися, ка́юся, ешся, гл. Хватиться, начать искать. *Зшукалася сьогодні заполочі—нема, а знаю добре, що була.* Харьк.

Зш́укувати, кую, еш, сов. в. зшукáти, ка́ю, еш, гл. Отыскивать, отыскать предметы, находящиеся в разных местах. Аф. 463. *Зшукою овець, що пастухи порозгублювали.* Гринч. ***Розгубилася була з курчатами квочка по бур'янах, на-силу вже я позшукувала.** Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Зш́умати, маю, еш и зшумувáти, му́ю, еш, гл. Собрать пену при кипении. Вх. Зн. 22.

Зюбрíй и зябрíй, рі́я, м. Раст.= **Жабрíй.** Вх. Пч. I. 10. Шух. I. 21.

Зю́зник, ка, м. Раст. *Lycopus euro- paeus* L. ЗЮЗО. I. 127.

Зю́зя, зі, ж. 1) Детск.: букашка и вообще все крошечное. О. 1861. VIII. 8. 2) ? **Змерз, як зюзя.** П'яний, як зюзя.

Зю́рити, рю, риш, гл.=Дзі́орити.

***З'ю́родувати, ду́ю, еш, гл.** Изу-родовать, обезобразить. *Пані обстригла*

свого собачку, — чисто з'юродувала. Крим.

З'ю́ртува́тися, ту́юся, ешся, гл.= Заю́ртува́тися. *На дворі з'юртувались і на щось дивились, до сіней як хмара ринуть, товпляться, гукають, Харитину, всю беседу й молодих лякають.* Мкр. Н. 26.

Зя́б, би. Пахоть на зиму, поле, вспаханное осенью под яровой хлеб. *На зяб орати.* Вас. 196. *Скільки ви запорали поля торік?—Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306.

***Зяблéвий, а, е.** В выражении: **Зяб-лéва óранка.** Пахоть на зиму. Пир. у., Конон.

Зябля́, лі, ж.=Зяб.

Зя́бра, бер, ж., мн. 1) Жабры. 2) Крючья в остях. Шух. I. 223.

Зябрíй. См. Зюбрíй.

***Зяв, ва, м.** Зев, пасть. Кон. Пир.

З'я́ва, ви, ж. Явление, ***появление.** Сл. Нік.

З'я́ви, вів, м., мн.=Зя́бра. Вх. Пч. I. 14. См. Зів 2.

***З'я́вище, ща, с.** Явление (в природе, в жизни). Н.-Левиц.

***З'я́вище, ща, ср.** Увелич. от **зяв.** Пир. у., Кон.

З'явля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. з'яві́тися, влю́ся, вишся, гл. Являться, явиться. Гринч. III. 33. *Там, де його ніхто не сподівався, там він з'являвсь.* КС. 1882. X. 185. *Нова рада, нова рада світу ся з'явила.* Чуб. III. 328. *Перед гетьманом козаки з'явились.* К. МБ. II. 139.

З'язува́ти, зую, еш, сов. в. з'язáти, з'язу́, жеш, гл.=Зв'язува́ти, зв'язáти. *З'язала снопів зо два та й кинула.* Харьк. *З'язувати б уже це, та нема мотузків.* Харьк.

З'язува́тися, зуюся, ешся, сов. в. з'язáтися, з'язу́ся, жешся, гл.=Зв'язува́тися, зв'язáтися. Харьк.

***З'яловíти, ві́ю, еш, гл.** Стать безплодным. *Поле з'яловило.* Умань. Ефр.

З'ясíрити, рю, риш, гл. Взять в неволю, в плен. *А я з'ясирю панну.* К. ПС. 112.

З'ясóвувати, ву́ю, еш, сов. в. з'ясува́ти, су́ю, еш, гл. Выяснить, выяс-

нить, обнаружить. Не смів я вам, що думав, з'ясувати. К. Іов. 70.

З'яструбіти, бію, еш, гл. Сделаться подобным ястребу. Коли сова з'яструбіє, то вище сокола літає. Ном. № 4225.

З'яченько, ка и з'ятечок, чка, м. Ум. от зять.

З'яти, з'яю, еш, гл. = З'яяти. Вх. Лем. 421.

З'ятів, тева, ве. Зятев. Уже й христиться й молиться, що вирвалась із рук зятевих. Рудч. Ск. І. 181.

З'ятній, я, е. Принадлежащий зятю.

Прибулося тещі зятній діти колихати. Ном. № 4910.

Зять, тя, м. Зять. Хвали, мати, того зятя, що я полюбила. Мет. 72. *Зять любить взять. Кон. ІІІ. 80. Ум. **З'яченько, з'ятечок.** Я ж тобі, зяченьку, рідная свість. Грин. ІІІ. 485.

Зятько́, ка́, м. Ласк. от зять. Укрийсь, зятьку, укрийсь та на негоді не мочись. Грин. ІІІ. 498.

З'яяти, з'яю, еш, гл. Зиять. Щоб тобі так рот з'яв, як ото двері зяють (Як хто не зачинить дверей).

И.

Ива, ви, ж. Ива. *Salix Caprea* L. ЗЮЗО. I. 134. *Ум. **Ивка.** Ой у полі ивка, а в городі сливка. Черемш.

Иверень, рня, м. 1) Щепка, отрубленная поперег дерева. Канев. у. В однім селі рубають, а в другім иверні літають (Загадка: дзвін). Грин. II. 310. 2) Комок земли, вылетающий из-под копыт скачущей лошади. См. **Вівверень.**

Иверь, ря, м. Зарубка поперег дерева. НВолын. у.

Ивійга, ги, ж. Раст. омела белая. *Viscum album* L. ЗЮЗО. I. 141.

Ивина, ни, ж. Одно дерево **йви.** Кролевец. у.

Ивка, ки, ж. Пт.=**Евка.** Вх. Пч. II. 14.

Идол, ла, м. 1) Идол. Шевч. 603. 2) Чорт. Ув. **Идоляка.** Так і загув угору той идоляка. Грин. II. 12.

Идолів, лова, ве. Идолу принадлежащий. Бранное слово. А, идолового сина дитино, якого наробила! Гринч.

Идолопокльнство, ва, с. Идолопокльнство. К. Бай. 150.

Идольський, а, е. Идольский, языческий. В римській идольській землі. Шевч. 602.

Идольство, ва, с.=Идолопокльнство. К. ПС. 130. **Идольство** борола наша віра. К. МБ. XI. 145.

Идоляка, ки, м. Ув. от **Идол.**

***Идолян** и **идолянин, на, м.** Идолопокльнник, язычник. Ти кажи, идоляне, чи всі тридцять лошаків продали у Ростові? В. Мова.

Ижиця, ці, ж. Название буквы V. **Ижицю** прописати. Высечь. Треба б йому ижицю прописать. Ном. № 13637.

Икавка, ки, ж. 1) Икотка. Ном. № 13390. 2) Раст. *Berteroa incana*.

Dec. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Икавочка.** ЕЗ. V. 191.

Икати, каю, еш, одн. в. икнүти, нү, нєш, гл. Икать, икнуть.

Икаться, икається, одн. в. икнүтися, икнється, гл. безл. Икаться, икнуться. Як важко икається, так хтось судить. Гринч. II. 313. Не легенько икалось тому, кого вони хвалили. Левиц. I. 474. Хай їй легенько икнється. Г. Барв. 210.

***Икріна, ни, ж.** Одна икорка, зерно икры. Він проковтнув сиру икрину, а та икринка понялась водою, тай завелась в череві рибка... Крим.

***И(і)кристий, а, е.** Полновыменный. **И(і)кроста** корова. Крим.

Илєць, ильця, м.=**Ивка 2, Equisetum arvense.** Вх. Пч. II. 31.

Илкій, а, є. 1) О масле: прогорьклый. Не покуштувала масла, як купувала, а воно илке. Харьк. г. 2) О щелоке: едкий. Константиногр. у.

Имбєрець, рцю, м. Ум. от **имбєрь.**

Имбєрь, рю, м. Инбирь. Положила туди яєчок, имберю, бобків. Кв. I. 67. Ум. **Имбєрець.** Намочу горілки у зеленій пляшці з имберцем і з перцем, з своїм щирим серцем. Нп.

Импет, ту, м. *1) Горячая струя воздуха, с силой вырывающаяся из печи. Кон. 2) Стремительность, сила, натиск. Аби нам битий шлях переп'ятити і первий импет ляцький зупинити. К. ЦН. 242. Яким импетом її до сього пхнув? Г. Барв. 543.

Инак, нар. Иначе. З почину світа було якось инак. Рудч. Ск. I. 130.

Инакий, а, е. Иной. В таких і **инаких** розмовах проїхали вони день і другий. Св. Л. 305.

Іна́ко, нар.—**Іна́к**. Не можна инако. МВ. II. 103.

Іна́ковий, а, е—**Іна́кий**. Єсть речі, що в однім місці таке для їх мення, а в другім инакове. О. 1862. I. 70.

Іна́ково, нар.—**Іна́к**. Трошки инаково розказано. Ном. № 12251.

Іна́кше, нар. = **Іна́к**. Инакше не можна. Рудч. Ск. I. 126.

Іна́кший, а, е. Іной. Зовсім инакша сцена. Левиц. Пов. 249.

Іна́че, нар. = **Іна́к**. Дяче, не буде иначе. Ном. № 1070.

Іна́чий, а, е = **Інчий**. Треба иначий купити хамут, бо сей тісний коневі. Що все тут не по нашому, що все тут по иначому. Грин. III. 493.

***Іна́читися**, чуся, чишся, гл. Казаться иным. І світ мені од хвороби иначиться. Екатер. г. Сл. Яворн.

Інбі́рець, рцю, м. Ум. от **інбі́рь**.

Інбі́рівка, ки, ж. Инбирная настойка.

Інбі́рь, рю, м. = **Імбе́р**. Ум. **Інбі́рець**.

Інде, нар. В иное, в другое место, в другом месте. Ходім, ринде, куди инде, там нас не знатимуть та й риндею не зватимуть. Лебед. у. Хто не входить в кошару дверима, а перелазить де инде, той злодій. Єв. I. X. 1. В Жаботині родилася, инде не привикну. Чуб. III. 137.

Інджиба́ба, би, ж. Баба-яга. Угор.

Інді́к, ка, м. 1) Индюк, индейский петух. Ходить, як индик переяслівський. Ном. Посип индикам, гусям дай. Шевч. 132. Надувся, як индик. Котл. Ен. II. 35. *2) Надутый, чванливый человек. См. **Інді́читися**. Харьк. г., Херс. губ. Сл. Яворн.

Інді́ча, ча́ти, **інді́ченя**, ня́ти, с. Птенец-индюк. Та пропив чоловік индика, а жінка индичку й инді́ченя. Чуб. V. 636.

Інді́чий, а, е. Принадлежащий, свойственный индюку или индошке.

Інді́чина, ни, ж. Мясо индейки, индюка.

Інді́читися, чуся, чишся, гл. Важничать, *спесивиться. Ти якого гаспида индичишся? Ном. № 3546. А вже що отті калістратори всякі!.. знаєте, які

вони иноді в нас: і чваняться, инді́чаться. Сим. 230.

Інді́чка, ки, ж. Индейка. Чуб. V. 636.

Інді́чня, ні, ж. Помещение для индюков.

Інді́чня, ні, ж., соб. Индюки.

Індор, ра, м.—**Інді́к**. Вх. Лем. 421.

Індута, ти, ж. Испорч. индута—пошлина на ввозные товары. Так було тоді тільки два перевози. Заплатив було индугу, то й пропустять. ЗОЮР. I. 263.

Інді́ор, ра, м.—**Індор**. Вх. Лем. 421.

Іней, нею, м. Иней. Ком. II. 25. Будуть твої карі очі инеем уростати. Чуб. V. 603.

Інжі́р, ру, м. Винные ягоды. О. 1862. IX. 64.

Іний, а, е—**Інший**. Мав хтось иний родитися, та кури запіли. Посл.

***Іній**, нію, м. Иней. Як инію до Різдва не буде на дереві, то буде добрий врожай на ярину. Крим.

Інколи, нар. Иногда, повременам.

Інкуди, нар. Куда-нибудь. Поїхали ми не инкуди, а у саму університетську церкву. Морд. Оп. 70.

Інний, а, е—**Інший**. Не розмовившись з головою, до чогось инного не важся. Ном. № 5837.

Іногді, іноді, нар. Иногда. Иногді б'ють Хому за Яремину вину. Ном. № 4062. Гайдамаки приходили в Черкаси разів може п'ять,—иноді в день, а иноді вночі, иноді в великій, а часом в невеликій купі. ЗОЮР. I. 246.

Інозе́мний, а, е. Иноземный, иностранный. Заводить усе в своїх домах по иноземному. К. Гр. Кв. VII.

Інозе́мщина, ни, ж. Иноземщина, иностранные обычаи, порядки. Иноземщина заливає наші народні низини. К. Гр. Кв. XXVII.

Іномов́ний, а, е. Иноязычный. Иномовні чудні слова. Левиц. I. 243.

Інслі́за, зи, ж. = **Інклі́оз**. Чуб. III. 23.

Інч, інче, нар.—**Інше**.

Інчий, а, е—**Інший**. Поведу, каже... у инче царство. Рудч. Ск. II. 108.

Інша́к, нар.—**Іна́к**. Вх. Уг. 242.

Ирша́кий, а, е—Ирна́кий. Вх. Лем. 421.

Ирше, нар.—Ирна́кше. *Може як ирше це зробити? Куди ирше.* В другое место. *Ишов бідний чоловік у Степанівці на ярмарок, а може куди ирше.* Рудч. Ск. II. 25.

Ирший, а, е. 1) —Ирна́кий. Шевч. 152. *Милий покидає, иршої шукає.* Нп. *Дві в однаковому убранні, а третя в иршому.* Грин. I. 112. 2) Иной, некоторый. *Ирший легко робить та хороше ходить.*

Ир'як, нар.—Ирна́к. *Однаковісінько йому, чи так, чи, може, ир'як.* МВ. (О. 1862. I: 100).

Ир'який, а, е —Ирна́кий. *Ир'якої ночі то є роса.* Черк. у.

Ирґа, гі, ж. Раст. *Cotoneaster vulgaris* Linde. ЗЮЗО. I. 120.

Ирджок (джка?), м. Землеройка, *Sorex*. Вх. Уг. 242.

Иржа, жі, ж.—Ржа. *Було так і ість, як иржа залізо.* МВ. I.

Иржавець, вця, м.—Ржавець.

Иржавий, а, е—Ржавий.

Иржавина, ни, ж. Место со ржавой водой. *Отам на луках та є иржавини, то тим і трава иржава, неідома.* Волч. у.

Иржавіти, вію, еш, гл.—Ржавіти.

Иритува́тися, туюся, ешся, гл. —Иритува́тися.

Ириця, ці, ж. 1) Животное, водящееся в воде, в частности Triton. Вх. Пч. II. 17. 2) Птица, возвратившаяся из зимнего отлета. *Вже ириця проявилась, скоро тепло стане.* Борз. у. *Птице, ирице, ходи до нас вечерю їсти.* 3) Очень старая женщина, старая ведьма. *Тут якась старая баба, знахурка все-світня і сідая, і горбата, мабуть засто-літня, прислухалась, примінялась і, як став, сказала... Одспівавши, заіміла, очі протирала, а за сью така ж другая ириця казала.* Мкр. Н. 33.

Ирид, рода, м. См. 'Ирод.

Ирій, рію, м. —Вірій. *Гуси, гуси білі в ирій полетіли.* Шевч. 519. *Пташки, що влітку так співали, у ирій вже поодітали.* Греб. 387.

Ирлець, лця, м. Клеймо на овце. *Він було на своїх вівцях ирлець кладе.* Киев. г. О. Пчілка.

'Ирод и 'Ирид, да, м. 1) Ирод. *Ирод-царь за Христом ганявся.* Колядка. 2) Злодей. *А він мене і побачив, ирод.* 3) Чорт. *А ирид його відає.* Ном. № 3576. *З шуму став ирод-чорт.* Гн. II. 217. *У Шевченка, повидимому, в значенні: чорт-змея. Знову люта гадина впилася в саме серце: кругом його тричі обвилася, як той ирод.* Шевч. *Ув. **Иродіще.**

'Иродів, дова, ве. Иродов. Бранное слово. *Иродове кодро.* Ном. № 895. *Иродів сину.* Ном. № 3572.

***Иродка, ки, ж.** Бранное слово — чертовка, злодейка. *Щоб ти без вісти пішла, иродко проклята!* Проскурівна.

***Иродча́, чати, с.** Чертенок. П. Мирний.

Ирстені́н, на, м. Християнин. *Ишов раз бідний ирстенин дитину ирстити, та не міг найти кумів.* Гн. II. 32.

Ирсті́ти, рщю́, стиш, гл.—Хресті́ти. Шух. I. 181.

Ирсті́тися, рщю́ся, стишся, гл.—Хресті́тися. Шух. I. 38, 212.

'Ирха, хи, ж. 1) Выделанная овечья или козья шкура. Желех. 2) Кант в сапогах, где сшиваются половинки голенища. НВолын. у. 3) **Нам'я́ти ирху.** *Надрать хохол.*

Ирхо́вий, а, е—'Ирша́ний. Желех. **Ирчо́к, чка, м.**—Ирджок. Вх. Уг. 242.

'Ирша́ний, а, е. Из овечьей или козьей выделанной шкуры. **'Ирша́ні шта-ні́.** Кожаные меховые штаны, обращенные шерстью вниз,—носят пастухи в Новороссійском крае и Черноморин зимой. *Чабанам відається на зіму одежа: сорочки, штани хрящові, штани иршані.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ирша́нки, нок, ж. Кожаные, меховые штаны. Мнж. 181.

***Ирше́(і)ний, а, е.** Крещеный. *Тепер маємо живий вогонь, а доки не він горіти, ні звір, ні сила нечиста не озмезя маржини та й нас иршених.* Коцюб. «Тіні».

Ирші́ни, шин, мн. —Хресті́ни. Желех.

Иршла́ця, ці, ж. Оторочка на тулупе из смушка или суркового меха. Вас. 155.

Ірщіння, ня, с.—Іршіни. Желех.

Іскорка, ки, ж. Ум. от **іскра**.

Іскорник, ка, м. Раст. *Ranunculus acris*. Вх. Уг. 242.

Іскра, ри, ж. Іскра. *З малої іскри великий вогонь буває. Ном. Палкий як іскра.* Мкр. Н. 12. Ум. **Іскорка**.

Іскрістий, а, е. Іскристий. (Сонце) *обсипає своїм іскристим світом.* Мир. Пов. II. 76. *За ними йде міжа іскриста піни.* К. Юв. 94. *Іскристий погляд.* Мир. ХРВ. 61.

Іскріти, рю, ріш, гл. Бросать іскри. *Сонце... іскрило світом.* Мир. Пов. I. 158. *Схилився до своєї жінки,*

оком іскрить. МВ. II. 184. **Комін іскріть**—через димову трубу вилетают іскри. Херс. у.

Іскрватий, а, е. Блестящий. Вх. Лем. 422.

Іскрявий, а, е = **Іскрістий.** *По блискучій іскрявій росі від них лягає тіль.* Г. Барв. 245.

Іскряній, а, е. Іскрящийся. *Іскрянні очі.* Левиц. I. 84.

Іскрястий, а, е—**Іскрістий.** МУЕ. III. 87.

Ит, меж.—**Ет 1.** *Ит, не знать чого ти турбуешся.* Рудч. Ск. II. 119.

Ич, меж.—**Ач.** Ном. № 11185.

I.

Все слова, починаючися приставками *із, іс* и не находячися здесь, см. на букви **З** и **С**.

І, сз. *И*. Був собі чоловік, і все його жінка слабувала. Рудч. Ск. I. 168. Як бог дасть, то і в вікно подасть. Посл. І вітер не віє, і сонце не гріє. Нп. І виходила до його вся земля. Єв. М. I. 5. І де ті люде тут возьмуться. Шевч. 339. Между двумя гласными и после гласной сокращается в **Й**. Як не зароблю, то лежатиму поки й опухну. ЗОЮР. I. 11. Стала їсти й пити. Шевч. 352. Далі вже й під Київ підступає. ЗОЮР. I. 3.

І, меж. 1) Выражает удивление. *І, матінко моя! Я бачив в городі такеє, що тільки в казці розказать. Гліб. І! що тепер із ним зробилось! Де в біса й сила тая ділась. Гліб. А жіночку свою любив і господи єдиний!* Шевч. 526. 2) **І вже!** Выражает печаль, отсутствие надежды: *Эх! увы! Йди, доню, гуляти!*..— *І вже, моя мати, мені не гуляти.* Хата, 11. *І вже, не справить горбатого могила.* Ном. № 3221.

Ібіска, ки, ж. Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15.

***Іван**, на, м. Крестьянин, лицо низшего сословия. *Не буде з Івана пана.* Н. посл.

Іван-зілля, ля, с. Раст. а) *Hysopus offic.* Шух. I. 21. б) — *пільське. Echium vulgare.* Шух. I. 21.

Іванішний, я, е. Относящийся ко дню св. Івана. **Сіно іванішне.** Сено, скошенное в день св. Івана. Шух. I. 170.

Іванова мушка, ки, ж. Насек.= **Світун.** Вх. Пч. I. 6.

Іванок, нка́, м. 1) Раст. *Hypericum perforatum.* Вх. Пч. I. 10. 2) Пт.=**Водомороз.** Вх. Пч. II. 8.

***Іванський**, а, е. Принадлежащий

Івану, переносно — крестьянский. *Чи воно панське, чи іванське, а красти його не можна.* Харьк. г. Сл. Яворн.

Іванчик, ка, м. 1) — **золотій.** Раст. *Galium luteum.* Шух. I. 21. *2) Птица из породы трясогузок. Екатер. г. Сл. Яворн.

Івасик, ка, м. Раст. *Trifolium montanum L., T. pratense L.* ЗЮЗО. I. 139.

Івілга, ги, ж. Раст. омела белая. *Viscum album L.* ЗЮЗО. I. 141.

Ігва́, ві, ж.=**Голка.** Вх. Лем. 421.

Ігдє́, нар.=**Де.** *Ігдє́ родилась, ігдє́ пригодилась.* Ном. № 8997.

Ігі́, меж.—**на ко́го.** *Тьфу (на кого). Желех. Іги на тя! стара каже.* Гол. I. 222.

Ігигі́, меж., виражающее ржание.

Ігі́, ігі́й, меж.=**Ігі́.**

Ігінє́, меж. Крик гуцульского пастуха на лошадей, чтобы остановились и возвратились. Шух. I. 211.

Ігла́, лі́, ж. 1)=**Голка.** Шух. I. 153.

2) Пт.=**Іговна.** Вх. Пч. I. 16.

Іговка, ки, ж.=**Голка.** Вх. Лем. 421.

Іговна, ни, ж. Иволга. *Oriolus galbula.* Вх. Уг. 242.

Іговник, ка, м. Игольник. Шух. I. 284, 154.

Ігола, ли, ж.=**Іговна.** Вх. Лем. 421.

Іголий, лия, м., и **Іголийка**, ки, ж.=**Іговна.** Вх. Лем. 421.

Ігра́, ри, ж.=**Гра.** Ном. № 12591.

Ігранка, ки, ж. Игра. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Іграти́, ра́ю, еш, гл.=**Грати́.** *Так танцюй—як іграють.* Ном. № 5876.

Ігра́ч, ча́, м.=**Грач.**

Іграшечка, ки, ж. Ум. от **іграшка.**

Іграшка, ки, ж. Игрушка, забава. *Чужая біда за іграшку.* Ном. № 2341.

Кішці іграшка, а мишці сльози. Ном. За іграшки робіти шо. С легкостью, как бы играя, шутя делают что. Зберуться дівчата да гуртом на сіножаті да днів у два, в три за іграшки і повгребють. О. 1861. VIII. 18. Під високою скелею блищав на сонці новий гарний панський млин... Четверо коліс неначе залюбки та за іграшки крутились на ясному сонці. Левиц. КС. 81. Ум. **Іграшечка.**

Ігрєць, ця, м. 1) = **Грець 1.** 2) Вихрѣ. Закрутився перед царицею ігрєць, піднявся до неба стовп пилу, вхопив царевича і помчав у зелений гай. Стор. I. 74.

Ігрище, ща, с. = **Гріще.** Гринч. III. 441. Дівочі ігрища незабутні. К. ДС. 21. На ігрищах ніхто як я перед вела. Стор. I. 133.

Ігронько, ка, м. Музыкант. Приїхали подоляне з подолу, ой привезли свої ігроньки з собою; ой загадали хорошенько іграти. Мет. 161.

Ігумен, на, м. Игумен. Що ігуменові можна, то братії зась. Ном. № 1004.

Ігуменя, ні, ж. Игуменья.

Ід, пред. К. Івга заробила в мене грошенят на байбарак ід Великодню. Г. Барв. 251.

Ідеал, лу, м. Идеал. Все, що чужі краї прозвали ідеалом, сияло перед ним в небесній красоті. К. Дз. 162.

Ідеалізувати, зую, еш, гл. Идеализировать. Желех.

Ідеальний, а, е. Идеальный. Ваш образ ідеальний. К. XII. 74.

Ідея, ідеї, ж. Идея. Європейські ідеї. Левиц. Пов. 153.

Ідосі, нар. = **Досі.**

Із, пред. = **З.** Ставиться между двумя согласными или после согласной, иногда в начале фразы, если следующее слово начинается согласной; в стихах иногда для соблюдения размера. Збіглось вовків щось із тисячу. Рудч. Ск. I. 32. Із нехочу ззів три миски борщу. Ном. № 5060. Із славного Запорожжя наїхали гості. Шевч. 221.

Ізб... См. **Зб.**

Ізв... См. **Зв.**

***Ізвір, вору, м.** Ущелье, горная долина. Громами себе розсаджують, кремністі голови собі розбивають, лі-

си на тріски розколюють, ізвори людми рівняють. Черемш. Вниз западалися боки гори у глибокі чорні ізвори. Коцюб. Тіні.

Ізг... См. **Зг.**

Ізд... См. **Зд.**

Із'є... См. **З'є.**

Ізж... См. **Зж.**

Ізз... См. **Зз.**

Із-за, пред. = **Зза.** Употребл. подобно предлогу із. Із-за гори вітер віє, березоньку хилить. Мет. 20.

Ізк... = **Іск.** См. **Ск...**

Ізл... См. **Зл...**

Ізм... См. **Зм...**

Ізн... См. **Зн...**

Ізо, пред. = **Зо.** Василько буде хоч цілечку ніч ізо мною сидіти. МВ. II. 9.

Ізо... См. **Зо...**

Ізп... = **Ісп...** См. **Сп.**

Ізр... См. **Зр.**

Ізс... См. **Зс.**

Ізт... = **Іст...** См. **Ст.**

Ізу... См. **Зу...**

Ізх... = **Ісх...** См. **Сх.**

Ійон, меж. Вишь, вишь ты. Котл. Ен. Слов. Ійон, ійон же, вража мати! але Еней наш зледаців. Котл. Ен. I. 27.

Ійтї, ійдү, дєш, гл. = **Ітї.** Аж ійшов я мимо його. К. Псал. 90.

Ік, пред. = **К.** Аж ік вечору вже знову приходить. Рудч. Ск. II. 161.

Іклáстий, іклáтий, а, е. Имеющий большие клыки, клыкастый. Харьк. у.

Ікóна, ни, ж. Икона, образ. Загадай дурному богу молитися, він і ікони поб'є. Ном. № 6575.

Ікóнный, а, е. Иконный. МВ. III. 91.

Іконостáс, су, м. 1) Иконостас. ЗОЮР. I. 281. 2) Род писанки. КС. 1891. VI. 371.

Ікрá, рї, ж. 1) Икра; семя грены. Як будеш загодовувать пчоли, то зотри тую ікру (з шуки) і змішай з медом, з перцем і барсуковим салом. Чуб. I. 75. 2) Вымя у коровы. Шух. I. 193. Ум. **Ікóрка.** Коровка ма'т ікорку добру. Вх. Лем. 421.

***Ікрáнка, ки, ж.** Рыба с икрой. Кубань. Сл. Яворн.

Ікрáтий, а, е. Имеющий икру. *Ікрата риба.* Черк. у.

Ікрєць, рця, м. Самка рыбы. Вх. Пч. II. 21. См. **Ікрóвиця.**

Ікриця, ці, ж. = **Ікра** I. Вх. Пч. II. 21.

Ікровоця, ці, ж. Рыба-самка. Вх. Зн. 37. См. **Ікрець**.

Ікряний, а, е = **Ікратий**. *Ікряна риба*. Лебед. у.

Ілем, ма, м. Раст. вяз. *Urtus montana*. ЗЮЗО. I. 140.

Ільм, му, м., **ільма**, ми, ж. = **Ілем**. ЗЮЗО. I. 140.

Ільмак, **ільм'як**, **ка**, м. = **Ілем**. Валк. у. ЗЮЗО. I. 140.

Ільмаковий, а, е. Вязовий, берестовий.

Ільміна, ни, ж. Вязовое дерево. ЗЮЗО. I. 140.

Ільм'як. См. **Ільмак**.

Ільнування, ня, с. = **Ільнування**. О. 1861. X. 62.

Ільнувати, ну́ю, еш, гл. = **Ільнувати**.

Ільняк, **ка**, м. = **Ілем**. ЗЮЗО. I. 140.

Ільняний, а, е = **Лянный**. *Ільняна сорочка*. Чуб. V. 189.

Ільнянка, ки, ж. Льняная ткань. Кул.

Ільтиця, ці, ж. 1) Оголенная от шерсти овечья кожа. Вас. 154. 2) Кант из оголенной от шерсти овечьей кожи вокруг полушубка внизу. Вас. 155. 3) Кант, вшиваемый между двумя кусками кожи или материи. Черк. у., Харьк. г. Мнж. 181.

Ільчастий, а, е = **Лянный**. *А що нам були скатерті? все ж то нам були ільчасті*. Гол. II. 110.

Іманка, ки, ж. Поимка. Угор.

Імати, ма́ю, еш, сов. в. **іміти**, **іму**, **меш**, гл. 1) Брать, взять, поймать, хватать, схватить. *Ном. № 6889. Наперед невода риби не імати*. *Ном. № 2603. Як заверли мрежі, імили двіста штири риб*. Гн. I. 124. *Ой казав пан круль Варвару імити*. МУЕ. III. 52. 2) — **віри** = **Няти віри**.

Іматися, **імаюся**, **ешся**, сов. в. **імітисся**, **імуся**, **іmeshся**, гл. 1) Ловиться; держаться; браться. *Імайся, рибко, велика й маленька*. *Ном. № 1650. Мокрого поліна вогонь не йметься*. *Посл. Хотіли го спалити, але огонь не ймавсі тіла*. Гн. I. 124. *Куля го ся не імат*. Гн. I. 36. 2) То-же, что и **займатися**, за-

нятися, — **загораться**, **загореться**. *Тот му верг у полу вогня три рази, тот відтам пустився іти, вітер як подув, імилося на нім шматя, сірак і не доніс домів, згорів*. Гн. II. 14.

Імбічливий, а, е. Самолюбивый, амбициозный. *Він недугує усе, та недоторканий такий, імбічливий*. МВ.

Імелá, **лі**, ж. = **Івілга**. ЗЮЗО. I. 141.

Іменіни, **нін**, ж. мн. Именины. *Прийшли іменини Потоцького*. Рудч. Ск. II. 203.

Іменінник, **ка**, м. Именинник. Шевч. (О. 1862. III. 17).

Іменітий, а, е. Именитый, знатный. *Миколай імня знаменито, побіждає всіх іменитих*. Чуб. I. 169.

Іменно, нар. Непременно. *Скажу братові, щоб батько іменно привезли хліба*. *Екатер. г. Сл. Яворн.*

Імення, **ня**, с. Имя. *Дали вони ім імення: сину Іван, а дочці—Ганна*. Рудч. Ск. I. 131.

Імено, **на**, с. = **Імення**. *Не забудь імено господа бога*. Гн. II. 251.

Іменування, **ня**, с. Именование, называние. Г. Барв. 426.

Іменувати, ну́ю, еш, гл. 1) Именовывать. *Мій син хрещений, порожений, іменований*. Чуб. I. 112. 2) Назначать, определять. Галиц.

Іменува́тися, ну́юся, ешся, гл. Именоваться. *Нехай ваші хуторі іменується слободою Михайлівкою*. Стор. II. 102.

Імжіти, **імжу́**, **жиш**, гл. = **Мжіти**. *Ой у саду дрібен дощик імжить*. *Мет. 270. Ой на горі сніжок імжить*. Нп. Рк. Левиц.

Іміти. См. **Імати**.

Іміти, **імію**, еш, гл. = **Мати**. *Єдиного тільки у себе сина іміла*. Чуб. III. 15.

Імкій, **á**, **é** = **Ємкій**. Волч. у.

Імкну́ти, ну́, **не́ш**, гл. Надумать, придти к заключению, решить. *Тоді він імкнув собі, що ліпше вернутися йому до господи*. Кон. III. 166.

Імла́, **лі**, ж. = **Мла**. *Ой імла, імла по полю лягла*. *Мет. 193. Шо на нашій сестрі на русій косі білая імла пала*. Мил. 158.

***Імли́стий, а, е.** Мглистый. *Ваблять у свою далечінь імлисту.* Кошуб.

Імня́, імени, с.—**Ім'я.** Гринч. II. 345. *Прибери пня, дай йому імня і з нього буде чоловік.* Ном. № 11173.

***Імові́рливий, а, е.** Доверчивый. Крим.

Імові́рний, а, е. Доверчивый. *Є й такі, що вимагають ширости, не скажи—для того тільки, щоб zostавити повік нещасливими імовірних.* МВ.

Імові́рність, ности, ж. 1) Доверчивость. Ном. 9521. 2) Вероятность.

Імові́рно, нар. Доверчиво.

Імхо́вий, а, е—**Моховій.** *Три подушок імхових.* Лукаш. 163.

***Імша́, ші, ж.** Мшенье, перекладывание посуды сеном или соломой. Полт. г. Сл. Яворн.

Імше́дь, ді, ж. 1) Мол Шух. I. 18. 2)—**Мшедь.** Вх. Зн. 28

Імші́ти, ш́у, шіш, гл. 1) Мшити. *Імшити хату.* Шух. I. 92. 2)—**горшкі.** Вкладывать горшки один в другой, перекладывая соломой. Черк. у.

Ім'я́, імени, с. Имя. *Ось же і я, що хороше ім'я.* Ном. № 2525.

Інжені́р, ра, м. Инженер. *Французький інжені́р* Боплан. К. Кр. 18

Інклю́з, за, м. По народн. поверью: неразменная серебряная монета, которая, данная в уплату, возвращается обратно к своему хозяину. Ез. V. 255. **Віри в інклюза таки не покине́ться.* Март «Забобон». См. **Анталіу́з, ин-сліза.**

Іно́, нар. Только, лишь. Чуб. II. 50. Гринч. III. 203. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399. *Не прийшла ні снідати, ні обідати. іно прийшла роду одвідати.* Чуб. III. 124.

Іно́се, іно́сь, нар. Согласен, ладно. хорошо, пусть так; разумеется. Греб. 376. *«Іносе! сількісь, як мовляла», Юноні Юпітер сказав.* Котл. Ен. VI. 86. *«Чи ти підеш на улицю?»—Іносе.* Борз. у.

Інститу́т, ту, м. Институт. *Панночка поїхала вчитись до інституту.* Г. Барв 333.

Інститу́тка, ки, ж. Институтка (О. 1862. III. 34).

Інститу́тський, а, е. Институтский.

Вони вїхали на інститутське подвір'я. Левиц. Пов. 116.

Інститу́ція, ції, ж. Учреждение. *Вірують у правду нової інституції і вбачають у мирових посередниках правдивих судей.* О. 1861. XI. 106.

Інте́рес, су, м. Выгода польза. интерес. Ном. № 1381.

Інфі́ма, ми, ж. Второй из семи классов старинных духовн. училищ и семинарий. Сим. 175.

Інфі́міст, та, м. Ученик інфі́ми. Сим. 175.

***Інформувáння, ня, с.** Информирование. Пр. Пр.

***Інформувáти, у́ю, еш, гл.** Информировать. Пр. Пр.

Ір, ру, м. — **Аір** = **Гав'їр.** М. М. 20.

Ірва́нт, та, ж. Железное кольцо на ободке экипажного колеса.

Ірва́ти, ірв́у, веш, гл.—**Рва́ти.** *Ірвтісто та в молоко кидай.* Ном. № 13220.

Ірва́тися, в́уса, е́ешся, гл.—**Рва́тися.** *Як риба в притузі, так рвзум ірветься.* Харьк. г. *Сіі ірветься нам на душі, що всі дівчата хороші.* Чуб. III. 139.

Ірвону́ти, ну́, не́ш, гл. = **Рвону́ти.** *Вонс ж за чуб як ірвоне.* Алв 61.

Іржа́ти, жу́, же́ш, гл. Ржать. *А кінь ірже, води не п'є, доріженьку чує.* Чуб. V. 15.

***Іржу́н, на́, м.** Порода совы. Сл. Яворн.

***Іритува́ти, ту́ю, еш, гл.** Раздражать. *Не прозивайте мене доктором, мене се іритує.* Март. «Забобон» 93.

***Іритува́тися, ту́юся, е́шся, гл.** Раздражаться. кобениться. *Ще й не розгляділа добре благородного жениха, а вже іритується.* Тобіл. «Март. Борудля». *Іритуїсь, не іритуїсь, а по твоєму не буде.* Умань. Ефр.

Іск... См. **Ск.**

Існий, існісінький, існісінько. См. **Ісгний, ісгнісінький, ісгнісіньке.**

***Іспит, ту, ж.** Экзамен, испытание. Н.-Левин.

Іста, ти, ж. Капитал, основной капитал. Чуб. VII. 575. *Купимо (хліба)... й станемо продавати... Як виручимо свою істу та й вотнемось, купимо у*

Рассеї подешевше та вп'ять з баришем будемо продавати. К. І. 148. Як так робити, то гроші потратимо, а не тільки прибили не буде, та й істу утеряємо. Кв. І. 149. *Добра земля, як пора настає, не тільки що істу—ще й прибилю дає. В. Александров.

Істе, того, с. 1) = Іста. Кв. 2) Ствол дерева? Ум. Істечко. Ой жаль мені тії тополі, що на чистому полі. Де я буваю, де я літаю, на тополі спочиваю. А тепер істечко і гілечко забрато, нігде сісти й одпочити. Нп.

Істик, ка, м. Палочка с железным наконечником для очистки плуга от прилипшей земли. Козелец. у. Рудч. Ск. І. 170. Чуб. VII. 399. КС. 1883. IX. 223.

Істина, ни, ж. 1) = Іста. Я істину віддав, а проценту ще не віддавав. Каменец. у. 2) Истина. Шевч. 602. О. 1862. І. 71. Пресвята діва мовит: «О, істина, же воскрес». Гн. І. 117.

Істиний, а, е. 1) О деньгах: істині гроші. Основной капитал, деньги без процентов. 2) Истинный. Шевч. 617. Єсть цьому істина правда. Гринч. III. 150.

Істичільно, на, с. Рукоятка істика.

Істній, я, е и існий, а, е. Настоящий, истый, заправский. Зараз мого чоловіка приручили дядькові, москалеві істньому. МВ. (О. 1862. III. 72).

Істнісінький и існісінький, а, е. 1) Действительный, действительно настоящий. Чи то ж сподівався чоловік оттакої зневаги? Він може з існісінької широти обернувся до людей... а тут йому ще й халепа. О. 1862. IX. 66. 2) Точь-в-точь такой.

Істнісінько и існісінько, нар. Точнехонько.

*Істніти, нію, еш, гл. = Істнувати. Поки світ істніти буде. М. Черн. «Зорі».

*Істно, нар. Действительно, истинно. Чи пташечка пурхнула, чи дівчинка зникла—не можете ви собі виявити істно. МВ.

*Істнування, ня, с. Существование. Пр. Пр.

*Істнувати, нію, еш, гл. Существовать. Сл. Нік.

Історик, ка, м. Историк. К. Гр. Кв. І. Ім'я своє потомкам на погорду, історикам на ганьбу не подаймо. К. ЦН. 262.

Історичний, а, е, історичній, я, е. Исторический. Велика історична робота. О. 1861. І. 319. Книги історичні. К. Гр. Кв. XIII. Хто ж із них прозирнув глибше в історичню правду? К. XII. 40.

Історично, нар. Исторически
Історія, рії, ж. История. К. Гр. Кв. III. Шевч. 214.

Істота, ти, ж. Существо. К. Іюв. 54, 73. Зроду-віку не чули, щоб кого обмовила, чи осудила; така вже люб'яча істота була. МВ. І. 2) Натура. Панську 'стоту не переробиш. МВ. І. 99.

Істотне, нар. Действительно; точь-в-точь. Я не зрікаюсь: коні істотне були в шкоді. Могил. у.

Істотний, а, е. Действительный, настоящий. точь-в-точь. На обличча істотний Степан, але не він, НВолын. у.

Ісх... См. Сх...

Італійський, а, е. Итальянский. Левиц. Пов. 124.

Італія, лії, ж. Италия. Федьк. І. 55.

Іті, іду, ідеш, гл. 1) Идти. Ідемо містом. МВ. II. 22. Ось іди, сядь коло мене. МВ. II. 24. Іди слідом за мною. Єв. Мр. II. 14. *2)—на руку. Помогать, оказывать содействие. Щоб вони (сотники) йшли йому на руку, щоб давали нічліг, хліб, Лепкий.

Ітіся, ідється, гл. безл. 1) Везти, удаваться. Йдеться, то й на скіпку прядється. Ном. № 1668. На добро йдеться. Идет к добру. Ном. № 1692. 2) Клониться, идти. Скажіть мені, до чого це йдеться. Мир. ХРВ. 86. Студенти... постерегли, до чого воно йдеться. Левиц. Пов. 39. Йшлося вже до осені. Мир. ХРВ. 140.

Іще, нар. = Ще. Може господь милосердний не все лихо роздасть, іще останеться. Ном. № 2011.

I.

Їбунка, ки, ж. Раст. *Veronica Beesabunga*. ЗЮЗО. I. 140.

Їволга, ги, ж. Пт. иволга. *Їволга, Їволга! свиню ссала, порося вкрала! (кажуть іволзі). А ти кобилу! — ніби каже іволга.* Ном. № 10261.

***Їв'юрка**, ки, ж. Белка. Волян. Кіевск. г. Сл. Яворн.

Їд, їду, м. Яд. Вх. Лем. 421.

Їда, ді, ж. 1) = **Їжа**. *Хліб та вода то козацька їда.* Ном. № 12276. *Той його гостит їдами, питем.* Гн. II. 177.

*2) Рот. *Шо у тебе, старий діду, мочуляна борода, а свиняча їда, а ведмежа похода.* Нп. Сл. Яворн.

Їдак, ка, м. 1) = **Їдець**. Желех. *2) Во мн. ч. — зуби. *Бач, а їдаки ще добрі: по їдаках так він би жив ще год півсотні.* Екатер. г. Сл. Яворн.

Їдало, ла, с. Шутливо: желудок. Желех.

Їдало. ла, с. 1) Широкая часть ложки, та, которой набирается пища. Шух. I. 247. *2) Рот. *Умивайся лучче! Чому миеш саме їдало? Мий усе лице.* Екатер. г. Сл. Яворн. Ум. **Їдальце**,

Їдальний, а, е = **Їстовний**. Желех.

***Їдальня**, ні, ж. Столовая. Сл. Нік.

Їдання, ня, с. Едение. *Трепав з роботи, з сухоти, з їдання.* Чуб. I. 131.

Їдати, даю, еш, гл. Едать, с'едать. *Як я молодою бувала, по 40 вареників їдала, а тепер хамелю-хамелю, насилу 50 умелю.* Ном. № 8146.

***Їдачка**, ки, ж. Едачка. Харьк. г. Сл. Яворн.

Їдєн, їднє, нє. Один. *Чи раз, чи два — їднє бїда.* Ном. № 4290. Ум. **Їднєнький**. *Їднєньке дитятко маю.* НВолын. у.

Їдєник, ка, н. = **Єдинєк** I. Дк. Левич.

Їдєниця, ці, ж. = **Єдинїця**. *Ой була я у батєнька та їдною їдєницею.* Грин. III. 681.

Їдєння, ня, с. Еда, кушанье. *Послав йому усякого питєння, їдєння і горїлок усяких.* Ном. № 14007.

Їдєць, дцї, м. Едок. Рудч. Ск. I. 2.

Їдєння, ня, с. = **Їдєння**. Чуб. II. 582. Драг. 281. *За сидєння нема їдєння.* Ном. № 10846.

Їдїме, мого, с. С'єстное. *Позоставалось і питїме й їдїме.* Рудч. Ск. II. 157.

Їдїначитися, чуся, чишся, гл. Быть в хороших отношениях. дружить. *Їдїначитися з Лавром не можна.* НВол. у.

Їдїни, ин, ж. Едение. Сл. Нік.

Їдїння, ня, с. = **Їдєння**. *Там тобі питїння, там тобі їдїння, там тобі одпочивання.* Мил. М. 90.

Їдкїй, а, є. 1) Резкий (о ветре). *Їдкїй вітер.* Каменец. у. 2) С'єдомый. *Зелєна солома їдкїша скотинї.* Черниговск. у.

Їдлє, ла, с. Пища, еда. Драг. 307. Вх. Уг. *А Прокїп наче ніч темна ходить, і вже тоді ні до їдла, ні до питва, ні до розмови.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Їднєк, нар. = **Однєк**. *Я їднєк приїхав.* Чуб. V. 137.

Їднєковий, а, е, їднєково, нар. = **Однєковий**, однєково. Ном. № 643.

Їднєнкї, нєк, ж., мн. См. **Єднєнка** 2. Шух. I. 34.

Їднєти, ся, нєю, ся, еш, ся и пр. гл. = **Єднєти**, ся и пр.

Їднєнькїй. а, е. Ум. от їдєн.

Їднєолїтцї, цїв, м., мн. Ровєсники. *Мїй Григор, а братїв Кость, то вони собї їднєолїтцї.* Каменец. у.

Їдовїтїй, а, е. Ядовитый. *Їдовитїй гад.* Вх. Лем. 421.

Ідо́м, нар. Поедом *Ідом тебе їсть*.
Ном. № 12225.

Ідо́мий, а, е. С'едобный. *Ідома річ*. Черк. у. *Полова хто-й-зна як ідома*. Славянос. у. *Молоте та потрапляє, щоб солома ідоміша була скотині, не дуже вимолочує зерно*. Грин. I. 299.

***Іду́н, на́, м.**—**Ідець**. Полт. губ. Сл. Яворн.

Іду́ха, хи, ж. Охотница поєсть.

Ідце́м, нар.—**Ідо́м**. *Ідцем їсти*.

***Ідь, іді, ж.** 1) Яд. едкое вещество. Сл. Нік. 2) В выражении: *ідь в хаті*. Ссора в доме, семействе. Юрк. Под.

Ідьма́, нар.—**Ідо́м**. *За панщини пани ідьма іли людей*. НВолын. у. *Невістка ідьма їсть бабу й діда*. Г. Барв. 487.

Іє́шня, ні, ж.—**Яє́шня**.

Іжа, жі, ж. Еда. Рудч. Ск. I. 3, 29, 115.

Іжа́к, ка́, м. 1) Еж. Котл. Ен. I. 11. Ном. № 6388. 2) Род намордника с колючками, надеваемый на телят, чтобы они не могли сами сосать корову. Каменец. у.

Іжако́вий, а, е. 1) Ежовый. *Іжаковим салом треба мазати, так і погоїться*. Харьк. *2) **Іжако́вий ко́піт, іжако́ва нога́**. Нога у лошади, распухшая от мокреца. В. Королів.

Іжакува́тий, а, е. Вз'єрошенний, с торчащей шерстью. *Іжакуватий віл*. Черк. у.

Іжачі́ха, хи, ж. Еж-самка. Лубен. у.

Іжачі́ч, ча, м. Еж-самец. *Чи воно іжачич, чи іжачиха?* Лубен. у.

***Іжик, ка, м.**—**Іжа́к**. Чуб. II. 367.

Іжитися, жуся, жишся, гл. 1) Щетиниться. Харьк. у. О волосах: *поднімаються. Аж серце хлопцеві завмірало, аж волосся іжилось*. Св. Л. 217. 2) Важничать. *Чого воно (школяр) іжиться? чого дметься, як шкурлат на жару?*—*думав собі хурман*. Св. Л. 168.

***Іжка, ки, ж.** Пища. ядение. Сл. Нік.

Іжно, нар. Сытно. достаточно пищи. *Хоч не іжно, так уліжно*. Ном. № 10387.

Із, їзу, м. Запруда речки для ловли рыбы. Ном. № 14145. См. **Яз**. Ум. **Ізо́к**. Сим. 146.

Ізда́, ді, ж. Езда. Рудч. Ск. II. 171.

Санна їзда—ангельська їзда, але ділчий виворот. Ном. № 11433.

Іздець, дця́, м. Ездок. К. ЧР. 92. *Вчора увечері приїхав їздець*. МВ. I

Ізджа́лий, а, е. О лошадях: езжалый. Сим. 153. *Бідкається, де б йому купити на старість їзджалого смирного коня*. О. 1861. X. 21.

***Ізджений, а, е.** Езженный. Сл. Нік.

Іздити, джу, диш, гл. Ездить. *Дарованим конем не їздити*. Ном. № 4615. *У Київ їздить всякий год*. Шевч. 463.

Іздитися, джуся, дишся, гл. Постоянно ездить. *раз'езжать. Іздитися усюди з ім*. Змиев. у.

***Іздівський, а, е.** Наезднический. Сл. Нік.

Іздня́, ні, ж. Постоянная езда. Подольск. г.

Іздун, на́, м. Ездок. *А чи довго туди їхати верхи?*—*Хто його зна, — як який їздун*. Александров. у., Екатеринославск. г.

Ізіти, їжу́, зіш, гл. Перегораживать реку для ловли рыбы. *Ізи ізити*. Гринч.

***Ізовні́к, ка́, м.** Заведующий їзом (см.). Херс. г. Сл. Яворн.

Ізо́к, зка́, м. Ум. от їз.

Ії, їй, мест. Родит., винит. и дат. пад. от вона́.

Ій-бо, їй-бо́гу=Єй-бо́гу. Ном. № 4356, 6298.

Ікло, ла, с. Клык. *Як піймав вовк іклом за хвіст, так і распоров хвіст*. Черк. у.

***Ілкій, а́, е́.** Прогорклий. їлкий. *Ілке масло*. Крим.

Імельга, ги, ж. Камыш с травкою. Одес. у.

Ір, іра, м. Название буквы Ъ (в Галиции). Желех.

Іро́ваний, а, е. Шитый тонкими нитками мелкими стежками. МУЕ. I. 76.

Іство́, ва́, с. Кушанье, *пища. *Іде ті в господа взялися усякі штучній їства*. Шевч. 528. ***Огірочки, картопелька**—оце моє їство. А. Тест

Істи, їм, їсі, їсть, їмо́, їсте́, їдя́гь, гл. 1) Есть. *Ходить, неначе не ївши*. Ном. № 10991. *Іло б ся славно, а робити страшно*. Ном. № 12185. *Хто їлячи співає, буде вати дурну жінку*.

Ез. V. 255. *2)—**молоко́**. Пить молоко. Крим. *Повел. накл. їж и їдж. Ти й так на печінку недужий, краще їдж! Лепкий.

Істівний, а, е. 1) С'едобный. Тут і істивне і випити. Шевч. 278. 2) Сытний, питательный. Сіно у мене істивне. Канев. у. См. **Істовний**.

Істиво, ва, с. Еда. кушанье, все с'едобное. *Посвятив піп паски та друге істиво.* Гринч. II. 334.

Істися, їмся, ісіся, гл. 1) Безл. Есться. *В гурті і каша їстися.* Ном. № 10731. *Дай, боже, щоб пилоь та їлось.* Ном. № 14301. 2) Ссориться. *Іляться за землю.* Черк. у.

Істки, гл. Ум. от істи. *Питочки вона не хоче, істки не береться.* Мкр. Н. 4.

Істовець, вця, м. Болезненный аппетит. *Се в його істовець.* Ном. № 12224.

***Істовітий, а, е.** С'едобный. Сл. Яворн.

Істовній, а, е. С'едобный. *Жінки всього істовного наносили.* Г. Барв. 532. 2) Сытний, питательный. *Який ваш хліб істовний.*

Істовність, ности, ж. 1) С'едобность. 2) Сытность, питательность. А

що воно (сіно) до істовности,—то боже мій!

Істоньки, гл. Ум. от істи. *Твої дітоньки плачуть, істоньки хочуть.* Ном. № 337. *Йому ненечка істоньки носить.* Чуб. III. 389.

Істочки, гл. = Істоньки. *Божая мати істочки носить.* Kolb. I. 99. *Носила істочки і пить.* Мкр. Г. 21.

Іх, мест. Их, им принадлежащий. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Юв. 37.

Іхавіця, ці, ж. Езда. Ум. **Іхавічка.** *Де під'їхать, де пішки,—хоч би погана іхавичка.* Черном.

Іхати, їду, деш, гл. Ехать. *Хто їде, той не їде, хто робить—не гуляє.* *Посл. Сивим конем їде.* Гринч. *Іхав верхи пан хорунжий.* Стор. МПр. 112. *Така зіма, що не знаєш, чи возом, чи саньми іхати.* Гринч. *Спершу машиною іхати, а далі вже кіньми до села.* Гринч. *Морем три дні іхали.* Гринч.

Іхатоньки, гл. Ум. от іхати. *Марисини три брати коники сідлают, гдєсь іхатойки мают.* Нп.

Іхній, я, е = Их. *Стає їм (звірам) їхнього розуму тільки на те, щоб вимостити гарне кубельце.* Децо. *Перейшов у їхню віру.* Мнж. 122.

И.

И, сз.=**I**, сз (см.).

Има́ти, ймові́рний и пр. См. **Има́ти**, імові́рний и пр.

Ино, нар.=**Іно́**. Не буду казати, йно буду мовчати. Гринч. III. 397.

Ио? меж. Выражает удивление: неужели? в самом деле? *Ио? щоб то оце запорожець та почав до жінок липнути?* К. ЧР. 331. *То не живий салдат, а то його парсуна.—Йо! гукнули дівчата і підбігли розглядати.* Кв. I. 22.

Його́, йому́, мест. Родит. и дат. пад. от **він**.

***Йоді́на**, ни, ж. Иод. Сл. Нік.

Йой! меж. Ой! ай! *Водиці, люде, хоть дробину—водиці—йой—мій боже, гину!* Федьк. I. 54.

Йойк, ку, м. Плач, вопль, стенания.

Йойкати, каю, еш, одн. в. йойкнути, ну, неш, гл. Плакать, вопить, вскрикнуть. *А на зуб собі йойкай!* ЕЗ. V. 183. *Ні плаче, ні голосить, бо відай не може, лиш часом, часом йойкне: боже милий, боже!* Федьк. I. 67.

Йойкотати, кочу́, чеш, гл.=**Йойкати**. Желех.

Йойкотня́, ні, ж. Крик йой! *А по-йойкотня: тут полювання якийсь пан під горою в корчах крик, галас, справляв.* Св. Л. 95.

Йойлик, ка, м. Плакса. Шух. I. 32.

Йойча́ти, чу́, чиш, гл.=**Йойкати**. Вх. Уг. 242.

Йойчик, ка, м. Пт. Пеночка обыкновенная. Желех.

Йоло́м, ма, м. Смушковая высокая шапка с закругленным верхом. Вас. 156.

Йо́ломка, ки, ж.=**Наголо́вок**. Гол. Од. 57.

***Йоломо́к**, ка́, м. Тюбетейка. Киев.

Йоло́мчик, ка, м. Мерлушковая шапка с несколько заостренным верхом, загибаемым внутрь. Вас. 156.

Йо́лоп, йо́луп, па, м. Олух, дурак, глупец. Котл. Ен. IV. 18. Желех. *Чом ти, йолопе, не кланяєшся пану Возному?* Котл. НП. 386. ***Ум. Йо́лопець**. Киев.

Йолопува́тий, а, е. Глупый. *Йолопуватуму хліб попадається, та не вміє їсти.* Лебед. у.

Йолупе́га, ги. об. Ув. от **йо́лоп**. Желех.

***Йоні́йський**, а, е. Ионический. Сл. Нік.

***Йоня́ни**, я́н, соб. Ионяне. Сл. Нік.

Йор, ра, м. Название буквы ѣ в Галиции). Желех.

Йорда́нка, ки, ж. = **Йорда́нь 2**. *Хлесну́ла біла Йорда́нки.* Неудача. Ном. № 1816.

Йорда́нський, а, е. 1) Относящийся к р. Иордану. 2) Относящийся к освящению воды 6 января. **Йорда́нська вода́**. Вода, освященная 6 янв. *Достав йорданської води та й звелів Насті, щоб нею натирала Марусі бік, де бо-лить.* Кв. I. 94.

Йорда́нь, ні, ж. 1) Река Иордан. 2) Место на реке, где святят воду в день богоявления господня 6 января. *Вийшли попи й дяки на Йордань води святити.* Чуб. I. 116.

Йорж, *жа́, м.* Рыба ерш. *Понадува-*
лись мов йоржі. Котл. Ен. II. 19.

Йорі́, рів, *м., мн.* Название буквы
Ы (в Галиции). Желех.

***Йорі́жка**, *ки, ж.* Украинское пра-
вописание с буквой «Ы». Сл. Нік.

Йо́рка, *ки, ж.* Очистки от чищения
уже выделанной кожи. Волч. у. Ум.

Йо́рочка.

Йо́ча́ти, *чу́, чи́ш, гл.*—Йойча́ти.
Вх. Уг. 242.

Йти, *йти́ся.* См. *іти́, іти́ся.*

Видавництво „ГОРНО“

КИЇВ, вул. Короленка № 53.

ВИЙШЛИ З ДРУКУ:

- О. Ізюмов.** Словник Рос.-Український 3-тє видання (розпродано) Ц. 1 крб. 50 к.
- А. Ніковський.** Словник Укр.-Російський (розпродано) . . . „ 3 „ — „
- Б. Грінченко.** Словник Української мови на 5 томів по 500 сторінок великого формату за редакцією Акад. С. Ефремова та А. Ніковського. Ціна повного видання в оправі з золотим тисненням „ 25 „ — „
без оправы „ 20 „ — „
Перший том Ціна в оправі „ 5 „ — „
без оправы „ 4 „ — „
Другий том Ціна в оправі „ 5 „ — „
без оправы „ 4 „ — „
- Д-р Канн.** Людина—Машина таблиця (наочне приладдя для шкіл) на девять фарб „ 1 „ 50 „

ДРУКУЄТЬСЯ:

- Б. Грінченко.** Третій том словника Української мови „ — „ — „
- Географічний Атлас України (для шкіл) „ 2 „ 75 „
- Акад. Воблій.** Економічна Географія України „ — „ — „

Замовлення приймаються на всі видання. При передплаті та замовленні надсилати 25⁰/₀ суми замовлення.

Решту накладною платою.

Поштові видатки коштом видавництва

